

ISTORI'A
IMPERIULUI OTTOMANU

CRESCEREA SI SCADEREA LUI

CU NOTE FÓRTE INSTRUCTIVE

DE

DEMETRIU CANTEMIRU

PRINCIPE DE MOLDAVI'A

TRADUSA

DE

Dr. IOS. HODOSIU

~~~~~  
PARTEA I.  
~~~~~

BUCURESCI

EDITIUNEA SOCIETATEI ACADEMICE ROMANE

MDCCLXXXVI

ISTORI'A
IMPERIULUI OTTOMANU

ISTORI'A
IMPERIULUI OTTOMANU

CRESCEREA SI SCADEREA LUI

CU NOTE FÓRTE INSTRUCTIVE

DE

DEMETRIU CANTEMIRU

PRINCIPE DE MOLDAVI'A

TRADUCERE ROMANA

DE

Dr. IOS. HODOSIU

BUCURESCI

EDITIUNEA SOCIETATEI ACADEMICE ROMANE

MDCCLXXVI.

PREFATIUNEA AUCTORULUI

Înainte de a trece lectorii mei la istoria imperiului osmanu ce urmédia aici, va fi necesariu, că eu se le esplicu mai de aproape unele lucruri, asupra carora mi se pare că istoriografii crestini au commissu adesea errorii grele. Errorile principali d'intru acelea se reducu la următoriele puncte :

1. Reducerea aniloru Hegirei la er'a christiana.
2. Numele de Turcu si de poporu turcescu.
3. Originea gentei osmane, care ocupa astadi tronulu turcescu.

I. HEGIR'A COMPARATA CU ER'A CHRISTIANA.

Suntu multi istorici, inca si d'între cei mai demni de credintia, cari, precumu aftu eu, au pusu multe evenimente de importantia in epoce diverse, d'in cauza că le lipsise cunóscerea exacta a erei turcesci, pe care turcii o numescu Higeret, éra noi Hegira. Dela stramutarea scaunului imperiale la Constantinopole, de siguru nu s'a intemplatu neci una fapta de importantia mai mare, de cătu fusese cucerirea a-cestei cetati de catra turci, prin care tóta lumea christiana venise in periculu; cu tóte acestea, anulu acestei epoce triste este asia de puçinu cunoscutu, in cătu scriptorii fórte invetiati differu in acestu punctu. Unii adeva punu acelu anu la 1452, éra altii la 1453. De aici se póte pricepe, câte erorii s'au commissu in alte parti ale istorii tur-

cesci, precumu in fixarea dileloru nascerei si a mortiei sultaniloru, si altele ca acestea. Pentru a delaturá aceste erroru, amu judecatu ca aru fi bine se scrutamu mai esactu acésta era, fiindu ca cu ea m'amu servitu in istori'a presente. Nu vreu aci a esaminá numele Hegira, nici déca acésta epoca incepe de la fug'a lui Mahomedu dela Mecc'a la Medin'a, séu dela mórtea acestuia, precumu afirma unii mahomedani. Pentru scopulu meu este de ajunsu a aretá, cumu annii erei mahomedane s're-ducu la annii erei crestine. Voiu areta acésta cu esemple din scriitorí crestini.

Riccioli pune pré bine inceputulu Hegirei la annulu 622 dela Chribtu. Lasu se urmeze cuventele salle proprie (findu-ca scriitorii nu suntu de accordu mai allesu asupra dilei). «Disput'a— dice elu— «se reduce asupr'a dilei. Ca-ci astronomii, Alfraganu (1), Alba- «tegniu (2) si Jordanu numera annii Ismaelitiloru si Turciloru dupe «calcululu astronomicu, de la o di de Joui, 15 Iuliu, fiindu-ca in «diu'a acést'a a fostu adeverat'a luna noua. Arabii inse si Turcii, si «cu ei chronologistii Scaligeru si Petaviu, urméza sistem'a civile si «computa annii de la o di de Vineri, 16 Iuliu, adaugendu si nóptea «precedente, fiindu-ca in nóptea dela 15 spre 16 Iuliu a fugitu Ma- «homedu dela Mecc'a, si chiaru in acésta nópte s'a aretatu mai ân- «tâiu lun'a noua. De ací Arabii incepu lun'a noua a loru in a siese'a «di de septemana, séu Vineri, care la ei è dí santa». (3) De ora-ce Riccioli mentionéza aci doue diverse moduri de a computa, fora cá se ne dea ratiunea, credu ca nu va fi inutile de a informa pe lectori, cà Mahomed candu a introdusu religiunea sa în lume, a datu poporului nepriceputoriu in astronomia urmatóri'a regula generale

(1) Propriu: *Elfergani*, d'in provinci'a Ferganu. *Trad. Germ.*

(2) Séu: *Elbatani*, d'in cetatea Batanu in Mesopotami'a. *Trad. Germ.*

(3) Trebuie se insemnamu ca intrég'a sementi'a lui Avramu, atatu d'in partea lui Ismaelu, catu si d'in partea lui Isacu, a tienutu usulu vechiu de a numera dilele d'in sér'a precedente, dupe cuventele: *Et factum est vespere et mane dies unus.* Gen. C. I. v. 5. Nota *Trad. Franc.*

despre inceputulu lunei noue : «Candu veti vedé lun'a, incepeti po-
« stulu; candu veti vedé lun'a, serbati Bairamulu.» Acumu fiindu-ca
lun'a noua nu se vede nici-o-data in diu'a prima, ci cate-odata intr'a
duo'a, ba uneori (candu adeca eã coincide cu sórele la appuşu), chiaru
intr'a trei-a di; asiá nu este mirare, déca atâtu Mahomedu, care nu
era inveliatu, catu si popórale infectate de superstitiunile sãlle si
preocupate mai multu de auctoritatea legislatorulu loru, decatu de
ratiunea propria, au luat u a dou'a di de luna dreptu luna noua, si dupa
acésta 'si regulau ordinea luneloru, posturiloru si serbatoriloru. Apoi
este fórte de crediutu ca Mahomedu a inceputu a calcula Hegir'a de
la fug'a sa d'in Mecc'a. Successorii lui si-au facutu lege d'in acésta
si, séu pentru a nu urma contra acestei legi, séu d'in negligntia ori
nesciintia, au inceputu a calcula er'a, nu dela lun'a noua astrono-
mica, care dupe marturi'a tutuloru matematiciloru a cadiutu Joui,
15 Iuliu, cì de la lun'a civile, care a cadiutu in diu'a urmatória,
Vineri, fissandu acést'a de prim'a di a lunei Muharem. Proba despre
celle disse acì, este usulu ce donnesce asta-di la Turci; martoru
suntu eu, care amu vediutu acésta cu ochii mei. Asiá, de si Turcii
suntu in stare asta-di de a computa prin efemeridele lóru numite
la ei Rusnameh (4) ór'a, si chiáru minutulu de lun'a noua, totusi ei
nu incepu nici Ramazanulu nici Bairamulu (5) loru, pene ce nu le at-

(4) *Nahme*, dupa cumu scrie d'Iherbelot, înfémna in limb'a persiana *carte* séu *lit-
tera*; este titlu alu mai multoru scrieri atâtu persiane câtu si turcesci, precumu Cara-
man Nameh, Kiar Nameh, Iskender Nameh, etc. *Trad.*

(5) *Ramazán*, séu dupe Arabi *Ramadan*, este a nou'a tuna d'in annu la Turci, in
care ei se abtíenu de mancare, de beutura si de femei dupe resaritul péné la appu-
sulu sórelui. Candu appare lun'a noua urmatória, incepe Bairamulu; acesta e tim-
pulu de festivitati si petrecri. Cu unu cuventu, Ramazanulu respunde la postulu cre-
stiniloru, si Bairamulu la carnavalulu papistiloru.

Auctorulu nostru pare a imputa acì Turciloru, ca incepu a numera lun'a noua de-
la a dou'a di. Acést'a inse correspunde bine cu intentiunea loru, si este in usu si la
Evrei. Dara, ce aru dice unu turcu eruditu despre lun'a nóstra besericésca séu ima-
ginaria, dupa care ne regulamu variabilele serbatori? si ce aru dice despre calenda-
riulu de stilu vechiu? Nu i s'aru paré ridiculu, candu aru audì ca tienemu de diu'a

testa cine-va ca a vediutu lun'a noua. Pentru aceea, in totu annulu, pe acestu timpu se tramitu d'in ordinulu Sultanului anume persóne pe unu munte inaltu (numitu Istrangiadaghi, situatu spre Marea-négra, camu 12 óre distantia (6) dela Constantinopole), pentru a observa momentulu candu appare lun'a noua. Indata ce vre-unulu o a zaritu, trei d'in ei alérge la Istambol Effendisi, séu judele Constantinopolei, si unulu anuntia ca a vediutu lun'a noua, éra ceialalti doi atesta declaratiunea acestui-a. Adeveritu fiindu resaritulul lunei noua prin trei martori (fora care numeru in acestu casu nime n'aru crede nici insusi Sultanului), Istambol Effendisi tramite la momentu anuntiatori in tóta urbea, spre a anunciá la ori-ce óra aru fi, Ramazanulu si Bairamulu. La strigatulu acestoru preconi amu vediutu mahomedani ridicandu-se immediatu de la mésa, scupandu mancaréa ori beutur'a ce o aveau in gura si incependu a postí. Déca è casulu cá ceriulu se fia norosu si lun'a se nu se póta vedé, séu déca acei trei nuntii au fostu impedeati pe calle, se astépta diu'a antaia si a dou'a ; a trei'a di inse, ori au venitú nuntii ori nu, se anuntia poporului abstinéncia si postu. Totu in modulu acesta, nu incetéza postulul, pene candu apparitiunea lunei noua in lun'a lui Sievval nu va fi adeverita prin trei martori.

Celle dise pene aci aru fi de ajunsu, pentru cá se delature induoe-lile ce lectorii aru puté avé asupra esactitatoi de calculu alu lui Riccioli. Cu tóte aceste, nu va fi inutile de a 'lu ilustrá cu cate-va alte esemple, precumu sunt celle duoe cuceriri memorabili, a Constantinopolei si a Rodosului. Cea d'antaiu, dupe marturirea patriarcului

prima a lunei pe aceea, care in fapta este a unspredecea? Cu unu cuventu, noi scimu, si totusi perseveramu in modu absurdu intr'o erróre, care o au comissu parintii d'in Nicea in nesciinti'a loro, inse acésta erróre li se póte ierta chiar pentru ignorantia lorá. Va vení de siguru timpulu, candu va trebui se indreptamu errori atátu de evidente si de pipaite *Trad. Anglu.*

(6) Turcii [precumu si Románii *H.*] computa distantia locurilor dupe óre. Un'a óra distantia face cam trei mile anglezesci. *Trad. Anglu.*

Constantinoplei, s'a efectuat Marti la 29 Maiu 1453, éra dupe cei mai esacti istorici turci, la 20 alle lunei Jemaziul-evvel, annulu Hegirei 857. Crestinii dicu ca insul'a Rhodosu a fostu cucerita la 25 Decembre 1522, éra Turcii tienu ca la 3 alle lunei Safer, annulu Hegirei 929, și adaogă ca obsidiunea durase cinci luni, incependu din lun'a Ramazanu, annulu 928, si tienendu celle din urma trei luni alle acestui annu, adeca Sievvel, Silcade și Silhige, precumu si alte doue d'in inceputulu annului urmatoriu 929, adeca Muharem si Safer, candu la 3 alle acestei d'in urma cetatea s'a supusu. Una alta proba de mare insemnatate este scrisóri'a diploma deschisa a Sultanelui Muradu III, catra imperatulu Rudolfu II, unde atatu annulu Domnului nostru, catu si annulu Hegirei, se vedu lamuritu *memorati* prin urmatóriele cuvente : « In prim'a Ianuariu, annulu dom-
« nului Iisus (grati'a si ajutoriulu divinu fia preste densulu !) 1584,
« care este diu'a de 27 a lunei Silhige, annulu 991 dela transmigra-
« tiunea marelui nostru profetu. » Dupe tablele lui Riccioli, annulu Hegirei 991 incepe intr'o Marti 15 Ianuariu 1583, si se termina intr'o Vineri, 3 Ianuariu 1584; prin urmare in 4 Ianuariu 1584 incepe annulu Hegirei 992. Si fiindu-ca lun'a Silhige este cea din urma in annii Hegirei si numera 29 de dile, este dar evidentu ca 27 alle lunei Silhige trebue se fia prima Ianuariu 1584. Pe urm'a acestoru esemple, curiosulu lectoru va putea usioru face comparatiune intre annii erei mahomedane si ai celei crestine, mai alesu cu ajutoriulu unei table comparative astronomice, ce voiu adaoge la finea acestei prefatiuni 7).

Inainte de a trece la allu doilea punctu, voiu, pentru curiositatea lectoriloru, a clarificá o induoiéla, de care multi istorici celebri s'au impededatu.

Primulu annu allu domniei lui Othmanu, antaiulu imperatu allu

(7) Auctorulu nostru n'au adaosu acesta tabla la manuscriptulu seu. *Trad. Anghl.* Noi o adaogemu la finea acestoru note dupa traductorulu germanu. *Hodosiu.*

Turciloru, unii, precumu Leunclaviu, ilu punu la annulu lui Christu 1300; éra alții, precumu Calvisiu, dupe Zacuthi, la annulu 1303. Pentru a ne puté esplicá acestu lucru, trebue se observamu ca, dupe cumu afirma in unanimitate toti chronologistii turci, Orchanu fiulu si successorulu lui Othmanu, a ocupatu Prus'a, cãpital'a Bithiniei, in annulu Hegirei 726, si chiaru atunci a fostu chiamatu la tatalu seu, care era pe mórte, si ca acestu principe intr'adeveru a si muritu in acellu annú, la 10 alle lunei Ramazan; éru Orchanu, fiulu seu i-a successu pe tronu. Ramazanulu este a nou'a luna dupe Muharem, care e prim'a luna in annii Hegirei; éra 10 alle lunei Ramazan a cadiutu in acestu annu la 8 Augustu allu nostru, precumu se vede d'in tabl'a chronologica. Afora de acést'a, cei mai demni de credintia scriitori turci afirma, ca Othmanu a domnitu anni 26, luni trei si dile diece (de si Leunclaviu, nu sciu dupe care auctoru 'i da 29 anni lunari, cari facu 28 anni solari), si ca Orchanu i-a successu in 10 alle lunei Ramazan, annulu Hegirei 726. Acumu déca de la 10 ale lunei Ramazan numeramu indereptu pene la aceeași di a annului Hegirei 700, avemu chiaru 26 anni completi; si déca mergemu totu asiá indereptu anca trei luni, adeca Siaban, Regeb si Gemaziul-ochir si cu diece dile alle lui Ramazan, resulta ca primulu annu allu domniei lui Othmanu a fostu annulu Hegirei 700, si a inceputu in prim'a lunei Gemaziul-achir, care respunde cu 11 Februaru 1301 allu nostru, precumu se vede d'in tabl'a ce urméza :

TABLA CHRONOLOGICA

DELA AN. HEGIREI 700, CARE CADE IN ANNULU 1500 DELA CHRISTU

<i>Hegira 700</i>	<i>An. de la Is. Chr. 1300</i>
LUNE LUNARI	LUNE SOLARI
30 Muharrem :	Septembre 16.
29 Safer	Octobre 16.
30 Rebiul-evvel	Novembre 14.

29 Rebiul-achir	Decembre 14.
30 Jemaziul-evvel.	Ianuarium 13, annulu 1301.
29 Jemaziul-ochir	Februariu 11.
30 Regeb.	Martiu 12.
29 Siaban.	Aprile 11.
30 Remazan	Maiu 10.
29 Sievval	Iuniu 9.
30 Silcade	Iuliu 8.
29 Silhige	Augustu 7.

Se observamu acì, ca in annulu Hegirei 700, annulu dela Christu 1301 cade in lun'a Gemaziul-evvel, a carei prima ãi respunde cu 12 Ianuarium allu nostru. Amu aretatu mai susu, ca Othmanu a inceputu a domni la annulu Hegirei 700, in prim'a di a lunei Jemaziul ochir, care este 11 Februariu 1301 la noi ; dar precum se vede d'in tabl'a de mai susu, annulu Hegirei 700 respunde cu annulu dela Christu 1300, acell'a inse trece si in annulu 1301. De acì credu eu ca a provenitu errórea de calculu la Leunclaviu si la alti auctori. Concludu dara, ca calcululu nostru despre inceputulu domniei lui Othmanu este exactu.

Cu modulu acesta se pòte pré-usioru reduce ori-ce annu allu Hegirei la annulu correspundietoriu allu erei crestine. A se vedé numai tabl'a astronomică in ce di si annu de la Christu cade inceputulu annului Hegirei, si cestiunea é resólvita. Spre exemplu : inceputulu annului Hegirei 699, annu precedente domniei lui Othmanu, cade intr'o Luni, 28 Septembrie 1299, care prin urmare este prim'a di a lunei Muharrem.

Dupe-ce amu demonstratu destulu de evidentu annulu primu si lun'a si diu'a, candú a inceputu Othmanu a domni, totu cu modulu acest-a se pòte stabili annulu, lun'a si diu'a candu a moritu Erdogrul, tatalu lui Othmanu. Saadi afirma ca Erdogrul a moritu in annulu Hegirei 680, care a inceputu intr'o Marti, 22 Aprilie 1281 ;

prin urmare, dela primul annu allu domniei lui Othmanu pene la mórtea lui Erdogrul, numerandu indereptu, precumu amu practicatu la Othmanu, sunt 19 anni si siepte luni ; de unde se vede ca Erdogrul a moritu in ultim'a dî a lunei Seval, annulu Hegirei 680, care este 10 Februariu 1281 la noi. Totu asiá potemu stabili timpulu candu a inceputu Erdogrul a domni si candu s'a innecatu Suleimanu in Euphrate. Acestu induoitu evenimentu istoricii ilu punu in unanimitate la annulu Hegirei 616, adeca 64 anni inainte de annulu 680, in care a moritu Erdogrul. Numerati acumu dela acestu annu inderetu 64 anni, si veti vedé bine, ca Sulimanu s'a innecatu si Erdogrul a inceputu a domni in prim'a dî a lunei Silhige, annulu Hegirei 616, care correspunde cu 6 Februariu 1220 allu nostru.

Totu cu modulu acesta se póte fissá annulu invasiunei lui Suleimanu, pe care Nishrin o pune la annulu Hegirei 611, prin urmare patru anni și 11 luni inainte de mórtea lui Suleimanu ; adeca in ultim'a dî a lunei Muharrem, annulu Hegirei 611, care cade pe 10 Iuniu 1214.

In catu pentru invasiunea lui Ginghischanu, despre care scriitorii turci facu mentiune, ei tienu cá acésta invasiune cade in acelașiu timpulu cu invasiunea lui Suleimanu ; scriitorii crestini inse nu sunt de accordu asupr'a acestui punctu. Eu me voiu nevoi a fissá acésta epoca. Nicephoru Gregoras, mai multu oratoru de catu istoricu, díce in cartea II, ca Ginghischanu a descalecatu spre marea Caspica mai antaiu la annulu 1222 dela Christu séu 599 allu Hegirei; Loniceru affirma ca la annulu 1202 dela Christu séu 599 alu Hegirei ; Calvisiu la annulu 1220 dela Christu 611 allu Hegirei ; Riccioli la annulu 1212 dela Christu séu 609 alu Hegirei. In catu pentru mine, eu tienu la celle ce pré eruditulu Saadi Effendi d'in Larissa díce in opulu seu intitulatu «Synopse istorica», compilatu d'in cei mai renumiti istorici, precumu Mevlana Idris Nishrin si Saadi

Tajut-Tevarich (8) Petschovi, si Hezarfen, datu la lumina in annulu 1696 si dedicatu Sultanului Mustafa, frate si predecesoriu sultanului de acumu Ahmedu. Eu tienu dîcu, cu acestu auctoru , ca Suleimanu Schah, tatalu lui Erdogrul, a essitu d'in Nera, cetate situata pe tiermii marei Caspice, in annulu Hegirei 611, care respunde anulului 1214 dela Christu ; ca elu a trasu cu Oguzanii sei spre Asi'a mica, si ca, facêndu chiaru in acellasiu annu, sêu in annulu urmatoriu (nu se scie de sicuru) irruptiune si Ginghischanu, Solimanu s'a retrasu spre Medi'a. D'in tôte aceste, basati si pe auctoritatea acestoru istorici, potemu affirma ca invasiunea lui Ginghischanu s'a effectuatu cu unu annu sêu cu duoi in urm'a invasiunea lui Suleiman, adeca la annulu Hegirei 612 sêu 613, care este annulu dupe Christu 1215 sêu 1216 , alu siesele de la domni'a imperatului grecu Theodoru Lascaris.

II. DESPRE NUMELE SI NATIUNEA TURCILORU

Intre multele órde ce au essitu d'in regiunile reci alle Scitiei, Turcii sunt d'in cei mai cunoscuti, precumu atesta annalilê persiane si intre altii Saadi Effendi, faimosulu auctoru allu annaliloru ottomane numite Tagiut-tevarich ; de unde se vede ca s'a scosu ceea ce se citeasca in Nimetulah (9), sêu Lexicon Persico-Turcicum, la cuventulu Turcu, pentru a'i dá esplicatiunea ; aici se dice : «Acestu nume se da locuitoriloru d'in Chata sêu Chaten (Kitahia sêu Tatari'a-

(8) *Tagiut-Tevarich*, acestu cuventu se pronuntia in limb'a arabica *Tagi-Ellevarich*, si însêmna cunun'a istorieloru sêu chroniceloru. Este titlulu unei,istorie ottomane, scrisa in limba elegante turcêasca de Saededdin Mahomedu Hasan, care in calitate de Mufti a muritu in Constantinopole la anulu Hegirei 1008. Acêsta istoria incepe cu Othmanu si termina cu Selimu I. *Tagi* este cuventu persicu, care in generalu însêmna *ornamentu de capu*, caitia, éra in specialu coróna. *Trad. Anglu.*

(9) *Nimetullah*, este unu dictionariu persianu fôrte voluminosu, tradusu in turcesca, compilatu de Cahil Sofi. Ii dîcu in communu Baba Nimetullah. Cuventele *Nemat Allah* însêmna *gratia divina*. *Trad. Anglu.*

Noi aflamu cã acêsta carte se numesce Lugathi Nimet-illah , adeca Dictionariu Nimet-illah. Meninsky in prefatiune la dictionariulu seu. *Nota Trad. Germ.*

« mare), cari vietuiescu in siesurile Copciacului. Ei preste totu « au fație alba, cu ochii si sprincene negre ; de acì poetii persiani « compara pe amorosi si voinici cu acesti ómeni, si-i numescu « Turci. » Numele de Copciacu a fostu propriu numai unui tribu particulariu de Tatari ; persianii inse, dupe espeditiunea lui Ginghiscanu, l-au atribuitu la întregu poporul Scitiloru, cá invingetori ai loru. Despre acestea sunt martori scriitorii persiani. Asiá poetulu Scheik Saadi⁽¹⁰⁾ in prefatiunea dela Ghiulistan-ulu séu Rosariulu seu, spunendu caus'a pentru care a essitu d'in Chorasanu, care erá patri'a sa, dice : « Sciti voi amicii mei, ce me face se remanu atáta « timpu in tierri straine? Crudimile Turciloru m'au facutu sé'mi « lasu patri'a. » Intr'altu locu voindu a descrie datinele loru, dice : « Toti sunt nascuti fii de omu, dar toti sémena mai multu cu lupii « insetati de sange. Acasa sunt buni cá nisce angeri, dar afara sunt o « turma de lei. » Ca poetulu acì vorbesce despre natiunea scitica a Turciloru, cari au urmatu pe Ginghiscanu, acésta se vede d'in epoc'a in care a compusu elu Rosariulu seu ; elu dice espresso, ca l-a compusu in anulu Hegirei 656. Sub domni'a lui Ebubeker, fiulu lui Saadi ; adeca 44 de anni inainte de Othmanu, si 48 dupe espeditiunea lui Ginghiscanu. Nicephoru sub nume de Turci intielege poporul, care pe timpulul seu erá suppusu lui Azadinu, sultanului Iconiei, cumu numesce elu in modu coruptu pe Aladinu. « Pe candu, dice Nicephoru — Imperatulu (Theodoru Lascaris cellu teneru) la 1255 era ocupatu cu aceste lucruri, i-au venitu scrissori d'in Nice'a, in

(10) *Scheik Saadi*, poetu persianu, numitu de comunu Scheik Muslihedin Saadi El-schirazi, fiindu-ca fù nascutu in Schiraz, capital'a Persiei pe la anulu Hegirei 571. Crestinii l-au dusu in captivitate in locurile sante, éra unu negutiatoriu d'in Aleppo l-a rescumperatu pentru diece taleri de auru, si i-a datu pe fia sa in casatoria cu dote de una suta taleri. Acésta femeia a fostu pentru elu tortura, si atât'a superare i-a causatu, in cátu n'a potutu resiste violentei resimtiementului seu, si si-a cantatu dorerile in mai multe scrieri, mai alesu in Ghiulistanulu seu (cuventu persicu, insemnandu *gradina-de-flori*). *Trad. Anglu.*

Muslihedin, insémna restauratorulu credintiei. *Trad. Germ.*

cari i se spunea că Paleologu a fugitu la Turci.» Vomu aretá mai la vale cu affirmatiuni unanime alle istoriciloru, ca Michaelu intr'a-deveru a fugitu la acestu Aladinu, sultanu alu Iconief. Dupe-ce dara este evidentu, ca numele de Turcu era cunoscutu in tóta Asi'a cu multu mai inainte de Othmanu, si ca acestu nume s'a datu mai alesu aceloru triburi scitice care au mersu cu Ginghiscanu si s'au respanditu in Persi'a si Asi'a mica; nu ne remane alta, decatu a demonstrá cum acestu nume s'a datu Ottomaniloru.

Suleimanu, tatalu lui Othmanu, fundatorulu familiei Othmane, principe de Nera, plinu de ardóre de a calcá pe urmele marelui Ginghiscanu, pléca d'in patri'a sa in fruntea a 50 mii de ómeni, flórea junimei scitice. Cu acésta trupa Suleimanu inunda nu numai tierrile veciniloru sei, ci strabate inca totu Osserbejanulu si Siri'a pene la Aleppo. Ajungêndu la curtea persiana scirea despre aceste cuceriri, indata s'a datu si acestei armate numele de Turcu, care erá comunu cu cell-a ce se dedese Scitiloru lui Ginghiscanu. Pre langa ratiunea acestei numiri, ratiune ce amu aretatu mai in susu din cartile Tajuttevarich si Nimetullah, poetii cei mai acreditati ai Persiloru producu anca alt'a; si acésta este figur'a cea urita a Scitiloru in comparatiune cu Persianii, in catu numele de Turcu, care mai inainte insemná natiunea Copciachiloru, renumiti pentru frumuseti'a loru, acumu a devenitu unu terminu de ironia datu de poeti ómeniloru veniti cu Suleimanu. Dupe mórtea lui Suleimanu trupele sale s'au risipitu. Catu-va timpu dupe invasiunea lui Ginghiscanu, voindu a profitá de acésta ocasiune mai multi satrapi (11) séu guvernatori, cari commandau in Syri'a, Armeni'a, Paphlagoni'a, Cilici'a, Mesopotami'a, Phenici'a, Phrighi'a si in celelalte tieri asiatice, situate intre marea négra, marea Caspica și Eufratu, se folosira de ocasiune cá se scuture jugulu persianu. Atunci Aladinu, Sultanulu Iconiei, celu mai

(11) *Sitrab* in limb'a persica, cuventu obsoletu. *Trad. Germ.*

potente între acei domnitori se decise a extermina cu totul restulu trupeloru remase dela Gingham, care turburá necurmatu tierile lui; dupa ce inse fu batutu de câtra acelea si scosu d'in imperiulu seu, ellu fugi la amiculu seu Michailu Paleologulu, imperatulu grecescu, si 'i ceru ajutoriu. Aladinu morí in exiliu. Filiulu seu Meliki Siah (Niceforu 'ia corruptu numele in Moloco), care dupa aceea luà numele de Aladinu II, observase cá Paleologulu "lu pórta cu vorbe desierte; asia dupe ce 'i ceruse in vanu permissiunea de a puté caletori in alta parte, cu ajutoriulú ómeniloru sei departandu-se pe ascunsu, se reintórse in tier'a sa. Aici elu se intruni cu magnatii d'in imperiulu tatalui seu, si prin bravur'a sa nu numai ce scapà pe acestia si pe se-ne de jugulu sciticu, ci aduse si tierile sale parentesci éراسi sub potestatea sa, si constrinse pe multi inemicí de ai sei a se supune dominatiunei sale. Dela acestia dispuse a i se lua armele, éra pentru cá se astempere spiritulu loru militariu, 'i amestecà p' între sateni si 'i facù se cultive pamentulu, in fine se dede si numele comunu de Turcu (Türk). Asia se intemplà cá acea persóna, care mai inainte se numia satrapu alu Persiei si Sultanu de Iconi'a, acumu luà numele de Sultanu alu Turciloru. Pe acelu timpu Suleimanu, mosiulu lui Osmanu, se innecase voindu a trece calare preste Eufratu; atunci Aladinu denumí pe fialiulu acealuia, Erdogrul pentru virtutile si bravurile militare ale lui de comandante alu óstei sale, éra dupa mórtea lui pe nepotulu acestuia, pe junele Osmanu. Annalile turcesci spunu cá Aladinu morise fora clironomi (heredi); de aceea Osmanu fu proclamatu in unanimitate de sultanu. Acesta pentru cá se extermine numele infamatoriu si uritu de turcu, dete ordínú, cá in viitoriu numai sateonii agricultori se fia numiti asia, éra ceilalti se, fia numiti Osmani (Osmanlí). Dupa acestea isi stramutà residenti'a de la Iconia la Neapole (numita de ei, Ieng-istehri) si demandà ca pe densulu se'lu numésca imperatu alu Osmaniloru, éra nu alu Turciloru. D'in acé-

sta cauza curtea ottomana pâna in dio'a de astadi nu voiesce a se numi « curte turcésca », nici nu sufere usulu acestui cuventu, decatu numai despre limba, precum : « Turkige Billiurmisin ? » Scii turcesce ? ; ca-ci a dice : « Othmanige Billiurmisin ? » Scii ottomanicesce ? ar fi o vorbire impropria. Cuventulu « othmanige » pórta in se-ne ide'a de politetia, de apucaturi frumóse, pre candu cuventulu « turkige » insémna rudu, aspru, incivile. De aci proverbiulu communu : « Türk Míuddeti Umcinde » ; turcu in tóta viétia sa ; cá si candu aru dice : prostu a fostu, prostu va remanea, si nu va invetiá nici-odata apucaturile fine ale Othmaniloru.

Póte fi cá lectorulu versatu in istoria va stá la indoiéla, candu va vedé ca o mare parte de geografi, atatu vechi catu si moderni, dicu ca Turchistanulu, tiérra situata intre Tatarii chagataiani si intre China, este locuinti'a primitiva a Turciloru si a Turcomaniloru. Erróre mare este a confunda pe Turci cu Turcomanii ; si reu este a dice ca Turchistanulu este o locuintia communa a amenduororu. Saadi, cellu mai judiciosu istoricu, desminte acésta. Ellu dice curatu, ca principii cari au insocitu pe Tamerlanu, au venitu d'in Turchistanu si d'in provinciile vecine Chinei. Éca cuventele lui : « D'in « tre regii d'in Turchistanu au fostu duoedieci renumiti cari si-au in- « trunitu puterile cu alle lui Temuru, si si-au pusu corturile in castrele « acestuia ». In catu pentru Turci, ei se tragu dela Tatarii Oguziani, precumu voiu aretá in articlulu urmatoriu, unde voiu vorbi despre originea familiei ottomanice ; éra Turcomanii, carora Sultanulu le tramine cate-unu principe si'lu revóca candu 'i place, n'au locuintia fissa, cí traiescu in corturi numite *Oba*, si 'si schimba locuinti'a dintr'unu locu intr'altulu. Ei migréza pene pe la Erzerum (12), strabatendu una parte d'in Armeni'a mare (antic'a Assiria), numita si asta-di de catre unii scriitori crestini Turcomani'a, nume cu totulu necunoscutu in

(12) *Erzerum*, o cetate lángha Eufrate in distantia cárn de siese-đieci mile de la Trebizunda ; aici este passagiulu mare allu caravelorú Orientalui. *Trad. Anglu.*

annalile turcesci. Ca-ci toti vechii istorici si geografi turci numescu Armeni'a mare « Ermeniei kiubra », éra Armeni'a mica « Ermeniei sugra », nume sinonime cu alle nóstre. Credu cà acest'a este una proba destulu de buna, ca Turcomanii nu sunt originari d'in acea tíerra. Adeveratu este ca ei professéza religiunea mahomedana ; dar, precumu ei n'au domiciliu stabile, asiá neglegu si multe precepte d'in Coranu, intre altele preceptulu de a se rugá de cinci ori pe di. Sultanulu Muradu IV, a constrinsu pe unele bande d'in acesti Turcomani de a trece in Europ'a, elu le-a datu in possessiune siesurile situate intre délurile muntelui Emu, numitu la Turci Cenghe ; apoi le-a datu si cetatea Aetos la pólele muntelui Emu pene la Philipopole : aci 'si conserva datinele loru , locuindu in corturi , si cultivandu pamenturile loru , dar' sunt cu multu mai civilisati, decatu cei remasi in Asi'a. Nu vedu inse nici cea mai mica urma la istoricii cari tractéza despre acesti Turcomani, d'in care s'aru putea coniectura macaru, ca Turcii de astadi si-aru trage originea, dela ei. Totu ce se póte dice, este ca, intr'adeveru ei sunt acellasiu poporu, care la inceputu a fostu suppusu lui Aladinu, apoi lui Othmanu, primulu sultanu alu Othomaniloru. Despre acést'a voiu vorbì mai pe largu in capulu urmatoriu. D'in tóte aceste potemu cu dreptu cuventu concludé, ca opiniunea contraria, ori catu ar fi de latíta, n'are alta base decátu ignorantia Europeaniloru despre limbele orientali ; assemnarea cuventelor i-a inselatu in prejudiciul adeverului.

III. ORIGINEA FAMILIEI OTHMANÉ.

Este unu faptu curiosu ca originea celloru mai illustre familii despre cari istori'a face mentiune , se fia séu obscura séu fabulósa. Déca cercetamu inceputulu celloru mai nobile case la Persi, la Greci si la Romani ; ce vedemu alta decatu fabule si fictiuni ridicule, in-

ventate de poeti? Si déca asiá este la popórale celle mai civilisate alle lúmei, ce putemu astepta dela natiunile barbare, innecate in tenebrele ignorantiei? Asiá si la Turci, indata dupa fundarea imperiului unu numeru mare de auctori de acésta specie, au scrisu istorii fabulóse, precumu è istori'a intitulata *Tevarichi Aliothman*, de unde unii auctori crestini paru a fi imprumutatu genealogi'a chronologica a Othmaniloru. Dar Turcii nu le aproba, din contra le censuréza aspru in cartea *Tagiuttevarich*. Asiá citimú ca unii deriva fundarea imperiului turcescu dela caderea domnatiunei Tatariloru; altii dela o banda de hoti, si abia este vre unulu care se fia descoperitu adeverat'a origine a familiei astadi domnitória.

1. In catu pentru cei cari deriva crescerea imperiului turcescu dela caderea imperiului Tatariloru, ei, cá se nu para ca assertiunile loru sunt fara base, au inventatu o serie lunga de Chani la Tatari; nu sunt inse de accordu nici asupr'a fapteloru, nici in aratarea aniloru. Nicephoru Gregoras dice ca Ginghiscanu, pe care elu 'lu numesce Sitzischan, a apparutu mai antaiu in annulu 1222, pe candu domniá in Constantinopole imperatulu Ioane Duca; mai bine aru fi disu la annulu 1216, precumu amu aretatu noi mai in susu. Murindu Ginghiscanu — dice Nicephoru mai departe — au remasu dela elu duoi fii, Chalaos si Telepugas. Chalaos parasindu tiermii marei Caspice, si lasandu la nordu fluviulu Iaxarte, descinse spre Asi'a mîca. Telepugas, dupe ce si-a intaritu imperiulu in intru, merse spre médiadi, trecù muntele Cascasu si marea Caspica, trecù prin pamentulu Sauromatiloru si Messagetiloru, subjugèndu-i pe acesti-a si tóte acelle popóra cari se margineau cu paludele Maeoticu si cu fluviulu Tanaïs. Loniceru pune espeditiunea lui Ginghiscanu la annulu 1202 si dice, ca acestu cuceritoriu resturnandu imperiulu Indianiloru, fundà imperiulu Tatariei mari si domni in Asi'a anni 12. Ellu avù successoru — continua Loniceru — pe fiulu seu Hocatanu; dupe acest'a remase Magius-chanu, care a coprinsu Antiochi'a de la crestini

la annulu 1260. Dupe Magius-chanu a succesu Helio , si dupe Helio Abusaga in an. 1280. Lui Abusaga a urmatu Tanagodoru, care a imbracisatu religiunea crestina, si a luat numele de Nicolau ; dara in urma érași s'a intorsu la superstitiunea sa, si a luat, precumu dice elu, numele de Mahomedu. Battus, care 'i succese, fú detronatu prin Casanu, fiulu lui Argus , care la 1310 a strabatutu tóta Siri'a ^{de} _{Oru} , unu capetu pene la cella-laltu. Dupe Casanu a domnit Carbadagru ; sub acest'a a inceputu a cadé imperiulu Tatariloru in Asi'a si a nasee imperiulu lui Othmanu. Acésta serie de regi tataresci ai lui Loniceru cuprinde 108 anni ; altii numera numai 98. Dara se lasamu tóte aceste nume si regi pretinsi, fiindu cu totulu necunoscuti in istori'a si in limb'a turcésca. Singurulu punctu in care se unescu toti cati au scrisu istori'a popóreloru orientale este, cà acei principi tatarsi, cari au succesu lui Ginghiscanu , au fostu subjugati la annulu Hegirei 656, séu 1258 dela Christu, adeca 44 anni inainte de Othmanu, de cotra Ebubekir, regele Persiei, fiulu lui Saadi. Acestu monarchu a unitu sub coron'a sa tóte tierrile acelor regu séu principi, cu esceptiunea celloru usurpate de cotra unii satrapi persiani cari, precumu amu disu mai in susu, au profitatu de invasiunea tatariloru spre a se declara domni suverani ; intre acesti'a au fostu Aladinu, sultanulu Iconiei, si Suleimanu, mosiulu lui Othmanu, precumu amu mai vediutu. D'in cele dise este invederatu, ca imperiulu Tatariloru in Asi'a a fostu resturnatu de Persiani cu multu mai inainte de inceputulu imperiului ottomanu ; prin urmare originea acestuia nu se póte deriva d'in caderea acelluia.

2. Altii istorici érași, si mai allesu istoricii crestini, póte d'in invidia, dicu ca Othmanu, primulu imperatu allu Turciloru, a fostu unu omu de nascere obscura si fara averi ; ca ellu ar fi adunatu o banda de lotri si de hoti, ar fi navalitu cu acesti'a asupra veciniloru , si unindu politic'a cu forti'a, a supusu puterei sale atatu natiunea propria, catu si pe cele vecine. Improbabilitatea acestei opiniuni este

atatu de evidente, in catu me credu scutitu de a o mai combate ; totusi nu va fi inutile a'i oppune auctoritatea lui Chalcocondila, pe care eu mai multu ilu credu de catu pe toti ceilalti istorici greci cati au scrisu despre Turci. Elu, in cartea prima dice : « Othmanu, primulu imperatu alu Turciloru , alu carui tata a fostu Erdogrul si Suleimanu, a intrecutu pe toti d'in natiunea sa , atatu prin virtutile catu si prin lustrulu nascerei sale ».

3. Mai sunt si altii cari au cugete ceva mai laudabili despre acésta mare familia si admitu ca ea descende dintr'o nobile stirpe de Tatars ogusani. Dara si acesti-a, in locu de Suleimanu Schah, principe de Nera, adevératulu fundatoru alu familiei, punu pe scena nisce nume de triburi , care in annalile turcesci sunt cu totul necunoscute , precumu Corenii , Evrenii , Turacambrii sau Turacanii , Mihailoglii , Malcocioglii s. a. Originea celloru de antaiu patru nume nu se scie , si nu insémna nimicu , éra eu nici nu'mi pociu aduce aminte ca se le fiu aflatu la nici unu istoricu turcescu, afara de Evrenu, séu precumu citescu multi, Ornusbegi, belliduce sub Murad I. Acella fu cellu de anteu carele portase titlu de duce allu Greciei , precumu se va vedea d'in urmatóriele istorii. Este prea adevératu că familiile Mihalogli si Malcociogli sunt pelbeie si nu prea vechi ; pentru-ca Michailu Kiose a fostu strabunulu celei de anteu. Acesta fusese consangénu cu cas'a Comneniloru , si abjurandu religiunea christiana fugise la turci, precum arata istoricii acestora. Michailu a traitu sub sultanul Orhanu. Acésta se adevéresce prin unu podu de pétra dela Adrianopole, edificatu de fiiulu séu de nepotulu aceleia peste riulu Tundge, si pórtá pâna in dio'a de astadi numele Mihalogli Kiuprisi séu podulu lui Mihaloglu. Originea familiei Malcogiogli se asseména in aceea, căci, precumu credu turcii de comunu , strabunulu ei fusese bulgaru séu serbu, care 'si schimbà religiunea si trecu la densii. Numele Malcociogli nici nu se aude airea, decatu in cantece, in care turcii glorifica faptele barbatiloru mari ai lor. I-

istoria nu scie nimicu despre acesta. Malcociogli vietuise sub Mohamedu care a cuceritu Constantinopolea.

4. Mai departe unii facéndu registrulu triburiloru ogusane inventara unele nume ne mai audite, in càtu acelea chiaru si barbariloru trebue se li se para barbare, precumu Oguzalpis, care dupa spus'a loru ar fi fostu tatalu lui Erdogrul, si Duzalpis, tata lui Oguzalpis si mosiu lui Osmanu. Altii inpartu acésta familia in modu totu asia de barbaru in patru linii, adeca Nambucii, Candelorii, Caramanii si Otmanii. Intre acestea nume nici unulu nu e turcescu, decatu numai Dusalpis. Caramanii sunt, ce e dreptu, bine cunoscuti in tierele orientali, inse nu se numera intre Ogusani; pentru-cà fundatoriulu àcestei case anume Caraman-Ogli, de la care isi luara tierile sale si famili'a sa numele, fusese unulu deintre satrapii séu gubernatorii persiani; carii cu ocasiunea învasiunei lui Ginghischanu scuturasera jugulu persianu; éra istoricii turcesci descriu pe descendentii lui cà pe inamicii crescerei imperiului otomanu, a caroru domnia fu sfarimata abia in anul Hegirei 872 sub regimulu sultanului Muhamed, care a cuceritu Constantinopolea.

5. Dupa ce am cercetatù pàna acilea diversele opiniuni ale scripitoriloru, acum me voiu ocupa mai alesu cu ideile unor autori renumiti. Primulu care ne vene inainte este Laoniciu Calchocondilas, unu barbatu acesta, pe care nu numai avemu se'lu numeramu intre scripatorii cei buni ai scólei, ci se'lu si consideramu ca pe unu scrutatoriu fòrte diligente in lucrurile turcesci. Acesta adunà la unu locu diversele pareri despre originea turciloru, si in partea sa antei'a le descrie precumu urmédia: 1. Unii, dice densulu, sunt de opiniune, cà turcii, adica osmanii, se tragu dein Sciti, carii se dicu si tatari, si ca pre candu Partii era renumiti, au pornitu de siepte ori dela Tanais (Don) si totu de atâtea orî au devastatu Asi'a superioare. Ei credu ca acésta parere se confirma prin acea inpregiurare cà, precumu spunu densii dupa óresi-care sciri, pàna in dío'a de astadi se mai afla dein

acestu poporu multi impartiti prin Asi'a, si ca se asemena scitiloru nomadi, indatinati cu modul vietuiri lor, adeca n'au locuintie stabili. Calchocondilas mai adaoge : acesti scriptori se adopera a'si confirma parerea despre originea scitica a turciloru inca si cu unu temeiu. Este adica cunoscutu ca poporale barbare, turcii, dein Lydi'a, Cari'a, Phrygi'a si Cappadoci'a nu differu nici in limba nici in datine de acei sciti carii locuescu intre Tanais si Sarmati'a. 2. Calchocondilas dice mai departe, ca unii sunt de parere, ca turcii isi au originea dela Parti, era spre confirmarea assertiunei loru adaoga, ca partii sunt aceia pe carii scitii nomadi (numiti asia pentru-ca 'si schimba locurile de pasiune) i'-au inpinsu in Asi'a inferioare, unde petrecu ca si ceilalti, pentru-ca se vedu risipiti prin cetatile lor; de aici apoi a urmatu ca acesta specie de omeni s'a numitu *turci*, care cuventu semnifica nomadu. Catu de falsa este acesta interpretare a cuventului turcu, credu ca este invederatu dein ceea ce am atinsu mai in susu, despre adeverat'a derivatiune a lui. 3. Altoru li se pare ca Turcu se deriva dela Turca, una cetate mare si bogata in Persi'a, si ca turcii aru fi ocupatu mai antaiu Asi'a inferioare. 4. Unora le mai place a crede, ca turcii au venitu dein Celesiri'a si Arabi'a seu dein Scithi'a (dora voiescu se dica Persi'a) si ca au avutu pe legislatorulu Omaru (mai bene Omarus), ca in fine acesta au cuceritu imperiulu Asiei, si acuma traiescu ca nomadi.

Dupa-ce Calchocondilas produse in modulu acesta diversele opiniiuni ale mai multoru scriptori, in fine se unesce cu aceia carii sustienu, ca turcii se tragu dein Sciti; pentru-ca, dice densulu, acei sciti cari mai petrecu pana in dio'a de astadi in Europ'a spre resaritu, semena forte bene cu turcii in portarea, in datinile si in modulu vietuiri lor.

6. In fine, candu Calchocondilas ajunge ca se 'si desvolte opiniunea propria, atunci delatura tote piraiiele seci si scote adeverulu immediatu dein fontana. « Eu aflu, dice densulu, ca dupe ce genteru

« turciloru se inmultise tare, se despartí in triburi diverse, între care
 « era si tribulu (sementi'a) Ogusiloru. Dein acesta s'a nascutu ducele
 « loru Duzalpes. (Tocma acela, care in annalile turcesci se numesce
 « Kija Aleb, tata lui Suleimanu si mosiu lui Osmanu). Acela era omu,
 « care iubia dreptatea si ecitatea. Elu merita tóta laud'a pentru ta-
 « ri'a inimiei sale, si atátu era de dreptu, in catu pentru acésta calitate
 « a sa, partitele litiganti 'lu allegeau de arbitru in tóte cauzele loru,
 « si se supuneau cu bucuria sententiei sale. Ogusanii incantati de
 « dreptatea acestui omu, au cerutu prin repetite instantie de la re-
 « gele tierrei, se 'lu faca judecatoriu asupr'a loru » (Interpretele lui
 Calcochondila afirma falsu, candu dice ca acestu rege ar fi fostu
 Aladinu, sultanulu Iconiei). « Dupe aceea Oguzanii s'au datu cu to-
 « tulu in manile lui Duzalpis se'i guverne elu precum va crede ca
 « este in interessulu loru. Dupe mórtea lui, fiulu seu Oguzalpis
 (care numai de catu vomu vedé ca este un'a si aceeasi persóna cu
 « Solimanu Schah), 'si insusi domni'a asupr'a Oguzaniloru, si
 « aspirá la puterea regale; purtandu resbellu contra Grecilor, elu
 « 'si facu renume in tóta Asi'a. Fiulu seu Orthogules i-a sustienutu
 « reputatiunea; acesta n'a fostu mai pucinu illustru prin faptele sale
 « in Asi'a decatu parintele seu: in urma, Aladinu 'l-a chiamatu la
 « curtea sa, unde a fostu in mare stima.» (De aci se vede fórte claru,
 ca Oguzalpes este Solimanu Schah alu nostru, principele de Nera).
 Pène aci cu Laoniciu Chalcochondila.

7. Dupe Laoniciu, vomu pune, de si mai puçinu accreditatu de-
 catu elu, pe Ioane Gaudier, interprete fórte esactu alu annaliloru tur-
 cesci, dar, precum mi se pare, prè cutediatoriu in a dice ca este puru
 adeveru despre famili'a ottomana, ceea ce elu a scosu din unele chro-
 nice rele alle Turciloru. Mai antaiu, elu decopiéza reu unele nume,
 séu le pune in ordine inversa, si comitté fórte multe erroru de limpu,
 de locu, de nume alle natiuniloru séu alle particulariloru. Primulu,
 dice elu, care a domnit la Turci, a fostu Othmanu, fiulu lui Er-

dogrulu , fiulu lui Solimanu Schah , fiulu lui Cabielpis , fiulu lui Casulbugas . Pene aci are dreptate . Dupe acést'a inse , aduce alte duóe-spre-dece nume corupte , despre cari nu se vede nici-o urma in annalele turcesci . Apoi adaoge ca se marginesce cu numerarea acestoru siepte-spre-dece patriarchi ai semintiei ottomane ; dar ca , cu ceialalti alu caroru nume nu le scie , s'aru puté sui in ordine ne-interrupted pene la Iaphetu fiulu lui Noe . Dupe aceea trece la subiectulu seu , si demonstra originea semintiei ottomane ; dara assertiunile sale sunt in contradictiune cu tóte opiniunile altor-a , si in specialu cu alle lui Caleochondila . Pene candu , dice elu , famili'a Oguzaniloru a domnitu asupr'a Partiloru in continua successiune , ei erau nisce principi fora sciintia si fora cultura ; ei s'au cultivatu si s'au moralisatu tocmái dupe ce au inbraçisiatu religiunea mahomedana , si si-au allesu de resiedintia cetatea Machanu . Pe timpulu candu Solimanu Schah domnia asupra Partiloru (Oguzaniloru) , faimosulu Gínghis facù o irruptiune in Parti'a , distruse Belch'a si Chorasanel ; Curisemis Schah , principe allu Belchiei , a peritu in fuga . Sultanu Aladinu , de origine selgiukiana , a fugitu si elu din Parti'a si a venitu in tiérr'a Junanu (auctorulu nostru crede ca Junanu este Caramani'a de asta-di ; in realitate insa Junanu este Ioni'a) ; aici a luat in possessiune cetatea Savasta , si s'a declarat rege . (De unde o afirma acést'a , nu sciu) . Soliman Schah , continua Gaudier , vediendu cetatea Machanu distrusa de Tataru , pentru-ca se scape de violentiele acestora , a fugitu din Parthi'a (póte Patria) si s'a retrasu in Erzinga ¹³) (vré se dica Ozerbegianu) ; de aici a trecut in Romani'a , si a venitu in Amasi'a (totu particularitati contrarie adeverului istoricu) . Apoi schimbandu-si callea , a ajunsu la Chaleppu ; asiediendu-si apoi taber'a aprópe de cetatea Jabetu pe tiermii Euphratului , si cer-

(13) Auctorulu explica acestu cuventu prin *Ozerbegianu* . *Erzinga* inse mi se pare ca è o coruptiune d'in cuventulu *Erzengian* , cetate in Anatoli'a , nu departe de Euphrate , unde Solimanu Schah s'a opritu mai ántái dupe ce a essitu d'in Machan . *Trad. Angl.*

candu a trece in notu cu callulu preste acestu fluviu, s'a inñecat. Solimanu a lasatu dupe sine trei fii, numiti Sungargensis, Giudogdis si Erucules; acest-a a fostu tata lui Othmanu, fundatorulu imperiului ottomanu.

8. Dupe ce amu espusu opiniunile differitiloru auctori asupr'a acestui punctu, nu remane alta de catu se demonstreu, pre catu se va puté mai claru, originea adeverata a acestei illustre familie. Toti istoricii cei mai esacti, atatu turci catu si crestini, recunoscu ca Solimanu, principe de Nera, este fundatorulu familiei imperatiloru turci. Dara fiindu-ca istoricii turci nu ne dau decatu fôrte puçina lumina asupr'a gloriosiloru antecessori ai acestei familie, credu ca nu va fi inutile, de a cerca alti sorginti. In generalu, toti se unescu ca Solimanu a fostu din cea mai nobile dintre familiiele oguzane ale Scitiloru; capu unei órde séu tribu de Tataři, aprópe de marea Caspica, numiti de communu «Conar Gotcer Tatar Taifesi», adeca: mergetori si statatori, fora ca se aibe o locuintia fissa. Eu sunt appiecatu a crede, ca ei au locuitu intre marea Caspica si laculu numitu pene asta-di de càtra locuitorii de acolo, Carabogas⁽¹⁴⁾, unde si pene asta-di se vedu Sciti numiti Caracalpak⁽¹⁵⁾, si cari ducu o viétia vagabunda si vorbescu aceeasi limba cu Turcii, de si acesti-a differescu de ei prin moraluri, datine si modulu de viétia. Acestu poporu nomadu si vecinii sei au fostu, cari au proclamatu pe Solimanu domnu alu lor sub numele da Schah. Voiu spune ca in trécatu, cà numele de Schah in limb'a persica este mai onorabile de catu Chan, si in sémna principe, carui Chanii sunt suppusi; de aci regele Persiei 'si affecta titlulu de Schah; si Chanu la persiani este ca unu gubernatoru de provincia, assemene unui viziru séu pasia la Turci, onoratu cu privilegiulu de a purtá trei códe de callu. Nu pretindu a determiná déca Solimanu a primitu acésta dignitate de la antecessorii sei prin

(14) *Carabogas*, insémna *Gura-négra*. Trad. g. erm.

(15) *Caracalpak*, *Cusma-négra*. Trad. germ.

titlu de ereditate séu o a castigatu prin meritele sale personali, de óre ce d'ntre toti istoricii nu este de calu singuru Chalcocondila care se faca mentiune despre acést'a.

9. Inainte de a purcede mai departe, acì este locul de a reveni unu momentu asupr'a cellořu dise, spre a le pune in mai mare lumina. Amu disu ca dupe invasiunea lui Ginghischanu si caderea imperiului persicu, cei mai multi Satrapi séu gubernatori ai provinciilor ce compuneau acestu imperiu de la Euphrate si pene la marea Mediterana, si-au arrogatu puterea nemarginita si n'au cunoscutu alta auctoritate de calu a loru propria. Acést'a se pare ca ne da Niceforu a intiellege in cartea VII, unde dice : « Éra Turcii (è de in-
«semnatu ca prin cuventulu Turcu elu intiellege pe toti Satra-
«pii, cari s'au revoltatu contra regelui persicu) s'au invoitu
«intre sine, a impartii prin sorti tóte provinciile de sub jurisdic-
«tiunea Rómaniloru.» Apoi adaoge numele acestoru Satrapi, dara intr'unu modu atatu de corruptu, in catu fora ajutoriulu altoru istorici este imposibile de a cunnósce déca sunt unii si aceiasi cu cei alle caroru nume le mentionéza annalile Turciloru in acésta materia. Annalile turcesci mentionéza pe Chursem Schah, rege de Caspi'a (cà-ci la Turci Chursem insémna marea Caspica; acestu principe nu è cunoscutu cu numele seu propriu, dara se considera ca unulu d'ntre cei cari au fostu invinsi de cotra Ginghischan), pe Caramanogli, Ozerbegianu, Gjermijanogli, Hanidogli, Cjoetuerum Baiezid, Isfendijarbeg, Ahmed Halamir, Tekjebeg, Suelkadirbegi si Aladinu Sultanu de Iconia, cellu mai celebru intre toti, care singuru a portatu titlulu de Sultanu. Nu mai lungescu vorb'a asupr'a acestei materii; lectorii voru aflá pe fia-care la locul seu in adnotatiunile mele.

10. Aceste s'au petrecutu, precumu amu aretatu, trei anni dupe espeditiunea lui Ginghischanu. Atunci Solimanu alu nostru, principe de Nera d'in tribulu Oguzaniloru, in fruntea a cinci-díeci de mii de Sciti, totu ómeni allesi, a trecut muntele Caucasu, a strabatutu

totu Azerbegianulu séu Medi'a, si s'a opritu tocma pe tiermii Siriei. Eu credu ca lectorulu nu va luá in locu de reu, déca voiu sta unu momentu pentru a arunca o cautatura asupr'a modului, ocasiunei si timpului acestei descalecari a patriarhului unei familie atatu de illustre in diu'a de asta-di.

11. Saadi Effendi, auctorulu unoru annale atatu de pretiose si acreditate la Turci, descrie modulu si motivulu invasiunei lui Solimanu precumu urméza. « Auctorii vechi, — dice elu, — cari au transmissu « posteritatiei cunnoscinti'a despre evenimentele trecute, spunu ca « pe timpulu candu Aliseldgiuk, adeca tribulu Seldgiukianu, a esitu « d'in Maveran-nubar, tiérra situata d'incolo de Oxus spre marea « Caspica, cunnoscuta geografiloru moderni, pentru a ocupá tierra « Iranu, care se intinde spre marea Persica, mai josu de Oxus, si « spre appusu pene la Tigris, atunci Kiia Kan tatalu lui Solimanu « Sebah, principele Oguzaniloru, 'si-a intrunitu tribulu cu alu lui O- « liseldgiuk, si essindu d'in Merushahgianu, a ocupatu pentru sine « cetatea Machanu. Dara dupe espeditiunea lui Ginghischan, Solimanu « Schah, fiulu lui Kiia, séu precum ilu scriu altii, Kiia Aleb Kan, « alle carui dominie se întindeau acumu pene la Ahlad, o parte d'in « Armeni'a mare, vediendu ca furi'a si crudimea Tatariloru lui Gin- « ghischanu nu mai are margini, a fostu constrinsu a parasi tierrele « sale, si a merge impreuna cu totu poporulu seu se'si cerce altele « pene la Rum. Asiá numescu scriitori vechi turci o parte d'in Ana- « toli'a séu Asi'a mica.» Atatu dice Saadi Effendi despre esirea fortiata a lui Solimanu d'in tiérr'a sa. Elu narrédia apoi espeditiunile acestui principe si alie filoru sei. Lectorulu le va vedé tóte aceste la loculu loru.

12. Heschri, istoricu mai vechiu de catu Saadi, scrie ca Oguzanii (cari, precumu dice Chalcocondilas, si-au allesu principe pe tatalu lui Solimanu), s'au stabilitu in tiérr'a Ahlad 170 anni inainte de Solimanu, si in annulu Hegirei 611, au facutu cu Solimanu, prim'a

espeditiune in partile Asiei mize. Dar selbateciile Tatariloru lui Ginhiscanu au fortiatu pe Solimanu cu ai sei se essa d'in Asi'a mica, care erá cu totulu desolata, si se traga spre Azerbegianu, unde au dusu catu-va timpu viétia nomada si raticatoria; in fine, la annulu Hegirei 616 constrinsu de lips'a celloru necessarie pentru viétia in aceste regiuni desierte, elu s'a intorsu de nou spre Rum cu armata de cinci-dieci mii, totu omeni allesi, spre a'si recastiga possessiunile sale vechi. Intreprinderile lui avura bunu succesu pene ce au ajunsu la Euphrate; aici vrendu elu a trece cu callulu in notu prin apa, s'a inecat.

13. Suleimanu a lasatu dupe sine patru fii: Soncurdogan, Giundogdi, Erdogrul Gasi si Dindar séu Djumdar. Cei duoi d'anteiu, dupe mórtea funesta a parintelui lor, s'au reintorsu in tierr'a de unde au venitu, si scriitorii turci tacu cu totulu despre ei. Erdogrul si Dumdar au remasu cu trupele lor, si si-au pusu corturile intr'unu locu numitu Syrmaluciucur (16). Puçinu dupe acest'a, Dumdar a moritu, si Erdogrulu a remasu singuru. Elu inaintá spre Asi'a mica, unde i se supusera mai multe provincie. Subjugandu popóre, elu le lasá libera allegere, séu de a respunde tribut, séu de a primí religiunea sa; de ací fú numitu Zeletis (17), titlu celebru in acelle parti. Erdogrulu nu s'a lasatu se'lu orbésca fortun'a sa cea buna; elu isi impunea de a nu trece preste margini, si de a nu aretá ca aru fi avendu dorinti'a tiranica de a cuprinde tierrile altui-a; de acee'a tramise pre fiulu seu mai betranu, pe Saruiatu, (care meritase in urma illustrulu epitetu de Savudgibeg) la Aladinu, Sultanulu Iconiei, pentru a'lu rogá cu tóta umilinti'a se'i accórde unu locu in tierrile salle, unde se se póta stabili elu si ai sei. Aladinu i accordá cererea cu tóta buna vointi'a: pentru ca 'i spunea propri'a prudentia, ca mai bine este a 'si face amicu, de catu inamicu pe acestu nou si potente vecinu-

(16) *Syrmaluciucur*, *Baia-de-aturu. H.*

(17) *Zeletis*, deriva de sicuru de la cuventulu grecescu lotes, gelosu. *Trad. Germ*

Elu încarcă cu toate onorile pe Saruiatu ; ilu retramise la tatalu seu în socitu de ambasadori, si cu promisiunea, ca deca prin valoarea sa va curatà din imperiu resturile Tatariloru lui Ginghischanu, nu numai ca 'lu va pune în fruntea armatelor sale, ci 'lu va face si partasiu imperiului seu. Aladinu, înaintatu în etate, n'avea atât-a trebuința de soldati, de avuția, de putere seu de curagiu, catu de unu generalu bunu, capabile de a stă în fața unor inimiți atât de incomodi.

14. Deca Aladinu 'si formase o idee înaltă despre Erdogrulu, elu nu se înselă în așteptările sale ; că-că dându-i dreptu locu- inția cetatea Caragedagy, si încredințându-i, precumu i promise-se, o parte d'în armatele sale, Erdogrulu se purtă cu atât-a prudenția, în catu prin comand'a si tactic'a sa cea buna nu numai ca învinse pe tataru si liberă țerr'a de ori-ce pericole nuoe, dara anca suppușe si provinciile vecine de sub dominațiunea Romaniloru, si le adăose la imperiulu lui Aladinu. Acest'a adducându-si aminte de promisiunea sa, recompensă în modu regale servitiile lui Erdogrulu, făcându-lu comandante a toată provinci-a Ancyrei. În fine Erdogrul înfrantu de greutatea anniloru si de fatigieles resbelor, mori la annulu Hegirei 680 dupe Saadi, era dupe Nishrin, la annulu 687. Mormentuлу seu este si astă-di visitatu cu pietate de cotra Mahomedani în cetatea Sugiucik.

15. Dupe ce Erdogrulu mori în culmea fortuniei sale, Aladinu voindu a 'si aretă grațitudinea sa cotra memori'a acestui mare barbatu, onoră pe fiulu seu cu demnitatile parintelui, dându-i titlu de capu alu tuturoru Tecadumiloru seu Satrapiloru. Acestu fiu era Othmanu, numitu pentru juneti'a sa Othmangicu seu Othmanuti. Pentru mai mare distinctiune, Aladin 'i concesse că în toate cetatile si provinciile cucerite de parintele seu, precumu si în celle pe care ellu le- aru cucerit, se pörte titlulu de Sultanu, si se aiba privilegiulu de a bate moneta cu inscripțiunea numelui seu propriu.

16. În urma, Tatarii Gazaneni ajunsera a domni, si Aladinu

cellu teneru, allu carui nume adeveratu este Kiejchoshrev (18), fu constrinsu a fugi in Europ'a la annul Hegirei 699, care incepe la 28 Septembrie 1299; dupe aceea Satrapii impartira intre sine tóte tierrile lui. Othmanu inse, cá cellu mai putinte, i constrinse la annulu Hegirei 700, a 'i cere protectiunea si favórea. De la acestu annu incóce numera unii istorici inceputulu imperatiei acestui principe. Dara Saadi, basatu pe ratiuni destulu de tari, pretinde ca imperati'a lui Othmanu incepe la annulu Hegirei 688, séu de la Isus-Christu 1289, candu, dupe cucerirea cetatiei Caragehirei, a facutu trei acte de suveranitate, adeca : a creatu unu Cadi séu jude; a stabilitu unu Chatib seu diacon, care se se róge pentru elu personalu in calitate de Sultanu; in fine a pusu se se bata moneta cu inscriptiunea numelui seu propriu. Asia Othmanu a fostu recunoscutu rege cu consentimentulu maimariloru si alu armatei; elu nu intardiá de a uní intr'o singura monarchia staturile lui Aladinu si alle salle, si asia puse fundamentele acestui imperiu ottomanu, de care si asta-di tremura lumea, si dede suppusiloru sei numele seu propriu in locu de numele Oguzani séu Turci, care 'lu aveau sub cei duoi Aladini. Istori'a ce urmédia va enarrá cu tóta esactitudinea possibile faptele sale si alle successoriloru lui.

GENEOLOGI'A FAMILIEI OTTOMANE.

17. Saadi, care a scrisu istori'a Turciloru, alle carui merite eu de atate-ori leamu recunoscutu, si care se distinge atatu prin amorulu seu de dreptatê cátu si prin zelulu seu pentru glori'a ottomaniloru, Saadi, dícu, vré se descarce asupr'a altor-a greutatea unei discussiuni atatu de obscure, precumu este geneologi'a familiei ottomane. Elu ne voidnu a se esplicá claru si intr'unu modu positivu, dice numai in generalu co sunt unii istorici cari ducu acésta familia in linea

(18) *Kiejchoshrev, Cosroes* dupe *Trad. Germ.*

drépta ascendente de la Othmanu pene la Iaphetu , fiulu lui Noë. Cu tóte aceste , elu . in prefatiunea istoriei sale , ne da tóte aceste nume incerte. Eu le voi transcrie ací asiá precumu ni le da elu , spre a prevení pe lectoru si a i le pune inaintea ochiloru asiá precumu sunt , éra nu corrupte precumu lé-mu vediutu in unii auctori crestini :

Othmanu fiulu lui Erdogrulu, fiulu lui Solimanu, fiulu lui Kija-Aleb, fiulu lui Kizil Boga, fiulu lui Baitemur, fiulu lui Aikitlig, fiulu lui Tugras, fiulu lui Karaniv, fiulu lui Sacuru, fiulu lui Bulgaru, fiulu lui Soncur, fiulu lui Toktemur, fiulu lui Iassak, fiulu lui Cemeder, fiulu lui Kutluk, fiulu lui Turak, fiulu lui Carachan, fiulu lui Iasur, fiulu lui Ielvages, fiulu lui Baibeg, fiulu lui Tugras, fiulu lui Togmishes, fiulu lui Cugebeg, fiulu lui Ortuk, fiulu lui Cumar, fiulu lui Cektjemur, fiulu lui Turages, fiulu lui Kizil Boga, fiulu lui Iamak, fiulu lui Basibogas, fiulu lui Hormir, fiulu lui Baisui, fiulu lui Sunge, fiulu lui Boga, fiulu lui Kurtulmish, fiulu lui Korchar, fiulu lui Balcik, fiulu lui Kumashes, fiulu lui Cara oglan, fiulu lui Soliman Schah, fiulu lui Corchulu, fiulu lui Bulgar, fiulu lui Baitemur, fiulu lui Turmish, fiulu lui Cocaleb, fiulu lui Oguzchan, fiulu lui Carachan, fiulu lui Caichan, fiulu lui Ulidgechan, fiulu lui Takva, d'in cas'a lui Iaphetu.

18. Inainte de a inchiaie aceste cercetari, vreu se observu, ca dupe opiniunea commune a Turciloru, tribulu Ogianu are duóe linii principale : lini'a ottomaniloru, si line'a oliginghisianiloru, si ca, d'in acésta d'in urma linea au avutu Tatarii d'in Crimea pe Chanii loru in successiune neintrerupta. Prob'a cea mai forte pentru acésta opiniune este legea stabilita de Sultanii ottomani, care tiene, ca in casu candu d'in cas'a aliothmana n'aru mai fi eredi masculini, atunci imperatulu se se aléga d'in cas'a oliginghisiana, fiindu-ca este sciutu, ca amenduóe deriva de la unulu si acelasiu trunchiu. De ací Tatarii de Crime'a au mare sperantia, ca stingéandu-se odata famili'a otto-

mana, ei éراسi voru succede la tronul. Legea ce amu memoratu nu é stérta ; ea este viia anca in spiritele ómeniloru, precumu s'a vediutu pe timpulu meu cu ocasiunea unei seditiuni contra sultanului Mustafa, si despre care voiu vorbi mai pe largu in a dou'a parte a istoriei mele. Atunci soldatii, cetatiani si preotii au tienutu mai multe dile consultari in Hipodromu pentru a detrona pe Mustafa și a alege altu imperatu. Dara , fiindu-ca Mustafa tienea, dupe datina, sub ochii sei in Adrianopole intr'o inchisóre pe toti consangeni sei, precumu pe Ibrahimu Sultanu Ahmedu , unchiulu seu cu doi fii, pe fratele seu Ahmedu , care occupa astadi (19) tronulu , de aceea poporulu se temea , ca déca va veni la cunnoscinti'a lui Mustafa , ceea ce se petrecea in Constantinopole, elu va curatá de pre lume pe toti acei principi, si esterminandu astfelu pe toti eredi legitimi ai imperiului , poporulu va fi constrinsu , vrendu nevrendu , a'lu onora cá pe alu seu imperatu. Pe candu acésta temere tienea tóte spiritele in perplessitate, noulu allesu Mufti, acompaniatu de ceialti parinti ai legéi, se redicá si díse aceste cuvente : « Este pré a-
« deveratu, ca a da imperiulu unei persóne , care nu sta in nici-o
« legatura de sange cu cas'a ottomana, este in contra legiloru atatu
« divine catu si umane. Dara , de ore-ce Tatarii de Crime'a , cari
« deriva d'in acelasu sange cu Ottomanii, au eredi capabili de a gu-
« verna legitime acestu Statu, in vanu poporulu se teme ca va cadé
« in anarchia ; cá-ci, déca Mustafa aru omori pe toti consangeni
« sei, atunci elu trebue pedepsitu cá parricidu si perturbatoriu de pace
« publica ; éra successoriu alu lui trebue allesu unulu d'in fii Tata-
« riloru de Crimea, cari sunt de aceeași semintia cu Ottomanii ». Si
mai multu, in puterea acestei legi sunt esclusi de la tronul barbatii nascuti d'in linea femenina. Intr'adeveru, chiaru cu ocasiunea despre care vorbescu , propusesera unii de erede la tronul pe fiulu u-

(19) *Asta-di*, adeca in anulu 1712, candu auctorulu scriea acésta istoria. II.

nicu alu Saphiei (20), fi'a Sultanului Muradu, care locuiá in suburbiulu numitu Beshiktash ; toti inse se oppusera, declarandu in publicu : « ca imperiulu ottomanu nu va cadé nici-odata sub fusu (21); « ca nu recunoscú alti eredi capabili de a succede pe tronu, de « catu pe cei d'in line'a barbatésca, si ca in defectulu acestor-a, tre- « bue chiamati Aliginghisianii, cá unii cari au dreptu incontestabile « la tronu prin legatur'a de sange cu Ottomanii ».

(20) *Sophia*, romanesce *verguia*, curata. H.

(21) *Fusu*, intiellege muicrea. H.

ESTRASU DIN PREFATIUNEA TRADUCTORIULUI GERMANU.

Istori'a imperiului turcescu compusa de principele Dimitrie Cantemiru au ajunsu la cunoscinti'a istoriciloru europeni mai antaiu prin traductiunea facuta in limb'a anglica. De aci incolo nu numai istoriografii, ci si barbatiu de statu o aflara demna de atata atentiune, in catu ea se vediu tradusa si tiparita in scurtu timpu, atatu in limb'a francesa , catu și in cea germana , precumu se va arata mai la vale.

Editiunea germana care s'a tiparitu in Hamburg la anulu 1745, fu dedicata de catra traductoriulu ei nenumitu imperatesei *Mariei Teresici*, era in fruntea dedicatiunei fu pusa imăginea simbolica a ei, tienendu de mana pe filiulu seu Iosifu că pruncu de patru ani, alaturea cu elu Minerva că mentoru. De in acea dedicatiune respira si scopurile politice pe care le avuse in vedere traductoriulu.

Trecendu la prefatiunea sa, traductoriulu germanu voindu a recomanda publiculu seu cu totu adinsulu istori'a imperiului otomanu scrisa de Cantemiru, pune sub ochii lectoriloru sei mai multe consideratiuni, despre care amu credutu că trebue se fia comunicate si lectoriloru romani celu pucinu intr'unu estrasu precumu urmédia acilea.

Celu ce scie apretia valórea istoriei, simte mare neplacere ori-

candu intimpina date nesigure si lacune multe. Cunoscute suntu greutatile de care damu in istori'a monarchiloru Assiriei, confusiunile in istori'a Egiptului si a Chinei, obscuritatea in a popóraloru septemtrionali. Dara nesciinti'a despre trecutul popóraloru antice s'ar mai putea escusa cu impregiurarea, cá acelea n'au simlitu necesitatea de a 'si scrie istori'a loru in ordine chronologica; ce vomu dice inse, déca dâmu de aceleasi dificultati la scrierea istoriei staturiloru mai noue? Dein mai multe staturi europene avemu date istorice in abundantia; dein contra lips'a loru este cu atatu mai simtita la istori'a altoru parti ale lumei, éra ce avemu despre acelea, suntu parte mare fabule copilaresci, de care abia putemu scapa. In timpurile mai dein cóce s'a intensu comerciulu preste tóte tierile, dara scirile câte ne vinu prin acela, se reducu mai multu numai la marfi, la modulu vietuiei, si la investmentarea popóraloru. Missionarii tramisi cá se propage christianismulu in tóta lumea, au meritu mare intru adunarea de date istorice; cu tóte acestea imperiulu ottomanu care se afla in vecinatate imediata, acelu imperiu, a carui potere facu cá se tremure de mai multe ori Europ'a, ne este fórté reu cunoscutu. Date istorice pe care le avemu dein Turci'a suntu fórté defectuóse si incarcate de erroru. Causele acelu defecte suntu cunoscute. Grecii carii au avutu a face mai multu cu Turcii, au scrisu fórté reu istori'a acestora. Latinii mai ignoranti de catu Grecii in afacerile turcesci, dandu crediementu Greciloru s'au insielatu si ei. De aici vene, cá a voi se scrii istori'a turcésca dein documente de a le crestiniloru, semnifica totu atata, cá si cumu ai voi se scrii dein diarielu nóstre istori'a staturiloru situate afóra dein Europ'a. Grós'a nesciintia a limbei poporulu turcescu, greutatea de a castiga carti turcesci, marea neincredere a turciloru de a nu comunica lucrurulu loru cu altii, in fine ur'a inversiunata a popóraloru christiane asupra unui poporu, carele sfarmase una parte considerabile a christianismulu, era totu atatea obstacole mari, cá

se, nu putem strabate la adeverat'a istoria a poporului turcescu.

Facia cu acestea impregiurari, cu atatu are se ne fia mai pretiósã istori'a osmaniloru scrisã de D. Cantemiru, cu catu acesta se aflase in positiunea favorabile de a implini tóte conditiunile cerute la compunerea istoriei genuine a imperiului turcescu, pe care le-a si implinitu in adeveru. Cantemiru cunoscea tóte limbele necesarie la scrierea acestei istorii. Petrecerea sa de diece ani in capital'a imperiului ii dete ocasiune de ajunsu cá se cunósca documentele acestui poporu. Positiunea sa inalta ilu aduse in atingere cu barbatii de statu si cu invetiatii turciloru, dein a caroru conversatiune potea se afle destule sciri secrete si se petrunda in natur'a turcésca. Preste acestea, amórea de adeveru respira dein tóte paginile istoriei lui Cantemiru. Elu iubesc pe compatriotii sei, inse nu asia, cá se alunece a coperi errorile istoriciloru romani, ori-candu se arata vreuna contradicere intre acestia si intre istoricii turcesci. Elu este fórtu zelosu pentru credinti'a sa religiósã si uresce dein sufletu tirani'a turcésca; totusi elu scie se fia asia de nepartinitoriu, in câtu virtutile loru le lauda la tóta ocasiunea. Ce poteamu astepta mai multu dela probitatea unui istoriografu? In partea prima a istoriei sale Cantemiru pune se vorbésca mai totu istoriografii turcesci, adeca decopiadia dein ei méreu, ceea ce este una virtute admirabile dela unu principe, carele suferise atâtea rele dela turci. A dou'a parte o a descrisu dupa cele ce vediuse si patise elu insusi, dein documente in totu respectulu authenticice. Notele adaose de elu inca sunt de mare pretiu, cá-ci ele coprindu mai totu sciri necunoscute pâna acilea. Stilulu seu e preste totu seriusu si claru. Ici-colea vinu repetitiumi de aceleasi lucruri; se vede cá scriptoriulu fusese intreruptu adeseori in lucrarea sa. Unele sciri miroso a supersti-tiune, dara acésta se mai intempla si altora.

Dupa acestea traductoriulu enuntia, cá una carte cá acésta, de valóre intrinseca atâtu de mare, se aflase demna de a fi tradusa si

publicata in limb'a germana. De aci incolo elu arata, cã manuscrip-tulu originale latinescu alu acestei istorii ilu dusese Antiochu Cante-miru la Londra. Anglii carii isi tienu de datori'a lor a comunica in *limb'a loru nationale* ori-ce lucru adeveritu, in locu de a o publica in limb'a latina, o tiparira in traductiunea facuta de dr. N. Tindal magistru alu artiloru liberali si vicariu la Waltham in comitatulu Essex. Acea editiune esi in folio la anulu 1734 in Londra. Tradu-ctoriulu germanu afla, cã traductiunea facuta in limb'a angla este fôrte buna, curgãtoria, exacta. Dein contra, acelasiu afirma, cã traductiunea francésca de d. Jonquieres, comendatoriu si canonicu alu ordinului calugariloru Hospitali dela Montpellier, tiparita in patru tomuri 8° la Parisu in anulu 1743 este defectuósa, in unele parti chiaru si falsificata, precumu de ex. in viéti'a lui Ibrahim, unde bietului canonicu ii fu rusine a reproduce `spurcatiunile cate se scriu despre acelu sultanu (1).

In catu pentru traductiunea germana, traductóriulu dice cã elu se tienù strinsu de cea angla, cã a intempinatu greutati la tradu-cerea nomenclatureloru oficiali, la frase, sententie, respunsuri, in-scriptiuni si versuri citate de auctoriu dein limbele turcésca, arabica si persiana, deintre care cele mai multe era fôrte corupte si trun-chiate in traductiunea angla, éra traductoriulu francesu a mai in-multitu acelea coruptiuni. Vediendu traductoriulu germanu ace-lea erroru, se decise a le correge cu ajutoriulu filologulu Meninski si alu unei gramatice turcesci, ce essise in anulu 1730. Si fiindu-cã Cantemiru adoptase mai multe nomenclaturi dein limb'a turcésca

(1) In sesiunea dein anulu 1875 a Societatei academice romane patru membri ai sectiunei istorice se ocupara in vreo patru siedintie cu compararea celoru trei tra-ductiuni streine, tienendu ãlaturea si pe cea romanésca a d-lui dr. Ios. Hodosiu ; éra cu acea ocasiune aflara, cã in adeveru traductiunile angla si germana consuna mai preste totu, dein contra cea francésca se abate adesea, uneori opittendu, alte-ori adaogëndu dela se-nesi, precumu de ex. in viéti'a lui Stefanu celu mare, alte-dati éراسi jocandu-se cu frase si expressiuni, altercãlia scusulu. *G.B.*

comuna, popularia, precumu facu si grecii, si italianii, candu scriu si vorbescu despre lucruri turcesci, germanulu se tienù mai multu de limb'a literatiloru turci, arabi etc. ; totu-odata elu se feri de coruptiunile barbare ale cuventeloru europene, precumu Felibe in locu de Philipopole, Firindos in locu de Ferdinandu. La tôte acestea dete preste greutati cu atátu mai mari, cu càtu multe cuvente streine suntu atátu de corupte prin turci, in càtu nici insusi Cantemiru nu le mai cunoscea; preste acésta, chiaru turcii le pronuntia in moduri diverse si dubioése. Cu alte cuvente: limbile asiatiche se corupu si schimosescu in gur'a popóraloru europene, precumu si limbile acestora se strica si deformédia fórte tare in graiulu popóraloru asiatiche, ale caroru organe de vorbire differu asia multu de ale nóstre. Spre a facilita lectiunea, traductoriulu nu'si pregetà a compune unu vocabulariu de cuvente si sententie straine ce se afla in acésta carte (2); inse una alta collectiune de cuvente straine cautà se o delature, dein causa cà'i lipsia acelea semne séu litere, care era se represente pronuntierea loru germana si exacta. Acésta i s'a intemplatu lui nu numai cu vocalele trecute in limb'a turcesca dein alte limbi asiatiche, ci si cu cele slavóne si magiare.

Acelasiu traductoriu germanu a mai compusu: Una tabella comparativa intre anii Hegiroi si ai erei christiane (3).

Una tabella a moneteloru turcesci, comparate cu cele saxóne;

Unu registru alphabeticu alu lucruriloru coprinse in acésta istoria (4).

In fine traductoriulu germanu inchiaie dicendu, cà elu dà in manile publicului seu *una carte ce nu'si are parchi'a*.

(2) In traductiunea germana dela pag. 772 pàna la 789.

(3) Vedi-o dupa prefatiunea auctoriului.

(4) In editiunea germana dein anulu 1745 dela pag. 790 inainte.

Tocma la calcañulu editiunei germane se mai vede si portretulu lui Dim. Cantemiru, éra dela pag. 841 inainte pe 14 pagine biographi'a acelu Domnu de renume mare.

TABELA COMPARATIVA

INTRE ANII HEGIREI SI ANII DE LA CHRISTU, CE OBVINU IN ACESTU OPU

Nota : H. insemna adica anii Hegirei ; I. C. anii dela Christu ; L. lun'a si diu'a d'in luna ; D. diu'a din septemana ; Liniora (—) anulu bisextilu.

H.	I. C.	L.	D.	II.	I. C.	L.	D.
611	1214	13 Maiu	3	882	1477	15 Aprilie	3
616	1219	20 Martiu	4	884	1479	25 Martiu	5
680	1281	22 Aprilie	3	886	1481	3 Martiu	7
687	—1288	6 Fevruariu	6	887	1482.	20 Fevruariu	4
688	1289	25 Ianuariu	3	889	—1484	30 Ianuariu	5
698	1298	9 Octomvrie	5	890	1485	18 Ianuariu	3
699	1299	28 Septemvrie	2	—891	1486	7 Iannariu	7
—700	—1300	16 Septemvrie	6	—894	—1488	5 Decemvrie	5
717	1317	16 Martiu	4	895	1489	25 Noemvrie	4
726	1325	8 Decemvrie	1	911	1495	21 Septemvrie	2
—727	1326	27 Noemvrie	5	—902	—1496	9 Septemvrie	6
728	1327	17 Noemvrie	3	—905	1499	8 Augustu	5
729	—1328	5 Noemvrie	7	—907	1501	17 Iuli	7
—730	1329	25 Octomvrie	4	916	1510	11 Aprilie	5
734	1333	12 Septemvrie	1	917	1511	31 Martiu	2
736	1335	22 Augustu	3	—918	—1512	19 Martiu	6
—738	1337	30 Iuliu	4	920	1514	26 Fevruariu	1
—760	1358	3 Decemvrie	2	—921	1515	15 Fevruariu	5
761	1359	23 Noemvrie	7	922	—1516	5 Februariu	3
762	—1360	11 Noemvrie	4	923	1517	24 Ianuariu	7
—763	1361	31 Octomvrie	1	925	1519	3 Ianuariu	2
766	—1364	29 Septemvrie	1	—926	1519	23 Decemvrie	6
783	1361	28 Martiu	5	927	—1520	12 Decemvrie	4
784	1382	17 Martiu	2	928	1521	3 Decemvrie	1
788	1386	2 Fevruariu	6	—929	1522	20 Noemvrie	5
791	—1388	31 Decemvrie	5	930	1523	10 Noemvrie	3
792	1389	20 Decemvrie	2	931	—1524	29 Octomvrie	7
797	1394	27 Octomvrie	3	933	1526	8 Octomvrie	2
800	1397	24 Septemvrie	2	934	1527	27 Septemvrie	6
—804	1401	11 Augustu	5	—935	—1528	15 Septemvrie	3
—809	1406	18 Iuniu	6	936	1529	5 Septemvrie	1
814	1411	25 Aprilie	7	938	1531	15 Augustu	3
816	1413	3 Aprilie	2	—940	1533	23 Iuliu	4
—820	1417	18 Fevruariu	5	941	1534	13 Iuliu	2
824	1421	6 Ianuariu	2	942	1535	2 Iuliu	6
—825	1421	26 Decemvrie	6	—943	—1536	20 Iuniu	3
827	1423	5 Decemvrie	1	944	1537	10 Iuniu	1
830	1426	2 Noemvrie	7	—945	1538	30 Maiu	5
—831	1427	22 Octomvrie	4	946	1539	20 Maiu	3
832	1428	11 Octomvrie	2	947	—1540	8 Maiu	7
838	1434	7 Augustu	7	—948	1541	27 Aprilie	4
840	—1436	16 Iuliu	2	949	1542	17 Aprilie	2
—845	1441	22 Maiu	2	—954	1547	21 Fevruariu	2
—847	1443	1 Maiu	4	955	1548	11 Fevruariu	7
—850	1446	29 Martiu	3	—956	1549	30 Iannarie	4
851	1447	19 Martiu	1	—959	1551	29 Decemvrie	3
—855	1451	3 Februariu	4	960	1552	18 Decemvrie	1
857	1453	12 Ianuariu	6	961	1553	7 Decemvrie	5
—858	1454	1 Ianuariu	3	963	1555	16 Noemvrie	7
860	1455	11 Decemvrie	5	974	1566	19 Iuliu	6
—864	1459	28 Octomvrie	1	—975	1567	8 Iuliu	3
865	—1460	17 Octomvrie	6	976	—1568	27 Iuniu	1
867	1462	16 Septemvrie	1	977	1569	16 Iuniu	5
868	1463	25 Septemvrie	5	—978	1570	5 Iuniu	2
870	1465	24 Augustu	7	979	1571	26 Maiu	7
—872	1467	2 Augustu	1	980	—1572	14 Maiu	4
874	1469	11 Iuliu	3	982	1574	23 Aprilie	6
—875	1470	31 Iuniu	7	983	1575	12 Aprilie	3
876	1471	20 Iuniu	5	—986	1578	10 Martiu	2
—877	—1472	8 Iuniu	2	988	—1580	17 Fevruariu	4

H.	I. C.	L.	D.	H.	I. C.	L.	D.
991	1583	15 Ianuariu	3	1080	1669	22 Maiu	7
993	—1584	24 Decemvrie	5	1083	—1672	19 Aprilie	6
994	1585	13 Decemvrie	2	1084	1673	8 Aprilie	3
— 995	1586	2 Decemvrie	6	—1085	1674	28 Martiu	7
— 997	—1588	10 Noemvrie	1	—1087	—1676	6 Martiu	2
1002	1593	17 Septemvrie	2	1088	1677	24 Fevruariu	7
1003	1594	6 Septemvrie	6	1089	1678	13 Fevruariu	3
1004	1595	27 Augustu	4	—1090	1679	2 Fevruariu	1
1012	1603	1 Iuniu	4	—1093	1681	31 Decemvrie	7
1013	—1604	20 Maiu	7	1094	1682	21 Decemvrie	5
—1014	1605	9 Maiu	5	—1095	1683	10 Decemvrie	2
1015	1606	29 Aprilie	2	1096	—1684	29 Noemvrie	7
1026	—1616	30 Decemvrie	2	1097	1685	18 Noemvrie	4
—1027	1617	19 Decemvrie	5	—1098	1686	7 Noemvrie	1
1029	1619	28 Noemvrie	1	1099	1687	28 Octomvrie	6
1032	1622	26 Octomvrie	7	1101	1689	5 Octomvrie	7
—1033	1623	15 Octomvrie	4	1102	1690	25 Septemvrie	5
1039	1629	11 Augustu	3	1103	1691	14 Septemvrie	2
—1041	1631	20 Iuliu	4	—1104	—1692	2 Septemvrie	6
1043	1633	28 Iuniu	6	1105	1693	23 Augustu	4
—1044	1634	17 Iuniu	2	—1106	1694	12 Augustu	1
1045	1635	7 Iuniu	1	1107	1695	2 Augustu	6
—1046	—1636	26 Maiu	5	—1109	1697	10 Iuliu	7
1047	1637	16 Maiu	3	1110	1698	30 Iuniu	5
1048	1638	5 Maiu	7	1111	1699	19 Iuniu	2
—1049	1639	24 Aprilie	4	1113	1701	8 Iuniu	4
1054	—1644	29 Fevruariu	5	1114	1702	28 Maiu	1
—1055	1645	17 Fevruariu	2	—1115	1703	17 Maiu	5
1058	—1648	17 Ianuariu	2	—1117	1705	25 Aprilie	7
1059	1649	5 Ianuariu	6	1121	1709	13 Martiu	4
1066	1655	22 Octomvrie	2	1122	1710	2 Martiu	1
1070	1659	8 Septemvrie	5	1123	1711	19 Fevruariu	5
—1074	1663	26 Iuliu	1				

PARTEA ANTAIA
A
ISTORIEI OSMANE

CARE CÖPRINDE CRESCEREA IMPERIULUI OSMANU

DELA DOMNI'A LUI OSMANU

FONDATORULU ACELUIA

PANA LA DOMNI'A LUI MUHAMEDU IV.

ADECA

DELA ANULU 1500 PANA LA OBSIDIÖNEA VIENEI IN ANULU 1685.

ISTORI'A

DESPRE

CRESCEREA IMPERIULUI OSMANU⁽¹⁾ SEU OLIOSMANU⁽²⁾

COMPUSA IN TREI CARTI

CAPU I. DIN CARTEA I.

DELA ESIREA TATARILORU SUB SIAHULU SULEIMANU

CAUSELE DIVERSELOR PARERI DESPRE GENTEA OSMANA

Déca vomu cerceta cu diligentia originea familiei osmane care se afla astadi in possessiunea tronului turcescu , vomu da preste acea

OBSERVATIUNI

Inainte de a incepe notele noastre , se premittemu câte-va despre titulaturele mai usitate la curtea ottomana. Acésta curte, cá si celălalte d'in Orientu , isi arroga si pretinde titulaturele cele mai superbe si mai pompóse. Edictele imperiali, numite *Fermanu*, suntu pline de asemenea frase ; precumu : *Babi humaiun*, Port'a sublima. *Babi Adalet*, Pórt'a dreptatiei ; *Babi Saadet*, Pórt'a măriirei ; *Babi séu Deri Devlet*, Pórt'a fericirei. (*) Dela acésta d'in urma frase este espressionea familiaria intre Turci de «Devleti othmanie», Maiestatea, séu Felicitatea ottomana. Déca lectorulu è curiosu a cunósce mai multe tite de aceste, n'are de cátu se consulte dictionariulu turcescu de Meninski , unde le va afla adunate in massa.

(1) *Othomanu*. Acestu nume care 'lu pórt'a natiunea turcésca delá imperatulu Os-

(*) Orientalii numescu residentii'a guberneloru loru *Pórt'a*, delá portile mari ce suntu la palatele domniloru loru ; cá si europenii, delá locul séu curtea d'inaintea palatelorlu domnesci, dicu *curte* la resiedinti'a acestor-a. De aci titulaturele indicate aici suntu identice cu espressionile noastre, de : Curte serenissima, inaltu séu prè-naltu monarchu, maritu gubernu etc. *Pórt'a*, ni se pare prè duru, pentru aceea ne vomu abtinené de a'lu intrebuintia pe viitoriu. *Tr. Germ.* (Nu ni se pare mai duru de cátu *curte. Hodosiu*).

mare diversitate de pareri, pe care o amu aretatu in prefatiune, éra la scriptorii straini vomu afla atátu amestecu de fabule, in càtu voindu se distingemu adevèrulu de erróre, vomu simtì acea greutate mare ce simte caletoriulu standu intre doue cali. Unii se abatura dela adevèru dein lips'a cunoscintiei lucruriloru si istoriiloru orientali, alții érași fusera dusi in erróre prin vre-una fabula, care pôte fi ca pismuise fericirea acestei familii. Istoriografii nostrii chri-

manu, fundatorulu seu, ilu scriu istoricii crestini fórte incorrectu. Unii facu d'iu prim'a sillaba duòe, punendu un *o*, si dîcu *Othomanu*; alții omittu pe *h* si duplica pe *t*, precumu *Ottomanu*. Amenduòe formele sunt contra naturei litereloru arabice, cá-ci arabiculu *tsh* séu *th*. numitu la Turci *Tshei arebi*, respunde in totulu cu grecesculu *Thita* Θ (séu anglosaxoniculu *Th. Tr. Angl.*, prin urmare in limb'a latina (séu angleza *Tr. Angl.* séu francesa *Tr. Franc.* séu romana *H.*) trebue se'si conserve etymologi'a sa si se se scria *Othman*, cá in grecesce *Οθμαν* (in germanesce cá *Othmanu*, *Tr. Germ.* Mai este de observatu, ca Turcii pronuntia arabiculu *tsh* mai ca *s* alu nostru. De aci *Othman* la ei suna cá *Osmanu. Tr. Angl.* (*).

(2) *Oliothmanu*. Acestu cuventu este compusu din *Ol* si *Othma*, si insémna fiii séu urmatorii lui *Othmanu*. Se atribuie nu numai familiei imperatesci, care descende dela *Othmanu*, ci si natiunci turcesci in generalu. De aci frasa: *Tevaisi Oliothmanu*, órdele séu triburile *Oliothmane*. Imperatii se numescu in particulariu: *Oliothman Padishahi* imperatulu fiiloru lui *Othmanu*. Acésta este ratiunea, pentru care ne-amu determinatu a numi lucrarea nóstra: *Istori'a Oliothmana*.

La notele de sub 1 si 2 trebue se observu, ca traductorulu anglesu scrie *Othman* si *Alothmanu*, francesulu *Othoman* si *Aliothman*, germanulu *Osman-ichs* si *oliosman-ichs*. Eu in traducerea mea nu m'amu feritu de nici un'a d'in aceste forme; ba amu intrebuintiatu anca si pôte mai multu, form'a *Ottomanu*; cá-ci chiar dupa pronuci'a turcésca, abia s'ar poté spune cu certitudine, care d'in aceste forme è falsa, séu care correspunde mai multu naturei littereloru arabice. Amu scrisu: imperiulu *ottomanu*, cas'a, famili'a *osmana*, *oliosmana*, *aliosmana* etc. Credu ca n'amu gresitu. Usulu la europeni a sanctionatu form'a *Othoman*: limb'a diplomatica in Europ'a è cea francesa; francesii scriu *Othoman*, prin urmare tóta lumea scrie *othoman*. Acést-a inuse nu esclude pe nime, cui place, se scrie *othman*, *ottomanu*, *osmanu*, *oliosmanu*; numai se scia face totdeauna distinctiune între subiectele, substantivele, de cari vrè se lege unulu séu altulu d'in aceste epitetele (adiectivele).

Anglesii dîcu se se scria cuventele séu numele turcesci dupe ortografi'a limbei englese; Germanii pretindu assemenc; Francesii. Italianii si Spaniolii totu asia; si noi. Románii avemu dreptulu se pretiudemu alu nostru. Si intr'adeveru, dóca nu scriemu

(*) Cartea presenta, fiindu-ca este o istoria turcésca: credemu ca è rationale a conserva in ea pronuciatiunea Turciloru. *Tr. Germ.* (Prè bine. Dar, fiindu-ca nu scriemu cu littere turcesci, credemu ca è rationale, a scrie *fiu-care* cu litterele si ortografi'a propria, pentru a reproduce espressionea si sunetulu propriu alu pronuciatiunei turcesci. *H.*).

stiani, în nesciinţia lor despre erudiţiunea turcescă, au fostu necesitati, precumu mai mentionaramu aceea, se scotia deîn acestea pîraie turburi ceea ce trebuia se ia deîn prim'a fîntana. Noi deîn contra (fia disu fora vanitate deîn partea nîstra), preferiramu cu totu dreptulu marturi'a scriitoriloru indigeni toturoru celorulalti, si datele nîstre le adunaramu deîn acei istoriografi, pe carii turcii îi tienu de cei mai dîmni de credinţia si mai autentici.

Asia noi invetiamu deîn aceştia, cî pre candn faimosulu domnitoriu Gînghis (3) Chanu (4) devastandu nu numai partea cea mai mare deîn Asi'a care se aflî sub potestatea persiana, cetatea Belch, cea mai bogata în tîer'a Chorosanu o ruinase pîna în temelii, era

numcle turcesci cu litere turcesci : apoi pentru a le da, în limb'a în care scriemu, espressionea si pronunţia cea adeverata, trebuie se le scriemu cu littercle si ortografi'a correspondietîria littereloru si pronunţiatîunei turcesci. Eu credu, ca chiar d'în caus'a diversitatîei littereloru, candu grecesci, candu gothice, acumu latine etc., si mai alesu din caus'a diversitatîei de orthografi'a atîtorulimbi, cu carl s'au scrisu cuventele turcesci — s'a nascutu si acea diversitate de forme, în carl ele ni se presenta asta-dî. (*Hodosiu*).

(3) *Gînghis*. Dupe annalile turcesci a fostu principe allu Tatariloru Oguziani. Noi, amu vorbitu pe largu în pefaţiune despre factcle si viuétî'a acestui principe. Lectorulu le pîte vedé acolo. (Persianii si Turcii pronunţia acestu nume, cî si cumu aru fi scrisu în anglesesce *Chinghis* sîu în italianesce *Cinghis* Istoricii latini îi dicu *Cangius*. Gînghischan în limb'a mongolica însemna regele regiloru. *Tr. Angl.**).

(4) *Chan*. Acestu cuventu a trecut d'în limb'a persiana în cea arabica. Insemnîdia domnu mare sîu principe. Este identicu cu arabiculu *Sultanu*, si cu turcesculu *Ulubeg*, mare principe. Titlulu de Chan a fostu odinîora în usu la imperatorii turci, precum Muradu Chan, Sellmu Chan etc. ; în urma înse curtea ottomana a rezervatu acestu titlu pentru regele Crimei sîu alu Tatariei mici; de aceea elu se numesce Kirin Chani, sîu *Chani Ali Shan*. sublimulu Chanu.

(*) Ebulgasi Baiadur Chan. în istori'a geneologica a Tatariloru (pag. 94 si urm.. dice, ca *zîn* în limb'a mogulica însemna *mare*, si *gis* è superlativulu : prin urmare *zîngis* însemna *Maximus* (cellu mai mare) *Tr. Germ.*

Traductorulu germanu mai face aci despre Gînghis uncle observatiuni gramaticali si ortografice în favorea limbel sale. Pentru noi n'au nici interessu nici însemnătate. *H.*

pe Chursem (5) Siah (6) alungandu'lu dein statulu seu ilu si omorise, ci si pe domnitorii dein tóte acelea tieri, pentru-cà se aflá in dissensiuni intestine, prin necurmatae invasiuni debilitandu'i ii alungase, — pe atunci dicu, se intemplá, cà Suleiman (7) Siah, fi-

(5) *Churzem* insemna propriu marea Caspica séu Hircanica; totu asia se chia ma si tierrile de pre langa tiermii acestei mari, allu caroru suveranu se numesce *Churzem Siah*, adeca regole séu domnulu tierriloru situate la marea Caspica. Turcii pronuncia câte-odata *Churzem*, pentru asemenarea littereloru *R.* si *S.*, candu semnulu de distincțiune nu è pusu pe elle; ceea ce se intempla de multe-ori, mai allesu in scrierile Turciloru celloru mai invetiati. Geografulu nubianu (Partea 7 clima 5) pretende, ca acestu cuventu deriva de la *Chosar*, fiulu lui Togarmas, care mai ántáiu a populatu aceste tierri; pare inse ca opiniunea sa nu se baséza atatu pe realitatea faptului, catu pe asemenarea numelui. Meninski mai dice cà acésta mare se numesce *Culzum Deng iz*; dara nu vedu pe ce argumentu, de órc-ce Turcii dau acestu nume la marea-rosia. Crestinii inse o numescu marea Baku, de la cetatea Bacuie situata la tiermii ei. (Aci nu trebuie se ne închipuimu ca dóra tóte tierrile situate la marea Caspica s'aru numi Churzem. Acestu nume 'lu pórtá numai acea parte a marei Caspice, care spala marginile regatului Curzem, a carui estindere merge, precum se dice, pene la gurele Oxului, ríu ce se vérsa in marea Caspica. Regatulu Churzem asta-qi è sub domnatiunea Tatariloru Usbeghiani, cari l-au ocupatu de la descendentiu lui Tamerlanu, dupe ce acest-a allungase de acolo pe sucesorii lui Ginghiscan. Churzem Schah, despre care vorbesce auctorulu nostru, a fostu titlulu unei familii de regi ai acelloru tierri, cea mai putinte in tóta Asi'a; dar pe care Ginghiscanu o a stinsu cu totulu in persón'a lui Mahomed Churzem Schah, pe care l-a omoritu. Herodotu vorbesce de Chorasma; atatu e de vechiu este acestu regatu! dóca cum-va Herodotu pe acest-a l-a avutu in vedere *Trad. Angl.*).

(6) *Shah* (*) séu *Schah*, cuventu persianu, identicu cu arabiculu *Sullan*. De aci pórtá imperatulu — urcescu titlulu: *Schahi Alem Penah*, imperatulu refugiu lumei. Este de insemnatu inse ca *Padishah* trece la curtea Ottomana de titlulu mai onorabile de catu Schah. Titlulu de Schah simplu se da regiloru Persiei, *Padischah* nici-odata. Vomu spune ratiunea, candu vomu esplica cuventulu *Padischah*.

(7) *Suleimanu*. Tatalu lui Erdogrulu si mosiulu lui Osmanu, originariu d'in famili'a oguziana, cea mai nobile între Sciti. In prefatiune amu relevatu errórea lui Loniceru, care 'lu face rege alu Niceei, (Trebuie se observamu aci, ca in limb'a turcésca, arabica (si persica) vocalile *a* si *e* au acelasu semnu, precumu acelasu semnu au si vocalile *o* si *u* (si *o* si *u* in limb'a turcésca). De aci vine, ca istoricii nostri scriu unulu si acelasu cuventu in varie forme, precumu Schah si Schah, Soliman si Suliman etc. *Tr. Angl.*).

(*) Cuventulu *Schah* insemnédia si regele in joculu asia numitu Schah, jocu carele l-amu luat de la Persiani, si ei dupre tóta probalitatea l-au invetiatu de la indiani. De aci Schah mat, la angli Check mate, la francesi Echec mat,, la italiani Scacco matto. *Tr. Angl.*

Mat in limb'a persica: confusu, consternatu; prin urmare Schah mat, rege adusu in confusiune, de nu mai póte scapa. Dupé *Tr. Germ.*

liu alu lui Chiáa-Chan, domnu alu cetatiei Nere (8) si alu tatariloru Ogusani (9), si domnitoriu alu tierrei Merusíahgean, unu principe

(8) *Nera*. Acésta cetate, dupe rapórtele Turciloru, este aprópe de marea Caspica. Numele ei inse in vanu l-ai cauta in chartele geografice ale crestiniloru; déca nu cum-va vomu dice ca è cetatea Herat, capital'a vechiei Aria, séu a tierrei Nurketsur d'in Masanderan, in provinci'a Ghilan. Annalile turcesci tienu, ca cetatea Nera a fostu ocupata si derimata de Tatarii lui Ginghiscanu, candu s'au intorsu acesti-a dela devastatiunea cetatiei regali Belch. Istoricii persiani confirma opiniunea nóstra, cá-ci ei facu mentiune de siepte regi cari au domnitu pe atunci in Ghilan, si d'entre cari unulu cu probabilitaté a fostu Solimanu alu nostru.

(9) *Oguzani*. Turcii sunt de accordu asup'ra acestui punctu si convinu cu totii ca tribulu Oguzaniloru avendu de conductoru pe Ginghischanu, a esitu d'in Tataria mare, vét'ra, de unde s'au respanditu atâte roiuri nenumerate de Sciti. Eu nu cunoseu nici unu scriitoriu crestinu, care se atribuie lui Gingischan alta patria. Opiniunea nóstra o confirma pene la evidentia Nicephoru Gregoras, care in cartea II, capu 4, unde vorbesce despre irruptiunea acestoru Tataru, dice : «Câte-va secle dupe aceea, ca undele ce essu d'intr'o fòntana nesecata, au cursu Tatarii d'in estrem'a Scitia si s'au impartitu in doue turme. Unii au petrunsu departe pene la marea Caspica, unde uitandu de numele si de patri'a loru natale, se numira Sarmati, Massageti, Melanchlani, Amazoni etc. Ceialalti 'si luara callea spre Europ'a, predandu tóte cóstele maritime etc.» Ér la capu 5 sectiunea prima dice : «Sub Ion Duca imperatu, turme nenumerate de Sciti, lasandu-si locuintiele nordice, s'au respanditu cu miliónele pe tiermii marei Caspice. Intr'aceea morindu ducele loru Sitzizchan (sub acestu nume Gregoras intiellege pe Ginghischanu, precumu amu aretatu in prefatiune), command'a preste trupele loru s'a impartitu intre duoi fi ai acestui-a, Chalaus si Telepugas».

Atata spune Gregoras. Disele sale ne facu se observamu, ca ceea ce numesce elu Πρωτη Σωδλη, séu prim'a ori estrem'a Scitia, este chiar aceea ce numimu asta-di Tataria mare, si catu pentru numile ce a placutu istoriciloru a da locuitoriloru acestoru tierri, noi le consideramu numai ca imaginari si nici de cumu ca proprii Scitiloru, pene candu acesti-a au remasu in vechiele loru vetre. Asiá, déca lectorulu a vediutu in prefatiunea nóstra cá famili'a oguzana s'a impartitu in duoe linii, adeca aliothmana si alinghisiana— nu trebue se'si inchipuiesca nici-decumu ca acésta distinctiune s'ar fi facutu anca pe candu traiau fundatorii séu mai bine trunchij acestoru dinastii : ar fi absurditate se vré cine-va a da anca sub Soliman numele de Aliothmani acelor-u-a, cari nu l-au primitu de cátu dela nepotulu seu, cu un'a suta de anni mai in urma ; assemene ar fi falsu de a afirma, ca principii Crim-Tatariei s'arunumi Alinghis chiar de la insusi Ginghiscanu. Acésta numire li s'a datu numai dupece au fostu supusi prin armele osmanice, si chiar nici Chanii Tatariloru d'in Crime'a nu'si deriva originea dela Ginghischanu, ci numai dela nepotulu acestui-a, cu numele Ghirai, care eju cellu d'antiau a cuceritu acelle tierri. Ba s'a vediutu ca acesti principi, imitandu pe imperatii d'in Occidentu (cari in onórea fundatoriloru imperiului se numiau *Caesar* și *Augustus*), numai in timpii din urma au inceputu

acesta, carele întrecea pe toți principii poporului seu cu nobilitatea născerei, cu glori'a mai-marilor și cu propriile virtuți, — în anul Hegirei 611 după chronologi'a lui Nisrin (era după chronologi'a christiana în anul 1214) îndemnatu prin exemplulu și fortun'a lui Gînghis-Chanu, s'a decisu cu vreo cincideci de mii tătari oguzani aleși, a'si lasa locuințele vechi și a întreprinde expedițiune asupra Europei, (10) spre a'si cauta una alta patriă.

Cuceririle sale.

Asia dară Soleiman-Sîah strabatù cu celeritate mare și cu progressu totu asia de bunu în regiunea Oserbedgean (11), care se marginesce cu Siri'a și, atâtu prin puterea armelor, cătu și

a purta numele gloriosilor lor antecessori și l'au transmisu succesorilor lor : Turcii pe acela de Othomani, și Tătarii pe acela de Ghirai. De aci Chanii Tatariei adaogu asta-di numelui lor propriu anca și pe cellu de Ghirai, precum Selim Ghirai, Caplan Ghirai etc. Dară despre aceste vomu dice mai multe într'altu locu.

(10) *Europa* s'eu tierile europene. Rum-ili s'eu simplu Europ'a ori Rum, după opiniunea Arabilor se marginesce cu Siri'a ; asiâ în catu pene asta-di la ei se dice despre cei ce vinu la Aleppo, capital'a Siriei, ca au trecut în Europ'a (*). Turcii inse dau Europei aceleasi margini cari le damu și noi, adică : Bosphorul (canalulu Constantinopolei), Tanais (Donul), și gurele Nilului.

(11) *Oserbegian* s'eu Shirvan, s'eu Biladulgebel, Armeni'a mare, alle carei margini nu mai sunt celle d'în vechime ; că-ci Turcii, cari nu'si facu scrupulu de a se estinde preste tierile vecine, nici de a schimba numele celorlora cucerite, au mai adaosu mare parte d'în Assiri'a septentrională, alu carei restu porta asta-di numele de Kurdistanu (unii 'i d'icu Gordiana), și se léga la apusu cu Armeni'a mare.

Cuventulu *Oserbejanu* è compusu d'în *Ozer*, focu, și *Glan*, anima, cu conjunctiunea *be* în, prin urmare se pôte traduce focu-in-inima s'eu inima cu focu. *Oserbejan*, (d'Herbelot și altii 'lu scriu Adherbigian), *Shirvan* și *Biladuljebel* sunt trei provincie distincte în Persi'a. Azerbegian, despre care tradițiunea țiene ca acolo a fostu léganulu vechiei dinastia a regilor persiani, și ca faimosulu Zoroastru acolo a instituitu cultulu focului, contine o parte din Medi'a, Siri'a și Armeni'a mare. Cetatile principale în Azerbegian sunt : Tauris, Ardebal (s'eu Ardevil), Selmas, Nakschivan, Merend etc. Provinci'a Shirvan, care anca este o parte d'în Medi'a, se estinde de-alungulu còstei occidentale a mării Caspice ; o despartu de Azerbegian și de Daghestan fluviile Aras și Cur, adică Araxes și Cyrus. Cetatile ei principale sunt : Schamakie s'eu Scamachi, care è capital'a tierrei, Baku la 39 grade 30 min. de latitudine, și un'a si alt'a la tiermuri mării Caspice ; și Beraah la fluviulu Cyrus *Tr. Franc.*

Biladulgebel și Daghestan, insémna tiérra muntòsa. *Tr. Germ.*

(*) În Romani'a se dice despre cei ce calletorescu d'în tiérra spre partile occidentali alle Europei, ca au trecut în *Evrop'a* ; că și candu Romani'a n'ar fi în Europ'a.

cu ajutoriulu faimei latite despre faptele sale cuceri totu ce intempina in calea sa pana la Ahlad , care este regiune si cetate in Armeni'a mare. Dara fiindu-cà tatarii lui Ginghis-Chanu devastaseră tôte prin pregiuru cu furia si crudelitate neaudita, si petrunseră pana in Oserbedgeann, asia Suleiman-Siâh, séu pentru-cà trebuia se ceda unei poteri mai mari, séu cá se'si conserve pe credintiosii sei pentru sôrte mai buna, fu necessitatu a'si aduna pe omenii sei si a se retrage dein Asi'a mica in interiorulu Oserbedgeanului. Poporulu seu inse nascutu pentru bellu si predatiuni, isi perdù patienti'a, pentru-cà i se urise de acea viétia fora ocupatiune, si lipsita de lucrurile cele mai necesare in acea regiune desierta ; asia in anulu hegirei 616 (alu lui Chr. 1219). Soleiman esîndu érași dein Oserbedgeanu isi conduse victoriósele sale trupe de nou asupra tieriloru Asiei mici. In acelea intreprinderi elu facù preste asteptarea sa progresse asiá de mari, in càtu supunendu sie-si multe capitale si cetati mai mici, continuà cuceririle sale pana la Eufrate. Aici Suleimanu insielatu de fortun'a inconstante, se incercà ellu de antaiu se tréca riulu calare ; rapitu inse prin potentele riu, se inecà in acelasiu anu. Dupa aceea cadavrulu seu fu scosu dein riu si astrucatu prin filii sei aprópe de murii cetatei Geaber (12), nu departe de Aleppo (13). Unu poetu anonimulu dein acelea timpuri

(12) *Giaber*. séu Baber , a fostu odinióra [cetate langa Aleppo ; asta-qi è o Tekiè séu monastire de calugari turci, si pórtá numele de Sieikh Ebbù Bekjr ; in cartele geografice mai nooe è scrisu Bir si Elbir , dar acest'a 'falsu, (cà-ci Bir séu Elbir este o localitate cu totulu diferente de Giaber, si este situata cu multu mai susu, pe fluviulu Eaphrate. *Tr. Franc.*) Sepulcrulu lui Ebubekiru atrage aici pe Turci d'in tôte partile ; vinu in tóta devotiunea spre a'lu visita. Ceea ce face acestu locu anca si mai venerabile, este unu altu monumentu séu *Turbè*, ce Sultanulu Selimu a redicatu acolo la reintorcerea sa ca cuceritoriu d'in Egiptu. Se dice ca acestu monumentu a fostu redicatu intru memori'a atatu a lui Solimanu, catu si a lui Ebubekir, unulu d'intre cei patru interpreti ai Coranului , si successoriu immediatu alu lui Mahomedu. (Acésta inse nu este probatu, cà-ci Ebubekir successoriuulu lui Mahomedu este ingropatu in Medina : Ebubekir, care este immormentatu aici, este fundatorulu monastirei si n'a fostu alta decâtu Scheik, adeca egumenu séu abbate. *Tr. Franc.*) D'Herbelot numesce acestu locu Khaibar ; si dice. ca mormentulu lui Solimanu Schahu , dupa cum atesta famosulu istoricu turcu Saadi , pene 'n diu'a de asta-di se numesce *Mezari Turki*, mormentulu turcului. *Tr. Angl*

(13) Lectorii meipóte 'mi voru imputa ca amu fostu prea scurtu in relatarea faptè-

ii facù epitaphiu sèu inscriptiune la mormentu in urmatóriele doue versuri :

Sevmess idi cïu Nehri saili ol :

Nehri sailde buldi Reftegjan Iol.

adeca :

Pentru cà ellu nu iubia acellu fluviu repede ,

Isi aflà mórtea tocma in acellu repede fluviu.

loru lui Solimanu, si ca acésta procedere a mea nu corespunde demnitatiei subiectului ce amu tractatu: memori'a fundatorului unei familie atâtu de illustre aru cere mai multu. Dar noi, tienendu inaintea ochiloru adeverulu, amu crediutu mai bine a impartesi fapte bine constatate, de si pucine, decâtu a da lectoriloru o narratiune lunga, plina de fabule, de barbarisme si de anachronisme. Noi n'amu potutu se alunecamu in errórea unoru scriitori crestini, cari, vorbindu de affacerilè turcesci, an incarcatu opereleloru cu narratiuni absurde si necópte. Ne si miramu, cum barbati de eruditiune si in alte respecte de mare perspicacitate, au potutu fi indusi se crèda absurditatilè unui Abulfarage (*), pe care Turcii nici nu 'lu tienu demnu de a'i atribui numele de istoricu. Sunt in adeveru si la Turci carti pline de fabule, precumu *Aliothman Tevarichi* (istori'a aliothmana) si altele, care ne presenta liste pompóse despre antecessorii lui Othmanu; Dar' ómenii de simtiu si de sciintia intre turci nu le pretiuiescu mai multu decâtu «Narratiunilè sèu Noptilè arabice», publicate nu de multu in limba francesca (si germanesce) in Europa (si pe cari Europ'a, puçinu le-a gustatu *Trad. Franc.*). De altminterea, spunendu adeverulu, Turcii nu 'si facu nici-unu scrupulu de a marturi, ca totu ce este in istori'a loru mai inainte de Solimanu, mirósa a fabula.

Nu va fi inutile a adaoge la finea fie-carui capu unu catalogu de principii contimpuranti domnitori in Europ'a, ca asià lectorulu se póta vedé d'intr'una ce s'a petrecutu pe acelasu timpu in amendóe partile lumei.

Dela invasiunea lui Solimanu Schahu in anulu 1214, pene la mórtea lui in anulu 1219., au fostu principii domnitori in Europ'a, anume :

La Constantinopole : Enricu, comte de Flandria, 1206—1216; Petru de Courtenay, 116—1222.

In Occidentu : Otto IV. imperatu alu Romaniloru 1208—1218; Fridericu II., 1218—1244

In Anglia : Ioanu, disu fora tierra, 1199—1216; Enricu III., 1216—1272.

In Francia : Filipu II, disu Augustu 1180—222 *Tr. Germ.*

(*) *Abulfarage* a fostu fiulu unui medicu crestinu nascutu in secululu al treispre-diecele in Melitene, in Asi'a mica. Este auctorulu unei istorii universale, scrisa in limb'a arabica sub titlu : « Muctaefir Elduvel » (Scurta istoria a imperiului :) Anglesulu *Pocok* o a publicatu in textulu arabicu cu traducere latina. *Tr. Franc.* *Abulfarage* a fostu in mai multe locuri episcopu, si in urma Mafrian sèu primate alu Iacobitiloru. A muritu in anulu 1286. Viéti'a sa este descrisa in « *Morgenslændische Blüchersale* » a lui Aseman, Tomu II. pag. 244. etc. Totu aici despre istori'a sa, a se vedé la pag. 309. etc. *Tr. Germ.*

ISTORI'A

DOMNIEI LUI OTHMANU SÉU OSMANU I.

FUNDATORULU IMPERIULUI OTTOMANU SÉU OLIOTHMANU

CAPU II. DIN CARTEA I.

FIII LUI SOLIMANU 'SI IMPARTU AVEREA LUI

I. Dupa mórtea lui Solimanu Sîahu patru fi ai sei, Erdogrulu séu Dogrulu(1), Soncur Dogan(2), Giundogdi(3), si Dîndar séu Dumdar(4), au impartitu între sine thesaurii si averea remasa de parenteleloru.

(1) *Dogrulu séu Erdogrulu*. Romanesce însémna, omu justu. Erdogrulu a fostu fiulu lui Suleimanu, si tatalu lui Othmanu.

(2) *Soncur Doganu*. Soncûr, dupa etimologia, însémna una speçie de falconu albu, cea mai rapace între tóte passcrile de venatu; se alla numai in tiér'a Tatariloru usbeciani; acestia o tramitu prin ambassadorii loru cà cellu mai frumosu presentu imperatului turcescu. La turci este in fórte mare pretiu, cu atâtu mai vertosu, ca nu se póte prinde decât fórte arâre-ori (*).

(3) *Gjundogdi*. Dupa etimologia, acestu cuventu însémna: Sórele a resaritu, séu s'a facutu diua. *Ghiûn* la turci este *di* séu *sóre*; si *dogdi* este preteritulu perfectu d'in verbulu *dogarim*, care însémna a se nasce, scû a veni la lumina.

(4) *Dumdar*. Dupa origine, însémna *sunatoriu*, séu care are puterea de a da sunetu. *Dum* este sunetulu dobei, numita Kiuş. *Dar* in limb'a persica însémna, care tiene, are séu pórtâ cu sine. De aci s'au formatu cuventele *Vesadar*, care tiene legea; *Namdar*, care are nume bunu séu reputatiune buna, *Atemdar*, care pórtâ stindardulu, etc.

(*) Dogan este falcon in generalu; Soncur o specie de falconu. *Trad. Gerim*;

Soncur și Giundogdi s'au întorsu la vechile lor locuințe, și noi trebe se 'i lasamu în sôrtea lor necunoscută. Erdogrulu și Diumdar au remasu cu armatele lor, și si-au pusu corturile într'unu locu numitû Sirmalizucur. Aici Diumdar preste puçinu a moritu. Erdogrulu intrunindu puterile sale cu cele ale fratelui seu, a suppusu parte prin arme parte prin politică, tôte tierile situate între Aleppo și Cesarăa, cu tôte cetățile și tôte castellele lor, introducându pretutindinea (5) religiunea mahomedana, pe care și elu o professă.

ERDOGRULU MERGE LA ALADINU.

II. Renumele lui Erdogrulu se latse în tôte partile. Fam'a lui ajunsese până la Aladin (6), sultanulu Iconiei; care, plinu de stima pentru acestu bravu și infatigabile erou, crediù că este mai consultu a și 'lu face amicu și a 'lu pune în fruntea armatei sale, decâtu a se bate cu elu și a 'lu avé inamicu. Pre candu se ocupă cu aceste cugete, preste asteptare se vediù prevenitu de o deputatiune d'în partea lui Erdogrulu. Saruiat, fiulu acestui-a era în fruntea deputatiunei, și avea însărcinarea de a cere în numele parentelui seu de la Aladinu, că se 'i dea una bucată de locu d'în tierile sale, unde se pôta vietui în pace și în amicitia, elu și poporul seu. Aladinu, ve-

(5) *Introducându pretutindenea.* Turcii atribuie fericitele succese și prosperitatea imperiului lor nu atât prudentiei, valôrei sêu politice omenesci, câtu mai vertosu zelulu celor d'ântăiu imperati ai lor, de a propaga religiunea mahomedana. Acesta este motivulu, dîcu ei, pentru care au prinsu armele, ér nu ambițiunea nici lacomi'a de a domni; și s'au batutu nu pentru a face cuceriri, ci pentru a immulti numerulu credinciosiloru: și Dumnedieu le-a adjutatu în tôte întreprinderile lor.

(6) *Aladinu.* Domnu sêu Sultanu de Iconi'a. Istoricii turci ilu numescu alu doile, fôra se mentionedie de unu Aladinu antăiu. Noi credem că nu vomu pecatui contra regulilor veritatiei, dăca vomu supune că acestu Aladinu I. este Azatines, despre care Nicephoru Gregoras face mențiune în cartea sea IV. capu 2. secțiunea 6. și dîce, că cu ocașiunea espeditiunei tatarilor elu concepî ide'a de așcutura jugulu persianu, și apoi suppus mai multe provincii asiatiche, care appartineau imperatorulu dîn Orientu; dar în urma fu batutu de Tataři în anulu Hegirei 661. sêu 1261. de la Christu, și fu constrinsu d'impreuna cu fiulu seu Melec Schah a cerca asilu la Michael Paleologulu. Căndu apoi acestu Melec Schah au-reocupatu tierile tatane-seu, a luat numele de Aladinu II. — Cine dar pôte fi Aladinu I. altulu, dăca nu Azatines alu lui Nicephoru Gregoras, mai alesu dăca vomu considera scurt'a durată a imperiului de Iconi'a?

diendu, ca precumu dîce proverbiulu, ce asteptá d'in ceriu, 'i veni d'in pamentu, primí cu bucuria deputatiunea, si se invoi indata a inplini cererea lui Erdogrulu. Elu dimisse pe Saruiatu cu tóta onóra, dete ambassadori dela sene cá se'lu insociésca acasa, éra pe tata-seu Erdogrul se'lu invite a veni indata la curtea sa, unde va avé o receptiune demna de unu belliduce atátu de renumitu. Prin aceste promissiuni, Erdogrulu se induplecá se plece indata cu ambassadorii lui Aladinu. Elu fù primitu cu tóta distinctiunea possibile, si obtienù de resiedintia cetatea Carajedaghi in tienutulu Ancirei.

ERDOGRULU BATE PE TATARI CARI ERAU IN LUPTA CU TURCII

III. Multu inainte de aceea Aladinu era infestatu si adusu adesea in strimtóre estrema de calra unele trupe de tatari remasi in urmarea expeditiunei bellice a marelui Ginghis-Chanu. Tocma pe timpulu acesta se intemplá, cá una trupa numerósa de acei tatari incursese fora resistentia in tienutulu Ancirei. Aladinu 'si aduna in graba armat'a cáta o avé sub mana, si merge in contra acestoru ómeni furiosi. Tatarii inse superiori in numeru, si armati bine, indata la primul atacu, aducu armat'a Sultanului in disordine. Erdogrulu informatu de acésta bataia, se pune numai decátu pe cale, si pre candu lupt'a era mai inversiunata, ajunge anca la tempu cu cincimii totu ómeni alesí. Acesti-a vediendu armat'a lui Aladinu respita si gat'a a fugi de inaintea inimicului, dîceau comandantelui se se allature la invingétori: « Nu — respunse Erdogrul — Omului « constante nu è permissu a'si frange cuventulu; nici soldatului « onestu a scóte sabi'a contra cellui batutu, cà mai virtosu a assiste « si adjuta celui desperatu si debilitatu ». Prin aceste generóse cuvente Erdogrulu retienù pe soldatii sei dela blastematulu loru planu de a spolia pe cei luati la fuga; dupa aceea lovindu pe tatarii victoriosi cu mare coragiu, ii si puse curendu pe fuga, si prin acésta castigá batali'a pe neasteptate in favórea lui Aladinu, care pâna atunci era invinsu.

ALADINU ILU FACE GENERALU ARMATEI SALE

IV. Sultanulu Aladinu vediu cu ochii sei valórea lui Erdogrulu, pe care pên'acumu ilu cunoscea numai d'in audíte; si cunoscu totu-odata că nu atātu puterea 'i lipsesce, cătu mai vertosu unu generalu, bunu, care prin intieptulu seu consiliu se scia insuflá trupeloru spiritu de vigóre si curagiu. Tóte aceste calitati le vediu elu in Erdogrulu; si pentru aceea, ilu denumi de comandante suprèmu alu armatelor sale, si'lu puse gubernatoriu preste totu territoriulu Ancirei.

FAPTELE SI MOARTEA LUI ERDOGRULU

V. Erdogrulu intrunindu-si indata trupele cu alle Sultanului, nu numai că puse capetu la incursiunile tatariloru, cì batendu si ucigendu'i in tóte partile, 'i constrinse in fine a se retrage preste frontariile regatului; si asiá nu numai ca liberà, ci anca in mari staturile lui Aladinu. Acesta victorie le in coronà Erdogrulu prin cucerirea renumitei cetati Kutahia, ocupata dela Greci (dupa marturi'a exactului istoricu Saadi) la anulu Hegirei 680, dela Iisusu Chr. 1281. Pre candu se prepará la fapte sí mai mari, mórtea, acésta inimica a gloriei eroiloru, ilu rapí d'in viétia. Frantu de betranetie si de fatigieile atáloru victorii, elu mori in acelasiu anu, lasandu natiunei sale onórea de a fi avutu unu capu atātu de gloriosu, si Sultanului Aladinu marea dorere de a fi perdu tu pe sustinotoriulu regatului seu. Mormentulu seu in castelulu Sugjucicu, este visitatu sí astad-di cu pietate de toti admiratorii familiei aliothmane.

OTHMANU SUCEDE PARINTELUI SEU

VI. Cu tóte aceste, fortun'a acestei familie nu s'a stinsu cu Erdogrulu. Dupa elu au remasu trei fi: Osman, Gjunduz si Sarviz. Osmanu (7) era cellu mai betranu intre ei, dar' anca de june fù chiamatu la curtea lui Aladinu, unde i s'a datu numele diminutivu de

(7) *Othmanu* séu Osmanu, unicu fiu alu lui Erdogrulu, precumu tienu istoricii turci. Elu, precumu dicu acesti-a, in consideratiunea virtutiloru eroice alle parentelui seu, a successu acestui-a in dignitatea de generalu alu armatei lui Aladinu; si precumu era anca fórtè teneru, s'a numitu Osmangicu séu Osmanutiu.

Othmangicu, séu Othmanutiú, dreptu allusiune la etatea sa tinera. Tatalu seu, prin testamentu l-a instituitu erede in tóte averile câte le avuse dela Aladinu ; inse si Sultanulu recunoscatoriu pentru servitiile lui Erdogrulu , a tramisu junelui Othomanu insigniele militari, *Tabli-Alem* (8), adeca tobe, stindarde si alte ornamente ale unui generalu, cu deplina putere preste tóta armat'a. Si mai multu, i-a permistu nu numai a bate moneta (9) cu effigi'a si numele seu,

(8) *Tabli Alem*. *Tabli Alem Sahibi*, este numele appellativu alu tuturoru gubernatoriloru de provincii, precumu sunt Vezirii, Bassii, Beghii, si altii asemenea. *Alem* este unu stindardu mare, latu, care in locu de vervulu unei lance are o lamina de argintu, taiata in midi-locu in forma de cruce séu semi-luna. *Tabl* este o toba, de la care se numesce *Tobulchan'a*, aparatulu militarú, cu care imperatorii turci adórna pe generalii mai mari, cari sunt in servitiulu loru. *Tobulchan'a* unui veziru stá d'in nuóe tobe ; nuóue *Zurnazeni*, séu carii canta in Zurna, adeca fluiera ; siepte *Boruxeni* séu trompetari ; patru *Zildzani* , cari batu in *Zil*, o specie de discuri de arama. cari batendu-le unulu de altulu dá unu sunetu claru si acutu ; trei códe de calu, legate fórté artificiosu cu lamina de argintu, si se numescu *Tug* ; unu *Alem* ; unu *Sangiacu*, séu stindardu, care nu differe de alu lui Mahomedu de cátu prin cólore, cellu-a è verde, ér'alu prophetulu rosú ; apoi alte duóe stindarde mari, numite *Bairac*. Ceilalti Pasi, cari in rangu nu sunt inferiori veziriloru, dar' nu sunt onerati cu numele de veziru, precumu si principii Moldaviei si Romaniei, au privilegiulu la cellu puçinu duóe códe de calu, si la totu restulu celoru-lalte ornamente si stindarde accordate veziriloru. Unu begu anca are tóte stindardele, dar' numai o singura códa de calu. Mai sunt anca alti officiaru, dar' inferiori beghiloru, cari n'au nici-o códa de calu, si imperatulu le accorda numai unu sangiacu séu stindardu ; de aci ei se numescu Sangiakbeghi ; unu officiu acest'a, care la inceputulu imperiulu ottomanu era cellu mai onorabilé d'intre tóte, fiind-cá oficiulu de Pasia este intródusu mai tardú.

(9) *Moneta*. La turci numai imperatulu are dreptulu de a bate moneta, si de a i se mentiona numele in rogatiunile publice. Si déca Cairo in Egiptu bate moneta, acést'a o face numai cu permisiunea Sultanulu, si nu pe numele cetatiei, ci numai pe numele imperatulu. Monet'a turcesca nu pórtá effigi'a Sultanulu, ci numai numele seu gravatu in littere fórté elegante. Eca inscriptiunea ce se vede pe monet'a Sultanulu; Achmedu, care tiene sceptrulu astadi (1712).

Sultan Ahmed Ibni Sultan Muhamed el-Sultan Ibni el-Sultan. Adecá: Sultanu Achmed fiulu lui Sultanu Mahomedu, insusi Sultanu si fiu de Sultanu.

In partea inversa :

Sultan el Berüung ve Haküümüül Bariüung, sarb fi Constantinie. Adecá : Imperatu si cuceritoriu lumei, domnu mâriloru. Tiparitu in Constantinopole.

In locu de *fi Constantinie* póte se fia : *fi Edrene*, adeca Adrianopole, ori *fi Misr*, adeca Cairo ; ori, *fi Ismir*, adeca Smirna, precum monet'a este imprimata in un'a seu

ci pentru a-i dá onóre anca și mai multa, i-a concesu că în tóte cetatile și satele cucerite de tatalu seu, séu pe care le-ar supune densulu în viitoriu, se aiba dreptu de Chutbè (10), adeca se i se memoredie numele în rogatiunile publice. De acì, de la acésta concessiune, datédia unii istorici începutulu imperiulu ottomanu ; dar, precumu voiú aretá mai în josu, ei se insiéla în acestu calculu alu lorú.

OTHTMANU SUPRIME O REBELLIUNE, SI OCCUPA MAI MULTE CETATI DE LA GRECI

VII. Othmanu vediendu-se investitu cu atâte onori, i se parea ca nu'i lipsesce alta pên 'la dignitatea regale, decátu titlulu de Sultanu (11) ; dara i se parú cá nu 'iar folosi se'lu ia pên' ce Aladinu este anca în viétia (12) ; ci 'i parea mai prudentu a astepta mórtea

alt'a d'în aceste cetati. Alte cetati n'au privilegiulu de monetaria. Candu imperatulu este în campania în fruntea armatei sale, atunci press'a è cu sine, și monet'a ce se bate, pórtá inscriptiunea : *fi Ordú Humaiun*, adeca : în corturile cellui sublimu.

Cu tóte aceste, chanului tatariloru de Crimča ii este permissu a bate moneta cu inscriptiunea numelu propriu.

(10) *Chutbè*. Este o formula usitata în rogatiunile publice, de a striga séu suplica la Dumnedieu pentru sanétatea, fericirea și marirea sacrei maiestati a imperatulu, pentru învingere asupr'a inimiciloru, și mai alesu asupr'a crestiniloru.

(11) *Titlulu de Sultanu*. Amu observatu degià ca cuventulu *Sultanu* este arabicu și respunde la *Chan*, care este persianu séu mai bine mongolicu. Unii tienu ca è formatu d'în *Selatat*, adeca cuceritoriu séu potente. De altminterea trebuie se observu, cá în discursurile de tóte dílele terminulu Sultanu se aplica cá proname la ori și cine fara distinctiune. Asia se dice *Sultanum*, domnulu meu, chiar' precumu dicemu în frantiosesce la tóta lumea Monsieur. Dar' candu întrebuintiamu cuventulu Sultanu numai singuru séu numai cu articlulu *el*, atunci înséma imperátu ; de si, precumu amu aretatu mai în susu, titlulu de Padischah este consideratu mai escelente. Fiii chaniloru d'în Crim-Tataria au permisiunea de a porta titlulu de Sultanu, precumu Caplan Ghirai Sultan, etc.

Ricaut ne-a conservatu stilulu cu care se serve Sultanolu cându scrie la Chanu, Eca 'lu : Catra gubernamentulu, unde infloresce mass'a și originea regentiei, care este radiemulu fortunei, și canalulu fericirei ; possessorulu de potestate eximia, și de gloria stabile, alesu prin favórea regelui, dela care totu ajutorulu trebuie se se céra : regele Crimeci, Gian, Beg, Ghirai, Chav, a carui altetia fia în perpetuu mantlenuta. Dupa ce acestoru benedictiuni alle nóstre, sigilate cu ambra, și salutariloru profumate cu narcissu, purcedietórie d'în gráti'a imperiale, veti fi datu respectulu cuvenitu : Ve facemu de scire și cunoscutu, etc. *Tr. Angl.*

(12) *Pên' ce Aladin este anca în viétia*. Prudentele Othomanu, nu voiú, pên' ce Aladinu era anca în viétia, a accepta titlulu de Sultanu, ce i se offerise, bine vediendu,

acestui principe, decâtu a' si periclita atàtu imperiulu càtu sî viéti'a, prin o dorintia precipitata de a ajunge la domnia. Si nu s'a insielatu. Tienendu inviolabile credinti'a ce a juratu lui Aladinu, elu a potutu lucra si in interesulu seu ; si intorcèndu armele sale victoriose contra principiloru cari se revoltassera, i-a supusu de nou. Dupa aceea se întorse contra greciloru, si, la anulu Hegirei 687, de la Iisusu Chr. 1288 luà cetatea Culse, si o adnectà la imperiulu lui Aladinu. Acestea fusera primele fructe ale victoriiloru sale viitòrie. In acelasiu anu batù intr'o lupta sangerósa pe comandantele d'in Carasherî séu Cetate-négra, prinse pe fratele acestui-a cu numele Calanos séu Callnicu, puse de'lu belira si dupa aceea ilu ingropara; apoi comandà la tóta óstea sa cá se se pisie pe mormentulu lui ; de atúnci acestu campu, numitu mai inainté 'omalidz, are pênê astadi numirea de *It Ishini* séu Pisiatu de cane. De altminterea, acésta victoria a costatu multu sange sî lui Othmanu ; cá-ci afara de unu numeru mare de soldati cari au cadíutu d'in partea sa, elu a perdutu sî pe fratele seu Giunduz, care a moritù luptandu-se eroicesce ; l-a immormentatu langa tatalu seu Erdogrulu in Sugutciu. Immediatu dupa acésta victoria, Othmanu ocupà cetatea Carahisar, si o adnectà la statulu Seldgiucu.

ALADINU 'LU INNALȚIA ANCA SI LA ALTE DIGNITATI

VIII. Aladinu II, informatu de atâtea victorii alle lui Othmanu, ilu denumi gubernatoriu preste Eskischeri séu Cetatea-vechia. In anulu urmatoriu alu Hegirei, 688 de la Iisusu Chr. 1289. Othmanu bate si allunga pe Tatarii-Mongoli ; supprime din tóte partile incursiunile inamiciloru : elu trece d'in victorii in victorii. In fine se asedia cu locuinti'a in Carahisar, aduna locuitori d'in tóte partile, o largesce, lasandu a se construi edificie splendide si muri noi, si asia o transformà in resiedintia pompósa.

Relativu la anulu memoratu acì, istoricii selgiukiani nu sunt de

ca dupe mórtea lui Aladinu nu va puté fi altulu Sultanu decâtu numai elu. I-a placutu mai bine a purta numele de Seraskir séu generalu, spre a nu cadé in suspitiune ca ar' aspira la tronu. Ma, indata ce a moritu Aladinu, elu nu se mai temù se lapede pelea de vulpe si se imbrace pe cea de leu.

acordu in calculu. Ei punu victori'a lui Othomauu asupr'a Tatariloru-Mongoli la anulu Hegirei 698, adeca cu diece ani mai tardu. Saadi anca urmédia acestu calculu in descrierea ulterioareloru fapte alle lui Othmanu; prin urmare noi anca 'lu vomu urma cá pe cellu mai exactu.

OTHMANU OPPUNE FRAUDA LA FRAUDA, SI RESPINGE FORTI'A CU FORTIA

IX. In anulu acest-a, 698, Michael supranumitu Kosè, séu Barba-de țiapu (13), principe cetatiei Bilegiki, vrendu a celebra nuptiele fiei sale invità la ceremonia si pe Othmanu, cá amicu si patronu alu seu. Acésta ocaziune parù favorabile principiloru greci de a pune man'a pe Othmanu. Mesurile inse nu se poteau luá fara scirea lui Michael. Acest'a informatu de négr'a intentiune a principiloru, trãmise unu servitoriu fidelu la Othmanu spre a'lu anuntia. Othmanu resolutu a oppune fraudu la fraudu, se prefacù ca nu scie nimicu de curs'a ce i se prepará, si ordinà la vre-o câte-va sute de soldati se se tiena ascunsi in apropiaréa locului, unde era se fia ospetiulu; ér patru-dieci de teneri bine armati si travestiti in vestmente femeiesci, se se furisiedie de spre séra si se intre in castelulu Giarhisar, ér nóptea se dea focu caseloru de prin pregiuru. Intr'aceea Othmanu merge c'o suita mediocra in Chakirbanar, locu intr'una suburbe de asemene nume, si unde era se se tiena ospetiulu. Ospetii comparu voiosi, fia-care convinsu de reusit'a planului seu. Atunci acei patru-dieci de teneri travestiti (cari au intratu in cetatea pe atunci lipsita de garnisóna), au datu focu la mai multe case deodata, si in midi-loculu focului consummatoriu au ocupatu pòrtile si fortificatiunile. Othmanu vediendu foculu s'a convinsu cá stratagem'a 'ia succesu, si asia soldatiloru carii stá la panda le dete semnu prin unu strigatu tare, cá se apuce armele, si se se repeda asùpra inemiciloru carii acumu toti era beti. Abiá semnalulu fu datu, si ordinulu era degiá executatu. Toti, fara distinctiune de secsu, au cadiutu parte prinsu parte uccisi. Singuru Michael in recompensarea fidelitatiei sale a fostu crutiatu. Intre femeile captive era si mirés'a Holophira, de nobile genu nascuta; pe care Othmanu in urma o

(13) Fiindu-ca avea barba ascutita cá caprele.

marità dupa fiulu seu Orchanu. D'in acésta casatorià s'au nascutu nepotii Solimanu si Muradu, deintre cari acesta d'in urma a succésu lui Orchanu in imperiu (14).

(14) Acésta istoriòra este imperfecta si obscura, din cauza ca unele jurstari suntu falsu espuse, ér altele suntu cu totulu ommisse. Eu me voui incerca se o corregu si se o intregescu, imprumutandu datele dela istoricii crestini.

Michael Cossi, guvernatoru de Hirmen Cata, amicu intimu alu lui Othmanu, ilu invitasè la nuptiele fitei sale, chiamandu si pe gubernatorii creseini ai castelleloru vecine. Acesti-'a erau gelosi de Othmanu, fiindu-cà i-a intrecuta in galanteria priu presentele magnifice, pe care dupa usulu observatu in assemenea casuri, lea datu mirelui si miresei. Asià se resolvira a'lu surprinde prin tradare și a'lu uccide. Guvernatorulu de Bilegiki, cellu mai potente intre ei, și care voiá a'și marità pe flica sa cu comandantele cetatiei Iarhisar, se intielese cu ceilalti a esecuta planulu cu acésta ocasiune, si, invità pe Othmanu a onora ospetiulu cu presentia sa; dar' totodata l-a informatu si pe Cosi despre planulu loru, si l-a rogatu cà chiaru elu se aduca pe Othmanu la ospetiu. Cossi mergendu la Othmanu, ilu gasi fórte dispusu a lua parte la ospetiu; dar' ilu dorea se lase unu barbatu atátu de bravu a deveni victim'a unei perfidii, si-i descoperi totu complotulu. Othmanu resolutu de a'și resbuna, rogà pe Cossi se assicure pe guvernatoru cà nesmintitu va merge la nunta; dar' se'i spue tot-odata, cà fiindu incurcatu in belu cu unu principe vecinu, se teme cà acela va face vre-o incursiune in absentia s'a; deci roga pe cela, ca se'i permitta a'si tramite pe socra-sa si pe socia-sa impreuna cu sierbitorii și cu unele lucruri dein cele mai pretiòse in castellulu seu Biledgicu.

Cererea 'i fu accordata fòra greutate. Atunci Othmanu lasandu 40 de tineri soldati a se imbraca in vestmente femeiesci sub pretestu de a servi de cortegiu, ér' pe altii punendu-i in saci si incarcandu-i pe cara cà avutii si mobillii, i-a tramisu la loculu unde in diu'a urmatòria avea se se tiena ospetiulu; elu anca le urmédia, si ajunge la loculu destinatu pentru ceremonia; acesta era unu campu largu, alessu anume pentru comoditatea ospetiloru, si nu departe de castellu. Dupe ce 'si face salutarile la guvernatoru acest'a da indata ordinu, de a lasa se intre in Biledgicu acelle domne pretinse cu totu bagagiulu si equipagiulu loru. Abià au intratu in castellu soldatii, candu adjutati de companionii loru travestiti, sarira d'in saci, si toti impreuna, dupa puçina resistentia, coprinsera castellulu. Indata-ce guvernatorulu se retrase in camer'a sa de dormitu, Othmanu, suppunendu ca omenii sei au si cuprinsu castellulu, incaleca calulu cu amicu seu Cossi, si curgu amendoi càtu se pòte mai repede spre Biledgicu, Guvernatorulu informatu de plecarea repede a lui Othmanu, merge in urm'a lui si'lu adjuge cu omenii sei; dar, precumu acesti-a erau mai toti beuti, Othmanu 'i bate, uccide pe guvernatoru, și restulu îl pune la fuga. Dupà-ce Osmanu coprinse ain modulu acesta castellulu Bilegiki, nu perdù timpulu, cà in demanèti'a urmatòri mergendu ocupa si castellulu Iarhisar cu cea mai mare celeritate, prinde pe comandante de inpreuna cu frumós'a flica, care acumu era mirésa, chiar candu se preparau merge la eununia. *Tr. Angl.*

Indata dupa acésta victoria Othmanu cuceri cetatea Ainegiol, si o suppose la imperiulu lui Aladinu d'impreuna cu multe alte cetati si castele si cu totu territoriulu loru.

ALADINU LASATU DE POPORULU SEU FUGE LA IMPERATORULU GRÈCESCU MICHAILU

X. Era la anulu Hegirei 699, pe candu una noua óste de tatari gazaniani au irruptu in staturile lui Aladinu. Principii si mai-marii tieriei, suppusi lui mai multu de frica de cátu d'in iubice, au crediutu ca desastrulu si caderea lui Aladinu va fi fortun'a loru, si se revoltara a dou'a-ora. Acésta desertiune infidela au adusu pe Aladinu in starea cea mai desperata ; elu fù constrinsu a'si lasa domni'a, sí, pentru a'si scapa viéti'a, a se refugiá in secretu la Michael Paleologulu, imperatulu greciloru. Ma, vane sunt puterile omenesci, déca destinulu è incontra ! Elu sperá ca la greci va afla braçia deschise, asilu si ajutoriu; ei ínse tractandu'lu fara mila, ilu aruncara in captivitate perpetua. Nicephoru Gregoras dice, ca mai in urma ar' fi fostu eliberatu prin suditii sei ; dupa marturirea unanima a istoriciloru ínse, este constatatu, ca elu a moritu in anulu Hegirei 703, de la Christu 1303.

OTHMANU ESTE IN UNANIMITATE ALESU SULTANU

XI. Othmanu, care prin valóre, prin reputatiune, prin putere si avere era superioru tuturoru celorulalti principi suppusi pên'acumu lui Aladinu, a facutu parte prin daruri mari si promissiuni si mai mari, parte prin favórea protectiunei sale si impartesirea la putere, si parte prin amerintiari, de i s'au supusu cu totii si l-au recunoscutu de domnu supremu preste totu imperiulu. Asíá la inceputulu anului urmatoriu, care era 700 alu Hegirei, toti magnatii tieriei cu votu unanimu ilu proclamara *Sultanu*, si, in cetatea Carahisar, elu cellu d'ántáiu a luatú titlulu de imperatu alu Ottomaniloru. Dela acésta data numera fóрте multi istorici inceputulu imperiului Othmanu ; Saadi ínse afirma cu taria, precumu amu vediutu mai in susu, cà acésta data incede cu anulu Hegirei 687, candu dupa ocuparea cetatiei Carahisar dela greci, anca traíndu Sultanulu Aladinu, a stabilitu acolo cu consimtiementulu acestui-a unu Cadi séu jude,

A. 700

I. C. 130°
11 febr.

si unu Chatib sêu diacont, care se'i mentionedie numele in rogatiunile publice, si a batutu moneta cu numele seu si cu titlu de Sultanu. Cu tôte acestea noi ne tienemu de opiniunea comuna si punemu anulu antaiu alu domniei lui Othmanu la inceputulu anului 700 alu Hegirei, care respunde anului 1300 de la Christu. Noi amu aretatu in prefatiune, ca acesta este calcululu celu mai esactu si mai conformu chronologiei.

OTHMANU PUNE PE FII SEI GUBERNATORI PROVINCIELORU

XII. Othmanu vediendu-se in possessiunea unui imperiu pe care 'lu asteptase de multu, fara cá se fia parutu cá ilu cauta, si stabilindu-si scaunulu imperiale in Carahisar, instituì pe fiii sei gubernatori si defensori provincioloru si cetatiloru, cá se le guberne si apere. Orchanu primì Sangiaculu de Caragedaghi, cetate renumita mai tardîu prin numele Sultânului Onghi; lui Giundus Aleb (15), s'a datu Eskischeri; lui Aigud Aleb, Ain Onghi; lui Hasan Aleb comand'a in Giarhisar; lui Dorgud Aleb Ainegiol-ulu. Aladinu, fiu-seu cellu mai tineru a primitu gubernamentulu cetatiei Bilegik, sub tutel'a mamei sale si a socru-seu Baliad (16).

STRAMUTA RESIEDINTI'A IMPERIULUI IN IENGHISHERI

XIII. Dupa ce a distribuitu gubernamentele, Othmanu anca in acelu anu cuceri cetatea Kiuprihisar; apoi 'si mutâ resiedinti'a d'in Carahisar la Ienghisheri (17); o adornâ cu palate regali, scalde si alte edificii pompóse; o intari cu muri noi, si o prevediù cu fortificatiuni diverse.

ATACA IN VANU NICOMEDI'A

XIV. Spre a 'si consolida si mai bine imperiulu si capital'a resie-

(15) *Aleb* însémna gladiatoru, dupa *Tr. Germ.*

(16) *Baliads*. De aci este evidente, cá Michael Kiose sêu Cossi n'a fost gubernatoru de Bilegiki; pentru-ca nu se póte presupune, cá Othmanu se fia voitu a lua gubernamentulu dela cellu mai fidele amicu, care cu puçinu mai inainte 'i salvase victi'a. Prin urmare trebe se fia eróre in articolulu IX. d'in textu, unde autorulu nostru ilu face gubernatoru de Bilegiki; si este fórte probabile, cá lucrulu sta asi à precum l-am naratu noi in not'a precedenta. *Tr. Angl.*

(17) *Ienghisheri*, însémna: Cetate-nuóa. *Tr. Germ.*

dentia a lui se puse pe pace, si intrebuina câtu-va timpu spre a 'si regula afacerile interne. Regulate aceste dupa placulu seu, cea mai de aprópe grija a sa fu, cá se abata pe soldati dela viéti'a loru cea desfrenata, la care se dedasera pre catu petrecea in nelucrare si abundantia de tóte. Spre acestu scopu merse cu armat'a sa contra cetatiei Iznimid séu Nicomedi'a in Bithini'a ; pe care o maltractá ce e dreptu, prin obsidiune indelunga ; garnison'a ei inse ilu respinse si sili cá se se retraga de acolo. Deci elu ridicá obsidiunea, a pusu in sa indata, ca tocma in faci'a cu Iengisheri se se edifice pe unu munte fórte inaltu, unu castelu tare, si dupa ce 'lu puse in stare de apere, lasá in intru o buna garnisóna sub comand'a faimosului Targanu ; ér cu restulu armatei intrá in quartiere de iérna, intorcându-se la resiedinti'a imperiale in Ienghisheru. Observamu aci ceea ce se spune, ca dupa chronic'a lui Meulan Idris, nu Othmanu, cì fiulu seu Orchanu a fostu, care a edificatu acestu castelu, numitu Targanu de la numele acestui comandante.

BÁTE PE GRECI SI CUPRINDE CETATEA KUTAH

XV. Cam pe acestu timpu , gubernatorii provinciiloru grecesci, intre cari Ornus séu Honorius, gubernatoru de Prusa, tienea rangulu primu, observandu progressele armelorui lui Othmanu, si vedindu ca victoriele sunt totu in partea acestui-a, se invoira in secretu a'si concentra tóte fortiele sub murei cetatiei Coiunhisar, si a merge se 'lu atace prin surprindere. Fortun'a inse priveghia asupra lui Othman, si-i descoperé la timpu intentiunile loru. Scóse fara sgotu armat'a sa in campu, surprinse pe inimici, ii batú si 'i resipi. Principele cetatiei Costelu peré in bataia cu multi altii. Ornus gubernatorulu Prusei, precumu si gubernatorulu de Kiutahia, alu carui nume nu se mentionédia, scapara prin fuga. Othmanu 'i persecutá si in cale dede preste castellulu Ulubad, alu carui comandante, infricatu de esemplulu confederatiloru sei, si ne vrendu a se espune la furi'a ottomaniloru, i deschise calea sub certe conditiuni, spre a'i urmari mai departe. Dar' era imposibile de a'i ajunge ; asiá in locu de a perde timpulu, Othmanu impresurá si ocupá cetatea Kiutahi, pe care mai tardú grecii éra si o au luat delu turci. Acesta

cucerire a constătu pe Othmanu multa dorere si perdere ; că-ci pe candu armat'a intră in cetate, se rupse unu podu de lemnu preste care trecea, si nepotulu seu Dogris au cadiatu cu mai multi alti soldati in riu si s'au innecat. Cadavrulu seu a fostu scosu si immormentatu la ordinulu lui Othmanu intr'una suburbe d'in Coiunhisar.

IMPRESORA PRUS'A, SI O LASA ERA

XVI. Dupa-ce Othmanu cucerise mai tôte cetatile Bithyniei si isi vediu consolidatu imperiulu seu, se apuca de obsidiunea Prusei ⁽¹⁸⁾, capital'a acestei tieri. Asiă la anulu Hegirei 717 merge si impresora acesta capitala. Dar' vede indata dificultatea si chiar imposibilitatea de a cuceri o cetate, care era fôrte bine intarita si aperata de garnisôna numerosa. Totu ce a potutu face, a fostu de a o bloca prin duoe forturi ce le-a construitu in faci'a ei, spre a impedecea importarea de provisiuni si de nuoe trupe. Unulu d'in aceste forturi ilu lasa in grigea nepotului seu Artimur ; ér' in celalaltu puse pe faimosulu capitanu Balangicu ; dandu-le strictă ordine a nu asupra séu injuria intru nimicu pe locuitorii tieri. Acesta politica dulce attrase in forturi unu numeru considerabile de greci de prin pregiuru, cari pentru securitatea vietiei veniau a cerca asilu, si se supuneau de buna voia dominatiunei Ottomaniloru,

A. 717

I. C. 1018

OTHMANU OFFERE CRESTINILORU CORANULU ORI SABI'A

XVII. Era datin'a lui Othmanu, ca dupa cucerirea unui numeru ôre-care de cetati, se oprésca cursulu rapede alu victorieiloru sale,

(18) *Prus'a*. Urbe fôrte vechia ; odiniôra resiedinti'a regiloru Bithyniei. E situata la pôlele muntelui Olimpu ; se dice că fundatorulu ei a fostu unu rege care avusse acelasiu nume, si care a traitu pe timpulu lui Cresu. Pên la anulu 947 dela Christu a fostu in man'a imperatoriloru greci. Asta-di è sub turci, cari o numescu Bursah séu Bïurusah ; tiér'a ensasi se numesce Natoli'a. Bursah è renumita pentru baile de ape minerali, cari atragu aici o multime de ômeni d'in tôte partile Turciei. Unu poëtu turcu a facutu o inscriptiune in versuri in onôrea acestoru bai. Sensulu inscriptiunei este: «Ce mirare de a vedé in aceste bai atâti omeni in pelea gôla? Acestu spectaclu è imaginea resurectiunei universali, fiindu-că sorgintea acestoru «ape, unde se scalda, vine d'in fântân'a paradisului». Dupa ce Orchanu a cuprinsu Prus'a, elu si-a stabilitu aici scaunulu imperiale, precumu vomu vedé mai in josu. *Tr. Angl.*

si se guste atâtu elu câtu si armat'a sa repaosulu, regulandu in acelasu timpu trebile in provincieles cucerite, si restaurandu pacea si tranquillitatea intre locuitori. Cu modulu acest'a petrecea câti-va ani acasa ; soldatii sei inse dedati la victorii si spoliatiuni, si nepotendu suferi viéti'a otiósa si liniscea, se presentara la Sultanulu cu umilit'a rugare de a 'i conduce la nuóe cuceriri contra imperiului grecu. Othmanu prudente, sí in conducerea afaceriloru publice fórte politicu, promitte fora greutate cà le va implini cererea ; dar totodata le dice, cà pe langa cuceriri, propagarea religiunei mahomedane nu trebe trecuta cu vederea, acést'a fiindu unulu d'in inaltele precepte alle Coranului, ér Coranulu este mai pre susu de tóte averile si imperatielumei. Le aréta apoi d'intr'o lege a Coranului, ca principii crestini trebe invitati la inceputu in spiritulu pazei a imbraçisia religiunea mahomedana, si numai in casu candu ei ar' refusa, trebe declarati in poterea legeri de inimizitate ai dreptatiei si ai lui Dumnezeu, a'i supune prin focu si feru, si a'i pedepsi pentru cerbici'loru. Dupa aceea s'a tramisu unu edictu prin Ciausi (19) càtra toti principii d'in Asi'a-mica, notificandu-le cà au se 'si aléga un'a d'in trei : séu a imbraçisia mahomedanismulu, séu a respunde tributulu, seu cà voru fi supusi prin arme. Noutatea acestui fulminante edictu ajunse cá fulgerulu in tóte partile ; dar' nime, séu fórte pucini au cutediatu a se oppune. Michael Kosé, domnu de Bilegicu, fù cellu d'ântâiu care se supuse Coranului ; pentru aceea elu si urmatorii sei au fostu lungu timpu in mare onóre si consideratiune la

(19) Prin Ciausi. Acesti-a — dupa Ricaut — sunt curieri cari stau la palatulul marelui veziru, și pórtá scrisorile si ordinile in tóte partile imperiului. Numerulu loru este asta-qi cinci péné 'n siese sute ; au pe di plata regulata dela 12 pón' la 40 aspr' *). Au unu directoru séu capu-oficiariu, care se numesce Ciausi-Bashi ; ácesta are guige asupr'a captivilorulu statului. In acestu corpu se admitu de comunu crestini renegati, pentru-cà afara de aceea ca aici subsistenti'a loru este asigurata. ceea ce le serve spre incuragiare, dara sciindú limbi multe, ei facu servitiu fórte bunu cà curieri in tieri straine. Se intempla câte-odata de se tramitu cu titlu de ambassadori, precumu a fostu odinióra unulu in Franci'a, in Angli'a și in Olandi'a. Facu si servitiulu de sergenti séu aprodi, cari aducu pe culpabili inaintea justitiei. Armele loru sunt : una sabia, unu arcu si sageti, si apoi o máciuca scurta, in capetu cu unu nodu numitu Topus. *Tr. Angl.*

(*) Moneta mica turcésca de argintu.

imperatorii ottomani. Esemplulu lui fu imitatu de principela cetatiei Liblebidgi, care de si nu se facu mahomedanu, dar' se dede vasalu lui Othmanu, și-i tramise pe fiulu seu de ostaticu, (amanetu). (20). Asemenea domnii cetatiloru Lefca și Ciadarli anca se suppusera, promitiendu a respunde tributuri annuali.

MULTE CETATI SE ADAOGA IMPERIULUI SEU.

XVIII. Totu pe acestu tinpu mai multe cetati s'au suppusu Ottomaniloru; anume: Mortuni, Goinicu, Taracli, Iengh-igesî, Caiahisar, Hekegi, Akhisar; Caracin, Teccurbungari si alte câteva, ai caroru principi au despretiuitu la inceputu religiunea si dominatiunea ottomana, dar' in urma prin desele incursiuni alle lui Ciavusibeg, care odinioara fusese in servitiulu lui Erdogrulu, intr'atatu se debilitasera, in catu in urma n'a fostu dificile lui Othmanu de a le suppone si adneca imperiului seu (21).

OTHMANU IMPUNE RELIGIUNEA SA TATARILORU NUMITI CIAUDARI

XIX. Pe candu Othmanu era ocupatu cu aceste cuceriri, unu poporu de tataru, numiti Ciaudari, esindu d'in regatulu Kermianu seu Phrygi'a, navalise pe neasteptate in tierile sale, si predandu tote prin focu si feru, au petrunsu pene sub murele cetatiei Carahisar. Othmanu, care 'si tienea resiedinti'a in Ienghisheru, audindu acesta trista scire, esi immediatu cu armat'a, si merse in contra loru; 'i atacu cu multu curagiu langa Oinasu (o cetate in ruine, aprupe de Carahisar), uccise multi d'in ei, duse in captivitate si mai multi. Acesti-a imbraiosandu religiunea mahomedana, au fostu liberati,

(20) Latin: Obses. *Tr. Rom.*

(21) *Imperiului seu.* Unii scriitori crestini atribuie lui Othmanu anca alte mai multe invingeri; in specialu, ei dicu ca Othmanu a ocupatu Nicē'a in Bithyni'a, Neapolea in Traci'a, Anchir'a in Phrygi'a, si alte cetati in Natoli'a. Ma, analile turcesci spunu espressu in care anu si prin cine au fostu cucerite aceste cetati; si anume: Nicē'a a fostu cucerita prin Orchanu in anulu Hegirei 726; Anchir'a prin Murad II. in anulu Hegirei 761. Si pre langa aceste, auctorii turci spunu toti ca d'intr'o pena, ca Orchanu a fostu primulu care s'a incercatu se treca in Europ'a. Prin urmare credemu ca nu ni se va lua in nume de reu, deca nu vomu da credimentu la assertiunile auctoriloru crestini, pene nu le voru confirma cu argumente mai tari din istoricii turci.

era după aceea au ramasu ca locuitori stabili in districtulu Cahisar.

CUCERIRILE LUI ORCHANU FIULU LUI OTHMANU

XX. Orchanu, fiulu si successorulu lui Othmanu, se distingea intre toti fratii sei prin virtute si curagiu. Cu una parte a armatei tatalui seu cuceri cetatile Caracebesh, Alebsui, Pargos si Terinhisari. Apoi reintorcându-se la tatalu seu, lasă comand'a trupeloru sale lui Cognusalbem, care luă prin assaltu castellele Acari si Tuzbazari; batù pe faimosulu capitanu Akige-Cogia, si devastă provinci'a Isnimid pêne sub portile Nicomediei. Guvernatorulu acestei cetati se plange la imperatulu Constantinopolei despre furi'a Ottomaniloru, si'lu informa despre pericolulu imminente ce amerintia cetatea. Imperatulu 'i tramite intr'adjutoriu câte-va mii de ómeni bine armati. Abdulrahman inse, unu altu capitanu alu lui Othmanu, intielegându de venirea acestor-a, le merse iute inainte, si 'i atacă in câmpulu dela Iailasova. Grecii ne potendu sustiené furorea ottomaniloru, au intorsu dosulu; otmanii i-au luat la fuga, si d'in atâta multime de greci n'au pututu scapa, decâtu cari apucasera a fugi inainte, spre a duce scire imperatului; toti ceialalti au fostu parte ucisi parte prinsii.

ORCHANU OCCUPA PRUS'A

XXI si XXII. De si Othmanu infrantù de atata labóre, simtia efectele naturali alle etatiei; pre langa aceea, elu suferiá si de podagra: totuși elu nu perduse d'in vivacitatea spiritului. Elu se delectă in placerea de a vedé succesele continue alle armeloru sale, si prosperitatea ce resariá dupa toti pasii sei. Elu voi a mai incerca anca odata ocuparea cetatiei Prus'a, capital'a Bithiniei, alu carei guvernatoru, precumu amu dtsu, era Ornus, si tramise pe fiulu seu Orehanu cu armata numerosa cá s'o cucerésca de 'i va fi possibile. Ornus, nesimtiendu-se capabile de a tiené la lupta cu Orchanu, se vediu necessitatu a se retrage si a se inchide intre murele cetatiei, care de altminterea era fortificata fórté bine si prevediuta cu victualii de ajunsu pe optu ani. Orchanu o impresóra si o strimtorédia prin asalturi necurmate; dara trebui se se convinnga, că garnison'a se apară minunatu, si 'i respingea tóte atacurile.

Dar, acì potemu dice cu psalmistulu : in vanu este paza, dēca Dumnedieu nū protege urbea. Michael, care mai deuna-di abjurase religiunea crestina, asta-di consiliariu intimu alu lui Orchanu, indupleca în fine pe Ornusu in modu astutu, cá dupa unu assediu atātu de lungu si obstinatu, se capitulédie cu cetatea. Elu capitulà sub conditiune, cá viēti'a locuitoriloru se fia crutiata, platindu summ'a de trei-dieci mii taleri de auru, si asia faimós'a cetate Prus'a cadiu in man'a lui Orchanu la anulu Hegirei 726, dela Is. Chr. 1326, fara cá pe turci se 'i fia costatu o singura picatura de sange (22).

OTHMANU MOARE SI LASA SUCCESSORU PE FIULU SEU ORCHANU

XXIII. Fericirea omenésca arare-ori è perfectà si constante. Orchanu in midi-loculu triumfului seu si pre candu se bucurá de cucerirea unei cetati atātu de celebre, primesce trist'a scire ca tatalu seu móre, si'lu chiama se vina indata la elu. Orchanu asculta de porunc'a parentelui seu, si lasandu in Prus'a o buna garnisóna, cu câti-va omeni ai sei pléca spre Ienghisheri, unde aflà pe tatalu seu tragēdu de móрте. Othmanu ii dete binecuventarea parentésca, ilu numi de successoru alu seu, si — mori in etate de 69 ani in lun'a

(22) Istoricii crestini in cea mai mare parte sunt de opiniune, ca *Prus'a* a fostu ocupata de insusi betranulu Sultanu Othomanu. Ei pretindu cá lucrulu s'a petrecutu precumu urmédia : Dupa ocuparea cetatiei — dicu ei — Sultanulu vediendu cá castellulu se póte tiené anca lungu timpu, a facutu se sc latiésca scirea cá elu è mortu, si a ordinaru a se publica, cá inainte de a mori a spusu cá doresce se fià immormentatu in conventulu monachiloru greci d'in castellu, si corpulu lui se nu'lu petróca mai multu de patru-dieci persóne; dēca 'i se va accorda acésta rogare atātu de simpla, atunci armat'a lui se va retrage. Monachii creduli, s'au inuoiu far' a esita unu momentu. Asia incarcandu unu sicriu cu arme in locu de cadavruulu lui Othman, elu insusi travestitu, întra cu 39 de soldati in castellu. Acesti-a occupa indata portile, lasa in laintru o multime de trupe turcesci, si cuprindu totu castellulu.

Lucas are acésta descriptiune in Caletoriele sale in Orientu. Elu mai descrie acolo tóta cetatea, monumentele ei vechi, numerósele scalde, mormentelc Sultaniloru turci, runele vechiloru palate etc : totu atâte probe despre splendórea trecuta a cetatiei Prus'a.

Lectorulu vâ vedé mai la vale, cu cáta probabilitate areta auctorulu nostru ratiunea ce a potutu induce pe scriitorii crestini a crede, cá acésta cetate a fostu ocupata prin Othmanu. *Tr. Angl.*

Ramazan, adeca tocma in anulu in care s'a ocupatu Prus'a. Elu a domnitu ani 26, luni 3 si dñle 10 (23).

Cuventulu d'in urma alu lui Othmanu câtra fiulu seu Orchanu, dupe istoriculu Saadi.

Candu acesti duoi principi se vediura unulu in faci'a altui-a, âni-mele loru palpitau de amóre si de viia affectiune. Orchanu suspinâ profundu, si dñse: « Oh! Othmanu! Tu sorgintele imperatiloru si « domnitoriloru lumei! Tu care ai invinsu si suppusu atâte po-
« póra! » Acestu incomparabilu imperatu, isi întórse ochii câtre fiulu seu, si cu voce stinsa astu-modu 'i vorbí: « Nu plange, o bal-
« samulu ànimei melle! Acésta ultima lupta a mea este sórtea in-
« tregu genului omenescu, comuna teneriloru si betraniloru, dupa
« ce noi toti respiramu acelasiu aeru alu acestei lume plina de
« reutati. Io trecu la nemorire; tu se traiesci incarcatu de gloria,
« bine si fericitu. Eu moriu fara se'mi para reu: fiind-câ te lasu
« successorulu meu. Asculta ultimele mele invetiaturi. Departa de
« la tine si uita grigele acestei vieli. Nu cerca nici-odata, te conjuru,
« o! tu care esci incoronatu de fericire, nu cerca nici-odata radie-

(23) *Dñle 10.* Philippu Loniceru si alti scriitori crestini tienu cà Othmanu a domnitu 28 de ani. Eu inse si aci mai bucarosu me alaturu la scriitorii turci, cà unii cari sunt si mai bine informati, si mai exacti: ei afirma in unanimitate cà Othmanu a domnitu 26 ani lunari, trei luni si diece dñle; ceea ce face cam 25 ani solari, cinci luni si siepte-spre-diece dñle.

Dupa mórtea lui Osmanu deschidiendu-se scrinieile lui, nu s'au aflatu in ele nici argintu nici pretiódse. Elu si-a datu cu multa liberalitate toti banii in recompense militari. Elu n'a lasatu fiiloru sei alta avere, decâtu exemplulu seu spre a'lu imita. Cu tóte aceste, elu le-a lasatu vaste dominiuri; o multime de cai, si unu numern mare de arme, tóte in stare buna si bune de servitiu, apoi, turme immense de vite mari si mici, precumu boi, vaci, oui, etc. Unu lucru de minune se observamu aci. Pe campiele de pascuatiune, nu departe de Prus'a, se vedu si asta-di turme de oui, cari apartienu Sultanului, si despre cari traditiunea tiene cà deriva directu dela ouile lui Othmanu. — Acestu principe è immormentatu in Bursah. Mormentulu seu se póte vedé in capell'a unei vechi monastiri in castellu. In catu este acést-a adeveratu, nu sciu; atat-a è certu, ca mormentele Sultaniloru ingropati aici, sémena a capelle; ai caroru muri pre d'in laintru sunt de marmore si iaspide; cupol'a in colóreã ceriului cu multe ornamente in rósù si auriu; pavimentulu asternutu cu covóra, asuprà caror'a stau sicriéle cu cadavrele Sultaniloru, éra giuru-inpregiuru turbanele si armele loru. *Tr. Angl.*

« mulu teu in Irania, si întorce'ti faci'a ta dela crudelitate. Cultiva
 « d'in contra adevèrulu, si fa d'in elu ornamentulu pamentului.
 « Imbucura inim'a mea departata, cu un'a serie frumòsa de victorii.
 « Si candu vei fi cuceritu lumea, atunci se propagi religiunea prin
 « arme. Intretiene amicitia drépta cu imperatielè Rumeiloru (24).
 « Promòve pe invetiati la functiuni onorifice; acest'a è medi-loculu
 « pentru intarirea legeri divine. Si ori unde tu vei audi ca este unu
 « omu devotatu sciintiei; da 'i onòre, respectu, si grati'a ta. Nu te
 « mandri cu armatele tale, nici nu te infla cu avutiile tale. Tiene
 « langa tine pe cei invetiati in legi; si fiind-ca justiti'a este funda-
 « mentulu imperieloru, întorce'ti faci'a dela totu ce este contra ei.
 « Legea divina trebue se fia uniculu nostru scopu, si toti passii no-

(24) *Imperatielè Rumeiloru*. Regna Rumæorum. D'Herbelot observa, cà arabii si alte popòra orientali au datu numele de *Rum* acoloru tieri pe cari mai antaiu le-au suppusu Romanii, apoi au trecut la Greci, si in urma le-au cuceritu Turcii. Dar' Ebnî Alvardi in Geografi'a sa dice, ca tierile numite *Rum* incepu la oceanulu occidental, si cuprindu in sine: *Galalec'a* sèu Galiti'a; *Andaluz* sèu Spani'a; *Afrangia* sèu Franci'a; *Rumiah* sèu Itali'a; *Nemsiah* sèu Germani'a; *Leh* si *Ceh* sèu Poloni'a si Bohemi'a; *Inkilar* sèu Angli'a; *Magiar* sèu Ungari'a; si pene la Constantinopole si marea-négra, unde atinge tier'a *Secalibatiloru* sèu Slaviloru; éra Slavonii suntu vecini cu Rusii sèu Moscovitii. In fine, de acelea imperatii se tienc siacea tiéra, ce si pana acuma se numesce proprie Rum, adeca Rumelia sèu Romania, adeca Thraci'a si Greci'a de_asta-di. Auctorulu cartiei *Mesahat Elers* sèu Mesuratur'a pamentului, dice cà Rum, sub care elu cuprinde si una parte d'in Asi'a mica, se marginesce la apusu cu canalulu dela marea-négra; la amédia-di cu *Bilad Giam* si *Bilad Gezrah*, cumu si cu Siri'a si Mesopotami'a, Armimah sèu Armeni'a; la resaritu si media-nòpte cu *Bilad Kurg* si *Bahr Bontos*, sèu Georgi'a si Pontulu-Euxinu (marea-négra); in midi-loculu Rum-ului suntu *Ghebal Carman*, muntii Caramaniei, sèu muntele Taurus, unde locuiescu o multime de familii turcesci si turcomane; acesti munti formédia caten'a care se întinde dela Tarsus in Cilici'a pèn'la Hellespontu (Dardanelle). In *Rum*, luat in acestu întielesu, au domnit dinasti'a sultaniloru Selgiuciani, numiti de Arabi *Selagihak Rum*, sèu Selgiucidii Rum-ului; dela acesti-a isi tragu originea Ottomanii seu Turcii de asta-di, si pentru aceea Persianii si Mongolii numescu Rumi pe Turci péné in diu'a de astadi. (Éta cumu numele gloriosu alu Romei si alu Romaniloru este usurpatu pana si de turci. *Tr. Rom.*)

D'in descrierea ce ne da Ebu Alvardi despre Rum, vedemu ca Othmanu sub *imperatielè Rumeiloru*, regna Rumæorum, întielege pe toti crestinii d'in Europ'a; precumu prin *amiciti'a drépta* ce recomanda fiului seu de a intretiené cu ei, de sicuru n'a întielesu alta, decâtu se'i constringa a îmbràciosia religiunea mahomedana; ceea ce dupa opiniunea Turciloru este celu mai mare sennu de afectiune si de amicitia ce se pòte da unui crestinu. *Tr. Angh.*

« stri trebe se tinda catra domnulu. Nu te lasa in vane intreprin-
 « deri, nici nu te mesteca in certe nefolositorie. Câ-ci ambitiuinea
 « noastră nu era a ne bucura de imperati'a lumii : io la nimicu alta
 « n'amu aspiratu, decâtu la propagarea credintiei : remane la tine
 « a complini aspiratiunile melle. Fii impartialu si gratiosu cu totii ;
 « implinesce'ti detorintiele publice legate de oficiulu teu. Unu Im-
 « peratu care nu se scie distinge prin bunetate si clementia, nu
 « merita numele de imperatu. Grigea ta constanta se'ti fia a protege
 « pe suditii tei : numai asiá vei fi in grati'a si protectiunea lui Dum-
 « nedieu ».

Othmanu, refugiulu fideliloru, terminandu aceste esortatiuni ,
 sufletulu seu sborà in regiunile eternitatiei.

~~~~~  
 Dela mórtea lui Suleimanu Schach, 1219. pên' la mórtea lui Osmanu I., 1326.  
 au dominatu in Europ'a urmatórele persóne :

*In Constantinopole.* Robertu, fiu ori frate alu lui Petru de Courtenay, 1222—1229;  
 Baldouin II., 1229—1262. ; Michaelu Paleologulu 1262—1282.; Andronicu Paleologulu  
 1282—1325.

*In Occidentu.* Dupa mórtea lui Fridericu II., adeca dela 1250—1273., a fostu inter-  
 regnu. Sub acestu timpu s'au alesu mai multi principi, intre altii Enricu de Turingi'a,  
 Vilhelmu de Olland'a, Richardu duce de Cornvali'a fiulu regelui Ion de Angli'a, Al-  
 fonsu sapientele. In acesti 23 de ani s'au stinsu familiile de Svabi'a, de Austri'a si  
 de Thuringi'a. In urma imperiulu s'a coñsolidatu in persón'a lui Rudolfu de Habs-  
 burgu, 1273—1291.; Adolfu de Nassau, 1291—1298; Albertu, fiulu lui Rudolfu 1298—  
 1308.; Enricu de Luxemburgu, 1308—1313.; Ludovicu de Bavari'a, 1313—1346.

*In Angli'a.* Eduardu I, 1277—1302 ; Eduard II, 1307—1327.

*In Franci'a.* Ludovicu VIII. 1227—1226 ; Ludovicu IX. 1226—1230 ; Filipu III. au-  
 dacele, 1270—1286.; Filipu IV. cellu frumosu 1286—1313 ; Ludovicu X, 1313—1315  
 Filipu V. lungulu, 1315—1321 ; si Carolu IV. cellu frumosu 1321—1327. *Tr. Angl.*

---

# ISTORI'A

DOMNIEI LUI ORCHANU.

ALU DOILEA IMPERATU ALU TURCILORU

---

## CAPU III. DIN CARTEA I.

ORCHANU SE PROCLAMA IMPERATU, NICOMEDI'A CAPITULÉDIA

Indata dupa mórtea lui Othmanu, fiulu seu Orchanu (1), in etate de 35 de ani, a fostu salútatú imperatoru alu Turciloru in 10 alle lunei Rámazanu anulu Hegirei 726. Orchanu, care precumu amu ve-

A. 726

I. C. 1326

(1) *Orchanu*. Nicephoru Gregoras, in cartea XV. capu. 5. sect. 2., 'lu numesce Hyrcanus séu Orchanes, si dice ca a luatú de soția pe fii'a imperatului de Constantinopole, Ioan Cantacuzenu, cu numele Maria, séu dupa însusi Cantacuzenu, cartea III. capu 92., Theodora. Istoricii turci nu vorbescu nimicu despre acestu casu; eu inse totu nu me pociu indoi despre elu; cá-ci nu este de crediutu cá Cantacuzinu cá scriitoriu crestinu si tata alu Theodorei, se spuna unu néadeveru despre unu lucru, carele atatu religiunei crestine, catu si imperatului era se'i fia numai spre rusine, séu cá elu se fia avutu de a cauta vreo gloria in una casatoria ca aceea. Istoricii nu spunu, déca Orchanu va fi avutu copfi d'in acésta casatoria séu nu; de aceea nici eu nu mai vorbescu nimicu despre acésta.

Ioanu Cantacuzenu, tutoru la duoi fii ai imperatului Andronicu, usurpase tronulu la anulu 1338; fiendu inse detronatu se retrase intr'o mónastire in muntele Athos; aici scrisé elu istori'a dominiatiunei sale, care se considera cá unu capu-de-opera in grec'a moderna. *Tr. Angl.*

diutu mai in susu, ocupase Prus'a (2) anca in viéti'a parentelui seu, a petrecutu anulu primu alu domniei sale intru a regula afacerile in Asi'a, si a da o forma durabile gubernamentulu seu. La alu doilea anu elu cutrierà tóta provinci'a Semendura, dela cetatea Aitos pênê la Iznigmid séu Nicodemi'a. In fine impresorandu sî acésta cetate, o cucerî. Triumfulu seu n'a fostu atâtu de dificile, precum ar' fi trebuitu se fia façie cu una cetate atatu de tare. Cologianu, gubernatorulu cetatiei, n'a fostu atatu defensorulu câtu desertorulu ei; elu fugî indata ce a vediutu ca s'apropia arma'ta lui Orchanu, si se retrase așoptea in castellulu Coiunhisar. Orchanu intielegêndu dela unii captivi despre acésta fuga, incungiura immediatu castellulu; Cologianu strapunsu de o sagéta cadiù mortu, si castellulu se si supuse. Dupa aceea Orchanu comandà ca se se taie capulu lui Cologianu si se se infiga intr'unu paru la vederea tuturoru Nicomedianiloru. Terrórea ce le-a causatu acestu spectaclu, i-a determinatu a capitula, dupa care tramissera deputati la Sultanulu, ca se le darúesca viéti'a si se le permita a se retragela Constantinopole cu tóte efectele loru. Donnitoriulu accordandu-le tóte acestea, ei ii inchinara cetatea.

**ORCHANU SE ASIÉDIA CU RESIEDINTI'A IN PRUS'A, SI ORGANISÉDIA ARMAT'A**

A. 728

I. C. 1328

II. De alta parte Alibeg la anulu Hegirei 728, cuprinde prin capitulatiune cetatea Herkie, numita in urma Caramuseke, capital'a provinciei Semendura. Orchanu, dupa ce a suppusu potestatiei sale tóta Bithyni'a cu esceptiunea cetatiei Nice'a, isi stramutà anca in acelasiu anu resiedinti'a imperiale d'in Iengisheri la Prus'a. La consiliulu fratelui seu Aladinu, sterse monet'a selgiukiana, si puse ca se se bala nuóa moneta cu inscriptiunea numelui seu. Elu intro-

(2) *Occupase Prus'a.* Scriitorii crestini punu ocuparea cetatiei Prus'a pe timpîi lui Othmanu, care, dîcu ei, la anulu dupa aceea au mōritu. Acésta erróre parê a deriva de la scirea despre caderea acestei cetati; cá-ci pcrderea deplorabile a unei cetati atâtu de importante, ajunse la curtea imperatorului greciloru inaintea scirei despre mórtea lui Othmanu. La curtea ottomana adeca este usitatu, ca despre mórtea imperatului se se tiena mare secretu, mai alesu d'inaintea inamiciloru. Dar' scriitorii turci sunt fôrte esacti intru a insejna cu precisiune diu'a mortiei sultaniloru loru; prin urmare nu ne este permissu a dubita in veritatea narratiunei loru.

duse apoi legi si usantie, cari pene asta-di se observa in imperiulu ottomanu. Anume a datu ordinu, cá locuitorii cetatiloru se se distinga de cei dela sate prin imbracamente ; cá soldatii sei se formede armata separata, cá-ci acestia pene aci nu diferiau intru nimicu de soldatii crestini ; se se institue o nuóa militia de infanteria, necunoscuta pene acumu la ottomani ; se invetie a prepara si folosi machine pentru baterea si cucerirea cetatiloru, despre cari pen acumu n'aveau nici o cunoscintia. Si pre langa tóte aceste, facù pe frateseu Aladinu, generalu a tóta armat'a, si 'lu puse in capulu administratiunei afaceriloru publice, dandu-i titlulu nou de Mare-Veziru, séu locotenente civilu si militaruu.

#### STABILESCÉ PLATA PENTRU SOLDATI ETC.

III. La anulu Hegirei 729. Orchanu face plata regulata pentru soldati, cari mai inainte erau numai voluntari. Plat'a acést'a era o Nocra pe dí (asiá se numiá monet'a nuóa a lui Orchanu, care facea a patr'a parte d'intr'o drachma de argintu). Candu soldatii nu erau in servitiu, le era permistu a traì in pace pre langa bunurile loru, scutiti de ori-ce contributiune. Dar', fiindu ca acésta militia nuóa de infanteria se recrutá d'in tierani, ómeni brutali si fara crescere, asiá ea se revoltá de multe-ori, séu celu puçinu era fórte aplecata a se revolta. Orchanu observandu acést'a, o cassá si o inlocuì cu alt'a, care a contribuitu fórte multu la lalfrea superstitiunei mahomedane. Elu adeca lasá a se instrui in legea mahomedana atati juni crestini, cati numai a potutu aduna, si apoi 'i inrolá : cu modulu acest'a i se inmultì armat'a preste tóta asteptarea , se propagá sí religiunea mahomedana. In câtu pentru turcii tierani, cari traiau pe mosi'a parintiésca si aveau voia de a se inrola, nu le era permistu a servì decátu numai la cavaleria sub Sangiakbeghi ; ei se numiau Musellem-i, adeca liberi.


A. 729  
I. C. 1329

#### OCCUPA NICE'A ; SI MARITA VEDUVELE GRECILORU DUPA SOLDATI SEI

IV. Prin acestea regulamente si institutiuni militari, Orchanu vedindu-se cu armata numerosa, se determina a cuceri cetatea Iznik séu Nice'a. Elu o impresorá anca in acelasiu anu ; si, redusa la estremitate, parte prin asediu continuu de mai doi ani, parte prin



fόμε și pestilentia, ea a fostu constrinsa a se supune gratiei lui Orhanu. Deputatii locuitoriloru d'in cetate se presentara inaintea acestui principe rogandu-lu se le accorde vieti'a și se le conceda a se poté retrage la Constantinopole. Orhanu prin unu simtiu de generositate neasteptata, le permise nu numai de a se poté retrage cu vieti'a, cî de a 'si lua cu sine atatu-a avere cîta voru poté duce. Niceanii, miscati de atatu-a clementia a lui Orhanu, preferira a remané liberi in possessiunile și casele lor, și a se face de buna voia tributari imperiului ottomanu. Asia Orhanu intra in Nice'a la anulu Hegirei 730. Aici unu altu spectaclu se presentă. Femeile greciloru, morti prin fόμε séu feru, vinu inaintea lui Orhanu, și 'si plangu starea veduvita in care au remasu. Elu ordina indata curteniloru și nobililoru sei a le lua de soție, și a le tracta cu stim'a cu care se tractedia femeile musulmane. Cu modulu acesta, elu provediù cu barbati pe o multime de persône desolate, unele de clasa nobile, altele de conditiune mai mediocră, și totodata faciù totu atate proselite pentru legea mahomedana. Faim'a despre generositatea lui Orhanu și umanitatea sa facie cu supusii s'a latitu ca fulgerulu in tôte tierile vecine; in cātu nu numai niceanii, deintre cari multi fugisera de fric'a obsidiunei, cî multime de locuitori d'in alte cetati și sate, unde nu ajunsesera anca armele turciloru, veniau in masse la Nice'a. Asia Nice'a in mai puçinu de unu anu deveni atatu de impopolata, in cātu parea ca ar disputa prioritatea Constantinopolei.

CUPRINDE CASTELLULU KEMLUC; SI FUNDEDIA SCOLE  I. CHR. 1534.

A. 734

I. C. 1334

V. La anulu Hegirei 734, Orhanu dupe obsidiune vigorosa de unu anu intregu, cuprinde prin capitulatiune castellulu Kemluc, care prin natura și arte era bine fortificatu. Othmanu, tatalu lui Orhanu a tentatu mai de multe-ori, dar' totdeauna in vanu, a ocupa acestu castellu. In anulu Hegirei 736, Orhanu a statu in pace, și a fundatu in Prus'a o noua Moschëa, academia și unu spitalu: tôte edificie intr'adeveru regali. In specialu academi'a, care è fundata intr'o monastire, ajunse atatu de celebra pentru artile liberali și professorii ei illustri, in cātu o cercetă multime de studenti de

A. 736

I. C. 1336

prin Arabi'a si Persi'a ; si aceste popóra, ai caroru docti treceau pen' acumu de magistrii lumii, nu credea ca ar fi nedemnu de ei a se face discipolii otomaniloru.

**DEBELÉDIA PE GRECI IN ASI'A ; PE PRINCIPII MUSULMANI II CASTIGA PRIN POLITICA**

VI. Orchanu, dupa-ce prin arme a ocupatu dela greci cetatile si tierile memorate mai in susu, omu astutu si bunu politicu precumu era cunoscutu de toti, incepù se faca planuri cumu ar' poté uni cu tierile sale inca si restulu aceloru provincií asiaticé, cari erau supuse mai multoru principi musulmani, si cari mai remassera anca d'in imperiulu selgiukianu. Elu face inceputulu cu tierile lui Adgilanbeg. Acestu principe morindu a lasatu dupa sine unu singuru fiú in etate fórté tenera, cu numele Casimbeg. Orchanu sub pretestu ca elu 'i ar fi parente adoptivu si protectoru, ilu luà la sine si ocupà tóte provinciile. Tursonbeg, unu altu principe teneru, urmandu exemplulu acestuia, de buna voia donà elu insusi sceptrulu ottomanu cetatile Aidingik, Minas, Balikesre, Bergame si Ermid. Cele mai de aprópe in ordinea acestora era cetatile Ulubad, Cublius si Eblius. Acestea pàna atunci mai recunoscea supremati'a greciloru, au fostu in sa supuse prin forti'a armeloru. Michalcea, fiulu Kiramastoriei, nobila matróna, intimidatu de exemplulu veciniloru sei, se da vasalu Sultanului cu tóte staturile patrimoniali, pe care turcii dela numele seu le numescu péné in diu'a de asta-di Muchalici. Intr'aceea se escà cértá intre Tursonbeg si intre fratele seu Hagilbeg ; celu d'antaiu, dedicandu cetatile sale imperiului ottomanu, si vrendu a'si impliní promissiunea, le offere in realitate lui Orchanu ; alu doilea se oppuse. De aci se aprinde bellu intre ei, si recurgu la arme. Hagilbeg simtindu-se mai slabu, parascesce lupt'a si se inchide in cetatea Bergam. Orchanu se folosesc de cért'a intre frati si le ocupa tier'a. Elu cu cunoscut'a lui ipocrisia, le díse : « Nu è dreptu nici « permissu dupa religiunea mahomedana, cá pentru cért'a intre doi « frati se se verse nici macar o singura picatura de sange musul- « manu ; si este pécatu a se certa cu arme pentru lucruri, cé se « potu decide prin lege ». Dreptu aceea ordina la amenduoi frátii, cá se se intrunésca sub murii dela Bergam, si se se impartia averea-

parentésca după prescripțiile legii în părți egale. Și unul și altul s'a mulțumit cu această sentință. Ma la întâi'a vedere, Hagilbeg prefacându-se că vrea să 'mbrăçoșie și pe frațele său, îl strănge cu o dardă prin inimă, și Tursonbeg cade mort înainte intermediarilor trimisi de Orhanu. Hagilbeg, ca un altu Cain, cuprinsu de orădărea faptei sale, nu știa de cine să tremure mai multu, de poporul său, sau de Orhanu. Cu toate acestea se determină să închidă porțile cetății și să susțină cauza cu armă în mână. Dar' toate în vanu. Cetățianii detestându o faptă atată de neagră, și nevrându să atragă asupra loru justă vindictă a lui Orhanu, au prinsu pe Hagilbeg și l'au datu împreună cu cetatea în mâinile Sultanului. Hagilbeg, după o viață miserabilă de doi ani în închisoare, a murit în Bursah. Principele de Ulubad nu avu șorță mai bună: acuzatu prin calomniile că ar' voi să se revolte, elu își pierdu viața. După aceea totă provinci'a Carasus d'împreună cu cetatea Ulubad, recunoscu de suveranu pe Orhanu. Toate acestea evenimente s'au petrecutu către finea anului 737 alu Hegirei sau 1337 de la er'a creștină.

#### MAI MULTE CETĂȚI SE UNESCĂ IMPERIULUI OTTOMANU

A. 738  
I. C. 1338

VII. Pe la începutulu anului 738 alu Hegirei cetățile maritime Anahor și Emrud, cari erau încă sub deplorabilă domnie a creștinilor, informându-se de preparativele lui Orhanu de a le ocupa cu arma, au voit mai bine să cerce clemența acestui principe și să se supună de bună voie, decât să se expună furorului său prin o vană rezistență. Exemplulu lor au atras și pe alte mai multe cetăți și castelle, și s'au încorporatu și acestea imperiului otomanu.

#### ORCHANU TRĂMITE PE FIULU SĂU SOLIMANU ÎN EUROPA

VIII. Atâtea victorii urmate una după alta în Asia, în locu să satisfacă ambițiunea lui Orhanu, ele pareau că o aștia și mai multu. Domnu să totă Bithynia, elu cugetă să alte cuceriri; și încă în același anu 738, trămite pe fiulu său Solimanu să cerce să treacă în Europa, dându-i pe cei mai experimentați capitani de pe același timp,

precumu Acebeg, Gazifazil si Ornusbeg, séu precumu 'i numescu alti scriitori Gazifazil, Iacubgebeg si Mihalbeg (3). Solimanu, luandu cu sine 80 de feciori totu alesi, sub pretestu ca merge la venatu, descinse pe nesimtíte pene la tíer'a Aidینگik spre a visita tiermurile marei asiaticе. Dar', fiindu-ca prin edictu publicu alu imperatului dein Constantinopole, confirmatu si de ceialalti principi crestini, era interdísu sub pedépsa de mórte a trece, fia si numai cu simpla luntre, pe costele Asiei, precumu era interdísu sub aceeași pedépsa unui turcu a trece in partile Europei: asia necesitatea, matrea inventiuniloru, invetia pe Solimanu ca se lege pe besici de bou doue luntree cu grumazii un'a de alt'a. Pe un'a de aceste se puse elu însusi intr'o nópte la luna frumósă, si trecù mai fericitu de cumu sperá, dela unu satu d'in Asi'a la castellulu Hami in Europ'a. Cu modulu acest'a 'si trecù Solimanu si ómenii sei; si inainte de tóte prinsera pe unu tieranu care le aratà una cale subterana, pre unde se póta intra in celate. Acea nu avea nici macaru custodia, si tóta lumea dormiá, candu Solimanu, intrandu pe nesciute cu ómenii sei, pune man'a pe toti locuitorii si ocupa cetatea. Elu inse vedindu ca este mai consultu a tracta mai bine dulce decatu aspru cu ei, asia se portà fórte omenesce cu ei si le jurà, ca 'i va lasa liberi si le va face inca si daruri considerabili, déca vreo-cativa dintre densii carii se pricepu la artea navigatiunei, voru duce in Asi'a vasele ce erau in porturile de la Balair si Akcilimanu. Cu modulu acest'a, Solimanu câstigà animile locuitoriloru, si in câte-va

(3) *Michalbeg*. Scriitorii crestini nu spunu nimicu certu, nici despre nascerea nici despre sortea acestui Michalbeg. Din contra istoricii turci dicu ca elu descende dela imperatii de Trebizonda (póte d'in famili'a Comnána), si adaogu că abjurandu legea crestina si trecundu la mahomedanismu, Orchanu intr'atátu ilu iubia, in câtu nu facea nimicu fara a'lu intrebá pe elu mai ántáin. In Adrianopole se vede pene in diu'a de asta-di unu podu frumosu de pétra preste riulu Art'a, edificatu de fiulu seu, care cá si parintele se numiá Michail; acestu monumentu a conservatu péné asta-di memori'a auctorului seu, cá ci elu se numesce Michalogli Koprissi, adeca podulu fiiului lui Michail. N'asiu poté afirma cu securitate ca Michail ar' fi d'in sange regale; dara numele de Michael nu ne lasa a dubita despre religiunea sa de mai inainte. Io nu'm; aducu aminte că turcii se dea acestu nume la altulu, decátu la archangelulu Michail, si la acestu Michal aci. In Alcoranu se scrie Mikail; dar candu vorbescu séu scriu catra crestini, ei dicu Michal.

óre trei mii de turci au fostu transportati d'in Asi'a in Europ'a. In diu'a urmátoria surprinse castellulu Liasabonia; ilu provediù cu cele necesare pentru viétia si cu garnisóna, dandu'lu in grij'a lui Acebeg, dela care acestu tienutu se numesce pênô 'n diu'a de astadi Aceovasi (4).

#### SOLIMANU OCUPA GALLIPOLEA

Geliboli séu Gellipolea 'lu oprì cevasi in progressulu invingeriloru sale. Gubernatorulu acestei cetati, pe care scriitorii turci ilu numescu Callacomas, chiamandu la arme pe toti tinerii de prin pregiuriu, se resolvì a se oppune cu energia lui Solimanu. Lupt'a a fostu lunga si dubiósá; in urma, Ottomanii superiori in numeru si in curagiu, au invinsu, si au fortiatu pe greci á lua fug'a si a se inchide in cetate. Solimanu a vediatu ca n'o pôte lua prin asaltu fara a perde multu sange, asia se determinâ a umili pe inamicu prin obsidiune si prin fôme. Aduce garnisónele d'in castellele degiá cucerite, inchide Gallipolea d'in tóte partile, si nu lasa se intre nici victuatii nici adjutoriù. Gubérnatorulu si garnisón'a se tieneau cu curagiu si aparau cetatea cu tóta bravur'a possibile. Dara in urma, fatigati prin lunga obsidiune, debilitati prin desele assalte, si storsi anca si mai multu prin lips'a de victualii: au capitulatu la anulu Hegirei 760. Cu Gallipolea au cadiatu in potestatea turciloru tóta provinci'a Chaireboli, séu Charipolis (5). Se díce ca imperatulu greciloru, audiendu de capitulatiunea Gallipolei, care cu dreptu cuventu se considerá de chiei'a nu numai a Constantínopolei, ci a Europei intregi, ar fi dísu ca din baijocura, ca turcii n'au cuprinsu alta decâtu o cocina de porci si o cana de vinu (6).

) Campulu lui Acce. *Tr. Germ.*

(5) *Chaireboli*. Pare a fi Cristopole, unde Gregoras díce la cartea VII. capu 6. sect. 3., ca imperatulu Andronicu voindu a inchide trecerea catra Macedoni'a, a construitu unu metru care se întinde dela mare pên' la culmea muntelui vecinu, numitu la turci Despot falsi. Me miru dar, de unde pretinde Ion Duns, cá Cristopole la turci se numesce Ianboli, candu Ianboli este cetate in Thraci'a, situata pe tiermiu fluviutiu Tunge, la pol'a muntelui Emu, cá la sieptedieci mile de la Philippopole.

(6) Face allusiune la numele unui castellu, pe care l-au ocupatu turcii si care se numiá Staulu de porci. *Tr. Angl.*

## ORCHANU TRAMITE PE FIULU SEU MURADU IN EUROP'A

X. In anulu urmatoriu, Orchanu tramite o a duo'a armata in Europ'a sub comand'a fiului seu Muradu. Fratii 'și intrunescu fortiele si se lupta cu puteri unite. Solimanu cuprinde Malgara si Ibsalamulu, pênê candu Muradu ocupă castellulu Epibatos, cale de diece ôre de la Constantinopole. De aci Muradu mërge si impresóra cetatea fortificata Ciorlu séu Tyrilos, situata intre Constantinopole si Adrianopole. Locuitorii incrediuti in forti'a cetatiei, tare prin natura si arte, despretiuiescu armele ottomaniloru si nu numai refusa a se pleca sub conditiunile onorabili propuse de Muradu, ci anca facu vigorôse eruptiuni, ucidu multe mii de inimici, si-i batu adeseori de sub murii cetatiei. In urma cutropiti mai multu prin numेरulu celu mare alu ottomaniloru decatu invinsi', fusera taiati toti pana la unulu. Muradu dupa ce cuceri cetatea, voindu a'si resbuna pentru sangele versatu, dete ordinu ca se o derime si se o aseme ne pamentului, asia in câtu asta-di abia se mai potu vedé unele urme ale ei. Acestu actu de crudelitate, atât-a terróre a bagatu in locuitorii d'in Pirgos, urbe situata intre Adrianopole si Ciorlu, in catu parasindu-si casele au lasatu cetatea préda inimicului. Dupa aceste cuceriri, Muradu acoperitu de lauri se întórse cu armat'a sa in Asi'a, ér Solimanu remase cu trupele sale in Europ'a.

A. 761  
I. C. 136J

## SOLIMANU CADE DUPE CALU SI MOARE

XI. Acestu anu, pe câtu a fostu de fericitu pentru imperiulu ottomanu, preatâtu fû de fatale pentru sultanulu Orchanu. Solimanu(7) fiulu seu, sub pretextu de a esi la venatóre, scotiendu'si ostea spre a 'i face revista si a o exercita in arme dupa datin'a osmaniloru, pre candu calarîmea aruncá cu dardele si dá cu sagetile, calulu seu spa-

(7) *Solimanu*. Gregoras pare a'lu onorá cu titlulu de capu si conductoru alu Trojaniloru, candu la cartea XIV. capu 2. sect. 2. ne spune cá a luat de soçia pe fiic'a lui Ion Batatzes, si cá elu a fostu care mai antaiu a trecutu d'in Asi'a in Europ'a; si in adeveru ea turcii nu mentionédia pe nici unulu care se fia trecutu inaintea lui Solimanu in Europ'a.

riatu ilu rapi, si trantindu'lu de unu arbore ii franse pitiorulu in doue, dupa care cadìu atatu de greu, incatu remase indata mortu.

**ACCEBEG OCCUPA CETATEA DYDOMOTHYCON ; DAR' ORCHANU O RESTITUIE  
LOCUTORILORU EI**

XII. Orchanu cuprinsu de durerea perderei atâtu de repentina aiubitului seu fiu, cadìu intr'unu morbu incurabile, care in scurtu timpu 'i causà mórtea. Nevrendu inse a paré ca mórtea fiulti seu si morbulu propriu ar' fi stinsu in elu tóte cugetele bellice, tramite pe Acebeg in fruntea unei armate numeróse cu ordinu de a cucerì cetatea Dydomothycon. Gubernatorulu esise pe murii cetatiei spre a lua aeru, candu Acebeg se apropia pe neasteptate ; puse man'a pe elu si ilu duse in captivitate ; dara nascutu d'in famili'a imperatoriloru greci, elu nu putea suferi dur'a captivitate si 'si cumperà libertatea cu predarea cetatiei. Orchanu inse miscatu de rogarile unui principe crestinu, amicu bunu alu seu, restitui cetatea, vechiului ei possessoru. Acestu amicu era Ioanu Cantacuzenu, care inainte de a ocupa tronulu, isi maritase fic'a sa cu Orchanu.

**MOARTEA LUI ORCHANU SI CHARACTERULU SEU**

XIII. Morbulu causatu prin mórtea fiului seu, rodea in continuu la corpulu betranu alu lui Orchanu, si crescea d'in di in di, pêně 'n urma mori in acelasu anu, duoe luni dupa casulu fatale alu fiului seu. Elu fù immormentatu in Manastir seu monastirea d'in Prus'a (8).

(8) *Manastir séu monastirea d'in Prus'a.* In Prus'a séu Bursah era o vasta monastire, despre care se spune cà pe timpii imperatoriloru crestini incepeau cinci mii de monachi ; asta-di è transformata in giamìa séu templu, si'si tiene numele vechiu de monastire. Turcii narréda lucruri surprindietórie despre acesti monachi intr'o carte intitulata Iacobi Madianu. Ei dicu intre altele, cà monachii aceia nu mancá decatu câte-o oliva séu smochina in siepte díle, si ca d'in inaltimea muntelui Olimpu, numitu la turci Kiesish Daghi, séu muntele calugariloru, ei sborá prin aëru pe de-asupr'a marei Marmora pên' la beseric'a S-ta Sophia, in Constantinopole. Candu vre-unu crestinu ar voi se traga la indoiéla veritatea acestei naratiuni, turculu o probéda, cumu ? dicendu, ca asiá este scrisu in carte ; si elu crede ca atát'a è destulu. In generalu? neinvetiati turci credu cà nu pôte fi falsu aceea ce è scrisu in cartile loru. Proba despre acésta credulitate este urmatóri'a istorióra curiósá, care s'a petrecutu pe tim-

A traitu siepte-dieci de ani (9), d'între cari a domnitu 35 du-

pulu meu in Constantinople, si care credu că nu e in contradicere cu scopulu meu, dēca o voiu aduce aici ca proba a credulitatei loru. Sub Sultanulu Mustafa, fratele imperatului de acum Achmedu (\*), era in Constantinople patriarchu grecescu unu anume Callinicu, omu destulu de invetiatu in grecesce, prelatu de purtare irreprobabile. Miuteveli sēu procurorii moscheei Sultanei Valida (\*\*) ilu provocā neincetatu cā se platēscā interesele dupa banii cari detoriā besericei. Patriarchulu nu avea bani, si se rogā de acesti collectori se astepte pēnē luni in septeman'a viitōria. La terminulu pusu, colectorii vinu, si insistu mai multu cā se platēscā banii. Patriarchulu mai cere o septemana: atunci cellu mai betranu d'între colectorii 'i dise: «Ce sunt «aceste minciuni, Patriarchule?! Cartile nōstre ne invētia, si noi credemu fōrte, ca «monachii vostri d'in betrani nu numai se infiorau de pecatulu minciunei sēu de orice alta fapta rea, ci anca ajunsesera la unu gradu atātu de inaltu alu virtutiei, in «cātu ei sborau prin aēru, si treceau d'in muntele Olimpu d'in Bithyni'a (ei intele- «gea muntele Olimpu d'in Bithini'a, ēra nu pe celu d'in Grecia) pēnē la S-ta Sophia «in Constantinople si inderetru; si ca ei faceau si alte minuni, cari intreceau tōta «puterea omenēscā.» Patriarchulu, cumu cra omu glumetiū, rēspunse: «Nu numai «monachii nostri cei betrani au facutu aceste minuni; le facemu si noi pe tōte dī- «lele. Eu anca sboru de aici de multe-ori la Pera (le vorbiā in palatulu seu d'in Pha- «naru). Dar' eu mai bucurosu sboru dupa apusulu sōrelui, si nu prē susu, cā se nu me «vēdia multīmea, si se'mi impute ca sunt unu impostoru sēu magu.» «Nu v'amu «spusu — replicara turcii — cā acelea sunt scrise in cartile nōstre, si in cartile nō- «stre nu sta alta decātu adevēru». Cu tōte aceste, trebuie se marturisimu cā nu toti turcii credu asia. Intr'unu poporu asia mare sunt multi ōmeni luminati cari nu credu tōte cāte sunt in Alcoranu; numai cātu nu cutedia se spuna in publicu ceea ce cu- geta ei. Contrariulu se adevēresce prin urmatori'a istoria. Eu intrebaiu odata pre doctulu turecu Saadi Effendi, carui singuru amu de a multiami totu ce sciū turcesce, cā elu, cā matematicu mare ce este, si atatu de amblatu in sciinti'a democrātica, cumu pōte se créda, cā Mahomedu a taiatu lun'a in duōe, si cā a prinsu in mane- c'a sa diumetatea care cadea d'in ceriu? Elu imi rēspunse: «Dupa cursulu natu- «rei, acēst'a este impossibilē; ba este chiar in contra principiēloru naturei. Dar, a- «cestu miraclu este scrisu in Alcoranu cā fapta; asia renuntiu la ratiune, si me «submittu credintiei. Cā-ci — adāose elu — Dumniedieu pōte face totu ce voiesce».

(9) *Siepte-dieci de ani.* D'in numerulu aniloru vietiei lui Orchanu, se pōte proba cāti ani a domnitu elu. Cā-ci, dēca a fostu de 35 de ani candu a successu lui Oth- manu, parintelui seu, si dēca a traitu 70 de ani: atunci ē fōrte claru, ca elu a tre- buitū se domnēscā 35 de ani. Pentru aceea, eu me miru cumu unii potu afirma, cā Orchanu a domnitu numai 22 de ani. Dara istoricii nu sūnt de accordu nici asup'r'a

(\*) La a. 171. candu auctorulu scriā acēstā istoria.

(\*\*) Valida Sultana ē mam'a imperatorului regnante: cumu amu dīce noi: domn'a mama imperatrice. Auctorulu tractēdia despre acestu subiectu pe largu in not'a 36, la capu I. cartea IV. *Tr. Angl.*



pa calcululu lui Saadi. I-a successu in imperiu fiulu seu Muradu. Turcii n'au destule elogiuri pentru acestu imperatu alu loru. Ei 'i lauda clementi'a, valórea, dreptatea si liberalitatea façe cu seracii. Elu avea datin'a — dîcu turcii — de a conversa cu invetiatii, si de a nu intreprinde nici-unu lucru importantu inainte de a le cere consiliulu. Elu mai antaiu a fundatu in onórea natiunei sale Moschee, Giamie (10) Medrese (11) séu scóle, si Imarete (12) seu spitale. Faci'a

causei mortii lui Orchanu. Unii dicu, cà a cadiutu mortu de o sageta in obsidiunea de la Prusa; alții, ca a peritu intr'o bataia contra Tatariloru. Fora a mai insiste a-supr'a celloru ce amu disu, cà istoricii turci in affacerile loru interne merita mai multu crediementu de càtu alti scriitori, voiu mentiona aci numai, cà ei toti suntu de accordu, cà Prus'a fu ocupata in primulu anu alu domniei lui Orchanu; prin urmare ar' fi ridiculu a cerca moartea sa acolo, unde a începutu a domni. Apoi, eu nu cunoscu nici-unu istoricu, care se mentione de vre-o bataia intre Orchanu si Sciti séu Tataři; prin urmare cade si acésta opiniune, care cá si cea d'antai, n'are nici-unu fundamentu.

(10) *Giamie*. Templu turcescu, care are privilegiulu de a se celebra in elu rogatiunile de Vineria, numite Giume Nemassi; ceea ce nu este permisu in Moscheele seu Metgidele mai mici. O giamia edificata prin vre-unu Sultanu se numesce *Selatin*, templu imperatescu.

(11) *Medrese*. Acestea suntu academie séu scóle superioare, situate de comunu séu chiar in curtea Giamiei, séu aprópe de ea. Suntu si alte scóle inferioare, numite *Mekteb*; aici se instruiescu copiii in primele rudimente ale sciintiei. Persónele cari dirigiu aceste academii se numescu *Muderis* séu magistri de scóla; ei au unu salariu annuale in proportiune cu venitul Giamiei de care se tienu; de aci diferenti'a cea mare intre salariile loru: avendu unii câte trei sute aspri pe di, ér alții numai câte septe-dieci. D in aceste scóle esu persónele cari se facu judecatori in cetatile principale si se numescu *Mevla* séu *Mola*; cei d'in localitatilé de mai puçina importantia, se numescu *Kasi* séu *Cady*, cari suntu cutotulu de altu ordinu, si nu potu ajunge nici-odòta la unu rang mai inaltu, cumu nu potu nici popii seculari séu parochii. Dela *Mola* rangulu immediatu superioru este *Cadiulasker*, séu judele armatei; de acesti-a suntu numai duoi, unulu pentru Europ'a, care este capulu, si altulu pentru Asi'a. In fine cea mai inalta demnitate eclesiastica este *Mufti*, ceea ce insémna: interprete alu legeri. Deca voimu se comparamu aceste diverse auctoritati turcescu cu celle usitate la crestini, potemu dice cà *Mufti* è cà *Papa*; *Cadiulasker*, patriarchu; *Mola*, arhiepiscopu séu mitropolitu; *Cady*, episcopu (bine observandu, cà precum amu disu, elu nu pòte inainta la rangul mai inaltu), si *Imam*, preotu. *Danishmend*-ii se potu compara cu diaconii nostri.

(12) *Imaret*. Este casa edificata aprópe de Giamia; forma de ospitalu séu ospetaria pentru primirea si ajutorarea seraciloru si caletoriloru.

lui era rosfeteca, ochii albastrii, p rulu g lbioru ; de statura midi-Iocia, si corpu indesatu. Ceea ce se vede d'in portretulu seu copiatu de Levni celeb, s u pictorulu de curte alu Sultanului, dupa unu vechiu originalu.


~~~~~  
Sub durat'a domniei lui Orchanu, de la anulu 1326, p n' la a. 1360 au domnitu in Europ'a :

La Constantinopole : Andronicu Paleologulu celu tineru, 1325—1354 ; Ioanu Paleogulu, 1354—1384.

In Occidentu : Carolu IV., fiulu lui Ioanu regelui Bohemiei, 1246—1356.

In Angli'a : Eduardu III. 1326—1377.

In Francia : Philipu disu de Valois, 1327—1350 ; si Ioanu de Valois, 1350—1364.

ISTORI'A

DOMNIEI LUI MURADU SÉU AMURATU I. FIULU LUI
ORCHANU

ALU TREILEA IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU IV. DIN CARTEA I.

MURADU OCCUPA ANCYRA

I. Muradu (1) primulu cu acestu nume, era de 41 de ani candu

A. 761

I. C. 1360

(1) *Muradu*. Déca ar suferi combinatiunea chronologica, eu asiu fi aplecatu a crede ca acestu Murad (*) este un'a si aceeași persóna cu Amuriu, generatu de Lydi'a si amicu alu lui *Cantacuzenu*, pe care Gregoras atátu de frunosu 'lu lauda. Acestu scriitoriu inse spune cà Amuriu a muritu la anulu 1348 dela Cristu séu 749 alu Hegirei d'in o vulnere de sagéta ce a primitu cu ocaziunea obsidiunei unui castellu edificatu de crestini pentru apararea cetatiei Smirna; ér numcle lui Muradu a fostu cunoscutu in Europa, numai la anulu Hegirei 761, adeca un-spre-diece ani dupa mórtea lui Amuriu, candu apoi la anulu dupa mórtea parintelui seu a successu acestuia in imperiu. De aci trebue se supponu, cà Gregoras avuse in vedere pe vre-unu altu principe persianu d'in Asi'a, de acelasu nume cu Muradu, ale carui tieri necunoscute scriitoriloru turci, ori ca au trecut la altii in lipsa de eredi, ori le-au inghititu vre-unu principe potente d'in vecinatate. Ori-cumu ar' fi, dar', pe catu de con-damnabile a fostu nebuni'a lui Cantacuzenu de a se arunca in braçiale unui infidelu, care nu potea se 'i bata inimicii fara a nu devasta tierile crestine, si prin acést'a a deschide mahomedaniloru calea spre Europ'a, chiar' atátu de laudabile este fapt'a

(*) Murad dupa etimologia insémna dorintia séu vointia. *Tr. Germ.*

succese la tronulu parintelui seu ; elu eredîse si vertutile paterne. Indata la inceputulu domniei sale a luat numele de Chudavendighiar (2), care in limb'a persica însémna servitoriulu lui Dumnedieu, spre a convinge lumea despre inclinatiunile sale religiöse. Elu dede proba si despre eroismulu seu, suppunendu indata la inceputulu imperatiei sale cetatea Ancyra cu alte mai multe castelle de prin acelu tienutu.

APOI ADRIANOPLEA SI PHILIPPOPLEA

II. Dupa ce 'si consolidà in modulu acesta imperiulu in Asi'a, Muradu 'si întörse tôte cugetele spre afacerile europene. De aci anca in

lui Amuriu, care cu generositate fara parechia merge intr'adjutoriulu amicului seu si alu crestiniloru acestui-a, de si elu insusi nu'i tractà decatu de Ghiauri, adeca infideli. In adeveru, Amuriu conservandu amicitia inviolabile lui Cantacuzenu anca si in dile rele, elu merita tôte acelle elogiuri, cu cari anticii descriu amicitia lui Pilade si Oreste. Gregoras, pe care totdeauna cu stima 'lu citamu, ne-a conservatu in cartea sa XIII, una frumoşa descriere a acestei rare amicitie. Cartea sa nu o are ori si cine ; pentru aceea credu că facu bine, déca voin narrà aci unu esemplu. Cantacuzenu era incurcatu intr'unu bellu contra Triballiloru ; Amuriu vedindu pe amiculu seu espusu periclului, se determinà a'i merge intr'adjutoriulu si a'i assicura successulu. In capu de iérna trecu Dardanellele, si grabia intr'adjutoriulu imperatului cu arma ta fôrte considerabile. Dar' timpulu reu si cãlile stricate ilu constrinsera a se oprî in Dydomothicon, unde era remasa Imperatés'a Irina cu câti-va ómeni de servitiu ; elu se asiedîa in campulu liberu cu cortu'ile, si nu voiá se intre in cetate, nici se accepte comoditatile ce inperates'a i le ofería ; ba, nu voiá nici macar a se presenta inaintea ei, de si ea dorea se 'lu vedea ; elu dícea, că nu se cuvine a merge in visita la muierea amicului seu, candu acest'a nu este acasa, si că este in contra legiloru amicitiei a gusta comoditatile vietiei, candu amiculu seu se lupta cu necasurile in tiéra departata.

(2) *Chudavendighiar*. Cuventu persianu, însémna servitoriulu lui Dumnedieu, séu devotatu lucruriloru divine. Nu se scie ce a potutu indemna pe Muradu a'si lua acestu nume ; atât-a è certu, că şi-l-a atribuitu atâtu pe acesta, câtu şi alte mai multe (*).

(*) *Chodavend* in limb'a persica însémna domnu, possessoru, mare principe *Chodavendi* Kar séu contrasru *chodavendicar* însémna capu intreprinderiloru ; că-ci Kar è intreprîndere, affacere, lueru. Prin urmare, nu póte fi dubiu că Muradu prin acestu supra-nume a vrutu se'şi dea insemnatate de auctoru si csecutoru alu lucruriloru mari. *Tr. Germ.*

acelasiu anu comisse marelui Veziru Etabeghi Schahin Lala (3), generalu pe câtu de prudente pre atat de valorosu, cá se treca cu armata usióra strimtórea dela Gallipole, si se atace Adrianopolea, ér elu ii urmà indata cu oste multu mai numerósa. Inainte de a ajunge Sultanulu, vezirulu la primulú assaltu ocupase cetatea. Muradu audiendu acésta scire, si vediendu ca presenti'a sa nu mai este necessaria, se întórse cu trupele sale la Prus'a. Dara, pentru cá planurile sale se nu suferé vreo amanare, Murad denumi pe Ornus-beg de Ręgler-beg (4) preste Rumeli'a (5), adeca preste tierile sale cuce-

(3) *Lala*. Dupa etimologia insémna tutoru, epitropu séu care tiene locul de parinte, carui ca si unui pedagogu se concrede grigea si instrucciúnea principiloru juni. Marele veziru alu lui Muradu I, a fostu mai ánteiu onoratu cu acestu titlu. Dupa aceea imperatorii turci s'au dedatu, atátu în vorba câtu și in scrisú, a numi Lala nu numai pe marele viziru, ci și pe toți cei-lalți veziri mai inferiori, precum Lalam (*) Ali Pasia si Mi Lala Ali Pasia. Se dá acestu titlu si lui Agasi (**) séu comandantelu ieniceriloru, si la toti alti officiarí péné la Bostangi Baschi, séu capulu gradinariloru seraliulu și péné la capu-portarii palatieloru imperiali, de si acesti d'in urma sunt officiarí de rangu multu mai inferioru. Comandantelu ieniceriloru se dá acestu nume d'in cauza cá au sarcin'a de a ingrigi de viéti'a fiiloru Sultanulu, ca sa nu'i omóre unchii séu fratii; ér capulu gradinariloru, pentru-ca elu are de a ingrigi de palatele imperiali, mai alesu in absentia Sultanulu. Acestu d'in urma officiu la greci se numesce Curopalatis (***)

(4) *Beglerbeg*. Acestu cuventu insémna principele principiloru, precum *Schahin Schah* imperatiloru. De si toti vezirii cu câte trei códe de calu au titlulu de Beglerbeg, cu acesta totuși sunt onorați mai alesu numai trei persóne, adeca: Rumeli Beglerbegi, beglerbegulu de Rumeli'a, care 'și are resiedinti'a în Sophi'a; Anadoli Beglerbegi, celu de Anatoli'a cu resiedinti'a în Cutahia, si Scham Beglerbegi, celu de Damascu, eare resiede in cetatea cu acestu nume. Acésta cetate in limb'a arabica se numesce Demeshk, vulgulu 'i dice Scham; de aci Schamí Seherif, santul Damascu.

(5) *Rumeli*. Turcii intielegu sub acestu cuventu Greci'a si Europ'a, precum si tóte provinciile europene de dependentia ottomana. De aci beglerbeg vré se dica principele principiloru Greciei, séu *alu provinciiloru europene*. (†)

(*) *Lalam*, *Mi Lala* insémna Lala meu. d *Tr. Germ*.

(**) Candu i séu si se adaoge la capetulu cuventulu, insémna ca cuventulu precedente esse in genitivu, precumu ieniceri Agasi, Ag'a ieniceriloru; Bostangi Baschi, capulu gradinariloru; Scham Beglerbegi, beglerbegulu Damasculu etc. *Tr. Anglu*.

(***) Pasia este titlulu consiliariloru intimi, gubernatoriloru si generaliloru. Pasia in generalu insémna superioru, si se dá la superiorii servitoriloru inferiori. Veziru este ministru afaceriloru publice; numire ce se dá consiliariloru de statu, gubernatoriloru si altoru officiarí mai inalti. *Veziri azam*, mare-veziru, este primulú officialu dupa imperatulu. *Tr. Germ*.

(†) A se vedé mai in susu not'a 20 la capu I. cartea I. *Tr. rom*.

rite in Europ'a, dupe-ce mai anteu demandase supremului veziru, cá cu óstea sa atatu de victoriosa se strabata in laintrulu Thraciei. Acésta se intemplá cu atata celeritate, in cátu nu numai Fili popole, ci si Eskisagena si alte cetati invecinate luánduse dela greci, se incorporara la imperiulu otòmanu.

MURADU EDIFICA O GIAMIA

A. 761
I. C. 1361

III. In anulu urmatoriu vedemu pe Muradu ocupandu-se cu trebile religióse. Pêné acì sultanii nu aveau datin'a se merga cu poporulu la rogatiunile publice, numite Nemas (6) Dara Mufti. Menla Fenari care pre langa dignitatea sa eclesiastica, portá anca si oficiulu de jude alu natiunei, nu putea se suferé acésta datina. Menla

(6) *Nemas*. Asia se numescu rogatiunile de tóte dilele, ce legea impune turciloru a le recita de cinciori in 24 de óre. Sunt impartite precumu urmédia: *Sabah-Nemazi*, rogatiunea de demanétia; *Oile-Nemazi*, rogatiunea de amédia-di; *Ikindi-Nemazi*, rogatiunea dupa prandiu; *Achsham-Nemazi*, rogatiunea de séra; si *Iatzi-Nemazi*, rogatiunea de nópte. Trei d'in aceste sunt tot-deauna la ora fixa, cea de demanétia, cea de séra si cea de nópte; ér celelalte duóe, *Oile* si *Ikindi*, se schimba dupa cumu diu'a è mai scurta séu mai lunga. Pentru exemplu, in timpu de equinocíu, rogatiunile de demanétia se facu inainte de 12 óre dein nópte, adeca in or'a inainte de resaritul sorelui, ceea ce este demanétia intre cincii si siese óre; rogatiunea de amédia-di, la órele siese d'in di, ceea ce la noi este amédia-di séu 12 óre d'in di; rogatiunea dupa prandiu la nóue óre, séu trei óre d'in di la noi; rogatiunea de séra la 12 óre, séu síése óre de séra la noi; rogatiunea de nópte la 1¹/₂ óre dupa santitulu sórelui, séu 7¹/₂ óre de séra la noi. Superstitiunea turciloru intru a 'si face rogatiunile punctualu atátu este de mare, in cátu déca ar' lipsi dela timpulu fixu, tienu cá este inutile de a le mai recita; cá-ci, recitate dupa or'a fixa voru trebui a le recita anca odata in Araf, adeca in purgatoriu. Ei crèdu, ca a recita rogatiunea de demanétia dupa resaritul sórelui, cea de amédia-di la nóue óre, cea dupa prandiu la doue-spre-diece, cea de séra in nópte, cea de nópte spre reversatulu dilei — ar' insemna a nu implini legea si a face lui Dumnedieu lucru neplacutu. Candu sunt in campania, sunt obligati a'si face Nemazulu inainte de a intra in bataia; dar, déca bataia este inceputa, séu tiene preste timpulu fixu pentru rogatiuni, nemazulu se póte intrelesa fara a peratui, din motivu ca dupa opiniunea lor, ei nu potu face unu servitiu mai meritoriu si mai placutu lui Dumnedieu, decátu a se luptá cu bravura contra crestiniiloru. (Vinerile la Turci cari sunt cá si duminecele la noi, se distingiu de celelalte dile prin aceea, ca mergu de siese-ori la Moschee, si recitédia totu de atáte-ori rogatiunile. A siese-a rogatiune, séu additionala, ce cade pe acésta di, se pronuntia intre resaritul sórelui s amédia-di (*), si se numesce Salah-Nemazi. *Tr. Angl.*

(*) Adecu: intre rogatiunea de demaneti'a si cea de amédia-di.

Fenari 'si puse in capu a reforma acestu abusu. Odata Muradu veni inaintea lui ca' martoru intr'o certa cauza ; Mufti (?), pontefice și jude,

(7) *Mufti*. Pórta si alte numiri composite, precumu ; *Mufti-zeman*, patriarchulu lúmei ; *Scheichul-islam*, Capulu adeveratei religiuni ; *Sahibi-fetva*, domnulu sententieru judecatoresci. Elu este capulu intregului statu eclesiasticu, si persón'a de cea mai inalta auctoritate in imperiulu ottomanu. Că-ci nici Sultanulu insusi, déca vre se tréca macaru la parere de omu religiosu, nu póte dicta mórte nimerui, inca nici a'lu pedepsi trupesce, fara a avé mai ántaiu opiniunea lui Mufti. Modulu cu care i cere opiniunea in tóte casurile și mai alesu in casuri criminali, este, ca' i submitte o charthia, in care se cuprinde statulu faptei sub nume fictu, pentru esemплу : «Zahid, (parinte!) déca se póte proba prin martori buni, că Titus a lucrátu contra porunciloru Sultanului si că nu s'a suppusu cu obedientia ordiniloru acestuia : se fia pedepsitu séu nu?» Mufti, dupe ce a cetitu acésta charthia, si a esaminatu casulu, subscrisce *Otur* Asia, séu *Otmas* Nu. Candu inse Mufti are se decida si asupra modulu lui pedepsirei, atunci i se presenta o charthia in urmatorii termini : «Déca omulu scie ca calulu seu a perdutu potcóvele si avendu timpú si mid-i-lóce séu comoditate de a' *bate nuóe potcóve*, elu totusi, fara a avé mila de animalulu seu, ilu mana descultiu pe cale grea si petrósa tóta diu'a pene ser'a : ce pedépsa merita unu domnu asia nemilosu. «Mufti va subscrisce : «*Betie se i se dea*». Si inadeveru ca legea ordina *bejie* in asemenea casuri. Turcii credu că la diu'a judecatiei Dumnedieu va judeca pe ómeni nu numai pentru faptele comisse contra omeniloru, ci si pentru cele contra animaliloru, precumu si pe animalu care a pecatuitu contra altui animalu. Dupa pronuntierea sententiei lui Dumnedieu : tóte animalile voru muri éراسi, si se voru întórce in pulberca de unde au esitu ; infidelii voru trece la pedépsa eterna ; musulmanii cari au facutu fapte bune, voru avé fericirea eterna ; ér acci musulmani, cari voru fi facutu pecate in viéti'a acésta, se voru pedepsi in proportiune cu peccatele loru pe timpu mai lungu séu mai scúrtu in Araf séu purgatoriu, si dupa aceea voru fi admisi in sinulu fericirei eterne. Cá si Sultanulu, de asemenea toti turcii sunt obligati prin lege a cere consiliulu lui Mufti in tóte cauzele, fia acelea eclesiastice séu civili, si mai alesu candu e cestiunea de pace séu de bellu. Reverenti'a din afara ce se dá lui Mufti este asia de mare, in cátu Sultanulu insusi candu vede ca vine la densulu, se redica de pe scaunu și merge siepte pasi inaintea lui ; si numai lui 'i este permisu a saruta umerulu stangu alu Sultanului : pe candu supremulu veziru numai arip'a vestmentulu cu cea mai profunda reverentia o póte sarutá ; si Sultanulu numai trei pasi face mergendu inaintea lui. Ricaut dice, că Sultanulu dá lui Mufti urmatoriulu titlu : «Tie *Ezzahid*, care tu esci celu mai sapiente «intre sapienti, si care tóte le scii ; celu mai excellente între excellenti, care te abtieni de totu ce este interdisu ; sorgintele virtutiei si alu adeveratei sciintie ; ereditariulu doctrinei profetice si apostolice ; resolvitoriulu problemelor credintiei, revelatoriulu capetelor adeveratei credintie ; ch'iei'a thesauriloru adeverului ; luminarea allegorielor dubiöse ; intaritu prin grati'a supremulu Legislatoriu si Conservatoriu alu genulu umanu : Dumnedieu preainalta, se 'ti conserve virtutile in «eternu !» Tóta acésta reverentia potea odinióre se purcéda dein sentimentu si con-

il recusà cá pe unulu ce nu merita crediementu. Sultanulu mirandu-se de acea procedura neusitatá, întrebà, care se fia caus'a ; éra Mufti 'i respunse : « Cuventulu vostru cá imperatu este sacru, si nu « pôte fi suppusu la nici-o dubietate ; dar inaintea justitiei n'are « nici-o valóre; fiindu-ca vine dela unu omu care n'a fostu anca nici- « odata la rogatiunile publice cu ceialalti musulmani » (8). Muradu se aretà ca'i pare reu de celle trecute , si pentru espiarea acestei errori dède ordinu a se edifica in Adrianopole o giamia spatiósa in faci'a palatului imperatescu. Acésta Giamia se numesce pênê in diu'a de asta-di Muradiè (9) dela numele fundatorului seu Muradu.

vingere interna; asta-di inse nu mai este alta decâtu o simpla formalitate. Cá-ci déca Mufti interpreta legea, séu pronuntia vre-o sententia precum nu place Sultanului, ilu destituie immediatu, si 'lu inlocuiesce cu altulu mai promptu a se pleca. Si déca are nefericirea de a fi convinsu cá tradatoriu séu de alta crima grava, pôte fi sicuru ca mortariulu e alu lui, in care 'lu punu si 'lu pisédia in bucati, pene ce 'si da sufletulu. Acestu mortariu facutu anume pentru acestu scopu, se conserva in carcerile de Siete-turnuri in Constantinopole.

(8) *Musulmani*. Acest'a è unu cuventu coruptu d'in Musliman, Misliman séu Miusluman ; assemenea si Miusurman . d'in care s'a formatu mai departe Biusurman. Musulman insemna, care are credintia pura si nefalsificata, séu cumu amu dice noi *orthodoxu*. Cuventulu *Iman* este espresiune generica de toti acei-a cari observa religiunea lui Mahomedu dupa riturile și ceremoniele regulate prin cei duoi santi mari ai turciloru, Imam Azem si Imam Shafi. Cari nu se conforma acestoru rituri, séu 'si prescriu si introducuc altele, se numescu *Mezhebi*, ritualisti, eretici; séu Kifarin, infideli, precumu sunt considerati persianii ; séu *Rafissi*, care insemna ce-va mai reu decâtu infidelu. De aci turcii musulmani dicu ca Dumnedieu pôte se'si intinda misericordia sa asup'ra infideliloru, precumu sunt crestini si judeii, dara nici-decumu asup'ra rafiziloru, ale caroru pecate sunt pe de siete-dieci de ori mai scarnave in ochii lui Dumnedieu decâtu ale acelora (*).

(9) *Muradiè*. Adeca templulu lui Muradu, cá si *Suleimaniè* templulu lui Solimanu, *Muhamedie* templulu lui Muhamed etc. Este o prerogativa rezervata numai imperatoriloru, de a'și poté da numele la vreo giamia séu templu. Nici chiar marele veziru, n'are acestu privilegiu ; si ori câtu de mare si pompósa ar' fi giamia ce ar' edifica elu din devotiune, ea totusi nu se va poté numi, p. e. *Mustafie*, templulu lui Mustafa. Cu tóte aceste, sunt unele temple vechi, cari au conservatu pênê asta-di numele fondatoriloru, de si aceia n'au fostu Sultani. Asi'a se diceanca si asta-di *Davud Pasia giamisi*, si *Ali Pasia giamisi*. Acì inse trebuie se se adaoge cuventulu *giamisi*,

(*) *Islam* la turci insemna suppunere lui Dumnedieu si imperatului, ori credintia adeverata. Deací se deriva *Muslim*, dreptu-credintiosu. si in pluralu *Misliman* in limb'a árabica si *Musliman* in cea persica. De aci s'a derivatu apoi, in modu coruptu *Musulman*. *Tr. Germ.*

INSTITUTIUNEA IENICERILORU

IV. Anulu Hegirei 763 este memorabile pentru infintierea corpului militariu, numitu Ieng-iceri. Ornus Beglerbeg alu Rumeliei, dupa ce a cuprinsu Ipsala si Malgara, si devastase tierile vecine prin focu si feru, au adusu d'in acelea multime nenumerbare de captivi. Atunci Cara Halil Pasia (10), marele veziru, vedindu acésta multime de captivi, se folosese de ocaziune si d'ice cá d'in gluma urmatóriele. « Lanoi se d'ice de comunu cá tote spoliile sunt ale imperatului. Io vediu cá nu este asia Éca atáti-a captivi, si nici unulu « nu è alu imperatului. Io credu ca ar fi nu numai justu, ci si de « folosu, a pune pe câte-unu fidelu Agavat (11) la strimtórea dela « Gallipole, care se ia in numele Sultanulni pentru servitiulu acestuia « pe totu alu cincilea captivu : cu modulu acestua imperatulu ar « avé si la curte si in armata pe cei mai frumosi si mai robusti « ómeni ». Muradu luà glum'a vezirului in seriosu, și 'i ordinà ca consiliulu pe care'lu dete se'lu si aduca la indeplinire. Preste puçinu

A 763
I. C. 1362

ceea ce nu è necessariu candu se vorbesce de *Selatin*, séu de temple fundate de Sultani. De asemenea, Sultaniloru nu è permissu a'si da numele la alte edificie, decatu numai la giamie. Asiá, pre cátu imi aducu aminte, nu este nici-o urbe, care se fla portatu numele Sultanului fundatoru. Esceptiune este un'a fundata de Othmanu, primulu imperatu alu turciloru, care 'si tiene si asta-di numele de Othmangick. Despre acést'a voiu avé ocaziune a vorbì mai la vale.

(10) *Kara Halil Pasia*. *Halil* este numele propriu alu acestui pasia. Cara insémna negru. In generalu, ómenii cari sunt mai negri la façe de cátu alții, au datin'a de a'si apropria acestu nume; precumu Cara Muhamedu, Cara Hasen, Cara Mustafa pasia etc. Acestu Halil pare a fi totu acela pe care istoricii crestini ilu numescu Chairadin si Caratinus; cá-ci nu è altulu cu acestu nume la turci, care se fla ajunsu celebru, decátu numai renumitulu admiralu alu lui Solimanu, pe care inse crestini de comunu ilu numesc Hariadenus Barbarossa.

(11) *Agavat* séu mai vulguru *Agalar*, este pluralulu singularulu *Aga*, si insémna proprie *domnu*, terminu usitatu pentru a esprime respectulu catra o persóna. Dara candu è vorb'a de Dumnedieu, nu se servescu nici-odata cu terminulu de *Aga*, ci 'i d'icu *Rebb*, terminu sacru, care numai lui Dumnedieu apartiene si nici-odata fapturiloru sale. Cuventulu *Aga* in sensu mai speciale se da unoru oficiari dela curte séu dela armata; precum : Ieng-iceriler *Agasi* séu generalu alu Ieniceriloru ; *Sipahilar Agasi*, generalu alu Spahiloru séu alu calarimei ; *Silahtar Agasi*, generalu alu infanteriei ; mai este anca *Kislar Agasi*, séu supremulu inspectoru *alu femeiloru*, care totdeauna este unu eunucu negru, etc.

apparù unu edictu publicu (12) in numele Sultanului, care ordiná executarea propunerii vezirului, dupa care se si formá d'in captivi unu corpu numerosu de soldati, totu omeni bravi si instruiti in arme ; caroru in fine nu le lipsiá alta decâtu unu nume. Era pe acela timp unu turcu cu numele Hagi Bektash (13) renumit pentru minunile si profetiile sale (14). Acesta fundase pe acea classe de Dervisi (15)

(12) *Edictu publicu*. Muradu facuse o lege, cá d'in cinci captivi unulu se fia inrolatu la armata. Cu timpul inse, acésta lege a trecut in desuetudine, si 'i s'a substituitu unu altu decretu, care tienea, ca pentru ori-care sclavu espusu spre vendiare in Constantinopole se se platésca cinci taleri leonini. Acésta taxa, d'in caus'a numelui de cinci care revóca in memoria usulu vechiu cu totu alu cincilea captivu, se numesce péné 'n diu'a de asta-di *Izpendgi*, adeca *D'in cinci* ; cáci iz in limb'a persica insémna trasu séu scosu *d'in*, si *pendz* cinci. Unii turci scriu *Ispendz*. In urma necesitatile bellice cerendu inmultirea soldatiloru, s'a facutu o mnóa lege, care dispunea ca totu alu diecelea fiu de crestinu se fia inrolatu la Ieniceri, éra acésta lege a remasu in tóta vigórea sa péne sub Muradu IV., candu prin voi'a lui Dumnedieu, care avú mila de starea deplorabile a crestiniloru, ea fu abolita cu totul.

(13) *Hagi Bektash*. Primulu fundatoru alu unei clase de Dervisi séu monachi la turci, cari dela numele seu se numescu Bektashi. Mormentulu seu se vede anca intr'unu satu pe cóst'a européna a Bosforului, numitu Beshiktash, 'nu departe de Galata ; si este in mare veneratiune. Este permisu acestoru monachi de a se casatori si de a locui permanentu in cetati ; dara prin legile institutului loru, ei sunt obligati a caletori departe prin tíera, si a saluta cu *Gazel* si *Esma* pe toti cáti intimpina. *Gazel* este unu canteu de amoru, aplicatu prin allegoria la amorulu divin. *Esma* este invocatiunea de unu nume alu lui Dumnedieu, de care ei numera un'a miie si unulu ; si binecuventandu-i le dorescu fericire si prosperitate multa ; acésta o esprimu de comunu prin cuventulu Eivallah (*): treminu de exclamatiune usitata intre luptatori, candu invinsulu vine si presenta invengétoriului ramur'a de finicu a victoriei ; prin acésta vréu se arete cá se considera mai inferiori de cátu altii, si cá toti sunt mai mari de cátu ei. D'Herbelot díce ca Dumnedieu la Musulmani are 99 de nume, si cu numele Allah facu o suta. De aci este ca Tesbisk séu rosariiele loru au 100 de margele, si la fla-care margea invóca unulu d'in celle o suta de nume alle lui Dumnedieu. Ei credu, prin o vechia traditiune, cá portile paradisului voru fi deschise acelua, care va invocá adesc-ori aceste nume sacre ; pentru aceea sunt multi intre ei, cari in continuu sunt ocupati cu recitarea rosariului. *Tr. Ang.*

(14) *Profetii*. Turcii au o singulara opiniune despre miracule si despre spunerea viitoriului. Darulu de a face minuni, dupa ei, è datu numai profetiloru, daru datu de la Dumnedieu fara nici unu meritu ; ér' a spune viitoriulu, este datu la ori-cine se deprinde in fapte bune. In consecentia ci dícu, ca Mahomedu a fostu *Ochir Pergamber*, adeca ultimulu d'in profeti, si prin acésta vreu se díca, ca dupa Mahomedu este imposibile cá cine-va se mai póta opera miracole. Dara cá se predica viito-

(*) Multa fericire si sanetate de la Dumnedieu ! d. *Tr. Germ.*

care pâna astadi sunt cunoscuti sub numele de Bectasé, luat de același. La acesta tramise Muradu cét'a cea nooa formata d'in capriulu, tienu ei, ca si-o pôte apropria totu musulmanulu bunu, prin deprindere continua in fapte bune, in virtute, prin umiliatiune si postu. Cei cari au *adjunsu la acestu* gradu de perfectiune, se numescu *Veli*, in pluralu *Evlîâ*, bine-cuventati, santi, amici ai lui Dumnedieu, séu *Veliullah*, bine-cuventati de Dumnedieu. Despre acesti ómeni se crede cã potu fi d'intr'odata in duée séu in mai multe locuri, cu corpulu pentru esemplu fiindu in Constantinopole, cu spiritulu potu fi in Cairo séu in alta parte, si se scie ce se petrece aici; prin urmare ei credu ca acesti santi n'au necessitate de distractiune fisica, si ca, ce è mai multu, ei se bucura anca in acésta viétia de faci'a beatificatória a lui Dumnedieu. I numescu in generalu *Etishmishlerden*, adeca d'entre cei perfecti, séu cari se bucura pe deplinu de charitatea divina. Isaad Effendi, omu de mare sciintia, a practicat u catu-va timpu acésta austera viétia, pene ce in urma intr'atátu se debilitase, in câtu a fostu constrinsu a renuntia la superstitiösele sale austeritati, si a chiama unu medicu pentru a'si recupera sanetatea. Prin sciintia si cura deligenta a lui Siciniu, medicu renumitu pe acelu timpu in Constantinopole, elu fu scapatu d'in gur'a mortiei.

(15) *Dervisi*. *Dervisiu* (*) este numele comunu alu tuturoru calugariloru turcesci, de si ei differu unii de altii dupa clasa si dupa regulele loru. Mai insemnati sunt între ei Bectashi, Mevelevi, Cadri si Señiah. Despre *Bectashi* amu tractatu intr'o nota precedente (**). *Mevelevii* isi au numele dela Mevelana, fundatorulu loru. Conformu regulamentulu loru ei se invertu câte doue trei ore neincetatu si cu atátu-a celeritate, in câtu abia li se pôte zâri faci'a sunt mari amatori de musica, atátu vocale câtu si instrumentale. Acésta d'in urma este o fluiera facuta d'in trestia de India, numita *Nei*, si dà unu sunetu atátu de dulce, cumu nu dà nici-unu altu instrumentu musicale. In monastirile loru professédia umilintia si paupertate, éra candu ie face cine-va visita, nu facu distinctiune între persóne, i primescu pe toti, micu si mare cu assemenea respectu. Ei inainte de tóte inbiie pe óspeti cu cafea; éra déca au venitú pe drumu tinosu, le spala piciórele si caltiamentea. Pe óspetii carii pleca, ii petrecu in modulu celu mai obligatoriu pana la pórtu, si mai la tóta vorb'a ori la periodu repetu cuventulu *Eivallah*, vrendu a areta atátu in portare, câtu si in vorba cele mai sincere affectiuni de modestia si umilitatea legata de profesiunea loru.— *Cadrii* isi macerédia (***) corpulu d'in superstitiune singulare. Ei ambla in pelea góla, cu esceptiune de partea cópseloru. Se prindu de mana si jóca siese óre in continuu, câteodata tóta diu'a, strigandu neintreruptu si d'in tóte puterile *Hu, Hu, Hu*, unulu d'entre numele lui Dumnedieu, pene ce facu spume la gura, 'i népédescu sudorile. si cadu ca smintiti si fora simtiu la pamentu. Marele veziru Kupruli séu Kioprili Achmed Pasia allandu de aceste jocuri nebunesci, dede ordinu a se supprime o secta su-

(*) *Dervis* in limb'a turcesca si persica. ca si *Takir* in limb'a arabica insémna omu, seracu. In specialu inse, si un'a si alt'a insémna calugaru séu monachu. *Tr. Angl.*

(**) A se vedé mai in susu not'a 3. Hod.

(***) A unge trupulu cu marga. Se prepara din varu si lutu, calce si argila si dà o colóre de castania. Hodosiu.

tivi, si 'lu rugà se le dea unu stégu (16) si unu nume, si se róge pe Dumnedieu, cá se adjute acestei trupe. Mergèndu soldatii la Sיעichu

perstitiósã, care desonóra religiunea mahomedana; dar' indata dupa mórtea lui, sect'a érase a inviatu, si asta-di este mai numerósã de câtu ori candu alta-data, mai alesu in Constantinopole. — *Señahi* sunt adeverati vagabundi. Au si ei monastirile oru; dar' esiti odata de acolo, arare-ori séu nici-odata nu se mai intorcu, ci 'si petrecu totu restulu vietiei vagabundandu intr'o parte si intr'alt'a. Cã-ci superiorii séu prelatii loru candu i tramitu d'in monastire, ii obliga se stringa anumite summe de banii sivictuali, si numai dupa-ce voru fi adunatu si'administratu tôte aceste monastirei, se se póta întórce inderetru. Asia, candu unu Seiah ajunge intr'o comuna, merge in piatia séu in curtea unei Giamie, si striga câtu ilu prinde gur'a: *Ia Allah sen den besh bing altun isterim*, adeca: O! Dumnedieule, tramite-mi cinci mii de ducati, séu o mie mesuri de oređiu etc. Si dupace a strinsu elemosina intr'o comuna, trece intr'alt'a si face aceeași meseria; si asia mai departe, pene ce adunã sum'a ce se cerea dela elu. Intre monachu indiani sunt multi cari apartienu acestei secte; ei percurgu tóta lumea mahomedana, si precumu sunt buni de gura, intretieuu pe poporu cu narratiuni placute despre curiositatile ce au vedintu si auditu in caletoriele loru; si asia câstigandu animile ómeniloru cari voiau a sci cele ce se petrecu in tieri straine, monachii capetau multíme de elemosine. Acesti vagabundi indiani sunt spre mare greutate imperiului ottomanu, ceea ce lectorulu póte sè vedea d'in casulu urmatoriu, care s'a petrecutu pe timpulu meu in Constantinopole sub Solimanu II. In acele dile venise unu indianu, care dupa esteriorulu seu parea mai multu unu curieru decâtu ambassadoru, si ceru a fi admissu in audientia la marele veziru Kíupruli Mustafa. Introdusu inaintea acestui-a, i presenta o chartia dela marele Mogulu séu precumu ilu numeseu turcii, Padischahulu Indiei; si-i dîse cu graiu viiu: Domnulu meu a intielesu ca imperiulu ottomanu ar' fi in decadentia, si ca inimicii legeri mahomedane se intarescu totu mai multu; pentru aceea, gelosu de religiunea sa, imi dete ordinu se'ti anuntiu in numele seu tie Vezirului, ca elu este gata de a'lu ajuta sau cu bani, sau cu óste, dupa cumú voru cere impregiurarile. Respunsulu vezirului, precumu se dice, a fostu: Multiamescu fórte multu Marelui Mogulu pentru buna vointi'a sa catra ottomani, si me voiu adopera d'in partea mea a'i fi recunoscatoriu la tóta ocașiunea; dar' imperiulu ottomanu pentru presentu este in sãare de a'si sustiené glori'a revindicata prin cucerirea Belgradului: si maiestatea sa indiana, déca pórtã ce-va interesu pentru Pórta, n'ar' poté se'i faca mai mare servitiu, decâtu interdícéndu cersitoriloru sei (allusiune la monachii despre cari amu vorbitu) de a mai intra in regiunile ottomane.

(16) *Stégu*. Pe stéglu Iéniceriloru se vede una sabîia cu duóe ascutísie in form'a fulgerului, si facia cu sabîia è semilun'a in form'a unei cruci. Ei pórtã pe capu unu Kice, séu velu albu in form'a unei mânece. Restulu imbracamentaloru este ca si la cealalta militia de infanteria.

(17) aceștia puse manec'a (18) vestimentului seu pe capulu unuia d'între capitaniii loru, si pronuncia cu gravitate următoriele cuvente: « Ieni-ceri (19) se fia numele loru ; faci'a loru totu-deauna se fia senina; « victorioșă man'a loru ; ascuțita arm'a loru , si sabi'a totdeauna « prompta a taiá capulu inamiciloru loru ; si ori in ce parte ar merge, « cu fație alba (20) se se întórca inderetru ». De aci, pene asta-di le-a remasu numele de Ieniceri, si coperementulu capului loru are form'a unei manece.

(17) *Sieik* séu prelatu, asemenea unui archimandritu d'in mónastirile grecesci, séu unui abate d'in abatiile catolice: Numele de *Sieik* se da de comunu nu numai la superiorii giamieloru imperatesci, ci si la capii *Tekkè*-loru, adeca la localitati unde stau *Dervisii*. De aci este, că *Mufti* in calitatea sa de patriarchu pórtá numele de *Sieik-ulislam*, séu prelatulu celloru alesi, ori *Supremu-sacerdote*.

(18) *Máneca*. Invelitóri'a de la capu a Ieniciriloru, are péné in diu'a de asta-di form'a unei mánecé.

(19) *Ieniceri* séu *Ienghliceri*, numele militiei de infanteria a Sutanului, e compasu d'in *Ieng-i* nou, si *Ceri* soldatu. Numerulu loru este de comunu patrudieci dēmii. Acésta óste stá in onóre si demnitate inaintea toturoru celorulalti ostasi. Toti cati se inrolédia la oștea acósta, au solda pe di trei aspri, duoe pani, duoe sute dramuri carne de berbece, o sutá dramuri de orediu, trei-dieci dramuri de untu. Dar' victualiele aceste nu se dau deadreptulu in man'a inrolatiloru, ci precum Ienicerii au Od'a séu camer'a loru, si suntu de aceste in Constantinopole 162 edicate de catra mai multi Sultani, si in cari Ianiciarii locuiescu impreuna cá intr'unu cenobiu, si precumu fiacare oda séu camera (*) are magazinulu seu, asiá se scóte de aici dintr'odata totu ce apartiene soldatiloru, se dá unui asia numitu mare bucatariu, care le prepara mancaréa, si la or'a prandiului o pune pe mésa celloru presentii. Absentii in vanu reclama dupa ór'a prandiului cá se li se dea portiunea ; ei nu capeta nimicu ; cá-ci legea Sutanului dice : acei-a se mance, cari stau in oda-ele loru. Dar' despre aceste vomu tracta mai pe largu intr'altu locu.

(20) *Fația alba*. (*) E de observatu, că fația alba séu fația négra sunt termini de lauda séu de batjocura la turcu. Unu domnu candu vre se laude pe servitoriulu seu, dice : *Aferin! Iuzung ac olsun*, pré-bine! faci'a ta se fia alba si stralucitória ; d'in contra, candu è maniosu, si vre se 'lu injure, dice : *Iuzung carà olsun*, négra se fia faci'a ta. Dar nu è permisu cá unu inferioru se se servésca de aceste éspressiuni fație cu superiorulu seu. Asia pentru esemplu, candu unu soldatu ar' vrè d'in mania se lingusiésca pe capitanulu seu, va striga nunai *Aferin! pré-bine, séu Eivallah* sanetate!

(*) Mai bine Casarma, in limb'a moderna.

(*) Noi amu dice mai bine : fația curata.

CUCERIREA SERVIEI

A 766
I. C. 1364

V. Evenimentele au aretatu că justa a fostu observarea vezirului, buna institutiunea Sultanului, si efficace benedictiunea Sieichului. Acésta militia nuóa de Ieniceri face minuni in anulu Hegirei 766. Ea in Europ'a cuceri Bath'a, in Asia, Zagar'a si Gumurgin'a ; si atât-a renume castigà armelor ottomane, in cătu la anulu Andronicu Paleologu, imperatulu greciloru, fiindu in bellu cu principele Bulgariei , cerù dela Sultanulu ajutoriu contra acestui-a. Muradu se invoi a'i da succursu, si tramise pe Shahin Lala cu armata in Europ'a, care surprinse pe bulgari atacându-i la unu locu cu numele Zermen, si punendu-i la fuga. — In acelasiu anu Prus'a fù infrumusetiata cu Giamia séu templu, ce Muradu lasase a se conștrui in strad'a numita Capluge ; (21) apoi o Medrese séu collegiu, si unu Imaret séu ospiciu.

MURADU CASATORESC PE FIULU SEU BAIAZETU, SI CASTIGA MAI MULTE CETATI

A 783
I. C. 1381

VI. Dupa ce Muradu a datu probe invederate despre virtutile sale militari, nu remase alta in deretru decâtu a areta, ca si in artile pacei se pricepe totu asia de bine. In Asi'a unii principiori infestau de multe-ori statulu ottomanu, si'lu impedicau in cursulu victorieiloru sale. Deci pentru-cá se desbine pe acesti principi si dein desbinarea loru se traga folosu, si asia se'și prepare calea pentru intreprinderi mai mari in viitoriu, in anulu 783 casatori pe fiulu seu Baiazet cu fiic'a lui Germian Oglu (22), care 'i dède in dote cetatile Kutahia, Egrigos si Tavshanlic. Cu asemenea prudentia castigà si ani-m'a lui Hamid Oglu (23), care d'in propriulu indemnu 'i oferì in

(21) Bai calde.

(22) *Germian Oglu*. Principe de Phrigia superiøre ; unulu d'in satrapii persiani cari s'au revoltatu contra Gubernului loru pe timpul espeditiunei lui Ginghis-chanu.

(23) *Hamid Oglu*. Si acest'a a fostu unulu d'intre satrapii rebeli ; elu cá si ceialalti a profitatu de ruinarca imperiului, a ocupatu o parte d'in Asi'a minore : i-a datu numele seu, si péné 'n diu'a de asta-di se numesce *Hamida*, precumu se pôte vedé in chartele geografice. Dar pare că acestu nume nu este atâtu de vechiu ; cì turcii o au numitu asia dupa ce s'au faeutu domni asupr'a ei ; fiindu la ei usulu de a numi tierile cucerite dupa numele celloru ce le-au avutu mai inainte in posesiune. Asiá dupa ce au ocupatu Servi'a dela principele Lazaru, o au numitu Lasvilaeti (*) ; si este

(*) Vilaiet însémna regiune, tienutu, provincia, tiéra. Lasvilaeti, tiér'a lui Lazar Tr. *Germ.* și *Rom.*

feudu cetatile Elvadz, Iengisnehir, Archerih, Caragais si Seidishehri. Mai multi alti principi se dedesera vasali imperatoriloru ottomani.

CUCERESCE BOLIN'A PRIN RUGATIUNILE SALE

VII. Aduse in ordine si consolidate in modulu acesta afacerile in Asi'a, Muradu la anulu urmatoriu, 784, adunandu-si armata numeroasa, trece pe la strimtoarea dela Gallipole in Europ'a, si impresora Bolin'a, castellu fortificatu prin natura ca si prin arte. Tari'a locului si resistanti'a eroica a garnisonei face obsidiunea atatu de dificile, in catu Muradu incepu a despera de succesu. Atunci 'si lua refugiu la ajutoriulu ceriului, si se roga lui Dumnedieu ca se'i suppuna acesta forteretia atatu de tare. Se spune ca in urm'a rugatiuniloru sale anca in acea nopte s'a sferimatu o parte mare de muri, dupa care ottomanii strabatendu prin spartura, trecura prin ascutitul sabiei pe totii aparatorii ei. Se dice apoi, ca in magazine era unu mare numeru de caciule rosii (24), pe cari Muradu le distribui soldatiloru sei, si in memori'a acestui evenimentu lasa a se face asemeni caciule pentru tota armat'a sa.

A. 784

I. C. 1382

OCCUPA MAI TOTA MACEDONI'A SI ALBANI'A

VIII. In acelasiu anu, Schahin Lala occupa cetatile Iskenderie, Darne si cetatea fortificata Cavalla, si suppune imperiului ottomanu

falsu ceea ce dice Meninski ca Las fin acestu cuventu ar' fi Vladislav. Assemenea Moldavi'a se numesce la turci Bogdan, dela principele de acestu nume, si care ~~celu~~ d'anteiu s'a facutu tributariu-turciloru. Asia 'si are si provinci'a Hamida numele dela Hamid Oglu.

(24) *Caciule rosii*. Se pare ca Iscuf era mai de multu unu copereментu alu ~~...~~ului usitatu la turci candu mergea la batalia, care inse acuma nu se mai porta; si astadi nu porta nici coifu, nici corassa la peptu sau ori-ce alta arma aparatoria, pentru ca ei credu, ca de aru fi omulu tare ca diamantulu, totusi nu pote scapa de alu seu destinu. Turcii credu asia, ca la toti omenii este scrisa pe frunte or'a mortiei loru cu litere, pe care ce e dreptu, omenii nu le potu citi, dara pe care le a scrisu Dumnedieu cu degetulu propriu. De aici se explica expressiunile usitate la ei: *Bashde iazilmish olan gielmehi vadzib dur*, ceea ce este scrisu pe frunte, trebe se se intemple; *Acaçiak can damarde durmaz*, sangele ce trebe se curga, nu pote remane in vine; *Tacdir Tedbiri bozar*, prevedinti'a este mai tare decatu tote scopurile omenesci (*): Dumnedieu a predestinat totu lucrurile, si elle cauta se se intemple asia.

(*) Homo proponit, Deus disponit, dicu crestinii.

A. 788 mai tóta provinci'a Arnaud (25). Er' la anulu Hegirei 788 ocupa
I. C. 1386 cetatile Zichne, Carapherie si Monastir.

BATAIA DE LA COSSOVA, MORTEA LUI MURADU

IX. Cu unu cuventu, poterea osmaniloru sub acestu imperatu faciu progresse atátu de mari, in càtu popórale vecine nici-decumu nu potea se o védia cu ochi buni. Dreptu aceea se decisera la anulu 791 a formá lige intre sine. Lazaru, principele Serviei se puse ín fruntea acestei lige, care constá d'in Romani, Unguri, Dalmatini, Tribali, si acei d'ntre Albani, cari nu erau anca suppusi jugului ottomanu. Confederatii decisera in unanimitate, cá pe acestu arbore care cresce asia inaltu, se'lu taie, inainte de a prinde radecini prea afunde. Muradu preparatu la acestu oraganu, ese cu ostea sa, si la a patr'a d'i a lunei Ramazanu, dá cu peptu inimicii pe campulu de la Cossov'a (26). Lupt'a a fostu inver-siunata, si victori'a lungu timpu incerta. In urma crestinii se pléca; principele Lazaru prinsu; nobilii si capii ucisi; toti ceialati pusi la fuga si persecutati in mare distantia de calarimea usióra. Dupa lupta Sultanulu merge a visitá campulu bataliei, si vedindu mortii se intórse catre vizirulu, si 'i dîse; « Curiosu lucru, ca intre atát; « inimici morti nu vediu de càtu juni imberbi, si nici-únu betranu ». Vezirulu respunse: « Chiar acést'a a fostu victori'a nóstra si nefe-
« ricirea loru. Tineri fara esperientia, ei nu ascultara decátu de fo-
« culu junetiei, ce 'i inimá, si venira a perì la piciórele nóstre; ó-
« menii de etate au mai multa flegma, si prudenti'a le dictéza a nu
« se oppune armeloru invicibili ale ottomaniloru ». Sultanulu con-
tinuandu, dîse; « Si ceea ce'mi pare si mai curiosu este, cumu de
« m'a inelatu visulu meu de asta nópte? Mi se parea ca amu cadjutu
« mortu de o mana inimica ». Abia pronunciasse aceste cuvente,
candu unu tribalu, soldatu crestinu, care se tienea ascunsu intre
morti, observandu cá Sultanulu este care vorbesce, se scóla iute si,
spre a'si lua vindicta pentru patria, 'i infipse unu pumnariu in pan-

(25) Asi'a numescu turcii Macedoni'a si Albani'a: D'Herbelot scrie acestu cuventu prin Arnauth. *Tr. Angl.*

(26) *Cossova* este unu siesu in Servi'a, unde Sultanulu Muradu a fostu strapunsu de man'a unui serbu.

tece (27). Tribalulu la momentu fù taiatu in bucati ; dara si Sultarul in două ore 'si dède sufletulu. Vezirulu si pasii 'i transpórta corpulu in cortulu imperiale , si punu se'lu inbalsamédie (28). Mai-

(27) *Pumnariu in pantece.* Cei mai multi scriitori crestini dîcu, cã acestu omu ar fi fostu servitoriulu lui Lazaru, principelui de Servi'a, si cã l-au chiamatu Milosiu Cobilovicu. Chalcocondila tiene ca a fostu Tribalulu. Dela Tribali isi au originea acelle popóra cari au ocupatu Bulgari'a si Servi'a. Ceea ce spune Orbinu dela Ragusa, care este spre rusinea tuturor istoriciloru , cã insusi Lazaru despotulu Serbiei ar fi strapunsu pe Muradu in cortulu propriu' alu acestuia, semena mai multu a romau decatu intemplanre adeverata. Cã-ci, cine 'si pôte imagina, ca turcii ar' fi fostu atátu de imprudenti, in cãtu se lase a se apropiá de cortulu domnului loru, si anca, precumu affirma Orbinus, calare, acela, care inainte cu o di era celu mai mare inamicu alu seu ? In giurulu persónei imperatului sunt camerari si alti oficiari nenumarati, cari stau garda si priveghiédia fórte, ca se nu i se intemple cc-va. Apropierea unui strainu causédia totdeauna allarma, si dēca intrebuintiédia violētia, toti saru pentru a i se oppune. Dar' pentru a reveni la acestu Orbinu, elu atátu este de partialu candu vorbesce despre natiunea sa, in cãtu pentru a o inaltia, nu 'si face nici unu scrupulu a sacrifica adeverulu. Elu afirma intre altele, cã Scitii, Italianii, Svcdii, Germanii, Grecii, Macedonenii, pēnē si Alesandru cellu mare, toti isi tragu originea dela Slavonii sei. Elu cu acestea isi dēte pe fația vanitatea sa. si arata de ajunsu, ca scirile turciloru despre mórtea lui Muradu suntu cu multu mai probabili decátu ale lui Orbinu.

(28) *Inbalsama.* Dupa legea mahomedana nu este permissu a tienē unu cadavru in casa mai multu de o di, nici a'lu duce mai departe de trei mile italiene. Esceptiune este numai pentru imperatulu. Dēca Primul-veziru móre in cale sēu in bataia, trebe îngropatu in locululu unde a moritu, sēu celu multu in comunitatea cea mai de-aprópe, dar' nici de-cumu mai departe de cumu amu disu, de trei mile italiene. In cãtu pentru imperatulu, dēca ar mori elu chiar' la estremitatile Indiei, successorulu seu lasa a se imbalsama cadavrulu, si a se transporta pe langa o escórta superba in sepulcrulu seu dela Giami'a, ce elu o a edificatu ; sēu dēca in viēti'a sa n'a facutu vre-o giamia, atunci se depune cadavrulu intr'unulu d'in sepulcrele antecessoriloru sei. Acēsta lege este indispensabile. In cãtu pentru particularii, cari moru in cetati, corpulu loru mai inainte de tóte se spala cu apa calda, apoi 'i infunda cu bumbacu tóte aperturile corpului, ochii, nasulu, gur'a, urechile si partile d'in giosu , dupa aceea ilu punu pe o bara, si 'lu ducu cãti-va ómni pe umere, cãtu se pôte mai iute, in cemeteriulu celei mai deaprópe giamii, aici ilu astruca indata, dupa ce mai antaiu i-a cetitu unele rogatiuni in tind'a beserice. Dēca intrebi pe turci : pentru ce 'si ingrópa mortii cu atátu-a graba ? iti respundu, ca : in momentulu candu ese sufletulu d'in trupu, angerii ilu transpórta la locululu destinatu pentru sepultura, si 'lu tienu acolo patru-dieci de dile in asteptare se'i vina corpulu ; asia, pentru cã se nu se urēska spiritulu asteptandu lungu timpu, trebe transportatu trupulu cu cea mai mare celeritate possibile. Si totu pentru acēsta ratiune, nu este permissu a plange asupr'a mortului ; singuru mam'a are libertatea de a plange asupr'a perderei fiului seu de trei-ori ; si dēca ar plange mai de multe-ori, se considera cã comitte mare pecatu.

marii, fara a perde timpul, se aduna spre a alege nou imperatu : si Iildirim Baiazetu, fiulu mai mare alu lui Muradu, este proclamatu Sultanu in unanimitate.

IACOUB CELEBI STRANGULATU SI LAZARU DECAPITATU

X. Iacoub Celebi (29) fratele mai tineru alu lui Baiazetu, fiindu nemulțumitu de acēsta alegere, se incerca intr'ascunsu a rebella in contra lui Baiazetu. Conjuratiunea inse fiindu descoperita la timpul, noulu Sultanu de accordu cu Mai-marii puse de'lu strangulara cu o cōrda de arcu (30). Er' Lazaru, principele Serviei, in considerare ca elu ar' fi caus'a mortiei lui Muradu, a fost adusu inaintea lui Baiazetu, si prin ordinulu acestuia decapitat.

FUNERALELE LUI MURADU. CARACTERULU SÈU.

XI. Dupa acēsta victoria cumpērata cu sangele lui Muradu, Baia-

(29) *Celebi* 'Εγγενης, de nobilu genu. Supra-nume ce se dă odiniōra fiiloru Sultanu-lui pēn' ce acesta era in viētia, precumu Iacub Celebi, Musa Celebi etc. In urma inse s'a parutu ca acēsta numire nu corespunde ideei inalte ce trebe se reprezente, si s'a chimbatu cu titlulu *Effendi*, espressionē corrupta d'in grecesculu 'Αυθεντης. Effendi e numescu si asta-di cei mai de frunte tineri turci, cu sēu fara adaogerea numelui propriu ; precumu Schahzade Effendi sēu fiulu imperatului. Se da acestu nume anca si precotiloru si judecatoriloru mai de frunte, adaogēndu officiuu sēu demnitatea loru, precumu : Istanbul Effendi, judele de Constantinopole ; Mufti Effendi, Cadilasker Effendi, etc. In fine se mai da acestu titlu tineriloru de buna sperantia, si ale caroru eminente calitati lasa a se vedē noblet'i'a originei loru. Titlulu de Celebi d'in contra asta-di este fōrte comunu ; ori-ce negutiatoriu sēu cetatianu d'in Constantinopole si 'lu pōte atribui, precum Mehemedu Celebi. etc. Si aci trebe se mai insemnamu ca turcii nu lēga noblet'i'a de o lunga scara de strabuni antecessori, cā-ci ei se credu toti intocma de nobili ; onōrea dupa opiniunea loru, nu trebe se fia apanagiulu unei nasceri distincte, ci recompens'a meriteloru ; adeveratulu nobile la ei este acelu-a, care prin prudentia, minte, prin lunga experientia si practic'a virtutiloru si-a nobilat u anim'a si spiritulu. Asia, cu esceptiunea fiiloru de sange imperatescu, nime n'are dreptulu de a pretinde vre-o distincițiune sēu precadentia pentru sangele antecessoriloru sei. Ibrahim Chanu Oglu si in specialu Cuprulu Oglu facu esceptiune dela acēsta regula. Patru Mari veziri, cari au esitu d'in acēsta familia, toti recomandabili prin faptele loru eroice, illustri prin geniulu si rar'a loru integritate, au fost stīmati de poporu mai pre susu de cātu altii. Istori'a acestora o voiu descrie pe largu la locul seu.

(30) *Cōrda de arcu*. Acēsta esecutiune de mōrte ē considerata la turci ca cea mai onorabile, și ē rezervata numai pentru cei mari. Tāierea capulu este considerata ca mōrtca infama ; anca si mai mare infamia este a fi spēndiaratu sēu trasu in tiēpa, cā-cj acestu supliciu ē rezervatu numai pentru furi.

zetu dimise armat'a, éra cadavrulu parintelui seu ilu tramise la Prus'a spre a'lu depune in Giami'a imperiale de acolo, unde, petre-cându-lu si elu, pentru a 'i eternisa memori'a, fece a i se erige o Kubbe (31) superba, séu monumentu de cea mai fina marmore. Turcii nu sciu indestulu lauda calitatile acestui imperatu. Ei ilu reprezenta cá oglinda a justitiei; cá principe de fortitudine invincibile a spiritului, cá esemplariu de a'si face rogatiunile totdeauna regulatu, si cá celu mai mare amatoriu de a conversa cu invetiatii; ilu lauda apoi pentru remarcabil'a sa abstinentia dela luxu, si dîcu cá atátu era de modestu, in cátu nici-odata nu s'a imbracatu in alte vestimente, decátu in cele de materia numita Soph (32). Elu_a domnitu trei-dieci de ani, si a traitu siepte-dieci-si-uuulu.

(31) *Kubbe*. Turnu séu monumentu construitu cu multa arte preste mormentele veziriloru séu altoru ómeni mari. Preste mormentele ómeniloru de class'a mediocra se punu duóe pietre de-a inaltulu, un'a la capu 'si alt'a la picióre. Asupr'a unei-a d'in aceste, se gravódia in littere elegante numele defunctului, in prosa séu in-versuri dupa gustulu ereditóru, si cu o mica formula de rogatiune, in urmatorii séu alti assemenea termini: *Dame Allah hutealã rahmeti*, misericordi'a lui Đumnedieu se 'i fia eterna! Pentru barbati se scobésce ori depinge pe pétr'a dela capu unu turbanu turcescu; ér pentru femei ce-va altu ornamentu. Pétr'a dela picióre are aceeași forma, atátu pentru barbati cátu si pentru femei.

(32) *Soph*. Materia de lana, preparata catu se póte de fina si usióra. O pórtá preste totu si mai alesu preotii, fiindu-ca legea 'i opresce de a porta imbracaminte de metasa, permissa numai Sultaunului si camerariloru sei. De aci, care pórtá vestmentu d^e Soph, se numesce Sophi.

Sub durat'a imperatiei lui Muradu, adeca dela 1360 péné la 1390, au domnitu in Europ'a :

La Constantinopole. Andronicu Paleologulu. 1384—1387; si Emanuilu Paleologulu, 1387—1417.

In Occidentu: Carolu IV. fiiulu lui Ioanu regelui de Bohemia, 1346—1378; si Venceslau, fiiulu lui Carolu IV 1378—1399.

In Angli'a: Eduardu III. 1326—1377; si Richardu II. 1377—1399.

In Franci'a: Carolu V. disu sapientele 1364—1380, si Carolu VI disu placutulu 1380—1422 *Tr. Angl.*

ISTORI'A

DOMNIEI LUI ILLDIRIM BIAAZET I, FIIULU LUI MURAD

ALU PATRULEA IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU V. DIN CARTEA I.

PRIN'A ESPEDITIUNE A LUI BAI A ZETU

I. Murindu Muradu in modulu descrisu, fiulu seu Baiazetu i-a successu in imperiu. Gelosu acest-a de a demonstra lumii că a ereditatu nu numai corón'a, cî si virtutile parentelui seu, a ocupatu numai decátu la anulu urmatoriu in Europ'a cetatile Caratova si Isseib, ér in Asi'a Aidin, Sarichan, Carsu si Monteshe; si le-au adnectatu imperiului. Puçinu dupa aceea, s'a certatu cu socrulu seu Germianu Ogli. Differentiele între principi se decida mai bine prin arme decátu prin cuvente. Asia cugetá Baiazetu. Deci lovindu'lu cu óste, ilu invinse si'lu alungá dein totu coprinsulu imperiului, dupa aceea ilu exilá la Ipsala. Principele de Caramani'a, care luase in casatoria pe sor'a lui Baiazetu, era se patia totu asia, déca espeditiunea in Moldov'a nu chiamá pe acestu politicu imperatu in Europ'a; elu lasá pe cumnatu-séu pentru alta ocasiune mai favorabile, si decise a se ocupa cu alte lucruri mai importante.

BATAI'A CU MOLDOVENII

II. Duoi ani mai inainte, Moldovenii batussera si nimicissera langa Prutu armat'a Seraskerului Solimanu Paşia. Baiazetu inspai-

mentatu de acésta perdere, nu cutediã a incredinã generaliloru sei comand'a armatei contra unei natiuni atâtu de belicóse, cã se decise a o comanda in persóna, crediendu ca obstaculele ce au incercatu armele Pasiei, nu voru resiste fortunei imperatului. Face deci celle mai mari preparative pentru acésta espeditiune, si trece tóte cele mai bune trupe ale sale in Europ'a. Puse podu preste Danubiu, intrã in Moldavi'a, si devastandu tóta tier'a, se pune in castre la tiermurea Siretului intr'unu satu numitu Resboe. Puçinu dupa aceea Stefanu (1), principele Moldaviei sosese aici cu armata alésa. Lupt'a se incepe; ea era inversiunata, si victori'a lungu timpu dubiósã. In urma Moldovenii sunt invinsi. Stefanu insusi prinde fug'a si cérca scapare in cetatea Némþiu, unde lasase pe muma-sa si-o garnisóna valorósa. In reversatulu dilei ajunge langa cetate, si cere a i se deschide portile. Mam'a, care nu asteptá pe principele, fiulu

(1) *Stefan*. Principele Moldaviei, cellu mai mare erou alu timpului seu. Elu a invinsu pe celebrulu rege alu Ungariei, Mathi'a Corvinu, si i-a luat Alpii Transilvaniei, cari si asta-di formédia limitii Moldaviei in partea de catra apusu. Repetitele sale victorii i-au asicuratú Pocuti'a si Podoli'a, adnectandu-le tieriei sale. Elu a batutu pe Poloni la Cotnariu, locu renumitu pentru vinulu seu celu bunu; i-a nimicitu cu totul, si a facutu cincispre-diece mii de captivi, pe cari i-a pusu in jugu, si au aratu cu ei o bucatá de pamentu duóe mile in lungu si preste una mila in latu, si a plantatu duóe selbe de stejariu, pe care Polonii pene asta-di le numescu Bucovina, ér locuitorii le dicu Dumbrava-rosia, fiindu-cã suntu plantate si udate cu sange de poloni. Tóte cetatile intre Moldavi'a si Leopole au fostu cucerite de élu. A sustienutu duóe batalii cu Baiazetu: in amenduóe a fostu victoriosu; dar' mai alesu a dou'a fu nimicire totale a turciloru: siepte gramedí mari de turci ucisi in lupta, ce a lasatu a se face dupa bataia, attestau acésta victoria memorabile. O spune acésta si insusi Hezarfenn, probulu si fidelulu istoricu turcu. A suppusu dominatiunei sale Romani'a pen' la Bucuresci, lasandu pe Vintilã gubernatoru acestei tieri. Era domnu Bassarabici, numita asta-di Budgiacu, si cetatiei Chilia la gurele Dunarei, fara a mai vorbi de Ackierman, adeca Alba-greca séu Oxi'a celloru antici, locu memorabile prin esiliulu poetului Ovidiu. Cu unu cuventu, elu a intinsu marginile Moldaviei in tóte partile, ceea ce speru a poté areta pe largu, déca Dumnedieu imi va da victia ca se potú termina descriutiunea mea despre starea antica si presenta a Moldaviei. In acésta stare gloriósã a lasatu elu lucrurile sale, morindu dupa ce a domnitú patru-dieci-si-siepte de ani si cincí luni. Fiiulu seu Bogdanu, a facutu Moldov'a tributaria turciloru. Dela acest'a numescu Turcii Bogdani pe Moldoveni: mai inainte 'i numiau Ak Illac séu mai vulgaru Ak Vlach, adeca romani albi; ér pe Romanii d'in Munte-ni'a 'i numescu pene asta-di Cara Illac séu mai vulgaru Cara Vlach, adeca Romani negri.

seu, se se întorca asia pe neasteptate, esí pe murii cetatiei, si-i refusà iutrea, dicându: « O! fiulu meu, de candu te sciu io, anca « nici-odata nu te-ai întorsu d'in lupta fora victoria! Fiendu-cà tu « ti ai uitatu de bravur'a ta de inainte, mai bine asiu fi voitu ca se « fi peritu de man'a inamicului, de câtu se ajungi rusinea, ca se te « scape o femeia. Deci pléca indata inapoi si se te întorci victoriosu « séu nici-odata. » Stefanu, miscatu de acésta infrontare materna, se întorce dela cetate mai iute de cum venise. Venindu'i in cale unu bucnariu, acestuia îi comanda se sune de batalia, si asia aduna eraşi doue-spre-diece mii de ostasi, carii scapasera prin fuga de sabi'a inamicului. Principele 'i conjura a invinge séu a mori. Atunci Moldovenii se arunca asupr'a inamicului, care se resfrase pe campii cautandu préda, ilu batu si'lu punu la fuga. Stefanu ajutatu de armele sale, merge inainte pene la Vasluiu cam 20 mile de la Iasi, occupa cortulu imperiale alu lui Baiazetu, dissipa armat'a turcésca, éra pe imperatulu care mai inainte era spaim'a lunei, acumu singuru inspaimentatu, ilu constringe cu puçini ai sei à fugi la Adrianopole (2).

VICTORIA ASUPR'A LUI CARAMANU OGLI

III. Lucrurile acestea care decurgea in Europ'a, produsera totu-odata unu bellu multu mai inflacaratu in Asi'a. Principele Caramanu Ogli, audindu de batai'a ce Baiazetu a sufferitu de la Moldoveni, crediù ca momentul este propitiu pentru a umili puterea ottomana. Deci elu aduna trupele, frange tractatulu inchieiatu cu

(2) La descrierea acestui evenimentu extraordinariu auctorului nostru i s'a intemplatul ceva despre care se pôte dice: *Et bonus inter lum dormitat Homerus*. Baiazet Ildirim se facuse Sultanu in anulu dela Is. Chr. 1390 alu Hegirei 792, si a domniitu 14 ani si trei luni, adeca pana in anulu 1405. Dein contra, Stefanu-celu mare V. domni mai tardiu, adeca intre anii 1458 si 1504. prin urmare nu pôte fi nici de cumu vorba de belluri portate între Baiazet I si Stefanu V. Baiazet a pututu se se bata cu Stefanu III domnu alu Moldovei, carele dupa chronicarii tierci a statu pe tronu intre anii 1390 si 1398, adeca tocma in dilele lui Baiazet I. In anii de anteu ai domniei lui Stefanu a fostu Sultanu Baiazet II, fiiulu lui Mahomed II, urmà tatalui seu in anu 1481 si domni pana in 1512. Cu acestu Baiazet s'a pututu bate prea bene Stefanu V. In sedentiele sectiunii istorice se observà acestu anachronismu, dara concilierea lui cu adevverulu istoricu se rezervà pentru tempulu candu se va face recensiune comentatatória la tôte scrierile lui Dim. Cantemiru. *Not'a correctoriului*.

Baiazetu, devasta prin focu si feru tierile ottomane d'in Asi'a, si in fine impresóra cetatea Kiutabia. Baiazetu, pe care fortun'a adversa nu'lu descuragiase, primindu scirile acestea se infuria fôrte. Elu inse dedatu cu operatiuni fôrte iuti (3), ridica armat'a d'in Europa, o trece in Asi'a si ajunge in faci'a armatei lui Caramanu, care era desfacuta in mai multe ceté si nu'lu asteptá de locu. Se incinge lupt'a, si ilu invinge indata in prim'a lovire. Caramanu Oglu, dupa ce si-a vediutu armat'a nimicita, prinse fug'a cu fiii sei spre cetatea Acgiani ; dara cade in manile inemicului. Caramanu adusu inaintea sultanului, din ordinulu acestuia i se si taia capulu ; éra cei doi fii ai sei fusera condamnati la inchisóre pe vietia in Prusa, pentru a stirpi radacin'a a ori ce revolte in viitoriu. In acestu modu Caramani'a a fostu subjulgata si suppusa potestatiei lui Baiazetu.

ALTE PROGRESSE ALE LUI BAIAZETU IN ASI'A SI EUROPA

IV. Baiazetu neindestulatu cu acésta victória, trece in Europ'a si ocupa cetatile de langa Dunare, Nicopoli, Silistri'a si Rusciucu. In anulu urmatoriu ocupa dela Sultanulu Ahmed-Burhan-Elledin (4) cetatile Amasia, Tocat, Niksar, Samsun si Gianik. Dupa acestea se întórse cu planurile sale éra si la afacerile din Europ'a. Dar' abia isi trecu armat'a numerósa prin strimtóra dela Gallipole, pre candu

(3) Dedatu cu operatiuni fôrte iuti. Istoricii turci n'au destule cuvinte pentru a lauda celeritatea acestui principe in adunarea trupelor si in esecutarea planurilor sale, si in devingerea inamicilor sei ; ei facéndu comparatiune între celeritatea naturale a tatariloru si admirabilele expeditiuni bellice ale lui Baiazetu. d'icu ca tatarii se tóréc ca melcii. Pe candu credeai ca este mai ocupatu cu afaceri in Asi'a, ilu vedcai de-odata in Europ'a ; si éra si, candu ti se parea ca este mai incurcatu in Europ'a, elu la primul avis de disordine in Asi'a, sborá cu tóta armat'a sa aici. De aci turcii i-au datu numele de Iildirim, care va se dica fulgeru. Pe langa acésta calitate : elu era fôrte rezervatu : nu comunicá cugetele séu planurile sale nimerei ; si esecutarea lucruriloru mai difficili n'o incredintiá nici unui-a d'in amicii sei : elu lucrá de sine si prin sine.

(4) *Elledin*. Pare a fi unulu d'in acei gubernatori persiani, cari pe timpulu lui Ginghis-canu a scuturatu jugulu persicu. Că-ci Asi'a pe atunci era impartita numai in duóe imperiuri séu regate : alu monarchului de Persi'a, si alu imperatului grecu de Constantinopole. Principatulu lui Elledin facea o parte d'in Armeni'a superióre.

unu nou bellu ilu chiamà inderaptu in Asi'a. Cuturum-Baiazet (5) principe de Costamoni, crediendu ca imperatulu este cu multu mai incurcatu in afacerile europene, decâtu se mai póta cugeta la cele d'in Asi'a, calca provinciile turcesci d'in Asi'a minore si le devasta. Baiazetu audindu acést'a, a cugetatu ca mai bine va fi a conserva possessiunile proprie, de câtu a cuceri tierile altora, si lasandu generaliloru sei comand'a in Europ'a, pleca immediatu cu mare parte a armatei sale si intrá in Asi'a. Ajunsu aici, aude ca Cuturum-Baiazetu, auctorulu incendiului, a moritu; prin urmare n'avù tímpu a incerca fortun'a lui Marte; câ-ci Isfendjarbeg, fiulu lui Cuturumu, vediendu mórtea parentelui seu, si mai puçinu temerariu séu mai multu prudente de câtu acesta, schimbâ planulu si tramise ambasadori la Baiazetu, pentru a'i cere iertare de crim'a parentelui seu si a'i spune d'in partea sa, cà desapróba fapt'a repausatului ca fórte neintielépta; si déca parentele, prindiendu arm'a contra Sultanului, a causatu pedeca cursului victorieiloru ottomane, fiulu seu nu scie alta reparatiune pentru acésta offensa, de câtu a promite si a intari cu juramentu cà va fi pururea vasalulu Sultanului. Situatiunea de atunci a imperiului nu permitea lui Baiazetu a fi prè-severu, si prin urmare primì pe Isfendjarbegu in bunele sale gratie, si puse garnisóne in cetatile Costamoni, Tarakliborli si Othmangik (6). Dupa aceste, trece iute cu trupele sale érași in Europ'a, si in acea espeditiune ocupa cetatea Selanik séu Thessalonica.

VICTORI'A DELA NICÓPOLE

V. Dupa aceste espeditiuni bellice, Baiazetu se intórse la Prus'a spre a da trupeloru cevasi repaosu. Abiá inse ce incepuse a gustá dulcé-

(5) *Kuturum* seu *Kioturum*. Se pare ca si acesta fusese unulu deintre susu memoratii sátrapi ai Persiei. Dupa numele seu s'ar parea ca suferise de vreunu morbu in pitióre séu la inchiaieturi, cumu ar fi podagr'a; pentru-ca Kioturum turcescu semnifica unu paralticu, séu omu pe care nu'lu tienu venele, séu schiopu.

(6) *Osmangik*. Cetate, dupa cumu ne spune Busbeque, in Bithinia d'incolo de muntele Olimpu. E fórte insemnata la turci, fiind-cà este fundata de Othmanu, primululu loru imperatoru: si este singura in totu imperiulu, care a conservatu numele fundatorului seu. de si suntu multe altele cari au aceeasi insemnatate de a fi fundate de Sultani. Dar este usu trecutulu in lege, ca imperatorii se nu 'si póta da numele de câtu numai la Giamie, precumu amu observatu mai in susu (*).

(*) A se vedé la capu 4, not'a 9.

ti'a odihnei, și curierii veniau unulu dupe altulu chiamandu-lu in Europ'a, si anuciandu-i ca Sigismundu, regele Ungariei facendu liga cu ceilalti principii crestini (7), cu armata de 100 mii de ómeni a intratu in tierile turcesci, si vinu a impresora Nicopolea. Baiazetu, care nu cunóscea nimicu mai periculosu pentru caus'a sa decâtu intardtarea, 'si aduna cu celeritate incredibile glótele sale d'in Asi'a si Europ'a, merge dreptu in contra inamicului, si asiá cu vre-o 60 mii de ómeni, 'lu ataca cu atát'a furia, in cátu indata la prim'a lo-vire crestinii romanu batuti, si nimiciti cu totul. Mai toti capii confederatiloru lui Sigismundu sunt parte ucisi parte prinsi; insusi Sigismundu numai cu greu a potutu scapa. Se díce ca elu a fugitu mai antaiu la Constantinopole (8), si de aci pe mare a luatú calea spre tierile séle. Dupa acésta victoria s'au aflatu in castrele crestiniloru o multíme de instrumente si munitiuni bellice, precumu si summe prodigióse de auru si argintu; cari tóte le-a întrebuintiatu Baiazetu pentru a edifica in Adrianopole si in Prus'a câte-o Giamia superba si metrese magnifica, si afara de aceste. anca o Darush-Shifa (9) grandiósa.

BAIAZETU FORTIFICA STRINTOAREA DELA NICOMEDIA

VI. Baiazetu neavendu acumu de a se mai teme de principii dein Occidente, se întórse cu tóte puterile asupra Thraciei, cuceru unu

A. 797

I. C. 1395

(7) Turcii numescu in cartile historice si in epistolele lorú *Isevi* pe toti crestinii atunci, candu voru se le faca complimentu. Asia, pentru eseaplu, pe principele Moldaviei ilu intitulédia : «*Kidvelul Umerail Milletil Mesihie . Omdetul Kluberait laifeti Issevie*»; adica : Celu mai excellentu intre principii de sect'a lui Messi'a, celu mai escelente intre popórale cari credu in Isus. De altminterea ei dau la toti crestinii numele insaltatoriu de *Ghiavr*, infideli; camu si *Kiofir*, blasfematoriu (hulitoriu) de Dumnedieu, si *Kiefere*, poporn blasfematoriu de Dumnedieu, éra in pluraļu *Kiuffar*, omeni blasfematori; mai incolo *Naesrani*, adeca nazarineni; éra greciloru le dicu *Iunani*, si evreiloru *Ibrani*.

(8) *Constantinopole*. Toti istoricii crestini, in specialu Filipu Loniceriu, diligentele compilatoriu de evenimentele turcesci, arata ca Sigismundu dupa acésta perdere a fugitu la Constantinopole, si de aci prin varie schimbári ale sorticii au ajunsu in fine in imperiulu seu.

(9) *Darush-Shifa*. Casa de sanetate; cá-ci *Dar* însémna casa, *Shifa* medicamentu. Aceste sunt nisece spitaturi maretie, fundate de imperatori in imediata apropiare de Giamie. Au inspectori pusi de imperatulu, éra venitulú in bani dein care se in-grijescu bolnavii, li se dá dein veniturile giamiei, in a carei apropiere se afla.

castelu situatu la tiermurii marei-negre, camu siese-dieci mille distantia dela Constantinopole, si pentru a tara Europeaniloru *tota* comunicatiunea cu Asi'a, le inchise calea, edificandu o cetate nuoa intr'unu locu numitu Bogaz Kesen; o fortificã bine si o numi Giuzelhisar (10).

LA PERSTASIUNEA VEZIRULUI DESISTE DELA CUCERIREA CONSTANTINOPOLEI

VII. Assicurate marginile imperiului de tôte partile, Baiazetu anca in acelu anu merge cu armata mare pana sub mureii Constantinopolei, fora ca se dea de cea mai mica resistentia (11). Tôte erau preparate pentru a dá assaltu cetatiei, candu marele veziru vine si-si iea libertatea de a disvade pe Sultanu dela obsidiune, dicendu'i in cuvente alese: «Imperiulu ottomanu este degiã atãtu de mare si intinsu, «in câtu elu pôte impune legi nu numai la tóta Asi'a, cì si la cea «mai mare parte a Europei: indestuliti-ve cu aceste vaste domeniuri, «pentru cá se nu mai escitati invidi'a principiloru crestini. Potes- «tatea vóstra este degiã atãtu de mare, in câtu n'aveti de a ve teme «nici atunci, candu tóta lumea s'ar scula si si-ar' unì puterile contra «vóstra. Dar', de unu lucru trebe se né tememu. Cetatile de cu- «rendu cucerite, pe câtu timpu spiritete locuitoriloru anca nu sunt «impacate, se voru incerca la cea d'anteiu ocasiune a scutura ju- «gulu ottomanu spre cea mai irreparabile dauna a imperiului. Lu- «mea tremura de armele ottomane. Déca va strabate scirea despre «obsidiunea Constantinopolei, nú me indoiescu ca toti principii «christiani isi voru intrunì poterile loru, voru declara bellu musul- «maniloru si se voru adopera dein tôte poterile, cá se conserve im- «periulu grecescu, pentru cá ei sunt de parere, cá apunerea acestuia

(10) *Giuzelhisar* sèu castellu frumosu. Asta-di se numesce *Bogazghècid* sèu canalulu strimtoarei de mare, intre sinulu mârçi Marmora si muntii de Niccea, numiti *Iznic daglari*. De aici, d'in aresti muntii se prevede Constantinopolea cu materialu pentru edificarea caselor si construirea de nai.

(11) *Fara resistentia*. Crestinii atribuie ridicarea obsidiunei dela Constantinopole parte rugamentelor lui Emanuel Paleologu, parte fricei de apropiarea lui Temurlenky. Ma acèsta espediune a lui Temurlenky cade cu siepte ani mai tardiu; mai de parte este lucru absurdu a supune, ca Sultanulu s'ar fi abatutu atãtu de usioru dela scopulu seu pentru placerea lui Paleologu. Prin armare, ni se pare cá este mai a própe de adeveru acea, ce amu relatatu noi, basati pe analile turcesci.

« amerintia la tóte celelalte staturi perire, de care nu voru potea
 « scăpa ; pentru-ca ei nu sunt asia de nauci cá se nu védia, ca per-
 « diendu-se capital'a imperiului grecescu, apoi rapedele progressu
 « alu armelor ottomane nu va da de nici o resistentia. Deci de si
 « eu nu desperu cá cetatea acésta se póte cuceri, totusi sunt de pa-
 « rere cá cucerirea ei se mai fia amanata, pentru-cá nu cum-va
 « apucandu-ne de prea multe, se venimu in periculu de a perde cele
 « castigate pana acilea cu atátea fatige. Totusi, pentru cá se profi-
 « lámú ceva dela fric'a in care se afla acuma locuitorii Constantino-
 « polei, se se tramita soli la Istambul-Teccuiri (12) si se i se puna
 « ori-ce conditiuni va voi Baiazet. Acela in locu se le respinga, le
 « va accepta ca unu daru cerescu, dein cauza ca elu abia pote spera
 « se scape dein acestu periculu.

ELU TRAMITE SOLI LA IMPERATULU GRECILORU

VIII. Baiazetu apróba opiniunea vezirului, si tramite delegati la
 imperatulu Paleologu cu scrisóre in urmatorii termini: « Prin indu-
 « rarea divina, imperiulu nostru, carui Dumnediéu n'a pusu margini,
 « a suppusu mai tóta Asi'a, si mai multe tieri intinse in Europ'a.
 « Numai cetatea Constantinopolei este inderetu. Afara de murii ei
 « nu li-a remasu nimic. Poti vedé dar pré usioru, ca o coróna tre-
 « be se aiba unu capu care se o pórté. Asiá, inainte de a proba sórtea
 « unui bellu infelice, si de a vedé tristulu spectaclu de macellulu
 « atátoru ómeni innocenti ; inainte de a vedé destructiunea inevi-
 « tabile a cetatiei tale, care nu se va poté atribuí decátu obstinati-
 « unei tale si impietirei animei tale ; noi te provocamu si admo-
 « nimu prin cuvente amicabili, ca se dai cetatea. 'Ti lasamu in voia,
 « a pune tu conditiunile. Er' déca te vei oppune, noi suntemu si-
 « curi ca'ti va paré reu cá n'ai urmatu consiliulu nostru ; atunci inse

(12) *Istambul Tekkiuri*. Istambul se vede a fi nume corruptu d'in Constantinopole
 séu d'in fras'a vulgara grecésca *εις την πάλιν*. Atátu invetiati turci, cátu si impera-
 torii in mandatele loru scriu Constantinie. *Tekkiur*, déca 'mi è permisu a coniectura
 este o corruptiune d'in τοῦ καίσιον. Se scrie inse câte-odata si *Ciasar* si *Caisar*, Cae-
 sar. Afara de acést'a, *Tekkiuri* este unu titlu ce turcii dau gubernatoriloru crestini
 precum : Selanik Tekkiuri, gubernatoru de Tessalonichi'a ; Gieliboli Tekkiuri, guber-
 natoru de Gallipole.

« va fi prè-tardiù. » Acesta era coprinsulu scrisorei. Delegatii inse aveau instructiuni, ca, in casu candu ar' vedea ca grecii sunt resoluti a defende cetatea, ei se indulcésca pretentiunile, si se inchieia pace sub conditiunea unui tributulu anuale.

GRECII SE SUPUNU LA TRIBUTU ANUALE

IX. Admisi delegatii in cetate, au presentatu lui Paleologu scrisóri'a Sultanului. Imperatulu mai spaimentatu de cumu se cuvinea in dignitatea sa, se invoi a implini pretentiunile lui Baiazetu: elu nu vedea alta scapare pentru a'si conserva corón'a si a salva capital'a; si consimti a inchieia unu armistitiu pe diecè ani sub urmatóriele conditiuni: « Paleologu va respunde in totu anulu unu tributulu « de diece mii de Tiuluri Altun (13). Ottomaniloru li se permite « de a edifica in Constantinopole un'a Giamia, si Mekkieme; ei « voru institui acolo si unu Cady, a carui jurisdictiune este limi- « tata asia: déca unu crestinu d'in Constantinopole are cërta cu unu « musulmanu, se o judece patriarchulu cetatiei; ér' déca duoi mu- « sulmani au cërta intre sine, se o judece Cady loru: asemenea, déca « crestinii in Adrianopole ar' avea cërta intre sine, s'o decida pa- « triarchulu acelei cetati; ér' déca cèrt'a este intre crestinu contra « unui musulmanu, s'o decida Edrene-mevla-si » (14)

SE EDIFICA GIAMIA IN CONNSTATINOPOLE

X. Aceste au fostu conditiunile armistitiului, dupa care turcii au edificatu in Constantinopole prim'a Giamia, pe candu crestinii inca

(13) *Tiuluri Altun*. Nominatiune particulara pentru ruspai (ducatii) turcesci, cari sunt egali ducatiloru venetiani, si valorédia trei sute aspri (*). *Tiuluri*, cuventulu in sine, deriva dela vulgarulu grecescu φλορι.

(14) *Edrene-mevla-si*. Jude eclesiasticu in Adrianopole. *Edrene* este Adrianopolea, si *Mevla* (**) jude eclesiasticu, inferioru in rangulu Istambul Effendi si lui Cadijuaaskier. Si este ca si articulu grecu δ; ca cum amu dice: Ο Μολαδ τῆς Ἀδριανοῦπολεως δ' Ἀγῶς τῶν Ἰανιτικῶρων. Jude de Adrianopole; Ag'a Ianiceriloru). *Mola* sunt in mai multe cetati; dar' numai celu d'in Constantinopole, in onórea acestei cetati, are titulu de Effendi; ceilalti se numescu puru si simplu *Mola*, precumu: *Misr-Molasi*, judele Egyptului; *Biurusa-Molasi*, judele de Prusa; *Haleb-Molasi*, judele de Aleppo.

(*) Siepte si diumetate lei (franci) *Tr. Franc*.

(**) *Mevla* de comunu se pronuntia *Mola*.

domnia in acea cetate. Giami'a aceea pene in diu'a de asta-di se numesce a lui Daud Pasia (15), si apoi o Mekkieme (16).

TAMERLANU INTRA IN ASI'A

XI. Pe acea cale nu numai insigneile imperiului ottomanu, ci si religiunea mahomedana a fostu introdusa in capital'a imperatiloru grecesci: prognosticu fatale de proxim'a stingere a lineei imperiali. Grecii de aci inainte se puteau considera cá suppusi de fapta ai lui Baiazetu, cu tóte provinciele loru si cu capital'a loru cu totu. Dar' ori-cari ar' fi fostu cugetele lui Baiazetu in asta privintia, aceea si fortuna care 'lu elevasé atátu de inaltu, prin unu jocu alu seu l-a si resturnatu. Pe candu se bucurá de triumfele sale in Europ'a, si in ambitiunea sa nu cugetá la alta decâtu la imperiulu a tóta lumea: Temurlenkj (17) omu de origine obscuro, si alesu rege la Scythi, isi aduna armata numerósa de tataru orientali, irrumpe in Asi'a, si face se tremure tóte provinciele de elu, subjugandu mai multe cetati parte de ale persianiloru, parte de ale turciloru.

I SE OFFERE CONSTANTINOPOLEA, DAR REFUSA

XII. Paleologu in starea critica in care era, tramise delegati la

(15) *Daud Pasia*. Daud séu Davud, pronuntiatuone turcésca a numelui ebraicu David.

(16) *Mekkieme*. Pretoriulu séu sal'a de audientia, unde se desbatu si se decudu cauzele. *Mukkiem* semnifica forte, stabilu, firmu; si *Aiukim*. sententia, decretu. In Constantinopole sunt mai bine de doue-dieci de *Mekkieme*; d'entre cari cea principale se numesce *Mekkiemei Mahmud Pasia*, dela numele fundatorului, care a fostu si mare veziru.

(17) *Temurlenkj*. Nascutu d'in hórd'a séu tribulu Ciagatianu, barbaru dupa nasceru, dar' finu si fórte cultu dupa creștere. Adeveratulu seu nume e Temurlenky, care in limb'a comuna s'a coruptu in Tamerlan, éra in limb'a persica insémna schiopu; si se dice ca elu intr'adeveru ar' fi avutu acestu defectu. Proba, urmatóri'a istorióra, ce tradițiunea turcésca o a conservatu despre elu. Intre mai multi alti captivi persiani era si unu pictoru judecatu la mórte. Aducéndu-lu la locul de supliciu, a rugatu pe Tamerlanu, ca se nu 'lu uciga, cáci cu elu ar' peri artea picturei, si déca vré, ilu va convinge despre escellentia acestei arte chiar prin figur'a insasi a lui Tamerlanu. Acesta consimți, si ordiná se'i faca portretulu. Pictorul se puse, si vediu ca Tamerlanu é schiopu de piciorulu dreptu, si orbu de ochiulu stangu, ilu depinge cu piciorulu dreptu cam plécatu séu strimbu, si cu ochiulu stangu inchisu, in posițiunea unui omu care fiindu la venatu, vre se descarge o sageta si tientesce cu ochiulu dreptu. Tamerlanu admirandu agerimea de spiritu a pictorului, îi daru viétia si libertatea.

Tamerlanu, pentru a se plange de injuriile ce suferă de la Baiazetu, si à'i implora ajutoriulu, promitiendu a i se face vasallu si a'i dà imperiulu in feudu. Temurlenkj a respunsu ca voiesce a'lu protege si a'lu defende contra inamiciloru sei, dar' ca nu'lu lasa consciinti'a a pofiti avuti'a altui-a. O ! generositate incomparabile dela unu barbaru ! (18).

FACE BELLU LUI BAIAZETU

XIII. In realitate, acesta anca a fostu unulu d'in motivele , ce au îndemnatu pe Temurlenkj a'si intorce armele contra lui Baiazetu. Insii scriitorii turci d'icu : la anulu Hegirei 800. Ahmedu Halamir⁽¹⁹⁾ chanulu de Bagdadu, se revoltase contra Sultanului dein Egiptu, dela care dependea, si nepotendu inghiti unele injurie ale acestui-a, se arunca in braçiale lui Baiazetu ; care apoi cu propriile sale medilôce rupendu dela Egiptiani provinciile Ilbistan, Malati'a, Diurge si Nehbi, le adnecșà imperiului seu. La reintôrcere d'in acêșta expedițiune , Baiazetu irrupse in provinci'a Azerbegianu (20) supusa prin-

A. 800
I. C. 1397

(18) *Dela unu barbaru.* In adevèru, generositatea acestui principe barbaru nu pôte fi admirata destulu ; respunsulu seu merita a fi transmisu posteritatiei in litere de auru. Paleologu i ofere imperiulu seu si capital'a sa ; Temurlenkj i promite ajutoriu, dar' refusa ofertulu, si tramite urmatoriulu generosu respunsu : «Nu este justu a schimba nimicu intr'unu imperiu atatu de anticu, nici a supune unui jugu strainu » o casa atātu de mare si ilustra, a carei reputatiune au ajunsu pên' la tatari ». Acêșta marime a animei sale i-a datu puterea de a sustiené sangerôșele lupte, si de a forma armate totu atātu de grandiôșe, déca nu unai superiori, ca ale lui Dariu si Xerse atātu de renumite in istoria.

(19) *Ahmed Halamir.* Unulu d'între acei satrapi persiani, despre cari de atâte-ori amu vorbitu. *Halamir* in limb'a arabica însémna domnu actualu si perpetuu. Totu istoricii, atātu persiani câtu si turci, convinu intr'aceea, ca *dela timpulu lui Halamir* încôce s'a transferatu scaunulu imperiului persianu dela Babiloni'a (turcesce Bagdad) la Revanu, si de aici la Ispahan. Babiloni'a de asta-di, ce turcii o numescu Bagdad, nu è situata in partea orientala a Eufratului, ci in partea occidentala, care cauta spre Europ'a ; in partea orientala se vedu resturi multe de ruine, cari dupa afirmatiunea unanima a istoriciloru arêta, ca aici a fostu Babiloni'a antica. — In Indiele orientali se vede si asta-di unu turnu micu, care turcii 'lu numescu *Cușu Chiabuyisi séu* turnulu paseriloru (*).

(20) *Azerbegianu*, A se vedé not'a 11. Capu I.

(*) Séu Cuibulu paseriloru.

cipelui Tahrinbeg (21), și după ce învinsese pe gubernatorii său satrapii provinciei, impuse lui Tahrinbeg unu tributulu anualu foarte considerabile. În urma, prin unu sentimentu de clemenția, său pentru că tributulu i se parea prea greu, restituì provinci'a lui Tahrinbeg. Pușinu după aceea, Baiazetu, său ca 'i pareu reu de acestu actu de bunătate, său ca 'i venì suspecta fidelitatea lui Tahrinbeg, deși acesta respunsese tributulu pe acelu anu, 'i luà femeia și pe doi copii, și-i duse că ostatici la Prusa. Alți auctori, mai puțin acreditati la turci, dicu că Baiazetu ar fi fostu foarte înamoratulu în femeia lui Tahrinbeg, și pentru aceea o ar' fi luatulu cu forța de la acesta. Ori cumu ar' fi, Tahrinbeg ne potendu suferi injuri'a comissa ori prin adulteriu ori prin violentia, se retrase îndată dela Baiazetu, și merse la amicul și protectorulu seu Temurlenkj, unde plângendu-se pentru nedreptatea ce suferise, prin această provocă unu bellu terribile în contra lui Baiazetu.

ILU ÎNVINGE ȘI 'LU DUCE ÎN CAPTIVITATE

XIV. Temurlenkj înduplecatulu prin perseverența lui Tahrinbeg său prin a lui Paleologu, său prin amendoiu, în anulul Hegirei 804 se puse în fruntea unei armate valoroșe de Schyti, și merse la lupta în contra lui Baiazetu. Ostirile amendoșe se întelnescu aproape de Prus'a (22), cetate renumita în Bithini'a. Aci se da o lupta d'în cele

A. 804

I. C. 1401

(21) *Tahrinbeg*. Acesta încă a fostu unulu d'în gubernatorii său satrapii, cari au scuturatu jugulu imperiului persianu, debilitatu prin dese încursiuni ale Tatariloru.

(22) *Aprópe de Prus'a*. Cei mai mulți scriitori creștini țin, că această batalia a avutulu pe țărmurii Eufratelui; dar istoricii turci dicu în unanimitate, că Temurlenky îndată după bătăia a intratu în Prus'a, capital'a Bithiniei; proba evidentă, că această lupta sangeroșă s'a petrecutu pe siesurile acestei cetăți. Geografii știu prè-bine distanța de aici péné la Mesopotami'a. Dar această opinie a scriitoriloru turci se confirmă încă și prin alta împregiurare; ei dicu, că Temurlenky campatu cu armat'a sa lângă Iengishehir, său Neapole în Asi'a-mică, a remasu aici trei zile petrecându-și cu Nasradin Ilgea, bufonu său mai bine Esopu turcu; care cu fabulele sale într'atātu l-a încantatu, în cătu a lasatu cetatea liberă și neatacată. Pentru a satisface curiositatea lectoriloru, voi face o digresiune dela materia, și voi estrage d'intr'o carte scrisă în limb'a turcésca, câte-va singularitati despre acestu omu. La faim'a despre apropierea lui Temurlenky locuitorii cetății Ienishehir, unde se ținea și Nasradinu, facu toate preparativele pentru a se pune în stare de apărare. Nasradin s'a pus cu tota serioșitatea a'i disvade, offerindu-se de a merge d'în partea loru că

mai furióse si mai obstinate ce s'au vediutu candu-va : de amenduóe partile se lupta ca egale bravura, dara nu cu egalul successu : trei-sute-patru-dieci de mii de ómeni cadiussera morti, si lupt'a anca, totu tienea. In urma turcii sunt invinsi ; Mustafa, fiulu celu mai mare alu lui Baiazetu ucisu pe candu se luptá cu barbatia extraordinaria ; Sultanulu insusi prinsu. Acestu Baiazetu, spre esemplu memorabile alu jocului fortunei, cadiù intr'unu momentu d'in culmea gloriei ; elu fù inchisu intr'o colivia de feru, unde 'si terminà viéti'a. Asia patiescu acei-a, cari se credu superiori fortunei : ea,

delegatu la Temurlenky. Candu era gat'a se plecè, ii veni aminte ca ce presentu ar fi mai acomodatu se duca inamicului pentru a'lu imbandi si a'i castiga binevointi'a atátu pentru sine câtu si pentru concetatenii sei ? In fine se resolvì se'i duca póme. « Dar — disse elu in sine — unu consiliu bunu in dilele rele, totdeauna è bine-venitu. » Se intrebu mai antáiu pe nevésta-mea. Ce cugeti, ii disse elu, ce póme ar placé mai multu lui Tamerlanu, smochine sau gutuie ? » « Gutuie — respunse ea — ca sunt mai mari si mai frumóse ; sciu ca'i voru placé. » Atunci disse elu : « Ori-cátu de bunu ar' fi consiliulu in casuri de nevoia, dar' consiliulu muierei niciodata nu è bunu. » Io voiu duce smochine, si nu gutuie ». Deci aduna iute câte-va smochine si alerga cu ele la Tamerlanu. Acest'a intielegóndu ca faimosulu Nasradin Hogia a venitu in castre ca delegatu d'in partea cetatiei, dede ordinu a'lu introduce la sine. Bietulu Esopu turcescu era plesiu ; Tamerlan vediendu acést'a, ordinà se i se arunce tóte smochinele un'a câte un'a in capu. Servitorii punctuali, esecuta ordinulu ; ér' Nasradinu la fia-care lovitura strigá câtu putea, dar' fórtè seriosu : « Laudatu se fia Dumnedieu ! Laudatu se fia Dumnedieu ! » Tamerlanu curiosu a sci ratiunea acestei esclamatii, ilu intrebá ce va se dica cu acésta ; ér' elu, totu cu acelasiu sange rece, respunse : « Multiamescu lui Dumnedieu, ca n'amu urmatu svatulu muierei ; ca déca in locu de smochine ve aduceam gutuie, precumu a vrut ea atunci de siguru remaneam cu capulu spartu ». Dupa acestu accidentu Nasradinu ajunse se se cunósca mai deaprópe cu Temurlenky si odata 'si luá libertatea de a'i face unu altu presentu de diece curcubete (*) fórtè tinere, culesse numai de curendu si raritate anca. Temurlenky 'i remunerà presentulu cu diece taleri de auru. Câte-va dile in urma, candu curcubetele erau acumu pretutindenea destule, incerca ca unu caru plinu de acelea si le duce lui Temurlenky totu in presentu. Portariulu inse, care 'si adusesse aminte de profitulu lui Nasradinu cu cei diece crastaveti de mai nainte, nu 'lu lasa se intre, pécé nu-i va promite ca 'i va da diumetate d'in recompens'a ce va primi pentru noulu presentu. Nasradinu se invoiesce, si se introduce la Temurlenky. Acest'a 'lu intréba ca ce voiesce ; ér' elu respunde, cà i-a adusu in presentu acumu mai multi crastaveti decâtu mai inainte. Temurlenky da ordinu, se capete atâte bâte câtu crastaveti au adusu. Se numera crastavetii, si sunt cincisute. Nasradinu a trebuitu se se supuna ; si suffere cu tóta patienti'a duóe-sute-cincis-dieci de lovituri. Candu au ajunshu la acestu numeru

(*) Vulgo crestaveti, crustaveti séu crastaveti.

prin unu capriciu, pôte se arunce pe cei mai potenti in starea miserabile de sclavi. Temurlenky immediatu dupa acêsta victoria, intrâ in Prus'a, si suppusse potestatiei sale pe celelalte tîeri asiatice.

CALITATILE LUI BAIAZETU

XV. Acestu sultanu, demnu de memori'a ómeniloru atatu pentru fortun'a sa buna, câtu si pentru cea rea; a domnitu patru-spre-diece ani si trei luni, si a traitu ani cincî-dieci-si-optu. Principe de o inima intrepîda; politicu rafinatu intru a sci alege momentulu si oca-siunea propria affaceriloru sale. Incomparabile in promptitudinea de a ridica armat'a si á o trecê in locurile cele mai departate : de aci se si numi *Ildirim* séu fulgeru. Era colericu : defectu ce'lu au mai tote spiritele mari ; dar' irritatiunea 'i trecea indata, si gratio-sitatea 'i luá locul. Amatõriu passionatu de architectura, elu in totu anulu lasá a se edifica câte-o moschea, giamia, medrese si imarete. Se spune despre elu, cà se portá cu mare stima catra eruditi si ómenii religiosi. Intre imperatii ottomani elu a fostu primulu care a portatu bellu pe mare ; spre acestu scopu a construitu flóta de trei-sute de vase lungi (23), si pôte cà ar fi apucatu a domina si pe mare

incepe a striga ca : « elu si-a pîritu partea fara scadere, si spera cà regele va face dreptate si portariuluu seu, dandu acestui-a partea ce i se cuvine ». Regele intréba : « ce vre se dica cu acésta ? » « Amu facutu accordu — respunse elu — cu portariulu « vostru ca se 'mpartimu in diumetate profitulu ce va aduce presentulu meu : si nu- « mai cu acestu pretiu m'a lasatu se intru la Maiestatea vostra ». Portariulu fû chia-matu indata, si recunoscendu accordulu, a trebuitu se se suppuna, si a pîritu si elu contingentulu seu de duée-sute-cincî-dieci de betie. Cu tímpu dupa aceea, Temurlenky care prinsese gustu de glumele lui Nasradinu, pentru a'lu incuragia, 'i dise se 'i céra ce va vré, si se fla siguru ca nu í se va refusa. Nasradinu 'i cerú nu mai multu decátu diece taleri de auru pentru a face unu monumentu demnu de a trece la tóta posteritatea. I se numera banii ; si elu se pune si face unu portalu de pétra in midi-loculu unui campu, si'lu provede cu tóte lacatele si incuietorile. Intrebatu fiindu ca ce insemnédia acésta póta estraordinaria, elu respunse : « Posteritatea cea mai de- « partata, va conserva memori'a acestei portí chiar atatu de bine, precum va con- « serva si memori'a victorieiloru lui Temurlenky ; cu acea distinctiune, ca pe candu « acestu monumentu, labórea maniloru lui Nasradinu, va destepta risulu acelor care « 'lu voru vedé, pe 'atunci memori'a faptelor lui Temurlenky va stórcé lacrimi dela « toti cari, dela unú capu alu lúmei pên' la celaltu, voru audi de ele. »

(23) *Vase lungi*. Asupr'a acestui punctu scriitorii crestini differu de scriitorii turci.

déca dein nefericirea sa nu s'ar fi incurcatu in acelu bellu mare cu Temurlenkj si nu ar fi cutediatu a esi in persóna pe campulu bataliei.

FIII SEI

XVI. In câtu pentru fiii sei pe cari falsu i (24), numescu Erdogul,

Cei-a pretindu ca Muradu, tatalu lui Baiazetu, a fostu primulu care a introdusu usulu nãiloru la turci; pre candu cesti-alalti affirma, ca Baiazetu este auctorulu marinei turcesci; si d'icu ca antecessorii acestuia n'au trecutu strimtórea dela Gallipole decâtu in barce mici, si déca au avutu vase, aceste au fostu luate numai imprumutu. Io d'in parte-mi tienu la affirmatiunile turciloru, cari pentru mine au mai multu pondu decâtu ale strainiloru.

(24) *Fiii sei.* Georgiu Phranza, marele vestiariu alu imperatului grecu, ne lasa scire multu mai confusa asupr'a fiiloru lui Baiazetu. Adeveratu, ca elu è contimpuranu si nu s'ar cadése comitta erori, dar unui omu care in lucrurilè despre imperiulu grecu, va se dica in celle ce atingu patri'a sa, cade in dese contradictiuni, se póte ierta pre usioru ca gresiesce in cele turcesci. Si nici nu'i facemu vre-o imputatiune, fiindu ca elu singuru dice in epilogulu istoriei sale, ca a scrisu oper'a sa pre candu era frantu de anii betranetiei si in esiliu, unde n'a potutu avé ocasiune de a consulta acte publice, si n'au avutu altu sorginte decâtu memori'a sa. Apoi amu prepusu ca scrierile sale sunt falsificate de o péna moderna; ca-ci imi vine pre suspectu, candu vedu, pentru esemplu, in Cartea I. Capu 31. ca vorbesce despre Bogdani'a ca tributaria turciloru sub Mahomedu II, candu tóta lumea scie, ca acésta tiéra numita Moldavi'a pe atunci, n'a fostu suppusa turciloru péné sub Solimanu I, candu principele Bogdanu o a suppusu acestui-a de buna voia, si numai dela acestu timpu si dela numele acestui principe au inceputu turcii a o numi Bogdania. Asemenea sunt inventiuni si suspecte circumstantiele cu cari insoçiesce descrierea batailoru civili intre fiii lui Baiazetu; istoricii atátu crestini câtu si turci nu sciu nimicu despre acelea. Elu dice aici, ca Baiazetu avuse cinci fiii: Moses, Iusuph, Iesse, Musulman si Mehemed, si ca Moses a cadiutu prinsu in batali'a contra lui Temurlenky; ceialalti patru frati ai sei au trecutu in Europ'a. Iusuph s'a facutu crestinu. Iesse, favoratu la inceputu de fortuna, a batutu pe Ungureni si pe Serviani; dar' in urma certandu-se cu frate-seu Musulmanu, s'a incaieratu cu acesta in lupta pe siesurile dela Capadoci'a, a remasu batutu, si voindu a fugi a fostu prinsu si ucisu d'in ordinulu fratelui seu. Temurlenky atitia pe fratii Musa si Musulmanu, unulu in contra altui-a, Musa trece in Europ'a, unde cu ajutoriulu despotului Serbiei, supune tóte provinciele Europei ce apartienea la dominatiunea ottomaniloru. Musulmanu, luandu-si calea prin Constantinopole merge in contra fratelui seu Musa in Europ'a, perde inse batai'a, si 'si perde si vícti'a, ucisu fiindu prin ordinulu acestuia. Dupa aceea, Emanuel Paleologu imperatul dé Constanopole, chiama in Europ'a pe Orchanu, fiulu lui Musulmanu, si 'lu inarma contra lui Musa; dar' pe Orchanu ilu vinde vezirulu seu Sampanu, si i se scotu ochii.

Issa, Calepin, Ciriceledis si Cibelin (25), scriitorii crestini sciu se spuna multe lucruri despre ei; dar sunt desmintiti prin cursulu istoriei si prin datele istoriciloru turci. Acestia in unanimitate afirma, ca Baiazetu au avutu patru fii, anume: Mustafa (26), care a cadutu in batai'a cu tatarii lui Temurlenkj, apoi Soliman, Musa, si Mahomedu. Cesti trei d'in urma adeca: Solimanu Celebi, Musa Celebi si Mahomedu, au fostu toti Sultani portandu sceptrulu turcescu; dar' numai Mahomedu se numera intre imperatorii ottomani; ceea ce vomu vedea mai pe largu in cursulu acestei istorie.

Musa vine apoi a 'si isbendi contra lui Emanuel, si appare cu flota grandioasa inaintea Constantinoplei; perde inse batali'a, si lasa acestu bellu intr'atatu. — Mahomedu ambla la inceputu ratecindu d'intr'unu locu intr'altulu, si 'si sustinea viétia cu lucrulu maniloru sale. In urma, principele de Capadocia i da ajutoriu, si declara bellu fratelui seu Musa. In duoe lupte a fostu batutu; dar' reinteritu prin ajutorulu principilor de Serbi'a si de Bulgari'a, reinnoi bellulu contra lui Musa, si corrupeudu pe officiaru acestuia, remase in urma invingetoriu. Musa fu prinsu in fug'a sa, si ucisu de unulu d'in generalii sei. — Acésta è narratiunea ce ne da Georgiu Phranza. Si tote aceste fapte urmate un'a dupa alta, le indésa intr'unu intervalu numai de trei ani si duoe luni. Cاتا absurditate este aci, o pote vedé ori-cine, care pricepe numai ceva d'in chronologia; prin urmare me credu dispensatu de a o mai demonstra.

(25) *Calepin, Ciricelebis, si Cibelin.* Tote sunt numiri corrupte d'in cuventulu turcescu Celebi. Amu notatu mai in susu (*), ca cei mai de frunte d'in junii turci isi adogou numelui loru propriu numirea de Celebi, precum Solimanu Celebi etc. Ciricelebis pare a fi corruptiunea d'in cuventulu vulgaru grecescu. *Κύρις*, diminutivu d'in *Κύριος*, domnu; cá-ci Phranza in cartea I. capu 82 da lui Mahomedu I. supra-numele de Ciritzis.

(26) *Mustafa.* Fiindu celu mai mare-alu lui Baiazetu. Toti scriitorii crestini si turci dicu cu acestu Mustafa remase mortu in batai'a contra lui Temurlenkj. Dupa bataia corpulu seu fu cautatu cu de-a-meruntulu printre morti, dar' nu l'au potutu cunosce nimene; nici dupa aceea n'au apparutu in nici-o parte, nici intre captivi, nici altu unde-va; de aici s'a datu epitetulu de Nabadid séu perJutulu. Unii scriitori crestini ilu numescu Erdogul, dar nu sciu pe ce motive. Atátu-a è sciutu, ca in totu cursulu istoriei nu obvinu decâtu patru fii ai lui Baiazetu, dara intre acesti-a nu este Erdogulu

Principi contimpurani lui Baiazetu in Europ'a au fostu:

La Constantinopole. Ioanu Andronicu Paleologulu 1384—1388; si Emanuel Paleologulu 1388—1418.

In Occidentu. Venceslau fiiulu lui Carolu IV. 1378—1399; si Robertu de Bavaria 1399—1410.

In Angli'a. Richardu II. 1377—1399; si Henricu IV. 1399—1412.

In Franci'a. Carolu VI 1380—1422. *Tr. Angl.*

(*) A se vedé la capu 4, nota 27.

INTEREGNULU SUB SOLIMANU CELEBI

FIULU LUI IILDIRIMU BAIAZETU

CARTEA II. CAPU I.

SOLIMANU SE PROCLAMA IMPERATU

I. Dupa ce marele Baiazetu cadiutu in captivitate, fu inchisu in colivi'a de feru precumu vediuramu, éra Mustafa fiulu seu celu mai mare remase mortu in batali'a cu tatarii, celalaltu filiu alu seu Suleimanu Celebi (1) scapandu prin fuga inpreuna cu Ali pasia, marele viziru alu tata-seu, trecu la Nice'a, pentru a scapa de persecutiunea

(1) *Suleimanu Celebi*. Istoricii crestini dau acestui principe diferite numiri, precum Calepin, Cyricelebis, si Cibelin. Turcii n'au in limb'a loru nume proprie de acestea; si dupa etymologi'a loru n'au nici-o semnificatiune. Totu ce se póte dice este ca, precumu amu insemnatu mai in susu (*), aceste sunt derivate in modu corruptu dela cuvintulu Celebi. De altminterea, sub tóte aceste numiri nu se póte intelege altulu decâtu Soleimanu alu nostru; cá-ci elu è azelu Capelinu, care scapandu d'in batali'a cu Tamerlanu, se retrase la Adrianopole, unde fu proclamatu rege de catre suditii sei. Inse nici elu nici fratele seu nu se numera intre imperatii ottomani, de si ei au gubernatu imperiulu turcescu in intervalu de unu-spre-diece ani; si nici cu titlulu de Padischah, care este nūmēte usitatu alu Sultaniloru, n'au fost onoratu nici-odata. Ratiunea aci este, ca nici unulu nici altulu n'a domnit numai singuru in imperiu; ci au gubernatu separat, unulu in Europ'a si celalaltu in Asi'a; pene ce au peritu amenduoi prin mutuali imparechieri si fraticidii; ér Mahomedu fratele loru au trasu apoi la sine potestatea imperiului intregu, si se considera de alu cincile-a rege séu imperatu alu turciloru.

(*) A se vedé not'a 21 la capu 5 cartea I.

fatalei sale sorti. Aici, dupa câtu-va timpu isi reveni în curagiu, si trecându preste marea Marmora vine la Adrianopole, unde trupele remase în Europ'a l-au salutatu imperatu.

INTIMPINA CU DESPRETIU PE DELEGATII LUI TEMURLENKJ

II. Temurlenkj dupa victoria (2) a intratu în Prus'a, de unde tramise delegati la Solimanu cu scrisóre de urmatoriulu cuprinsu: « Me dõre de catastrof'a pe câtu de neasteptata, pe atâtu de incomprensibile a parintelui Vostru Iildirim. Dar' trebe se recunõscemu, ca Dumhediulu scie umili pe aceia, cari orbiti de ambitiune nu vreu se asculte de alta lege, decâtu de arbitriulu loru, crediendu ca este justu totu ce le dictedia vanitatea propria. Io m'asiu poté fall ca pen'acumu mi-a favoratu sörtea peste tóta asteptarea; si nime nu'si póte imagina prosperitatea la care amu ajunsu. Dar sörtea inimicului meu m'a atinsu, si voiu a pune margini bunei mele fortune, pâna a nu veni se me infrene ea pe mine: Voiu prin urmare se uitu ca amu fostu inimiculu lui Baiazetu, si sunt dispusu a fi cá unu parinte pentru fiii sei, déca si ei voru fi dispusi a recunõsce grati'a invingétoriului loru. Mi sunt de adjunsu tierile cate am cuceritu pên'acumu, si nici-odata nu me voiu increde la îndemururile capritiõse ale fortunei ». Ori cine s'ar fi impresionatu de aceste promissiuni frumõse ale unui invingétoriu, numai ànim'a lui Solimanu a remasu nemiscata. Elu nu putea uita, ca este fiulu unui parinte care nu primiá, ci dictá legi. Tratà pe delegatii lui Temurlenkj cu despretiu, si 'i tramise inderetru c'unu respunsu fõrte arrongante (3). Dar' superbi'a lui a fostu în urma si caus'a calamitatiloru sale.

TEMURLENKJ FACE PE MUSA IMPERATU IN ASI'A

III. Temurlenkj audiendu respunsulu lui Solimanu, dfse în sine:

(2) *Dupa victoria.* Proba evidente ca batai'a a avutu locu nu în Mesopotani'a, ci în Bithini'a, precumu amu observatu mai în susu (*).

(3) *Respunsu fõrte arrongante.* Scriitorii turci nu ne-au conservatu textulu propriu alu acestoru scrisori; atesta numai justulu resimtiementu alu lui Temurlenkj contra lui Suleimanu.

(*) Not'a 21 la capu 5 cartea I.

binefacerile nu sunt de a se impune ingratiilor ; si tramitindu dupa fratele aceluia , Musa Celebi (4) i conferi cu generositate imperiulu, dicându-i : « Primesce ereditatea parintelui teu ; că-ci nu re-
« gate , ci inima regale cautu eu » (5). Musa neindoiindu-se in sinceritatea promisiunii lui Temurlenkj plecà in diu'a urmatória la trupele d'in Asi'a, cari avusessera fericirea de a scapa de macellu, séu mai bine pe cari le crutiase bunetatea invingétoriului. Acestea ilu proclamara imperatu, si asia Musa castigà imperiulu in Asi'a (6).

SOLIMANU 'LU PROFUGA

IV. Ambitiunea fratelui seu inse nu'lu lasa lungu timpu a gusta imperiulu in pace. Solimanu audiendu ceea ce a facutu Temurlenkj in favórea lui Musa, 'si aduna indata trupele europene, cari nu suferissera atâtu de tare in batali'a d'in urma că cele d'in Asi'a, si merse cu ele dreptu spre Prus'a. La apropiarea sa, Musa Celebi fù cuprinsu de terróre panica ; elu nu avuse timpu de a'si întregi trupele, si cele ce le avea sub mana erau cu multu mai dissolvate decâtu ale lui Solimanu ; de aceea lasa residenti'a si totu, si fuge la Caramanu Ogli (7), unde petrecù catuva timpu. Puçinu dupa aceea,

(4) *Tramitendu dupa Musa.* Unii auctori crestini dicu, ca Mus'a d'impreuna cu tatalu seu a cadiutu captivu in batai'a cu Temurlenkj, ca acest'a l-a liberatu indata si ca insusi l-a proclamatu de imperatoru. Io inse n'amu nici celu mai puçigu scrupulu a declara acésta assertiune de falsa, cu atâtu mai vertosu, că turcii nu atingu acestu subiectu, ei ar' vré, in câtu se pôte, a inveli in profunda tacere si cea mai mica circumstantia ce ar' potea fi odiósa séu dejositória casei otomane.

(5) *Cautu eu.* Cuvente demne de lauda eterna. Elle vinu d'in gur'a unui barbaru, dar' nu sunt barbabe nici-de-cumu. Si, dela Alesandru celu mare încóce, care a restituitu lui Porus regatuldu dupa ce l-a invinsu, istori'a nu ne dà altu esemplu de-o asemene generositate.

(6) *In Asi'a.* Scriitorii crestini cari vorbescu despre Musa, precumu Phranza, in cartea I. capu 30, dicu că elu a domnit mai antaiu in Europa si nu in Asi'a, unde punu pe fratele seu Musulmanu. Nimicu mai pucinu exactu , si este surprindietoru a vedé pe acesti scriitori, cumu confunda nu numai faptele, dar' si numele acestoru doi frati ; in câtu iti trebe multa abilitate, pentru că se descurci, că cine au fostu Musa, Isa, Iesse, Casem, Ertucal, Calepin, Cibelin, Cyricelebis, Musulman, Iusuph si Mehemed. Pentru aceea speram că nime nu ne va imputa, déca in aceste obscuritati de istoria si de chronologia, preferimu a urma pe turci, ale caroru scrieri sunt si mai clare si mai exacte

(7) *Caraman Ogli.* Rege de Caramani'a, o tiéra in Asi'a-mica, si care péné 'n diu'a

el fugi și de la acestu principe, unde nu se credea în destulă securitate, și merge a cerca altu asilu la Isfendjarbeg (8), sperandu că acest'a 'lu va protege contra lui Solimanu.

de asta-di pórta acestu nume. Contiene cea mai mare parte d'în Capadoci'a antica și Galati'a. Caramanu, gubernatoru persianu înainte de invasiunea lui Ginghis-canu, a datu numele seu acestei provincia și regiilor ei. Elu a fostu primulu, care după resturnarea imperiului persicu prin tataru, s'a facutu domnu absolutu preste Caramani'a; și după Aladinu Sultanulu Iconiei, elu a fostu celu mai potente între principii confederati. Nu potu trece aci cu vederea unele alunecari ale annalistiloru creștini, precum Nicephoru, Gregoras, Georgiu Phranza și alții. Sunt gresiti candu afirmă, că divisiunea provinciiloru imperiului persicu s'ar fi facutu pe timpul lui Othmanu. Ei ne dau unu catalogu fastidiosu despre această împărțire, care nu merita nici macar a'lu pune sub ochii lectoriloru. Turcii li contradic. Se știe că ei aduna cu scrupulositate totu ce pôte avea cea mai mica umbra de verosimilitate pentru a face onóre casei ottomane; și cu tóte aceste, ei nu nógă ca regatulul Caramani'a este cu multu mai vechiu decâtu imperiulu loru, ba 'lu punu contimpuranu cu celu de Iconi'a, pe ruinele carui-a s'a fundatu imperiulu ottomanu. Și mai multu, decâtu pentru placerea aceloru-a cari punu această divisiune pe timpii lui Othmanu, amu accorda că partea Bithiniei suppusa atunci monarchului persianu, și care nu potea fi de mare întindere, a fostu singura care a cădiutu în partea lui Othmanu: atunci cumu vomu póté pricepe, că elu în timpu atâtu de scurtu a potutu se ocupa Nice'a, Nicomedi'a, Prus'a și alte cetăți în Asi'a dela imperatiil. greci, cari pe atunci anca nu erau nici atâtu de slabi, nici incurcari în belluri straine, și totu în acelu timpu se pórte bellu contra veciniloru sei și confederatiloru acestoru-a? Dar mai bine se lasanu aceste absurdități și fabule, și se nu ne mai perdemu timpul cu relevarea loru: cursulu bine întiesu alu istoriei orientali le restórna pe tóte. Candu Ginghis-canu appară pe scena, nu era alta potestate între marea egeica și 'ntre Indi, decâtu a Romaniloru. În provinciile acestoru d'în urma s'a estinsu Ginghis-canu cu armele sale. De unde è evidentu, că după ce capital'a Persianiloru și provinciile ce le appartinea în partea de catra resaritu, au fostu inundate de invasiunea tatariloru lui Ginghis-canu: tierile d'în partea de catra apusu ar' fi trebuitu necessariu se devina préda séu lui Ginghis-canu séu imperatului grecu, séu satrapiloru particulari. Dar' nici un'a nici alt'a; că-ci tatarii n'au rēmasu lungu timpu domii Persiei. Prin urmare nu ne remane alta, decâtu a tiéné la istoricii turci, și a dice cu ei că satrapii séu gubernatorii profitandu de disordinea generale, se afirmă fia-care în independenti'a sa și isi luă titlulu de rege. Scopulu istoriei presente nu ne permite a tracta acestu subiectu mai pe largu; amu indicatu numai calea pentru acei-a cari ar voi în viitoriu a tracta mai în fondu istori'a Orientelului.

(8) *Isfendjarbeg*. Nu s'unt de accordu asupra condițiunei și calitateru acestui principe. Unii 'lu considera de satrapu persianu, despre cari de atâté-ori amu vorbitu; alții 'lu credu creștinu și toparchu séu gubernatoru de Caston și alu tēnuturiloru vecine. Tatalu seu s'a numitu Cntrum Baiehid, nume turcescu; dar numele seu propriu n'are nici-unu sensu, nici în limb'a turca, nici în cea persiana

ISFENDJARBEG ILU REFUSA

V. Dar' si aici vediù ca sôrtea este in contra sa. Isfendjarbegu informatu de venirea si intentiunea lui , 'i tramise in cale delegati , spre a'lu ruga se nu intre in staturile sale, séu déca ar' fi intratu , se se retraga indata, dein causa cà se teme , ca nu cumva Suleiman se ia ocaziune de a'ï calca tiér'a cu óste si a 'ïo devasta tóta. Musa Celebi persecutatu de sôrtea sa fatale, si nesciindu incotro se'si întórca pasii, dà d'in intemplare de o naie mica aprópe de Nice'a ; se pune in ea si traversandu marea Marmora trece in Europ'a. Isfendjarbeg au'liendu despre venirea lui Solimanu, tramise la elu delegati spre a'lu informa cà ia facutu pe voia , pentru-cà nu a suferitu ca Musa se tréca pe teritoriulu lui ; de aceea elu crede cà a meritatu ca se se confirme tractatulu de pace si de amicitia ce esiste intre ei. Solimanu primesce cu multa gratia pe delegati, confirma pactulu precumu au cerutu, si'ï dimitte cu tóta onórea. Dupa aceea se întórce la Prus'a, unde pucinu pasandu-i de intreprinderile fratelui seu Musa, se dà cu totul la desfrenari si la betia (9).

SULEIMANU SE PORTA CU PUCINU RESPECTU CATRA SOLII FRATELUI SEU MUHAMED

VI. Tóte mergeau dupa placulu lui Suleimanu. Fratele seu Muha-

si nici in cea arabica. CÀ-ci este in contra geniului acestoru limbe de a lega duóe consonante la inceputulu cuvintelor, afara numai déca cuvintele sunt de origine straina ; precumu : *Istambolu* Constantinopole etc. Nu m'asiu indoi a díce, ca acestu Isfendjarbegeste parentele séu avulu acelui Sfentiar, care dupa cumu ne spune Georgiu Phranza, a perdutu Sinopea sub Mahomedu II. la anulu dela Christu 1462, séu alu Hegirei 866 ; cu atátu mai vertosu ca Castamoni'a, alu carei domnu a fostu, dupa cumu dícu turcii, nu è departe de Sinopea . Dar' annalile turcesci tienu ca domni'a lui Isfendjarbegu, s'a stersu anca sub Mahomedu I. la anulu Hegirei 814. Lasu judecatiei lectorului cá se decida asupr'a acestei ambiguitati.

(9) *Placeriloru lumesci*. Numai trei (*) imperati ottomani sunt despre cari turcii nu néga ca au fostu dati cu totul vinului si betiei. Acestu Solimanu mai antaiu ; apoi Sultanulu Selim. care s'a numitu *Mest* adeca betivu ; si alu treile-a Sultanulu Muradu, care a cuceritu Babiloni'a. Toti ceialalti, dícu ei, au fostu principi sobrii si rigorosi observatori ai legei ; asia sunt memorati si in monumentele publice.

(*) Dupa not'a ce urmédia No 14. sunt cinci.

medu (10), principe de Amasi'a, singur'a persôna de care purtá frica dupa fug'a lui Musa, 'i tramise delegati la Prusa. pentru a'fu saluta de imperatoru in numele seu, si a'i presenta cele mai pretiöse daruri. Solimanu, care nu scia a se domni pe sine in prosperitate, vorbì fôrte aspru cu delegatii, si 'i retramise fara a le da vre-unu respunsu. Prin acésta portare nu numai si-a instrainatu affectiunea fratelui seu Muhamedu, dar ea a fostu sorgintea calamitatiloru ce au caditu in urma asupr'a lui.

MUSA OCCUPA ADRIANOPOLEA

VII. Intr'aceea Musa Celebi, dupa refusulu lui Isfendjarbegu, a percursu multe tieri in Europ'a, pênê in urma se oprì in Romani'a. Aici se puse in fruntea unui mare corpu de armata, totu soldati de partid'a sa, si intaritu de trupele romane, intrà in tierile imperiului ottomanu. Elu trecù Danubiulu fara nici-o oppositiune, si in puçinu timpu ocupà residentia imperiale Adrianopolea.

SULEIMANU ILU ALUNGA

VIII. Scirea despre acésta invasiune desteptà pe Solimanu cá d'in somnulu amortitoriu, si adunandu-si trupele asiatice, trecù la anulu Hegirei 809 in Europ'a. Mus'a nici acumu nu cutedià a cauta in faci'a pericolului si a se espune la sortea incerta a bellului: fia pentru timiditatea (11) sa naturale, fia pentru neincredere in fortun'a sa. Elu prinde érase mai bine fug'a decâtu se stea la bataia, si se întôrce in Romani'a.

SULEIMANU SE DA PLACERILORU

IX. Atâtea favoruri ale fortunei au coruptu spiritulu lui Solimanu.

(10) *Mahomedu*. Turcii dicu ca Solimanu Celebi si Mahomedu Celebi au fostu frati uterini (*); si ca Musa Celebi anca a fostu fiulu lui Baiazetu, dar' dela alta muiere. Mus'a ucide pe Solimanu, frate uterinu alu lui Mahomedu; ér acést'a 'si resbuna pentru mórtea fratelui seu, bate pe Musa si 'lu ucide.

(11) *Timiditate*. Vitiurile au inaintatu atâtu de bine tôte afacerile sale; candu dein contra Musa care fusese unu domnu dotatu cu multe virtuti, fu atâtu de nefericitu in belluri, in catu elu séu de frica, séu dein cercumspectiune, nici-odata nu se incumetá se dea vreo batalia cumu trebue.

(*) De aceeași muma.

Elu isi imaginá ca tóte aceste succese sunt de a se atribui numai prudentiei si bravurei sale; si crediendu-se mai pre susu de capriciele fortunei, se dede cu totul luxuriei si betiei, unindu asia in sine viciile asiatiche cu cele europene. Disciplin'a militara, prin care se inaltiasa asia multu imperiulu ottomanu, decadiu. Functiunile de onóre se dá la debitanti de vinu si tienetori de lupanarie; cu unu cuventu, curtea imperiala semaná mai multu unei case de prostitu-tiune, decâtu unei scole a virtutiloru. Urmarea firésca fu, cá spiri-tele comandatiloru si ale celoru mari se instrainara de catra elu.

SOLDATII LUI MUSA ILU PRINDU SI' LU UCIDU

X. Musa Celebi care mai petrecea totu in Romani'a, crediu cá ar trebui se traga folóse dein desfrenarile frate-seu; asia elu trimise pe sub ascunsu ómeni inadinsu cu scrisori si cu scopu ca se irrite si mai tare pe mai-mari in contra lui. Acestia era irritati si altmin-terea contra lui Solimanu pentru faptele sale brutali, prin urmare era si applecati la rebelliune. Suleiman, cofundatu in desfrenari nu scia nimicu de tóte acestea. Deci Musa isi aduna érași armata si du-p'o lunga caletoria ajunge la Adrianopole. Aici afla pe frate-seu ne-preparatu, cá si candu nu s'ar petrece nimicu pe d'in afara. Elu nu potù nici se'si adune trupele, nici alminterea se resiste inimicului neasteptatu. In asta situatiune desperata, singurulu remediu ce 'i remasese, era a'si salva viéti'a prin fuga, si a implora assistentia de la imperatulu greciloru d'in Constantinopole. Elu pléca; si dupa percor-gerea lor duóe-dieci de mile, se credea acumu afara de ori-ce periclu si scapatu de man'a inimicului; dar' vitiurile sale favorite l-au ven-dutu in momentul candu fortun'a se parea ca anca totu se mai in-teresá de elu. Nepotendu resiste pasiuniloru sale, Solimanu mergea dein una ospetaria in alt'a, unde intre betii vorbia cu despretiu de poterea frate-seu: péné in urma fu surprinșu la o baia dela unu satu (12) intre Constantinopole si Adrianopole, si uccisu de solda-

(12) Satu. Numelé acestuia nu è notatu in annali. Déca ne è permissu a coniectura, apoi nu póte fi altulu decâtu Ciorolu séu Tirilos alu anticiloru, ori altu locu in veci-netate, cam duóe-dieci si duóe mile dela Constantinopole si totu atâte dela Adriano-pole, adevá la diumetatea cale intre aceste dué cetati.

tii (13) lui Musa. Corpulu seu adusu inaintea acestui-a, care de si se bucurá ca a scapatu de unu rivalu atátu de periculosu, totusi a lasatu a se immormenta in sepulcrulu avului seu Amuratu, supranumitu Codavendigjar (14)

CALITATILE LUI SULEIMANU

XI. Sułeimanu a domnițu siepte ani si diece luni. June principe, care a intrecutu pe toti ceilalti in calitatile rele ca si in cele bune. Soldatu bravu si ajutatú fôrte multu de fortuna, de perseverantia invincibile, principe prea clemente si generosu. Dar' éراس, candu uitá de sine si isi imaginá ca nu are a se teme de nimicu, atunci cadíu in pecatu si se cufundá cu totulu in desfrenari. (15) Prin acea portare a sa elu facú, ca fortun'a care pana acilea 'i fusese socia nedespartita, se'lu parasésca, si totuodata inștrainandu de catra sine trupele si pe functionarii cei de frunte, ii aruncá in partea lui Musa. Acésta fu caus'a ca elu pe langa tóla starea sa de fericire isi perdú deintr'odata viati'a si reputatiunea, éra asupra casei otomane, care prin virtutile sale isi castigase pana atunci destula gloria, prin vitiurile sale aruncá pata mare.

(13) *Soldatii.* Unii auctori crestini dicu ca Solimanu, séu precumu ilu numescu ei Cyricelebis, a moritu chiar candu se prepará espeditiune contra despotului Serbiei. Pare inse ca 'lu confunda cu fratele seu Musa, care in adeveru portase bellu contra Servianiloru si contra lui Sigismundu regele Ungariei. Nuóe ni se pare ca annalele turcesci sunt mai aprópe de adeveru.

(14) A se vedé not'a 2. la capu 4. cartea I.

(15) *Vitiurile.* Turcii cunoscu cincí imperáti ai lor, cari s'au datu cu totulu vitiuriloru. Trei pe cari i-amu mentionatu mai in sus sub not'a 9; apoi Mustafa I, care ineptude a guberna, de dóe-ori a fostu destituitu; si Ibrahim, a carui luxuria n'avea margini, si pentru aceea puçinu dupa suirea sa pe tronu a fostu destituitu si strangulatu. Despre toti ceilalti, turcii vorbescu cu respectu, si lauda in modu indecriptibile virtutile lor. Ba chiar si despre acei-a, ale caroru vitiuri nu le sciu ascunde, adaogu cá nu imperatulu, ci vitiulu este de condannatu.

INTEREGNULU SUB MUSA CELEBI

FIULU SULTANULUI BAIAZETU

CARTEA II. CAPU II.

MUS'A PROCLAMATU IMPERĂTORU IN EUROP'A

I. Mus'a Celebi, dupa multe fatalitati, varie scene ale fortunei si crunte belluri, au ajunsu in fine ca se 'si castige corona, cã-ci armat'a européna indata ce a auditu de mórtea lui Solimanu, ilu proclamã imperatoru.

ÉR MAHOMEDU IN ASI'A

II. Mahomedu fratele lui Mus'a d'in alta muma (1) si frate uterinu lui Solimanu, era in Amasi'a, si audindu de mórtea acestui-a, concepù ide'a de a resbuna fraticidiulu. Elu cu scopulu acesta aduna tóta puterea armata, si occupa Prus'a, unde fù proclamatu imperatoru de trupele asiatice. Dar esemplulu nefericitului seu frate, 'i inspirã mai multa circumspectiune, si inainte de a se decide se de-

(1) *Alla muma*. Nu è dubiu ca Musa a fostu frate lui Solimanu Celebi si fiu lui Baiazetu d'in alta muma. Unii scriitori straini punu la acestu locu pre unu anume Orchanu, despre care d'icu ca ar' fi fostu fiulu lui Calepinu séu Solimanu, si pe care unchiulu seu Moise séu Musa l-ar fi uccisu aprópe de fluviulu Ebru'langa Adrianopole. Ceea ce este falsu; si è destulu a ne provoca la auctorii indigeni, cari nu recunoscu nici-unu Orchanu pretinsu fiu alu lui Solimanu Celebi. D'in contra, ei ne aréta cã unu soldatu alu lui Mahomedu d'in regimentulu Serage a prinsu pe Mus'a, si cã acest'a a fostu uccisu prin ordinulu fratelui seu, precumu amu vediutu mai in susu

tronedie pe Mus'a, crediù de bine a'si regula mai ântaiu lucrurile in Asi'a. Dupa espeditiunea lui Tamerlanu, Asi'a nu era decatu unu vastu spectaclu de prèda; tatarii nimicisera trupele ottomane; nu era nime cine se o apere: pretutindenea bande intregi de lotri, cari infestau si devastau tiér'a, si prin incursiunile loru continue causau plage d'in ce in ce mai profunde. Mahomedu incepe a persecuta aceste bande; le ataca cu vigóre; prinde si uccide cea mai mare parte, si restituie in fine cu mare gloria pacea in Asi'a.

IMPARTU IMPERIULU INTRE SINE

III. Adjungendu la Adrianopole scirea despre aceste fapte, Musa fù cuprinsu de atâta terróre, in câtu departe de a cugeta la revindicarea imperiului intregu, precumu pretindea la inceputu, elu se credea préfericitu de a poté conserva partea ereditaria ce possedea. Elu tremurá cá va fi atacatu de Mahomedu fratele seu; si cá se'lu abata de la cugetulu de a 'si resbuna pentru mórtea lui Solimanu, tramite delegati si 'i offere a imparti cu elu imperiulu, promitiendu a se indestula cu partile europene, si lasandu lui partile d'in Asi'a.

MUSA ATTACA MORE'A

IV. Si pentru a nu lasa lui Mahomedu nici umbra de suspitiune despre intentiunea sa, Musa la anulu Hegirei 814 se întórce cu armele sale contra crestiniloru. Sórtea de care avea atat'a frica, 'i adajuta asta-data; si intrandú in Morëa, atacà si cuprinse cetatile Pe-raverde si Matruna; apoi lasandu in ele garnisóne, isi tramise trupele in quartire de iérna.

BATE PE UNGURI

V. Musa, esaltatu de succesele acestei espeditiuni, indata la anulu urmatoriu intreprinde lucruri si mai mari. Adunandu-si armata numerósa, merge contra ungariloru (2), alu caroru rege era Sigismundu;

(2) *Contra Unguriloru.* Philipu Loniceru, Tomu I. pag. 28, si cu elu mai toti scriitorí crestini atribuie acésta espeditiune lui Ciricelebi séu Solimanu. Ei pretendu ca Ciricelebi adunandu-si óstea, a facutu impetuóse invasiuni asupr'a veciniloru Bulgari, Serviani si Macedoniani; ca Sigismundu regele Ungariei, pentru a'lu respinge 'si adunà mare armata de Bohemi si de Bulgari, si mergëndu-i inainte, se încinse o lupta sangerósa langa Columbaciú, unu satu in Servi'a aprópe de Semendri'a, si la

ilu ataca langa Semendri'a, cetate situata in vecinetatea Danubiului; ilu bate si'lu nimicesce, in câtu abia a potutu scapa unu singuru omu, care se duca scirea despre o bataia atatu de fatale. Se dice ca incurcatur'a cea mai mare a inamicului a fostu immensulu thesauru si pretioase ce adusesse cu sine. Dupa victoria, atatu auru si argintu au remasu in corturile lor, in câtu Ianiciarii 'lu carau si impartiau între sine cu pelarie si cu corfe mari, si totusi a mai remasu o suma destulu de considerabile pentru edificarea unui vastu templu (3) numitu Giami Atik, ale carui fundamente s'au pusu anca in acelu anu.

MAHOMEDU SE INARMA CONTRA LUI MUSA

VI. Pênê aci fortun'a surrise lui Musa; dar' de aci inainte si-a intorsu faci'a de catra elu; si acést'a este caus'a secreta a calamitatiloru celoru mai funeste ce au urmatu asupr'a lui Musa, principe de altminterea cu calitati escelente, justu, si esemplariu de moderatiune. Pê acestu timpu, Kiorschah Muluks(4) marele seu veziru, si faimosulu generalu Ornusbeg (5) se rupsera de catra Musa; ei trac-

ceva distantia de Dunare. Acést'a a fostu la anulu de la Iesus-Christu 1409. Turcii punu acésta batsia cu trei ani mai tardiu, adeca la anulu Hegirei 815 séu 1412 dela Christu; si fiindu-câ pe la acestu anu domniâ Musa Celebi, ei atribuie acestui-a espeditiunea d'in cestiune; prin urmare errorea scriitoriloru crestini despre acestu evenimentu provine numai d'in confusiunea numeloru.

(3) *Vastu templu*. Ceea ce me confirma in opiniunea mea este, ca pe port'a acestui templu, numitu pene in diu'a de asta-di Giami Atik séu templu vechiu, este o inscriptiune, care atesta ca Mus'a Celebi i-a pusu fundamentele d'in spoliatiunile luate in acésta bataia, pentru a'si areta multiamit'a catre Dumnedieu, si a lasa posteritatiei unu monumentu perpetuu de victori'a sa.

(4) *Kiorshah Mulukj*. Muluk pare a fi nume propriu. Kior Shah in limb'a persiana insémna principe orbu séu chioru. De aci s'ar' poté concluda ca elu a fostu persianu, dar' acést'a nu se poté afirma cu certitudine.

(5) *Ornusbegu* séu cumu cetescu altii Evremus (*), câ-ci in limb'a turcésca si una si alta pronuntiatiune è buna. Scriitorii straini spunu istorii fabuloase despre acestu nume. Io le-amu aretatu in prefatiunea acestei istoria. De altminterea nume turcescu

(*) Ca se intielegemu cumu Ornus se poté ceti Evrenus, trebe se observamu ca acestu cuventu in limb'a turcésca incepe cu *Elif* si *Vav* (*e* si *v*), care se esprime prin *O* séu *Ev*; prin urmare déca dupa *r* punemu unu *e*, avemu d'in Ornus Evrenus. *Tr. Angl.* Dar ca se intielegemu si mai bine acést'a, trebe se scimu, ca turcii ca si arabii si persianii, de ordinariu nu scriu vocalile, ci numai consonantele: de aci marea diversitate in pronuntiatiunea cuventeloru. *Tr. Germ.*

tau in secretu cu Mahomedu, si 'i dedeau se intieléga prin scrisori ca : « impartirea imperiului in duóe este numai in detrimentulu lui, « si discordiele civili ilu debilitédia si mai multu : duóe capete nu « potu domni (6) deodata ; armat'a nu póte suferi corón'a pe capulu « unui principe atátu de pusilanimu cá Musa : toti vreu cá se véda « imperiulu intregu in manile vóstre. Grabiti dar' de a trece in Eu- « rop'a cu trupele vóstre ; si tóta armat'a devotata interesseloru « vóstre ve va saluta imperatoru, si ve va inaltia pe tronulu paren- « telui vostru »

MUSA SE RETRAGE IN SERBI'A

VII. Mahomedu Celebi dupa aceste assicurarari, nu perdú d'in timpu, ci se prepará a trece in Rumeli'a. Venindu-i acésta scire lui Musa, care se incuragiase prin succesele d'in urma, isi aduna si elu armat'a, si face tóte dispositiunile necesarie spre a ocupa strimtóra delá Galipoli, inainte de ce o ar' ocupa fratele seu. Dar' generalii sei numai la aparintia se aretau ca 'i servescu ; ordinele sale nu se esecutau precum ar' fi voitu elu : si candu se incinse lupt'a, tradarea se manifestá prin o langedime generale a trupeloru. Atunci elu se retrase incetu d'in campulu bataliei, si fugí spre a'si cerca securitate in Lasvilaieti, adeca in Servi'a. Anotimpulu fiindu inaintatu, nici Mahomedu n'a potutu face progresse mari ; deci se întórse cu armat'a pentru a petrece iérn'a in Prusa.

nu è, ci mai multu pare a fi formatu d'in latinesculu Honorius, care precumu scimu a fostu numele unui imperatoru grecu (*). Déca acést'a s'ar' poté proba , atunci ar' trebui se credemu ca acestu Ornus séu a fostu elu însusi crestinu, séu celu puçinu fiiu de crestinu, si in urma abjurandu religiunea sa, a imbraçiosiatu superstitiunile lui Mahomedu. Dar' fia ori-cumu, annalile Turciloru vorbescu despre elu ca despre unu erou. si ele sunt pline de naratiuni despre faptele sale eroice.

(6) *Nu potu domni*. Ei n'au avutu nici o ratiune legitima de a se revolta contra lui Musa Celebi, care era unu principe justu si plinu de bunetate. Si déca intr'adevcru au fostu gelosi pentru securitatea imperiului ottomanu, si au vrutu se'lu scape delá ruina, atunci ei ca consiliari onesti si fideli trebuiau se previna reulu prin alegerea celui mai demnu d'intre frati, si prin acésta a pune capetu schismei. Dar' unde este acelu tradatoriu, care se nu fi intrebuintiatu cuvente frumóse, pentru a'si ascunde perfidi'a, spre a o pune in esecutare ?

(*) Auctorulu dice grecu, noi credemu cá a voitu se dica latinu. *Tr. Franc.*

INTRA DE NOU IN ADRIANOPOLE

VIII. Principele Serviei (7), amicu vechiu alu lui Musa, i dadù totu ajutoriulu possibile in trupe si in arme, in câtu anca in acea iérna se potù întorce la Adrianopole, care era fara garnisóna ; si 'si reocupa imperiulu. Mahomedu lasase in Europa pe Kiorshah si Ornusbegu pentru a fomenta rebelliunea; ei cadu in manile lui Musa, pe care 'lu tradasera; dar' acesta séu d'in innascut'a-i bunetate, séu pentru cà a vediutu cà tradatorii nu si-au adjunsu scopulu, nu numai ca 'i iertà, dar' anca 'i primì iérasu in grati'a sa.

MAHOMEDU MERGE CONTRA LUI

IX. Musa pôte servi de exemplu principiloru, cari iérta usioru. Negresitu ca clementi'a este o virtute a suveraniloru ; vorb'a este numai ca se pôte ôre totdeauna ierta unui tradatoriu? Clementi'a pôte se fia unu midi-locu pentru a se intari principii pe tronu ; dar pe Mus'a chiar clementi'a l-a ruinatu ; si exemplulu seu este proba evidente, ca mai bine este a te increde unui inamicu de-câtu unui falsu amicu reconciliatu. Acesti generali mai arroganti acumu prin indulgenti'a domnului loru, séu temendu-se ca pe tóta or'a 'i pôte adjunge pedéps'a meritata, chiamara d'in nou pe Mahomedu a ocupa imperiulu. Acesta si pleca dela Nice'a cu armata numerosa, si cu consimtiementulu imperatului Greciloru (8) trecù Bosphorulu chiar pe sub murii Constantinoplei (9).

(7) *Principele Serviei*. Turcii in scrierile loru arare-ori însémna numele principiloru crestini despre cari vorbescu ; ca 'i numescu numai dupa tierile loru ; precumu: *Magiar Kirali*, regele 'Ungariei ; *Nemtce Kirali* regele Germaniei ; *Rumu Tekkuri*, imperatulu Greciloru etc. D'in istorii crestini scimu ca principele, despre care è vorb'a aci, a fostu Georgiu Despotulu Serviei, a carui fiica o a luat Muradu II, care apoi a scosu ochii la duoi fii ai Despotului.

(8) *Imperatulu Greciloru*. Nici numele acestui-a nu'lu mentionédia Turcii ; ei dicu numai Istanbul Kaisari. Chronic'a ne spune, cà acestu imperatu a fostu Michaelu Paleologu.

(9) *Murii Constantinoplei*. Despre trecerea lui Mahomedu Celebi prin Constantinopole, si despre onórea cu care ar' fi fostu primitu, scriitorii greci si latini nu mentionédia nimicu. Singuru Georgiu Phranza vorbesce ce-va, dar' dupa datin'a sa, confunda pe Mahomedu Celebi cu fratele seu Solimanu. Ce crediementu merita scriitorii turci, lasamu la judecat'a lectoriloru.

TRECE PRIN CONSTANTINOPOLE

X. Anca in acea di intra in acésta superba cetate, unde a fostu primitu cu tóte onorile: imperatulu i presenta daruri pretiôse, demne de celu ce le da cá si de celu ce le primesce; si a trei-a di 'si continuà calea spre Adrianopole.

ARMAT'A EUROPÉNA 'LU SALUTA IMPERATORE

XI. Abia mersese duóe dile(10), candu Schah Muluk si Ornusbeg, carii fugisera nóptea d'in Adrianopole, au venitu inaintea lui, si ca-diendu-i la picióre si sarutandu pamentulu (11) dupa datina, 'lu salutara imperatu in numele a tóta armat'a européna.

INVINGE SI PRINDE PE FRATE-SEU

XII. Mus'a Celebi, perasitu de ai sei, nu mai avé nici trupe nici

(10) *Dóue dile.* Acést'a a trebuitu se fia séu la Epibate, dóue-spre-diece óre dela Constantinopole, residenti'a marelui generalu Apocaucu, celu mai implacabile inimicu alu imperatului Ioanq Cantacuzenu; séu la Sylebria, totu in acésta parte, dar' duóe ore mai aprópe de Constantinopole. Aici se vedu pene asta-di ruinele acelorú superbe palaturi, care, dupa cumu díce Gregoras, au appartienutu lui Ioanu Cantacuzenu. Intre ruinele aceste, sub o massa mare de pietre, am datu io de o bucata de porfiru de o'urma si diumetate in quadratu; in ea era gravata figur'a unei femei tinere intr'unu caru trasu de patru cai; pe capu avea o cununa cu lauri; péculu fluturá pe spate ca suflatu de ventu; in man'a drépta tienea ramura de finicu, ór in stang'a frenele cailoru; purtá urmatória inscriptiune; δὲ ἀπειροῦται Ὀλυμπ ξ δ. Pecatu ca timpulu ori greutatea petreloru ruinate, a stersu numele. Nasulu si urechi'a drépta anca erau mutilate; restulu era întregu. Olimpiad'a 64 bine marcata, care respunde la anulu 520, inainte de Iesu-Christu, aréta antiqitatea acestei pietre. Eu o amu conservatu ca raru mouumentu in palatiulu meu edificatu intr'unu suburbiu in Constantinopole asupr'a tiermurei Bosporului, in loculu celu mai placutu ce'si póte cine-va imagina. Precumu am auditu, dupa departarea mea d'in Constantinopole, palatulu meu cu tóte raritatile ce strinsesemu acolo, au ajunsu in manile ficeei Sultanului Achmetu.

(11) *Pamentulu.* Turcii tienu ca a saruta man'a Sultanului (este una onóre de care nici-unu moritoriu nu este demnu. Marele Veziru, candu se presenta la Sultanulu, séu pentru a'i cere instructiuni séu pentru a' reporta ceva, 'si pléca de trei-ori genuchiulu dreptu, atinge pamentulu cu man'a drépta, si apoi o pune la gura si la frunte. Acést'a o face si candu ese dela Sultanulu. Mai este apoi usulu, cà in presenti'a imperatului, omulu trebe se mérga iute si nici-de-cumu încetu; cà-ci pasiulu încetu însémna ceva maiestaticu. prin urmare a merge încetu in presenti'a Maiestatiei Sale. ar insemna a face o demonstratiune in faci'a unei persóne atâtu de sublime.

consiliari pre langa sine; si nu'i remase alta decât a se retrage ie-rasi in Servi'a, azilulu seu de mai inainte. Dar' chiar' candu era se esa d'in suburbii cu vre-o câli-va omeni ai sei, Mahomedu ilu in-témpina in fația c'o banda de soldati alesi. Desperatiunea inspirà curagiu lui Musa; elu trebuia sèu se móra sèu se invinga: eshortà pe pucinii ómeni cari 'i urmau, i puse in ordine, si se incepù lupt'a c'unu curagiu admirabile. Dar' in fine a trebuitu se cèda numeru-lui: ómenii sei parte ucisi, parte dispersi; elu insusi a prinsu fug'a spre Servi'a. La câta-va distantia unu calaretiu d'in regimentulu nu-mitu Serage (12), alergandu dupa elu, l-a prinsu si adusu viiu ina-intea lui Mahomedu. Acest'a dede ordinu a'lu ucide indata; si asia Musa mori dupa ce a gubernatu imperiulu turcescu in Europ'a trei ani si siese luni (13). Mahomedu recompensà (14) pe calaretiu, pre-

(12) *Serage*. Cea d'ántaiu si cea mai vechia legiune sèu regimentu de cavaleria la Turci si la Arabi. Dela Serage pare a deriva cuventulu *Seracenu*, de si unii 'lu deducù d'in *Scharh*, care in limb'a arabica insémna Orientu. In catu pentru cuventulu Seracenu, analilé arabice nu mentionédia despre nici-unu poporu cu acestu nume; si cuventulu insusi in sine n'are nici o significatiune nici in limb'a arabica, nici in cea persiana, nici in cea turcésca. In loculu Seragiloru au armatu Spahii, si in loculu Segbaniloru, sèu vechi'a infanteria, au urmatu Ianiciarii. Dara cu tóte aceste, infanteri'a care servese sub unu Pasia, si-a retienutu vechi'a numire de Sehbanuc pene in diu'a de asta-di; assemenea si cavaleri'a si-a conservatu vechiulu nume de Serage. Turcii dicu ca tóte aceste cuvente sunt de origine persiana. *Serage* este abreviatiune d'in *Serengiam*, care insemna oppusu periculu, sèu care este amerintiati ori espusu la periclu. *Ser* insémna capu, si *angiam* periclu, ori accidentu tristu. Asia se dice: *Bashume gelan Serengiam*, ceva reu me amerintia. sèu 'mi sta asup'r'a capulu. Turcii mai au pene asta-di unu altu corpu de militia, numitu *Serden Gjesdi* sèu desperatii, despre acesti-a vomu vorbi intr'altu locu (*). *Segban* anca è cuventu persianu, insémna pazitoriu de cani; *Seg* cane, si *ban*, garda, custode, paditoriu. De aci *Bagiban* pazitoriu de viie (**); *Ruhban* pazitoriu de drumuri etc. Acestu cuventu se aplica si la monachii greci in modu ironicu. precumu *Ruhban Zahiduzahid perest*, monachu superstitiosu in sobrietatea si abstenenti'a sa.

(13) *Siese luni*. Scriitorii Turci si crestini se contradicu asup'r'a numerulu aniloru câli au domnit acesti trei lili ai lui Baiazetu. Crestinii dau siese ani lui Solimanu, patru-spre-diece lui Orchanu, presumpativu fiu alu lui Solimanu, si lui Mus'a si Mahomedu presumptivi unchi ai lui Orchanu. Turcii d'in contra dau siepte ani si diece luni lui Solimanu, trei ani si diumetate lui Musa si optu ani si diece luni lui Muhamedu; care intervalu face in tota dóue-dieci de ani si dóue luni. Este evidentu ca

(*) Sub Mahomedu IV.

(**) Viniceriu, vinceleriu, vinceleriu.

cumu acest'a nu asteptase. Mai antai'u ilu facu consiliariu, si apoi mare veziru. Elu a fostu unulu d'intre cei mai renumiti generali ai Turciloru; a fundatu si-o Medrese forte frumosa in Gallipoli.

PENTRU CE ACESTU INTERVALLU SE NUMESCE INTERREGNU

XIII. Inainte de a trece mai departe, trebe se insemnamu, ca Turcii nu numera intre imperatii loru pe acesti doi principi, a caroru scurta istoria o amu descrisu aci. Intervalulu dela caderea lui Baiazetu pen' la mortea lui Musa, ilu numescu interregnu. Ratiunea ce o dau ei este, ca nici Solimanu Celebi, nici Musa Celebi n'au domnit in intregu imperiulu ottomanu, ci unulu a regnatu in Asi'a si cestalaltu in Europ'a. Ba nici cei trei ani si diumetate cati a regnatu Musa dupa mortea lui Solimanu, nu se numera lui Mahomedu (15); fiindu-ca de si acesta domnia in Asia, dar' in Europ'a era domnu Musa. Inceputulu domniei lui Mahomedu se pune la anul Hegirei 816, candu Musa a fostu uccisu d'in ordinulu fratelui seu, precumu amu vediutu mai in susu.

A 816

I. G. 1413

crestinii d'in arbitriulu loru propriu dau lui Mahomedu o parte d'in timpul in catu au domnit fratii sei. In catu pentru Phrauză, elu nu numera decatu trei ani de certa seu bellu civile intre frati, precumu amu arelatu mai in susu.

(14) *Recompensa*. Se dice ca mai antaiu a fostu onoratu cu titlulu de Musahib seu consiliariu intimu, apoi inaintatu la dignitatea de mare veziru. In citadell'a Gallipoli se vede pene asta-di unu edificiu forte frumosu, care trece de oper'a sa, si se numesce Bagazhisar: asemenea este in Constantinopole o piatia, care porța numele de Serage-Pasia, si pare a'i fi ramasu numele dela acestu veziru seu dela fiulu seu; ca-ci Turcii nu facu nientiune despre vre-unu altu pasia de celebritate, care se fia avutu numele de Serage.

(15) *Lui Mahomedu*. Este de observatu, ca peae ce au traitu Solimanu si Musa, Mahomedu se numia numai cu supra-numele de Celebi; dar' indata dupa mortea loru a luat titlulu de Sultanu (*). Unu-spre-diece ani si trei luni, timpul catu au domnit fratii sei, Turcii lu considera de interregnu.

(*) Traductorii anglisu si germanu dicu: Este de observatu, ca pene ce a traitu Mahomedu, Mus'a se numia numai etc. Aci trebe se fia errore; ca-ci Mus'a a moritu inaintea lui Mahomedu. Acesta errore nu e indreptata in Errata. Io amu pusu *Solimanu si Musa* in locu de Mahomedu, ca-ci scimu ca Mus'a a ucisu pe fratele seu Solimanu, cr' Mahomedu a ucisu pe Musa. De altmintagea *Solimanu* se pote lasa cu totulu afara, si a dice numai: pene ce a traitu Musa. Mahomedu se numia numai cu supranumele de Celebi; dar' indata dupa mortea aceluia etc. *Tr. Franc.*

ISTORIA

DOMNIEI LUI MAHOMEDU I. FIULU LUI BAIAZETU

ALU CINCILEA IMPERATU ALU TURCILORU

CARTEA II. CAPU III.

MAHOMEDU SE PROCLAMA IMPERATU IN ASI'A

I. In capulu precedente amu descriu faptele lui Mahomedu (1), péné candu fratii sei erau anca in viétia. Nu va strica inse pentru continuitatea firului istoricu, a recapitula cele díse mai in susu. Cu Mahomedu s'a 'mplinitu proverbiulu, care díce : intre duoi litiganti, alu treilea câstiga. Am vediutu cumu cei duoi frați ai sei, Solimanu si Musa, iritati unulu in contra altui-a, lucrau la destructiunea loru mutuale : ambiuniunea si setea de a domni, inghitiá si consumá tóte puterile loru, pre candu trebuiau se cerce o legatura intre densii, pentru a poté lucra cu succesu contra inímiciloru vecini ; ear ei in locu de a se adjuta ca frați, traiau intr'o inimicitia si discordia rui-natória. Mahomedu nu luá parte la aceste certe civili ; indestulitu de a trai in pace in principatululu seu Amasi'a, elu nu cugetá la alta

(1) *Mahomédú*. Primulu imperatu alu turciloru care avuse acestu nume. Unii scriitori crestini paru a dubita, déca Mahomedu despre care vorbimu, a fostu fiulu lui Baiazetu, séu nepotulu acestui-a d'in Solimanu ; scriitorii turci inse nu esita a afirma, cà Baiazetu a fostu parentele seu ; si fație cu acésta affirmatiune unanima, tótea dubietatile mele disparu. Am observatu intr'altu locu (*), ca primulu seu nume a fostu Mohamedu Celebi.

(*) A se vedé not'a 24 la capu 5, cartea I si not'a 27 la capu 4 cartea I. *Tr. Rom.*

decātu la inaintarea de interesele si binele poporului seu. Pe tatar, cari infestau provinciile sale, 'i allungà si curatì d'in tièra, si asia elu redède pacea tierei sale, si elu insusi traia in pace. Mahomed a datu proba de caracterulu seu pacificu indata ce audì de disgrati'a parintelui seu Baiazetu; càci in momentul ce 'i venì scirea ca fratele seu Solimanu, ajutatu de Ali Pasia, mare veziru alu lui Baiazetu, a scapatu d'in batai'a contra lui Tamerlanu, si ca a fostu proclamatu imperatoru in Adrianopole, a tramisu la elu delegati pentru a 'i gratula, promitiendu-i fidelitate si suppunere. Èr' candu audì ca Solimanu a fostu prinsu si uccisu de fratele seu Musa, se determinà a resbuna unu fraticidiu (2) prin altulu; si punendu la o parte tôte cugetele de pace nutrite pênê atunci, elu nu respirà alta decātu bellu si resbunare. In fine se proclamà si elu imperatoru, si ocupà Prus'a la anulu Hegirei 813.

A. 813

I. C. 1410

CURATIA STATURILE SALE DE BRIGANTI

II. Mergêndu-i lucrurile bine, multi 'i consiliau se tréca cu bellulu in Europ'a. Elu inse avea alte cugete: politic'a lui era, a nu lasa inimici la spate. Tatarii poteau se se incuragiedie in absentia sa, si prin

(2) *Fraticidiu*. Turcii, dupa doctrin'a sèu ide'a loru preconcepta adimitu, ca imperatii loru potu se ucida pe fle-care di câte patru-spre-diece suditi, fara ca pentru acést'a se pòta fi punibili sèu acusati de tirania; pentru-ca, dicu ei, acésta de multe ori o facu d'in impulsu secretu sèu inspiratiune divina, ce muritoriului nu este permis a scrutare. Cu tôte aceste, ei nu apròba patricidiulu si fraticidiulu sub nici unu cuventu. Si tienu ca fratii si consangeni imperatoru ucisi in cei d'antaiu duoi secli ai imperiului, sunt victime sacrificate pe nedreptu, afara de casulu de flagranta, rebelliune in sangiacurite (gubernamentele) loru, sèu, afara de consimtiementulu nobililoru tierei. In seclulu alu treile-a inse, Solimanu I., acestu sultanu memorabile prin lips'a de succesu la obsidiunea Vienei, a desliintiatu sandgiacurile, si au adusu lege, cá consangeni imperatoru se nu fia ucisi, ci spre a evita conspiratiunile, se fia tiennu la inchisóre strinsa. Dupa emanarea acestei legi unii dintre fiii sultaniloru isi mai tiennura sandgiacurile prin indulgentia parentiloru sèu a fratiloru; acumu inse au incetatu concessiunile de natur'a acestora, si fiii sultaniloru se tienu inchisij cu rigóre mai stricta sèu mai blanda, dupa capriciulu suveranului. Asia Solimanu II, si Achmedu II, au fostu tiennu sub paza fòrte stricta; èr Achmedu III., care domnesce astadi, n'a fostu pazitu cu atàta rigóre sub Mustafa. Loculu de inchisóre este palatul imperial.

devastatiunile lor puteau se causedia daune irreperabili. Elu isi dicea, ca de si avusse pen' acumu succese fericite in intreprinderile sale, de si se pote incredintia in affectiunea popotului seu , totusi nu pote se mérga contra fratelui seu, pênê candu tatarii rapaci nu voru fi infranti, carii in casulu contrariu 'i aru ingreuna viitori'a expeditiune bellica. Asiá simulandu acestu pretestu, amena executarea intentiuniloru sale pe timpu mai favorabile. Momentulu propitiu nu intardiá a se areta. Dupa invingerea inamiciloru sei in Asi'a si supunerea lor, elu triumfá si in Europ'a. Anca in anulu candu a luatu titlulu de imperatoru , a mersu si prin surprindere a nevalitu asupra lui Caradevlet Schah (3), uniculu care mai remasese d'in capii Tatariloru lui Tamerlanu ; ilu bate , ilu prinde , si 'i taia capulu, pentru ca devastase tienutulu Amasiei, pre candu elu mersese a euceri Prus'a. Mahomedu persecutá cu aceeași rigóre si pe ceialalti briganti devastatori, si esterminandu-i, elu restitui pacea in tierile sale.

UCIDE PE MUSA

III. Dupa ce a restituitu pacea si linistea in Asi'a, ne mai putendu reziste la solicitarile Mái-mariloru tieriei, Mahomedu trecu in Europ'a la anulu Hegirei 816, unde prinse, precumu amu vediutu mai in susu, pe fratele seu Musa, si 'lu ucise. In fine remase singurulu ereditariu alu tronului, si in etate de treidieci-si-noue de ani se proclamá imperatu a tôte tierile imperiului ottomanu. Indata apoi ordiná a se termina edificiulu templulu numitu Eski-giami, ale carui fundamente le pusese fratele seu Musa.

A. 816

I. C. 1413

MISCARI IN ASI'A

IV. Pênê candu Mahomedu era ocupatu in Europ'a, o flacara neasteptata se incinge in Asi'a. Caramanu Ogli, pentru care potestatea ottomana era spinu in ochi, vediendu ca Mahomedu s'a departatu si este cu totulu ocupatu in bellulu europenu, crediú ca è timpul oportunu de a nu sta cu manile in sinu. Elu 'si aduná trupele, si se aruncá asupr'a Bithiniei, prêdá cu focu si feru totu ce 'i sta in

(3) *Cara devletü Schah*. Nume compusu d'in *Cara* negru, si *devlet* fericitu, terminu usitatu mai multu la tataru decâtu la turci. *Schah* însémna rege séu domnu.

cale pênê la suburbiile cetăței Prusa ; puse si tienù sub obsidiune acésta cetate trei-dieci de zile. Mahomedu audiendu despre acésta, se întorce cu armat'a, trece pe la strimptóri'a de Gallipoli, si resolutu a pedepsi acea întreprindere infama a lui Caramanu, iea pre langa ale sale ancã si trupele lui Sabbeg si Gehrmanu Ogli.

CARAMANU CERE PACE

V. Dar perfidulu Caramanu necumu se resiste la sabi'a lui Mahomedu, nu a potutu suferi nici micaru faim'a venirei lui. Asia indata ce ajunsse la elu prim'a scire despre apropierea lui Mahomed, se scóla de la Prus'a, si decisu a'si perde mai bine onórea decâtu viéti'a, legandu 'si gütulu cu una batista de nasu (4) merge in castrele imperatului, unde aruncandu-se la picioarele lui, si marturisindu-si peccatulu, serugã de iertare. Mahomedu miscatu de atâtã umilintia, nu potù a'i refusa, si cu cleméti'a sa 'lu primí in gratia sub certe condituni. Dupa aceea Sultanulu vine la Prus'a, unde in anulu urmatoriu lasa a se construi o Giamie, unu Imaret si o Medrese, apoi unu Chanu mare (Bursa, Banca de schimbu) pentru negutiatori, cuge-tandu ca asia va poté assigura pacea unui imperiu fundatu prin bellu.

CARAMANU SE REVOLTA DIN NOU

VI. Dar è raru cá o inima perfida se se impace sinceru. Caramanu

(4) *Batista la gütu*. Frasa turcésca ; insémna a se suppune, a implora gratia ; terminulu propriu è *Aman*, care vre se dica favóre. De aci se dîce : *Bogazine Makrama tachli*, si-a pusu batist'a de nasu la gutu, séu invelitóri'a la capu ; adoca : se sup-pune , declara a fi pururea suppusu. Cei cari se pórtã asia. suntu scutiti de pedépsa dupa sententi'a lezei, care dîce : *Egilan basch kiezil mes*, capulu plecatu nu'lu taie sabia, Escéptiune dela acésta regula se face numai in casulu candu numerulu capti-viloru atâtu è de mare, in câtu ar' poté deveni periculosi, séu inimiculu atâtu este pe aprópe, in câtu nu li s'ar poté da o escórta suficiente pentru a fi transportati in locu sicuru. Intr'unu casu ca si in celaltu este permisu a'i ucide fara temere de pe-dépsa ; cu atâtu mai vertosu, ca, dîcu ei, prin acóst'a se 'mpucina numerulu cresti-niloru. inimici ai Coranului. Totu asiã tienu, ca déca unu musulmanu ar' lua in ca-satoria o crestina captiva, lui nu-i este permisu a siedé la ea preste frontarielo imperiului ; pentru-ca, afara de aceea ca anca totu nu este sicuru pe pamentulu strainu, dar' s'ar poté intempla ca femei'a se fuga in stare bine-cuventata, si ca prunculu ce j-ar' nasce se se crésca in religiunea crestina : ceea ce la turci se considera de peccatu de mórté.

indata ce auzí ca Mahomedu si-a trimisu trupele pe acasa, frangându pacea, reincepú incursiunile sale in imperiulu ottomanu. Mahomedu indignatu , se puse in fruntea unui numeru de soldati alesi, merse contra lui Caramanu, ilu atacà , si 'lu pusè la fuga dupa o lupta la care acesta nu se asteptase. In urma Caramanu cu fiulu seu cade prinsu, si este adusu inaintea lui Mahomedu. Acest'a infruntându-lu pentru perfidi'a sa, 'i dîse urmatóriele cuvente : « Eu sunt invingé-
« toriulu teu, dar sunt omu dreptu ; tu esci invinsul meu, dar esci
« omu nedreptu ; io vreu si demandu cá tu se traiesci. Onórea co-
« róni mele nu'mi permite cá se tractediú cu tine, precumu tu ai
« tractatu cu mine : a pedepsi pe unu infamu cá tine, ar' insemna a
« macula glori'a si numele meu. Anim'a ta perfida iti permite se
« comiti infidelitate ; dar' in anim'a mea sunt sentimente mai inalte,
« mai demne de maiestatea si generositatea mea (5) ». Dupa acésta
infruntare ilu demitte redandu-i provincieles ; pentru siguritate inse
puse garnisóne in cetatile Sivrihisar, Nukteida, Engjiceri, Sejdiceri,
Numad, Saidul si Ain.

ISFENDJARREG INVINSU SI UCISU

VII. Mahomedu, dupa ce a infrenatu in modulu acesta pe Caramanu , se întórce contra lui Isfendjarbegu, principe de Castamoni'a, confederatulu si complicele celuia. Intrandu in provincieles Castamoni'a si Gianik, ocúpua cetatile cele principale si mai bine fortificate. In anulu urmatoriu vine cu armata si mai numerósa, supune cetatile Buri, Giga, Tosia, Bakir-Kuresi si in fine Ciangyri, unde Isfendjarbegu isi avca resiedenti'a, si distribue immensele thesaure

(5) *Generositatea mea.* Dóra i s'ar' paré cui-va surprîndietoriu de a vedé intr'unu principe barbaru o anima atátu de generósa. Póte fi ca lumea se va minuna vediendu ca se aflase si la unu domnitoriu barbaru generositata asia mare si unu sufletu plinu de virtuti regali. Este inse prea vechiú acelu proverbu care tiene ca : Greci'a nu mai è in Greci'a, si ca atáti barbari s'au facutu greci, cáti greci au devñitu barbari. Pentru mine nu acela è grecu, care è nascutu in Greci'a, ci care si-au apropiatu sciinti'a si cunoscintiele, prin cari s'a facutu atátu de celebra acésta natiune. Si eu sunt de opiniunea lui Isocrate, care intr'o panegirica a sa díce : « Sunt multi greci
« cari au aceeași nascere comuna cu noi ; dar' io nu pe acesti-a 'i consideru demni
« de acestu nume, ci pe acei-a, cari prin sciintia si disciplina sémena cu noi »

ale acestui principe între soldati (6). Totu pe atunci edifică unu superbu palatu in Amasi'a (7).

MAHOMEDU FACE PE ROMANI TRIBUTARI

A. 820

I. C. 1418

VIII. Dupa ce a debellatu pe toti inimizii sei in Asi'a, Mahomedu plăca de la Prus'a la Adrianopole, si 'si aduna aici tôte trupele d'in Asi'a si d'in Europ'a, cu care plecându asupra Românilor, bate armat'a loru si devasta parte mare a tierei. Dupa aceea ocupa Severinulu (8), unde este unu podu ce se dice a fi edificatu anca de Traianu. A mai ocupatu apoi si alte castelle, precum Sakcia si Calea (9), situate in cealalta parte a Dunarei; fortifica Giurgiulu, si lasa aici garnisóna numerósa pentru a impedecea trecerea Romaniloru preste acestu fluviu. Românii 'i opposera o armata destulu de frumósa; dar strimtorati fara sperantia de ajutoriu, si persecutati de ferulu inamicului: ei nu aveau de a alege decâtu séu a mori, séu a'si perde libertatea, si se suppusera unui tributulu anuale (10). Sultanulu, pen-

(6) *Intre soldati.* Este usu la împeratii turci de a promitte soldatiloru preda cetatile inimizii, cari nu se supunu prin capitulatiune, si pentru sine nu 'si reserva alta decâtu edificiele publice si dominiatiunea preste ele. Abia se pôte spune ce curagiu infocatu inspira acea promissiune soldatiloru, carii sunt aplecati din natur'a loru la preda si rapacitate.

(7) *Amasi'a.* Acestu edificiu in Amasi'a l-a facutu numai ca locu de recreatiune si de petrecere, ér' nu pentru a pune aici resiedinti'a imperiului. Si in adeveru, ca nici odata imperatorii turci n'au tienutu resiedinti'a in Amasi'a; acestu edificiu servia numai de apanagiu pentru principii juni.

(8) *Severinulu.* Unu turnu pe care dintii timpului l'au prefacutu in ruine. Numele ce 'lu pórtu si asta-di, e semnu ca a fostu construitu d'in ordinulu vre unui prefectu de pe timpii Romaniloru, séu alu vre unui principe romanu, care intru memori'a sa i-a datu numele seu. Totu aici se vedu anca si asta-di fundamentele unui superbu podu de pétra, edificatu de Traianu preste Dunare candu a mersu se bata pe Scythi. Voiu vorbi mai pe largu despre acést'a in descriptiunea Moldaviei.

(9) *Calea.* In partile aceste nu este cetate cu acestu nume. Io credu ca aci se 'ntielege cetatea Taia séu castelulu Tulci'a, fiindu-că se dice ca è situata între Sakcia si Giurgiu, amenduóe cetati la Dunare, d'între cari un'a se marginesce cu Romani'a si cealalta cu Moldavi'a.

(10) *Tributulu anualu.* Nu se pôte nega ca turcii au suppusu pe Románi prin puterea armelor; de aci, nu è de multu anca de candu salinele si vamile se vendeau séu se dedeau in arenda prin tesaurulu imperiale. Sub principele Mateiu, tributulu anuale s'a urcatu la cinci-dieci mii galbeni; si atunci salinele si vamile s'au restituitu éراسi la dreptulu tierei. In câtu pentru Moldoveni, ei s'au suppusu de buna voia pro-

ru a se asigura de credința lor, luă ostatici doi fi ai principelui și trei d'între cei mai de frunte ai țerei. Terminata această expedițiune, Mahomedu se întorse la Adrianopole.

UNU MUSTAFA FALSU IN ASI'A

IX. Tóte aceste trofee castigate pe ruinele popóraloru și cimentate cu torrenti de sange, Mahomedu era pe aci pe aci se le pérda prin man'a fraudulenta a unui impostoru (11). Că-ci pe acestu timpu appare pe scena și face mari turburari în Asi'a unu omu de obscura nascere, d'în servitiulu unui micu principe numitu Petre Ulledinu (12). Precumu amu potutu vedé mai în susu, Mustafa fiulu mai betranu alu lui Baiazetu disparuse în batali'a contra lui Tamerlanu, și nu se potú descoperi déca a cadíutu mortu de arm'a inimicului, séu a fostu deportatu cu ceialalti captivi. Acestu omu, despre care vorbim, însfruitu de Ulledinu, luandu numele falsu de principe Mustafa, isi adunà o banda numerósa de omeni depravati, devastà cu ei cetatea Zagara (13) și totu tienutulu de prin pregiuru. În

tectiunei turciloru, și anca de sub Petru Raresiu au inceputu a transmite curtici otomane unu daru de pasci numitu Bairam peschisiu, care consistea d'în patru-mii galbeni, dóue-dieci falconi și patru-dieci cai moldovenesci. Dar' turcii indulciti prin acestu presentu, au pretinsu Gezie séu Haragiu, adeca o summa mai mare de bani sub titlu de tribut. Pretentiunea arroganta a Turciloru a consternatu pe Moldoveni; ér Petru Raresiu le dede urmatoriulu respunsu: « În câtu pentru persón'a mea, io potu se renunciu principatului; dar' nu 'mi sta în putere a schimba natur'a unui pre-sentu și a o pface în tribut, nici se adaogu la sum'a ce este în usu a se da imperatului ». Candu inse Raresiu, constrinsu de impregiurari a trebuitu se se retraga în Transilvani'a, turcii si-au ajunsu scopulu; că-ci numindu-i successoriu, ei au pretinsu summe anca și mai mari, și bietii moldoveni au trebuitu se plátésca pre langa 75 mii de galbeni anca 50 mii de lei ca equivalentu pentru Gjezie Mali séu darulu de pasci.

(11) *Impostoru* Acestu Mustafa nu è totu acela cu Mustafa despre care dicu scriitorii crestini ca s'a revoltatu sub Muradu II, incuragiatu fiindu de imperatulu grecu; ca-ci această nu s'au aretatu decâtu în Romeli'a numita și Romani'a, ér falsulu Mustafa, despre care vorbim aci, n'a esitu nici-ođata d'în Asi'a, unde a fostu nascutu d'în plebe, și n'avea altu radiemu, decâtu pe unulu d'în acei mici suverani séu reguli persiani, cari se revoltassera contra monarchului Persiei.

(12) *Petru Ulledinu*. Pare a fi unulu d'în acei pitici suverani, cari pe timpulu invasiunei lui Ginghiscan s'a revoltatu și subtrase de sub potestatea regelui Persiei.

(13) *Zagara*. Cetate în Asi'a mica; mai este o alta cetate totu cu acestu nume în Europ'a, aprópe de Filipopole; pentru distinctiune, această se numesce Eski Zagara, séu Zagara vechia.

primavér'a urmatória ómenii sei crescéndu in numeru considerabile, elu se incerca cu ei a face lucruri si mai mari; impres'ra Nice'a, si face pe locuitori a'i tiené partea si a se rescula in favórea sa.

ELU E PRINSU SI SPENDIURATU

X. Seditiunea crescea d'in ce in ce mai multu, si imperiulu otomanu era amerintiatu de o revolutiune terribile, mai alesu cà Ulledinu, pentru a seduce pe ceialalti, tractá pe servitoriulu seu de mai nainte cà pe domnulu seu si se portá catre elu cu celu mai mare respectu. Mahomedu simtiá tóta consecinti'a acestei rebelliuni, si cugetá ca este de suprema necesitate pentru interessulu ottomaniloru de a o inneca in nascere si inainte de a prinde radecina. Trece deci cu trupele sale d'in Adrianopole in Asi'a, si afla pe impostorulu ocupandu-se cu obsidiunea Niceei. Falsulu Mustafa redica obsediunea si merge cu aderentii sei in contra lui Mahomedu. Dar' fù batutu indata la primul atacu, si bandele sale puse la fuga, ele au fostu parte ucise, parte captivate. Intre captivi era si falsulu Mustafa cu domnulu seu Semidinu Oglu (14), cari ambii si-au luat in furci pedéps'a meritata.

MOARTEA LUI MAHOMEDU

XI. In reintórcere d'in acésta espeditiune, Mahomedu occupa cetatile Eski Geliboli (15), Tarachi si Herge in anulu Hegirei 824. Dupa aceea fù atacatu de scurgere de sange si mori. Elu numi prin testamentulu seu de successoru pe Amuratu, fiulu seu mai mare. Acesta c'o parte a armatei era ocupatu cu bellulu d'in Romeli'a (16).

(14) *Semidin Oglu*. Nume patronimicu alu lui Persu Ulledinu, despre care amu vorbitu mai in susu; si insémna fiulu lui Semidinu.

(15) *Eski Geliboli*. Nicopolea vechia; fortarétiá odinióra pe tiermurea Helespontului Dardanelleloru; asta-di nu i se mai vede urm'a, sèu s'a perdu'tu sub vre-unu nume barbaru.

(16) *Romelia*. Amu aretatu mai in susu la capu 2, nota 20, si la capu 4, nota 5, cartea I, ce intielegu turcii sub acestu nume. Nu va fi inse superfluu de a'i da aci esplanatiune mai detaliata. Calitii Arabiloru, sèu precumu le dicu crestinii, Saraceni, péné candu na lasasera tiermurii Eufratelui spre a se estinde in Natoli'a, ei numiau *Rum ili*, sèu terr'a Romaniloru, tóta acea parte occidentala a Asiei, care apartienea imperiului romano-grecu; probabilu pentru ca insii grecii d'in acelle parti

marele veziru Ibrahim Chan (17) pên' la sosirea lui Amuratu, a ținutu în secretu mortea lui Mahomedu, și administrà trebile statului în numele Sultanului, că și candu acesta ar' fi în viația. În urma sosi noulu Sultanu, și salutat de toti a luat în mana frânele imperiului. Immediatu după aceea, corpulu lui Mahomedu a fostu

se numiau pe sine și se numescu pêné asta-di Ρωμαίους; adeca Romani. Acést'a o comprobă în unanimitate toti scriitorii indigeni; dar' ce me confirma mai tare în opiniunea mea. este numele cetatiei Erzerum, care însemna terr'a séu teritoriulu romanilor; *Erz* în limb'a arabica este terra, tiéra, pamentu; *Rum*, Roma. Si în adevéru, acésta cetate în Asi'a mica a statu mai multi ani că unu muru impenetrabile contra furórei Saracenilor, și au aপরatu celelalte provincii contra sacrilegelo ru incursiuni și depredatiuni. Dar' bellurile imperatoru greci contra Latinilor, au data sectatoriloru lui Mahomedu ocasiune favorabile de a'si estinde cuceririle, și ei au suppusu potestatiei lor tota Natoli'a. Acésta diminutiune a imperiului romanu, a rédușu și numirea de Rum-ili numai la acele parti d'în Europ'a, cari în urma au fostu supuse ottomaniloru. Cu tóte aceste, nimicu mai comunu la geografii turci, decâtu a cuprinde sub numele de Rum totu restulu Europei. Se dice pentru esemplu *Rumden-anadoliiê gesme*, a trece d'în Europ'a în Asi'a; și d'în contra *Anadoldan Rume*, d'în Asi'a în Europ'a. Prin urmare cuventulu Rum-ili, séu cumu scriemu noi Romeli'a are cinci diferente semnificatiuni Geografii întielegu tóta Europ'a; vechii istorici arabi tóte provinciile spre apusu dela Erzerum; alții numai acele parti ale Europei, cari sunt supuse imperiului ottomanu; și ér alții numai Greci'a propriú disa, fara Peloponesu; în fine, ceea ce este mai raru, sub Romeli'a întielegu Greci'a și Peloponesulu împreuna. În acestu d'în urma întielesu trebe luatú șubiectulu despre care tractamu, Ceea ce me întaresce în acésta opiniune este, că istoricii atâtu turci câtu și crestini dîcu, că Muradu anca în viați'a parintelui seu a facutu o expeditiune în More'a, de si nici unii nici alții nu facu nici-o mentiune despre succesu.

(17) *Ibrahim Chanu*. Turcii 'lu numescu Ulisse alu loru. Sultanulú Amuratu II-lea onoratu cu titlu de Chanu, ce de altminterea nu se da decâtu principiloru de Persi'a și de Tataria; elu crediú de cuvîntia a'i face acésta distincțiune pentru prudentia cu care a știutu ținé în secretu patru-dieci-si-un'a de zile mórtea imperatului, în câtu n'a potutu sci nime nimicu, nici macar boerii|séu mai-marii dela curte, pêné asta-di, și au administratu afacerile statului că și cand ar' fi fostu în viația. Descendentii se cónserva acestu titlu. Ei se numescu Ibrahim Chan Oglu; și famili'a loru este cea mai ilustra, cea mai avuta și cea mai acreditata în totu imperiulu ottomanu. Abia este vre-o urbe de ceva însemnatate, în tóte tierile ce erau sub potestatea turciloru pe timpul lui Ibrahim, care se nu se glorifice că acesta a fostu fundatorulu Giamiei sale și alu venituriloru legate de acést'a. Si în adevéru, edificiile construite de acésta familia atâtu sunt de numeroșe și atâtu de maretie, în câtu omulu abia póte pricepe de unde a potutu avea fondurile necesare pentru a face spese atâtu de prodigióșe Descendentii acestui Ibrahimu n'au femei legitime, ei sunt de opiniune ca nici-unu sange strainu nu è demnu de sangele loru; și, ca și Sultanii isi alegu

transportatu la Prus'a, si immormentatu in Giami'a fundata de elu.

CALITATILE LUI

XII. Acestu principe renumitu prin justiti'a si clementi'a sa, a vietuitu patru-dieci-si-siepte de ani, d'in cari a domnitu optu ani si diece luni (18). Elu a fostu mare in pace cá si in bellu. Imperiulu redusu la extremitate prin devastatiunile lui Tamerlan si prin bel-

concubinele loru d'ntre captive, atátu pentru propagarea si perpetuarea familiei loru, cátu si pentru placerile proprie. Alta maxima a acestei familii, care o tiene dela ilustrulu seu antecessoru, este de a nu ambla dupa nici-unu oficiu, nici civile nici militariu; tóta ambitiunea loru se marginesce la titlulu de *Tevlit*, adeca a fi inspectori Gamielorú fundate de ei séu de parintii loru. Acésta o facu ei sub pretestu, ca este dejosire pentru inalt'a loru origine de a porta officiu; motivulu reale inse este, ca se temu ca dóca ar' ajunge la postulu inaltu de Mare-veziru, ar' fi espusi la sórtea atátoru alti vezíri spoliati de averile si functiunile loru. Nici chiaru Sultanii nu'i potu constringe se primésca oficiu publicu: suntu scutiti dela acésta prin o peculiara favóre a sultanului Muradu II; favóre séu privilegiu confirmatu prin Soliman Canuni in onórea memoriei lui Ibrahim Chanu, si care péné in diu'a de asta-di are valóre. Dar' candu necesitatea comuna cere, si statulu este strimtoratú, ei totdeauna vinu intr'adjutoriu, tramitiendu d'in voi'a propria in campania trupe recrutate si armate cu spesele loru. Sultanulu anca se pórtu cu totu respectulu catra ei: le da in totu anulu duóe visite, si prandiesce cu ei la o mésa pompósa; si nime n'are intrare atátu de libera si atátu de frequenta la Sultanulu ca ei. Candu intra la Sultanulu, acesta, dupa datina, se redica puçintelu de pe scaunu; ei ilu saluta cu cuventele *Sela mun Aleikum*, pace tie: ér Sultanulu respunde *Aléikum es-Selam*, pace si vóue. Apoi standu in picióre, si tienendu se in tacere respectuósa, Sultanulu le dice *Saffa gelding-uss* ori *Chosch gelding-uss*, bine ati venitu. Câte-odata i invita se coprinda locu, si vorbesce cu ei in modu familiaru despre diferite lucruri; o condescendétiá, ce Sultannulu o face numái façie cu Mufti, si, arare-ori cu primulu Veziru. Am cunoscutu d'in acésta familia pe unulu cu numele Ibrahim Beg; etu vorbia puçine, era omu seriosu, si de gravitate majestatica in portarea sa. Elu venia de duóe séu trei ori pe anu se me védia in palatulu meu pe tiermurea Bosforului; si candu se departa dela mine, totdeauna 'mi facea unu scurtu complimentu, dicundu incetu *Eiucal!* remani sanetosu! La intrare me salutá cu cuventulu *Chair ola!* se fia de bine. Cá-ci form'a de salutare *Selamun Aleikum* façie cu crestinii, este crima la ei. De aci, principii crestini 'si potu imagina cátu de puçinu fondu póte avé pacea, ce li se promite de catra turci.

(18) *Diece luni*. Acésta se si-o observe bine toti acei-a, cari voiescu a rectificacalcululu incurcatu alu istoriciloru crestini. A se vedé ceea ce amu dísnu despre acést'a in not'a 13, la capu II. cartea II.

luri intestine ale fratilor sei (19), Mahomedu nu numai că l-a scapatu de ruin'a totale, ci l'a si maritu si consolidatu, lasandu'lu fiului si succesorului seu in t'ota vig'orea.

(*Fratiloru sei.* Toti istoricii, at'atu crestini câtu si turci convinu intr'aceea, că déca principii crestini ar' fi sciutu profita de disordinea imperiului ottomanu in care ajunsese dupa lovirea fatale ce a primitu Baiazetu dela Tamerlanu, si déca in locu de discordii s'ar' fi unitu intre sine, ei ar' fi potutu, déca nu a nimici cu totulu puterea ottomana, dar cellu pucinu a'i pune capetu in Europ'a, de unde poteau s'o sc'ota fórte usioru. Dar' judecat'a lui Dumnedieu este impenetrabile ratiunei n'ostre, si este mai bine a o adora in t'ăcere, decâtu a o supune judecatiei n'ostre.

~~~~~
Sub interregnu si sub Mahomedu, au domnitu in Europ'a:

La Constantinopole. Emanuilu Paleologu 1387—1421.

In Occidentu. Sigismundu regele Ungariei 1410—1437.

In Angli'a. Enricu IV. 1399—1412. si Enricu V, 1412—1422.

In Franci'a. Carolu VI. 1381—1422.

ISTORI'A

DOMNIEI LUI MURADU SÉU AMURATU II, FIIULU LUI
MAHOMEDU

ALU SIESELEA IMPERATU ALU TURCILORU

CARTEA II. CAPU V.

ALTU MUSTAFA FALSU

I. Muradu II, in etate de optu-spre-diece ani, a succesu parentelui seu Mahomedu I, mortu la anulu Hegirei 825. Fiiulu a fostu demnu de marele seu parente. Dificultatile cu cari s'a luptatu in primii ani ai domniei sale, au fostu totu atâte probe despre virtutile sale viitorie. Indata 'a inceputu apparù unu altu pretinsu Mustafa cá fiu alu lui Baiazetu, differentu de celalaltu impostoru (1), despre care amu vorbitu mai in susu. Atátu la unulu câtu si la cestalaltu au servitu de pretextu incertitudinea mórtiei lui Mustafa, fiulu lui Baiazetu, in bellulu avutu contra lui Tamerlanu. Acestu alu doile impostoru se tienù lungu timpu ascunsu in partile Tessalonice; ér candu isi apropiâ numele de Mustafa, atátu-a reputatiune 'si castigâ prin acestu nume, in câtu nu numai poporulu accurse la elu, cè insasi militi'a d'in Europ'a si cea mai mare parte d'in officiaru s'a

A. 825

(1) *Diferentiu de celalatu impostoru.* Acesta a fostu europénu, si apparù mai antaiu in Tessali'a; este cu totul differentu de cellu d'in Asi'a, despre care amu vorbitu mai in susu. Errórea crestiniloru, cari 'lu tienu de adeveratulu Mustafa, este de iertatu cu atátu mai vertosu, cà ei nu puteau se aiba cunoscintia despre trebile turcesci decátu dela greci; ér acesti-a sub impressiunea terrórei de care erau coprinși, aru fi luat dreptu rege si pe unu cersitoriu.

datu sub stindardulu lui, crediendu ca in adeveru è persón'a care pretinde a fi. Atragèndu asia in partea sa mai tóta Romeli'a, si formandu-si o armata considerabile, elu trecù in Asi'a pe la strimtórea Gallipole, adjutatu fiindu in secretu (2), precumu se dice, de imperatulu grecu, si merse in Asi'a cu scopu de a occupa Prus'a, capital'a pe acelu timpu a imperiului ottomanu.

BATE PE VIZIRULU LUI MURADU

II. Muradu urmandu esemplulu parentelui seu si voindu a stinge reulu in radecina, tramite in Asi'a (3) pe marele seu veziru Baiazetu cu unu corpu de trupe alese. Fortun'a inse nu favorà pe veziru, cumu favorase sultanului Mahomedu. Pretinsulu Mustafa cu armat'a sa, vine curagiosu inaintea lui Baiazetu; se incinge lupt'a, invinge si uccide pe veziru, si 'i resipesce tóta armat'a, care acum-a nu mai avea comandante.

REFUGIULU LUI MURADU LA RUGATIUNI

III. Ajungèndu acea trista scire in Europ'a, Muradu fara a areta vre-o descuragiare, dice aceste cuvente: « Amu gresi déca amu a-
« tribuì acésta perdere la eroismulu impostorelui, séu la neabilitatea
« vezirului meu, pe care d'in esperientia 'lu cunoscu soldatu bravu
« si generalu escellente. Altu undeva trebè se cercamu caus'a ace-

(2) *In secretu.* Mai bine credu ca este o calumnia inventata de turci contra greciloru pentru a avé pretestu de a se scola cu arme asupra loro; nici nu este altulu decátu Phranza, care in cartea I. capu 39. si 40. dice ca Mustaf'a, despre care presu-pune ca a fostu adeveratulu fiu alu lui Baiazetu, a fostu adusu dela Peloponesu la Gallipole prin midilocirea lui Ioanu Palcologu, care l-ar' fi recunoscutu de domnu partiloru occidentali ale imperiului otomanu, in contra protesteloru lui Muradu facute la greci de a nu 'i da ajutoriu.

(3) *In Asi'a.* Phranza la loculu citatu ne spune altminterea. Elu dice ca aprópe de Adrianopole a fostu batai'a intre Mustaf'a si vezirulu lui Muradu numitu Baiazetu, omu, precumu dice elu, de multa esperientia si abilu in artea militara; si ca Mustaf'a castigandu victori'a, s'a intorsu in Asi'a pentru a se bate contra lui Muradu, dar' ca acest'a l-a invinsu si a fostu constrinsu a se întórce éراسi spre apusu; ca Muradu persecutandu-lu cu ajutoriulu unor nave genuese, l-a prinsu si omoritu. Dara, precum nu incupe dubiu ca Mahomedu I. a muritu in Adrianopole, si ca Muradu II. fiiulu seu, intornandu d'in Romeli'a, a ocupatu immediatu tronulu, asia 'mi vine mie se acusu mai curendu pe Phranza, decátu pe scriptorii turci pentru lips'a de exactitate.

« stei fatale loviri : este mâni'a lui Dumnedieu contra poporului său ;
 « noi ne-amu attrasu indignatiunea sa prin peccatele nôstre : unu
 « singuru midi-locu este de a'lu imblandi, si a face că se prospere
 « lucrurile nôstre : penitentia sincera , dese rogatiuni , si lacrimi
 « ferbinti (4). Eu nu asteptu de câtu de la acestea victoria si drépt'a
 « vindicta asupr'a inamiciloru mei ». Elu termina cu acestu prover-
 biu comunu : *Virmenge Maabud ne eite sun Mahmud ?* Déca creato-
 rulu este in contra, ce pôte face creatur'a ? (5). Pe acelu timpu era
 unu omu cu numele Seid Bechar, renumitu la turci pentru virtutea
 si sanctitatea sa. Despre acesta credea turcii , că elu pôte se castige
 dela Dumnedieu ori-ce'i va cere. Elu se tienea departe de vanitatile

(4) *Lacremi ferbinti.* Turcii tienu ca nu multimea numerului, nici abilitatea u-
 mana, nici bravur'a soldatiloru, ci numai provedinti'a divina este auctorulu victori-
 eloru. De aci ei cauta totu deauna cauza legitima pentru bellu, ca se nu para ca ar
 vré a se bate contra vointiei lui Dumnedieu. Unu bellu justu, si singuru legitimu du-
 pa maximele loru, este bellulu pentru propagarea religiunei mahomedane ; si d'in
 contra, injustu este bellulu candu prindu armele pentru latirea imperiului sau aug-
 mentarea venituriloru statului. De unde se pôte vedé pré usioru, ca turcii potu avé
 totudeauna pretextu de a da bellului o colóre legitima. Kioprili Mustafa Pasia, mare
 veziru sub Solimanu II. unchiu alu imperatului de asta-di Achmedu, a sciutu cu
 multa desteritate a profita de acésta opiniune dominanta intre turci. La ocaziunea
 candu soldatii turci descuragiati prin retele successe ale belleloru, refusara servitiulu.
 acestu Pasia in plinu consiliu 'si espuse parerea precumu urmédia : « Nu virtutea ini-
 micului, ci peccatele musulmaniloru sunt caus'a ca germanii invingu si noi perdemu.
 « Trebe vendute tôte utensiliile pretiöse de argintu si de auru ale imperatului, si d'in
 « banii acestia se se platésca soldatii. Imperatulu se dea o proclamatiune, in care se de-
 « clare, ca bellulu contra germaniloru n'are altu motivu decâtu numai si singuru pro-
 « pagarea religiunei mahomedane ; ca cei cari pórt'a la inima preceptele Alcoranului,
 « trebe se'i urmedié, nu fortiiati, ci de buna voia ; si ca elu promitte, ca déca ar' avé
 « in servitiulu seu numai duóe-spre-diece mii adevirati observatori ai Coranului,
 « este sicuru ca in puçinu timpu ar' reporta victória asupr'a germaniloru si ar' re-
 « cupera totu ce acesti-a au rapitu d'in imperiu ». Acestu consiliu a produsu la ince-
 putu totu effectulu doritu. Indata in prim'a espeditiune vezirulu a cuceritu cetatile
 Sèhirkioi, Nissa, Semendri'a si Belgradulu ; dara in a dou'a expeditiune bellica a per-
 dutu in batali'a dela Salankemen mai tóta armat'a, impreuna cu viati'a si glori'a sa.

(5) *Creatur'a.* Turcii atribuiescu acésta sententia sultanului Muraðu II. Sensulu ei
 este ca fara Dumnedieu omulu nu pôte nimicu si tóta labórea sa este in vanu. *Ma-
 abud* este unulu d'in cele una-miie-si-unulu nume ce turcii dau lui Dumnedieu, si
 insémna prevedietoriu, ingrigitoriu de servitorii séu adoratorii sei. Numele propriu
Mahmud este aci antithes'a lui Maabud. Asia sententi'a tradusa d'in littera in littera,
 ar' fi : déca Maabud nu da, ce pôte face Mahmud ?

lumei inchisu intr'o chilia (cella). Muradu merse la elu pentru a'i narrá scirea despre perderea rusinósa a armatei sale, si intr'unu tonu umilitu 'i díse aceste cuvente : « Mâni'a lui Dumnedieu se aréta « prin victoriile inimicilor nostri ; este evidentu ca natiunea nó- « stra è culpabile de infinite calcari de lege, pentru aceste Dumne- « dieu à-totu-potinte ne pedepseşce acumu. Eu suntu celu d'antaiu « a recunósce pecatele mele ; dar' chiar' pecatele mele me facu se « nu cutediu a redica ochii câtrâ tronulu maiestatiei divine si a cere « iertarea peccatoru poporului meu. In acésta stare penibile, eu me « adressediu tie, si'ti ceru a fi intermediatorulu nostru, si a obtiené « prin rogatiunile tale cá Dumnedieu se'si întórca indurarea sa spre « noi ; adjuta-mi a imbandi spiritulu profetulu nostru prè-santu , « cá se'mi fia induratoriu , si se dea tarâ armatei musulmaniloru ». Si acumu urmédia partea miraculósa sèu mai bine fabulósa a lucrului. Seid Bechar promitte lui Muradu a face precumu cere ; si in nóptea urmatória punendu-se la rogatiuni, fù rapitu la ceriu cá prin minune ; 'aici se apropia de spiritulu puru si immaculatu alu lui Mahomedu (6) ; cade la pamentu , 'i saruta (7) de trei ori pulberea

(6) *Spiritulu lui Mahomedu.* Aci se vede, cumu sátan'a, care cérca a imita operele si misteriele divine, vrendu a resturna doctrin'a de dupla natura a lui Christu, inventa ce-va æsemenea si despre Mahomedu ; dar inventiunea sa atátu este de fabulósa, încátu oricátu de *paradoxa* s'ar' parea ratiunei nóstre umane doctrin'a despre Christu, doctrin'a despre Mahomedu este cu totul absurda si impertinentc. Pentru exemplu, ce póte fi mai ridiculu decâtu cele ce panegiristii lui Mahomedu spunu despre spiritulu acestui falsu profetu ? si sectatorii sei tienu atátu de tare la ele, ca si crestinii la divinitatea lui Christu. Ei dícu ca siepte-spre-diece mii de ani inainte de a crea Dumnedieu universulu, acestu spatiu unde este lumea nóstra asta-di a fostu unu paradisu pusu de man'a lui Dumnedieu, in midi-loculu carui-a 'era unu arbore numitu Tuba, si in ramurile acestui unu Tavus sèu paunu, si in inim'a acestuia a pusu Dumnedieu spiritulu lui Mahomedu, pentru a fi acolo cu grige conservatu. Candu in urma s'a determinatu Dumnedieu a crea acésta lume visibile unde suntemu noi, care dupa cumu credu ei va fi cea d'in urma, si vrendu a o da locuintia óméniloru, a luat una portiune d'in spiritulu lui Mahomedu, a suflatu viétia in primulú omu, l-a numitu Odem (Adam), l-a pusu in paradisu, si l-a opritu a manca grâu. Odem avendu tóta gradin'a la dispositiunea sa, a uitatu de porunc'a lui Dumnedieu si a mancatu grâu ; dar' indata a simtitu ca a inghiţitu ce-va ce 'i va cauza mórtea ; elu inse a simtitu in intrulu seu si spiritulu lui Mahomedu, si indata a sciutu ca va veni o dí candu elu prin acestu spiritu éراسi va invia. Intr'aceea Odem mori. si n'a sciutu nimicu, nici despre nascerea sa nici despre mórtea urmasiloru sei , péné ce s'a nas-

picioriloru, si'lu rōga cu tōta umilinti'a cā prin rugatiunile sale à-totu-potinti se esopere de la Dumnedieu invingere lui Muradu asupr'a inimiciloru. De trei-ori rēpete acēsta rogare, pēnē in urma Mahomedu profetulu se indura a'i respunde : « Prin intercessiunea « mea, Dumnedieu à-totu-misericordiosu au ascultatu rogatiunea « lui Amuratu. Mergi si-i spune ca adjutoriulu lui Dumnedieu va fi « cu elu, si va invinge ». In alta dī diminētia, Seid Bechar pentru a implini porunc'a profetului, tramite la Muradu vorba despre fericitulul resultatu alu rogatiuniloru si ascensiunei sale la ceriu. Muradu transportatu de bucuria, merge a dōu'a óra la acestu santu. Seid Bechar c'unu aeru propriu caracterului seu, luandu o sabia (8), o incinse cu man'a sea la brēulu lui Muradu, si-i diše : « Mergi, au- « guste imperatu, si fii fericitu ; victori'a te astēpta ».

PRIND UNU MIRACLU INVINGE PE IMPOSTORU

IV. Muradu multiamindu lui Dumnedieu pentru inalt'a sa indurare, se intōrce acasa plinu de incredere in cuventele santului Bechar. Si in

cutu Mahomedu ; atunci prin simpathia misterioasa, particic'a de spiritu alu lui Mahomedu a inceputu a trasari in elu, si 'i revelà fericirea resurectiunei fiitoare si 'lu asigurà de salutea eterna atātu pentru elu cātu si pentru posteritatea sa. Adamu multiamindu lui Dumnedieu pentru acēsta gratia diše : « .... in fine dupa atâte secle « posteritatea mea a produsu in fine pe fiulu meu uniculu adeveratu, care este celu « d'ia urma profetu pentru care a creatu Dumnedieu lumea, si m'a creatu si pe mine.... » Dupà mórtea lui Mahomedu, séu cumu se esprimu turcii, dupa Hegiret, adeca departarea séu fug'a sa d'in acēsta lume, spiritulu seu puru si immaculatu s'a suitu la ceriu, unde vede faci'a divina a lui Dumnedieu.

(7) *Saruta*. Turcii tienu cā mortii, nici chiar santii, nu potu adjuta celoru vii ; in acēsta i-au imitatu ereticii nostri moderni, cari au suptu dela ei veninulu acestei opinioni. Dar' turcii concedu totusi, ca spiritulu lui Mahomedu ande rogatiunile ómniloru si le presenta la tronulu lui Dumnedieu ; si credu ca acestu privilegiu numa elu singuru ilu are preste tóte celelalte creature. In acēsta restrictiune, credinti'a turciloru pare a consuna cu credinti'a ortodoxiloru.

(8) *Sabia*. Dela acestu timpu incōce a trecut u in lege la turci, ca imperatulu, dēca este in Constantinople, se mérga in diu'a urmatória dupa suirea sa pe tron u a cerceta cu mare ceremonia monumentulu lui Eubensari, despre care vomu vorbi mai in josu, care este in suburbea numita Eiu'. Aci Sieik Tekke séu superiorulu monastirei 'i incinge o sabia la brēu, si incheia acestu actu serbatorescu cu urmatórele cuvente : *Iurnu nusret senundur* ; mergi, victori'a è a ta, dar' a ta numai dela Dumnedieu. Dēca imperatulu este in Adrianople séu intr'altu locu, indata cē vine la Constantinople trebe se faca acestu actu serbatorescu : cā-ci asija demanda legea divina

data dupa aceea pléca in marsiuri fortiate contra falsului Mustafa. Acest'a 'si adunase ostile aprópe de cetatea Ulubad , si derimandu podulu asteptá fora frica venirea lui Muradu. Sultanulu sosese, se pune in castre de cealalta parte a fluviului , si astépta promisulu adjutóriu d'in ceriu ; póte fi cà elu amanà batali'a si cu scopu ca intr'aceea se se astempere fervórea rebelliloru, care la inceputu este de regula fórte mare. Acésta tactica 'i succese dupa dorintia. Cà-ci de siese d'ile armatele inimice steteau faéie in faéie , fara a face vre-o miscare : generalii de o parte cá si de alt'a ingrijati de rezultat, nu se miscau d'in posturile loru. A siepte-a di impostorulu cade intr'o violenta curgere de sange d'in nasu, care a tienutu trei d'ile, si nu era sperantia se mai scape cu viétia. Acestu accidentu atátu de singulariu si neasteptatu, a causatu o inspiratiune mare in armat'a lui Muradu : ea credea ca Dumnedieu voiesce cá intentiunea falsului Mustafa se nu se implinésca : ér amicii acestuia, cuprinsi de fric'a maniei lui Dumnedieu , fia-care cugetá se'si scape viéti'a , si adjutati de intunereculu noptiei desertara cu totii. Falsulu Mustafa insusi prinse fug'a, dar' nu potea fugi tare pentru morbulu de care suferia. Muradu informatu de disordinea inamiculu , urmári immediatu pé fugitivi, si ajungéndu pe impostorulu abia resufléndu in cetatea Cara-Agadz , ilu prinse si dede ordinu cá se i se taie capulu pe locu.

MOARTEA LUI CARAMANU OGLI

V. Dupá ce impostorulu peri cá prin minune, mai remase anca de a stinge acele schintei de focu ce elu le causase, si cari se latisera in tierile vecine. Caramanu Oglu Mehmetu Beg , candu audi cà armat'a lui Muradu este distrusa si Vezirulu Baiazetu ucisú, a crediutu ca póte se distruga intregu imperiulu ottomanu, si nu dubitá unu momentu cà póte se se arunce asupr'a tieriloru turcesci si se ocupe celu pucinu partile asiatiche de sub dominatiunea lui Muradu. In acésta intentiune elu isi aduna armata considerabile, impresora Andalí'a in sperantia cà ea se va supune indata. Dar garnisón'a se apera cu vigóre, si Caramanu lovitú de unu glontiu de tunu cade mortu. Trupele sale descuragiate radica obsidiunea, dupa ce mai antaiu 'si alessera unu altu generalu totu cu numele de Caraman-Ogli.

SI A ALIATULUI SEU OTHMANU BEG

VI. Gubernatorul Andaliei cu numele Gamze beg, vedindu ca inamicii se retragu in disordine ; esindu cu garnison'a d'in cetate , se arunca asupr'a lor, si 'i ia la fuga. Chiar' in momentul acesta sosese Othmanu Beg, domnulu de Tekke (9), care venia intr'adju-toriu lui Caramanu Oglu. Dar' si acesta cuprinsu d'unu morbu a-cutu (10), s'a vediutu perasitu de toti ai sei. Gamze beg intrandu victoriosu in castrele inamicului, afla acolo pe acestu principe in agoni'a mortiei : 'i taia numai decatu capulu, si'lu tramite lui Amuratu in semnu de victori'a sa, pe care o complinesce ocupandu tote tierile lui Osman beg supunendu-le imperiului ottomanu.

MUSTAF'A SE REVOLTA

VII. De acolo Muradu se intorce in triumfu la Adrianopole spre a serba in publicu acea victoria minunata, pe care o castigà fora greutate si fora nici-unu pericolu. Dupa acestea, pre candu elu se ocupà cu planulu, dupa care era se se apuce de lucruri paciuite si se aduca imperiulu in stare buna, ceea ce pene acilea nu a potutu face, fu impededatu de nou prin turburari interne. Mustafa (11) fratele seu

(9) *Tekke*. Este sciutu ca acesta tièra apartiene Asiei minore, si nu è departe de Kiutahi'a. Este probabile, ca numele seu vine dela vre-o Tekke seu monastire vecina : numele vechiu este necunoscutu. Incatu despre Othmanu begu, pare a fi si acest'a unulu d'in descendenti satrapiloru persiani, despre cari de atate-ori amu mentionatu.

(10) *Morbu acutu*. Turcii d'icu ca acest'a a fostu o minune, care confirma promisiunea legistorelui lor, si implinesce profeti'a lui Sieik Seidi Bechar. Atatu omeni se lasa in superstitiuni estravagante candu au inceputu a'i predomini!

(11) *Mustafa*. Este un'a si aceea si persona cu Mustaphopulus, despre care vorbesce Phranza in cartea I. capu 40, si despre care dice ca a venitu la Constantinopole candu Muradu redicase asediulu. Dar' 'mi este imposibile de a'lu pricepe, candu adao-ga ca turcii, cari veniseru d'in Asi'a, plini de admiratiune diceau ca acestu Mustafa semena cu Mahomedu, fundatorele religiunei lor, si d'in faèie 'lu cunoscu ca elu este imperatorele. Că-ci abstragendu dela aceea ca turcii nu potu se face o astfelu de asemenare, dupa ce ei n'au portretulu lui Mahomedu, dar' nu se pôte nici macar coniectura, ca aceste cuvente s'ar' poté aplica la altulu decatu la falsulu Mustafa, care dupa cumu spunu toti cari l-au vediutu, si in specialu garda s'a, ca semena intru tote lui Mustafa alu carui nume 'lu usurpase. De aci trebe se deplangu pe Phranza, mai alesu ca s'a pusu a scrie istori'a sa atunci, candu betranetiele, calamitatile, ne-

celu mai tineru, sedusu de intrigile greciloru, séu pôte si de dorulu intempestivu de a domni, se revolta in Asi'a; ocupa Nice'a, unde nu era decâtu o mica garnisóna, si stabilindu'si aici resiedinti'a imperiului seu imaginariu, 'si concentra in acésta cetate operatiunile bellului viitoriu, si 'si aduna munitiuni ce grecii 'i dedeau in abundantia.

DEVINE PRINSU SI UCISU

VIII. Muradu voindu a sugruma si acésta rebeliune câtu mai iute, merse cu armata mare in Asi'a. Mustafa Celebi n'avù curagiulu a astepta pe Sultanulu fratele seu in lupta deschisa; câ-ci afara de vre-o câte-va trupe regulate ce le recrutase d'intre greci, armat'a lui nu se compunea decâtu d'in briganti, cari se alaturasera lui d'in impulsulu de spoliatiuni. Elu se inchide in Nice'a. Dar, nici aici nu se simtiá sicuru; câ-ci Amuratu vine si impresóra cetatea, o inchide din tôte partile, face mai multe assalte vigoróse, si in fine dupa obsidiune de doue-dieci-si-cinci de zile ocupa cetatea, prinde pe fratele seu, si ordiņa numai decatu a'lu strangula in presenti'a sa.

MURADU SE CASATORESCE CU FII'A LUI LAS OGLI

IX. Pentru a repara perderea ce famili'a aliothmana a suferitu prin uciderea lui Mustafa, Muradu cugeta a se insura, si la annulu Hegirei 827, se casatori cu fii'a lui Las Ogli (12), fidantiat'a sa de mai nainte. O principessa, care intrecea in frumsetia pe tôte femeile tîmpului seu: ea era Elen'a Servianiloru.

A: 827

I. C. 1424

ISFENDJARBEG SE REVOLTA

X. Anulu urmatoriu 828, dede lui Muradu ocasiune singulara de a se produce cu bravur'a sa si a'si mari imperiulu. Crescerea imperiului era de mai multu tempu nesuferita lui Isfendjarbeg principelui de Sefab (13); si fiind-cà elu isi temea tronulu, isi batea capulu

A. 828

I. C. 1425

casurile si grigile, in atátu 'i debilitasc memori'a, încátu celle ce audise in tineretie despre falsulu Mustafa, le-a aplicatu la cestalaltu Mustafa, adeveratulu frate alu lui Muradu.

(12) *Las Ogli*. D'in famili'a lui Lazaru, despotu alu Serviei, dela care Servi'a se numesce de catra turci *Las Ogli Vilaieti*, adeca tiér'a lui Lazaru.

(13) *Stphab*. Regiune in Asi'a mica.

cumu se debilitadie imperiulu turcescu. Nefericitele succese ale predecesoriloru sei inse erau probe viie a nu tenta fortun'a armerloru contra unei natiuni atâtu de belice; se resolvi dreptu aceea a urma calea politiceii; si nu numai ca facu pace cu Muradu, cî intrâ si in liga cu elu; si pentru a nu'i lasa nici umbra de suspitiune, 'i dede pe fiulu seu Casimbeg de ostaticu. Si pên' ce a vediutu ca Sultanulu sta cu óste bine inarmata, promptu de a'lu ataca la cea mai mica miscare, elu a remasu fidelu conditiuniloru contractate. Dupa ce inse Muradu si-a congediatu armat'a, si pare a fi datu cu totulul placeriloru casatoriei, Isfendiarbeg crediù ca acésta este ocasiunea cea mai oportuna de a'si effectuì propusulu. Elu 'si aduna trupele ce le avea de lungu timpu preparate, si cá unu tigru ce astépta préd'a sa, se arunca cu furia terribile asupr'a cetatiloru Taracli si Burni, le derima d'in fundamentu, si face cele mai neaudite crudelitati devastandu cu focu si feru totu ce'i vinea in cale; pentru cá asia se infrice pe toti care ar refusa de a se suppune lui.

DAR' CERE IERTARE, SI ESTE AGRATIATU

XI. Audindu Muradu de acésta rebelliune, isi aduna imediatu trupele, si trece cu ele d'in Europ'a in Asi'a. Abia ajunsu la Bolova, mai-marii si nobilii cetatieni vinu si se arunca la piciórele Sultanului, detestandu nebunesc'a si cutedjatórea intreprindere a principelui loru, si rogandu-lu se destitue pe Isfendiarbeg, si se puna in locu-i pe fiulu seu, pe care maiestatea sa ilu are de ostaticu. Isfendiarbegu surprinsu de acésta si nesciendu ce se mai faca, vine si elu la Muradu si cerendu-i iertare 'i offere de óstaticu pe alu doilea fiu alu seu, si 'i promite anca a'i dá in casatoria pe unic'a sa flica, princessa de o frumsetia incomparabile. Sultanulu imblanditu prin acésta, ii promitte ertare pentru crim'a comissa.

ESPEDITIUNEA LUI MURADU IN EUROP'A SI ASI'A

XII. La reintórcere d'in acésta espeditiune Muradu ocupa faimós'a cetate Ismir, locu de mare comerciù pàna asta-di; suppune apoi tienuturile vecine, precumu Montesi'a (14), Aidin (15) Sari-

(14) *Montesi'a*, tíera cunoscuta geografiloru sub acestu nume.

(15) *Aidin*, cetate in tíer'a Montesiei.

A. 830
I. C. 1426

chan (16) cu tóte tierile dependente de Hamid Oglu (17). Dupa aceste cuceriri in Asi'a , trece la anulu Hegirei 830', in Europ'a, si ataca pe Venetiani, devasta insul'a Gianta (18), ocupa castellulu Giogerginlik (19), si face spoliatiuni considerabili in tienuturile vecine : in urma se întórce victoriosu in Adrianopole. Apoi anca in acelu anu lasa a se construi in Ergena (locu mârêcinosu, diumetate cale intre Constantinopole si Adrianopole) unu podu admirabile de pétra taiaata , cu siepte-dieci-si-duóe de arcuri, si in partea de càtra apusu o Giamia, o scalda, unu Ímaretu si unu Chanu.

CARAMANU OGLI SUPPUNE TIERILE SALE LUI MURADU

XIII. Caramanu Oglu, despre care amu facutu mentiune mai de multe-ori, vediendu sórtea veciniloru sei, si aducêndu-si aminte ca si elu de multe-ori a fostu la marginea precipiciului si de abiá a scapatu, se resolvi a imbandi furórea leului mai nainte de a cadé in unghiule lui ; asia in anulu Hegirei 831 se presenta la curtea lui Muradu si 'i offere in tóta umilinti'a si de buna voia cheile de la tóte cetatile sale. Muradu ilu primesce cu respectu mare, ilu onóra cu presente magnifice, si 'lu face Sangiacu séu gubernatoru perpétuu in Ipsalam.

MURADU INTRA IN GRECI'A

XIV. Muradu indata dupa aceea isi aduna trupele d'in Asi'a si Europ'a si intra in Greci'a pentru a ocupa acele câte-va parti ce mai remasesera anca sub potestatea imperatului greciloru ; si fiindu-cà n'a datu de nici-o resistentia, a potutu ocupa fora dificultate Tes-salonic'a, Athen'a si Carlin'a ; apoi urmatu de óstea sa , se întórce in Adrianopole incarcatu de predi si ducêndu cu sine o multíme de captivi si de vite.

(16) *Sarichanu*, romanesc Ospell'u la citróne. Nume de tiéra si de o cetate in aceeași tiéra.

(17) *Hamid Oglu*. A se vedé not'a 22, la capu 4, cartea I.

(18) *Gianta*. O insula in marea adriatica. Anticulu ei numé è Iacincthus, asta-di se numesce Zante.

(19) *Giogerginlik*. Dupa etimologia insémna columbariu, séu casa de porumbi. Este unu fortu la marginile Moreei, alu carui nume anticu s'a perdutu.

SE CASATORESCÉ CU FII'A LUI ISFENDIARREG

XV. In anulu ce a urmatu acestei espeditiuni, 832. alu Hegirei, Muradu se casatorì cu fii'a lui Isfendiarbegu, care'i era promissa inainte cu patru ani. D'in acésta casatoria se nascù la siese ani in urma marele Mahomedu, cuceritoriulu Constantinopolei si flagelulu crestinatatiei.

A. 832

I. C. 1428

CARAMANU OGLI SE REVOLTA

XVI. Caramanu Ogli (20) pare cà ar' fi avutu intentiunea de a stirpi anca in nascere pe acelu-a care cu timpu a devenitu terròrea universului si cuceritoriulu a diumetate de lume. Elu se revolta in Asi'a chiar in anulu candu se nascù acestu erou, care era 838 alu Hegirei. Acésta rebellione neasteptata atrase pe Muradu in Asi'a, unde ocupà prin asaltu cetatile Aksiehri (21) si Conia. Caraman Ibrahimu beg se simti cu multu mai debile de catu se pôta resiste armatelor victoriòse ale Sultanului, si recurse la unu monachu cu numele Menla Gamse (22), omu de reputatiune pentru santitatea si virtutea sa, cà se intrevina la imperatulu si se 'lu induplece a se impaca. Monachulu acceptà bucuros insarcinarea, si cu pietatea sa, pentru care era adoralu de toti musulmanii, séu cu elocenti'a sa singulara, a potutu imbandi anim'a lui Muradu intr'atátu, in câtu acesta uitandu injuri'a lui Caramanu, nu numai ca l-a iertatu, dar' i-a restituitu tóte titlurile si onorile de mai inainte.

A. 838

I. C. 1434

MURADU BATE PE PRINCIPELE MOREEI

XVII. Restituita ordinea in Asi'a, unu nou inamicu appare in Europ'a. Acesta era Moracrali (23), frate cu imperatulu greciloru. Elu impresora cetatea Giogerginlik, situata la confiniile Moreei;

(20) *Caramanu Ogli*. Este acelasu principe de Caramani'a, care s'a suppusu Sultanului Muradu, și s'a casatoritu cu sòr'a mai mare a acestuia. Dar' nu se scie cumu a fugitu d'in Romeli'a in Asi'a.

(21) *Aksehri*, séu cetatea alba; ea este in Asi'a mica.

(22) *Menla séu Mola Gamse*. Celu mai renumitu santu pe acelu timpu intre turci. Cellul'a sa in Caramania'a si asta-di este cercetata cu multa devotiune si pietate.

(23) *Mora Crali*. Parc a fi despotulu Demetriu, care, precamu ne spune Phranza, domnia pe acestu timpu in cea mai mare parte a Moreei. Se numesce aci frate alu imperatului grecu, fiindu-ca era confederatu si in affinitate cu acesta.

dar' Cassimu Pasia Beglerbeg (24) de Romeli'a ilu attaca pe neastep-tate cu o trupa alésa de soldati europeni, si 'lu pune la fuga. O mare parte d'in greci au fostu ucisi séu captivati, si victoriosulu Pasia se intorse incarcatu de spoliatiuni luate d'in castrele crestine.

BELLU IN UNGARI'A

XVIII. Intr'aceea se nasce bellu crancenu intre turci si regele Ungariei. Lupt'a curge cu focu. dar' cu successu dubiosu, câte-odata ungurii, mai adese-ori turcii erau batuti. In urma bravulu generalu Michal Ogli Alibeg in fruntea unei numeróse armate se respandesc cá unu torente in cele mai avute tienuturi ale Ungariei, duce in captivitate unu numeru mare de locuitori, cari nu se asteptau la acésta invasiune, si luandu-i cu sine d'impreuna cu alte multe predi, se întorce victoriosu la Adrianopole, unde Sultanulu Muradu, la anulu Hegirei 840 ordinà a se construi o Giamia (25) si unu Imaret, edificie demne de unu imperatu.

A. 840

I. C. 1436

(24) Despre semnificatiunea etymologica a acestui cuventu vorbiramu mai susu. Aci inse mai avemu se observamu acestea. Tóte gubernamentele in care pasiali gubernatori au onórea de a porta càbe trei tuguri, se numescu Beglerbegate; dara in sensulu eminent alu cuventulu au si pàna in dio'a de astadi numai trei pasiali titlu de beglerbeg, adeca gubernatorulu Rumeliei, a carui resiedentia este in Sofi'a; celu de Anatoli'a cu resiedenti a in Kiutahi'a. si celu dela Damascu. Inainte de acésta, pasi'a dela Buda inca era beglerbeg. De si lingusitorii loru dau si la ceilalti pasi-ali titlu de beglerbeg, dara curtea imperiale nu le dà altu titlu, de càtu Destur Miukserrem, adeca plenipotente. Cuventulu acesta vine dela Tugra, care denóta acea semnatura, prin care se exprime numele Sultanulu, pentru-cà, afara de marele veziru, numai acestora le este permisu a porta Tugra si a emitte durata in provinciile loru in numele imperatulu. Pre càtu timpu beglerbegii se afla in funcțiunea aceea, auctoritatea loru in imperiulu otomanu este asia de mare, in càtu candu esu din capitala in provinci'a ce li s'a datu, séu candu sunt trimisi dein una tíera in alt'a, cu exceptiune de interiorulu Constantinopolei, unde n'au nici-o jurisdictiune, in calea loru au potere ca si marele veziru, preste toti cati sunt loru inferiori in rangu, fia aceia dein ori-care provincia. Ei potu spendiura, taia séu pedepsi cu alta specie de mórte dupa cumu le place, pe toti càti se voru afla culpabili, fara ca pasi'a loculu se le póta pune cea mai mica pedeca, in càtu acestuia 'i remane singurulu mediulocu de a reclama la curte in contra abusulu de potere a aceluor plenipotentiaru.

(25) *Giamia*. Cea mai mare baserica intre câte sunt in Adrianopole; e aprópe de palatiulu unde marele veziru 'si are resiedenti'a. Se numesc de comunu Eski Giami séu baseric'a vechia,

XIX. Ungurii au luat mergerea lui АННОЕГ la Adrianopole dreptu fuga, si irrupu de nou in tierile turcesci, predandu cu focu si feru totu ce le stá inainte. Muradu spre a infréna acésta cutediare si a da o reparatiune eclatanta, trece Dunarea nu departe de Vidinu, si préda tóta tíer'a pe unde au potutu numai se adjunga cu trupele sale. In fine impresóra Belgradulu (26), acestu antemuru alu Ungariiei. Prin cucerirea acestei cetati, Muradu ar' fi ajunsu duóe scopuri: si-ar' fi asicuratú tierile si suditii contra invasiuniloru unguresci, si si-ar' fi deschisu calea de a face escursiuni continue contra inimiciloru. Dar' fortun'a nu i-a secundatu in acésta intreprindere. Eroic'a aperare a impresoratiloru, si iern'a ce se apropiá, ilu constrinsera a ridica obsidiunea chiaru candu i se parea ca acumu-acumu devine domnu cetatiei. La întórcere cuprinde Sophi'a (27) si alte vre-o câte-va cetati in Bulgari'a.

VALAK OGLI DEPOSEDATU

XX. Muradu era fórté necajítu, cà nu a potutu cuceri Belgradulu, éra acea lipsa de successu nu o atribui valórei inimicului, ci suppu-nea cà este tradare la midi-locu. Principele Serviei Valak Ogli, unitu cu Sultanulu prin legaturi de sange si de amicitia (28), totdea-

(26) *Belgradulu*. Alba-greca, in timpii antichi Taurunum; cetate fórté cunoscuta, care asta-di formédia frontari'a imperiului turcu spre Ungari'a. Crestinii dícu ca ottomanii au perdutu unu numeru considerabile de soldati in obsidiunea acestei cetati; dar' avemu cauza de a ne indoi in acésta, mai alesu déca vomu considera, cà dupa redicarea obsidiunei, turcii au ocupatu prin assaltu Sophi'a, si alte cetati, precumu Nissa, Scopia, Novomonte séu Siehiákioi; ceea ce si crestinii recunoscú. Disput'a este, déca aceste cetati au fostu cucerite inainte séu dupa obsidiunea dela Belgradu; crestinii dícu ca inainte; turcii affirma contrariulu.

(27) *Sophi'a*. Capital'a Bulgariiei si resiedinti'a Beglerbegului de Romeli'a. Cetate fara muri de aperare. Se pare ca numele i se deriva dela o baseric'a numita Sant'a Sophia, construita dupa modcllulu bisericeii S-ta Sophi'a d'in Constantinopole, dar nu este atátu de mare ca acésta, nici prefacuta in Giamie.

(28) *De sange si de amicitia*. Scriitorii crestinii dícu ca Georgiu, despotulu Serviei, pentru a consolida amicitia cu Muradu, si pentru a confirma pacea cu acesta, i-a datu pe fiia-sa in matrimoniu. Auctorii crestinii sunt mai exacti decâtu turcii intru a insemna numele principiloru; pentru aceea n'amu cauza de a dubita despre ceea ce dícu ei aci, mai alesu ca turcii sunt de acordu cu ei asupr'a faptului, ca dupa ruptur'a intre acestu despotu si între Muradu, s'a datu ordínu de catra acesta, ca se se scóta ochii fiiloru lui Georgiu, pe cari 'i avea de ostatici,

una se areta atâtu de devotatu interesselorü acestuia, in câtu i s'ar' fi parutu unu pecatu a dubita in fidelitatea lui. Dupa o cercetare rigorösa inse s'a descoperitu, ca elu nu numai cà a informatu pe regele Ungariei despre planurile ottomaniloru, ci cà a facutu totu pentru a impiedica cucerirea Belgradului. Muradu se infuria pentru asta tradare neasteptata, si spre a o pedepsi, dede ordinu a taia limb'a si la cei duoi fi ai lui Valak Ogli, pe cari 'i avea de ostatici. Apoi intrandu cu armat'a sa in Servi'a, cuprinse Semendri'a, celate situata la tiermurea Dunarei; ocupà tôte tierile lui Zerín Ogli (29), alungà pe principe d'in tiéra, si in fine suppusse potestatiei sale tóta Servi'a.

FUGE LA REGELE UNGARIEI

XXI. Valak Ogli scapà prin fuga de mani'a Sultanului, si se duse a cauta asilu la regele Ungariei (30). Dar' sörtea 'lu persecutà si aici d'impreuna cu pe principele care l-a primitu; pareo ca totu s'a conjuratu la ruinarea Ungariei, de candu a pusu elu piciorulu aici. Elu ațitià pe regele in contra turciloru, si'lu facü se franga tractatulu de pace inchiaiatu cu acesti-a. De aci immens'a versare de sange si flagellele ce au urmatu. Insusi regele a cadiutu victima, si si-a perdutu viéti'a.

ALTA REVOLTA A LUI CARAMANU OGLI

A. 845
I. C. 1441

XXII. La anulu Hegirei 844 se puse cea d'in urma pétra la edificiu Moscheei numita Eski Giami (31), care o incepuse anca Musa Celebi in Adrianopole. In anulu urmatoriu, Caramanu Ogli Ibrahim beg, nepotendu innabusi vechi'a ura ce o avea contra ottomaniloru, se revoltà de nou. Nici indulgenti'a precedente a Sultanului, nici sanctitatea tractatelorü de pace intarite cu juramentu, nu potura a'lu retiené; elu irrupse cu armat'a sa in provincieles asiatice fara defenza atunci, si le devastà intr'unu modu neauditü. Muradu in-

(29) *Zerín Ogli*. Asia se numesce la turci tiér'a ce se intinde de-a-lungulu Savci, de unde acestu fluviu intra in Dunare pén' la Petrovaradinu.

(30) *Regele Ungariei*. Aci se intielege Vladislau regele Ungariei si Poloniei, cunoscutu mai multu prin batali'a fatale dela Varna, decâtu prin vre-o alta fapta a sa.

(31) *Eski Giami*. Dupa etimologia insémna-baserica vechia. Vedi nota 27. mai in susu.

sciintiatiu de acésta irrumpere, sbură in Asi'a, si pentru a preveni flagellele, la cari potea se fia espusa tier'a prin violentiele lui Caramanu Oglu, tramise in contra lui unu corpu de trupe alese, ér' intr'aceea isi aduna alta armata numerósa la Prusa. Inaintandu trupele, le vine inainte soci'a lui Caramanu, sóra mai mare (32) a lui Muradu, pe care Caramanu o luase in casatoria pentru mai firma conservare a confederatiunei, si-i róga se stea pe locu, si se departedie dela sine ori ce cugetu de bellu: insarcinandu-se a midi-loci pacea, si a da satisfactiune Sultanului, fratelui seu. Immediatu dupa aceea merse la fratele seu. Si departe de a desculpa pe barbatulu seu, ea deplóra ca n'a sciutu pretiuu o confederatiune precumu è a Sultanului; cere se ierte crim'a barbatului seu, se offere de garanta pentru fidelitatea sa in viitoriu, si'i promitte cu juramentu si in numele barbatului seu, cà nu va suferi nici-odata si sub nici unu pretestu, cá soldatii sei se intre in tierile ottomane, nici cá se se faca ce-va contra interesselor Sultanului. Eloquenti'a scaldata in lacrime a sororei de o parte, si de alt'a affectiunea fraterna a lui Muradu, imblandi anim'a acestui-a; elu pardonà lui Caramanu Oglu, si 'lu primi éراسi in amiciti'a sa sub conditiunile dictate de soru-sa. Pactulu de pace se confirmà de nou prin unu Ahd-name (33) si Muradu se intornà in Europ'a.

MURADU RENUNȚIA LA IMPERIU

XXIII. Imperiulu era in pace d'in tóte partile; nici-unu inamicu nu'lu mai turburá. Ungurii (34) atátu de arroganti pên'acumu, s'au imblanditu si au facutu pace cu turcii. Muradu desgustatu de trebile statului si fatigatu de espeditiuni atátu de laborióse, se decise la

(32) *Sora mai mare*. Nu se póte determina cu precisiune timpul acestui matri-moniu; probabile ca a fostu la anulu Hegirei 831 dupa suppunerea principelui de Caramani'a.

(33) *Ahd name*. Cuventu arabicu, compusu d'in *Ahd*, pactu séu conditiune si *nam* carte séu scrisóre. Acestu nume înséma literele séu chartiele ce delegatii straini obtienu dela Sultanulu pentru principii loru dupa ce au incheiatu pace. Aceste littere contienu conditiunile pazei, numite la Arabi Mevad, si sunt ratificate cu *Tugra* séu signatur'a numelui imperatului.

(34) *Ungurii*. Vladislau a frantu acésta pace, precumu vomu vedé indata d'in istoricii turci, la not'a 39 mai in josu.

A. 847 anulu Hegirei 847 a abdica corónei in favórea fiului seu Mahomedu
 I C. 1443 si se retrase la Magnesi'a (35) pentru a duce viétia privata.

CARAMANU OGLI INVITA PE REGELE UNGARIEI CONTRA LUI MURADU

XXIV. Indata ce s'a audítu acést'a, Caramanu Ogli, care numai la intercessiunea sororei lui Muradu obtienù anulu trecutù iertare dela acest'a, rapitu éراسi de ur'a contra ottomaniloru, crediù ca acumu este timpulu oportunu de a'si resbuna; si in cugetulu seu tradatoriu, de a distruge imperiulu ottomanu, elu scrise urmalóri'a littera catra regele Ungariei: « Muradu, acestu vechiu tiranu alu « lumei, au abdicatu dela tronu in favórea fiului seu Mahomedu; « acesta è unu omu tineru fora esperientia, si incapabile prin etatea « si mintea sa de a conduce afacerile civili si militari. Aci este mó- « mentulu favorabile de a ve resbuna de atâte rele ce turcii v'au « facutu. Nu lasati se ve scape acésta ocasiune, cá-ci nici-odata n'o « mai poteti avé. Se atacamu de-odata tierile ottomaniloru, eu d'in « partea Asiei si voi d'in partea Europei; si nu este dubiu ca curendu « vomu estermine tóta gentea Osmaniloru, si vomu restabili pe « atâti principi alungati si despoiati de bunurile lor ».

INVASIUNEA UNGURILORU

XXV. Regele Ungariei, care nu de multu facuse tractatu de pace cu turcii, si cu man'a pe Evangeliu jurase pe immortalele corpu alu lui Christu ca va observa conditiunile pazei, n'ar' fi ascultatù atâtu de usioru de consiliulu lui Caramanu, déca nu'lu seducea auctoritatea pazei dela Roma (36). La instigatiunea acestuia, deslegandu-lu si de

(35) *Magnesi'a*. Nici unu istoricu crestinu, celu pucinu d'in câti cunosc eu, nu vorbesce despre acésta abdicatiune a sultanulu Muradu. Turcii sunt fórte espliciti si clari in privinti'a asta: ei punu batai'a dela Varna sub Mahomedu II., si diciu ca Muradu pe acelu timpu nu era imperatu, ci numai comandante in armata, si ca dupa acésta batalia s'a retrasu la Magnesi'a, ér Mahomedu a remasu singuru domnitoriu dela anulu Hegirei 847. pên' la 850. La acestu anu, diciu ei, mai-marii tieriei au rechiamatu pe Muradu la tronu, ér Mahomedu ca prea tineru a fostu tramisu la Magnesi'a, pentru a astepta acolo in retragere mórtea parintelui seu. In cursulu istoriei vomu vedé tóte aceste mai pre largu.

(36) *Papei dela Roma*. Zelulu falsu alu acestui omu nu potu se'lu deplanga destulu crestinii. De altminterea, turcii de comunu, afara de cei invetiati, credu ca pap'a este nemoritoriu, si opiniunea lorù è basata pe o fabula, care dice, ca: Califulu Amavi'a

juramentu, regele Ungariei 'si adună armata numerósa, si adjutatu de trupele auxiliare ale Bohemiloru, Poloniloru. Italianiloru, Bulgariloru si Servianiloru lui Valak Oglu, cari tóte jurasera nimicirea imperiului ottománu, merse cu aceste contra turciloru si irrupse in teritoriulu loru.

MURADU REPRIMESCE IMPERIULU

XXVI. Armate asia mari compuse dein popóra atátu de bellicóse inbarbatá pe crestini pe atátu, pe cátu insuflá musulmaniloru teróre; care crescea cu atatu mai multu, cu catu reflectá mai multu la tineretiile si la lips'a de experientia a imperatului loru; deci tienendu consiliu se decisera a chiama inderetu pe Muradu. Consimtindu si Mahomedu, fiulu acestuia, trimitu immediatu delegati la Muradu, pentru a'lu roga se ia frénele gubernului érase in mana, si se apere statulu cu consiliulu si arm'a sa atátu de terribile inamiciloru. Muradu reiectandu acésta ambassada, díse: « Aveti impe-
« riu, si aveti imperatu; faceti cumu veti judeca ca este spre binele
« vostru; dar' nu veniti a turbura pacea si linistea mea, care credu
« ca o amu meritatu dupa atáte suferintie câte amu înduratu pentru
« voi ». Delegatii vinu a dou'a óra si insistu cu mai mare perseve-
rantia, pana ce in fine Muradu consimte, si fara a perde unu mo-
mentu, se pune in fruntea armatei si pe la strimtórea de la Gallipole
trece in Europ'a.

BATAI'A DELA VARN'A

XXVII. Dupa-ce ajunse la Adrianopole, Muradu tienendu consiliu cu fiulu seu si cu mai marii imperiului despre starea lucrurilor, in fine, dupa multe rogari si chiar contra vointiei sale, se insarcina cu comand'a asupr'a armatei. Pentru-cá se'si ajunga cu atátu mai bine scopulu, Muradu pléca indata a treia-di cu armat'a sa, si dupa unu mersu fortiatu ajunge aprópe de Varn'a (37), unde i se spune

a taiatu cu sabi'a pe unu papa in façe, si ca papii de atunci incóce au semnulu acestei cicatrice, ceea ce o atesta captivii cari o au vediutu. Éca cumu acésta natiune credula se lasa a se amagi prin fabule ridicule, de si acésta nu'i servece decâtu spre desonóre.

(37) *Varna*. E traditiune la turci, ca Sultanulu Muradu inainte de batai'a de la Varna a conchiamatu unu consiliu generale in Adrianopole, unde s' tienutu urma-

ca era in castre regele Ungariei. Muradu pléca inainte cu cavaleri'a, nevrendu a lasá se scada ardórea trupeloru sale, asteptandu infanteri'a ; si a trei-a dí a fostu in façi'a inimicului. Elu ataca numai de câtu , dar' nu cu successulu la care se asteptá. Câ-ci arip'a drépta, nefiindu sustienuta de infanteria, n'a potutu resiste primului atacu, si venindu in disordine a fostu persecutata cale mai bine de unu milu. Dar' chiar acést'a a fostu scaparea imperiului si a Sultanului. Câ-ci regele Ungariei, june, si mai curagiosu de câtu toti, crediendu-se acumu sicuru de victoria, voi a o complecta provocandu pe Muradu la duellu (38). Acesta dandu façi'a cu regele cá d'in intemplantu ii strapunge calulu cu unu Girid (39), dupa care indata cade si re-

toriu discursu : « Noi credemu — díse elu — ca Haziret Isa (santulu Isus) este intr'adeveru Ruh Ullah (spiritulu lui Dumnedieu) nascutu d'in una vergine, profetu amatu de Dumnedieu, si este inca in viéti'a ; ca a scapatu de reutatea si máni'a evreiloru, si s'a suitu in alu treilea ceriu ; unde siede pentru a veni odata se judece pe acestu poporu pentru perfidi'a sa ; elu va judeca si pe Nazrani (crestini), pentru-ca au falsificatu evangeliulu seu ; noi recunóscemu ca este mare profetu, dar' nu este nemuritoriu, și va trebui se móra trei díle inainte de finitulu lumei ; ér' crestinii credu ca elu è fiiulu lui Dumnedieu, si are viéti'a de veci si marire si putere assemenea cu creatorulu lumei. Si mai multu, ei credu in unele superstitiuni, ce le numescu sacramente : asiá credu tare ca Isa Mesih (Isus Messi'a) loru a datu preotiloru sei putere de a se schimba de câte-ori voru vré, pana in adeveratu trupulu lui, si vinulu in adeveratu sangele lui. Pe acestu misteriu si pe Ingil Sierifu (evangeliulu santu) s'au juratu ei ca voru tiené pacea incheiata cu mine. Pentru aceea nu me indoiescu, ca Dumnedieu i va bate, fiindu-ca au frantu evangeliulu si au calcatu in picióre sacramentele lui. » Dupa acestu discursu se díce ca Muradu in midi-loculu focului luptei a ordínatu ca se puna intr'o lance scrisóri'a, prin care regele Ungariei a confirmatu pacea, si o persóna ne armata se o pórte prin tóte corpurile armatei, si se strige cu voce inalta : « Se vina ghiaurii (infidellii) contra Dumnedieului loru, si contra sacramentelu loru ; si déca in adeveru credu ei in aceste lucruri, apoi o ! Dumnedieule drepte ! care faci se resara sórele asupr'a celoru rei cá si asupr'a celoru buni, fa ca ei insii se 'si resbune intre sine, si insii se se pedepsésca pentru scele-rateti'a loru ».

(38) *Duellu*. Nevrendu a preveni opiniunea lectorului, lasu se judece singuru, óre turcii au inventatu acestu duellu pentru a face onóre imperatului loru, séu crestini ilu retacu pentru a ascunde temeritatea regelui Vladislau. In câtu pentru mine. io sunt inclinatu a crede turciloru, mai alesu ca auctorii crestini si in specialu Phranza cartea II. capu 19, mentionédia despre impregiurarea, ca Vladislau a patrunsu péné la cortulu lui Amera, ca acolo a cadutu dupa ce i-a vulneratu calulu unu Ianiciaru cu numele Chamutia.

(39) *Girid*. Sagéta scurta si usióra, cu care turcii se servescu fórté multu. Cei care

gele la pamentu. Ianiciarii cari ajunsera chiar in acestu momentu, ilu prindu, ii taia capulu, si punendu-lu intr'o lance, ilu pórta in triumfu si 'lu aréta inimicului strigandu d'in tóte puterile: Eca capulu regelui vostru! In acelasiu timpu se readuna cavaleri'a, si upt'a reincepe; turcii petrundu in corpurile inimiciloru, ii respingu si'si facu cale in tóte partile. Crestinii se tieneau anca: dar' facên-

le sciu bine manua, pórta de ordinariu câte trei intr'unu tocu atarnatu la partea drépta a calului loru. Ei dau cu ele la çinta cu atátu-a precisiune, încátu nu'i intreze nici venatoriulu celu mai desteru. Io insu'mi n'asiu fi crediutu, déca n'asiu fi vediutu cu ochii mei unu casu ce vréu a'lu narra aci. Catra finitulu bellului d'in añulu trecutu, inainte de a pleca trupele dela Zenta, imperatulu fiindu la Philippopole a lasatu camerariloru sei a se exercita in acésta arte in presenti'a sa, spre a se delecta in exercitiulu loru. Sagetile cu cari se exercitau nu erau ascutite, ci tocite la vèrvu. Intre ei era unu cercassianu cu numele Mehemedu Aga, capu alu stabuleloru, postu fórte respectabile la turci. Unulu d'in compania 'lu nimeresce d'in nebagare de séma cu saget'a in spate. Lovitur'a a fostu violenta, si Mehemedu séu de rusíne séu de dorere, se infurià, si stringéndu in pinteni calulu seu arabicu persecutá cu vivacitate pe omulu seu care fugea inainte; acesta vedéiendu ca nu'i póte scapa déca continua a fugi, se întórce iute cu calulu seu spre drépt'a: atunci Mehemedu aruncá dupa elu o sageta cu atáta rapiditate, in câtu témpita cumu era, petrunse in sielele calului, si a cadiutu si calu si calaretiu la pamentu. Imperatulu uimitu de acestu spectaclu, a opritu lui Mehemedu de a mai continua exercitiulu acesta. Amu vediutu totu pe acestu omu dandu probe de forti'a sa la o pórta de monastire in Moldavi'a: pórt'a era d'in scanduri de câte trei degete de gróse, si totusi cu sagéta ordinaria si neascutita o sparse facéndu se petrunsa sagét'a prin ea. Eca acumu si modulu cumu turcii se exercita in acésta maiestria. Incepu cu unu girid de feru séu Lobut (*), precumu ilu numescu ei, greu de duóe-spre-diece ocale, fia-care oc'a face patru-sute dramuri: positur'a ce o ieau este, ca 'si punu degetulu celu mare dela man'a stan-ga in bréu, ér piciórele in linia drépta unulu dupa altulu, si cu man'a drépta arunca sagét'a intr'o gramada de pamentu móle, si continua péné 'i iérta puterile de nu mai potu. Unii arunca si de câte siepte-sute de ori un'a dupa alt'a. Dupa ce au facutu acésta proba cu sagét'a de feru, ieau sagéta de lemnu pe de duóe-ori atátu de grósa ca cea comuna, si se exercita péné atunci, péné candu o au aruncatu in pamentu móle de dóue-mii de ori un'a dupa alt'a; in fine apoi vinu la sagét'a ordinaria, care in comparatiune mai alesu cu cea de feru, este usióra ca o péna. Prin acestu exercitiu continuu 'si castiga o desteritate si fortia, încátu sunt cei mai abili in arunca-tulu dardeleloru.

(*) Cuventulu in sine insémna *lenesiu*, care nu ese d'in casa nici-odata, nici nu caletoresce. De aci sagét'a cea grea de feru, in comparatiune cu cea usióra de lemnu, se numesce *lenesi'a séu puturós'a*. *Tr. Germ.*

Traductorulu germanu scrie Lubed.

du-se nǒpte (40). si neavendu comandante, au trebuitu se se retraga, si in acestu momentu perderea loru a fostu generale: cã-ci afara de vre-o cãti-va cari au scapatu prin intunereculu noptiei, toti ceilalti au fostu parte ucisi parte captivati. Dupa acêsta, Muradu, incarcatu de trofee si de spoliatiuni d'in campulu inimicului, 'si duce armat'a, care nu perduse multu, inderetru la Adrianopole.

MURADU ÉRASI ABDICA

XXVIII. Glori'a ce castigase Muradu in acêsta espeditiune, pentru altii pǒte ar' fi fostu unu impulsu la intreprinderi si mai mari, pentru elu inse n'a fostu alta de cãtu unu esemplu despre nestabilitatea puterei omenesci. Elu a vediutu pe regele Ungariei plinu de gloria, incungiuratu de armate numeróse, adorat de atâtea natiuni adunate sub stindardele sale; l-a vediutu apoi cadiendu la pamentu prin o singura lovitura a sortiei chiar in momentulu candu se credea victoriosu, éra victori'a cadiendu-i d'in mana si trecundu in man'a inimicului, si trupele tǒte nimicindu-i-se. In caderea acestui rege nefericitu, Muradu vede ca pǒte se ajunga si elu acêsta sǒrte, dupa unu timpu atãtu de lungu de prosperitati continue. Se decise deci, a remané pre langa propusulu seu de mai inaintè; remitte a dou'a-óra sceptrulu in manile fiului seu, si se retrage éراسي la Magnesi'a in viétia privata.

IANICIARII SE REVOLTA: MURADU ESTE RECHIAMATU

XXIX. Dar' nici de asta data n'a potutu sta aici in pace. Ianiciarii, prin alu caroru servitiu se castigasera pênè acumu atâtea victorii celebre contra inimiciloru, devinu la anulu Hegirei 850 flagellulu concetatianiloru. Ei urdira in Adrianopole o violenta seditiune pentru unu lucru de nimicu. Schintei'a aruncata, causà unu mare incendiu. Vedeai, cumu se intempla de ordinariu in tǒte revolutiunile

A. 850

I. C. 1446

(40) *Nǒpte*. Se dice ca cei cari au scapatu prin intunereculu noptiei, au ajunsu preste asteptarea loru la muntele Cengie, séu Emu, cumu se numia in anticitate. Aici poporulu i-a prinsu cu funi ca pe férele selbatece, si generalii si alti comandanti ai armatei toti au peritu, singuru Huniade a potutu scapa. Istoricii crestini vorbescu fǒrte multe despre acestu erou; si cine vre se studieze faptele luptatoriului pentru crestinatate, se le cerce la scriitorii crestini.

civili. casele cetatianiloru si ale strainiloru predate; omenii atacati si omoriti pe strade fara distinctiune de etate séu de sexu; furturi, omoruri pretutindenea; ca un cuventu, acei-a cari prin starea loru trebuiau se fia defensorii cetatianiloru, parea a se fi conjurati spre a'i ruina si stinge cu totul. Caus'a acestei rebelluni nu se poate afla airea, decâtu in juneti'a noului Sultanu si in prea marea blandetia a inimei sale. E rar casulu, unde militi'a se nu abusedie de unulu d'in aceste defecte ale principelui; si candu crede ea ca pôte face totu ce vrè, in scurtu libertatea trece in licentia. Spre a pune capetu acelei rebelluni, mai-marii tieri au recursu érase la Muradu, si l-au rogatu prin scrisori, se vina a restitui ordinea si a lua érase in mana imperiulu, cà-ci diceau ei, « fiu-seu este inca june si n'are « auctoritate suficiente pentru a infrena licenti'a; de aceea ei credu, « cà densulu va avea compatimire de starea imperiului ottomanu si « nu va suferi, cá imperiulu acesta, pe care elu l'a maritu si consoli- « datu, se péra cá o corabia fora capitanu. Cu unu cuventu, increde- « rea loru in prudenti'a si conducerea lui cea probata este asia de « mare, in càtu ei spera, cà prin dispositiunile sale imperiulu nu « numai se va ridica la starea sa de inainte, ci va ajunge la infflorire « si auctoritate mare ». Muradu miscatu péné in inima de periculu comunu in care era statulu si suditiu sei, vine la Adrianopole, se pune érase pe tronu (41), si tramile pe fiulu seu la Magnesi'a.

CUPRINDE GRECI'A SI EPIRULU; SI ALUNGA PE SCANDERBEGU

XXX. Turburarile interne au incetatu indata ce Muradu a reluat frenele guvernului. In anulu urmatoriu se întórce cu armele sale contra rebellului Castriot Iskenderbeg (42) si'lu allunga d'in regatulu

A. 851

I. C. 1447

(41) *Tronu*. Istoricii crestini dicu ca Muradu dupa victori'a dela Varna s'a retrasu in viéti'a monastirei dela Prus'a; si déca a lasatu elu acést'a viéti'a singurateca, apoi n'a facutu-o nici pentru revolt'a Ianiciariloru, nici la intețirile Pasiloru, ci destep-tatu de progressulu armelorui lui Huniade in Ungari'a si de revolt'a lui Iskenderbegu.

(42) *Iskenderbegu*. Acest'a è celebrulu Georgiu Castriotu, fiulu lui Ionu principe de Epiru. Istoricii crestini au scrisu volumi intregi despre faptele bellice ale acestui erou. Elu ca june anca aretà dispositiuni spirituali atâtu de nobile, in càtu Muradu impresionatu de virtutile lui ilu luà langa sine si-i dede acestu nume, care è o cor-ruptiune d'in Alexander, si care, precumu amu observatu, è fôrte rar u turci; cà-ci afara de acesta numai duoi mai sunt, caroru istoricii turci le dau numele de Is-

sèu ; devasta apoi tóta Greci'a si Arnaudi'a (43) ; si mergèndu totu înainte, intra in More'a si ocupa prin assaltu cetatile Balibadri si Akcehisar (44). Scanderbeg nu numai violase credinti'a sa catre Sultanulu , ci elu abnegase fara causa si religiunea mahomedana ; de aceea Muradu prefacù in Giamie si Moschee tóte besericile crestine d'in Arnaudi'a ; ordinà apoi cá toti locuitorii d'in Epiru sèu se se taie impregiuru, sèu cà voru fi pedepsiti cu mórte pentru infidelitatea principelui loru (45). Cu modulu acest'a tóta tiér'a trecù in scurtu timpu la credinti'a mahomedana.

BATE PE UNGURI LA COSSOV'A

XXXI. Pe candu se petreceau aceste in Greci'a, nou bellu erupse la frontariile Ungariei. Regele Ungariei (46) vrèndu a resbuna mortea

kender. Unulu este Iskender Rumi Ibnifelikes, sèu Alexandru macedonènnulu, fiiulu lui Philipu, despre care nu sciù se'lu puna óre intre profeti sèu intre principii crestini ; cà-ci nu vrèu se concèda ca ar' fi fostu paganu. Celalaltu este Iskender Ziul Carnein, sèu Alexandru cornutul, numitu altminterea la ei *Sahib Kìran Monarka* (*), sub care inse, pare ca intielegu pe Hercule, despre care se dice ca n'a portatu alta armatura decátu o maciua, numita la ei Giurz. Dar aceste se fia dise numai ca in trècatu.

(43) *Arnaudi'a*. Sub acestu nume se intielege de comunu Albani'a si Macedoni'a.

(44) *Akcehisar*. Cetate alba, alu carei nume anticu nu'mi este cunoscutu.

(45) Georgiu Castriotu a fostu fiiulu lui Ioanu, regelui de Epiru sèu de Albani'a inferiore, care a trebuitu se dea cinci fii ai sei lui Muradu ca ostatici. Intre acesti-a celu mai tineru a fostu acestu Georgiu, care era fòrte placutu lui Muradu ; l-a crescutu in religiunea mahomedana, l-a instruitu in disciplin'a turcésca, si i-a datu numele de Iskenderbeg sèu domnulu Alexandru. Dar' candu Muradu era ocupatu cu bellulu in Ungari'a, Iskenderbegu se folosi de ocasiune si fugi in Epiru ; de aici, precumu spunu istoricii crestini, au facutu minuni contra turciloru. In urma a moritu in Lissa, pe teritoriulu venetianu, la 27 Ianuaru 1467, in etate de 63 de ani. *Tr. Angl.*

(46) *Regele Ungariei*. Nu potu sci pe care 'lu intielegu aci turcii. Cà-ci regele legitimu pe acestu timpu era Vladislau, numitu Posthumu, pe care Fridericu duce de Austri'a (**) ilu tienea prinsu, si ungurenii d'in partea loru nu voiau a'lu recunósce de rege. Eu credu ca persón'a despre care se vorbesce aci, este Ioanu Huniade, ducele armatei ungurene. Scriitorii crestini nu néga ca acestu duce a fostu batutu mai de multe-ori de Muradu ; dar ei insii affirma ca aceste batai au costatu turciloru perderi atátu de considerabili, încátu insusi Muradu a trebuitu se declare : « ca n'ar vré se cástige alte victorii cu perderi atátu de simtite ». Differenti'a intre scriitorii cres-

(*) Imperatulu Fridericu III.

(**) Monarchulu fericitu si invincibile. *Tr. Germ.*

predecesorului seu, face liga cu mai multi principi, intre cari si Domnulu Munteniei, care se revoltase cu puçinu mai înainte contra Sultanului, si irrumpe cu acesti-a in tierile ottomane. Muradu era anca in Greci'a, mai multu ocupatu cu a da o forma de guvern u acestei tieri, decâtu cu a face nuoe cuceriri. Dar' pe data ce a intielesu de invasiunea regelui Ungariei, plecandu spre Sophi'a, ajunge aici mai iute de câtu si-ar' fi potutu imagina cine-va; isi aduna vechii sei soldati, si mai adaogându acestoru veterani anca si alte trupe noue, merge dreptu la inamicu. Dar' înainte de a veni armatele façe in façe, o trupa de musulmani, numiti Begleri, caroru Muradu le ordinase a'i veni intr'adjutoriu, in calea loru catra armat'a turcësca dau de romanii cari se tieneau in ceva-si distantia de inamicu; 'i attacka, si-i punu la fuga. Lui Muradu i se parü acës'ta dreptu auguriu despre viitorea victoria, si inaintédia cu trupele sale spre Cossov'a (47) intr'unu siesu mare aprópe de Negromonte, locu renumitu prin mórtea de martiru a valorosului Muradu I, numitu Chodavendighiar, in victori'a reportata asupra lui Las Ogli. Muradu indata ce ajunsé acì, a inceputu lupt'a; dar successulu nu respundea asteptarei sale; câ-ci in inimizii loricati nu prindea sabi'a. Atunci Sultanulu se retrage cu trupele, si le ordina a lapeda armele usióre, a da nevala asupr'a inamiciloru si a'i taiá in capete cu securile si cu bâtele de feru. Musulmanii incungiura pe crestini de tóte partile; acesti-a vediendu ca in lupt'a deschisa nu potu se resiste furiei musulmaniloru, se retragu cu incetulu si se punu dupa carale loru; de aci sustienu lupt'a cu bravura admirabile si cu variabile successu pên' la santitulul sorelui. In urma vediendu regele ca soldatii sunt descuragiatu si nu mai potu tiené foculu, 'si aduna flórea cavaleriei sale, esorta in pucine cuvente restulu trupeloru, indemnadu-le de a se tiené anca si a reincepe batai'a, si dicëndu ca e'u merge a lua tini si turci este, ca acesti-a dicu ca tóte aceste fapte s'au petrecutu înainte de cucerirea Greciei, ér crestinii pretindu ca Greci'a atunci era degià subjugata.

(47) *Cossov'a*. Localitate nu departe de Negromonte, si faimósa prin dóue sangeróse batalii: un'a intre Bulgari si Muradu I., unde acës'ta a reportatu victoria, dar si-a perdutu viét'a; si alt'a intre Muradu II contra ungureniloru. Analile romanesci descriu acës'ta d'in urma ca un'a care a fostu cea mai viia si cea mai sangerósa d'in câte s'au vediutu pên'acumu, si nu credu ca asemenea se se mai póta face in viitoriu.

pe inamicu d'in spate ; asia , crede ca victori'a se va declara in partea crestiniloru. Elu ese intr'adeveru d'in campulu luptei , dar' in-grigitu mai multu de vieti'a sa decatu de securitatea omeniloru sei, in locu de a merge se attace pe inamicu in spate, prinde fug'a si se duce. Armât'a vediendu-se fara comandante , 'si perde si ea tóta speranti'a , lasa campulu luptei , întorce si ea spatele, si cërca fiacare a'si salva vieti'a. Turcii urmarescu pe fugitivi cu cea mai mare furóre ; ucidu multîme d'in ei , si pe multi 'i prindu. Afara de regele, toti generalii germani , bohemi si poloni au remasu morti in acêsta bataia, si preste duoe mii de ómeni prinsi captivi.

INSOARA PE FIULU SEU MAHOMEDU, SI MOARE

XXXII. Dupa acêsta victoria , Muradu se întorce in triumfu la Adrianopole ; si inca in acelu anu 'si casatoresce pe fiulu seu Mahomedu cu fiic'a lui Solimanu begu , principe de Elbistan (48). In fine la anulu Hegirei 855 , intr'o dî de luni care era a siepte-a dî d'in lun'a Muharem , mori dupa unu morbu usicru de vre-o câteva zile.

A. 855

I. G. 1451

CALITATILE, SI SUCCESSORII LUI MURADU

XXXIII. Muradu a vietuitu patru-dieci-si-noe de ani, domnindu ani trei-dieci, luni siese si zile optu. Principe dotatu cu tôte virtutile civili si militari : justu si valorosu ; de o inima mare ; laboriosu si patientu ; invetiatu si religiosu ; gratiosu si clemente ; amatoriu si incuragiatoriu de sciintie ; favoratoriu si ajutatoriu a toti cari escellau in vre-o arte ; imperatu bunu, si mare generalu. Nime n'a obtienutu mai multe si mai mari victorii cá elu. Belgradulu este singur'a cetate, care a sustienutu mai multe assalte de a le lui. Sub elu soldatulu totdeauna a fostu invingetoriu , si cetatianulu avutu si sicuru. Candu cuceriá vre-unu locu, primululu seu cugetu era se edifice acolo o Giamia, o Moschea , unu Imaretu , o Medrese si unu Chanu. In totu anulu dá lui Evladi Resul Allah (49) o miie de fiuluri,

(48) *Elbistanu*. Provincia in Asi'a mica, despre care amu vorbitu mai in susu. Numele vechiu nu se scie.

(49) *Evladi resul Allah*. Vre se dica ; fii profetului tramisu de Dumnedieu ; de altminterea ei se numescu *Emiri* adeca domni, si, dupa cumu tienu turcii, se deriya dela Fațim'a fii'a lui Mahomedu. Mai inainte erau ca si Levitii evreiloru, destinați cultu-

si d'oe-mii-cinci-sute tramitea monachiloru mahomedani d'in Mecca, Medin'a si Kudigsierif (50).

Muradu au avutu cinci fii : Mahomedu, Aladinu, Hassanu, Orchanu si Achmedu. D'in acesti-a numai Mahomedu au ajunsu la tronul ; ceilalti toti au moritu in diferite morburu anca traindu parentele lor. Hasan si Orchanu au fostu immormentati in Adrianopole. Ach-

lui divin, si aveau d'in thesaurulu publicu anumita retributiune annuale ; asta-di acésta distinctiune favorabile a incetatu, si'i vedi respanditi in totu imperiulu otomanu. Uniculu semnu esterioru d'in care se cunoscu este, ca pórta turbanu (*) verde, péné candu ceialalti musulmani pórta turbanu albu. Ei ca si alti particulari simpli, sunt suppusi judecatorieloru ordinarie ; dar' nu potu fi pedepsiti de nimene altulu, nici insusi de imperatulu, decátu numai de capulu lor numitu *Narib* ori *Naribut esref*, séu capulu, prepositulu santiloru, si care este de aceeași origine cu ei si descendente dela Fatima. E de observatu ceva in acésta familia, ce s'ar paré incredibile déca nu ar' fi facta. Si acésta este, ca emirii péné la etatea de patru-dieci de ani sunt fórte seriosi, plini de gravitate, de sciintia si sapientia ; indata inse ce au trecutu preste patru-dieci de ani, decadu, si de si nu devinu cu totul idioti séu stupidi, totusi observi in ei óresicare usiurintia séu témpire a mintiei. Turcii ieau acestu fenomenu, dreptu inspiratiune divina, si 'lu atribue paupertatii d'in nascere si sanctitati originarie a acestoru Emiri. Cu tóte aceste, candu vreu se apostrofedie pe cine-va de nebuna, ei intrebuintiédia proverbialu : *Emir soi dur* ; unu emiru ; unulu d'in familia emiriloru ; ca si candu ar' dice : éca unu nebunu.

(50) *Mecca, Medin'a, Kudigsierif*. Mecc'a, Medin'a si Ierusalimu sunt trei cetati, unde turcii facu peregrinatiuni. Mecc'a séu Caabeè este in Arabi'a, unde Selimu, cuceritorulu Egiptului , a lasatu a se edifica o moshea mare si frumoša in loculu unei mici. Tradițiunea turcésca tiene, ca Avramu si-a facutu aici o casa séu cortu, construitu asia, in câtu caletorii 'lu poteau vedé ori d'in ce parte veniau ; si nu putea trece nici-unulu fara a nu bé unu pacharu de apă si a nu manca una a trei'a parte de pane. Cu tímpu apoi, Mahomedu a transportatu aici d'in paradisu o pétra quadrata de colóre négra si o a locatu acolo cu man'a propria, pentru a servi de *Mihrab* séu altariu, la care se se inchine si se adóre pe Dumnedieu. Turcii credu ca Dumnedieu iérta peccatele si cele mai-grele tuturoru acelora cari facu peregrinatiunea la Mecca. Ei mergu in peregrinagiu si la *Medina*, locu sacru 'pentru momentulu legislatorulu lor. Ei credu ca trupulu acestuia è conservatu aici întregu si neputreditu ; si ca nu'i lipsesce decátu unu dinte, care l-a perdutu intr'o bataia, unde a caditu martiru. Intr'o carte întitulata *Muhamedie*, care contine viéti'a lui Mahomedu, se dice ca : «Ar-changelulu Gabrielu nici-odata n'a fostu in mai mare perplessitate de a merita má-ni'a lui Dumnedieu ca atunci, candu intr'o bataia unu inimicu cu maciuc'a sa a «nimeritu gur'a profétului si a facutu se'i sara unu dinte : ceea ce vediendu archangelulu a descensu iute d'in ceriu si a prinsu dintele inainte de a cadé la pamentu.

(*) Turcii 'i dicu *Dulben* , o legatória de lâna cu care se invelescu la capu. Euro-peni 'i dicu *turbanu* dela turbe, cupola. *Tr. Germ.*

medu a moritu si a fostu ingropatu in Amasi'a, alu carei domnu era. Aladinu, care a successu lui Achmedu si a fostu sangiacu de Amasi'a, a moritu totu acolo, ér corpulu lui a fostu transportatu si im-mormentatu in Prus'a.

« si l-a pusu iérasî in gur'a profetului, dar' nu la locul unde a fostu mai înainte » Sultanii tienu in thesaurulu loru unu dinte de omu, despre care credu ca è dintele lui Mahomedu. si 'lu conserva intre raritatile loru cele mai pretiöse. Assemenea conserva ia thesaurulu loru unu caputu, despre care credu ca a fostu alu lui Mahomedu. Trei dile înainte de Ramasan, care este lun'a postului, Mufti atinge arip'a acestui caputu in apa, pronunsiandu mai ántái unele rogatiuni. Turcii credu ca prin acésta atingere ap'a devine santita. ér caputulu neputreditoriu; si o numescu *Obihürki sierif*, ap'a santului caputu; o punu in butelce mici, si le sigilédia cu sigilulu thesaurariei; éra imperatulu le tramite marelui veziru si altoru persóne mai insemnate in semnu de inalt'a sa favóre. Candu postulu cade dupa apusulu sórelui, turcii punu o picatura d'in acésta apa santita intr'unu pacharu mare cu apa comuna, apoi o gusta câte-unu picu de trei-ori, si in urma o beau tóta dintr'odata, ca se nu mai remana nici-o picatura. *Kudsiserif*, locu prè-santu séu Ierusalemu, anca este unu locu prè venerabile pentru turci; dar care mergédu la Mēcca, trece mai anteu pe la Ierusalimu. nu este perfectu Hagi séu perfectu peregrinariu. Obiectulu devotiunei loru in acésta cetate esta o beserica edificata anca de imperatulu Iustinianu, care ei falsu o atribue lui Solimanu. Ei dîcu ca aici este o pétra de trei coti in quadratu, aternata ca prin minune in aeru de insusi Mahomedu. Cá-ci dîcu ei, candu se sui Mahomedu pe Borak-ulu seu (asia se numesce in Alcoranu asinulu lui Mahomedu), primi ordinu dela arhangelulu Gabrielu a se sui la ceriu, si indata se redicà in susu dimpreuna cu asinulu seu, si cu o pétra ce se acátia de piciórele acestui-a. Arhangelulu vediendu pétr'a dise profetului: ce cauta aici pétra, candu a chiamatu numai pe Mahomedu. Acesta dise atunci catra pétra: *Dur ia Mubareky*, opresce-te pétra fericita; si indata pétr'a a remasu in acellu locu pendente in áeru. Crestiniloru nu è permisu a cerceta aceste trei locuri. A fostu unu ambassadoru de Holandi'a, care, nu sciú cumu, a obtienutu unu ordinu dela Sultanulu adressatu gubernatorulu de Ierusalimu pentru a'lu lasa se intre in Mosheea; gubernatorulu inse i-a refusat. Ambasadorelu ilu intrebà, ca pentru ce nu se suspune la ordinulu Sultauului; atunci gubernatorulu respunde: Io sunt promptu a esecuta ordinulu imperatului: acesta permite a intra, dar, nu si-a esi; prin urmare 'ti sta in voia se intri, sub conditiune inse de a nu « mai esi nici-odata ». Acést'a a fostu destulu pentru a satisface curiositatca ambasadorelui: elu se întórse inderetru si nu intrà.

Priucipi contimpurani cu Muradu II, in Europ'a au fostu :

La Constantinople : Ioanu Paleologu 1421—1445 ; si Constantinu Paleologu 1445—1453.

In Occidentu : Albertu de Austri'a 1437—1439; si Fridericu III. de Austri'a 1439—1493.

In Angli'a : Henricu VI. 1422—1460.

In Franci'a : Carolu VII, 1422—1461 *Tr. Angl.*

ISTORI'A

DOMNIEI LUI MAHOMEDU II

ALU SIEPTELEA IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU I. DIN CARTEA III.

MAHOMEDU SE INVOIESCE CU CARAMANU OGLI

I. Venimu acumu la Sultanulu Mahomedu Fatih (1), decátu care imperiulu ottomanu, se nu dîcu tóta lumea, mai illústru séu si mai fortunatu principe n'a vediutu. Ceea ce multi predecesori ai sei au doritu, dar' puçini au avutu inim'a de a tenta, elu a implinitu; a-deca: elu a cuceritu Constantinopolea. Acésta cetate, fortificata prin natura si arte, cu dóue mari deschise la cósstele salé, aperata de una armata mai numerósa decátu fusese a inemicului: a fostu cucerita de Mahomedu, care o face capital'a regatului seu; si prin acést'a s'a implinitu apoi caderea totale a vechiului imperiu orientale. Dar' se ne intorcemu la firulu istoriei nóstre.

Dupa mórtea lui Muradu, Mahomedu II. care acumu era in etate

(1) *Tasik*. Cuventu arabicu; insémna: care infrunta pericolele, care bravéza obstacolele, invingétoriu. S'a datu acestu nume lui Mahomedu II. pentru assaltulu si cucerirea Constantinopolei.

A. 855 de doue-dieci-si unu de ani, se incoronéza a dóu'a óra (2) in diece
 I. C. 1451 alle luni Muharemu anulu Hegirei 855. Anca in aceeași véra merge cu ostirile sale contra lui Caramanú Oglí, care nu interlasá nici-o ocasiune binevenita spre a face turburari si a infesta tierile vecine. Caramanu, audîndu ca imperatulu se apropia, a vediutu ca este cu multu mai slabu decátu cá se i se póta oppune; asia 'si luà refugiulu la apucaturele sale consvete si-i cerú pace sub ori ce condițiuni ar' vol. Sultanulu, de si cunoscea sufletulu perfidu alu acestui omu, totusi, pentru cá prin unu inamicu atátu de neconsiderabile se nu fia impededatu in intreprinderile sale mai mari, isi suffocá resimtiemintulu seu si se invoí la' pacea ceruta.

IMPRESORA CONSTANTINOPOLEA, DAR PUNE PACE SI SE RETRAGE

II. In anulu urmatoriu face cele mai mari preparative, ordina a se versa tunuri grele, si adunandu-si d'in tóte provinciile o armata considerabile, merge cu ea spre a impresora Constantinopolea. Imperatulu grecu inspaimentatu de marele periclu ce ilu amenintiá, își tramite delegatii la Sultanulu, si cu tota umilinti'a 'i cere pace sub ce conditiuni i-ar' placé a'i dicta. Mohamedu díse delegatiloru : « Compatimescu sórtea imperatului vostru, si consciinti'a nu 'mi « permite a 'i refusa pacea candu elu se umilesce inaintea mea. « Dar pentru că poporulu meu se nu me accuse, ca amu facutu spese « atátu de mari si amu inarmatu mai tóta Asi'a, fara cá se fiu casti- « gatu prin acést'a nici cellu mai micu folosu pentru imperiulu ot- « manu : poftescu dela imperatulu vostru ca se'mi céda pe vecia o « mica bucata de pamentu nu mai mare decátu o pele de bou (3),

(2) *a dóu'a óra*. De aci este evidentu ca elu a mai fostu coronatu odata anca péné traia tatalu seu. Dar' candu a reluatú acesta sceptrulu, candu a resignatu si l-a restituitu érași in manile fiiului seu? Despre acést'a tacu scriitorii crestini.

(3) *Pele de bou*. Aci Mahomedu a vrutu se imiteze pe Elis'a (Didone) regin'a Carthaginei, a carei frauda se póte ceti in Iustinu cartea 18. capu 5. De altminterea nu numai Turcii, dar' si insusi Loniceru, tomu I. pag. 37. afirma, ca Mahomedu a fostu mare scrutatoriu alu anticitatiei; in spegiálu dícu, ca elu avea mare placere in lectur'a cartiloru, unde sunt descrise espeditiunile regiloru si capitanelorú anticú, precum Alexandru celu mare, Scipione Africanulu, Hanibalu. Iuliu Cesare si altii.

« pe tiermurea européna a Bogas-ului(4). Sub acésta conditiune me « voi retrace numai decâtu cu ostirile mele, si voiu redica obsidiunea ». Grecii se invoira pré-bucurosu, si isi tienura de mare castigu, ca cu unu pretiu atâtu de nimicu potu se scape de unu periclu atâtu de mare. Dupa ce aceste conditiuni au fostu confirmate si de o parte si de al'ta, Mahomedu si-a tramisu armat'a inderetru la Adrianopole.

INCHIDE MAREA NÉGRA PRIN UNU CASTELLU

III. Mahomedu, dupa redicarea obsediului, aréta delegatiloru greci unu locu stancosu (5) pe tiermurea Bosphorului, si pretinde se 'lu aiba in possessiune. Dandu-si ei consensulu, Mahomedu ordina a taia una pele de bou in cordele câtu se pôte de subtiri, incungiura cu ele o bucata de pamentu in circumferentia de cincisute de pasi, si ilu ocupa pentru scopulu seu, fara cá Grecii se cutedie a se oppune. Aici in patru-dieci de zile edifica unu castellu cu muri grosi, si ilu fortifica cu cincitunuri, crai representa litterele cincid'in numele Mahomedu (6); si imediatu dupa aceea lasa a se edifica unu altulu (7) pe cóst'a asiatica, care cade chiar in façe cu cellu d'antaiu. Provede aceste castelle cu tunuri grele si alte munitiuni,

(4) Bosphorulu séu canalulu Constantinopolei.

(5) *Locu stancosu*. Asupr'a Bosphorului in partea de catra Europ'a, in distantia cam de siese mile italiene dela Constantinopole.

(6) *Numele Mahomedu*. La Turci acestu nume è unu feliu de tetragrammaton séu cuventu d'in patru littere, adeca *M. h. m. si d.*; si aceste, cu unu Tesdid, séu semmulu duplicatiunei asupr'a de alu doile *m.* facu cu totulu cincic caractere (*). Si fiinduca castellulu è fortificatu cu cinciturnuri, Turcii tienu ca in acestu numeru este ce-va assemenare misteriósá ce hazardulu o a pusu intre turnuri si intre litterile d'in numele lui Mahomedu. De aci imperatulu scóse prognosticulu, ca elu va cuceru Constantinopolea, cá ci sórtea a yrutu ca edificiuulu ce elu a construitu, se pôrte inscriptiunea numelui seu. Acestu castellu se numesce péné asta-di *Rumeli Hisari* séu Castellulu europénu.

(7) *Unu altulu*. Acesta è construitu in façe'a cellui despre care amu memoratu acumu, pe tiermurea asiatica a Bosphorului, unde miculu riurelu, *Gioksu* apa azúria, se perde in mare; si se numesce *Anadol Hisari* séu Castellulu asiaticu.

(*) Pentru cari nu sunt versati in limbele orientali, trebe se insemnamu, ca in acelea vocalile séu se omitu cu totulu, séu se insemna numai cu trasura de asupr'a séu de desuptulu consonantelor. *Tr. Germ.*

pune o garnisona buna in ele, si da ordinu comandantiloru de a nu lasa se treca nici-unu vasu , cari pe tóta diu'a aduceau provisiune in Constantinopole de pe marea négra. După ce s'au facutu tóte aceste, Mahomedu sub aparenti'a pazei, s'a inturnatu la Adrianopole, si in a trei'a dí după sosirea sa aici, a pusu fundamentulu la unu palatu grandiosu, care si asta-di pórt'a numele de Gihan Numa (8).

IMPRESORA CONSTANTINOPOLEA A DOU'A OARA

A. 857
I. C. 1453

IV. In alu treilea anu alu domniei sale , adeca la anulu Hegirei 857, Mahomedu a datu in fine pe fație intentiunile ce le tienea pên acumu ascunse in peptulu seu. Elu isi puse pe picióre o armata câtu s'a potulu de mare , plecà cu ea de la Adrianopole spre Constantinopole, si inchise cetatea de tóte partile. Afara de machinele necunoscute pene acumu si intrebuintiate la acésta obsidiune , in spezialu admirabile a fostu aceea , cu care in partea de catra média-nópte s'au transportatu unele vase prin déluri si váli pene in intrulu porturiloru , ceea ce a causatu apoi caderea cetatei (9). Nu incapa indoiéla , ca in vanu ar' fi fostu tóte adoperatiunile armatei pe uscatu, (care de si facea assalturi terribili asupra portiloru Edrene-Capu (10) si Egri-Capu, ea totusi nu putea se face nimicu contra

(8) *Gihan Numa*. Adecã : Turnu-observatoru, fiindu ca d'in appartementulu femeiloru. care è fórte inaltu, se vede in tóte partile lumei.

(9) *Caderea cetatiei*. Turcii dícu ca Mahomedu vedindu ca vasele sale nu potu intra in portulu care se estindea in mare distantia péné la Blacherne, si ca d'in partea de catra uscatu è greu de a assalta si ocupa cetatea : elu a lasatu a se construi unele vase pe uscatu , si a se trage distantia de mai multe mile italiene dela satulu Besiktasi péné la Galata. Aci le-au indreptatu spre portulu care si asta-di se numesce Casim-Pasia ; si asicdiendu-le langa murii cetatiei, soldatii de aici au ocupatu mai antáiú pórt'a numita Phanar.

(10) *Edrene Capu*. Acést'a é o pórt'a in partea spre continentu pe calea care duce catra Adrianopole, si de aci se si numesce Pórt'a-Adriana. Spre média-nópte de la acésta, este pórt'a numita Egri Capu séú Pórt'a-strimba ; aici se vedu cele mai antice palatie alle Constantinopolei. Unii dícu ca le-ar' fi edificatu anca Belisariu, a-celu capitanu faimosu , care a scapatu Itali'a d'in manile barbariloru , si in urma a fostu si elu unu jocu in man'a fortunei. Altii le atribuiescu lui Constantinu magnulu. Si unii si altii sunt in eróre. Nu trebe decátu se caute cine-va la structur'a loru moderna, in spezialu la Palatiún, numitu de Turci Ballat, si dela care si-a luatú numele totu impregiurulu , si se va convinge ca aceste sunt oper'a ultimiloru imperati ai Greciloru. Intre ruinele unui-a d'in aceste palatie , a gasitu unu tineru pe timpulu

Greciloru ; pe cari desperatiunea 'i facuse eroi), deca trupele maritime petrunsiendu prin p'ort'a Phalar' (11), n'aru fi cuceritu o parte mare a cetatiei, si n'ar' fi constrinsu prin acesta pe cealalta parte a

lui Mahomedu II. unu diamantu care tragea, precumu se spune, 120 de scrupuli. Unu lingurariu i l-a cumperatu pentru duce-spre-diece lingure de lemn, Acesta, fiindu-ca nu scia catu ajunge, ilu areta la unu evreu. Evreulu astutu si pricependu indata ca ce e, dise cu unu aeru indifferente, ca nu e alta decatu unu cristalu, si ca 'i da pe elu unu galbinu de aur. Omulu voia trei, si evreulu 'i promite si atatu-a. Lingurariulu impresionatu de promptitudinea evreului, se mira cumu pote pentru unu cristalu simplu se dea atati-a bani, si-i cere diece galbeni. Evreulu 'i da si atatu-a. Atunci omulu nostru sta pe cugete, si vine la idee'a ca petra acesta trebe se fia de unu mare pretiu ; se intorce si dice, ca numai a glumitu, fiindu ca petra nu e a sa, ca-ci altminterea i o ar' fi datu pentr'unu galbenu. Evreulu vede ca procederea sa a deschisu ochii lingurariului ; si pentru a'lu preveni face o chartia catra imperatulu si-i denuncia descoperirea ce a facutu. Sultanulu tramite indata dupa lingurariulu cu diamantulu. Stralucirea si marimea lui 'i causa placere si admiratiune : evreulu si lingurariulu fura amendoi bine recompensati, si diamantulu remase la Sultanulu intre celalalte juvele alle sale. Turcii sunt de parere ca diamantulu acest'a n'are parechia in tota lumea ; elu 'si conserva numele de diamantulu lingurariului, in limb'a-turcesca *Kasiki Tasci*. Palatulu unde s'a gasitu, la Turci se numesce *Tekkur Serai*, seu palatulu imperatoru greci.

(11) *Phanar*. Seu mai vulgaru *Fener*, port'a care duce spre cellu mai d'in josu portu alu Constantinoplei. Partea acesta e insemnata asta-di mai alesu d'in cauza, ca aici si au locuintiele cei mai nobili si cei mai evuti greci ai cetatiei. Aci este beseric'a cathedrale, care e renumita pre langa alte raritati anca si pentru aceea, ca aici se conserva actele, scrierile, cuventarile si decisiunile tuturor patriarhiloru cari au ocupatu scaunulu dela cucerirea Constanopolei prin turci pené 'n diu'a de asta-di ; tote in regula si correctu scrise. Totu in partea acesta este si una academia pentru instructiunea tinerimei. Acesta este edificata de unu grecu cu numele *Manolaki*, care nimicu n'a avutu ignobilu in sine afara de originea sa. Se invetia in acesta academia, philosophi'a si tote partile ei, precumu si alte mai multe sciintie, tote in limb'a pura si antica grecesca. Persone forte distincte prin pietatea si sciinti'a loru au esitu pe timpulu meu d'in acesta scola. Intre altii *Ion Cariophilu*, theologu si philosophu excellent, in urma renumitu predicatoru in biserica catedrale. *Blasiu Scaevophilax*, *Antoniu* si *Spandoniu*, toti philosophi peripatetici. *Iacomiu*, grammaticu accuratu, dela care pené candu locuiamu in Constantinople, amu invetiatu elementele philosophiei. *Sebastu*, celebru prin calendariulu seu ecclesiasticu, dar mai alesu prin scrierile sale critice asup'a controversiunei intre biserica greca si latina. *Dionisiu Hieromonachu*, si *Alexandru Mavrocordatu*, stimati in generalu pentru rarele loru cunoscintie ; ei au fostu professori de philosophia, de theologia si de phisica ; acestu d'in urma a fostu si interprete (*) pre langa curtea ottomana. Elu a scrisu unu tractatu despre circulatiunea sangelui, care s'a tiparitu mai de multe-ori in Ita-

(*) Vulgo : dragomanu.

cetatiei a se supune lui Mahomedu. Acésta s'a întemplatu in a cinci-dieci-si-un'a dî a obsidiunei ; câ-ci séu negligenti'a séu trada-

li'a ; apoi una istoria profusa despre creatiunea lumii pêné in dilele nóstre. Afara de aceste a lasatu o multime de littere si alte nenumerate tractate mai mici, cari, precumu au du, fiulu seu Nicolau Maurcordatu, omu fórte versatu in litteratur'a orientale si occidentale, le-a publicatu in Moldavi'a. Nu trebe se ne imaginamu precumu face cea mai mare parte d'in crestini, ca Greci'a atátu de tare ar' fi cadiatu in barbarismu, in câtu in timpii d'in urma ea nu ar' fi produsu barbati cari se póta egala cu cei mai vechi eruditi ai ei. Si pentru a nu merge mai departe, acumu in dilele nóstre amu vediutu trei patriarhi, unulu la Constantinopole, si duoi la Ierusalimu, cari pentru sciintiele loqu merita tóta reputatiunea. Celu d'in Constantinopole é Caninicu ; unu adevératu oratoru eloquentu, care, lucru ce raru se întempla, a muritu ca patriarchu. Cei d'in Ierusalimu sunt *Dositheu* si *Chrysanthu*, acest'a ruda si sucesore celui d'ántáiu, si care, precumu au du, este anca in viétia. Dela Dositheiu afara de alte monumente ale eruditiei sale, avemu scrierile sale critice (*) contra latiniloru, tiparite in trel tomuri. Afara de acesti eruditi, academi'a d'in Constantinopole a mai produsu și altii ; precumu : *Meletiu*, mai antaiu archiepiscopu in Art'a, apoi in Athen'a ; omu de literatura universale, dar mai alesu studiatu in dogmele helmontiniane séu mai bine in principiile lui Thales, d'in cari amu luatú lectiuni dela elu in timpu de optu luni. Apoi *Elia Miniati Hieromonachu*, care in urma se facú episcopu Mcssenei in More'a ; philosophu subtilu, si assemenea excellentu pentru cunoscintiele sale in theologi'a dogmatica si scolastica. *Marcu Lariseu*, limbistu excellentu. *Mitrophanu Hierodiaconu*, mare amatoriu de artea poetica si fericitu imitatoru alu anticiloru. *Liciniu*, nativu d'in Monembastia séu Malvasi'a, cunoscea philosophi'a si medicin'a d'in fundamerku. Elu a fostu primu-medicu in curtea nóstra, Sciinti'a si esperienti'a ce o avea in artea medicale i-a castigatu stima generale si auctoritate la turci. In urma a esitu d'in Constantinopole si s'a intorsu in patri'a sa ; republic'a de Veneti'a l-a onoratu cu titlulu de comte. Cam la unu anu dupa aceea, l-au prinsu Turcii in Monembasi'a, si apoi amu auditu ca l-au spendiuratu publicamente in Constantinopole, sub cuventu ca pêné ce a fostu aici ar' fi statu in correspondentia cu Venetianii. Se mai numimu anca pe *Constantinu*, fiulu lui Duca, principe de Moldavi'a, superioru multoru-a d'in compatriotii sei in antic'a gréca si in philosophia ; a fostu scolaru lui Spandoniu. *Andronicu* d'in nobil'a familia a Rhangaviloru, celebru pentru perfect'a cunoscintia a limbei grecesci mai alesu in ceea ce privesce puritatea ei ; si era fórte versatu in lectur'a cartiloru sântiloru parinti. Asiu mai poté adaoge cu totu dreptulu pe *Ierimi'a Cacavella*, nascutu in Cret'a (**) hieromonachu si predicatoru in baseric'a catedrale d'in Constantinopole ; si dela care amu invetiatu primele precepte alle philosophiei. Apoi *Anastasiu Condoidi*, nascutu in Corcyra (***) a fostu instructoru pre langa fiii mei. Si *Anastasiu Navsi*, d'in Macedonia, cunoscutu atátu in Germani'a câtu si in Angli'a, pentru capacitatea sa si profund'a cunoscintia a limbei grecesci.

(*) Disputationes.

(**) Adeca : Candia.

(***) Corfu.

rea Vezirului (12) (despre care se dîce ca a fostu coruptu de catra crestini) a impedeatu de cetatea n'a potutu fi ocupata mai curendu. Ci, eu vreu a relata particularitatile acestei affaceri mai pe largu d'in istoriografii turci.

OCUPAREA CETATIEI PRIN ASSALTU D'IN PARTEA DE CATRA MARE

V. Crestinii, dupa obsidiune de cinci-dieci de dîle erau storsi de continu'a vigilantia si labóre, si vedeau ca pucini, de si valorosi, au mai remasu spre aperare; murii cetatiei sparti de tóte partile; bateriele distruse; cu unu cuventu, cetatea blocata pe mare si pe uscatu, si de nicairi n'avea se astepte vre-unu ajutoriu: asiá, dupa matura deliberatiune, au cugetatu cã pentru propri'a loru securitate nu potu face alta decãtu a capitula in sperantia ca Vezirulu, despre care scieau ca è coruptu de catra ei, le va face bunu servitiu in acestu lucru. Insusi imperatulu aprobã acestu consiliu, si tramise delegati la Mahomedu cu propunerea, cá acest'a singuru se dictedie conditiunile. Acesti-a vinu d'in cetate cu stéguri albe in mana, in semnu de pace; Sultanulu 'i primesce cu totã curtenirea, le promitte ca concede locuitoriloru viéti'a si averea loru, si le da libertate a merge unde vor voi. Delegatii anca offeru a'i preda cetatea sub aceste conditiuni, si se intorcu inderetru a reporta Domnului loru despre missiunea cu care au fostu insarcinati. Dar' inainte de a ajunge sub murii cetatiei, Sultanulu Mahomedu avendu a le mai comunica ceva, ordina a'i chiama inderetru. Tramisii Sultanului mergu in cea mai mare fuga se ajunga pe delegati, cari se departasera acumu o buna cale inainte. Acésta fuga in graba a

(12) *Vezirulu*. Acest'a pare a fi fostu Halil Pasia, pasia, pe care Phranza in cartea 3. capu 13, ilu numesce capu consiliului secretu si cellu mai acreditatu d'intre toti, si despre care dice ca nu numai inainte de obsidiune, ci si dupa aceea, vediendu ca lucrurile nu se succedu dupa dorintiele sale, totu intr'un'a a consiliatu lui Mahomedu se desiste dela acestu bellu. In fine, dupa ce opiniunile sale n'au fostu ascultate, s'a facutu vendietoriu si pe sub mana a descoperitu imperatului grecu resolutiunile consiliului secretu. Pentru acésta fapta, còte-va dîle dupa cucerirea cetatiei, elu a fostu pedepsitu cu mórte. Turcii cunoscu bine tradarile ministriloru loru; dar' au interesu a nu le divulga: gravitatea istoriei nu le permite a eternisa memori'a tradatoriloru de o parte, si de alt'a, respectulu ce detorescu la posturi atãtu de inalte, 'i face se crutie onóra aceloru-a cari le ocupa.

bandei turcesci a suscitatu in sentinelele de pe muri suspitiunea, ca Mahomedu voiesce cu frauda a intra in cetate de odata cu delegatii. Dau focu asupr'a turciloru spre a'i impedece se nu se apropie de cetate. Turcii vediendu ca companionii loru sunt greu vulnerati intr'unu modu atatu de neasteptatu, dau signalu de retragere, mergu la Sultanulu inderetru si ilu aviséza despre ceea ce li s'a intemplat. Mahomedu a creditu ca Greciloru le pare reu ca s'au impacatu, si ca in modu proditoriu au vulneratu pe omenii sei. Dreptu aceea, plinu de indignatiune, da ordinu soldatiloru sei a se prepara, si prin bravur'a loru a stinge cu totul pe acestu inamicu perfidu. De ceeaalta parte, imperatulu grecescu anca, avisatu de sentinelle ca armat'a turcesca se incerca a cuprinde cetatea prin frauda, si ca se apropie degiá de muri, — da ordinu ómeniloru sei a prinde armele, si in acésta suprema necesitate a face totu pene la estremu. Grecii prindu curagiu d'in periclulu iminentu, si vediendu ca desperatiunea este singurul loru refugiu, se decidu a'si apera cetatea pene la celle d'in urma. Dupa acestea se incinge o lupta inversiunata si sangerósa; cá ci o parte luptá pentru religiu-ne, libertate si viétia, ér' ceeaalta pentru victoria si imperiu. Dar' pe candu Grecii se luptau barbatesce in partea de catra uscatu, pe atunci cei cari aparau cetatea in partea de catra mare, au fostu alungati de pe muri prin puscaturile inamicului, si dau cale trupe-loru turcesci de a intra in cetate.

IMPERATULU GRECESCU CADE MORTU

VI. In acestu asaltu insusi imperatulu cade mortu, dupa ce se luptase cu cea mai mare bravura acumu cá generalu, acumu cá soldatu, si dupa ce in medi-loculu cellui mai mare periclu animase pe ómenii sei pretotindinea cu presenti'a sa. Cu caderea sa, glori'a imperiului grecu anca a cadiutu tóta in pulbere. Cadavrulu seu fara capu s'a gasitu zacendu asupra cadavrului unui stegariu, de unde acestu locu pene in diu'a de asta-di a capetatu numele de Sangiaktar Iokushi (13).

(13) *Sangiaktar Iokushi*. Adeca délu séu culme pe care se punu semne séu stin-darde. E unu munte inaltu, pe inaltimea carui-a, nu departe de baseric'a cathedra-

CEEALALTA PARTE A CETATIEI CAPITULEZA

VII. Cei cari aveau cetatea in partea de catra uscatu, si respingeau anca totu cu bravura atacurile turciloru, candu au auditu cele petrecute in partea de catra mare, s'au decisu a'si cauta ultim'a sperantia a securitatiei in capitularea cetatiei stipulata degiá de mai inainte. Dreptu aceea, implanta pe murii cetatiei semnul pacii (14) si striga cátu le ia gur'a de susu de pe ziduri: « Nu ve temeti de « Dumnedieu ca fara nici-o cauza si fara cea mai mica vina d'in partea n'óstra, se ve frangeti promissiunea data? Impaciuirea despre « capitularea cetatiei este degiá inchieiata, si amendoii imperatii au « ordínatu esecutarea ei. Incetati deci de la lupta, si nu mai nevaliti asupr'a aceluor-a, cari au promis a fi pe viitoriu ai vostri supusi». Mahomedu audíndu aceste, si nesciíndu póte ce s'a petrecutu in partea de catra mare, da ordínu se incete lupt'a, si promitte a inpliní conditiunile pacii de mai inainte; si asia recepe cealalta parte a cetatiei prin capitulatiune.

MAHOMEDU PUBLICA CONDITIUNILE CAPITULATIUNEI

VIII. In alta dí dupa acést'a, Mahomedu intra in cetate prin port'a numita Topkapu (15), si in presentia Greciloru, ingrijiati de religiuinea si de viéti'a loru, da urmatoriulu ordínu: «V'amu promis in « tractatulu nostru ce amu facutu, ca tóte bisericile si monastirile « au se remana intacte, si religiuinea v'óstra n'are se suferi nici-unu « d'etrimentu. Dar' fiindu-ca una parte a cetatiei o amu ocupatu « prin puterea armeluor, ér' cealalta parte o amu receptu prin « capitulatiune: asiá, tienu ca este justu, si prin acést'a ordínu precumu urméza: casele religioase si besericele, ce cadu in acea parte « a cetatiei pe care o amu cuceritu, se se transforme in Giamie, ér' « celledalte se remana intregi christianiloru ». Asia, dela Akserai (16) si pene la S-ta Sophia, tóte besericele au fostu transformate

le, este una baserica edificata in onóra santei Maria vergina; singur'a, care turcii o au lasatu crestiniloru d'íntre tóte besericele vechi, ce existeau pe timpul cuceririi cetatiei.

(14) Stindardu albu.

(15) Pórt'a tunuriloru.

(16) *Akserai*. Palatulu albu. Asia numescu turcii o strada ce duce spre marea mar-

in Giamie; ér' dela templulu Sulü Monastyr (17) pene la Edrenekapu (18) tôte au remasu crestiniloru.

MERGE IN PROCESSIONE LA S. SOPHIA

IX. Dupa aceea lasa a se aduna trupele atâtu maritime câtu si terestre in piati'a Akserai, si merge cu ele in processione triumfale la S-ta Sophia; aici ordina a se intona Ezan-ulu (19), si a se celebra Namaz-ulu (20). Dupa terminarea rogatiuniloru merge in palatul imperial, si candu a intratu aici, se dice ca, ca iubitoriu de arta poetica, oprindu-se pe trepte a improvisatu unu distichu in limb'a

mora; aici sunt frumósele casarme ale Ieniceriloru, numite la turci Iengiodalar, séu locuinte nuóe. Nu è permisu femeiloru, nici macar celloru ale Ieniceriloru a trece prin acésta strada. Elle nu potu cere satisfactiune pentru injuriile ce li s'ar intempla trecéndu pe aici. Er' déca o femeia publica ar' voi se mérga la revedere in acésta strada, datin'a este ca ea se bata unu cuiu la coltiulu stradei si se 'si acatie acolo turbanulu: acestu semnu face atenti pe trecatori a lua alta cale, si a nu trece prin acea strada.

(17) *Sulü Monastyr*. Mónastirea apatósa. Pe timpulu crestiniloru, acést'a era base-ric'a armeniloru cari locuiau tóta acea parte a cetatiei. Asta-di este o Giamie. Numele de apatósa 'i s'a datu dela sorgintii de apa ce esu d'in fundamentele bisericeii.

(18) Pórt'a Adrianopolei.'

(19) *Ezan-ulu*. Imnu ce contine professiunea credintiei mahomedaniloru. Este unu cantaretiu, Mnezin, care d'in inaltimea turnului Giamiei numitu Menare, invita poporulu la rugatiuni de cinci-ori pe di. Vinerea este si unu alu siesele-a Ezan, numitu Selat, care se canta dóue óre inainte de Nemaz-ulu séu rugatiunea de média-di, dar' nu è imprenatu cu rugatiuni; asia e si cu Temgid-ulu, care se canta inainté de rugatiunile de demanétia, si precede immediatu acestoru rugatiuni; amenduóe sunt doxologie séu cantece intru laud'a lui Dumnedieu datatoriulu de lumina, si facatoriulu santei dí de Vineri. Professiunea credintiei mahomedaniloru sta numai din aceste duóe capete: «Nu è Dumnedieu afara de Dumnedieu»; si «Mahomedu è profetulu seu» (*). Candu canta Ezan-ulu, de comunu mai adaoga aceste: «Dumnedieulu pré «naltu; nu è Dumnedieu afara de Dumnedieu; si Mahomedu è profetulu seu». Acést'a se repete de duóe-ori, apoi adaogu: «Veniti poporulu la locul pacii séu integritatiei, aci se intielege Mecca,» veniti la asilulu salutei séu locul mantuintiei». Precumu crestinii candu ocupa vre-o cetate canta *Te Deum-ulu* loru, asia turcii in asemeni occasiuni facu a resuna Ezanu-lu loru in bisericele crestiniloru, si prin acést'a le transforma immediatu in Giamie séu Moschee.

(20) A se vedé not'a 6 la capu IV d'in Cartea I.

(*) In limb'a arabica: La Ilahé illalah, ve Muhamed Resulüillah. *Tr. Germ.*

persiana (21). Cucerirea Constantinopolei (22) s'a intemplat in anulu Hegirei 857 la doue-dieci zile ale lunei Gemaziulu-evvel.

(21) *In limb'a persiana.* Eca acestu disticu :

Perdè dari mikîuned ber kysri Caisar ankebut.

Bume neuvèt mizèend ber kiumbeti Efrasiyab.

Adeca :

Painginulu tiesse pans'a in palatulu imperatului :

Buh'a canta pe turnurile Efrasiyabului.

Efrasiyab este unu palatu alu regiloru persiani, despre care turcii au fôrte multe fabule. Aci prin acestu oraculu pare a se face alusiune la caderea superbeii maiestati a imperatorulu greci; cá-ci, precumu painginii implu de tieseturile loru casele desierte si ruinate. cari devinu apoi locu de cuiburi pentru buhe si canta nóptea in modu inlioratoriu ; chiar' asia voru deveni palatele imperatorulu greci, alu caroru imperiu va trece la domnii noi ; ele voru fi asemenea palatulu Efrasiyab. Profetia, care s'a implinitu in tóte circumstantiele sale ! Palatele superbe alle vechiloru imperati greci, asta-di nu sunt alta decâtu imaginea desolatiunei orribile a potestatiei loru : nu locuiesce acolo alta, decâtu. precumu amu observatu, bubele si liliacii : emblema terribile a ruinei acestui imperiu.

(22) *Constantinopolei.* Sciu ca multi istorici crestini, atátu greci cátu si latini. nu 'su de accordu cu mine intru descrierea ocuparei Constantinopolei, si dicu ca ea tóta a fostu cucerita prin arme. Auctoritatea loru inse ori cátu ar' fi de respectabile, nu me confunda intru sustinerea celloru dise de mine ; si amu motive de a tiené ca adevverulu este in partea mea. Primulu argumentu este, assertiunea unanima a tuturoru celloru mai gravi istorici turci, atátu vechi cátu si moderni. Acesti-a toti, de si nu sunt de accordu asupr'a multoru particularitati cari concernu faptele imperatorulu loru, dar' asupr'a acestui punctu ei nu variaza de locu, si declara cá d'intr'o gura ca : diumetate, ba partea cea mai considerabile a cetatiei s'a suppusu lui Mahomedu prin capitulatiune sub certe conditiuni, cari au fostu insemnate de ei si au ajunsu péné la noi. Se scie ca scriitorii orientali, si io intielegu aci si pe turci, nu datin'a de a mari lucrurile proprii, si de a mici si injosi pe ale altoru-a ; de aci greu asiu potea cuprinde ca ei se affirme una minciuna, care n'ar servi decâtu spre rusinea loru. Totu omulu cu simtiu militaruu scie, ca este cu multu mai gloriosu a cuprinde o cetate prin arma decâtu prin capitulatiune. A lu doilea, cu multu mai gravu argumentu este, ca grecii au remasu in possessiunea besericeloru, in partea cetatiei care a capitulatu, nu numai sub Mahomedu II. ci si sub Baiaze tu II. si sub Selimu I., care din urma inse le-a luat cu timpu si pe acelea dela crescini. Actele acestoru beserici de sub timpulu acestoru trei imperati, se conserva péné in diu'a de asta-di in archiv'a besericeii patriarcale. Voiu spune cumu s'au luat aceste beserici dela greci ; voiu urma aci narratiunea lui Ali Effendi, nascutu in Philippopole, unulu d'intre cei maigravi auctori la turci, si care a traituchiar pe acelu timpu ; elu a fostu Chazine Kiatibi, séu secretariu alu thesaurariei, sub celebrulu Ferhad Pasia Defterdar, séu mare-thesaurariu alu Sultanulu Selimu I. Acésta narratiune va confirma opiniunea mea despre capitularea Constantinopolei. Selimu I. intr'unu accessu

DESCOPERIREA MORMENTULUI LUI EIUB ENSARI

X. Dupa ce s'au adusu in ordine totu ce era mai de insemnatu in cetate, a trei'a di dupa cucerirea ei se spune Sultanului, ca unu anu-

de zelu pentru propagarea religiunei sale, tramise dupa Mufti, si dupa ce a vorbitu cu elu in modu familiaru despre mai multe lucruri indifferente, in urma schimbà discursulu, si luandu unu aeru seriosu 'lu intréba: ce crede ca ar' fi lucru mai placutu lui Dumnedieu, si ar' servi mai multu spre onórea sa? a suppone lumea intréga, si a face pe sectatorii lui Isevi (Iesu) si lui Musavi (Moise) tributari ottomaniloru, si a aduna cu modulu acest'a in Beitul mali Muslimin, adeca in thesaurulu musulmanu, avutiele atátoru regate? séu a despretui tóte aceste thesaure, si a converte tóte natiunile la credinti'a mahomedana? Mufti, fara a pricepe intentiunea Sultanului, díse: « Ca conversiunea la credinti'a adevrata a unui singru sufletu perdutu, si perdute sunt sufletele tuturoru crestiniloru si evreiloru: are mai mare pretiu in ochii lui Dúmnediú, decâtu avutiele a tóta lumea ». Acésta Fetva, intari pe imperatulu in opiniunea sa. Cate-va díle in urma chiama la sine pe marele veziru, si-i ordina a converte in Gianii séu Moschee tóte besericile crestiniloru; a le interdíce professiunea publica a cultului loru religiosu; a face totu pentru ca se tréca la legea lui Mahomedu, péné a intrebuintia si pedépsa de mórte contra aceloru-a cari n'ar' asculta si ar' refusa de a se suppone ordiniloru sale. Cá de fulgeru fu lovitu vezirulu, audíndu acestu ordinu atátu de contrariu legeri lui Mahomedu, si prejudiciosu chiar binelui imperiului; elu nu sciá ce se relice. Dar' audíndu ca Mufti prin Fetv'a sa a confirmatu intentiunea imperatului, immediatu dupa esirea sa dela curte, a mersu la Mufti si 'lu mustrá pentru consiliulu ce a datu imperatului. Mufti marturisesce ca l-a surprinsu imperatulu cu vorb'a, dar' 'i promitte sub juramentu de a face totu pentru a indrepta gresiél'a, si pentru a abate pe imperatulu dela propusulu seu. Se consulta apoi amenduoi despre mesurile de a preveni reulu. Resultatulu consultatiunei loru a fostu, ca au tramisu in secretu una persóna de incredere la patriarculu, ca se ilu previaa despre lucru, si se 'i spuna ce are se respunda la ordinulu imperatului, candu va fi trebuintia. Dupa aceea comunica Caimacamului mandatulu imperatescu ordinandu-i a converte in moschee tóte besericile crestiniloru. si a constringe pe toti locuitorii de alta religiune din Constantino-pole a trece la religiunea mahomedana. Caimacamulu primindu mandatulu, somméza pe patriarchu si pe totu clerulu seu de a comparui la palatu, pentru a li se ceti instructiunile ce a primitu. Patriarchulu, care era degiá instruitu in lucru de marele veziru si de Mufti, presentandu-se inaintea caimacamului, si ascultandu lectur'a ordinului imperialu, respunse: « Ca elu appelédia la imperatulu, inaintea carui-a vre ca « Mufti si alte persóna sciutórie de legi se'i asculte aperarea; si ca desbatendu-se « processulu in tóta regul'a, elu se va multiami cu sententi'a ce cu voi'a lui Dumnedieu se va pronuncia dupa legea Coranului; ér déca i se va refusa acésta dreptate « elu scie ca in lumeá ceealalta este unu altu tribunalu, inaintea carui-a va tramite « sufletele poporului seu spre a respunde de peccatele loru si de ale sale proprii. » Caimacamulu, precumu avea instructiune, tramitte respunsulu patriarchului la marele veziru d'impreuna cu unu recursu pré umilitu alu tutoloru crestiniloru: tóte a-

mitu generalu mahomedanu cu numele Elbu Eiub (23) Ensari (24); a profetitu este acumu lungu timpu, ca elu va fi incoronatu cu

cluse intr'o scrisóre. Vezirulu si Mufti dupa ce le-au cetitu, le-au inaintatu Sultanului, anunciandu-i ca patriarchulu refusa de a se supune ordinului, d'in cauza ca aci este unu processu intre elu si intre imperatulu, in care mai inainte trebe se se pronuncia justiti'a. Dar' adaose Mufti, fiindu-ca la cuventulu lui Emrisferiin, voi'a dreptatiei trebe se se implinésca, si cursulu apeloru trebe se stea; asia, io credu ca este justu ca maiestatea vóstra se ascultati plangerile patriarchului, si a-i raspunde ce ve indurati. — Imperatulu sciindu ca nu póte aplica fortia contra opiniunei lui «Mufti, dise: bine, fla; si ordiná ca patriarchulu, metropolitii si vre-o cáti-va altii bealani d'in cleru, se se presente inaintea sa in Adrianopole. Admisi in divanu, patriarchulu se plange ca ordinulu imperatului nu numai ca este injuriosu faéie cu d'insii, dar' prin elu se violéza si se calca in picioére tractatulu ce l-au incheiatu antecessorii imperatului cu ei, si l-au confirmatu cu juramentulu loru. Dafterdarulu Effendi, advocatulu Sultanului si defensorele causei sale, 'lu intréba: Ce tractatu è acelu-a, despre care vorbesci? Patriarchulu luandu cuventulu, raspunde: «Permite-ti-ne Maiestate, se ve aducemu aminte ocuparea Constantinopolei. Protoparintii «nostri au datu Sultanului Mahomedu Fatih diumetate d'in acésta cetate, si o au «datu d'in buna voi'a loru sub urmatoriele conditiuni: 1. Ca besericele crestineloru «se nu se schimbe nici-decumu in Giamie; 2. Ca matrimoniile, ingropatiunile, cumu «si alte rituri si ceremonii alle besericei crestineloru, se continue a se celebra fara «nici-unu impedecamentu; 3. Ca serbatorile pasciloru se se póta tiené si serba in «tóta libertatea; si, pentru comoditatea locuitoriloru in suburbiuri, cari ar' voi se «participe la rugatiunile si servitulu divinu de nóptea in beseric'a patriarchale, «a se lasa in cele trei nopti ale serbatoriloru pórt'a dela Phanar deschisa. Aceste «sunt conditiunile, sub cari amu primitu in cetate pe avulu Maiestatiei vóstre, pre-sentandu-i cheile pe táiere de auru; elu ni-a datu cuventulu imperatescu, ca vomu «fi mantienuti in possessiunea besericeloru nóstre contra a ori ce attentatu si violen-tia; si péné in diu'a de asta-di noi n'amu fostu turburati in acésta possessiune, «standu sub protectiunea a duoi imperati, predecessori ai maiestatiei vóstre. Si acuma «voiti prin ordinulu ce ati datu, se ne despoiati de aceste drepturi; si nuóe nu ne «remane alta decâtu a plange; cá-ci nu nóue ne este datu a releva injuri'a, ce ni se «intenta. Incátu pentru celalaltu punctu d'in ordinulu maiestatiei vóstre, prin care «pretindeti ca se lasamu legea crestina si se trecemu la legea mahomedana, acest'a «anca este in contra tractatului despre care v'amu vorbitu; dar' elu este si in contra «legei Coranului, care dice espressu:» ca nime nu póte fi constrinsu a urma legea mahomedana d'in momentulu ce a ajunsu etatea virile si pên' la alu sieptediecelea anu, fiindu-ca in totu anulu raspunde in forma de tributulu trei-spre-diece drachme de argintu puru. Mufti declara ca asia este in textulu Coranului, si ca comentatorii anca dicu asia, ca acés'a è o lege sacra si inviolabile. Dupa aceea iea cuventulu ad-voocatulu Sultanului si dice: Nimene nu néga ca ceea ce a citatu patriarchulu d'in Coranu, este purulu adevéru si merita cea mai profunda veneratiune, mai alesu candu Mufti insusi o confirma; dar', nu i se pare nici veritabile nici credibile aceea ce spu-ne patriarchulu despre ocuparea Constantinopolei. Aci intréba Mufti pe patriarchulu :

môrte de martiru sub Constantin, dar' ca unu imperatu alu Muslimaniloru, care va cuceri cetatea, prin o revelatiune divina va des

déca pôte se produca instrumentulu originalu despre acelu tractatu? «S'a perdutu in focu, respunde patriarchulu, dar' ca pôte se produca trei martori oculari cari au fostu presenti la acea transactiune, si anume trei Ieniceri, pe a caroru buna credintia me radiemu ca voru confirma ceea ce amu disu». Se chiama inainte toti trei Ienicerii, betrani fia-care de aprôpe o suta de ani, si fara a esitá in marturirea lor, spunu in façi'a lui Mufti, ca: au fostu presenti la ocuparea Constantinoplei; ca 'si aducu aminte bine, si au vediutu cu ochii lor, cumu nobilii greci au venit d'in cetate, s'au prezentatu Sultanului, care era in cortulu seu afara de murii cetatiei, si i-au adusu pe tâiere de auru cheile, si au cerutu si obtienutu dela elu conditiunile affirmate de patriarchulu. Imperatulu Selimu, care ascultase péné acumu in tacere, luà cuventulu si dise: «De si aceste conditiuni sunt date si concesse crestiniloru de « avulu nostru, totusi noi nu potemu se le confirmamu, fiindu-ça nu vedu nici in legea noastră nici in regulile justitiei nimicu, ce ni-ar' poté obliga se lasamu, cá edificie « atátu de frumôse destinate servitiului lui Dumnedieu, se mai servésca de Butchanè, « séu case de idoli. Noi dar revocamu si anulamu acele conditiuni; si in conformitate « cu preceptulu d'in santulu Coranu, concedemu ca crestini se póta in tóta libertatea « professa in publicu religiunea lor, placerea 'si voi'a noastră inse este, ca tôte bese-ricile de pétra alle crestiniloru se fia transformate in Giamii, liberi fiindu de a 'si « face altele d'in lemnu, precumu le concedemu si aceea ca se 'si repareze pe acele « cari cu timpu s'au ruinatu». Acésta sententia pronunziata de insusi imperatulu a fostu punctualu executata. Tôte besericele au fostu luate dela crestini, incependu dela beseric'a patriarchale numita Panmakaristos (*), care a fostu convertita in Giamia sub numele de Fetihie; acésta beserica in partea de catra resaritu avea in façie palatulu románu numitu Cara Iflak séu dupa pronunçia corrupta Vlak Serai, si in partea de catra apusu palatulu Moldaviei, numitu Bogdan Serai.— Amu crediutu de utile a reproduce aci pe lungu acésta espunere a istoricului meu mai susu memoratu; espunere ce merita tóta attentionea, cu atátu mai vertosu, ca d'entre toti auctorii turci nici unulu nu vorbesce despre faptele crestiniloru cu atátu-a reserva si moderatiune ca acesta. Amu datu de cartea acést'a la unu grecu in Philipppole; trebe ca este uniculu esemplariu, fiindu ca n'amu vediutu altulu nicáiuera. Io l-amu lasatu in Constantinople candu m'amu mutatu de acolo, si audu ca, d'impreuna cu alte mai multe colectiuni alle melle despre trebile si datinele turciloru, au eadiutu in manile lui Ion Maurocordatu, de presentu interprete pre langa curtea ottomana. — Asia crestinii au fostu despoiati de besericele lor, in possessiunea caroru-a au fostu conservati de aprôpe unu seclu dela cucerirea Constantinoplei incóce. O singura biserica le lasase Selimu, si acést'a anca numai d'in favore catra unu architectu grecu, care 'i edificase unu templu mare si frumosu in Adrianopole. Acestu architectu era nepotu unui altu architectu, pe care sultanulu Mahomedu II ilu insarcinase a edifica o Giamia in Constantinople; si Selimu, pentru fidelitatea si punitualitatea cu care a executatu templulu seu in Adrianopole, i-a donatu Giamia acumu memorata d'impreuna

(*) Séu tuturoru santiloru.

coperi mormentulu seu. Sultanulu desiderosu de a implini acésta profetia, roga pe Scheich Akshemsudin, care, precumu se affirma, d'in impulsu divinu insoçia pe imperatulu pretotindinea, se céra prin rugatiunile sale dela Dumnedieu, ca se'i arete mormentulu lui Eiub Ensari (25), cá asia se nu se pérda o proba atátu de momentósa despre originea divina a legeri mahomedane. Si intr'adeveru Sheicului se aréta in visu loculu. Elu dupa aceea duce pe Sultanulu in suburbiulu, care si asta-di dela numele acelu generalu se numesce Eiub, si ajungédu la unu anumitu locu, lasa a se sapa pamentulu. Aici da de o pétra mare cu urmatórea inscriptiune : *Hassa Kabri Sahibi Resul-Allah, Ebi Eiubi Chalidins Gidul-Ensari*. Care romanescce se póte traduce asiá : « Acesta este sepulcrulu lui Eiub, « amicu neadormitu séu consiliariu si apostolu immortalé alu lui

cu tóta strad'a unde este situata ; patent'a despre acésta donatiune se conserva péné asta-di in archiv'a acestei beserice. Aprópe de acestu locu amu edificatu. pe candu siedeamu in Constantinopole, palatulu meu situatu pe o inaltime ce se numesce turcesce Sangiakdar Iokushi ; potu dice ca è fórte elegantu, si totu respira a frumusetia ; situatiunea è admirabile : are unu prospectu, de unde poti vedé tóta cetatea si suburbiele. Socrulu meu, Sierbanu Cantacuzenu, principe Romaniei, a inceputu acestu palatu sub Mahomedu IV., redicandu murii d'in fundulu valei péné la inaltime de 25. de coti ; terrenulu l-a aplanatu si a facutu o gradina ; in fine redicase si murii principali ai casei fórte inalti ; spesele 'i suiau degiá la trei-dieci si cinci mii de galbeni, candu deodata 'i veni ordinu ca se incete cu edificarea, pentru ca ar' poté degia se véda chiar' in interiorulu palatului imperialu numitu Terschane Serai. Spre fericire, prin intervenirea marelui veziru Ali Pasia, in urma mi-a datu imperatulu permissiunea de a continua edificarea palatului meu pe fundamentulu celu vechiu ; dar' abia ilurterminaiu, si d'intr'odata fuseiu allungatu d'in principatulu Moldaviei.

(23) Numele si Hiob. *Tr. Germ.*

(24) *Ebu Eiub Ensari*. Unu suburbiu, care isi trage numele de la monumentulu lui Eiub Ensari, situatu deasupr'a portului interioru, unde se vérsa riulu Kiagis-Chane (*) in mare. Nu departe de acestu locu erá odinióra Mónastirea Blacherna dedicata Santei Maria vergine, si celebra pentru multe miracle ce s'au facutu acolo ; asta-di è locuinti'a çiganiloru pusi acolo de Sultanulu insusi. D'in beserica n'a remasu alta de cátu o fóntana, d'in care curge in abundantia apa salutaria pentru cei credintiosi, asta-di è in possessiunea unui turcu, care iérta crestiniiloru a cara de acolo apa pentru bani.

(25) *Ensari*. Insémna adjutatoriu. Este nume de onóre la cetatianii de Medina, fiindu ca au adjutatu pe Mahomedu in fug'a sa, si s'au asociatu lui. *Tr. Germ.*

(*) Móra-de-charthia.

« Dumnedieu ; immultiésca-se si crésca adjutoriulu seu ». Mahomedu da multiamita lui Dumnedieu pentru acésta descoperire , si ordina a se erige asupr'a mormentului o Turbe (26), Giamia si scóla.

ALTE PROGRESSE ALE LUI MAHOMEDU

- XI. Precumu candu cade unu stejariu ramurosu betranu, rumpe
- A. 858 | ' si trentesce la pamentu toti arborii de prin pregiuru : asia caderea
I. C. 1453 Constantinopolei a trasu dupa sine caderea celorualte cetati vecine ;
intre altele Silivri (27) si Burgass au offeritu cheile in manile Sultanolui, vóindu mai bine a si-lu face suveranu gratiosu de câtu cuce-
ritoriu. La anulu dupa acést'a , imperatulu edificà in centrulu Con-
stantinopolei marele palatu care si asta-di pórtá numele de Eski
A. 860 Serai (28). In anulu Hegirei 860 merge cu una armata considerabile
I. C. 1455

(26) *Turbe*. Asia se numesce o speție de turnu séu columna, ce turcii puau la morminte. Io amu vorbitu despre acést'a intr'altu locu. De comunu se lasa deschisa pe deasupr'a pentru a semená cu Kiabe séu monumentele de Mecca ; in acésta apertura se aduna ploi'a , de unde trece pe florile si pe alte plante odorifere , cu cari se ornéza aceste locuri ; și pentru a impiedica paserile se nu póta veni si se 'si faca cui-buri, inchidu apertur'a cu gratele de feru séu de arama.

(27) *Silivri*. Sylebri'a cetate asupr'a tiermurei márei marmora . intre Constantino-
pole si Adrianopole, distantia de 10 óre de la acésta. d'in urma. E resiedinti'a unui metropolitu ; are o beserica fórté frumósa, edificata anca pe timpii imperatorulu cre-
stini. Aici se conserva reliquiele Santei Euphimia ; turcii le numescu Cadid (*), si mergu de le cercetéza d'in curiositate. Aici se vedu si ruinele unui grandiosu palatu
construitu prin Ion Cantacuzenu. A se vedé despre acést'a Nicephoru Gregoras Tom II.

(28) *Eski Serai*. Palatulu vechiu. Unu edificu fórté vastu, despartitu in mai multe
apartamente, si incungiuratu de muri inalti. Aici se tienu concubinele Sultanului
decedatu, pe cari succesele seu, déca 'i este fiu séu frate, nu le póte vedé, fara a
cadé in pecatulu impietatiei ; totu aici siedu si Sultanessele, cari au avutu prunci,
d'impreuna cu acesti-a si cu vre-o câtiva servitori pre langa sine ; apoi aici sunt
anca si acelle fete betrane, a caroru deliciositate a trecut, si cari ne mai avendu ni-
mica ce se le recomende, Sultanulu le tiene numai d'in gratia. Terrenulu acestui e-
dificiu è aprópe de o mila italiana, si murii forméza unu patru-unghiu. Sunt patru
porti, d'entre cari dóue totdeauna sunt inchise, la celealte dóue stau garda diu'a si
nóptea cinci-sute de baltagi. La usile interiori alle Seraiului stau eunuchi álbi, pe cari
eunuchii negri, cá mai nobili, 'i insarcina cu esecuțiunea ordinulu si comisiuniloru
femeieloru. Comandantele lor se numesce Eski Serai Agasi, adeca , directorele pa-
latulu vechiu.

(*) Carne séca.

contra regelui Ungariei (29), ilu bate si sparge tóta armat'a crestini-
niloru. In batali'a acést'a însusi regele anca a fostu vulneratu, si se
dîce ca puçinu dupa aceea a si muritu.

IMPRESOARA BELGRADULU INDESIERTU

XII. Obtienendu acésta victória, pentru a poté tiené mai usioru in
frenu pe inimizii sei, impresóra Belgradulu, acestu mare antemuru
alu Ungariei. Dar' n'a fostu mai fericitu in succesu decâtu parintele
seu. Obsidiunea se traganà preste asteptare lungu; in câtu parte
pentru ca se apropiá iern'a, parte pentru perderea ce a suferitu in
soldati, a fostu constrinsu a redica obsediulu. In acelasiu anu cele-
brá circumcisiunea fiiloru sei Baiazetu si Muradu, cu care ocaziune
a facutu sumptuóse festivitati.

SUPPUNE TOATA MORE'A

XIII. In anulu urmatoriu 861, a suppusu totu restulu Moreei. Pri-
mavér'a dupa aceea attaca si allunga pe Grecii, cari isi propusesera
a recupera ceea ce au fostu perdutu, si a pune cetatea Altymil éراسي
in stare de aপরare. Dar' Mahomedu lasa a se derima murii acestei
cetati, si pentru cá Grecii se nu mai póte face in viitoriu turburari,
pune garnisóne tari in Akkerne si Beldesse, si devastédia insul'a
Kiurfuss (30).

A. 861

I. C. 1456

SUPPUNE IN DUOI ANI PRESTE PATRU-DIECI DE CETATI

XIV. In anulu Hegirei 863 da asaltu si ocupa cetatea Semendre,
care cu cati-va ani mai nainte o luasera crestinii in potestatea loru.
Cu unu cùventu, in duoi ani dupa cucerirea Constantinopolei, Ma-
homedu a suppusu sub potestatea sa, parte prin arme parte prin
capitulatiuni, mai bine de patru-dieci de cetati (31)

A. 863

I. C. 1458

(29) *Regelui Ungariei*. Acesta è Uladislau Posthumulu, fiulu lui Albertu imperatu-
lui Germaniei; scriitorii crestini punu mórtea acestui-a la 21. Novembre 1458., anulu
Hegirei 863.

(30) *Kiurfuss*. Acest'a e la Turci numele marei adriatice, care in comunu se nu-
mesce golfulu séu sinulu de Veneti'a. Este in faci'a insulei Corfu, numita la anticu
Corcira.

(31) *Patru-dieci de cetati*. Aci trebe se intielegemu numai cei duoi ani cari au ur-
matu dupa cucerirea Constantinopolei. Că-ci insii scriitorii crestini spunu, ca Maho-

DESPOIA PE KISSIL ACHMEDU DE TIERILE SALE

XV. In anulu Hegirei 864 cuprinde tierile lui Kissil Achmedu (32) in Asi'a, adjutatu fiindu de fratele acestui-a, de tradatoriulu Ismail Beg. Achmedu vediendu-se alungatu d'in tierile sale, fuge la Ussunhasan (33); dar' in locu de a gasi aici capetu miserieloru sale, elu a adusu numai una mare disgratia asupra capului protectorelui seu. Căci, audîndu Mahomedu ca inamiculu seu este primitu si aপরatu de Ussunhasan, trece cu una armata considerabile in Asi'a, sfarma trupele lui Ussunhasan, si ocupa Sinopea, cetate situata la pontulu euxinu. De aci merge cu armat'a sa victoriôsa contra Trapezondei (34); in cale primesce prin capitulatiune cetatea Koiunlihisar de la Husein Beg, care tienea in casatoria pe fi'a regelui de Trapezonda. Dupa aceea impresôra Trapezond'a si o inchide de tôte partile; ér' regele ei, Davidu Comnenu, la persvasiunile soarei sale Sarchana, se suppone lui Mahomedu d'impreuna cu totu regatulu seu. Mahomedu ilu primesce cu tóta onorabilitatea, si ilu tramite cu tóta famili'a sa la Constantinopole. Puçinu dupa aceea, victoriosulu Sultanu se întôrce si elu in Europ'a.

CUCERESCE MITYLEN'A, BATE PE ROMANI

XVI. Dupa ce, dela cucerirea capitalei imperiali încôce, tôte provinciile cari appartienusera Greciloru, parte s'au suppusu de buna voia lui Mahomedu, parte au fostu subjugate de acesta: se parea

medu II. in tóta viéti'a sa au subjugatu duôe-spre-diece regate, si au cuprinsu duôe-sute de cetati.

(32) *Kissil-Achmedu*. Achmetu-Rosiulu, care anca pare a fi fostu unulu d'in satripii persiani. Elu a fostu primul, care a datu cauza la bellu între Ussunhasanu și Mahomedu II.

(33) *Ussunhasanu*. Hasanu-Lungulu, rege Capadociei, care s'a facutu renumitu prin bellele ce le-a avutu cu turcii. In cursul acestei istorii vomu reveni asupra lui, si 'lu vomu descrie mai'pe largu.

(34) In anulu 1204, imperiulu grecu era impartitu in trei parti. In Constantinopole, domnia Balduin comite de Flandri'a; in Adrianopole, Theodoru Lașcaris; in Trebizonda, Alexis Comnenu, care avea sub potestatea sa Paflagoni'a, Capadocia, Pontulu cu alte vre-o câte-va provincie. Acesta au avutu optu successori, d'între acesti-a pe Davidu celu d'in urma imperatu alu Trebisondei sên Niceei, cumu o numescu unii, l-a suppusu Mahomedu II, assemenea pe Theodoru Lascaris si pe fratele acestui-a Ion in Adrianopole. *Tr. Angl.*

ca numai insulele ar' mai vré a'si sustiené libertatea , crediendu-se destulu de asicurate prin natura contra poterei osmanice. Pentru a infréna si cerbici'a acestora, Sultanulu in anulu Hegirei 865, pre-
para o flota grandiósá , si ca de proba, de a'si cercá pentru prim'a
óra fortun'a pe mare , ataca Mitylena , si pe langa tóta aperarea va-
lorósá a insulaniloru, elu totusi o cuceresce prin eroismulu ómeni-
loru sei, si o adnectéza imperiului seu. Celelalte insule de pe Archi-
pelagu (35) ar' fi avutu assemenea sórte , déca pe acellasiu timpu
Cassiclu Voda (36) principele României, nu s'ar fi incumetatu a scu-
tura jugulu turcésu, denegandu tributulu ce de comunu ilu res-
pundeá in totu anulu. Mahomedu crediendu ca trebe mai antaiu
a delatura pericolulu cellu mai de aprópe, se întórce fara amenare cu
armele contra Romaniei , allunga de aici pe principele rebellu , si
pune pe fratele seu cellu mai tineru Domnu tieriei.

A. 865
I. C. 1460

MAHOMEDU INFRANGE PE GRECII REBELLI

XVII. In anulu Hegirei 867. Sultanulu ordina a se construi Ka-
tirga Ilimani (37), séu portulu Galereloru spre média-dî in intrulu
muriloru cetatiei , ca se aiba unu magazinu la casu de espeditiuni
maritime, si unu portu securu pentru navele sale la ori-ce eveni-
mentu. Pe candu era ocupatu cu acésta lucrare , Grecii in liga cu
Venetianii facu revolutiune in More'a, occupa localitatile Giogerjin-

A. 867
I. C. 1462

(35) Séu marea egeica.

(36) *Cassiclu Voda*. Çepesiu voda, principe Romaniei, omu atroce si tiranu mare. Pentru unu lucru de nimica a trasu odata in çepe siese mii de ómeni; de aci l'au numitu romanii Çepelusiu. Çepesiu séu fautoru de çepe. Turcii se vede ca au imitatu acésta etimològia, si i-au disu Caviclu, adeca bogatu in pari, in çepe. Crestinii lu numescu Dracula; dar' nu sciu pe ce rațiune; cá-ci acestu cuventu nu e usitatu in limb'a moldovéna. Adevveratu ca a fostu unu principe in Moldavi'a cu numele Dragosiu, dar' Dracula a fostu cu multu mai inainte de acesta. Ci despre aceste mai pe largu intr'altu locu.

(37) *Catirga Ilimani*. Portulu galereloru, situatu spre marea-marmora in partea spre média-di între portile Ciatladi (*) si Cumcapù (**). De presentu è implutu cu pamentu si se intrebuintiéza pentru gradina de legumi, numita Ulanga; aici se facu crastavetii cei mai delicati.

(*) Urepatura.

(**) Port'a-de-nisipu.

lik, Sada, Giusselgehisar, Duragí (38) si Essornik, si tindu a allunga pe Turci din totu Poloponesulu (39). Mahomedu informatu despre aceste lucruri, tramite immediatu pe Mehemedu Pasia cu una buna armata spre a pedepsi pe rebeli. Dar' acesti-a nici ca astépta sositrea lui, ci perasindu castrele, dau cea mai buna ocasiune lui Mehedu nu numai de a recupera cetatile perdute, dar' anca de a supune domnului seu tóta tíer'a numita Kodjia Herseki (40).

EDIFICA UNA GIAMIA IN CONSTANTINOPOLE

XVIII. Mahomedu, pentru a multiami lui Dumnedieu de atáte mari victorie ce a obtienutu péné acumu, si totodata spre a lasa posteritatiei unu monumentu de pietatea sa, a ordínatu anca in acelaasiu anu in lun'a Gemaziulu-achir, a derima beseric'a de la Santii Apostoli (41), si in loculu ei a edifica o Giamia mare, care dupa numele lui s'a numitu Muhamedie, si este adornata cu optu scóle si totu atáte spitale. Acestu edificiu, cu care abia se póte compara vreuna d'in minunile anticitatiei, s'a terminatu in lun'a Regeb, anulu Hegirei 876.

A. 876

I. C. 1471

(38) *Durazí*. Odinióra Dyrrachium (*Durazzo*), depositulu séu loculu cellu mai renumitu de comerciú in tóta Romeli'a; è situatu la tiermurea marei Adriatice, la confinie Dalmatiei si Albaniei.

(39) Peninsul'a More'a

(40) *Kodjia Herseki*. Illiri'a vechia; cá-ci *cogia* insemna vechiu, ér' *Hersek* Iliria.

(41) *Santii apostoli*. Acésta beserica a fostu edificata de Imperatés'a muierea marelui Iustinianu. Asta-di è unu munte séu locu elevatu in midi-loçulu cetatiei, dar' mai aprópe spre portu decâtu spre continentu. Este mai inaltu de câtu toti ceilalti siese munti; si Giami'a de 120. coti in quadratu, care se vede aici si care è edificata de Mahomedu Fatih, trece de cea mai mare in tóta cetatea dupa S-ta Sophia. Architectulu se dice ca a fostu unu grecu cu numele de Christodulu, si Sultanulu in recompensa pentru unu edificiu atátu de vastu si admirabile, i-a donatu una strada intréga si i-a datu alte mai multe daruri imperatesci. Istori'a mai adaoge, ca intrebatu architectulu, déca ar' fi in stare se edifice o Giamia mai frumósa si mai mare decâtu acést'a, au respunsu: da! numai se 'mi dati materialulu necessariu. Audíndu Sultanulu acést'a, a datu ordinu se 'lu traga in cépa, cá succésorele seu se nu póta avé unu architectu capabile de a construi o Giamia mai marétia decâtu a sa. Spre a esecuta acestu ordinu, au batutu unu paru de feru la port'a de catra média-nópte a curții Giamiei, si giuru-impregiurulu acestui paru a facutu unu turnurelu, in câtu d'in afara nu se vedea altu nimicu decâtu numai vervulu de la paru; ceea ce se vede si asta-di, Dar fia ori cumu, atátu-a è incontestabile, ca Muhamedí'a, séu templulu lui

SUPPUNE BOSNI'A

XIX. In anulu Hegirei 868 si-aduna una armata numerósa, si trage cu ea catra orientu, spre a subjuga provinciile acelloru parti, cari n'au voitu péné acumu a i se suppune. Intreprinderea sa au avutu successulu doritu. A invinsu si ucisu pe principele de Bosni'a (42), si a provediutu tóte castelele de acolo cu garnisóne tari; ér' in reintórcerea sa d'in acésta espeditiune intari granitiile între Bosni'a si Albani'a, redicandu fortăretie la passurile celle strimte ale muntiloru.

A. 868

I. C. 1463

FACE PE FIULU LUI CARAMANU OGLI REGE

XX. In anulu proxime urmatoriu móre Caramanu Ogli Ibrahimu Beg, acestu inveteratu inamicu alu casei osmanice, lasa dupe sine siese fii. Unulu dintr'acestia, Ishak (43) Beg, alunga parte cu poterea parte cu astutiă pe toti ceialalti frati ai sei d'in tiéra, si ocupa singuru tóte tierile parintelui seu. Nevrendu ei a suferi acésta nedreptate, 'si ieau refugiulu la Mahomedu, si 'lu róga in tóta umilinti'a cá se uife injuriile ce'a suferitu de la parintele loru; se aiba pietate de ei principii, cari sunt apesati si alungati de tiraniculu loru frate; si se puna pe unulu d'entre ei, pe care va voè elu, Domnu; căci ei se punu cu totul la dispositiunea sa, si de la elu 'si astépta tóta fericirea. Mahomedu se pléca prèbucurosu la rugatiunea loru, numesce pe Ahmedu Begu, unulu d'entre frati (dar cu consensulu celorlalti) principe Caramaniei, si'lu tramite cu una armata suficiente inderetru spre a lua in possessiune ereditatea parintelui seu

A. 832

I. C. 1464

Mahomedu este oper'a lui Christodulu, si ca imperatulu in recompensa i-a donatu o strada intréga: amu cetitu insumi actulu despre acésta donatiune, care l-amu depusu in archiv'a besericea beatei Maria vergine in Muglotiss'a. Si candu sub imperatulu acumu regnante, Achmetu III., turcii au intentatu processu crestinilor d'in acea strada, voindu a le lua si strad'a si beseric'a, m'amu insarcinatu io cu aপরera loru, si între alte Hudget, séu probe justificative, de possessiunea loru legale, amu produsu inaintea marelui veziru Ciorluli Ali Pasia acea scrisóre, care o ceti cu multa atentiune; apoi o sarutà de trei-ori, si totu de atate-ori o atinse de frunte, in urma mi-o restitui. si ordiná turciloru a nu mai molesta pe crestini in acestu subiectu.

(42) *Principele Bosniei*. Se póte conchide dupa scriitorii crestini, ca acestu principe a trebuitu se fia Stefanu, care si-a avutu resiedinti'a in Iaziga.

(43) Isaacu. *Tr. Germ.*

Pe ceilalți frați i-a ținut la sine, i-a înaintat la demnități înalte, și le-a dat salariu frumos pe an în thesaurul public. Într-aceea Ahmedu Beg merge cu armată să în Caramani'a, bate pe fratele-seu Isaacu Beg, și-l constringe a fugi la Ussunhasan. După ce au ajuns în ast mod în posesiunea regatului Caramaniei, și a stins turburările intestinale, a trimis în modulu celu mai onorabile trupele imperiale încărcate cu daruri la Mahomedu inderetru.

OCCUPA CATEVA CETATI IN ALBANI'A

A. 872
I. C. 1465

XXI. În anul Hegirei 870, Albani'a dete noua ocaziune la expedițiunii bellice. Anca Muradu, tatăl lui Mahomedu, învinsese mai înainte pe Iskenderbeg, principele acestei țeri, și și suppusese cele mai multe fortărețe de aici. Dar fiindu-ca pe Muradu mórtea, ér pe Mahomedu alte ocupațiuni, i-au împedat de a cuceri toată țera, așa garnisónele rebelilor, profitandu de ocaziune, înfestau provinciile vecine prin frecvente excursiuni. Pentru această cauză Sultanulu nevalesce în Arnaudi'a cu armată să, cuprinde toate cetățile dela rebeli, unele le devastă cu totul, și pentru a preveni ori ce mișcare în viitoriu, ordina a se face una cetate nouă și tare chiar' la intrarea în provincia.

PUNE PE FIULU SEU MUSTAFA REGE IN CARAMANIA

A. 872
I. C. 1467

XXII. Sultanulu după ce a suppus acum pe mai toți inimiții sei intestini în Europ'a, și-a întors cugetele spre treburile sale în Asi'a. Caramani'a a împedat de multe ori întreprinderile încercate de imperiulu otomanu, și nu odată a opritu progresulu victoriosu alu puterilor turcesci. Mahomedu, care ținea minte aceste tradări, se decide a estirpa casa Caramanilor, pentru ca se pótă lasa acestu regat în linisce și în pace succesorului seu. Asia în anul Hegirei 872 nevalesce cu una armată mare în Caramani'a, supune întregu regatulu, allunga de acolo pe principe cu toți frații sei, și pune pe fiulu seu cellu mai mare, pe Mustafa, rege Caramaniei. În anul urmatoriu mai face una expedițiune în acestu regat, și cucerește acelle cetăți cari mai înainte refuseră a se supune, și cari au încercat a lăpeda jugulu turcescu; pune apoi gar-

nisóne tari in Akserai (44) si Giulluk (45) si se întórce la Constantino-
pole inderetru.

CUCERESCE INSUL'A EGRIBOSS

XXIII. Dupa ce a suppusu Caramani'a, nu era altu locu in Euro-
p'a, care se 'i para mai formidabile cá insul'a Egriboss (46). Pentru
a scóte acestu spinu d'in pecioru, Mahomedu la anulu Hegirei 874
merge in persóna cu mare armata si flota, si intra in Greci'a; aici
in intervallu de una luna ocupa cea mai tare fortarétia de pe acellu
timpu. Venetianii venisera si ei cu una flota considerabile, si pro-
misesera a adjuta obsediatoru; dar', cá si candu ar' fi venitu nu-
mai pentru a fi spectatorii victoriei Sultanului, ei spre marea loru
rusine s'au intorsu inderetru, fara cá se fi datu un'a puscatura macar.
Dupa ce a ocupatu Mahomedu cetatea, a mai remasu aici vre-o
câte-va díle pentru a repara partile ruinate, apoi s'a intorsu cu ar-
mat'a sa victoriósa inderetru la Constantinopole.

A. 874

I. C. 1469

KISSIL ARSLAN BEG OFFERE TIERILE SALE LUI MAHOMEDU

XXIV. Aceste cuceriri au fostu caus'a apoi, ca nu numai acelle
cetati hostilí, cari nu simtissera anca sabi'a lui Mahomedu, s'au
suppusu gratiei acestui-a, dar' ca in anulu Hegirei 876, principele
suveranu de Alaè (47), Kissil Arslan Beg s'a suppusu de buna voia
cu tóte tierile sale lui Mahomedu, care admirandu-i fidelitatea si
obedienti'a, l-a primitu cu distincta onóre, si i-a donatu provinci'a
Giumuldgina (48) pe vecia.

A. 876

I. C. 1471

GENERALULU LUI USSUNHASANU BATUTU SI CAPTIVATU

XXV. Chiar' pe acestu timpu Iusufce Bég, generalulu lui Ussun-

(44) *Akserai*. Palatulu albu; urbe in Caramani'a.

(45) *Giuluk*. Rosetum, gradina-de-rose; gradina-de-trandafiri, urbe totu acolo.

(46) *Egriboss*. Insul'a Negroponte in marea egeica; numele ei anticu è Eubèa, Ca-
pital'a acestei insule è Chalcis, care la turci se numesce totu Egribos.

(47) *Alaè*. Provinci'a unui micu principe numitu Kizil Arslan (*) begu, care vre se
dica, Leu rosiiu. D'in textulu istoriei se vede ca è in Asi'a mica. Nu 'i sciu numele
vechiu, déca cumu-va nu è Philadelphia anticiloru.

(48) *Giumuldgina*. Este numele turcescu alu unei provincie si cetati in Romili'a, nu
departe de Lariss'a.

(*) Unguresce: arszlán, séu orozslán. *Tr. Rom.*

hasanu, insoçitu de o mare armata de Tataři, irrumpe in territoriulu osmanicu, da focu cetatiei Tocad, si amenintia cu devastare contradele de prin pregiuru. Candu inse a voitu se incerce acést'a in Caramani'a, a fostu intimpinatu de Mustafa, fiulu lui Mahomedu, care cu ómenii câtı si-a potutu aduna, merge in contra lui, si dupa o lunga si sangerósa lupta ilu bate, ilu pune la fuga, ilu prinde in urma, si ilu léga in ferra, si 'ilu tramite la Sultanulu, parintele seu, in semnu de victoria.

MAHOMEDU PUNE LA FUGA PE USSUNHASANU

XXVI. Spre a resbuná acésta lovitura, Ussunhasanu aduna in anulu urmatoriu una armata puternica, irrumpe insusi cu éa in tierile europene alle lui Mahomedu. Sultanulu prevediuse acésta, si pentru aceea, cá se nu fia surprinsu nepreparatu, isi asiediase armat'a in quartire de iérna astfeliu, in cátu la unu singuru signalu alu trompeteloru se se póta aduna fórté usioru la unu locu. Deci, indata ce a auditu de miscarile lui Ussunhasanu; trece immediatu cu armat'a in Asi'a. Aici se lovesce de Persiani la Paias (49), si ordina atacu asupra loru. Lupt'a curgea cu varia si dubiósá fortuna; cáci amendóue partile luptau pentru gloria si imperiu, si se incuragiau prin esemplele generaliloru loru. In urma, Mustafa, fiulu cellu mai mare alu Sultanului, in arip'a stanga unde comandá, da preste Sseinuldin (50), fiulu lui Ussunhasanu, care comandá arip'a drépta a inamicului. Acı numai decátu se incinge unu duelu inversiunatu intre acesti duoi principi; in urma, Mustafa restórna de pe calu pe Sseinuldin, si inainte de a se poté redicá séu de a'lu poté scapa ai sei, ilu strapunge cu lanci'a prin trupu (51). Acestu casu parea a trage dupa sine perderea totale a armatei. Cá-ci vediendu osmanii ca arip'a drépta a Persianiloru fuge in cea mai mare disordine, se arunca cu totii in cea mai mare furia asupr'a aripei stanga, care mai sustinea anca cu bravura atacurile musulmaniloru, si o constringu mai ántáiu a lasa ðin terrenu, ér' in urma a o lua la fug'a

(49) *Paias*. Cetate si locu mare de comerciu in Paflagoni'a.

(50) Sseinuldin insemnéza: decorulu credintiei. *Tr. Rom.*

(51) *Prin trupu*. Scriitorii crestini dicu ca au cadıutu mortu, lovitu de unu glontiu de pusca. La care d'in duoi se credi?

larga. Multi au cadut mortii, si nu puçini au fostu facuti prisioneri. Astfeliu a obtienutu Mahomedu o victoria gloriósa, si pre langa acésta luà préda tóte castrele. Ussunhasan vediendu ca lupt'a è perduta, prinde fug'a si scapa cu vre-o câti-va ai sei schimbandu calulu adeseori.

CUPRINDE DELA ELU MULTE CETATI

XXVII. Dificultatea terrenului n'a permisu a urmari pe inamiculu fugitivu; dar' nici nu se vedea a fi in interesulu ottomaniloru, a perde timpulu in vanu; asia a datu trupeloru sale numai duóe díle de repaosu, si a trei'a dí incungiura cetatea Karahisar Sharki (52) o cuceresce in scurtu timpu, si devastéza apoi cu focu si ferru tienuturile vecine. Dupa aceea se întórce in triumfu cu una parte a armatei sálle la Constantinopole, lasandu restulu sub comand'a vezirului seu, Gieduk Ahmedu Pasia (53), cu care acesta a ocupatu nu numai Ermenaka si Ssilifka, cì tóta provinci'a Varsak (54) o a suppusu imperiului ottomanu.

OCCUPA KIEF'A SI CRIME'A

XXVIII. In anulu proxime urmatoriu, totu sub comand'a acestui Gieduk Ahmedu Pasia, a ocupatu dela Genuesi Kiefa, cea mai tare localitate in Crime'a, si cu modulu acest'a a suppusu sub potestatea sa tóta peninsul'a tatarica. Aici a gasitu pe Mengili Girai, unu des-

A. 876

I. C. 1471

(52) *Kara hisar Sharki*. Cetate cunoscuta in Paflagoni'a, nu departe de Paias; póte ca è Arseng'a anticiloru.

(53) *Gieduk Ahmedu Pasia*. Generalu renumitu, si in urma mare veziru alu Sultanelui Mahomedu II. I s'a datu numele de Gieduk, pentru ca n'avea unu dinte dinainte; cáci ori-ce persona care nù are unu ast-feliu de dinte séu are buz'a crepata cá iepurii, la Turci se numesce totu-de-a-una Gieduk. Cuventulu Gieduk in sensu propriu însómna crepatura séu stirbitura; dar in sensu metaforicu însómna unu corpu de militia. Asi'a se dice: *Gieduk Sahibi*, unulu care este inrolatu in vre-unu regimentu, etc. assemenea se dice: *Gieduk lerinden aivil-madler*, ei n'au desertatu d'in rëndulu loru, adeca n'au lasatu spartura in corpulu companiei séu regimentului. Mai este si o parte a cetatiei Constantinopole, care se numesce Gieduk Pasia, si-si trage numele de la acestu Pasia, séu pentru ca a facutu una piatia, séu pentru ca au avutu unu palatu acolo.

(54) *Varsak*. Pare a fi Paflagoni'a.

cedente d'in famili'a principiloru capciatcani (55), care purtandu lungu timpu bellu cu fratele seu , in urma acest'a l-a invinsu , si elu a fostu constrinsu a se refugia la Genuesi. Mahomedu ilu luã sub protectiunea sa, si nu numai ca ilu puse Chanu in Crime'a sub anumite conditiuni, ci anca ilu tramise cu una armata spre a'si recupera tier'a sa. Mengili Girai (56) intrandu in regatulu Capciak, invingé cu ajutoriulu Turciloru pe fratele seu, ilu uccide, si-si reocupa

(55) *Capciatcani*. Unu poporu sciticu , aprópe de Iusbek , la conflniele tatariloru chagatoani, preste marea caspica, spre orientu. Póte ca este aceeași tíera, care in chartele geografice asta-di se numesce regatulu Thibetu seu Turkestanu.

(56) *Mengili Gierai*. Primulu care dupe ce adespoiatu pe frateleseu de tronulu Crimeei tatarice , a supusu regatulu seu protecțiunei imperiului aliothmanu pre langa stipulatiunea de certe conditiuni. Istoricii atátu crestini catu si turci, ilu facu descendente d'in famili'a Oliginghizianilor. Crestinii inse incarca naratiunile lor cu multime de fabule, in câtu, care le cetesce si are câtu de puçina cunoscutia a istoriei acestui poporu, nu póte se nu rida de ele; dar ei pretindu ca au scrisu cu multu scrupulu si dupa multe si serióse cercetari. Dintre acesti scriitori crestini, Michalo Lithuanulu mi se pare ca merita se 'lu supunu criticeii mele. Acest'a in *Tartari'a* sa, pag. 296, dice ca primulu principe alu Crimeei a fostu de originé Oligenghisiãna, séu cingisiana, cum 'i place a corrumpe acestu cuventu. Dar acést'a nu è nimicn in comparațiune cu celle ce dice mai susu la pag. 193. Aici trasportã in Lithuani'a pe descendentu acestui principe, carui d'in propri'a sa autoritate 'i da numele de Lothonu: si apoi 'i face o lunga serie de successori, toti cesari séu Chani lithuani. Ultimulu d'in acesti nobili imperați, dupa istoriculu nostru, a fostu Atcikierai (póte Hagi-Gierai, nascutu in Troki, care, dice elu, ca a fostu tramissu de santulu Vithkerode pentru a ocupá peninsul'a tartarica; si carui, dupa ce i-a successu acésta espeditiune , si a luatu in possessiune principatulu, i s'a nascutu fiu cu numcle Mengli-Kierai (Mengili Gierai). Acesta a avutu fii pe Mehemedu Kierai, Sadet Kierai (Seadet Gierai), Chas Kierai (póte Schah Gierai) si Sap Kierai : póte Sefai Gierai ; care din urma, cá cellu mai tineru a succesu parintelui seu in regatu , si era totodata principe alu Tatariloru. Câ-ci toti descendentii acestei familie, cá principi, se servescu cu predicatulu nobile de Atcikierai, care l-au priimitu dela protoparintii loru. Nu face necessitate de mari argumente pentru a proba falsitatea acestei narratiuni : contradictiunile sunt evidente. Este o simpla tiesetura de coniecture, pentru cá se nu dicemn o chimera a istoriculu, contraria faptelor autentice si actelor Tatariloru. Câ-ci toti istoricii turci in unanimitate sustienu, ca nu Lothonu, ci Gierai a fostu primulu cuceritoriu alu Crimeei, si descendentii sei i-au conservatu memori'a, purtandu-i cu totii numele; dar afara de acést'a, d'in acesti istorici è evidentu, ca tatarii lithuani n'au fostu de origine nici d'in Crimeea nici oguziani (de unde se devina famili'a oliginghisiãna), ci ei sunt de origine cerémisica ; de unde moldovenii, compatriotii nostri, 'i numescu *cirimusi* : de si la turcii sunt cunoscuti sub numele de Lipkatari. Cuventulu Lipka este coruptu d'in Litva. Se mai adaogemu anca si atãta, ca

tierr'a. Acesta a fostu primulu Chanu alu Tatariloru pusu de Turci, si care cellu d'ântăiu in Crime'a a ordonat in numele imperatului ottomanu a se introduce Chutbè (57) in rugatiunile publice.

famili'a Chaniloru asta-di domnitori in Crime'a, n'a inceputu a domni sub Muradu II sub care pune istoriculu nostru pe Atcikierai; nici aceea nu è adevèratu, ca numele de Gierai si l-ar' fi apropiatu acèsta familia numai pe acestu timpu; cã-ci ea este cu multu mai vechia decãtu imperiulu ottomanu, precumu se pôte convinge ori-cine atãtu d'in istoriele turciloru, cãtu si d'in traditiunile tatariloru, si ceea ce credu ca amu demonstratu destulu de pe largu in pèfatiunea mea. Si aci, nu ne vomu departa tare dela propusulu nostru dèca vomu spune si aceea, ca chiaru si intre tataru este marè disputa despre intrebarea: cari sunt successorii legitimi, si cari cei illegitimi ai lui Gierai. Cã-ci afara de famili'a pènè asta-di regnante in Crime'a tatarica, si care pòrta per eminentiam numele de Gierai, mai este o alta familia, care de comunu este cunoscuta sub numele de Ciobanu Gierai, sèu Gierai pecurariulu. Cu raportu la acèsta, se dèce ca femeia unui Chanu, alu carui nume l-amu uitatu. a avutu comèrciu criminalu cu unu pecurariu, si a nascutu unu fiuu; (mam'a, dupa ce a nascutu, a fostu judecata la mórte, pentru adulteriu). Noulu nascutu a fostu datu unui sclavu alu regelui cu ordinulu de a'lu omori. Sclavulu inse a incelatu pe domnulu seu: a trecut cu miculu innocèntu in Circassia, si l-a crescutu acolo in secretu. Si acestu fiuu de ciobanu este, dècu ei, dela care isi trage originea famili'a de asta-di, si este numai una pretentiune falsa ca ea s'ar deriva dela vechi'a si ilustr'a familia Gierai. De alta parte, Cioban Gieraii dau calumni'a indereptu, si pretindu ca ei, èr' nu ceialti Gierai deriva dela anticii Gierai. Aceste calumnii recipróce incurca fòrte caus'a; mai alesu ca atãtu una parte cãtu si cealalta se provòca numai la traditiune; si precumu fia-care o esplica in partea sa, asia este fòrte greu de a determina intr'adeveru, ca cari sunt descendentii legitimi sèu genuini, si cari sunt bastardii. Votulu turciloru anca nu pôte se decida aci; cã-ci de si tiènu ei, ca famili'a asta-di regnante è cea legitima, totusi nu refusa celeilalte titulu comunu de Gierai; si o lasa se locuiesca in Iamboli (numita mai naiate Ianopoli) cetate destinata pentru resiedint'a principiloru Crimeei tartarice. Dupa batai'a si redicarea obsidiunei dela Vièn'a, turcii neincredèndu-se in Selim-Gierai, l-au destituitu si au redicatu la dignitatea de Chanu pe Chior-Gierai, unulu d'in famili'a Cioban-Gierai; dar' dupa câte-va luni l-au destituitu si pe acest'a, si au pusu pe tronu éراسi famili'a cea vechia a Gierailoru. Nici ca se mai pôte crede, ca Cioban Gieraii se mai póta ajunge vre-odata la acèsta onóre; de altmintèrea ei au pentru famili'a loru certe titluri de distinctiune sèu oficiuri ce le sunt affectate, precumu Calza-Sultanu, Nurreddin (*) si altele assemenea.

(57) A se vedé not'a 10 la Capu II d'in Cartea I. *Tr. Rom.*

(*) A se vedé esplicatiunea acestoru cuvinte in Partea II. Cartea IV, capu I, not'a 75. *Tr. Rom.*

MOLDOVÈNII BATU PE TURCI

XXIX. Pe candu se petrecu aceste in Chersonesu (58), Solimanu Pasia trece cu una armata considerabile in Moldavi'a. Ștefanu, Tekkiur Moldaviei (59); da preste elu nu departe de Falcii (60) la tiermuri Prutului. Aici se lupta impreuna lungu timpu, cu curagiu mare si cu resultatu dubiosu. Dar in urma, prin neglenti'a generalului loru, musulmanii sunt respiti; insusi generalulu remane mortu, multi suntu ucisi, unii cadu captivi, ér' ceialalti scapa prin fuga preste Dunare.

TURCII DEVASTÉZA MOLDAVI'A

XXX. La noutatea despre acésta perdere, Mahomedu plinu de indignatiune, merge in anulu urmatoriu elu insusi in persóna cu tóta armat'a sa in Moldavi'a; inimiculu vediendu acésta putere colosale, incapabile de a i se oppune, s'a retrasu si n'a primitu lupt'a; er' Mahomedu a devastatu tóta tier'a péné la partile muntene, si s'a intorsu acasa ducéndu cu sine o multíme infinita de vite si captivi.

ESPEDITIONILE LUI MAHOMEDU IN ASI'A

A. 882
I. C. 1472
A. 884
I. C. 1479

XXXI. La anulu Hegirei 882. Mahomedu occupa cetatea Skanderun, ér' la anulu dupa aceea edifica unu palatu nou, care asta-di este palatulu curtiei imperatului. In anulu Hegirei 884. Aladinu Beg, care implorase ajutoriulu lui Mahomedu contra parintelui seu Badak

(58) Crime'a. séu peninsul'a tatarica. *Tr. Rom.*

(59) *Tékkiur Moldaviei*. Insémna: rege alu Moldaviei. Acest'a è Stephanu celu mare, despre care amu vorbitu in alta nota (*). De la Bogdanu, numele fiiului seu turcii numescu Moldavi'a Bogdanie. Despre acést'a vomu tracta intr'altu locu mai pe largu.

(60) *Falcii*. Numele unei cetati si districtu in Moldavi'a asupr'a riului Prutu, avendu Istrulu la amédia-di, cam diece mille distanta de la Husi, unde Petru celu mare imperatulu Russei, dupa o bataia de patru dile cu turcii, a incheiatu pacea de la anulu 1711. Aci mi aduseiu aminte, ceea ce amu cetitu cu cati-va ani mai nainte in Herodotu despre unu poporu bellicosu si una cetate nu departe de Dunare numita Taiphali; si d'in curiositate amu tramisu vre-o cati-va ómeni se cerceteze, nu cumu-va voru da acolo de ruine séu urme de edificii vechi. Reintorcéndu-se ómenii mei, imi spusera ca nu departe de Falcii in desulu paduriloru au datu de muri ruinati si

(*) A se vedé not'a 1, la capu V din cartea I. *Tr. Rom.*

Beg (61), pregătesce una armată, învinge cu ea pe părintele său, și îl face să se 'și caute refugiul la Cercassus regele de Misr (62).

MAHOMEDU BATE PE VENETIANI ȘI DEVASTĂZA APULI'A

XXXII. În anul următor, după ce bate pe Venetiani (63) lângă riuul Sontium, Mahomedu pregătesce una flotă mare sub comandă a lui Gieduk Ahmedu Pasia spre a distruge Apuli'a și deca ar' fi posibilă toată Itali'a. Acestu generalu și prăda Apuli'a, și ocupă vre-o câte-va fortărețe; dar' chiar' în mijlocul progresului armelor sale, a fostu rechematu, fiindcă ajunsese știrea că Persianii érași se mișcă, și Ussunhasan vré să facă năuă încercări, prin urmărire ca este necesară prezență atât a generalului cât și a armatei. Puțin după sosirea lui Mahomedu, veni unu delegatu venetianu (64) și se rugă foarte umilitu de pace; Sultanulu, ocupatu acumu cu alte afaceri, se învoi pră bucuros.

A. 885

I. C. 1480

LA RHODES REMANE RESPINSU

XXXIII. Dar' această pace nu a fostu nici firmă nici durabilă. Căci în anul Hegirei 886 trimite Mahomedu pe Mesih Pasia (65) cu una flotă mare spre a ocupa cetatea Rhodes. Generalulu debarcându cu oștea sa, încungiura cetatea de toate părțile; dar' inamiculu vigilanț și valorosu, îl respinge, și în urmă îl conștrânge a redica obșediulu cu mare pierdere, rușine și pericolulu vieții sale.

A. 886

I. C. 1481

fundamente de case în linia rectă. Acest'a mă face să nu mă dubitez, că Falcu de asta-di é edificatu în locul său foarte aproape de locul anticei cetăți Taiphali. Despre acest'a voi tracta măi pe largu într'unu opu alu meu particularu despre Moldavi'a antică și modernă (*).

(61) *Bagdaku begu*. Pare a fi provinci'a Sina, său numele ori pronumele vre-unui rege de pe acești timpuri, care înse năuă până asta-di nu ne é cunoscutu.

(62) *Egyptu*. *Tr. Rom.*

(63) *Venetiani*. Istoricii creștini facu mențiune de o bătăie ce ar' fi suferitu venetianii lângă fluviulu Sontiu; dar' în locu de Gieduk Ahmedu Pasia, ei punu pe unu anume Alabeclu său Marbeclu. Nu știu, pe alu cui credinț; căci aceste nume nu au nimica în sine din sunetul turcescu.

(64) *Delegatu venetianu*. Acest'a a fostu Benedictu Trevisano, barbatu de mare autoritate la venetiani, și de o înțelegință foarte rară.

(65) *Mesih Pasia*. Creștinii dicu că au fostu grecu, și anca descendente d'în famili'a

(*) A se vedé « *Descriptio Moldaviæ* » Partea prima, Capu IV, punctu 9. *Tr. Rom.*

MOARE LA MALTEPPE

XXXIV. În vîr'a urmatória aduna tóta puterea armata a imperiului osmanu, nu numai pentru a pedepsi insolenti'a lui Ussunhasanu, ci si pentru a'si estinde dominatiunea preste tóta Asi'a. Cu acestu scopu trece Bosphorulu nu departe de Iuskiudar, se pune în cor-turi sub Malteppe (66), si credea ca în scurtu timpu va fi domnu pênê la marginile estreme alle Indiei. Póte chiar acésta emotiune extraordinaria a spiritului i-a causatu una lovitura de apoplexia (67), la care s'au mai adaosu si alte simptome, în catu dupa scurte dar' violente dureri se stinse în cinci alle lunei Gemaziulu evvel. Elu lasà imperiulu, fiiului seu Baiazetu (68).

CALITATILE LUI MAHOMEDU

XXXV. Mahomedu a traitu cinci-dieci-si-unulu de ani (69), si a domnitu trei-dieci de ani si trei luni, necomputandu aci timpulu câtu a domnitu pênê ce a traitu anca tatalu seu. Afara de virtutile sale bellice, despre cari a datu probe escellente, elu era anca re-numitu pentru invetiatur'a sa, cunoscinti'a de limbe, desideriu de a sci lucruri curiöse, prudenti'a si laboriositatea sa. Elu era

paleologiloru. Turcii inse nu mentionéza nimicu despre famili'a sa. În câtu pentru numele Mesih, acest'a pare a deriva de la ebraiculu Messiah, precumu Iesù-Cristu la Turci se numesce Issa Mesih.

(66) *Malthepe*. Romanesce munte-bogatu séu muntele bogatiei. Este unu munte fórté înaltu, nu departe de Nicéa. I s'a datu acestu nume d'în cauza ca la pólele lui s'a gasitu unu thesauru fórté bogatu. Vasele de pe marea-négra venindu spre Bosphoru, vedu acestu munte în departare de optu-dieci de mile, si dupa acesta 'si îndrêpta cursulu, de si elu este cu multu mai aprópe de marea-marmora de câtu de marea négra.

(67) *Apoplezia*. Scriitorii crestini dicu, ca a fostu atacatu de una violenta colica trei dile dupa întreprinderea acestei espeditiuni; în acé'sta convinu cu Turcii, cari dicu ca pre langa apoplexia s'au mai adaosu si alte rele cari i-au causatu mórtea.

(68) Mustafa, fiiulu celu mai mare, se dice ca a fostu strangulatu la ordinulu parintelui seu, fiindu-ca maltratase pe consórt'a lui Ahmedu Pasia. *Tr. Angl.*

(69) *Cinci-dieci-si-unulu de ani*. Aci trébe se întielegemu ani lunari, cari redusí la ani solari facu circa patru-dieci-si-nóue de ani, siepte lune si siepte dile. Turcii nu sunt de accordu cu crestinií asupra acestui punctu. Ei dau lui Mahomedu cinci-dieci-si-unulu de ani de viétia, si trei-dieci de domnia; d'în contra crestinií dicu ca a traitu

si religiosu ; si in scurtu, elu ar fi fostu unu principe perfectu, déca ar' fi fostu atâtu de conscientiosu, se nu 'si franga de multe-ori cuventulu pentru binele statului.

cinci-dieci-si-trei de ani, si a domnitu trei-dieci-si-duoi. Io credu ca tîta differentu acést'a provine de acolo, ca crestinii cuprindu in computulu lor si cei trei ani in cari a domnitu acestu principe anca traindu parintele seu.

~~~~~
Regenti in Europ'a contimpurani cu Mahomedu au fostu :

La Constantinopole : Constantinu Paleologu, cellu d'in urma imperatu crestinu in Constantinopole, 1444—1453.

In Occidentu : Fridericu III, 1440—1493.

In Angli'a : Enricu VI, 1422—1460; si Eduardu IV, 1460—1483.

In Franci'a : Carolu VII, 1423—1461, si Ludovicu XI, 1461—1483. *Tr. Angl.*

ISTORI'A

DOMNIEI LUI BIAAZETU II

ALU OPTULEA IMPERATU ALU TŪRCILORU

CAPU II. DIN CARTEA III.

BIAAZETU CUGETA A FACE O PEREGRINARE LA MECC'A

I. Fiindu-ca trebile osmanice pe acestu timpu eràu in flóre , asiá Mahomedu a incredintiatu guvernamentulu câtoru-va provincie , celloru duoi fii ai sei, Baiazetu si Gemu ; si anume pe cellu d'ântâiu l-a facutu Sandgiak (1) in Amasi'a, ér' pe alu doilea Sandgiak in Iconi'a ; cá asiá, nu numai se póta avé venituri pentru a poté tiené curte, dar' mai alesu , se póta avé ocaziune de a se deda anca de tineri in artea si sciinti'a de a governa. Baiazetu era chiar' in Amasi'a, si avé de cugetu se faca unu Hadgiu (2) séu pregrinare la Mecca, candu pe neasteptate i vení nunciulu de la marele Veziru cu scirea, ca tatalu

(1) *Sándgiak*. Inainte de institutiunea de Pasie si de Beglerbegi , toti gubernatorii provinciilor purtau numele de Sangiacu : astadi inse, Sangiacu se numescu numai acci-a, cari sunt pusi in capulu óre-carei provincie, dar fara prerogativ'a de a purta *Tug*, adeca códa de calu. Asiá, unu Sangiacu este mai puçinu de câtu unu Begu ; unu Begu mai puçinu de câtu unu Pasia ; si unu Pasia mai puçinu de câtu unu Beglerbegu.

(2) *Hadgiu*. Insémna peregrinagiu la locurile sante Mecca, Medina si Ierusalemu ; celu care face acestu peregrinagiu, se numescu *Hagi*, séu pelerin. Fie-care turcu é obligatu prin lege, de a face acésta caletoria una-data in viéti'a sa, si anume atunci

seu a muritu si l-a numitu successore la tronu. De-o-data cu acésta scire, primî si una scrisóre, subscrisa de vezirulu si de ceialalti mai-mari ai fierei, in care acesti-a ilu eshortau a veni, si a lua in posesiune tronulu, si a lasa pregrinarea altoru omeni de nascere mai de josu si de ocupatiune mai pucina; cá-ci pentru prosperarea religiunei mahomedane este de unu folosu immensu, déca elu prin valórea armeloru si gravitatea consilieloru sale va impedece, cá inimicii acelei religiuni se nu prinda nou curagiu si nóe puteri.

DA REGIMULU IN MANILE FIULUI SEU KORKUD

II. Acestu neasteptatu nunciu a surprinsu fórte tare pe Baiazetu, si standu la indoieli si cònsternatu cumu era, nu sciá ce se faca, de unde se incépa in aceste fatali impregiurari. De o parte, pietatea sa ilu chiamá, se implinésca votulu cea facutu; ér' de alta parte, ratiunea statului i dicea, ca nu é bine a lasa se remana tronulu vacantu lungu timpu. In fine, religiunea ii fu mai multu decatu grij'a de prosperitatea Statului; si spre fericire, Baiazetu gasi espedientulu de a scapa si un'a si alt'a. Elu avea unu fiu, cu numele Korkud, de o afabilitate si modestia atátu de extraordinaria, in cátu intrecea in aceste nu numai pe cei de una etate cu elu, cà anca si pe cei mai betrani de cátu elu. Avulu seu Mahomedu, inainte de a muri cu doui ani, a tramisu dupa elu, si l-a adusu in curte pentru a'i celebra circumcisiunea numita la Turci Sunnet(3), si prin bunele sale calitati, tinerulu intr'a-tátu a castigatu inim'a lui Mahomedu, in cátu de la acelu timpu

candu starea sa materiale i permite cá diumetate se-i ajunga pentru spele de peregrinagiu, ér' ceéalalta diumetate se-i remana, cá pre cându se va întórce inderetru, se aiba din ce se subsiste cu onóre. Pentru cá acesti pelerini se póta caletori in siguritate si cu tóta comoditatea prin acelle locuri deserte si aride. Sultanulu de comunu da ordinu lui Pasi'a din Damascu, cá se le dea soldati si purtatori-de-apa (*); si se aiba grige, cá numerulu loru nici-odata se nu fia mai micu de patru-spre-diece mii.

(3) *Sunnet*. Turcii distingu in legea loru dóue speçe de precepte. *Sunnet*, de la care in certe impregiurari póte cine-va se fia dispensatu; si *Fars*, care este de absoluta necesitate pentru mantuintia. De *Fars* se tienu, precumu dicu ei, *Salevat* si *Zekiat*. *Salevat*, este marturisirea credintiei, care nu o póte neglige séu intermitte nici-unu omu care póte vorbi, fara a nu incurge periclulu de a-si perde sufletulu. *Zekiat*, este

(*) Vulgo Sacagii; cari pórta si dau apa pe bani. *Tr. Rom.*

inainte, nu a mai voitu a-lu lasa de langa sine. Pe timpul candu a muritu Sullanulu Mahomedu, acestu Korkud era la armata. Acestu fiu, cugetá Baiazetu, are se-i suplinésca locul, in sperantia, ca prudenti'a consiliariloru va supliní defectulu tineretiei. Asiá, se puse si scrise Vezirului urmatoriulu respunsu : «Nu-mi mai sta in « potere de a renuncia pre-santului peregrinagiu, si mai curendu « vreu a risca domni'a a tóta lumea, decátu se nu-mi implinescu vo-
« lulu ce amu facutu. Dar, cá statulu osmanicu se nu suffere prin « acést'a nici unu detrimentu, svatulu meu este, cá voi se recu-
« nósceți de suveranu alu-vostru pe fiulu meu Korkud, si se ve sup-
« puneti lui pênê la reintórcerea mea ». Dupa acést'a fara a mai as-
tepta respunsu, s'a pusu pe cale catra Mecca, spre a cere de la Dum-
nedieu unu bunu inceputu alu regimului seu. Ér' mai-marii tierci
au investitu pe Korkud, fiulu seu, cu potestatea suverana, care o
a purtatu bine, fericitu in nóue luni de dile, sub care timpu elu lasá

actulu de a imparti in totu anulu a cinci-diecea parte a averei sale intre seraci, etc. In specialu, *Sunnat* numescu Turcii circumcisiunea, si *Sunnat Dughiani*, solemnita-
tile ce se observa la circumcisiune, precumu si alte rituri ecclesiastice, a carora ne-
observare de si este pecatu, dar' nu este pecatu neiertatu; ba, in casu de necesitate
urgente, acósta neobservare a ritului, nici nu se considera de pecatu. Pentru aceea
Turcii nu celebra circumcisiunea fiiloru lor, inainte de a ajunge acesti-a etatea de
siete ani; fiind-ca credu, ca unu copilu necircumcisu inainte de acésta etate, totusi
ajunge a fi admisu in paradisu. Assemenea, déca cineva, in locu de cinci inchinari
la rugatiunea de amédia-di, face numai trei, ceea ce este Fars-séu imediat'a po-
runca a lui Dumnedieu, si intermitte celelalte duóe, cari sunt ordinate numai de
profetu si confirmate prin usulu beséricei, atunci acósta intermittere este pecatu, dar'
nu è pecatu mortale. Dar' care nu face nici celle trei, nici ceste duóe, unulu cá acela
trebe se-si espieze pecatulu sufferindu tormente de mai multi ani in purgatoriu (*).

(*) Purgatoriulu la Turci se numescó *Aeraf*, care este pluralulu cuvintului arabicu
Urf; si amenduóe insémna locul dintre paradisu si infernulu mahomedanu. Mu-
sulmanii nu sunt de accordu intru calificarea acelu persóne care stau in purgatoriu.
In generalu, punu aici pe acei musulmani, ale caroru fapte bune si rele, sunt egali;
in cátu nu merita nici a intra in paradisu, nici a fi aruncati in infernu. Un'a din
punitiunile lor este, ca vedu fericirea celoru din paradisu, si fórte dorescu a ajunge
si ei acolo; dar' acést'a nu o potu ajunge pênê la diu'a judecatiei, candu se
voru prosterne inaintea feçiei creatorului lor, si prin acestu actu de adoratiune,
faptele loru celle bune voru clumpani pe cele rele, si voru audi aceste cuvinte : «In-
trati in paradisu, unde nu este nici grige nici entremuru». Saadi dice despre *Aeraf*,
ca pentru cei fericiti este infernu, ér' pentru cei condamnati este paradisu. *Tr. Angl.*

a se memora numele seu în rugatiunile publice, si monet'a a se bate sub firm'a numelui seu.

DUPA REINTORCEREA DE LA MECCA ESTE CHIAMATU LA TRONU

III. Dupa trecerea acestui timpu, Baiazetu s'a intorsu d'in peregrinagiulu seu, si mai nainte de tôte a tramissu scrisori fiului seu si mai-mărilor tierei, pe cellu-a rogandu-lu se mai tiena regimulu, ér' pe acesti-a se continue a-i fi suppusi-ascultatori; pentru sine nu cerea alta, decâtu se i se conceda a se retrage la Nice'a in viétia privata. Este greu a determina, ca ce a potutu indamna pe Baiazetu sa contemne tronulu? Fostu-a acést'a una inspiratiune a religiunei, si un'a ardóre de a servì lui Dumnedieu, aprinsa si mai multu prin peregrinarea lui la Mecca? Séu se temea póte, ca faciè cu puterea, ambițiunea, talentulu si popularitatea fiului seu, nu se va poté face iubitu la poporu? Si d'in acestu motivu, ar' fi mai bine cá retragându-se la Nice'a, de aici prin apucaturi secrete se scótia pe fiulu seu d'in siéua, decâtu cá prin una pretentiune intempestiva de a avé regimulu, se espuna pericolulu atâtu imperiulu câtu si viéti'a sa? Dar marele vèziru indata ce i-a primitu serisórea, a adunatu pe mai-marii tierei, le-a cerutu opiniunea, si dupa câtava desbatere, cu consensulu tuturoru, a luat conclusiunea, ca dispositiunea lui Mahomedu trebe firmu sustienuta, si singuru Baiazetu trebe recunoscutu si proclamatu de imperatore.

KORKUD SE INVOIESCE

IV. Obstaclele de a pune in practica acésta conclusiune, erau aceleasi pentru ei, cá si pentru Sultanulu-tata; cá-ci violentele apucaturi pareau mai puçinu sicure decâtu conclusiunile ensesi. Dreptu aceea, se resolvira cu totii, a se adresa mai antaiu lui Korkud si a-lu sonda. Marele Veziru, Ali Pasia, obtienendu audientia, i-a vorbitu precumu urméza: « Serenitatea sa Domnulu parinte alu Maies-tatiei Vóstre, s'a intorsu, cu adjutoriulu lui Dumnedieu, sanetosu « si intregu de la Mecca, si, precumu audimu, a ajunsu la Aleppo. « Ni-amu tienutu de detorintia, a aduce acést'a la cunoscinti'a Maies-tatiei Vóstre, spre a scè ce Ve este cu placere a ordina in privinti'a « sa si a sosirei sale ». La acésta informatiune, Korkudu raspunde:

« Servitiile ce ati facutu imperiului, sunt cu dreptu cuventu totu a-
 « tâte probe despre fidelitatea voastră ; dar', fiind-ca voi prin unu
 « discursu alátu de artificiosu, se vede ca ve indoiti in fidelitatea
 « mea, asiá abiá me potu retiené, de a nu ve taxá pe voi de trada-
 « tori. Au-nu sciti voi, ca parintele meu n'au abdicatu absolutu, si
 « n'au resignatu pentru totu-deauna corónei in favórea mea, cí mi-a
 « ordínatu numai a tiené regimulu in loculu seu, pêné ce se va in-
 « tórce din peregrinatiune, ce o a întreprinsu pentru linistea sa si
 « pentru binele publicu. Eu amu facutu acésta, pentru-ca n'amu
 « voitu a nu me supune porunciloru unui parinte. Acumu ca s'a
 « întorsu, imperiulu este alu seu ; se vina si se-si ocupe tronulu ; eu
 « depunu sceptrululu, si nu vreu a fi altu decâtu pururea fiulu si va-
 « salulu seu suppusu ».

RESTITUIE TRONULU PARINTELUI SEU

V. Câte-va zile dupa aceea, audíndu Korcudu despre apropiarea parintelui seu, trece Bosphorulu, urmatu de toti vezirii sei si de ceialalti oficiali civili si militari, si ilu întâmpina nu departe de Nice'a. Aici immediatu isi manifesta obedientia sa, si comanda si celorlalti, de a urma esemplulu seu ; apoi ordina a se face unu Mimeter (4). Facutu ačesta, a luat pe tatalu seu de mana, l-a dusu pe tronulu, si întorcându-se catra spectatori, dise : « Acesta este parintele si domnului meu, dar' totodata elu este domnitoriulu si imperatul osmaniloru. Eu amu fostu pêné asta-di umbr'a sa ; acumu, ca lumina a venitu, umbr'a trebe se dispara. Aretati numai lui singuru obedientia si reverentia ». Dicéndu áceste cuvinte, s'a reintorsu la Constantinopole spre a ascepta acolo pe tatalu seu. Baiazetu a sositu aici in 29 alle lunei Gemaziulu-achir, annulu Hegirej 886., si immediatu a fostu investitu cu corón'a imperiale. In diu'a

A. 886

I. C. 1481

(4) *Mimeter*. Piedestalu inaltu de trei trepte, pe caré se pune tronulu imperatului, care are cam forma unui scaunu de episcopu in biseric'a; asemenea este si *Vaisulu* (*) adeca pulpitululu seu catedr'a de unde se predica.

(*) Acestu cuventu însémma si predicatoriu *Tr. Germ.*

urmatória, Korkud, cu apanage demne de unu imperatu, s'a depar-tatu la Masonesi'a (5).

GEMU SE REVOLTA

VI. Dar' lui Gemu (6) nu 'i convinea nici-de-cumu acestu lucru. Elu avea mare sperantia, ca pre lan'ga etatea tinera a lui Korkud, anca totusi nu-i va fi greu de a ocupa imperiulu; dar' dupa ce Baiazetu s'a urcatu pe tronu, elu se vediu incelatu cu totulu in asteptarile sale. Elu pretindea, ca coron'a se cuvine lui, pentru ca Baiazetu s'a nascutu inainte de ce Mahomedu, tatalu seu, s'a facutu imperatu; si declara, ca este desonore pentru imperiu, cá se ajunga pe tronu fiulu unui omu privatu, in prejudiciulu unui erede imperiale. Elu accusa dispositiunea testamentaria a parintelui seu de falsa, pentru ca nu s'a facutu in scrisu, ci vine numai d'in gur'a unui veziru tradatoriu. Effectulu acestoru vorbe a fostu, ca nu numai forte multe cetati, dar' anca si cea mai mare parte a trupeloru asiatiche, au venitu la convingerea, ca elu este eredele legitimu alu tronului, si chiar pentru acest'a l-au si proclamatu imperatore in Prus'a Immediatu dupa aceea, ajutatu cu bani de catra cetatiani d'in Prusa si de alii cari i tieneau partea, si-a formatu una armata considerabile.

DAR ESTE BATUTU SI FUGE LA CAIETBAI

VII. Dar acesta putere nu a fostu nici ferma nici durabile. Caci Baiazetu audindu de procederile fratelui seu, a trecutu numai de

(5) Traductoriulu germanu nu are acestu diu urma passagiu, dar' este in traductiunea englesa si franceza, anteriori traductiunei germane. *Tr. Rom.*

(6) *Gemu*. Gemu in limb'a vulgare insamna una specie de strugure, care are unu gustu mai deliciosu de catu ori ce altu struguru. Dar deca littera *m* se duplica, atunci *Gemmu* e terminu magicu, si insamna numele fabulosu de Solomonu ori Alexandru cellu mare; asi'a *Chalemi Gemm* insamna sigilulu seu, inelulu-sigilu alu lui Solomonu; *Giami Gemm*, oglinda' lui Solomon seu a lui Alesandru; care intr'una alta fabula grecesca se atribue lui Leone sapientele, fiulu lui Vasiliu macedonenulu, si imperatu alu Greciei. In care sensu, din aceste duoe, si-a luat u acestu Sultanu numele de Gemu, nu potu se sciu; dar' de alta parte nu amu aulitu nici nu amu cetitu nicearea, ca altu ore carele tureu se fia purtat u acestu nume. Scriitorii christiani, fora dubiu, ca de la acestu-a isi voru fi luat u cuvintele Zemes si Zizim, care de altminterea dup' etymologia nu au nici-o significatiune.

câtu în Asi'a cu una armata mare, îl uimpea nu departe de Prusa, și după una bătăie învinsă și sângeroasă, îl pune la fuga dimpreună cu toți asceții săi. Gemu scăpându-l cu vre-o câți-va ai săi, fuge mai întâi la Aleppo, apoi la Sultanul Caietbai (7), regele de Misr. Spune acestui-a tiraniile fratelui său : că i-a ocupat nu numai imperiul care îi aparține, ci i-a luat și copii și i-a ucis în moduri mai înjuste : și-i cere cu totul adinsul ajutorului său. Caietbai din contra îi dăde consiliu mai salutar, și îl eshortă să lase la o parte toată inamicitatea contra fratelui său, pentru că bellele civili nici-o dată n'au putut avea alt rezultat, decât totdeauna detrimentul santei lor religii; pe când din contra prelunga amoroasă și concordița frățească, religioasă face progresele cele mai admirabile. Asiă, pentru că cu timpul se i trece focul mâniei sale, îi recomandă să facă o peregrinație la Mecca, și, prin această sacra călătorie, să schimbe imaginile nefericite într-o adevărată beatitudine a sufletului. Căci, dîse Caietbai mai departe, precum stău lucrurile astăzi, când Baiazetu are o armată mare sub comandă sa, e greu să încerce vre-o întreprindere contra lui; e de căutată să se întorcă să din peregrinare, să schimbe fața lucrurilor, atunci se va adopera cu toată puterea sa să se adăpte în dreptul său.

DE LA CAIETBAI LA VARSAK

VIII. Cu de acestea și alte asemenea cuvinte voia Caietbai să imblăndească pe Gemu. Dar acesta avea alte intenții. De lungu timp încete elu lega o strictă amicitie cu marea din Varsak și Tur-

(7) *Kaietbai*. Si nu Kaithaban sau Kaithbeg, precum îl exprimă scriitorii occidentali. Căci Kaietbai nu este nume turcesc, nici nu se poate deriva de la Kaith sau Beg, care va să zică principe; ci este cuvânt pur tataric, compus din Kaiet și bai, care din urmă se adăge numai pentru a evita cacofonia lui Uistun (*), care se pronunța de comună că vocală noastră e. *Kaiet* în limba tatarică însemna conversiune, și *bai* avu. Tatarii mai de frunte au dat în a adăge această monosilabă la numele lor; așa Tumanbai, Maimbetbai (în loc de Muhamedbai, fiindcă Muhamed în limba tatarică se pronunța Mambet). Chiar și cuvântul *Celebi* la turci, este un titlu de distincție, ce-l poartă Capul-Pasii armatei turcesce, și Aga, și

(*) Acesta e numele unei vocale turcesce, care se cetesește că a sau e. *Tr, Germ.*

gad (s), si avea probe atâtu de tari despre amicitia acestora, in câtu nu dubitâ unu minutu, ca voru face pentru elu totu ce voru poté. Asiâ, le scrie din Misr, plangându-se despre injuriile lui Baiazetu, ce a comissu acest'a fație cu elu si cu copiii sei, si-i rōga se-i dea adjutoriu. Acesti-a in respunsulu loru, detestandu impietatea lui Baiazetu, promitu in unanimitate a sta cu viēti'a si averea pentru Shehzade (9) si domnulu loru. Aceste promissiuni animara pe Gemu, si fiindu ca vedea ca adjutoriulu lui Caietbai nu é sicuru si é departe anca de a se realiza, asiâ se pface cá si candu i-ar' aproba consiliu lu, si ilu rōga se-lu provēda cu celle necessarie pentru peregrinatiune. Caietbai bunu-bucurosu ilu prevede in abundantia cu tōte lucrurile necessarie, si la departarea sa i da unu personalu de servitiu, correspundietoriu pozitiei si calitatiei sale. Dar' ceea ce caulá Gemu, nu era devotiune, cì regatu. Asiâ, la prim'a occasiune bine-venita elu desiste de la peregrinare, lasa personalulu de servitiu inderetru, si fuge cu vre-o câti-va ai sei la amicii din Varsak si Turgadu. Aici, pre langa vre-o cali-va Gionguli (10), pe cari 'i recrutase in graba, mai lasa a se aduna trupele ambeloru tieri, si vre a cerca anca odata furtun'a bellului.

ÉRASI É BATUTU SI FUGE LA CRESTINI

IX. Dar' incercarea sa nici de asta-data n'a avutu mai bunu successu. Că-ci Baiazetu audîndu de aceste miscari nōue ale fratelului

alte persōne de origine nobile. Dar acestu Caietbai alu nostru a fostu de origine cerssianu si a ajunsu la potestatea suverana prin alegere. Elu a fostu Hanibalulu imperiului turcescu (*).

(8) *Varsak si Turgad*. Amu disu mai in susu (**), ca Varsak pare a fi fostu Paphlagon'a. Turgad pare a fi o provincia vecina cu Varsak.

(9) *Shehzade*. Insēmna fiuu de imperatu, de la cuventulu persicu Sheh, care s'a formatu prin sincope (***) din Shah, imperatu, si din zade, fiuu. Se da acēsta numire fiiloru de imperati atunci, candu cine-va din respectu nu vre se pronuncia numele loru propriu.

(10) *Giongulli*. Acesti-a au formatu odiniora voluntarii, cari serviau in ôste cu spe-sele loru proprii. Asta-di formēza unu oorpu de cavaleria sub vezirii loru, care la occasiuni de solemnitați publice merge inaintea lui Aegavat seu officiarului mili-

(') Acestu passagiū lipsesce din traducerea germana. *Tr. Rom.*

(**) A se vedē not'a 42, la capu I, din cartea III. *Tr. Rom.*

(***) Adeca eliminandu pe *z* si inlocandu-lu cu *a*. *Tr. Rom.*

seu, a tramissu una armata in contra sa, care la ântâi'a lovire ilu bate si-i pune la fuga trupele nedisciplinate. Dupa acêsta succumbere, Gemu travestitu a amblatu ratecindu câtu-va timpu de la unu portu maritimu la altulu, pênê in urma a datu de una nave destinata pentru Itali'a. Cu acêst'a merge mai ântâiu in Rhodes (11), si dupa aceea in societate cu vre-o câti-va rhodiani face una visita la Papa (12). In urm'a recomandatiunei acestui-a, Gemu a fostu cu multa onôre primitu de catra regele Neapolei (13). Elu in cuvente fôrte alêse si elegante, espune regelui causele refugiului seu, si implôra adjutoriului principiloru christiani spre a potê recupera ereditatea sa paterna; si tot-o-data le promisse sub juramentu, ca in casu de a obtienê imperiulu prin adjutoriulu loru, osmanii nici-o-data nu voru mai pune piciorulu pe teritoriu crestinu, si ca elu va observa cu tóla religiositatea tractatulu de pace inchiêiatu intre ei si intre reposatulu seu parinte. Principii christiani (14), cari tre-

tariu de curte, si pôrta unifor.na ungresca seu bosniaca. Colonelulu loru se numesce Gioguli Agasi. Mai este unu altu scadronu de cavaleria asemenea acestoru calareti, si se numesce Delileri; adeca nebuni seu furiosi (*). Acestia nu erau mai inainte sub nici una disciplina militara, ei mergeau orbisii si navaliau asupr'a inamicului din tóte partile. In urma inse, s'au regulatu si ei; dar' chiar prin acêst'a si-au perdutu valôrea antica, si le-au remasu numai numele. Nici cu n'amû auditu de vre-o fapta memorabile ce ar' li facutu in timpii din urma; nici in vre-o bataia unde si io amû fostu presentu, n'amû vediutu se fia datu vre-o proba de bravur'a loru.

(11) *Rhodes*. Scriitorii christiani dicu ca a fostu fôrte bine priimitu de marele magistru, care dandu-i un'a buna escôrta, l-a trimisu la pap'a Innocentiu VIII, si ca dupa aceea a fostu datu lui Carolu VIII, regelui Franciei, care chiar atunci se preparâ pentru espeditiunea neapolitana. In urma pap'a Alexandru VI (dicu totu acesti scriitori), l-a inveninatu de frica ca Carolu ar' potê se-lu restituie lui Baiazetu, si prin acêst'a si-ar' face prè mari merite inaintea acestui-a.

(12) *Papa*. Acesta a fostu Innocentiu VIII, despre care amû mentionatu in not'a precedente. Successorele seu a fostu Alexandru VI, care inse nu é culpabile de crim'a ce i-o atribuiescu crestinii.

(13) *Regle Neapolei*. Aci Turcii sun in erróre; câ-ci Gemu nu a fostu dusu in manile regelui de Neapole. ci in manile regelui Franciei, Carolu VIII. care chiar atunci se preparâ la espeditiunea neapolitana.

(14) *Principii christiani*. Toti principii christiani se numescu la Turcii in generalu

(*) In sensu de curagiosi, animosi. *Deliler* insêmna deliriosu, turbatu, cu capulu : mana etc. *Tr. Rom.*

murau anca de terrórea armelor turcesci, ilu animara a prinde curagiu, asigurandu-lu ca ei voru face totu posibilulu, si nu voru o-mitte nici una ocaziune pentru de a-lu restaura in imperiulu seu parintescu. Afara de acésta, regele Neapolei, in semnu de ulteriór'a sa bunavointia, i-a assignatu una penziune annuala onorabile.

BERBER BASCHI I TAIA GUTULU

X. Baiazetu inse nici aici nu ilu lasa in siguritate, fiindu-ça se te-mea ca ar poté se dea crestiniloru consiliuri stricatórie regimului seu si trebiloru osmanice. Intr'o dí, vorbindu in modu familiare despre lucrurile acestea, se intemplà ca a fostu de facie unu anume italianu captivu, care trecuse la religiunea mahomedana sub numele de Mustafa, si care pentru excellent'a sa dosteritate in maiestri'a de a rade, a fostu inaintatu la servitiulu de Berber Bashi (15). Ace-stu omu, plinu de astutia, audindu ce vorbesce Baiazetu, se arunca la piciórele acestui-a, si dice : « Déca Maiestatea vóstra ve veti in-
« dura a me insarcina pe mine cu esecutarea unui lucru alátu de
« momentosu, eu vreu se ve scapu inim'a de tóte superarile, si a
« curati din cale pe fratele vostru, chiar déca s'ar fi ascunsu in celle
« mai secrete unghiuri alle Italiei ». Baiazetu nu numai ca 'i dede deplina potere de a comitte acésta fapta, ci jurà pe santele suflete alle antecessoriloru sei (16), ca va inallia pe Mustafa la dignitatea de Mare Veziru, déca va implini una fapta alátu de divina (17) si fo-

cu titlu *Vemerail-Milletil-Mesthie*, adeca principii natiunei lui Messia; *Kiuberail-Taifetile-Ísevie*, séu domnitorii poporului lui Isus (*).

(15) *Berber Bashi*. Insemna Primu-barbieru; care este alu sieselea intre mai-mari servitori ai curtiei, despre care vomu vorbi lectoriloru intr'altu locu.

(16) *Antecessoriloru sei*. Imperatii turci nu se oblega nici-odata prin alta formula de juramentu de cátu prin cea urmatória : *Esdadum Ervah sherifleri itciun*, pe santele séu fericitele suflete ale parintiloru mei; séu in numerulu singulariu : *Geddum Ruhí itciun*, pe sufletulu protoparintelui meu. Er candu incheia tractate cu crestinii, atunci adaogu : pe numele dumnelieului prèinaltu, *Koran Haki itciun*, pe veritatea Coranului; *Peigamberung paki Ruhí itciun*, pe sufletulu curatu alu profetului, etc.

(17) *Divina*. Poruncile imperatului, de ori-ce natura ar' fi ele, Turcii le considera cà purcesse de la Dumnedieu, si le primescu fara oppunere; si nesuppunerea la acellea, o tractéza cà cea mai detestabile impietate. Asià, candu vezirulu avea se-si pérda victi'a prin sententia de mórte, Sultanulu nu comittea altui a, decâtu chiar insusi ve-

(*) A se vedé not'a 6, la Capu V, d'in cartea I. *Tr. Rom.*

lositória intregu imperiului osmanic. Mustafa incuragiatu prin această promisiune, arunca la o parte abitudinile (18) turcescu, și trece că fugitivu la Franchii (19) locuitori în Pera. Aici cu lacrimi simulative se plange înaintea lor, ca a fostu constrinsu a-si abjura religiunea, și îi conjura a 'lu lua sub protecțiune, și a-i ajuta se scape și se trăcă în patri'a sa; căci, adăose elu, mai lucurosă vră se trăiescă în cea mai mare miseria între creștini, decâtu, cu perderea sufletului seu, se gustă fie chiar' și cea mai înaltă splendoră la curtea otomană. Franchii îi credu, și compatimindu-i starea, îl ducă și îl punu pe una nave destinată pentru Itali'a, cu care în câte-va zile adjunge la Neapole. Gemu, care era chiar aici, aude ca a venit unu barbier escellentu din Turci'a, și, pôte curiosu de a afla ce se petrece la Constantinopole, ordina că se-lu aduca la sine.

zirului executiunea sentenței, semnificându-i-o în scrisu în terminii precumu urmăza: « Fiindu ea tu mărte meritu pentru cutare seu cutare fapta, asiă voi'a noastră este, că, « după ce vei fi facutu Obdest, adică lavarea capului, mânilor și picioarelor, și după « ce vei fi terminatu Nemazulu, adică rugățiunile, se-ti dai capulu la dispozițiunea « acestui alu nostru transmisu Kapudgi Bashi ». Si Vezirulu de și de multe-ori ar' avea putere de a se oppune, elu totusi se plăcă cu tóta suppunerea acestui mandat; și această de frică, că sa nu se considere de transgessoru alu ordinului imperatescu, și că atare se se numere între infideli, și se fie exclusu de la *Gemaat* seu *Ummeti Muhamed*, în limb'a creștină, exclusu de la biserică, excomunicatu. Această s'a întâmplatu pe timpul meu cu mulți barbati mari, cari au refusat de a se supune mandatului imperatului; și cari de și au scapatu prin fuga ori prin ajutoriulu armelor, ei totusi au trebuit după aceea să pörte în perpetuu numele baljocoritoriu de *Firari* adică fugitivi, precumu: *Firari Hasan Pasia*, și *Firari Ismail Pasia*. Ce. é mai multu, această ignominia trece și la fii, cari spre eterna rusine se numescu *Firari Ogutteri*, adică fii de fugitivi.

(18) Imbracamintea, portulu, costumulu etc. *Tr. Rom.*

(19) *Franchii*. Este în usu la Turci, ca ei în generalu mai tôte națiunile creștine (cu excepțiunea Poloniloru, Unguriloru, și altoru-a cari pörta vestiminte lungi), și în specialu pe Italiani și numescu cu numele *Efrenghi*, care de comunu se pronunția *Firrenki*. Dar' au pentru fie-care poporu și unu nume particulariu alu seu: asiă pe Germani și numescu *Nemce* (*); pe Francesi, *Firansiz* (**); pe Spanioli, *Espaniol*; pe Anglesi, *Ingilis*; pe Holandesi seu Flamingi, *Nidirlanda* seu *Filimendi*; pe Saxoni, *Saks*; pe Svediani, *Isvéci* (**); pe Poloni, *Lek* seu *Lik*; pe Unguri, *Madgiar*; pe Rusi, *Moskóvli*; pe Cozaci, *Kassak*; și asiă mai departe.

(*) Assemenea și *Alaman*. *Tr. Germ.*

(**) Si France *Tr. Germ.*

(***) Si *Isvéd* *Tr. Germ.*

Venindu barbierulu la Gemu, si intrebatu fiindu : cumu stau lucrurile asta-di in Turcia ? elu respunse : ca de mai multi ani încóce fiindu in Constantinopole, nu s'a ocupatu cu alta decâtu cu barbieria in officinele publice, si n'a cugetatu la alta decâtu a se perfectiona in artea sa, si la midi-lócele cumu se-si recastige libertatea ; ceea ce, dupa lunga asceptare si cu adjutoriulu unor ómeni buni a si ajunsu, in cátu acumu póte respira aerulu patriei sale si póte professa liberu religiunea crestina. La aceste replica Gemu : « Pu-
« çinu me impórta cultulu vostru si religiunea ce professati ; căci
« Dumnediu a datu fia-carui omu voia libera (20). Dar' fiindu ca eu
« traiescu intr'una tiérra, unde barbierii sunt fórté inabili, nu vreu
« alta decâtu ca voi se'mi fiti barbierulu meu ; cu atátu mai vertosu,
« ca dupa ce voi ati petrecutu cátu-va timpu intre compatriotii mei,
« cari, precumu sciti, radu cu o mana atátu de usióra si dulce, in

(20) *Voia libera. Iradeti ghiutschlu séu ghiutschlu Iklidar.* Dupa doctrina Coranu lui turcii credu, ca fara voi'a lui Dumnedieu nu se póte intempla nimic, nici bunu nici reu ; căci Coranulu dice : *Chairé Serr min Allah*, binele si reulu vine de la Dumnedieu. Cu tóte aceste, recunosc si ei in omu una voia libera ; si acésta din motivu, cá Kiffarii (infidelii, si anume crestinii, si toti acci mahomedani cari nu sunt musulmani) se nu se póta escusá la judecat'a cea mai de pe urma, ca pentru aceea nu au imbraçiosatu legea mahumedana, pentru ca n'au avutu voia libera. Eu amu intrebatu pe unii dintre cei mai eruditi interpreti ai Coranului, cari la Turci se numescu *Tefsirdgi Kuran*, ca : póte óre unu omu, se vorbésca ori se faca ceva ce este in contra vointiei lui Dumnedieu, séu nu póte ? Dar' n'amu potutu se amu de la ei nici unu respunsu categoricu. Totu cè'mi respundeau, era : *Gennet hak, Gehennem hak*, siguru esiste paradisulu, siguru existe și infernulu ; acestu din urma nu este fara scópu, ci l-a facutu Dumnedieu pentru óre-care anumita trebuinția ; acumu, déca é facutu pentru unu anume scópu, apoi acesta nu póte fi altulu decâtu punitiunea acelor-a cari sunt destinati pentru infernu. Déca (*) i intrebamu mai departe : cumu se unesce acésta argumentatiune cu opiniunea loru despre voi'a libera a omului ? ei presupuneau de mai nainte despre ce eșé intrebearca, si diceau : totu omulu póte fi fericitu, déca vre ; dar' nime nu póte fi fericitu, de cátu acellu-a pe care Dumnedieu l-a destinatu pentru fericire. In urma apoi concludeau cu axiom'a : *Tahdir Tedbivi bozar* (**), adeca provedinti'a divina distruge dispositiunile séu propunerile omenesci (***) . Din acésta contrarietate de opiniuni, provine apoi, ca unii inaltia voi'a libera pré multu, ér' altii o despretiuescu cu totulu.

(*) De aci péné in finea acestei nóte, lipsesce in traducerea francesa. *Tr. Rom.*

(**) A se vedé not'a 23, la capu IV, din carte I. *Tr. Rom.*

(***) Homo proponit, Deus disponit. Omulu propune, Dumnedieu dispune. *Tr. Rom.*

« câtu omulu abia se pôte retiené a nu adormi sub durat'a opera-
 « tiunei, asiá eu credu ca si voi veti fi invetiatu ceva d'in acesta ar-
 « te a loru ». Mustafa, pentru a seduce si mai bine pe Gemu, se
 face ca nu voiesce a primi acestu officiu. Gemu inse insiste, si Mu-
 stafa in urma se invoiesce dicéndu, ca consciinti'a nu'i permite a
 refusa onórea de a servi pe unu principe atátu de mare, si de a
 tunde unu capu, a carui fácie tóte sufletele din Constantinopole
 dorescu a o vedé. Cu modulu acest'a Mustafa a fostu primitu de
 Gemu intre camerarii sei; cá in dílele indatinat se-lu rada dupa
 methodulu turcescu. Dupa ce si-a facutu acestu officiu câtu-va timpu
 cu cea mai mare apparentia de fidelitate, se intempla odata ca Gemu
 adórme sub 'actulu rasului, si prin acést'a da buna occasiune lui
 Mustafa de a-si executa planulu premedítatu. Elu adeca, vedíendu
 ca d'intre servitorii lui Gemu nici unulu nu este in casa, taia gút-
 legiulu principelui cu briciulu (21) seu bine-ascutítu, si pentru cá
 plag'a se nu sangerésca, o léga cu una carpa de pusunariu; apoi
 ese din casa si spune servitoriloru vigilanti, ca domnulu loru dór-
 me, se stea linisciti si se nu-lu disturbe in somnulu seu. Faptulu
 era consumatu, si elu grabesce la portu, unde statea un'a nave
 gat'a de a'lu primi, si plecandu cu acésta, ajunge mai ántáiu la Can-
 di'a, si de aici apoi la Costantinopole.

ELU E NUMITU MARE VEZIR

XI. Ajungéndu la Constantinopole, se duce immediatu la Baia-
 zetu, si-i annuncia mórtea fratelui seu, si modulu cumu o a executatu.
 Sultanulu nu voiá se créda; dar' in urma s'a convinsu prin scirea
 ce a ajunsu puçínu dupa aceea, caro diceá ca Gemu a fostú ucísu (22)

(21) *Briciulu*. Turcii acquita pe pap'a Alexandru VI, de la acésta esecrabile crima
 cu care ilu accusa christianii, si anca chiaru catholicii scriitori; accusa, ce s'a sus-
 tienutu si credíutu int cursu de mai multí ani. Io lasu lectorelui, se se allature la
 parerea care va voi (*).

(22) *Ucísu*. Aceste sciri sie-si contradicclóric, servescu chiar a confirma cellea ce
 dicu Turcii despre mórtea lui Gemu. Disput'a este despre locu unde s'a intemplatu
 acést'a. Christianii dicu ca inveninarea s'a facutu in Teracina, in mergerea sa cu
 Carolu VIII spre Neapole; Turcii din contra dicu, ca a muritu in Neapole debriciulu
 lui Berber Ibrahim. Lasam lectorelui se judece, unde este adevérule.

(*) Vedi mai susu nota 11. *Tr. Rom.*

prin tradarea unui creștinu. Asia Baiazetu aducându-si aminte de promisiunea sa, înalta pe Barbierulu Mustafa la dignitatea de Mare Veziru. După aceea trimite la Neapole, spre a-i se aduce cadavrulu fratelui seu. Delegatii soi au fostu primiti cu toată onoarea cuvenita rangului loro, si li s'a elibeatu cadavrulu, care la ordinulu lui Baiazetu a fostu immormentatu in Prusa, nu departe de mormentulu lui Muradu, între fiii imperatesci ai familiei osmanice.

CALITATILE LUI GENU

XII. Acesta a fostu finitululu lui Genu, principe de mare sperantia, si dotatu cu anima foarte buna. Nimicu nu-i lipsia d'in ceea ce se numesce virtute, prudentia, magnanimitate, fortitudine si întieptiune. Întré cei de etatea sa, elu nu avea parechia. În specialu, era admirabile pentru eloquentia (23) si artéa sa oratorica; în câtu, elu a trasu pe ómeni in partea sa mai multu prin discursurile sale, decâtu prin bani séu daruri din gratia. Cu unu cuventu, elu ar fi fostu (precumu dicu Turcii) celu mai perfectu principe și demnu de una origine atâtu de illustra, déca nu întunecá lustrulu virtutilorlu sale prin fug'a sa rusinósa la creștini. Cu toate aceste, elu si între acestia a observatu strictu ritulu mahomedanu, si nu numai ca recitá rugatiunile îndatinaté de câte cinciori pe di, dar' anca in toată septeman'a terminá odata *Telavetti Coranu* (24).

(23) *Eloquentia*. *Ilmi Kielam*, sciintia oratoriei, séu artéa de a vorbi bine; precumu *Ilmi Manlik*, artéa de a rationa; *Ilmi Sarf*, sciintia grammatice; *Ilmi Nahum*, cunoscintia sintaxei; *Ilmi Hikmet*, cunoscintia lucrurilor secrete, séu cunoscintia filosofiei; *Ilmi Ilahi*, sciintia divina séu theologi'a; *Ilmi Fakih*, sciintia legiloru séu jurisprudentia, care la turci este sciintia cea mai nobile, fiindu ca ea este spre folosulu tuturoru; *Ilmi Nedgiam*, sciintia despre stelle, séu astronomia; *Ilmi Hendese*, sciintia despre mesuri séu matematica; *Ilmi Ikografté*, (*). Geografa; *Ilmi Rakam*, aritmetic'a; *Ilmi Shir*, poesia, etc.

(24) *Telavetti Coran*. Lectura a întregu Coranului. Se face cu ocaziunea immormentarei unui defunctu, si asup'a mormentulu acestui-a, si tiene patru-dieci de dile chiar cá la noi psaltirea mortiloru, care anca tiene patru-dieci de dile. Turcii credu ca sufletulu mortulu ambia asup'a mormentulu patru-dieci de dile, si cá cetindu Coranulu vine Archangelulu Gavrilu, ca se-lu pazésca de draci, si apoi ilu duce in paradisu. Ei mai tienu anca, ca rugatiunile celorlu vii adjuta foarte multu sufletelorlu

(*) Dicu si *Giagrafié*, ceea ce este mai aprópe de terminologia greca. *Tr. Rom.*

BAIAZETU FORTIFICA GREC'A CU CASTELLE

XIII. Rivalulu imperiului delaturatu prin fraticidiu, statulu readusu in stare buna, Baiazetu, alu carui spiritulu martiale amorfise, isi revine in sine, si pare indemnatu a-si largi marginile imperiului prin spoliatiunea principiloru christiani. Pentru a intari inse statulu, inainte de a-i estinde territoriulu, merge la anulu Hegirei 887 in More'a, si intaresce Istmulu de acolo, spre sinulu corinthicu, cu doue castelle tari, intrebuintiandu la acest'a totu materialulu, ce crestinii ilu destinaseru cu totulu spre altu scopu. Le provediu cu garnisóna buna, si cu tóte speciele de munitiuni, cá se póta respinge pe inimici, déca, precumu au facutu de multe-ori, ar' nevali d'in acésta parte asupr'a teritoriului ottomanu, si se aiba timpu de a veni la ai sei intr'adjutoriu.

A. 887

I, C. 1482

OCCUPA D'OE CETATI IN MOLDAVIA

XIV. In primavér'a urmatória ordina a se edifica, pe unu locu fórté amenu la fluviulu Tundge in Adrianopole, una Giamia, Medresé, Darush-Shifa, Imaret, si una scalda publica. Dupa aceea trece cu tóte trupele sale in Moldavi'a (25), unde pe acellu timpu era domnu Stefanu, si ocupa antemurii tierrei, adeca cetatile celle mai tari, Kili (26) la Dunare, si Akkierman (27), situata nu departe de

celloru mortí. Dar' ei nu invóca nici santi nici profeti, ci numai pe Mahomedu (*). Despre ceialalti dicu, ca nu potu se cumpatímésca miseriele umane, pentru ca chiar' prin acésta ar' fi impelicati intru a gusta perfect'a fericire la care au adjunsu.

(25) *Moldavi'a*. De câte-ori aruncu ochii asupr'a chartei Ungariei, totu-deauna me prinde mirarea, cátu de absurdu si erronatu se vedu acolo delineate limitele Romaniei si Moldaviei; si n'amu vediutu charta nici vechia nici moderna, care in privinti'a acést'a se nu fia plina de celle mai gróse errorí. Asia p. e. cetatile *Kilia* si *Akkierman* se punu in Romani'a, prö candu elle nici-olatu nu i-au appartienutu; elle se tienu de Moldavi'a, si sunt in distantia de mai bine de trei sute mille de la confíniele Romaniei. La altu locu voiu vorbi mai pe largu despre acésta (**).

(26) *Kili*. Moldovenii 'i d'cu Chilia; este antic'a Licostómos; cetate situata la gur'a de miédia-nópte a Dunarei, care este si mai larga si mai afunda de cátu tóte celle-lalte patru. De la ea in distantia de patru-dieci-si-óptu de óre pe tiermurca Dunarei este cetateea Galati, locu renumitu de comerciu in Moldavi'a.

(27) *Akkierman*. Numita mai inainte Moncastru 'Οξεία la Herodotu. Moldovenii

(*) Vedi not'a 7, la capu IV din cartea II. *Tr. Rom.*

(**) Vedi *Descriptio Moldaviae*, Pars I. Caput IV. Editiunea academiei romane, Buresci 1872. *Tr. Rom.*

aci, la tiermuru pontului euxinu. Prin acésta a împedecatu nu numai pe Moldoveni de'a-si esercita piratariele loru pe acésta mare, dar' anca i s'a deschisu calea de a debilita prin frequente incursiuni acésta tíerra, pe care de atâte-ori s'a încercatu in vanu a o cuceri.

CUCERESCE CATE-VA CETATI IN ASI'A. INIMICITIELE SALE CU CAIETBAI

XV. Anca in acelasiu anu, sub comand'a Beglerbeg-ului d'in Asi'a, cuceresce faimósele cetati Tarsus (28), Kurshunli (29), si Kasunli. In Adrianopole, marele generalu Gieduk, Ahmedu Pasia, a fostu accusatu cu tradare, si pedepsitu cu mórte (30). Totu de pe acestu timpu datéza inimiciti'a între Baiazetu si Caietbai, regele de Misr, si se încinse bellulu între ei, care dupa númerose lupte s'a terminatu in fine cu resturnarea regatulu lui Caietbai. Ei de multu se uitau cordisiu unulu la altulu, dar' nici unulu nu cutediá a ataca pe celaltu; câci ei credeau, ca amenduóe imperatiile atátu stau de tare, in câtu ar' fi preste putintia a le cuceri prin potere séu dispositiune omenésca. Imperiulu otomanu era superioru celuilaltu prin estensiune si numerulu armatei; imperiulu egipteanu d'in contra, se intaria pe totu anulu cu truppe cercassiane, cari erau cei mai

asta-di ř diçu Cetate-alba, care correspunde numelui turcescu Akhierman. Ea este una cetate fórte vechia; si renumita, pentru ca aici a fostu in esiliu marele poetu Ovidiu; aprópe de ea este unu lacu, care Moldovenii ilu numescu laculu lui Ovidiu. Dar' despre acést'a voiu vorbi mai pe largu intr'altu locu (*).

(28) *Tarsus*. Tarsus in Cilicia, patri'a, precumu se crede, a sântulu apostolu Pavelu.

(29) *Kurshunli*. Insémna plumbatu séu de plumbu. Dar cuventulu immediatu urmatoriu, Kasunli, dupa etimologi'a sa nu are nici unu intielesu, si eu nu eunosc nici una cetate cu acestu nume, nici ca unde ar fi situata. De altminterea mai este una alta cetate cu numele Kurshunli in Crimea, numita la Herodotu, Γρουνη, séu cumu vreu altii Chersonesu, de unde apoi tota peninsula si-a luat acestu nume.

(30) *Mórte*. Se dice ca Gieduk Ahmedu Pasia a fostu accusatu ca are intentiunea de a detrona pe imperatulu, si a face mari schimbari in statu; assemenea, ca elu ar' fi sollicitatu pe Achmedu fiulu celu mai mare alu lui Baiazetu, de a se revolta contra parintelui seu. Dar dupa mórtea acestui Pasia, Sultannulu a venit la eunoscinti'a innocentici sale, si s'a plansu de multe-ori ca a pedepsitu cu mórte pe unu omu innocé-^{tu}, pe unu abilu consiliariu alu seu, si pe unu faimosu generalu alu armatei sale. Asiá versa crocodilulu lacremi asupra victimei, ce insusi o a ucisu!

(*) Vedi *Descriptio Moldaviae*, Pars I, Caput IV. Editiunea academiei romane, Bucuresci 1872. *Tr. Rom.*

bellicosi ómeni între tóte poporale. Baiazetu avea pretestu destulu de plausibile pentru bellu, fiindu-ca Caietbai nu numai ca a primitu in ospitalitate pe fratele seu Gemu, ci i-a datu pe ascunsu si bani (31) spre a-lu pune in stare de a incepe nuóe turburari. Dar, fiindu-ca acesta nu i se vedé motivu suficiente pentru a-si incurca imperiulu in bellu, asiá tienù ca este mai consultu a'si ascunde intentiunea péné ce i se va areta una ocaσιiune mai favorabile. Acést'a i se si presintà in scurtu timpu, si anca intr'unu modu precumu nu se asteptase. Olaidevlet (32), unu micu principe alu unoru provincie in Asi'a, sedusu de a lacomia intempestiva de a-si estinde teritoriulu, se încérca a ocupa in Asi'a câte-va cetati dela Cercassiani (33).

(31) *Bani*. Pare ca aci se intelegu banii ce Sultanulu Egiptului i-a datu pentru a caletori la Mecca.

(32) *Olaidevlet*. Pare a fi si acest'a unulu dintre principii persiani. Annalile turcesci nu spunu alta despre elu, de si tíer'a sa pórtá anca numele seu, nume, care in unele charte geografice se scrie in modu corruptu *Aladuli*. Acésta é una tíera inchisa între Taurus si Antitaurus, séu Capaloci'a.

(33) *Cercassiani*. Cea mai nobile națiune între tóte popórale scithice. Locuiescu intr'una tíera fórté muntósa si aspra, între pontulu euxinu si marea caspica. Russii i numescu *Cerkiesi paetigorscoi*, si prin acestu nume i distingu de Cozacii cercassiani. Ca-ci in limb'a russésca toti Cozacii de Ucraina se numescu cercassiani, dar in specialu aceia cari locuiescu pe tîermurii fluvíului Donetiu, si tráiescu in Slobodenie, adeca ca colóni. Acesti cercassiani, distribuiti in acešte colonii, au cincí provincie, alle caroru capitale sunt *Issy, Charcov, Ochíirka, Ribinska și Sumy*, la cari se mai adaoge vechi'a cetate rusésca, numita *Cíuhuiov*, care odinióra a fostu fortareti'a imperiului ruséscu spre confíníele de ̄catra Tatarsi, pe candu adeca acestu imperiu nu era inca atátu de estinsu precumu este asta-di. *Cíuhuiovia* é situata la Dónu. — Cercassianii patigorigi nu recunoscú nici una divinitate; ei n'au nici cultu, nici religiune. Ei posedu una padure désa intr'unu siesu intinsu, iucungiuratu de tóte partile cu munti inalti. Acestu locu é provedíutu bine cu apa, si inchísu juru-impregiuru cu unu siantiu largu. Aici se intrunescú totu poporulu catra finítulu lui Augustu, cá si candu s'ar' aduna la jocuri olimpice si-si facu daraverile între sine prin schimbulu de tótu felinlu de marfe. Cu ocaσιunea acestoru adunari, dupa o traditiune, a carei origine nici ei nu o sciú, ei isí consacrà celle mai bune arme alle loru, si le acatià de unu anume arbore in acésta padure. Acestea, la anulu candu se intrunescú érasí, le curatià frumosu, le sáruta, si érasí le punu la loculu unde au fostu. Armele stau aici acatiate fara cea mai mica paza, péné in urma le manca rugin'a sún le cónsume timpulu. Mai multi istoriografi, cari s'au ocupatu cu descrierea acestoru popóra, ne spunu ca mai de multu Genovesii, domni pe atunci in Kíefe, i-ar' fi convertitu la fídea christiana; dar ca cu timpu, cuceríndu Turcii Crimea, acesti-a li au luatú preotii, si ei érasí au cadíutu

Dar' fiindu batutu cu rusine, și vedindu ca elu singuru este prè puçinu de a le poté stá in contra, asiá rogà pe Baiazetu se 'i dea ajutoriu, si 'i promitte ca i va concede a imprime pe moneda numele

in ignorantia loru de mai nainte. Intre confirmarea acesteï opiniuni, istoriografi a-daogu, ca Cabartanii, inainte de a se infecta de doctrina mahomedanismului, au avutu pe unulu între ei fôrte stimatu cu numele Petru, si ca le-ar' fi fostu permis de a manca carne de porcu, ceea ce unii dintre ei asta-di nu o facu. Ei nu stau sub nici-o lege, si nu au nici judecatori, pentru ca ei sunt fôrte convinsi, ca remorsulu consciintiei omului culpabile, este suficiente si adeguata punitiune pentru elu. Mai nainte nu era nici umbra de stiintie între ei; dar' de vre-o câtu-va timpu încóce, unii cari au imbraciosiatu mahomedanismulu, au inceputu a se initia in litteratur'a arabica; ér' ceilalti persevera in vechiulu loru paganismu, si isi conserva péné asta-di vechile loru datine selbatice. Tóta tier'a loru é impartita in trei principate, dintre cari cellu mai de capetenia este *Kabarta*. Ei tramu in totu anulu Chanului Crimeei tatarice c'a tributulu duoe-sute de tineri si un'a-suta de tinere vergine. Acesti-a se alegu nu dupa placu, ci dupa sórte. Cei dintre ei, cari s'au nascutu între Tataru, nu mai au nici fisioniuni a nici statur'a acestui poporu; si n'ar gresi multu de la adeveru, care ar' díce ca ei sunt cei mai frumosi dintre tóte popórale orientali. Ei inventa totdeauna ceva nou in imbracaminte si armele loru, si tataru i imitáza in acest'a cu tóta pasiunea, in câtu s'ar' poté díce ca ei sunt Francesii Tatariloru. Tiar'a loru é scóla de educatiune pentru Tataru, si care nu a invetiatu arta militara si bun'a purtare in acésta scóla, unulu ca acelu-a se considera de unu *Teulek*, adica prostu, imbecile, netántocu. Fii Chaniloru de Crime'a, indatu ce s'au nascutu, se tramu la Cercassiani pentru a fi crescuti si educati acolo. Dupa ce ajunge infantele in Cercassia, trebe se i se procure o nutrice (*), si acela care i-o procura se numesce *Ala* sên tutorele Sultanului, s'apoi atátu acest'a catu si tóta famili'a sa este esempla pentru totdeauna de la ori-ce impositu, din cauza ca cá *Ala* intra in óresi-care legatura de fraternitate cu Sultanulu. Si chiaru pentru acést'a, fia-care cercassianu é gelosu de a avé o muiere sêu o sora, care se dea macar odata titia fiului Sultanului, si a do. bendi prin acést'a liberarea de la tributulu. Câte-odata vine lucrulu pên' la violentia; cáci se intempla de unu barbatu, déca este mai forte decátu cellu la care é prunculu, merge pe ascunsu sêu cu puterea in cas'a unde se gasesce miculu Sultanu la titia; ilu iea cu sine, ilu duce dreptu in cas'a sa, si ilu da femeiei ori sororei sale spre a-lu laptu. In duoi ani. in câtu timpu prunculu este la titia, se intempla casuri pe acestea fôrte multe, Dupa ce principele a crescutu si a prinsu ceva putere, ilu invétia cu multa grige a calari, a trage cu arculu, a purta arm'a, si a se deprinde in tóte sciintiele si preparativele bellice, si apoi ilu tramu ierasi acasa. — Femeiele loru se considera de nobile, déca au degete subtiri si picioré mici. D'in contra, déca una vergine é corpulenta si are degete si picioré difforme, ori câtu ar' fi ea de ilustra dupa nascere, totusi se considera de ignobile; si déca cumn-va nu are vre-o avere mare, ea nu póte avé sperantia ca-si va capeta barbatu. Pentru aceea,

(*) Doica. crescutória, laptatrice. *Tr. Rom.*

seu, si a se mentiona in rugatiunile publice, si-i da tóte tierile in feudu. Sub aceste conditiuni, Olaidevlet obtienendu de la Baiazetu

indata ce o feta ajunge etatea de siepte ani, o incingu cu unu cercu de ferru, patru pené in cinci degete de latu, si piciórele i le stringu in papuci de lemnu: si atátu cerculu de ferru, cátu si papucii de lemnu, trebe se i póрте pené ce cresce mare, Eca dar', ca ceea ce facu muierile francese prin osu de pesce si alte maiestrii penibili, aici se face fara cea mai mica incomoditate anca din fraged'a etate. si-i gusta placerea in totu restulu vietiei loru. Baietii si baietele nu se culca in patu móle, ci pe scanduri ori pe pavimentu asternutu cu fenu séu paie, pentru a preveni cá se nu seingrasie séu effemeieze, care nu fara ratiune concludu ca este sorgintea a tóta lenea si lasitatea. Prin acést'a poporulu cercassianu devine atátu de valorosu si tare, in cátu, dupa marturisirea chiar a Tatariloru, cinci cercassiani ajungu cátu diece Tatari, precumu diece crimeani ajungu catu cinci-sprediece budgiacani. Despre acésta fortitudine vreu a servi lectoriloru mei cu unu esemplu, care s'a petrecutu cam cu sieše ani inainte de acést'a, si care nu este tare dissimile acelloru fapte prin cari Greci'a antica a devenitu atátu de renumita. Odata Selim Ghirai, chanulu pe acellu timpu alu Crimeei (omu cu multa intieptiune si virtuosu, si vechiu soldatu), n'a primitu tributulu annuale cu care 'i erau detori cercassianii; asiá, indata la anulu urmatoriu tramite pe fiulu seu Shahbass Ghirai sultanu, cá se le céra sclavi-captivi pe amenduoi anii. Elu a fostu priimitu cu tóta onórea, fiindu ca nu luase cu sine cortegiu spaimantatoriu, si a priimitu numai decátu tributulu din manile betraniloru asiá precumu s'a cuvenitu. Din intemplare inse, elu a vediu o feta fóрте frumósa a unui Cercassianu, care nu era pusa in list'a sclaviloru pentru tribut; o prinse indata, si, contra usului tieiei, o duse cu forti'a in cas'a sa. Fratii ei, duoi tineri bravi si robusti, isi ascusera la inceputu mam'a ce simtiau din caus'a acestui accidentu, si consolau pe parintele loru lingusindu-lu cu prospectulu, ca sor'a loru va poté avé anca onórea de a fi priimita in patulu Sultanului. Intr'aceea ei asteptau numai ocasiunea binevenita, si in urma au irruptu pe neasteptate in cas'a principelui, pe candu acesta se credea siguru si se gasia singuru cu fét'a pe care o rapise; gard'a sa, parte era dusa de acasa, parte era beuta; si ilu strápungu atátu pe elu cátu si pe sor'a loru, si ucidu gard'a pén' la cellu din urma omu. Audindu tatalu sultanului despre acésta fapta, si innebusíndu resimtiemintulu seu de indignatiune, declará ca cercassianii bine au facutu ca au punitu pe unu omu, care contra usului tieiei a cutediatu a rapí o vergine si a o duce cu forti'a la cas'a sa. Intr'aceea móre Sultanulu Selim Ghirai, si-i remane succesore fiiulu seu cellu mai mare cu numele Devlet Ghirai, pe care nu preste multu dupa aceea l-a detronatu Marele Sultanu si l-a tramisu in esiliu la Chios. Fratele cellu mai tineru si succesore acestui-a, cu numele Caplanu Ghirai, a obtienutu permissiunea de la curtea ottomana, de a esf la lupta contra cercassianiloru cu optu-dieci de mii de Tatari, si ai amenintia cu destructiune totale. Caplanu Ghirai trecundu Donulu, i se allaturara cinci-dieci de mii de cubani. Principele de Caburta, audindu de acésta irruptiune, se retrage cu siepte mii infanteria si trei sute cavaleria pe vervulu unui munte inaltu, incungiuratu de ruinele unei mari si vechi cetati, si se fortifica aici, implendu crepaturele muriloru cu

câte-va truppe in ajutoriu, ataca de nou pe Cercassiani, și dupa mai multe lupte, sustienute cu schimbatióse successe, ocupa ce-

pietre, arbori inari si bolovani de pamentu. Caplanu Ghirai vedea bine marea difficultate de a ataca acestu munte, care nu avé decâtu unu singuru locu de intrare, si tramite unu nunciu la principele de Cabarta se-i spuna ca : Sultanulu are de cugetu se faca una espeditiune contra Usbeghianiloru, si ca i cere trei mii de cercassiani intr'ajutoriu ; afara de acést'a, ilu róga se vina in josu din munte, fiindu ca are se i vorbésca ceva in persóna. Cabartanulu pricepù stratagem'a inimicului si respunse nunciului, se mérga se spuna domnului seu, ca pentru momentu nu póte se se dea josu din munte, fiindu ca suffere de unu accessu violentu de podagra, dər' indata ce-i va fi mai bine, si multu in trei dile, pe calu ori in lectica (caru de care au ei cu duóe róte), va merge se faca curtenire Sultanului. Dupa ce se departá nunciulu, Cabartanul 'si aduná cercassianii sei, si le adressá urmatóriele cuvente : « . . . Ce « cugetati, compatriotiloru, despre starea presenta a lucrurilor nóstre ? Credeti óre « ca é bine, cá se ne damu sclavi in catusiele Sultanului, si se ne lassamu a ne ma- « celari pe noi, ér' pe sociele si pe fiii nostri se-i duca in sclavia perpetua ? séu ca « voiti mai bine a invinge ori a muri ? Murindu cu totii, vomu scapa cellu pucinu « de spectacolulu abominabile, de a vedé cumu tiranulu isi vérsa furi'a asupra' nó- « stra ; ér' invingéndu, resultatulu va fi, ca cu una singura lovitura vomu scapa de « crudelitatea insupportabile a Tatariloru ». Respunsulu loru unanimu a fostu : « Mu- « rimu mai bine cu totii, de catu se ne damu in man'a inimicului ». Dupa aceea i obligá a tiené tare si vertosu la resolutiunea ce au luat . si , dupa datiná, i jurá pe sabia si arm'a loru. Dupa ce a facutu acestea . Cabartanulu anca in aceeași séra tramite pe unulu din omenii sei la Chanulu, se-i spuna, ca : podagr'a i este acumu mai supportabile, si ca voiesce in diu'a urmatoria a-i face visit'a dimpreuna cu be- tranii armatei sale, si a i se suppone cu tóta umilinti'a. Caplanu Ghirai transportatu de acésta scire imbucuratória, ordiná a lasa liberu caii se pasca la campu, si se resolvi a-si petrece tóta nóptea fara grige. Cercassianii intielegéndu celle ce se petrecu in ordele Tatariloru, se punu si facu din scorti'a arboriloru nisce fasce mici, le ungu bine cu resina, le léga de códele cailoru loru, si apoi in tacerea cea mai mare i ména péné intre corturile (*) Tatariloru, si aici le aprindu fascele si dau cale cailoru. Caii parte pentru lumin'a focului, dar' mai vertosu pentru durerea ce simtiau in códa, devinu dintr'odata furiosi , si cá selbatici fugu si alérga câtu potu in tóte partile, si, fiindu nóptea intunecósa, se amesteca cu una multime infinita de cai tataresci, cari, la acestu spectaclu vinu si ei in turbare , rumpu capestre si strénguri, si fugu si al- lérga cu mare tumultu in tóte partile. In acésta rumóre Tatarii se destépta, dar nu vedu nici nu audu alta decatu o flacara intinsa suflandu de la unu capu alu campu- lui péné la celalaltu ; căci de frica, ori de intunereculu noptiei, ei nu vedeau caii ; si credeau ca focu a caditu din ceriu ; si mai antaiu infanteri'a a inceputu a fugi cá nebunii in cea mai mare disordine. Vediendu Cercassianii acést'a, si-arunca tóte ar- mele, lasandu-se numai cu sabiele, si taia cu aceste totu ce gasescu in cale pene in

(*) Cortu in limb'a cercassiana se dice Cosiu.

tatile Giuliki (34), Sues, Adana, Kaisarie si Antab. Caietbai pricepù astuti'a lui Baiazetu, si vedea ca acesta are intențiunea de a-lu slabí cu armele altui-a, fara cá elu se cutedie a hasarda ceva; asia

reversatulu dilei urmatórie, candu se vediù ca acest'a a fostu mai multu unu macellu decâtu o lupta. Dupa ce s'a facutu diua, cercassianii au adunatu aprópe una-suta-mii de cai de ai inimicului, si cu perdere abia de cinci ómeni, s'au intorsu in triumfu la munte inderetru. De alta parte, Tatarii cubani, cari numai constrinsi au urmatu Sultanului, si cari péné acumu traisera in strinsa amicitia cu cercassianii, se arunca asupr'a Tatariloru dissipati, si duóe dile in continuu au taiatu la ei cu sabiele. Caplan Chirai cu vre-o cati-va ómeni ai sei scapa si fuge in Crimea, lasandu vre-o patru-dieci mii morti dupa sine, si restulu armatei sale dispersu in tóte partile. Dupa acésta, a fostu acusatu la curtea de Constantinopole pentru nebunesc'a si imprudent'a sa intreprindere; iar curtea l-a destituitu apoi din dignitatea sa, si l-a tramisu in esiliu la Ianopole, cetate in Misi'a. In loculu, seu a fostu numitu Chanu, Devlet Ghirai, care era esilatu in Chios, si care comandase truppele tatarice in batai'a din urma cu Rusii.

In ce valóre stau cercassianii la Turci, se póte judeca din pretiulu cu care negutatorii de sclavi vendu pe captivii loru. Ei punu pe cercassiani in loculu primu, fiindu ca verginile loru sunt mai frumóse cá ale altoru-a; ele au unu trupu mai proportiunatu si mai bine formatu; sunt capabile de instructiune, si sunt fórte modeste; si tinerii loru, precumu se crede, sunt mai ingeniosi si mai intelligenti, cumu si capabili a se face cei mai buni artisti. Dupa cercassiani, in catu pentru pretiu, urméza immediatu Polonii, apoi Abassianii; dupa aceea Rusii, fiindu ca au corpu robustu si potu indura labórea cea mai fatigiósa, pentru care calitati ei se traimu de matrosi la galerele marelui sultanu; apoi urméza Cosacii, apoi Georgianii, si in urma Mingrelianii. Pe Germani, Unguri si Venetiani (pe cari in generalu i numescu cu numele collectivu de Ifrenki), i tienu incapabili de ori-ce lucru mai greu, din cauza ca sunt facuti slabi cá femeiele; ér pe femeiele acestoru-a le tienu incapabile de deliciele ce se astépta de la acestu sexu. din cauza ca carnea loru é pré dura. Asià, déca din tóte aceste popóra aru aduce negutatorii in piatia sclavi de aceeași etate, frumusetia, si robustime, unu cercassianu, barbatu ori femeia, s'ar vinde cu un'a miie galbeni imperiali; unu Polonu cu siese sute; unu Abassianu cu cinci sute; unu Russu séu Cozacu cu patru sute; unu Mingrelianu cu doue-sute-si-cinci-dieci; unu Germanu adeca Ifrencu cu pretiu totu mai scadiutu. In Egiptu, Cercassianii si Abassianii se vendu cu pretiu indoitu, fiindu ca aici ei singuri succedu in drepturile si proprietatea domnului loru, si anca cu escluderea totale a fiiloru legitimi. Adevratu ca acestu usu este in contra preceptelor Coranului, dar egiptianii totusi ilu sustienu din acea singulara si superstitiósá parere, ca Ioseph. pe candu era sclavu in Egiptu, a rugatu pe Dumnedieu, cá acestu poporu se fia in perpetuu suppussu sclaviloru; ceea ce prin secretulu judetiu alu lui Dumnedieu, cu timpu a si urmatu.

(34) *Giuleki*. Acésta si celelalta ce urméza, sunt cetati in Siri'a. Elle tóte, afara de Giuleki, au remasu necunoscuta caletoriloru europeni in Orientu.

face si elu assemenea, si intrebuintiéza chiar acelasiu midi-locu, punendu in contra lui Olaidevlet pe vecinulu seu Kiorshah. Acesti doi mici principii, adjutati de cei doi mari Sultani, s'au luptatu unulu cu altulu lungu timpu cu succesu dubiosu, in câtu era greu a determina, care d'in doi avea de aici folosu. De aci a urmatu, ca aceste tieri acumu erau suppuze Cercassianiloru, acumu Turciloru.

ESPEDITIUNEA LUI BAIAZETU IN CERCASS' A

XVI. De aci a vediutu Baiazetu, ca dominatiunea Cercassianiloru in Egiptu nu se pôte resturna prin arme, nici acestu infloritoriu imperiu nu se pôte cuceri, péné candu nu se va devasta Cercassi'a, si nu se va inchide calea, prin care in toti anii se strecóra de aici atât-te popóra in Egiptu. Pentru aceea face la aparentia pace cu Sultanolu Egiptului, isi chiama truppele inderetru, si la anulu Hegirei 889 in lun'a Gemaziul-ochir nevalesce pe neasteptate in Cercassi'a, inunda tóta tiér'a, iea cu sine unu numeru mare de captivi, si inchide cu castelle passurile muntiloru (35) ce o incongióra, cá asia locuitorii se nu póta esi nici-de-cumu d'intr'ensa. Inchisa cu modulu acest'a scol'a de sementia a soldatiloru, Caietbai, care vedea ca puterile sale scadu d'in di in di, ér celle alle inimicului totu crescu, se dîce ca d'in superare a caditu bolnavu, si puçinu dupa aceea a si muritu.

A. 889

I. C. 1448

ALTE ESPEDITIUNI ALE LUI BAIAZETU

XVII. In acelasiu anu móre Abdullah, fiulu lui Baiazetu, principele Iconiei. In anulu Hegirei 890, tramite una armata in Moldavi'a, si flagellà pe locuitori in modulu cellu mai crudelu; ér in anulu urmatoriu suppuze d'in nou pe rebellii d'in tiérr'a Varsak.

A. 890

I. C. 1485

BIAZETU DA ADJUTORIU MAURILORU DIN SPANI'A

XVIII. Pe candu trebile imperiului ottomanu erau in flóre si ste-teau bine in Orientu, pe atunci religiunea mahomedana sufferi una

(35) *Muntiloru*. Asta-di se numescu muntii de Erssirum, Demirkapu si Derbend, a-deca port'a séu passulu de ferru, unde Tomiris regin'a Scithiei a amegitu si atrasu pe Cyrus regele Persiei, si, precumu se dice, l-a nimicitu dimpreuna cu tóta armat'a sa.

lovitura fatală în regatul Endelos (36). După multe succumbenți, Musulmanii au fostu espulsi de acolo de preste totu loculu, și marțirati, și constrinsi de a-si abjura religiunea. În această lamentabilă stare, trimitu delegati la Baiazetu, că se-lu informeze despre furi'a și crudelitatea Spanioliloru, și se-i cêra ajutoriu că de la unulu care este capulu lumei mahomedane. Baiazetu se arêta ga'ta a le asculta rugarea, și spre a-si implini promissiunea, trâmite în vêr'a urmatori'a una flôta grandio'ssa în marea mediteranêa sub comanda lui Kiemal Ali Pasia; care bate flot'a creștiniloru, devastêza insul'a Malta, și după ce prêda costele maritime alle Spaniei și Italiei, se întôrce acasa încarcatu cu spoliatiuni.

A. 891

I. C. 1486

SUPPUNE BOSNIA SI CROATI'A

XIX. Baiazetu animatu de aceste succese, se resolvî a-si mai cerca odata fortun'a contra creștiniloru; și în anul Hegirei 894 trâmite pe generalulu Iacob cu armata în Croati'a și Bosni'a, că se supuna acolo totu ce se mai oppunea anca potestatiei osmanice. După ce acesta cucerise degiã mai multe cetati, și percurse în triumfu tôta tiêr'a, în urma întimpina pe creștinii înarmati, și batenđu-i într'una lupta memorabilă, prinde d'în ei mai multi nobili, și trâmite d'impreuna cu comandantele loru, General-Iami (37), că captivi, la imperatulu. În acellasiu anu Baiazetu 'si maritã pe fiia sa după Ahmedu Mirssa (38) Ogurogli (39).

A. 891

I. C. 1489

(36) *Endelos*. Andalusi'a. Cu acestu nume se numesce la Turcii vechi tôta Spani'a care cadiuse sub dominațiunea Mauriloru, pôte din cauza ca prim'a provincia. care o au occupatu, purtã acestu nume. Asta-di Turcii distingu că si noi Spani'a în duêe parti, adevca: Spani'a propria și Lusitani'a, care din urma și la ei se numesce Portugali'a.

(37) *General-Iami*. Acesta é celeberrimulu comite Ion Torquatu, a carui sôrte o descriu în modu atãtu de diferente scriitorii creștini și turci. Asiã, creștinii dîcu, ca ellu în lupt'a această a muritu în midi-loculu celei mai dese multimi a inamiculu, dar nu că invinsu, ci ostenitu de victoria; Turcii din contra afirma, ca a fostu prinsu de viiu și trimisu captiv la imperatulu-sultanu. Carui-a se credu d'în duoi, eu singuru nu sci.

(38) *Ahmedu Mirssa*. Pronumele de Mirssa arêta destulu de claru, ca acesta sêu a fostu din famili'a regelui de Tibris, sêu de vre-o alta origine înaltă. Cã-ci de si cti-

ESPEDITIUNILE SALE IN ASI'A

A 895 XX. In anulu Hegirei 895 móre Sultanulu Iacob, regele d'in Os-
I. C. 1490 serbedgianu ; mórtea acestui-a trase dupa sine perirea a mai mul-

mologi'a acestui cuventu nu é cunoscuta (*) (déca cumu-va nu se deriva de la *Mir*, principe, si *Sad* care insémna descendente, provenitoriu din seminti'a protoparintiloru, séu de la *Sade*, fiu); totusi atátu-a é certu si nedisputabile, ca Tatarii nu dau, si nici nu potu da acestu nume altoru-a, decâtu numai unei persóne, care din timpi immemorabili se trage din familia nobile, si a priimitu vre-o anume hórda prin dreptu de ereditate de la antecessorii sei. Lectorele póte se va mira. cumu s'a potutu conserva memori'a de nobilitate la unu poporu atátu de selbaticu, care pre langa acésta è lip-situ de datinele de politetia si de sciintie, si mai alesu ca este constatatu, ca nici una parte a istoriei nu é atátu de confusa si incurcata cá partea geneologica. Cu tóte aceste, é lucru sciutu si incontestabile, ca nici-unu poporu in lume nu póte enumera nobilimea sa si scar'a antecessoriloru sei mai accuratu cá scithianii. Adeca, la ei é lege sacra si inviolabile, ca nici-unu Tataru, care nu se deriva din celle mai vechi familii de nobili, nu póte purta numele de Mirsa, adeca de nobile, chiar si déca s'ar' fi intemplatu, cá elu singuru se fia eliberatu pe intregu poporul de la pe-rire, séu se fia castigatu o lupta degiã perduta, séu se fia facutu fapte de acellea, cari intrecu puterile omenesci ; cu atátu mai puçinu póte apoi cá unu *Kassan* séu *Kosiu* (asia numescu ei pe rustici séu familiile ignobile) se acquire prin daruri ori prin bani si avere vre-unu titlu nobilitare. Prin urmare, acelle familie, cari de la inceputu au avutu privilegiulu de nobilitate, acest'a ilu conserva numai singure si pentru totu-deauna. Familii de aceste sunt abia un'a suta in tóta Scithia. *Krimli*, *Orakogli* si *Orumbetogli*, sunt cele trei mai de frunte. Despre cesteia duóe din urma voiú vorbi mai in josu. *Krimli*, crimeanii, se impartu in duóe linii, cari sunt *Skirini* si *Mirsa*, Amenduóe se deriva din un'a si aceeași stirpe ; totusi, cea d'antaiu se considera mai no-bile, din cauza ca ei s'a datu dreptulu de a alege Chanu prin majoritate de voturi, buna-óra precumu in Germani'a alegerea inperatului é data principiloru electorali. Famili'a acést'a fiindu fórte latita in Crimea, Chanulu instituie patru dintre cei mai betrani cu deplina auctoritate asupr'a tuturoru celloralaltii. Numai acesti patru au puterea de a alege si a confirma pe Chanu ; de a decide causele ; si de a governa tierr'a : si acésta a loru putere atátu este de mare, in cátu Chanulu, chiar' alesu fiindu, nu póte fi installatu fara invoirea loru, nici nu póte se essercite nici cellu mai micu actu de potestate regale. Totu ce póte elu face in asemenea casu este, ca destituie pe Skirinii obstinati si-se 'i substituie prin altii ; cari inse arare-ori contradicu acteloru predecessoriloru sei, din aceeași familia si stirpe fiindu cu ei. Mai inainte, si pe timpulu pe candu erau liberi, ei, dupa mórtea ori esiliulu unui Chanu, alegeau pe unulu din fiii ori fratii acestui-a (dar' tienendu totdeauna la famili'a ginghissiana)

(*) D'Herbelot dice ca cuventulu Mirsa é contrasu din *Emir Sadeh*, ceea ce in lim-b'a persiana insémna fiu de principe si a fostu in usu mai alesu la famili'a si des-cendentii lui Tamerlanu ; dar asta-di é fórte latitu intre Tataru. *Tr. Angl.* Acestu cuventu se scéie de altmintrelea si Imirsa. *Tr. Germ.*

toru altoru-a, ca ci ea dede ocaziune la terribile sguduirii in acellu imperiu. Baiazetu, cá si regele Egiptului, successorule lui Caietbai,

si ilu confirmau in acésta dignitate prin peculiari ceremonii. Dar' dupa ce i-au suppusu Turcii, au trebuitu séu se esopere de la curtea ottomana confirmatiunea alesului Chanu alu loru , séu se primésca pe acelu-a pe care ilu tramitea acea curte. Solemnitatile ce le observa la confirmatiunea unui Chanu sunt fórté singulari. Ei au unu covoru vechiu in patru unghiuri, destinatú, precumu credu ei, spre acestu usu anca de Ginghischanu, si care asta-di é rosu de timpu si mancatu de molii. În midi-loluculu acestui covoru punu pe noulu alessu Chanu, si cu totii in capete descoperite striga cátu le iea gur'a : *Kop iasha*, séu dupa cumu amu dice noi : traiésca la mulți ani Chanulu! Apoi patru skirini mai betrani prindu covorulu de patru cornuri, si redica in susu pe Chanu, proclamandu-lu Chanu alu tuturoru Tatariloru. — In cátu pentru Mirsesci, acestia anca au avutu odinióra intinse averi ; asta-di puçini mai traiescu ; s'au stinsu aprópe toti. Cáci sub regimulu lui Selimu II., imperatu alu Turciloru, Mirsescii toti (cu exceptiunea Skiriniloru) s'au revoltatu contra Chanului loru cu numele Menghili Ghirai si l-au detronatu ; dar' la rugarea Skiriniloru éراسi l-au priimitu si l-au recunoscutu de Chanu alu loru. Chanulu isi propusese a resbuna acésta injuria si a preveni ori ce rebelliune in viitoriu ; dar' la inceputu isi ncbusi resimtiulu, si publicá amnestia generale. Duoi ani in urma a datu o mésa stralucita, la care a invitatu pe toti Mirsesci. La mésa tóte erau in abundantia, si banchetulu tienù péné catra mediulu noptiei, cand Chanulu vediendu ca toti sunt beuti de vinu dulce si de *Boza* (o specie de beutura la Tatars ce se prepara din meiu), a lasatu de i-au incarcatu pe cara pentru a-i duce la casele loru ; dar' in cale, soldatii pusí a-nume de Chanulu, le-au esitu inainte si, chiar pe candu erau mai amortiti de beutura, i-au uccisu pe toti. Prin acésta lovitura tragica s'a stinsu cu totulu famili'a Mirsesciloru in Crimea, si n'au remasu de cátu acei puçini cari au avutu fericirea de a nu fi atunci la mésa, séu a fi departe din tíera. Dar' celelalte popóra scithice isi au anca pe Mirsescii loru, mai alesu in Budgiacu, care este Besarabi'a anticiloru. Fieele acestoru Mirsesci nu se marita decátu numai dupa Mirsescu ; dar' fiii loru sunt liberi de a lua si slave, si baietii loru sunt totu atátu de legitimi, cá si candu s'ar' fi nascutu din femeia mirsésca. Sunt curióse riturile ce se observa la incredintiari si la cununii. Dupa ce parintii s'au invoitu la maritisiulu fiiloru loru, tatalu miresei ordina a se face o casutia mica, cu un'a usia care duce in cas'a lui de dormitu, si cu una feréstra atátu de mica, in catu abia póte incapé capulu unui omu. Prin acésta ferésta esta iertatu mirelui a saruta nóptea pe mirés'a sa, si a se consulta cu ea despre chipulu si modulu cumu se fuga amenduoi. Parintii si fratii pandescu cu grige dupa mirésa, pe candu mirele se adopera séu a o fura séu a o duce cu puterea. Cu ocaziuni de acestea vine lucrulu de multe-ori la bataia, dar' numai in pumni séu cárbace, numite *Kamtci* ; si déca se inteimpla de prindu pe mirelc, elu trebue se se rescumpere cu bani ; ér' déca in asta lupta, mirelc póte se ajunga péné la mirésa, elu intra invingétoriu, o iea cu sine, *préda* tóta mic'a ei locuintia, retiene pentru sine totu ce gasesce acolo, cá dote de mirésa. Fratii ei inse, in societate cu consangeniiloru, o urmarescu, si déca o potu prinde inainte de a ajunge la cas'a mirelui,

au fostu mestecati aci ; fiindu ca unulu, cá si cellalaltu, voià a pune man'a pe acelea tieri remase fara domnitoriu. Trompet'a anca nu sunase bine signalulu de bataia, si armatele de ambe partile se incinsesera degiá in lupta. Turcii au remasu victoriosi, si in cursu de siese ani dupa aceea, au petrunsu prin tóte anghiurile Asiei. In urma, dupa multe lupte, in anulu Hegirei 901, tóte acelea tieri, pentru cari s'a batutu péné acumu Baiazetu si Cercassianii, s'au adnectatu imperiului ottomanu. In anulu Hegirei 902, generallulu turcu Nasubegu, bate pe Rhodiani si le causéza mare stricatiune. Chiar pe acestu timpu Ahmedu Mirssa, a carui fidelitate o cumperase Baiazetu cu siepte ani mai inainte maritandu-si fii'a dupa elu, sub pretestu de venatória, esse d'in Constantinopole, si fuge la Tibris (40) unde a fostu alesu de rege.

A. 901

I. C. 1496

A. 902

I. C. 1497

SE BATE CU VENETIANII IN GRECIA, SI PUNE PACE CU TOTI VECINII SEI

XXI. In anulu urmatoriu Baiazetu pune in Constantinopole, aprópe de Eski Seraiu, fundamentele la una Giamie, Spitalu, Teellum

acesta trebe séu se o rescumpere cu bani, séu se o ica fara dote. Dar' indata ce mirés'a a intratu in cas'a mirelui lupt'a incéta si incepe ospctiulu. — Despre fiicele acestoru Mirsesci se vorbescu minuni si lucruri demne de admiratiune. Candu ajungu etatea nubilitatiei, si au pentru ántâiasidata cele de luna, ori cátu ar' fi fostu de robuste si sanatóse mai nainte, ele dintr'odata cadu intr'o specie de bóla lunatica. Parintii se bucura de acést'a, si-si gratuléza unulu altui-a cá de unu lucru ce este celu mai invederatu semnu despre originea loru nobile; si mam'a anca se acquitta de adulteriu, de care ar' fi pututu ll accusata, déca fiic'a sa nu ávea acésta indispositiune. Immediatu dupa acésta se face mare ospetiu, la care se invita tóte fiicele Mirsesciloru. Er dupa ce s'a terminatu ospetiulu, verginea lunatica trebe se jóce trei dile si trei nopti in continuu la sunetulu unui monochordu (instrumentu despre care anca Pliniu face mentiune), fara a manca, fara a bé, si fara a dormi, péné in urma cade la pamentu cá mórt'a. In diu'a a treia i dau ceva se mance, si suppa din carne de callu se bee; prin acésta se restauréza pucinu si apoi érase o chiamo la jocu. Acésta se repete de trei ori, si apoi i trece bol'a ca luata cu mana, si nici ca-i mai vine in tóte dilele vietiei salle.

(39) *Ogurogli*. Insémna, fiu de bunu auguru (*), de la *Ogur*, bunu auguru, si *Ogul*, fiu. Dar' insémna si fiu de furu.

(40) *Tibris*. La cesti moderni se numesce Tauris, odinióra capital'a imperiului persianu; ea se numera asta-di intre celle mai de frunte cetati alle Persiei.

(*) Séu fiu de bunu omenu, ori de buna sperantia. Si fiu de furu, adeca de lotru, de hotiu, etc. *Tr. Rom.*

Chane (41), si scóla, cari edificiiuri tóte au fostu terminate in optu ani. In anulu Hegirei 905, trece cu unu numeru mare de truppe in Greci'a, si la primulu atacu cuceresce cetatea Ainebacht; in vér'a dupa aceea, in patru alle lunei Muharemu, ocupa cetatea Mothone prin assaltu, si cetatea Coroni prin capitulatiune. In anulu Hegirei 907 Ifrengii impresóra cu uu'a flota numerosa cetatea Mitilin (42), dar' se retragu, fiindu ca venisera cinci-dieci de galere alle Sultanelui intru ajutoriu obsedatiloru. Totu pe acestu timpu, Baiazetu face pace cu toti vecinii sei (43), si apoi da ordinu, cá soldatii sei, storsi prin atáte espeditiuni bellice, se pauseze, si greutatile martiali de péné acumu, se le schimbe cu placerile vietiei cetatianesci.

A. 905

I. C. 1499

A. 907

I. C. 1501

SHEITAN KULI INFECTÉZA PE PERSIANI CU ERESIELE SALLE

XXII. Cátu de stricatiósa inse a fostu acésta quiete si pace pentru imperiu, au aretatu destulu de evidentu evenimentele ce s'au petrecutu pe acestu timpu in Asi'a. Sheitanu Kuli (44), unu strigoiu, magicianu, si omu plinu de maiestrii diavolesci, care se tienea as-

(41) *Insemna*: casa de dorere, séu casa de intristare; este unu feliu de spitalu. *Tr. Rom.*

(42) *Mitilin*. Scriitorii crestini dicu ca Mitilen'a a fostu obsediata de o flota francesca. Ceea ce eu bucurosu o credu; cáci Turcii pe toti europenii occidentali i numescu Ifrenci.

(43) *Toti vecinii sei*. Aci se intiellege pacea incheiata intre Turci si Venetiani prin midi-locirea lui Andrea Gritti, care pe acellu timpu era sclavu in curtea lui Baiazetu. In virtutea acestui tractatu, Turcii au primitu Leucadi'a si Nerisulu, ér Venetianii Cephalon'i'a.

(44) *Sheitanu Kuli*. Adeca servulu séu sclavulu lui Satanu, primulu heresiarchu intre muhamedani. Turcii i dau acestu nume, fiindu-ca credu ca a fostu unu magicianu si strigoiu. Persianii din contra, afirma ca a fostu unu omu fórte invetiatu si plinu de spiritulu lui Dumnedieu, si ca nu numai a indreptatu Coranulu, dar' a intaritu doctrinele sale prin minuni, si de aci si-a capetatu de la ei numele de *Sofi* séu *Sóphus*, adeca invetiatu. Totu asemenea differentia este la Persianii si la Turci, relativu la istori'a propagarei doctrinelor sale. Cáci Persianii dicu, ca: Sofi espulsu de Baiazetu din tierile othmanice, s'a retrasu la Ismail, regele Persiei, unde, sub timpulu cátu s'a ocupatu cu functiunea de preceptore pre langa fiii acestuia, si i-a instruitu mai alesu in matematica, a terminatu correctiunea si genuin'a interpretatiune a Coranului, si a castigatu atátu pe rege cátu si pe cei mai de frunte ai curtiei pentru opiniunea sa. Dar' fiindu-ca pe poporu nu-lu poté trage in partea sa nici prin predice nici prin eshortatiuni, asia a esoperatu de la rege unu mandatu, prin care se dicea ca: toti acei-a cari s'ar' oppunc doctrinelor sale, dóca sunt avuti, isi perdu tóta averça si

cunsu lungu timpu nu departe de cetatea Beg-Bassar, vedindu ca poporul simplu, dupa una pace de diece ani, este pofitoriu de lu-

onórea , si déca sunt seraci, isi perdu viéti'a. Persi'a, dicu ei mai departe , a fostu cuprinsa de terróre audindu de acestu edictu, si vedeai locuitorii ei trecúndu in mas-
sa in regatele vecine, lasându-si si avere si bunuri ; chiar precumu in seclulu din-
urma Hugenoții fugiau din Franci'a. Regele consternatu de acésta desertiune a su-
ditiloru sei, chiamá la sine pe Sofi, si 'i dise, ca : in cátu pentru sine, este convinsu
de veritatea doctrineloru sale , dar' nu póte lasa ca pentru acést'a imperiulu se fia
despoiatu de locuitorii sei. Sofi la acestea respunse, ca : in acestu casu de necesitate,
unde veritatea doctrinei este in collisiune cu binele publicu. lucrulu celu mai natu-
rale este a-si lua refugiulu la miracule ; elu are atáta confidéntia in Dumnedieu si
in profétu , ca-i voru adjuta se faca una minune , prin care va confirma si stabili
doctrin'a sa in inimele ignorantiloru. Dupa acésta regele a convocatu din totu impe-
riulu pe cei mai invetiati interpreti ai Coranului, care adunandu-se, Sofi le presentá una
carte legata, cu foile tóte albe si nescrise anca, si le disc .. « Déca mai dubitati anca
« in doctrina mea, Dumnedieu va confirma adeverulu prin una minune, cá care o-
« chi n'au vediuu si urechi n'au auditu ». Apoi puse cartea nescrisa in scorbur'a unui
arbore betranu, si pre langa ea una alta carte cu Coranulu scrisu asia precumu era
péné acumu in usu. Apoi apertur'a goletatiei, pe unde au pusu acelea carti, o au in-
chisu cu cercuri de ferru si o au legatu cu trei sigille, dintre cari unulu a remasu la
regele, ér' celelalte duóe la partea contraria. Sofi venia in tóte dilele si facea ruga-
tioni sub acestu arbore misteriosu ; in urma, la a patru-spre-diecea di, cerú a rumpe
sigilele si a se scóte cartile. Atunci s'a vediuu ca cartea cea cu foile albe s'a gasitu
tóta scrisa de la unu capetu pón' la celalaltu, si cá consuna intru tóte cu copi'a reve-
diuta si corresa de elu ; ér' cartea cea scrisa, adeca copi'a vechia, era cu totulu stér-
sa, si numai marginile remasessera neatinse. La vederea acésta, tóta adunarea strigá :
Allah, Allah ! Dumnedieule, Dumnedieule ! Si indata imbraçiosia doctrin'a lui Sofi
cá unica adeverata si afara de tóta suspiciunea ; ér' copiele cele vechi ale Coranului
tóte le-au adunatu si le-au aruncatu in focu , facéndu-si nuóe copii din acésta carte
a minuniloru. Pre langa acésta ; au schimbatu si scrisórea. Cáci pe candu copiele ce-
le vechi de péné acumu ale Coranului erau scrise cu litterele numite *Naschi* (ceea ee
la Turci se conserva anca si asta-di, pe atunci Sofi ordiná ca tóte esemplarielu Co-
ranului se se transcrie cu litterele numite *Talik*, spre a poté face distinctiune intre
copiele celle genuine si cele false (*) :

Astfelu descriu Persianii acésta istoria. Se vedemu acumu, ce dícu Turcii. Ei dau
cu totulu alta colóre acestei istorióre, si dícu ca : Sheitanu Kuli sub timpulu cátu
a fostu preceptore pre langa fiii lui Ismail, regele Persiei , pre celu mai tineru
dintre ei (i-amu uitatu numele , cáci multe lucruri trebe se le scriu nímai dupe
cumu me adjuta memori'a , fiindu ca notiiele ce 'mi facusemu dupa narratiunile o-
rali alle unoru turci eruditi si din alte documente , sórtea invidiósa tóte mi le-a ra-
pitu), ilu ducea adese-ori intr'o padure , si acolo i aretá unu arbore vechiu , reco-
medandu-i a-lu tiené bine minte, si déca odata tatulu seu l-ar' întreba , se-i numé-

(*) Sub *genuine* intiellege cele nuóe si sub *false* cele vechi. *Tr. Rom.*

cruri nuóe, a începutu la anulu Hegirei 916 a propaga eresi'a sa in Koran, premeditata de lungu timpu mai nainte; o sustienea prin

A. 916
I. C. 1510

sca unu arbore, se nu arete pe altulu decâtu pe acesta. In acestu arbore, dicu Turcii mai departe, au pusu elu cu unu anu mai inainte una carte a Coranului, asia precum ilu corresese elu insusi, si scrisu in littere necunoscute péné acumu, dar forte elegante, si pre langa elu una alta carte, copia simpla din Alcoranulu vechiu, maculatu, rasu, stersu si desfiguratu cu totulu. Goletatea acestui arbore era prin natura séu prin artea magica a lui Sofi atátu de bine inchisa, in cátu pe dinafara nu se potea observa nici cea mai mica urma de creatura. Candu apoi in urma si cu timpu, Sofi a fostu infruntatu de catra Ismail pentru rebelliunea ce a escitatu in poporu cu doctrinele sale, acesta s'a folositu de ocaziune, si luandu-si refugiulu la insielatiunea sa premeditata, se offeri regelui a confirma doctrin'a sa prin unu miraclu. Regele se invoi, si primindu offerirea, conchiemá un'a multime de ómeni spre a fi presentu la vederea miracului. Condiuniile au fostu cele urmátorie: déca veritatea doctrineloru sale va fi confirmata prin unu miraclu, atunci totu omulu, fara esceptiune, è detoriu a le primi, ér' déca nu, atunci mórte se fia resplat'a lui Sheitanu Kuli, cá unui-a care a insielatu poporulu. Nesupponendu nime vre-o fraudá, toti s'au invoitu in aceste condiuni, si asia regele, insocitu de unu mare numeru de invetiati si de poporulu intregu, merge afara la padure. Impostorulu se adresséza insusi catra regele, si pentru cá se previna ori ce suspiciune de fraudá, i disé: se demande celui mai tineru principe, fiu alu seu, se-i arete unu arbore, care-i va placea lui. Aprob andu atátu regele cátu si poporulu acésta propunere, disé regele catra fiulu seu: aréta-mi tu dar' unu arbore óre-care in acésta padure. Junele principe a facutu, precumu a fostu invetiatu, si aréta chiar arborele cu fraud'a. Sheitanu scóse immediatu astupusiulu de la scorbur'a arborelui, si pune in elu cartea nescrisa si vechiulu Coranu, precumu disesemu mai in susu, si dupa ce a simulatu una rugatiune de ipocritu, lasa amenduoe acolo, si lasa a se inchide vacuitatea cu cercuri de ferru si a se lega cu sigille. La patru-spre-diece dile, poporulu éراسi se aduna in giurulu arborelui, si aci impositorulu (cu manile gole si cu rugatiunile sale pentru a departa ori ce suspitiune) se apropia de arbore, atinge scorbur'a, petrunde cu manile in ea, si scóse cartile, dar' nu cele duo'e puse in urma, ci celelalte duo'e puse de mai nainte. Le aréta poporulu, si i'lu intreba: déca acestea sunt cartile, cari la vederea ochiloru sei le-a pusu in acestu arbore? Si fiindu ca legatur'a si form'a esterióra correspundea cu tóta esactitatea, poporulu response: acelea sunt. Dupe aceea dandu-le in mana la spectatori vediura ca cartea cu foile albe a impostorelui este scrisa cu littere forte elegante, si comparandu-o cu noulu Coranu alu lui Sofi, a gasitu ca este in perfecta consonantia cu acest'a. Atunci unu strigatu se redicá *Asiss Allah!* laudatu fia Dumnedieu! Er' vechiulu Coranu, vediendu-lu totu maculatu cu tinta, esclamará din tóte puterile: *Hak Allah! Subhan Allah!* Dumnedieule dreptu! Dumnedieule bune! Si acumu, spre a sterge pentru totu-deauna ori ce suspitiune de fraudá, Sofi, asia dicu Turcii, a farmecatu pe Ismail cu magiciele sale, in cátu acesta a datu ordínu, se se arda arborele numai de cátu, sub pretestu de a preveni poporulu de la ori ce adoratiune superstitiósá a acelu arbore. Cu modulu ace-

minuni, si farmecă cu acestea pe vulgulu credulu intr'atātu, in câtu in urma a fostu in stare a scôte la campu una armata intréga de assecli ai sei. Baiazetu tramite immediatu pe Ali Pasia cu truppele necesarie spre a sparge acele tumulte seditiöse. Acesta invingându

st'a — dicu Turcii — a propagatu impostorulu religiunea sa la Persiani. Dela acestu timpu datéza disput'a cea vehementa intre Turci si Persiani despre religiune. Punctulu principale pre langa care se inverte disput'a loru este, ca Persianii blastema din tôte puterile pe trei descendentii si succésori ai lui Mahomedu, pe *Ebubekir*, *Omer* si *Osmanu*, si i numescu impostori, falsificatori si furi, si nu recunosc de adeveratulu succésore alu lui Mahomedu de câtu numai pe Ali, care, precumu ei afirma, au fostu ucisu de rivalii sei într'o Giamia. Turcii din contra, recunosc pe toti patru de succésori legitimi ai profetului, si le conserva acelasu respectu si reverintia memoriei dupa mórtea loru. Una alta cauza de cërta religiösa intre aceste duöe popora este, ca Turcii indata ce se scöla diminöti'a din patu si inainte de a-si face alu loru *Sabah Nemasu*. suntu obligati, dupa legea loru, a 'si spala piciórele cu apa, si a le freca si sterge bine inainte de a-si pune ale loru *Mest* adeca papucii séu pantoffii. Persianii din contra, tienu ca è de adjunsu ca cine-va la sculatulu din patu se-si frece numai piciórele, si ori ce alta spalare este superflua. Ori câtu de mica si neinsemnata s'ar paré acésta cërta, ea totusi in consecentiele sale è de mare insemnata, cãci prin acésta Turcii si Persianii se considera unii pe altii de cei mai mari inimici, si li se da ocaziune de a-si face unii altoru-a cele mai amare imputari, reprobatiuni si injurii. Turcii numescu pe Persiani, blasfemati, impii, infideli, Kizilbashi séu Capi-rosi (*), si dicu ca sunt mai rei de câtu crestinii. Persianii éراسi la rendulu loru, dau inderetru Turciloru tôte aceste epitetes de injuria si oprobriu. Inimicitia intre aceste duöe popóra atātu este de mare, in câtu Turcii credu firmu, ca pentru totu inimiculu de alta religiune (cu care stau in alta relatiune de câtu cu Persianii); pe care i au omoritu, Duinnedieu le conserva buna remuneratiune pentru acestu alu loru servitiu; dar' in comparatiune cu acést'a, unu Persianu omoritu este egal cu siepte-dieci de crestini. De aci ne potemu esplica si formalitatile ce le observa intre sine aceste duöe popóra candu isi tramitu unulu la altulu delegati. Candu regele Persiei tramite la imperatulu turcescu unu delegatu, atunci acesta intre alte daruri presenta Sultanulu mai întâiu Coranulu, cá si candu ar' voi se dica ca Sultanulu si Turcii se respecte veritatea acestei legi si se o urmeze cá singura cea adeverata. Er' Sultanulu din partea sa, dupa ce a primitu in audientia pe delegatulu persianu, si a lasatu a i se ceti registrulu séu list'a de daruri prin Reisul Kiuttab (de comunu Reis Efendi séu mare-cancellariu), candu acesta ajunge cu cetirea la numele de Coranu, iea si elu in mana Coranulu seu de pe unu pultu ce este in apropiare, ilu saruta, si apoi éراسi ilu pune cu tóta reverintia la locul unde a fostu mai nainte: prin acésta solemnitate silentiösa, elu vre se arate veritatea Coranului seu si falsitatea Coranului Persianiloru.

(*) Fiindu-ca pórta turbanu rosiiu. *Tr. Rom.*

pe impostorul, ilu constringe a se refugia la Ismail (45) Schah (46), unde inse gasi mai multa libertate de a-si lati veninulu, si seduce atātu pe regele cātu si pe intregu poporulu de la calea cea adeverata a Koranului.

BAIAZETU SE RESOLVE A DA IMPERIULU FIULUI SEU ACHMEDU

XXIII. Chiar pe acestu timpu, candu Baiazetu in midi-loculu pazei se tavalia in placerile lumesci, simtindu elu ca se apropia greutatile etatiei betranesci, si tormentatu de acutele dureri de gutta in mâni (47), care si-o contrasse prin necumpetulu seu, veni la idea de a imita esemplulu avului seu, si a abdica de buna voia la tronu. Spre acestu scopu, chiamà la sine pe Achmedu, fiulu seu cellu mai mare, pe care ilu pusese guvernatore in Koni, si ilu declarà de erede alu imperiului; ér in cātu pentru sine, dîse: ca viéti'a ce o mai are,

(45) Ismail a fostu finulu lui Sheik Haidar, a carui mama a fostu fiia a lui Ussunhasan, primulu Sultanu din dinasti'a Turcomaniloru, numiti Baianduriani séu oui albe. Haidar este unulu din pronuniele lui Ali, si insémna Leu. De aci famili'a lui Sheik Haidar pretinde a-si deriva origine din Ali prin alu doilea fiuu alu acestui-a numitu Husein. Haidar si-a perdutu viéti'a intr'una bataja cu regele de Shirvan; si dupa aceea, acésta familia, care era fôrte numerósa, s'a perdutu si stinsu mai cu totulu. Dar' Ismail, unulu din fii sei, a scapatu; si acest'a a fundatu dupa aceea dinasti'a de asta-di, care domnesce de presentu in Persi'a sub supranumele de Sophi. Persianii dicu, ca Haidar a fostu cellu d'antaiu care a inventatu turbanulu rosiiu cu dóue-spre-diece cretie in giurulu capulúi, si a facutu ca totu poporulu seu se pórté asemenea turbanu; care in limb'a persieana se numesce Haidar-Tag, séu corón'a lui Haidar. De aci vine si aceea, ca Turcii numescu pe Persiani *Kissilbasch* séu capete rosie. *Tr. Angl.*

Mai trebe sciutu, ca intre Turcomani au fostu dúe dinastie, d'intre cari un'a se numia *Ak-Koiunli* óie alba, ér' cealalta *Kara-Koiunli* séu óie négra. *Tr. Germ.*

(46) *Ismail Shah*. Regele Persiei, contimpuranu cu Baiazetu. Inimicu incarnatu, si perpetuu alu casei osmanice. Omu fôrte geniale, si care pentru eminentele sale sciintie s'a numeratu intre cei mai eruditi principi; si probabilmente chiar pentru acést'a i s'a datu supranumele de *Sofi*, adeca sapientu (*).

(47) *Gutta in mani*. Crestinii dicu ca Baiazetu a fostu lovit de gutta in picióre. Póte ca si unulu si altulu are dreptu, fiindu ca acésta bóla átaca in generalu cam deodata si manile si piciórele.

(*) Acesta a fostu fundatorele familiei regesci de asta-di in Persi'a, si de la elu a conservatu acesti regi numele de Mare-Sofi péné asta-di. Vedi mai pe largu not'a additionala mai in susu la §. XXII. *Tr. Angl.*

vre se o petréca in retragere la Magnesia, locu unde si avulu seu a traitu in singuratate.

SELIMU SE OPPUNE, DAR' REMANE BATUTU

XXIV. Dar' fiindu-ca elu si-a descoperitu intentiunea mai înainte de ce si-ar' fi castigatu pe mai marii tieiei, si i-ar' fi attrasu in partea lui Achmedu, asiá lucrulu nu i-a successu precumu ar' fi voitu, ci din contra, ceea ce crediuse ca va fi spre binele seu, s'a intorsu chiar in detrimentulu seu. Că-ci Selimu, care era guvernatore in Trapesund, audîndu de transactiunile aceste, 'si aduna trupele provinciei sale, trece cu ele pontulu euxinu, merge la Adrianopole si, pentru ca se nu instraineze de la sine inimele poporului prin cuventulu de rebelliune, ellu pretindea ca a venitu numai spre a-si areta respectulu ce detoresce parintelui seu (48). De aici merge apoi cu două-dieci de mii de ómeni directu la Constantinopole, in sperantia ca Ienicierii despre cari sciá ca i tienu partea, se voru allatura la elu. Baiazetu inse, care bine pricepea intentiunile fiului seu, 'si aduna trupele căte avea atunci in Constantinopole, merge resolutu contra lui Selimu, si in lun'a Gemaziulu evel, anulu Hegirei 917, ilu attaca lauga unu satu numitu Ogriss nu departe de Ciorlu. Lupt'a era lungu timpu dubia; dar' in urma Selimu este invinsu, si constrinsu a lua fug'a. Baiazetu oprește totu omului, de a-lu persecuta, in sperantia, precumu dicea, ca fiulu seu se va correege si-si va veni éراسi in minte, convingêndu-se elu d'in acésta bataia parintiésca, ca Dumnedieu nu incuviintiéza nici-de cumu rebelliunea filorlu contra parintiloru loru. Ér' déca nici de acumu nu ar' vré a se indrepta, atunci trebe lasatu in vindict'a lui Dumnediu, care nici-o-

A. 917

I C. 1511

(48) *Parintele seu.* Turcii. dupa legea loru, sunt obligati, cá dupa una lunga absentia, se-si cerceteze patri'a si parintii deca le sta in putintia. Care neglige acésta, lucră in contra leiei divine. De aci este la ei proverbiulu: « Care cercetéza patri'a si « parintii sei la timpulu cuvenitu, acclu-a face unu lucru chiar' atatu de mare, cá si « candu ar implini peregrinare religiosa la Mecca ». Pentru aceca, déca unu sclavu ar' cere de la domnulu seu, ca se-i permita a cerceta patri'a sa, domnulu nu pôte se-si refuse; séu déca o face, atunci pórta elu sarcin'a pecatului, ér' nu sclavulu seu. Dér acésta a fostu de la Selimu numai unu pretextu, căci singur'a lui intentiune a fostu detronarea parintelui seu; fiindu-ca se scie ca de la suirea lui Baiazetu pe tron, Selimu nu-lu cercetase nici macar' odata.

data nu lasa pedepsiti pe fiii rebelli. Cu modulu acest'a, scapa Selimu prin bunetatea parintelui seu, si merge la Varna(49), si de aici la Kiefe, una cetate maritima in Crime'a tatarica.

BAIAZETU ÉRASI OFFERE CORON'A FIILULI SEU ACHMEDU

XXV. Scapatu de acestu periclu, Baiazetu, care nu cugetà, ca Dumnedieii, ér' nu ómenii(50) suntu cari impartu corónele, crediù ca nu va mai fi acumu nici-o pedeca, de a da imperiulu aceluia, carui-a ilu destinase de mai nainte. Asiá mai tramitè odata dupa Achemedu, si-i face cunoscutu, ca inamiculu si rivalulu este invinsu si allungatu preste fróntarielu imperiului; se vina dar si cu invoirea generale se primésca corón'a d'impreuna cu binecuventarea parintelui seu. Dar' Achemedu, care luase in consideratiune mai matura ofertulu parintelui seu, respunse : ca in vanu se ostenesce a-i conferi acésta favore, fiindu ca scie ca nu numai Ienicierii, ci toti mai marii tiei sunt inclinati lui Selimu, si nu vreu pe altulu imperatu de

(49) *Varna*. Cetate langa marea negra, memorabile pentru batai'a in care a ca diutu Vladislau, regele Ungariei si Poloniei (*).

(50) *Nu ómenii* De si Turcii afirma ca nimica, nici bine, nici reu, nu se póte in-templa fara vor'a lui Dumnedieu, ei totusi asia credu, ca Dumnedieu nu póte se refuse rugatiunea seriósá a unui Mislimanu; cáci, dice Coranulu : « Ó angeri ! servulu meu « m'a confundatu, io me rusinezu ca nu i-amu implinitu rugatiunea sa ». Dar' sunt duo'e lucruri, cari, dupa doctrin'a loru, nu se potu ajunge prin rugatiuni : profeti'a si imperati'a. Acestea, Dumnedieu nu voiesce a le mai da altui-a, fiindu elle degiá date prin decretulu seu divinu, si anume : darulu de profetu é datu lui Mohamedu, si nime altulu dupa elu nu-lu póte avé, ér' imperati'a é data numai casei osmanice ; asia esplica cei mai multi interpreti Coranulu. Si cu modulu acesta subtilulu impostoru s'a pronunsiatu pe sine celu din urma profetu intre toti profetii ; si a stinsu in toti altii. afara de cas'a osmanica, ambitiunea de a adunje la imperati'a, asia in cátu, déca cine-va ar' dice numai in modu ipoteticu : « candu mi-ar' Dumnedieu mie imperati'a, séu darulu de profetu, io asiu face ceea si ceea, » — unulu cá acesta s'ar' considera numai deéatu de unu negatoriu de Dumnediu si apostasiatu de la credinti'a cea adeverata. Unu pecatu acest'a, care nu se póte sterge de cátu prin *Tesdid Iman*, adeca prin reinnoirea credintiei ; ceea ce se face asia, ca nou-convertitululu trebuie se se presente inaintea Imanului adeca a preotului, si in presenti'a a doi séu trei martori se declare din nou professiunea credintiei sale.

(*) Vedi not'a 39 la Capu IV. din Cartea II. *Tr. Rom.*

câtu numai pe elu : asiã nu fratele , nici rivalulu , ci soldatii lui , cari 'i tienu partea , sunt aceia de cari se teme.

LENICERII NU SUFFERE CA BAIAZETU SE MAI TIENA REGINULU

XXVI. Baiazetu vediendu , ca Achmedu desaprôba intentiunea sa , si voindu totusi cá pe Selimu se-lu escluda de la tronu pentru insolenti'a sa si pentru immoderat'a sa bóla de a domni , crediù de bine a-si allege alta cale , si a amena pentru altadata esecutarea propusului seu , in sperantia ca i se va da occasiune mai buna pentru acésta. Dar' era un'a difficultate mare la midi-locu ; cumu adeca se-si revóce declaratiunea de abdicare de la tronu ? câci ori ce dice séu face unu Sultanu , la turci se considera atátu de santu (51) , in câtu nu se mai póte retracta sub nici unu pretextu omenescu. Asia nu-i remase de câtu unu singuru espediente ; adeca , a face pe mai marii tiei , ca ei se róge pe Achmedu se-si schimbe cugetulu , si se primésca corón'a. Mai marii tiei din contra , incuragiau pe Ieniceri a tiené partea lui Selimu , pe cari i duceau unde voiau ei , cu atátu mari vertosu , ca Ienicerii insii detestau pe unu imperatu atátu de móle , care tiene pace acumu de diece ani (52) , ér' soldatii

(51) *Atatu de santu.* Intre titlurile cele mai inalte ale Sultanului in locul primu este acelu-a candu i se dice : *Ssilullah* séu Umbr'a lui Dumnedieu ; ceea ce însãmna , a se suppone cu totiè edictelor sale , ca si candu ele ar' veni de la Dumnedieu , si nimenu nu este iertatu a li se oppune. Ca proba despre acést'a vreu se reproducu aci unu casu particulariu , ce s'a petrecutu pe timpulu parintelui meu. Candu Mahomedu IV a trecutu cu armat'a sa , in lun'a lui Maiu , in Moldavi'a spre a obsedia cetatea Camieneti , isi aduse aminte ca acumu este chiar pe acelu timpu , candu in Constantinopole se gasescu ceresie cópte ; si fiindu chiar la mésa , intrebà pe marele veziru : cumu de n'a adusu ceresie pe mésa ? Vezirulu tramisse immediatu pe unu Kapudgi Bashi la principele Moldaviei cu ordinulu , ca numai decátu se-i castige ceresie pentru més'a Sultanului. Principele se escusà si dise , ca pe timpulu acesta anca nu sunt ceresie , ele abia se potu capeta in Iuniu. Atunci Kapudgi Bashi replicà : « O ! principe , candu poruncesce ceva imperatulu , atunci nu se cuvine a dice ca « cutare lucru nu este séu nu se póte face ». Asia principele , cá se-lu faca se-i créda , tramite prin Kapudgi Bashi vre-o cateva ramuri de ciresiu cari abia erau anca in-florite. Mahomedu vediendu-le , esclamá : *Ghiaur Vilaieti sovuk imish* , tierile infideliloru sunt reci ! Acésta se póte interpreta in dóue sensuri : séu reci de la natura , séu unu lucru esecrabile si contrariu religiunei mahomedane.

(52) *Diece ani.* Esperienti'a constanta a probatu , ca pacea si quietea nu sunt folositorie acestui poporu. Si ei , déca nu sunt ocupati cu vre-unu inamicu esternu , se in

dupa pace atātu de lunga nimicu nu doriau mai ferbinte că turburari si belluri intestine.

EI RECLAMA PE SELIMU SI-LU ADUCU LA CONSTANTINOPOLE

XXVII. Mai marii tiererei tramitu in secretu scrisori la Selimu, si-i anuncia ca ei toti in unanimitate sunt resoluti a-lu primi de imperatore, si nu voru a suferi ca Baiazetu se abstea de la declaratiunea ce a facutu de a abdica la tronu. Selimu, infricatu pôte de periclulu de mai nainte, refusa la inceputu de a-si da invoirea, si lasa conspiratoriloru a le spune : ca é gat'a a-si varsa sangele pentru ori-care d'ntre ei, anca si pentru cellu mai d'in urma soldatu, dar' nu voie-sce a face nici cellu mai micu pasiu contra vointiei parintelui seu, mai alesu ca esperienti'a din urma l-a invetiatu, ca man'a lui Dumedieu lucra in contra sa. Ienicierii recepându acestu respunsu, au tramisu d'in partea loru pe Ssemberekci Bashi (53) la Selimu, ca se lu róge din nou, si se-i sp una ca sunt gat'a a se lega prin juramentu cu totii, ca nu se voru asidia, péné candu nu-lu voru vedé pe tronu, fia chiar si in contra vointiei parintelui seu. Selimu in urma s'a lasatu invinsu prin acésta promissiune, si pleca de la Kiefe cu vre-o cativa urmasi ai sei ; si totu sub pretestulu de mai nainte merge la Constantinopole. Indata ce se lati scirea despre sosirea lui Selimu, Ienicerii se adunara trupe-de-trupe pe strade, si plini de bucuria mersera inaintea lui péné la Top-Kapù (54). Selimu

torcu cu furi'a loru contra imperatului, si cá racii se mananca unii pe altii. De aici este proverbiulu loru. care dice : *Elharekietul Berekiel*, séu miscarea è fericirea, a-deca : *qri-ce schimbare aduce cu sine fericire. Cáci. afara de aceea ca ei au o inclinatiune naturale la rebelliune, de unde apoi urméza ca ei nu potu avé nici-o pace între sine, dar' chiar si legea loru le demanda a nu tiené lungu pace cu crestinii si cu nici-unu poporu care nu crede in Mahomedu. Una atare pace lunga ar' impedecea propagarea religiunei loru, si ar' da ocasiune la rebelliuni intestine permanente. — Se revenimu la cuventulu diece ani. Turcii dicu aci puru si simplu *Hali Seman*, a-deca : câtu-va timpu. Eu inse numeru diece ani. Scriitorii crestini sunt de acordu cu Turcii ; ei dicu, ca Baiazetu a statu câtu-va timpu pe pace, si ca podagr'a l-a tienuu cá legatu in casa.*

(53) *Semberekci Bashi*. Acesta a fostu odinióra superintendentele baterieloru si altoru instrumente de bataia. Semberek insémna machina de spartu pietre, si Bashi, capu-directoru, presidente. Asta-di acestu officiu nu mai este in usu.

(54) *Top Kapù*. Dupa etimologia insémna port'a machineloru de bataia. Este in par-

incungiuratu de una banda de acesti soldati, intra in cetate, si trage dreptu la campulu Iéng-ibagce, (55) unde Ienicierii redicassera corturi pentru elu.

RESPUNSULU LUI SELIMU CATRA TRAMISULU PARINTELUI SRU

XXVIII. Baiazetu s'a turburatu, audíndu de aceste lucruri neasceptate si vediendu ca aci nu póte face nimica cu puterea, se determiná a imblandi pe fiulu seu cu cuvinte gentile. Dreptu aceea, in a opt'a dí, pe candu credea ca se va fi stemperatu foculu vehémentu alu fiului seu, tramite dupa Marele Veziru Kodgia Mustafa Pasia (56), si-lu insarcina a spune in numele seu lui Selimu urmatóriele: « Déca
« doresce fiulu meu se me védia, si se aiba binecuventarea mea,
« pentru ce intardia, si nu vine la mine? ér déca prin acésta pro-
« cedere a sa, vré numai se-si ascunda intentiunile sale impie,
« atunci pentru ce perde atátu-a timpu in vanu? » Vezirulu merge si implinesce insarcinarea, espunendu lui Selimu, cu totu respectulu cuvenitu, porun'ca Sultanului. Selimu intielegea bine curs'a ce-i intindea parintele seu, si raspunde vezirului in termini totu atátu de acuti si ambigui: « Du-te — díse Vezirului — si spune pa-
« rintelui meu 'ca nu voiescu nici-decumu a nu me suppone porun-
« ciloru sale; d'in contra, sunt gata a merge, ori unde m'ar' tra-
« mite; dar' ilu rogu, se binevoiésca a me lumina asupra unoru
« dubietati, ce apasa inim'a mea in starea presenta a lucruríloru.
« Sofi Ogli, (57) unu omu fara insemnetate, sa resculatu in Orientu,
« si cu una celeritate surprindietória a facutu progressu atátu de
« repede, in câtu devastandu tierile ottomane, au ajunsu cu armele

tea occidentale a cetatiei, pe strad'a cea mare intre *Edreni Kapusi*, séu port'a adriapolitana, intre *Silivri Kapusi*, séu pórt'a sillebriana. Pe strad'a acést'a sunt nisce turnuri mari, in cari Turcii tienu pravulu de pusca, si de aici ilu distribuiescu pe la lòcurile unde au trebuintia.

(55) *Ieng ibagce*. Dupa sensulu originale insémna o gradina nuóa. Este unu spatiu in estindere cam de unu milu; asta-di este liveda unde pascu caii, si se numesce la ei *Ciair*.

(56) *Kodgia Mustafa Pasià*, séu betranulu Mustafa. Acest'a a lasatu a se edifica in Constantinopole un'a casa de cambiu mare de pétra si spatiósa pentru comoditatea comerciantiloru; si care péné in diu'a de asta-di pórt'a numele seu.

(57) *Sofi Ogli*. Ismail regele Persiei.

« sale cucerit6rie p6n6 la Cesarea ; si voi, in locu se ve redic6ti in-
 « tru aperarea acestoru provincie, stati ca nisce spectatori otiosi la
 « victoriile sale. Si de alta parte, unu Cercassianu (58) obscuru si
 « dupa nume si dupa origine, si care ar' fi trebuitu se se prosterna
 « la armele osmaniloru, a ocupatu nu numai Egiptulu, ci anca si
 « alte mai multe tieri in Syri'a cari odini6ra erau sub potestatea n6-
 « stra, si le tiene anca si asta-di c6 si candu acelea ar' fi ereditatea
 « sa legitima. La at6tu dispretiu au ajunsu maiestatea imperiului,
 « at6tu de respectata sub antecessorii nostri?! Si acei, cari inainte
 « de a sta sub numele lui Baiazetu au fostu respectati de pop6rale
 « vecine ca eroi invincibili, acumu, totu sub acelasiu nume, sunt
 « insultati si tractati de omeni effemeiati si inepti la intreprinderi
 « mari! Unde este acumu glori'a sceptrului oliosmanu? Unde 6 dis-
 « ciplin'a militara? Unde zelulu de a propaga credinti'a? Unde ar-
 « tea de a governa? Se p6te 6re d6ce la noi : ca imperiulu cresce?
 « P6n6 acolo amu ajunsu, in c6tu inimizii se nu se mai t6ma de
 « noi? Ne potemu noi 6re lauda : ca ard6rea soldatiloru nostri odi-
 « ni6ra invincibili, s'a conservatu p6n6 asta-di? Intr'adeveru, ca cu
 « modulu acesta, gloriosii nostri antecessori n'au redicatu nici tro-
 « nuri, nici marginile imperiului nu le-au lat6tu. D6ca consideramu
 « acumu t6te acestea, apoi eu lasu parintelui meu se judece, 6re
 « pctu reman6 fara a fi pedepsiti acei-a, cari s6u prin consimtie-
 « mentulu (59), s6u lasarea, ori neglidenti'a loru, au causatu aceste
 « reutati? Si d6ca aceste corruptiuni nu se voru vindeca curendu
 « si d'in bunu timpu, atunci nu bravurei inamiciloru nostri, ci l6nei
 « n6stre proprie, va trebui se adscriemu ruin'a ce se apropia, si
 « care este mai inevitabile a imperiului nostru ».

BAIAZETU ABDICA IN FAVOREA LUI SELIMU, SI SE RETRAGE LA DYMOTICA

XXIX. Vezirulu intornandu la Sultanulu, si aduc6ndu respunsulu
 fiului seu, Baiazetu a replicatu acestea : « Vedu pr6-bine, ca fiulu
 « meu nu are intentiunea de a cerceta pe tatalu seu, ci, cu dreptu

(58) *Unu cercassianu*. Regele Egiptului.

(59) *Consimtiementu*. Perfidulu fiu c6rca aci pretestu spre a detrona pe tatalu seu
 si a-i lua vi6ti'a.

« ori fara dreptu, a ocupa imperiulu. Si chiar ceriulu anca, lui i l-a « destinat; despre acést'a m'amu convinsu d'intr'unu visu (60) ce « amu avutu in nóptea trecuta; amu vediatu adeca, ca soldatii au « pusu coron'a mea pe capulu lui Selimu. Fiindu-ca dar io tienu ca « este lucru impiu de a întreprinde séu a face ceva, ce este contra « vointiei lui Dumnedieu, asia me suppunu in tóta umilinti'a pro- « vedintiei divine, si prin acést'a depunu coron'a; si vreu, si ordinu « ca pe Selimu de adi inainte totu omulu se-lu recunósca de impe- « ratu, si se fia onoratu de toti ». Immediatu dupa acésta, Baiazetu insciintéza pe Selim despre resolutiunea sa, si-i cere permissiunea de a se poté retrage in viétia privata la Dymotica. Selimu róga pe tatalu seu se remana in palatulu celu nou, ca-ci elu, avendu si regimulu, se îndestulesce cu palatulu celu vechiu. Baiazetu inse remane si insiste pre langa cererea sa de mai inainte, dítcându între altele, ca: duóe sabii (61) nu potu incapé nici-odata intr'una si aceeasi téca (62). Asia invinse in urma si cererea i se implini, si luandu cu sine lucrurile cele mai pretióse din camer'a de thesauri, si insoçitu de Iunus Pasia (63) si alti câti-va amici ai sei, se departà din Constantinopole in 18 ale lunei Safer, anulu Hegirei 918.

A. 918

I. C. 1522

SELIMU SE INCORONÉZA

XXX. Selimu cu mai marii tierei pléca inainte, si astépta pe tatalu

(60) *Visu*. Turcii sunt fórté superstitiosi la visuri. Ei credu ca sufletulu curatu alu unui musulmanu vede in visu lucrurile de cari trebe se se pazésca. Ei au o carte numita *Vakaa Name* (carte de visuri) séu interpretele visurilor, care o consulta in assemenea casuri. Dar ei dicu : *Diush ghiorende deghiul dur, ghiorunde dur*, adeca : eventulu visului nu depinde de la care l-a visatu, ci de la care l-a interpretatu. De aci, déca cineva dice : amu avutu unu visu asta nópte; toti striga dintr'odata : *chair-ola (*)!*, si prin acést'a credu, ca déca si visulu in sine ar' insemna ceva reu, chiar inse prin acésta strigare, reulu se poté deturna.

(61) *Duóe sabii*. Se pare ca a facutu allusiune la dis'a lui Alexandru celu mare : « Precumu duóe lumini de sóre nu potu incaldi Iumea, asiá duoi imperati nu potu governa unu imperiu.

(62) Pe arabicesce, insémna : Elseifani la iadstamassni Gimd vahad. *Tr. Germ.*

(63) *Iunus Pasia*. De la cuventulu ebraicu Iochanan, séu Ion. Totu asiá Ion profetulu la Turci se numesce *Iunus Peigamber*.

(*) Insémna : é bine ; é semnu bunu. *Tr. Germ.*

seu in Kuciuk-Cekmedge (64), distantia de două ore de la Constantinopole. Aici a vorbitu cu elu despre consolidarea Statului, si, cá si candu ar' fi voitu a espia inobedenti'a sa trecuta prin present'a sa umilire, a cerutu se-i dea binecuventarea parintiésca. In urma se desparti de tatalu seu, se întórse la palatu, si primi diadem'a imperiale cu tóte solemnitatile usitate.

MOARTEA DE MARTIRU A LUI BAIAZETU

XXXI. Intr'aceea Baiazetu isi continua calea sa mai departe; dar' in pasiu atátu de incetu, in cátu, sub pretestu de indispositiune, mai la totu satulu se opria; ceea ce a suscitatu in fiulu seu suspitiunea, ca elu ar' spera se fia chiamatu la guvernul (carui nevrendu a resignatu) prin chiar propri'a miscare a poporului. Póte acést'a era caus'a, ca elu, departatu abia patru-dieci de mille de la capitala si-a terminatu viéti'a prin una neasceptata mórte de martiru (65). Auddindu Selimu despre mórtea parintelui seu, ordiná numai decátu marelui Veziru si mai-mariloru tiei, se-i aduca cadavrulu la Constantinopole. Elu insusi imbracatu in vestminte de doliu, la reintórcerea acestoru-a'a esitu pedestru péné afara de cetate, si cu mare pompa, cá in triumfu, petrecu cadavrulu in cetate, si ordiná a'lu immormenta in Giami'a fundata de insusi Baiazetu.

SUCCESSORII SI CALITATILE LUI BAIAZETU

XXXII. Baiazetu a vietuitu siese-dieci-si-duoi de ani, si a domnitu patru-dieci-si-duoi (66). Elu au ayutu cincii fii: pe Achmedu, Selimu, Shehinsah, Alemshah, si Korkudu, despre a caroru sórte

(64) *Kuciuk-Cekmedge*. Unu micu podu de trasu, care in urma s'a prefacutu in podu stabile, dar' totusi a conservatu numele de micu, pentru a se poté distinge de unu altu podu mai mare. Kuciuk-Cekmedge inse, despre care é vórb'a aci, este una cetate care inainte de acést'a era cunoscuta sub numele de Athyra. Ea este situata pe calea ceea mare ce duce la Adrianopole in distantia de două ore dela Constantino-pole, si de siese de la Buiuk-Cekmedge (adeca de la podulu celu mare).

(65) *Mórte de martiru*. De aci se poté deduce, ca nu este fictiune ceea ce Philip Loniceru, pa urm'a lui Antoniu Moenevin, dice despre mórtea lui Baiazetu. Elu (la Tomu I. Partea V. capu 22). dice, ca Baiazetu a fostu ucisu pe cale de man'a unui medicu evreu; cu tóte aceste Turcii nu vreau a confessa nici-de-cumu apriatu acésta fapta.

(66) Tr. Francesu pune cu erróre trei-dieci-si-duoi ani. *Tr. Rom.*

vomu vorbi mai in josu. Déca potemu crede istoriografiloru turci, apoi Baiazetu a fostu unu principe valorosu , activu , si de unu spiritu invincibile chiar si in cele mai mari adversitati, si de una taria corporale, castigata prin exercitiu, atâtu de robusta, in câtu puçini erau lui assemenea, si nici unulu nu'lu intrecea. Elu era unu punctualu observatoriu alu legeri, si mare patronu alu invetiatorulu ; in câtu fia-carui din acesti-a nu numai ca-i dá una pensiune anuale de câte diece Aktce (67), dar' anca avea grati'a de a-lu imbraca cu Softa (68), si a-lu provedé cu cele necesare pe fie-care dupa conditiunea sa. Elu insusi atâtu era de versatu in tôte partile literaturiloru, in câtu insusi poporulu seu ilu tienea de capu nu numai alu imperiului, ci anca si alu invetiatorulu. Prin dispositiunile sale séu prin favorabil'a sa fortuna, nu numai ca a melioratu imperiulu osmanu , dar' anca a purtatu belluri glorióse si regaturi vaste a cuceritu. Elu a spendatu mare parte a venituriloru sale intru ardicairea de edificii, cari au fostu destinate pentru glori'a lui Dumnedieu (69). Elu lasá a se repara murii cetatiei, ruinati in multe locuri prin unu cutremuru de pamentu ; si pe piati'a caldarariloru (70) lasá a se construi un'a Giamia pompósa si de una architectura admirabile, ér' alt'a in Amasi'a, de si nu atâtu de mare, dar' totu atatu de frumósa si eleganta : ne mai memorandu multele Medrese si Imarete, ce au fundatu in nenumerate locuri. Afara de aceste edificie, destinate servitiului divin, elu a edificatu aprópe de Osman-gik pe riulu Kissil-Irmak (71) unu podu de marmure de nóue spre

(67) *Aktce*. Insémna albu, de la traducerea cuventulu grecescu ἄκρον. O speçie de moneta, cea mai mica si in valóre si in pondu de câtu tôte celelalte (esceptandu diumetate-pfenigii numiti Mankiri). Una-suta-duóe-dieci de acesti aspri facu unu leu, ér' trei-sute facu unu ducatu venetianu.

(68) A se vedé not'a 30 la Capu IV din Cartea I. *Tr. Rom.*

(69) *Glori'a lui Dumnedieu*. Despre tôte edificie dedicate lui Dumnedieu , se dice in generalu ca sunt edificate in onórea lui Dumnedieu. *Hak Ioline*, séu in arabicesce *fi Sebilullah* ori *fi Tarikullah*, insémna, in calea Domnului (*).

(70) *Piati'a caldarariloru*. Situatu nu departe de vechiulu palatu , numitu in timpulu anticu Χαλκοπράτης.

(71) *Kissil-Irmak*. Riulu rosii.

(*) Turcii intrebuintiéza totdeauna acésta frasa, candu é vorb'a de Dumnedieu , de religiune, séu de binele publicu. *Tr. Germ.*

diece arcuri, si altulu de pétra taiata totu cu atâte arcuri in provinci'a Sarichan preste riulu Giossui (72).

UNU ESEMPLU SINGULARIU DE PIETATEA SA

XXXIII. Inainte de a purcede mai departe, trebe se mentionezu unu specialu esemplu de pietate a lui Baiazetu, care Turcii ilu tienu demnu de tôte laudele. Se dice adeca, ca in viéti'a sa, tóta pulberea, ce in cursulu espeditiuniloru sale s'a legatu de vestmintele sale, o a strinsu si conservatu cu tóta grigea, si scurtu inainte de a muri, a lasatu cu limba de morte si conjurandu pe toti carii-lu assistau, cá din acea pulbere se arda una mare caramida, si se i-o puna in grópa sub braçiulu dreptu in locu de perina; adaogéndu ca elu in tóta viéti'a sa a tienutu fôrte multu la acestu Hadis, (73) séu proverbiu: «*Min Igbiratu Cademahu si Sebiluiah, harem Allah aleih*» «*Ennare*; adeca: «Ale carui picióre sunt batute de pulbere in calea «*Domnului*, pe acelu-a Dumnedieu ilu va mantui de foculu infer-«*nului*».

(72) *Ghiossui*. Apa de ochi; in sensu metaforicu, lacrima. Cá si *Ghios Iashi*, umediél'a séu sorgintea ochiloru.

(73) *Hadis*. Acést'a insemnéza propriamente oraclulu unui profetu falsu, care dupa opiniunea Turciloru, se pronuncia in spiritu cu totulu profeticu. Cáci Turcii impartu profetiele din Coranu in dué parti: un'a divina, séu aceea care o a profetítu Mahomedu, inspiratu de Archangelulu Gavrilu, si acest'a o numescu *Hadisul-Kudus* (*); si alt'a profetica, care insusi Mahomedu din inspiratiune divina o a profetítu, si acést'a la ei se numescé *Hadisun Nebevi*.

(*) Sententie divine. *Tr. Germ.*

Domnitorii in Europ'a, contimporani cu Baiazetu II., au fostu:

In Germani'a: Fridericu IV. de Austri'a, 1439—1493 si Maximilianu III. 1493—1518.

In Angli'a: Eduardu V. 1483; Richardu III. 1483—1485; Enricu VII. 1485—1509; si Enricu VIII. 1509—1546.

In Franci'a: Carolu VIII. 1483—1498.; si Ludovicu XII. 1498—1515. *Tr. Angl.*

ISTORI'A

DOMNIEI LUI SELIMU I

ALU NOULEA IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU III. DIN CARTEA III.

ACHMEDU REBELLU

I. Selimu, supranumitu Iavus, (1) s'a nascutu la anulu Hegirei 872, pre candu avulu seu Mahomedu era inca în viétia, si tatalu seu

(1) *Iavus*. Sensulu propriu alu acestui cuventu este : *feróce séu selvaticu* si de aceea *passionatu*. S'a datu, precumu se dice, acestu supranume lui Selim, (*) pentru natur'a sa rabiata si tiranica, cu care persecutá nu numai pe criminali ci si pe innocenti, ba chiaru si pe tatalu séu si pe fratii sei, cá si candu i-ar' fi fostu inimici. Se dice despre acestu Sultanu, ca intr'o di a datu ordinu marelui seu Viziru, de a arbora códele de calu la port'a palatului seu, cá semnu de una prossima espeditiune, si de a asiedia corturile intr'unu locu bine accomodatu. Vezirulu isi permise numai intre-barea, ca : in ce locu voiesce Maiestatea Sa se se puna corturile ? ; Selimu in locu de a 'i respunde, lasá immediatu a-i taia capulu. Successorele acestui viziru avu aceeași sórte anca in aceeași di. Dar' alu treilea Veziru, invetiandu d'in esemplulu celoru duoi, a pusu corturile spre tóte patru parti alle lunei, si a facutu cu admirabile promptitudene tóte preparativele necessarie la espeditiune. Intrebandu-lu dupa aceea Sultanulu : déca, si in ce locu a facutu preparativele pentru espeditiune ? Vezirulu a respunsu : tóte sunt gata, potemu pleca ori in care parte veti gasi de cuviintia Atunci Sultanulu replicá : « mórtea celoru duoi d'ántáiu a salvatu viéti'a celui de a treilea, si mie mi-a datu unu veziru bunu ». Dintre toti atáti imperati ai Turciloru,

(*) *Selim*. insémna, nevinovatu, perfectu, pacificu. *Tr. Germ.* De aci póte se deriva unguresculu *szelid, szerény*, blandu, modestu, etc. *Tr. Rom.*

A. 918
I, C. 1512

Baiazetu Domnu in Amasi'a. Acesta, precumu amu vediatu in capulu precedentē, a fostu detronatu, si dupa aceea s'a proclamatu Selimu imperatore alu osmaniloru in 19 ale lunei Safer anulu Hegirei 918, fiindu in etate de 46 de ani. Fratii sei n'au avutu curagiulu de a se oppune acestei procederi, séu pentru ca Selimu avea soldatii in partea sa, séu pentru ca credeau ca astfelu voru poté imblandi natur'a sa feroce. Numai Achmedu singuru, care cunoscea pré bine dispositiunea inimei lui Selimu, si sciá ca, pênê ce va fi acesta pe tron, nicaierea nu va poté fi in securitate, se resolvi, in desperatiunea sa, séu de a-lu sterge din cale séu de a muri insusi. Si sedusu de fals'a sperantia, ca unii magnati numai la aparentia ar' tiené partea lui Selimu, si usioru ar' trece in partea sa, aduná tóte trupele din Amasi'a, si cugetandu ca è mai consultu a intra in tierile fratelui seu, se prepará a trece in Europ'a.

ACHMEDU INVINSU SI STRANGULATU

II. Abiá luase Achmedu acésta resolutiune, si indata fù descope-

uniculu Selimu a fostu care, dúpa ce ajunsu pe tron, a lasatu se-si rada barb'a; ceea ce este contra precepteloru Coranului si contra usului introdusu Este lege la turci, care ordina ca fiii imperatoru trebe se-si rada barb'a inainte de a ajunge la tron, ér' dupa aceea se si-o lasa se crésca. Selimu, infruntatu odata de Mufti in modulu celu mai gentile si affabile, ca pentru ce isi rade barb'a, elu respunde: « 'mi « radu barb'a, cá vezirii mei se nu aiba de ce me prinde ». Turcii mai dicu anca despre acestu Sultanu, ca avea totdeauna la sine si purtá, in mana una maciuca scurta, numitu Topus; si ca, la acest'a ar' fi datu ocasiune urmatóri'a intemulare. Anca pe timpulu parintelui seu, unele provincii invecinate cu Persi'a, respundeau acestui imperiu, pentru a sustiene pacea, unu anumitu tribut u anuale de tapete, ce se numiau *Giul*. Murindu parintele seu, gubernatorele acestoru provincii tramite la Selimu se-lu intrebe, déca se mai respunda Persianiloru acestu micu tribut u ori nu? Selimu respunsu: « Spuneti acelor u infideli, cu capete rosie, ca tatalu tapeteloru a tre- « cutu din lume, si in locul u lui a venitu tatalu maciuceloru ». Fras'a de « tatalu ma- « ciuceloru », o au imprumutatu Turcii de la Evrei si Arabi, si insémna unu omu care are in abundantia cutare ori cutare lucru; precumu *Ebul Iman*, insémna tatalu credintiei, séu omu plinu de credintia; *Ebul Sulh*, tatalu pazei, séu omu plinu de pace, omu pacificu; *Altun Babasi*, tatalu aurului, adeca abundante in auru; *Devlet Babasi*, tatalu fericirii, séu omu imbetraniu in onóre. In acestu sensu, Selimu numesce pe tatalu seu Baiazetu, *Giulgi Babasi*, tatalu tapeteloru, fiindu-ca a datu tapete Persianiloru, ér' pe sine se numesce tatalu maciuceloru, fiindu-ca in locu de tapete a destinatu arm'a si maciuc'a. Turcii au o multime de istorii de aceste despre Selimu, pe care inse noi, pentru a scurta, le omitemu.

rita lui Selimu prin spionii sei, pe cari i avea in tóte partile. Spre a innabusi asia dar' acésta flacara, si a surprinde pe fratele seu inainte de ce si-ar' fi potutu aduna tóte trupele sale, trece cu armat'a sa canalulu constantinopolitanu si intra in Asi'a. Achmedu, de si vediu ca planulu seu este prea curendu descóperitu, totusi, fiindu-ca vedea ca trebe séu se invinga séu se móra, se puse in fruntea trupeloru câte isi putu aduna, si merse cu inima a intimpina pe fratele seu la Ieng-ishedir. Lupt'a a fostu un'a dintre cele mai furióse. Achmedu luptá in frunte, si luptá cu eroismu, in cátu nu o data isi readună aripele sale risípite. Dar' in urma, armat'a sa a fostu cutrupita de numerulu mare alu inamicului, si, dupa mari perderi, nimicita cu totul. Cei mai multi voiau mai bine a muri, de cátu a-si lasa locul pe care ilu áperau; si numai puçini au incercatu a scapa prin fuga. Intre acestia era si Achmedu, dar' a fostu prinsu de viiu, si strangulatu la momentu. Elu este immormentatu in Prus'a.

KORKUD PEDEPSITU CU MOARTE FARA CAUSA

III. Dupa acésta victoria, lasandu Selimu cátu-va timpu de respirare trupeloru sale, descinse cu ele contra fratelui seu Korkud, pe care anca tatalu seu ilu pusese Domnu in Magnesi'a. Korkud se purtá péné acumu cu totu respectulu catra fratele seu, si mai bine ar' fi voitu a sufferi ori ce i-ar' fi dictatu sórtea, de cátu cá se-si spurce manile cu sange de fraticidiu. Dar' vediendu ca umilinti'a si suppunerea nu se respecta, si celu pe care ilu crutiá, insetá dupa sangele seu, se resolví a nu muri celu puçinu neresbunatu, si merse cu trupele câte le avea sub comand'a sa contra lui Selimu. Dar' Selimu cu armat'a sa bine disciplinata si fórté numerósa, invinse si disperse fórté usioru trupele fratelui seu. In acésta desperata stare, Korkud scapà prin fuga; dar' perasitu de ómenii sei, râtécia fara servitori si companioni noptea singuru prin căli neamblate si locuri deserte, ér' diu'a se ascundea prin spelunçe intunecóse si orribili. De aci se dicea, ca elu vre a imita esemplulu lui Gemu, (2) se fuga la

(2) *Gemu*. Io credu ca acést'a este numai una ironia din partea Turciloru, de óra ce se scie bine ca Gemu a fostu omoritu la crestini (*).

(*) A se vedé not'a 20 la capu II. din Cartea III. *Tr. Rom.*

crestini si se le c era scutulu contra violentiei fratelui seu. Selimu in-grigiatu ca Korkud fugindu la crestini ar' poté se dea acestoru-a consiliuri desastr se statului osmanicu, ordin  ca se caute dupa elu cu mai multa diligentia. In urma, asi  a voitu fatulu seu, c  se 'lu gas ca unu soldatu in cavern'a sa, se'lu scóta de aici si se 'lu duca inaintea lui Selimu. Acesta, fara se-i lase timpu a se defende, de si o cerea cu taria , ilu d de numai de c tu pe man'a carnicelului (3) , care immediatu ilu si strangul .

**SELIMU INTRA IN PERSI'A SI INAINTE DE A INTRA IN LUPTA SE CONSULTA CU
MARELE VEZIRU**

IV. Selimu, dupa ce a nimicitu, precumu amu vediutu, pe rivalii imperiului seu, si a mai curatitu din cale pe unii inimici de casa (4), se intórse cu t te cugetele sale la cuceriri esterne. Intre toti inimicii sei esterni, celu mai de capetenia era fara dubiu Sultanu Gavri , regele Egiptului, cu care, dupa multe certe, Baiazetu facuse pace. Dar nu era nici securu nici consultu de a-lu attaca , inainte de a in-vinge si nimici pe Kisilbash Shahi (5). Acest'a daduse destule probe de inimicit'i'a sa, pentru-că Selimu se se téma, ca până candu va fi ocupatu cu trebile in Egiptu, Persianii ar' poté se attace pe osmani si se neval ca in tierile acestoru-a. Inimicitiele int re aceste du ce pop ra erau anca si mai acute, de candu cu schimbarile eretice ce le introdusese Sheitanu Kuli in Coranu, si cari prin aprobatiunea a insusi regelui infectassera t ta Persi'a, si fecera din acestu poporu inimicu de m rte a toti adeveratii sectatori ai Coranului. Din aceste consideratiuni, Selimu se resolvi a umili pe Persiani inainte de a purcede la alte intreprinderi. Asi  , la anulu Hegirei 920 trece cu

A. 920

I. C. 1514

(3) Ghide, hoheriu, esecutoru, justitiariu etc. *Tr. Rom.*

(4) *Inimici de casa.* Adeca unii servitori mari de curte, cari in secretu tieneau partea lui Baiazetu, si pe cari Selimu i-a pedepsitu cu m rte pe toti.

(5) *Kisilbas Shahi.* Regele Capu-rosiloru. Acesta   Ismail Sofi , celu mai intieptu si mai invetiatu intre toti regii persiani. Suditii sei l-au numeratu intre santi, fiindu ca pe timpul seu si sub auspiciile salle s'a implinitu reformatiunea in Coranu, precumu amu relatatu intr'o nota mai in susu (*).

(*) A se ved  not'a 42 la capu II. din Cartea III. *Tr. Rom.*

una armata numerósa in Asi'a si la Tibris (6), un'a din cetatile principali ale Persiei, intr'unu siesu numitu Cialduran (7), da de armat'a inimica, care nu era mai puçinu numerósa de câtu a sa, apoi indata chiama pe veziri si pe ceialalti officari mai de frunte, si-i consulta ca : ce êste de facutu ? Ei toti erau de opiniune, cá se nu se precipite lucrulu ; soldatii sunt fatigati de lung'a cale, si ar' pote se usio-reze victori'a inimicului ; pentru aceea, mai bine se se amène batai'a pênè la diu'a urmatória, si se se lase armatei timpu dè a se reculege. Toti aprobara in unanimitate acésta opiniune , singuru Selimu a fostu in contra, si dise : « Consiliulu ce dati voi, nu este mai « puçinu favorabile inimicului cá nóue. Au ei nu sunt osteniti de cale « cá si noi ? Eu nu vedu dar', pentru ce se le damu timpu a se re- « culege, si a se prepara mai bine pentru lupta si a ni se oppune cu « mai multa vigóre. Intr'adeveru, ca acumu vedu gresiél'a cea mare « ce amu facutu, ca nu i-amu atacatu indata candu i-amu vediutu. « Si nu inainte , ci dupa bataia, se ne fimu consultatu de respirarea « necessaria ostirei nóstre.»

APROABA OPINIUNEA LUI PIRI PASIA

V. Dupa ce a disu aceste cuvante, dissólve consiliulu si da ordinu a se prepara la lupta. Si immediatu tramite dupa Defterdarulu (8)

(6) *Tibris*. Puçinu dupa aceea, Persianii au reocupatu acésta cetate, si o tienu pênè in diu'a de asta-di.

(7) *Cialduran*. Dupa opiniunea mai multoru-a , acesta¹este unu siesu spatiosu , care se intinde pre sub murii cetatiei Tibris, si pórtu pênè asta-di acestu nume. Altii dicu ca este o cetate mica nu departe de Tibris. In sensu etimologicu , insémna un omu care espune ceva lucru la furi, de la verbulu *cialarum* (*), a fura ; de unde apoi deriva *cialdururum*, a face se fure. Asemenea mai insémna anca : a face larma, a ciocani, a face pe cineva se ciocanésca, etc.

(8) *Defterdarulu*. Cuventulu acest'a se deriva dela persiculu *Defter*, comptu séu carte de accomptari, si *dar*, a purta, a tiené ; séu déca place cui-va mai bine, de la grecesculu Διφτέρα, pelle, pergamentu, ori velinu, pe care se póte scrie. Defterdaratulu este unu officiu fórtè insemnatu la curtea ottomana ; si persón'a care imbraca acésta sarcina, are dispositiunea asupr'a de tóte veniturile esterne. Dara candu pórtu acestu officiu unu secretariu séu *Effendi*, elu nu póte se faca nimica fara consensulu mare-lui veziru. Din contra, candu unu Pasia cu trei tuguri are acestu officiu . elu póte

(*) Póte de aci se deriva unguresculu *cialni* (csalni) a incela ; *csaló*, incelatoriu , *csalárd* incelatoriu. etc. *Tr. Rom.*

Piri (9) Pasia, care nu luase parte în consiliu, și-i cerea opiniunea asupra casului presente. Acesta fora se fia știutu cugetulu impe-

se iea Tugra cu sine fara scirea vezirului, și se publice fermanulu sub numele seu propriu. Dar' acést'a se intempla fôrte arareori, și numai în casulu candu vezirulu este unu omu ignorante și n'are capacitatea pentru astfeliu de lucruri; atunci imperatulu și-alege unu omu de încredere și cu auctoritate, pe care-lu însărcina cu administrarea finantielor. Defterdarulu are sub direcțiunea sa douăspre-diece cancelarii, numite *Calem*; aici incurgu tôte veniturile, tributele și vâmurile din totu imperiulu, și de aici se distribuie stipendiile militari; dar tôte aceste în diverse cabinete și sub altu direttore său superintendente. Defterdarulu sta în capulu primulu cabinetu; de aici se dau tôte mandatele atâtă câtră celelalte cabinete său cancelarii, câtă și catra totu imperiulu, pentru redicarea tributurilor și vâmurilor. În capulu cabinetulu alu doilea este *Reis Effendi*, său marele cancellariu alu imperiului. Alu treilea sta sub *Defter Emini*, care inspecta cartile și accompturile despre tôte veniturile. *Beglîci*, direge cabinetulu alu patrula; de aici se espedescu tôte mandatele catra Pasi, și scrisorile catra pasalicuri, principale și alte auctoritati mai înalte. Alu cincilea sta sub *Rusnamedgi*; aici se pôrta diurnalulu de tôte dilele despre stipendiile ce se platescu în totu imperiulu. În cabinetulu alu șesilea comanda *Bash Muhasebedgi*; acést'a e comptabilulu generalu, și în cabinetulu seu se facu tôte accompturile. Alu șeptelea, sta sub direcțiunea lui *Anadoli Muhasebedgi*; de acestu cabinetu se țiene administrarea a tôte veniturile asiatiche. Directorele celui de alu optulea este *Charagi Muhasebedgi*; acesta are de a îngriji pentru încasarea tributurilor de la evrei și creștini. Alu nouelea sta sub *Mevkufat*, care are sub dispozițiunea sa banii destinați pentru scopuri de pietate. Alu diecelea sta sub direcțiunea lui *Maliîet Teskeredgi*; aici se administra averile dominiale și alte venituri. Preste alu unu-spre-diecelea este pusu *Mucabeledgi*, carui noi i-amu dice controlorulu; acést'a pôrta listele despre soldati, și aréta care din ei au muritu său au devenitu invalidu, că asia se nu se plătesca soldu nici mai mare nici mai micu decâtă cumu este numărulu reale alu soldatiloru; elu are doi adjutori subordinați lui, unulu este *Iaia Mucabeledgi*, care pôrta registrulu despre infanteria din totu imperiulu, și celalaltu este *Allu Mucabeledgi*, care țiene în evidentia pe Spahi și pe cealalta cavaleria a imperiului, precumu și pe cealalti stipendiari ai Sultanulu, cari sunt dispersi în *Timar Siîamet*. În urma capulu celui de alu doi-spre-diecelea este *Teshrifatci*, său, cumu i-amu dice noi, primu-ceremoniarulu. În tôte cabinetele aceste, mandatele se dau în limb'a turcésca; dar' compturile tôte se redactéza în limb'a persiana cu caractere numite *Kirma*, adeca abreviațiunil, pe care numai acelu-a le pôte ceti, care é dedatu cu elle; acestea atâtă sunt de concise, în câtă veniturile și speșele annuali din totu imperiulu se potu presenta imperatulu în două-dieci-si-patru de pagine. Fia-care direttore de cabinetu își are Kalf'a său mai vulgâră *Kalifulu* seu; noi i-amu dice secretariu. Cei mai de capetenia între acesti Kalf'e sunt *Maden Kalfa*; sub inspectiunea acestui-a stau tôte acelea venituri, din cari incurgu anumite și determinate summe, precumu sunt minele, provinciile, cari trebe se aduca unu tributulu fixu annualu etc.; și *Ochor Kalfa*, care pôrta compturile asu-

ratului, isi dède opiniunea chiar' dupa placulu acestui-a. « Nu trebe, « dise elu, a espune reputatiunea armelor osmanela compromissiu- « nea de a se deda inamiculu a ne cauta in façe, si prin acèsta a se « invetia mai antaiu se se tiena tare in contra nôstra, si apoi a des- « pretiui eroismulu nostru. Este totdeauna unu bunu auguriu, (10) « dèca ataci pe inamicu indata ce l-ai vediutu, si nevalesci asupr'a

pra stalluriloru Sultanului. Afara de aceste cancellarii séu cabinetete, mai sunt anca si alte officie, numite *Emanet*, séu cumu amu dice, officie de concedere, din cauza ca, nepotendu face accompturile cu tóta precisiunea, trebe in cele mai multe casuri a se lasa in onestitatea officiariloru. Deftedarulu nu pôte da in numele seu nici-unu mandatu acestoru officiolate, de si elle sunt obligate a si face accompturile loru in cancellari'a sa. Aceste suntu : 1° *Tershane Emîni*, care are inspectiunea asupr'a con-struierii séu repararei bastimentelor, si asupr'a a totu ce se tiene de navigatiune. 2° *Ghiumruki Emîni*, capu-inspectorulu duaneloru (*). 3° *Sarbehane Emîni* capu imprimeriei de moneta ; acest'a nu è obligatu, cá ceialalti, a tiené accomptu despre percep-tiuni si erogatiuni, ci elu cumpera ori iea in arenda aurulu si argintulu crudu sub conditiune de a admnistra in thesaurulu publicu atâte séu atâte pungi pe di, si din ce remane dupa aceea, elu are putere de a bate moneta câtu pôte in profitulu seu, 4° *Matpach Emîni*, séu capu-bucataru alu marelui Sultanu. 5° *Topchane Nasiri*, superintendente alu tunuriloru si altoru instrumente bellice. 6° *Arpa Emîni*, a-cesta ingrigesce pentru provisiunea necessaria de ordiu la stallele imperatesci, si la subofficiarii de pre langa açeste. 7° *Mubaiadgi*, provisorulu séu cumperatoriulu ge-nerale alu victualeloru si beuturiloru. 8° *Shehîr Emîni*, officiuulu acestui-a este a in-grigi cá murii cetatiloru si fortificatiunile se se conserve in stære buna, si se se faca reparaturele necesarie. 9° *Ghiumish Chane Emîni*, care inspecta minele de metalu, si elu seu stringe singuru profitulu ce dau aceste, séu le da in arenda pre langa una cërta renta annuale. Pentru a termina, mai observamu, ca dupa marele veziru numai unulu este intre officiiarii esterni de curte, care este mai mare decâtu Deftedarulu, si ace-st'a este *Kietchudabeg* séu *Kiehaia*, adeca locotenentele marelui veziru, care in rangu urmèza numai decâtu dupa acesta. Din toti banii câti intra in thesaurulu imperiale, Deftedarulu are a duõe-diecea parte, ceea ce, precumu sciu de siguru din esperientia, i aduce pe anu celu puçinu duõe-sute-de-mii de thaleri imperiali, din cari da lui Kietchudabeg cinci-dieci de mii. Dar' marele veziru pôte se-si faca cu dreptu si cale pe anu sièse-sute-de-mii de thaleri, necomputandu aci darurile ce primesce, si alte maiestrii de ale loru ce intrebuintièza pentru a-si satura lacomi'a insatiabile. A-cèsta se va parè cu totulu incredibile acelor-a, cari n'au vediutu curtea ottomana ; dar' altminterea voru cugeta acei-a, cari o cunosc mai bine. Inse despre acèst'a mai pre largu intr'altu locu (**).

(9) Piri însèmma betramu. *Tr. Germ.*

(10) *Bunu auguriu, Ogur.* Turcii credu fôrte tare, ca dèca ei incepu mai antaiu atta-

(*) Vameloru. *Tr. Rom.*

(**) Vedi «*Descriptio Moldaviae*» Pars secunda, caput 14, pag. 109 et sequ. *Tr. Rom.*

« lui înainte , de a'si fi potutu deschide bine ochii. Afara de acésta, « déca nu grabesci cu ataculu , te poti teme ca din amênare s'ar' « poté nasce vre-o seditiune in armata. Că-ci trebe se scimu, ca sunt « multi sub stindardulu turcescu, cari de lungu timpu stau in rela- « tiuni de amicitia si de affinitate cu Persianii ; si asia este fôrte « possibile, ca déca le lasi timpu se converseze unii cu altii, i voru « seduce, si, precumu vulgulu este inconstante, de si nu voru face « pôte rebelliune publica, dar' de siguru nu se voru bate de câtu cu « unu curagiu dubiosu si (precumu dice proverbiulu) numai din ver- « vulu degetelor (11) ». Selimu audindu aceste cuvente, esclamá : « Éca in urma, dupa multa dificultate, totusi amu gasitu in armat'a « mea unu omu cu minte si intieleptu ; si consiliulu seu imi ajunge « mai multu, de câtu capetele, manile si armele miiloru ce me « incongióra. Intr'adeveru, ca mare perdere a fostu pentru mine si « pentru imperiulu meu, ca acestu omu n'a ocupatu pênê acuma « postul de mare veziru ».

BATE PE PERSIANI SI LE FACE MARI STRICATIUNI

VI. Selimu apróba consiliulu betranului Pasia , si immediatu da ordinu a incungiura pe inimicu si cetatea, pre langa care se asie- diase, si apoi a ataca acésta armata persiana, care pare a fi prega- tita mai multu pentru parada de câtu pentru aperare. Lupt'a s'a in- ceputu cu descarcarea tunurilor celoru grele, cu cari dedeau focu trupele europene in arip'a stanga ; dar atátu erau de reu asiediate, in câtu glóntiele séu se opriau intr'o culme ce sta chiar in façe , séu treceau fara efectu pe deasupra castreloru persiane. Trupele a- siatice inse, sub comand'a lui Sinan Pasia (12) , inaintau in linii in-

culu, victori'a trebe se fia a loru. De aci este proverbiulu la ei : « Care trage mai án- táiu, acel'a é tragatoriu bunu si perfectu ». Dér' in belulu din urma cu Germanii, cei mai buni si mai prudenti generali turci au fostu cu totulu de alta opiniune.

(11) *Vervulu degetelor*. Este o frasa turcésca, care va se dica : « a prinde unu lucru cu vervulu manei », in locu de a dice : « a te apuca de unu lucru fara voia ». Ei mai dicu anca : *Harbe Udgi ile virmekji*, adeca, a trage numai de la estremitatea séu de la vervulu lancei ; cu acést'a vreu se caracterize pe acei locuitori margineni, cari nu cutédia a face de sine ceva, ci se lasa totdeauna in ajutoriulu altoru-a.

(12) *Sinan Pasia*. Unu generalu fôrte renumitu la Turci. In Constantinopole, cumu intri pre la portulu interioru de catra Pera, se vede unu edificiu grandiosu, construitu

chise contra Persianiloru, si aduceau dupa sine tunurile de campu. Candu s'au apropiatu Sinanu de o puscatura de ei, dède ordinu linie-loru prime a se desparti in drépt'a si in stang'a, si a face locu artilleriei. Acést'a dandu focu, atât'a stricatiune a facutu in Persiani, in câtu ei, cari mai nainte pareau a forma unu muru, acumu nu semenau a alta de câtu totu a strade si ulitie (13). Rupte cu modulu acest'a liniile inimice, se da signalu a nevali asupr'a loru omu de omu cu sabiele si cu sagetile; prin acést'a diumetate din arip'a stanga a inamicului a fostu batuta. ér' ceealalta diumetate a fostu constrinsa a o lua la fuga. Viediendu Shahulu ca arip'a stanga a Persianiloru este in periclu, lasa arip'a drépta si merge la ceea intr'ad-jutoriu cu celle mai bune truppe ale sale; elu respinge cu bravura pe Turci chiar in momentul candu acesti-a erau se stinga cu totulu pe cei puçini Persiani cari mai remasessera anca. Selimu de alta parte, observandu ca arip'a sa drépta este fôrte strimtorata de multitudinea inamicului, pune trei-spre-diece mii de Ieniceri in cóst'a lui, ordinandu-le a da focu asupr'a inamicului la inceputu numai din departare, si apoi a-lu attaca peptu la peptu cu sabi'a in mana; cá asia, pe candu in foculu luptei voru fi trasu attentioneuna asupr'a loru, pe atunci ceialalti se aiba timpu a se reculege si a se pune érase in ordine. Acestu ordinu alu lui Selimu a fostu la momentu esecutatu, si Persianii cu atata fervóre atacati, in câtu la inceputu au trebuitu se se retraga cu incetulu, ér' dupa aceea se prinda la fug'a larga. Persianii din arip'a drépta, sustieneau anca cu bravura atacurile Turciloru; dar' vediendu sórtea celoru din arip'a stanga, si desperandu de a mai poté invinge, au prinsu si ei fug'a se scape macaru cu viétia. Invinsi Persianii in tóte partile si pusi la fuga cu rusine, soldatii turci i-au urmaritu, taindu si prindiendu la ei, si facendu-le atâta stricatiune, in câtu le-au remasu de aci u.'a

pe cinci-diece colonne de marmora in forma octogena, adeca cu optu frontispiciuri. Acesta é edificatu de generalulu Sinanu Pasia; si aici siede primaver'a *Bostangi Bashi*. Aprópe de aci este o pórtã care duce in curtea imperiale, destinata pentru locuinti'a Bostangiiloru; si totu aci este o casa de baia numita Iali Kioski (*).

(13) *Strade si ulitie Sokak be sokak*, Strada de strada. Este una frasa turcésca, care însémna gramada preste gramada. aruncata un'a preste alt'a si încóce si in colo.

(*) Insémna : Palatu la tiermure. *Tr. Germ*

péta rusinósa pentru totdeauna. Shahulu insusi numai cu mare necasu a scapatu prin agerimea calului, seu póte cá nici asiá nu scapá, déca nu venia intunereculu noptiei se puna capetu urmarirei lui. Persianii, pre langa miile de soldati uccisi (14), au perdutu in acésta batalia pe comandantii ambeloru aripe, pe Mehemedu Chanu si pe Tekieli Chanu, cei mai bravi si mai curagiosi generali pe acelu timpu in tóta Persi'a.

ELIBERA PE CAPTIVII MUSULMANI

VII. Acésta victoria ar' fi fostu anca si mai mare si mai completa, déca Selimu nu se temea de periclulu de a urmari nóptea pe căli grele si passuri anguste pe unu inimitu, care cu tóte perderile sale, anca totu nu era atátu de nimicitu, in câtu reculegându-se se nu fia potutu cutedia de a face unu nou atacu. Asia ellu ordiná a se da signalulu de retragere, si se întórse in castrele perasite de Persiani, si predandu-le se incarcá cu immense thesaure, si alte armature pretióse, lasate acolo de Ismail Schah. Dupa aceea numesce mare Veziru pe Piri Pasia, care í consiliase acésta batalia; si ordiná a se anuncia in publicu, ca intre captivi se nu se tiená nici-unu Nisa si nici-unu Sabi (15), ci acesti-a se fia eliberati cu totii; si apoi adaose: «Nu este justu a tiené captivi pe acei-a cari sunt Sunni (16), si nu-

(14) *Miile de soldati uccisi*. De si acést'a a fostu o lupta inversiunata si sangerósa, totusi istoriografii turci nu spunu numerulu cadiutiloru si de o parte si de alt'a.

(15) *Sabi* insémna unu apostatu. Asia se numesce unu poporu in giuru de Bassora numitu altminterea Isaniti; religiunea loru este o mistura de crestinismu si de mahomedanismu. Mahomedu le-a promis in Coranulu seu ca 'i va protege. Intre ace, sti-a se numera si crestinii, asia numiti Nasrani. Dar' n'amu potutu afla déca amenduoi se cuprindu sub numele de Sunni. *Tr. Germ.*

(16) *Sunni*. Asiá se numescu Turcii pe sine si pe ceialalti musulmani, intru distinctiune de Persiani si de alti eretici. Ei tienu ca nu este permisu a detiené sclavu pe unu *Sunni*, chiar si candu ar' fi cadiutu captivu in bellu. Déca este rebellu, punésca-se cu mórte; dar', déca nu, atunci trebe lasatu liberu. Acésta é una lege inviolabile la Turci; dar' Tatarii, chiar' fiindu de legea mahomedana, totusi nu o observa. Despre acést'a voiu narra o istoria, din care vomu vedé dispositiunea inimei Tatariloru façe cu Turcii, si care o amu vediutu eu cu ochii mei. Pe timpulu candu parintele meu Constantinu Cantemiru era domna Moldaviei, Seraskierulu séu generalulu armatei turcesci, *Ainadgi Sulimanu Pasia*, care in urma s'a facutu mare veziru, stá cu armat'a sa la Babadaghi, cetate in Misi'a, siese dieci mille dincolo de Dunare; aici adunandu-si trupele europene, se prepará a face dispositiuni pentru

« mai prin fortia au fostu constrinsi a prinde armele; si candu avemu « victori'a, atunci iuvingătoriului siede mai bine clementia față cu

proviantarea cetatiei Camieniti, fiindu-ca domnia o fomete terribile. Vrendu a se informa de starea castellului si a castreloru lui Ion III, regelui Poloniei, tramise o scrisóre parentelui meu prin Ismail Aga, unulu din officiarrii sei numiti Agaler, prin care i ordona a da acestui-a salva guardia la Camieniti péné la Caramanu Pasia, care avea comand'a garnisónei acestei cetati. Parentele meu i da salva guardi'a, si Aga Ismail ajunge in pace péné in cetate; aici crediendu-se in securitate, transmite guardi'a noastră inderetru, cugetandu ca va pótea se se întórcaacasa cu vre-o câti-va soldati din garnisóna. Dupa ce a luat informatiune despre celle ce i se ordinase, pléca din cetate cu diece soldati turci. Ajungéndu la Stefanesci, una urbe in Moldavia, situata la tîermurea prutului, rencontra o céta de Tatarí, cari mergeau la préda in Poloni'a. Intrebandu-i cine le este comandantele, si poftindu-le espeditiune prospera, isi continua calea mai departe. Dar' indata dupa acést'a vede ca, cam la cinci-dieci de Tatarí vinu asupr'a lui cá din pusca, si cá si candu ar' fi uitatu ceva se intrebe de la elu. Turcii, cari nu portau téma de Tatarí cá de ai loru alliatí, spre nefericire stau locului si-i ascépta péné ce sosescu. Tatarii, la momentulu candu sosescu, scotu sabiele, si pretindu a se dá josu de pe cai. In vanu Turcii intrebau ca ce poftescu. Tatarii fara a responde ceva, i dau josu de pe cai, i léga pe toti in curele, i desbraca péné la camésia, si-i amenintia cu mórte, déca nu voru urma precumu ei le voru porunci. Turcii inspaimentati de acestu imminente si neasteptatu periclu, promittu a face totu ce voru pofti. Tatarii se punu apoi, si mai antaiu cárbacescu fara indurare pe captivií loru, dupa aceea le tundu barb'a si mustetiele, si-i fortiéza se invetie unu respunsu in limb'a russésca, care voru trebui se-lu pronuntia de câte-ori li se va pune intrebarea : din ce tíera sunteti ? ei adeca se dica : *Ne snam, ia Russiak*, nu sciú, io suntu russu. Dupa ce le-a datu acésta lectiune, câte-va dile mai tardiu, i ducu cu mainele legate la Ismail, cetate in Budgiacu, situata la Dunare. si o nópte intréga i maltratéza fórté crudelu, cá nu cumva se spuna ca sunt Turci. Ei au trebuitu se jure ca nu voru spune nimicu. In alta di i espunu Tatarii in piatiu spre vendiare. In Ismail sunt o multime de mercanti, cari cumpera sclavi pentru Turci, si-i trimitu companistiloru séu asociatiloru loru traficanti in Constantinopole. Candu acesti mercanti esindu la piatiu, au vodiutu negociulu de sclavi, 'i-au intrebatu dupa dafina : « D'in ce tíera sunteti ? » Er'atunci Tatarii, proprietarii negociului, redicau cárbaciulu asupr'a captiviloru, cá se-si aduca aminte de batai'a ce au mancatu, si se respunda russesce, precumu i-au invetiatu. Nefericitii Turci asiá facu, si Tatarii, vendu cu câte diece thaleri de capu (câci n'au cerutu multi bani pentru unu negociu atátu de prostu, si apoi se intorcu immediatu acasa. Captivií in duóe séu trei óre dupa aceea, incepu a vorbí in limba curata turcésca, si ceru, pentru Dumnedieu, a li se dá ceva da mancare si de beutu. Mercantii se mira audindu dialectulu puru turcescu, care pentru Russi este fórté dificile de a-lu pronuntia, si-i intreba : cumu, nascuti in Russi'a, potu se vorbésca atátu de correctu turcesce ? Turcii le aréta vergele vinate pe spate de batai'a ce au mancatu, si dicu, acést'a este cá astuti'a Tatariloru ni-au facutu se fimu Russi, pre cându noi suntemu adeverati Turci. Vendiendu mercantii ca in locu de Russi au cumperatu Turci, si ca prin urmare si-au perduu banii, le

« invinsu decātu crudelitatea . In câtu pentru Shahulu, fia, ca a-
« cestu preludiu de victorii se-i servésca de invetiatura si se véda
« de ce successe potu se fia încoronate in viitoriu armele ottomane

DUPA CUCERIREA CETATIEI TIBRIS, PETRECE IERN'A IN AMASI'A

VIII. In diu'a urmatória, locuitorii cetatiei Tibris, vediendu-se perasiti de regele loru si fara sperantia de vre-unu ajutoriu, au încercatu grati'a cuceritoriului offerindu-i cheiele cetatiei loru. Selimu ascultand rugarea loru, intra in cetate, si lasându soldatiloru sei câte-va dñle de respirare, ordinâ a se celebra servitiulu divinuu dupa usulu

dau drumulu si-i lasa liberi se mérga in cotro voru voi. Dar officirulu Ismail Aga, omu de spiritu si ingeniosu, cere de la mercantele seu, cá se-lu duca cá sclavu péné la Babadaghi, (unde Seraskierulu astepta dupa elu), si acolo se 'lu espuna in piatiu spre vendiare; elu va face ca si candu ar' voi se scape, dar' mercantele se nu-lu persecute. Instruitu bine mercantele si consimtindu si densulu, duce pe officirulu nostru in castrele de la Babadaghi, unde era campata armat'a, si cumu era vinetu de batai'a cureleloru. si tunsu de barba, de nu-lu mai cunoscea nimeni, prinde fug'a printre corturi si merge dreptu la tind'a Seraskierului. Mercantele, din prefacere striga : prindeti-lu ! prindeti-lu pentru Dumnedieu ; captivulu meu a fugitu, infidelulu muscalu mi-a scapatu din mâni ! Pe acésta strigare se face mare sgotu in piatiu si in castre ; toti allerga in susu si in josu, pentru a prinde pe fugariu. Ajungédu acesta la intrat'a cortului celui mare, numitu *Divanchane*, spune (in corruptu turcesce, cá se para ca prin lungimea timpului câtu au absentatu din tíera, si-a uitatu limb'a materna), ca intr'adeveru é captivulu mercantelului, dar' ca é turcu si musulmanu scapatu de curendu din Poloni'a, si ca prin urmare ar' fi injustu a-lu espune spre vendiare. Apoi adaoase, ca ar' avé ceva de a descoperi generalului ; fiindu ca plecandu abia de cinci-spre-diece dile din Leopole, cunósce fórté bine starea lucrurilor in Poloni'a. Seraskierulu audinduaceste, ordina numai decātu se aduca pecaptivulu in *Oba* séu cortulu seu interioru Adu:u aici, elu isi aretâ inainte de tóte suppunerea si obedienti'a sa generalului, apoi dise : « Caramanu, Pasia din Camieniti, trimitte domnului meu profundele salle respecte ». Generalului se para ca cunósce acésta voce, dar' esteriorulu, faci'a acestui omu, i venia straina. Asia, ilu intréba : » Cine esti tu, si de unde cunosci aceste lucruri ? » « Nu cunosceti — respunse elu — pe officirulu vostru, Ismail Aga, pe care l-ati tramisu la Caramanu Pasia ? Ne snaesh po Russki ? nu sciti rusesce ? » Atunci generalului dise : Dar ce sceleleratu a potutu fi acellu-a, care intr'atátu te-a desfiguratu ? « É'r' elu replicâ : » Tatarii vostri m'au facutu russu si m'au vendutu in Ismail la unu comerciantu desclavi, din mainele caruia amu scapatu si amu fugitu aici la domnulu meu ». Dupa aceea i spune totu cu de ameruntulu, ce a sufferitu de la acea banda rapace si tradatória de Tataru. Seraskierulu nu se poté mira destulu despre astuti'a acelloru briganti, mai alesu ca totu asia i-au spusu si companiile lui Ismail Aga, cari ajunsesera aici in

comunu Vinerea următória in beserica, si a se tiené rugatiuni atátu pentru elu câtu si pentru tóta armat'a sa. Succesulu ulteriore alu armeloru salle l-a impedicatu scumpetea bucateloru , causata prin aceea, ca inamiculu devasta tierile vecine , pentru cá Turciloru se le substraga totu modulu de subsistentia. Selimu anca, vediendu ca fara mare periclu nu se mai póte tiené in acestu locu, lasâ una garnisóna tare in Tibris, și se retrase inderetu la Amasi'a. Truppele le asiédia desu cumu s'a potutu in quartire de iérna, pentru cá la viitóri'a espeditiune se le póta aduna câtu se póte mai curendu. Dupa aceea, in semnu de victoria, tramitte la Constantinopole pe Husein (17) , fiulu lui Bikarar, nascutu dintr'una din celle mai nobile familii per-

driu'a următória. Generalulu dède ordinu numai decátu a urmari cu totu adinsulu pe acei Tataři; dar' unde se-i póta gasi intre atâte hórde de acesti vagabundi ? Totu ce a pututu face a fostu, ca a inaintatu pe officirulu nostru, dupa ce i-a crescutu barb'a, la dignitatea de Stallu-magistru, si l-a onoratu cu multe daruri frumósc. Totu in modulu acest'a rapescu Tataři adese-ori copii de ai Turciloru, si dupa aceea i vendu in locu de copii muscalesci. Cáci , in ceea ce se atinge de perfidia si de astutia, nu este poporu in lume care in aceste se intréca pe Tataři.

(17) *Husein*. Mecenatele musicantiloru orientali. Elu au avutu in fórte mare stima pe *Hodgea Musicar*, orfeulu Persianiloru, si pe scolarulu acestui-a *Gulam* arabulu. Tóta Turci'a si Persi'a se delectá in melodiele si cantecele loru péné pe timpulu lui Mahomedu Sultanulu, candu artea musicei. uitata mai cu totul nu numai a reinviatu, dar' anca s'a redicatu la cea mai mare perfectiune prin Osmanu Effendi, nobilu din Constantinopole. Acesta a lasatu dupa siue mai multi scolari artisti atátu in music'a vocale câtu si in cea instrumentale. Anume in cea vocale a fostu renumitu unulu *Chafiss*, supranumitu Kiomur (Carbune), apoi *Bukurdgi Oglu*. *Memish Aga* , *Kiucuk Muesin*, si *Despihci Emir* ; ér' in cea instrumentale au escellatu duoi greci, *Kiemani Ahmed*, unu renegatu, si *Angeli*, orthodoxu (amenduoi mi-au fostu instructori cincispre-diece ani), apoi unu evreu cu numele *Celebico* ; intre Turci, mai renumiti au fostu *Dervish Osman*, si *Kurshungi (*) Oglu*, elevulu seu, si alti duoi cu numele *Tastci (** Oglu*, *Sinik (***) Mehemed* si *Bardaci (****) Mehemed Celebi*; acesti duoi din urma au avutu de instructore pe unu anume Camboso Mehemed Aga, si dupa aceea de inpreuna cu pe *Ralaki Evpragiote*, nobilu grecu din Constantinopole , i-amu instruitu io in unele parti ale musicei mai alesu theoretice . si intr'unu metodu nou inven-

(*) *Kurshungi*. Insémna plumbariu ; care vérsa, topesce, lucra cu plumbu. *Tr. Germ.*

(**) *Tastci*. Sculptoru ; care taia in pétra ; care sfarma pétra, *Tr. Germ.*

(***) *Sinik*. Frantu, slabu, rupturosu, neputintiosu. *Tr. Germ.*

(****) *Bardakci*. Pórta-ulcioru ; servitoriu pre langa curtea ottomana , care candu imperatulu e pe cale, pórtá pe calu unu ulcioru cu apa ; se numesce si *Kiupțar*. *Tr. Germ.*

siane, dimpreuna cu alți mai mulți *captivi*, mai celebri de câtu ceilalti, prin originea séu sciinti'a lorú.

OCCUPA CATE-VA CETATI SI TIÉR'A LUI OLAIDEVLET

IX. Selimu, din esperienti'a acestui anu a invetiatu. ca in aceste tieri reci și muntóse, de cari è incungiurata Persi'a, puçinu progresu póte se face, déca nu incede campani'a din bunu timpu alu primaveri. Pentru aceea, indata in primaver'a anului Hegirei 921, pléca cu armat'a sa din Amasi'a, si, inainte de ce s'ar' fi acceptatu Persianii, le ocupa in graba cetatile Ghiumah si Baiburud. Ne dandu de nici-o

A. 921

I. C. 1515

tatu de mine pentru a esprime canticele si doinele prin note, inventiune necunoscuta mai înainte Turciloru. Amu mai avutu afara de acesti-a, scolari pe cari i-amu invetiatu music'a theoretica si practica, pe *Darul* (*) *Ismail Effendi*, mare thesaurariu alu imperiului, si pe *Latif Celebi*, Chassinedar-ulu (**) seu. Invitatu de acesti-a, amu compusu o carte mica in limb'a turcésca despré artea musicei, si o amu dedicatu lui Achmedu II. Sultanului acumu regnante. Precumu amu intielessu, amatorii de musica se servescu péné in diu'a de asta-di de regulele puse de mine in acea carticica. Lectoriloru europeni póte se le para curiosu, ca eu laudu pe unu poporu pentru deprinderea intr'o arte atâtu de nobile, pe unu poporu, pe care tóta crestinetatea ilu tiene de barbaru. Io concedu ca barbaru a fostu acestu poporu pe la inceputulu, séu cumu amu dice, infanti'a imperiului ottomanu, candu Sultanii nu cugetau la alta, decâtu a-si estinde marginile dominatiunei lorú. Dar' cu progressulu timpului, candu incetarea belleloru a permisu cá omenii se se ocupe cu artele pazei, atunci au lasatu si ei din selbateci'a lorú de mai înainte, si s'au cultivatu si civilisatu in asia mesura, in câtu asta-di abia se mai potú observa pe ei urmele barbariei lorú antice. Si pe temeulu adeveralu potú se affirmu, ca music'a turcésca in câtu pentru rithme si proportiunea cuventelorú. este cu multu mai perfecta decâtu multe din cele europene; cu tóte aceste trebe se marturisescu, ca ea este fôrie grea de intielessu; in câtu, in vast'a cetatea a Constantinopolei, unde reside curtea cea mai mare din lunde, intre atâti amatori si pricepetori de musica, abia vei gasi vre-o trei ori patru, cari se cunosca perfectu fundamentele acestei arte. Dar' caus'a ca musicianii perfecti sunt aici atâtu de rari, provine din dificultatea de a potécoprinde tóte acele particelle de sonuri, ce Arabii le numescu *Terkiib* (***), despre cari Hodgea Musicar, pe urm'a lui Ptolomeu, dice ca sunt infinite si fara numeru, dupa axioma: *Emmakii Terkiibate Nihaiet iok*, adeca: «infinita este compositiunea partiloru». Nu intra in propusulu meu de presentu a me ocupa aci pe largu cu acésta materia; déca inse Dumnedieu imi va da viétia si sanetate, voiú tracta despre acésta arte intr'unu opu separatú dupa sistem'a si opiniunea lumei orientali.

(*) *Darul*. Insémna toba. *Tr. Germ.*

(**) Séu de comunu *Hasnadar*, insémna subthesaurariu. *Tr. Germ.*

(***) Artea de compositiune in musica. *Tr. Germ.*

resistentia, si vedindu ca nu este de nici-o utilitate a tiené una armata atátu de mare intr'unu locu atátu de neinsemnatu, ordiná lui Ferhad Pasia a merge cu una parte a truppeloru contra lui Olaidevletu fiulu lui Sulkadir (18), care stá in suspiliune, ca tiene parte Persianiloru. Ferhadu surprinde inopinatu pe acestu principe, i nimicesce tóta armat'a, si-i taia capulu. Tierile acestui-a le da apoi Selimu lui Ali-Beg (19), fiulu lui Schah Suvar (20), in recompensa pentru servitiurile ce-i facuse pre langa curte, punendu-i de singura conditiune, cá numele seu se se mentioneze in rugatiunile publice. Dupa acestea, Selimu incarcatu de magnanimitate si de victorii, retórna catra finitulu anului la Constantinopole.

DIARBKIRENII ALLUNGA PE PERSIANI, SI SE OFFERU EI INSHI LUI SELIMU

X. In anulu urmatoriu i se offerira nuóe occasiuni de a-si lati imperiulu. Unu poporu cu numele Kare-Emid (21), locuitoriu in provinci'a care si asta-di se numesce Diarbekir (22), si se governa de catra Karachan, delegatu alu regelui Persiei, dar pe care locuitorii nu'lu putea sufferi din caus'a unoru turburari civili ce atitiase intre ei, si voiau a scapa de jugulu seu. Vedeau inse ca cu poterea nu o potu scóte la cale; asia se resolvira a o face prin stratagema. Facu una littera falsa in numele regelui Persiei, si o tramitu prin unu nuntiu lui Karachanu. Scrisórea continea urmatoriulu ordinu: « Tu, « care tu esti (23) Karachanu, in momentulu candu vei priimi acestu « ordinu, se scii ca amu decisu a te tramitte cu tóta armat'a ta con-

(18) *Insémna*, potente dupa *Tr. Germ*.

(19) *Ali Beg*. Unutu dintre nobilii persiani, cari au trecutu la Sultanulu Selimu; unu esemplu de rara fidelitate intre Turci.

(20) *Suvar*. *Insémna*, calaretiu, cavaleru. *Tr. Germ*.

(21) *Kare-Emid*. Emidii negri, cari locuiescu tiér'a intre Urfa si Van in Asi'a.

(22) *Diarbekir*. Dupa etimologia *insémna*: tiér'a lui Bekir. Este una provincia situata la marginile Kurdistaniei, alu carei nume se vede mai in tóte chartele geografice. Cuprinde asta-di tóta Mesopotami'a péné la confiniele tienstului Musul, care é Ninive a anticiloru.

23 *Tu, care tu esti*. Formula usitata la Turci si la Persiani in scrisori. Dupa ce premitu titlurile de onóre ce dau Veziriloru, apoi incepu scrisórea cu fras'a: Tu, care tu esti. *Asiá, Ahmed Pasia Lalan sen sie hi*, adeca: Lala meu, tu, care tu esti Ahmedu Pasia. Assemenea: *Sam sin ki Kirim Chani olan Kaplan Ghirai*, adeca: Tu care tu esti Chanu in Crimea, Caplanu Ghirai. etc.

« tra inamiciloru, cari se tienu pe aci prin pregiuru si vreau se neva-
 « léscă in tiér'a ta. In cea mai mare graba dar, si multu in cincii dile
 « esi din cetate, si te pune cu corturile tale in locul numitu Kia-
 « vakielder, cá la o alta porunca a nóstra, se fi gat'a a merge unde
 « voru cere impregiurarile, séu a veni fara intardiare la noi ». Kara-
 chanu, care nu scia nimicu de acésta tradare, tienea ca este lucru
 culpabile a nu se supune comandei regelui seu. Si ese din cetate
 cu tóte trupele sale si cu lóta cas'a sa, si se pune in castre la locul in-
 dicatu. Candu cetatiani au vediutu, séu au crediutu celu puçinu ca
 tiranulu loru s'a departatu intr'o distantia atátu de mare de la cetate,
 in câtu nu se mai poteau teme ca se va poté întórce inderetru in
 adjuutoriulu puçiniloru soldati ce a lasatu in garnisóna: inchidu por-
 tile cetatiei, si taia tóta garnisón'a in bucati. Apoi se punu numai
 de câtu si trimitu scrisóre lui Selimu, in care i spunu cele petrecu-
 te, si se promittu a-i offeri cetatea, rogandu-lu totodata cá se bine-
 voiasca a le pune domnu pe *Mehemedu Beg*, compatriotu alu loru
 fiulu lui *Biikli Oglu* (24), care pe acelu timpu se aflá chiar la curtea
 lui Selimu.

LUI SELIMU PARE LUCRULU SUSPITIOSU

XI. Lui Selimu placea fórte multu acestu offertu. Dar' cunoscea
 bine maliti'a acestui poporu, si se temea nu cum-va se fia ceva in-
 sielatatiune la midi-locu. Asia mai bine voi a se lipsi de nuóa aquisi-
 tiune, de câtu prin o pré mare credulitate se espuna hazardului
 trupele sale, si — amenà respunsulu unu anu intregu. Intr'aceea
 curgeau certe ferbinti si continue intre Karachanu si cetatiani, cari
 din urma, fatigati de atâte lupte, si dupa ce rugasera pe Selimu prin
 mai multi nuntii, au tramisu in urma pe Cemsid Beg, unulu dintre
 cei mai avuti ai tieiei, si care singuru avea preste trei-sute de sate;
 acesta gasindu crediementu la Selimu, a dobenditu totu ce a cerutu
 pentru natiunea sa.

IN URMA SE INVOIESCE SI LE PUNE REGE PE MEHEMEDU BEG

XII. Ratificandu-se conditiunile pactului de ambe partile, Selimu

(24) *Biikli Oglu* Din famili'a óre-carui principe alu Kurdiloru. Numele de Biikli
 se de acellora, cari au mustetie lungi sburdade.

face pe Mehemedu Begu, fiulu lui БИКИ Ugli, *Beglerbeg de Diarbekir*, cu potestate suverana, si-i da totu regatulu Malikianu (25), mai aplacidandu-i si una pensiune annuale de patru-dieci Iuki (26); si tóte acestea sub unic'a conditiune de a-i remané fidelu. Dupa aceea Mehemedu pléca immediatu la Diarbekir, si cu invoirea staturiloru si classelorú tierei, adnecta cetatea si intregu regatulu la imperiulu ottomanu.

KARACHANU REMANE BATUTU SI UCCISU

XIII. Dar' imperatulu isi potea imagina fórté usioru, ca numai singura presenti'a lui Mehemedu nu va fí in stare a stinge foculu lui Karachanu, si asia i trimise la anulu Hegirei 922, unu numeru bunu de truppe intr'adjutoriu; si ca se-lu indemne si mai multu a se lupta eroicesce, i tramite o scrisóre de reprobare, in care i imputa lenea in urmatorii termeni: «Candu te-amu facutu principe in Diarbekir, «me asceptamu ca vei face lucruri cu multu mai mari, de cátu cele «ce ai aretatu pêné acumu. Pentru ce stai in lene? Pentru ce inso-

A. 922
I. C. 1516

(25) *Malikianu*. Acestu cuventu, dupa sensulu seu propriu, insémna *possessivu*; si acestu nume-lu pórtá tóte acelle tícri, cari nu sunt Vukuf (*), adeca nu sunt dedicate unei Giamie. Acestu modu de possessiune a tieriloru, trecuse degiá de lungu timpu din usu. Dar inainte cu vre-o cinci-spre-diece ani, secandu cu totulu venitele thesaurulu publicu, elle au trebuitu immultite. Asia, Sultanulu Mustafa II, care domniá pe acellu timpu, a ordonatu cá vechile feude malakiane se se reinfintieze sub certe conditiuni. Sunt cu tóte aceste unele tienuturi sêu cantóne libere, cari inse trebe se platósca in totu anulu in lun'a lui Martiu unu tributulu annuale numitu Mukataat. Acestu tributulu se platea dupa o anume mosia, ce se vindea prin licitatiune publica in piati'a numita Mesat; si care offeria mai multu, o tienea pe víctia, ér dupa mórté éراسi venia la erariu. Pentru fii acestoru cumperatori era anca acea favore, ca déca fiulu dupa mortea parintelui seu, voiá a da trei din patru parti ale pretiului de tributulu cátu offeria unu strainu, atunci nu se vindea la strainu, ci se lasá la fiulu defunctulu. Cu modulu acesta capeta thesaurulu publicu unu sporu mái bine de una-mie-duóe-sute pungi (**) pe anu.

(26) *Iuki*. Este o certa summa de bani, usitata in accompturite thesaurulu publicu, si face in generalu una-suta de mii de aspri (**).

(*) In numerulu singulariu, è : Vukf. *Tr. Germ.*

(**) Cari facu siese-sute-mii de thaleri. *Tr. Rom.*

(***) Patru *mangiri* si totu atáti *ghieduki* facu unu aspru. Trei aspri, facu o *para*. Cinci, unu *beslik*. Diece, unu *onlik*. Duóe-dieci-si-patru, unu *zolota* sêu florinu. Duóe-sute-siese-dieci, unu *Sherif*, sêu ducatu ungurescu. Un'a punga face cinci-sute thaleri imperiali, cari se primescu la curtea imperiale, cátesi unulu, in optu-dieci de aspri, si se dau in una-suta-duoe-dieci de aspri. *Tr. Angl.*

« lenti'a lui Karachanu remane atâta timpu nepunita anca? Pentru « ce nu descoperi virtutea ta latentă, prin fapte demne de nobil'a « ta inima? Ceea ce mie mi-ar face bucuria, inamiciloru tei necasu, « ér' tie ti-ar' servi spre gloria. Déca dar', te vei distinge in modulu « acest'a, atunci vei avé negresitu inalt'a mea gratia, vei aduce pe « inimizii tei in terróre si confusiune, si vei adjunge la onórea, ce « ti se cuvine ». Mehemedu se simti fôrte atinsu prin acésta infruntare, si-i cadîu fôrte greu ca ilu accusa de indolentia chiar acelu-a, carui avea de a-i multiami si viéti'a si fericirea sa. Dreptu aceea, fara a accepta truppele imperiali, elu lasa a se adaoge ómenii sei de curte la armat'a ce adunase din tiéra, si ese la campu cu corturile sale contra lui Karachanu. Pe candu facea elu aceste dispositiuni, inamiculu dintr'odata se arétâ in façi'a lui. Dupa aceea da ordinu ómeniloru sei a se pune in linia de bataia ; de si nu era anca decisu, déca se incépa lupt'a acumu indata, séu se ascepte pênê mâne. De ceeaalta parte, Rafissii (27), póte pentru ca si ei erau chiar atâtu

(27) *Rafissii*. Acésta numire o dau de comunu Turcii Persianiloru, din cauza ca, precumu dicu Turcii, sunt intre ei ómeni cari la apparintia pórtă numele de muhamedanu, dar' in fondu professa o doctrina abominabile. Asia. dicu mai departe Turcii, sunt iutre ei unii, cari pretindu a avé dreptu lu de a deflora pe ficele loru proprii inainte de a le marita, si affirma ca ei au o lege divina despre acést'a, care dice : « Care planta arborele, acel'a se gusté mai ántâiu din fructele lui ». Intru confirmatiunea opiniunii loru, ei mai invóca o Fetva, ce o persóna óre-care ar' fi prezentatu lui *Ali* (successorele lui Mahomedu), in urmatorii termini : « Déca cineva cullege « fructele arborelui ce elu insusi a plantatu, si le manca cu placere si cu multiamita : « lucra óre elu contra legeri lui Dumnezeu si a Coranului? » La acést'a Ali a respunsu : « Nici de cumu ». Ceva asemenea doctrina urméza si *Mum Soiundurani*(*). Ei la unu anumitu timpu se intrunescu in adunare, care tiene patru-dieci de dile; si sub tóta durat'a acestoru dile, se culca, la luminari stinse, mestecati unii cu altii, fara a tiené ca incestulu commisu in aceste patru-dieci de dile ar fi pecatu. Dar dupa trecerea acestoru patru-dieci de dile, ei pazescu o viétiá atâtu de casta, in câtu déca óre-care-va ar' fi surprinsu in comerciu cu vre-o femeia, se punesce cu mórte. Eresi'a acést'a are multi urmatori in muntii Kasdaghi (**). Sunt unii cari adóra foculu, si se numescu *Olesh Perest* séu mai vulgaru *Oleshe Tapan*; acesti-a sunt remasitie anca de la vechii Persiani. Sunt apoi altii cari adóra cânii, si acesti-a se numescu *Kielb Perest*; si ér' altii, cari adóra taurii, acesti-a se numescu *Ghiav Perest*. In fine sunt altii pe cari Turcii i cuprindu sub nume le communu de *Rafisi*, *Ghiebr*

(*) Adeca : Stinge-luminari, stingétoriu de lumini. *Tr. Germ.*

(**) Munt:le gansceloru, numitu de comunu Caucasu. *Tr. Germ.*

de indecisi, la esemplulu trupeloru turcesci, se punu assemenea in linia de bataia, dar nu facu nici-o miscare. Intr'aceea appare in aeru unu nuoru mare de fluturi, si sbóra asupra campului intre cele duõe armate; aci se impartu in duõe turme, si cei albi mergu spre Turci⁽²⁸⁾, ér' cei rosii spre Persiani. Indata dupa aceea, albiu attaca pe cei rosii, si dupa o lupta inversiunata i batu si-i respescu in tóte partile. Arm'a n'ar fi fostu in stare se faca effectulu, ce aceste insecte au produsu in ánimele soldatiloru din ambe partile. Turcii se inspira de curagiu vediendu acestu bunu presemnu, si attaca cu inima pe Persianii cuprinsi de terróre; si fara multa dificultate batu si punu la fuga o armata, care din o superstitiune isi perduse totu curagiulu. Intre numerulu captiviloru era si Karachanu, care la ordinulu lui Mehemedu Beg, a fostu la momentu decapitatu.

MEHEMEDU BEGU OCCUPA MAI MULTE CETATI

XIV. Acésta mare si neasceptata victoria a fostu pentru Mehemedu una evidente proba despre adjutoriulu si protectiunea lui Dumnedieu. Si vorbindu la soldati, si incuragiandu-i la întreprinderi si mai mari, merge si incungiura si inchide cetatea cea tare numita Mardun⁽²⁹⁾, Acésta cetate, pentru situatiunea sa si pentru valórea eroica a locuitoriloru sei, ar' fi fostu impugnabile, déca pestilentia si fómeea nu silia pe acesti-a a capitula, si prin acésta a castiga grati'a cuceritoriulu atátu pentru sine cátu si pentru cetate. Câte -va dile in urma, impresóra cetatea Musul⁽³⁰⁾, si la primulu assaltu

séu *Tersa*, in limb'a persiana. Dar' tóte aceste eresii sunt calumnii din parte Turciloru, a le atribui Persianiloru; cáci ei o facu acést'a numai pentru ca de la Persiani le audisera mai ántáiu.

(28) Aci pare a fi contradictiune in textu, si ar trebui se se dica *amicii Turciloru* si nu simpliu *Turci*; cáci mai in susu se dice, ca Mehemedu Begu n'a asceptatu trupele imperiali, ce i le-a tramisu Sultanulu; prin urmare, cumu se potu numi Turci, truppele provinciei lui Mehemedu Begu, cari nu sunt Turci? Traductorulu francesu de la care imprumutamu acésta nota, a indreptatu crórea in textulu traductiunei sale. Traductorii anglésu si germanu, nu facu nici-o observare. *Tr. Rom.*

(29) *Mardun*. Séu in vulgaru Mardin. Este o cetate fórté cunoscuta in Mesopotami'a.

(30) *Musul*. Cetate fórté celebra, care se alla mai in tóte chartele geografice, si se presuppune ca ar' fi Ninive a anticiloru (*).

(*) Vedi mai in susu nota *Tr. Rom.*

o copriinde, suppunendu-o prin focu si ferru potestatiei salle. Dupa cucerirea acestoru duóe antemururi alle tieiei, cellelalte mai mici cetati le-au suppusu usioru; anume: Anne, Hadise (31), Hegeti, Sugiari, Hasinkesfi, Gemisghierg, Amadie, Sudek, Gejdgeon, Baldir Ham, Serbak, si Chaisanu; si in scurtu timpu dupa aceea au adnec-tatu imperiului ottomanu intregu regatul Kiurd (32), si Gessirei(33).

SELIMU ILU LAUDA

XV. Mehemedu Begu credea acumu ca prin atâte fapte va fi spalatú pét'a de rusínea ce-i facuse Selimu, si-lu va lasa acumu se vecu-iésca in pace. Cu acestu scopu a tramisu pe fratele seu Uveis Pasi'a cu una scrisóre la Selimu, in care i reporta despre cuceririle sale de pêné acumu. Selimu s'a imbucuratu fôrte de bunele sciri, si a laudatu in presentí'a vezirului bravurele lui Mehemedu Begu, ér' pe Uveis Pasia l-a tramisu inderetru incarcatu de onóre si presente pentru fratele seu.

SELIMU MERGE CONTRA PERSIANILORU, DAR' ISI SCHIMBA PLANULU SI ATACA PE EGIPTIANI

XVI. Cursulu rapede alu acestoru victorii continue, descépta in Selimu cugetulu de a resturna intregulu imperiu persianu, séu déca acést'a nu i-ar succede, a'lu debilita cu totul, in câtu se nu se mai póte redica. Spre a esecuta acésta intentiune a sa, pleca in anul Hegirei 923, din Constantinopole cu una armata mai numerósa decátu celle de pêné acumu, si se pune in castre aprópe de Aleppo (34). Nu departe de acestu locu i vine in contra cercassianulu,

A. 923

I. C. 1517

(31) *Anne, Hadise* etc. Sunt cetati in vecinetatea cetatiei Musul.

(32) *Kiurd*. Acestu regatu, déca 'mi aducu bine aminte, se estinde de la confinierele Siriei pêné la cetatile Shehresul si Van in marginile Persiei. Locuitorii lui se numescu Kiurdi séu Kiurdani si vorbescu coruptu limb'a persiana.

(33) *Gessire*. Dupa etimologia insémna insula. Acést'a este chiar Mesopotami'a, situata intre fluviurile *Frat, Murad* si *Shat*. *Frat* este Eufratulú; *Murad* o aripa a Eufratului; si *Shat* è Tigru. Atátu Eufratulú cátu si Tigru se numescu de catra locuitori in comunu *Firatot*; si Eufratulú are anca si unu nume particulariu de *Nehrus-Selam*, adeca, riulu pacificu.

(34) *Aleppo*. Celu mai renumitu locu de commereiu in Siri'a, si mai in tóta Asi'a. Ea este fôrte poporata nu numai de indigeni, ci si de straini. Aici resiedu consulii francesu, ollandesu si anglesu. O multime de europeni isi cumpera aici case si mo-

rege alu Egiptului Sultanu Gavri⁽³⁵⁾, cu una armata asemenea de numeroasa, si tramitiendu delegatulu seu la Selimu, i offeresce ami-

sii, se insóra, si apoi cu modulu acesta se considera ca indigeni. Aici este residentia patriarhului de Antiochia; cá-ci in Antiochia insasi, ai carei locuitori mai ántáiu au luat numele de crestini, asta-di nici numele de crestinu nu se mai aude.

(35) *Sultanu Gavri*. Acesta è de origine dintre cercassiani, celu mai nobile poporu intre Scitiani, si la care nici unulu nu se considera de ignobile. Despre natur'a, caracterulu si datinele acestui poporu, amu vorbitu in un'a din notele de mai nainte (*) Aci se vorbimú ceva din istoria. Dupa ce cruciatii au cuceritu Palestin'a, Saladinu, Sultanulu Egiptului, pe la anulu Hegirei 583, séu 1187 de la Christu, a cumperatu sclavi cercassiani, pentru cá se-i formeze un'a armata mai disciplinata, mai bine exercitata, si mai robusta, de cátu cumu erau effemeiatii egiptiani; si instruindu-i apoi in artea militare, a recuceritu in curendu prin valoarea lorú, tóte locurile asia numite sante. Dupa mórtea lui Saladinu inse, chiar acesti soldati se revoltara cóntra sucesoriloru sei, si la anulu Hegirei 642 detronandu pe Elmutanu, eredele legitimu alu regatului, nu numai ca ocupara totu Egiptulu (**), ci-si estinsera cu timpu fórte tare teritoriulu dominatiunei lorú, unde, aducédu in totu anulu soldatii de nationalitatea lorú din estremele unghiuri ale Asiei, se aperara cu o admirabile bravura péné pe timpulu lui Selimu. Egiptianii sunt preocupati de o superstitiune fórte vechia, care de altminterea deriva din funte adevératu; ei adeca credu, ca: datu este de la provedintia, ca captivii se domnésca in tiér'a lorú, ér nativii se fia suppusi acellora. Turcii cá si Arabii sunt de opiniune, ca acésta credintia a Egiptianiloru provine din acea impregiurare, ca patriarhulu Ioseph s'ar' fi rugatu lui Dumnezeu, cá acestu poporu se fia in perpetuu suppusu sclaviloru (***). Acésta credintia, de si este contra legeri Coranului, ea totusi se observa la Egiptiani cu tóta rigórea péné in diu'a de asta-di. Cá-ci de si nu se póte nega, ca Egiptulu este suppusu imperiului ottomanu, si curtea le pune si depune câte unu Pasia, precumu i place; totusi trebile statului au se le administre duóe-dieci-si-patru de Beghi séu principi, cari mai nainte toti au trebuitu se fia sclavi, cá-ci acést'a este conditiune esentiale, pentru a eredita, séu a veni cine-va la gubernu. Ei professa in publicu ca voiescu a se suppone mandatelorú curtei osmanice, in fapta inse urmóza convictiunile si simtiemintele lorú proprie. Se intempla de multe-ori ca nu le place de Pasi'a, pe care li-lu tramite Sultanulu, si ilu destituiescu din propri'a lorú auctoritate, inchidiendu-lu intr'unu turnu numitu Kioski Iusuf (séu palatiulu lui Ioseph), si despoiandu-lu apoi de tóte averile sale, ilu tramitu inderetru golu cumu a venitu; dar pentru a preserva respectulu de maiestate catra imperiulu ottomanu, tramitu numai decátu deputatiune la Pórta ca se le dea altu Pasia. De multe-ori se intempla, ca dupa ce au destituitu pe unu Pasia, ilu tragu la dare de séma, si pentru a-lu

(*) A se vedé not'a la Capu II din Cartea III. *Tr. Rom.*

(**) Acesti Cercassiani au domnit in Egiptu aprópe duóe-sute-optu-dieci de ani, sub patru-spre-diece suverani successivi. Si acesti-a sunt pe cari noi i numimú in modu corruptu *Mamaluki* de la *Mamluk*, in pluralu *Memaliki*, care in limb'a arabica insénná *sclavu*. *Tr. Angl.*

(***) A se vedé si not'a la Capu II din Cartea III. *Tr. Rom.*

citi'a sa cu promissiunea de a-i da ajutoriu contra Persianiloru. Dar' pe cându armatele si de una parte si de-alt'a steteau in pace si in nemiscare in corturile loru, pe atunci se intemplà de unii cercassiani, séu din indulgenti'a domnului loru, séu din ordinari'a insolentia a soldatiloru, prindu si despóia câte-va câmile cari mergeau incarcate in castrele lui Selimu. Acesta infuriatu explica fapt'a cercassianiloru dreptu provocatiune si despretiu contra sa, si se decide a-si versa acumu immediatu contra Egiptianiloru mân'i'a ce o nutria contra Persianiloru: declara numai de câtu bellu cercassianiloru, pentru ca l-au offensatu fara cauza; si-si propune a debella si cuceri totu Egiptulu.

insulta si mai multu, trimitu la elu pe *Zaraf Bashi*, séu mare-cambiaru, care de ordinariu è jidanu, si care dupa ce si-a facutu mai întâiu *Selam*-ulu, adeca salutarea séu complimentele sale, i dice: « Domnii principi ve ordina a restitui toti banii, ce « pe nedreptu si contra legeri ati adunatu. » Si déca Pasia refusa séu face ôre-care excusatiune, evreulu insiste cu mai multa insolentia, si-i dice: « Trebe se-i restituiti « ve asiguratu, O! fericite Pasia! » Acésta procedura se observá la ei inainte de acést'a façe cu ori-care Pasia tramisu loru de curtea ottomana; si o observau atâtu de constantu, in câtu din diece abià poté scapa unulu cu onóre din manile loru. Dar acumu, dupa ce, precumu isi aducu aminte parintii nostri, Ibrahimu Pasia prin dispositiunile sale a umilitu pe principii egiptiani, de atunci încóce victi'a lui Pasia este cu multu mai sigura acolo, de si nu este exemta de ori-ce periclu. Modulu de a eredita, anca este fôrte singularu in Egiptu. Persón'a care móre, esclude prin testamentu de la successiune pe toti fiii sei, si numesce pe ôre-care sclavu séu captivu, a carui virtute si probitate é recunoscuta, de singurulu erede alu seu; acesta apoi, indata dupa mórtea domnului seu, iea in possessiune tóte bunurile remase de elu, si face pe fiii decedatului de *Sais* séu gleba-adstricti ai sei, si ei trebe se fia multiamiti cu acésta stare, si se fia suppusi pe tóta victi'a loru acellui-a care a fostu sclavulu parintelui loru. Tóte acestea se atribuie de comunu benedictiunei lui Ioseph, ce a reversatu elu asupra sclaviloru din Egiptu; si acumu nici nu s'ar' poté altera acést'a fara mare detrimentu alu binelui communu; si acést'a din cauza, ca indigenii egiptiani sunt de la natura acumu atâtu de stupidi, in câtu nu au nici-o aptitudine de a governa tíer'a. Mai multi dintre principii indigeni egiptiani au incercatude multe-ori a cultiva pe fiii loru cei barbari, dar totdeauna au vediutu ca fatigiulu loru este in vanu. Fiindu-ca dar, precumu ainu vediutu, ereditatea descendentiloru nu trece la fii cila sclavii invescuti cu virtute, Turcii au venitu la cugetulu de a nu mai da officiulu da Pasia la unu captivu, si cuatátu mai pucinula unu cercassianu, ci mai bine la unu turcu, séu la alta persóna libera care professéza religiunea muhamedana. Cáci si ei credu, ca este unu destinu alu fatului, ca Egiptulu nu-lu voru poté ocupa si cuceri altminterea, de câtu déca va fi gubernatu de unu sclavu.

INVINGE PRIN TRADAREA GENERALILORU LORU

XVII. Selimu lasandu-se de planulu de a irrumpe in Persi'a, si resolvindu-se a bate pe Egiptiani, a priimitu nisce scrisori de la Chairbegu, guvernatoarele Damascului (36), si de la Gasselibegu, guvernatoarele din Aleppo (inimici de mórte, de sí numai in secretu, ai lui Sultanu Gavri). In aceste epistole spuneau ei, câte servitiuri au facutu lui Gavri, si cumu elu totusi, condusu de tirania, ingrati-tudine, avaritia si gelosia, nu cërca alta decâtu a le lua viéti'a; totodata i promittu a deserta de la cercasiani in midi-loculu cellei mai deaprópe lupte, si a trece la elu si a-i fi suppusi pentru totde-auna; ér in recompensa pentru acést'a nu ceru alta, dscátu cá unulu se fia pe viétia guvernatoare in Damascu, si cest alaltu in Egiptu. Se-întielege cá interessulu lui Selim cerea, cá mai bine se atraga pe acesti generali in partea sa, decâtu ca se-i fi potutu macar veni in minte a refusa cererea loru. Asia, nu numai cá confirma prin juramentu si prin subscrierea numelui seu tóte conditiunile pactului, dar' da anca instructiuni tradatoriloru, cumu se'si esecute mai bine intentiunile loru. Acestia priimescu instructiunea lui Selim, si sub diverse preteste incita pe Sultanu Gavri, a intra in certamine cu Turcii, dicëndu intre altele, ca Turcii sunt unu poporu effemeiatu, ér cercassianii sunt valorosi cá nici-unu altu poporu pe lume; ar' fi o desonóre, adaoageau ei, pentru numele cercassianu, a suferi cá Turcii se

(36) *Gubernatoarele Damascului*. Séu, dupa cumu se numesce asta-di, *Sham Beglerbeghi* (*). De si acestu nume se da prin lingusire la fia-care Pasia, care are privilegiulu de a purta trei códe-de-calul, elu totusi de dreptu se cuvine numai la patru, acesti-a sunt: *Sham Beglerbeg*, séu guvernatoarele Damascului, *Beglerbeg de Kutahia*, care é pusu preste Natoli'a; *Beglerbeg de Sophia*, care guverna provinciela europene; si *Beglerbeg de Budun*, séu guvernatoarele de Buda, pe care din urma imperatoarele Leopold acumu in dilele nóstre l-a stersu din lista. Turcii numera Damasculu intre locurile sante, din cauza ca Mahomedu, dupa ce a fostu rapitu din Ierusalimu si redicatu péné la alu nóuelea ceriu, si a primitu aici Coranulu din manile lui Dumnedieu, a descensu din ceriuri la Damascu. Afara de acést'a ei mai credu anca si aceea, ca judecat'a cea de pe urma se va tiené in Damascu, si acésta cetate va fi metropolea imperiului fara sine, care aici isi va lua inceputulu. Aceste si alte assemeni fantasmagorii se potu gasi espuse pe largu intru o carte turcésca numita Muhamedie (**).

(*) A se vedé not'a 4, la Capu IV, din Cartea. *Tr. Rom.*

(**) Mahomediada, séu Istori'a lui Mahomedu. *Tr. Rom.*

stea campati atat'a timpul nepuniti in faci'a noastră. Gavri nesciindu nimica de tradarea generalilor sei, credea ca tôte aceste sunt vorbe, cari nu dovedesc alta decâtu adeverat'a loru bravura ; si lasa numai decâtu a se pune armat'a in linia de bataia intr'unu campu numitu Burgi-Vaik (37), si merge in contra Turciloru. Selimu auidindu de acésta , isi pune si elu omenii sei in ordine aprópe de Aleppo asia, cá se póta primi cu putere pe inamicu ori din care parte ar veni acest'a. Cercassianii cu pasiu incetu se apropia pên' la o puscatura de Turci , si apoi intre strigale violente se arunca asupr'a acestoru-a, i ataca cu cea mai mare furia, si pre langa tóta resistenti'a loru valorósa , i constringu a cede din terrenu. Dar' chiar pre candu credeau cá victori'a este a loru, generalu Chairbegu in arip'a drépta, si Gasselibegu in arip'a stanga, desertéza pe neasceptate cu trupele loru si trecu la Turci; ceea ce a causatu extrema terróre in Cercassiani. Cu tôte aceste, ei se decidu a muri mai bine decâtu a se lasa invinsi, si incepu ataculu din nuou, si se arunca asupr'a inamiciloru cu atata turbare, in cátu pre langa tóta multiimea contra carei se luptau, victori'a parea a inclina in partea loru. Dar Selimu vediendu ca cercassianii prin iutimea si agilitatea corpului loru evita lovirile de sabie, de darde si de sageti, ordina cavaleriei a sta pe locu, si punendu pe Ianicéri in frunte, le comanda a da focu asupr'a inamicului. Acésta manopera se effectui cu succesu atâtu de bunu, in cátu Cercasianii spamentati de subitulu flagelu si continu'a cadere a ómeniloru loru , se tragu indretru spre a se pune erasi in linia. Turcii vediendu acést'a, fara a le lasa timpu a se reculege si a incepe lupt'a din nou, se repedu asupr'a loru cá unu torrente, si imprastia truppele si altminterea resípitate degiá. Sultanu Gavri anca, vediendu cá nu mai este nici-o sperantia de a invinge, se resolvu cá perdiendu-si imperiulu se'si pérda si viéti'a cu elu. Se arunca in mîdi-locu intre inimici, taia totu ce'i vine inainte, si sbóra prin liniile

(37) *Burgi-Vaik*. Unu locu aprópe de Aleppo ; Burj séu Buri, dupa etimologia in-sémna turnu séu fortarétiá ; prin urmare *Buri Vaik*, turnulu séu fortareti'a lui Vaicu. Turcii au usulu de a da numele de Buri ori *Zodiacu* in sensu metaforicu la turnurelele de la fortaretiile loru ; fiindu-ca chiar precumu zodiaculu incungiura spher'a ceriului, asiá acelle turnurele incungiura giuru-impregiuru cetatea. Pentru esemplu, dicu : *Burji Kalaa*, zodiaci séu bastióne ce incungiura cetatea.

loru, cá prin una turma de oi. Elu cauta dupe Selim, ilu striga si ilu provoca la duellu, cá séu se-i dea viéti'a si imperiulu, séu se i le iea. Dar' fortun'a nu l-au adjutatu in propusulu seu; elu s'a intorsu éراسi inderetru de unde a venitu; si fiindu ca isi imaginá cá de câte-ori taia unu turcu, de atâte-ori nimeresce in Selimu, elu a facutu unu macellu orribile. In urma, fara cá in midi-loculu atátoru sabii se fia primitu o singura vulnere (ceea ce é lucru admirabile), ci numai de ostenél'a atátoru vulneratiuni ce elu altoru-a a datu, si fiindu ca nebusitu de caldura nu mai póté respira, a caditu mortu intre ucisii sei inimici.

ALLEPPO SI DAMASCULU SE SUPPUNU LUI SELIMU.

XVIII. Dupa acésta victoria locuitorii din Aleppo vinu si cu profunda umilintia presenta lui Selimu chieile cetatiei. Acesta i primesce cu multa distinctiune, si daruesce câte-unu Chilat (38) unui fia carui-a dintre cetatianii principali. In Vinerea proxima urmátória merge in Giamia, si asculta cu mare satisfactiune mentionandu-se nu-

(38) *Chilat*. Unu felu de toga in varie colori, cusuta pe margini totu cu fire de auru si de argintu; si se da de catra Sultanulu, in semnu de onóre, Veziriloru, Pasiloru si altoru demnitari mari, séu candu intra acesti-a in oficiulu loru, séu in recompensa pentru vre-unu servitiu notabile, séu chiar' pentru o scire buna. Sunt trei clase de Chilati. Cellu de prim'a classa se numesce *Chilati Fachire* (*), care se da numai Veziriloru si Pasiloru cu trei tuguri. Dar' câte-odata se da si delegatului estraordinariu alu imperatului Romaniloru, precumu a fostu, pentru esemply, contele Oetingeni dupa pacea de la Carlovitiu. Dupa acést'a, domnulu Feriole, ambassadeore estraordinariu alu regelui Franciei, pentru cá domnulu seu se nu para inferioru imperatului Romaniloru, n'a crutiatu nici spese nici ostenéla pentru a fi onoratu și elu cu unu Chilati, dar' cu tóte aceste nu l-a potutu capeta nici decumu. Dupa aceea, Petru Tolstoi, ambassadeorele Czarului, ori cátu de mare favoritu a fostu alu marelui Veziru Giorluli Ali Pasia, totusi si elu a primitu acellasiu refusu cá si Feriole. Acésta onóre, care nu o amu cercatu nici-odata (pentru ratiuni particulari, ce nu se potu divulga): mi s'a conferitu mie cu ocaziunea candu Sultanulu Ahmedu m'a instituitu domnu principatului Moldaviei. A dou'a classa de Chilati este *Ala* (**), care de communu se da pasiloru, principiloru mahomedani si christiani, si ambassadeoriloru estraordinari ai potentatiloru crestini. A trei'a classa, care de communu se numesce *Evsat* (medilocia), si de altadata *Edna* (inferióre), se da persóneloru de rangu mai inferioru. Chilati-ulu de comunu se numesce si *Caftanu*.

(*) Vestmentu de onóre. *Tr. Germ.*

(**) Vestmentu pestritiu, seu pestritiatu *Tr. Germ.*

mele seu in rugatiunile publice; ordină apoi a se da lectorelui, anca pênê era acesta pe cathedra, unu vestmentu cosutu totu cu auru, si a se imparti multa elemosina nu numai intre preoti, ci si intre alte persône de tóta conditiunea. Acêsta gratiôsă clømentia a avutu effectulu seu, câci nu numai cetatile mai neinsemnate din acea tiêra s'au suppusu de buna voia cuceritoriului, ci pênê aunca si locuitorii Damascului, audindu de apropierea lui Selimu, au tramisu pe betranii loru inaintea lui, spre a-lu intimpina si a-i implora grati'a si buna-vointi'a. Selimu, i-a priimitu cu façie amicabile, si dupa ce le-a cetitu de duõe-ori rugarea, le-a promis ca le va implini tôte ce ceru dela elu.

SELIMU DESCOPERE MORMENTULU LUI SHEICH MUHIDDIN

XIX. Dupa atâte fapte aratatóre de clementia, Selimu cugetá a fi de utilitate, cá se castige inimile poporului superstitiosu anca si prin unele probe de pietatea sa. Asia, indata in prim'a dî a intrarei sale in Damascu, ordină a se celebra unu servitiu divinu in Giami'a numita Beni Ummie (39), si a se face rugatiuni pentru prosperitatea s'a. Dupa aceea a mersu cu tóta religiositatea spre a cerceta mormentulu faimosului Muhiddin (40), care era afara de murii cetatiei. Cei mai betrani ómeni din cetate, abiá isi poteau aduce aminte se

(39) *Beni Ummie*. Opiniunca publica tiene ca acesta ar fi numele acelu generalu saracenu, care a occupatu mai ántáiu Damasculu de la crestini, si a transformatu beseric'a renumita de acolo in Giamia; cu tôte ca crestinii atribuiescu acêsta cucerire lui Omaru, alu doilea successore dupa Mahomedu.

(40) *Muhiddin*. Califu saracenu, care elu mai ántáiu a occupatu Spani'a; si fara dubiu é totu acela, pe care scriitorii crestini ilu numescu *Musa*, si despre care dicu, ca la anulu Hegirei 92 cu generalulu seu Tarichu, mai ántáiu a intratu cu armat'a saraceniilor in Spani'a. Chronologi'a consuna intru tôte cu faptele; cá-ci istoriografi arabi dicu, ca Muhiddin domniá anca pe la anulu Hegirei 99, (care coincide cu anulu 718 de la Christu, si in acestu anu, dupe cumu ne relata Vasaeus, Moise, emirulu Saraceniiloru, a fostu batutu crancenu de Pelagiu, regele Asturiei. Dar' nu potu coniectura nici de cumu, ca de unde au potutu lua crestinii numele *Musa*. Pronume nu póte se fia, atátu pentru-ca elu este unu nume profeticu, pe care mahomedanii ilu léga de primul nume, cátu si pentru ca dupa natur'a limbei. Muhiddin cu mai multa probabilitate se póte considera de pronume de cátu Musa (Moise). Si érase cu greu potu crede ca Musa se fia unu nume propriu, pentru-ca Muhiddin califul in epitafulu seu se numesce *Muhamed ben Arebi*. Apói trebe se distingemu de acestu Muhamedu pe Muhamedu successorele lui Abdullah, sultanu alu Saraceniiloru, sub

fia auditu ceva despre immormentarea acestui erou ; si mormentulu insusi nu numai ca era intr'unu locu fórté scárnavu , dar' anca acoperitu cu escremente de ómeni , cari de siguru nu cunosceau reliquie pretiósé ce contineau acelu locu ; murdariile ce-lu acoperiau si-lu desfigurau cu totul , presintau mai multu imaginea unei culme de gunoiu , de cátu a unui locu religiosu. Selimu vediendu atátu de neglese aceste reliquie pretiósé , isi exprimá just'a indignatiune faéie cu atáta impietate a locuitoriloru , si ordiná a curati numai decátu loculu ; sub acésta operatiune gasesce una pétra de marmora cu urmatóri'a inscriptiune : « Acesta é mormentulu lui Sheich Muhiddin Beni Arebi , care a cuceritu Spani'a ». Imperatulú convinsu din acésta inscriptiune , ca aici este immormentatu cadavrulu eroului , i redicá asupr'a mormentulu una Kubbe superba , si in apropierea ei una Giami'a cu unu ospitiu pentru intretinerea seraciloru cu mancare si beutura in tóte dilele. Afara de acésta , scutesce aceste locuri si edificii de la sarcinele a ori ce taxa ; si tóte aceste dispositiuni le confirma prin unu Chatisherif (41). Pentru tóte aceste fapte pietósé ,

a carui domnia Saracenií au batutu flot'a crestiniloru , au devastatu Dalmati'a , au arsu Ancon'a ; dar' cari in urma , chiar' candu erau se ocupe Rom'a , au fostu invinsi si nimiciti cu totul de cátrá civii romani la Ostiu in anulu de la Christu 849.

(41) *Chatisherif*. Littera (scriptura) santa. Sub acésta numire se cuprinde propriamente numele Sultanului , prin care acesta apróba ori confirma unu mandatu séu scrisóre ; si de aci are apoi intregu documentulu numele de Chatisherif. Mai nainte , de acestea mandate le scrieau insii Sultanií cu mán'a loru pe una charthia simpla si cu littere ordinarie ; unu esemplu despre acést'a ne dá Chatisherifulu lui Mahomedu II. , care si asta-di se conserva in biseric'a de la Maguliotisa , inchinata Stei Maria vergine (*) Dupa aceea inse , cu timpulu crescéndu si estindendu-se marginile imperiuluí , a crescutu si luxuri'a si trufi'a imperatiloru , si au tienutu ca este mai josu de demnitatea imperatuluí , decátu cá se mai scria séu se mai subsemne mandate. Asia , au ordínatu lui Nishandgi Pasia , cá elu se confirme mandatele imperiali si se inscria pe elle numele Sultanuluí intr'unu modu artificiale , care de comunu se numesce *Tugra* , dar' nu la finca scrisorei , precum este usulu la alte natiuni , ci la inceputu deasupra celei d'ántáiu linia din mandatu. Candu inse imperatulú voiesce se dea pondu mai mare decátu celu ordinariu mandatelorú salle , atunci iea pén'a si scrie supra de *Tugra* urmatoriulu apostilu : *Mudgibinge Imla oluna* , adeca : a se observa cele ce urméza aci (**). Chatisherifuluí provediutu cu acésta signatura , numitu comunu *Chatti humaiun* , adeca littera sublímá . atáta veneratiune se dá nu numai

(*) A se vedé nota (la fine) 17 , de la capu I din Cartea III. *Tr. Rom.*

(**) Assemenea apostiluluí : «Se apróba» *Tr. Rom.*

Selimu, precumu credu Turcii⁽⁴²⁾, a fostu recompensatu in abundantia prin favorurile ce ceriulu a reversatu asupra imperiului seu; câci ei tôte victoriile ce s'au facutu de aici inainte in acestu mare si potente imperiu, le adscriu numai acestui Sheich si virtutiloru si gratiei sale inaintea lui Dumnedieu!

in viét'a, ci si dupa mórtea Sultanului, in câtu nici-unu turcu nu cutédia a-lu atnge fara a-lu saruta mai antaiu cu tóta religiositatea si a sterge cu ambe falcile pulbera de pe elu; precumu amu vediutu chiar eu ca a facutu marele viziru Ciorluli⁽⁴³⁾ Pasia, candu i-amu aretatu Chatisherifulu sultanului Mahomedu II. Nu va fi inu-Alé pentru cei curiosi a reproduce aci pe largu intregu acestu Chatisherifu séu mandatu. Elu suna: «O tu, care tu esti confederatu cu onórea. Subashi de Constantinopole. Dupa ce prin grati'a nóstra prè inalta amu donatu architectului *Christodulu* cá recompensa pentru lucrarea sa perfecta, strad'a numita Kiuciuk Geafer, mergi la be-seric'a Maguliotisa, si o descrie si o desémna cu tôte adjacentele locuri virane si introdu pe numitul *Christodulu* in posesiunea loru, in puterea acestui sacru mandatu alu nóstru, carui tu crediementu se dai». Din acesta scrisóre se póte vedé si aceea, ca sub Sultanulu Mahomedu Fatih sistem'a de a governa cetatile era cu totulu dífferenta de aceea ce se practica asta-di. Cáci pe acelu timpu, unu singuru mandatu imperiale catra Subashi (care asta-di este unulu dintre cei mai inferiori officiali si fara nici o autoritate), era destulu spre a effectui unu lucru, ér asta-di numai prin multe ordinatiuni si prin midi-locirea persóneloru de diferiteranguri poti se ajungi la scopu Asiá, asta-di déca ar' voi Sultanulu se dea numai 'o singura casa cui-va, trebe mai antaiu se notifice despre acésta pe marele veziru prin unu Chatisherifu; vezirulu, déca cas'a este in cetate, tramite ordinu lui Mima Aga séu marelui architectu, cá se mérga in faci'a locului, se mesure si se descria esactu tóta localitatea, terrenu, curte si camere; ér daca cas'a este in apropiare de murii cetatiei, tramite mandatulu catra Shehr Emimi, adeca inspéctorelui muriloru si stradeloru. Mimar Aga séu Shehr Emimi, ori care adecá, care a primitu mandatulu vezirului, chiama indata la sine pe Naib, séu delegatul judelui de Constantinopole ori de Pera (déma cas'a este in Pera), si prin acesta tramite descriptiunea séu delineatiunea casei la Istambul Effendisi, adeca supremului jude de Constantinopole. In urma, o copia a mandatului si a descriptiunei architectului se pune in archivu, ce la Turci se numesce *Sidgil*, si numai dupa aceea se confirma person'a respectiva in posesiunea casei donate de Sultanulu.

(42) *Credu Turcii*. De si opiniunea communa la Turci este, ca sufletele mortiloru nu potu da nici-unu ajutoriu celoru in viét'a (*), totusi anca si la cei vii prin rugatiunile loru, potu se face impressiune asupra mortiloru, cá acesti-a se róge pe Dumnedieu cá se le asculte rugatiunile. Assemenea, ei admitu ca é bine si cuvintiosu a venera memori'a santiloru, si a cerceta cu religiositate mórmentele loru. In specialulegea loru le ordona a invoca numele lui Mahomedu si alu urmatoriloru sei, dicéndu, *Ia (**)* *Muhamedu! Ia Ebubekir! Ia Omer! Ia Osmanu! Ia Ali*; si a scrie aceste,

(*) A se vedé not'a I la capu IV. din cartea II. *Tr. Rom*

(**) O! *Tr. Rom*.

ORDINA DECAPITAREA LUI HUSANU PASIA

XX. Ocupatu cu regularea trebiloru parte civili parte bisericesci, a petrecutu aici vre-o câte-va zile; dupa aceea, cu trupelê sale,

nume cu littere fôrte elegante, si a le pune pe pareti in Giamii si în alte localitati; séu a-i depinge pe pareti in urmatoriulu modu: in midilocu punu si descriu pe Mahomedu; adeca, ca elu a avutu fația rosia si lungaretia, nasu subtire, ochi vineti, barba négra de optu policari, peptu latu', talia subtire, mani rotunde, degete lungi, fluierile picioreloru subtiri, picioarele late cu degete cam lungi. etc. Dupa acést'a descriptiune s'ar poté depinge portretulu lui Mahomedu fôrte usioru; cu tôte acestea: nu é permisso a'i depinge alta decâtu numai manele si picioarele; si a i depinge vre-o alta ori-care parte, se considera de peccatu. Persianii inse nu suntu atâtu de superstitiosi; ei ilu depingu intregu, si-lu punu de comunu in fruntea scrieriloru loru istorice. Assémenea depingu portretele profetiloru si imperitoru. Amu vediutu o assemenea carte persica pe candu eram in Constantinopole, si care contiené istori'a Persianiloru incependu de la creatiunc péné la Schah Ismail. Adevratu ca portretele nu erau facute cu mare simetria, dar' cu multa elegancia. Dintre imperatorii turci, uniculu Muradu IV., care a cuceritu Babilonulu si a fostu fôrte dedatu vinului, a ordinaru se i orneze cu picture paretii camerei sale de dormitu, dar' succesorii sei lé-au stersu pe tôte. Mai este numai o singura casa pe Bosphoru nu departe de satulu Beikossi, unde se vedu mai multe picture facute din ordinulu acestui Sultanu; elle representa persóne cari venéza si pusca dupa lupi si cerbi, si apoi manca si beau, si altele assemenea. Dar' Turcii suntu de ferma convictiune, ca angerii nu potu intra intr'o casa unde pe pareti suntu depinsi cani séu alte portrete, fia chiar' de alle ómeniloru. Pentru aceea ei nici nu tienu alte portrete decâtu colle alle imperitoru loru. Aceste se conserva din vechiune in bibliotec'a Sultanolu, de unde prin mari daruri si cu adjutoriulu buniloru mei amici de la curte, mi-amu procuratu copii scóse de Musavvirulu Sultanolu, séu capu-pictorele curtiei, Leuni Celebi, pe cari si acumu le amu la mine (*) Scriindu aceste, imi adueu aminte de o conversatiune ce amu avutu o data cu unu turcu invetiátu asupra pictureloru. Elu ne imputá, ca noi péné in dit'a de asta-di ne facemu idoli, imagini si picture, carora ne inchinamu, de si ele suntu lucruri de mana omenésca. Io i-amu reflectatu, ca in priviati'a acést'a nu este nici o differentia intre musulmani si christiani; elu se mirá, si declara ca uresce fôrte tare cultulu imaginiloru. Io i replicai, ca voiescu a proba assertiunea, dóca voiesce se me asculte. « Nu descrieti voi — i disci — pe tablele vóstre in littere de auru figur'a « si statur'a profetului vostru? Nu depingeti voi manile si picioarele sale cu celle mai « vii coloru dimpreuna cu o rosa, despre care diceti ca a resaritu dir sudórca lui Ma- « homedu candu a cadíutu acésta pe pamentu? Nu scrieti voi numele Ashabiloru (a- « deca celloru patru successori ai lui Mahomedu), pe table de lemnú séu de auru, « si-i puneti in Giamiele si in casele vóstre spre Kible (adeca in partca spre Mecca, « intre resaritu si amédia-di)? Si candu ve sculati demineti'a, si v'ati facutu ruga- « tiunile vóstre, au nu sarutati cu devotiune acelle icóne, si apoi cu fruntea vóstra

(*) Sunt aceleasi, cari se vedu publicate in traducerea angleasa si germana, in fruntea descriptiunei istoriei fia-carui Sultanu. *Tr. Rom.*

pline de speranți'a victoriei, merge contra țierei Kahire. In această cale ajunge la unu locu numitu de catra locuitori Chani Iunus⁽⁴³⁾, și precumu conversă in modu familiaru cu officiarii sei, Husanu Pasia, unulu dintre vezirii sei, ilu întreba mai multu din gluma de câtu seriosu: « Préfericite imperate, cându vomu intra in Kutbuiur

« stergeti pulberea de pe elle? Fiindu-ca dar, voi faceti acést'a in onórea acellora, « alu caroru nume se mentionéza pe acelle table: spune-mi, aretati voi această reveren-
 « tia séu acestu servitiu catra coloru, catra lineé séu, catra table?» « Nici decumu »
 — respunse elu; si apoi continuaiu mai departe: « Dar' candu unu christianu séu chiar
 « unu turcu ar' scuipe pe acelle table, séu intr'altu modu si-ar areta despretiulu facia
 « de acelle icóne: au nu legea vóstra este care pe unu atare omu ilu declara culpa »
 « bile de mórte? » « Para dubiu » respunse elu. « Ei bine, replicaui io, totu asia merge
 « si la noi, la crestini, in respectulu cultului imaginiloru. Nu é imaginea, nici lem-
 « nulu, nici altu lucru de mana omenéscá, ce veneramu, ci veneratiunea nóstra se
 « reporta la persón'a pe care o reprezenta imaginea ». « Déca este asia — dise ellu —
 « apoi intr'adeveru ca este injustu a numi pe crestini But Perestu, adeca idololatri ». Admiraiu candórea turcului, si animatu de acést'a, continuaiu: « Asia dar ca, dintele
 « profetului vostru, inestimabile pentru voi, se conserva in thesaurulu imperiale, si
 « in totu anulu, inainte de prim'a di a lunei Ramazanu, dupa ce mai ántáiu s'au fa-
 « cutu rugatiunile publice de ocaziune, ilu ica Sultanulu cu cea mai mare reverentia
 « si ilu presenta mai mariloru țierei pentru a-lu saruta? Nu conservati voi cu tóta
 « religiositatea *Sandgiaculu* adeca Stindardulu lui Mahomedu, si *Hirki Sherif* séu sa.
 « crulu-seu caputu, a carui margine in totu anulu si totu in acea di-o atingeti in apa
 « si diceti cá ap'a această apoi é santita si neputreditóre, si o numiti *Abi Hirki Sherif*
 « adeca ap'a santului caputu, și si o impartiti intre mai marii țierei, cá in dilele de
 « postu se puna câte o picatura din ea intr'unu pacharu mare cu apa, care gustandu-o
 « de trei ori, o beau apoi dintrun'a spre a-si stempera setea. Nu venerati voi dintele
 « profetului vostru, de si acesta é mortu: nu ilu conservati si nu-lu adorati? Si a-
 « cumu, fiind-ca aceste lucruri se facu in publicu la voi, te intrebu se-mi spuni: déca
 « unu lucru neinsuflețitu, precumu este dintele si ap'a, ilu venerati voi pentru elu in-
 « su-si, sau ilu venerati numai in vederea spiritului immaculatu (precumu diceti voi,
 « alu profetului vostru si in vederea increderei ce o are elu la Dumnedieu? » « Se in-
 « telege — dise elu — ca tóte aceste lucruri se reporta la elu, pentru a cartii voia elle
 « se considera de sanctificate si sante ». Dupa aceea eu amu conclusu dicéndu: « Cu
 « multu mai puçinu dar' se potu christianii accusa de idololatria; cáci onórea ce dau
 « ei imaginiloru si reliquieloru santiloru, o dau mai ántáiu si in prim'a linea lui Dum-
 « nedieu, si numai in a duó'a linea o dau prototipului séu persónei ce elle representa.
 « Ei nu se inchina la santi cá santi séu ómeni santiti, ci cá la servii lui Dumnedieu,
 « séu, cumu amu dice, santii lui Dumnedieu ». Acést'a esplicatiune clara si intelligi-
 bile a doctrinei nóstre placu Turcului. dar' pentru aceea totusi nu l-amu potutu scóte
 din retacirea sa.

(43) *Chani Iunus*. Ospellulu lui Ion. Nu potu se spunu de siguru, déca turcii credu
 ca acést'a ar' fi fostu cas'a lui S-tu Ion profetulu.

«Kais (44)?» Imperatul vedeudu ca prè marea familiaritate cu ser-vii sei degenera in despretiu, respunde : « Vomu intra candu va vrè « Dumnedieu; ér' io vreu cá tu se remani aici ». Si dicèndu aceste cuvente, ordinà immediatu a-i lua capulu.

CALETORESCE LA IERUSALIMU SI OCCUPA UNELE CETATI

XXI. De aci isi continua calea pènè la Gasse, unde intielegendu ca Kudgisherif (45) nu mai è departe de aci, ilu cuprinse unu doru irresistibile de a vedé acèsta cetate, care a fostu léganulu atàtoru profeti, si teatrulu atàtoru miracule. Insoçitu de vre-o câti-va calareti ai sei face acèsta cale, si in trei dîle implinesce totu ce religiunea cerea' de la elu, si apoi se întórce la armat'a sa in Gasse. De aci isi urmèza calea dreptu spre Elkahire (46), si in trecere cuprinde cetatile Sifidulbahr (47) si Chanuldgiuni. Dar' nu tienù de consultu a lasa in ele garnisóne, câci, cugetá elu, ca déca invinge, ele nu se mai potu scutura de sub jugulu cuceritoriului, ér' déca remane invinsu, atunci nu-i potu dá nici-unu refugiu securu. Asia lasa in ele numai pe acei-a inderetru, cari pentru vulnerile loru séu pentru lung'a caletoria au fostu incapabili de a urma grosulu armatei, si.

(44) *Kulbuir Kais*. Unu satu séu mai bine suburbiu in Cairo. se pare a fi fostu unu locu strimtu si dificile de amblatu, dar' nu potu alla in care parte a cetatiei se fia.

(45) Ierusalimulu. *Tr. Rom.*

(46) *Elkahire*. In tierile nóstre scriu de comunu într'unu modu falsu *Alkair*; ca si *Alcoranu* in locu de *Elcuronu*. Elkaire este capital'a Egiptului, si cunoscuta la tóta lumea; se numesce si cu numele de *Misr*. Trecu in adinsu cu tacere preste fabulele turce despre acèsta cetate si despre Ioseph Παγκαλος (*); ele se gasescu pe largu in o multime de carti, ce au esitu la lumina despre faptele egiptiane.

(47) *Sifidulbahr*, etc. Propriamente insémna marea-alba (**). Sunt aceste duóe cetati. alu carora nume anticu nu-lu cunoscú. Câci nu amu anca atata abilitate, in câtu se potu descoperi tóte numirile vechi ale atàtoru cetati, care dupa atâte secle stau ascunse sub modernele numiri barbare.

(*) Adcca, celu mai frumosu. Este o generale opiniune între orientali, ca patriar-chulu Ioseph n'a avutu parechia de frumosu. Si dicu ca a fostu mare architectu si geometru; lui atribuioscu construirea columneloru in Cairo, cu cari mesura inaltmea Nilului; construirea canalului pentru derivatiunea acelu fluviu; construirea fontaneloru, magazineloru, si piramideloru; mesurarea si impartirea ticrei dupa diluviu; si alte mai multe fapte *Tr. Germ.*

(**) Asia numescu Persianii marea mediteranea. *Tr. Germ.*

merge mai departe. Vedeudu acést'a cetatianii din Gasse, si cuge-tandu ca imperatulu nu se va mai întórce nici-odata, ci ca cercas-sianii ilu voru ucide dimpreuna cu pe tóta armat'a sa, se punu si omóra pe toti invalidii si pe toti medicii insarcinati cu ingrigirea acestor'a.

INVINGE PE CERCASSIANI

XXII. Póte, cá incercarile nuóe ale Cercasianiloru de a-si apera re-gatulu , au indemnatu pe locuitorii din Gasse a se revolta si a face acelu masacru. Câ-ci cei cari scapassera din ultim'a batalia de la A-leppo, indata ce au ajunsu in Kahire, au convocatu o mare adunare, si au proclamatu de rege pe Tumanbai , descendente dintr'una din cele mai nobile familii cercassiane, si inaugurandu-lu, i-au datu ti-tlulu de Muluki Eshref⁽⁴⁸⁾; si totodata se léga cu totii prin jura-mentu a-si apera imperiulu contra tiraniei injustului Selimu, séu a muri cu arm'a in mana si a-si rescumpera scumpu viéti'a si vastulu loru territoriu. Sub comand'a acestui generalu se aduna si toti ceia-lalti cercassiani, caroru-a se mai alatura ca truppe ausiliare anca Arabii corturari; se prevedu cu tunuri grele si alte instrumente bellice, si cu una armata alésa de patru-dieci mii de ómeni se punu in castre la unu locu numitu Ridanie; aici se fortifica prin tóte stratagemele imaginabili, cugetandu ca Selimu, incrediutu de suc-cesele salle de mai nainte, va veni imediatu se atlace castrele loru, si cadindu apoi in cursa, voru poté pré usioru a-lu bate si a-lu invinge. Selimu inse, informatu bine prin spionii sei despre aceste curse, precumu era superioru in numerulu trupeloru , da ordinu unei parti a armatei salle a se trage in giurulu castreloru inimice pe la spatele muntelui Gebeli Maktab⁽⁴⁹⁾, si la primul semnalu datu , se nevalésca asupra loru. Cu modulu acést'a, Cercas-sianii fiindu incungiurati de tóte partile, in primele díle⁽⁵⁰⁾ alle lu-

(48) *Muluki Eshref*. Adeca prè-santu séu prò-fericitu.

(49) *Gebeli Maktab*. Eu cugetu ca nu Maktab ci Machtab ar' trebui se dicemu, cca ce ce insémna culme séu munte, unde este mausoleulu anticiloru si faimósele piramide.

(50) *In primele díle*. In privinti'a insemnarei díleloru , la Turci este usulu , ca cí in literele loru si mai alesu in ordinatiunile imperiali, insémna séu dílele a întregi luna, síu impartu lun'a in trei decade. Asia díca se face ceva in primele diece díle

nei Gemaziulu evvel, anulu Hegirei 923 se incinge o lupta atátu de sangerósa si obstinata, in câtu aceea abia se póte descrie. Cercassianii adeseori cutropiti de numerulu celu mare alu inimicului, si de multe-ori respinsi, totu de atâtea-ori se reculegu si ataca din nou pe inamicu, fiindu-ca regele loru luptá pururea in frunte, si animá pe soldati prin esemplulu seu. Lupt'a se continuá anca câtu-va timpu in linii rupte; dar' in urma, vediendu Tumanbai, cá ómenii sei parte sunt prinsi parte ucisi, si ca victori'a nici intr'unu casu nu o póte avé, asia cu o truppa allésa de soldati cari i serviau de gárda, isi face cale cu sabi'a in mana, pe unde inimiculu era mai desu, si fugé la Sheich Areb⁽⁵¹⁾ fiulu lui Bekaar. Asia Turcii obtienura o victoria complecta, dar' le-au constatu fórte scumpu. Generalulu loru, Sinanu Pasia, celu mai celebru erou pe acelu timpu, a remasu mortu. Mórtea acestui-a

ale lunei, ei scriu *Evailinde* adeca prim'a decada; dat'a celoru diece dile din midi-locu o insémna cu cuventulu *Evasitinde*, adeca a dou'a decada; despre cele diece dile din urma dicu *Evachirinde*, adeca ultim'a decada. Prin urniare *Gemaziul evvel Evailinde*, adeca in primele dile ale lunei Gemaziul evvel, insémna: in un'a din dile clele de la prima péné la diece acestei lune. Si asia mai departe.

(51) *Sheich Areb*. Pare a fi unulu dintre Sheichii séu prelatii arabiani, cari aveau de a face mai multu cu guvernamentulu ecclesiasticu decâtu cu celu civile, si pretindu a fi legitimii successorii ai lui Mahomedu. Sunt din ei siepte familii mai celebre intre Turci, ale caroru nume inse mi-au scapatu din memoria. Cáci eu de prezentu traiescu intr'unu locu, unde nu numai ca sunt fórte departatu de Arabi, dar' nu é nici umbra de vre-o invetiatura mai inalta, si unde nu audi nici macar din nume de vre-o biblioteca complecta, departe de a poté gasi lucrulu ce-lu cauti. Atáta inse se póte deduce, ca acesti Sheichi sunt fórte respectati de catre insii Sultanii, fiindu ca capulu loru (care isi are residentia in Mecca, si care de si se confirma de Sultanulu, dignitatea sa totusi o transmite cu dreptu de ereditate fiiloru sei), candu scrie la Sultanulu, i cnumera mai antaiu tóte titulaturcle cele mai pompóse, si apoi ilu numesce *Vakilimus* seu vicariulu seu si alu profetului in tóta imperati'a lumei. Se dice ca totu asiá scrie si in cartile sale catra imperatii Indiei. Amu vediutu odata unu Sheich de acestia, candu mersescu la Sultanulu Mustafa, fratele imperatului de acumu (*), care pe acelu timpu era in cortulu seu intr'unu satu numitu Akbunar, nu departe de Adrianopole; elu venise se-si face reveréti'a, si totu timpulu stetea in cortu la Sultanulu, si conversá in modu fórte familiaru cu acesta. Era incortelatn a Cerkies Mehemedu Aga, magistru stalleloru de curte, si unu intimu amicu alu meu; acest'a imi spunea ca de câte-ori acestu Sheich vorbiá despre Sultanulu, totu-deuna ilu numiá alu seu Bisum Vekil, alu seu vicariu séu vicegerente.

(*) Achmedu III. *Tr. Rom.*

tâta miscase pe Selimu, în câtu lungu timpu, dupa cucerirea cetătiei Kahire, îlu plangea esclamandu : *Misri alduk, emma Iusuf al-durduk ; Iusuf siss, Misirden ne olur ? !* « Cucerii Egiptulu, dar per-
« dui pe Ioseph ; deca nu mai amu pe Ioseph, ce'mi ajunge Egipt-
« ulu ? ! »

MAI ANTAIU TRACTEZA ONORIFICU CU TUMANBAI, SI APOI LASA DE-LU SPENDIURA

XXIII. Asia dara, acesta tierra fertile pare a fi cu totul suppusa imperiului ottomanu ; dar' Tumanbai era anca în vietia si se tienea în vecinatate promptu la ori-ce miscare ; ceea ce'insufla frica Turciloru ca voru perde o tierra ce atata sange le-au costatu. Era lucrul sciatu ca Tumanbai s'a refugiatu la Arabi, si ascepta numai ca Selimu se se retraga din Egiptu, spre a incerca o resturnare. Selimu spre a preveni periculu ce-lu amenintia din acesta parte, trimite delegati cu pretioase daruri la Sheich Areb, fiulu lui Bekaar, ca se-lu roge se-i estradea pe fugariulu inimieu, avisandu-lu totodata ca e mai consultu a-i castiga amicitia prin bune servituri, de catu amerita mana prin vane obstinatiuni. Scheichulu, seu ca se temea de puterea lui Selimu, seu ca era sedusu de pretioasele daruri, comite fapt'a rusinoasa si estrada pe Tumanbai, pe care-lu luase sub protectiunea sa : fapta contraria dreptului gintiloru, si mai alesu contraria la *Rai* arabicu (52). Dar' deca bravur'a lui Tumanbai n'a potutu misca inim'a unui amieu lasiu, ea a potutu se imblandi-

(52) *Rai arabicu*. *Rai arebi*, la Turci se exprime prin *Eman*, seu mai vulguru *A-man*, dar este mai usitata expresiunea arabica. Este aceea ce italianii dicu *Parola* englesii si francesii *parole* ; adeca cuventu datu de siguritate, de pace, de aliantia, de protectiune ; asia cuventulu *Bera* la Arabi (ceea ce Turcii dicu *el Eman usre*) insamna : securu ! gratia ! quartiru ! Arabii se lauda ca între toti omenii pamentulu, ei se tienu mai strictu de cuventulu (parol'a) loru : si pote ca au dreptu. Caci deca cine-va ar' ucide, lia chiar si în foculu luptei, pe unulu cui s'a datu Rai, unulu ca acel'a dupa legile Arabiloru e culpabile de morte. Deca prindu pe unu inimieu de alu loru (precum sunt în certa continua unii cu altii), i dau Rai, si tragu în giurulu lui unu cercu, impunendu-i se nu esa de acolo ; si captivulu nici nu cutedia se faca acest'a, chiar deca ar' sci ca are se mora de feme seu de sete. Într'aceea învingatorii anuncia pe inimici, ca cutare si cutare este inchisu colo si colo în cerculu Rai, si deca vreau se-lu rescumpere, trebe mai antaiu se respunda talionulu ce captivulu a promissu. Dupa ce s'a respunsu acestu pretiu de rescumparare, merge la captivulu unulu din acelu tribu, din care a fostu celu care l-a prinsu, sterge cerculu

sca mâni'a unui inamicu generosu. Cându s'au adusu acestu rege legatu în ferra inaintea lui, si a vediutu cumu inim'a lui brava lugesce din ochi-i, atunci Selimu nu s'a potutu retiené se nu-i redea libertatea, si a-lu ruga sê vina in tôte dñele la elu la mése Tumanbai, recastigandu-si libertatea cu pretiulu virtutiei sale, conversatu dupa aceea multu cu Selimu despre lucrurile atátu publice câtu si private, si l-a informatu despre starea lucrurilor in Egiptu, despre legile, geniulu si datinele poporului de acolo. Dar' nefericitulu Tumanbai a trebuitu in urma se arate prin tristulu seu esemplu, cumu sôrtease jóca cu lucrurile omenesci. Selimu nu potea se nu admire virtutile eroice, singular'a fortitudine, consiliurile intiepte, si portarea grava si seriósa a lui Tumanbai; elu tienea, ca é lucru vile de a ucide pe unu barbatu atátu de superioare altoru-a; si, departe de a se teme de ceva periclu din partea lui, elu se resolví a-lu primi in amicitia sa, si a-lu pune domnu preste regatulu Egiptului. Dar' chiar pre candu se ocupá cu aceste cugete, se lati vorb'a intre poporu, cá éca Tumanbai au ajunsu in mare favóre la imperatulu, si acusi va úi guvernatore in Egiptu; atunci apoi potemu avé sperantia cá, indata ce Selimu se va retrage din Egiptu, Tumanbai cu restulu Cercassianiloru si cu Arabii va bate si alunga garnisónele de aici, si va restaura dominatiunea cercassiana. Acésta rumóre nu potea se remana in secretu denaintea lui Selimu, care era vigilantu', observatoru nu numai a totu ce se facea, ci si a totu ce se vorbiá. Dar' cu tôte aceste, elu nu voiá bucurosu a da crediementu acestoru vorbe; cáci credea cá ele potu se vina chiar din

cu piciorulu, si captivulu este liberu. Care a caditu odata in cercu, nu póte se-si recastige libertatea decâtu numai solvindu pretiulu de rescumperare. Cá-ci chiar dóca consotii sei ar' bate in urma pe inimici, si le-ar sta in putere a-lu libera din cercu, elu totusi nu cutédia a esi fara consimtiemintulu aceluia carui-a i-a datu Rai; cáci dóca ar' face un'a cá acést'a, elu pe tóta victi'a este tienutu de omu fara onóre, atátu dinaintea amiciloru câtu si a inamiciloru, si nu mai póte nici-odata prin nici-o fapta meritósa se-si recapete numele celu bunu. Er' dóca ar cutedia se ésa din cercu si se fuga, atunci chiar compatriotii sei ilu prindu si-lu tramitu legatu la inamiculu, cá se-lu judece séu la mórte séu la sclavia perpetua, precumu i va placé si va afla de bine; in acestu casu rescumpararea nu póte avé locu cu nici unu pretiu. «Cáci — dicu » ei — care omu isi pretiuiesce mai multu viéti'a, decatu Rai, nu é demnu de liber- » tate, si nu merita a se numi omu, cu atátu mai puçinu arabu.»

gur'a inamiciloru. In urma inse, vedindu ca fam'a se totu tiene, veni la suspitiune, ca ceva tradare trebe se fia la medi-locu, si ordinã lui Sheich Suvar Alibegu (pe alu carui tata acumu de curendu ilu spendiurara Cercassianii intr'unu paru de ferru), cá se duca pe nefericitulu rege in Kahire si se 'lu spendiure acolo sub pört'a numita Savil. Candu a datu Selimu acestu ordinu, a disu urmatóriele cuvente: « Cãtu de mare a fostu grati'a mea façie cu elu, amu are-
«tatu indestulu pênê acumu; dar' ce effectu potu avé malitió-
«sele vorbe ale vulgului, védia acumu elu nefericitulu singuru ». Alibegu eseculã cu tóta placerea acésta comissiune, cá-ci i se dete buna ocasiune de a-si resbuna pentru mórtea tatane-seu; si infortunatulu Tumanbai, in diece ale lunei Rebiulu evvel, anulu Hegirei mai susu mentionatu, a fostu spendiuratu in Cairo la port'a numita Savil. Nu se pôte spune ce terróre a cuprinsu pe Egiptiani candu audira de mórtea neasteptata a regelui loru. Cei cari mai nainte clociau ura in ascunsu contra dominatiunei sale injuste, i vedeai acumu alergandu umiliti suplicanti la Selimu, cerendu-i gratia, si promittendu-i a fi pururea fideli servitori ai casei osmane. Imperatulu le iertã tóte sub conditiune, ca unde voru sci ca este ascunsu vre-unu cercassianu, se-lu aduca numai decãtu legatu inaintea s'a. Abia ce declarã elu acést'a in publicu, si indata poporulu communu, amatoriu de noutati si in sperantia cá va obtiené iertare. cauta in tóte partile dupa cercassiani, domnii sei de odinióra si aduce vre-o cati-va din ei legati inaintea lui Selimu spre a fi masacrati. Pe diu'a urmatória lasa Selimu a se redica unu amfiteatru cu tronu afara de cetate pe tiermurea Nilului, si demanda a se decapita toti captivii in presenti'a sa, si a le arunca cadavrele in riu. Numerulu acestoru nefericiti se díce cá au fostu preste trei-dieci de mii. In a dou'a di dupa acést'a, Selimu voindu a-si areta si mai multu poterea. si a umili cu totulu inimele invinsiloru, intrã cu pompa triumfale in Cairo; dar' abia dupa câte-va óre se departã de aici anca in aceeași di, asiediendu-se in corturi intr'unu locu nu departe de Nilu, numitu Russa, si lasandu truppeloru sale timpu de a se restaura. Unu ingeniosu poetu arabu a insemnatu epoc'a acestui macelu in urmatoriele cuvente:

Hai Schevi (53) *Sultan Selim!*

Vai! acesta è Sultanu Selimu! (54).

OCCUPA ALEXANDRI'A SI SUPPUNE PE ARABI

XXIV. In acelasiu anu, la siepte ale lunei Gemaziulu evel, face espeditiune la Iskenderie (55) spre a o attaca; dar' mâni'a cuceritoriului a fostu invinsa prin capitularea cetatiei de buna voia. Dupa ce apoi si-a regulatu tôte trebile in acêsta cetate, se retrage in partea centrale a Egiptului, si instituie pe Chairbegu guvernatore tieriei, apoi plêca in lun'a Siaban inderetru la Constantinopole. In acêsta rentôrcere, trecêndu pe la Gasse, isi resbuna de perfidi'a locuitoriloru ei, si lasa a trece prin sabia toti fara distinctiune de sexu si etate, si assemena cetatea cu pamentulu. De aci merge la Damascu, si in virtutea pactului avutu, da lui Gaselibegu guvernamentulu preste acêsta cetate si preste localitatile invecinate din Palestin'a si Siri'a. Cu unu cuventu, in timpu de unu anu si intr'una singura espeditiune, Selimu a adnectatu mai multe tieri imperiului seu, de câtu unulu ori-carele din predecesorii sei, in totu timpulu câtu au regnatu ei. Câ-ci elu a cuceritu nu numai tôte tierile Cercassianiloru in Asi'a si in Egiptu, ci anca a redusu, asia cá in trecatu, sub potestatea sa alte cetati tari si faimóse ale Asiei, precumu: Malatie (56), Dierbeghi, Derende, Behtisi, Kierkieb, Kiachte, Beredgik, Antab si Antakie. Afara de tôte aceste, chiar si Sherifulu (57) din Mecca (58),

(53) *Séu Scheviet*, adeca escrementu de omu, ori animalu. *Tr. Germ.*

(54) *Propriamente*: aceste sunt escrementele lui Selimu. *Tr. Germ.*

(55) *Iskenderie*. Alexandri'a, locu fôrte insemnatu de comerciu in Egiptu si cercetatu de nâile tuturoru natiuniloru. Alexandri'a a fostu fundata de Alexandru celu mare, si data spre locuintia Greciloru din Egiptu.

(56) *Malatie etc.* Dintre acestea, Malatie, Derende, Beredgik, Antab si Antakie séu Antiochi'a, sunt cetati destulu de marisióre; dar cele-l-alte sunt mai multu oppide mici decatu cetati mari.

(57) D'Herbelot dice, ca cuventulu arabicu *Sherif* însêmna in generalu *nobile* séu de innalta origine ori dignitate. si in specialu este titlulu ce-lu intrebuintiêza descendentii lui Mahomedu din generele acestui-a *Ali* cu fiica sa *Fatime*. Acesti-a se mai numescu anca *Emir* si *Seid*, adeca principe si domnu, si se distingu de ceialalti prin turbanulu loru celu verde. In Afric'a a fostu o multime de dinastii din acesti Sherifi. Asia numitii *Edrisiti* anca au fostu Sherifi, si famili'a care domnesce asta-di

a prezentatu chîeile cetatiei sale lui Selimu , pre candu acesta erà anca in Cairo ; si a recunoscutu publicamente suveranitatea acestui-a. Selimu ilu primi cu tîta onorea , si a ordinaru cã fiulu seu , renumitu prin virtute , pietate , si sciintia , se-i fia succesoru in principatu. Acestu omu a miscatu apoi tîte triburile selbatice ale Arabiloru , precumu Beni Ibrahim, (59) Beni Sevalet, Beni Ata, Beni

in Fess si Marocco , anca se numesce Sherif. Sherifii de Mecca si Medina se bucura si asta-di din partea Turciloru de putere suverana. *Tr. Angl.*

(58) *Sherifulu din Mecca.* Inainte de domni'a lui Selimu, acestu Sherifu era principe suveranu si domnu absolutu in Mecca si in vre-o cate-va alte cetati in Arabi'a. Dar' de la timpii lui Selimu incîce a recunoscutu si elu pe imperatorii turci de pazitori si protectori intereselor musulmane.

(59) *Beni Ibrahim.* Sunt preste siepte-dieci de popóra sêu triburi, originari din diferite linii , cari inse tîte se lauda ca sunt de origine de la Abraham ; elle ratecescu prin vastele deserte alle Arabiei, unde isi au locuintiele incerte. Tîte vorbescu limb'a arabica ; dar' in dialecte atãtu de diferente . in cãtu abia se potu intielege unii pe altii. De aci , cu dreptu cuventu se pîte dice , ca limb'a arabica este cea mai copiîsa si chiar infinitã. Cãci unulu si acelasu cuventu insêmna o mie de lucruri de natura cu totulu differita ; si éراسi, unulu si acellasiu lucru se pîte esprime prin o mie de cuvente , cari nu au nici cea mai mica analogia intre sine. Afara de acést'a , abia vei potî gasi o calitate a unui lucru , care se nu dea subiectului , in care ea se cuprinde o numire cu totulu particulara. In *Thesaurulu* lui Meninski despre limbele orientali , sunt o multime de esemple de acést'a natura ; cari inse a le copia aci , nu este scopulu nostru presentu. Din floricelele acestoru infinite dialecte este compus Coranulu ; si de aci vine , ca sectatorii Coranului credu , ca acést'a carte nu é scrisa in limba omenésca , ci in limba dumnedieiesca. Cãci nici unulu din tîte aceste popóra sêu triburi nu este in stare se intieléga intregu Coranulu ; si nici cellu mai mare invetiatu dintre Arabi nu se pîte lauda , ca ar sci da esplicatiune tuturoru cuventelor din acea carte. Asupr'a acestui subiectu ei mai adaoga o istoriîra comica , dar' in care ei credu fîrte tare. Dicu adeca , ca pe timpii lui Mahomedu , limb'a arabica a ajunsu la cea mai inalta perfectiune ; si ca infloriaru pe atunci unii poeti inventiosi , cari , cã pe timpulu jocuriloru olimpice , de cãte-ori inventau unu disticu ingeniosu , ilu affigeau pe o columna erecta a nume pentru acést'a in piati'a publica. Apoi se dá la altu poetu unu terminu de trei luni de dile , cã se respunda la disticulu affiptu cu unu altu disticu , numitu *Nasir*. La diu'a anumita se adunau toti poetii , si esaminandu amenduîe versurile , dedeau preferintia acellui-a , care era mai multu aplaudatu de publicu , si pe auctoru ilu numiau principe alu poetiloru , onorandu-lu cu unu nuou *Machlas* , adeca unu supranume nuou. Mahomedu folosindu-se de oportunitatea acestei datine , a affiptu si elu pe columna unu *Nasm* sêu unu versu din Coranu ; toti poetii l-au studiatu nuîe luni de dile cã se pîta da respunsu : in urma triumphulu recunoscutu in unanimitate a fostu alu lui Mahomedu ; versurile sale au fostu declarate de inspirate de Dumnedieu , si doctrin'a sa de la acelu timpu inainte o imbratiosara cu totii.

Asiie, Beni Saad, si mai multe alte, (60) alu caroru nume nu 'mi este cunoscutu, si locuescu in tierile deserte intre Mecca, Cairo si Damascu ; si le-au facutu de s'au suppusu de buna voia lui Selimu , dandu-i in scrisu ca-i voru fi pururea fideli, si tramitiendu-i in ostatecu vre-o câti-va din cei mai ilustru compatrioti ai loru.

(60) *Mai multe altele.* Intre ceialalti erau si monachii cari locuescu in muntele Sinai. Despre acestia se vorbesce o istoria singulare, pe care vreu a o reproducè aici, fiindu-ca, pre câtu sciu eu, nu se face mentiune despre ea decâtu numai intr'o carte plina de fâbule despre monachii acestei monâstiri. Se dice adica, in modu cu totu lu fabulosu, ca: Mahomedu câ omu de origine mai inferiøre, avea datin'a in tinere-tiele sale de a mana dintr'unu locu intr'altulu camile luate cu chiria. Intr'o caletoria de aceste elu a ajunsu odata la muntele Sinai, si s'a pus in campulu deschisu pentru a dormi puçintelu. Pe candu dormia, a vediutu egumenulumonâstirei ca unu nuoru se redica asupr'a capului lui Mahomedu, si-lu apera de radiete sórelui. De aci abatele a concludu , ca acestu omu tineru trebe se fia ceva mai multu , de cât ceea ce-lu aréta csteriorulu seu; pêntru ca, unu presemnu atâtu de singulariu, dupa a sa parerea nu se potea areta altui-a, decâtu acclui-a, care pe viitoriu are se fia domnu asupra acestoru tieri. Merse dreptu aceea la elu, ilu salutà cu totu respectulu, si ilu invità in camer'a sa, rugandu-lu a gusta acolo liniste neturburatu de nimene. Dupà aceea crediendu ca prin acést'a si prin alte mai multe maniere de curtenire , i-a castigatu buna-vointi'a, l-a intrebatu : in casulu candu ar ajunge odata domnu in aceste tieri, ce i-ar fi cu placere a dispune in privinti'a acestoru monachi? Mahomedu respunde ca : « i-ar scuti câ pe *Ruhbani* (*) : adeca : pazitori de buna viatia si de buna purtare : de la « tôte tributele, si i-ar avè in mare onóre ». Acéstà promissiune o dède abbatelui si in scrisu, in limb'a arabica, si fiindu-ca nu avea sigilu, o intari cu palm'a sa propria, intingendu-o in tinta si apoi apesandu-o pe çharthia. Lungu timpu dupa aceea, fiindu Selimu sultanulu in Egiptu, vine abbatele din muntele Sinai la elu, si-i aréta privilegiulu adevratu séu inventatu alu lui Mahomedu. Imperatulu ilu cumperà de la monachu cu patru mii de galbeni, declarandu-i totodata ca sunt si remanu pentru totdeauna scutiti de la tôte tributele, si confirmandu-i prin unu Chatisherifu alu seu atâtu in acestu vèchiu privilegiu câtu si in tôte alte ale loru'privilegiuri. Acéstà carte a lui Selimu, tradusa din arabesce in turcesce. o amu cetitu in Adrianopole, si precâtu imi potu aduce amintè, era scrisa precumu urmèza : « Venindu monachii din « muntele Sinai la inaltulu nostru divanu, si aretandu-ne in tóta umilinti'a, ca Ma- « homedu el Mustafa(**) alu lui Dumnedieu santu profetu (pace si bine-cuventare asu- « pr'a lui) in caletoriele sale a fostu primitu cu ospitalitate in monasteriulu loru, si, dupa « puçinele loru midi-lóce, l-au servitu cu tóta onórea si reverenti'a ; si ca Mahomedu « in consideratiunea acestoru servitiu, au avutu grâti'a a scuti pe acéstà comunitat « a monachiloru *nazareni* de la ori ce tributù anualu alu loru , si intru confirmarea

(*) De la cuventulu *Rah*, cale si *Ban*, custode, garda, pazitoriu , precum se vedè ca-lu deriva autorulu nostru. Dar *Ruhban* este pluralulu cuventulu arabicu *Rahib*, care insemna monachu. *Tr. Germ.*

(**) Alesulu, predestinatulu. *d. Tr. Germ.*

PRIIMESCE PE UNU DELEGATU ALU REGEIUI PERSIEI

A. 925

I. C. 1519

XXV. In reintorcere din acésta espeditiune, ajungundu in Aleppo in luna Remazan, anulü Hegirei 925, i veni unu delegatu persianu, tramisu de regele sub pretentiunea de amicitia, spre a seduce pe Sultanulu; si cu modulu acesta prin supunerea simulată, a diverte furtun'a ce pare a se redica asupr'a Persiei. Pentru a-si ajunge scopulu mai iute, delegatulu pre langa darurile pretiöse ce adusesese cu sine, si cari erau demne de ambii imperati, elu se mai incercà a lingusi ambitiunea lui Selimu cu adaogarea de titulature nuoe, numindu-lu: *Shehin Shahi Alem, ve Sahib Kirani beni Odem*; (61)

« acestei-a s'a induratu a le da o santa charthia sigilata cu man'a sa propria: Noi
 « anca, voindu a urma esemplulu seu, amu ordinatu si ordinamu din inalt'a nöstra
 « gratia, ca disii monachi se fia scutiti de la tributulu anuale, la care altii sunt su-
 « pusi; si in besericele si in riturile lorü se nu fia molestati, ci se le póta exercita
 « liberu dupa anticele lorü legi. Spre acestu scopu amu ordinatu si ordinamu din gra-
 « tia, a li se da o copia autentica de pe documentulu santului profetu alu lui Dumnc-
 « dieu, confirmata cu semnatur'a nöstra. Demandamu dreptu aceea, tuturorü persöne-
 « lorü, cari exercita vre-o potestate séu jurisdicțiune, in totu cuprinsulu imperiului
 « nostru, a nu insarcina pe numitii monachi de sect'a lui Iesu cu nici unu tributü
 « séu alte impositie civili. Si cine va lucra in contra acestui alu nostru *Chatisherif* si
 « mandatu, unulu cá acela se scia ca de siguru va fi certatu si punitu. Datu in Ka-
 « hire, etc. ». Si intr'adeveru ca acésta esemptiune de la tributü a monachilorü din
 « muntele Sinai, a remasu in vigóre in totu imperiulu Turcilorü péné pe timpulu lui
 « Solimanu II, unchiu de-mosiu alü Sultanului de acumu, candu Turcii au inceputu a
 « lua de la ei *Haragiu*, si acést'a mai ántáiu prin dispozițiunea lui Kioprili Oglü Mus-
 « tafa Pasia, care nu si-a facutu nici unu scrupulu, a declara totu documentulu de
 « falsu. Pentru cá se previna nezasulu ce-i amerintiá, au fostu tramisu unii monachi
 « din muntele Sinai cu documentulu lorü de privilegiu la Adrianopole; aici l-amu
 « vediutu in manile lorü si mi-amu scosu o copia dupe elu. Totu ce au dobénditu prin
 « suplic'a lorü a fostu, ca ei si societatea lorü a remasu scutita de la tributü; dar'
 « pentru celelalte monástiri n'au potutu scóte nimica la cale.

(61) *Shehin etc.* Titulaturele imperatorilorü turci in generalu sunt fórté pompöse; cu tóte aceste numirea de *Sillullah*, adeca umbr'a lui Dumnedieu, o pretiüiescu mai pre susu de cátu tóte cele-l-alte, din cauza ca acést'a vine de la regele Persiei, precumu amu observatu intr'altu locu. Dar la curte candu se face mentiune despre Sultanulu, séu se adreséza lui, nu se întrebuintiéza nici-odata aceste titulature, ci se dice numai *Padishahi* (*) *Alem Penah*, adeca: imperatulu, refugiulu séu scutululu lumei; si

(*) *Padshah* séu *Padishah* se deriva de la cuventulu persicu *Padu*, a lua, a allunga, si *Shah*, rege. Adeca *Padishah* insémna unu rege, care allunga séu departa daun'a si reulu, precumu *Padseür* séu *Padisehr* (de comunu Bezoar) insémna o medicina care departa veninulu, séu antidotu, de la *Pad.* si *Sehr*, veninu. *d. Tr. Germ.*

adeca : « Imperatul imperatorilor , si singurul cuceritoriu (s eu autocratu, singuru-domnu) alu filoru lui Adamu ».

AMBITIUNEA SI MOARTEA LUI SELIMU

XXVI. At ate victorii mari , at ate gratulatiuni lingusit orie ce veniau nu numai de la popórale invinse, ci si de la principii invecinati, implura inim'a lui Selimu de at ata vanitate si ambitiune, in c atu credea ca  el este singurul monarchu alu intregu universului, si despretiuindu imperatiile pamentesci, elu isi imagin a ca ar' trebui se se suppuna armeloru sale chiar' si imperatiile ceresci, d eca ar' poté ajunge la ele. Asia, dupa ce intr a cu pompa triumfale si intre aclamatiunile poporului in Constantinopole, se leg a in publicu prin juramentu (62) (c a si candu s orthea inconstanta a resbellului ar' trebui se se plece la comand'a sa), ca la anulu urmatoriu va intreprinde una alla espeditiune si nu se va int orce acasa, p en e ce nu va fi resturnatu cu totul pe rivalulu seu imperiu alu Persiei, si nu va fi stinsu cu totul pe unu poporu necredintiosu lui Dumnedieu si odiosu  omeniloru ; convinsu fiindu ca dupa aceea va poté suppune fara dificultate si pe principii crestini. Dar c atu sunt de decepti ose planurile  omeniloru, ce nu vinu de la Dumnedieu, si c atu este de fragile unu pumnul de lutu candu se infla de ambitiune vanit osa, a aretatu domnulu supremu alu universului, altoru-a spre invetiatura, prin urmatoriulu esemplu. Era lipsa totale de bani ; c aci espeditiunea egiptiana descasese cu totul fondurile tesaurului publicu internu si esternu (63) ; si Selimu a fostu necessitatu a am en a bellulu seu intentiosu pe altu anu , si a ved e cumu ar' poté se adune

Oliosman Padishahi, adeca : imperatul filoru lui Osmanu. Prin ac est'a din urma numire Turcii vreau a da se se intieléga, ca intregu poporulu turcu nu recun osce alta f ont ana a nobilitatiei dec atu numai pe Osmanu, primulu loru imperatu.

(62) *Juramentu*. Turcii credu ca imperatul loru nu poté nici dice nici face ceva dec atu numai din inspiratiune divina. Prin urmare, ce confirma imperatul prin juramentu, aceea si trebe, si poté se se implinésca. Dar' esperienti'a a aretatu de multe-ori, c atu de falsa este ac asta imaginatiune a Turciloru !

(63) *Fondurile tesaurului . . . esternu*. Turcii au du e thesaure s eu du e casse in cari tienu banii publici : thesauru esternu si thesauru internu. Defterdariatulu s eu marcele thesaurariu (despre care amu vorbitu intr'o nota precedentte) (*), este in

(*) Vedi mai in susu not'a 7. *Tr. Rom.*

nuõe fonduri din tierile cucõrite. Dar' acést'a in anulu d'ântâiu a mersu mai incelu de cumu ar' fi doritu elu ; si iern'a anca apropiandu-se, a vediutu ca anotimpulu pentru espeditiuni bellice a trecutu ; asia se resolvi a cerceta in acea iernã mormentele antecesoriloru sei in Adrianopole. Cu scopulu acesta , tramitte inainte pe toti officiarrii sei mai inalti, afara de Ferhad Pasia, barbatulu sororei sale, si care era Kaimakam Pasia ; (64) si apoi a plecatu si elu din Constantinopole. Dar' abia ajunsese in calea sa pên' la satulu numitu

- capulu thesaurulu esternu, numitu *Dishî-Chassine*. Baniu cari intra aici, se numescu *Beitul-Mali Muslimin*, sêu banii publici ai musulmaniloru ; din cari nici imperatulu insusi, afara de vre-unu casu de estrema necesitate, nu pôte nici se dea la altii, nici se ia pentru sine, fara a se espune celui mai mare periclu. Cãci dõca face un'a ca acést'a , poporulu incepe numai decãtu a murmura , si de multe-ori erumpe in rebelliune. Apoi este *Ici-Chassine*, sêu thesaurulu inãternu, care se numesce si thesaurulu imperiale ; cu acesta pôte se dispuna Sultanulu dupa placu, fara a se teme de vre-unu murmuru sêu obstaclu. Acestu thesauru sta sub directiunea lui *Hasnadar Bashi*, care in appartementele femeieloru are celu d'ântâiu rangulu dupa *Kislar Agasi* ; cãci si elu é eunuchu, si in casu de vacantia elu inaintéza in locul lui *Kislar Agasi*. Pe timpulu meu, banii cari intrau pe anu in aceste duõe tesaure, se arcau la douc-dieci-si-siepte mii de punge, contienendu fia-care punga cincii sute de thaleri imperiali.

(64) *Caimacam Pasia*. Acesta é locu-tiietoriulu marelui Veziru, si-lu numesce Sultanulu dintre vezirii carii au privilegiulu de a purta trei tuguri. Candu imperatulu este prezentu in Constantinopole sêu in Adrianopole, atunci Caimacamulu nu are nici-o potestate in aceste cetãþi ; elu nu are, cá ceialalti veziri , de a face nimica cu trebile publice ; celu multu, are de a da numai consiliu. Dar' dõca Sultanulu este, absentu din cetate in departare de optu ore, atunci autoritatea Caimacamulu este mai pe atãtu de mare ca a marelui veziru. Candu imperatulu este dusu in espeditiune, de si vezirulu é prezentu, totusi numesce unu Caimacamu, care, in casulu candu vezirulu s'a dusu de langa imperatulu in departare de optu ore, are deplina putere de a face tôte trebile, de a ordina, de a schimbã ; cu singur'a exceptiune ca nu pôte se face ceva ce ar deroga mandatelor Vezirulu, nici a destitui sêu a decapita pe vre-unu Pasia vechiu. Amu observatu, ca intre marele veziru si intre caimacamu nici-odata n'a domnit o buna intiellegere : caci é lucru raru ca se fia buna concordia intre accia, cari rivaliséza dupa putere. Afara de acestu caimacamu mai este unu altulu , pe care imperatulu ilu insarcina cu inspectiunea asupra cetatiei imperiali, cand merge in vre-o espeditiune sêu la Adrianopole. Acesta urméza in rangulu numai decãtu dupa marele veziru ; dar' in autoritate este chiar atãtu, ca si unu Pasia in guvernamentulu seu ; cu exceptiune totusi, ca in administratiunea justitiei si in trebile civili, nu pôte se face nimicu fara ordinu de la marele veziru. Elu are duoi adjutori sêu asistenti, dar' de un rangulu mai inferiore ; unul este *Bostangi Bashi* sêu superintenden-

Suoshi (65), si o violenta ferbintiéla ilu cuprinsese prin totu trupulu ; sangele 'i ardea , si unu accesu de friguri ilu tormentà. In

tele Scraifului (*) imperatescu, si alu gradineloru, precumu si alu suburbieloru dinafara de murii cetatiei ; si apoi *Segban Bashi*, carc urméza immediatu dupa *Iengiceriler Agasi* séu Aga Ieniceriloru , si é generalu supremu alu infanteriei, insarcinatu cu paz'a cctatiei si cu comand'a asupr'a garnisónei ei. Acestu Caimacamu cu adjutorii sei duoi, administra totu guvernamentulu civile in cetate. Guvernamentulu eclesiasticu sta sub inspectiunea lui *Istambol Effendi*, séu judele clericalu , care in rangu urméza numai de catu dupa cei duoi Kassiuulaskieri, dintre cari unulu, precum amu vediutu mai in susu (**), este judecatoriu generale alu cauzeloru ecclesiastice in Europ'a, ér' celalaltu in Asi'a.

(65) *Suoshti*. Adeca : innotà preste rîu. *Suoshti* este numele unui satu pe calea (dar nu cea mare) de la Constantinopole la Adrianopole. Caus'a pentru care i s'a datu acestu nume, se dice a fi urmatóri'a : Este unu rîu micu, care curge pre langa satulu acest'a, si care cand se topesce néu'a, séu ambla ploile de tómnã, se infla atátu de tare, in câtu inunda toti campii de prin pregiuru, si face caletoriloru fórte difficile recerea preste elu. Unu Pasia de rangu mai inferiorudara fórte avutu, vrendu a dotatura accstu inconvenientu, a lasatu de s'a facutu preste rîu unu podu fórte frumosu de pétra. Baiazetu II, tatalu lui Selimu, venindu odata pe aici cu tóta armat'a sa, a fostu fórte surprinsu vediendu unu podu atátu de frumosu ; si doria se scie cine l-a facutu. Presentandu se Pasia, i cerù Sultanulu se primésca dela elu banii pentrn specele ce a facutu cu edificarca podului, si se-i lasè lui remuneratiunea ce se acépta in lumea ceealalta pentru unu beneficiu atátu de mare ce a facutu pentru genulu omenescu (Trebe se observamu, ca dupa legea Coranului, unu turcu póte se dea séu se venda la unu altulu operele sale bune, fapte de charitate, edificie erecte in onórea si glori'a lui Dumnedieu séu pentru binele omenirei, asia, ca remuneratiunea ce merita pcentru aceste de la Dumnedieu in lumea ceealalta, se fia a cumperatoriului). Pasi'a respunse imperatului, ca nu-i póte implini cererea, pentru ca nu are alta opca, care se fia calificata pentru a se póte presenta cu ea inaintea maiestatici divinc. Cáci-dise elu mai departe — n'amu facutu acestu podu pentru a castiga aplausele ómeniloru, ci pentru binele publicu, si pentru mantuirea sufletului meu. Sultanulu de trei-ori isi repeti cererea, si Pasi'a de atâte-ori i-o denegâ. Rabiatu pentru accstu rcfusu, Baiazetu omóra pe Pasia, se pune pe calu, si urmatu de gard'a sa, intra in torrentulu rapide, si cu celu mai mare perichu alu vietiei sale, innota preste rîu péné de ceealalta parte ; ér' celeilalte armate ordina a stá pe locu péné ce va scadè ap'a. Si cu acésta ocaziune, se dice ca a pronunciatu urmatoriulu *Beit*, adeca distichu :

Minet ile Kokma Ghiuli al Elise Suseni.

Ghiesme namerd Kiuprisini, ko aparsun Suseni.

Adeca : Sufere mai bine piperiu, decâtu se amirosi o rosa, ce ti-a costatu multe

(*) Palatiulu imperiale. *Tr. Rom.*

(**) A se vedé not'a la Capu III din Cartea I. *Tr. Rom*

diu'a urmatória se trezi cu una áposthema (66) mortale in siele, care atâtu era de torturatória, in câtu i-se parea ca toti nervii trupului si mai alesu in picióre, (67) s'au contrasú si secatu cu totul. Unu chirurgu abile i taia si deschide aposthem'a, si aplica tóte remediile pentru a delatura veninulu hólei; dar' se vedea cá mórtea este inevitabile; cá-ci buboiulu obstinatu sfidá tóta artea medicale, veninulu pestilentu se lati in totu trupulu, si dupa patru-dieci de dile de cele mai crudele tormento, Selimu isi déde sufletulu, si asia, intr'o dí de Dumineca, in nuóe ale lunei Sievval, dupa apusulu sórelui, se stinse pentru totdeauna acésta stea brillanta a imperiului ottomanu.

VEZIRII TIENU IN SECRETU MOARTEA LUI SELIMU

XXVII. Selimu prin mórtea sa a facutu renumitu unu satu puçinu cunoscutu inainte de acést'a. Ferhadu Pasia, care singuru era pre langa elu, a tienutu in secretu denaintea poporului mórtea imperatului; dar' veziriloru, cari acceptau cu impatiantia sosirea Sultanului la Adrianopole, le annunciá acésta trista intemplare. Acesti-a ilu róga, se faca cá si candu imperatulu ar' fi in viétia, si se administre tóte trebile in numele acestui-a, cá nu cum-va se se nasca vre-una rebelliune pênê ce ar' sosi successorele lui. Dupa aceeá Ferhadu Pasia tramitte la Solimanu, fiulu lui Selimu, care atunci isi avea resiedinti'a in Trapesund'a, si ilu insciintiéza despre mórtea parentelui seu rogandu-lu se vina fara intardiare si se iea in mana frênele guvernului. Solimanu priimindu acésta scrisóre, pléca numai

rugari. Nu trece preste podulu unui omu uritu si avaru, mai bine lasa se te inghítia apa (*).

(66) Buboiu, imflatura. *Tr. Rom.*

(67) *In picióre.* Se pare ca Turcii facu aci allusiune la juramentulu lui Selimu, ca nu se va întórce inderetru pênê nu va supune sub piciórele sale intregu imperiulu persianu. Si pentru aceea, vindict'a divina l-a punitu mai antáiu in picióre prin contractiunea sinuseloru (**), atâtu pentru a unili superbi'a omenéscá, câtu si pentru a areta justiti'a divina.

(*) Séu din cuventu in cuventu : Decátu mirosulu unei róse din mila; mai bin' ica o lilia selbatica in mana. Nu merge preste podulu unui omu avaru si vile; mai bine lasa ca ap'a se te maie. *Tr. Germ.*

(**) Sinus, germ. Sehnen, nerve *Tr. Rom.*

decâtu in cea mai mare graba la Constantinopole. Indata ce s'a auditu acést'a, vezirii au annuntiatu in publicu mórtea imperatului, au lasatu armat'a se mérga acasa, si lasandu pe Mustafa Pasia singuru inderetru spré a pazi thesaurulu publicu, mergu ceialalti cu totii d'inpreuna cu tóta curtea imperiale in capital'a imperiului, spre a-si face omagieie noului lor suveranu.

SOLIMANU SE PROCLAMA IMPERATU

XXVIII. Ajungându Solimanu in Constantinopole, vezirii toti imbracati in doliu, i esira inainte si ilu salutara ca pe alu loru imperatu, esprimendu-si tot-odata dorerea pentru mórtea prè timpuria a parintelui seu. Si fú acést'a in ultimele dile(68) ale lunei Sievval, anulu Hegirei 926. Anca in aceeași di, dupa amedia-di, Solimanu insusi merse cu tóta curtea sa pêné afara de cetate sprá a intimpina convoliulu ce aducea cadavrulu parintelui seu; ilu petrecu cu mare pompa pêné la Giami'a fundata de Mahomedu cuceritoriulu cetatiei, si ordina a-lu immormenta acolo. Pe mormentulu lui s'a pusu urmatoriulu epitafu:

Baka Mulkiné assmî idup Sefer Kildi bu dir Tarich : Koirup Sultan Selim baki Gihan Mulkin Suleimane.

Adeca: « In acestu anu trecú Sultanu Selimu in imperati'a ceriului si lasá lui Solimanu imperati'a pamentésca » (69).

CALITATILE LUI SELIMU

XXIX. Asiá Selimu, defensorele imperiului ottomanu, se desparti de acést'a lume, unde vietuindu ani cincideci-si-patru, a domnitu ani nooe si luni optu. Anii câtu a domnitu au fostu pucini; dar' chiar' in acesti pucini ani, elu a facutu fapte, caroru asemenea abia se potú gasi. Câci prin deligentia si valórea sa, elu nu numai a eliberatu provinciile asiatice de tóte invasiunile inamiciloru, dar' prin dispositiunile sale in orientu, a deschisu campu largu successoriloru

(68) *Ultimele dile.* Adeca in un'a din dilele intre dóue-dieci si trei-dieci ale lunei Sheval. Despre acestu modú de a computa dilele lunelorú la Turci, vedi mai in susu not'a 43.

(69) *Propriamente:* In acestu anu, immortalulu Sultanu Selimu a trecutú la eternulu seu imperiu; si lasá lui Solimanu imperiulu seu pamentescu. *Tr. Germ.*

sei de a-si intinde dominatiunea in occidentu. Elu avea tóte calitatile unui erou : capu luminatu , braçiu fórte , si mare talentulu inventiosu ; infatigabile in ceea ce cerea salutea binelui publicu ; fórte dosteru in modulu de a esecuta unu lucru ; si ingeniosu preste mesura in a descoperi factiunile secrete si alte intrige ascunse. Mergoa de multe-ori travestitu in piatie , pe strade si in castre , diu'a nóptea ; si pedepsiá aspru totu ce vedea ca este contrariu legiloru sale ori binelui communu. Si unde nu potea merge in persóna , tramittea pe spionii sei , cari in fineti'a si astuti'a loru nu mai aveau parechia ; acesti-a se furisiau in tóte societatile , si apoi reportau Sultanolui despre totu ce au vediutu si auditu. Cu modulu acesta Selimu sciá totu ce se intempla ; încátu pe timpulu seu era de tóte dílele proverbiulu : « Imperatulu va sci diminéti'a ce s'a petrecutu asta nóple « in casa între barbatu si femeia ». Utilitatea ce a resultatu de aci pentru imperiu a fostu evidente ; căci pre langa tóte expeditiunile întreprinse in mari departari , totusi nu s'a facutu nici una rebelliune care se nu fia fostu inecata anca in nascerea sa. Pentru aceste calitati si lucrari ale sale ar' fi meritatu gloria eterna , déca elu prin inclinatiunea sa la mânia si la crudelitate nu si-ar' fi obfuscatu splendórea virtutiloru sale , prin care , spre distinctiune de alti imperati omonimi , si-a apropiatu numele de Iavusu (70). Inainte de a terminá cu espunerea mea diffusa despre faptele lui Selimu , credu ca nu va fi inutile de a narra aci o fapta despre mara lui crudelitate. Duoi ani inainte de mórtea lui , se arelá in Turcomani'a unu anumitu brigantu , care prin lotriele sale nu numai infestá acésta tíera si tienuturile vecine , dar' după ce isi formase o banda considerabile de companioni , voiá a se face domnu preste aceste provincii. Pentru a stinge din bunu timpulu acésta flacara , Selimu tramittea pe Ferhadu Pasi'a cu una buna parte de armata contra acestui aventurariu. A-

(70) *Iavus*. Despre acestu nume amu vorbitu mai in susu la not'a 1 din acestu capu. Aci vreu numai a da onórea lui *Ali Effendi* , care este autorulu unei carti fórte frumoase despre istori'a a loru patru Sultani , si anume: Mahomedu II., Baiazetu II., Selimu si Sulimanu si pe care io de atâtea-ori cu lauda l-amu consultatu ; unu auctorn í acest'a de mare gravitate , care tiene la adeveru , si é strainu de ori-ce lingusire. Cartea sa é chiar si între Turci fórte rara ; din acést'a amu descrísu multe lucruri ce se referescu la subiectulu despre care tractezu.

jungându Ferhadu Pasia în Amasia, aude că tóta acésta banda cu capulu ei cu totu este batuta si risipita, de catra Ilbistanbegu Mehemedu, fiulu lui Sheich Savur; si fiind-că nu voiă că se-si ostenesca armat'a prin o cale atâtu de lunga de o parte, ér de alt'a, fiindu că nu cutediă a se reintórce fara ordinu espressu de la imperatulu, asia se puse în castre la Amasi'a, si asceptă aici respunsulu Sultanului la raportulu ce-i tramisese. Într'aceea vine la Ferhadu unu calumniatoru malitiosu, si-i dice, că din credinti'a ce detoresce imperatului, nu pôte se nu-i descopere unu complotu de rebelli ce este între cetatiani Amasiei. « Este — adaose elu — ascunsu între acesti cetatiani unu impostoru cu numele Muradu, care se da pe sine de fiulu lui Achmedu Sultanu, si a castigatu degiă tóta cetatea, si anca vre-o siepte sute de briganti în partea sa ». Ferhadu Pasi'a, fara a cerceta adevèrulu lucrului, raportă imperatului despre cele ce a auditu, si-i ceru ordinulu în acestu periclu iminentu. Selimu, incrediutu pôte prè multu în prudenti'a generalului seu, fara a face vre-o ulterióre cercetare, i tramitte ordinu că se traga în frigare pe toti fruntasii tiei. Ferhadu esecuta immediatu ordinulu imperatului, si trage în tiépa preste siese sute persóne innocente si respectabile, pe altii i decapita, si pe ceilati i lega de còdele cai-loru si lasa de-i tējaie si sfarma dealungulu stradeloru cetatiei.

Domuitorii în Europ'a, contimporani cu Selimu au fostu :

In Germani'a : Maximilianu I. 1493—1518., si Carolu V. 1518—1558.

In Angli'a : Henricu VIII. 1509—1546.

In Franci'a : Ludovicu XII. 1498—1525., si Franciscu I. 1525—1547. *Tr. Angl.*

ISTORI'A

DOMNIEI LUI SOLIMANU.

SUPRANUMITU CANUNI

ALU DIECELEA IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU IV. DIN CARTEA III.

GASELIBEGU SE REVOLTA, DAR REMANE BATUTU SI UCCISU'

I. Solimanu Canuni (1) abia se sui pe tronulu parintelui seu , si o rebelliune considerabile erupse in Asi'a. *Gaselibegu*, Beglerbegu in Damascu (prin a carui tradare a obtienutu Selimu victori'a sa contra Cercasianiloru) , indata ce a fostu informatu de mórtea lui Selimu , si-a imaginatu ca cu elu s'a ingropatu tóta virtutea si tóta fortun'a imperiului osmaniloru ; si frangându-si juramentulu de fidelitate, se resolvi a se face insusi suveranulu deplinu asupr'a provinciiloru , alu caroru numai gubernatore era. In acestu scopu 'si aduna trupele sale , si impressóra cetatea Aleppo cu atât'a celeritate , si pe atâtu de neasceptatu, in câtu cursorulu tramisu la curtea otomana

(1) *Canuni*. De la cuventulu grecescu *Canonista* , care insémna legistátore , sên institutore de regule. Nu se pôte nega ca imperiulu Ottoma nu se guberná si inainte de Solimanu dupa certe constitutiuni ; dar' aceste se basau mai multu pe usu, de câtu pe legi scrise ; sên vorbindu mai dreptu : vointi'a principelui, era lege. Solimanu a fostu celu d'ântâiu, care a facutu distinctiune intre officuriile civili si militari, si le-a separatu unele de altele ; a designatu fia-carui-a rangulu si dignitatea sa ; a stabilitu legi pentru curte, palatu , tribunale , si armata ; si a instituitu acelu corpu de legi, care si asta-di se observa la curte si in totu statulu ottomanu. Succesorii sei se tienu atâtu de strictu obligati a observa aceste legi, in câtu déca occure vre-unu casu dubiosu. ei credu ca trebe se consulte canónele lui Solimanu. numite *Tes-*

spre a duce scirea despre acésta rebellune , abia a potutu scapa. Cu tóte acestea , cetatea aপরতা de *Codgia* Mustafa Pasia, (2) face o buna resistentia, asia in câtu Solimanu a potutu avé timpu de a in-neca flacar'a înainte de a se lati mai departe. Solimanu ne vrendu ca suditi sei se se insiele in asceptarea loru, a tramisu in Asi'a, sub comand'a lui Ferhadu Pasi'a, (3) atál'a armata câta avea la in-de-mana, ordinandu totu-odata cá in cale se i se alature truppele asiatiche conchiamate din tóte partile. Gaselibegu, a carui ardóre se reci prin neasceptat'a bravura a obsediatiloru, vedea bine ca elu singuru cu trupele sale este cu multu mai slabu decâtu cá se póta sta fație cu o armata enorma ce venia in contra lui ; redica obsediulu, si in castre merge aprópe de Damascu intr'unu locu numilu de locuitori *Mastaba* ; aici se fortifica cu sianturi mari, sperandu ca armat'a imperiale silita prin scumpetea ce domnia si prin incomoditatea ano-timpului, in urma va trebui se se retraga ; si apoi elu va poté avé mâna libera de a nevali in provincieles vecine. Ferhadu Pasia inse, de si la adjungerea sa gasi cetatea Aleppo libera de impressorarea rebellului, totusi aducându-si aminte de ordinulu im-

hrifa. Asia pentru esemplu, la consultatiuni asupr'a unui bellu , ei cauta inainte de tóte la canónele acestui-a. Si dēca cređu ca gaseșcu in ele o justa causa pentru bellu : ilu decreta si-ilu proclama numái decâtu ; ér' din contra, concludu a-lu evita. Dēca este a se inchicia vre-o pace cu unu principe crestinu, éراسي consulta a-celeasi canóne, ca nu cumu-va se se faca ceva ce este in contra' legeri Coranului séu in detrimentulu imperiului ottomanu. Este unu canonu in Coranu, care ordina, ca pacea se nu se inchicia nici in Constantinopole nici in alta cetate a imperiului, ei la confinii, in campu, sub arme ; cá se nu para ca dóra s'ar fi facut din frica, ei ca ea s'a datu inimicului din indurarea imperatului, si din solitudinea acestui-a pentru quietea poporului seu. Pentru ratiunea acestoru constitutiuni, se vede in bibliotec'a imperiale. Solimanu depinsu cu o carte in mana ; dupa acésta pictura amu lasatu de mi s'a scosu o copia ce se vede aci in fruntea descriptiunci vietiei sale (*).

(2) *Codgia Mustafa Pasia*. Betranulu Mustafa *Codgia* in sensu figuratu insómna : o persóna grava, seriósá si de multa prudentia. Asia , *Bir Codgia oedem*, insómna unu barbatu espertu , gravu, prudentu. Assemenea *Bir Baba Odem* , vre se dica omu binevoitoriu, cáci cá unu baba, adeca tata, elu vre binele tuturoru.

(3) *Ferhadu Pasia*. Generalu tureu fórte renumitu ; barbatu de mare curagiu, eroismu si inteligentia. Sub conducerea acestui-a a facutu Solimanu mari lucruri in Asi'a, si a ocupatu multe tieri de la Persiani. Loniceru si alti scriitori europeni ilu numescu Farates.

(*) A se vedea not'a la capu precedente III din acésta carte. *Tr. Rom.*

peratului, merge urmarindu cu bravura pe Gaselibegu, si in contra asteptarei tuturor, ilu ataca in fortificatele sale castre la 27 alle lunei Saferu anulu Hegirei 927. Aci a urmatu o lupta inver-

A. 927

I. C. 1520

siunata si lungu timpu dubiôsa; ea a duratu diece ôre, in care Turcii au fostu strimtorati mai multu prin greutatea positiunei decâtu prin armele inimice. In urma inse, dificultatile positiunei au fostu invinse prin valôrea soldatiloru turci, si tóta arma'ta rebella di'npreuna cu conducêtoriulu ei a fostu nimicita. Dupa acêst'a, invingêtoriulu Ferhadu Pasia se întôrce si intra in Damascu, pune pe *Aias Pasia* de Beglerbegu alu cetatiei, reguléza tôte trebile in acolle parti, si apoi se întôrce cu trupele sale la Constantinopole.

SOLIMANU CUCERESCE BELGRADULU

II. Restabilindu pacea in Asi'a, Solimanu se resolvi a-si întôrce armele contra Europei, cu propusulu de a-si estinde dominatiunea in partea occidentale de la Constantinopole chiar' pe atâtu de de departe, pe câtu de departe é aceea in partea orientale de la acêsta cetate. In acestu cugetu, si pentru cá se nu fia impeditu in midiloculu progresselor sale prin turburari ce ar' poté veni din alte parti, precumu s'a intemplatu acêsta mai de multe-ori predecesoriloru sei, a insarcinatu pe Ferhadu Pasi'a, cá cu o buna parte a armatei sale se tienă sub ochi Asi'a; tramite apoi o flota de observatiune in Archipelagu (4); ér' la alt'a, constatôria din cinci-dieci vase de resbellu, da ordinu a naviga in marea négra; si patru-sute de bastimente a dispusu pentru a transporta provisiunile necesarie la arma'ta destinata pentru expeditiunea ungara. In fine elu insusi pléca din Constantinopole pe uscatu cu una armata considerabile pentru a suppuue tóta Ungari'a. Dar' inainte de ce ar' fi plecatu, tramite ordinu lui *Iahiabeg* (5), fiulu lui Balibegu, gubernatore de Semendri'a, cà se mérga in cea mai mare graba cu trupele ce le avea si se incungiure Belgradulu inainte de ce ar sosi elu, si se impiedice cà nici-o provisiune si nici-o alta garnisóna so nu póta intra in cetate. Iahiabegu asia si face, si pe cându elu impressorà cetatea, sosesc si So-

(4) Séu marea egeica. *Tr. Rom.*

(5) Principele Ioan. *Tr. Rom.*

umanu in persóna si se pune in castre pe campulu numitu Semin; de aici tramite pe vezirulu seu Mustafa Pasia (6), si pe Ahmedu Pasia, Beglerbegulu de Rumili, cu una parte a armatei sale spre a da ad-jutoriu lui Iahiabegu. Acesti doi generali, avidi de a castiga si mai multu favorea lui Solimanu; si fiindu-ca scieau ca pentru acesta lucrulu cellu mai placutu va fi a cuceri cetatea catu se pote mai cu-rendu, cá cu modulu acesta se póta avé cale deschisa catre Bud'a, capitala regatului: asiá prin canonade din baterii si prin subminari, dirima in sfarimaturi murii, face in tóta ór'a cate-unu assaltu prin aperturele muriloru, si debilitéza pe obsediati intr'atátu, in câtu pre-anga tóta resistenti'a loru eroica, in urma totusi au fostu constrinsi a cede furiei Turciloru, si a se preda (asiá a fostu faptulu lui Duni-nedieu), in cinci alle lunei Remazanu; si prin acést'a au caditu acestu antemuru alu Ungariei, care de multe ori a fostu atacatu, dar' nici-o data euceritu péné acumu. Intr'aceea Solimanu anca n'a statu otiosu, ci cu restulu armatei sale a ocupatu parte prin asaltu, parte prin capitulatiune mai multe cetati, precumu Burgas (7), Baridgi, Ti-rudge si Bugurdlen; a inundatu tóte tierile vecine; si pe calea a-cést'a puse basa pentru locarea belluriloru urmatórie preste fronta-riele vechi alle imperiului ottomanu.

ORDINA UCCIDERA LUI SHEH SUVAR

III. Abia intorsu, dupa acéste cuceriri in Constatinopole, a si primitu scirea in lun'a Silcade, cá Sheh Suvar Ogli, principe de Ma-rash, (8) face turburari in Asi'a cu scopu de a scapa de jugulu maho-medanu, dar' cá a aménatu esecutarea propusului seu, din cauza ca lucrurile nu erau anca cópte bine pentru rebellione. Solimanu pentru a preveni reulu, tramitte immediatu ordinu lui Ferhadu Pasia, care avea comand'a in Asi'a, ca se iea capulu principelui tradatoriu. A

(6) *Mustafa Pasia*. Acela despre care amu disu mai in susu, ca ceilalti veziri l-au lasatu in Adrianopole pentru a pazi thesaurulu dupa mórtea lui Selimu. A se vedé § XXVII la capulu precedentu III din acésta carte.

(7) Pyrgos la antici. *Tr. Rom.*

(8) *Principe de Marash*. *Marash* este o cetate care se afla in chartele cele mai nuóe geografice totu sub acestu nume. Sheh Suvar Ogli, Principele acestei cetati, si famili'a sa, nu pré sta in mare vèdia la curtea ottomana: dar' ea se lauda péné in dio'a de asta-di cu anticitatea nobilitatèi sale intre toti asiaticii.

esecuta acestu ordinu in publicu, pareu lui Ferhadu Pasi'a lucru cam periculosu; din contra a intrebuintia o stratagema, credea că va avea mai bunu effectu. Asia tramite principelui o scrisóre amicabile, in care i dice că Sultanulu l-a tramisu lui intr'adjutoriu, si ar dori se vina pênê la elu că se se consulte despre trebile publice. Principele, nesciindu nimicu despre ordinulu Sultanului si intentiunea lui Ferhadu Pasia, vine si cade singuru in cursa; căci ajungendu cu duoi fii ai sei in cortulu lui Ferhadu, soldatii acestui-a postati a-nume, 'i prindu si-i uccidu la momentu pe toti trei.

OCCUPA INSUL'A RHODES

IV. Suffocata acésta rebellione anca in nascere la anulu Hegirei 928, Solimanu prepara o flota grandioasa, si tramite pe vezirulu Mustafa Pasia inainte, spre a ocupa cetatea Rhodes; (9) ér' elu-merge pe uscatu la Thessali'a si de aici la Marmaros, unde imbarcandu-se pe nâi, ajunge la Rhodes in patru ale luni Remazanu. Indata dupa sosirea sa, a lasatu a se incungiura cetatea de tôte partile, si giuru-impregiuru a se trage linii si siantiuri tari. Cu ocaziunea acestei obsidiuni s'au aplicatu tôte mraiestriele de assaltu si de aperare, ce a potutu inventa pênê atunci geniulu umanu. Turcii atacau cu bravura; si crestiniî respingeau cu nu mai puçinu eroismu asaltele loru. Asia s'au luptatu intregi cinci luni de dile cu atâtu furia din amenduõe partile, in câtu ti se pareu că se disputa dominatiunea imperiului lumii si nu a unei singuratice cetati. In fine, christianii, storsi prin continu'a privighiare si prin multele perderi, au trebuitu a se preda in trei ale lunei Saferu, anulu urmatoriu; si a da lui Solimanu acésta faimósa cetate, renumita sub domni'a imperiului romanu si grecu, si pe care atavulu seu Mahomedu in vanu a tentatu a o cuceri. Dupa cucerirea cetatiei si a insulei Rhodes, a urmatu

A. 928

I. C. 1521

(9) *Rhodes*. Capital'a insulei Rhodes; asia se numia ea si la antici. Numele ei turcescu este Rodos. Pe ruinele ei s'a inaltiatu Malt'a. Proba acést'a, ca amórea lui Dumnedieu catra crestini nu s'a stinsu anca, si ca elu uresce puterea ottomana, că un'a ce amerintia crestinatatea cu perire, si acésta amerintiare provine numai pentru deplorabil'a discordia ce domnesce intre principii crestini.

capitularea voluntaria a insulelor vecine mai mici, precumu Istankioi (10) si Butrum.

TRAMITE PE MUSTAFA IN EGIPTU SI PUNE PE IBRAHIMU MARE VEZIRU

Pe candu dură obsidiunea cetatei Rhodes, móre Chairbeg, (11) gubernatorele Egiptului, lasandu dupa sine thesaure immense. La noutatea despre mórtea acestui-a, cà si candu ar' fi caduutu celu mai mare radiemu alu dominatiunei ottomane, unu anume *Dgiumani-Kiashus* (12). atftia pe egiptiani a scutura jugulu ottomanu, aretandu-le cá acumu este cea mai favorabile ocasiune de a-si recupera vechi'a loru libertate si a scapa de jugulu sclaviei ; si prin vorbe, promissiuni si daruri atâta impressiune a facutu asupr'a spiriteloru, in câtu cu totii in unanimitate se resolvira a se elibera de sub sclavi'a osmanica. Solimanu inse aude despre aceste uneltiri ale Egiptianiloru , si indata tramitte pe vizirulu seu Mustafa Pasia cu cinci vase bellice in Egiptu, spre a inneca acêsta fiacara mai inainte de a erumpe. Mustafa Pasi'a cu ventu favorabile in câte-va dîle ajunge in Eskenderie, surprinde (13) pe rebeli, cari departe de a fi preparati, dar' nici nu credeau cá intentiunile loru ar' fi potutu

(10) *Istankioi*. Insul'a Κω. Cuventu corruptu din grecesculu ἐς τὴν Κω, precumu Istambul din ἐς τὴν πόλιν. Asemeni derivatiuni nu placu lui Michael Langius ; dar' elu anca face altele, cari sunt mai multu curiöse decâtu veridice ; asia, pentru esemplu, elu deriva cuventulu Istambul de la Istadibol, care insêmna cetate abundante in artisti. Dar' eu, consiliulu celu mai bunu ce i-asiu dâ este, se nu se amestece a face etimologia intr'o limba pe care nu o cunósce, si se nu introduca barbarisme de aceste intr'o idioma pe care elu o numesce greco-barbara. Câci urmandu acêsta procedere, isi descopere numai ignoranti'a atâtu in literatur'a grêca câtu si in cea turcêscă, pe cari elu se lauda ca le cunósce (*).

(11) *Chairbegu*. Persianu de nascere. A fostu gubernatøre in Damascu sub Sultanul Gavri. Despre rebelliunea si trecerea sa la Selimu amu vorbitu mai in susu (**).

(12) *Dgiumani-Tiashuf*. Unu Sheich arabianu, care pe timpulu lui Selimu s'a suppusu imperiului ottomanu (**).

(13) Alexandria *Tr. Rom.*

(*) Ion Michail Langius reproduce acêsta derivatiune a cuventului Constantinopole din Andrea Acoluthi, si o apróba in introductiunea sa la Artea poetica barbaro-greca, pag. 42. Dice adeca ca s'ar' deriva de la *Istad*, artistu, magistru, si de la *bolma'* (mai bine bulmak), a gasi, a nimeri. Magistrii ar' insemna aci pe preotii religiunei *Tr. Germ.*

(**) A se vedé § XVII la capulu precedentu. *Tr. Rom.*

(***) *Dgiumani* — *Kiashuf* insêmna allatoriu de perle. *Tr. Germ.*

junge la urechile Sultanului; i pune la fuga si-i resipescé; si restaura potestatea ottomana in Egiptu in stralucirea sa de mai nainte. Dar fiindu-cá Mustafa Pasia a trebuitu se remana mai lungu timpu in Egiptu, parte pentru a stringe vast'a avutia a lui Chairbegu, parte pentru a aduce in ordine trebile egiptiane, asia Solimanu, carui se parea pre greu a purta singuru intrég'a administratiune a gubernamentului, a numitu pe Ibrahimu Aga, unu Ienicieriu comunu din a nou'a compania (14), de mare veziru alu seu.

MUSTAFA SE RESCOLA IN EGIPTU, DAR' REMANE INVINSU

VI. Noutatea despre acésta promotiune nu potea decâtu se indigeneze pe Mustafa, căci elu credea că dupa victoriile sale din urma va merita mai curendu distinctiune si onore, decâtu acestu affrontu degiositoriu. Dar aducéndu-si aminte că servescé pe unu principe, a carui vointia este lege pentru elu, cu astutia isi ascunse in peptulu seu lovitur'a ce primi, si cá si candu n'ar fi sciutu nimica despre cele ce s'au petrecutu la Rhodes, tramite imperatului unu raportu despre cele ce a facutu elu in Egiptu, rugandu-lu cá in recompensa pentru serviciile sale se-lu numésca guvernatore acelei tieri. Solimanu se aretà gata a-i implini rogarea, si facéndu-lu guvernatore, nu-si rezervà alta in totu regatulu Egiptului decâtu numele de suveranu si dreptulu de a bate moneta; tóte celelalte le lasa bucuros si cu placere lui Mustafa. Acesta vediendu-se investitu cu acésta putere, si inavutítu cu thesaurii lui Cairbegu si cu efectele celloru parte cuceriti si parte proscrisi, a inceputu a aspira la suveranitate, si se resolvi a suppune potestatiei sale totu Egiptulu. Dar' axiom'a vechia: violenti'a nu póte se tiena multu; a trebuitu sè se implinésca si la Mustafa. Căci elu, pre candu se ocupá cu aceste cugete, a descoperitu secretulu seu lui Mehemedu Effendi, scriitoriu in Divanu (15) si-lu puse veziru alu seu, crediendu-lu de omu in-

(14) *A nou'a compania.* Sant la numeru una-suta-unu-spre-diece companii de Ienicieri, cari la Turci se numescu *Oda* séu camere. Oda a unu-spre-dieceare rangulu primu; oda un'a, rangulu alu doilea; si oda una-suta-unu-spre-diece, rangulu alu treilea; celelalte apoi urméza in ordine numerica un'a dupa alt'a.

(15) *Scriitoriu in Divanu.* Divan Kiatibi. Fia-care Pasia are unu asemenea officialu. Officiulu loru consiste in a cети cu voce clara planisorile ce vinu in scrisu la

tieleptu si de intimu alu seu amicu. Mehemedu inse, séu din indem-nulu consciintiei sale, séu pentru ca *detestá* prav'a intentiune a dom-nului seu, se resolví a vindica tradare prin tradare, si a libera Egiptulu de unu tiranu, si pe Sultanulu de unu rebellu. Spre acestu scopu, se intielese cu cati-va complici a ucide pe Mustafa pre candu acest'a va fi luandu baia. Dar' Mustafa a fostu informatu prin unu fidelu servitoriu alu seu de periclulu ce-lu asteptá , si scapa din man'a loru prin o usia din ale baieii, fuge cu vre-o câti-va ai sei la Sheich-ulu Arabiloru (16). Aici , prin mari promissiuni isi aduna usioru o banda numerósa de Arabi, si merge se se bata cu scriitoriulu , pe care-lu dispretiuiá pentru inesperienti'a sa. Intr'aceea scriitoriulu insciintiase pe Solimanu despre celle petrecute, care in recompensa pentru servitiile sale ilu face guvernatore Egiptului. Spre a-si areta acum fidelitatea catra imperatulu, incuragéza pe soldati distribuindu-le summe mari de bani, i duce in lupta contra domnului seu de mai nainte si inimicu alu Sultanului , ilu invinge dupa o lupta sangerósa , si-i taia capulu.

IBRAHIMU SE CASATORESCE CU SOR'A LUI SOLIMANU.

VII. Tradarea lui Mustafa si virtutile lui Ibrahimu au fostu mo-

divanulu respectivului Pasia. Ei au anca unu altu nume mai onorabile, adeca : Divan Effendi ; cuventulu *Effendi* insémna omu invetiatu, omu de littere. Marele veziru are duoi de acesti scriitori, cari inse nu se numescu Kiatibi, scribe, ci Teskieredgi Efendiler (*), adeca secretari : si anume Teskiere evvel séu mai vulgaru Buiuki Teskieredgi, adica primu séu mare secretariu ; si Teskiere sani séu Kiutciuk Teskieredgi, adeca alu doile séu sub-secretariu. Candu vezirulu asculta causele in Divanu, primulu secretariu sta totdeauna de-a-drépt'a lui, ér' alu doilea de-a-stanga, si alternativa celescu cu voce inalta petitiunile séu *Arsukal*-ele , ce primescu dela Ciaush-Basi. Totu asja se urméza si in Galibe Divanu (**) inaintea Sultanului. Candu Sultanulu ordina a se face unu lucru, secretarii ilu scriu intr'o carte mica, care apoi o confirma vezirulu cu man'a sa sub-semnandu de comunu cuventulu Sah (***) Dar' confirmatiunea din partea Sultanului se face prin unu Chatisherifu , despre care amu vorbitu mai in susu (****).

(16) *Sheich-ulu arabiloru*. Nu i se scie numele.

(*) Pluralulu de la *Effendi*. *Tr. Germ.*

(**) Marele Divanu. *Tr. Germ.*

(***) Autentica, se confirma. *Tr. Germ.*

(****) A se vedé not'a 35 la capulu procedente. *Tr. Rom*

tivă suficientă, că lui Solimanu se nu-i para rău că a datu cellu mai înaltu oficiu în imperiulu ottomanu unui omu de condițiune atâtu de infimă. Pentru a-lu obliga și mai multu la fidelitate, i dăde, la anul Hegirei 930. pe soru-sa (17) în matrimoniu, și onoră nuptiele cu presenti'a sa : bucuri'a din acea di a fostu dubla, căci Sultan'a chiar atunci avu unu fiu, carui s'a datu nume Selimu (18).

A. 930

I. C. 1523

IBRAHIMU TRAMISU ÎN EGIPTU. BATE MONETA FALSA

VIII. Pușinu după aceea, Ibrahimu merge cu ună escadru de galere spre a regula trebile în Egiptu. Dar ventulu nu-i favoră, și turburós'a tempestate ilu respinge totu înderetru, în cătu în urma a trebuitu să puna ancora în marea marmora sub insul'a Kissit Ada (19)

(17) *Soru-sa*. Este în usu la Sultanii turci de a-si marita pe surorile și ficele loră după Pasi și Veziri, chiar' și cându ele n'ar avea încă etatea matura; ha câte-odată le marita chiar' din lăgană. Mirii apoi sunt detori a îngriji de educațiunea loră; și nu le este permisă a lua alta nevăsta înainte de a consuma matrimoniulu cu sultan'a. Cându a ajunsu Sultan'a la etatea de maritatu, o petrecu cu mare pompa și ceremoniă din Serain în palatulu mirelui. Dăcă înse într'aceea s'ar întempla că mirele se mōra, s'eu prin ordinulu sultanului se fia decapitatu, atunci sultan'a trebe încredințată numai decătu cu altu Pasia, care intra în drepturile și detorințele celui de mai înainte. Sor'a lui Muradu IV, în nu mai multu de unu anu au avutu patru barbati, și după aparentia nici unulu din aceste matrimoniuri n'a fostu consumatu; căci abia ceremoniile usuali de nupții erau terminate, și îndată au fostu acusat de cutare s'eu cutare crimă, și puniti cu mōrte prin ordinu de la imperatulu. Avuțiile și tōte efectele loră se adjudecau sultanei, că la spons'a legitima; dăr' în realitate ele intrau în thesaurulu imperiale.

(18) *Solim*. Acesta é care a succesu parintelui seu Solimanu pe tron, faimosu atâtu pentru memorabil'a pierdere ce a suferitu flot'a sa de la creștini aprōpe de *Naupactus* (*), cătu și pentru escesi'v'a sa bevia.

(19) *Kissil Ada*. *Insula rosia*; pōrta acestu nume de la pētr'a rosia ce se găsece acolo. É situată în marea Marmora, șapte-spre-diece mile italiene de la Constantinopol. Este cea mai mare dintre trei insule situate un'a langa alta, și pe cari Turcii le numescu cu numele cōmunu de *Kissil Adaler* (**). Sunt aici trei mōnăștiri: la sant'a Trinitate, la *Verginea Mari'a*, și la *S-t George*; în tōte sunt numai mōnăși greci. În cea mai mica din aceste insule sunt o multime de iepuri în varietate de colori, cari se numescu iepuri moscovitici, și cându esu acesti-a din culcușiele loră, pascu pe câmpu, și se pare că tōta insul'a é acoperită de o turmă de oi. Se dăce că anca și pe timpii imperatorulu creștini acesti iepuri erau fōrte numeroși. É interdisu a'i pusca s'eu a-i prinde.

(*) *Lepanto, Tr. Rom.*

(**) *Ler* terminațiunea pluralului de la *Ada*. *Tr. Rom.*

siepte-spre-diece mile de la Constantinopole. Solimanu indata se pune pe barca sa imperiale, si merge la Vezirulu spre a visita flota, si dupa ce se consultă cu elu despre trebile publice, se intorse la Constantinopole inderetru. Ibrahimu pe unu ventu favorabile ese din Hellespontu, dar' in Archipelagu érași ilu ajunge o noua furtuna de mare, si s'a vediutu necesiatu, cu perderea a loru câte-va galere, a intra in Rhodes. Aici vediendu ca marea nu-i este propitia, lasa năile sale inderetru, si merge pe uscatu pênê la Aleppo, si de aici la Kahire. Dupa sosirea sa aici, aduce in ordine starea turburósa a regatului, resipesce cu autoritatea sa pe rebelli; pune mân'a pe capii rebelliloru, cari erau fiii lui Omeru si ai lui Becaar (20), lasa de-i spendiura, si le confisca tóta averea. Si cumu intre efectele acestora era si o mare cantitate de auru, Ibrahimu lasa a se bate din elu moneta, simile ducatiloru de Veneti'a, dar' cu trei-dieci aspri mai usiori; ei pórta pênê in diu'a de asta-di numele de *Ibrahimi* (21). Dupa aceea dède guvernamentulu lui Solimanu pasia, si elu in anulu Hégirei 931, in trei-dieci dile alle lunei Siaban, s'a intorsu la Constantinopole inderetru.

A. 931

I. C. 1524

SOLIMANU BATE PE REGELE UNGARIEI

IX. In anulu urmatoriu, Solimanu reincepe bellulu interlasatu pênê acumu contra Ungariei, si in trei-dieci dile alle lunei Regebu, ajunge la Belgradu cu una armata fórtè mare. Ordina numai decātu a se face unu podu preste fluviulu Sava, si-si trece ostirile sale pe unu siesu numitu Serem. De aci trage spre Buda, si in cale sub comand'a lui Balibegu attaca si ocupa cetatile Suluk si Ossek (22); apoi ordina a se derima podulu care nu departe de Ossek serviá de trecutória preste fluviulu Drava. Puçinu dupa acést'a, ungurenii anca sosescu aci cu intentiunea de a trece Drava chiar preste acellu podu;

(20) *Omeru si Becaar*. Pare ca acesti-a au fostu cercassiani din familia egiptiana, cari dupa uciderea lui Sultanu Gavri, au scapatu de crudelitatea lui Selimu.

(21) *Ibrahimi*. Acesti-a sunt o moneta simile ducatiloru venetiani; dar' dupa propria fassione a Turciloru, cu trei-dieci de aspri mai usiori. S'a fostu imprimatu in Cairo o cantitate atātu de mare, in câtu s'ar' fi potutu responde cu ei pe duoi ani tributulu din Egiptu. La ordinulu imperatului au fostu adunati si topiti cea mai mare parte; totusi se mai vedu anca ici si colea in Constantinopole si in alte piatie.

(22) Sulooc si Esseg? *Tr. Rom.*

dar' vedindu podulu stricatu, i-a prinsu mirare si frica totu-odata, din cauza ca destructiunea podului era proba evidente, ca Turcii au trecut fluviulu cu resolutiune de a invinge séu a muri. *Ladosiu* (23), regele Ungariei, pentru a preveni devastatiunea imperiului seu, merge cu o iutiéla incredibile, si se pune in castre in faci'a armate turcesci intr'unu locu numitu Mohaciu. In diu'a urmatoria, care era dóue-dieci-si-duóe alle lunei Silcade, se lovescu armatele din ambe partile, si se batu diu'a intréga cu atât'a obstinacitate, in câtu lungu timpul nu se putea prevedé in care parte va inclina victori'a. In urmă, pe la apusulu sórelui, ungurii prindu fug'a; regele insusi cade in lupta, si resulta ca tóte castrele cadu préda in man'a osmaniloru.

SOLIMANU OCCUPA BUD'A

X. Dupa acésta victoria, Solimanu trage dreptu la Bud'a, capital'a Ungariei, care desperata pentru batai'a din urma, a fostu fórté usioru de a o ocupa in trei ale lunei Silhige; ér in diu'a urmatoria, Peste cetate in faéie cu Bud'a de cealalta parte a Dunarei, anca s'a suppusu de buna voia cuceritoriului. Pre candu Solimanu era ocupatu cu aceste lucruri, unii unguri cari scapasera din batai'a din urma, s'au incumetatu a omori mai multi Turci, cari impresiati prin tíera isi cautau préda. Solimanu audindu acést'a, lasa numai decátu a se improvisa unu podu preste Dunare, si ordina trupeloru sale a se imparti in cete, si a urmari pe acei unguri. Ordinulu Sultanului fú esecutatu cu atât'a diligentia, in câtu mare parte din acei unguri au fostu omoriti, altii prinsi si adusi inaintea lui Solimanu; care cu modulu acesta curati tíera de acei inimici. Intr'aceea apropiandu-se iérn'a, se întórse cu armat'a catra casa, si in cale ocupa prin assaltu cetatea Baciú, langa Dunare, si Segedinulu si Titelulu langa Tisa. Mai devastandu anca tienuturile invecinate, ajunge in urma la Constantinopole, si la trei ale lunei Muharemu anulu He-

(23) *Ladosiu* Acest'a é Uladislan, regele Ungariei, despre care scriitorii crestini nu néga ca a fostu reu batutu de Turci la Mohaciu, si ca elu insusi a cadutu in bataia (*).

(*) Aici cu numele acestui principe, autorulu nostru este in eróre; cá-ci regele de atunci alu Ungariei a fostu Ludovicu II. *Tr. Angl.*

A. 933 girei 933, intra in triumfu cu armat'a sa victorioasa, incarcata cu captivi si multime de spoliatiuni.
I. C. 1526

SUPPRIME REBELLIUNEA IN ASI'A

XI. Pre candu se petreceau acestea in Europ'a, o falsa fama se latise despre mörtea lui Solimanu pênê in celle mai departate parti alle Asiei. De aci mai multi briganti din tienutulul Iulxadir (24), incepura a predã fara crutiare tôte provinciile invecinate, si a le devasta atãtu prin rapiri clandestine, cãtu si prin incursiuni aperte. *Piri Pasia*, guvernatoarele de Adana, a resistatu cu bravura acestoru rebeli omorindu multi, si pedepsindu cu mörtea pe toti cãti i potea prinde; dar fiindu ca nu avea truppe suficiente, nu a potutu suffoca rebeliunea, care se latise dejã fôrte tare. Kalenderbegu (25), fiulu lui Hagi Bektash, capulu rebeliloru, refusã ori ce offertu, si nu voiã a se persvade la nici-o suppunere. Pentru a frange acêsta obstinatiune, Solimanu tramitte pe Vezirulu Ibrahimu pasia cu armata suficiente in Asi'a. Acesta intelnesc pe Kalenderbegu apröpe de Kaisarie (cãci pênê aici penetrase acumu), si-lu attaca cu curagiu: rebelii se apera pe viëtia si mörte; dar' in urma, dupa o lupta sangerösa, sunt batuti: trei-dieci de nii au remasu morti; ceialalti au scapatu cu fug'a.

(24) *Zulcadir*. Crestinii ilu scriu Dulcadir, schimbandu falsu littér'a turcésca Z in D (dintre cari cea d'antaiu in alfabetulu turcescu numai prin aceea se distinge de acéstalalta, ca i se pune unu punctu de-asupra). Acêsta tiëra se mai numesce anca si cu unu altu nume la Turci, si anume *Alatdevlet Memlekietii*, adeca tiër'a lui Alai-devlet. Se marginesce de o parte cu muntii Capadociani, si cu unu poporu, ce la Cedrenu se numesce Manzures; de catra Siri'a cu Aleppo, ce la antici se numia Beroea (cu unu simplu ρ Βερροια, pentru a se distinge de Βερροια in Macedonia); de catra Persi'a cu Armeni'a mare; de catra territoriulu ottomanu de pe acelu timpu cu Amasi'a; ér' de catra Caramani'a cu Adana, despre care multi credu ca é totu un'a cu anticulu Tharsus; dar' Turcii anca si pênê in diö'a de asta-di facu distinctiune intre Tharsus si Adana.

(25) *Kalenderbegu*. Nu se scie ca cine se fia fostu Hagi Bektash. Dar fiulu scu Kalenderbegu, precumu insii Turcii marturisescu, la atãta estremitate adusesese puterea ottomana, in cãtu imperiulu pare a fi la marginea unei totale destructiuni. Cãci totu territoriulu turcu in Asi'a pênê la Cesari'a a fostu dintr'o data cuceritu de elu, si a fostu recunoscutu de domnu suveranu acestoru tieri. Dar' sörtea örba a Ottomaniloru a fostu abilë destulu, de a nimici anca si pe cei mai sagaci beligeranti. Minunate sunt totusi caile secrete ale Provedintiei!

UNU TURCU PUNITU CU MOARTE PENTRU EVANGELIU

XII. Anulu urmatoriu a inceputu cu turburari religiose. Era in Constantinopole unu anume *Cobisi Agemu*, omu cu mare invetiatura intre Turci, si forte versatu in lege si in alte sciintie. Acesta nu numai privatu in scole, ci si in publicu prin discursuri in Giamie, se adoperá a convinge pe poporu, ca doctrin'a christiana are base mai firma decâtu cea mahomedana.

Opiniunea atâtu de neasteptata á unui omu atâtu de prudente, a trebuitu se instraineze atâtu pe omenii de lege, colegi ai sei, câtu si pe poporul comunu. In vanu ilu faceau attentu, si-lu admoniau a retracta și a numai propaga doctrinele sale; nu adjutá nimicu; asiá in urma l-au prinsu si l'au dusu inaintea lui Mufti. Aici, nu numai ca repeté publice si liberu totu ce a predicatu la poporu, dar' anca prin comparatiunea religiunei crestine cu Coranulu si prin alte argumente forte tari, se adoperá a demonstra superioritatea legei crestine si a preceptelor evangeliului.—Ilu facu attentu anca odata, și-lu adhórta din nou a renuntia acestoru doctrine, si a nu macula cu rusinósa defectiune de la lege, o viétia atâtu de santa precum este a sa. Dar elu despretiui tóte eshortatiunile si tóte amerintiarile, si remase firmu in convictiunile sale : asiá in urma, la ordinulu imperatului a fostu punitu cu perderea capului; totu-odata s'a publicatu unu edictu, prin care se declará ca asemenea penalitate voru incurge toti acei-a cari aru cutedia pe viitoriu, fia chiar si numai in forma de disputa-tiune, a da doctrinei lui Christu preferentia asupr'a doctrinei lui Mahomedu.

TOTI ALBANESII DIN CONSTANTINOPOLE PUNITI CU MORTE

XIII. Totu pe acellu timpu unii furi din Constantinopole spargu cas'a unui negutiatoriu crestinu aprópe de templulu lui Selimu (26)

(26) *Templulu lui Selimu*. Sta pe unu munte care se inaltia asupra portiei Phanaru. Cu atât a elegancia si arte este construitu, in catu numai fiii lui Dedalu (*) aru fi in stare a descrie proportiunile si simetriile acelu templu. Structur'a e quadrata, si tóta din pietre cioplite; lungimea paretiloru are cinci-dieci, ér' inaltimea septe-dieci-de urme cubice. Involiulu contíene atât a spatiu câtu si pavimentulu. Arcurile nu iesu din anghiuri; ci volt'a (**) isi iea rotunditatea sa pe nesimtite din paretii asia, ca din punctulu anghiuriloru se forméza arculu unui cercu aproape horisontale (**).

(*) Maiestri, arhitecti. *Tr. Rom.*

(**) Bolta, boltitura, ceriulu bisericeii etc. *Tr. Rom.*

(***) Adeca boltitura simpla si nu composita, nu elliptica. *Tr. Rom.*

omóra pe negociatoriu , si-i iau nu numai banii , cì tóte efectele ce avea în casa. În alta di deminéti'a, se da plansóre la divanulu imperatului , si dupa o stricta cercetare ese la lumina , ca faptulul l-au commisu unii albanesi ; dar' nu se póte constata nùmele auctoriloru ; din jurstari inse se vedea ca multi dintre ei sunt culpabili. Asiá Sul-

La întregu acestu edificiu spatiosu, nu s'a întrebuintiațu, precumu se spune, nici-unu picu de ferru ; ceea ce este o minune. Architectulu a fostu unu grecu din Constantinopole, care afara de acestu templu a facutu unu altulu anca si mai maretiu în Adrianopole, în care sunt nuòe-sute-nuòe-dieci-si-nuòe de ferestre. Sultanulu ordinase ca se o faca cu un'a mii de ferestre , dar' architectulu a òmisu într'adinsu un'a. Dupa terminarea edificiului s'au numeratu ferestrele, si s'a vediutu ca într'adeveru cu un'a sunt mai pucine de câtu cumu ceruse ordinulu imperatului : atunci acesta a venitu în furia, si a ordinaru se spendiure pe architectu. Architectulu a cerutu se-si apere caus'a, declarandu ca é gata a suferi acésta pedépsa, d'éca Sultanulu si dupa ce-i va fi auditu motivele, va gasi de bine a-lu condamna. Accordandu-i-se acésta cerere , elu diše : « O ! imperate , d'éca se va poté gasi în tóta lumea unu architectu, care, fara a gresi în contra regulelu architecturei, va poté se mai faca « o feréstra la acestu edificiu, atunci se-mi luati viéti'a ; é' d'éca nu, atunci credu « ca meritu grati'a vòstra imperatésca. Dar' mai amu anca o alta ratiune, pentru ce « nu amu facutu cea de a mii'a feréstra ; si acést'a este , ca numerulu de o mii « pare vulgulu neinvetiatu mai de puçina valóre de câtu numerulu de nuòe-sute-« nuòe-dieci-si-nuòe ». Architectulu nu se încelá în asteptarea sa ; cá-ci nu numai ca i s'a iertatu crim'a pentru ça n'a facutu à mii'a feréstra, dar' imperatulu i-a datu anca daruri fórte frumóse. Acestu magnificu edificiu, între alte lucruri memorabili, are patru turnuri, de unde se anuntia Esan-ulu ; dar' ele paru pré arguste în proportiune cu înaltimea loru . În distántia departata din cele patru strade mari , nu se potu vedé de câtu numai duòe. É' candu sunt venturi mari, se vede dupa umbr'a loru, ca se misca. Porticulu celu mare de naintea usiei, are duòe colonne fórte înalte si gróse de porfiru , pe cari se vede o linea alba de susu pénè josu , pare ca ar' fi trasa cu penellulu. Cumu s'a potutu face acésta, abia se pòte cugeta ; d'éca cumva nu vomu suppune ca amenduòe colonnele sunt cioplite de unu singuru trunchiu de porfiru, asiá ca line'a alba care a fostu ascunsa în midi-loculu trunchiului, acumu se vede pe suprafaci'a amenduror'a. Mai sunt în acestu porticu anca si alte colonne locatè un'a în faci'a de cecalalta, si s'ia-care correspondiundu în colóre cu soçi'a sa. Le-au adusu din Troas, ale carei ruine dau materialu abundante Turciloru anca si pentru alte edficiuri. Giami'a, despre care vorbescu aci, este o quadratura, cu laturele de siepte-dieci urme cubice. Acést'a é form'a, ce place mai multu Turciloru în construirea edificielu loru. Porticiu în generalu au figur'a quadrangulara. Dupa, ce si-a terminatu architectulu lucrarea , l-a întrebatu Sultanulu : în care din aceste duòe edificii a aretatu mai multa ingenuitate , si mai multa arte ? Architectulu a respunsu : cu cea din Adrianopole amu avutu mai multe espense ; la cea din Constantinopole amu pusu mai multa arte.

tanulu da ordinu ca se se aresteze toti Albanesii cãti se aflã in Constantinopole, fia cã locuitori, fia cã veniti numai in trãcatu pentru traficulu loru , se-i aduca inainte pe toti pênã la cellu din urma omu, si se-i punãscã cu môrte pentru acellu singuru omoru (27).

(27) *Singuru omoru.* Sultanulu a iucratu aci in modu mai multu decãtu tiranicu, dar' nu in contra legei. Cã-ci ó lege la Turci, ca dëca o miie si unulu de ómeni ar omori in tumultu pe o singura persóna, si n'ar' voi a spune care a datu lovitur'a d'ântãiu, toti cei una-miie si unulu trebe se móra. Amu vodiutu unu assemenea casu pe timpulu meu. S'a intemplatu adeca in Constantinopole sub Caimacamulu Mustafa Pasia (pe care-lu prinsesera Polonii la Strigoniú, si numai dupa siepte ani a fostu eliberatu la intercessiunea parintelui meu), ca unu tieranu de origine grecu, venindu pe cale de la Kiuciuk Cekmege , o cetate pe strad'a de catre Adrianopole, cam duóe óre de la Constantinopole, se intelnescu cu unu-spre-diece Ienicieri ; accsti-a începú mai antãiu a-lu injura ca nu se da mai iute josu de pe calu , apoi se arunca asupr'a lui, si-lu omóra strapungëndu-lu cu cutitele. Din intemplare vinu totu pe acea cale alti Turci calari (cã-ci Ienicierii erau pedestri si mergeau se bea vinu), si, vediendu ce facu acesti-a, le-au spusu cu frumosulu se nu comitta o fapta atãtu de hidosã si ilegale asupr'a unui suditu alu imperatului. Dar' Ienicierii le-au respunsu cu insulte si injuraturi. Turcii si-au continuatu calea, si indata ce au ajunsu la Constantinopole, au mersu la Caimacamulu si i-au spusu cele ce au vediutu. Cãci Turcii credu, ca precumu Dumnedieu remunera pe aceia cari facu o descoperire de buna voia, chiar' asia acel'a, care contra consciintiei sale refusa de a face descoperirea, vine a fi consideratu cã persón'a culpabile insasi. Mrierea ucisulu vine si ea cu o petitiune, si intre torrente de lacrime cere la judecatoriú se faca dreptate. S'a tramisu numai decãtu dupa Ienicieri, si-i gasescu beti in satu. Aducëndu-i la Constantinopole, candu s'au desteptatu in deminçti'a urmatória, si au intielesu ca sunt acusatí pentru omoru, si ca degiã multi martori au depusu contra loru ; s'au resolvitu in nesciintia loru de legi , ca dëca-i va întreba judecatoriulu , ca care din ei a omoritu pe Raiã, adeca pe suditulú : se respundia, ca cu totii deodata au comisú faptulu. Ei adeca nu-si poteau imagina ca ar fi possibile, ca pentru unu singuru omu, si acesta anca crestinu fiindu, se se iea viçti'a la unu-spre-diece musulmani si ienicieri. Adusi inaintea divanului , au marturisitu ca ói cu totii au omoritu pe omulu din cestiune. I-au întrebatu apoi, ca care din ei au datu mai antãiu cu cutitulú ? La acësta au respunsu, ca nu sciú ; dar' pe catu isi aducu aminte, ei cu totii au datu deodata , si deodata l-au strapunsu cu cutitele. Dupa terminarea interogatoriului, judecatoriulu resume casulu , si-lu tramite la Mufti cu urmatória întrebare : « Dëca unu-spre-diece musulmani fara justa causa omóra pe unu Ghi-a aur (*) , care este suditulú imperatului si platescu tribulu, ce este de facutu ? » Mufti subscrie cu man'a sa propria, precumu urmëza : « Si dëca ar' fi una-miie-si unu musulmann, ói toti trebe se móra ». Judecatoriulu cetindu acësta sententia a lui Mufti, si venindu-i mila de atãtu Ienicieri, se întórse catra femeia ucisului, si o

(*) Infidele, necredinciosu. Tr. Rom

LOCUIITORII DIN ALEPPO PUNITI PENTRU OMORUL JUDECATORILOR DE ACOLO

XIV. Si totu pe timpul cându se facea acestu masacru in Constantinopole, o mare cërta se escà in Aleppo intre judecatorii ecclesiastici de acolo, *Mevla și Kasiler* (28). Cesarianii ne mai potendu suferi acèsta cërta, si vediendu ca ea nu mai are finitu, au facutu o conspiratiune, si i-au omoritu chiar' in Giamia pre candu își faceau rugatiunile matutine. Soliman audindu de acèsta fapta, a ordinaru numai decàtu la vre-o càti-va Pasi, cá se mërگا acolo cu armata, si se uccida pe toti locuitorii fara disinctiune de vinovatu séu nevinovatu. Dar' vezirulu Ibrahim Pasia s'a intrepusu pentru ei, si prin védi'a sa ce o avea inaintea imperatului, a obtienutu cá numai principalii si capii conspiratiunei se fia puniti cu varie pedepse de mórte; ér' pe poporulu comunu, fiindu ca mai multu a fostu numai sedusu de conspiratori, decàtu se fia participatu la crima din propriulu seu indemnu, se-lu deporteze in Rhodes.

O PLOIA MARE IMPEDECA PE SOLIMANU IN ESPEDITIUNEA SA LA UNGARI'A

XV. Intr'aceea, pre candu Solimanu era ocupatu cu aceste turburari interne, catra finitulu anului Alamanu Kirali (29) ocupa Bud'a de la Ioanu regele Ungariei(30), o intaresce cu nóue fortificatiuni

intrebà, nu cümü-va s'ar' invoi a primi unu pretiu (numitu Diët) pentru sangele barbatului seu: offeri dóue dieci mii galbeni pentru vícti'a a loru unu-spre-diece Ieniceri. Serman'a femeia respunse, ca sub auspiciile guvernului si sub gratiosulu scutu alu Sultanului, ea nu are trebuintia de bani, ci ea ccre dreptate; si refusà cu o firmitate admirabile offertulu. Si fiindu ca dar' nu se potea persvade nici-de-cumu de a primi bani intru rescumperarea sangelui barbatului seu, asia unu-spe-diece Ieniceri au fostu in realitate puniti cu mórte.

(28) A se vedé not'a 10 la Capu III din Cartea I. *Tr. Rom.*

(29) *Alamanu Kirali*. Asià numiau Turcii mai de multu pe imperatorii Germaniei. Asta-di inse in scrisorile loru i onóra cu titlulu de *Nemte Kirali*, rege alu Germaniloru, si *Ciasar*, Cesariulu, precumu si *Runa imperaduri*, imperatulu Romaniloru.

(30) *Regele Ungariei*. Cu càta infidelitate a purtatu Solimanu tutoratulu incredintiatu lui, si cumu, dupa esilarea reginei si a fiiului ei la *Lebessus* séu Legosiu Sanguiacu, a pusu dintr'odata man'a pe regatulu Ungarici: sunt lucruri cu multu mai bine cunoscute, decàtu cá se ne ocupamu aci mai pe largu cu ele. Cu tóte acestea, pentru a vedé mai bine acèsta tradare in tóta uritiunea sa, nu va fi inutile de a adaoge aci urmatóri'a istorióra asià precumu insii Turcii ni o relata. Dupa mórtea lui Ioanu, regelui Ungariei, Solimanu a fostu rogatu a libera Buda din man'a Germaniloru, si junele rege cu nobilimea Ungariei a venitu in castre pentru a-i face vi-

si pune in ea garnisóna germana. Solimanu pentru a-si resbuna de acésta injuria data unui rege de sub protectiunea sa, pléca la anulu Hegirei 935 din Constantinopole cu armata mare, si aprópe de Filibe (31) într'unu campu fórte spatiosu se pune in castre cu intentiunea de a-si aduna aici tóte truppele europene. In loculu acest'a, Mufti, fara nici o cauza legitima, cade in disgratia la Sultanulu, care dupa ce l'a infruntatu, l'a si destituitu din officiu. Dar innocenti'a acestui santu omu, care imperatulu nu o poté vedé, o a descoperitu ceriulu insusi! Dumnedieu, carui a displacutu (32) acésta procedere a lui Solimanu, spre a-lu puni, a tramisu anca in acea di o plóia atátu de terribila si torrentiála, in catu aceea, asemenea unui mare diluviu, nu numai a dusu cu sine cassanele (33) cu banii si pretio-

A. 935
I. C. 1528

sit'a. Sultanulu indata a ordínatu a se pregati mésa stralucita, si a lasatu vezirului a invita pe nobilii unguri, si fiului seu Selimu a invita pe junele rege la mésa, dicéndu acestui-a: «Ada-ti aminte, fiule, ca eu-ti sunt tatalu teu naturale, ór' celui-a i sunt «Ochirit (adeca tata de cealalta lume) séu tata spirituale. Dupá mórtea mea, iubescé-lu cá pe fratele teu, si pórtá grige de elu si de régátulu seu». Dupá mésa dise vezirulu catra Sultanulu: «Éca! atopotinte imperate, aci este ocasiunea de a-ti «suppune tóta Ungari'a cu o singura lovitura de sabia». Sultanulu s'a mániatu fórte asupr'a cuventelor vezirului, sén cellu puçinu se prefacú ca ar' fi fórte maniosu, si dise: «Asia! imperiulu ottomanu nu are trebuintia de a se largi nici prin tradare, nici prin fraudá, nici prin perfidia, cu atátu mai puçinu prin uciderea in-justa a celloru principi, cari vinu se céra protectiunea nóstra, dara intre arme si in lupta deschisa. Ungari'a nesmintitu are se vina odata sub dominatiunea ottomana; proba suficiente despre acésta este chiar ceea ce se petrece asta-dí sub ochii nostri». Turcii sunt de la natura fórte cópiosi in cuvenéte frumóse, dar' cu atátu mai sterili in fapte bune, in cátu au ei unu proverbii communu care dice: *Osmanli cin soiler fen aishler*: vorbele Turcilor sunt bune, dar faptele lor sunt rele.

(31) Philopopole *Tr. Rom.*

(32) *Desplacutu*. Dintre tóte popórale din lume, Turcii sunt cari tienu mai multu la superstitiune. Si nicaiurea preoþii nu se respecta mai multu cá la Turci. Imperatulu chiar, póte se-i deporteze, se-i tramitta in esiliu, dar' nu póte se-i condamne la mórte. Si dintre toti Sultanii, uniculu Muradu IV a fostu care a condamnatu pe unu Mufti la mórte prin sdrumicarea lui într'unu moitáriu de marmora, dicéndu: «Cape-te pe cari dignitatea le scutesce de a fi taiate cu sabi'a, trebue sferamate cu piu'a». Unu casu de asemenea superstitiune s'a intemplatu in resbellulu din urma cu imperatulu Germaniei sub Achmedu II, care eu cu ochii mei l-amu vediatu, si pe care-lu voiu narra in partea secunda a istoriei mele.

(33) *Cassanele*. Cássele cu banii ce Turcii ieau cu sine in espeditiune, le punu totdeauna in medi-loculu castreloru, intre cortulu Sultanului si alu vezirului, si le pazescu cu Spahii séu calareti, cari se schimba din când in când. Cassele de multe-ori

sele, ci a pusu in periclu de viétia chiar pe Sultanulu si pe tóta armat'a sa (34).

SOLIMANU REOCCUPA BUD'A DE LA GERMANI

XVI. Nimicite tóte provisiunile bellice prin violenti'a torrentelui, Solimanu a fostu necessitatu a amena espeditiunea sa pe alta data. Cu tóte aceste a datu ordinu trupeloru sale a se inquantira pe iérna in provinciile invecinate, cá armat'a se fia cu atátu mai la indemana in primavéra. Intr'aceea, elu face nuóe collectiuni de bani si nuóe preparative bellice, mai mari de cumu au fostu celle distruse prin torrente. Dupa ce au fostu gat'a tóte preparativele, merge in anulu urmatoriu cu mare celeritate prin Ungari'a si trage dreptu la Bud'a; aici sepune in castre sub murii cetatiei, si o inchide din tóte partile. Dupa ce s'a fortificatu bine in castrele sale, a inceputu a bombarda murii cetatiei, si a face continue assalte cu atáta furia, in catu garnisón'a pre langa tóta brav'a sa aperare, in urma totusi a trebuitu se promita a se suppune sub conditiune de a-si avé viétia si armele. Solimanu a primitu aceste conditiuni, si le asigurâ salva-viétia, déca i voru preda cetatea. Pre candu esiau inse din cetate, incepu unii Turcii, si in specialu Ienicierii, a-i insulta si a le imputa lasitate. Unu soldatu germanu nepotendu suferi acestu affrontu, se uita furiosu in ochila Ienicieriu, si díce: «io n'amu de a comanda, io amu de a asculta»; si cu acést'a isi scóte sabi'a si trântesce pe Ienicieriulu batjocoritoriu la pamentu. Atunci ceialalti Ienicieri incepu a striga: articululu é violatu!; si contra ordinului Sultanului (asiá dicu Turcii pen-

sunt góle, dar' totusi elle sunt acoperite cu covóre si stau espuse la vederea soldatiloru, cá se nu cugete ca imperatulu este fara bani, si prin acésta se scada ardórea trupeloru când trebe se se lupte. Unu medi-locu acesta fórté efficace, dupa opiniunea mea, de a inspira curagiu soldatiloru. Relativu la acésta ne spunu Turcii, ca sub domni'a lui Eghir Sultanu Muhamedu când inimicii au petrunsu péné in castre si péné la cassele cu thesaurulu, soldatii ottomani s'áu rapeditu cu cellu mai mare entusiasmu intru aperarea loru, asia in cátu din invinsi ce erau, au devenitu invingétori (*).

(34) Trebe se observamu, ca atátu aci, cât si in alte locuri unde autorulu nostru face menţiune despre vre-o interventiué a ceriului prin miraclu, elu se servese de chiar cuvintele istoriciloru turci, pe cari i-a decopiatu cu fidelitate. *Tr. Angl.*

*) A se vedé mai in josu paragraphulu III la Capu IV. *Tr. Germ.*

tru a escusa pe compatriotii lor), a nevalitu asupr'a Germaniloru, si inainte de a se poté supprime tumultulu, i taia si dimica pe toti (35). Asiá, pre candu nemtii au predatu Turciloru o cetate atátu de tare pentru a-si preserva libertatea si averea, pe atunci ei le-au predatu pe amenduóe si pre langa aceea anca si viét'i'a.

MOLDAVIA TRIBUTARIA

XVII. Dupa cucerirea cetatiei, Solimanu s'a retrasu pe cate-va dile in partile vecine, spre a lasa timpu soldatiloru de a se restaura puçinu. Intr'aceea, Teutul Logotheta (36), vine cá delegatu alu lui

(35) *Dimica pe toti*. Cctimu adesse-ori in istoria, ca Turcii candu li se preda o cetate, séu omóra garnisón'a, séu o face prisioniera contra capitulatiuniloru confirmate cu juramentu, precumu s'a intemplatu acésta cu garnisonele din Constantinopol, din Bud'a si din Bagdadu. Turcii nu potu nega acésta, căci sunt martori vii cari li-o punu in façie; dar' pentru că se nu para culpabili de crim'a frangerei juramentulu, si dicu ca nu fara justa causa au fostu necesitati a lucra contra conditiuniloru de capitulatiune. Acestu poporu fórte subtile in inventarca escusariloru, recurge indata la Coranu, unde gasesce sute de passagie, ce-i servescu bine intentiunei sale. Asia, pentru esemплу, se suppunemu ca garnisón'a a capitulatu sub condiçiuñ e de a esi din cetate fara arme. Acumu, déca turculu vede numai unu cutítu séu o secure la vre-un soldatu, numai decát striga ca crestiniñ au violatu articulu, si intrebuintiéza contra loru cele mai mari severitati. Ér' déca condiçiuñile de capitulatiune au fostu, ca garnisón'a se ésa cu armele, tunurile si bagagiile sale, si ea ar' intardia a eşi numai cu ceva dupa ór'a defipta, séu ar' da vre-unu respunsu aspru, séu ar' da collu mai micu pretestu de frivolitate: Turcii nu-si facu nici-o consciintia de a viola capitulatiunea si a-si frange juramentulu. Pentru aceea este mai bine si mai consultu pentru crestini, ca se móra mai bine de fóme, de ferru si de focu intre murii cetatiloru loru, decátu a se espunc perfidiei si barbariei Turciloru!

(36) *Logotheta*. Unulu din celle mai illustre familii nobile din Moldavi'a, de la care si péné asta-di mai multu de cinci sute familii isi deriva originea; dar' multe au scapatatu fórte dela splendórea loru de odinióra, si semena mai multu a tierani, decátu a nobili. Seiá perfectu limb'a gréca, latina, polona, si alte limbi alle popóraloru invecinate; avea multa esperientia in politicá, si era fórte prudentu. Când a fostu tramisu in calitate de ambassadoru la curtea ottomana, si a fostu admisu in audientia la marele veziru, a ordinatu, precum se spune, servitoriului seu, se-i aduca calçiuñiñ in sal'a de audientia. Vezirulu i disc: ca póte se teme ca-i va fura cine-va calçiuñiñ? Ér' Logotheta respunse: de ómeni cari tóte pretindu, trebe se-ti pazesci tóte lucrurile. Vezirulu i replicá: Naveti ce ve teme, căci Turcii ve sunt acumu amici si nu inimici. Asiu dori—incheiá Logotheta—ca Turcii se fia atatu de bunñ amici pentru capu, cá pentru picióre. Acestu Logotheta a edilicatu in Constantinopole unu palattu, care péné in diu'a de asta-di se numesce Bogdan-Seraiu, adeca palatiulu Moldaviei, in care este si o biserica dedicata santului Nicolae.

Bogdanu (37), principelui Moldaviei in castrele turcesci. Admisu in audientia, declara ca are missiunea de la principele si dela poporulu

(37) *Bogdanu*. Nume slavonescu, formatu din grecesculu Θεοδοῦς. Moldovenii i-au datu supranumele de Negru. Annale moldovene dicu, ca Stefanu cellu mare, dupa ce a domnit patru-dieci si septe de ani si cinci luni, si dupa ce sub acestu timpu a facutu atâtea lucruri frumöse, si a reportatu atâtea victorii gloriose asupr'a Turciloru, Unguriloru, Poloniloru, Romaniloru si Tatariloru, in urma simtindu ca, de si tare anca in spiritu, dar' puterile trupesçi i slabescu, si ca mörtea i se apropia, a chiamatu la sine pe uniculu seu fiu si erede alu tiei si pe mai-marii boieri si le-au vorbitu precum urmäza : « O ! Bogdanu, fiulu meu, si voi toti amici ai mei de arme, cari ati fostu martori atäturu victorii gloriose, si ati luat parte in elle ! Éca, amu finitu cursulu naturei melle fragile si vedu inaintea ochiloru, ca vic-ti'a mea, cá umbr'a spre séra, grabesce cá se apuna. Eu nu voiu mai calca pe caile, ce ca muritoriu, ba ca unu verme. am lasatu in urm'a mea ; mörtea e la usia. Dar nu acést'a este de ce me temu : căci sciu eu, ca indata cu nascerea mea, amu inceputu a grabi spre mormentu. Pericululu ce amerintia acést'a tíera din partea acelu-lui racnitoriu si fiorosu Ieu de Solimanu, care arde de setea sangelui crestinu, éca ce disturba si imple de frica si de cutremuru inim'a mea. Elu a inghititu póné acum prin intrige si uneltiri mai tóta Ungari'a ; a suppusu prin puterea armelorü sale Crime'a si celle póné acumu anca neinvinsu triburi alle Tatariloru, si le-au legatu siesi prin introducerea superstitiunei mahomedane ; Bassarabi'a nóstra cutropita de violentiele sale ; Valachi'a, ai carei locuitori de si inimici nóue, dar' suntu crestini cá si noi, geme sub jugulu acelu tiranu ; cu unu cuventu, cea mai frumösa parte a Europei si Asiei, este sub potestatea lui. Dar' anca nu este indestu-giniu puterei si ambitiunei sale de a domni. Asiá standu lucrurile, credeti voi', ca dupa devingerea atäturu obstacöle, isi va retiené elu man'a de a nu o pune asupr'a Moldaviei, care este incurăgurata de atäte provincii ale sale ? Nu ve temeti voi, ca dupa ce va fi suppusu tóta Ungari'a, se va întörce cu tóte puterile in contra nóstra ? Nu sciti voi, ca elu nutresce ura implacabile contra crestiniloru, si acést'a nu numai pentru inim'a sä depravata, ci si pentru ca asiá-lu invétia legea Coranului ? Déca cautu la vecinii mei de prin pregiuru, eu nu potu decâtu se deplangu deplorabil'a stare a lucrurilorü nóstre. Pe Poloni i cunoscü si sciu ca sunt inconstanti si incapabili de a resiste furiei Turciloru ; Ungurii gemu degiá cu totii sub jugulu lorü ; Germanii au precum mi se pare, atäte incurcaturu interne, in cátu nu vreu séu nu potü a se ocupa cu celle esterne. Căci a întinde velurile contra fortunei si tempestatiei, face numai unu nebuñu. dar' nu unu navigatoriu inticleptu. Puterile nóstre sunt pré pucine ; ajutoriulu strainu, inceptu si departe : ér' pericululu certu, si aprópe. Pentru aceea, eu judecu ca este mai bine se inblandimu si pe acést'a bestia turbata si selbatica. decâtu cá se o irritamu si mai multu prin strepitulu armelorü. Căci, eu nu vedu cumu amu poté usiora intr'altu móñu acést'a stare calamitösa a nóstra, decâtu moderandu flacar'a inestingibile a furiei sale, prin róu'a binefacétória a suppunerei. Si pentru aceea, in aceste ale mele ultieme momente, ve esortu, cá unu tata si cá frate, cá : déca pre langa preservatiunea legilorü nóstre

Moldaviei, de a offeri Sultanului amenduóe Moldaviele (38) sub conditiuni onorabile; in specialu cá religiunea lor se remana neatinsa si tíer'a se platésca tributulu annuale portiei. Pentru Solimanu nimicu nu putea fi lucrú mai placulu decâtu acesta ; cáci grelele ocupatiuni ilu impedicassera de a-si întórce armele si in regiunile aceste de o parte, si de alt'a, bataile ce au suferitu de atâte-ori Turcii de la Moldoveni, ilu faceau se petróca cu attentiuine continua miscarile lor. Asiá acceptá din tóta inim'a conditiunile propuse, le confirmá cu scrierea mânei sale proprie, si actulu despre acestie

« civili si eclesiastice, poteti obtiené pacea sub conditiuni onorabile, chiar fia si pre
« langa unu tributulu : atunci este mai consultu a ve increde in clementi'a sa decâtu
« in armele sale. Dar' dóca v'ar' prescrie alte conditiuni, atunci mai bine se periti cu
« totii de man'a inamicului, de cátu se fiti spectatori otiosi la profanatiunea religiu-
« nei vóstre si la calamitatea tieriei vóstre. Ér' Dumnedieuulu parintiloru nostri, care
« face minuni, va intinde grati'a sa inesauribile asupr'a vóstra, si miscatu de lacri-
« mele servitoriloru sei, va tramite pe unulu care se ve scape, séu se scape posteri-
« tatea vóstra de sub jugulu barbariloru, si se redea tieriei libertatea si puterea sa. »
Bogdanu, urmandu acestei ultime vointie a parentelui seu, a tramisu in alu sieptelea unu alu domniei sale delegati la Solimanu, si elu cellu mai ántáiu i-a suppusu Moldov'a sub titlu unui tributulu. Dar' vai ! asta-di nu credu se fia vré unu omu de litere, carese nu cúnósca tirani'a miserabile sub care geme Moldavi'a !

(38) *Amenduóe Moldaviele.* Moldavi'a este impartita in superióra si inferióra. Moldavi'a inferióra incependu de la Iasi, resiedinti'a in presentu a principelui, se estinde spre resaritu péné la Bender, care Moldovenii o numescu Tigina ; spre média-di se marginesce cu Galatii la Dunare; la apusu cu Valachi'a si cu muntii Transilvaniei, cari se intindu dealungulu drumului numitu *Petra*, si appartienu Moldoveniloru si nu Transilvaniloru. Moldavi'a superióra anca incepe de la Iasi, si spre apusu se marginesce cu muntii Carpatiloru séu alpii Transilvaniei, si se estinde péné la Sniatim, o cetate in Podqli'a. De Moldavi'a inferióra se tienea odata tóta Bassarabi'a, numita la Turci Budgiak ; aici sunt celle duóe cetati renumite, Akkiermanu si Kilia (*). Akkierman la Herodotu se numescu *Ovia* ; Moldovenii i dicu Cetate-alba ; ér la Romani se dicea Julia-Alba ; si é renumita, pentru ca aici a fostu Ovidiu in ecsiliu ; nu de parte de ea se vede unu lacu, pe care Moldovenii péné in diu'a de asta-di ilu numescu Laculu lui Ovidiu. Kilia, in timpi antici s'a numitu Licostomon ; este aprópe de gur'a Dunarei, unde acestu fluviu intra in marea négra. De Moldavi'a inferióra, asiá pécumu ea este suppusa asta-di principelui Moldaviei, se mói tieneau anca si alte cetati fortificate, pécumu : Tigina pe tiermii fluviului Tyras séu Nistru (pe care unu principe alu Moldaviei cu numele *Hero*, o au datu Turciloru intr'unu modu fórte rusinosu, si ei o au numitu Bender (**); apoi Gherghina langa Siretu, nu departe

(*) Vedi not'a 24 la Capu II, din cartea III. *Tr. Rom.*

(**) Bender însémna pasu, trecere. *Tr. Rom.*

liu da delegatului pentru a-lu duce principelui seu la Suceava (39). Dupa acésta, Solimanu se întórce din espeditiunea de estu anu catra casa, si pre candu era aprópe de Sophi'a, o civitate in Serbi'a, vine Bogdanu cu unii din boerii sei inaintea lui, si-i presenta patru mii

de Galati, sub ale carei ruine se gasescu monete anca din timpii Romaniloru. Acésta cetate este fundata chiar' de imperatulu Traianu; ceea ce se vede din inscriptiunea pe o pétra de marmora ce s'a sapatu anca pe timpul meu; inscriptiunea este acést'a: *Imp : Caesari Diuo filio Nervae Traiano, Augusto, Ger. Dacico, Pont. Max. Fel. B. dict. XVI. Imp VI', Cons. PP, Calpurnio, Marco, C. Aurelio Rufo* (*). Apoi mai este o cetate pe riulu Milcovu, care desparte Moldavi'a de Romani'a, si care de comunu se numia Craciun'a; ér pe Prutu, nu departe de Falciu, era Taiphalia lui Herodotu, care atrebutu se fia fórté mare, judecandu dupa ruineleide muri ce s'au descoperitu acolo pe timpul meu (**). Mai sunt anca Soróca, numita inainte de acést'a Olchionia. langa Nistru, ai carei muri sunt construiti totu din pétra arsa; in fine Iassi langa fluviulu Bahlui, patru mile dela Prutu. Moldavi'a superióra contine anca cetatile fortificate: Suceava, odinióra capital'a tierei; apoi Némtiu, Romanu si Chotinu. Locuitorii Moldaviei superioari sunt renumiti pentru marea loru avutiá; ér cei din Moldavi'a inferióra pentru bravulu loru curagiú in batalii: si unii, si altii, pentru marea ospitalitate a loru, cu care se pórtá catra toti pre langa tóte perderile mari ce au suferitu. Ci, despre tóte aceste, dóca Dumnezeu imi va da viatia si putere, voi tracta mai pe largu intr'o scriere propria pentru acestu obiectu (**).

(39) *Sucéva*. Péné candu anca Turcii nu-si întórsera armele contra Europei, Sucéva era capital'a principatului Moldaviei, si resiedinti'a domnitoriului ei. Dar', dupa ce Turcii au cuceritu Costantinopolea. Despotii moldoveni, pentru a fi mai aprópe de frontariile turcesci, si-au mutatú tronulu la Iasi. Iasii nu este cetate mare, dar' é tare, prin natura si arte, si memorabile péné in dio'a de'asta-di pentru ruine le palatiului de acolo. Intre alte lucruri demne de memoria, ce se gasescu acolo, nu este in Moldavi'a afara de Iasi, in care se se gasésca vre-o inscriptiune séu vre unu semnu macar', despre numele fundatorelui séu anticitatiei ei. In murii Iasiloru se gasesce unu monumentu taiatu intr'o pétra mare, representandu siepte turnuri, de asuprá caror'a duoi lei tienu redicata o coróná imperiale; in josu la piciórele acestoru turnuri se vede unu campu, si in acestu campu duoi pesci solzosi, încruciasiti unulu preste altulu cu capetele in josu si cu códele in susu; sub ei unu capu de bou avendu in frunte o stea cu siese radie. Inse chiar' acestu semnu din urma aréta, ca acellu monumentu nu é pusu acolo de cellu dántáiu fundatore alu cetatiei; din cauza ca capulu de bou a inceputu cu multu mai tardiu a se pune intre insigniele tierei. Dar' si despre acést'a voi vorbi mai pe largu intr'altu locu (****).

(*) Nu putemu ghici ce insémna in acésta inscriptiune *Fel. B. dict.* Cáci dupa *Pont. Max.* de regula urméza *tribunicia potestas*. Apoi la *Imp. VI.* vine *Cons VI.* si nu *Cons VII. Tr. Germ.*

(**) A se vedé not'a II la Capu I Cartea III *Tr. Rom.*

(***) Inticlege «*Descriptio Moldaviae*». *Tr. Rom.*

(****) Idem.

galbeni (40), patru-dieci cai moldovenesci, si două-dieci-si-patru falconi, cu promisiunea de a-i tramite i totu anul la Constanti-nopole asemenea daru in semnu de feudal'a sa suppunere. Imperatulu primesce pe Bogdanu cu tóta distinctiunea, si ratifica de nou conditiunile contractate cu delegatulu; i da o cuca (41) mare in-

(40) *Galbeni*. Chiar nici Turcii insii nu cutéza a nega, ca Moldov'a li s'a suppusu numai cá tributaria. Diplomele Sultaniloru prin cari s'au ratificatu aceste conditiuni, s'au conservatu lupgu timpu dinpreuna cu alte documente publice in arhivele Moldaviei. Dar' anca pe timpulu meu, si anume la anul 1686., candu Ivon Sobieski, regele Poloniei, au nevalitu in Moldavi'a; le-au scosu din archivu, si din ordinulu, séu cu promisiunea sa, le-au arsu publice in Iasi, facédu urmatori'a declaratiune catra poporulu adunatu: « Vedeti! cumu maiestatea sa regale ve elibera de jugulu turcescu». Nu sciu dóca a fostu intielépta acésta fapta. Destulu ca, intre nenumerate alte privilegiuri, ce se acordau Moldoveniloru dupa impregiurarile aceloru timpuri, acesta a fostu cellu mai insemnatu; cáci in elu se dice apriatu, ca: « Moldavi'a de buna « voia si neconstrinsa de nimene a offeritu suppunerea sa imperiului ottomanu; si « chiar pentru aceea vointi'a Sultanului este, cá tóte besericele loru, riturile religióse « si legile tíerei, neatínse se remana; si nici ca pretinde alt'a de la príncipe, decátu « cá in totu anul se trimita prin boiari credintiosi la sublim'a Pórta, patru mii « de galbini, patru-dieci de cai moldovenesci si două-dieci-si patru de falconi, tóte « aceste sub titlu de Peskisiu, adeca presentu séu donu». Turcii s'au si tienutu de aceste conditiuni cu tóta punctualitatea péné pe timpulu lui *Petru Raresiu*. Sub domni'a acestui-a au inceputu a cere unu Haragiú, adeca o summa mai mare sub titlu de tribut. si pretínsera anca de la príncipe, ca cellu pucinu odata in trei ani se mcíga a-si face inchinatiunile sale la pragulu sublimei Porti. *Petru* refusá cu indignatiune aceste innovatiuni umilitóricé; si pentru cá se nu figureze sub numele seu calamitatile ce póte ar' urma de aci pentru tíera, elu a abdicatu la tronul si s'a retrasu la *Ciceu*, una urbe in Transilvani'a, unde si-a cumperatu cu banii sei o avere nu neinsemnata, si traíá din venitulul ei. Dar *Stefanu* cellu tineru, care a fostu alesu in loculul seu, miscatu séu de ambiúnea propria, séu chiar' cu consensulu senatului (*), a promisú Fórtci două-spre-diece mii de galbeni tributulu annualu. Ér' successorii sei, rapiti de pré marea lacómia de a domni, au inmúltitu cu timpu acésta summa intr'atátu, in cátu afara de siese-dieci de mii de galbeni, ce se platescu asta-di ca tributulu in thesaurulu imperiale, si pre langá două dieci-si-patru mii ce se dau cá daru de Pasci: sunt anca o multime de dari ce acesti vampiri insatiabili storcu de pe tíera. Cáci, precumu ei n'au lege contra avaritiei, asia nici pretentiunile si estortitiunile loru nu cunoscu margine. Totu depinde de la voi'a marelui veziru; si care ar face vre-o remonstratiune contra placerei lui, unulu ca acela incurge periclélu de a-si perde vícti'a.

(41) *Cuca* (**). Acésta este o crésta séu ornamentu de capu, facutu din pene de strutiú

(*) Séu inaltulu divanu, *Tr. Rom.*

(**) *Úcu* este numele unei passere cu grumazi lungi, de la care probabilmente si-a luatú numirea acestui ornamentu. *Tr. Germ.*

carcata cu pietre scumpe, si pre langa acést'a si unu Chilat Fachir (42), precumu si unu armasariu provediutu cu insieleminte imperiali. Dupa aceea da ordinu la patru guardisti ai sei (43), a-i face servitiu de onóre. Acestu usu se observa si asta-di de cate-ori merge principele Moldaviei la curtea otomana.

SOLIMANU IMPRESSOARA VIENN'A

XVIII. Catra finitulul aceluiași anu, Solimanu intarindu bine cetatile cucerite si provediendu-le cu tóte celle necesarie, merge cu

Acestu ornamentu nu se da alóru-a decâtu numai la Buluc Agalari (coloneli), la Segban Bashi sçu capu-officierulu de Segbani, care in rangu urméza immediatu dupa Ag'a ieniceriloru; apoi se mai da principiloru Moldaviei si Valachiei. Este o alta cuca mai mica, care o pórtá Solokii (*). Cuc'a destinata pentru principii Moldaviei si Valachiei, li-o pune pe capu Muhsir Aga (care in totu deauna este langa marele veziru; are comand'a gardei de lá curtea acestuia; si-lu reprezenta inaintea a întregu corpulu ieniceriloru); ér marele veziru insusi le pune Caftanulu (**), in semnu ca ei appartienu la Odgiak (**), sçu la cét'a ieniceriloru.

(42) Vestmentu de onóre. A se vedé not'a 32 Capu III din Cartea III. *Tr. Rom.*

(43) *Gardistii ai sei.* Nici Pasia, nici vezirii nu se installéza cu atáta pompa cá principii Moldaviei. Cá-ci unu Pasia indata ce Marele veziru i-a pusu caftanulu in spatiu merge acasa, si in ceealta di primesce patent'a despre pasialiculu seu, dinpreuna cu stindardulu numitu Sangiacu. Dar' principele Moldaviei, dupa ce a primitu caftanulu de la marele veziru ca semnu alu potestatiei sale suverane, merge, insoóitu de întregu diivanulu si între aclamatiunile ciausiloru (****) la biseric'a patriarcale unde patriaréhulu de Constantinopole cu totu clerulu si nobilimea gréca, il asteptu pentru a-lu intimpina si a-i da santirea. Dupa ce principele a ajunsu in curte, se di josu dupe armasariu, si trece pe o pétra quadrata asediata anume pentru acésta ócasiune; intr'aceea ciausii cu totii canta cu voce inalta versuri usitate la asemeni ceremonii «Dunñedieule mare! tiene la multi ani pe imperatulu nostru, si pe principele nostru Elfendi, si le da loru víctia indelungata si fericita.» (Elfendi se vede a fi cumentu corruptu din grecesculu Ἐυφένδιος) Principele apoi merge in beserica, ér cei cari l-au insoóitu, stau afara in curte si pe strade, si ascéptia in tacere respectuósa péné ce iese éra. In momentulu candu principele a pasitu pe pragulu besericei, cantaretilu inceptu a intoná Ἀξιόλογον (†), unu imnu compusu in onórea S-tei vergura Maria. Dupa ce a gatatu cu cantarea ast'a, principele se pune pe unu tronu, care e facutu anume pentru principii Moldaviei. Cand diaconulu recita rugatiunea

(*) Trabanti.

(**) Sçu *Chalatul*. Vedi not'a 32 la Capu III din Cartea III. *Tr. Rom.*

(***) Insemnéza : familia *Tr. Rom.*

(****) A se vedé not'a 16 la Capu II din Cartea I. *Tr. Rom.*

(†) Cuvinc-se cu adeveratu se te fericimu pre tine, etc. *Tr. Rom.*

tóta armat'a sa la Vienna, si impresóra celatea. Elu pune in actiune tóte pentru a o cuceri, si patru-dieci de dile o bombardéza ne-

τὰς ἐχθρας (*) , totdeauna amintesc si pe noulu principe in urmatorii termini : «Ér' « ne rugamu, pentru pré induratulu, stralucitulu si de bine-facétoriulu nostru domnu « N. N., pentru cá domulu Dumnedieu se-i dea putere, invingere, taria, sanetate si inde- « lunga viéti'a ; si pentru cá domnulu Dumnedieulu nostru se-i adjute, se-lu pazéscă « si se-i supuna sub piciórele lui pe toti contrarii si inamicii lui ». Dupa aceea patriarchulu in ornatulu seu pontificalu, si insoçitu de patru séu mai multi metropoliți merge in altariu ; ér' principele urmandu-i se apropia de altariu, si patriarchulu face simbolulu crucei in façie cu amenduóe manile ; apoi plecandu-si capulu pe sant'a mésa, patriarchulu ilu acopere cu Homophorulu (**), si recitéza rugatiunile ce erau in usu odinióra la santirea imperatiloru orthodoxi, si in urma ilu unge pe frunte cu santulu miru. Dupa acésta ceremonie, principele se întórna la tronulu seu, ér' cantorii intonéza urmatoriulu Polychronion (***) : « Si da dómne, prea induratului, si da « binevoitoriului nostru domnu N. N., domnu a tóta Moldo-vlachia, viétiá indelun- « gata, ; tiene-lu dómne ! la multi ani ! » Dupa aceea patriarchulu ese din altariu si se apropia de tronulu principelui ; aicea recitéza in tacere o rugatiune, apoi tiene o scurta allocutiune , si o termina cu Polychronionulu de mai susu, pronuntyatu de insusi patriarchulu. In fine, dupa tóte aceste , patriarchulu si principele , urmati de totu poporulu, essu impreuna din beserica. In porticu principele saruta man'a drépta a patriarchului ; ér' acesta, prin cuvinte si prin semnulu crucei i da binecuventarea. Principeleapoi incaleca armasariulu seu, si se întórce acasa cu aceeași pompa cu care a venit ; ér' acasa imparte daruri celloru ce l-au insocitu si apoi i lasa se mérga pe la alle loru. La câte-va dile dupa aceea, vine Mir Alem Aga, vexiliferulu imperatului, si, intre sunetele musicei imperiali, tubilchana, aduce stindardulu mare, numitu Sangiacu, din serain la palatulu Principelui , unde acesta ilu astepta si-lu primesce in anti-camera. Aici Aga iéa stindardulu in mana, ilu saruta , dupa usu , cu gur'a si cu fruntea , si apoi ilu da in mánile principelui. Acesta primindu-lu ilu saruta in acelasiu modu, și apoi ilu da vexiliferului seu, si pronuntia aceste cuvinte : « A-totu- « laudatulu si marele Dumnedieu se dea viatia indelunga prea potintelui, pré « gratiosului si pré dreptului imperatu , si se-i immultiéscă dilele lui ! » Dupa aceea, principele da lui Mir Alem Aga unu caftanu, si ilu dímítte onorandu-lu mai antaiu cu darurile usitate la asemeni ocașiuni. La câte-va dile dupa aceea, principele, terminandu-si regularea trebiloru sale cu curtea, este invitatu in Divanulu cellu mare, unde ilu astepta imperatulu avendu de adrépt'a sa pe marele veziru, pe ceialalti Cubbe vezirleri, si pe duoi Caduleskieri. In anticamer'a de *Arsudasi* séu de la sal'a de audientia , ilu astepta Capudgilar Kietchudasi , adeca marele portariu , si i pune caftanulu in spate , ér' Muhsir Aga i pune cuc'a pe capu si da tuturoru boieriloru principelui, cari de comunu suntu duóe-dieci-si-optu, cate unu caftanu nou. In acestu ornatu intra principele in sal'a de audienția cu patru boieri ai sei, cu duoi

(*) Ectenia, rugatiune pentru beserici, preoti, principi, etc. *Tr. Rom.*

(**) Ὁμοφόριον. *Patraffu. Tr. Rom.*

(***) Rugatiune pentru indelunga viétiá. *Tr. Rom.*

încetatu cu adjutoriulu mineiloru, distruge o parte a muriloru, si comanda soldatiloru a intra in cetate cu assaltu. Dar' de câte-ori fa-

Capudgi Basi cari-lu duc de duóe parti de suptu suori, cu marele portariu inainte si cu interpretele curtiei in urma, care de comunu este unu crestinu grecu. La intrare, principele se inchina de trei-ori péné la pamentu, apoi merge si sta in mediloculu salei, care de altminterea nici-de-cumu nu e pré mare. Atunci imperatulu de pe tronu (Tacht) se întórce catre marele veziriu, si-i dice se spuna principelui urmatóricele : « Audindu Maiestatea mea de fidelitatea si lealitatea lui, i conferu diu gra-
« tía ca recompensa, principatulu Moldaviei. Detorinti'a lui este, de a nu lipsi nici pe vii-
« toriu de la credinti'a si servitiulu seu. Elu are se protéga si se defenda tierile de sub
« domni'a sa ; si se se pazésca bine a nu face nimicu in contra sau preste manda-
« tulu meu ». La aceste principele raspunde : « Punu votu pe vie'tia si pe capulu meu,
« ca voiu servi din tóte puterile mele pré dreptului si pré gratiosului meu imperatu,
« pe câtu timpulu elu nu-si va întórce aspectulu gratiei sale de la nulitatea servului seu. »
« Prin aceste din urma cuvinte vrea se arete pucinatatca servitiiloru sale). Dupa a-
« ceste, principele ese din sala acompaniatu de acei-a cu cari a intratu ; si incale-
« candu unu armasariu imperatescu la pórtá din intru a curtiei, saluta pe marele
« veziriu si pe ceialalti veziri cari mergu trecundu pe dinaintea lui, si cari i multia-
« mescu facéndu complumete din capu ; apoi se întórce acasa insocitu de boierii sei si
« de tóta suit'a sa. Êr' candu este acunnu semérğa in principatu pentru a-si ocupa tro-
« nulu, Sultanulu, fia in Constantinopole séu in Adrianopole, da ordinu unui-a din of-
« ficiarii sei de curte, se mérğa se-lu petróca péné acasa, si se-lu instaleze in domnia.
« Acesti officiari de ordinaru suntu Silahtar Aga, Ciokadar Aga, Miri Ochor Aga, Ka-
« pudgilar Kichaiasi, séu unulu dintre cei mai bestrani Kapudgi Basi. Pre langa unulu
« óre-care din acesti officiari mai mergu duoi Peiki, séu duoi gardisti imperiali, im-
« bracati in costumulu loru de parada, ornatu totu cu auru si cu argintu ; si apoi
« alti duoi Akkiulahlu (*) (numiti asia de la pelariele albe, ce obisnuescu a
« purta), si atáti capugi si ciausii, cati place principelui se iea cu sine. Officiulu
« acestoru din urma este, cà de câte-ori principele incaleca séu se da josu de pe
« calu, totdeauna se strige acclamatiuca usuale de *Alkisiu* (**), si in cetati séu
« satc se procure celle necessarie pentru cortegiulu principelui. Candu cortegiulu
« intra séu ese din vre-o cetate, ciausii totdeauna mergu cevasi inainte pede-
« stri ; ér' capugii tienu scarile de câte-ori principele incaleca séu se da josu de pe calu
« In modulu acesta este servitu pe tóta calea, péné ajunge la locul residintiei sale.
« Aici toti mai marii tieriei, civili si militari, cam duóe mii la numeru, vinu inaintea
« lui. La toti acesti-a principele fara a se da josu de pe calu, le intinde man'a se o sa-
« rute fia-care, si apoi intrebandu-i de sanetate, le dice se incalece cu totii, si se plece.
« Atunci Boierii se punu de-a-drópt'a si de-a-stang'a lui, care-si dupa rangulu seu, ér'
« officiarii militari mergu inainte ; si in acésta ordine intra in cetate, mergéndu numai
« in pasi, cá parad'a se fia cu atátu mai pompósa. Ajungéndu in curtea besericeí ca-

(*) *Al* insémma albu, *kiulah* pelaria, si *lu* este terminatiunca possessivului. *Tr. Germ.*

(**) Multa fericire ! *Tr. Rom.*

ceau unu assaltu, de atatea-ori garnisón'a curagiósa, de si cu mari perderi, 'i batea inderetru. Si crestinii, pre langa tóta valórea loru, in urma totusi ar' fi fostu constrinsi a se suppone armei cuceritórie a Turciloru, déca prin fraudulente appromisiuni (44), nu ar' fi deceptatu pe insusi prudentele Solimanu. Ei adeca tramitu impe-

tedrale, dedicata S-tului Nicolae, se da josu de pe calu. Aici metropolitulu insoçitu de trei episcopi (ca-ci in Moldavi'a sunt trei episcopii, pre candu in Valachi'a suntu numai duoe), si de celalaltu cleru, *i presenta* crucea si sant'a evangelia se le sarute. Sub acestu actu solemn music'a imperiale observa tacere. La intrarea principelui in beserica, se intóna imnulu *ἄξιον ἔστιν*; apoi se cetesce rugatiunea *τὰς ἑχθρας*; si dupa aceste, se apropia de altariu; aci metropolitulu, dupa ce dice in tacere rugatiunea usitata, ilu unge cu santulu miru, déca cumu-va n'a fostu unsu degiá prin patriarchulu din Constantinopole, ce se póte intempla atunci, candu promotiunea la dignitatea de domnu se face in Adrianopole, séu candu patriarchulu din Constantinopole este absente. Elu este apoi, si se numesce unsulu lui Dumnedieu. Dupa ce s'au facutu tóte aceste, si dupa ce s'a cantatu si Polychronionulu, principele, intre sunete de trompete, de tympane, si de alta musica, trage la palatu. Inrandu in divanu se pune inaintea tronului preparatu anume pentru acésta ocasiune, ér' boierii cari au venit cu elu, isi ocupa fia-care loculul seu. Atunci officiarulu insarcinatu de imperatulu pentru a fi prezentu la instalare, da Chatisierifulu séu mandatulu imperiale, lui Divanu Effendi, séu secretariulu curtiei, care este turcu, cá se-lu cetésca. Acesta cetesce mandatulu cu voce inalta, frasa de frasa, si marele postelnicu le explica in limb'a loru. Dupa aceea, officiarulu imperialu pune in spatelu principelui caftanulu ce a adusu cu sine, si luandu-lu de man'a drépta ilu duce pe tronu. In acestu momentu se da cu tóte tunurile, si ciausii reduplica acclamatiiunile usitate. Principele apoi inca la rendulu seu, da officiarulu imperatescu unu caftanu captusitu cu ermelinu; ér' secretariulu unu altulu mai simplu. Pusu cu modulu acest'a pe tronu, principele lasa pe boierii se vina a-i saruta mana; dupa aceea i saluta, si se retrage in cabinetulu seu. Festivitatea se termina cu unu prandiu splendidu in onórea officiarulu imperiale, la care ilu insoçiescu mai multi curteni de ai principelui.— Dar credu ca atáta e destulu, pentru a vedé, in ce modu se installéza si se confirma principii Moldaviei in dignitatea de domnia. Care desidera mai larga cumoscintia, consulte istori'a mea despre Moldavi'a, care speru ca in scurtu timpu se va publica (*).

(44) *Apronissiumi*. Turcii dicu ca garnisón'a crestina de Vienn'a vediendu ca cetatea nu se mai póte tiené lungu timpu, a tramisu la Sultanulu se córa unu armistitiu de diece dile, pentru ca se póta informa pe gubernulu loru despre circumstançiele incari se alla, dicéndu ca suntu legati prin juramentulu loru militare, de a nu deschide portile fara scirea sa nici unui strainu; ér' déca in aceste diece dile nu li-ar' veni nici-unu respunsu, atunci se voru crede dispensati de la juramentulu loru, si voru poté chiar' contra voiei sale a preda cetatea Sultanulu; dreptu aceea, ilu róga se

(*) Vedi. « Descriptio Moldaviae » Pag. II, Cap. III.

ratului prin unu delegatu inchinatiunea *Eiuvalah*.⁽⁴⁵⁾ se-i spuna ca suntu storsi cu totul, si ca-i promitu a se supune si a-i fi vasalii sei; dreptu aceea 'i ceru unu armistitiu. Dar' sub diverse preteste, ei aména confirmarea conditiunilor de capitulatiune. Prin acést'a nu numai ca au castigatu timpul de a se reculege, dar' au insuflatu nou curagiu in garnisóna, sperandu cá in scurtu timp au se urmeze ploile de tómnă, si Turcii voru fi necessitati a redica obsediulu. Si nu s'au insielatu. Că-ci pre candu se ocupau cu conditiunile tractatului, au inceputu ploile naturali pe acestu timp a cadé in atáta abundántia, in cátu obsediati nu mai dubitau acumu, ca voru poté tiené cetatea; ér Turcii suferira atátea stricatiuni, in catu departe de a spera succesulu doritu, din contra isi vedeau chiar' si viéti'a periclitata. Multi au peritu de frigu si de moina; si cei care erau tramisi a face assalturi, mare parte au fostu ucisi de ferulu si foculu inimicului.

SOLIMANU REDICA OBSIDIUNEA

XIX. Aceste calamitati continue si perderi diurne, constrinsera pe Solimanu a redica obsidiunea ⁽⁴⁶⁾. Dar' nu mai pucina sagacitate

binevoiésca a nu mai bombardă turnulu S-tului Stefanu, si se crutie acestu monumentu de structura frumósa si admirabile, a carui destructiune nu-i ar' aduce nici-unu folosu. Sultanulu se invoiesce la cererea loru, si, pentru cá se dea si elu timpu de restaurare trupeloru sale, le accorda armistitiulu atátu pentru cetate catu si pentru turnu, sub conditiune inse, ca se puna semilun'a in locul crucei pe vervulu turnulu. Obsediati se dice ca ar' fi implinitu acésta conditiune, dar' de promissiunea de a capitula nu s'au tienutu.

(45) Fericire si prosperitate de la Dumnedieu *Tr. Rom.*

(46) *A ridica obsidiunea.* Unii istorici turci, cari tienu fórte multu la fabule, dícu ca: Pe candu Solimanu era resolutu de a mai continua obsidiunea, dar' totodata incepuse a dubita de bunulu succesu, i s'a arétatu in visu Mahomédu, si i-a disu, « déca nu vei imblândi mani'a lui Dumnedieu prin sacrificarea à loru patru-dieci-de-mii de berbeci; tu nu vei scapa din periclu ». Solimanu si-a esplicatu visulu in sensulu literalu, si tramite la vezirulu ordinu ca se-i procure patru-dieci-de-mii de berbeci. Vezirulu i dise: acést'a este imposibile; cáci, cu acestu obsediu, care tiene de atátu timpu, mai tóte provisiunile s'au consuminatu, si ceea ce a mai ramas, abia va poté ajunge cá soldatii se-si póta stempera fómea. Afara de acést'a, tienuturile vecine atátu sunt de predate prin incursiunile tatariloru, in cátu nu este nici-o sperántia de a mai poté stringe vre-unu nuou materialu de provisiuni. Atunci Solimanu si aduna pe toti officiaru sei, si le spune visulu ce a avutu. Acesti-a respundu, ca:

se cerea a-se retrage si a-si scapa armat'a de totala perire. Trupele inimice erau aprópe, si Solimanu, dupa atáte perderi, vedea bine, ca este cu multu inferioru in poteri de catu cá se le póta sta facie. De alta parte, armat'a sa avea de a face cu o multime de captivi de ambe sexele, pe care Tatarii si ceealalta cavaleria usióra i aduceau de prin escursiunile ce faceau pene pe la podulu Isken-der (47). Se-i tiena prinsi, i parea periculosu; sa-i lase liberi, parea lucru imprudente. Pentru a scapa din acésta incurcatura, da ordinu a ucide in presentia sa pe toti captivii fora distinctiune de sexu séu etate. Dupa aceea da ordinu a redica corturile, si fara cá inimiculu se observe, pléca cu restulu armatei sale, si merge dreptu spre Buda. Ajunsu aici, a datu câte-va dile timpu de repaosu soldatiloru;

acésta revelatiune divina nu trebe esplicata dupa sensulu literale, ci dupa sensulu ei internu; si anume, ca cei patru-dieci-de-mii de berbeci insémna patru-dieci de-mii de musulmani, ce trebe se-si sacrifice viéti'a sub murii cetaticii, si se móra cá adeverali martiri pentru legea loru. Candu in urma Sultanulu s'a intorsu la Buda, si a luat in revista armat'a, a vediutu ca chiar patru-dieci-de-mii lipsescu. Si din acésta cauza a legatu pe sucesorii sei cu cellu mai gravu blastemu (Lanet), a nu mai obside in viitoriu Vienn'a. Acésta istoria in sa, nu-o adeverescu alti istorici mai acurati ai loru. Cu tóte aceste, Turcii atátu de tare credu in ea, in cátu nu-si facu nici-unu scrupulu de a affirma in publicu, ca perderea loru fatale de la Vienn'a, ce s'a intemplatu acumu pe timpulu meu, a urmatu numai pentru aceea, pentru ca au calcatu pe pamentulu, unde pria blastemulu lui Solimanu nu le-a fostu permissu a intra, si prin acést'a au irritatu mani'a lui Dumnedieu in contra loru, care este res-bunatoriulu tuturoru cellorlu ce-si frangu votulu loru.

(47) *Isken-der*. Acesta este de siguru podulu de la Ratisbona (*), pe care, se pare ca pentru eleganti'a si renumit'a sa frumsetia, tatarii ilu numescu, podulu lui Alecsandru. Nu potu, cu asta ocaziune, a nu memora ceva despre sciinti'a Tatariloru in studiulu geograficu. Se va paré paradoxu, si totusi este unu adeveru probatu prin esperientia, ca nici-unu poporu din lume, nu are o cunóscinția mai exacta despre situatiunea locuriloru, cá ordele Tatariloru. Ei nu au nici carti nici mape geografice; dar' cu traditiunea in mana, ei au o cunoscintia esacta despre tóte cáliile, riu-rile, podurile, vadurile, lacurile, cetatile si satele; cá-ci ei vorbescu despre aceste atátu de adese-óri, in cátu déca nu lu-ar' fi vediutu nici-odata, totusi elle se implanta in memori'a loru atátu de tare, in cátu nu le uita nici-odata. Pentru aceea Turcii au' facutu proverbiulu: *Tatarung Kulavuse Ihtiage Ioktur*, adica: Tatarii nu iean nici-odata calauzu, si totusi nu gresiescu calca. E de ajunsu ca se fia fostu numai odata intr'unu locu, cá se-lu cunósca atátu de bine cá si candu ar' fi fostu nascutu de acolo si-lu descopiiiloru sei atátu de esactu, in cátu chiaru dupa mai multe generatiuni

(*) La ancici se numia Reginapolis. *Tr. Rom.*

totu aici a primitu de la Voivoda (48) Transilvanei (Turci-ilu numiau Banu), decim'a de tributulu collectata in Ungari'a, si l'a confirmatu in dignitatea de domnu alu principatului.

CIRCUMCISIUNEA A TREI FII AI LUI SOLIMANU

XX. Dupa ce s'a intorsu la Constantinopole, a celebratu cu mare pompa in lun'a Rebiul-evvel circumcisiunea a trei fii ai sei, Mustafa, Muhamedu si Selimu. La acêsta solemnitate au fostu presenti nu numai toti Vezirii si Pasi imperiului, ci anca si delegatii principiloru crestini, si celu alu Persiei, care de care cu daruri mai mari si mai pretioase: in câtu ti se parea ca tóta lumea a venitu se congratuleze cu acêsta ocaziune Sultanului. Dupa ceremonia, a urmatu unu festinu splendidu pentru toti cei presenti. La mēsa langa imperatulu de-a-drēpt'a a lasatu se siēdia (49) *Muŧti Kiemāl Pasia Sadē* si pe *Kasiulaskier Kadri Celebi*, ēr' de-a-stang'a *Hodge* (50) alu seu si *Muhi Illedin Celebi*. A dōu'a mēsa era pentru veziri; a trei'a pentru pasi; si a patr'a pentru *Ulemi* seu invetiatii in legi. Ceialalti officiaru civili si militari au luat u locu la mese care-si dupa rangulu. O mēsa sepa-

totusi ilu alla. Ei se aplica la acestu studiu cu fōrte multa diligentia si-lu considera de unu lucru fara de care nu le-ar' potē succede a face incursiunile lor u quotidiane. Dar' ei dau locuriloru, numiri particulari dupa fantasi'a lor u propria, asiā, in câtu unu strainu, ori câtu de bine ar' cunosce tienutul, totusi cu mare dificultate va pricepe ceea ce voru se dica ei cu numirile lor u imaginarie.

(48 *Voivoda*. Acesta este unu cuventu slavoneseu, si insēmna capitanu seu generalu de armata. Polonii inse dau acêsta numire la gubernatori de provincii; precumu Vaivoda Kiowsky, Posniasky (*) etc. Er' Turcii au usulu da a dā acestu nume principiloru crestini din Moldavi'a, Valachi'a si Transilvani'a, cari sunt tributarii lor u mai alesu occure acestu nume in mandatele si scrisorile imperiali ale marelui viziru, precumu : Bogdan Vaivodasi, Ilak seu Erdel Vaivodasi; cu tōte ca principii Moldaviei inainte de acêsta, precum atesta istoriografii, s'au numitu Tekkiur, adeca *regi*. Câte odata se da acestu titlu si gubernatoriloru de cetati mai mari, presupunendu ca acesti-a nu sunt Pasi; precumu : Pera Vaivodasi, Galata Vaivodasi, etc.

(49) *Se siēdia*. Acestu usu a inceputu a se perde sub Solimanu; si asta-di Sultanii nu admitu pe nimene se siēdia cu ei la mēsa.

(50) Instructorulu seu. *Tr. Rom.*

(*) Adeca : Voivod'a de Kiovi'a, de Posnani'a, etc. *Tr. Rom.*

rata a fostu pentru ambassadorii straini , intre cari cellu de Persi'a si de Germani'a'aveau pe acellu timpu precadentia (51).

FIRINDOS IMPRESOARA BUD'A

XXI. Pre candu ahlar' se începea acestu ospetiu la Solimanu, unu nuntiu neasteptatu din Ungari'a l-a disturbatu in bucuriele séle. Firindos (52) regele Cechiloru (53), crediendu ca Solimanu este confundatu in aceste preocupatiuni de familia, impresóra pe neastep-tate Buda, si in duóe-dieci-si-siepte de díle o attaca cu tóte fortiele sale. Dar' Ienicerii, cari tieneau garnisón'a, respingu cu bravura assaltele inimicului, si dau lui Mehemedu beg, fiulu lui Iahia Pasia, gubernatorelui de Semendri'a, timpu de a veni intr'adjutoriulu cetatiei cu trupele din sangiaculu seu. Mehemedu inse, simtindu-se pré slabu, a cugetatu a dejuca forti'a inimicului prin o stratagema. Cu scopulu acésta, a lasatu se se latiésca fain'a intre captivii ce-i prinsese de prin tienuturile vecine, ca elu este *Ibrahimu pasia*, primulu veziru, si ca imperatulu in trei séu patru díle are se ajunga aici cu totu restulu armatei sale; si cu acésta informatiune fictiva, i lasá pe toti se scape. Asesti-a indata alérga in cástrele crestineloru, si spunu celle ce au auditu. Spusele loru atâta terróre au bagatu in crestini, in catu lasandu-si tunurile si cellelalte provisiuni bellice inderetu

(51) *Precadentia*. Loniceru in istori'a sa despre Turci, reproduce o scrisóre a unui literatu catra David Chytraeus, in care se descriu pe largu petrecerile usitate in asemeni ocaasiun; in speciálu se descrie acolo lupt'a intre unu leu cu unu porcu, pe care o reproducu aci chiar' cu vorbele sale : « Erau — dice ellu — si lupte de ani-
« male. Intre altele, unu porcu adusu din curtea ambasadorelui germanu, s'a luptatu
« cu trei lei unulu dupa altulu, asia in câtu nu numai ca a sustienutu atacurile intr'
« unu modu admirabile, dar', déca nu era legatu de unu picioru, póte ca i-ar' fi in-
« vinsu mai bine si i-ar' fi pusu la fuga. Mai alesu pe celu din urma l-a apucatu cu
« rostrulu seu si l-a trentitu asia, in câtu s'a dusu totu teválnindu-se, si a fugitu cu
« rusine. Acésta a causatu mare confusiune Turciloru; fiindu-ca ei se assémana pe
« sine cu-leii, ér' pe crestini, si in speciálu pe Germani, cu porcii ».

(52) *Firindos*. Ferdinandu, pe acelu timpu rege alu Ungariei si Bohemieci. Dar Turcii, precumu credu ei, din nebagare de séma au pusu aci numele regelui in locu de numele vre unui generalu alu seu.

(53) Séu Bohemiloru. *Tr. Rom.*

redica obsediulu, crediendu-se destulu de fericiti a poté scapa prin o iute retragere (54) de periclulu imminente.

DAR REMANE RATUTU DE SOLIMANU

XXII. Cu modulu acest'a Buda a fostu liberata. Dar' necasulu lui Solimanu era, ca cumu regele Cechiloru s'a potutu retrage fara perdere. Pentru a-si resbuna pentru acésta rusine, intra la anulu Hegirei 938 cu o mare armata in regatulu Bohemie, si peunde au potutu se adjuaga, totu au prepeditu prin arma si focu. Fîrîndos audindu de acésta invasiune, vine înaintea lui in graba cu o armata nu mai pucinu considerabile; primesce lupt'a, si se bate lungu timpu cu mare bravura. Dar' in urma a trebuitu se céda valórei Turciloru, armat'a sa este resipita si constrinsa a refugi la Gradisca (55) resiedinti'a sa, si a se ascunde de inaintea persecutiunei Turciloru. Acésta victoria nu numai a adaosu imperiului turcésu mai bine de duóedeci de cetati, ci a intimidatu pe micutiei principi ai Slaviloru si Chirvatiloru (56) intr'atátu, in câtu s'au suppusu de buna voia si ei lui Solimanu.

ITALIANII ESPULSI DIN MORE'A

XXIII. Intr'aceea si inainte de ce prin acésta victoria s'ar fi re-

(54) *Retragere.* Unti istoriografi turci, de si puçinu accreditati, dicu ca cetatea a fostu cu totulu in altu modu eliberata. Éca ce dicu ei. Dupa ce Turcii au fostu respinsi de la unu bastionu, o femcia evreica, vediendu ca Germanii au intratu in massa pe o pórtá a cetatiei, si-a ruptu mânecarile de la camesia, si aprindiendu-le a datu focu cu ele unui tunu mare, ce Turcii ilu numescu Baliemes. Acesta a facutu o distrugere atátu de terribile intre Germani, in câtu Turcii au avutu timpu a se reculege, si a respinge pe inamiculu inspaimentatu de acésta lovire neasteptata, si apoi a se pune in *defensa* din nou. Solimanu in memori'a acestei fapte, a lasatu de s'a legatu acelu tunu cu unu cercu de argintu in form'a unei coróne, si pe evreic'a dinpreuna cu tóta famili'a sa, o a declarat libera de la ori ce tribut.

(55) *Gradisca.* Urbe celebra in Slavoni'a. Dar' Turcii suntu in erróre, precumu credu eu, candu dicu ca acést'a ar' fi fostu resiedinti'a lui Ferdinandu; căci nici-unu scriitoriu crestiniu nu dice ca Ferdinandu si-ar' fi avutu candu-va acolo resiedenti'a.

(56) *Slaviloru si Chirvatiloru.* Acesti-a suntu unulu si acelaşiu poporu. Cu tóte aceste, Turcii numescu Chirvati pe acei-a cari sunt sub potestatea si in tierile crestiniloru; ér de alta parte, pe acei cari au adoptatu mahomedanismulu séu sunt sub potestatea ottomana, i numescu in generalu Serhadiü, adica margineni.

stabilitu pacea la frontariile imperiului ottomanu, Italianii (57) adjutati si de alti principii, au nevalitu cu o mare flota in More'a, au ocupatu cetatea Coron, si au devastatu in modulu cellu mai barbaru tóta peninsul'a. Solimanu audindu de acést'a, pune Beglerbegu Moreei pe Mehemedu Begu, guvernatoarele din Semendri'a, fiulu lui Iahia Pasia, (care chiar acumu in urma a datu o proba evidente de prudenti'a si bravur'a sa la eliberarea cetatiei Buda), si dandu-i o buna parte de armata, i ordina a merge si a lua cetatea din manile inimicului; a-lu ataca cu res olutiune musulmana (58), si a-si resbuna asupr'a lui. Mehemedu setosu de gloria, si animatu prin aceste vorbe alle dompului seu, pléca indata la locul unde era tramisu, impresóra cetatea pe neasteptate, si o ataca cu atáta vioitiune, in cátu Italianii, vediendu ca nu mai potú avé sperantia de a scapa, au capitulatu in urma sub conditiune de salva viétia, si au fostu necesitati a se curati din Morea.

OLAME IRRITA PE SOLIMANU CONTRA PERSIANILORU

XXIV. Duoi ani dupa acést'a, Olame principe de Oserbedgianu, suppusu pêné acumu Persiei, pentru securitatea sa fuge la Solimanu, se da cu totul sub protectiunea acéstui-a, si-i aréta midi-lócele cumu ar' poté ocupa Bagdadulu. Solimanu se lase a se convinge prin rationamentele lui Olame si tramitte pe Ibrahimu Pasia cu armata in Asi'a. si cu ordinu de a petrece iarn'a in Aleppo, ér in primavér'a urmatória se mérge a-i esecuta intentiunea si a ocupá Bagdadulu. Ibrahimu a urmatu acestui ordinu, dar'ajungendu la Bagdadu, a vediutu ca cucerirea ei este cu multu mai difficile de cátu cumu se asteptase; si asia se întórce la Vanu (59) si o cuprinde indata la primulú assaltu.

A. 940
I. C. 1533

(57) *Italianii*. Turcesce Ifrengi; nume ce in generalu ilu dau ei popóraloru din ori care parte a Italiei.

(58) *Resolutiune musulmana*. Adeca resolutiunea de a invinge séu a muri. Atátu un'a cátu si alt'a, dicu ei, ca é lucru placutu lui Dumnedieu. Că-ci ei credu, ca acel'a care móre in batalia, é incoronatu cu mórte de martiru; ér acel'a care invinge, va fi remuneratu pentru labórea sa in lumea cealalta. De aci, candu mergu in espeditiune bellica, repetu adese acestu proverbiu: *Ia Tacht ia Bacht*. séu tronulu, séu fericirea eterna. Séu anca: *Ia Shehid, ia Gazi*, séu martiru, séu invingétoriu.

(59) *Vanu*. Cetate appertinenté Turciloru, situata la confiniele Persiei, si atátu de cunoscuta, in cátu nu mai este necesariu a o descrie.

SOLIMANU NUMESCE ADMIRALU PE CHAIREIDINU

XXV. Chiar' pe acellu timpu, Chaireddinu Pasia, care pênê acuma avuse profesiunea de pirataru pe marea alba (60), offere servitiulu seu lui Solimanu si-lu rîga se-lu faca admiralu unei flote, promitendu-i ca elu va supune imperiului ottomanu regatele Tunis si Dyesair (61). Imperatulu la acést'a i respunse, ca se mérga la Aleppo, si se consulte cu Ibrahimu Pasia (62), câ-ci elu a insarcinatu pe acesta cu acést'a affacere. Chaireddinu se duce la Aleppo, convinge pe vezirulu ca cucerirea acelora regate nu numai é facile, dér' fôrte avantagiósa pentru imperiulu ottomanu, si imediatu a fostu numitu admiralu unei flote.

UNII PRINCIPI PERSIANI SE DAU IN PARTEA LUI SOLIMANU

XXVI. In anulu urmatoriu, Solimanu merge cu restulu armatei intr'adjutoriulu marelui seu veziru, Ibrahimu Pasia, care erã anca totu la Vanu. Departandu-se de aci, si ajungendu la Tibris (63), Sultanu Musafferu, rege de Ghilanu (64), cu diece mii omeni, si Mehemedu Chanu, se alatura lui contra Persianiloru, si-i promitu de a-i fi pe viitoriu suppusi vasali. Solimanu i incuragiaza, assecurandu-i de favorea si buna-vointi'a sa, si apoi trage cu armat'a sa la Sultani'a, de unde dupa o scurta pausare, cu inceputulu iernei pléca spre Bagdadu.

SOLIMANU OCCUPA BAGDADULU

XXVII. Tekkielu Mehemedu Chanu (65), care guberná Bagdadulu

(60) Marea mediteranea *Tr. Rom.*

(61) Algeri'a *Tr. Rom.*

(62) *Cu Ibrahimu Pasia.* Candu Sultanii turci au insarcinatu pe marele veziru cu deplina putere de a administra trebile imperiului, si in speciálu, candu l-au tramisu in vre-o espeditiune: in asemeni casuri, ei nu facu nimicu fara seirea vezirului; séu de facu, atunci é semnu ca autoritatea vezirului a scadiutu. Pentru aceea déca se intempla, cá imperatulu se ordine ceva, ce ar' fi trebuitu se ordine vezirulu, atunci numai decátu se aude la curte proverbiulu: *Semeri Jere urdi*, siéu'a si sielamintele au cadutu josu, séu: l-au scosu din siéra; adeca au cadutu din onórea si din dignitatea sa.

(63) *Tibris.* In timpii mai dinainte s'a numitu *Tavris*, séu precunu dicu altii, *Persepolis*. vechi'a resientia a regiloru Persiei si capital'a imperiului.

(64) *Ghilanu.* Mai de multu se numia Hircani'a.

(65) *Tekkielu Mehemedu Chanu.* Unu renumitu generalu persianu si gubernatore

în numele regelui Persiei, audindu ca se apropia Solimanu, și simțindu ca este cu multu mai slabu decâtu ca se pōta resiste puteriloru ottomane, ese din cetate, lasa tier'a în grati'a lui Solimanu și se retrage cu omenii sei departe în intrulu Persiei. Solimanu vine și intra în cetate fara nici-o resistentia. Elu întrebuintia vre-o câteva zile pentru a cerceta monumentele vechiloru eroi; aici observă unu locu dedicatu memoriei lui Imam Asam (66), de unde nu numai se putea defende cetatea în contra atacuriloru inimice, dar' și locuitorii se putea țiené bine în frêu, în casulu candu ar' cutedia a se revolta. Dreptu aceea, elu a datu immediatu ordinu a fortifica bine acelu locu, a-lu prōvedé cu munitiunile necesare, și-a pune acolo o garnisōna buna de Ienicieri. Dupa aceea, fiindu ca avea timpu liberu, s'a pusu și a esaminatu acconturile Defteriului; cu care ocaziune a veditū, ca nu numai a întrebuintiatu în usulu seu propriu o suma enormă de bani, dar' prin avariti'a sa a lasatu a se seduce, pêné în câtu a vendutu Persianiloru totu planulu domnului seu, asia declarandu-lu culpabile lesa-maiestate, a ordinaru a-lu spendiura numai decâtu. Defterdariulu adusu sub furci (67) cerū pēna, cernēla și charthia, dicūndu ca are se descopere Sultanulu unu secretu importantē înainte de a muri. Dupa ce i s'au adusu pēna și charthia, a scrisu o epistola catra imperatulu, în care i spu-ne, ca Ibrahimu Pasia, marele veziru, este totu-atātu de culpabile că si elu, și ca acesta este corruptu prin bani de catra Persiani, că

de Bagdadu. Acesta a sciutu prin manoperele sale se corrumpa pe vezirulu și pe Defterdarulu lui Solimanu: din care periclu, Solimanu numai prin favorea sortiei ôrbe a scapatu.

(66) *Imam Asam*. Se crede ca aci este mommentulu fundatorelui ceremonieloru sectei musulmane, cari de comunu se celebra sub numele acestui-a. Succesorele lui a fostu *Imam Schaft*; nici pe acest'a nu-lu urescu Turcii, dar' nici nu-lu urmēza atātu de tare că pe cellu d'ântăiu,

(67) *Sub furci*. Turcii credū fōre tare în fassiunea persōneloru moribunde. Ei au firma convictiune, ca ceea ce confessa unu omu în ultimele momente ale victiei sale, fia ca mōre de mōrte naturale ori de mōrte violenta, atātu este de adeveratu, în câtu nu numai ca ajunge mai multu decâtu spusele a loru patru dieci de martori, dar' sterge tōta ulterior'a dubietate, chiar' de ar' fi lumea întrēga de opiniune contraria. De aci, nu este mirare, deca Solimanu a crediutu acestui unicu martore, si ne mai asteptandu alte probe, a punitu pe vezirulu seu cu mōrte.

se attente asupra vietiei imperatului. Acésta epistola, pe care Sultanulu o supresse (68) la inceputu, a fostu caus'a in urma, de nu multu dupa aceea a trebuitu acestu faimosu si prudentu veziru, se si pérda viéti'a.

PERSIANII SPAIMENTATI CERU PACE DE LA SOLIMANU

XXVIII. Pre candu stá Solimanu in Bagdad, totu intr'una i veniau nuntiuri de la frontariile inimice, ca Schachulu Persiei merge cu o armata mare se impresóre cetatea Vanu. La aceste sciri Solimanu se întórce immediatu la Tibrisi; aici mergéndu in Giami'a cea mare fundata cu spese immense de Solimanu Hasanu, fu fôrte multumitu audindu pe Chatib (69) mentionandu in rugatiunile publice si numele seu pre langa numele celorlu patru succesori (70) ai lui Mahomedu. In diu'a urmatória merge de se pune in castre la Derghegine, pentru a fi gata a se oppune la ori ce întreprindere a inimicului. Cu modulu acest'a, atáta spaima a bagatu in Schachulu Persiei, in catu nu numai a renuntyatu la intentiunea sa de a impresóra cetatea Vanu, ci immediatu a tramisu delegati la imperatulu pentru a-i cere pace. Solimanu i ascultá cu sange rece, dar' i tramise acasa fara a le da respunsu.

SOLIMANU SE INTOARCE ACASA, SI ORDINA A LUA VIÉTI'A LUI IBRAHIMU PASIA

A. 942
I. C. 1535

XXIX. Vediendu Solimanu ca nu mai are de a se teme nimicu de Persiani, la anulu Hegirei 942, in lun'a Saferu, se întórce cu armat'a sa victoriósa preste Chavit la Dergisie. Aici vine Chanulu de Bitlis (71) la imperatulu in castre, si obtienédu audien-

(68) *Supressé*. Tóta lumca scie cátu sunt Turcii de abili in artea de dissimulare, mai alesu in casuri de tradare, séu in cele ce concernu pe inimicii loru. De aci este proverbiulu comunu la ei, care dice: *Kiesilmejen El opilmeki ghiereki*, adeca: man'a pe care nu o potemu taia, trebe se o sarutamu.

(69) *Chatib*. Lectore, precumu sunt Diaconii in besericile nóstre: séu unu predicatoru, care de pe catredra mentionéza in rugatiunile publice numele imperatului.

(70) *Succesorii*. Vedi numele loru mai in susu la Capu II din Cartea III, in not'a 41. Persianii néga pe cei trei d'ántáiu, si recunoscu de successore alu lui Mahomedu numai pe Ali.

(71) *Bitlis*. Urbe insemnata in Persi'a la marginile Georgiei, pe unu riu ce pórtá ácelasiu nume. Riulu acest'a abundéza de o speéie de pesci, uumiti *moruni*; cei mai mari pesci de apa curgétória, si de cari nu se mai afla decátu numai in Dunare si

tia, nu numai i promise ca va fi in viitoriu suppusu imperiului ottomanu, ci si offere cu tóta umilinti'a cheile de la tóte cetatile de sub jurisdicțiunea sa; Solimanu primindu-i offertulu, ilu dimitte acasa incarcandu-lu cu celle mai distincte onori. Dupa departarea Chanului, Sultanulu isi continua calea preste Amse la Aleppo, si in urma in lun'a Regebu intra in triumfu in Constantinopole. La trei zile dupa aceea ordina mórtea, mai nainte atátu de iubitului seu și bravului generalu Ibrahimu Pasia.

COMITTE LUI MEHEMEDU CHANU SE CUPRINDA GIURGISTANULU (72)

XXX. In anulu urmatoriu s'a vediutu necesitatea de a întreprinde o nooa espeditiune in Persi'a pentru a preveni cá cuceririle facute mai in urma, se nu se pérda. Dar' fiind-ca imperatulu, pentru calea cea lunga si fatigiósa, se infiorá a face insusi acésta espeditiune, asiá tramite cu o buna armata pe Mehemedu Chanu, care i se suppusese acumu de curendu, cá se ocupe Giurgistanulu (73).

Volga. Ei nu remanu preste iérna in acestu riu, ci in de cu primavéra mergu in marea caspica, si in spre tótna se intoreu inderetru in Volga, asia in cátu preste iérna nu vei gasi nici unulu in marea caspica. Russii, cari au gurile fluviului Volga, sciú acesta, si primavér'a candu sciú ca acuma esu si mergu spre mare, astupa esirile cu gardu de tresthia, si prindu o multime din ei. Locuitorii din Bitlis, vedindu ca cu modulu acest'a li se subtrage pescuitulu lor, au facutu cu Rusii o invoire, ca in diu'a inainte de duminec'a Floriiloru, pentru binele crestiniiloru din Bitlis, se ridicè celu pucinu unu gardu, si se lase libera esirea pesciloru in cursu de trei zile. Indata dupa acésta, si chiar' in diu'a urmatória, din riulu Bitlis se prindu o multime de moruni. Déca aceste sunt adeverate (precum mi le-a naratu unu turcu locuitoriu in Bitlis, si care cu ochii sei le-a vediutu), apoi omulu trebe se se mire de celeritatea acestoru pesci, cari in dóue-dieci-si-patru de óre percurgu tóta marea caspica.

(72) Giurgistan insémna: tiér'a Georgiloru; cá-ci Stan, scú istan insémna tiéra: precumu Kiurdistan insémna tier'a Kiurdiloru, etc. *Tr. Angl.*

(73) *Giurgistanulu*. Patri'a unui poporu fórte faimosu, situata intre pontulu euxinu si marea caspica. Locuitorii acestei tieri, in timpii antici se numiau Ἰβηροί (Iberiani), ér' asta-di se nmescu Georgiani. Unii suntu de parere ca numele acesta li s'a datu de la S-tulu George, patronulu lor, dupa ce adeca au imbraçiosiatu religiunea crestina. Dar' falsitatea acestei opiniuni este mai multu decâtu evidente; cáci inca Pliniu si Mela, cu multu mai nainte de timpii S-tului George, facu mentiune despre Georgiani. Ei profeséza religiunea greca-orthodoxa. Afara de artea venatului, de maiestri'a de a trage cu arculu, si de a fura, abiá, si cu greu vei gasi la ei alta

Mehemedu, pentru a-și arăta fidelitatea sea și zelul lui față de împărat, plăcu imediatu cu armată și intra în Georgi'a; și după multe și sângeroase lupte umilește pe locuitori într'atât, în câtu ei însii au trimis delegați la împăratu, și i-au suppusu toată țera sub certe condițiuni.

HASRUD BEGU BATE PE CRESTINI ÎN BOSNIA

XXXI. Chiar pe acestu timp, unu numeru considerabile de Moldoveni, Poloni, Bohemi, Germani și Spanioli se intrunesc în modu voluntariu, facu o invasiune în Bosni'a, și impresora Suli'a. Dar' Hasrudu Beg, bravulu guvernatoru alu Bosniei, fara a aștepta ordinulu său adiutoriulu împăratului, i ataca, de și cu armata pucina, dar cu atâtă rapediune, în câtu acei-a cuprinși de terroare, nu numai au redicatu obsidiunea, dar' cugetau fie-care cumu se-și scape viața prin fuga. Hasrudu Begu, neindestulitu numai cu liberarea cetății, persecuteza cu vigoare pe fugari, și ajungându-i aproape de Kilis se descarca cu furia asupra lor, și-i resipesce cu totul. După aceea impresora cetatea Kilis, și o cucerește în câte-va zile. Cu modulu acesta elu a adnectatu imperiului unu sangiacu cu totul

arte său știința. Dar' se dice că de vre-o trei ani încoco au adusu unu tiparier grecescu din Hollandi'a, și au tiparitu o carte, în care se cuprindu laudele beatei Maria vergine; și se pare că au prinsu gustu de a se ocupa cu literatur'a grăca. Chanulu său principele lor anca se țiene de religiunea creștină; dar' nu poto se ajunga pe tronul, înainte de a face profesiunea credinței mahomedane; dar, după aceea regele Persiei i da licența se-și faca rugățiunile său în vre-o Giamia său în biserica creștină. De unde cu dreptu cuventu se poto dice, că elu în privința religiunii este unu amfibiu. Unu Chanu de acesti-a a fostu necesitatu pentru certe cauze a fugi în seclulu trecut la Russi'a; și fiinlu său au adjunsu generalu de artileria în armata lui Petru cel mare; elu a cădiutu prinsu în batalia cu Svedianii, și-a muritu în Stockholm. Căndu amu mersu la Moscu'a în anulul 1712. l-amu intelnitu aici, și mi-a datu una geneologia a Chanilor din Georgi'a, tradusa în grecesce, și plină de cele mai curioase fabule. Asia, în această geneologia se dice, că Davidu regele Iudeiloru a fostu fundatorele familiei acestor Chani; și anume că nepotulu lui Davidu din lini'a lui Solomonu a esitu din Inde'a și a trecut în Georgi'a, și a fundatu aici unu imperiu, apoi în urma (Dumnezeu știe cumu) a fostu botezatu prin tatalu său în numele S-tei trinitati. Convinsu de aceste istorii idilice, elu afirmă susu și tare, că după sange este ruda cu Domnulu Iisus-Christosul că omu. De aci, Lectorele va poto vedea pr' usioru, căta ignoranța este la acestu popor.

nou, și a tramisu scire la Constantinopole despre acésta imbu-
curatoria nouăte.

CHAIREDINU DEVASTĂ APULI'A

XXXII. Pre candu imperiulu ottomanu se latiea in Asi'a, pe atunci nu mai puçinu crescea si in Occidentu. Chairedinu Pasia (74) (pe care Solimanu, cumu amu vediutu mai in susu; din simplu piratariu l'a facutu mare-admiralu), lasa a devasta tôte còstele africane in marea mediteranea, ocupa cetatile cari nu voiau a se supune de buna voia, si distruge cu focu si feru provinciele învecinate. Dupa ce a suppusu tôte cetatile intarite din aceste parti, in reintòrcere ajunge la Apuli'a, ocupa cetatea Kuslube, inunda tienuturile vecine, si ia cu sine o multime de captivi.

IMPRESORAREA DE LA CHIRUFUS NU SUCCUDE

XXXIII. Catra finitulu anului, imperatulu prepara alta flota, si o tramite in marea adriatica sub comand'a lui Lufti Pasia (succesorele lui Ibrahimu Pasia in dignitatea de mare veziru), si sub comand'a lui Chairedinu capudanu Pasia, sprealuà de la Venetiani insul'a Kirfus (75). Elu insusi, acompaniatu de duoi fii ai sei, Mustafa si Mahomedu, merge in armat'a terrestre prin Avlonia (76), cu scopu

(74) *Chairedinu Pasia*. Acestu cuventu, dupa etimologia însémna bunetatea si grati'a credintiei. Acestu Chairedinu a fostu mai antaiu unu piratu renumitu, si apoi s'a facutu mare-admiralu alu imperiului ottomanu; elu a fostu terròrea crestiniloru, cari de comunu ilu numescu *Barbarossa*. Dupa elu au mai avutu Turcii pe unulu Capudanu Pasia, renumitu sub Sultanulu Mustafa, si care s'a numitu *Mezzomorto*; acest'a a adusu marin'a turciloru la cea mai mare reputatiune. Acestu Capudanu Pasia, de si purtá trei tuguri si avea tôte onorile unui veziru, totusi elu nu se imbracă nici-odata altfelu decâtu in uniforma de marinariu, dicèndu, ca portulu turcescu nu se potrivescu pentru marinari, si ca e lucru rusinosu pentru unu marinariu a purta imbracaminte lina si scumpa. Pentru aceea, dela acestu timpù înainte, toti admiralii si capitaniu dela marina au inceputu a se imbraca numai in uniform'a loru de marinari.

(75) Corfu, la cei vechi Còrcira. *Tr. Rom.*

(76) *Avloni'a*. Numele unui tienutu si cetati in Albani'a, care, dinpreuna cu Èpirulu, la Turci se numescu Arnaud. Locuitorii acestui tienutu sunt obligati a urma in castrele turcesci cu optu mii de ómeni. Soldatii loru sunt fòrte bellicosi, curagiosi, si excellenti in a trage cu pusc'a. Mai nainte au professatu religiunea orthodoxa; dar' asta-di atátu sunt de coplesiti de mahomedanismu, in càtu intrecu chiar'

de a debella pe Arnaudi, cari facussera aici nescari turburari. Dar acești-a ar fi potutu se face fôrte dificile trecerea lui Solimanu prin

pe Turci in superstitiuni. La ei nu se cultiva nici-o sciintia ; dar' care se aplica la vre-o arte, face progrese fôrte mari in ea. Duóe arti sunt, in cari esceléza : apeductele, si vindecarea de ruptura (*). In câtu pentru cea d'ântâiu , nu trebe decâtu se véda cine-va apeductele din Constantinopole, pentru cá se se convinga despre a loru desteritate. Si ce é mai multu, ei facu aceste apeducte fara a fi invetiatu câtusi de pucinu sciintiele matematice, fara regule, fara instrumente ; mesura inaltimea muntiloru, distanti'a locuriloru mai exactu de cumu o ar' potea face acésta unu geometru ; sciu judeca fôrte bine despre qualitatea si quantitea apei. Déca-i intrebi despre fundamentele acestei sciintie, ei nu te pricepu ca ce vrei de la ei, nici iti sciudá vre-ó explicatiune. In câtu pentru cur'a de vatamatur'a, ei au unu metodu dnu in sine, dar' care succede la persóne de ori si ce etate. Candu eramu la Constantinopole, secretariulu meu, care era acumu trecutu in ani, patimiá de acésta bóla ; eu cá se cunoscú mai bine metodulu loru de vindecare, amu lasatu se-lu cureze in palatulu meu.

Dupa ce ne-amu invoitu pentru pretiulu de cura, ei s'au pusú si au legatu pe pacientulu de o scandura lata infasiurandu-lu cu curele de pansa de la peptu péné la picióre ; dupa aceea, cu o specie de briciu facéndu o incisiune din josu in fóle , au deschisu hypodermiulu, au trasu peritoniulu afara cam de o palma, si au adusu la locu intestinele, ce erau cadiute in cóie. Apoi au cusutu hypodermiulu cu o ație grósa, si dupa ce i-au facutu in capetu unu nodu bunu cá se nu se deslege, au taiatu cu acelasiu briciu buzele hypodermiului ce spendiurau asupr'a cusefurei ; au unsu apoi ran'a cu grasime de porcu, si o au arsu cu ferru aprinsu. Dupa aceea au redicatu cevasi in susu piciórele pacientului, care era mai multu mortu decâtu viiu , au deschisu nitielu ran'a, si au versatu in rana albusiulu de la nuóe óue prospete. Déca intr'o óra séu duóe albusiulu incepe a spuma séu a clocoti, atunci é semnu bunu ca cur'a succede. Ér' déca , dupa asteptare de trei óre , albusiulu óualoru nu incepe nici a spumá nici a clocoti, atunci tienu si dicu ca bol'a é mortale. din cauza ca pacientulu este atâtu de slabu, in câtu este peste putintia se-i adjute bunetatea medicinei. De altminterca, dintr'o suta abiá le móre unulu séu duoi ; si acest'a anca o atribuiescu mai multu debilitatiei séu betranetiei personei, decâtu neajunsului artei loru. Adón'a si a trei'a dí se repete infusiunea cu albusiulu de óue. Si in totu timpulu acest'a, pacientulu a trebuitu se stea in continuu intinsu pe spate ; si erá atâtu de storsu de tóte simtirile , in câtu elu scimoná mai multu a mortu decâtu a viiu. Nici ca-i permitteau a manca séu a bé ceva , ci diceau ca este destulu a-i umedi limb'a din candu in candu si câtu se póte mai adose-ori cu câte o picatura de apa. In a patr'a dí au luatú pe pacientulu legatu de scandura cumu era, si l-au pusú pe padimentu ; aici elu si-a revenitu in simtiri, si cu o voce debile se vaieté de durerile ce simtia. Apoi i-au datú puçina apa calda pentru a-i stempera setea ; ér in urmatoriele trei dílc i-a permisu a lua pucina suppa, fia de ori ce, numá se grigésca a nu-si incarca stomachulu cu alte mancari. In a sieptea dí i-au deslegatu infasiuraturele, si l-au pusú incetu-incetu in pattu. Dar' pentru cá se nu-si redice pi-

(*) Hernies. *Tr. Rom.*

Avlonia, déca la indemnulu lui Aias Pasia, compatriotu alu loru, nu s'ar' fi suppusu de buna voia imperatului. Suppunendu-i-sè Arnaudi'a (77) fara un picu de versare de sange, Solimanu a statu aici aprópe o luna de dile, pentru a regula trebile interne alle tierei, si apoi a trecut in insula, crediendu-se degiá domnu asupr'a ei. Dar' sórtea a voitu altminterea. Aici esindu pe uscatu cu trupele sale, a comandatu a da focu tuturoru cetatiloru si satelóru, si a impresora si inchide cetatea de tóte partile; in urma inse dupa multe ciocniri si perderi de amendoue partile, fu liberata prin apropiarea iernei, care a silitu pe Sultanul cu atátu mai vertosu o redica obsidiunea si a-și luá calea inderetru la Constantinopolé, fiindu ca marea ancá incepuse a jucá tempestatile sale oragióse.

MEHEMED BEGU BATE PE CRESTINI

XXXIV. La anulu Hegirei 944, o armata de doue-dieci mii de ómeni adunati din differite natiuni, sub comand'a unui anume Kohpan (78), intra pe la Serem (79) in granitiile imperiului ottomanu,

A. 944

I. C. 1537

ciórele séu se se misce, duoi au statu in contínuu langa patientulu, si repetiau infusiunea cu albusiu de óua in tóta diu'a. Dupa a nóu'a di si péné la a dóue-spre-diecea infusiunea se facea cu albusiu numai din siese óua, si inspumatiunea se parea ca é mai mare decátu mai nainte. Intr'a cinci-spre-diecea di, ran'a abia potea primi mai multu decátu albusiulu unui ou; dar' infusiunea totusi s'a continuatu péné mai potea intra in rana ori cátu de pucinu albusiu, si péné candu se mai vedea ceva inspumatiune. Candu tóte aceste semne au incetatu, au aplicatu pe rana unu emplastru preparatu din resina, oleiu si alte mixturi, si au permisu patientului a-si miscá piciórele si a se culcá pe cóste. Intr'aceea, in tóta deminétia inainte de ce patientului ar' fi luat ceva la sine, trageau incetisioru dé capetulu ației cè spendiurá afara, cá se véda, óre nu s'a deslegatu cusutur'a. Dupa duóe-dieci, trei-dieci, séu patru-dieci de dile, dupa cumu permite etatea séu puterile patientului, tragu afara aci'a, aplica unu altu emplastru pe rana, si cur'a è terminata. Si cu acestu metodu duru, care eu cu ochii mei l-amu vediutu, vendeca acesti ómeni neinvetiati unu morbu atátu de greu.

(77) Adeva: Albani'a. *Tr. Rom.*

(78) *Kohpan*. Cine se fia fostu acesta, cu greu se póte ghici. Ca Turcii dau Germaniloru numele de Spanoli, caus'a, precumu credu eu, trebe cautata in acea impregiurare, ca imperatulu Carolu V. a fostu totodota si rege alu Spaniei.

(79) *Seremu*. Turcii dau acésta numire unui siesu largu, situatu dincolo de fluviulu Sava între Belgradu si Petrovaradinu; pe locuitorii acestui tienutu i numescu de comunu Serii Ogli.

cu scopul de a impresora Semendri'a. Dara inainte de a adunge acolo, Mehemedu Begu, gubernatorele cetatiei le ese inainte, i ataca de'ndata, si le resipesce to'ta armat'a. Dupa ce cu modulu acestia a curatitu tienutulu seu de inimici, a tramisu pe fiulu seu Arslanu Begu la Sultanulu spre a-i duce scire despre acesta noutate placuta. Imperatulu anca in recompensa i darui unu sangiacu (80).

SOLIMANU PRIN GENERALII SEI OCCUPA REGATULU JEMEN

XXXV. Aceste victorii alle generaliloru sei, au animatu pe Sultanulu la alte intreprinderi si mai mari. Asia, in anulu urmatoriu tramite pe admiralulu seu Chairudinu, si pe Solimanu Pasia, comandantele infanteriei, cu o armata considerabile la Indi'a (81) cari amenduoi esecuta ordinulu imperatului cu atata zelu si diligentia, in catu in pucinu timpu supunu si adnecta imperiului ottomanu totu regatulu Jemen (82), dimpreuna cu tote provinciile adjacente.

(80) *Sangiacu*. Acesta era in timpii mai dinainte cellu mai onorificu officiu la Turci. Dar' dupa ce s'au introdusu regulamentele civili si militari alle lui Solimanu, Sangiacatulu este cellu din urma din specele de gubernamentu; caci cei cari se investescu cu acestu officiu, nu porta tugu seu coda-de-calul, ci au numai unu stindardu, care se chiama sangiacu.

(81) *Indi'a*. Aci se intielegu marginile Arabiei Felice; caci io n'amu cetitu nicaiurea, ca o armata turcesca se fia trecutu vro-odata in Indi'a.

(82) *Jemen*. Este unu regatu de o estindere forte mare intre marea rosia si golfulu persicu, care dupa geografii atatu antici catu si moderni, face o parte din Arabi'a, si care in comunu se numesce Arabia *ευδαμνων* seu Arabi'a Felice. Dar' nici-unu istoriografu turcu ori arabu, n'au numeratu pe locuitorii Iemeniei intre arabi. De aci presupunu eu, ca opiniunea geografiloru europeni, ori catu ar' ave sanctiunea atatoru timpuri trecute, ea totusi nu are nici-unu fundamentu firmu. Pentru a intielege mai bine acesta materia, trebe a se observa, ca arabianii impartu pe locuitorii Asiei si Africeii in trei triburi: Tatari, Persiani si Zengi. Sub numele de Tatari cuprindu tote natiunile dintre oceanulu septemtrionale si muntii caucasii, si anume pe Tatari, pe Calmuci, Siberiani, Chinesi etc. Sub numele de Persiani, intielegu pe toti locuitorii de asta-di ai Persiei. Cu numele comunu de Zengi numescu pe toti, cari locuiescu pre langa si in giuru de Persi'a, si de la marginile Chinei pené la oceanulu occidentale, in Asi'a si in Afric'a, precumu sunt Indianii, Arabii, Egiptianii, Abisinii, Ethiopianii, locuitorii din Marocco, Tunis, Tripoli si Fez, apoi Maurii si Negri, si tote acelle popora barbare, care locuiescu acellu vastu continentu alu Asiei si Africeii. Acesta numire de Zengi se deriva de la perulu scurtu si cretiu, cu care a distinsu natur'a petote aceste popora, dar' numai pe aceste. De aci Persianii pe cei cari au peru lungu si cretiu, ii numescu Mui Zengi. (In catu pentru Asi'a minore,

SOLIMANU DEVASTA MOLDAVI'A

XXXVI. Pre candu generalii sei ilu informău despre aceste petreceri victorioase, Solimanu insusi in fruntea unei armate numeroase intra in Moldavi'a sub titlu de amicu (83); dar', preste asteptarea locuitorilor, elu de la Dunare si pênê la Suceav'a, capital'a tierii de atunci, devasta tóta tier'a prin focu si feru. Se pune apoi in còrturi apròpe de acêsta cetate, si ordina a i se raspunde tributulu annuale.

Moldovenii vediendu ca nu este alta cale de a scapa din acêsta calamitate neasteptata, se ròga in tóta umilinti'a de pace, si promitu a-i raspunde tributulu annuale sub singur'a conditiune, cá se remana liberi cá si pênê acumu in usulu (84) de a-si alege pe prin-

amu aretatu la o nota precedenta (*), ca ea de comunu a fostu considerata cá partea Europei séu a imperiului romanu). Êr' in cátu pentru numele de Arabu, acesta nu se da decâtu acelloru triburi, cari nu' au locuintie stabile, ci traiescu viétia errante prin desertelc siesuri intre Aleppo, Damasçu, Mecca si Bagdadu, care este chiar' acea parte de panientu ce in chartelc moderne se numesce Arabia Deserta si Petròsa. Déca dar' geografii europeni sub numelc de Arabi, dupa sensulu primu, intielegu pe toti Zengii, atunci trebe se dea Arabiei o estensiune cu multu mai mare decâtu ceca ce se vede in chartelc si comentarielc loru. Êr' déca, urmandu sensulu alu doilea sub Arabi intielegu numai pe acei-a, cari ei insii se numescu cu acestu nume, atunci este evidentu, ca tier'a ce o numescu ei Arabi'a Felice, cade afara de marginile adeveratei Arabia. Cáci chiar si numele insusi de Sarihindi, adeca indiani galbini séu olivastri, ce se da Iemenianiloru de catra toti orientalii, anca aréta indetulu ca ei nu sunt Arabi, ci Indiani dupa originea loru. Turcii dau numerei de Indiani galbeni, duòe ratiuni. Unii dicu ca pentru aceea se numescu galbeni, pentru ca imperatulu loru pòrta vestminte numai in colorea galbena, si é interdisu particulariloru din tóta tier'a a porta vestminte de acêsta colòre; chiar' precumu la Turci nu é permisu nici unui strainu a porta vestminte in colòrea verde. Altii érași tienu, ca chiar' colòrea naturale a feçiei loru, care in comparatiune cu a Ethiopeniloru, trage alburia, le-a datu acestu nume. Dar, dupa opiniunea mea, puçinu impòrta a sci' care din aceste disputabile pareri este mai apròpe de adevèru. Destulu atâta, ca acestu poporu, locuitoriu in Iemeni'a, se numesce in unanimitate Indiani si nu Arabi, si ca prin urmare Iemeni'a nu face propriamente parte din Arabi'a, ci din Indi'a.

(83) *Amicu*. Annalile Moldaviei dicu, ca Turcii sub pretestu de a merge se faca o espeditiune in Poloni'a, au cerutu de la Moldoveni se tréca prin tier'a loru; dupa aceea inse au intorsu armele in contra loru, si au devastatu tóta Moldavi'a in modulu ce se pòte mai miscrabile.

(84) *In usulu*. Turcii, apròpe un seclu intregu au sciutu sa nu disturbe pe Moldoveni in dreptulu de libera alegere a domniloru, dreptu garantatu loru prin tractate.

(*) A se vedè not'a 20 la Capu II. din Cartea I., si not'a 16 la Capu 3 din Cartea I. *Tr. Rom.*

cipele, și acesta se-si conșerve potestatea regală (85) illimitată că mai înainte. Solimanu le acordă cererea, le confirmă pe principele (86) pe care l-au alesu ei, și le da inderetru liberi pe totii captivii. Dar pe diu'a urmatoria, da ordine tutoru boieriloru a se aduna inaintea sa, și aici le face aspra infruntare, ca au cutediatu a uita beneficiurile primite de la imperatorii musulmani, și a redica arm'a contra unui imperiu atâtu de potente, și nu numai a da focu la cetatea Kilia, dar' anca a ucide o multime de musulmani. De și aceste fapte se punescu, după legea mahomedana cu mórte, totu-si elu — Solimanu — dice că pentru a-si arătă clementi'a sa le concede viétii'a și libertatea, sub condițiune înșe de a-i estrada totii thesaurii ultimului loru principe (87). Nefericitii Moldoveni cumu puteau se re-

Dar' cu timpu au începutu a le pune domni ei însii, și de comunu le puneau domnu pe fiulu principelui pe care-lu tieneau că ostategu în Constantinopole. În urma au offeritu acésta dignitate la cutare grecu din Constantinopole; asiá a fost înainte cu patru-dieci de ani Demetrie Cantacuzenu, cu trei-dieci de uni Antonu Rossetta, și pe timpulu meu Duca Rameliota și Nicolac Maurocordatu, fiulu renumitului Alexandru Maurocordatu, primu-interpretu pre langa curtea ottomana, și con-delegatu lui Rami Mehemedu, Reis effendi, la pacea de la Carlovitiu. Dar' despre tóte aceste voui vorbi mai pe largu în Descripțiunea Moldaviei, ce am de cugetu în scurtu timpu a o dá la lumina.

(85) *Potestatea regală.* Acésta potestate a remasu anca péné asta-di neviolată principiloru de Moldavi'a și de Romani'a. Ei impartu după placu tóte deregatoriile mai înalte, facu legi nuóe, și au deplina putere de viétii'a și mórte asupra tuturoru ai loru suditi. Și după ce este instalatu odata în dignitatea sa de domnu, nu se mai primesce la curtea ottomana nici-o plângere pentru punirea cu mórte a vre unei persóne, fia boieriu séu altulu, și ori câtu de innocentu ar' fi fostu acést'a. Dar' déca asupresce pe suditiu sei facéndu esactiuni în modu tiranicu și illegale, elu póte fi trasu la respundere pentru astfelu de procedere a sa.

(86) *Principete.* Istoriografii moldoveni ilu numescu Stefanu cellu tineru, unu fiu naturale alu lui Bogdanu.

(87) *Ultimului loru principe.* Aceea este sistema la Turci, că se încarce cu crime fictive pe acela, pe care si-au propusu a-lu puni. Este adevératu, ca Moldovenii au datu focu cetatii Kilia, dar' acést'a nu s'a facutu cu consensulu statului, ci numai din pofta de resbunare a unor persóne private; și anca nici acesti-a nu erau atâtu de culpabili că tatarii din Budgiacu. Cáci mergendu acesti tatarii în societate cu alti noúii coloni turcii, la o padure că se taia lemne, s'a escatu cértá între ei și între locuitorii din Kiegeci, în urm'a carei-a acesti din urma au alungatu pe Turci din padure. După câtu-va timpu, Turcii se întorcu a dou'a óra se taia lemne; atunci locuitorii i-au pusu érași la fuga și i-au urmaritu péné la Kilia, și au datu focu

fuse? Defteraariulu acompaniatu de unii Ienicieri intra in celare, si despoia thesaurulu, atátu cellu publicu câtu si celu privatu alu principelui (88); unde pre langa summe considerabili de bani, erau anca si diademe de alle principiloru, sceptre, cruci, si o multime de imagini adornate totu cu pietre scumpe, pe cari Solimanu abusandu dupa placere, le luà cu sine, si se duse cu elle si cu trupele sale inderetru la Constantinopole. In întórcerea sa, a ordinaru cá Kili'a (89) distrusa de Moldoveni, se se edifice din nuou; si findu ca in aceste parti nu erau paduri, daru spre scopulu acesta lemnulu podului ce lasase elu a se construi preste Dunare.

CHAIRUDINU BATE DUOE FLOTE CRESTINE

XXXVII. Intracea, Chairudin in întórcerea sa din regatulu Iemen, da pe neasteptate, aprópe de Creta, de o flota inimica constatória din trei sute de návi, si dupa o lupta fierósa si obstinata o nimicesce cu totul, ocupandu multe din návi, spargendu celelalte si cufundandu-le in mare. In alta di, da de o alta flota a inimiciloru, constatória din návi de diferite natiuni sub comand'a lui *Andrevirius* (90) in portulu de la Prevesa, si o ataca cu curagiu. Inimi-

cetatiei. Asia Moldovenii, cari ódenióra se luptau pentru libertatile loru, asta-di sunt constrinsi prin tirani'a Turciloru a-si dá nu numai arborii din paduri, ci anca si capulu, sub securea barbariloru! Péné candu, O! dómne, se mai domnéscá anca reutatea in lume!

(88) *Theosaurulu* . . . *principelui*. Hezar Fenn (*), unu istoriografu turcu fórte dreptu si accuratu, dice, ca in acestu thesauru s'agásitu o avutia immensa, intre care elu mentionéza despre o cruce de auru adornata cu atáte pietre scumpe, in câtu nime n'a fostu in stare se-i scia spune pretiulu. Mi s'a spusu ca acésta cruce si asta-di se conserva intréga in thesaurulu imperiale.

(89) *Kilia*. Moldovenii i dicu Chilia, ér' in vechime se numia Lycostomon; é situata la gur'a cea mai lata a Dunarei spre media-nópte, pe unde singuru potu intra náile in marea négra; nu é departe de cetatea Akkiermanu. Ambe aceste cetati s'au tienutu mai nainte de Moldavi'a; asta-di se tienu de tier'a Budgeacu, care moldovenii o numescu Bessarabia.

(90) *Andrevirius*. Pare a fi numele vre unui generalu crestinu, pronuntiatu in forma corrupta de Turci; dar' n'amu potutu afla ca cine ar poté fi (**).

(*) Numele acesta insémna pe romanescu: Mii-de-astutii.

(**) Acestu generalu pe care autorulu nostru ilu numescu Andrevirius, a fostu renumitul *Andreas Doria* (numitu la Paul Iovius *Auria*), unu genovesu, care pe timpul mentionatu aci, a fostu in serviciulu imperatului Germaniei. *Tr. Angl.*

culu, aপরত de pozițiunea [favorabile a locului, se țiene cu mare bravura, în cătu victori'a lungu timpu a fostu dubia; în urma înse creștinii vedîndu că nu se mai potu țiené, și facêndu-se și nôpte, s'au retrasu lasandu vre-câte-va nâvi admiralelui turcu că unu preliu alu fatigieloru sale. Admiralulu se întôrce dupa aceste victorii la Constantinopole credîndu-se în cea mai mare siguranță. Într'aceea înse, Andrevirius scapatu degiá de periclu, impresóra Nova, și ocupandu-o lasa a trece prin sabia pe toti mahomedanii locuitori acolo, spre a satisface pe cei malcontenti din caus'a perderiloru din urma. Dar' acêsta cucerire a lui Andrevirius a fostu de pușina durata; căci Chairudinu în anulu prossime urmatoriu attaca Nova cu o próspera flota, și reocupandu cetatea, în resbunare pentru compatriotii sei, sacrifica și ucide pe toti creștinii fara distincțiune de etate seu sexu.

A. 946

I. C. 1539

GERMANII SUNT ALUNGATI DE LA BUDA

A. 917

I. C. 1540

XXXVIII. La anulu Hegirei 947, se încinge unu nouu resbellu în Ungari'a. Iuon de Zapol, regele Ungariei, care sub protecțiunea lui Solimanu isi portá trebile cu bunu succésu, móre în urma, și lasa erede regatului pe unu fiu alu seu minorenu cu numele Istifan (91). Regele Germaniei, (92) credîndu că e usioru a detrona pe unu baiatu, merge și impressóra Bud'a cu o armata de optu-dieci de mii de ómeni, totu soldati alesi. Veduv'a regelui Iuon însciintiéza numai de cătu pe Solimanu, care luase sub tutel'a sa pe junele principe, și-i cere adjutoriulu contra unei învasiuni atâtu de neastepate. Solimanu tramitte înainte pe vezirulu seu Sofi (93) Mehemedu

(91) Stefanu. *Tr. Rom.*

(92) *Regele Germaniei.* Acesta nu é Carolu V. care pe acellu timpu era imperatu alu Germaniei, ci fratele seu Ferdinandu imperatu alu Romaniloru și rege alu Bohemiloru, care pe motivu de afinitate, și-a formatu titlu de pretendente la Regatulu Ungariei (Elu luase în casatoria pe Anna, fi'a lui Vladislavu VI, sór'a lui Ludovicu II. care a cadîntu în batai'a de la Mohaci). Dar vedîndu că nu póte face nimica cu forgi'a, s'a impacatu cu Iuon Zapolia așa, că acesta se țiena regatulu péné va trai, ér' dupa mórto-i se tréca la Ferdinandu.

(93) *Sofi.* Sofi numescu Turcii pe cei mai stricti observatori ai legiloru (*). dar' aceia, cari acêsta observare a mâna péné la escessu, se numescu *Zahid*, adeca i-

(*) Séu cu unu cuventu: *Rigoristi.*

Pasia cu o buna parte de armata, si scrie reginei o epistola, in care incuragiandu-o i promitte ca in scurtu timpu are se vina chiar' elu in persóna cu tóte poterile sale intr'adjutoriu. Mehemedu Pasia in urmarea ordinelu primite de la Sultanulu, merge cu tóta iutiél'a spre Buda. Aici a gasitu pe inamicu bine intaritu in siantiuri si alte fortificari; dar' nu-lu potea descuragia nici-unu obstaclu, si indata comanda ómeniloru sei a da atacu. Regele Germaniloru audindu de la spionii sei ca Turcii nici-de-cumu nu sunt numerosi, si-a impartitu armat'a in duóe truppe, cu un'a continuandu obsidiunea, ér' cu cealalta oppunendu-se assaltelu ottomaniloru. Astfeliu trei-dieci de dile au tienutu atacurile in continuu si cu unu succesu atâtu de dubiosu, in càtu nici o parte nu se potea lauda cu vre-unu avantajiu. Anulu se apropiá catra finitu, si Solimanu vedea bine ca cu modulu acesta departe de a potea elibera cetatea, din contra o pune in periclu de a fi cucerita de Germani, cu atâtu mai vertosu, ca acesti-a derimassera degiá fortificatiunile; asia in primavér'a urmátória vine in persóna cu celledalte truppe intr'adjutoriulu vezirului seu. Germanii audindu de apropiarea lui Solimanu, pre candu acesta era anca in departare cam de patru dile de la castrele loru, redica obsidiunea, necutediandu a primi lupt'a, si se retragu nóptea lasandu-si tóte tunurile cele grele inderetru. Mehemedu Pasia, tienendu ca é o desonóre pentru elu a lasa se se departeze inamiculu fara nici-o perdere, ilu urmaresce cu vigóre, si ajunge mai nainte de elu la locul unde voiá á se imbarca pe Dunare: omóra o multime; prinde mai pe multi precumu veniau unii dupa altii fara a se pazi; ér' altii lapedandu-si armele au scapatu prin fuga. Dupa ce inamiculu a fostu resipitu cu modulu acest'a, Solimanu sosindu a intratu in Buda, si a tramisu in Transilvani'a pe Stefanu, eredele tronului, dimpreuna cu mama-sa, pentru ca-i tienea incapabili de a apera regatulu (94), pe unulu pentru juneti'a sa, pe céstalalta

A. 948

I. C. 1541

pocriti. De altminterea cuventulu Sofi, se pare ca deriva de la grecesculu σοφος cá si φιλοσοφος, care la ei se pronuntia *Feilesuf*.

(94) *Regatulu*. Amu disu intr'una din notele precedenti (*), ca Turcii la vorbe sunt buni, dar' la fapte sunt rei. Proba despre acést'a purtarea lui Solimanu in casulu

(*) A se vedé not'a 24, la acestu Capu.

pentru sexulu seu, tramise pe hórdele tiereri si pe mam'a lui in Transilvani'a, si acolo le-a asiguratu unu sangiacu pentru sub-sistenti'a loru. Dupa aceea pune o garnisoua respectabile de Ieniceri in Buda sub comand'a lui Solimanu Pasia, pe care-lu insti-tui gubernatore, si convertindu apoi besericicele in Giamie, si nu-mindu si unu Kady, s'a intorsu cu gloria la Constantinopole.

SOLIMANU FACE CONFEDERATIUNE CU FRANCESII

XXXIX. Acestu cursu atátu de repede alu victorieiloru, nu numai a insufiatu respectu sudifiloru sei si a implutu pe inimizii sei cu ter-róre, dar' a facutu chiar si pe principii crestini a implora adjutoriulu lui Solimanu contra injusteloru oppressiuni alle veciniloru loru. Cu scopulu acesta, Firance Padishahi (95) in anulu Hegirei 949, fiindu

A. 949
I. C. 1542

presentu. Dupa ce sub aparinti'a virtutiei si-a atrasu affectiunea a tóta nobilimea ungara; vedindu ca acumu este occasiunea bine venita de a-si satisfâce insatiabili-tatea monstruósa, întórse spatele, le aretà calcáiele calului seu, si inghiti regatulu carele appartienea unui orfanu. O! de ar' vedé de aci crestinii, la ce le servesc protectiunea Osmaniloru! Ásiu fi doritu cá Carolu XII., Regele Svediei (in alte res-pecte unu eron alu vécului seu), se fia cumpenitu bine acésta, inainte de a se arun-ca elu insusi in braçale pururea perfidiósei curti ottómane. Si in adevéru, eventulu a aretatu péné la evidentia, cátu de prejuditiósa a fostu procederea sa, atátu regatului seu cátu si întregei crestinatati; si anca este de temutu ca ea va aduce stricatiuni a-tátu unui-a, cátu si cestei-lalte.

(95) *Firance Padishahi*. Curtea ottomana nu da titlulu de Padishahi la altu príncipe crestinu, decâtu numai regelui Franciei. Remarcabile este casulu si originea acestei numiri, asi'a precumu ni-o reporta insii Turcii. Ei dicu ca o nepóta a regelui Fran-ciei a pusu votu se faca unu peregrinagiu pén' la Ierusalimu, dar' pe cale aprópe de Cipru o au prinsu piratii turci si o au dusu inaintea lui Solimanu. Aici, atátu pentru inalt'a sa nascere, cátu si pentru rar'a ei frumsetia a fostu suscepta intre cele mai amabile concubine alle Sultanului, care apoi prin aerulu si manierele sale fran-cese, prin jocurile sale, si prin poesiele sale de amoru, intr'atátu si-a. atrasu af-fectiunea Sultanului, in catu in urma avea o influintia absoluta asupr'a lui, si ea diregea tóte trebile interne si esterne. Nu multu dupa aceea, ajunge unu ambassatoru din Franci'a chiar in acésta cauza la Constantinopole; care inse vedindu ca nu mai póte fi lucru practic de a o scóte din Serailu, a facutu din necesitate virtute, si a disu catra imperatulu: « Regele Franciei se simt fórte fericitu de marea onóre, ca pro-vedinti'a a destinatu pe *fla-sa* (cáci asià dicu ei ca o a numitu, si nu *nepóta sa*, cum « ar' fi trebuitu se-i dica), pentru patulu unui imperatu atátu de potente; si spera ca « allianti'a perpetua si amicitia între cei duoi mai mari monarchi din lumé, va fi « confirmata si mai multu prin acésta legatura de sange ». Si dupa acést'a apoi, la staruintiele Sultanei, Solimanu nu numai cã s'a invoitu la tóte câte cerea regele Fran-ciei, ci anca i-a datu titlulu de Padishahi, si a datu ordinu, cá ambassadorele francesu

ca nu se mai putea tiené contra Spanioliloru , transmite unu ambasadoru estra-ordinariu la Solimanu cu o scrisóre, in care i aréta injuriile ce suferé de la ei , si-lu rógá in tóta umilinti'a, se-lu scape: de puterea inamiciloru sei. Solimanu primesce cu tóta bunavointi'a pe ambasadoru ; face confederatiune cu Firance Padishahi; si pentru cá se cástige crediementu promissiuniloru sale, transmite pe Chairudinu Pasia cu o flota numerosá in Spani'a. Elu intr'aceea cu trupele sale se pune in quartire de iérna in giurulu Adrianopolei , cá in primavér'a viitória se póta face din bunu timpu invasiune in Germani'a.

OCCUPA VRE-O CATE-VA CETATI IN UNGARI'A

XL. Dupa ce au priimitu Francesii acestu ajutoriu , au inceputu a molesta ei de o parte pe Germani , pre candu de cealalta parte Solimanu intrá in Ungari'a cu óste fórte considerabile , si indata la inceputu a ocupatu cetatile *Liposa, Beciovi si Shoklova* (96), pe cari Germanii le recucerissera inainte cu duoi ani. Dupa aceea petrunde mai departe in Ungari'a ; ocupa cetatile *Usturgun Beligrad* (97), *Tatarhisari* (98) si *Ustuni Beligrad* (99); converte besericele celle mai bune in Giamii; fortifica apoi cetatile cu garnisóne tari, si se întórce apoi catra casa spre a intra in Constantinopole cu triumfu. Dar' chiar' candu era aprópe de cetate, si comandase dejá a pune in ordine

se aiba totu-deauna intrare la persón'a sa inainte de toti ceialalti ambasadori. Tóta acésta naratiune pare a fi o pura fabula, mai alesu cá eu nu am gasitu nici un istoriografu séu genealogistu christianu, care se faca vre-o mentiune despre acésta materia. Cu tóte aceste, francesii nu-si facu nici unu scrupulu a se lauda in Constantinopole , ca regele loru este in affinitate cu famili'a osmana , si pe acestu temeiu a pretinde precadentia (*) asupra tuturoru altoru crestini. Din acésta cauza, imperatulu Germaniei nu tiene nici-odata ambasadoru estraordinariu la curtea ottomana, ci numai un residentu ; dar' cându se tractéza de lucruri mai momentóse , precum confirmatiunea unui tractatu de pace, séu de prolongirea unui armistitiu, atunci tramite si etu unu plenipotentiaru (Murachas), care in acésta calitate are preferentia asupra tuturoru celloralalti.

(96) Lippova, Bescherecu, si Ciacova? *Tr. Germ.*

(97) *Usturgun Beligradu*. Strigoniu séu Granu.

(98) *Tatarhisari*. Adeca : castellulu Tatariloru. Totu pe acestu timpu pare ca s'a ocupatu si cetatea numita germanesce Funf-Kirchen.

99) *Ustuni Beligradu*. Alba-regale, in germanesce Stuhlweissenburg.

(* La curtea ottomana. *Tr. Rom*

Ala-iulu, (1°) primesce trist'a scire despre mórtea repentină a fiului seu Muhamedu ; ceea ce atât de tare a affectatu inim'a cea altminterea invincibile a lui Solimanu, in câtu, lasandu la o parte tóta pomp'a triumfale, a intratu in cetate plinu de doliu că unulu care a remasu invinsu. Intru memori'a acestui fiu alu seu, si pentru salutea sufletului seu , Solimanu a lasatu apoi in Constantinopole, in strad'a ce duce spre pórta numita Eng-Capù (101), a se redică o Gia-

(100) *Ala-iulu*. Alaiu nu este atât unu triumfu, catu mai vertosu unu mersu alu soldatiloru in anumita maniera, ce trebe se-lu observe de câte-ori imperatulu ese din cetate séu intra in cetate. Triumfulu ce se tiene in urm'a unei invingeri, se numesce *Donanma humaiun*, adeca triumfu maiestaticu. Alaiu se numesce si aceea, cand la o lupta cu inimiculu, soldatii se punu in ordine de bataia, care, fiindu-ca nu credu ca voiu avea occasiune a o mentiona intr'altu locu, éca o descriu aci. Tóta armat'a se divide in cinci parti, si anume in: *Sagkol*, arip'a drépta; *Solkol*, arip'a stanga ; *Dib alai*, grosulu armatei ; *Ciarkagi*, precursorii (séu avant-garda) ; si *Dundar*, post-cursorii (séu post-garda), cari din urma sunt destinati pentru a întórce pe cei cari retréza séu fugu, si a-i constringe se intre din nouu in lupta. In frontu stau *Serden Ghiesdi*, dupa acesti-a urméza Ienicerii, comandati de Aga loru ; apoi vine artileri'a cu Topci si Dgebedgi, séu conductorii artileriei ; imediatu dupa artileria , urméza marele veziru cu curtca sa si cu Segbanii , avendu in drépt'a cavaleri'a de Asi'a , si in stang'a cavaleri'a de Europ'a. Dupa marele veziru vine Sultanulu (deca si elu participa la espeditiune) incungiuratu de curtenii sei si de Bostangi, avendu la drépt'a pe Spahi de la stindardulu rosiiu , si la stang'a pe Spahi de la stindardulu galbenu, care din urma se numescu si Sihladari. Dupa acostu cortegiu alu imperatului , vinu carale cu cassele cu banii ; apoi urméza o multime de cara si cámile incarcate cu provisiuni si alte necesarie. Cei din urma sunt Dundarii, despre cari amu'mentionatu mai susu. Mai totu acésta ordine se observe si atunci, candu intra in lupta reale cu inimiculu. Serden Ghiesdi dau focu mai întâiu , apoi Ienicerii si cealalta infanteria. Intr'aceea cavaleri'a se încérca a ataca pe inimicu in cósste , si in casu de a fi respinsa, Spahii 'i vinu intr'ajutoriu din amenduoe aripile. Vezirulu le urméza cu cavaleri'a sa. Ér' Aga Ieniciloru cercetédia, in care parte sta pedestrímea mai reu, si-i trimite nouu ajutoriu. Imperatulu se tiene la o distantia óre-care dela campulu bataliei cu ómenii sei , cauta asup'r'a de tóta armat'a , si candu vede ca ea in óre-care parte e strimtorata de inimicu, tramite numai de câtu ajutoriu din ómenii sei si din alte regimente. — Infanteri'a asiatica intrecé pe cea egiptiana , si cea albanésa pe cea européna. Dar' despre acésta voiu vorbi mai pre largu intr'altu locu. — Pre langa acesti ómeni de arme mai sunt anca la armat'a turcéscă asià numiti *Urdi Alai* , adeca trupp'a mercantiloru si artificiariloru, cari la ordinulu imperatului trebe se urmeze pretutindinea armat'a, spre a nu-i lipsi nimicu din tóte ce-i trebe si ce se potu gasi intrunu orasiu.

(101) *Ieng-i Capu*. Un'a din cele dóue-dieci-si optu de'porti principali alle Constantinopolei, si care duce spre Silivri'a. Despre care inse mai multe intr'altu locu.

mia mare, infrumusetiandu-o cu unu colegiu și unu spitalu. Acestu edificiu pórta pêně in diu'a de asta-di numele de Shehzade Giamì.

MERGE CONTRA PERSIANILORU

A. 954

XXI. In anulu Hegirei 954, *Elkasib Mirsa*, sub pretestu ca Persianii i-au facutu o mare injuria (102), a fugitu la Sultanulu, si-i spune cumu si prin ce midi-lóce ar poté se suppuna tóta Persi'a. Pre langa aceea, se offerà de conducetoriu si generalu alu trupeloru lui Solimanu, si sciù se dea lucrului o verisimilitate atátu de plausibile, in càtu Solimanu lasandu-se convinsu de propunerile lui Mirsa, da o summa mare de bani pentru a-si forma armata si a-si recupera tierile sale (103) In primaver'a urmatória Sultanulu însusi merge cu armata numerósa in Persi'a. In cale primesce pe fiii sei Baiazetu, guvernatore de Iconi'a, si Mustafa, gubernatore de Amasi'a, cari au venitu se sarute man'a parintelui loru, si apoi i-au tramisu indere-turu pe fia-care la gubernamentulu seu (104).

I. C. 1547

A. 955

I. C. 1548

REOCUPA CETATEA VANU SI BATE PE PERSIANI

XLII. Dupa aceea trece preste fruntarie si intra in *Asserbedgianu*, cu scopu de a deschide bellulu in provinciile persiane.

Dupa ce a remasu aci vre-o câte-va dile, Sultanu Burhanu (105), unu descendentu alu anticiloru Sultani din Shirvan, vine in castre, si se suppune imperatului dimpreuna cu tóte tierile sale. Indata dupa acést'a, insarcina cu pazirea cetatiei Tibris pe Elkasib Mirsa,

(102) *Injuria*. Se dice ca regele Persiei i-ar' fi desonoratu femeia.

(103) *Tierile sale*. Turcii nu ni-au insemnatu numele acestoru tieri, si io anca nu le potu gasi nicaiurca.

(104) *Gubernamentulu seu*. Sunt unii chronografi turci, cari dicu cà Solimanu ar fi auditu pe suplu mana, ca fiii sei au venitu cu intentiunea de a-lu detrona. Si cu tóte aceste, elu pentru reputatiunea sa, nevrendu a-si macula manile cu sange din sangele seu, au ordinaru fiiloru sei a se întórce acasa de unde au venitu; dar in urma, dupa ce lucrulu s'a descoperitu si mai bine, a punitu pe Mustafa cu mórte, precum vomu vedé acést'a mai in josu (*).

(105) *Sultanu Burhanu*. Burhanu este ceea ce la greci se numesce *αποδεικτικον*, si la latini *demonstrativum*. De aci Turcii, silogismulu demonstrativu ilu numescu *Delili burhani*. Dar' déca ilu luamu cà nume propriu, atunci insemnéza ceva forte, și aprópe invincibile. Numiri de acésta natura erau odinióra fórte frequente la Turci, dar' asta-di nu mai sunt in usu.

(*) Ací la not'a 92. *Tr Rom*.

autorului acestei expedițiuni. Acesta înse vedeându ca nu este de stul de țare contra atacuriloru Persianiloru , nici a întreprinde ce-va cu effectu în favórea Osmaniloru : derima palatielu Shahului , si merge cu armat'a sa în castrele imperiali , cari acumu erau înaintea cetatiei Vanu. Solimanu , întaritu cu adaosulu acestoru trupe , face unu assaltu atâtu de vigorosu asupr'a cetatiei , în câtu obsediatiu inspaimentati , se offeru a capitula sub conditiune de a li se lasa viétu. Imperatulu , pentru a nu se versa mai multu sange , primește capitulatiunea , si la nóue-spre-diece ale lunei Regeb , devine iérasu domnu asupr'a acestei superbe si formidabile cetati. Avendu acésta fortarétia în mana , Solimanu merge cu trupele sale mai departe spre Amse , unde surprinde si bate o parte a armatei persiane , si apoi tramise victoriosele sale trupe în quartire de ierna în giurulu cetatiei Aleppo.

PUNE MAN'A PE THESAURII SHARULUI SI SUPPUNE GEORGIA

XLIII. Într'aceea vinu spionii sei si-i spunu , ca immense thesaure alle Shahului jacu în cetatile Ispahan , Kieshan si Kamid , (106) si ca numai o sentinella fórtu slaba le pazesce. În sperantia deci , de a face o spoliatiune atâtu de grasa , tramite pe Elkasib Mirsa cu o truppa usiora din armata , cá se puna man'a pe acelele avutii. Mirsa , care cunoscea fórtu bine cálile , petrunde fora difficultate în acelele parti afunde alle Persiei , si respindu sentinelele înainte de ce elle ar fi sciutu ceva de venirea lui , pune man'a si iea în posesiune thesaurele ; distruge apoi cu focu si feru tóte tienuturile învecinate , si se întórna la imperatulu încarcatu de grave spoliatiuni. Elkasib offeru în ascunsu o parte din aceste spoliatiuni vezirului Asisallah , cá se fia comandatu de adjutoriu pre langa gubernatorele de Babiloni'a : Vezirulu lacomосу , i implinesce cererea. Dar' candu ajunge la Bagdad (Babiloni'a) cu mandatulu imperatescu , ilu cuprinde o remunerare a consciintiei , ca a desertatu de la Persiani , si scrie în secretu o epistola regelui , în care se róga de iertare pentru gresiél'a sa din

(106) *Ispahanu*, etc. Odinióra acésta cetate a fostu capital'a provinciei Arak , asta-di è capital'a a tóta Persi'a. Kieshan se numesce în mape Casianu , dar' acesta este unu modu corruptu de scrierea originalului ; ér Kamid , pôte ca e un'a si aceeași cu ceea ce în descriptiunile moderne se numesce Com.

trecutu, si promitte a-i fi credintiosu in viitoriu chiar' si intre inimi, si ca i va reporta cu diligentia despre tóte miscarile Turciloru. Acésta intriga inse n'a potutu se scapè dinaintea colegului sèu Mehemedu Pasia, care petrecea cu ochi ageri tote miscarile lui Mirsa, si numai decátu ilu accusà la imperatulu de crim'a proditiunei, care immediatu i tramite ordinu, cá se-lu puna in fera si se-lu tramita la pórtu. Dar' Mirsa anca din partea sa inainte de ce ar fi ajunsu ordinulu imperatului la Babiloni'a, a fostu informatu prin unii amici ai sei (pe cari i castigase cu bani persiani), despre sórtea ce-lu asteptá, si vedendu ca nu este alta cale de scapare, a fugitu in Giurgistanu. Din acestu incidentu Solimanu isi aduse aminte de tradarea din urma a Georgianiloru, candu acesti-a cu unu anu mai nainte (107) au surprinsu pe Mustafa Pasia, gubernatorele acestoru parti, intr'o strimtóre, nevalindu assupra lui intr'unu modu perfidiousu si dumericandu-i armat'a. Dreptu aceea, Solimanu tramise pe Mehemedu Pasia cu o buna armata pentru a resbuna acésta fapta, care, intrandu, in Giurgistanu, dupa câte-va batalii sustienute cu variu succesu, in urma risipesce cu totulu tóte armatele Giurgistaniloru. Dupa acésta victoria, ocupa siepte din celle mai tari cetati, si derimandu-le le assémenà cu páimentulu. Anotimpulu inaintatu nu-i mai permittea a face alte progresse; asià a iernatu cu trupele sale in Diarbekir. In primavér'a urmatória merge din bunu timpu iérasu in Giurgistanu, unde negasind acum nici o resistentia, a suppusu imperiului ottomanu mai multu de duóe-dieci de cetati; si apoi, dupa ce a intaritu acésta provincia in obedientia catra imperatulu, si a pusu garnisóne in fortaretie, a plecatu spre Constanti-nopole pentru a reporta Sultanului despre celle ce a facutu.

A. 956

I. C. 1549.

OCCUPA TEMISIOAR'A

XLIV. Consolidatu, in estu modu imperiulu in Orientu, Solimanu cugetá a-si largi dominatiunea si in occidentu. Cu scopulu acesta tramite pe Mehemedu Pasia, Beglerbegu de Rumili cu armata européna spre a ocupa Temisiór'a, una din celle mai tari cetati in Un-

A. 959

I. C. 1552

(107) Pare ca nu cu unu anu, ci cu mai multi ani mai nainte. A se vedé mai susu § VI. *Tr. Rom.*

gari'a Mehemedu in missiunea sa, ocupa mai ântâiu cetatile invecinate, precum Baci, Bucigergi, Ratiu si Cernaðu (108), si apoi impresóra si inchide Temisiór'a de tóte partile. In acelasiu timpu vine o armata pentru a libera cetatea, care, vediendu Mehemedu ca este superióra trupeloru sale, insciintiéza immediatu pe imperatulu despre periculu ce-lu amerintia, si cere se-i tramita fara intardiare ajutoriu. Solimanu si tramite numai decátu pe marele seu veziru Mahmud Pasia, cu restulu armatei spre a se allatura lui Mehemedu, care, intaritu prin acestu ajutoriu, ataca si bate pe inamicu; ocupa cetatea prin assaltu, si adnecta imperiului ottomanu totu tienutulu Temisiórei, care este aprópe atátu de mare câtu ori-care Beglerbegatu; dupa aceea pune in cetate o garnisóna buna, si o lasa intru aপরarea lui Kasim Pasia (109).

PERSIANII BATU PE TURCI

XLV. Pe candu dominatiunea ottomana se latia astfeliu in Europ'a, pe atunci lucrurile nu mergeau atátu de bine in Asi'a. *Shah Ismail* fiulu lui Tomasib, rege alu Persiei, candu a vediutu ca s'a departatu armat'a musulmana de la fruntariile persice, a intratu in tierile subiecte Turciloru, si in graba a ocupatu cetatile Erdish si Aglash (110) omorindu in modulu cellu mai miserabile pe toti Turcii, câti a potutu gasi in acelle cetati. Iskender Pasia a fostu insarcinatu a merge cu o buna parte a armatei asiatice, spre a reprime acésta intreprindere temeraria. Shah Ismail inse merge cu curagiu contra lui, si incingându-se lupt'a, ilu bate, si-lu pune la fuga omorindu-i cea mai buna parte a armatei sale. Acésta fortuna lingusitória Persianiloru in batalii mici, i-a animatu a intra in allele mai mari, dar' nu-

(108) *Baci, etc.* Aceste, dupa tóta probabilitate, sunt cetati situate intre fluviurile Dunarea și Sava, alu caroru tienutu Turcii ilu numescu Bacia ovasi.

(109) *Kasim Pasia.* Generalu renumitu la Turci, care in urma a adjunsu la dignitate de mare veziru. Acesta a fundatu, séu intinsu colonia noua in Galata, unde asta-di sunt magazinele de provisiuni; si chiaru pentru acést'a, acestu locu pórtá péné in diu'a de asta-di numele lui.

(110) *Erdish si Aglash.* Sunt cetati situate la confiniile Shirvanului. In chartele geografice, in locu de adeveratulu loru nume, se scriu in modu corruptu Ergish si Elata.

mai spre a simți spinulu acestor'a. Că-ci Solimanu auzind de acésta scire rea, într'atātu se indignase, în cătu infruntandu aspru pe Iskender Pasia pentru fug'a sa rusinósa, se resolvi a merge în persóna cu o armata mai númeroasa și a umilí pe Persianii inganfati de'victori'a lor. Dar' anotimpulu era cu multu mai înaintatu, de cătu că se póte intra în actiune bellica în acelle parti; asiá a tramisu înainte pe marele veziru Mehemedu pasia, ordinandu-i a petrece iérn'a cu armat'a căta avea, în giurulu cetatiei Tokad (111); ér' în lun'a Remasan, a anului Hegirei 960, a mersu însusi în persóna cu celălalte ostiri allé sale pêné aprópe de unu locu ce se numesce Erkile, unde erau castrele vezirului seá. Aici primesce informatiuni sigure, ca fiulu 'seu Mustafa (112) pe care în anulu trecutu pentru suspitiune de tradare ilu pusese sub rigorósa paza), a intratu în complotu contra vietiei sale, și ca are multi complici. Dupa o stricta cercetare Solimanu s'a convinsu de adevéru, și a datu ordinu a-lu strangula numai decātu. Dupa aceea, venindu la Aleppo, aude ca unu altu fiu alu seú cu numele Gihanghir, (113) a muritu. Asia i-a remasu numai fiulu celu mai betranu, Selim, carui i-a datu ordinu a petrece iérn'a cu trupele în Merash.

A. 960
I. C. 1553

SOLIMANU OCCUPA CETATEA REVAN SI DEVASTA PERSI'A

XLVI. Adunandu-si tóta armat'a în anulu Hegirei 961, Solimanu

A. 961
I. C. 1553

(111) *Tokad*. Este o cetate în Natoli'a nu departe de Amasi'a. Unii tienu ca ar' fi autic'a Eudoxia.

(112) *Mustafa*. Alu patrulca fiu alu lui Solimanu, care se dice ca a escitatu pe toti fratii sei contra parintelui lor. Turcii dicu, ca Solimanu cu mare politetia a suferitu unu anu întregu nepunitu attentatulu lor, în sperantia ca se voru căi și îndreptá. Dar' dupa ce a vedíutu ca ei persistu în obstinatiunea lor, a ordínatu strangularea unicului Mustafa, ca autorulu rebelliunei. Unii credu ca nici Gihanghir n'a muritu mórte naturale, ci ca din ordinulu parintelui seú a fostu înveniatu. Dupa acésta rebelliune a fiiloru sei, Solimanu a facutu o lege, cá fiii Sultanelor pe viitoriu se nu mai póta fi gubernatori, ci se fia detienuti în residentia imperiale. Si cu tóta acésta lege, unii, precumu se spune, totusi au fostu pusi gubernatori; asta-di inse acést'a nu se mai face.

(113) *Gihanghir*. Se dice ca a fostu ghebosu, în cătu ai fi cugetatu ca are unu globu în spate; și pentru aceea i-a datu Solimanu numele de Gihanghir, ceea ce vre se dica, unu atlante seú tnu pórtá-globu. Despre sórtea lui, vedi not'a precedente.

intra in Shirvanu, si tramite unu heraldu la Shahulu, (114) care se-i spuna ca-lu astépta la lupta deschisa, si totodata 'lu provóca se vina in campulu de bataia, déca are curagiulu a-si incredintia sórtea in valórea ómeniloru sei. Persianulu inse n'a respunsu la acésta provocare nici cu vorb'a nici cu fapt'a. Asia Solimanu impresóra cetatea Revanu, (115) residenti'a regelui persianu, in lun'a Siabanu, o ocupa in cate-va dñle, si distruge tóte gradinele, palatiiele, si villele regali; in urma da focu cetatiei si preface in cenuşia acésta cununa de gloria a Persiei. Dupa aceea trage cu trupele sale catra Neh-Givan, (116) si sub conducerea lui Sultanu Husein (117) lasa a se devasta totu tienutululu intre Tibris si Meragii, (118) distrugéndu cu focu si feru tóte cetatile, urbile si satele. Dupa ce si-a resbunatu cu atáta severitate contra Persianiloru, apropiandu-se iérn'a, si-a tramisu armat'a in quartire de iérna in giurulu Amasiei.

INCHIEIE PACE CU PERSIANII

XLVII. In primavér'a anului urmatoriu, înainte de ce ar' esi So-

(114) *Shahulu*. La Turci este opritu prin lege de a incepe resbellu inainte de a insciintia pe inamicu. Acést'a se face (dicu ei) parte pentru aceea, cá bravur'a osmaniloru se nu suffere scadere, candu ei ar' bate si supune pe adversariu prin fraudu si stratagama; ér' de alta parte, cá se nu póta dice inamiculu ca nu a avutu timpu a imbraciosia legea Coranului si a trece la religiunea mahomedana. Care déca o ar' refusa inamiculu, ei nu numai ca se tienu nevinovati de tóta versarea de sange ce ar' urma, ci anca credu, ca murindu in lupta, se facu martiri in ochii lui Dumnedieu; ér' invingéndu, devinu totu atati Gazi. Cu tóte aceste inse, ei nu se tienu strictu de acésta lege, ci de multe-ori o interpretéza dupa urgenti'a evenimenteloru, si declara bellulu numai dupa ce a infiptu sabi'a in corpulu inamicului. Amu vediutu acést'a acumu pe urma in bellulu portatu contra Venetianiloru, candu Sultanolu Achmedu prin generalulu seu Ali Pasia, in patru luni de dñte le-a luatú tóta More'a. Dar' nu ar' fi cu dreptu a condamna numai pe Turci pentru o practica ce este communa tuturoru mortaliloru.

(115) *Revanu*. Celebra cetate in Persi'a; in chartele moderne se scrie in modu corruptu Ervan.

(116) *Neh-Givan*. In chartele geografice se scrie dupa o pronuntiatieune corrupta Nah-Schuan.

(117) *Sultanu Hussein*. Pare a fi unulu din acei persiani refugiatu, cari se supuneau pe acestu timpu unulu dupa altulu potestatiei ottomane. Cá-ci Amadi'a, care este o provincia in Ghirvanu seu Azerbedgianu, este de presentu suppusa Persiei. Din cuventulu Amadi'a, se pare ca deriva ebraiculu Madian si grecesculu Midian.

(118) *Meragie*. In chartele geografice se scrie inócorrectu, Marraga.

limanu in campania cu armat'a sa, Sultanu Shah Kuli (119) vine la elu aprópe de Ersirumu, (120) si cerendu-i gratia se supune cu totulu protectiunei lui. Dupa aceea, mergendu de aci la Bagdadu, primesce o deputatiune de la regele Persiei, rugandu-lu umilitu de pace, care dupa mai multe conferintie in urma s'a si inchieiatu, si prin trens'a cetatile Van, Merash (121) si Musulu (122) s'au designatu de cetati frontiare ale imperiului ottomanu.

SE PRINDE UNU FALSU MUSTAFA

XLVIII. Pre candu imperatulu era ocupatu in'Asi'a, unu óre-care impostoru appare in Dobrudgia (123) sub falsulu nume de Sultanu

(119) *Shah Kuli*. Unulu din Chanii persiani, cari revoltandu-se au trecutulu la Solimanu. N'a fostu pentru alta renumitu, decátu numai pentru artea sa in musica. Esistu péné asta-di de la elu unele arii incomparibilu de frumóse, puse pe note pentru instrumente, despre cari dicu artistii musiciani, atátu cei din Turci'a cátu si cei din Persi'a, ca sunt inimitabile. Anume este un'a ce se numesce Shah Kuli Sakili cu echoulu husseinianu, si alt'a Kiupare in echoulu hisar: ambe in metrulu numitu Diveki.

(120) *Ersirumu*. Dupa etimologia, insémna tíera grecésca séu européna. Cáci Turcii numesce parti alle Europei totu ce este situatu dela Ersirumu spre apusu, dinpreuna cu Asi'a mica séu Auadoli'a. Dar' acestu Ersirumu este capital'a Armeniei mari, care é suppusa Turciloru, nu departe de confiniere Mediei, siése dile departare dela Trapesund'a, langa marea negra spre média-di. Acest'a é unulu diatre celle principali pasialicuri alle imperiului ottomanu, si nici nu se tramitte aici altu Pasia, decátu unulu dintre acei-a cari au privilegiulu de a purtá trei tuguri, adeca trei códe-de-calu.

(121) *Merash*. O cetate in Asi'a langa riulu Murasius, aprópe de Eufrate, intre Aleppo si Malatia.

(122) *Musul*. Dupa parerea unoru-a, este Ninive a anticiloru.

(123) *Dobrudgia*. Este o provincia situata dincóce de muntele Emu, si se estinde de-a-lungulu Dunarei de la Dristoru in Romani'a péné la gurele acestui fluviu. Tóta tier'a é numai unu siésu; o campia vasta, fara fluviuri, fara selbe; numai la estremitatea aprópe de Dristoru, este o padure, pe care Turcii o numesce *Delí Orman*, sén padurea nebuniloru. Locuitorii ei sunt de origine Turci, si au venitu aici din Asi'a, dar' asta-di se numesce Citaki, si sunt renumiti pentru singular'a loru ospitalitate. Déca trece vre-unu caletoriu prin satulu loru, fia acell'a de ori ce natiune ori religiune ar' fi, toti parintii de familii esu inaintea portiei, si in modulu cellu mai afabile ilu invita a intra in a loru casa, si a primi se siéda la mésa, si se mance din celle ce le-a datu dumnedieu (Acele sunt propriiele loru cuvinte de invitatiune). A-cella apoi, a carui invitatiune caletoriulu o a primitu, ilu tiene la elu trei dile cu cai cu totu, déca nu sunt mai multi de trei, si-lu ospeta fara vre-o recompensa, si

Mustafa, care adunandu-si o banda cam de vre-o patru-dieci ómeni depravati, a inceputu a devasta in módulu celu mai crudelu nu numai in Dobrudgia, ci in tóte provinciile invecinate. Imperatul era in departare cu multu mai mare, decâtu ca se póta infrêna in graba pe acestu impostore; dar' Baiazetu, alu siesilea fiu alu Sultanului, usandu-se de o stratagema admirabile, a sciutu se traga in cursa pe deceptórele, si prindiendu-lu l-a tramisu legatu in fera la tatalu seu. Prin acêsta fiulu a scapatu pe parintele seu de o mare grige, carele cugetá chiar' a tramite pe Mehemedu Pasia cu armat'a sa pentru a bate si a pune man'a pe falsulu Mustafa.

cu atáta curtenire si affabilitate, in cátu abiá se mai póte gasi acestei parechia in lume. Ei i punu mai nainte óua', miere (de aceste are tiér'a in abundantia), si pâne cõpta sub censusia. dar' care este fõrte fina si buna. E de insemnatu, ca ei pre-gatescu câte-o casutia anume pentru primirea óspetiloru, cu unu caminu in midi-locu, incungiuratu de tóte partile cu paturi. unde caletorii se potu face comodi dupa a loru placere. Fiindu ca nu au paduri cu lemne, asia incaldiescu in casa cu balegariu uscatu la sóre. Casele le facu din pétra, dar' fara varu si nesipu, in cátu parétii loru paru a fi mai multu unu aglomeratu de pietre, decâtu unu muru consolidatu. Dar' pentru a se assecurá contra frigului, ei bátu parétii pe din afara cu balega. Pentru a avea apa, isi facu fontani; dar' cari pentru siccitáta solului, trebue se le sape afundu péné la câte una suta de stenjeni (*). Tiér'a acést'a produce si cai fõrte iuti la fuga, pe cari Turcii i tienu de cei mai buni dupa caii moldovenesci. Eu amu trecutu adese-ori prin partile aceste, din cauza ca pe aici imi era calea din Moldov'a la Constantinopole; si voiu dar' ca cu acêsta ocaziune se relatezu ceea ce mi s'a intemplatu odata pe acêsta cale. Trageamu totdeauna la unu locuitoriu in satulu Ali-begu, unu omu fõrte cu vódia in satu si pre langa aceea si avutu. Amu ajunsu odata la elu chiar' in 22. Ialiu (**), diu'a de S-tulu Foca, si amu vediutu ca toti lucratorii lui (si avea preste una-suta de crestini la lucru preste anu), siedu idilicesce, fara lucru, ca in di de serbatória. Atúnci l-amu intrebatu: cum de acesti omeni nu sunt asta-di la lucru? Elu imi respunse: Sunt mahomedanu adevveratu, dar' nici candu nu voiu suferi ca omenii mei se lucre in diu'a acêsta. M'a prinsu mirare de aceste cuvinte ale lui, si l-amu intrebatu mai departe: ce, póte este asta-di serbatória la voi? Elu a surrisu, si apoi imi dise: «Me miru, cá voi cá crestini, nu sciti ca asta-di è diu'a St-lui Foca». Si ce aveti voi — i diseiu—cu diu'a St-lui Foca? — «O! amiculu meu—imi replicá elu— cumu vorbiti voi asia! Acestu santu, prin miraculele sale a datu probe sufficiente intre noi despre puterea sa. Asculta. Anca de la strabunii nostri a renasu la noi acêsta scire, ca ómenii nostrii, cari nu sciáu nimica despre serbatori'a St-lui Foca, au tramisu in diu'a acést'a pe lucratorii crestini la recolt'a bucatelor de pe campu, si cu tóte ca acesti-a le-au facutu obiec-

(*) Orgii dela grecesculu Ὀργια *Tr. Rom.*

(**) Dupa calendariulu vechiu *Tr. Rom.*

SOLIMANU VINE CU O FLOTA INTRU ADJUTORIU FRANCESILORU

XLIX. Pe acestu timpu se incinsese de nouu resbellulu între re-gii Spaniei si Franciei, în care regele francesu (124) vediendu ca sôr-tea nu-i favoresce, si inimiculu ilu strimtôra, a cerutu de la impe-ratulu acumu a dou'a ôra se-i tramita adjutoriu. Solimanu, care credea ca nu trebe se refuze nici o rugare a aliatului seu, tramite pe Carli Elibeg (125) cu o flota mare contra Spaniei. Elibeg ne ga-sîndu nici o resistentia pe mare, devasteza còstele spanice si unele insule de prin pregiuru; aduna spoliatiuni immense, face o multi-me de captivi, si pune focu la totu ce n'a potutu lua cu sine. Acêsta procedere a fostu caus'a, ca Spaniolii temendu-se ca Elibegu le pòte face anca si mai mare stricatiune, si-au retrasu trupele din totu loculu si le-au tramisu în contra lui; dar' chiar prin acêst'a, armat'a francesa sub comand'a lui Corbon, (126) a repurtatu o completa vic-

«tiunea, ca este diu'a St-lui Foca, ei totusi i-au fortiatu prin bataia a face ce le-au «poruncitu. Crestinii bietii, n'au avutu ce face, decâtu a se supune chiar si în «contra voiei lor, si au mersu si au încarcatu carale cu grânele domniloru. Dar' «ce se intempla întorcându-se catra casa? Unu omu betranu, venerabile prin etatea «sa, le ese înainte cu o faclia aprinsa în mana, si infruntandu pe lucratorii crestini «ca i-a profanatu serbatori'a, pune focu la carale cu grâu. Flacar'a se întinde cá «fulgerulu, preste totu tienutulu si pface în cenusia nu numai bucatele ce erau «anca pe campu, dar' și acellea ce le carrasera degiá acasa. Asiá parintii nostri, înve-tiandu minte din acêst'a perdere, si-au propusu a tiené acêsta serbatória chiar cu «aceeasi religiositate, cu care o tienu crestinii, si a se abtiené în acea di de la ori «si ce lucru. De candu tienemu si noi la acestu votu alu proto-parintiloru nostri, «nu ne aducemu aminte cá se se fia mai intemplat unu asemenea focu ».

(124) *Regele Francesu*. Acesta é Franciscu I., care prin resbellele continue cu Carolu V., a datu ocaziunile celle mai bine-venite lui Solimanu de a cuprinde re-gatulu Ungariei.

(125) *Carli Elibegu*. Acesta pare a fi fostu unu vechiu admiralu, dar' nu pare a fi fostu investitu cu dignitatea lui Çapitanu Pasia. Dupa numele de Carli s'ar poté con-iectura ca a fostu unu cristianu renegatu.

(126) *Corbon*. Dupa tóta probabilitatea, acesta pare a fi Carolu Ducele de Bourbon, generalu în armat'a imperatorelui Carol V., care revoltandu-se contra Franciei, a trecut în urma la acesta. Este în usu la Turci de a confunda fôrte adese-ori nu-mile generaliloru crestini. În catu pentru acêsta batalia, nici istoriografi germani, nici cei francesi, nu facu mentiune despre ea; pentru aceea, io tare credu ca acêst'a este numai o fictiune a francesiloru, pentru a aducc pe Solimanu se le stea cu atâtu mai tare într'adjutoriu. O apucatura de care se servescu ei în Constantinople fôrte

toria asupr'a Spanioliloru, lasandu acesti-a, precumu se spune, patru-dieci de mii de morti pe campulu de lupta.

TRAMITE O ALTA FLOTA IN HURMIUS

L. Solimanu, incuragiatu prin acestu succesu, tramite o alta flota sub comand'a lui Peri Reis in Hurmius (127), spre a devasta còstele acestui regatu; ceea ce acestui-a i-a si succesu la inceputu, câ-ci depredandu tôte provinciile maritime ale regatului, si incarcandu-se de spoliatiuni, se întorce cu aceste la Constantinopole. Dar' precandu naviga, precumu credea elu, in cea mai mare siguritate pe marea egiptiaca, dintrodada se vede urmaritu de flot'a inimica, care atacandu-lu, fiindu-ca vasele lui erau separate, ilu bate, si o parte din vase le cufunda in mare, altele le prinde, mai alesu cele ce erau fòrte incarcate cu spoliatiuni; dintre nâile cele usiòre au scapatu unele cu fug'a; intre acestea era un'a, alu carei comandante era Seid Ali Capudanu. Acesta readunandu naile disperse, ce séu nu luasera parte in bataia, séu scapasera cu fug'a, reataca flot'a inamicului chiar pre candu se retragea in disordine, si prin o rara schimbare a fortunei remane superioru, si innéca o multime de nâi de ale inamicului. Cu modulu acest'a armele lui Solimanu au avutu bunu succesu atâtu pe mare câtu si pe uscatu, si o mica perdere printre ele nu era decâtu nuntiulu de o victoria si mai mare. Si intr'adeveru ca totu pe acestu timpu Toigun Pasia, Beglerbegulu de Bud'a, a occu-

adese-ori, precumu o cunoscu din esperienti'a ce amu facutu pe timpii mei chiar acolo fiindu.

(127) *Hurmius*. Turcii dau acestu nume la doue tieri si la dóue mari; tierile sunt-Portugali'a si insul'a Ormus (*Ἰρμουζα* la Ptolomeu); ér mârile sunt: marea portuge-sica si golfulu persicu, fiindu ca intr'amenduóe se gasescu perle, ce la Turci se numescu Hurmius. Este in generalu cunoscutu, ca Turcii au avutu o flota mare in cursu de lungu timpu in marea rosia, numita la ei Bahrul Kulzum, séu mai usitatu Suveid Dengi-isi; se scie si aceea ca Selimu a incercatu a uni marea rosia cu marea mediteranea, de la care propusu alu seu nici nu a desistatu, péné cându canalulu acumu pe aci pe aci terminatu, nu s'a implutu pe neasteptate de nesipu. Pentru aceea ar' trebui se credu, ca aci é vorb'a despre golfulu persicu, déca nu s'ar' dice ca flot'a s'a intorsu la Constantinopole. Dar' acést'a nu se pôte fara ca se nu incongiure tóta Afric'a, ceea ce inse Turcii ne cumu se ó fia a facutu, dar' nici n'au incercatu-o nici odata.

patu de la crestini trei cetati, (128) si a facutu o multime de captivi. De alta parte Salih Pasia, gubernatore de Dgesair, (129) suppune cetatea Bidgiane, (130) si alte trei castele in Spani'a.

MAI TRAMITE O ALTA FLOTA FRANCESILORU INTE'ADJUTORIU

LI. In anulu Hegirei 963 se presenta lui Solimanu o noua ocaziune pentru a-si castiga gloria. Francia Padishahi, fiindu-ca succesulu contra Spanioliloru nu a fostu asia precumu elu ar' fi doritu, cere acumu a trei'a óra dela Solimanu flota intru adjutoriu. Solimanu se bucurà fórte, ca póte se franga unu ou cu altulu, fara a se vatema la mana, si implinindu cererea regelui, tramite pe Capudan Piiale Pasia (131) cu o flota mare in marea spanica, spre a fi intr'adjutoriu flotei franceze. Piiale esecuta ordinele imperatului cu multu

A. 963

I. C. 1555

(128) *Trei cetati*. N'amu cetitu anca nicairea numele loru.

(129) *Dgesair*. Séu cu articlu El Dgesair (*); in chartele geografice se numesce Algiru séu Algeri'a. Este suppusa Turciloru, dar' se guberna dupa legile sale proprie, ca si Tunisu. Este inse obligata a da Sultanului in timpu de resbelu siese pênè in optu mii de soldati. Èr' candu Sultanulu are pace cu Venetianii si cu celelalte state crestine, atunci ea este libera de la ori ce obligatiune façe cu elu, si póte se continue deprinderea piratagiului, chiar' precumu facu cavalerii de Malta printre crestini. Ei au unu Pasia, pe care ilu tramite loru Sultanulu; dar' acestu Pasia nu póte se faca nimicu de capulu seu, precumu se face in alte locuri. In câtu pentru subsistenti'a sa, precumu victuale, imbracaminte si alte necesarie, elu este in abundantia prevediutu de catre locuitorii tiei; dar' afara de acestea, elu nu are nici dreptu, nici putere de a pretinde alte lucruri in numele imperatului. De multe-ori se intempla ca locuitorii ilu destituie din propri'a loru auctoritate; dar' pentru a salva onórea curtiei ottomane, ei ilu accusa la Sultanulu ca se pórta reu, si ceru altulu mai bunu. Curtea nu apróba acósta procedere, dar' se uita printre degete, si temendu-se se nu provóce vre o revolta, condamna totdeauna pe Pasia, si da dreptu locuitoriloru din Dgesair.

(130) *Bidgiane*. Probabilmente este Nizza, unu castellu in Piemontu, pe care Francesii cu adjutoriulu Turciloru l-au ocupatu chiar' pe acestu timpu (

(131) *Piale Pasia*. Unu mare-admiralu fórte renumitu la Turci, care a facut o piatia si o Giamia in Constantinopole, care si asta-di se vedu.

(*) Dupa D'Herbelot, cuventulu Dgesair, in limb'a arabica se scrie Gezair séu Kes-sair, care dice elu, ca este unu cuventu corruptu din latinesculu Cacsarea, si ca Algiru este antic'a Iulia Caesarea, capital'a acelei parti a Mauritanici, care la Romani se numia Caesariensis, pentru a o distinge de celelalte duòe provincii mauritane, adeca de Tingitana si Sitifensis. *Tr. Angl.*

(**) E mai probabile ca autorulu intielege aci Bugia in Afric'a, pe care o au reocupatu Turcii de la Carolu V. *Tr. Franc.*

zelu, si in unire cu flot'a francesca cuceresc Misina (132) Ridge (133) si Marioca (134), si alte mai mici trei insule vecine (135); si lasandu apoi a devasta tôte còstele Apuliei, in spre tòmna se întorce la Constantinopole incarcatu de bogate spoliatiuni.

FACE NOUE LEGI IN STATU

LII. Dupa-ce Solimanu consolidà asia imperiulu seu, si ilu in-tari de tôte partile, a datu respiriu soldatiloru sei, si apròpe diece ani a intrebuintiatu pentru a introduce ordine mai buna in trebile civili ale statului seu. Prim'a sa ingrigire a fostu, se termine construirea Giamiei, la care cu trei ani mai nainte pusese fundamentele; si care intr'adeveru, ca e facuta cu o frumsetia atâtu de alésa, in câtu, pre langa S-ta Sophia, precumu opiniunea publica crede, ea nu mai are parechia in lumea întréga; si se numesce de la numele seu Suleimanie (136). Dupe aceea, vediendu ca multe lucruri atâtu la curte câtu si in imperiu mergu neregulatu, si ca incurcatele gra-

(132) *Misine*. Messina in Sicili'a (*).

(133) *Ridge*. Regium Iulium (**) in Calabri'a. Turcii mistifica (cam cumu facu ei de comunu), punendu Messin'a si Ridge in Spani'a.

(134) *Marioca*. Acést'a este insul'a Maiorca, cea principale dintre tôte insulele balearice,

(135) *Trei insule vecine*. Aceste póte ca suntu: Minorca, Ivica, si Formentera. Dar' acést'a este numai o simpla coniectura.

(136) *Suleimanie*. Acestu templu e locatu pe o culme ce càuta spre portu, si e construitu cu atât'a arte si elegantia, in câtu nici unu altu edificiu nu se póte compara cu elu. Amu auditu acésta affirmandu-se nu numai de la Turcii, ci si de catra strain din differite-tieri. Nici ca este vre-o mirare, ca acestu edificiu este atâtu de frumosu, candu s'au pusu si aplicatu aici nu numai pietrele de marmora si resturile ruineloru de la Troad'a, ci anca totu ce au gasitu pretiosu si raru in structurele antice ale greciloru, prin cari Turcii, nebunii de ei, isi imaginau a-si face nume immortale. Patru turnuri adornéza acestu templu. dintre cari duóe suntu cu câte trei sherife, séu balcòne ori coridòre, de unde se canta si se anuntia Esanulu; ér' celalalte duóe turnuri au numai câte duóe balcòne. Presedintele collegiului de pre langa acésta beserica are precadentia inaintea tuturoru celorlalti, si din acestu officiu inaintéza imediatu la dignitatea de Mevla.

(*) N'amu aflatu ca Turcii ar' fi ocupatu acésta cetate. Dar' este *Massa* langa sinulu neapolitanu, care dimpreuna cu *Sorrento* au fostu devastate de catra Turcii la anulu 1558, dupa ce mai nainte cetatea *Reggio* avu aceeași sòrte. Vedi Giannone. Istori'a Neapolei, Tomu IV, pag. 161. *Tr. Germ.*

(**) Reggio in Calabri'a *Tr. Rom.*

duri de officiuri causéza certe si discordine între officiali, a facutu noúe regulamente atátu civili câtu si militari, dandu-le putere de lege obligatória pentru întregu poporulu musulmanu, si regulandu asia ierarchi'a atátu la curte, câtu si in statulu civile si in celu militariu. Dar', de si armele lui Solimanu durmiau, nu durmi'a in sa spiritulu seu; elu, asemenea berbecelului impungétoriu, se retrase numai pentru a da inamicului seu o pocnitura cu atátu mai vehe-menta. Elu observase adeca in espeditiunile din urma, ca imperiulu germanu este cu multu mai tare, de câtu ca se-lu póta resturna numai cu potcove de cai morti, ci se ceru preparatiuni mai mari si timpu mai lungu, pentru a poté distruge murii ce-lu apéra. Pentru aceea, in cursulu acestoru diece ani, elu a facutu cele mai mari preparatiuni bellice, a reimplutu cu bani thesaurulu desecatu, a adunatu truppe din tóte partile; si candu tóte aceste au fostu gata, se resolvi a esecuta planulu, ce afara de elu numai Muhamedu Fatih si-lu formase, dar' pe care si elu in vanu l-a incercatu degiá.

MOARE IN OBSEDIULU DE LA SEGÉTVAR

LIII. Cu scopulu acest'a, in anulu Hegirei 974, pléca cu armata puternica din Constantinopole la Adrianopole; si dandu de aici o parte a armatei sub comand'a marelui veziru Pertev Pasia, ilu tramite inainte pentru a ocupa Giul'a (137), urmandu-i elu mai incetu cu cealalta parte a armatei. Nimicu nu lipsiá acestei espeditiuni; ceea ce i lipsiá, era juvenilitatea lui Solimanu: etatea sa betrana erá degiá o pedeca in esecutarea intentiuniloru sale. Storsu de puteri, abatutu de betranetie, ajunge la Segétvar (138); aici pentru immensele fatigiuri, a fostu atacatu mai ántáiu de nisce friguri usióre, cari inse incetu cu incetulu se schimbaseru in frigurile cele mai réutatióse. Dó si imperatulu suferiá torture terribili, si abiá era sperantia de a se mai poté reinsanetosia, totusi, elu invincibile si totodata immortale in sufletulu seu, ordiná a impresora cetatea si a-i da assaltu. Dar' comandantele cétatiei facea o resistentia la care Solimanu nu se asteptase, si acést'a ilu atacá si mai multu in mor-

A. 943 ·
I. C. 1566

(137) *Giula*. Asia se numesce si asta-di in chartele geografice.

(138) *Segetvar*. Crestinii i dicu Sigeth.

bulu seu; pentru aceea in pré marea grige a sa pentru binele statului seu, ilu audia repetindu adese-ori esclamarea: « O! cetatea, « a carei vétra (139) trebe stérta; ea, nu é cucerita anca. » Dupa aceea, simtindu ca i se apropia ór'a mortiei, a redicatu manile spre ceriu, si pronuntia urmatori'a rugatiune: « O! Dumnedieule-á tóta « lumea (140), O! domnitoriule mare si domnu a tóte creaturele! « Eu umilitulu me rogu la sant'a ta marire, ai pietate de acésta óste « a credintiosiloru tei, si adjuta-le dómne, din mare mil'a ta, cá se « póta cuceri câtu mai curendu acésta cetate »! Dupa ce a pronuntiatu acésta rugatiune, si-a datu si sufletulu; si asia muri Solimanu in trei-spre-diece ale lunei Safer, anulu Hegiriei mai susu mentionatu.

MOARTEA LUI SOLIMANU SE TIENE IN SECRETU. CETATEA SEGETVAR ESTE CUCERITA

LIV. Marele veziru insciintiéza numai de câtu pe Selimu, care era pe atunci in Magnesi'a, despre mórtea parintelui seu, si-lu róga se vina câtu se póta mai in graba la armata. Intr'aceea elu tienea mórtea imperatului in secretu; si in numele acestui-a eshortá pe soldati a ocupa cetatea; si direge tóte lucrurile cu atáta perspicacitate, in câtu nime nu putea nici macar suspecta mórtea imperatului. La 18 alle aceleiasi lune, comanda assaltu generale, care adjutatu de unu focu (141) accidentale escatu in cetate, succese atátu de bine, in câtu garnisón'a pre langa tóte ca facea valorósa resistentia, in

(139) *Vétra*. Este o frasa turcósca, care insémna devastatiune si destructiune totale. Cáci de unde nu ese fumu, acolo nu locuiescu omeni.

(140) *A tóta lumea*. Turcii dicu ca Dumnedieu a creatu siepte-diece de mii de munderi (lumi): dar' ca acésta de acum'a va fi cea mai de pe urma. A fostu mare disputa odata intre invetiatiu turci asup'r'a acestei espressioni. Unii diceau ca nu se unesce cu doctrin'a ortodoxiei a dice: Dumnedieu a tóta lumea; pentru-ca este numai unu Dumnedieu, si acesta este Dumnedieulu Musulmaniloru; apoi mai diceau, ca a-lu numi domnitoriu alu buniloru si alu reiloru, nu convine cu sanctitatea lui. Altii din contra, affirmau contrariulu, si produceau unu pasagiú din Alcoranu, unde Dumnedieu se numesce domnu a tóta lumea. Acésta opiniune apoi a fostu aprobata de toti ecialalti.

(141) *Focu*. Turcii atribuescu acestu accidentu numai si singuru rugatiuniloru lui Solimanu, in urm'a caror'a cetatea nu a fostu ocupata prin forti'a armelor, ci prin unu casu miraculosu, placédu lui Dumnedieu a remunera cu gloria rugatiunile servului seu.

urma totusi, si in pucine óre, a trebuitu se céda si se succumbe bravurei soldatiloru ottomani. Acésta di memorabile pentru cucerirea acestei tari cetati, a fostu mai ilustrata anca prin noutatea ce chiar' sosise, ca Giul'a anca a capitulatu in acelasiu timpu.

SELIMU SE PROCLAMA IMPERATORE

LV. Intr'aceea Selimu dupa ce a primitu scrisórea vezirului, a plecatu cu cea mai mare graba la castre. Dupa sosirea lui s'a facutu in publicu cunoscula mórtea lui Solimanu, si Selimu a fostu in unanimitate proclamatu imperatore. Ér' dupa aceea, pentru a-si implini cea mai din urma detorintia catra remasitiile parintelui seu, Selimu a lasatu ca corpulu defunctului se se'puna pe unu caru auritu, si insocitu de tóta armat'a, ilu duce la Constantinopole. Pre candr au ajunsu aprópe de cetate, toti Ulemii, Esrafii (142), Mai marii tieriei, cu o multime immensa de poporu, vinu inaintea conductului funebrele, si intre cantari si invocatiunea numelui Dumnedieului Sikir si Tesbih, ilu petrecu cu totii pênê in cetate; aici depunu cadavrulu in curtea Giamiei fundata de insusi Solimanu, si care pórtá numele lui; apoi se tienù Nemas-ulu dupa regulele lui Imam Shafii (143), pentru care imperatulu insusi nu numai ca era fórte affectionatu, dar' anca purtá pururea cu sine pè Imam (144) Nakibulu Eshref, unulu din acésta secta. Dupa ce s'au terminatu tóte ceremoniele, cadavrulu s'a pusu in pamentu; si tuturoru pretiloru si monachiloru, cari pe acellu timpu au fostu in Constantinopole, s'a datu ordinu cá se faca Telaveti Coranu (145) in tóta diu'a de câte patru-dieci de ori, si acést'a patru-dieci de dile un'a dupa alt'a, cá asiá prin aceste rugatiuni mortulu se póta avé pacea sufletului seu. Selimu,

(142) *Esrafii*. Omeni de o víctia santa, séu mai respectuosi decâtu altii pentru dignitatea loru eclesiastica. Cuventulu Esraf se deriva de la sierif, santu. De aci numirile: *Kudsi-Sierif* Ierusalimu, si *Kiabei-Sierif* Mecca, etc.

(143) Vedi not'a 52 la § XXVII din acestu capitulu. *Tr. Rom.*

(144) *Imam*. Unu Εφημεριος, preotu care é chiamatu a face in tóte dilele rugatiunile publice. Cellu care servece la Sultanulu si face rugatiunile in present'i'a acestui-a, este tienutu in mare onóre, si spre distinctiune are titlulu de Imam Effendi.

(145) *Telaveti Coranu*. Recitarea Coranului intregu; ceea ce este in usu a se practica asupr'a mormentului defunctului; chiar' precumu la noi se cetesce in asemenea casu psaltirea si noulu testamentu.

fiulu seu, mai lasà anca a se face inaintea Giamiei unu Mihrab (146) si asupr'a mormentului una Turbe mare de marmura, care pênê in diu'a de asta-di este cercetata de musulmani cu cea mai mare pietate; cà-ci ei credu tare, ca Solimanu a fostu unu favoritu fôrte mare alu ceriului; si acêsta din cauza ca elu nu numai ca si-a perdutu viêti'a in obsediunea de la Segetvaru, si ca prin urmare este unu Shehiv (147), dar cà elu a fostu si unu Gassi (148), fiindu ca sub conducerea reliquiiloru sale s'au cuceritu duõe cetati, si s'au adnectatu imperiului ottomanu.

CALITATILE LUI SOLIMANU

LVI. Acêst'a a fostu viêti'a si acêst'a domnirea lui Solimanu, principe de o inima eroica si invincibile, de o valóre si prudentia mare, si atátu de patientu in supportarea greutatiloru legate totdeauna cu espeditiunile bellice, in câtu ti se pareu ca din aceste se nutresce si se intaresce. Afara de limb'a turcêsca, elu vorbea anca limb'a persiana si arabica, si in artea poesiei ce la Persiani se numesce Nasm (149), elu intrecea pe toti atátu prin elegantia câtu si prin ingenuitate. Victoriile sale in Persi'a, in Ungari'a, si pe mare, l-au fa-

(146) *Mihrab*. Insêmna atátu altariulu insusi, câtu si partea ce cade spre média-di a Giamiei. In câtu pentru cuventulu acesta Turcii au urmatóri'a istorióra. Unu anumitu poetu avea o concubina, pe care, de si palida, betrana, barbósca si sbircita, elu totusi o iubiá cu pasiunea primului seu amoru. Anicii sei i faceau critica pentru unu amoru atátu de insensatu. Elu atunci s'a pusu si le-a respunsu prin urmatoriulu distichu :

Gier Mescid ikildise ;

Nola Mihrab Ierindê.

Adeca : De si Mescid (sêu templulu) é ruine ;

Dar Mihrab (altariulu) sta anca bine.

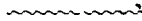
Inimicii sei indata ce audira acestu distichu din gur'a lui, l-au trasu in judecata pentru blasfemia, dicêndu si esplicandu versulu asiá, ca elu a comparatu faci'a cea sbircita a concubinei sale cu o beserica, ér acea parte a corpului ei, care era obiectulu pasiuniloru sale in tineretia, cu unu altariu. Judecatoriulu intr'atátu s'a infuriatu de acêst'a, in câtu a condamnatu pe poetu se-si pârda viêti'a.

(147) *Insemnéza* : martiru *Tr. Rom.*

(148) *Adeca* : invingétoriu, cuceritoriu *Tr. Rom.*

(149) *Nasm*. Unu metru poeticu, care occure adese-ori, mai alesu in Goranu ; pentru aceea ilu si tienu de o mai inalta elegantia, de câtu cumu sunt celelalte.

cutu renumițu ; dar' reformele ce a introdusu in justitia, si legile escellente , prin cari se tiene anca in flóre imperiulu ottomanu, i-a castigatu gloria anca si mai mare. Pentru aceste tôte i-au datu Turcii numele de Canuni. Elu a domnitu imperiulu ottomanu patru-dieci si unulu de ani, si a traitu siepte-dieci si patru. A avutu siepte fii : Muradu , Abdullah , Mehemedu , Mustafa , Selimu , Baiazetu , si Sihanghir , cari toti afara de Selimu , succesorele seu , au muritu mórtea nenaturale inainte de mórtea parintelui lor.

Domnitori in Europ'a, contimpurani cu Solimanu I., au fostu :

In Germani'a : Carolu V. 1519—1558., si Ferdinandu I., 558—1563.

In Angli'a : Eduardu VI. 1546—1553. ; Mari'a 1553—1558. ; si Elisabeth'a 1558—1602.

In Franci'a : Franciscu I. 1525 — 1547. ; Enricu II. 1547 — 1559. ; Franciscu II. 1559—1560. ; si Carolu IX. 1560—1574. *Tr. Angl.*

ISTORI'A

DOMNIEI LUI SELIMU II.

SUPRANUMITU MEST (1)

ALU UNSPRE DIECELEA IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU V. DIN CARTEA III.

SELIMU SE PROCLAMA IMPERATORE

I. După moartea lui Solimanu nu era altu fiu alu seu, decatu singurul Selimu care se-i succéda pe tronul ; si care pe acestu timpu se tinea in Amasi'a , precumu amu vediutu mai in susu (2). Elu a plecatu de aici in nóue-spre-diece ale lunei Rebiul-evvel, anulu Hegirei 974., in care domniá chiar' planet'a lui Merrich (3), si ajungându

A. 974

I. C 4566

(1) *Mest.* Adeca ; betivu ; supranumitu asiá, pentru că era fôrte dedatu vinului si beuterei ; si acést'a era plăcerea lui cea mai mare. Dar' cu tóte ca era dădatu acestui vitu péné la estremu , totusi se dice , ca nici-odata n'a intermisu de a-si face rugatiunile usitate in tóta diu'a. Mai sunt apoi alti istoriografi , cari nu voiescu a lipi acésta péta rusinósa pe faci'a unui imperatore atátu de celebru, si dicu , ca elu n'a avutu nici de cumu patim'a betiei, ci de multe-ori a fostu rapitu de óre-care enthusiasmu divinu , si pentru-cá poporul se nu-lu suspecteze de hypocrisia, elu insusi spunea ca nu e enthusiasmu divinu, ci numai o betia, vóindu astfelu mai bine a-lu tiené de betivu decâtu de unu hypocritù. Dar' aceste sunt vorbe, cu cari se póte amagi numai lumea ignorante.

(2) La capulu precedentu §. LIV, unde inse nu se dice Amasia, ci Magnesia *Tr. Rom.*

(3) Marte. *Tr. Rom.*

la Constantinopole, s'a suitu pe tronulu parintelui seu. In diu'a urmatória, toti mai-marii imperiului, urmandu datinei, s'au prezentatu in mare doliu (4) la curte, si manifestandu-si omagiile loru catra no-ulu imperatore, totodata ilu consolara in cele mai alese cuvinte pentru mórtea parintelui seu.

ARMAT'A ANCA I SE INCHINA

II. Trei zile in urma, pléca cu vre-o câte-va persóne din Constantinopole spre Segetvar. Dar' in acelasiu timp marele veziru Mehemedu Pasia a ocupatu cetatea, si lasandu acolo o buna garnisóna si-a trimisu armat'a in quartire de iérna, si ajunsese degiá péné la Belgradu, tienendu sub totu timpulu acesta mórtea imperatului in secretu (5). Chiar' pentru acést'a, soldatii s'au turburatu candu au vediatu ca Selimu a ajunsu aici atâtu de iute si atâtu de neastep-tatu; si fiindu ca erau ingrigiati, nu cumu-va Selimu, la esemplulu avului seu de acelasiu nume, se fia facutu ceva injuria parintelui seu: au cursu cu totii la arme. Dar' dupa ce li s'a spusu in modu autenticu, ca Solimanu au muritu mórte naturale, ei anca au primitu cu totii pe Selimu de legitimu succesoru la tron, l-au recunoscutu de alu loru suveranu si s'au suppusu lui.

SELIMU FACE PARENTELUI SEU INMORMENTARE SPLENDIDA

III. Dupa aceea Selimu a lasatu se se faca tóte preparativele ne-

(4) *Doliu*. Mai inainte era in usu a se observa celle mai mari solemnitati la mórtea unui imperatore turcu, si a alege celle mai distincte colori in vestmintele de doliu. Asta-di tienu doliulu in vestminte rosie si numai trei zile, dar' nici acést'a nu è de rigóre, si dupa trei zile éراسi se inbraca cu totii in vestmintele loru usitate.

(5) *In secretu*. Atátu scriitorii crestini câtu si turci affirma in unanimitate, ca marele veziru in cursu de patru-dieci-si-un'a de zile a tienutu in secretu mórtea lui. Solimanu, si anume péné la sosirea lui Selimu in Belgradu. Lectorele, care nu cunósce datinele Turciloru, va crede ca acést'a este imposibile intre atâte mii de soldati; dar' nu va dubita acell'a, care cunósce tacerea mai multu decâtu pithagorica ce observa turculu in intrulu curtiei osmanice. Nime nu pronuntia acolo unu cuventu, afara de casulu candu i se demanda; nime nu vorbesce aici unulu cu altulu; nici nu cutéza óre-care a stranuta séu a tusi, ori câtu stranutarea séu tus'a l'-ar ghidili. Candu vre unulu vrea se comunice altui-a ceva, o face in limb'a mutiloru, prin semne. Nici unulu din domestici nu pórtá papuci, si ambla numai in vervulu degeteloru, si atâtu de linu si cu grija in catu abia lé audi pasii chiar' si candu mergu in fuga. Care ar' face cea mica rumóre, se punesce fórte aspru.

cessarie pentru immormentarea parintelui seu, si s'a intorsu la resiedinti'a sa imperiale. Aici, dupa ce s'au terminatu ceremoniele funebrali, a fostu confirmatu din nouu pe tronu de catra tôte auctoritatele si staturile tierei, si apoi a celebratu victoriele parintelui seu cu unulu din cele mai splendide triumfe. Dupa aceea a distribuitu Ienicerciloru si Spahiiloru Baksisiulu (6) séu darulu usitatu; ér' Ulemiloru si celorlalti preoti, cari au facutu officiu lu funebrale la immormentarea parintelui seu, le-au impartitu bani si vestminte de metase.

BATE PE REBELLII ARABI

IV. Intr'aceea, arabianulu Beni Omeru (7) Ulian Ogli, audindu de mórtea lui Solimanu, si-a luatú curagiulu nu numai de a scutura jugulu ottomanu, dar' anca si de a indemna pe vecinii sei a se al-

(6) *Bacsisiulu*, adeca daru, ce de comunu se da soldatiloru cu ocasiunea instalarei unui nouu imperatore. Fie-care Ienicieru (si sunt patru-dieci de mii de ei) capeta câte dóue-dieci de taleri, si unulu fie-care din cinci-spre-diece mii de Spahi, câte dóue dieci-si cinci de taleri. Câte-odata Sultanulu, candu are placere, le immultiesce soldalu lorú quotidiann câte unu aspru; dar' acésta se intempla fórte arare-ori, si cellu multu in casulu candu Sultanulú are necesitate de a-si castiga favorea soldatiloru sei.

(7) *Beni Omeru*. Fiiú séu posteritatea lui Omeru, cari sunt unulu din triburile arabiane vagabunde prin desertele Bagdadului, si cari n'au nici-o locuintia permanente. Câte-odata sunt suppusii imperiului ottomanu, si platescu gubernatorelui din Bagdadu in totu anulu unu tributú fórte considerabile in bani din productulu lorú de curmale, care este singurulú lorú sorginte de avere. Dar' de multe-ori ei se revolta, si petrundu cu devastatiunile lorú péné prin suburbiile cetatiei Basre. Sub domni'a lui Mustafa Sultanulu, ei au nevalitu prin surprindere chiar si asupr'a cetatiei Basre, si au rémasu domni asupr'a ei aprópe duoi ani. Dar' dupa aceea, Daltaban Mustafa Fasia, gubernatorele Babiloniei, i-au allungatu de acolo, si au stirpitu mai totu tribulu, omorindu preste trei-dieci de mii de ómeni, alle caroru capete apoi lea-a espusu inaintea lui Capudgi Basi Badtal Ismail, pe care imperatulu ilu trimisese anume pentru acést'a. Prin acésta victoria, Daltaban Mustafa Pasia si-a castigatu mare reputatiune la imperatulu, in cátu puçinu dupa aceea a fostu inaintatu la dignitatea de mare veziru. Dar' acésta inaintare a fostu si perirea lui. Cá-ci, abia dupa trecerea a trei luni de dile, Mufti a redicatu accusa de rebelliune contra lui, si, de si innocentu, a fóstu punitu cu perderea vietiei. Acestu actu de crudelitate a datu nascere in scurtu timpu unei conjuratiuni, ale carei urmari au fostu detronarea Sultanului Mustafa, si uciderea lui Mufti (unu casu acesta, ce fórte arare-ori se practica intre Turci). Dupa detronarea lui Mustafa, coron'a imperatésca a fostu data lui Achmedu, Sultanului asta-di regnante (*).

(*) A se vedé Partea II.

A. 975
I. C. 1567

tura jugulu turcescu, dara a induplecatu si pe vecinii sei, ca unindu-se cu elu se'i dea ajutoriu rebelliunei sale. Asiá face invasiune in tienutulu Bagdadului, si-lu devasta in modulu celu mai crudele. Dar' cutediatoriu n'a potutu se remana lungu timpu nepunitu. Că-ci Selim informanduse de procederea lui, a ordinaru numai decātu gubernatoriloru de Bagdadu, Basre (8) si Shehresul (9), a aduna unu numeru bunu de Ieniceri pre langa trupele din acele tienuturi, si se mérga a cauta pe acei rapitori. Ordinulu lui Selimu a fostu la momentu esecutat: arabii vagabundi prin desertele Basrei, au fostu atacati, batuti, respiti si alungati, si tienutulu i s'a restituitu tranquilitatea sa de mai nainte. Totu in acelu anu Selimu a terminatu unu podu (10) care-lu incepuse parintele seu cu cinci ani mai nainte, nu departe de Constantinopole.

INCERCAREA DE A LEGA DONULU CŪ VOLGA, NU SUCEDE

V. Intr'aceea era necessariu unu-nouu rebellu, ca virtutea osmanica se nu se tocésca sub lips'a totale de ocupatiune. Dar' cu imperatulul Germaniei s'a inchieiatu pace numai acumu de curêndu, si nu era nici-o cauza de a rumpe cu elu. Shahulu Persiei era singurulu principe, contra carui s'ar' poté întórce armele ottomane, fiindu ca elu prin invasiunile sale continue se parea a fi datu justa causa la resbellu. Dar' érasu Selimu se ingrozíá de difficultatile de a poté penetra prin acelea locuri de o parte, ér' de alt'a vedea ca chiar pentru acésta, nu pôte se-si transporte acolo tóte munitiunile bellice si

(8) *Basre*. Balsora, numita inainte de acést'a Bostra; in chartele geografice se pune de comunu la gur'a Eufratelui, dar' fórte erronatu, căci ea este situata cale de sicse dile in susulu acestui fluviu. La gur'a Eufratelui e situata Curm'a, cea mai insemnata cetate mercantila in orientu, dar' care geografiloru din căti cunosc eu, a ramasu cu tótlulu necunoscuta.

(9) *Shehresulu*. Acést'a este o cetate si provincia fórte cunoscuta in Asi'a. Pasi'a de aici are privilegiulu de a purta trei tuguri. Dar' acést'a numai atáta insemnéza la Turci, ca unu Pasia care e transferitu dintr'unu altu pasialicu in pasialiculu de Shehresulu, se considera că si candu ar' fi tramisu in esiliu si condamnatu la eterna paupertate.

(10) *Podu*. Acestu podu este edificatu preste laculu Buiuk Cekmege, unde acesta, langa unu satu de asemenea nume, se vérsa in marea marmora, distantia de duée óre de la Constantinopole. Intregu podulu este construitu din pótra cioplita, si are in lungime duée-mii de pasi; opera intr'adeveru demna de unu imperatu. Hu-

provisiunile necesare, fara de cari sciá bine ca numeroase armate ale antecesoriloru sei s'au fostu ruinatu cu totul. Pentru a preveni aceste obstacule, a trãmisu o truppa de soldati preste marea négra la Kiefe (11), si a datu ordinu catra Chanulu Crimeei ca se adune pe lucratorii din tóte triburile tartarice, si punendu-se cu ei in corturi, langa fluviulu Essel (12), intr'unu locu ce nu este departe decatu siesé mille italiene de la fluviulu Teri (13), se faca prin ei unu canalu care se împreune aceste duóe fluviuri. Elu spera cá reusindu acestu planu alu seu, va poté trece fórté usioru din marea négra prin Maille (14) Teri si Essel, in marea caspica, si precumu Persianii nu au acolo nici-o flota, se va poté transporta fórté usioru cu o armata

dai, unu poetu renumitu de pe acelu timpu, a lasatu o inscriptiune in versuri fórté elegante, adresata Sultanului, care si asta-di se vede taiata intr'o pãtra de marmore, si care, pre cátu mi-aduca aminte, este urmatóri'a :

Bashadi bu dgisri, olmadan temam,
Kildi asmi sui Gennat, Errahim.
Ghiendi Sil hakk Schah Sultan Selim,
Itti teknil, oldi bu gisr asim.
Didi Tarichin Hūdai olseman,
Iapti Ob usre bu Gisri Scheh Selim.

Adeca

Elu (*) incepù acestu podu a-lu edifica ;
Dar plecà la ceriu inainte de a-lu termina.
Fericitulu Schah Selimu, care i-a urmatu,
Implini lucrulu, și podulu l-a terminatu.
Hūdai, poetu pe acellu timpu, semnà anulu,
Candu Selimu, preste apa-a terminatu podulu.

Din acestu din urma distichon, dupa ó computatiune, ce la Turcii se numéscé Ebged, ese numerulu anului Hegirei 974.

(11) Adeca Caffa, mai inainte Theodosia. *Tr. Rom.*

(12) Adeca Volga, odinióra Rha. *Tr. Rom.*

(13) Séu Tanais, vulgo Donu. *Tr. Rom.*

(14) *Maille*. Cu numele acesta numiau Turcii mai inainte marea meotica (Palus Mœotis) ; precumu concludu io chiar din insesi vorbele istoricului, acés'a nu pôte fi alta, decâtu o coruptiune din cuventulu Mœotis. Dar' asta-di Turcii numescu Maille acellu golfu de la marea négra, care spala Ociakovulu, numitu la antici Olbiopolis. Incatu pentru marea meotica, ea la Turcii se numesce asta-di Azak Dengisi, adeca marea de Azovu; ér' Bosforulu, numitu la antici si Cimmericus, Turcii lu numescu Ghierci Taman Bogasi. Osmanu Pasia, marele admiralu alu Turciloru, dupa-ce Russii au fostu ocupatu Azovulu, au inchisu Bosforulu cu duóe fortaretie ; cari déca mi-aducu bine aminte, la Greci se numiau mai de multu *Nimphaeum Cimmericum si Tauricum*.

(*) Adeca Solimanu, parintele lui Selimu.

in Shirvanu, si va poté fara multa difficultate a supune tóta Persi'a. La acésta opera póte ca i-ar' fi succésu tóte dupa dorinti'a sa, déca supremulu domnitoriu a tóta lumea ar' fi sufferitu, ca margi-nile ce le-a pusu elu insusi acestoru riuri, se le póta schimbá pute-rea omenésca. Chanulu Crimeii indata ce a primitu ordinulu Sulta-nului Selimu, s'a pusu pe cale si trecéndu prin Aisderchan (15 si 16) au ajunsu, la locul destinat, unde s'a apucatu de lucru; dar' abia ce a facutu a trei'a parte din canalu, a trebuitu se desiste dela continu-area lucrului, căci lucratorii infestati prin ploile continue si prin venturile reci, si suferindu de lips'a provisiuniloru, muriau de fóme si de frigu. Dar' cu tóte aceste nefericiri, espeditiunea intreprinsa cu acésta ocaziune totusi a avutu si folósele sale, si anume, ca trei-dieci de mii de tataru nigaiani (17), cari pên'acumu au fostu suppusi imperiului rusescu, au trecut la ottomani, si s'au asediatu cú tóte familiile loru in Criméa, in localitati designate anume pentru ei. Dupa acésta nefericita intreprindere a lui Chan Kirim (18) Turcii s'au intorsu la Constantinopole.

SELIMU SUPPRIME REBELLIUNEA IN IEMEN

A. 977

VI. Chiar' pe acestu timpu, Muttahir, Sherifulu regatului Iemen,

I. C. 1569

(15) *Aisdercan*. Unu regatu fórté bine cunoscutu in Tataru'a; asta-di este suppusu Russiloru, si in comunu se numesce Astracanu. Acestu cuventu in limb'a persiana insémna locuinti'a Balauriloru scú domnulu Draconiloru; si s'a datu acestu nume locuitoriloru acelci tieri pentru natur'a loru feroce si selbatica. Dar' asta-di intr'a-tat'a s'au dedatu cu supunerea, in câtu nu se mai aude despre ei ca le-ar'mai veni in minte a-si revindică vechi'a loru libertate, chîar' nici cand li se da cca mai buna ocaziune pentru acést'a. Asiá, ce n'au potutu face armele lui Alexandru cellu mare, a facutu cnut'a si baltagulu Russiloru, si a imblanditu cu totulu natur'a feroce a acestui poporu. Ce nu póte face asupr'a spiritului ómeniloru, fric'a impreunața çu amórea!

(16) Traductorulu germanu scrie Esderchan. *Tr. Rom.*

(17) *Nigaiani*. Acestoru Tataru li s'au assignatu locuinte in Bessarabi'a intre Tataru budgeacani, unde péné si in di'oa de asta-di sunt presté optu-spre-diecc mii asiá numiti Tataru casaniani. Amu vediu pe fratii loru din imperiulu rusescu, si n'amu observatu nici-o differentia de limba, de façie, statura, si de datine între ei. Asia de afundu a placutu naturei a intipari semnele proprii in fia-care poporu, in câtu nici departarca locului, nici diversitatea climci, nu sunt in stare a le schimbá si cu atâtu mai puçinu a le sterge totalu!

(18) Adica Chanulu Crimeei. *Tr. Rom.*

cu vre-o căți-va arabiani, pe cari i atrasese în partea sa, nevălesce pe neasteptate asupra lui Muradu Pasia, care eră Beglerbeg în Iemen, și-lu nimicesce dimpreună cu tóta armat'a; și cu modulul acesta elibera regatul Iemenului de sub jugulu ottomanu. Selimu auidindu despre noutatea acestei rebelliuni, plinu de indignatiune ca s'a servitu de unu omu a tátu de imbecile, a datu ordinu lui Sinan Pasia (19), guvernatorului din Egiptu, ca se-si unésca trupele cu cele ale lui Osdemir Ogli (20) și se mérga împreună a lua isbenda asupra sangelui compatriotiloru loru. Acesti duoi generali intrunindu-si puterile, au esecutatu ordinulu Sultanului cu atáta diligenția, în cátu surprindiendu pe rebelli, i-au batutu și i-au resipitu cu totul, și au readusu totu regatul éراسi sub obedienti'a ottomaniloru. Dar' bucuri'a acestui fericitu succesu a fostu turburata prin unu incendiu repentinu, ce a eruptu indata la anulu urmatoriu în Constantinopole, și care a tienutu siepte dile cu atáta vehémentia, în cátu mai tóta cetatea s'a prefácutu în cenusia.

PROMITTE ADJUTORIU SARACENILORU IN SPANIA

VII. În anulu Hegirei 978., Saraceni cari au remasu în Spani'a, și cari sufferisera degiá fórte multu sub domni'a crestiniloru, au apucatu armele, au ocupatu Garb'a (21), și au proclamatu de rege alu loru pe Mansur din famili'a Beni Achmer (22). Si mai multu: ei au atacatu cu vigóre pe Spanioli, i-au invinsu, și le-au causatu multe

A. 978
I, C. 1570

(19) *Sinan Pasia*. Nu trebe confundatu cu unu altu Sinan Pasia, care a fostu mare veziru sub Selimu I., și care a caduutu în Batai'a cu Cercasianii (*).

(20) *Osdemir Ogli*. Cuventulu Osdemir dupa etimologia însémna: totu-din-feru. Elu era unu luptaciu fórte renumitu, și de o fortia atatu de extraordinaria, în cátu Turcii nu credu că a mai fostu, nici ca ar' mai poté fi altulu lui asemenea. Elu a fostu Samsonulu Turciloru. Nu sciu cu siguritate, déca înainte de acésta espeditiune a mai fostu elu unde-va guvernatore ori nu.

(21) *Garbia*. Séu cu articlu *El Garbia*, este unu regatu fórte cunoscutu, crestinii i dicu Algarva, și care este suppusu regelui Portugaliei. Se pare ca a primitu acésta numire de la situatiunea sa în pârtea oceanului occidentale; căci Garbia în limb'a arabica însemnéza cóssta occidentală.

(22) *Beni Achmer*. Unulu din famili'a vechiloru regi ai Saraceniloru, pe care Ferdinandu Catholiculu l-au alungatu din Spani'a. Dar' despre vicisitudinile lui nu găsescu însemnatu nimicu, nici la istoriografii turci nici la portugali.

(*) A se vedé not'a. 10. la Capu III din cartea III.

si mari perderi. Cu tóte aceste, ei vedeau bine ca sunt cu multu mai slabi, decâtu ca se póta resiste lungu timpu puterei Spanioliloru : asiá au tramisu delegati la Selimu, rugandu-lu se le dea ad-jutoriu contra acestora, ca contra unui inamicu comunu alu musulmaniloru. Selimu ocupatu cu ide'a de a cuceri Ciprulu, promitte a le da adjutoriu, inse numai dupa ce-i va succede acésta espeditiune; i eshórtá totodata, ca pênê atunci se remana in câtu se póte împreuna si nedespartiti, si se se tienă numai in stare de defensiva; dupa aceea dandu delegatiloru daruri fórté insemnate, i dimitte acasa.

FACE O INVASIUNE IN CIPRU

VIII. Inca inainte de a fi ajunsu acesti delegati acasa, Selim espedise degiá o armata numerósa sub comand'a marelui veziru Mustafa Pasia si a lui Capudanu Ali Pasia spre a cuceri insul'a Kybris (23), dandu ordinu cestui din urma a se tiené pe mare si a pazi ca invasiunea se nu póta fi impededata, ér' celui d'ântâiu, ca se tréca cu armat'a pe uscatu in insula, si se impresóre tóte fortaretiele. Mustafa incepù a impresora Nicosi'a (24), facéndu asalte vigoróse asupra ei. Dar' situatiunea locului si resistanti'a obstinata a garnisónei au redusu pentru acestu anu la nulla valórea ottomana, si a constrinsu pe marele veziru a schimbá obsidiunea in blocada, si a-si pune soldatii in quartire de iérna.

SI O SUPPUNE POTESTATIEI SALE

A. 979
I. C. 1571

IX. Dar' la anulu urmatoriu 979., Capudanu Ali Pasia, cu o flota reinnoita, cu munitiuni bellice si cu truppe nuóe sub command'a lui Pertev Pasia, pléca din Constantinopole, si ajungéndu in Cipru', reinnoiesce obsidiunea ce in anulu trecut nu succese; elu bombardá si prin subminari sparse si dirimâ murii cu atáta effectu, in câtu pre langa tóta aperarea obstinata a obsediatiloru, cetatea in urma totusi o au ocupatu prin assaltu. Cáderea cetatiei Nicosi'a a

(23) Cipru. *Tr. Rom.*

(24) *Nicosi'a.* Turcii o numescu Kibris, fiind-ca Nicosi'a a fostu prim'a cetate ce au cuceritu ei in insul'a Cipru; si de aci se vede ca au datu Nicosiei numele intregei insule.

trasu dupa sine capitularea a tóta insul'a. Căci vediendu ca nu pôte spera de nicaiurea vre-unu ajutoriu, Magus'a (25) mai antaiu, si apoi dupa ea celelalte cetati s'au predatu de buna voia gratiei cuce-ritoriului. Totu pe acestu timpu Kilidgi Ali Pasia (26), gubernato-rele din Gezair (27), ocupandu cetatea Tuness (28) de la Arabi, o ad-nectă imperiului ottomanu.

TATARII FACU INVASIUNE IN RUSSI'A

X. Intr'aceea , pe candu Turcii cu modulu acesta isi estindeau marginile imperiului in partea de catra média-di, pe atunci armele Tatariloru faceau progresse nu mai pucinu fericite in partea spre média-nópte. Príncipele loru, Devletu Ghierai Chanu, adunandu tóte hórdele scithice de sub imperati'a sa , a penetratu in Russi'a , si fi-

(25) Famagusta. *Tr. Rom.*

(26) *Kilidgi Ali Pasi'a*. Supranumitu *Sabia*. Acesta este care in Constantinopole in suburbiulu numitu Topchane séu Arsenalu, la tiermurea Bosforului, a edificatu o Giamia mare. Turcii protíndu ca elu , fara se scia cine-va inainte, a pusu fundamentele acestei Giamie, si o a ridicatu péné la primele ferestri intr'o singura nópte. In deminóti'a urmatória, poporulu trecundu pe acolo , si vediendu unu edificiu atâtu de spatiosu, pentru care nime n'a observatu ca s'ar' fi facutu preparativele necesarie de mai înainte : a denunsiatu lucrulu la Sultanulu , ca unu ce miraculosu. Imperatul a chiamatu la sine pe edificatorele, si l-a intrebatu: cumu i-a fostu possi-bile cá într'o singura nópte se faca unu lucru atâtu de prodigiosu? *Ér' elu a respunsu* : «Nu é oper'a mea , ci a imperatului ; căci selavii galereloru sale au facutu acellu e-dificiu ; intentiunea mea a fostu numai, se dau o proba despre desteritatea mea si «despre puterea imperiului ottomanu. Căci déca unu omu privatu pôte se faca unu «lucru ca acesta numai cu ajutoriulu acellora , cari sunt condamnati la galere, a-«tunci ce nu se pôte accepta se faca osmanii cu puteri unite contra inimiciloru loru?» Se dice ca prin aceste cuvinte Ali Pasia într'atátu si-a castigatu grati'a lui Selimu , in cátu nu numai ca l-a inaintatu la dignitatea de Pasia cu trei tuguri, ci anca l-a facutu admiralu a tóta ostea maritima , si l-a numitu gubernatore in Afric'a (*). Nu scimu cátu adeveru contine acésta istoria despre Ali Pasia ; atât'a inse sta, ca Turcii, dupa Chairudin Barbarossa, pe elu ilu considera de cellu mai bunu price-petoriu in lucruri maritime. Căci dupa ce Turcii au perdutu mai tóta flot'a la Le-panto, elu a fostu care intr'unu anu de dile a pusu maria'a osmana éراسي in picioru mai númeroasa si mai forte de cumu érá mai inainte.

(27) Algiru. *Tr. Rom.*

(28) Mai de multu Tremisia. *Tr. Rom.*

(*) Acestu passagiú ce urméza de aci péné in fine, traductorulu germanu nu-lu are. *Tr. Rom*

indu-ca nu i s'a facutu nici-o resistentia , a petrunsu pênê la capital'a (29) tierei , a devastatu totu tienutulu , si pe locuitorii cari n'au potutu scapa prin fuga , parte i-au ucisu , parte i-au luat cu sine , si apoi s'a intorsu la Crimë'a incarcatu cu spoliatiuni .

PERDEREA TURCILORU LA LEPANTO

XI. Dupa aceste victorii a urmatu cellu mai mare desastru pentru Osmani , ce a potutu ei resimti de la pierderea incercata sub Ildirim Baiazetu si pênê in diu'a de asta-di . Prin acést'a au aretatu fortun'a , ca nici-unu imperiu , fia ori câtu de mare si de tare , totusi nu pôte scapa de capriciele ei . Dupa ce admiralulu Ali Pasia a cuceritu insul'a Cipru , a pusu tóta flórea armatei in garnisóne prin cetati ; pe soldatii europeni , fatigati prin laborea continua de duóe-spre diece luni la facerea de siantiuri si de alte lucruri , i-a dimissu a casa , ér' elu cu flot'a si cu celelalte truppe s'a intorsu la Constantinopole . Dar' chiar' pre candu navigá pe marea mediterana , s'a vediatu dintr'odata atacatu de o flota inimica , intarita , precumu dicu unii , prin adjutoriulu Germaniloru si Spanioliloru . Capudanu Pasia , pre langa puçinulu numeru (30) alu ómeniloru sei abia potea avé sperantia se invinga ; cu tóte aceste elu a preferitu mai bine a muri , decâtu a

(29) *Capitala*. Evidentu ca Turcii intielegu aci Moscu'a . Annalile russesci inse tienu , ca Tatarii n'au petrunsu mai departe , decâtu numai pênê la Tuba , care este in departare de una-suta-nóue-dieci mile italiene de la Moscu'a , si care pentru numerulu seu cellu mare de fauri , se pôte cu dreptu cuventu numi Vulcanopole (*). Totu acelle annale ne spunu , ca Tatarii cu a loru subita irruptiune au surprinsu pe locuitorii cetatici , si au omoritu fórtè multi din ei ; dar' puçinu dupa aceea au patitu-o si ei ; cáci nu departe de Cursca , nevalindu asupr'a loru armat'a russesca , i-au trecut prin sabia mai pe toti , si le-au luat tóte spoliatiunile ce facussera mai inainte .

(30) *Puçinulu numeru*. Turcii atribuiescu acésta pierdere numai impregiurarei , ca flot'a loru au avutu fórtè puçini ómeni ; si prin urmare , ca numerulu cellu mare alu vasaloru loru fara soldati , a fostu mai multu o pedeca , decâtu unu avantajiu pentru ei . Dar' eu pôte nu gresiescu , déca credu ca acést'a este numai o inventiune a istoriografloru ottomani ; cáci , pre câtu i cunosc eu , este unu usu de tóte dilele la ei , ca déca nu le succede bine vre-unu lucru , ei adscriu acést'a nu bravurei inimicului si nici inactivitatiei loru proprie , ci la unu óre-care accidentu neprevédutulu , séu la imprudenti'a generalulu loru . Cáci aceea abia se pôte crede , cá armat'a maritima

(*) Cetate de Vulcani , de fauri . *Tr. Rom.*

fugi cu rusinge, si se determină a intra in lupta cu acele puşine truppe ce le avea pre langa sine; si s'a tienutu cu atâta eroismu, in câtu succesulu luptei a rēmasu lungu timpu fōrte dubiosu. In urma inse, dupa ce respinsese pe inimicu mai de multe-ori, facēndu acumu pe generalulu comandante acumu pe soldatulu luptatoriu, a cadiutu in midiloculu luptei, si prin mōrtea sa a causatu de victori'a a inclinatu in partea inimicului seu. Căci năile musulmane, din lips'a comandantelui, au inceputu numai decātu a prinde fug'a si a se respi care in cotrou; ér' inimiculu prinse de aci curagiu si mai mare, si se aruncă cu atăt'a furia asupr'a Turciloru, deveniti degiă in disordine, in câtu i-au nimicitu mai cu totul, si parte le-au prinsu, parte le-au cufundatu in mare mai tōta flot'a (31).

SELIMU IN AFFLICTIONILE SALE SE CONSOALA CETINDU CORANULU

XII. Care, fiindu in flōrea fericirei sale, a simtitu vre-o-data lovierea sortiei fatale, acēla pōte se-si imagine durerea lui Selimu, ce a simtitu elu la audiulu despre acēsta calamitate neasteptata. Elu abiă primise scirea despre cucerirea Ciprului, si chiar' asteptă rein-

turcēscă din Europ'a se fia cutediatu singura, fia cu vasa de transportu, fia cu mai mici bastimente, se trēca preste intreg'a mare ce separa Ciprulu de Greci'a, chiar atunci, candu flot'a crestina domină acēsta mare.

(31) *Mai tōta flot'a.* Nici Turcii si nici Christianii nu sunt de accordu asupr'a numerulu vasaloru flotei otomane. Unii dicu ca Turcii au avutu duōe-sute-siepte-dieci, ér' altii ca numai una-suta-siepte-dieci de năi; toti inse convinu intr'aceea, ca numai duōe-dieci-si-optu de năi au scapatu. Ambasadorulu de Veneti'a, care eră detienutu in Constantinopole, immediatu dupa acēsta bataia, si adeca numai decātu dupa ce audise despre acēsta victoria, a cerutu audientia la marele veziru; acordata audienti'a din partea acestui-a, ambasadorulu s'a prezentatu in cea mai mare parada ce se pōte. Vezirulu pricepă orgoliulu Venetianului, si-i dīse: « Vedu prġ « binc Ilcibeg (principe ambasodoru), ca n'ati cerutu acēsta audientia cu alta inten- « tiuno, decātu că se ve aretati fudulukulu (ostentatiunea) naturale compatriotiloru « vostri, si se vedeti cu ochii vostri amaratiunea sufletului nostru pentru perderea « ce amu suferitu; dar' inainte de a ve areta voi nebuni'a vōstra in publicu, eu, că « bunu amicu', ve dau unu consiliu: desbracati-ve de acestu aeru de vanitate, si a- « duceti-ve aminte, ca dōca voi ne-ati tunsu perulu, apoi noi mai nainte v'amu taiatu « braçiale. Si precumu perulu, dōca ilu tundi, in trei sēu patru luni éراسi cresce, si « anca cu multu mai desu de cumu era mai inainte; asiă si flot'a nōstra, pēnē candu « avemu lemne, cari crescū in abundantia, ea in scurtu timpu va fi si mai mare si « mai numerōsa; ér' voue, din contra, nici nu ve este permisu a cugeta la recastiga- « rea braçialoru vōstre: intielegu estinsulu si renumitul regatu Cipru ».

tórcerea flotei sale victorióse , ba facea anca si preparative pentru a o primi cu triumfu: candu éca vinu cei puçini cari au potutu scapá, si-i anuntia nimicirea totale a flotei si a armatei sale. Imperatorul, care de altminterea era de o natura fórté tare , intr'atátu s'a frantu la audiulu acestei noutati, in câtu trei dile (32) nici n'a mancatu nici n'a beutu ; nici n'a sufferitu ca cine-va se intre la elu , ci diu'a si nóptea se rugá lui Dumnedieu, protectorele musulmanilor, cá se se indure asupr'a poporului seu, si se departeze rusinea ce a sufferitu prin acésta perdere. In fine, a patr'a di a luatu Coranulu in mana, si deschidiendu-lu (33) din intemplantare a datu de urmatoriulu passagiu : « In numele pré induratului si pré misericordiosului (Dumnedieu). Victoriële, ce au reportatu europenii asupr'a locuitoriloru « pamentului , affligu inim'a mea. Fia , cá pe viitoriu ei se nu mai « aiba bucuri'a nici unei invingere ». Acestu oraclu a datu lui Selimu se intieléga , ca degetulu lui Dumnedieu a lucratu aci de a venitu acésta perdere asupr'a imperiului ottomanu ; si multiamindu-i pentru acésta castigatiune parintésca , elu se impacá in sufletulu seu, cadiutu mai nainte in totale afflictiune. Acésta calamitate pare a fi fostu prognosticata prin casulu, ca chiar' cu cevasi mai inainte s'a fostu cutrupitu plafondulu de lemnu (34) de la beseric'a

(32) *Trei dile.* Acestu esemplu alu lui Selimu l-a urmatu si Achmedu III, imperatorul de acumu alu Turciloru , care, dupa ce a tramisu pe vezirulu seu Ahmedu Pasia contra Rusiloru cari intrasera in Moldavi'a, s'a pusu la rugatiune, si, precumu mi s'a spusu, patru-dieci de dile si de nopti s'a rugatu in continuu la Dumnedieu , nemancandu tóta diu'a péné dupa apusulu sórelui ; nici a postí nu a incetatu, péné ce n'a auditu de bunulu successu alu armelor sale.

(33) *Deschidiendu-lu.* Turcii credu cá divinatiunile scóse din Coranu sunt infalibile. De aci, candu i apésa vre-o superare, séu sunt in dubiu ca cumu se incépa vre-unu lucru , ei ieau Coranulu si citescu mai întâiú una Sura (*) séu duóe, apoi inchidu cartea si érasu o deschidu pe nimerite : aici citescu prim'a linia de pe prim'a pagina. Déca cuvintele cetite consuna cu alú loru cugetu, atunci se aréta plini de bucuria, si indata se punu a-si escúta propusulu indivinatu. Din contra, déca acelle cuvinte nu correspundu propusului loru, atunci nu numai ca devinu, melancolici, ci de multe-ori desistu de la a loru intreprindere si-si schimba cu totulu planulu ce l-au avutu mai nainte.

(34) *Plafondulu de lemnu.* Amu observatu intr'altu locu, ca templulu din Mecc'a, pe care Turcii 'lu tienu ca a fostu oratoriulu lui Abrahamu , nu are coperisíu ; ci

(*) Vulgo: Surata. adeca: Capu, Stichu. *Tr. Rom.*

din Mecc'a ; celu pucinu asia ne interpretéza acestu casu sapientii de pe acellu timpu. Asiá , pentru cá pe viitoriu acellu plafondu se fia o emblema mai firma a imperiului, Selimu a lasatu de s'a refacutu totu din pétra.

REPARA FLOT'A SA DIN NOU SI ATACA CU'EA PE CRESTINI

XIII. In anulu urmatoriu Kilidgi Ali Pasia , care a urmatu lui Ali Pasia in postulu de mare-admiralu, unu barbatu de o bravura imensa si navigatoriu escelente, a reparatu flot'a cu atáta celeritate, in cátu in vér'a acellui anu a pusu pe mare dóue-sute-cincidieci de galere. In fruntea acestora a plecatu din portulu de la Constantinopole , si a infestatu litoralele crestiniloru pe totu locul pe unde au potutu ajunge. Si candu flot'a crestiniloru s'a aretatu aprópe de Evarin (35), atunci Capudanu Pasia, ardiendu de a sterge rusinea perderei din urma, se pune si o ataca cu mare vigóre. Dar', dupa lupta ce a tienutu cátu-va timpu cu succesu dubiosu si fara perdi mari din ambe partile, apropiandu-se nóptea, partile combatanti s'au despartitu un'a de all'a si Capudanu Pasia anca s'a retrasu. Patru dile in urma, admiralii crestini s'au consultatu cumu ar' poté se surprinda flot'a musulmana ; ei sperau a o poté face acést'a cu atátu mai usioru , cáci stancele inalte ce incungiura portulu Coron, impedecea vederea libera , si aici s'ar' poté ascunde bine cu flot'a loru. Dar', Kilidgi Ali Pasia , informatu prin spionii sei de intentiunile inimicului, ese din portu si-si pune flot'a in ordine de bataia. Intra- ceea vine inimiculu, dar' a remasu surprinsu candu a vediutu ca Turcii (pe cari i credeau cu corabiile pe ancora), stau in largulu marei, preparati de a primi lupt'a. Cu tóte aceste se apropia mai tare

A. 980

I. C. 1572

este o speție de coperementu, care merge din anghiurile paretiloru in susu , redicandu-se in arcu si lasandu o apertura in midi-locu (*). Acestu coperementu a fostu mai inainte de lemn, ér' Selimu a lasatu a se face din pétra.

(35) *Evarinu*. Acesta fara dubiu é Navarinu ; cáci nu este altu poporú in Moréa, care se pórte acestu nume. Ci amu observatu acumu de multe-ori, o mai repetu si aci, ca Turcii sunt fórté neglijenti intru a insemna accuratu numele locuriloru si alu generaliloru.

(*) O speție de copcrisiu asediatu, cu paretii elevati giuru-impregiuru, in cátu se se póta prinde ap'a de plóia. *Tr. Germ.*

catra Turci, cá si candu ar' voi se-si esecute intentiunea; dar' vedindu totusi, ca dupa tóta probabilitatea i-ar' merge fórté reu candu i-ar' attaca, asia întórce velurile, si lasa flot'a musulmana a-si continua calea in pace si a se întórce la Constantinopole incarcata cu spoliatiuni grase.

NOV'A LIBERATA

XIV. In anulu acesta armele ottomane au fostu coronate de acelaasi succesu si pe uscatu. Germanii, cari de o parte isi imaginau ca tóta puterea imperiului ottomanu s'a nimicitu in anulu proxime trecutu prin perderile ce au induratu pe mare, ér' de alta parte doriau cu sete de a recupera fara vre-unu obstaclu cele ce au fostu perdutu, au intratu in Bosni'a si au impressoratu cetatea Nov'a. Dar' gubernatorele Bosniei si cei din provinciile vecine, au grabitu a veni cu puteri unite intr'adjutoriulu si scaparea cetatiei, au surprinsu pe inimiculu care cugetá numai la obsediune, ilu punu la fuga si in semnulu victoriei tramitu trei-sute de captivi la Constantinopole.

SELIMU ORDINA REPARAREA S-TEI SOPHIA

XV. Dupa ce prin aceste victorii s'au veditu pe deplinu reparate daunele cauzate prin perderile celle din urma, Selimu spre a-si areta pietatea sa si simtiulu de gratitudine pentru alátea favoruri divine, si-a propusu a infrumusetiá edificaturile sacre. Intru realizarea acestui propusu alu seu, a ordinau anca in acellu anu a se repara in templulu S-ta Sophia totu ce injuriile timpului au fostu stricatu; a lasatu a se construi in patru cornuri a templului, patru Menare séu turnuri in diferite forme (36), a derimatu vre-o câte-va

(36) *Differite forme.* Tóte Menarele séu turnurile Giamieloru, déca sunt duóe ori patru, au un'a si aceasi forma; ér' déca sunt siese, atunci patru sunt facute dupa un'a si aceeaasi figura, si sunt infrumusetiate cu câte trei sherife (*); éra celelalte duóe, construite la anghiurile Haremului (**) esterioru, sunt mai mici, si au numai duóe sherife. Numai S-ta Sophia are patru turnuri de forma diferente. Déca intrebi pe Turci, ca ce este ratiunea acestei diferente de figura, ei de comunu iti respundu: templulu S-ta Sophia este o constructiune de architectura inimitabile; imperatului a placutu ca se aiba menare de diferente forma, ca chiar' prin acést'a ea in nimicu se nu mai póta avé parechia vre-o alta Giamia.

(*) Adeca: balcóne, terase, ambite. *Tr. Rom.*

(**) Aci insemeza: porticu, tinda. *Tr. Rom.*

case de ale particulariloru de prin pregiuru, si a fundatu in loculoru duŃe Medrese de o architectura admirabile.

TRAMITE O FLOTA CONTRA SPANIOLILORU

✦ XVI. Pre candu Selimu era ocupatu cu aceste lucruri, si-a aduce aminte, ca inainte de espeditiunea sa in Cipru, a promis u la deputati Musulmaniloru din Spani'a, ca le va da ajutoriu contra christianiloru. Pentru ca se nu para dar', ca elu nu si-ar' tiené cuventulu de o parte, Ńi de alt'a ca se taia superbi'a ingânfata a Spaniolii, si se-si resbune asupr'a loru pentru perderea ce a suferitu de la flot'a spaniola in Lepanto : tramite pe vezirulu seu Piale Pasia (37) si pe marele admiralu cu o flota contra Spaniei. Acesti-a ajungu la Mesina, cu intentiune de a o cuceri, si in cale si prin pregiuru devastéza tóte tienuturile cu focu si ferru. Si, precum se vedea ca nici-o armata nu este care se vina intr'adjutoriulu cetatiei, ei negresitu ca o ar' fi cuceritu, déca insasi natur'a nu s'ar' fi oppusu la tóte intreprinderile fortiate ale Musulmaniloru. Că-ci in momentulu candu acesti-a aveau cea mai mare sperantia de unu bunu succesu, marea a devenitu dintr'odata atātu de tempestuósa, in câtu trupele ottomane sub risiculu de a nu perde lotu, au trebuitu se se retraga.

TUNIS OCUPATA DE SPANIOLI SI REOCUPATA DE TURCI

XVII. Regele Spaniei, vedindu ca flot'a ottomaniloru s'a retrasu si s'a intorsu catra casa, se întórce cu puterile sale ce le destinase pentru liberarea cetatiei Messina, si merge in Afric'a, surprinde si ocupa cetatea Tunis, uccide si face captivi pe toti musulmanii locuitori acolo ; intaresce apoi cetatea prin fortificatiuni si mai bune, si pune in ea o garnisóna din proprii sei soldati. Tóta culp'a ace-

(37) *Piale Pasia*. A mai fostu unu altulu cu acestu nume (*) sub Sultanulu Solimanu. Dar' nu sciu, déca a fostu totu din una si aceeași familia, séu numai prin accidentu i s'a datu acestu nume. Mai probabile pare a fi acésta din urma ; căci, cu esceptiunea familiei imperatesci, nici un'a, séu fórte rara familia este, care se se fia conservatu, séu cumu amu dice, perpetuatu intre Turci. Unic'a familia a lui Ibrahimu Ogli si a lui Kioprili Ogli, este unde numele parintiloru a trecutu si trece la fii de fii.

(*) Vcdi not'a III la capulu precédente. *Tr. Rom.*

stei p deri a cadiutu asupr'a lui Piale Pasia, pentru-că, pr -incrediutu in sine, s'a intorsu cu tóta flot'a acasa, si n'a lasatu nici-o parte a ei pentru pazirea c steloru africane. Si chiar' pentru ac st'a elu a fostu destituitu din postu, si in loculu seu s'a numitu mare veziru Sinan Pasia (38); pe care, in anulu Hegirei 982, l-a tramisu imperatulu cu tóta flot'a spre  a reocupa Tunisulu. Sinanu Pasia descalecandu cu trupele sale pe uscatu, le-a datu ordinu a ataca nu mai de c tu cetatea, si o alta fortaretia ce era in apropiare cu numele Chalkulvadi (39); si dupa mai multe assalte le ocupa pe amendu e, si sacrifica t ta g rnis n'a pentru sufletele aceloru musulmani, pe cari crestinii i ucisera in Tunisu in anulu trecut. Dupa aceea dirima din fundamentu fortareti'a Chalkulvadi, repara murii Tunisului, si prevede cetatea cu g rnis na suficiente.

UNGURII BATUTI SI UCISI LA SEGETVARU

XVIII. Chiar' pe acestu timpu cinci-spre-diece sute de ungureni se aduna si se consulta cum ar poté se surprinda si se ocupe Segetvarulu (40). Dar' Giafer Pasi'a, gubernatorole din Giula, informandu-se despre acést'a, si luandu cu sine cinci-sute de Ienicieri, da de unguri in-tr'unu locu ascunsu, i ataca chiar candu esiau ca siguri de acolo, i bate bine, ucide pe multi, si cea mai mare parte i tramite ca captivi la Constantinopole.

MOARTEA LUI SELIMU

XIX. Catra finitulu acestui anu Selimu lasa a se construi o baia mare si cea mai eleganta (41) in partea de catra resaritu a palatului. Selimu, cel d nt iu intra in stabilimentu pentru a lua o baia, pre candu murii nu erau anca bine uscati, si varulu producea anca eva-

(38) A se ved  not'a 12 la capulu precedente. *Tr. Rom.*

(39) *Chalkulvadi*. Pare a fi acelu forte castelu de Goleta, care este situatu la Bai'a din Tunisu.

(40) Sigetu. *Tr. Rom.*

(41) *Baia . . . eleganta*. Acest'a este unu edificiu de o structura admirabile; este impartitu in patrudiece de camere, construitu pe din intru totu cu p tra de marmora, si pe din afara cu p tra cioplita. Sta chiar' in midi-loculu Seraiului, intre apartamentele destinate pentru barbati si intre celle designate pentru femei, si asi , ca trec ndu prin Bosforu, iti cade chiar' in fa ie.

poratiunile sale veninóse ; elu , déca potemu se credemu unoru scriitori , a beutu o buna portiune de vinu pentru a paralisa aceste evaporatiuni stricatióse. Puçinu dupa aceea a resimtitu o durere usióra de capu , apoi i-a venit o ametiéla , si in urma o speçie de apoplexia , care dupa unu-spre-diece zile de continua indispositiune , in dóue-dieci-si-optu ale lunii Siabanu , l-a luatú din viétia. Fiiulu seu Murádu au ajunsu la Constantinopole cu inceputulu lunii urmátorie Ramazanu , si immediatu a fostu proclamatú imperatore prin toti mai marii tieriei , cari-si manifestara condolenti'a loru pentru mórtea parintelui seu , care de care in oratiuni mai elegante. Cadavrulu lui Selimu Sultanulu , dupa celebrarea ceremonieloru usitate , s'a imormentatú intr'o Turbe , aprópe de S-ta Sophia.

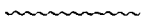
CALITATILE LUI SELIMU

XX. Sultanulu Selimu a vietuitu cinci-dieci-si-duoi de ani , si a domnitú optu ani , cinci luni si nóue-spre-diece zile. Elu a fostu unu principe valorosu ; dar' fortun'a nu l-a favoratu , ca intreprinderile sale sa fia incoronate de succesele ce elu le-a doritu. Era de o inima invincibile in tóte circumstantiele ; abile in facerea planuriloru , si celu mai capabile de a tiené secretulu (42). Amatoriu de dreptate , si gelosu de bun'a reputatiune a numelui seu ; generosu si atátu de induratoriu , in câtu ti se parea ca natur'a l-a donatu cu o dispositiune a inimei mai blanda de câtu precumu au fostu toti predecesorii sei ; familiaru si glumetiu in vorbe cu domesticii sei ; iubitoriu passionatú atátu alu carturariloru , câtu si alu comediantiloru. Si pre lângá tóte aceste , elu era anca fórté esactu intru a-si face tot-deauna regulatu rugatiunile sale de séra si de diminétia. Unii scriitori inse , cari pretindu a fi avutu ocaçiune mai buna de a cunoşce cele ce se petrecu in intrulu Seraiului , séu cari cérca a placé mai multu lectoriloru prin noutati de lucruri , dicu , ca sub pretestu

(42) *Secretulu*. O rara calitate intr'unu omu care este dedatu betiei. Ci eu , acestu caracteru misteriosu alu lui Selimu , nu 'lu atribuiescu atátu temperamentulu seu naturalu , câtu mai vertosu taciturnitatiei ce se observa la curtea ottomana , despre care amu vorbitu degiá intr'altu locu (*).

(*) Vedi mai in susu nota 3 la acestu capu. *Tr. Rom.*

de devotiune, Selimu se retragea in apartamentele secrete ale palatului seu, numai pentru ca se se delecteze in beutur'a de vinu si in alte placeri lumesci. Adeverulu este, ca Selimu se purta in publicu cu cea mai mare apparintia de religiositate; si déca s'ar' paré ca faptele sale câte-odata nu correspundu preceptelor ratiunei, acésta este de a se adserie nu atât vitiului betiei opritu rigorosu prin Alcoranu, câtu mai vertosu fragilitatii umane, rapite de inspi-ratiunea divina.

Domnitorii contimpurani lui Selimu II în Europ'a au fostu :

In Germani'a : Maximilianu II, 1565—1578.

In Angli'a : Elisabeth'a, 1558—1602.

In Franci'a : Carolu IX, 1560—1574, si Enricu III, 1574—1589. *Tr Angl,*

ISTORI'A

DOMNIEI LUI MURADU III.

ALU DOISPREDIECELEA IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU VI. DIN CARTEA III.

MURADU SUCEDE PARINTELUI SEU LA TRONU

I. Dupa trecerea lui Selimu din viétia, a urmatu pe tronul fiulu seu Muradu, alu treilea sub acestu nume, in etate de trei-dieci-si-unulu de ani, la anulu Hegirei 983. Primele trei veri le-a petrecutu cu cultivarea pazei, cu regularea trebiloru publice, si cu facerea preparativeloru bellice.

A. 983
I. C. 1575

INCEPE BELLULU CU PERSIANII

II. Candu tôte au fostu gata si in ordine, Muradu se resolvi la anulu Hegirei 986 a debella pe Persiani. In sarcinà cu acêsta espeditiune pe generalulu Mustafa Pasia, unu militariu bravu, care se purtase atâtu de excellentu in espeditiunea din Cipru, si-i dede sub comanda tôte trupele din Erzirum si din Diarbekir. Mustafa nu a voitutu ca domniulu seu se se incele in asteptarea ce o a pusu in elu, si asia a lasatu numai decâtu a se repara forturile de la frontarii, a se fortifica cetatea Kars, care era mai cu totul ruinata prin dese obsidiuni, si a se face acolo magazine de provisiuni, ca nu cum-va se cađa in inconvenientulu belleloru precedente, de a nu-i succede es-

A. 986
I. C. 1578

peditiunea numai din lipsa provisiunilor de bucate. Dupa aceea, pleca cu armata, si impresora Cialdiranulu, o cetate forte bine intrarita in Persia, si dupa mai multe asalte in fine o si cuceresce.

SI-I INVINGE

III. Indata dupa aceea i vine scirea ca Tokmak Chanu (1), gene-

(1) *Tokmak Chanu*. Cuventulu Tokmak, dupa origine insemneza ciocanu, maiugu, berbece; unu instrumentu cu carc. se batu pari in pamentu. Er' in sensu figuratu insemna unu omu activu fara astemperu, care insiste la unu lucru cu impatentia si chiar' cu vehementia. De aci proverbialu *Bastumuse Tokmak Ghiel'di*, ne vine berbecele asupra capului; care. ya se dica: acestu omu nu inceta a ne tormenta. Dar' cuventulu Tokmak nu pare a fi nume de familia, caci nu e nici-o familia persiana care se fi avutu acestu nume; elu este o inventiune de la Turci. Scimu ca ei au usulu a da supranumiri de acestea nu numai generaliloru dela inimizii, ci si la popora intregi: supra-numiri ce nu suntu pre onorabili pentru. cei caroru se dau, dar' cari totusi in multe respecte au ce-va analogu cu caracterulu seu calitatile subiectului. Asia pentru esemplu, pe Augustu regele de acumu alu Poloniei, pe candu era elu singuru principe electorale alu Saxoniei si generalu alu imperialistiloru in Ungaria, Turcii ilu numiau *Nal Kiran*, adeca Frange-potecove. Pe Evrei i numescu *Cifud*, (*) adeca: cani. Pe Persiani *Kisilbasi*, capete-rosie. Pe Armeni, *Pochtei*, adeca: manca-ca.†. Pe Georgiani, *Bit-Icidgi*, manca-peduchi. Pe Scithiani, (**) *Lias-icidgi*, manca-hoitu. Pe Indiani, *Dilengi*, cersitori. Pe Arabiani, *Akilsis*, nebuni. Pe poporale carii le sunt supuse, in specialu pe Greci i numescu *Boinus sis Koïun*, seu oi iara corne. Pe locuitorii de la tierra, *Arabadgi*, carausi. Pe insulani *Giemigi*, marinari. Pe Albanesi *Gihiergi*, vinde-plomuni. Pe Moldoveni, *Bogdani nadan*, boi-bogdani. Pe Romanii din Valachia, *Cinghiane*, (**). Pe Bulgari si Scrviani *Haidud*, (†) adeca talhari. Pe Dobrudgiani *Citak* (††). Pe Cigani *Firauni*, Pharaoni. Pe Ragusani *Ciausis*, spioni, insielatori, tradatori. Pe Bosniani Potur (†††), prada-tierra, destruc-tori, corsari. Pe Russi, *Rusi-menkius*, perversi. Pe Poloni *Fodul* (§) *Ghiaur*, inganfati, necredintiosi, arroganti. Pe Germani *Gurur Kiafir*, nerusinati calumniatori. Pe Venetiani *Balikgi*, pescari. Pe Italiani si pe ceialalti latini *Firenki hesar Renki*, seu de o mie de colorii, adeca incelatori. Pe Francesi *Ainadgi*, astuti. Pe Hollandesi *Peinirgi*,

(*) Acesta este unu cuventu corruptu din Iehud, si se intrebuintieza in sensu de batjocura. *Tr. Germ.*

(**) Seu Tatarii. *Tr. Angl.*

(***) *Cenki* insemneza Harfa, si *Cenghii*, musicianu-violonistu. *Tr. Germ.* (de la acestu cuventu se vede ca deriva unguresculu *cseng* (cieng), a suna). *Tr. Rom.*

(†) De aci unguresculu *Haidu*, seu cumu pronuntiamu noi Haiducu; specie de gendarmi seu darabanti in Ungaria. *Tr. Rom.*

(††) *Cit* insemna gardu; asia cu terminatiunea *ak* (precumu Kosak, Kalmak) pote se insemne: alatu-sub-gardu. *Tr. Germ.*

(†††) Asia se numescu neo-convertitii de pe la margini, seu adeca cari au trecut la religiunea mahomedana. *Tr. Germ.*

(§) Vedi not'a 13, la Capulu precedente. *Tr. Rom.*

ralulu Persianiloru , se apropia cu armata considerabile pentru a libera cetatea ; asia , indata tramite in contra lui pe Pasi'a de la Erzurum si pe celu din Diarbekir cu o parte a armatei sale. Acesti-a surprindu pe inamicu, nevalescú asupr'a lui, ilu invingu si-lu punu la fuga. Profitulu acestei victorie a fostu caderea cetatiei Tiflis , o cetate fórte cunoscuta in Armeni'a ; cá-ci Turcii immediatu dupa bataia o au ocupatu si o au distrusu prin focu si feru. Dupa aceea Mustafa Pasia pléca cu trupele sale victorióse spre Schemachie ; dar' ploile continue impedeau ori ce espeditiune mai departe ; asia a lasatu lui Osdemir Ógli (2) Osmanu Pasia si Beglerbegului din Erzenurumi (3) , ca se pazésca si se tiena cetatile cucerite , ér' elu s'a intorsu éراسi in Europ'a.

MUNEVEGHIR APOSTATU TRECE LA TURCI

IV. Intr'aceea dupa caderea lui Tokmak Chanu, fiindu Mustaf'a anca in Tiflis , vine la elu unu crestinu de origine nobila, cu numele Munevgehir (4), care péné acuma era suppusu Persianiloru , si i ofere chieile de la tóte cetatile de sub comand'a sa, promitiendu-i

vinde-casiu. Pe Anglesi *Ciokadgi* , vinde-panura. Pe Spanioli , *Tembel* , idili , lenesi , si asia mai departe , precumu cunoscu pe unu poporu séu vinu in contactu cu elu , indata i dau unu nume de batjocura.

(2) *Osdemir Ógli*. Cuventulu osdemir , dupa etimologia insémna *totu-de-feru*. Precumu amu aretatu mai in susu (*), a mai fostu la Turci unu campionu cu assemene nume, despre care se vorbescú fapte miraculóse ca despre Hamze séu Samsonulu Turciloru. Acestu de aci inse s'a numitu Osdemir pentru tari'a inimei sale cu care a fostu dotatu de la natura.

(3) *Erzenurumi*. Nu sciu ce anume cetate ori provincia se intielege sub acestu nume. Dar' se vede ca a fostu reocupata de la Turci , pentru ca asta-di nu este nici unu pasialicu in totu imperiulu turcescu, care se pórté acestu nume.

(4) *Munevgehir*. Pare a fi unulu din gubernatorii din Georgi'a ; cá-ci pe acestu timpu nu era nici unu principe christianu, care se fia fostu domnú' a atáta de multe cetati, si anca fortificate in Persi'a. Scriitorii crestini facu mentiune despre elu in descrierea vietiei lui Muradu II, si dicu ca Mehemedu Pasia , unu consangénu alu lui Mustafa Pasia , si care dupa mórtea acestui-a a fostu insarcinatu cu comand'a asupr'a armatei, ar' fi chiamatu la sine pe Munevgehir sub pretestu de amicitia, in realitate inse cu intentiunea de a pune man'a pe elu si a-lu tramite in ferra la Constantinopole. Dar' Munevgehir a simtitu intentiunea lui Mehemedu ; a luatú cu sine

(*) Vedi not'a 36. la Capu II. din Cartea III.

totodata ca pe viitoriu va fi credintiosu suppusu alu imperiului otomanu. Mustafa l-a primitu in modu amabile, si l-a assecuratu de favórea lui Muradu. Nu multu dupa aceea, Munevgehir a trecut la legea muhamedana, si in recompensa pentru acest'a i s'a datu Sangiacatul Achisca (5), si a fostu numitu Beglerbegu in Tiflis, cetate cucerita acumu de curendu.

PERSIANII BATU PE TURCI

V. Dupa plecarea lui Mustafa spre Europ'a a urmatu o iérna atátu de grea, in câtu soldatii ottomani cari nu sunt dedati cu frigulu, periau pe tóta diu'a in castrele lor. Vediendu Osdemir Oglu Osmanu Pasia ca tóta armat'a este in periclu, a tramisu trupele sale in quartire de iérna, dar' in ceva departare unele de altele, cà-ci in acele locuri deserte si regiuni desolate nu era nici-o localitate capabila de a primi tóta armat'a. Ebris Chan, generalulu Persianiloru, întielegêndu de acésta dispositiune a lui Osmanu Pasia, nevalasce pe neasteptate asupra osmaniloru dispersi in modulu, acesta si le face stricatiuni fórte mari.

DAR TURCHII DUPA ACEEA NIMICESCU TOTALU PE PERSIANI

VI. Osmanu Pasia, unu generalu de altminterea fórte abile, a ramasu nu pucinu consternatu la audiulu acestei nefericite perderi; cà-ci elu se temeaa cà totu desastrulu acesta se va imputa numai neglijentiei sale. Resolutu dreptu aceea, ca séu se-si resbune, séu se stérgea acésta rusine cu chiar sangele seu, si-au adunatu in capu de iérna tóte trupele, si s'a batutu cu Persianii, de si cu succesu dubiu, in mai bine de patru-dieci de locuri. In fine, inimiculu care era la numeru de trei-dieci de mii, incuragiatu prin victori'a ce reportase acumu in urma, sub comand'a lui Iman Evli, ataca pe ottomani cu

cinci-dieci de ómeni dintre cei mai credintiosi ai sei, si venindu la Mehemedu Pasia, le-a ordinaru cá sub pretextu de curiositate se intre cu elu de-odata in sal'a de audientia. Aici, vediendu acesti-a ca pe domnulu loru vreau se-lu aresteze, au saritu cu elu dimpreuna asup'ra acelora cari voiau a pune man'a pe elu, le-au taiatu capetele, si vulnerandu chiar' si pe Mehemedu Pasia, si-au facutu cale printre ceialalti, si au scapatu din acésta cursa muhamedana.

(5) *Achisca*. Unu Sangiacatu in Asi'a minore.

o furia excesivă. Lupt'a a ținut patru zile, pînă în urma eroismului Osmanilor a învinsu ! Persiani au fostu batuti, si mai toti au ramasu morti pe campulu bataliei. Osdemir Oglu vedea bine ca trup-pele sale s'au împușinat si debilitatu prin atâte lupte si batai; asiã a lasatu a se repara murii cetatii Shemachie, si a pusu în garnisóna pe Giaferu Pasia cu o buna parte din armata, ér cu restulu trupeloru s'a întorsu în Europ'a spre a da ratiune despre cele ce a facutu pînă acumu.

MUSTAFA SUFOCA O REBELLIUNE IN CRIME'A TATARICA

VII. Pre cându cea mai buna parte a armatei turcesci trebuia, pre cumu amu vediutu, a se ținé în Persi'a, pe atunci Chanulu Tatariloru din Crimé'a se încercã a se libera de sub jugulu ottomanu. Dar' Muradu nu întârdia a da ordinu lui Mustafa Pasia ca se mîrga se stinga anca în nascere acésta flacara. Mustafa anca, urmandu indata acestui ordinu imperiale, si-a luat calea spre muntele Caucasu pe la passulu Demir Capu, si trecendu preste Donu cu barce, surprinde pe Chanulu pre candu acést'a nu cugetã la nici-unu periclu din acésta parte, pe unde anca nici-unu inamicu n'a fostu intratu; ilu bate, ilu prinde, ii taia capulu, si-lu tramite la Pórtã.

PERSIANII CERU PACE

VIII. Dupa suprimerea acestoru inamici interni, Maradu la anulu Hegirei 988, tramite pe marele seu Veziru cu una armata considerabile contra Persianiloru. Acesti-a vediendu ca totu poporulu persianu este amenintiatu cu perire inevitabile, au mai lasatu din ardórea loru bellica, si au cerutu pace; spre acestu scopu au tramisu la Turci unu delegatu în persón'a lui Ibrahimu Chanu, barbatu de o mare subtilitate si sagacitate. Acesta, parte prin vorbele sale fine, parte prin daruri, intr'atãtu a miscatu pe marele Veziru (care acumu trecuse preste frontarii în Persi'a), în cãtu acesta immediatu a datu ordinu trupeloru sale a se întórcé indereptu, si pe delegatulu Ibrahimu Chanu l-a tramisu cu scrisori de recomandatiune la Pórtã.

A. 989

I. C. 1580

DAR' LI SE REFUSA

IX. Dar' Muradu n'a primitu opiniunea Vezirului seu. Elu credea

ca anca é prè de timpuriu a pune pace, si ca inamiculu anca nu este asia storsu de poteri, in câtu se voiésca păcea cu totu pretiulu; afara de acést'a i se pareo ca este rusíne pentru o armata care s'a preparatu la o espeditiune atátu de mare, se se lase a se amegi prin vorbe fraudulóse de pace, si a sta otiósa fara ocupatiune. Asia dimisse pe delegatulu de la sine, refusandu-i petitiunea, si destitui pe Sinan Pasia din dignitatea de mare veziru, pentru-ca, fara se céra ordinulu imperatului, a lucratu de capulu seu intr'o cauza atátu de momentósa; é' in loculu lui a pusu mare veziru pe Ferhadu Pasia.

A LUI FERHADU ESPEDITIUNE IN PERSI'A REMANE FARA RESULTATU

A. 991
I. C. 1583

X. Noulu Veziru intrandu la anulu Hegirei 991, cu armata nume-rósa in Persi'a, repara murii cetatiei Revanu, care de la unu timpu incóce erau cu totulul ruinati; dar' afara de acést'a, séu pentru ca a fostu unu trêntoru, séu pentru ca l-au coruptu inimicii, n'au facutu nici-unu lucru memorabile. Ba ce é mai multu, au perdutu si cetatea Tibris, si dupa câte-va incaierari nefericite, cu inceputulu ier-nei s'a intorsu cu tóta armat'a sa la Constantinopole. Muradu vediendu ca si in acestu generalu s'a insielatu, l-a destituitu indata din veziratu, si a numitu in loculu lui pe Osdemir Oglu Osmanu Pasia, a carui valóre eroica si prudentia militare s'a vediutu mai inainte chiar' in bellulu portatu contra Persianiloru; si, onorandu-lu cu insigniele de mare veziru si cu titlulu de generalissimu, l-a tramisu la armata.

OSMANU PASI'A REOCUPA TIBRIS

A. 993
I. C. 1585

XI. Osmanu Pasia, pentru a fi in mai mare apropiare de Persiani, si-a pusu trupele in quartire de iérna in Castamoni, si in primavér'a anului Hegirei 993, intrandu in actiune, ocupa cetatea Tibris si o iea dela Persiani cari o cuprinsesera pre candu Ferhadu Pasia avea comand'a asupr'a trupeloru turcesci. Vediendu Osmanu Pasia, ca tóta cetatea Tibris è dominata de unu munte ce este in a ei vecinetate, a datu ordinu a se construi acolo unu castellu (6); ordinulu seu a

(6) *Castellu*. N'amu potutu afla numele acestui castellu nici la istoricii turci nici la cei christiani.

fostu esecutatu cu atâta promptitudine, in câtu in patru-spre-diece dile murii erau in stare de a sustiené assaltulu inimiciloru.

TRECE PRIN SABIA PE TOTI LOCUITORII

XII. Pre candu Osmanu era ocupâtu cu fortificarea castellului si cu procurarea provisiuniloru necesarie, unii locuitori din Tibris intra in cërta cu Ienicierii ce erau pusi acolo in garnisóna ; din vorba in vorba vine lucrulu la bataia, si in urma unii soldati remanu vulnerati, ér altii morti. Osmanu Pasia indignatu de acestu accidentu. si temendu-se de vre-o rescóla, da ordinu a trece in sabia pe toti locuitorii cu esceptiunea femeiloru si copiiloru, si tóte bunurile loru a se impartii între soldati. Dupa aceea a populatu cetatea cu nuóe colonii, si a instituitu gubernatore cetatiei pe Giafer Pasia cu titlulu de Veziru.

IN INTOARCERE BATE PE PERSIANI SI MOARE

XIII. Dupa ce aduse in ordine tóte trebile in aceste parti, Osmanu se decise a se întórce la Europ'a cu partea cea mai mare din armat'a sa. Dar' in cale, pre candu era pe la Sofianu (7), Hamze Mirsa (8), celu mai bravu generalu, ce au avutu Persianii, i ese inainte si-lu ataca cu armata considerabile. Ambe partile se luptara cu obstinacitate, de la resaritulu pênê la santítulu sórelui, pentru patri'a loru. Hamze Mirsa alergá de la unu capu alu armatei sale pênê la celalaltu, pretutindenea cu foculu ce-lu ánimá ; atacá pe inamicu acumu in frunte, acumu in cóste, si acumu in dosu, si intr'aceea isi aduná si trupele cadiute pe ici colo in disordine, indemná pe ómenii sei a se tiené cu bravura, si le inspirá curagiu atâtu prin cuvinte câtu si prin esemplulu seu : cu unu cuventu, elu isi facea detorinti'a de unu adeveratu bunu generalu. Din contra Osmanu Pasia, fiindu-ca se bolnavise anca pe cale, nu potea a se servi de calulu seu, ci a

(7) *Sofianu*. Este o provincia pré-cnnoscuta in Persi'a. Cuventulu Sofi, dupa originea sa însémna doctu, sapientu, invetiatu, si este o pronuncia corrupta a grecescului σοφός. Este si o speçie de metru in musica, care se numesce Sofian.

(8) *Hamze Mirsa*. Pare a fi tataru de origine, si numai din ceva accidentu a trecut in Persi'a. Cà-ci *Mirsa*. precumu amu observatu mai in susu, la Tataru însémna aceea ce la Turci însémna *Beg*, la Persiani *Chan*, si la noi *domnu* sêu *principè*.

incalecatu unu catâru ; dar' atâtu era de storsu in puterile fisece , in câtu nu putea prin fapta se incuragieze pe ómenii sei, ci numai prin cuvinte i indemnâ si-i rugâ, se lupte cu bravura si se nu lase a se intuneca glori'a armelor ottomane. In urma Turcii au remasu pe de asupr'a , si Persianii au trebuitu se le cêda campulu bataliei. In nôptea dupa acêsta victoria , Osmanu Pasia nu atâtu storsu prin morbulu seu, câtu mai vertosu ruinatu de fatigiele luptei din diu'a precedente, si-a datu sufletulu si a muritu pe patulu onórei, incoronandu-si cu mórte de martiru viéti'a sa plina de fapte ilustre si glorióse.

PERSIANII SE RETRAGU DE INAINTEA LUI SINAN PASIA

XIV. Prin mórtea lui Osmanu Pasia , armat'a remase fara comandante. Soldatii vedindu-se incungiurati din tóte partile de inimici, au alesu pe Sinan Pasia (9) de generalu, si si-au continuatu calea mai departe. Hamze Mirsa insa i urmaresce pe picioru , si fiindu-ca pentru perderile din urma nu cutediá se'i attace in campu deschisu , asiá se incaierá cu ei numai in lupte mici si continue ; se punea prin locurile ascunse si trecútórie strimte , si le facea prin aceste miscari ale sale mai multa stricatiune , decâtu intr'o lupta regulata. Debilitandu cu modulu acesta de o parte armat'a ottomana, ér de alt'a adunandu pre langa sine mai multe truppe, merge in urma si attaca pe inimicu la Selmas (10) si se arunca asupr'a lui cu cea mai mare furia. Dar' indata la primul atacu, candu comandá pe ómenii sei si-i incuragiá prin esemplulu seu , cade mortu , si prin mórtea sa libera pe Turci de unu mare periclu. Câci Persianii vedindu mórtea

(9) *Sinanu Pasia*. Acelasiu, care pentru negligerenti'a sa in Persia, a fostu destituitu (precumu s'a disu mai in susu) din officiu de mare-veziru. Cã-ci aceea nu é lucru rar u la Turci , ca unu generalu destituitu érási se se puna in postulu seu de mai nainte, séu anca a-lu redica la unu postu si mai inalta. De aci , cându sunt tramisi pentru esemplu, in esiliu, toti vinu, chiar si inimicii lor u a le tramite presente, fiindu ca se temu cá nu cum-va rehabilitati fiindu odata in posturile ce le-au avutu , se-si resbune asupr'a lor u si se le faca reu.

(10) *Selmas*. O cetate ce eu nu o cunosc, și nici in chartele geografice nu é insemnata. Pare inse ca é situata in provinci'a Soflanu , câ-ci nu é probabile, că armat'a turcêscá incungiurata si infestata in continuu de Persiani , se fia potutu ajunge mai departe.

generalului loru intr'atâtu se consternasera, in câtu s'au retrasu indata indereptu, si au lasatu pe musulmani se-si continue liberu calea spre Vanu.

FERHADU PASIA LUPTA CU SUCCESU CÔNTRA PERSIANILORU

XV. Dupa tôte acestea, truppele ottomane pentru impuținarea numerului loru au fostu necesitate a perasi cuceririle loru. Persianii vediendu acést'a, si-au readunatu armat'a, si in anulu Hégirei 994, impresóra cetatea Tibris, alu carei comandante era Giaferu Pasia. Dar' Muradu tramite pe Ferhadu Pasia (11) cu puteri numeróse intr'adjutoriulu cetatiei. Acesta constringe pe Persiani a redica obse-diulu; edifica unu fortu nouu intre Tibris si Revanu, si patru ani intregi se sustiene cu armat'a sa intre aceste duóe cetati cá între duóe fortaretie tari. Vér'a se batea cu inimicii, ér iérn'a se retragea in Erzirum pentru a fi mai aprópe de confiniele loru. In urma ir-rumpe in Giurgistanu, ocupa tôte castellele din acésta provincia, si pune fundamentu la duóe cetati, anume Luri si Ghiunge. Apoi se incinge o lupta între elu si între generalulu Persianiloru, Carebagi (12) Mehemedu Chanu, in care pune la fuga si resipesce tóta armat'a persiana intr'atâtu, in câtu aceste capete-rosie de atunci incóce n'au mai avutu curágiulu nici de a se areta, nici de a-si mai incerca noroculu in lupta deschisa.

A. 994
I. C. 1586

SE PUNE PACE CU PERSIANII

XVI. Dupa atâte batalii perdute si dupa perderea provinciiloru Revanu, Ghiunge si Carebeg, au potutu vedé Persianii ca nu suntu in stare a se mai oppune Ottomaniloru. Asiá au inceputu a cugeta seriosu, cumu ar' potéa se obtiena pacea. Dar' Muradu nu parea nici decumu propensu a li-o accorda. Atunci regele Persiei promitte a lasa tôte provinciile cucerite de ottomani; a nu calca nici-odata armat'a persiana pe territoriu turcescu; a nu intreprinde nimicu nici in publicu nici in secretu, ce ar' poté fi in prejudetiulu impe-riului ottomanu: si cá garantia pentru tôte acestea, tramite pe fra-

(11) *Ferhadu Pasia*. Generalu fórté renumitu la Turci, care si-a castigatu mare reputatiune in acestu bellu.

(12) *Carebagi*. Pare a fi fostu chiar patri'a natale a acestui generalu.

tele seu Haidargian dreptu ostaticu la invincibil'a Pórta. Pe aceste conditiuni au juratu amenduóe partile, si pacea in fine s'a inchieiatu, si prin ea s'a pusu capetu acestui bellu lungu si sangerosu.

SE NASCE REBELIUNE IN CONSTANTINOPOLE

XVII. Dar soldatii cari largisera pênê acumu marginile imperiului, au inceputu dupa pacea cu Persianii a-si întórce furi'a contra sínului loru propriu. Defterdariulu séu marele thesaurariu, a fostu accusatu de catra Ienicieri, ca a falsificatu monet'a si cu acést'a i-a platitu. Incitati si mai multu prin inimicii lui, ei se adunara grupe de grupe si ameriutiau a-lu uccide in palatiulu seu. Defterdarulu in-sciintiatu prin amicii sei de periclulu imminente, fuge in palatulu imperiale, si róga in tóta umilinti'a pe Muradu, se-lu ia sub scutululu seu si se'lu apere contra furiei soldatiloru. Rebellii abiá audu despre acésta, si indata incungiura palatulu lui Muradu, si in modulu celu mai vehemente ceru a li se da afara Defterdariulu. Imperatulu le refusa; ei insistu in modu anca si mai violentu; apoi ocupa tóte esirile, si amerintia cu perire si mórte atátu pe Sultanulu cátu si pe toti boierii tiei.

REBELLI SUNT ALUNGATI SI AGRATIATI

XVIII. In acésta stare strimtorata, Muradu crediù de bine a in-trebuintia remediulu estremu, ca se salveze celu puçinu prestigiulu maiestatiei imperiale. Elu armá pe toti camerarii si Baltagii⁽¹³⁾ sei, le ordiná a deschide portile si a attaca pe Ienicierii, ca pe totu atáti infideli si rebeli. Ordinulu Sultanului a fostu esecutatu cu barbatia, căci omenii sei pretiuindu viéti'a imperatului mai multu de cátu pe a loru propria, s'au aruncatu ca leii asupr'a Ienicieriloru, caroru in tumultulu loru nu le mai venia in minte a se pune in ordine de lupta. Indata la primululu atacu si inainte de a se poté aduna cu totii, au fostu omoriti trei-sute-siepte-spre-diece din ei, ér' ceialalti parte risipiti, parte ei insii au fugitu pe la casele loru. In urma se pune la midi-locu marele veziru Sinanu Pasia, si prin cuvintele

(13) *Baltagii*. Acesti-a, pentru servitiulu ce au facutu cu acésta ocaziune, porta in palatiulu imperiale pênê in diu'a de asta-di numele de *Chasculleri*, adeca servi probi si fideli.

sale se încerca a imblândi indignatiunea Sultanului, aretându ca nu trebe se pedepsesca pe toti într'o forma. Autorii principali ai rebeliunii trebe pedepsiti nesmintitu, cá altor'a se le servesca de exemplu; dar' a puni într'o forma și pe acei-a, cari au fostu numai rapiti de torentele revoltei, un'a cá acést'a nu numai ca ar' fi contra justitiei, dar' ar' poté se fia chiar in detrimentulu statului. Muradu miscatu de aceste cuvinte ale vezirului seu, a iertatu pe toti, afara de autorii principali, pe cari a ordinaru a-i arunca in mare. Dupa suprimerea in acestu modu a rebeliunii, soldatii umiliti s'au intorsu la detorintiele lor.

ESPEDITIUNEA LUI SINAN PASIA IN UNGARIA

XIX. Pentru a preveni pe viitoriu alte turburari de acést'a natura, Muradu la anulu Hegirei 1002 tramite pe marele veziru Sinan Pasia cu armata mare in Ungari'a, și cuceresce sub comand'a acestui-a mai multe cetati. Apropiandu-se iérn'a, a datu ordinu trupeloru a se inquantira in Rumeli'a, si in primavér'a urmatória a impresoratu cetatea Ianik (14), care dupa obsediu de optu-spre-diece dile'a fostu adnectata si ea imperiului ottomanu. Dupa aceea a facutu dispositiunile necesarie pentru ca se aduca in ordine trebile in aceste parti, si apoi s'a intorsu éراسi la Constantinopole.

A. 1002
I. C. 1594

MOARTEA LUI MURADU

XX. Dupa ce a supusu atátu pe rebelii din intru, câtu si pe inimiicii din afara, Muradu anca in acelasiu anu a trecutu dela cele pamentesci la cele ceresci. Elu a traitu cinci-dieci de ani, si a domnitu doue-dieci de ani si optu luni. Atati fii au avutu, câti ani a domnitu. Dintre acestia celu mai in etate a strangulatu pe toti ceialalti, si i-a tramisu in urm'a parintelui seu la imperati'a nemurirei (15). Ceea ce

(14) *Ianik*. Iauarinum sôu Iaurinum, pe care Germanii o numescu Rab, si despre care istoriografii christiani dicu ca a fostu ocupatu de Turci prin tradarea comitetului de Hardeck.

(15) *Imperati'a nemurirei*. Turcii tienu ca toti imperatii loru sunt sânti. Si pentru aceea candu facu mențiune despre moartea vre unui imperatu alu loru, ei totdeauna se serversu cu terminii cei mai respectuosi. Asiá pentru exemplu, ei dicu:

« In anulu acesta, Maicstatea sa, din vointi'a si dorinti'a sa propria, s'a departatu « din lumea acést'a, care este port'a vanitatiloru; și a trecutu in locuințele eterne ».

me prinde mirare este, ca nici-unu istoricu turcu din câti cunosc eu, n'a insemnatu caracterulu si calitatile acestui imperatu , ceea ce este contra usului loru constantu.

Domnitori in Europ'a contimpurani cu Murad III., au fostu :

In Germani'a : Rudolfu II. 1574—1611.

In Angli'a : Elisabeth'a 1558—1602.

In Francia : Henricu III. 1574—1589 ; si Henricu IV. 1589—1610. *Tr. Angl.*

ISTORI'A

DOMNIEI LUI MAHOMEDU III.

ALU TREISPREDIECELEA IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU VII. DIN CARTEA III.

MAHOMEDU SUCCÈDE LUI MURADU

I. Dupa mórtea lui Muradu III, la anulu Hegirei 1003, chiar' într'o di de Vineri, in siese ale lunei Gemaziul-evvel, fiiulu seu Mahomedu a ereditatu nu numai tronulu, ci si bellulu in Ungari'a. Elu, precumu amu vediutu mai in susu, a maculatu inceputulu regimului seu cu sangele a loru nóue-spre-diece frati ai sei (1).

A. 1003
I. C. 1594

OCCUPA AGRI'A

II. Mahomedu dupa ce s'a stabilitu pe tronu, si-a intorsu tóte cugetarile sale spre a termina in Ungari'a bellulu inceputu de parintele seu, cá apoi cu atátu mai usioru se se póta da repausului, ce fóрте multu i placea, si se póta gusta neconturbatu deliciele (2) co-

(1) *Frati ai sei.* Scriitorii crestini dicu, ca elu a omoritu dué-dieci-si-duoi de frati ai sei, si diece concubine ale parintelui seu, pre candu ele erau insarcinate, le-au aruncatu in mare. Dar' mie-mi place mai bine a urma pe istoriografii turci.

(2) *Deliciele.* Intr'acést'a se unescu si istoriografii straini, si dicu ca Mahomedu se delectá mai multu in placerile sensuali, de cátu in reputatiunea si in glori'a numelui seu.

A. 1004
I. C. 1595

róniei (3). Pentru a termina bellulu si a poté constringe pe inimici la o pace, fara a compromite catu de pucinu maiestatea ottomana, indata la anulu urmatoriu se pune in fruntea unei armate considerabile, intra in Ungari'a, impressóra cetatea Egire (4), pe care predecesorii sei in vanu au tentatu a o cuceri, si fatigandu garnisón'a prin frequentele assalturi, in urma o constrinse a capitula, mai alesu ca ea nu potea se spere de nicaieura vre-unu ajutoriu.

INVINGE PE CRESTINI

III. Dupa cucerirea cetatiei Agri'a, fiindu-ca iérn'a se apropià, a vediutu ca nu póte face mai departe nici-o intreprindere cu succesu, si asia decise a se întórce la Constantinopole indereptu. Dar' fiindu pe cale, o armata de ale crestinilor i vine dintr'odata înainte, si-lu ataca cu atata furia, in câtu Musulmanii incapabili de a sustiené foculu, au fostu constrinsi a se retrage. Inimicii inasa nu incetau a-i persecuta, si petrundu pêné la corturile unde se tienea thesaurulu imperiale. Aici Germanii rumpu cassetele, si orbiti de atâtu amaru de avutia, lacomosi de bani, uita de bataia si lasa se le scape din mana victori'a sigura. Câci Sultanulu vediendu ca inimicii sunt ametiti de multimea spoliatiuniloru, i ataca mai antaiu numai cu ômenii sei de curte, si-i bate chiar' pre candu era in actulu de a impartii thesaurii, si pre candu cugetau ca Turcii ar' fi cu totul batusi si risipiti. La acestu esemplu alu Sultanului se incuragiéza si ceealalta armata, se readuna din nuou, si se arunca asupr'a inimicului cu atata bravura, in câtu n'a scapatu nici-unu omu din câti au fostu petruncu in castre, nici macar' unulu care se duca scire despre acésta lovire fatale.

MOARE

IV. Dupa acésta victoria, Mahomedu vine la Constantinopole in triumfu; si contentu cu cuceririle ce a facutu, inchéie pace cu crestinii, pentru a se poté da cu totul comoditatiei si placeriloru lu-

(3) *Coróniei*. Aci se intielege persón'a imperatului si nici-de-cumu imperiulu. Că-ci, pe câtu a traitu acestu Sultanu, de si inchéiese pace cu crestinii, Turcii totusi au fostu in batai continue cu Germanii, acumu invingându si acumu remanendu invinsi.

(4) Romanesce Agria, germanesce Erlau; unguresce Eger. *Tr. Rom.*

mesci, la cari de la natura avea mare inclinatiune. Asia a traitu in repausu profundu pênê la anulu Hegirei 1012, candu cuprinsu de dorulu dupa o imperatia durabile si disgustatu de deliciile acestei lume, si-a luat diu'a buna de la acést'a, si a trecut in palatiulu eternu. Elu a domnit noue ani si duoe luni; dar' câti ani au traitu, istori'a nu ni-a insemnatu; atâta se scie, ca a muritu in flórea etatiei sale. N'a facutu decátu unu singuru faptu memorabile, si acést'a este espeditiunea sa in Ungaria, unde a cuceritu cetatea Agri'a, si la întórcere catra Constantinopole a batutu pe crestini. De la cucerirea Agriei i s'a datu supranumele de Egire.

A. 1012
I. C. 1603

~~~~~

Pe timpulu lui Mahomedu III, au fostu Domnitori in Europ'a :

In Germani'a : Rudolfu II, 1576—1611.

In Angli'a : Elisabeth'a 1558—1602; si Iacobu I si VI pentru Scoti'a 1602—1625.

In Franci'a : Enricu IV 1589—1610, si Ludovicu XIII, 1610—1643.

Adeca totu camu aceia cari au fostu si pe timpulu lui Muradu III. *Tr. Rom.*

◆

ISTORI'A

DOMNIEI LUI ACHMEDU I.

ALU PATRUSPRE DIECELEA IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU VIII. DIN CARTEA III.

ACHMEDU SUCCEDA PARINTELUI SEU MAHOMEDU

I. Tronulu devenindu vacantu prin mórtea lui Mahomedu Egire, acelasu l-a ocupatu fiulu seu Achmedu in nóue ale lunéi Regeb, anulu Hegirei 1012, pre candu elu abia era de cincispre-diece ani. Unu actu acesta, care nu s'a mai vediutu pênê acuma, cá frênele guvernului se se dea in mânilé unui regente atâtu de tineru. Din acestu incidentu unu poetu de pe acele timpuri a improvisatu urmatoriulu versu; « Lui singuru i-a fostu data, intre toti fii lui « Osmanu, de a fi imperatu inainte de-a avé unu standartu (1) ».

A. 1012
I. C. 16 03

TURBURARI IN ASI'A

II. Elu inse indata cu inceputulu regimului seu au aretatu, cá nu totdeauna se face reu candu frênele guvernului se dau in mânilé unui domnitoriu tineru. Indolenti'a defunctului seu parinte a facutu

(1) *Standartu*. Adeca inainte de a fi ajunsu la anii de maturitate. Cà-ci pênê aci la Turci a fostu usulu, ca nici-unuia, care nu va fi ajunsu etatea maturitatiei, se nu se dea sangiacu, adeca stindardu, care este semnu de potestate, ce numai maturii o potu eserce.

pe soldatii asiatici atât de insolenti, în câtu ei, cari pênê acumu erau în continuu ocupati în bataliele cu Persianii, credeau ca dupa pacea închieiata le este permisu a attaca si spolia nu numai pe caletori, dar' si tienuturi si cetati întregi. În privinti'a acést'a s'au fostu datu plansori la curte anca pe timpulu parintelui seu, s'au fostu tramisu si unii generali pentru a suprime rebelliunea. Dar' acesti-a, séu sedusi de speranti'a de a se împartesi si ei din predi, séu negligenti întru împlinirea detorintiei loru, nu numai ca nu au pusu capetu rebelliunei, ci din contra, numerulu rebelliloru creștea din di în di, si ei devastau în modulu celu mai miserabile tóta Anatoli'a. Capii principali ai rebelliloru erau Calender Ogli si Tavil (2), cari faceau cele mai orribili si mai sangeróse incursiuni în tieriele ottomane, si se încumetau se attace chiar' si trupele imperiali.

TURBURATORII SUNT BATUTI SI ALUNGATI

III. Sultanulu Achmedu convinsu, cà desarmandu si alungându pe acesti doi capi principali ai rebelliloru, va poté usioru a stinge seditiunea si a restabili pacea în orientu, tramite în capu de iérna pe marele veziru Codgea Muradu Pasia la Aleppo, adornatu cu insigniele imperiali cá semne ale dignitatiei sale, si acompaniatu de tóta gard'a sa, dandu-i ordinu a se înquartira preste iérna în Aleppo, ér' de cu primavéra a se pune în legatura cu acele trupe asiatiche cari au remasu anca credintióse, si apoi cu puteri unite a merge asupr'a rebelliloru. Muradu Pasia a executatu ordinulu imperatului cu cea mai mare bravura si cu celu mai bunu succesu; câci dupa mai multe conflicte sangeróse, în urma învinge pe Calender Ogli (3), aprópe

(2) *Tavil*. Adeca *Lungulu*. Este unu supra-nume ce i s'a datu pentru statur'a sa înalta. Turcii au gustulu de a da supra-nume de acestea la generalii loru, dupa calitatile corporali ori spirituali ale acestora. Asia pentru esemplu, Ahmedu Pasia care a cuceritu Candi'a, a fostu supra-numitu *Fasil*, adeca Ahmedu Pasia *doctulu*; Ibrahim Pasia s'a numitu *Shishman*, adeca *grasulu*; unu altu Ibrahimu Pasia, care a fostu seraskier în ultimulu bellu cu Germanii, a fostu numitu *Sietlanu*, adeca *diavolu*; Mehemedu Pasia, care a caditu în batali'a de la Zenta, a fostu supra-numitu *Elmas*, adeca *diamantulu*, etc.

(3) *Calender Ogli*. Fiiulu lui Calender (*), unu brigantu faimosu, ale carui fapte se canta si pênê asta-di într'unu cantecu ce se numesce *Sharky*. Dar' nu trebe confun-

(*) Acestu cuventu dupa etimologia însémna monachu peregrinariu. *Tr. Germ.*

de Marasiu in muntii Kioikiesen i risipesce tóta armat'a, in câtu nu mai remasese nici-unu omu pre langa elu, si-lu constringe a fugi singuru cumu era la Arak, o provincia in Persi'a. Dupa aceea si-a intorsu armele contra lui Tavilu, care era alu doilea capu alu rebelliloru, si care chiar' venise intr'adjutoriulu companionului seu. Dar' Tavilu nu astépta iniciativ'a Turciloru, ci cumu i-a diaritu, a nevalitu asupr'a loru, si le-a trentitu o buna bataia; in urma inse, prin tienut'a brava a Ieniciloru a remasu totalu batutu si constrinsu a fugi si elu in Persi'a.

EI FACU PE PERSIANI SE FRANGA PACEA CU TURCHII

IV. Aici convine cu amicul seu Calender Ogli, si ieau impreuna mesuri, cari au fostu prejuditióse atátu amiciloru câtu si inamiciloru. Prin instigatiunile loru au facutu de s'a frantu pacea dintre Ottomani si Persiani, pace care pênê acumu se observase de ambe parti neviolata. Persianii sedusi prin vorbele loru amegitórie, au refusat de a-i estrada Turciloru, precumu acesti-a cereau. Achmedu a consideratu acestu refusu dreptu injuria si despretiu adusu regimului seu, de aceea decise a-si resbuna amaru pentru acésl'a.

MURADU PASIA MERGE CONTRA PERSIANILORU

V. Cu scopulu acesta Achmedu trimite pe marele Veziru Muradu Pasia (care daduse degiá proba despre desteritatea sa in suprimerea rebelliunei de mai nainte), cu armata numerósa contra Persianiloru. Succesulu inse n'a fostu atátu de bunu precumu se asteptase, câci espeditiunea s'a intreprinsu cevasi cam tardiu; era drumurile grele, intardiau mersulu si mai multu, in câtu Vezirulu numai odata cu iérn'a a potutu ajunge la Tibris; prin urmare i-a fostu imposibile cá la unu timpu atátu de inaintatu si cu trupele atátu de ostentite se intreprinda ceva cu succesu. Dreptu aceea ordina armatei sale cá se se traga in Diarbekir si se remana acolo preste iérna.

DAR' MORE SI IN LÓCU-I SE NUMESCE NASIH PASIA

VI. In primavér'a urmatória Muradu Pasia resolutu a repara

A. 1013

I. C. 1604

datu cu unu altu Calender, care sub Mahomedu I aduse imperiulu ottomanu in crisa estrema.

prin celeritate ceea ce a perdutu în v'er'a trecuta prin intardiare, 'si aduna armat'a si face t'ote preparativele pentru a irrumpe în provincie Persiei; înse chiar' candu era g'ata de purcesu, a cadiutu bolnavu si preste puçinu a si muritu în cortulu seu. În loculu lui s'a numitu mare veziru Nasih Pasia (4). Dar' nici acesta n'a fostu mai fericitu dec'atu predecesorele seu; si dupa ce a statu unu anu întregu fara a pot'e întreprinde ceva cu succesu, s'a întorsu la Constantinopole cu armat'a f'orte impuçinata, parte prin morburi, parte prin multele fatigiuri ce au trebuitu se suferi.

A. 1014

I. C. 1605

MEHEMEDU PASIA IMPRÈSORA CETATEA REVANU

VII. Dupa ce ajunse acasa, a fostu accusatu la imperatorele imputandu-i-se neglijentia si indolentia; ceea ce constatandu-se, a fostu judecatu la m'orte si decapitatu. În loculu lui a urm'atu mare Veziru Mehemedu Pasia, care a primitu ordinu a c'ontinua bellulu contra Persianiloru cu mai multa seriozitate; si pentru a pot'e întra c'atu mai cur'endu în actiune, i s'a ordinaru a petrece i'ern'a în castre la Aleppo. În primaver'a anului 1015, plecandu de aici cu armata numerosa trece preste confiniile Persiei; impres'ora cetatea Revanu si o bombard'ez'a cu t'ota vehementi'a patru-dieci de zile necurmatu; dar' în urma a fostu respinsu prin bravur'a garnis'onei si necesitatu, c'á dupa perderi mari se redice obsidiunea.

A. 1015

I. C. 1606

MEHEMEDU PASIA STRANGULATU; ÎN LOCULUI SE NUMESCE MARE VEZIRU HALIL PASIA

VIII. Mehemedu Pasia în reintorcerea sa din ac'osta espeditiune ajunge la Erzurumu, unde chiar' pre candu voi'á se-si puna armat'a în quartire de i'erna, vine Capudgi Bashi cu ordinu de la imperatulu ca se-lu stranguleze. Ordinulu a fostu punctualu esecutatu, si în loculu lui Mehemedu pasia a fostu numitu mare veziru Halil pasia, unu generalu pre c'atu de bravu, pe at'atu de prudente, care inve'tiandu din esemplele predecesoriloru sei, si-a pusu t'ote puterile ca se stringa preste i'erna totu ce este necesariu pentru campania, ca asi'á în primav'ér'a urmat'oria se p'óta întra în actiune contra inimiciloru fara nici-una difficultate.

(4) *Nasih Pasia*. În Coranu, Nasih se numesce Beniaminu, fratele lui Ioseph; si de la Coranu înc'oce, numele de Nasih a începutu a se lat'i între mahomedani f'orta tare.

MORTEA LUI ACHMEDU

IX. Pre candu nutriau cea mai mare sperantia ca superbi'a Persianiloru va fi umilita, imperatulul a fostu atacatu de unu accesu de friguri, si acést'a chiar' in anulu candu Persi'a era amerintiata cu destructiune totale, adeca in anulu Hegirei 1026. La inceputu imperatulul n'a luat in seriosu acestu accesu de friguri, fiindu-ca nu parea a fi periculosu; dar' in urma a crescutu din di in di intr'atâtu, in câtu Achmedu disgustatu de lucrurile omenesci, a perasitu grigile imperiului si a sburatu la placerile paradisului.

A. 1026

I. C. 1617

CALITATILE LUI ACHMEDU

X. Achmedu a traitu ani duée-dieci-si-siepte, si a domnitu ani patru-spre-diece. Elu au avutu trei fi, pe Osmanu, Muradu si Ibrahimu, cari toti au apparutu succesori pe thronulu turcescu. Ne mai facéndu mentiune despre alte virtuti ale sale, elu a intrecutu pe toti predecesorii sei in liberalitate si magnanimitate, in câtu unii lu accusá de prea mare prodigalitate. Passiunea lui cea mai mare era de a construi edificii mari; proba despre acésta este Giami'a (5) edificata pe Hypodromu in vecinetate cu S-t'a Sophia, si care este in stare a disputa prioritatea acestei-a. La construirea acestei Giamie atâta diligentia si spese au trebuitu, in câtu pentru a o termina abià au fostu de adjunsu toti thesaurii imperiului, câti s'au strinsu sub durat'a lungului repausu alu parintelui seu. Se dice ca pre candu se edificá acésta Giamia, Achmedu in tóta diu'a o visitá, si elu insusi platea pe lucratori.

(5) *Giami'a*. Acestu edificiu intrece in pompa pe templulu de la S-t'a Sophia, dar' nu è atâtu de mare cá acesta. Afara de ornamentale numeróse ce se vedu pe paretii din afara, mai sunt pe paretii din intru péné la duée-sute de tablouri aurite, pe care sunt gravate numele profetiloru, si câte o sententia scósa din Coranu; fia-care din aceste tablouri costa cincii-mii de thaleri, cà-ci pe fia-care stralucescu, precumu si spune, câte siese-dieci-si-unulu de diamante. Adevurul este, ca atati-a bani a costatu acestu edificiu, in câtu dupa ce a fostu gata, facéndu-se calcululu esactu, s'a vediutu cà totu drachmulu de pétra séu nesipu a costatu nu mai pucinu de trei aspri.

~~~~~

Sub timpulu lui Achmedu I, au fostu totu aceiasi domnitori in Europ'a, cari au fostu sub predecesorele seu Mahomedu II, cu adaogere inse, ca in Germani'a a domnit Mathia de la anulu 1612 péné la anulu 1619. *Tr. Franc.*

ISTORI'A

DOMNIEI LUI MUSTAFA I. SI A LUI OSMANU I.

CAPU IX. DIN CARTEA III.

MUSTAFA AJUNGE PE THRONU

I. Dupa mórtea lui Achmedu, Mustafa (1) fratele seu celu mai tineru ajunge pe thronu. cu inceputulu anului Hegirei 1027. Dar' fiindu-ca fórte puçinu séu nici de cumu nu se ingrigia de trebile publice ale statului ottomanu de o parte, ér de alt'a se daduse cu totul placerilor lumesci, asiá in a patr'a luna a domniei sale a fostu destituitu prin conclusu unanimu alu tuturoru Maimariloru tierii, si dusu in carcerile de la siepte turnuri.

A. 1027
I. C. 1618

OSMANU SE PROCLAMA IMPERATORE

II. Dupa destituirea lui Mustafa s'a instalatu imperatore Sultanu Osmanu, fiulu lui Achmedu, fiindu abiá in alu optulea anu alu etatiei sale. Chiar' pentru etatea lui tenera l-au tienutu mai nainte incapabile de a purta sceptrulu, si nu l-au alesu pe elu, de si avea

(1) *Mustafa*. Turcii atribuescu cele mai frumóse calitati tuturoru imperatoru loru, cu esceptiunea uniculu acestui Mustafa, pe care ilu representa cá pe unulu care a intrecutu pe toti ceilalti in vitiuri, precum antecessorii sei l'au intrecutu pe elu in virtuți. S'ar puté numi Sardanapalutu Osmaniloru, déca ar' fi primitu mórtea cu atátu curagiu, cu cátu o a primitu ácelu principe.

mai multu dreptu la domnia decâtu Mustafa, ci, precumu amu vediutu, l-au fostu alesu pe acesta cá pre unulu care se vedea fôrte asiediatu, si pentru aceea fôrte blandu si nepericulosu.

UNU FENOMENU PE CERIU

III. Sub domni'a acestui principe a apparutu in Constantinopole unu fenomenu raru, cá care inainte de aceea nu s'a mai vediutu, si pôte ca nici nu se va mai vedé vre-odata. In anulu Hegirei 1029, la dóue-dieci-si-optu ale lunei Rebiul-evvel, s'au aretatu pě ceriu o sabia curbata pe de cinciori mai lunga de cátu o lance, si lala de trei picióre. Ea se intindea de la resaritu spre apusu; si s'a vediutu o luna intréga de dile, totdeauna dupa apusulu sórelui, stralucindu fôrte luminos. Intrebati fiindu astrologii si alti cari pretindu a pricepe acésta arte, se spuna insemnatatea acelu fenomenu, au declarat ca acel'a é semnuu victoriei si latrei imperiului ottomanilor. Totu acesti astrologi au interpretatu de unu reu omenu gerulu ce a domnitu chiar' pe acelu timpu, si anume chiar' in anulu urmatoriu, si care atátu au fostu de aspru, in cátu locuitorii din Constantinopole poteau trece pedestri pěn' la Iskiudar (2) si indereptu.

ESPEDITIUNEA LUI OSMANU IN POLONIA

IV. In vér'a ce a urmatu dupa acea iérna grea, Osmanu contemmandu tóte aceste presagiuri, a intreprinsu o espeditiune contra Poloniei, si reocupandu Chotinulu (3), pe care Polonii 'lu ocupassera prin assaltu, tramitte apoi pe Chanulu Tatariei cu truppele tatarice si turcesci in intrulu Poloniei spre a o preda si devasta, ér' elu incungiurá cu ómenii sei truppele inimice, si intr'atáta strimtóre le aduse, in cátu in urma au fostu constrinse a cere pace. Imperatululu le

(2) O cetate in Asi'a, in faéie cu Constantinopole. *Tr. Rom.*

(3) *Chotinulu*. Cetate in Moldavi'a langa Nistru, in faéie cu Caminieti, fortificata atátu de la natura cátu si prin arte. Turcii au reparatu pe timpulu meu, dupa bataia de la Prutu, murii acestei cetati, si au mai adaosu si alte fortificatiuni facute dupa sistem'a moderna; in cátu asta-di cu dreptu cuventu se pôte numi bulevardulu intregulu imperiu contra Rusiei si Poloniei. Dar despre acésta voiu vorbi mai pe largu in tractatulu meu despre Moldavi'a antica si moderna (*).

(*) Vedi « *Descriptio Moldaviae* » Partea I, Capu IV. pag. 16. Editiunea societatiei academice, Bucuresci 1872. *Tr. Rom.*

A. 1029
I. C. 6120

A. 1030
I. C. 1621

accordă cererea și inchieia pace sub condițiunile dictate de elu. După aceea apropiându-se iern'a, se întorce la Constantinopole încarcatu cu spoliatiuni și ducându cu sine multime de captivi.

OSMANU UCISU ȘI MUSTAFA RESTITUITU PE TRONU

V. Dar' soldatii nededati cu comand'a unui imperatu atâtu de tineru pe o parte, și de alt'a neavându nici-o ocupațiune, ci traindu o vieti'a a lenea în Constantinopole, incitati de amicii și partid'a lui Mustafa, s'au revoltatu în contra lui Osmanu în data la anulu urmatoriu; și fara a respecta sangele din care s'a nascutu acestu imperatu tineru și de mare speranția, l-au uccisu în modulu celu mai barbaru, în alu patrulea anu alu domniei și duoi-spre-diece alu ețatiei sale, și l-au immormentatu aprópe de parintele seu în Giami'a ce acesta edificase. Dupe aceea scotiendu pe Mustafa din carcerile de la siepte turnuri, unde 'lu închisesera după-ce l'au detronatu, l-au pusu éراسی pe tronu.

A. 1031

I. C. 1622

MUSTAFA DETRONATU DIN NUOU, ȘI STRANGULATU

VI. Dar' nici Mustafa n'a domnit multu. Pe câtu timpu a fostu în prinsóre, a sciutu se-si ascunda, dar nu și se-si îndrepte vitiurile perversei sale nature. Lumea credea-ca după, ce a gustatu pocharulu afflictioniloru, se va fi îndreptatu și-si va fi schimbatu modulu vietiei și a guvernarei imperiului. În acésta speranția soldatii l-au redicatu éراسی pe tronu. Dar' elu crediendu-se mai pre susu de puterea sórtiei, s'a întorsu éراسی la vitiurile sale de mai înainte; facea pe tiranulu; cercá a estermina pe toti acei-a carii-lu destituisera; negligea cu totulu administrarea trebiloru statului, și nu facea ni-micu nici prin vorbe, nici prin fapte, ce ar' merita memori'a posteritatiei. Asiá o duse cinci-spre-diece luni, mai multu tiranindu de câtu guvernandu, péné în urma maimarii tierei ne mai potendu sufferi domni'a unui nebunu, l-au detronatu din nuou, și spre cea mai mare rusine, l-au pusu pe unu magariu, și între risetele și insultele plebei l-au transportatu éراسی în carcerile de la siepte turnuri, unde puçinu după aceea, din ordinulu lui Muradu IV, succesorului seu, a fostu strangulatu.

ISTORI'A

DOMNIEI LUI MURADU IV.

SUPRA-NUMITU GAZI

ALU SIEPTE-SPRE-DIECELEA IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU X. DIN CARTEA III.

MURADU SUCCEDA LA TRONU

I. Sultanu Muradu, care pentru faptele sale eroice si-a castigatu supranumele de *Gazi séu Bravulu*, a fostu nascutu in anulu Hegirei 1018, si dupa destronarea lui Mustafa a succesu la tronulu imperiului ottomanu in patru ale lunei Silcade, anulu Hegirei 1032.

A. 1032

I. C. 1622

BATE PE REBELLULU ABASSA

II. Acestu domnitoriu au aratatu indata la inceputulu domnirii sale, cu câtu este mai bine pentru osmani a fi suppusi ascultatori unui domnu tineru si activu de câtu unui somnore molesítu. Abassa Pasia din Erzurumu anca pe timpulu lui Mustafa incepuse a devasta provinciile asiatice si a se oppune pe fație suveranului seu; ér' acumu credea, ca pe câtu timpu Muradu tinerulu va tiené in mana frenele gubernului, va puté se-si continue nepedepsitu devastatiunile sale. Dar' imperatulu voindu a infréna insolenti'a acestui omu, si a impedita latirea mai departe a acelei flacari, in alu doilea anu dupa

A. 1033

I. C. 1623

suirea sa pe tronul a tramis pe marele veziru Cerkies Mehemedu Pasia (1) cu armata contra rebellilor in Asi'a. Acesta attaca vigorosu pe Abassa Pasia (2) aprópe de Caisaria, si dupa lupta sangerósa si obstinata, ilu invinge si-lu constringe a fugi in Erzurumu. Cerkies póte ca pune capetu acestei rebellioni, déca indata dupa acea victoria nu muriá in Tokadu.

ALI PASIA ATTACA IN VANU BAGDADULU

III. Muradu crediendu ca puterile acestui-a sunt cu totul nimitate, ilu despretiuesce si-si întórse cugetulu. la alte întreprinderi mai mari. Cu scopulu acesta tramite o armata considerabile in Asi'a sub comand'a lui Hafiss Ali Pasia, gubernatorele din Diarbekir, cu ordinulu de a se intruni cu truppele asiatiche de acolo si a attaca fara intardiare Bagdadulu. Acesta nu intardiá a pune in lucrare ordinulu imperatului; dar' dupa obsidiune de cincis luni a fostu respinsu cu

(1) *Cerkies Mehemedu Pasia*. Multi cercassiani au fostu in posturi inalte la curtea ottomana, dar' nici-unulu, afara de acesta n'au ajunsu la dignitatea de mare veziru. Elu a fostu unu generalu de mare reputatiune intre Turci, si a luat in casatoria pe Hatidgemu sor'a lui Muradu, pe care o iubiá fórtu multu. Fratele seu a edificatu in satulu numitu Ortakioi unu palatu fórtu elegantu, infrumsetiandu-lu cu gradini si apeducte. Mai tardiu apoi amu cumperatu eu acestu palatu, si anume pe timpulu candu Turcii sub Achmedu II. au vediutu ca imperatulu Leopoldu cu armele sale au facutu mari progresse in Ungari'a, ocupandu-o tóta dimpreuna cu Belgradulu si Niss'a, si se temeau séu presupuneau numai, ca Germanii vor petrunde pên' la Constantino-pole, séu ca celu puçinu Adrianopole va cadé in man'a loru, atunci multi din ei, sub pretestu de peregrinare la Mecc'a, au trecut in Asi'a superióra cu tóte averile si efectele loru ce au potutu lua cu sine: si chiar' pe acestu timpu, cumu amu disu, amu cumperatu eu acelu palatu cu doue-deci-si-cincis mii de thaleri de la Iusuf Effendi, fiulu lui Tersane Eminu, adeca inspectorulu marinei; si apoi l-amu mai largitu, infrumsetiatu, si cu timpu l-amu datu érasu indereptu. Precumu audiu, asta-di este in possessiunea filiei imperatului de acumu, care este maritata dupa marele veziru Ali Pasia (*).

(2) *Abassa Pasia*. Elu portá acestu nume de la patri'a sa Abassa, ai carei locuitori sémena fórtu multu in limba si in datine cu Cercassiani. De aci sclavii captivi cari se aducu din Abassa, au aprópe acelasiu pretiu cá si cei din Cercassi'a. Abassa Pasia anca a fostu unu generalu de cea mai mare reputatiune intre Turci; si agratiatu dupa rebellionea sa, elu a fostu unu modelu de fidelitate catre imperatulu seu.

(*) A se vedé planulu Constantinoplei, care dupa editiunea traductorelui anglésu se va adaoge la linea acestui opu.

mari perderi de catra brav'a garnisóna, si a trebuitu se se retraga, cá se nu-lu aduce iérn'a grea ce se aprópiá.

HALIL PASIA IMPRESOARA CETATEA ERZIRUM

IV. Din acésta cauza Hafiss Ali Pasia (3) indata ce ajunse la Aleppo, fu destituitu din dignitatea sa, in locu-i a fostu numitu mare veziru Halil Pasia. Dar' nici acesta n'a correspunsu asteptariloru imperatului. Cáci avendu ordinu a merge contra Persianiloru , elu a trasu spre Erzirumu, crediendu ca va poté pune man'a pe Abassa. De aici, acestu rebellu a venitu la suspitiune cá espeditiunea contra Persianiloru ar' fi numai pretestu, armat'a inse in realitate este indreptata contra lui ; asiá sa retrage si se inchide in Erzirumu , care de catu-va timpu incóce i serviá de locu pentru arme, si-lu provediuse cu tóte cele necesarie pentru viétia si cu alte provisiuni si munitiuni bellice. Halil Pasia a luat acésta retragere a lui Abassa dreptu fuga de frica, si crediendu ca va poté acumu nimici cu totul pe inamiculu inspaimentatu, lasandu-se de espeditiunea contra Persianiloru, merge spre Erzirumu si impresóra acésta cetate.

DAR' REMANE BATUTU

V. Dar' pre candu sperá a-si face gloria cu puçina labóre , pe atunci isi procurá numai disgratia si rusíne infínita. Cáci Abassa au aperatu cetatea in modulu celu mai bravu ; in câtu chiar' pentru acésta tóta lumea la tienutu de celu mai bunu soldatu si de celu mai intieleptu generalu pe lume. Elu nu s'a indestulitu numai ca a respinsu pe inamicu, ci cu o trupa mica, dar' alésa, a strabatutu pe neasteptate in castrele ottomane, a ucisu sentinelele, si au adusu tóta armat'a intr'atâta terróre, in câtu nimicirea ei a trebuitu se urmeze immediatu. Cu modulu acesta , o mana de omeni a invinsu pe o truppa de armata fórte numerosa, omorindu o multime si captivandu anca si mai multi. Insu-si vezirulu lapedandu-si arméle , abiá potú scapa cu vre-o câti-va omeni ai sei.

(3) *Hafiss Ali Pasia*. Hafiss este unu supranume, care de comunu se da in semnu de distinctiune onorifica tuturorú cari se potú lauda cá sciu totu Coranul pe diú afara. Cuventulu insusi se deriva de la arabesculu Hifss, care insemna buna-memoria, tie-nere de mente.

CHOSREVU PASIA CUCERESCE CETATEA ERZIRUMU SI PRINDE PE ABASSA PASIA

VI. Muradu audindu despre acésta perdere, s'a intristatu indoitu: căci pre langa erórea vezirului seu vedea ca si elu insu-si a gresitu, ca prea desconsideratu pe Abassa ; si erórea vizirului era, ca a intermissu trebile cele mai momentóse , si a intrebuintiatu armele imperiului la unu lucru de mai pucina insemnate. Spre a indrepta amenduóe aceste erori destituie pe Halil Pasia, éra in loculu lui numesce mare veziru pe Chosrevu Pasia, pe care 'lu si tramite indata cu truppe suplimentarie la armat'a ce era inquantirata de iérna in Diarbekir, ordinandu-i ca indata ce se va desprimavera, se mérga asupra lui Abassa si se stinga foculu rebelliunei din acele parti. Esemplele nefericite ale predecessorilor sei au facutu pe Chosrevu Pasia mai prevedietoriu ; asia pentru a esecuta insarcinarea sa cu mai mare iugrigire , isi adună tóte truppele , se provediù cu tunuri din cele mai grele, apoi cu tóte aceste puteri incungiurá murea cetatiei Erzirumu , si o inchise din tóte partile asiá, in câtu locuitorii ei cuprinsi de spaima si cutremuru , in a cinci-a di a obsidiunei i-au predatu si cetatea si pe rebellulu Abassa.

MURADU AGGRATIEAZA PE ABASSA

VII. Dupa cucerirea cetatiei, Chosrevu Pasia pune in férra pe rebellulu Abassa si-lu tramite la Pórta. Dar' Muradu audise degiá de mai inainte de faptele eroice ale acestui omu si sciea degiá, ca este unu barbatu de unu curagiu si inima invincibile, si ca numai prin tradarea ómeniloru sei i-a cadutu in mana, si asiá a vediutu, ca de si acestu rebellu ar' merita de o mie de ori mórtea, totusi nu ar fi bine a-i lua viati'a si a lipsi imperiulu ottomanu de unu ornamentu atátu de raru. Dreptu aceea Muradu i dède numai o infruntare severa pentru rebelliunea ce a facutu, si-i promise a-lu ierta (4) sub conditiune

(4) *A-lu ierta.* Istoricii turci, cari totdeauna se adopera a areta faptele imperatorilor lor in cele mai frumóse colorí, dicu ca acea iertare ce Muradu a facutu rebelliului, este unu esemplu incomparabile de clementi'a acestui Sultanu. Sunt inse altii carii dicu, că Abassa á capitulatu lui Chosrevu Pasia sub conditiune de a poté esi din cetate cu tóte onorile si cu salva viétiá ; si acést'a este caus'a pentru care Muradu nu l-a potutu puni cu mórte. Căci é lucru fóte raru, că imperatii Turciloru se franga cuventulu datu persóneloru de legea mohamedana; si afara de acést'a, calitatile escelente ale acestui rebelu anca pareau ca pretindu agratiarea lui.

de a-si sterge crimele din trecutu prin purtare buna in viitoriu, si arm'a ce a redicatu pênê acuma contra imperiului, se o întôrca de aci inainte contra inamiciloru ottomaniloru. Abassa consimti din tóta inim'a la aceste conditiuni neasteptate din partea sa; ér' Muradu nu numai ca-lu primi in favórea sa, ci anca-lu numi Beglerbegu in Bosni'a, cá pe unulu care prin valórea sa este in stare de a infrange pe inimici, in casu candu acesti-a ar' attaca imperiulu din acésta parte, pe timpulu candu armat'a cééalalta va fi ocupata in luptele bellice contra Persiei.

CHOSREVU IMPRESOARA IN VANU BAGDADULU

VIII. Dupa-ce in modulu acesta turburarile interne au fostu supresse, Muradu la anulu Hegirei 1039, tramite pe Chosrevu Pasia cu nuóa armata in contra Bagdadului. Acestu veziru pentru a preveni obstacolele ce au statu in cale predecesorelui seu, pléca immediatu in Asi'a, si ajungéndu in Musul, face preste tóta iérn'a cele mai mari preparatiuni bellice pentru espeditiunea viitória. In de cu primaver'a urmatória, pentru a taia Bagdadului totu adjutoriulu possibile, intra in provinci'a Arak, unde guberná Seinel Chanu in numele regelui Persiei; occupa tóte castellele; derima si nimicesce totu ce nu potea lua cu sine; sugruma cu modulu acesta rebelluinea de mai nainte, si impresóra Bagdadulu din tóte partile. Dar' sórtea n'a voitu, cá glori'a destinata pentru imperati se cada asupr'a unui generalu. Cáci, de si vezirulu in cursu de patru-dieci-si-un'a de dile a batutu si bombardatu cetatea cu cea mare bravura, totusi in urma a vediutu ca este preste potintia de a o cucerii, si asiá a fostu constrinsu dupa mari perderi a redica obsidiunea.

A. 1039

I. C. 1629

ILIAS PASIA REBELLU, PRINSU SI PUNITU

IX. Reulu succesu alu acestei espeditiuni se póte atribui in mare parte unei nooe rebelluini ce se escase la confiniele Persiei. Ilias Pasia, pe care Muradu ilu numise Beglerbegu in Erzirumu in loculu lui Abassa Pasia, cá si candu ar' fi succesu acestui-a nu numai in officiu, ci si in poff'a si instinctulu de a domni, a sciutu se atraga in partea sa pe soldatii si locuitorii de acolo, si a refusat de a se mai suppone Sultanolui, sperandu ca nu va cadé in curs'a in

A. 1041
I. C. 1631

care cadiuse Abassa. Dar' s'órtea n'a fostu asemenea pentru a men-
duoi ; căci pre candu ea a procuratu numai marire si onóre pentru
Abassa , pe atunci a adusu numai rusíne si punitiune pentru Ilias
Pasia, asa ca, la anulu Hegirei 1041, invingându-lu Kiuciuk Mehe-
med Pasia (5), l-a prinsu si l-a tramisu la Pórta, unde fu decapítatu in
piati'a publica, si asia a platitu cu capulu fantasiele sale estravagante.

PERSIANII IMPRESSOARA CETATEA VANU. TURCII O ELIBERA

X. Chiar' pe acestu timpu, candu armat'a musulmana prin atâtea
revolutiuni interne era cu totul debilitata, Rustem Chanu , gene-
ralulu Persianiloru irrumpe in tierile ottomane si devasta tóte tie-
nuturile in giurulu cetatiei Vanu, éra in urma impressóra cetatea.
Armat'a asiatica a Turciloru nu era capabile a resiste Persianiloru,
si cetatea ajunsese acumu la estremu. Atunci Muradu audindu de
acestu periclu imminente, a tramisu pe Beglerbegulu din Rumeli'a
cu trupele sale europene intr'ajutoriuulu cetatiei. Acesta sosindu cu
graba, bate pe Persiani si elibera cetatea chiar' in momentul candu
era se capituleze.

MURADU TRAMITTE ARMAT'A CONTRA POLONILORU ; DAR' IN URMA INCHIAIE PACE CU EI

XI. Muradu , dupa debellarea Persianiloru se decise a-si întórce
armele sale victorióse contra Poloniloru , si adunandu-si truppele
de armata in Adrianopole, da ordinu lui Murtassa Pasia , cá dim-
preuna cu Giambalat Sade (6) , pe care-lu numise mai nainte gene-
ralu cavaleriei din Romeli'a, se irrumpa in Poloni'a. Acesti generali
trecu Dunarea pe la Giurgiu (7), o cetate in Romani'a , si se punu aici
in castre. Pre candu stateau aici si asteptau ordinile ulteriori ale
imperatului , vinu niscari delegati poloni la Murtassa Pasia , si se
róga in tóta umilinti'a a lega pace. Murtassa n'a voitu a lua asupr'a

(5) *Kiuciuk Mehemedu Pasia*. Kiuciuk (*) insémna micu. Unu nume ce turcii dau
de comunu persóneloru de statura mica.

(6) *Giambalat Sade*. Fiiulu lui Giambalat. Pare a fi tataru de origine ; că ci acestu
nume é propriu Tatariloru , precumu Polad Mirsa, etc.

(7) *Giurgiu*. Urbe vechia in Romani'a , intre Silistr'a si Nicopole.

(*) De aci pare a deriva unguresculu Kicsi Kici) micu *Tr. Rom.*

sa , fara scirea imperatului transactiunea unui lucru atâtu de momentosu, si i-a tramisu la Pórta. Aici Múradu, miscatu de rugarile loru, le accórda pacea sub conditiunile dictate de elu.

EDICTU PENTRU LICENTIA DE A BEA VINU

XII. La anulu Hegirei 1043, se publica unu edictu alu imperatului pênê acumu ne mai auditu Musulmaniloru. Prin acestu edictu adeca se da permissiune nu numai negutiatoriloru de vinu si ospetariloru de a trafica si vinde vinuri , ci se concese fia-carui de a poté bé vinu in publicu câtu i place , ceea ce este in contra legei muhamedane ; si ér' de alta parte, se interdise sub grea pedépsa de a mai tiené cafenele publice.

A. 1043
I. C. 1633

MURADU MERGE IN CONTRA PERSIANILORU SI OCCUPA CETATEA REVANU

XIII. Intr'aceea, grigea de bellulu persianu tienea pe Muradu in continua nelinisce. Elu vedea bine cà este peste putintia de a consolida imperiulu si a-lu largi precumu avea intentiunea, pênê candu Bagdadulu, acea superba cetate in Asi'a si antemurulu imperiului ottomanu, este in man'a Persianilaru. Dar' a vediutu cà tôte intreprinderile generaliloru sei n'au adusu nici-unu folosu pentru imperiulu ottomanu ; asia se resolvi a face elu insusi pe generalulu, si prin maiestatea imperatésca a invinge obstacolele ce au impededatu pênê acumu progressesele atâtoru veziri ai sei. Cu acestu propusu pléca la anulu Hegirei 1044 din Constantinopole si in fruntea unei numeróse armate intra in Asi'a, si trage cu trupele sale dreptu spre Bagdadu , truppe care indata la inceputu promitteau bunu succesu. In cale impresóra cetatea Revanu, ce Persianii o reocupassera acumu de curendu , si o ataca cu atâta fortia , in câtu garnisón'a ne mai putendu sustiené assalturile Turciloru , a opt'a dî s'a predatu dinpreuna cu cetatea la discretiunea inimicului. Acesta inse n'a detienutu pe altii, decátu numai pe gubernatorele Emirgiun Oglí (s), si l-a tramissu la Constantinopole. In anulu urmatoriu a statu câtu-va

A. 1044
I. C. 1634

A. 1045
I. C. 1635

(8) *Emirgiun Oglí*. Fiiulu lui Emergiun, care a fostu Chanu persianu. A fostu adusu cá captivu la Constantinopole ; dar' prin desteritatea sa in musica intr'atâtu si-a castigatu grati'a lui Muradu , in câtu l-a facutu consiliariu alu seu intimu ; si candu imperatulu se veselíá între pôchare cu vinu , nu-si petrecca cu altulu decátu numai

timpu la Tibris, a reparatu castellele vecine, le-a providiutu cu garnisóne tari, si apoi la Cassim Giuni (9 și 10) s'a întorsu cu armat'a sa victoriósa la Constantinople.

cu acesta si cu Bekiri Mustafa. Muradu ilu cercetá fórte adese-ori in palatulu seu, care si acum se vede pe malulu Bosphorului, si de la elu pórtu numele de Emirgiun Oglu Jalisi, cáci Jali (*) se numesce ori-ce palatu, care este situatu aprópe de mare; si se invesehá la elu bendu vinu. Odata pe candu imperatulu isi petrecea la elu intre póchare cu vinu, se intempla cá trece pe acolo unu nobile grecu pe una luntre, si; fiindu-ca nu sciá cá Sultanulu se afla in acelu palatu, cantá cu o rara desteritate si atragetória frumsetia, o melodia persiana. Atunci Emergiun deschide feréstr'a, ér greculu immediatu incéta de a mai cantá. Dar' Emirgiunu ilu róga pe numele lui Dumnedieu si pentru Isúsu Christosu se continue mai departe cu cantarea sa, si comanda luntrasiloru se stea naisiór'a pe locu. Dupa-ce si-a terminatu greculu cantarea, Emirgiun merge la elu si'lu intreba, cá cine si de unde este, de vorbesce atátu de perfectu limb'a persiana, si se pricepe atátu de bine in artea musicej. Acesta i respunde ca è grecu si suditu alu lui Muradu. Emirgiun la cuvintele aceste saruta man'a grecului de trei-ori, si se desparte de elu dandu-i unu bunu presentu. Dupa aceea intornandu-se in palatu la imperatulu, dise acestui-a: «Grecii acesti-a, cari sta asta-di sub sceptrulu vostru, au fostu odinióra dómniei vostri: si eu amu vedíutu «chiar' acumu ca ei au meritatu acésta onóre. Intr'adeveru, eu amu cetítu in istoricii vostri multe despre laudele loru; cu tóte acestea n'amu potutu ajunge cá se «aflu in poporulu acesta pe unulu macar, care se merite laudele ce i se atribuiu «odinióra. Dar' spre norocirea mea, asta-di amu datu de unulu, carui-a déca toti «ceilalti greci sunt asemeni, atunci intr'adéveru cá acestu poporu a meritatu atátu «a fi domnu asupr'a imperiului vostru, cátu si a fi acuma in servitiulu vostru. Cáci «de si credu cá intre toti ómenii imperiului vostru nu este unu altulu mai destru in «arta musicej decátu mine, totusi eu abíá sunt demnu a me numi scolariulu acestui «grecu.»

(9) Adeca: la dóue-díeci-si-siese Octobre stílu vechiu. *Tr. Rom.*

(10) *Cassim Giuni*. Cu numele acesta numescu Turcii pe Santulu Dumitru, despre care, cá si despre Santulu George (numítu la ei Chisrelles) (***) dicu legendele loru fabulóse, cá au fostu musulmanu. Ei tienu serbatorile acestoru duoi santi chiar' in díele in cari le tienu si crestíinii orientali, adeca in 23 Aprile si in 26 Octobre (***). Dupa aceste dóue díle cá dupa dúoe poluri universali, isi reguléza Turcii espeditiunile loru bellice. Dupa 23 Aprile mergu afara in campania, ér' dupa 26 Octobre se reintorcú éراسi acasa. Soldatulu care dupa S-tu Georgie nu se presenta in campulu de esercitiu, unulu cá acesta isi perde soldulu si recopens'a, séu trebe se suflere alta púnítiune; si ce púnítiune póte se fia mai amara pentru unu soldatu, decátu

(*) *Jali* insemna propriamente tíermure, pórtu. *Tr. Germ.*

(**) De comunu se numesce Chidrelles, dar propriamente este *Chissir Elles*, immortalulu líie, despre alu carui sufletu dicu cá a trecutu in S-tulu George, care sbóra prin lume si adjuta pe ómenii buni. *Tr. Germ.*

(***) Dupa calindariulu vechiu. *Tr. Rom.*

PERSIANII OCCUPA CETATEA VANU

XIV. Dar' Persianii cari de fric'a sabiei turcesci se tieneau ascunsi, indata ce audira ca Muradu s'a departatu, au esitu cu unu numeru forte mare de trupe, si au impressoratu cetatea Vanu, cu a carei aperare era insarcinatu guvernatoarele Abassa Pasia. Musulmanii s'au tienutu cu multa bravura, in catu Persianii pre langa tote frecuentele si repetitele loru assalturi, in patru luni n'au potutu castiga nimicu; si pote ca anca si cetatea ar' fi fostu scapata, deca nu muria guvernatoarele Abassa Pasia, de la care pare a depinde tari'a si salvarea ei. Caci Ottomanii descuragiati prin acestu accidentu, nu se mai aperau cu atata vigore ca mai inainte; pre candu Persianii din contra au luatu curagiu mai mare, si inoindu assalturile loru cu mai multa furia, in urma au ocupatu cetatea cu sabi'a in mana, si au sacrificatu pe toti musulmanii pentru sufletele aceloru compatrioti ai loru, pe cari-i omorise Muradu.

A. 1046

I. C. 1636

MURADU MERGE DIN NUOU CONTRA PERSIANILORU

XV. Dupa ce ajunse noutatea despre acesta perdere la Constantinopole, inim'a lui Muradu, care dupa espeditiunea fericita din anulu trecutu la nimicu nu se astepta mai puginu de catu la un'a ca acest'a, s'a infuriatu forte. Celu care a trebuitu se simtia mai anteu efectele acestei manie, a fostu marele Veziru Mehemedu Pasia, care immediatu fu destituitu din cauza ca a neglesu a fortifica mai bine cetatea si a apera marginile. In loculu seu a fostu numitu Bairamu Pasia, pe care l-a tramisu cu cele mai terribili amerintiari contra Persianiloru. Si pentru ca aceste amerintiari se nu remana numai vorbe desierte, dupa ce a trimisu anca in acelu anu pe vezirulu ina-

A. 1047

I. C. 1637

a fi scosu cu rusne din armata? Er' dupa ce a facutu servitiulu in lunile dela S-tu Georgie pené la S-tu Dumitru, dela acesta di inainte nici-unu soldatu nu pote fi constrinsu a se supune generaliloru, ba nici insusi Sultanului, afara de casulu candu elu pentru binele publicu se lega din buna voi'a sa a servi si mai departe. Caci soldatulu care dupa diu'a S-tulu Dumitru vine la *Ordicadisi*, séu la judele armatei si 'i cere *Cassim sigili*, adeca certificatu, ca in acestu anu si-a implinitu cu fidelitate servitiulu, ceea ce nu i se pote refusa, unulu ca acela pote merge securu si liberu din armata, fara a purta frica de vre-o infruntare ori penalitate. Caci nici-unu soldatu turcu, de si ei cu totii tragu soldulu preste totu anulu, nu è obligatu a servi mai multu de siese luni intr'unu anu

inte cu câte-va regimente de cavaleria usióra, i-a urmatu si elu in persóna cu grosulu armatei in Asi'a, si a trasu dreptu spre Bagdadu.

OCCUPA BAGDADULU

XVI. Candu a ajunsu inaintea acestei cetati, Muradu agitatu mai multu de instinctulu de resbunare, decâtu de simtiulu valórei sale eroice, atacá cetatea cu atáta vehementia, in cursu de trei-dieci de dñle, cátu ti se parea cá nu é lupta cí macellu si taiare continua. Focu, ferru si tunuri n'au incetatu unu momentu sub totu timpulu acesta spre a distruge pe soldati din amenduóe partile. Assalturile se innoiau in tóta diu'a, si imperatulu cu sabi'a in mana constringea a intra din nuou la lupta pe cei cari incercau a se retrage; ce é mai multu, elu a ucisu cu man'a propria pe marele Veziru, pentru cá i se parea prê móle. In urma, prin eroismulu ottomaniloru si prin perserveranti'a imperatului, cetatea a fostu ocupata, apoi preste trei-dieci de mii de Persiani (11), cari ei insii s'au datu in man'a Sulta-

(11) *Trei-dieci-de-mii de Persiani*. Acésta crudelitate a lui Muradu Sultanulu stórcé péné si asta-di lacreme din ochii Persianiloru. Elu era resolutu a nu pardona pe nici-unu captivu, fia nobile ori ignobile, dedese ordinu a-i taia pe toti péné la celu din urma omu. Pe candu se esecutá ordinulu, vine sórtea si pe unu musicantu. Acesta se róga de officiarulu insarcinatu cu esecutiunea, ca se suspenda punitiunea sa pe unu momentu si se-i permitta a vorbi cu imperatulu numai unu cuventu. Adusu inaintea imperatului si intrebatu cá ce voiesce, dise: « Nu lasa, o! imperate « prèinduratu, ca cu mine *Shahculi* (alu imperatului servu, care nume apoi i-a si « remasu) se péra asta-di tóta artea musicei. Nu dorescu eu viéti'a pentru mine cá « omu, dar' cá invetiatoriu alu musicei, ale carei misterii anca nu le-amu potutu « petrunde pe tóte, me rogu se-mi lasi anca cátu-va timpu cá se me potu mai bine « perfectiona in acésta arte divina, care dóca voui ajunge se fiu perfectu in ea, eu « nu o voui dá nici pentru totu imperiulu vostru». Dupa aceea i s'a demandatu se dea o proba despre sciint'a sa; ér elu a luat in mana uhu *Siesdar* (instrumentu musicale numitu in arabesce Zabur, in grecesce Psalterion) si cantá atátu din elu cátu si eu vocea, tragic'a cadere a Bagdadului si triumfulu lui Muradu cu atátu simtiu si desteritate, in cátu Muradu insusi irrupse in lacreme si nu-sí potú conteni plansulu, péné candu musicantele nu-si terminá cantecele. Imperessionatu Muradu, si chiar' din consideratiuni cátra acestu musicantu, a datu ordinu cá acei captivi cari mai era in viéti'a, nu numai se nu fia ncisi, cí se se lase cu totii in libertate. Dupa aceea Muradu a luat pre langa sine pe acestu musicantu si ducându-lu la Constantinopole, l-a tienutu in multa stima. Si intr'adeveru, ca acele opere persiane de musica, cari pareau a fi îngropate sub ruinele muriloru Bagdadului, au reinviatu prin elu in tóta Turci'a. Instrumentulu de musica numitu Siesdar semena forțe multu cu harp'a,

nului, au fostu decapitati in presenti'a acestui-a. Asiá cadiù acésta faimósa cetate, intru aperarea carei-a Schahula Persiei isi adunase tóta flórea armatei sale si mai tóta nobilimea sa cea mai alésa, si pentru cucerirea carei-a Muradu a intrebuintiatu tóta puterea imperiului seu ottomanu. Dupa acésta ultima perdere Persianii n'au mai cutediatu a-si redica capulu contra puterei ottomane; si batuti in tíer'a loru, ei nu au mai cugetatu nici macar' a-si resbuna vre-odata.

MOARTEA LUI MURADU

XVII. Dupa cucerirea Bagdadului, Muradu a mai remasu câtu-va timpu aici pentru a repara murii ruinati, si a regula trebile in provinci'a Arak. Apoi lasandu noului seu Veziru Mustafa Pasia, cá se in-deplínésca ceea ce elu incepuse, merse preste iérna in castre la Di-arbekiru, si in primavér'a urmatória se întórse la Constantinopole insoçitu de gard'a sa. Aici, pre candu cugetá la o nuóá expeditiune contra christianiloru, fú cuprinsu de unu morbu repentinu, in care dupa cinci-spre-diece dile, si anume in cinci-spre-diece ale lunei Sievval, anulu Hegiriei 1049 a si trecutu la regiunile eternitatiei, dupa ce a vietluitu ani trei-dieci-si-unulu, si a domnitu ani siepte-spre-diece.

A. 1048
I. C. 1638

A. 1049
I. C. 1639

CALITATILE LUI MURADU

XVIII. Turcii cu scirile loru despre moralulu si lucrurile domestice ale acestui imperatu atáte volume au scrisu, in câtu cu dreptu cuventu ti se potu parea de suspecte, ca sunt numai fabule. Io voiu insemna numai unele lucruri, ce le mentionéza cei mai acreditati istoriografi din viéti'a sa. Acesti-a au observatu cá lucru principale, ca Muradu a comissu lucruri ce nici de cumu nu se unescu ca onórea imperatésca si cu regulele náturei, si anume ei dícu, ca avea datin'a de a merge cu ómenii si amicii sei particulari in anumite locuri de placere si gradini afara de cetate, unde isi petrecea íntr'unu modu necuviintiosu unui imperatu; elu facea focu, ferbea bucate, aducea vinu pe mésa, si-lu bea in modu cu totul familiaru cu com-

si aci se si numesce Siesdar séu 'Εξαχόρδιον. Este celu mai escellente instrumentu de musica, si se crede cá insusi Davidu l-a inventatu; dar' asta-di puçini sunt cari se scie canta bine cu elu.

panionii sei. Apoi avea capritiulu de a marita pe femeii bețrane de câte optu-dieci de ani, după junii tineri abia de câte cincisprezece ani, și erasi june cu totulul tinere după ómeni fórte bețrani și neputintiosi. Și alte o mijie de acestea secature facea.

BETI'A LUI MURADU

XIX. Intr'aceea s'ar poté díce pentru escusarea lui, ca cu aceste petreceri n'a avutu alta intentiune de cátu a cunósce mai deaprópe natur'a și inclinatiunile ómeniloru, și a gusta placerea vietiei locuitoriloru de la tíera. Este inse unu pecatu, in care a intrecutu pe toti predecesorii sei cáti au cadíutu in acelasiu, adeca beti'a. La acestu vitiu a fostu sedusu de Becri Mustafa (12); și după ce i s'a prefacutu

(12) *Becri Mustafa*. Turcii afirma in unanimitate cá acestu omu a datu mai ántáiu ocaziune lui Muradu de a se ímbeta. Éca cumu naréza ei faptulu. Odata Muradu ímbracatu in vestminte necunoscutu, merge in piati'a publica și din íntemplantu vede pe acestu Becri Mustafa tevalitu in tina și mortu de bétu. Muradu mirandu-se de acestu lucru, íntreba pe cei de prin pregiuru, ce s'a íntemplantu cu omulu acesta, cáci lui i se pare ca ar' fi lunaticu? I s'a respunsu, ca é bétu de vinu. Atunci Muradu íntreba, cá ce beuturu este acésta, cáci elu anca nu-i cunósce péné acumu efectulu? Intr'aceea Betri Mustafa isi revine in simtiri, se ridica in pícióre, și cu nesce cuvinte de insulta díce ímperatului se ínérga de acolo. Acesta surprinsu de ínsolenti'a acelu omu, i díse: Tu omu de nimica, nu scii cá eu sunt Muradu Sultanulu, și tu cutédi a-mi díce se me ducu de aci? Si ío, respunsu Mustafa, sunt Becri Mustafa(*), și daca vrei se-mi vindí cetatea acésta, éca eu tí-o cumperu, și atunci eu voiu fi Muradu Sultanulu, éra tu vei fi Becri Mustafa. Muradu ílu íntreba cá de unde ar' poté avé elu atáti-a bani, in cátu se cumperu acésta cetate? Atunci Mustafa respunsu: Ce-ti pasa tíe; ío-ti dícu și mai multu: ío me príndu cá pre langa cetate voiu mai cumpera anca și pe fiulu sclavei (*ímpératiu adeca sunt nascuti cu totii din sclave*). Bine, díse Muradu, prímescu tergulu; și ordína se ridice pe Mustafa din tina și se-lu duca in palatíu, Cáte-va óre in urma, după ce'i trecuse beti'a, Mustafa isi revine in simtiri, și destéptandu-se se vede intr'o casa pompósa și tóta íntraurita. Atunci íntreba pe cei cari erau pre langa elu, ca ce ínsémna acésta? Vísedíu eu, séu amu ajunsu aci pentru a gusta placérile paradísului? Nu, dísera acei-a; și apoi i spusera cele ce s'au petrecutu, și ce térgu a facutu elu cu ímperatulu. Mustafa se ínpáimenta; cáci elu cunoscea pré-bine ferocitatea și crudelitatea lui Muradu. Dar' necesitatea, magístr'a ínventiuniloru, ílu ínvetiá ceea ce avea se face. Elu se prefaca ca í é reu și cauta se móra, déca nu-i voru da unu pícu de vinu se bea, cá se-si reinvíie spirítulu langedítu. Ómenii de pre langa elu, cá nu cumu-va se móra ínante de a-lu vedé ímperatulu, i dedéru o cana cu vinu, ér' elu o ascunse in sínu. Púçínu

(*) Adeca: Betívolu Mustafa. *Tr. Rom.*

in natura, elu nu se mai indestuliá a bé singuru, cí fortiá pe Mufti si pe Cadiulaskeri a bé cu elu ; apoi precumu amu mentionatu mai in susu , a emisu unu edictu publicu , prin care a permisu de a poté vinde si bé vinu toti omenii ori de ce stare séu conditiune ar' fi ei. Dar' pe cátu era mare amatoriu de vinu , pe atátu era inimicu de mórte alu opiului si alu tabacului , de aceea opri sub pedépsa de mórte usulu amendororu acestoru obiecte ; ba ce é mai multu , elu insusi a uccisu cu man'a sa pe mai multe persóne , pe care le-a vendiutu séu mancandu opiu , séu fumandu ori vendiendu tutunu. Cu tóte acestea, unu anume Tiriaki, fumatoriu passionatu, scapà de acésta pedépsa prin o inventiune a sa fórte spirituósa. Nepotendu-se lasa nici de cumu de fumatu , elu a sapatu o grópa afunda langa cas'a sa , si pentru a nu fi surprinsu si descoperitu , o acoperise cu

dupa aceea ilu chiama imperatulu la sine, si-i demandu'a-i plati atatea milióne câte ajunge cetatea. Mustafa scóse can'a cu vinu din sinu, si dise : Acésta este, o ! imperate, ceea ce voiá eri se cumpere Constatinopolea ; si candu ati possede voi acestu thesauru, eu sunt siguru cà l-ati pretiui mai multu decâtu imperati'a a tóta lumea. Cumu se póte acést'a ? intrebá Muradu. Éca asia , respunse Mustafa bendu , se beti si voi din acestu licoru divinu. Imperatulu se indupleca , si trage o inghitúra buna de vinu ; si precumu elu nu era dedatu cu vinulu , se imbèta pe data intr'atátu, in cátu isi imaginà ca lumea intréga é prè mica pentru elu ; isi facea planuri imense, si atáta deliciu si placere ilu cuprinsese, in cátu i se parea cà delectatiunile corónei sunt nimica in comparatiune cu acestu simtiu ebriante. Dupa aceea se ameti de capu si adormi. La câte-va óre sa destépta cu o durere immensta de capu , si rapitu de mânia chiama pe Mustafa inaintea sa. Acesta vine immediatu, si pricependu ce are Muradu , i dise : éca aci este remediulu indispositiunei Vóstre ; si-i da unu pòcharu plinu cu vinu. Muradu ilu be, si indata i trece durerea de capu, si-lu aduce éراس in veseli'a de mai nainte. Dupa aceea a mai repetitu de vre-o duóe , trei-ori, totu asià, pèncé in urma intr'atátu s'a dedatu cu vinulu, in cátu mai in tóte dílele se imbetà. Muradu apoi a susceputu pe magistrulu seu pe Becri Mustafa , intre Musahibii séu consiliarii sei intimi , si era pururea pre langa imperatulu. Candu a muritu acestu maiestru, Sultanulu a ordonatu cà tóta curtea se se imbrace in doliu ; si pentru a-i onora memori'a intr'unu modu particularu , a lasatu de l-au ingropatu cu mare pompa intr'o taverna (carciuma) sub duóe buti. Dupa mórtea lui , imperatulu a declaratú mai de multe-ori, ca nu a mai avutu nici-o dí placuta de candu a muritu Becri ; si candu se intemplá de vorbià cine-va despre Mustafa , ochii lui Muradu totudeaun'a se impleau cu lacrimi si suspiná din profundulu inimei sale. Cu unu cuventu, eu n'amu cetitu nicaireva cà cine-va se-si flia castigatu la altii mai mare favóre prin instruirea in preceptele virtutei, de cumu si-a castigatu Mustafa la Muradu prin instruirea in vitiu.

iërba verde. Intr'o dí, pre candu era in fumatoriulu seu, vine imperatulul, si intréba ca unde e Tiriaki? Omenii sei i spunu, si-lu aducu inaintea imperatului cu unu ciubucu in gura. Sultanulu vediendu-lu ca lucra contra ordiniloru sale, trage sabi'a si vré se-lu strapunga. Atunci Tiriaki, inspaimentatu de acestu periclu, striga catu ilu iea gur'a: «Fugi de aci, tu fiu de femeia sclava! Edictulu teu are putere numai de asupra pamentului, ér' nu si sub pamentu». Tiriaki prin acésta inventiune improvisata si-a mantuitu nu numai viéti'a, ci a obtienutu si alte onori inalte, si singular'a permissiune de a fuma câtu i va placé. Se dice anca despre acestu Muradu, cá de multe-ori spunea omeniloru sei a se tiené de urmatóri'a regula: «Candu vreti se fiti in voia buna, beti vinu, si nu mancati ca . . . »

CRUDELITATEA LUI MURADU

XX. Din acestu vitu s'a nascutu altulu, care nu numai pentru regenti ci si pentru statu este fôrte stricatiosu: acést'a este crudelitatea. Elu insetosiá dupa sange innocentu, si omorulu era placerea sa, in câtu ti se parea ca de aici se nutresce. De multe-ori, in mediulu noptiei se furisiá din apartamentul femeiloru si esindu prin porti secrete din palatü cu sabi'a sa scósa, alérgá pe strade descultiu si numai cu mantéua pe spate cá unu nebunu, si omoriá pe ori cine i vinea in cale. De alte-ori, candu se imbetá si era in voia buna luá sageti, si din ferestrele de susu ale palatului, strapungea pe cine trecea din intemplare pe acolo. De alta data se imbracá in vestminte prefacute, alérgá tóta diu'a in susu si in josu, si nu se intorcea acasa pêné nu omoriá vre-o câte-va persóne infortunate pentru ce-va lucru de nimica séu chiar' fara nici-o cauza. In acelu modu elu adusesese tóta cetatea in teróre atátu de mare, in câtu nime nu cutediá nici macar a-i pronuntia numele in intrulu muriloru, fara a nu tremura. Altii mai slabi de ânima, si mai alesu cari erau dedati a lua opiu, lesnau la singurulu audiu alu numelui lui Muradu. Că-ci pe acesti-a nu-i crutiá nici-o-data; ci séu i omoria pe toti, séu i fortiá se bea vinu în locu de opiu. Asiá Muradu in siette-spre-diece ani câtu a domnit, 4 omoritu preste patru-spre-diece mii de ómeni, între cari au fostu multi generali si alti barbati de positiunea cea mai inalta.

FACULTATILE SALE FISICE SI SPIRITUALI

XXI. Pre langa tóte aceste vitiuri, Muradu` a fostu dotatu-cu o mare desteritate atátu corporale cátu si spirituale , in cátu ti se parea ca natur'a a voitu se creeze unu modellu de omu, care se escelle atátu in vitiuri cátu si in virtuti. Tóte deprinderile corporali cáte se ceru de la unu soldatu, le aflai la acestu Sultanu. In artea dé a trage cu arculu nu avea lui assemenea intru tóta natiunea turcésca, cu singur'a exceptiune a faimosului luptatoriu Toscoparanu. Se vedu si stau pênê asta-di duóe colonne de marmore in distantia de unamii-cinci-sute de urme un'a de alt'a , si preste aceste se dice ca á trasu Muradu cu o sagéta de a trecutu de la un'a pênê preste ceea-lalta. Elu a fostu celu mai bunu calaretiu intre toti ottomanii ; ér' in tragerea cu Dgird-ulu atátu era indemnicu, in cátu nici unu tataru nu potea se traga cu arculu , nici atátu de siguru nici atátu de departe. Se mai dice apoi despre elu, ca atátu era de iute de pi-cióre, in cátu nici celu mai ageru calu arabicu nu potea se-lu intréca. Dar' elu a fostu dotatu si cu calitati singulare spirituali. Asiá se afirma, ca era fórte perseverante in esecutarea lucrurilor sale , in cátu nu desistea de la o intreprindere a sa pênê ce séu reusiá, séu o nimiciá. Intrepidu in ori ce circumstantie , in cátu s'ar' poté dice, ca déca purtarea lui in viétia ar' fi fostu la inaltimea grandetiei spiritului seu , ar' fi potutu, fara multa greutate, a se face monarchulu a tóta lumea. Dar' plagele ce arm'a le infige in alții, in elu le-a infiptu beti'a , care l-a si rapitu din acésta lume, a carei spaima si teróre era.

Pe timpul lui Muradu IV, au fostu Domnitori in Europ'a :

In Germani'a : Ferdinadu II, 1619—1637, si Ferdinandu III, 1637—1657.

In Franci'a : Ludovicu XIII, 1610—1643.

In Spani'a si Portugali'a : Filipu IV, 1621—1665.

In Angli'a : Carolu I., decapitatu prin suditii sei, 1625—1649. *Tr. Franc.*

ISTORI'A

DOMNIEI LUI IBRAHIMU.

ALU OPTU-SPRE-DIECELEA IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU XI. DIN CARTEA III.

IBRAHIMU SE PROCLAMA IMPERATU

I. Sultanulu Ibrahimu fù nascutu in anulu Hegirei 1026, si dupa mórtea fratelui seu Muradu, nefindu altu erede din cas'a lui Osmanu, in etate de trei-dieci-si-duoi de ani a fostu proclamatu in unanimitate imperatu alu Osmaniloru.

A. 1049

I. C. 1639

OCCUPA AZACULU DE LA COSAC.

II. Dupa suirea sa pe tronul, prim'a sa grige a fostu a curati marea négra de piratii cosaci, si a deschide salva si libera navigatiune pentru naile ce vinu de acolo la Constantinopole. Dar' elu vedea bine ca acést' a nu va poté merge fara mari si grave difficultati, pe câtu timpu Azaculu (1) situatu la gur'a Donului, este in manile acelor cosaci; din cauza ca acésta cetate le convenia fôrte bine pentru pirateri'a loru, si in casu de a fi batuti, ea le putea servi de fôrte bunu locu pentru refugiu. Pentru aceea a tramisu inainte de tóte o armata numerósa ca se ocupe acea cetate; si intr'adeveru ca dupa

) Séu Azotulu. *Tr. Rom.*

mai multe assalturi cetatea a fostu cucerita si tóta garnisón'a trecuta prin sabia.

MALTESII CUPRINDU O NAIE TURCEASCA SI FUGU CU EA LA CRET'A

III. Dupa-ce cu modulu acesta a curatítu marea négra, se resolví a face aceeași in marea alba. Tóte insulele de aici erau degià ocupate de Ottomani prin valórea lor; numai insul'a Cret'a(2) facea escep-

(2) *Cret'a*. Vreu a narrá aci istori'a acestei insule asiá precumu o aflamu la scriitorii turci, fia si numai pentru a vedé ingrigirea cu care transmitu ei la posteritate faptele compatriotiloru lor. *Kritos*, pe care altii in modu corruptu, prin schimbarea unoru litere o numescu *Ghirid*, este cea mai insemnata insula in marea mediteranča. Se estinde de la resaritu spre apusu in lungime de doue-sute si in latime de siese-diece de mile. Pare cà insasi natur'a o a facutu pentru delectarea omului. Solulu preste totu este fertile si produce in abundantia tóte spečiele de gráne. Campiile aromatice suntu pretutindenea acoperite cu ierburi, cari suntu bune nu numai pentru nutretiu la vite si la paseri, dar' suntu folositórie si pentru medicina. Intre aceste din urma este in spečialu ierb'a *Iflimum* (*), a carei virtute miraculósa crá cunosčuta anca si mediciloru din anticitate. Bestiele selbatice cari se strice omeniloru si animaliloru, pereumu lupi, vulpi, sierpi— aici nu se nascu; si déca se aducu din alte tieri— aici nu potu trai. Primii locuitori ai acestei insule au instruitu pe cealalta parte a lumeni a duce viétia placuta. Adoratorii imaginiloru cioplite suntu de acea opiniune constante, ca principele idoliloru paganismului a fostu nascutu in Cret'a. Totu din acésta tíera s'a nascutu music'a si alte arti carii tindu a delecta si a polei omenimea. Au avutu fórté multe si fórté faimóse cetati; multime de sate, si numerosi locuitori; fiindu-cà aerulu dulce si clim'a blanda au atrasu aici nuóe colonii din tóte partile lumeni. Lungu timpu a fostu sub domni'a Greciloru; mai tardiu a fostu cucerita de arméle Musulmaniloru (**), din Spani'a. Adeca la anulu Hegirei 204, pe candu Hakim, fiulu lui Hesam, din famili'a Ummie, domniá la Cordub'a in Spani'a, s'a escatu o revolutiune terribela in contra lui, care atátu de repentinu crescù, in cátu o ceta de conspiratori au incongiuratu palatulu lui Hakimu, si-lu amerintiau cu mórte. Regele Hakimu se aperà cu bravura, si dupa o lupta sangerósa a respitu pe rebelli, omorindu pe multi, si pardonandu pe ceialalti, sub conditiune cá se ésa din tíera si se-si caute alte locuintie. Musulmanii vediendu-se espulsi cu modulu acesta din vét'r'a strabuna, s'au pusu pe mare cu trei-diece de nái, luandu-si calea cátra Egiptu si au ajunsu la Alexandri'a. Abdulah, fiulu lui Tahir, care guberná pe aceļu timpu Egiptulu in numele regelui Persiei, audindu de venirea aceloru Musulmani, a plecatude la Cairo cu o mare armata in contra lor si surprindiendu-i pe neastepate i-au incongiuratu de tóte partile. Elu potea se-i uccida pe toti, dar' le-a compatimitu starea, si i-a lasatu liberi sub conditiune cá se se curatia din Egiptu si se nu se mai întórca nici-odata. Musulmanii ne fiindu in stare de a face vre-o resistentia, au cau-

(*) Acesta fara dubin este Dictamnus cretica, care la Turci se numescu *Gjirid* Oti séu érba de Creta. *Tr. Germ.*

(**) Acesti-a suntu asiá numitii Saraceni. *Tr. Rom.*

tiune; ea contemnă puterea Turcilor, si serviá de portu siguru a-celoru pirati, cari spoliau corabiile turcesci. Pórt'a pusesse de multu ochiulu pe acésta insula, si desele plangeri ce i se faceau de catra suditií sei in contra Venetianiloru, erau ocaziune numai bine-venita de a cuceri insul'a; si mai alesu o injuria comissa acumu din urma

tatu se se suppuná poruncei, s'au pusu érași pe nái si si-au luatú calea spre Cret'a. Fertilitatea si clim'a dulce a acestei insule i-au attrasu atatu de tare, in câtu se deciserá a se asiedia aici; si au tienutu consiliu, cumu ar' poté se o occupe. Cá acésta occupare se se effectue cu mai mare alacritate, au datu focu la tóte náile si le-au arsu, cá asiá se-si taie ei insii tóta speranti'a de a se poté retrage in casu candu ar' remané batuti. Asia resoluti, attaca insul'a, se respandescu in tóte partile, si o cuprindu mai iute de cumu ar' fi cugetatu; fortifica apoi cetatile cu muri noi, si le provedu cu tóte munitiunile necesarie. Michaelé, imperatulu grecescu pe acelu tîmpu in Constantinopole, aulîndu ca Musulmanii (proprie Saracenií) au ocupatu insul'a Cret'a, tramite o flota considerabile in contra lorú. La primulú atacu Musulmanii au fostu invinsi; dar' indata dupa aceea si-au readunatu tóte puterile lorú, si au atacatu pe Greci in chiar' castrele lorú cu atata fortia, in câtu n'a scapatu nici macar' unulu care se duca scirea in Greci'a despre acésta fatale perdere. Musulmanii insii au insciintiatu pe imperatulu despre ceea ce s'a petrecutu, si s'au offeritu a inchiaié pace cu elu. Imperatulu s'a invoitu prè bucurosu, cáci vedea prè bine, cá cu forti'a nu póte face nimicu. Dupa inchiaierea acestui tractatu de pace, *Umrú*, principele Musulmaniloru si sucesorii sei au domniú cu pace in insula optu-deci de ani. Dupa aceea inse, si anumé in anulu Ilegirei 284, imperatulu grecu din Constantinopole tramite pe generalulu seu Nicephoru Phoca cu armata numerosá la Cret'a pentru a alunga pe Musulmani de acolo. Phoca debarcandu in insula cu trupele sale, attaca si invinge pe Musulmani, le ocupa tóte cetatile si fortaretiile, si pe care nu i-a potutu ucide, i-a constrinsu a se suppone potestatiei imperatului grecu; acesti-a apoi in decursulu timpului parte au peritu, parte s'au intorsu la crestinismu; asiá dupa câti-va ani nu mai era nici urma de Musulmani in insula. Cátu-va tîmpu dupa aceea, Alexiu, celu mai tineru frate alu lui Isaacu imperatorului de Constantinopole, ilu aduce pe acest'a in cursa, ilu prinde, i scóte ochii, si asiá omorindu-lu i occupa tronulu. Dar' nu s'a indestuliatu numai cu acestu fratricidiu, ci amblá anca a ucide si pe fiulu lui Isaacu, care avea acelasiu nume cu elu, cá asiá se nu mai aiba nici-unu rivalu. Junele principe inse insciintiatu de pericolulu ce-lu amerintiá, scapá numai cu câte-va óre mai inainte de a se esecuta crim'a, si fugi la Venetiani. Aici miscá totu occidentulu si-lu facú a-i sta intr'adju-toru. Venetianií i-au datu o flota; Francesii o armata; si preparatu cu acestu adju-toriu, merge dreptu spre Constantinopole, insoçitu de principii Franciei si Spaniei, cu cari Venetianií pe atunci érau in amicitia. Cu aceste puteri petrunde péné in marea marmora, si pune ancora in façi'a cetatiei aprópe de unu satu ce asta-di se numesce Kadikioi. Imperatulu Alexiu vedîndu cá l-a surprinsu, si cá-i este cu nepu-tintia de a-si aduna in tîmpu atátu de scurtu o armata cu care se-póta resiste cu efectu: fuge pe ascunsu din Constantinopole, ca-ci se temú se nu palía chiaru aceea

în contra unora ce voiau a caletori la Mecc'a si la Egiptu, a îndemnatu pe Sultanulu si mai multu de a-si eseguta planulu. Éca adeca casulu. Kislâr Agasi Sumbul Aga, care a fostu destituitu din oficiulu seu, si a fostu primitu unu certificatu de libera-missiune (s), cu scopu de a naviga la Egiptu s'a pusu pe naie în societate cu Cadi din Mecca si cu Molla din Pruss'a, numitu Mehemedu Effendi. Pre candu ei trecea pe aprópe de Cret'a, dintr'o data nevalescú asupr'a lorú siese galere din Malta. Turcii se apera cu bravura. Dar' Kislâr Aga, Cadi, si comandantele navei cadu în lupta morti; ér' ceilalti cutrupiti de multimea nevalitorilorú, cadu în man'a inimicului cu tóte bunurile ce le aveau pre langa sine. Maltesii cu préd'a lorú fugu intr'unu portu de la Cret'a, dau gubernatorelui ceva din spoliatiunile lorú, si acesta le concede se mérga siguri mai departe cu toti captivii si cu tóte predile lorú.

DE ACI IBRAHIMU DECLARA BELLU VENETIANILORU

IV. A lasa acésta injuria nepunita, ar' fi însemnatu a espune potestatea imperiului ottomanu la despretiulu inimiciloru sei; din contra, pentru o resbunare era occasiunea numai bine venita de a supune acésta insula dorita de atât'a timpu. Asiâ Ibrahimu încuragiatu si de consimtiementulu consiliariloru sei, frange pacea cu venetianii, si le declara bellu cá unoru furi si protectori de pirati. Pen-

ce a facutu elu cu Isaacu. Junele Alexiu, fiulu lui Isaacu occupa dupa aceea cetatea, remasa fara de nici-unu aperatoriu; si dupa ce s'a confirmatu în tronu, recunoscatu principelui de Spani'a pentru servitiile lui, i-a daruitu insul'a Cret'a pe vecia. De la succesorii acestui-a o au cumperatu Venetianii la anulú Hegirei 520, cu o summa mare de bani, si a remasu în possessiunea acestor-a péné în timpulu lui Ibrahimu Sultanulu.

(3) *Libera-missiune.* Kislâr Agasi, adeca capulu eunuchiloru, pe câtu timpu pórtá oficiulu de inspectore asupra femeiloru din Seraliu, ori câtu ar' fi de mare onórea ce i se da de catra toti, elu totusi nu se considera si nu se numesce altmentrea decâtu sclavu. Candu inse se dimitte din postulu seu, primesce unu certificatu de libera-missiune; care elu nu o ar cere nici-odata, déca nu i s'ar' impune se o accepte, cáci péné candu este la curte, autoritatea lui este fórté mare. Toti acesti Kislari, dupa ce se destituie, se trimitu în Egiptu; aici primescu de la imperatulu una pensiune de optu mij parale pe di; o pará face trei aspri. Multi dintre ei, péné sunt în servitiu la curte, isi cumpera bunuri si-si facu stare în Egiptu, unde dupa aceea traiescu víctia domnésca. Curtea anca le concede se-si cumpere bunuri, cáci dupa mórté efectele lorú tóte trecu la imperatulu.

tru a esecuta acestu bellu cu successu câtu se pôte mai bunu, elu a-duna armata numerósa sub comand'a lui Musá Pasia si à lui Muradu Aga Kulkietchudasi séu locotenentulu generalu alu Ienicieriloru, si prepará o flotá sub comand'a lui Captádanu Iusuf Pasia, care a datu probe de valórea sa anca pe timpulu candu era portatoriu de spada.

A. 1054
I. C. 1644

CUCERESCE CANE'A

V. Dupa-ce li s'au datu trupeloru generali, au plecatu din Constantinopole la patru ale lunei Rebiul-evvel, anulu Hegirei 1055, si in dóuè-dieci ale lunei urmatórie au ajunsu la Cret'a. In alta di soldatii au primitu ordinu se debarce si se impressóre Cane'a, care dupa o resistentia de duóe-dieci-si-cinci de dile s'a si predatu armatei musulmane. Indata dupa aceea s'au reparatu murii cetatiei, si remanendu o parte a armatei acolo cá garnisóna, ceealalta parte s'a intorsu la Constantinopole cu flot'a adornata de lauri. Puçinu dupa aceea Husein Pasia a fostu tramisu cu nuóe puteri la Cret'a, care dupa multe lupte cuprinde anca in acelasiu si in urmatoriulu anu tóta insul'a, cu esceptiunea cetatiei Candi'a.

A. 1055
I. C. 1645

MOARTEA SI URMATORII LUI IBRAHIMU

VI. Pre candu Ibrahimu facea nuóe si mari preparatiuni pentru cucerirea acestei cetati, in optu-spre-diece ale lunei Regebu, anulu Hegirei 1058, a trecutu din acésta lume si a fostu coronatu cu mórte de martiru. Au remasu nuóe fii dupa elu: Selimu si Osmanu, nascuti in anulu Hegirei 1054; Mahomedu (4), Achmedu, Solimanu Muradu si Gihanghir, nascuti in 1056; Baiazetu si Orchanu, nascuti in anulu 1058. Trei din ei, si anume Mahomedu, Solimanu si Achmedu, au ajunsu pe tronu; ér' ceilalti siese au muritu fiindu anca in etate fórte tinera.

A. 1058
I. C. 1648

CALITATILE LUI IBRAHIMU

VII. Turcii descriu viéti'a acestui Sultanu chiar cu aceeași necru-tiare, cu care au descrissu pe a predecessorelui seu, dé si ei prin acésta isi punea viéti'a in pericolu. Precumu Muradu era dedatu cu

(4) Mahomedu, precumu se va vedé la Capu XII. ce urméza, a succesu pe tronu la anulu Hegirei 1058, in etate de siepte ani, prin urmare elu trebe se se fia nascutu la anulu Hegirei 1052. *Tr. Germ.*

totulu vinului, asiã Ibrahimu era dedatu voluptatiei. Se dice cã tãta vietii'a si-o petrecea in placeri sensuali; si candu natur'a stãrsa nu-lu mai ajutã, elu recurgea la beuturi iritatieose si la alte secrete pentru a-si reinnoi puterile la delectatiunile venerice. Tãte vinerile, ceea ce la Turci e Sambata, le consacra dieesei Venus; si lasa chiar' prin marele veziru, seu prin altu servitoriu inaltu, se-i aduca cate o vergine frumoasa imbracata in cele mai elegante vestminte. Paretii in camer'a sa de dormitu erau giuru-impregiuru imbracati cu oglindi, ca se se poata vede elu singuru in mai multe positiuni a le actului seu brutale. Perinele sale lasa se le imple cu peri dela pelile cele mai fine, ca asiã patulu destinatu placerei sale imperatesci se fia cu atatu mai pretiosu. In gradin'a de la Palatu numita Ghassi aduna de multe-ori pe tote concubinele sale, unde le facea se se desbrace cu totulu, si elu anca se desbraca in pelea gola, ninchezã ca armasarulu, si se arunca intre ele; acestea la porunca lui, trebuiau se se apere cu mani cu picioare, pene candu in urma rapia pe una si pe alta si le facea fortia. Odata din imtemplare a vediutu partea genitale de la una vaca selbatica; rapitu de poft'a brutale, lasa a se face din auru unu modelu ca aceea, si-lu tramise in totu imperiulu cu ordinu de a cauta o muiere, care se aiba chiar' ca vac'a si care se-i servesca placeriloru sale. In fine, se dice ca sar' fi aflu un'a, pe care apoi a si luatu-o intre concubinele sale. Elu isi facuse o colectiune mare si voluminoasa de picture, cari representau variele moduri de coitiune, si unde totdeauna gasia positure noie, si pene atunci necunoscute. — Cu acestu modu thesaurulu publicu diminuitu prin betii'a lui Muradu, prin luxuri'a si placerile sensuali ale lui Ibrahimu, a desecatu cu totulu; si poterile imperiului folosite de antecessorii loru pentru debellarea inamiciloru, si pentru latirea imperatiei, ei le-au intrebuintiatu pentru ruinarea vietiei loru proprie.

~~~~~
Pe timpulu lui Ibrahimu, domnitãri in Europ'a au fostu :

In Germani'a: Ferdinandu III. 1637—1657.

In Franci'a: Ludovicu XIV. 1643—1715.

In Spani'a: Filipu IV. 1621—1665.

In Portugali'a: Ion IV. (Duce de Braganti'a, care s'a revoltatu contra Spaniei) 1640—1656.

In Angli'a: Carolu (decapitatu) 1625—1649. *Tr. Franc.*

ISTORI'A

DOMNIEI LUI MAHOMEDU IV.

ALU NOUE-SPRE-DIECELEA IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU XII. DIN CARTEA III.

MAHOMEDU SE PROCLAMA IMPERATORE

I. Dupa-ce Ibrahimu a priimitu cunun'a de martiru, Ienicierii au proclamatu imperatore pe fiulu seu Mahomedu (1) in etate de siette ani, si-lu redicara pe tronu in optu-spre-diece ale lunei Regebu, anulu Hegirei 1058.

A. 1058

I. C. 1649

EVENIMENTELE DIN TIMPULU MINORITATIEI SALE

II. Anca din fraged'a sa etate Mahomedu a datu probe evidente despre grandórea sa viitóre, si despre speranti'a ce ottomanii au

(1) *Mahomedu*. Mama-sa a fostu fi'a unui preotu grecu, pe care o au adusu din More'a anca pe timpulu lui Muradu Sultanulu, candu adeca anca nu era stérsa acea rege, in puterea careia fii de crestini se poteau lua cá tributú; si pentru rar'a ei frumusetia a fostu priimita in seraiulu imperiale. Dupa-ce s'a facutu Validé Sultana, a lasatu se intrebe de muma-sa. In-urma s'au aflatu, cá dupa cine a întrebatu era chiar' la ea in palatu; si a traitu acolo anca multi ani; dar' nime nu o a potutu face se primésca religiunea mahomedana: si acolo a si muritu in legea orthodóxa crestina, in care a remasu constanta péné la mórte; candu apoi nepotulu seu Sultanulu Mahomedu a lasatu se-i aduca cadavrulu din palatu, si se o immormente dupa ritulu besericeii crestine prin patriarchulu insoçitu de întregu clerulu seu.

pusu in elu. Dupa-ce thesaurulu publicu desecatu cu totulu prin viéti'a luxuriósa a parintelui seu, s'a implutu éراسi prin abilitatea lui Kioprili (2) Mehemedu Pasia, si turburarile intestine au fostu su-

(2) *Kioprili*. Acesta é fundatorele nobilei case Kioprili Oglu, care péné ásta-di se numera intre cele mai distincte familii la Turci. La inceputulu domniei lui Mahomedu ducea o viétiá retrasa si stoica in Constantinopole, si asteptá se i se dea unu pasialicu óre-care, fia ori cátu de neinsemnatu; cáci, de si avea titlulu si dignitatea de Pasia, elu totusi, fiindu-ca nu avea midi-lócele de a-si sustiené famili'a conformu rangului seu, asiá fórté arare-ori se aréta in publicu. Chiar' pe acestu timpu vine la Constantinopole unu delegatu din Persi'a, pentru a gratula lui Mahomedu la sui-rea sa pe tronul. Sultanulu dède in onórea lui o mésa spléndida, si ordiná tuturoru Pasiloru se faca cu totii si fia-care asemenea. Marele veziru si toti ceilalti péné la celu din urma Pasia a tractatu pe delegatulu persianu cu atât'a luxu, in cátu pe fia-care l-a costatu celu puçinu una-suta de pungi. Candu a venitú rendulu la Kioprili, elu recurse la unu evreu, care-lu mai ajutorase de multe-ori in lipsele sale; acesta 'i promitte ca-i va procura si acuma bani. Kioprili contandu pe promissiunea evreului, face' pe diu'a determinata unu prandiu spléndidu cu musica, comedianti si alte divertimente usitate la Turci. In alta di vinu comediantii la evreu, si-si ceru plat'a; evreulu, fiindu-cá nu se tocmisera de mai nainte, le offere duóe-sute de taleri, pre candu toti ceilalti Pasi le-au datu câte patru péné in cinci sute de taleri, Lascaris, capulu trupei, unu grecu, luandu banii, i arunca cu despretiu la pamentu. si dice: mai bine nu voiú nimicu de la unu Oppordos (*) Pasia!; care in dialectulu evreo-spaniolu va se óica, unu vile si miserabile serántocu. Evreulu stringe banii, merge la Kioprili Mehemedu Pasia, si-i spune ceea ce s'a petrecutu. « Ei! trebuie se sufferiu a fi batjocoritú de unu necredintiosu, si nu amu atát'a putere cátu se-mi potú resbuna: atunci eu in puçine dile séu trebe se-mi facú noroculu, séu se-mi perdu capulu ». Urmarea a confirmatu acésta profetia. Cáci puçinu dupa aceea Spahii din Constantinopole s'au revoltatu si au ucisu pe marele veziru si pe toti ceialti Pasi; uniculu Kioprili Mehemedu Pasia a scapatu, fiindu-cá in obscuritatea sa nime nu-lu bagá in séma. Dupa-ce s'a stinsu foculu seditiunei, Silahar si Kisslar Agasi, si toti ceialti officiaru de curte au vediutu, cá nu mai este nici-unu Pasia in viétiá, carui se póta offeri dignitatea de mare-veziru; asiá au trimisu dupa be-tranulu Kioprili, si cá unui omu bunu si de onóre, i dau in mana sigilulu imperiale, dreptu semnu alu noului seu officiu; dandu-i totodata se.intielégá, cá totdeauna se-si aduca aminte, cumu si prin cine au ajunsu din starea seá infima la gradulu celu mai inaltu de onóre. Kioprili le promitte totu ce i-au cerutu; si la inceputu nu fa-cea nimicu fara a se consulta mai ántáiu cu ei prin scrisori despre tóte lucrurile. Ei isi tramitteau opiniunile loru in scrisori; péné in urma a cugetatu a se folosi de ele; deci elu chiamá la sine in sécretu pe capii Spahiiloru, le arata scrisorile, si se plange de arroganti'a lui Kisslar Agasi, a lui Silahar si a tuturoru celorlalti of-

(*) Acestu nume de batjocura, dupa tóta probabilitatea, deriva de la o *Pordiosera*, care este cuventu spaniolu cu articlu portugesu, si insémna cersitoriu si sdrantiosu miserabile. *Tr. Germ.*

grumate, Mahomedu a datu ordinu a strangula pe mam'a-betrana a sa, fiindu-ca luase parte la rebellionea ienicieriloru, si pe multi alti complici i-a punitu cu mörte. Dupa aceea reocupa insulele Tenedos si Lemnos de la Venetiani; pune man'a pe rebellulu Pasia din Aleppo, si-i taia capulu acestuia si ale tuturoru compliciloru sei. Tramite apoi pe marele Veziru Kioprili Mehemedu Pasia in contra cetatiei Ianova, care dupa obsidiune de vre-o câte-va zile o si ocupa si o supune potestatiei ottomane. Cu asemenea succesu pörta bellulu in Ungari'a, unde la anulu Hegirei 1070. Ali Pasia ocupa prin assaltu cetatea Varadinu. Er' la anulu Hegirei 1074, vezirulu Fazil Achmetu Kioprili Oglu (3) supune cetatea Uivar. Declara apoi

A. 1070

I. C. 1659

A. 1074

I. C. 1663

ficiari de curte; aviséza si pe soldati se nu suffere cá acesti unu pumnu de omeni se guberne unu imperiu atátu de mare, ci se se oppuna si se stérgea acésta mare rusine péné candu le este anca in putere. Spahii se facura focu audindu aceste infamii; se aduna din nuou, mergu la curte, si ceru imperatului a le estrada pe culpabilulu Kisslar Agasi, pe Silahar si pe toti complicii loru, cá se-i pedepsésca cá pe turburatorii de pacea publica si autorii rebellionei din urma. Toti acesti-a au fostu omoriti, si Kioprili Mehemedu Pasia confirmatu in postululu seu; dupa aceea cu timpu a estermnatu pe toti Spahii cari au redicatu armele in contra imperatului, in cátu in duoi ani nu mai era nici-unu rebellu in viétia. Dupa ce a purtatu dignitatea de mare-veziru in cursu de siepte ani; elu a caditu bolnavu; éra candu era apröpe de morte, l-a cercetatu Sultanulu Mahomedu, si vorbindu cu elu despre lucrurile publice ale statului, i dise: sciu si pretiuiescu förte multu servitiile ce mi-ai facutu; dar' pentru a le incorona iti ceru se-mi areti pe cine credi tu capabile si demnu de a urma in officiulu teu, in casu candu a-i trece in lumea cecalta? Patientulu veziru respunse, ca elu nu cunösce pe altulu care se merite acésta dignitate, decátu numai pe fiulu seu Achmetu, atátu pentru prudenti'a cátu si pentru seriositatea sa. Acésta recomandatiune a unui parinte pe patulu mortiei, pronuntiata in favörea fiului seu, atáta impresssiune a facutu asupr'a lui Mahomedu, in cátu immediatu dupa mörtea lui l-a facutu mare-veziru, de si era anca förte tineru.

(3) *Kioprili Oglu*. Fiiulu lui Kioprili Mehemedu Pasia, despre care am vorbitu in punctulu precedente. Candu s'a facutu mare-veziru, a fostu numai de siepte-spre-diece ani; si este förte renumitu intre Turci pentru invetiatur'a, prudenti'a, fortitudinea si constanti'a sa. In adeveru turcii afla cá victoriile dela Cret'a s'au castigatu mai virtosu prin Kioprili celu dotatu cu spiritu neinvinsu si cu mare elocentia, in care se spune cá a intrecutu pe toti contimporanii sei. Turcii ilu numescu vicariulu umbrei lui Dumnedieu; lumin'a si splendörea a celoru mai frumöse si amabile natiuni; supra-veghitoriulu si pazitoriulu legiloru celoru adeverate, si alu moralei celei bune si sante; sfarmatorulu campaneloru poporaloru celoru ratecitiörie si blasfematiörie de Dumnedieu; comandante terribile; celu mai sapiente; celu mai indurato-

bellu lui Racotiu, si-lu invinge (care a si muritu in urm'a une vulnere mortali ce a priimitu in lupta). Dupã aceea petrunde cu trupele sale prin tãta Transilvani'a, si pune pe Michael Apafi principe tie-rei, sub conditiune de a-i respunde unu anumitu tribut u anuale.

MAHOMEDU INCHIAIE PACE CU GERMANI

III. Imperatul u Germaniei spaimentatu de progresele Osmaniloru, tramite unu delegatu la marele Veziru spre a-i cere pace, promittendu de a lasa Turciloru totu ce au degiã in possessiune. Vezirulu sãu cã nu intielegea bine intentiunea imperatului, sãu ca voiã a cunõsce mai de aprõpe dispositiunea Sultanelui, luã cu sine pe delegatu si merse cu elu la Põrta. Aici delegatul u cu capulu plecatu si facia (4) prosternuta pãnẽ la pamentu sterge pulberea de la pragulu sublimei põrte, si prin umilitele sale suplicatiuni obtiene pacea desiderata pe duõe-dieci de ani, sub conditiunile ce insusi Sultanelui a placutu a le dicta.

INNOIESCE BELLULU CRETANU

IV. Dupa-ce paceã a fostu intarita prin juramentu solemnu din partea delegatiloru ambiloru imperati, Mahomedu se resolvi a innoi cu mai multa vigõre bellulu cretanu, care pãnẽ acuma pentru altẽ affaceri se continuase numai fõrte incetu. Acestu bellu contra Venețianiloru l-a fostu inceputu anca parintele seu Ibrahimu, care a fostu si cuprinsu Cane'a si fortaretielẽ invecinate, si a fostu alungatu din insula pe mai toti locuitorii ei cei vechi. Singurul u locu ce mai remasese in manile inamiciloru, era Candi'a; o cetate, unde natur'a si artea se pare ca a vrutu se arate, ce pot u ele produce pentru a distruge pe cei cari ar' voi a o impressora. Trupele musulmane au

riu, etc. Elu a fostu uniculu veziru, care a succesu parintelui seu in acẽsta dignitate si care ca prin dreptu de ereditate a transnisu-o fiului si nepotului seu.

(4) *Faci'a*. Aceste si alte asemeni espressiuni pompõse intrebuintieza istoriografil u turci fație cu delegatii crestini; si acõst'a numai pentru a da cu atãtu mai mare onõre imperiului lor u, si a arata despretiu cu atãtu mai profundu fația cu crestini. È adevveratu, cã una delegatu candu este admissu si intra in audientia la Sultanelu, trebe se-si depuna spad'a, se-lu tienã de brația duoi Capudgi Basi, se se inchine cu capulu de trei-ori; dar' afara de aceste ceremonii, nu se cere nici-odata vre-unu altu semnu de submissiune.

atacatu mai de multe-ori acésta cetate, dar' totdeauna au fostu respinsi cu mari perderi. Si totusi nu putea cine-va se fia siguru de possessiunea acestei insule, pênê candu inamiculu mai avea anca unu portu liberu si deschisu, de unde o putea attaca candu i placea. Asia Mahomedu se decise a intrebuintia tôte puterile imperiului seu pentru a sfarima acea stanca, in care flot'a ottomana de atâte-ori s'a impededatu. Cu esecutarea acestei espeditiuni insarcină elu pe Achmetu Kioprili Oglu Pasia, care a datu semne destule de desteritatea sa in bellulu din urma contra Germaniloru.

DISCURSULUI MAHOMEDU CATRE VEZIRII SEI SI CATRA ALTI

V. A trei'a di după ratificarea tractatului de pace cu Germanii, Mahomedu adună pe Sheich-ul Islam (sêu marele Mufti) dimpreuna cu pe toti Vezirii si generalii, pentru a se consultá despre afacerile de atunci ale statului; si dupa ce a comandatu tacere, se dice ca a pronuntiatu catra ei urmatoriulu discursu: «Voindú a lua de esem-
« plu in faptele mele, faptele antecessoriloru mei, amu studiatu
« viétia lorú, si amu cercetatú prin ce midi-lóce au castigatu, su-
« stienutu si intinsu ei acestu fericitu si in perpetuu duratoriu im-
« periu; si amu gasitu ca duşe sunt causele principali, caroru dato-
« rescu ei atâte victorii, adeca, ingrigirea lorú pentru cetatiani, si
« fortitudinea lorú invincibile in faci'a inamicului lorú. Aperandu pe
« cetatiani cu credintia in contra a ori-ce atacu, facêndu dreptate
« tuturorú si gubernandu cu clementia, ei nu numai ca au castigatu
« amórea suditiloru, dar' anca au facutu de acestia au fostu gáta
« totdeauna a sta alaturi cu ei in ori-ce vicissitudini ale fortunei.
« Si candu puneau ei in faci'a inamiciloru sabi'a trupelorú lorú in-
« vincibili: atunci inimicii amutiá si atál'a terróre bagá in ei, in
« câtu era constrinsi mai de multe-ori a le cere pace. Cu modulu a-
« cesta nu numai ca au redicatu imperiulú din decadentia, dar' au
« esecutatu in contra celorú mai potenti inimici fapte de acelea, ce
« posteritatea abia le-ar' poté crede, déca ele n'ar' fi sub ochii a tóta
« lumea. Ei au nimicitu puterea Romanilorú, cari se stabilissera de
« atáta tîmpu in Greci'a; ei au luatú Egiptulu de la Cercassiani, celu
« mai belicosu poporu între Tatarú; ei au suppusu Persi'a si o parte
« mare din Ungari'a; ei au facutu se tremure Germani'a; si mai

« multu, ei au datu principe si legi poporului scithicu , poporu in-
« vincibile pênê acumu, si care se laudá ca nu este nime care se le
« póta pune loru principe si se le dea legi. Se cautamu in giurulu
« nostru : avemu noi vre-unu vecínu, care se nu respecte confiniile
« imperiului ottomanu? Crestinii, acesti inimici de mórte ai santei
« nóstre religiuni, recunoscú ei insii neputinti'a loru , si puçinu ne
« mai trebe pentru cá se-i potemu cuceri cu totul. In acésta situa-
« tiune favorabile a nóstra , numai republic'a Venetiei este care mai
« cutédia anca a despretiui puterea ottomana. Ce dicu ? ea merge
« pênê a ne insulta ; acésta republicella , care in comparatiune cu
« tierile ottomanice, nici n'ar' merita se o mentionamu. Lasu insul-
« tele din urma ale Venetianiloru si ocupárea loru prin tradare a
« insulei Tenedos, de unde prin piratii loru cari percurgu mările
« nóstre si infestéza cóstele asiatice si europene, tienu aprópe blo-
« catu portulu Constanthinopolei : aci voiescu numai a memora acea
« procedura ignominiósa a loru, candu au legatu si au încátusitu pe
« acei musulmani, cari din propriulu loru impulsu divinú au navi-
« gatu pe marea mediteranea spre a merge se cerceteze sacrele re-
« liquii ale prè-santului nostru profetu : cá si candu ar' trebui con-
« damnati la eterna pedépsa acei-a, cari sunt chiar' pe cale de a-si
« cerca salutea propria eterna, si acea eterna fericire ce le este pro-
« missa de insusi profetulu nostru. Sangele acestoru martiri striga
« vindicta ; si déca innocentulu loru sange nu misca animile vóstre,
« atunci strigátulu loru va destepta tierin'a parintiloru nostri si atá-
« toru alti eroi-martiri cari ne-au intrecutu ; ei se voru redica con-
« tra vóstra , si ve voru acoperi cu blastemulu loru , cá ati sufferitu
« ca vre-o câti-va briganti miserabili se calce in picióre glori'a ot-
« tomana si se braveze maiestatea unui imperiu, ce atáta sange si
« labóre i-a costatu. Si apoi trebe óre se ve amintescu cá rusinea si
« insult'a pentru noi anca éste si mai mare , cá cetatea Candi'a anca
« nu este in possessiunea nóstra? Tóte insulele marei mediterane
« sunt in manile nóstre ; chiar' si insul'a Cret'a este cucerita : si ce-
« tatea Candi'a stá anca totu in man'a inamicului ! Cumu ? numai
« pentru acésta cetate nu este anca ascultútu ferulu ottomanu ? feru,
« care petrunde pênê in anim'a inamicului candu i se oppune. Vetí

« obiecta, ca acésta cetate este tare de la natura si fortificata prin
 « arte. Prè bine; io sciu inse ca puterea si curagiulu ottomanu este
 « si mai tare, inaintea carui-a precumu insu-mi amu vediutu, cetati
 « cá nuorii de inalte au caditu si s'au resturnatu la pamentu. Séu
 « voiti voi, cá decátu se incercati a ve face domni acestei cetati, mai
 « bine se remana ea locu de scapare pentru corsari si de magazinu
 « pentru lucruri de furtu? Ori-cà dubitati in bunulu succesu? Atunci
 « nu sunteti demni de a invinge; si nu ve remane alta, decátu a ve
 « consulta cu Venetianii despre conditiunile de pace, si a resigna la
 « dominiulu mârei in favórea loru. Cátu de mare rusine ar' fi acé-
 « st'a pentru cei ce se tienu cuceritorii lumii, n'amu trebuintia se
 « v'o spunu. Me intorcu catra tine Lala Achmetu Pasia, tu, care tu
 « esci alu nostru mare-veziru; arata ca esci demnu urmatoriu alu
 « demnului teu parinte; reiea-ti curagiulu, aduna trupele, mergi
 « si fa preparativele necesarie pentru a obsedia cetatea Candi'a;
 « respesce acestu cuibu alu infamiloru violatori de tractate; frange
 « ascutítulu sabieloru acestoru infideli; ascende murii cu adjuto-
 « riulu lui Dumnedieu si cu tari'a bracialoru tale: invinge pe hoti,
 « omóra-i, alunga-i, si stingei din insula. Nu me indoiescu, ca apli-
 « candu tóta diligenti'a de care esti capabile, rugatiunile prè-santu-
 « lui nostru profetu iti voru adjuta a invinge tóte obstacolele, si in
 « curendu vei éstermina pe inimizii si vei distruge si nimici cuibulu
 « unde stau ascunsi. Si fi siguru, ca pentru acésta fapta a ta nu nu-
 « mai vei gusta cea mai inalta favóre a mea, ci Dumnedieu, revela-
 « toarele legei nóstre, anca te va recompensa cu profusiune». Ace-
 « stu discursu alu imperatului atáta impressiune a facutu in cei de
 « façe, in cátu cu totii aprobara opiniunea lui, si s'au legatu cu totii
 « a concurge din tóte puterile loru la esecutarea acestei intentiuni a
 « imperatului.

MARÈLE-VEZIRU TRECE CU TRUPELE IN CRET'A

VI. Vezirulu insusi nu intardià anca in acea iérna a visita portu-
 rile, a infiiintã magazine in diferite locuri si a le implé cu totu fe-
 liulu de provisiuni bellice; cu unu cuventu, n'a intermissu a face
 cu cea mai mare ingrigire totu ce este necesariu pentru durat'a
 unei lunge obsidiuni. In primavér'a anului Hegirei 1066 si-aduna

tôte truppele, si in cinci ale lunei Sievval pléca din Constantinopole. Insusi imperatulu l-a însoçitu pene la Adrianopole, unde a trecut prin revista tóta armat'a, si apoi l-a tramisu a întreprinde acea espeditiune. Ajunsu la Stife (5), Achmedu Pasia a datu soldatiloru timpu pentru repaosu si pentru a se prepara de cale pe mare. La Termes (6) se imbarca cu trupele sale si ajunge cu ele in portulu de la Cane'a; aici le trece pe uscatu, le pune în quartire de iernã; si face cu tóta diligentia preparatiunile pentru a aduna munitiunile ce erau anca necesarie.

IMPRESSOARA CANDI'A

VII. După-ce a făcutu tôte preparativele ce credea necesarie pentru o lunga obsidiune, la optu-spre-diece ale lunei Silcade anulu Hegirei 1067, ese din portulu dela Cane'a, si naviga mai departe. Candu era aprópe de Candi'a, se opresce la satulu Cavlochoru, ese cu trupele sale fara nici-o resistentia aici pe uscatu si se pune in castre pe campulu de acolo. In demãneti'a urmatória lasa cá tóta armat'a se se puna in arme; ceea ce s'a facutu cu mare splendóre si cu o pompa indescriptibile; si insocitu apoi de acésta a mersu de a inspectatu terrenulu in giurulu cetatiei, parte pentru cá se vedia de unde o ar' poté attaca mai bine, parte pentru a inspaimenta pe inimicu cu tienut'a pompósa a trupeloru sale. A trei'a di chiamã la consiliu pe toti officiaru si pe alti cari aveau lunga esperientia in trebile bellice, si le ceru cá fia-care se-si spuna opiniunea; in ce modu ar' fi de a se impressora si lua cetatea prin assaltu. In urma s'a luat conclusiunea, a submina turnulu rosu, a bombarda bastionele, si din partea acésta a se face primul atacu asupr'a cetatiei.

ATACA SI O CONSTRINGE A CAPITULA

VIII. Asia, anca in acelasiu anu catrá finitulu lunei Silhidge, sianturile erau facute, cetatea inchisa de tôte partile, si acumu a ince-

(5) Thebes la antici. *Tr. Franc.*

(6) *Termes*. O cetate puçinu însemnata in Thessalia, situata la cóstelu Archipelagului, si care Grecii o numescu Θέρμας. Cei vechi i diceau Θέρμα, si de aci are Sinus Thermaicus numirea sa.

putu obsidiunea, de câtu care mai memorabile nu s'a vediutu si póte nici alt'a nu se va mai vedé. Tóte puterile imperiului ottomanu era concentrate aici; preparativele de mai multi ani stateau la îndemana, in continuu nuóe truppe venia a suplini locul celor caduute; soldatii cari-si perdeau curagiulu si se incercau a retira, era constrinsi prin amenintari si maltratari a intra din nuou in lupta. Obsediatii avea in partea loru positiunea favorabile a locului, si pe toti barbatii bravi ai natiuniloru ce credu in Messi'a si cari s'au adunatu aici decisi a invinge séu a muri: si se batura duóe-dieci-sinóue de luni in continuu, sub care timpu le-au venitu adesseor ajutoriu de la Francesi si de la Venetiani. Fia-care palma de pamentu trebuia castigata cu sangele mai multoru eroi din ambe partile. Candu unu bastionu era derimatu si ocupatu, in acelasiu momentu altulu resaria ca prin minune din manile obsediatorulu; si ottomanii se vedeau lipsiti de fructulu labórei loru chiar' in momentulu candu credeau ca corón'a victoriei é acumu a loru. Atâte obstacule, atâtea difficultati, si atâta labóre in vanu, erau se aduca pe Turci in desperatiune. In fine insé, inimicii pre langa tóta valórea loru au trebuitu se céda puterei si fortunei ottomaniloru; si aceea ce prin arme cu anevoaia ar' fi potutu castiga, ottomanii descuragiati si abaturi de fatigiele unei obsidiuni atátu de lungi, au castigatu prin unu singuru omu. Acestu omu era Panaiotu (7) Tergimanulu (8) curtiei,

(7) *Panaiotu*. Παναγιώτης. Istoriografii crestini descriu cu totulu altuminterea cucerirea Candiei; si eu credu ca nu va fi inutile cá se descriu aci acésta cucerire chiar' dupa informatiunile ce le amu de la acele persóne, care pe acelu timpu erau initiate in secretele statului. Sultanulu prevediendu difficultatile cu cari avé de a se lupta la obsidiunea Candiei, a ordinaru a se publica in tóta armat'a, cá nici unu soldatu se nu se arete viiu in faci'a lui, péné nu va fi cucerita cetatea. Acésta amérintiare in locu de a produce effectulu de a încuragia pe soldati (precumu era intentiunea), ea poté fôrte usioru se causeze ruin'a intrégului imperiu. Cáci soldatii incepura a murmura si a se plange ca nu mai potú supporta atâte fatigie; cá dupa o labóre continua de duóe-dieci-sinóue de luni, n'au potutu face nici-unu progressu; ca sunt storsi prin frigulu de iérna si prin caldurile de véra; ca nu este justu—diceau ei — a consume tóte puterile imperiului in obsidiunea unei cetati impenetrabile; si ca dupa tóte aceste se vede cá acésta obsidiune nu s'a intreprinsu de câtu cu intentiunea de a estermina pe toti Ienicerii. In acésta impregiurare positiunea marelui veziru era fôrte critica. Elu nu potea, fara a calca ordinulu imperatului, a satisface cererea soldatorulu si a redica obsidiunea. Ce se faca dara? Indemn, eshortá

care prin unu discursu artificiale a facutu pe gubernatorele (9) cetătiei a preda sub certe conditiuni cea din urma, dar' totodata si mai tare citadella, unde se retrasese garnisón'a. Cu modulu acesta ve-

soldati prin amerintiari, prin daruri, prin promisiuni, a-si face detorinti'a. In specialu isi puse tóta elocenti'a (si nime pe acelu timpu intre Turci nu avea elocenti'a lui), a imbandi ánimele seditiöse si a insufla curagiu nu numai cu vorbele sale, ci si cu esemplulu seu. Cu modulu acesta atacá cetatea din ce in ce cu mai mare vehementia. Intr'aceea se lati scirea ca Francesii vinu cu o flota si cu alte truppe spre a libera Candi'a, si cá pe totu momentulu trebe se 'sosésca. Vezirulu a fostu celu dántáiu, care a remasu cu totulu consternatu la acéa scire; cáci unic'a sa sperantia de unu sucessu bunu era, cá prin fóme si prin lips'a de munitiuni va aduce cetatea in imposibilitate de a se mai poté tiené; dar' acumu adjutoriulu ce se apropiá nu numai cá i-a luat si acésta sperantia, dar' anca pre langa alte o miie de obstacule aprópe invincibili, purtá mare grige cá Ienicierii éراسi se voru revolta. Pe candu se fremená cu aceste cugete in cortulu seu, si-si sferamá capulu a inventa unu midilocu prin care se delature aceste inconveniente si se scape din difficultati, intra la elu Panaiotu, interpretele curtiei, care, dupa ce-si aretá respectele sale cuvenite, preacumu era elu in fórté mare gratia la vezirulu, ilu intréba, pentru ce este atátu de cufundatu in cugete, si pentru ce acésta tristetia ce i se vede in faéie? Vezirulu i respunse in duóe cuvinte. Ér Panaiotu i dise: « Lasati acésta superare, ce ve dis-
 « turba inima, si aretati-ve veselu faéie cu soldatii. Melancoli'a nu siede bine nobi-
 « lei si invincibilei vóstre inime; noi nu avemu anca nici-o cauza de a despera cá nu
 « amu poté cuceri cetatea. Stelele chiaru aréta ca acésta trebe se se intemple cátu de
 « curendu, trebe numai se ne suppunemu influintiei loru, si se le venimu intr'adju-
 « toriu prin unu actu de política. Deci déca imi permitteti si-mi dati voia libera a
 « lucra, eu cutediú a ve promite, cá in câte-va dile cetatea vi se va supune; numai
 « se nu descoperiti nimerui planulu meu. Éca dar' midiloloculu ce ve propunu pentru
 « cucerirea cetătiei. Este imposibile cá obsediatii se scia despre apropiarea flotei
 « franceze, déca cumu-va nu vomu presupune aci o revelatiune divina; cáci cetatea
 « este de tóte partile inchisa, si atátu de bine pazita, in cátu nu póte se intre acolo
 « nici-unu siórcce fara scirea nóstra. Intentiunea mea este de a-i insicla chiar' prin a-
 « ccea, prin ce ei credu cá ar' poté scapa din pericolu. Vreu adeca a invita pe Moro
 « sini, comandantele cetătiei, la o consultatiune secreta, si a-i spune cá unui amicu,
 « ca se nu se incréda in flot'a franceza, cáci intentiunea ei este mai periculósa pentru
 « cetate decátu intentiunea Turciloru. Elu imi va crede fórté usioru, parte pentru-
 « cá, precumu é sciutu, si eu me tienu de religiunea crestina, si parte pentru cá prin
 « cele mai frumoše cuvinte me voiu preface cá voiescu binele si prosperitatea cresti-
 « natătiei. Cu modulu acesta speru cá-lu voiu face cá se predea cetatea». Vezirulu
 consimte la acésta propunere, si recomanda interpretelui a o executa cu fidelitate
 si cu prudentia. Panaiotu trasmise numai-de cátu cu una scrisóre la Morosini, co-
 mandantele cetătiei, pe fidelulu seu sclavu Maxud (Acesta é unu nume arabicu, care
 insémna desideriu séu pofta; asia numescu crestinii cari sunt aplicati la curtea ot-
 tomana, pe sclavii loru; pentru cá Turcii arare-ori esprimu numele crestiniiloru

zirulu , cu inceputulu lunei Gemaziul-ewel , anulu Hegirei 1080 , a luatu in possessiune Candi'a, dupa ce venetianii esira din ea. A lasatu de s'au pusu pe toti murii stindarde turcesci ; transformă tôte

A. 1080
I. C. 1669

fara a nu adaoge epitetele batjocoritorie de Ghiaur séu Kiafer , adeca infidelu , blasfematoriu). In acésta scrisóre Panaiotu simulandu unu zelu crestinescu , dice lui Morosini că ar' dorí se vorbésca cu elu intre patru ochi , spre a-i descoperi unele lucruri de cea mai mare importantia, si cari se referescu la binele si prosperitatea christianiloru, Morosini, cá omu de mare prudentia si circumspectiune , își imagină la inceputu ca aci sierpele este ascunsu sub iérba , si stá la indoiéla , se primésca intrevederea cu Panaiotu ori nu. In urma comunică lucrulu cu Grecii si cu Venetianii, cari erau in cetate, si dupa o matura deliberatiune se resolví se audia dela Panaiotu, ceea ce voiesce se-i spuna ; si-i tramitte pe sclavulu indereptu , designandu-i locul si timpulu de intrevedere. Anca in aceasi séra Panaiotu se face ca esse a visita sentinellele si posturile, ceea ce la comand'a Vizirului facea mai demulte-ori, si se apropia de un'a din portile cetatiei. Morosini anca nu intardiá a veni aci. Elu veni, precumu se intielessera, imbracatu in vesminte straine pentru a nu destepta in garnisóna vre-o presupunere sinistra. Panaiotu vediendu-se in faéie cu comandantele, dise acestui-a : « Me intrista si me dóre candu vediu ca lucrrurile crestiniloru si « mai alessu aceloru de o natiune si de o religiune cu mine, mergu din dí in dí mai « reu, si candu vedu de alta parte că puterea Turciloru cresce pe dí ce merge, a ca- « roru infidelitate si tirania, cu care amerintia tóte lumea. trebé se destepte in noi cea « mai justa indignatiune. Nu se póte nega, că pecatele nóstre si ale parintiloru nostri « au adusu asupra crestinetatiei acésta bataia a lui Dumnedieu. Noi inse scimu că « Dumnedieu de comunu bate pe fiii sei si apoi nimicesce pe acei-a cari au fostu ca- « us'a vindictei sale : se speramu dar' că prin bunatatea divina acestu casu in puéinu « va urma. Péné atunci trebe se purtámu cu patientia calamitatile ce a tramissu ce- « riulu asupr'a nóstra, si se ne dedamu a nu ne oppune vointiei divine ». Panaiotu crediendu că prin aceste cuvinte si-a castigatu increderea lui Morosini, pentru a-lu insiela si mai cu effectu l-a facutu se se lege prin juramentu, că nu va descoperi nimerui calea ce-i va comunica ; pentru-că pretindea elu , că se teme nu cumu-va unulu séu altulu dintre obsediati se cadia in manile Turciloru, si prin torture din partea acestora se fia constrinsu a divulga aceea ce elu din instinctulu unui zelu divinuu voesce a-i descoperi , si prin acóst'a tote intentiunile sale bune ce le are pentru christiani, se se întórca numai spre reulu si ruin'a sa. Anim'a lui Morosini parea a fi liniscita prin aceste cuvente, si Panaiotu reincependu discursulu seu, dise : « Se sciti dar' ca ieri mi s'a datu o scrisóre a admiralului francesu , spre « a o interpreta, si ea conticnea urmatóriele : « Din ordinulu cristianissimulu rege , « pregatiosulu meu domnu , plecu la Cret'a cu armata numerósa si cu flota bine « preparata. Ar' stricá si la o parte si la alt'a déca v'asiu descoperi in scrisu scopulu « acestei espeditiuni ; asiá amu datu ordinu secretariulu meu, purtatoriulu acestei « scrisori, cá se ve informe verbalu despre tóte. ». Dupa ce a fostu introdusu secre- « tariulu in camer'a din intru a Vezirului , unde nu era altulu decâtu eu si elu , se- « cretariulu a vorbitu in numele admiralului seu , precumu urméza : » Scimu degiá

besericile în gîmie, și ordină a se celebra în ele Ezan-ulu și Ne-maz-ulu. Asia a succésu Turcilor în urma după unu bellu de douăe-dieci-si-patruze ani (10) a supune și încorpora cu imperiulu

« din lunga esperientia : că Venetianii sunt vechi inimici de mörte ai Franciei. De
 « câte-ori s'a facutu vre-o invasiune în tierile nôstre, ei totdeauna au adjutatu pe
 « inimicii nostri cu consiliu, cu bani, cu arme și altele. De și nu poteau se ne facea
 « atâte stricatiuni câte ei voiau, totusi ne causau multe incomoditati. De alta parte
 « candu se vedeau strimorati, ei totdeauna recurgéu la astutia și la minciuni spre
 « ale da noi insine adjutoriu, pretestandu și laudandu-se cu amicitia ce affecta că o
 « pôrta catra noi. Chiar' asiă au facutu ei și în casulu de facie ; candu au vedutu că
 « armele imperiului ottomanu i apăsa ; au tramșu delegati la regele nostru, și prin
 « intercessiunea Papei l-au rogatu se-i scape din acestu pericolu. Apoi pentru
 « a castiga și mai multu pe regele nostru în partea lor, ei au offeritu urmatóriele
 « condițiuni : 1° déca numai Candi'a singura va fi liberata de sub obsidiunea Tur-
 « ciloru, atunci ea se remanea intréga în possessiunea regelui nôstru ; căci mai bine
 « voiescu din tóta inim'a și cu tóta bucuri'a a o lasa în manile unui rege creștinu,
 « decátu a o vedé sub jugulu Turciloru ; 2° ér déca cu puteri unite voru poté alunga
 « pe Turci din tóta Cret'a, atunci diumetate din acésta insula dinpreuna cu capital'a
 « ei se fie a Francesiloru, er' cealalta diumetate se remana Venetianiloru. Regele
 « nostru a priinitu la aparintia aceste condițiuni. Dar' fiindu-că elu tieșe că este
 « injustu a rumpe bunele relatiuni ce le are cu pôrt'a ottomana, și prin acésti'a a de-
 « bilita legaturele cele tari de amicitia reciproca ; și venindu-i acumu chiar' buna o-
 « casiune de a frange temeritatea acestoru omeni inconstanti și insielatori , asiă a
 « lasatu a se prepara acésta flota , și a datu ordinu admiralului, că îndata ce va în-
 « tra în Candi'a se prinda pe toti Venetianii și se-i tramita în Franci'a ; er' cetatea
 « se o lase în possessiunea vezirului. Căci regele nostru are una imperatia atātu de
 « intinsa și florescente, în cătu nu mai are trebuintia de unu regatu strainu și a-
 « tātu de îndepartatu ; mai alesu că acesta ar' poté fi unu maru de perpetua cërta
 « și discordia. Asia dar, vezirulu nu are de a se teme nimicu de venirea flotei nôstre
 « aici. Căci pe data ce admiralulu va intra în cetate, ceea ce spera a face în cele mai
 « apropiate dile, elu va areta ordinulu regelui Francei întaritu cu man'a și sigilulu
 « propriu, și va face cunoscută tóta starea lucrului. Pêncé aci secretariulu admira-
 « lului francesu. Dar' eu — continua Panaiotu — care nimicu nu dorescu mai fer-
 « binte că fêricirea creștinatatiei și înaintarea religiunei mele, mi-amu pusu totu
 « spiritulu meu pentru a inventa unu espediente, prin care se potemu delatura pe-
 « ricululu ce amerintia pe christianismu preste totu, și abiă ilu potuiu ghici. Déca voi
 « nu veti lasa pe Francesi se între în cetate, atunci ei se voru confedera cu Turcii,
 « și cu acesti-a dinpreuna voru întórce armele în contra vóstra, ca în contra unor'a
 « cari despretiuti adjutoriulu lor, și ve voru tracta că pe inimici publici ai creștinis-
 « mului ; și asiă nu numai că veti perde cetatea, dar' veti remané petati cu rusine și
 « infamia perpetua între creștini, mai alesu că voi nu aveti nici-o proba despre
 « tradarea lor. Êr' din contra, déca pe inimicii carii ve vinu într'ajutoriu sub pre-
 « testu de amicitia, i veti lasa se între în cetate, atunci poteti voi insive calcula,

loru acésta cetate superba, glori'a seclorlu trecute si a opt'a minune a luméi, pe care insasi natur'a pare a o fi facutu inaccessible contra a ori-ce atacu. In aceste lupte ottomanii au perdutu preste

« fara ca se vi le spunu eu, relele ce voru urna asupr'a vóstra si asupr'a republicei
 « vóstre. In cetatea ast'a este acumu de presentu adunata nu numai flórea nobilimei
 « venetiane, ci si cea mai alésa parte a armatei vóstre. Acumu, déca toti acesti-a
 « voru fi omoriti séu voru cadea in captivitaté, atunci nu va fi greu Franciei a cu-
 « tropi tóte tíerile venetiane. Si mai multu. Fiindu cá vedju ca Francesii nu-si facu
 « nici-unu scrupulu de a minti si insiela pe altii, asiá eu credu cá ei chiar' atátu de tra-
 « datori voru fi facié cu Turcii ca si facié cu voi, ve voru allunga pe amenduoi din
 « insula, si voru ocupa singuri acésta intinsa si frumósa tíerra. Si candu voru fi ei domni
 « aici, atunci cu greu credu ca li se va mai poté luá vre-odata din mana. Acumu cá nu
 « mai poteti tíené cetatea lungu tímpu, ci sunteti necessitati a o da séu in man'a Francisii-
 « loru séu in man'a Turciloru, eu lasu se judecati voi, ce este mai consultu se fa-
 « ceti: se ve dati sclavi Francesiloru, si pre langa acésta se perdeti nu numai cetatea,
 « ci póte si tóta republic'a vóstra; séu a ve invoi cu Turcii si pre langa conditiuni
 « onorabile a le da Candi'a, de la cari apoi cu tímpu, candu adeca voru fi incurcati
 « in alte întreprinderi bellice, pré-usioru o veti reocupa? Solicitudinea ce o amu pen-
 « trú religiunea christiana, si zelulu ce-lu portu pentru binele si salútea compatrio-
 « tiloru mei, m'a indemnatu se ve facu aceste descoperiri, si vi le-amu facutu cu
 « periclélu vietiei mele si cu possibilitatea de a-mi perde starea destulu de onorifica
 « ce o amu pre langa curtea ottomana! Remane acumu la voi, ca se judecati ce póte
 « séu ce trebe se faceti pentru binele patriei vóstre». Dupa aceste cuvinte Panaiotu
 s'a întorsu la castre indereptu. Ér' Morosini, de si jurase a nu descoperi nimeru
 nimicu din cele ce i s'au spusu, elu totusi anca in acea nópte aduna pe toti of-
 ficiarii generali, si pe alte persóne de frunte, in cari avea mai multa incredere, si le
 spune totu ce audise de-la Panaiotu, si apoi le cerc consiliulu despre ceea ce ar fi
 de facutu. Dupa matura deliberatiune, ei au conclusu in unanimitate, ca decátu a
 se suppone unei lungi si uritióse captivitati, preferu mai bine a da cetatea in man'a
 Turciloru, déca voru poté obtiené conditiuni onorabile. In demanéti'a urmátoria
 Panaiotu merge la vezirulu si-i spune cele ce a vorbitu cu Morosini, dar dupa
 aceea pentru ca se stinga totu curagiulu in garnisón'a si altminterea destulu
 de desperata, i-a datu urmatoriulu consiliu: se ordine adeca, cá in sér'a ur-
 matoria, in cea mai mare tacere se éssa din portu duóe-spre-diece din cele
 mai mari corabii bellice, si se-si íea calea catra insul'a Cipru, si candu se voru fi
 departátu cab cam de duóe-diece de mile, se arboreze stéguri francesé si se se ín-
 lórca indereptu. Vezirulu aprobá acésta manopera, si ordiná numai decátu, cá anca
 in acea nópte, fiindu si ventulu favorabile, se éssa duóe-spre-diece vase din portu.
 si se-si íea calea spre Cipru. In urm'a acestora se transmisera totu atáte altele, spre
 a întimpina pe cele la reinórcere. Indata ce s'au vedíutu in facié unele cu altele
 si atátu de aprópe in cátu se potura cúnósce, se salutara între sine dupa usulu prac-
 ticátu in assemenea casu. Dupa aceea vinu atátu vasele cele cu flamuró francesé,
 cátu si cele cu flamuró turcesci, si reintra împreuna in portu. Sentinellele din tur-

duce-sute de mii de ómeni, precumu affirma cei mai buni istorici ai loru, dintre cari unii sunt anca in viétia.

MAHOMEDU PRIMESCE PE COSACI SUB PROTECTIUNEA SA

IX. Pre candu armat'a ottomana era ocupata cu obsidiunea Can-

nurile cetatiei, vediendu in departare flamurele francese, credeau ca flot'a franceza vine pentru a libera cetatea. si latiescu numai decátu acésta scire intre toti locuitorii, cari se bucurara fórte. Si candu au vediutu ca o escadra turcésca merge in contra presuppusei flote franceze, ei au crediutu ca-i va opri intrarea in portu, si asteptau cu frica si cu cutremuru rezultatulu luptei ce-si imaginau ca se va incinge intre escadrelle inimice. Dar' candu au vediutu ca escadrelle se apropia un'a de alt'a fara celu mai micu semnu de ostilitate, si se saluta imprumutatu, ei au remasu immarmuriti, si nu-si poteau imagina ce intentiune potu avé Francesii de se aréta cu atât'a amicitia catra inimicii loru. Morosini inse si ceialalti caroru le comunicase cele ce audise dela Panaiotu, lapedandu tóta dubietatea ce póte o mai aveau in descoperirile acestui-a, facu cunoscutu tóte ce le-a fostu spusu Panaiotu. Si fiinduca nu era altu midi-locu de a conserva vieti'a si libertatea, vorbescu si indemna pe soldat si pe poporu cá se capitulcize; cáci, mai bine este — adaogeau ei, a se increde intr'unu inamicu cunoscutu, decátu intr'unu confederatu perfidu. Asiá Morosini anca in aceiasi di pune duoi barbati intr'o barca, si-i tramitte cu betie albe in máni la marele Veziru, spre a-lu ruga cá intr'unu locu anume dintre cetate si castrele turciloru se tramitta vre-o cáti-va dintre principalii sei officiaru, cari se convina acolo cu cei pe cari va trimite elu din partea sa, apoi acestia voru comunica conditiunile de capitularea cetatiei. Vizirulu consimte cu acésta cerere, si immediatu ordina lui *Ibrahimu* Pasia de Aleppo, lui *Kulkiel-hudasi* Sulfikar Aga, si lui *Teskierdgi* Basi, adeca primu-secretariu, *Ishak Effendi*. se mérga dimpreuna cu interpretele *Panaiotu*, a tracta cu inamiculu si a regula tóta acésta affacere. Acesti-a mergu la delegatii venetiani in cortulu instituitu anume pentru acést'a sub turnulu rosu; aici dupa lunga desbatere, delegatii venetiani promittu a preda cetatea sub conditiune, cá toti fia soldatu ori cetatianu Grecu ori Francesu, se póta esi din cetate cu totu ce au, familia ori avere, si se fia liberi a se poté inturna in patri'a loru. Dupa-ce s'a comunicatu acésta Vezirului, si a ratificatu pacea cu inceputulu lunci Cemaziul-evvel, anulu Hegirei 1080, (adeca anulu de la Christu 1669,) Morosini a esitu celu din urma din cetate, dupa-ce adeca se departasera din ea toti soldatii si toti cetatianii, si asiá o a predatu in possessiunea Turciloru. Sciu prè-bine, cá scriitorii crestini narra acestu lucru cu totulu altminterea. Si eu anca nu cutediu a le contradice; nu vediu inse, pentru ce narratiunea relatata mai in susu ar' poté fi cu totulu de reieptatu. Dêca consideramu cá Venetianii au datin'a inradecinata de a ascunde intentiunile loru, si mai alesu a retacé cu totulu evenimentele câte au esitu in defavórea loru, apoi nimene nu se va mira cá nu au publicatu unu lucru, despre care scieau cá este purulu adeveru, cáci ei cari se mandrescu cá sunt fórte prudenti, au vrutu se evite rusinea de a poté fi insielati. Singur'a scire cá se apropia flot'a franceza, de si acést'a anca nici nu era preparata, a fostu de adjunsu, cá se aduca

diei, Mahomedu, sub pretestu de venatu, merge de la Adrianopole la Ieng-ishebir (11), spre a fi mai aprópe de campulu luptei si prin acésta a incuragia pe soldatii sei de o parte, ér' de alt'a pentru a se

in ratecire atátu pe turci câtu si pe Venetiani. Acesti-a erau cu totul inchisi in cetate, si prin urmare nu puteau se scia nimicu despre ceea ce se petrecea pe dinafara; ér' Turcii anca nu puteau fi informati despre alte trebi esterne, decâtu despre cari aveau comunicate dela ambassadorii de pre langa puterile straine, cari false ori veridice. puteau de asemenea se-i aduca in ratecire. In câtu pentru mine, eu amu garantele meu fórte demnu de credintia si anume pe Maxudu, acelu Maxudu pe care Panaiotu ilu tramisese la Morosini. Elu a fostu in curtea parintelui meu Constantinu Cantimiru, si apoi in curtea fratelui meu Antiochu servindu cu fidelitate duóe-dieci-si-patru de ani, si in urma a adjunsu la dignitatea de postelnicu séu magistru de curte. Pentru aceea amu crediutu că lectoriloru acestei istorii nu voi face lucru neplacutu, déca aceea ce amu auditu din gur'a lui, voiu introduce in paginile acestei lucrari. In câtu pentru Panaiotu, elu a avutu la curtea ottomana cu multu mai mare incredere decâtu ori-care crestinu inaintea lui, si decâtu care mai mare abid credemu că cine-va va mai póte avé. Candu era de a se da unu consiliu, séu de a se delatura o dificultate la intreprinderi decisive, elu era pentru vezirulu ceea ce a fostu Achitophel la evrei, si Ulisse la greci. De câte-ori isi dá elu opiniunea séu in ce este de se a face, séu in ce are de a urmá, s'a vediutu că elu niciodata nu s'a insielatu in judecat'a sa. Ceea ce unu bellu obstinatu de duóe-dieci-si-patru de ani, si effusiunea de torrente de sange, si aplicarea a tóta puterea imperiului ottomanu n'a pututu se face, a facutu Panaiotu cu subtil'a sa stratagema si cu ingenios'a sa inventiune, adeca: cucerirea Candiei; si pe Morosini, pe celu mai bravu belliduce pe acele timpuri (a carui purtare in ultimulu bellu dintre Turci si Venetiani a datu probe suficiente de desteritatea sa) ilu seduse a preda cetatea. Prin aceste maniere ale sale Panaiotu in atátu de mare favorea era la Turci, in câtu elu din ordinulu imperatului a cutediatu a se lasa in disputa publica cu Vanli Effendi in presentia marelui Viziru Kioprili Achmedu Pasia, despre religiune; cu acelu Vanli Effendi, care era unulu dintre cei mai invetiati barbati la Turci, si fórte espartu atátu in religiunea christiana câtu si in cea mahomedana, si care odinóra a fostu preceptorele lui Mahomedu Sultanulu. Anca de pe timpii lui Solimanu I. candu unu literatu turcu, precumu amu aratatu mai in susu (*) intr'o conferentia publica a datu preferentia religiunei christiane asupr'a celei mahomedane, n'a mai fostu permisu nimerui a tiené dispute de acelea; ba ele au fostu interdisse prin unu edictu publicu sub pedépsa de mórte. Vanli Effendi a remasu invinsu in acésta disputa, si de necasu a accusatu pe Panaiotu la Sultanulu cu crim'a de blasfemia, si a cerutu aplicarea edictului si punirea lui Panaiotu cu mórte. Dar' Mahomedu se dice că i-a respunsu urmatóarele: «Nu ti-anu spusu, se nu intri in disputa cu acestu «infidelu, ca nu-lu vei poté invinge? Pe viitoriu lassa-lu in pace, căci elu este o «necesitate pentru maiestatea noastră.» Credu că este superfluu de a reproduce aci

(*) A se vedé § XII la Capu IV din Cartea III. *Tr. Rom.*

provedé mai bine in contra ori carei eventualitati. Pre candu era aici, i vine o deputatiune din partea lui Sari Camish Cosak (12), care in numele compatriotiloru se offere dinpreuna cu tóta tierr'a a se

intréga acea disputa; ea a esitu de sub típariu in Veneti'a si se vinde in publicu sé póte citi si in comentariile lui De la Croix despre biseric'a orientale. Afara de acestea, Panaiotu este renumitu la Turci pêntru cunoscintiele sale astrologice, si pêntru sciinti'a sa de indivinatiune, adeca de a predice viitoriulu. Éca aci unu casu. Pe candu vezirulu era ocupatu cu obsidiunea Candiei, vine intr'o dí la elu Panaiotu totu intr'o fuga, si-lu róga se perasésca numai decátu cortulu, cáci viéti'a-i este in periclu, déca mai remane numai unu momentu acolo. Vizirulu ilu asculta si ese dí'n cortu, dar' isi lasa orologiulu pe perin'a pe care sediuse, si, de si plouá de versá, merge intr'altu cortu. Abiá ce a ajuns a aici, si o bomba de tunu de pe murii cetatiei trece prin cortulu vezirului si lovesce chiar' in locul unde siediuse, sfarmá orologiulu si perin'a; si éta, profeti'a lui Panaiotu implinita! Altu casu. Candu s'a intre-prinsu espeditiunea contra cetatiei Caminietulu, elu a predísu cá in á dieca dí cetateá va fi cucerita. Toti cáti cunoseau situatiunea locului, diceau ca absurditate vorbesce Panaiotu. Dar' eventulu i-a datu lui dreptate. Pre langá tóte aceste, precum viéti'a asiá si mórtea lui Panaiotu a fostu remarcabile. Cáci marele Veziru Kiopriili Achmedu Pasia, candu era in castre langa Sacké, glumindu cu elu ilu intrebá, ca dupa ce tóte profetiele lui s'au implinitu, si nici intr'un'a nu s'a insielatu, n'ar' sci acumu « se spuna un'a si despre sine? Panaiotu i respunse; « Déca veti binevoi, asta-dí de « séra la siese óre se veniti in cortulu meu, veti vedé unu lucru straniu: dar' se « nu ve spariati nici se ve intristati ». Vezirulu mirandu-se cá ce ar' poté fi acestu lucru, merge la mediulu noptiei in cortulu lui Panaiotu. Indata la intrare aude plansetele si lamentatiunile domesticiloru sei, si apropiandu-se mai tare, vede pe iubitulu seu Ulisse ca trage de mórte. Unulu dintre servitori díse Vezirului, ca Panaiotu inainte de a mori l-a insarcinatu se-lu róge cá in recompensa pêntru servitiile sale facute curtiei ottomane, se-i faca grati'a de á permite se se transporte cadavrulu seu la Constantinopole si se se immormente acolo (onóre, ce se da numai Sultanului, nimene altulu, nici chiar' insusi marele Veziru nu se bucura de acésta distinc-tiune). Vezirulu se dice cá au respunsu: « Plangu pe Panaiotu numai intr'unu res-pectu; si acesta este, cá dupa ce a lucratu in interessulu si pêntru binele ottomaniloru cu mai multa lealitate, decátu s'ar' fi potutu astepta acést'a de la unu cristinu, si asia a intrecutu pe toti musulmanii in fidelitate si in política, elu totusi « la mórtea sa n'a trecutu la adeverat'a credintia in Dumnedieu prin suppunere la preceptele divine si la cele ale profetului; prin acést'a ar' fi meritatu cá se-i ducu eu « insumi in spatele mele cadavrulu cále de o mila de locu. Cu tóte acestea, de si « póte cá pêntru acestu alu seu pecatu nu va fi admissu in Paradisu, totusi eu credu « ca este justu, cá in recompensa pêntru servitiile sale se-i accordu cererea sa ultima, si se nu-i denegu a se immormenta acolo unde elu a doritu ». Dupa acestea Vezirulu a permisu domesticiloru lui Panaiotu se-i transpórte cadavrulu la Constantinopole, si totu-odata le-a datu unu Chatisierif cătra Caimacamulu, in virtutea carui-a acésta se ordine patriarchului Constantinopolitanu, cá se immormente pe de-

suppune Sultanului în t^ota umilintⁱ'a. În capulu deputatiunei era insusi Hatmanulu Doroshensco. Imperatulu l-a primitu cu t^ota grati'a, i-a daruitu unu vestmentu de statu, si l-a dimissu onorandu'lu

functulu cu cea mare pompa în loculu unde elu a lasatu prin ultim'a sa vointia. S'au adunatu dreptu aceea toti grecii si strainii, locuitori în Constantinopole, si cu cea mai mare ceremonia au transportatu cadavrulu într'o insula a marei marmora. si acolo l-au immormentatu în m^onastirea de la S-ta Trinitate, pe care o reparase elu p^en^e ce era în vi^elia.

(8) Séu Dragomanulu, adeca: interpretele curtiei. *Tr. Rom.*

(9) *Gubernatorele*. Acesta é Francesco Morosini, care é cu multu mai cunoscutu din bellulu din urma dintre Turci si Venetiani, decatu cá se fla necessariu a mai spune aci ceva despre elu. Dupa-ce a cuceritu Mor^ea. a fostu alessu Doge de Veneti'a.

(10) *Doue-dieci-si-patru de ani*. Déca acestu bellu s'ar' fi portatu pe timpii anticiloru poeti, fara dubiu elu ar' fi fostu mai celebru decatu celu de la Troia. Cáci deca facemu comparatiune între aceste du^oe, potemu vedé pr^e-usioru, ca luptele din Cret'a au fostu mai sangerose de catu cele troiane. Si intradeveru, cá sub t^ota durat'a acestui bellu n'au fostu alta decatu bátái continue, si continua versare în torrente de sange omenescu, nu numai în Cret'a. ci în totu Archipelagulu si pe t^ote frontarietere teritoriului turcescu si venetianu. Ce é mai multu, Turcii, cari altminterea sunt fórte diligenti a ascunde perderile proprii, confessa, cá numai în Cret'a au remasu morti preste du^oe-sute-de-mii de ómeni de ai loru. necomputandu anca aci pe acei-a cari nu erau în listele soldatiloru. precumu voluntarii etc. si dintre cari nu mai pu^oina la numeru au remasu morti acolo. Imaginá-ti-ve apoi, câtii crestini nu voru fi trasu acesti-a cu sine în imperati'a mortiloru?! Venetianii punu spesele acestui bellu la apr^ope una-suta millióne de taleri.

(11) *Ieng-ishehir*. Asia numescu Turcii Lariss'a, o cetate fórte renumita în Thessali'a, si care asta-di este capital'a tierei.

(12) *Sari Camish Cosak*. Insémnia: Casaci din trestia galbina. Asia numescu Turcii pe locuitorii dintre Dnistru si Dnipru (*) Mai înainte au fostu supusi Poloniei, asta-di o parte sunt vasali Poloniloru. si alta parte vasali Russiloru. Dupa diferite timpuri, Turcii diferite numiri le-au datu. Dupa suppunerea lui Doroshenskó, Turcii de la numele Hetmanului loru i-au numitu Doroshensko-Kasaci; si dupa ce au desertatu si s'au datu Russiloru, au fostu numiti Sirca-Kasari, asemenea de la capitanulu loru cu numele Sirca. Dupa primulu tractatu de pace cu Ion Sobieski, regele Poloniei, prin care au fostu dati sub dominiatiunea Turciloru, Sultanulu Mahomedu i-au adnectatu la príncipatululu Moldaviei, ordinandu lui Duca, príncipulu de atunci alu Moldaviei, cá se pórté si titlulu de Hetmanu alu Ucraniei, si dandu cetatea Nomirovu de locu alu resiedintiei sale. Dar' dupa caderea terribile ce Turcii au suferitu la Vien'a, Duca au cadíntu prinsu în man'a Poloniloru, si Turcii prin pacea de la Carlovitiu au restítuitu Poloniei t^ota Ucrani'a dinpreuna cu cetatea Caminietiu. Amu auditu adese-ori din gur'a Turciloru, ca ei isi aducu aminte candu în

(*) Nistru si Nipru: Boristene si Tyras. *Tr. Rom.*

cu unu Tug (13) si cu unu Alem Sangiak in semnu de potestatea sa. Totodata i ordiná a face se incete predatiunile ce committu Cosacii petrundu cãte-odata pênê in suburbiile Constantinopolei, si-i retomenda a remané credintiosu imperiului ottomana, éra armele sale, cu care a făcutu pênê acumu atâtea stricatiuni musulmaniloru, se le întórca pe viitoriu in contra inamiciloru acestora. Sulfatanulu de alta parte i promitte cá in casu de vre-unu bellu intre Cosaci si intre Poloni séu Muscali, le va adjuta din tóte puterile sale si-i va protege in contra a ori ce ostilitate.

REGELE POLONIEI SE MANIA

X. Doroshensco dupa ce s'a intorsu a casa, publica poporului seu tractatulu inchiatiu cu Mahomedu. Cu totii s'au bucuratu si l-au priimitu cu tóta placerea; dar' pe vecini i-au cuprinsu mare terróre, căci ei vedeau cá prin acésta aliantia sunt espusi la tóte inconvenientele ce potu urma firesce de aci. Cosacii pênê acumu au facutu cele mai bune servitiuri atátu Poloniloru câtu si Russiloru, nu numai prin continuele loru rapiri ce comitteau in tierile ottomane, ci pentru cá tíer'a loru fiindu plina de mocirle si provediuta cu passuri fórté strimte, se potea considera de unu antemuru atátu pentru Poloni'a câtu si pentru Russi'a. Derimatu acumu acestu antemuru, Polonii si Rusii poteau avé causa sufficiente de a se teme, ca in viitoriu ei voru sufferi tóte acele stricatiuni din partea Cosaciloru, pe care le causau acesti-a mai inainté tieriloru musulmane. Regele Poloniei simtia acestu reu mai multu decâtu ori-care altulu; pentru aceea se decise, cá din inim'a acestoru Cosaci, suditi ai sei de mai nainte, se estermine supunerea la care se obligasera catra imperiulu ottomanu, anca inainté de a prinde ea radecini mai afunde. Cu

acésta tíera se cantá Chutbe si Ezan-ulu, si pentru aceea-dicu ei, esté impossibile cá se placa lui dumnedieu a sufferi cá se remana acésta tíera in manile christianiloru, deci ea trebe recucerita la cea d'ántaiu occasiune bine-venita.

(13) *Tug*. Coda-de-cal. Distinctiunea acésta a incetatu de a se practica de la timpulu candu acésta tíera a fostu data lui Duca, principelui Moldaviei; căci vezirulu, precumu dicea elu insusi, nu voiá mai multu a onora pe nici-unu infidelu cu tugu, si prin acést'a a-lu face siesi asemenea (cu tóte acestea, Ieremia Movila, principele Moldaviei, gustase anca mai inainté acésta onóre). S'a conservatu inse sangiaculu séu stindardulu, cá semnu alu potestatiei gubernatorelui acelei tieri.

scopulu acesta tramite o armata considerabile contra Cosaciloru, petrunde in tier'a loru cu ajutoriulu acelora cari i remassesera anca fideli, si face cele mai miserabili devastatiuni.

MAHOMEDU I FACE MAI ANTAIU MISTRARI AMICABILI

XI. Acésta singura fapta potea se fia cauza suficiente, pentru cá Mahomedu se declare bellu regelui Poloniei. Dar' elu a crediutu cá este cu multu mai equitabile a mostra mai antaiu pe infractorulu de pace. Cu scopulu acesta tramite pe unu ciausiu la regele Poloniei cu scrisóre de urmatoriulu cuprinsu: « Amu intielesu cá ai facutu o invasiune si ai atacatu tier'a Cosaciloru, cari, tu scii bine cá ei si-au luatú refugiu sub umbr'a aripiloru nóstre. Prin acést'a tu celu din dântáiu ai frantu pacea inchiaieta intre regatulu teu si între imperiulu maiestatiei nóstre, si care pêné acuma s'a observatu cu religiositate din ambe partile. Sant'a nóstra lege ne autoriséza a ve declara immediatu de inamicu alu nostru, si amu poté se te facemu a simti amaru ceea ce însemnéza a irrita pe unu leu dormitandu. Dar' noi compatimimu debilitatea ta, si ne indestulimu acumu ántáiu numai a te provoca, cá immediatu se-ti ieai man'a ta nedrépta de asupra Cosaciloru, se-ti revoci trupele din tier'a loru, si pentru cele ce ai facutu se ceri iertare de la noi. Er' déca vei refusa a fáce acésta, si ai avé celu mai micu cugetu de a-ti ápera nedreptatea prin arme, atunci se scii cá legea nóstra prin mine iti declara mórte, regatulu teu dissolutiune, si poporulu teu sclavia perpetua; si vei sci apoi, ca tóta lumea va imputa acésta calamitate numai inimei tale corrupte si inpetrite.

DAR' REGELE POLONIEI NU ASCULTA

XII. Dar' regele Poloniei nu luá in consideratiune acésta mustrare a Sultanulu, si incrediutu séu in puterile proprii, séu in promisiunile minciunóse ale Germaniloru, nu numai ca nu s'a lasatu de întreprinderea sa, ci anca din ce in ce irrita pe osmani mai multu in contra sa. Mahomedu vediú ca o infruntare usióra nu ajuta nimicu la unu omu obstinatu; asiá se resolví a-si resbuna cu focu si cu ferru. Declara dreptu aceea in publicu bellu tradatoriloru Poloni,

aduna trupele sale, face tóte preparativele necesare pentru espeditiune, si da ordinu Tatariloru a-i urma in acésta espeditiune.

MAHOMEDU MERGE IN CONTRA POLONILORU

A. 1083
I. C. 1672

XIII. In optu ale lunei Saferu, anulu Hegirei 1083, pléca insusi imperatulu din Adrianopole cu armata considerabilé contra Poloniei. La Saktce (14) pune unu podu preste Dunare, trece cu trupele sale in Moldavi'a, si dupa cale de mai multe díle lasandu Moldavi'a inderetru, se pune in castre la tiermuriu Dnistrului nu departe de Chotinu. Aici da ordinu la o parte mare a armatei, cá se tréca preste fluviu cu luntri si se ocupe Svanietiulu. care immediatu la primul atacu a fostu si ocupatu. Puçinu dupa aceea au sositu si Tatarii cari aveau de comandante pe Chanu Selimu Ghirai (15), si Mahomedu immediatu le dete ordinu a construi unu podu spatiosu preste fluviulu Dnistru.

PRINCIPELE MOLDAVIEI DETRONATU

XIV. Duca (16) principele Moldaviei cadiuse in mare suspitiune inaintea imperatului, cá elu ar' vré se impedece séu celu puçinu se intardie construirea podului preste Dnistru, câci lemnele ce trebuiau administrate acolo, séu nu veniau de locu, séu veniau numai in-

(14) *Sactce*: Mai inainte se numia Oblucitia, cetate situata pe tiermurea de média-di a Dunarei. nu departe de Galati in Moldavi'a. Edificiele vechi ce se vedu intr'ens'a, sunt probe evidente de anticitatea ei. Dar' nu se vede urma nici in muri nici in fundamente, cá cine ar' fi fostu fundatorele ei. Sè pare totusi ca ea este oper'a colonieloru romane in Daci'a, séu póte chiar' a Daciloru, chiar' asia precumu sunt Tulcia, Babadagi, Carassu, si alte fórte vechi cetati in Dobrudgia

(15) *Chanu Selimu Ghirai*. Celu mai renumitu Chanu alu Tatariloru in seclulu nostru. Principe pe cátu de prudentu pe atatu de bravu.

(16) *Duca*, dupa origine era grecu din provinci'a Rumeli'a si la inceputu a fostu servitoriulu unui negutiatoriu in Iasi. Mai tardiu principele Basiliu si l-a facutu camerariu. Apoi fiulu acestui-a l'a boieritu si i-a datu de soçia pe fiic'a lui Eustachiu principe de Dabija; in urma cu adjutoriulu baniloru si alu amiciloru sei ajunse la tronul. Nu era omu litteratu, dar' sciea se conduca trebile publice cu atáta prudentia, in cátu a fostu numeratu intre cei mai excellenti barbati din seclulu seu. Elu a fostu de trei-ori domnu alu Moldaviei, si odata domnu alu Romaniei. Dar' in fine si chiar' contra finitulu vietiei sale, a inclinatul mai multu spre tirania, decâtu spre o justa gubernare, si chiar' pentru aceea boierii tierei l-au datu Poloniloru in captivitate, unde apoi a si muritu in Varsovi'a.

cetu si in cantitate fôrte mica. S'a cercetat lucrulu si s'a desco-peritu , cã Duca favoresce in secretu pe Poloni , si ca acesti-a l-au coruptu pentru a face se intardie construirea podului. Pentru aceea Sultanulu l-a destituitu si lasandu-i viêti'a , l'a despoiatu de tôte averile lui. In locul aceluia nobilimea moldavã alese domnũ pe unu altu domnu anume Petru.

MAHOMEDU IMPRESSORA CETATEA CAMINIETIU

XV. Dupa-ce in urma a invinsu tôte greutatile, imperatulu trece Dnistrulu, si in trei ale lunei Rebiul-achir apare de inaintea cetatiei Caminietiu. Acêsta cetate é in distantia de trei ôre de la Dnistru ; are o situatiune fôrte favorabile : intarita de la natura si prin arte , cu greu se pôte attaca si este aprôpe inaccessible pentru assaãturi. In giurulu ei curge fluviulu Smotritiu , unu rîu fôrte repede, ale carui tiermuri sunt nisce stãnci gôle , care cá totu atãti-a muri inalti apera cetatea in contra a ori-ce atacu. Afara de acêst'a , in midi-loculu cetatiei este o citadella incungiurata cu muri atãtu de inalti , in cãtu pote resiste la ori-ce detunari de artilleria. Polonii n'au esitu in campu , fiindu-cã incrediendu-se in aceste intarituri ale cetatiei , ei credeau ca acestea voru fi suficiente pentru a stinge primul focu alu Osmaniloru : si așã s'au indestulitu a pune o buna garnisóna in cetate, si a o provedé cu tôte munitiunile necesarie pentru durat'a unei lunge obsidiuni. Dar' Sultanulu , dupa ce si-a pusu armat'a in castre, a conchiamatu la unu consiliu bellicu pe toti officiarii si comandantii esperti , si dupa o conclusiune luata in unanimitate , a datu ordinu a incungiura cetatea de tôte partile , a deschide lupt'a , si a attaca cetatea dintr'odata din trei parti. Cu ataculu dintr'o parte a insarcinatu pe marele veziru Achmedu Pasia si pe Ag'a Ienicieriloru , dandu-le sub comanda pe Ienicieri si truppele europene ; de alta parte a pusu pe alu doilea veziru Musahib Mustafa Pasia cu truppele asiatiche ; ér' din a trei'a parte a pusu pe caimacamulu Cara Mustafa Pasia cu caramanianii si cu celelalte truppe.

CAMINIETIULU CAPITULEAZA

XVI. Generalii dispusi in modulu aratatu , se intrecea care de care

in a bate cetatea, si bombardá murii cu atâta vigôre, in câtu in timpu de diece dñe, pre langa tóta tari'a loru, au fostu derimati cu totulu prin puterea glóntieloru, si de câte-ori se facea vre-o apertura prin muri, de atâte-ori se dedeau assalturi. Garnisón'a vedea bine cá nu este capabile de a sustiené assalturile, asiá perasì fortificatiunile esteriori si se retrase in cidadell'a interiora. Dar' nici aici nu se credea in securitate, si asiá se offeri a capitulá sub conditiune de salva viétia si de a esí libera din cetate. Mahomedu a primitu acésta conditiune, si Polonii cu Hetmanulu loru s'au intorsu acasa ducéndu cu sine trist'a scire despre perderea ce au sufferitu. Dupa aceea, Mahomedu la trei ale lunei Gemaziulu-achiru, a luat in possessiune cetatea, a transformatu tóte besericele cele mari in Giamie, éra cele mici in Mosheie, si dupa ce a reparatu apoi murii, a lasatu pe Halil Pasia cu o buna garnisóna in cetate.

MAHOMEDÛ TRAMITTE ARMATA CONTRA LEPOLEI

XVII. Caderea cetatiei Caminietiu a causatu in Poloni consternatiune ce nu se pôte esprime. Cetatea despre care se credea ca se va poté tiené ani intregi, a fostu cucerita in diece dile; timpu care acumu parea pré de ajunsu pentru a poté devasta regatulu intregu, decã ottomanii si-ar' continua calea inainte. Acésta idéa era o spaima infricosiata pentru Poloni. Mahomedu anca pentru cá se bage si mai multa terróre in inamicu, tramitte pe Caplanu Mehemedu Pasia, gubernatorele de Aleppo, si pe Chanulu Tatariloru din Criméa cu trupele usióre la Leopole, cá se impresóre acésta cetate; ér' elu cu grosulu armatei se pune in castre la Buciaci, pentru a-i poté urma câtu mai curendu. Caplanu merge cu trupele sale spre Leopole, devasta tóta tiérr'a pe unde ajunge, si ajungéndu inaintea cetatiei, o incongióra si face mai multe assalturi asupr'a ei.

POLONII CERU PACE

XVIII. In acésta strimtorare, candu cetatea era adusa acumu la estremu, Polonii incepura a-si vedé erórea si au tramissu delegati la Chanulu Tatariloru in castre, cari in numele regelui si alu tierei

ilu rîoga se se întrepuna pentru ei la Sultanulu si se-lu misce a pune pace, pentru acêsta ei se declara inclinati a lasa Sultanului patru-dieci de cetati si saté in tienutul Caminietiu, a-i respunde unu tribut (17) annuale de duõe-dieci de mii de taleri imperiali, a recunôsce pe Cosaci sub Doroshensco de amici ai loru, si a nu mai incepe nici-odata cërta cu ei.

SI PACEA LI SE ACCORDA

XIX. Selim Ghirai Chanu ascultandu cererea si offertulu delegatiloru, i-a tramisu numai decátu la imperatulu, care dupa matura consideratiune a stărei lucrurilor, le accôrda pacea sub conditiunile propuše de ei, si o confirma prin nuou documentu-redactatu dupa formele usitate din vechime intru compunerea tractateloru între Poloni si Ottomani. Dupa schimbarea ratificatiuniloru, Mahomedu dimitte armat'a cu inceputulu iernei pe acasa, si in lun'a Siabanu, anulu Hegirei 1083 se întôrce victoriosu la Adrianopole.

A. 1083

I. C. 1672

Dela anulu Hegirei 611 pênê la 1083, acést'a a fostu cea din urma victoria, care a adusu ceva folosu statului ottomanu, séu prin aquisitiunea unoru cetati, séu prin adnexarea unoru provincii la vechile confinii ale imperiului. De aci inainte, mai alesu pe tempulu domniei imperatului Leopoldu in Gërmani'a, urmara batalii infricosiate, pe care posteritatea le-ar crede cu anevoia, déca acelea nu aru fi confirmate cu auctoritatea documenteloru publice. Pe atunci poterile Osmaniloru au scadiutu fôrte tare prin perderea multoru regate si provincii, prin nimicire de armate intregi, precumu si prin beluri si dissensiuni civili. Tôte aceste fapte petrecute in acestu mare imperiu, vediute si de noi insine, scrise chiar' de istoricii turci, le vomu narra in a duó'a parte a istoriei nóstre cu aceeasi fidelitate si cu chiar' cuvintele istoriografiloru turci, precumu amu facutu acêsta in partea prima.

(17) *Tributu.* insii Polonii nu néga, cà ei au promissu a respunde tributulu; numai cà ei n'au implinitu acêsta promissiune nici-odata; si de altminterea acestu punctu s'a stersu cu tîmpu de totulu prin pacea de la Suranno.

In primii ani ai domniei lui Mahomedu IV, Domnitori in Europ'a au fostu :

In Germani'a : Leopoldu I. 1658—1705.

In Franci'a : Ludovicu XIV. 1643—1715.

In Spani'a : Filipu IV. 1621—1665. Carolu II. fiulu lui Filipu 1665—1700.

In Portugali'a : Alfonsu VI. 1656—1669. si Petru II. fratele lui Alfonsu. 1669—1706.

In Angli'a : Parlamentulu dupa decapitarea lui Carolu I., 1649.—1653 ; Olivie Cromvell, protectorulu republicei, 1653—1658 ; Richard Cromvell, fiulu lui Olivieru, protectoru alu republicei in urm'a acestui-a, 1658—1660, si regele Carolu II. restabilitu pe tronu 1660—1685. *Tr. Franc.*

FINE PARTIEI ANTAI.

PARTEA A DOU'A
A
ISTORIEI OSMANE

CARE COPRINDE SCADEREA IMPERIULUI OSMANU

DE LA

DOMNI'A LUI MAHOMEDU IV.

PANA LA

DOMNI'A LUI ACHMEDU III.

ADRECA

DE LA ANULU 1683, PANA LA ANULU 1712.

FAPTE ISTORICE PETRECUTE PE CATU SE AFLASE INSUSI AUCTORELE IN VIETIA

ISTORI'A

DESPRE

SCADEREA IMPERIULUI OSMANU

COMPUSA INTR'UNA SINGURA CARTE (1)

ISTORI'A CONTINUATA

A DOMNIEI LUI MAHOMEDU IV

ALU NOUE-SPRE-DIECELEA IMPERATU ALU TURCILORU

GAPU II. DIN CARTEA IV.

SULTANULU MAHOMEDU SE INTOARCE VICTORIOSU LA ADRIANOPOLE

I. Bellulu in Poloni'a a successu dupa dorinti'a lui Mahomedu. Intr'una singura espeditiune a cuceritu celu mai tare antemuru alu acestei tieri ; puterea inimica fu invinsa, Podoli'a devastata, Leopolea redusa la extreme , regatulu intregu adusu la atâta terróre, in câtu locuitorii lui nu numai ca au tienutu de lucru prudente , ci chiar' de necessariu a inchiaiê pace , fia si cu perderea onórei loru, numai se-si póta scapa viétu'a si averea ; si pre langa acésta au fostu obligati a recunósce de liberatori ai loru pe acei tatari , despre cari

(1) Adecã: Cartea IV, si ultima din acestu opu. *Tr. Rom.*

scieau că sunt inimicii lor de mörte. Că-ci imperatulu mîscatu de rugarile Chanului Crimeei tatarice, pe candu era chiar' in castre langa Buciaci, le-a accordatu Poloniloru pacea, crediendu că memori'a alătoru lupte perdute ce au sufferitu, si propri'a loru debilitate i va retiené a nu face nici celu mai micu pasiu, ce ar' poté viola conditiunile de pace, ci voru remané credintiosi conditiuniloru de pace care li s'au accordatu. In acésta credintia Mahomedu, precum amu observatu mîi in susu, s'a intorsu in lun'a Siabanu la Adrianopole si a dimissu trupele fatigate de atâta labóre si căli grele căte au facutu.

STATURILE POLONIEI REIEPTA PACEA INCHIAIETA DE REGELE LORU CU SULTANULU

II. Pre candu intre manifestatiunile de bucuria generale si intre gratulatiunile respectuöse ale poporului seu, Mahomedu asteptá pe delegatii poloni, cari trebuiau se-i aduca tributulu promissu de dóuedeci-de-mii de thaleri, si tractatulu de pace ratificatu in numele a intregu regatului, pe atunci i vine scirea neasteptata, că Doroshenko (2)*, generalulu Casacilor s'a revoltatu, si cu o mare truppa de ómeni ai sei devasta marginile imperiului ottomanu, si ca partid'a sa cresce pe dî ce merge. Dar' lui Mahomedu nu-i pareu lucru greu de a stinge acésta flacara, pe cătu timpu Poloni'a sta anca linistita. Pucinu dupa aceea inse se lati scirea, că Poloniloru incede a le paré reu de pacea inchiaieta, si că instigati de promissiunile imperatului Germaniei si animati de Pap'a, se prepara din nou la bellu. Nu trecù multu, si acésta scire se confirmá prin o scrisóre a marelui cancellariu alu Poloniei cătra marele veziru Kioprili Achmedu Pasia, in care 'i annuntiá, că staturile Poloniei considera de nulle si nevalide conditiunile de pace, la care regele s'a supusu fara consimtiementulu loru, si declara, ca mai bine voiescu a mori, de cătu se suffere infami'a a se díce că Poloni'a se invoiescu a plati unu cruceriu macar' tributulu Turciloru.

VEZIRUL INSISTE LA DELEGATII POLONI CA SE-SI IMPLINEASCA PROMISSIUNILE

III. Sultanulu audindu acésta si vediendu ca l-au insielatu Polo-

(2) Auctorulu scrie acestu nume in varie forme, precumu Doroshenko, Doroshensko si Doroshenski, care din urma pare a fi mai correctu. *Tr. Angl.*

nii, i-a parutu fôrte reu, ca din respectu prè pripitu pentru Co-
ranu (3), si prin promissiunea unui tribut (4) s'a lasatu a se amagi,
câ se termine bellulu si se reintôrca cu trupele acasa; câ-ci aceste
nu ar' fi induratu atâte fatigii remanendu in quartire de iërna in
Podoli'a si Moldavi'a, câte au sufferitu pe cale catra casa. Intr'aceea
inim'a lui era cuprinsa mai multu de unu spiritu de resimtiementu

(3) *Coranu*. Se nu se mire lectorele ca aci se invôca si cultulu Coranului intre cau-
sele pentru care s'a inchiiaietu pacea de la Budgiacu; câ-ci scimu că ur'a si ini-
micitu'a perpetua a Turciloru contra Crestiniloru prin nici-unu argumentu alu su-
perstitiunei loru nu se destépta si alimentédia in mesura atátu de mare, că chiar
prin Coranu, acésta collectiune de blasfemii contra crestinatatiei. Dar, de 'si este
pré adevératu că preceptele Coranului le demanda a debella pe Crestini, fia chiar' si
numai din cauza de a propaga mahomedanismulu; totusi nu este mai puçinu ade-
veratu. că Coranulu determina si impregiurarile intre caru se pôte si trebue se se in-
chiaia pace. Mai întâiu, Alcoranulu permite, a se inchiaié unu armistitiu, candu i-
namiculu este mai tare decâtu Musulmanii, că cu modulu acesta ei se aiba timpu de
a-si inmultu trupele, a-si suplini golurile, si a-si vindeca ranele ce pôte au sulle-
ritu. A duo'a, Alcoranulu ordina a se inchiaié pace firma esi durabile, numai déca i-
namiculu imbraçiosiedia religiunea mahomedana; propagarea acestei-a fiindu singu-
rulu scopu alu unui bellu justu; mai ordina a se inchiaié pace anca si atunci, candu
inimiculu promitte a respunde unu tributulu annuale; câ-ci in acestu casu nu se mai
pôte constringe a trece la mahomedanismu, nici a i se face intr'altu modu vre-o su-
perare, afara de casulu déca s'ar' revolta. Si mai multu, déca ôre-care ar' comitte
vre-o ostilitate contra unui tributariu, unulu că acela trebe pedepsitu dupa legile
Coranului, chiar' atátu de aspru, că si candu ar' fi atacatu cas'a ori mosi'a unui
musulmanu. Câ-ci Fetv'a, in casuri asemenea respunde: *Anlerung Mali bizum Ma-*
limusz, ghibi giane gian, ghiosze ghiosz, etc.; adeca: Bunulu si averea acelu omu este
că bunulu si averea nôstra, anim'a lui că anim'a nôstra, ochiulu lui că ochiulu nos-
tru. etc.

(4) *Tributu*. Cu dreptu cuventu adaogu aci că ulteriôra cauza a inchiiaerei pace
din urma cu Polonii, anca si acea impregiurare, că regele Poloniei a promissu Tur-
ciloru a le respunde tributulu. Câ-ci Turcii pe nimicu nu sunt atátu de intenti, că a
legá pe inimicu; se le respunda o summa fia câtu mica de bani, carei apoi fôrte u-
sioru i dau numele de tributulu. Si obtienuta odata acésta, nu le mai lipsesce a inventa
câte si mai câte preteste de a sui acésta summa si a o converti in tributulu formalu;
si cu modulu acesta apoi supponu cu totulu pôtestatiei loru chiar' si pe acele tieri-
cari au avutu numai intentiunea de a se da sub protectiunea loru. Esemple de a-
césta procedere fraudulôsa sunt nu numai principii crestini ai Moldaviei si Roma-
niei, ci si Chamlu Tatariloru din Crimë'a care insusi este mahomedanu si profes-
sédia aceeasi religiune cu ei, si ai carui autecessori s'au bucuratu de privilegiuri
cu multu mai mari pe timpulu candu s'au suppusu Turciloru, decâtu de câte se bu-
cura descendentiu lui in timpulu presente.

de câtu de frica; si se resoivi a-si resbuna amaru si câtu se pôte mai severu pentru acésta injuria adusa lui de câtra Poloni. Vezirulu respunse la scrisórea staturiloru Poloniei cu cele mai terribili amerrintiari; le reprobâ perfidi'a loru, ca refusa a observa conditiunile pazei, prin care imperatulu s'a aretatu graciosu a-i scapa de perirea imminente, si cá cutédia a 'face o atãre declaratiune celui mai potente monarchu, si a-si atrage prin acést'a just'a lui indignatiune. Elu mai adaoase, cá in vanu invóca pretestulu cá tiér'a nu s'ar' invoii, cá ci ceea ce face regele si senatorii principali, trébe nesmintitu se se apróbe si de restulu nãtiunei. In fine i exhórta a implini fara amenare ceea ce au promissu, si a indulci mâni'a Sultanului prin imediata si justa suppunere. In casu candu ar' refusa a face acést'a, i amerintia cu bellu si mai terribile de cum a fostu celu trecut, si cu totale destructiune a regatului loru.

**SULTANULU MERGE CU ARMAT'A IN POLONI'A. REGELE POLONIEI TRAMITE
ARMAT'A SA SUB COMAND'A LUI SOBIESKI LA MARGINI**

IV. Dar' tóte aceste amenintiari n'au avutu nici-unu effectu asupra Poloniloru. Asia Mahomedu a datu ordinu, cá tóte truppele din imperiu, câte voru fi numai possibile, se se adune si in primavér'a anului viitoriu se se intrunésca la Adrianopole o armata chiar' pe atátu de mare, precumu a fostu cea de antaiu. In lun'a Rebiul-achir, anulu Hegirei 1084, findu tóte gata in ordine, Sultanulu pléca cu mare pompa din cetate pentru a intreprinde espeditiunea contra Poloniei. Elu se lingusiá cu speranti'a, cá findu Polonii debilitati fórte prin perderile sufferite in anulu trecut, acumu este in stare a-i suppone potestatiei sale prin o singura lovitura, si ca regatulu Poloniei ilu va poté adnecta imperiului seu, cu atátu mai vertosu, cá-ci acumu nu mai are nici-unu antemuru pentru defens'a sa. Dar' Polonii au invetiatu din nefericirile loru, si le-au intorsu in folosulu propriu, au delaturatu discordiele intestine, cari deschissera calea la victoriele Turciloru in anulu trecut, si-au adunatu tóte fortiele, si inainte de a ajunge Sultanulu cu armat'a sa la ei, sub comand'a lui Ion Sobieski au trecut prestu Dnistru la Chotinu; cá-ci tieneau la maxim'a, cá mai consultu este a ataca pe inimicú la elu acasa, decâtu a-lu scóte din cas'a sa.

A. 1084

I. C. 1673

SE INCINGE LUPTA TERRIBILE SI OBSTINATA LA CHOTINU

V. Câte-va zile în urma, ajunge și Sultanul aici cu armată sa, și vede că locul pe unde chiar' voiă se trece peste fluviu, e ocupat de inamic. Elu a rămas surprins de această cutezare a unui popor, pe care nu cu multu mai înainte îl invinsese, și-si imaginează că nu alta decât geniul cel rău a sedus pe Poloni la moarte sigură, închidându-se ei însii pre sine între Dniștru și Danubiul. Dreptu aceea exhortă trupele sale, și le revocă în memoria victoriile lor din bellul din urma și gloriă numelui otomanu; comandă că se atace cu bravura pe inamic. Polonii de alta parte sunt rezoluți a șterge rușinea ce și-au atras în anul trecut. Trupele de ambe părți animate prin cuvintele și exemplul generalilor lor, se pun în ordine de bătaie, și îndată după aceea lovindu-se, se încinge o luptă terribilă și sângeroasă, care a durat până seară, fără că se se poată ști în care parte va inclina victoriă.

PRINCIPII MOLDAVIEI SI ROMANIEI SE UNESC CU POLONII, SI TURCII
REMANU INVINSI

VI. Într' aceea, pre cându luptă de amândouă părți era mai înfocată, Petriceicu (5), principele Moldaviei, și Gregoriu (6), fiul lui

(5) *Petriciceicu*. De nascere moldovanu, din familia nobilă, de și nu pre distincția în această țară. Eustachi Dabisja, principele Moldaviei, l-a înălțat la cele mai mari graduri de onoare, și la șase luni după moartea lui, în urm'a destituției, ajuns pe tronul Moldaviei. La Chotinu a perasit pe Turci și a trecut la Poloni, precumu amu arătat în cursul acestei istorii; și această a fostu cauză că Turcii au pierdut bataliă. Dar' după această victorie, fiindu-că cu totu ajutoriul Polonilor totuși n'a putut se-si menține tronul, a fugit cu acești în Poloniă, și a stat acolo până la moartea ce i-a urmat în anul 1684. Acestu Petriceicu adevărat, nu multu după pierderea Turcilor la Viena, s'a întors în Moldaviă, și cu ajutoriul consangenui său Bainski a pus mâna pe Duca Voda și l-a arestat. Dar' după irumperea Tatarilor în Moldaviă a fostu constrins, nu fără a pierde mari, a fugi în Poloni și a le cere ajutoriul. Dar' regele Poloniei, în locu de ajutoriul l-a grațificat cu cetatea Iasloveti împreună cu vre-o câteva sate, și i-a dat o pensie anuală de una-suta de mii de zoloti (*). Aceste beneficii le-a avut până la moartea sa: și fiindu-ca a murit fără eredi, favoarea acestor grațificări s'a lasat vedei sale, până ce s'a maritat a două ore după unu polonu.

(6) *Gregoriu*. Domnul României, fiul lui Georgiu Ghica, Domnul acestei țări. Unu barbat în adevăr mare și dotat cu multe virtuți frumoșe, deca nu le maculă prin

(*) Adevărat: florini. *Tr. Rom.*

Ghica (7), principele Romaniei lasa pe turci si se unescu cu Polonii. Din acestu incidente Turcii din arip'a stanga, comandati de Ibrahim Pasi'a, incepu a striga că sunt tradati; perasescu colónele, si nu mai

tradarea sa contra parintelui seu. De dóue-ori s'a revoltatu contra Turciloru, si de dóue-ori a recastigatu favórea loru. Mai ántáiu, in batai'a de la St. Gothardu, sub Vezirulu Kioprili Ahmedu Pasi'a a trecutu la Germani ; a dóu'a óra, in batai'a de la Chotinu, a trecutu la Poloni. Inainte de acésta a dóu'a trecere, Turcii s'au fostu incercatu a se assecura de fidelitatea lui prin detienerea cá ostatici a femeiei si a filorlu sei ; dar' acést'a nu l-a impededatu a se lupta in acésta batalia cu unu curagiú de adeveratu crestinu, sacrificandu-si bunurile sale si totu ce avé mai pretiosu. Dupa acósta batalia trecéndu prin Poloni'a si-a luatú refugiulu la Ímperatulu Germaniei , care l'a facutu príncipe imperiale. Dar' fiindu-cá aici nu i s'a datu acea pensiune ónorífica, de care ilu assicurará ministrii imperatului, se resolví a merge indereptu la Constantinopole. Spre acestu scopu a scrisu o epistola la vechíufu seu amicu, Nicusiu Panagiotu, persóna forte accreditata la curtea ottomana , si depingéndu-i cu vii colorí sórtea sea fatale, ilu róga se esópere pentru elu grati'a Sultanului. Panagiotu in respunsulu seu ilu assicura cá pôte se recastige fórté usioru favórea Sultanului , numai se vina elu singuru si se implóre clementi'a acestuia. Dupa primirea acestui respunsu Gregorie merge la imperatulu si-lu róga se-i dea permissiunea da a se poté întórce indereptu. Dar imperatulu i refusá ; atunci se prefaca ca ar' fi resolutu a-si petrece restulu vietiei in Germani'a, si cá ar' imbraçosia religiunea romano-catholica, déca Pap'a i-ar da dispensatiunde de a se poté casatori cu alta muiere. Acést'a placú imperatului, si-i dete nu numai salvu-conductu, ci anca si o scrisóre de recomandatiune catra Pap'a. Gregoriu se pune pe cale, ájunge la Rom'a, se presentá la Papa, i saruta piciórele, si-i spune intentiunea sa, dicéndu cá elu de avutu are o femeia in vieția, dar' este in detentiune la Turci, si fiindu-ca nu-si pôte conteni plăcerile trupesci, este constrinsu a-si luá alta muiere , de si cealalta este anca in vieția : dreptu aceea, cere dispensatiunea Sanctitatiei Sale ; déca i se va accorda acésta cerere, elu din partea sa promitte, ca immediatu va trece la beseric'a romano-catholica, si va professa in publicu preceptele ei. Pap'a se indoiá la inceputu si tienú consiliu cu cardinalii, cá óre ce este mai folositoriu pentru beseric'a : a tienú strictu la legea Evangeliului care opresce polygami'a, séu a lasa din rigórea legei si prin o indulgentia óre care a primi órasi in sinulu bisericeí pe unu schismaticu, dar' altminterea pré-illustru príncipe ? Dupa lunga deliberatiune, se adoptá opiniunea din urma, si lui Gregoriu s'a datu dispensatiunea de a-si poté lua si a dóu'a muiere ; dupa aceea a trecutu formalu la credinti'a catholica. Gregoriu castigandu-si in modulu acesta tóta increderea, se face cá a primitu de la Veneti'a o epistola, in care i se spune, ca este acolo o domnisióra tinerá din famili'a nobile Iustiniani , care n'ar refusa a se marita dupa elu. Dupa-ce au arctátu acésta epistola fictiva, Papa i-a datu o scrisóre de recomandatiune catra republic'a Venetiei ; si Gregoriu indata a si plecatu. Ájunsu in Veneti'a, a petrecutu aici vre-o câte-va luni, sub pretestu că face preparativele pentru nunta, si-si aduce in ordine alte lucruri ale sale. In urma, intr'o buna deminétia isi schimba vestmentele, se pune pe o naie din Cipru, si trece la Con-

voiescu se asculte de comandatele lor. In acelasiu timpu arip'a drépta a Turciloru cede eroismului Poloniloru si se retrage la inceputu numai pasiu de pasiu; dar' Polonii attaca mereu, si mergu din ce în ce cu mai multa fortia asupr'a Turciloru, pênê in urma acesti-a prindu fug'a, si nu numai ca perasescu campulu luptei, dar' anca isi lasa in manile inamicului tunurile si tôte munitiunile lor bellice. Imperatulu, care se tienea în distantia cam de patru ôre, vedindu cá soldatii sei fugu in cea mai mare disordine, infuriatu si indignatu, începù mai antaiu prin cuvente a-i eshorta se se întôrca la lupta; apoi intrebuintiã amerintiari ba si ucidea pe unii, cari erau primii la fuga, si la cei lalti le strigá: se-si aduca aminte de legea ce professédia, si care le dice cá mai bine se móra cá barbati virtuosi in lupta, decâtu se se lase a fi taiati de man'a carneficelului, si cu modulu acesta a perde corón'a promissa de martiriu. In urma vedindu cá nu pôte face nimicu nici prin cuvinte nici prin sabia, s'a vediutu si elu constrinsu a scapa prin fuga, cá se nu cadia in manile inamicului.

stantinopole. Asiã insielã Gregoriu si pe imperatulu si pe Pap'a. In Constantinopole s'a tienutu câtu-va timpu ascunsu in casa a amicului seu Panagiotu, pené a obtienutu deplina gratia de la Sultanulu, iertandu-i si uitandu tôte cate a comissu in trecutu. Dupã aceea-si-a tienutu intrarea in Constantinopole cu tóta pomp'a publica, si a obtienutu nu numai liberarea femeiei si a filorului sei, ci i s'au restituitu tôte averile si bunurile si i s'a mai promissu, cá in trei luni de dîle va fi restabilitu in dignitatea de domnu alu Moldaviei. Dar in patru-deci-de dîle dupa aceea a si muritu sêu in emoroida, sêu inveninatu; cáci precumu spuse pe patulu mortiei, unu medicu cu numele Timonu, i-ar fi datu veninu, coruptu fiindu acesta, dupa cumu se spune, de Cantacusinesci.

(7) *Ghica*. De origine albanesu, nascutu in satulu Kioprili, de unde se deriva ilustr'a familia Kioprili Oglu. Pe timpulu lui Stefanu, principe Moldaviei, supranumitu Burdufu, adeca grasu, acestu Ghica a fostu Kapu-Kiahaia sêu residente pre langa port'a otomana. Dar' revoltandu-se Stefanu in contra Portiei, Ghica a fostu pusu domnu in loculul lui. La trei ani dupa aceea a fostu transpusu din Moldavi'a in Romani'a. Dar in urma a fostu despoiatu de tronul prin intrigele secrete ale fiului seu Gregoriu, despre care amu vorbitu in punctulu precedente. Acesta adeca, pre candu se tiené la Constantinopole, n'a incetatu a agitá pe Vezirulu in contra parintelui seu, dicendu, ca este unu omu betranu, si câte-odata isi perde tôte mintile; si prin acés'a a facutu, de dulcele seu parinte a fostu destituitu si in loculul seu s'a inaltiatu elu pe tronulu Romaniei.

**MORTEA REGELUI POLONIEI IMPEDECA PROGRESSELE ULTERIORI ALE
COMANDANTELUI GENERALU**

VII. După ce armatăa otomană a rămasă bătută, nu mai era acumă nimicu ce ar' fi potutu împedeca pe Poloni, nu numai de a recupa totu ce perduseră, dar' încă și de a-si estinde marginile regatului lor. Caminietiu, singur'a cetate capabile de a-i împedeca în progresele lor, suferia de o fîmetă terribilă; și această împrejurare trebuia în scurtu timp să constringă pe garnisonă a preda fortăreți'a. Tîta această speranță înse. disparu dintr'odata, cându le veni scirea despre mîrtea lui Michaelu, regelui Poloniei, și nobilimea începù a-si urmări trebile bellice cu mai puțin zel; că-că ea se ocupă acumă cu alegerea unui nou regă mai multu decătă cu ori-ce planuri bellice.

ION SOBIESKI SE ALEGE REGE POLONIEI

VIII. După multe și lungi deliberațiuni, marele maresialu al țierei, Ion Sobieski, a fostu înaltiatu la dignitatea de rege alu Poloniei, care prin nobletă'a familiei sale, prin meritele sale personali, și mai alesu prin victoriile din urma reportate asupra Turcilor, a intrunitu în person'a sa voturile staturilor țierei.

SULTANULU FACE MARI PREPARATIUNI BELLICE CONTRA POLONILORU

IX. Această alegere n'a fostu nici-de-cumă placută curției otomane. Că-că acela care că generalu alu unui popor subjugat a potutu se bătă pe armatăa victorioasă a Turcilor, acumă că rege alu poporului victorios pîte se aduca încă și mai mare stricățiune învinsilor. Dreptu aceea Sultanulu-imperat a începutu a prepara una armată din cele mai formidabili pentru a se poté oppune noului regă. Afară de cei cari scapasera din macelulu din urma, și pe cari i pusesă în quartire de ierna în Moldavi'a și în Dobrudgi'a, elu a ordonat a se aduna truppe noăe în Asi'a și în Europ'a, și pre langă numărulu ordinariu alu Ienicierilor a mai adaosu încă duăspre-diece mii de Serden Ghieçidi (s) cu unu soldu de unu-spre-diece

(8) *Serden Ghieçidi*. Acestu nume, după etimologi'a sa, însemă pe unulu care nu-si face casu din viață sa, sêu care este devotatu cu capulu și cu viață sa în servitiulu Sultanului. Această sôrte de militia nu este permanentă, ci se recrutădea sêu se dis-

aspri pe di. Si pentru că se marésca si se intarésca armat'a sa si mai multu, a tramisu ordinu lui Selimu Girai (9), chanului Tatariloru, cá se aduca cu sine la campulu de bataia câte duoi ómeni din fiacare Casanu (4) alu Tatariloru din Crime'a si din Budgiacu.

sólve dupa placulu Sultanului. Asíá, candu este de a se face vre-o espeditiune momentósa, séu a se oppugna vre-o localitate fortificata, Sultanulu ordina a se recruta atátea si atátea mii de Serden-Ghieicidi cu câte o solda de diece aspri pe di. De multe-ori, candu se publica acestu ordinu. Ienicierii, si mai alesu acei-a, la cari zolulu pentru religiune este mai mare decâtu amórea pentru viétia, se lasa a se recruta între Serden-Ghieicidi, péné se implinesce numerulu cerutu de Sultanulu. Si asia, déca unu june Ienicieriu, care a avutu solda de trei aspri pe di, se inolédia între Serden Ghieicidi, elu capeta dupa aceea pe di trei-spre-diece aspri péné trasesce. Servitiulu loru sta intr'aceea, ca ei treba se fia cei d'ántáiu cari se dea nevala asupr'a castreloru inimice, séu se dea assaltu muriloru unei cetati, fara se le fia iertatu a se plange de vre-unu pericolu ori de dificultatea locului, séu se créda ca pôte fi ceva prè greu pentru ei. Si intr' adevéru ca assaltele loru sunt fórte vehemente; ei se arunca in foculu si in contra ferului inimicului, nu cá omenii ci cá animalile selbaticé, cari n'au nici-unu picu de ratiune, si nu desistu de la ataculu loru, péné candu séu i chiama indareptu séu moru. Pentru aceea, candu mergu in vre-o espeditiune, puçini se intorcu sanetosi acasa. Dar' care scapa cu viétia, acela merge in triumfu la Od'a, adeca la camer'a de unde l-au luat, nici mai multu nu-lu potu constringe cá se mai facá odata asemenea servitiu. Dar', déca in anulu urmatoriu érași vreu a se inolra de buna voia între Serden Ghieicidi, atunci pre langa cei trespre-dice aspri mai capeta anca trei pe di; si acésta solda o tragu pe tóta viéti'a. Ér' déca óre-care din acesti Serden-Ghieicidi ar' fi greu vulneratu, séu si-ar' fi perdutu o maná ori unu picioru in bataia, in cât n'ar' mai fi bunu pentru servitiulu militariu, atunci nñulu cá acela mai capeta anca diece aspri, séu si mai multu ori mai pucinu, dupa cum i place Sultanului, care pôte augmenta séu diminui acésta summa, si apoi se lasa acasa sub nume de Oturak séu sedentariu (*), si trage pensiunea pe tóta viéti'a. Dar' nu numai Oturakii séu invalidii, ci si veteranii Ienicéri, déca au servitu dóue-dieci péné in trei-dieci de ani, si nu mai sunt buni de a porta armele, anca au permissiunea, chiar' cá Oturakii, de a se inturna acasa, si tragu aceeași pensiune cá acesti'a. Câte-odata se intempla ca multi din ei remanu si se asiédia in Constantinopole; in acestu casu, de multe-ori li se cere consiliulu in trebi mai momentóse, si opiniunea loru se comunica Sultanului prin Aga Ienicieriloru. De alta-data mergu ei de buna-voi'a loru in campania, dar' nu sunt obligati a se lupta, nici a face altu servitiu, decâtu in casulu candu se tractéza de vre-o oppugnatiune ori alta intreprindere momentósa, li se cere si opiniunea loru. Este si cavaleria de Serden Ghieicidi, care se recrutédia dintre Spahi, totu in modulu dísu mai in susu, si au aceleasi prerogative de recompensa cá si Oturakii.

(9) *Setimu Ghirai*. Chanulu Tatariloru din Crimë'a, barbatu fórte renumitu prin

(*) Adecu pusu in pensiune, invalidu, patentalu etc. *Tr. Rom.*

NOBILII POLONI ESITEDIA A SE CONFORMA VOINTIEI FIRME A REGELUI

X. Regele Poloniei nu era mai puțin atentiv la lucrurile sale. Elu vedea, precumu într'adeveru asiá era, că acumu are de a face cu unu inamicu si mai tare, si mai bine preparatu. Dreptu aceea elu isi adună truppe din tóte partile, si indemná pe staturile tiei ca se'si intrunésca tóte fortiele loru, spre a'si asigura fructele victoriei reportate asupra Turciloru in espeditiunea din urma. Dár' indemnurile lui au ajunsu la urechi surde. Victori'a din urma facuse pe Poloni atátu de inganfati si arroganti, in cátu ei se credeau in dreptu a despretiui pe inamicu, si diceau că puterea ottomaniloru a primitu prin perderea din urma o lovitura atátu de mare, in cátu nici in dieci de ani nu voru fi in stare a se reculege, de o parte, ér de alt'a, că trupele loru cari sunt sub arme, sunt suficiente pentru acumu, si thesaurulu publicu nu trebe consumatu pe ni-

faptele salc in pace si in resbelu; fórte espartu in istoria; cunoscótoru de trebile militari si bellice, in cátu nu-lu intrecea altulu, nici parechia nu avea. Insi Turcii recunosc, ca de câte-ori nu i-au urmatu séu i-au despretuitu consiliurile lui, totdeauna au cadiutu in cea mai rusinatória erróre. A fostu numitu Chanu, cu trei ani nainte de cucerirea cetatiei Caminietiu; de dóue-ori a fostu destituitu, si de dóue-ori a fostu éras restabilitu in dignitatea sa; in fine a abdicatu sub Mustafa II. (*), si a facutu o peregrinatiune la Mecca. A muritu in vil'a sa nu departe de Constantino-pole; si fiii sei succedu asta-di unulu dupa altulu in dignitatea de Chanu. Despre certele intre casele Ciobanu Ghirai si Selimu Ghirai, amu vorbitu pe largu intr'un'a din notele precedente (**).

(10) *Casanu*. Séu vorbindu in dialectu mai elegantu, *Casganu*. Dupa etimologia insemna: caldare séu unu vasu mare, unde mai multi companioni potu ¿se-si férba inpreuna de mancare. Dela acestu cuventa au numele de Casanu familielo Tatariloru din Crimë'a si din Budgiacu, fiindu-ca constau cam din câte diece. séu mai multe ori mai pucine persóne, fia-care. Mirzescii isi numera suditiu loru dupa casane; si candu au se ésa in vre-o espeditiune, Chanulu le spune câte cáti soldati au se iea cu sine din fia-care casanu. Se dice ca in Crimë'a Tatariloru ar' fi cam la vre-o siepte-dieci-de-mii de casane. Dar' numerulu loru nu este in totu timpulu același; câte-odata ele sunt mai multe, alta data mai pucine. Cáci, déca capulu unui casanu se casatoresce cu eredeá unui altu casanu, amendóe casanele se contragu in unulu. Si, éras din contra, déca unu parinte are cu multu mai multi fii decâtu cá se póta trai commodu intr'o casa, atunci acesti-a se despartu de casanulu parintescu, si isi face fia-care casanulu seu.

(*) Dupa traductorulu anglesu si francesu. Traductorulu germanu inse are. *Solimanu II*; ceea ce pare a fi o erróre. *Tr. Rom.*

(**) A se vedé not'a 41. la Capu I. din Cartea III. *Tr. Rom.*

mica. Aceste erau pretestele ce nobilii le spuneau in publicu. Caus'a cea adeverata inse era alt'a. Ei purtau frica de regele, alu carui curagiu si virtuti eroice erau destulu de cunoșcute, si se temeau ca dupa-ce va uni totu regatulu si tóta puterea armata sub comand'a sa, si dupa ce i va stórce si debilita prin unu lungu bellu, le va suprime libertatile, si coron'a regésca la care adjunse prin alegere, o va face ereditaria in famili'a sa. Afara de acést'a loru nu le placea se fia sub obedienti'a unui omu, care cu câte-va dile mai inainte era de conditiune egale cu ei.

POLONII IMPRESSORA CETATEA CAMINIETIU. TURCII ALERGA SPRE A O ELIBERA

XI. Dar' cá regele totusi se-si implinésca detorinti'a sa de parinte alu patriei, isi propuse se invinga pe inamicu prin stratagema, déca acést'a din invidi'a compatriotiloru sei nu o póte face prin putere. Tramite deci atâta armata, cáta avea la mana, asupr'a cetatiei Caminietiu spre a o incungiura de tóte partile; si intr' adeveru cá prin acésta manópera adusesse cetatea la atâta strimtoare, in cátu din lips'a midiulóceloru de subsistentia garnisón'a abi'a ș'ar fi mai pótea tiené câte-va septemani. Sultanulu informatu de acésta strimtorare a cetatei Caminietiu, isi-aduna trupele cu celeritatea cea mai mare posibilu, si cátra finitulu lunei Rebiul-evvel, anulu Hegirei 1085, trece Dunarea pe la Sacci'a, si-si continua calea cu atâtu iutiéla, in catu in diece dile frontulu trupeloru sale apparú in giurulu cetatiei Chotinu.

A. 1085
I. C. 1674

POLONII INSPALMENTATI REDICA OBSIDIUNEA

XII. Noutatea despre apropiarea Sultanului surprinse pe Poloni cu atâtu mai tare, cu cátu ei credeau cá Turcii abiá in duóe séu trei luni se voru poté pune in miscare; si fiind-cà-si imaginau cá Turcii aru fi tramisu inainte numai unu micu corpu de armata usióra, asiá si ei tramitu certe persóne (11), sciutórie de limb'a turcésca in castrele ottomane, spre a se informa bine despre numerulu

(11) *Certe persóne.* Se dice ca unulu din acesti spioni a fostu prinsu si adusu inaintea Sultanului; si dupa ce a spusu cu tóta sinceritatea caus'a pentru care a venit, Sultanulu a datu ordinu se-lu pórte pretutindenea prin castre si se-i arete totu; dupa aceea daruindu-lu cu diece galbeni. l-a trimisu indreptu.

si puterea inamicului. Intornandu-se acesti spioni, spunu că Sultanolu dimpreuna cu vezirulu seu sunt campati cu una armata formidabile nu departe de Chotinu. Atunci Polonii au fostu cuprinsi de o terróre panica, in câtu au fugitu cu totii si au redicatu obsidiunea cetatiei Caminietiu.

SULTANULU RECUCERESCE CHOTINULU, SI OCUPA CETATEA HUMANU

XIII. Sultanulu era resolutu a trece preste Dnistru. Dar' dupa ce audi că Polonii au redicatu obsidiunea cetatiei Caminietiu, se indrépta cu armat'a catre Chotinu si in puçinu timpu o reocupa. Dupa aceea trece preste Dnistru, se pune in castre sub mürii cetatiei Caminietiu, o incarca cu provisiuni si munitiuni bellice, a caroru lipsa o simtiá dejá, si remane câte-va zile aici, asteptandu pe inamicu. Vedíendu inse că inamiculu nu se aréta, merge si cuceresce Humanulu, cetate in Podoli'a; apoi se pune si regulédia trebile in provinci'a ce si-o a suppusu; câci prudenti'a i dictá că este necesariu a se confirma bine in acquisitiunile sale presente, inainte de a intreprinde nuóe cuceriri.

CASACHI REBELLI SE OFFERU A DA TURCILORU AJUTORIU; DAR' LI SE REFUSA

XIV. Intr'aceea, pre candu era ocupatu cu aceste affaceri, si se tienea in acelea tieri, vine nechiamatu Dorosienski, Hatmanulu Cosaciloru cu patru mii de compatrioti ai sei, si-si offere servitiile sale Sultanului, promitiendu-i a-i stá la dispositiune cu tóte truppele ce le are. Mahomedu inse, séu pentru că cugetá că nu este necesariu unu numeru atâtu de mare de truppe contra unui inamicu atâtu de inconsiderabile, séu pentru-ca i veniá suspecta sinceritatea lui Dorosienski; nu-i primi offertulu, din contra i demandá a se întórce acasa cu omenii sei, aducéndu de motivu, că nu are necesitate de assistenti'a Casaciloru contra Poloniloru.

DOROSIENSKI INDIGNATU DE ACESTU REFUSU TRECE SI SE SUPPUNE TIARULUI RUSIEI

XV. Acésta au indignatu fórte multu pe Dorosienski; ceea ce cu timpu a causatu multe stricatiuni Turciloru. Câci nu altá, ci acést'a este caus'a cea adevverata, că Cosacii câti-va ani in urma au refusatú de a se mai suppone Turciloru, si au trecutu sub potesta-

tea țiarului Rusiei, precumu vom narra acést'a mai pre largu la loculu seu.

**SULTANULU TRANSPORTA COLONII POLONE IN TURCI'A SI SE INTORCE
CU TRUPELE SALE LA ADRIANOPOLE**

XVI. Sultanulu vedea bine că nu se pôte assicura de possessiunea cetatiei Caminietiu pe cătu ea este locuita de crestini; căci acesti-a nu numai că informédia pe inamici despre totu ce se petrece acolo, dar' anca le aréta si calea cumu se póta recupera cetatea. Dreptu aceea dete ordinu, că toti locuitorii teritoriului Caminietiu se tréca preste Dunare si preste muntele Emu in provinci'a Kirk Ecclesia (12), si se li se dea pamentu acolo. Ér' locurile perasite de acesti-a a lasatu a se imparti între duóe mii de Spahii, locuitori mai inainte in tienuturile Benderu, Akkiermanu si Chli'a. Intre aceste affaceri trecându timpulu acomodatu pentru espeditiuni bellice, imperatulu lasandu pe Shishmanu Ibrahimu Pasia (13) cu o buna garnisóna in Caminietiu, a plecatu catra inceputulu iernei cu grosulu armatei la Adrianopole.

(12) *Kirk Ecclesia*. Numele unei provincie si cetati, care inainte de ast'a s'a numitu Τεσσαράκοντα ἑκκλησία séu Patrudieci-Beserici, fiindu-cá mai de multu atâte beserici crestine erau acolo. Cetatea é situata in distantia de trei-dieci-si-optu de óre de la Constantinopole, si de dóne-spre diece óre de la Adrianopole. Asta-di nu mai are nici muri nici beserici, si locuitorii crestini sunt fórte puçini cá-ci in cea mai mare parte este locuita de evrei, pe cari Mahomedu Sultanulu 'i adusese din Podoli'a, si vorbescu si asta-di dialectulu lor germanu corruptu, chiar' cá si in Poloni'a. Ocupatiunea loru principale este a produce untu si casiu, pe care 'lu tramitu evreiloru din Constantinopole, dupa ce mai ántáiu l-au marcatu Chahamu-lu séu capulu Sinagogei, cu sigilulu seu, in semnu cá este cósieru, adeca curatu, si preparatu de maña evreésca.

(13) *Shishmanu Ibrahimu Pasia*. Generalu turcu fórte bravu in contra Poloniiloru, si renumitu pentru multe fapte eroice. Dar' era fórte grasu si grosu, si de aci i s'a datu supranumele de Shishmanu, adeca: Grasulu. Se dice cá-si luase unu chirurgu francesu, care in totu anulu in lunile Iuniu si Iuliu ilu operá, taindu-i pantecele si scotiendu grasimea, care pe acestu timpu ilu innabusiá, in cătu abia potea respira, si-lu punea in pericolu de a-si perde viéti'a. In urma inse i-a crescutu grasimea atátu de tare, in cătu tóta operatiunea nu-i mai poté adjuta; si asiá crepá cá unu altu Iuda si i-au cursu tóte intestijnele din trupu.

**LA ADRIANOPOLE SERBEDIA CU MARE POMPA CIRCUMCISIUNEA FILORU SEI SI
MARITAREA FICEI SALE**

XVII. Mahomedu nu mai luá acumu in nici-o considerare pe inamicu, de care mai înainte purtá ceva frica, si totu anulu urmatoriu l-a intrebuintiatu numai pentru placerile sale, dandu mai antaiu ordinu lui Shishmanu Ibrahimu Pasia, guvernatorului cetatiei Caminietiu, cá se observe miscarile Poloniloru cu unele regimente de Ieniceri ce le avea sub mana. Si intorcându-se la Adrianopole, a celebratu cu mare pompa circumcisiunea filoru sei Mustafa si Achmedu, precumu si casatori'a ficei sale; cu acésta ocasiune a strinsu mai multu thesauru (14), de câtu ar' face diumetate din veniturile întregului imperiu.

REGELE POLONILORU MERGE CONTRA TURCILORU

XVIII. Polonii de alta parte, preparati mai multu a respinge pe inamicu de catu a'lu ataca, isi imaginau cá lips'a de actiune la turci ar fi numai o stratagema din partea loru; de aceea se feria a da peptu cu ei; asia in acelu anu nu s'a intemplatu nimicu memorabile, afara de unele mici loviri între anteposturile inimice, care se in-

(14) *Thesauru*. Sultanii candu voiescu a serbá circumcisiunea filoru loru, tramittu ordinu la toti Vizirii, Pasii, Sandgiakii, Voivodii, si la toti cari pórtá vre-unu officiu inaltu in imperiu, bá anca si la officialii de curte, cá se se presente la ceremonia cu' totii si se aduca cu sine darurile cele mai alese. Nime nu se póte subtrage de la acésta; éra acei-a cari sunt obligati a pazi confiniile imperiului, si nu potu veni in persóna la solemnitate, anca au se tramita darurile prin servitorii loru; éra déca Osmanii pe acestu timpu au pace cu imperatulu Germaniei si cu regele Poloniei prin urmare ambasadorii acestora sunt la pórt'a ottomana, Sultanulu i invita si pe acesti-a, si ei nu potu decâtu cu mari daruri a se presenta la ceremonia. Cà nu m'amu insielatu candu amu disu ca Sultanulu si-a adunatu cu acésta ocasiune unu thesauru mai mare decâtu face diumetatea tributului anuale din totu imperiulu seu, servésca lectoriloru de exemplu urmatori'a fapta. Numai din principatulu Moldaviei i s'au tramisu cá daruri dóue-dieci-de-mii de thaleri in argintu, duóe peli de rizu (*), una suta de coti de acea materia cu auru si cu argintu, ce Turcii o numescu Schah Meramu (**); dóue coróne de auru, ornate totu cu diamante, dintre cari fla-care a costatu câte cinci-spre-diece mii de thaleri imperiali, si alte lucruri de mai puçina valóre.

(*) Latinesce: lynx. O specie de lupo in forma de cerbu; animalu carnivoru; astadi fórte raru. *Tr. Rom.*

(**) Dorulu regelui. *Tr. Germ.*

telniau din candu in candu. Dar' in anulu Hegirei 1087, au urmatu cu atatu mai multe versari de sange omenescu, cá si candu sórtea ar' fr' vrutu a' resplati cu profusiune datori'a ce i se cuvinea. Adeca, regele Poloniei descoperindu in fine adeverat'a causa a inactivitatiei Turciloru, se decise a trage folosu din neglidenti'a loru. Si-aduna truppe nuóe, castigandu-le mai multu prin speranti'a de spoliatiuni ce au se faca de la Turci si Moldoveni, decâtu prin promitterea de unu bunu si regulatu soldu ; si cu acestea trece pe la Caminietiu, care dupa mórtea lui Shishmanu Ibrahimu Pasia remasese fara gubernatoru, si intra dreptu in Moldavi'a, cu propusulu, precumu dicea, cá se atace pe Turci in propri'a loru tíera. Sultanulu Mahomedu imbetatu cu totul de placerile si petrecherile din anulu precedente, elu nu mai cugetá la inteprinderi bellice, ci s'a datu cu totulu luxuriei si venatului. Asia, dupa mórtea lui Shishmanu Ibrahimu Pasia, investindu pe Sieitanu Ibrahimu Pasia (15) cu demnitate de Seraskier (16), tramise pe acesta cu armata contra Poloniloru, cari la

(15) *Sieitanu Ibrahimu Pasia*. Barbatu fórté renumitu la Turci. Soldatii sei i-au datu supranumele de Sieitanu, séu diavolulu, pentru esperienti'a si desteritatea in partea militara. Dupa-ce a batutu pe Poloni la Zoravna, si a inchiaietu pace cu ei, intorcéndu-se la Constantinopole, Sultanulu Mahomedu IV i-a datu numele de Melek, adeca Angeru; dar' elu a remasu totu diavólu, si soldatii au continuatu a-i dice Sieitanu. Dupa perderea Turciloru la Vien'a, marele Veziru Cara Ibrahimu Pasia l-a numitu Seraskier séu Generalu in contra Germaniloru, éra in acésta calitate a si au adusu in mare periclu armat'a germana, ocupata atunci cu oppugnarea Uivarului (*). Dar' in lupt'a de la Strigoniu a fostu batutu; dupa aceea fiindu accusatu cá a fostu corruptu de inimicu, si numai prin acésta, precum si prin neglidenti'a sa a perdutu batai'a, a fostu punitu cu perderea vieţii.

(16) *Seraskieru*. Séu mai vulgaru: *Bashbogu*, adeca: capulu séu generalulu armatei intregi. Seraskieru nu se póte alege decâtu numai dintre pasii cu dóne ori trei códe, de-calú. Si déca se face Seraskieru unu pasia cu dóne tuguri, adeca códe-de-calú, atunci in acea armata nu póte servi nici-unu pasia, care are privilegiulu de a purta trei tuguri. Er' déca unulu cá acesta vine tramisu la armata, atunci trebe séu se fia elu Seraskierulu, séu Vezirulu trebe se tramitta Seraskierulu cu dóne tuguri si pe al-treilea tugu. Unu Pasia in calitatea sa de Seraskieru, trebe se comunice planurile sale la toti officiaru subalterni, dar' in cátu pentru esecutare, elu are putere suprema si póte demanda séu interdice ori ce-i place. Candu marcle Veziru are tot-o-data si seraskieratulu: adeca command'a suprema, elu póte se schimbe tóte planurile si inteprinderile, de si acést'a ar' fi in contra opiniunei celoralalti pasi, si póte se com-

(*) Traductorulu francesu pune *Vidinulu*; dar' é erróre. *Tr. Rom.*

sosirea sailu si provocara la lupt'a. Dar' Seraskierulu, omu de mare prudentia si cu multa esperientia in lucrurile bellice, tiene mai an-taiu pe regele cu promiasiuini de pace si prin acést'a stempera fo-culu de lupta la inamicu. Dupa aceea sub mici preteste intrerumpe negociatiunile de pace, si prin mii de apucaturi astute insielându armat'a polona paralisédia tóta activitatea ei. In urma incungiura pe rege in castrele sale, si-lu inchide de tóte partile asia, in câtu nici nu potea transmite macaru unu nuntiu in tiér'a sa, nici de acolo nu potea se primésca vre-unulu.

ELU SE OFFERE A INCHIAIÉ PACE CU TURCHI

XIX. Regele si cu tóta armat'a sa, ajungéndu in lips'a totale de provisiune, ar' fi peritu de siguru, déca prevedinti'a divina nu dis-punea, cá Turcii se fia insielati chiar' prin apucaturile astute, de cari ei se servissera mâi inainte. Câ-ci, vediendu regele Poloniei starea desperata la care era redusu, a tramisu câte-va persóne in castrele turcesci, spre a încercá, déca nu cum-va s'ar' poté innoi negociatiunile de mai 'nainte de pace. Ibrahimu Pasia cu greu s'ar' fi invoitu la acést'a, déca n'ar' fi descoperitu, cà o seditiune ferbe in castrele sale, si este pe aci sa erumpa. Ienicierii incepusera a murmura; ei erau turburati pentru calea lunga si fatigiósa ce au trebuitu se faca spre a incungiura si strimtora pe regele; ei injurá in cuvente rebelle nu numai pè generalii loru, ci si pe imperatułu nsusi, ei strigáu in publicu, cà este cea mai mare injustitia a-i con-stringe se se lupte contra inamiciloru si contra injurieloru timpu-lui, pe candu Sultanulu isi petrece cu venatu de animale selbatice (17),

mande dupa arbitriulu seu, ce se se faca, si ce se nu se faca. Cu terminarea espedi-tiunei, încéta si numele si puterea de Seraskieru, péné la alta espeditiune. Cu tóte acestea, pasi'a din Silistria pórtá in continuu acestu titlu; si officiu lu este a de-fende Babadagii si confiniele de catra Poloni'a.

(17) *Animale selbatice*. De câte-ori Sultanii au avutu prea mare inclinatiune la ve-natu, tot-deauna si-au atrasu ur'a poporului si a soldatiloru asupr'a loru. Câ-ci Turcii sunt de opiniune, cá unu spiritu care este cu tótulu datu a prinde paseri si a-nimale selbatice, nu póte se fia in stare nici a se governa pe sine, nici a administra trebile comune, nici a asculta consiliurile salutari ale altor'a. Acésta opiniune se ba-sédia pe unu proverbiiu communu alu Turciloru, care díce: *Kushbazi Kumarbazi ol-duren olur gazi*; adeca: Care omóra pe unu amatoriu de paseri (aci se întielegu si-

si innóta in alte mai multe placeri, in locu de a veni se-i commande in persóna, séu se le dea pe vezirulu loru dupa usulu vechiu si regulata. Ei tieneau unu lucru de desonóre pentru ei, a se vedé comandati de unu Seraskiér, cá si candu nu ar' fi demni de a se bate sub ochii imperatului, ei, cari mai multu de cátu ori cine au contribuitu la fundarea si crescerea imperiului ottomanu. De alta parte Chanulu (18) Tatariloru din Crime'a vedea bine, cá prin acestu bellu elu mai multu perde decâtu profita, si chiar' pentru aceea nu incetá a consilia Seraskirului se inchiaia pace, aretandu-i cá conditiunile de pace, offerite acumu de regele Poloniei, nu sunt de despretuitu ; cá-ci nu incupe dubiu, cá Polonii pentru de a scapa de periclulu imminente in care se vedu, ei se voru invoí la totu ce li se va cere. Din contra, déca i vomu strimtora si mai multu, este de temutu cá desperatiunea le va insuflá curagiú, si voru face o irruptiune prin colónele turcesci, prin care de si nu voru bate totalu armat'a ottomana, dar celu puçinu voru resbuna mórtea loru prin uciderea a mai multoru mii dintre inimicii loru. Chanulu mai adaoase impregiurarea, cá se

cei passionati pentru venatu), si care uccide pe unu jucatoriu la cubi, acela meriça numele de erou. Acésta passiune de venatu a fostu caus'a tuturoru aceloru calamitati, ce in dílele nóstre au cadiutu asupr'a lui Mahomedu IV. si asupr'a fiuluiu seu Mustafa II. si mai alesu caus'a principale, pentru care au fostu detronati. Ei pre langa tóte admonitiuniile repetite, ce li s'au facutu din partea celoru mai credintiosi ai loru, totusi n'au voitu se se abtiena, séu se-si modereze celu puçinu passiunea de venatu. Asiá poporulu nu a incetatu de a-i urí si a-i despretiui, péné in urma le-au luatú sceptrulu din mana, si i-au allungátu de pe tronú. Péné candu din contra, imperatii cari au gustatu numai raru si cu moderatiune acésta placere, n'au fostu criticati séu insultati nici-o-data de suditiu loru.

(18) *Chanulu*. De si Chanulu Tatariloru din Crimeea era suppusu imperiului turcescu. si péné acumu a continuatu a rémané totu credintiosu Sultanului, totusi elu si avea interesele sale proprie, cá Poloni'a se nu vina sub jugulu Turciloru. Cá-ci, abstragéndu de la multimea de daruri ce primesce in mai toti anii pe ascunsu din Poloni'a, dar' acésta tíera se póte numi, in propriulu sensu alu cuventului, magazinu Tatariloru, unde facéndu incursiuni continue, potú stórce summe immense de bani, cá pretiu de roscumperare pentru captivii ce-i redica si-i ducu cu sine. Candu din contra, déca ar' deveni tributaria, ori de totu suppusa Turciloru, atunci Tatariloru li s'ar' taia acestu campu atatu de largu pentru rapacitatea loru cotidiana. Pentru aceea ei se încérca a impedecca in totu modulu possibile, cá Polonia se nu cada sub inóulu turcescu.

apropia iérn'a, si fiindu-cá soldatii turci nu sunt dedati cu acestu a-notimpu, ei ar' poté usiurá fórté multu victori'a inimicului. Prin aceste si alte rationamente, Sieitanu Ibrahimu Pasia se convinse de utilitatea consiliului Chanului, si aprobandu-lu, a cerutu de la regele Poloniei cá se-i tramitta in castre câtiva nobili cá ostatici. Regele si tramitte Seraskirului siese nobili sub titlu de delegati, ér' Seraskirulu i tramitte totu atáti-a turci. Immediatu dupa acést'a, s'a latitu in amenduóe castrele faim'a despre inchiatierea pazei. Si indatu dupa aceea, soldatii turci crediendu cá acumu nu mai au de a se teme de nici-unu periclu, si dorindu a se vedé scapati odata de atáte fatigii: au inceputu a se da lenei, si a nu mai tiené cu atáta vigóre custodiele.

REGELE SCAPA DIN PERICLU SI ATACA PE TATARI

XX. Observandu acést'a regele, se pune in fruntea unei truppe din cei mai alesi soldati ai sei (lasandu restulu armatei pentru a pazi castrele), ese in secretu cu ei de aci, ataca pe neasteptate câte-va mii de Tatari, cari erau campati langa Mohilovu (19), si fara multa greutate i pune la fuga. Ibrahimu Pasia primesce immediatu dupa aceea scirea despre acésta trista intemplantare: lui i veni scirea chiar' pre candu era la mésa si conversá cu delegatii poloni. Surprinsu de acésta noulate neasteptata, repróba cu severitate pe delegati pentru acésta tradare a loru si violare a dreptului gintiloru, si tramitte immediatu cavaleri'a sa intr'adjutoriu Tatariloru. Acésta truppa, in nóue-spre-diece ale lunei Regebu, anulu Hegirei 1087, ajunge pe Poloni aprópe de Soravna, si plina de resimtiemintulu si de ardórea resbunarei se arunca asupr'a loru din tóte puterile. Lupt'a a fostu dubia lungu timpu, si cadu fórté multi atátu dintr'o parte cátu si din cealalta; acea lupta ar fi tienutu anca si mai multu, déca nu se facea nópte, cá se puna capetu unui macellu atátu de sangerosu. Că-ci facéndu-se sera, si Turcii vediendu cá in intuneculu noptiei nu mai potu face nimica, s'au retrasu inderetru in

A 1087

I. C. 1676

(19) *Mohilovu*. O cetate in Ucrani'a polona, la tiermurea occidentale a Dnistrului, in distantia de dóue-spre-diece óre de la Soroca, si cam totu atátea de la Caminetiu.

castrele loru ; ér' Polonii anca fatigati i lasara in pace, si se retraseră in castrele proprii, pentru a se întări in contra atacuriloru ce ar' poté se vina din partea Tatariloru : câ-ci acumu fric'a era putearea loru.

SE INCHIAIE PACE

XXI. Siepte-spre-diece dile au statu aceste duóe armate inimice fație in fație, si in totu timpulu acesta se loviau anteposturile loru in continuu, invingënduséu in vinsi fiindu acumu Polonii, acumu Turcii. In fine, dupa multa labóre, se inchiaie pace in midi-loculu armeloru, si se subscrise de câtra delegatii ambeloru parti in siepre-diece dile ale lunei Siabanu. După schimbarea reciproca a tratatului de pace, Seraskierulu daruindu pe delegatii poloni cu armasari turcesci, i-au tramisu acasa, si delegatii turci asemenéa s'au întorsu in castrele otomane. Polonii, dupa ce s'au întorsu acasă, au convocat adunarea staturiloru tiei pe nóue-spre-diece ale lunei Silcade ; unde acésta adunare, pre langa tóte intrigele imperatului germanu, a ratificatu conditiunile de pace, si a tramissu la Constantinopole pe palatinulu de Culmu in calitate de ambassadoru extraordinariu. Cátu póte inse se strice o ambitiune insensibile in purtarea trebilor publici, se va vedé numai decátu din esemplulu ce urméza.

PRETENTIUNE ABSURDA A AMBASADORULUI POLONU

XXII. Delegatulu polonu înainte de a intrá in curte, a cerutu prin o scrisóre de la vezirulu unu lucru, ce pêné acumu nici-odata n'a fostu in usu ; elu adeca cerea cá vezirulu se-i vina înainte si se-lu primésca la port'a cetatiei. Refusandu-i-se acést'a, elu anca nu a venitu se între in Constantinopole (20), ci s'a întorsu inderetru spre

(20) *In Constantinopole.* Acésta obstinatiune si arrogantia a ambassadorului potea se puna capetu la tóta speranti'a de pace, déca Vezirulu, care chiar' pe atunci isi batea capulu cu espeditiunea contra Viennei, nu facea tóte pentru a avé pace din partea Poloniloru, si prin urmare déca chiar' pentru acést'a nu cedea ceva ambassadorului, si nu permitea lui Reis Effendi a inchiaié pacea in Davud-Pasha. De altmintrea Turcii sunt mai scrupulosi decátu ori care alta natiune intru strict'a observare a ceremonielor si datinelor, ce sunt din vechime in usu la curtea otomana, in cátu mai bucurosi ar' vedé cá se restórna tóte, de cátu se lase cátsi de puçinu din onorile ce credu ei cá li se cuvine.

A. 1088

I. C. 1077

apusu si s'a retrasu in Davud-Pasia (21), unu satu in departare camu de unu miliariu de la Constantinopole. Prin acést'a si alte traganari s'au intinsu negotiatiunile aprópe siepte luni de dile, adeca de la dóue-dieci-si-siese ale lunei Regebu, anulu Hegirei 1088, pênè la siese-spre-diece ale lunei Saferu, anulu urmatoriu 1089, candu in urma s'a confirmatu pacea in satulu numitu Davud-Pasia ; ér la ántáia di a lunei Rebiul-evvel actulu de pace a fostu ratificatu in adunarea publica a consiliului si datu ambasadorului. Actulu a fostu conceputu, dupa cumu vezirului a placutu (22). Prin conditiunile acestui tractatu de pace, Polonii nu numai au renuntyatu la ori-ce

(21) *Davud-Pasia*. O localitate in partea de câtra apusu de la Constantinopole in departare cam de unu milu italianu de la murei acestei cetati. Sunt acolo mai multe palaturi escelente, cari tóte appartienu Sultanului; apoi vre-o câte-va case pentru curteni, si grassuri construite din pétra: tóte aceste edificii sunt fórtè frumóse si elegante. Afara de acestea nu sunt alte case in Davud-Pasia; si nici locuitori, ci nu, mai Bostangii sunt aici, cari grigescu de gradinele Sultanului. Numirea acestei localitati, pare a deriva séu de la primul ei fundatore, séu de la architectulu edificieloru. Candu merge Sultanulu de la Constantinopole la Adrianopole, totudeauna se opresce aici mai ántáiu. Acésta localitate cu numele Davud-Pasia, nu trebe confundata cu unu altu Davud-Pasia-Mekiemesi, edificatu in midiuloculu Constantinoplei la ordinulu lui Ildirim Baiazetu, anca pe candu imperatii greci erau domnii acestei cetati.

(22) *Dupa cumu vezirului a placutu*. Fiindu-cà este de mare importantia a cunósce cuprinsulu propriu alu acestui tractatu de pace: nu va fi inutile a-lu reproduce aci asiá, precumu acel a se cuprinde in Istori'a lui De la Croix despre belulu d'entre Poloni si Turci. Elu suna din cuventu in cuventu, precumu urméza:

Dupa-ce ambassadorulu Poloniei a cerutu cá se se adaoge vre-o câti-va articli la capitulatiunile sacre ce le avemu cu acestu regatu, noi i amu accordatu acésta cerere, si voimu, cá cuprinsulu acelor'a se se publice si observe in tóte.

1) Déca Tatarii lipcani, cari locuescu in Poloni'a, ar' voi a se muta in vre-o provincia de sub potestatea nóstra, li se accorda terminu de unu anu, pentru a face acésta; ér' Polonii se nu-i impedece in nici-unu modu de a merge cu fii si cu averile lor, unde voru voi.

2) Fiind-ca tóta Podoli'a dupa marginile ei vechi sta sub potestatea maiestatii nóstre imperiali, voimu cá garnisónele polone din Buar si Medgibos se evacuedie aceste cetati, lasandu tóte tunurile câte au aflatu acolo, candu le-au cuceritu, si li beri fiindu Polonii de a lua cu sine totu ce de atunci încóce ar' fi adusu in acele cetati. Ér' locuitorii potu séu se remana acolo, séu se mérga intr'altu locu, fara cá pentru acést'a se lia catusi de puçinu molestati.

3) Marginile Podoliei se voru determina prin vechii ei locuitori; ei trebe se fia o-

dreptu asupra cetății Caminietiu, cuprinsese Turcii în bellulu din urma, ei anca s'au obligatu formalu a cede portiei ottomane tóta po-testatea loru ce o aveau asupra Cosaciloru din Podoli'a, mai nainte

meni de probitate recunoscuta și de esperientia probata : limitele ce le voru fixa ei, se voru considera pe viitoriu de marginile adeverate și incontestabile ale Podoliei.

4) Fixate cu modulu acest'a marginile, nobilii poloni cari de mai lungu timpu possuđu sate în Podoli'a, și voiescu a remané în acésta tíera, voru plăti curției ot-tomane tributulu, decima, vama și alte impositu după averile loru. O parte din aceste sate, se va lasa Joru pentru sustinerea propria, și o voru poté folosi ei și succesori loru în perpetuu. Noi i confirmam prin privilegiulu nostru în dignitatile loru, și nu vomu impune nóue tributuri fiiloru loru, péné candu adeca ei nu se voru purtá cu ostilitate contra nóstra.

5) Bescricile cari nu sunt anca convertite în Moschee, remanu în posesiunea locuitoriloru, și ei sunt liberi a și face servitiulu divinulu după ritulu propriu fara a fi turburati în acésta.

6) Voimu ca Ucrani'a după vechile ei margini se se restituie Cosaciloru suppusi noue, esceptandu cetățile Bialocerkiev și Pavoloci, pe cari din speciale gratia împreuna cu teritoriulu loru, le-amu lasatu Poloniloru. Dar' afara de acestu teri-toriu Polonii se nu cutedie a se întinde nici macar' de una palma de pamentu, nici altu-cumu a molesta pe suditi nostri Cosaci.

7) Vomu transmite comissari pentru a regula marginile acestoru cetati în modul cumu amu ordinaru mai în susu pentru Podoli'a.

8) Pe religioși, cari în timpu de pace se tienu în Ierusalimu, i confirmam în posesiunile loru ce le au de mai lungu timpu; și ordinaru prin acésta tuturoru se nu cutedie a le face vre-o perturbatiune.

9) Ordinaru prin acésta armatelorú nóstre din Crime'a tatarica și din Budgiacu, Cosaciloru și Transilvaniloru, cá de asta-di înainte și în viitoriu se nu între în Po-loni'a fara ordinu espressu de la noi, nici devastatiuni se nu faca, nici alte ostilitati se nu comita con ra Poloniloru. Si déca s'ar constata cá s'a calcatu acestu articlu de pace, atunci cei cari au suferitu dauna, voru primi rebonificarea daunei loru,

10) În urm'a suplicatiunei sublimulu Chanu alu Tatariloru din Crimë'a, iertamú Poloniloru tributulu de dóue-dieci-de-mii de thaleri, ce ni l-au platitu de multu timpu. Afara de acésta remisiune, și pre langa cetățile Bialocerkiev și Pavoloci, ce le-amu donatu poloniloru din gratia, voimu ca tractatele sacre de Budgiacu anca se se observe inviolabile.

11) Judecatorii ordinaru la frontarii voru judeca nu numai asupra bunuriloru im-mobili ale suditoru nostri, ci și asupra cestiuniloru de mai puçina importantia.

12) Locuitorii cetății Caminietiu, cari după cucerirea fortareției au fostu goniti din casele loru, sunt liberi a se înturna în patri'a loru și a locui în Podoli'a, unde le va placé.

13) Fiind-ca locuitorii din Caminietiu nu din alta cauza si-au parasitu patri'a, de cátu numai pentru cá n'au avut bescrica, asiá ordinaru, cá celoru cari au remasu ae-olo, sér au' voi a se întórce. se li se restituie o bescrica. Asemenea concedemú, cá crestini

subditi ai loru. Er' Tătariloru lipcani (23), pênê acumu subditi ai Poloniloru, s'a datu voia libera de a se muta unde le place. Cu unu cuventu, intregu tractatulu de pace a fostu redactatu intr'unu modu, că si candu acela nu s'ar' fi inchiaietu între unu rege cu unu altu

de ritulu latinu se pótá avé o beserica in fortareti'a Buar; si in casu candu s'ar' distruge, se o pótá reedifica.

14) Totu'acést'a se va observa si in cetatile Iasloveci si Medgibos, dupa-ce mai antáiu vomu fi alesu acele beserici, pe care voimu a le converte in Moschee.

15) Captivii de sub decursulu bellului se voru preschimba si de o parte si de alt'a. In Podoli'a nu va remané decátu unu singuru Pasia; si ceialalti officiaru nu se voru luá, inci din Tatarii lithvani, nici din alti Tataru.

16) Tatarii lithvani, cari locuiescu aprópe de frontarie, voru fi obligati a si mutá locuintiele de la frontarie mai departe.

17) Toti articli tractatelorú vechi, contrari acestorú de acumu, sunt si remanu abrogati; pe ceialalti i confirmamu si remanu in valórea lorú. Promitemu totodata, ca pe cátu tîmpu regele Poloniei cu mai-marii tierei si officiaru acestui regatu, nu voru intenta contra fortaretielorú, contra cetatilorú vecine mici si mari, contra satelorú, si preste totu contra territoriulu de sub potestatea nóstra, noi anca nu vomu molesta séu ofende nici prin armele nóstre victorióse, nici prin Pasii séu officiaru nostri, nici prin Moldovenii, séu Tatarii din Dobrudgia, din Akkiermanu, din Dabenusi Dnipru.

18) Polonii voru respunde tributulu usitatu Chanului din Crime'a tatarica. Si pe cátu tîmpu voru respunde acestu tributú dupa usulu vechiu, Chanulu din partea sa va fi obligatu a mantiené cu pacea, amicitia si bunele relatiuni cu ei, si a nu permite se li se faca vre-o dauna séu injuria. Totu acést'a se va obserbá si din partea Sultanelui Galga si a celoralti officiaru tataresci.

19) Déca vre-unu inamicu ar' declara bellu regelui Poloniei, Chanulu Tatarilorú è datoriu a-i da ajutoriu cu armat'a sa. Assemenea vointi'a nóstra este cá, in casu candu amu avé necessitate de vre-o câte-va truppe de Tataru pentru servitiulu nostru, ele trecéndu prin Poloni'a, se nu ia alta cale, decátu cea usitata pênê acumu.

20) Noi declaramu de injustá captivitatea toturorú acelorú, pe cari Moldovenii séu Tatarii i-ar' prinde si redica din Poloni'a dupa incheierea acestui sacru tractatu de pace, si interdicemu vinderea lorú in intrulu territoriulu nostru. Asteptamu de la Poloni, cá si ei se purcéda assemenea in respectulu suditilorú nostri.

21) In casu candu s'ar' escá bellu între noi cu unu príncipe infidelu, si maiestategi nóstre imperiali i-ar' placé séu a merge in persóna, séu a tramitte pe unu Seraskieru cu armat'a nóstra, séu a ordina principilorú din Transilvani'a, Moldavi'a si Romani'a cá se ésa la bataia, atunci regele Poloniei, din respectulu amicitiei sincere, alu strictei legaturi si bunelor relatiuni ce le are cu noi, nu va dá nici-o assistentia inamiculu nostru, si nu-lu va adjutá nici cu ómeni nici cu bani; nici nu va permite cá inamiculu nostru se recrutedie soldati in territoriulu tierei sale; nici nu va suferi ca vre-unu palatinu ori colonelu, se faca in publicu séu in secretu assemenea recrutatiune.

rege, ci între unu domnu cu vasalulu seu. Si totusi, anca nici acest'a n'a fostu de ajunsu, pentru a taja ambițiunea ambasadorulu polon. Elu, pentru că se nu para că si-a adusu o suita atâtu de mag-

22) Principii séu gubernatorij Transilvaniei, cari sunt totodata si regi ai Ungariei, sunt suppusii nostri si traiescu sub dependentia noastră, fiindu-ca această țiera ne apartiene prin dreptu de ereditate de la antecessorii nostri; pentru aceea voimu, că regele Poloniei, se traiască in amicitia cu ei că, cu vasallii nostri leali,

23) Ér' déca acesti principi s'aru revolta in contra noastră; regele Poloniei nu le va da ajutoriu nici directu nici indirectu. Si érasii déca vre-unu palatinu din Transilvani'a, Moldavi'a séu Romani'a, séu vre-unu altu principe, ar rebella contra noastră si ar' fugi in Poloni'a, regele Poloniei va fi obligatu a-lu detiené si a-lu tramite la port'a noastră prea fericita. Cu unu cuventu; elu va fi amicu amiciloru si inamicu inamiciloru nostrii,

24) Déca regele Poloniei va persiste in amicitia cu port'a noastră beatissima, noi anca vomu demanda acestoru principi, a observá aceleasi bune relatiuni cu Poloni'a, in cari au statu péné acumu.

25) Ordinamu că toti captivii facuti sub decursulu acestui bellu si sub timpulu de candu ne ocupamu cu presentulu tractatu de pace, se fia eliberati fara vre-o rescumperare.

26) Asemenea ordinamu, ca acei cativi cari au fostu prinsii mai inainte, si anca n'au trecut la religiunea mahomedana, se fia eliberati sub conditiune de a restitui banii cu căti au fostu venduti; domnulu loru va fi obligatu a marturi prin juramentu summ'a cumperarei.

27) Negotiantii din ambe partile voru avé libertate de a face comerciulu loru pe mare si uscatu, si voru poté intra in porturile noastre, ori unde, numai se platésca vam'a si celelalte imposité fixate la fia-care locu de intrare.

28) Negotiantii se nu fia asupriti séu nedreptatiti in nici unu modu; si déca órecare ar' muri pe teritoriulu nostru, bunurile si efectele sale se voru libera cu fidelitate capulu societatiei loru ambulante (*), spre a fi remise consangeniloru defunctulu. Si voimu, ca totu acést'a se se observe si fație cu subditi nostri in Poloni'a.

29) Ambasadorii tramisi la curtea noastră pentru a intretiené bunele relatiuni între noi si regele Poloniei, voru avé, dimpreuna cu comitiv'a loru, trecere libera prin teritoriulu nostru, si se voru bucura de totu salyu-eonductulu necessariu. Si voimu ca totu acést'a se se observe si in respectulu ambasadoriloru nostri, pe caria vomu tramite in Poloni'a.

30) Negotiatorii armeni séu alti comercianti infideli, voindu a trece prin Moldavi'a pentru a purta negotiu in pré-fericitele noastre țieri, voru fi obligati a tiené calea pe stradele publice, si nici de cumu pe căli laterali. Éra déca tienendu calea publica, li s'ar' face vre-o offensa ori injuria, autorulu va fi prinsu si pedepsitu.

31) Voimu si ordinamu, ca toti articli cuprinsi in acestu tractatu de pace se se ob-

(*) Séu capulu Caravanei, *Tr. Rom.*

nifica fara a face usu de ea, dupa ratificarea si dupa ce a primitu si scrisorile din partea imperatului, a cerutu de la vezirulu permissiunea de a-si tiené intrarea solemna in cetate; ceea ce i s'a si accordatu.

OSTENTATIUNEA LUI, SI CUVENTELE MARELUI VEZIRU

XXIII. Pentru ocasiunea intrarei sale in cetate, spre a face mai mare furóre, a lasatu a se bate potcöve de argintu pe cai, si a le prinde numai cu câte duöe cuie, cá asià se se póta perde pe strade, si se faca pe Turci a se mira de atâta avutia a Poloniloru. Dar' ceea ce a preparatu elu si a crediutu ca-i va servi spre onóre, s'a intorsu chiar' spre rusinea lui. Cã-ci vezirulu, candu i s'a adusu o potcöva de aceste, a dîsu.: «Necredintiosulu are potcöve de argintu, dar' ca

serve cu punctualitate, esactitate si fidelitate. Fia ca durat'a lui se tiena câtu durat'a imperiului nostru, care va tiené pêné va sti lumea! Fia, ca acésta pace si mutuale invoire se tiena in eternu!

32) Si noi promitemu sub juramentulu nostru imperiale, si declaramu inaintea lui Dumnedieu, creatoriulu ceriului si alu pamentului, juramu pe minunile lui Mahomedu Mustafa, marele profetu si sörele a dóne secle (*), pe care jace pacea maies-tatiei divine, ca nu vomu calca nici unulu din acesti articli de pace, nici nu vomu face vre-o dificultate in contra foru; din contra, voimu ca acésta pace si invoire, care o inchiemú si confirmamu acumu. se fia durabile cá gloriosulu nostru imperiu; in câtu adeca regele Poloniei, palatinii, generalii si ceilalti suditi ai sei, nu voru întreprinde nimicu, ce este contrariu acestei paci si onórei si valórei drepturiloru de pace si de amicitia. Dreptu aceea ordinamu, ca toti se dea credientu acestui inaltu actu provediutu cu semnatur'a nóstra; si facemu cunoscutú la tóta lumea, ca firm'a nóstra intentiune este, ca acestu tractatu de pace se se observe cu tóta rigórea si in modu irrevocabile, dupa intregu cuprinsulu seu. Si asià fia ca locuitorii si subditii Poloniei se póta gusta pacea profunda sub umbr'a protectiunei nóstre!

Datu in Davudu-Pasia, la siese-spre-diece ale lunei Safer, anulu Hegirei 1089

(23) *Tatariloru lipcani*. Lipka é nume turcescu, insémna Litva séu Litvani'a. De aci Tatarii cari locuiescu in Litvani'a, se numescu Lipca-Tatari séu Tatarii lipcani. Ei cu totii professéda religiunea mahomedana. Ei pretindu ca se tragu din acelasia ramu cu Tatarii din Crimë'a; dar' de la natura sunt mai pucinu valorosi de câtu acestia.

(*) Acósta numire se dá lui Mahomedu cumu se pare pentru aceea, cá elu a vie-tiuitu in duöe secle: s'a nascutu adeca in anulu 569 de la Christu si a muritu in a. 632.
Tr. Germ.

pulu lui   de arama ; c -ci cine p te crede, că unu omu care-si are mintea la locu, se póta face acea estravagantia ridicul sa, in c tu se puna la cai potc ve de  rgintu ? ». Totu acestu veziru, se dice că cu alta ocasiune, candu adeca Seraskierulu i annuntiasc c  ambasadorul polonu vine insocitu de siepte sute persóne si cere că pentru unu numeru asia da mare se i se dea cele de lipsa , ar' fi respunsu precumu urmédia : « Spune ambasadorulu , c  deca vine cu acea banda de  meni cu scopu de a ocupa Constantinopolea, atunci sunt f rte pu ini,  r' deca vine pentru a saruta inaltulu pragu alu sublimi porti, atunci a luat pre multi  meni cu sine ; că-ci prin saruturile loru ar' poté numai se mang sca pragulu inaltei porti ; de altminterea Sultanulu p te se  spete pe acei siepte-sute de poloni chiar' asia de usioru, că pe cei siepte mii de tierani din poporulu loru, cari sunt condamnati la galerele imperiali » Dar' se ne int rcemu din ac sta digressiune.

BELULU CU RUSSI'A. DISCURSULU LUI DOROSIENSKI .

XXIV. Abi  pacea a fostu inchiaieta si confirmata cu Poloni'a, si anca in acelasiu anu alu Hegirei 1090, unu nou belu a eruptu in-
A. 1090.
I. C. 1679.
tre curtea ottomana si intre Russi'a. Dorosienski hetmanulu Sari-Camisi-Cazaciloru (24) s'a fostu suppusu, precumu amu memoratu mai in susu, de buna voia, cu totu poporulu seu imperiului ottomanu; dara dupa acea , candu elu a cerutu se ia parte la espeditiunea polona , amu vediutu c  sultanulu i-a refusat adjutoriulu ; asi  elu se decise a-si resbun  pentru ac sta rusine prin rebeliune. Elu inse vedea, că fara adjutoriulu unui confederatu potente singuru nu este in stare se-si esecute intentiunea , si c  in locu că prin intreprinderile sale se elibere patri'a , p te că o ar' arunca in servitute anca si mai mare. Dupa ce a luat bine in consideratiune t te aceste lucruri, a chiamatu la sine prin epistole secrete pe comandantii Cazaciloru si pe altii, despre cari sci  că au cea mai mare influentia la poporu; le-a aretat celea ce a facutu elu p n  acumu pentru conservarea

(24) *Sari-Camisi-Cazaciloru*. Adeca : Casaci de tresthia galbena. Cari dintre Casaci p rta acestu nume, amu vediuta in un'a din notele precedenti (*).

(*) A se ved  not'a 10 la Capu XII din Cartea III. *Tr. Rom.*

pacei si libertatii lor, si prin ce midi-lóce se adoperase a o confirma si asigura. « Io credeamu — dise elu — că dupa-ce Polonii ne-au oppressu si ne-au tractatu cu atâta despretiu, vomu poté afla « unu refugiu securu sub protectiunea Turciloru. Acesti-a erau intr'o « departare atâtu de mare de confiniile nóstre, in câtu mi se pareá « că nu poteamu avé nici-o cauza de a ne teme de ei; ér' numele « loru atâtu era de formidabile inamiciloru, in câtu o nave sub fla- « mur'a loru chiar' atâtu potea fi de sicura in midi-lóculu marei, ca « si candu ar' fi avutu anghirele aruncate in portu. Pre langa aceste « consideratiuni mai' este anca si aceea, că ei ne faceau promissiuini: « decâtu cari mai bune nici noi insine n'amu fi potutu cere, precumu, « deplina libertate civile si religiósá; scutire de tributú; si o parte « considerabile din spoliile (predile) ce amu fi facutu fiindu in ser- « vitiulu loru. Io credeamu că ei se voru tiené de aceste promissiuini, « si o credeamu mai vértosu din acea cauza, căci ei pareau a ne cere « amicitia cu atâtu mai tare, cu câtu nu odata au potutu vedé in « noi pe cei mai formidabili inimici ai loru. Dar' câtu de pucina sin- « ceritate se póte astepta de la infideli, este probatu pên' la eviden- « tia prin aceea ce s'a petrecutu sub ochii nostri. Candu amu vrutu « sé le dau probe despre fidelitatea mea, si amu mersu cu o buna « parte a armatei nóstre cá se le adjutu in espeditiunea contra Po- « loniloru: ei nu numai că nu m'au primitu cu onórea cuvenita, dar. « anca m'au intimpinatu cu despretiu, m'au tractatu de tradatoriu « si mi-au datu ordinu a me întórce acasa. Ei adeca nu aveau incre- « dere in noi, si nu voiau se vedemu a loru perfida purtare. Amu « vediutu cumu in contra promissiuiniloru loru solemne, au trans- « formatu besericile nóstre in moshee, si au transplantatu pe lo- « citorii nostri in tieri sterile si deserte. Aceste fapte ar' poté se « ne deschida ochii si se invetiamu din ele, că ce ne astépta pe vii- « toriu. Adevératu, că prin pacea inchiaieta cu Polonii, ne-au libe- « ratu de sub jugulu acestui poporu; dar ne-au liberatu intr'unu « modu, ca ne-au pusu dupa capu unu jugu anca si mai greu. Căci, « ce alta insemna aceea, că antemurii cei mai tari ai tierii nóstre, « precumu Bialocerkiev si Pavolociu, i-au datu de buna voia Polo- « niloru? Si ce insemna aceea, că acesti Turci, cari la cea mai mica

« offensa nu sciu decâtu se amerintie cu focusi cu ferru, tacu in modu
« fôrte batetoriu la ochi despre impregiurarea, cã Polonii au opritu
« cu totulu comerciulu loru cu noi, precumu si venirea professioni-
« stiloru si artistiloru de la ei la noi? Au nu insemna acestea a ne
« debilita din dî in dî si a ne suga totu sangele nostru; si dupa ce
« ne-au debilitatu cu totul si ne-au rapitu tôte midi-lócele de pu-
« tere, se ne faca incapabili de a ne oppune cu vigóre, candu ei ar'
« voi se ne impuna tiraniculu loru jugu? Acestea au fostu totdeauna
« apucăturile domnitoriloru ottomani, prin cari au pusu fundamentu
« imperiului loru, si i-au datu estensiunea immensa de asta-di. Po-
« litic'a loru a fostu: a debilita pe crestini prin crestini; si dupa ce
« s'au storsu reciprocu prin belluri continue, a-i subjuga pe amen-
« duoi; si dupa ce i-au subjugatu, a-i tracta la inceputu cu blan-
« detia, apoi incetu cu incetulu a le impune acelu bestiale jugu,
« care face pe subjugatulu à-si uita in urma de demnitatea sa de
« omu. Celu care se indoiesce de acésta, séu care ar' crede cã eu
« asiu vorbi din invidia contra Turciloru, ilu indreptu la domnii Mol-
« daviei; si va avé proba convingétória despre cele ce amu disu.
« Principii Moldaviei n'au fostu suppusi de cãtra Turci *prin arme*;
« ci trasi fiindu prin vorbe dulci si prin promissiuni de libertate
« s'au suppusu de buna voia. Si ce sunt ei asta-di? Suffere si ei op-
« presiunea si servitutea sub jugulu ottomanu, chiar' cã si ceialalti
« crestini. Candu ve aducu inainte aceste fapte cá esemple, din cari
« potemu se invetiamu, mi se pare cã me plangu prè tardiu de er-
« rórea ce amu comissu cu totii dimpreuna. Dar' nu; anca nu è prè
« tardiu cã se aflamu unu midi-locu spre a vindeca acestu reu; ce-
« stiunea este numai: déca voiti voi se ve aretati demni de numele
« si de glori'a antecessoriloru vostri. Dar' resolutiunea singura anca
« nu este de adjunsu: se cere si putere pentru a apera religiunea
« si patri'a nóstra, si pentru a ne libera de sub servitutea nedrépta
« a Turciloru. Putere ne trebe, dicu io, cãci fara acést'a, resolutiu-
« nea nu este alta, decâtu unu capu fara trupu. Acumu, cã noi nu
« suntemu in stare de a purta lupt'a de odata si in contra Turciloru
« si in contra Poloniloru: asia eu vediu cã este necessariu cã se ce-
« remu adjutoriulu veciniloru nostri. Dar' care este acestu vecinu?

« Eca întrebarea , care trebe se o deslegamu Cu Polonii credu că
 « amu facutu degiá destule incercari , in câtu sunt convinsu ca ni-
 « merui din voi nu-i va mai veni in minte de a se mai da sub ju-
 « gulu loru. Ungurii si Germanii suntu cu multu mai ocupati cu tre-
 « bile loru interne, de câtu se mai cugete la fericirea veciniloru loru.
 « In scurtu dar', nu ne remane altulu, decâtu tiarułu Russiei, la alu
 « carui tata anca predecesorele meu Bogdanu Kiemielniski (25) ,
 « suntu acumu multi ani , a promissu a-i fi *suppusu* credintiosu ;
 « dar' de la acelu timpu incóce, sórtea si puterea armeloru nê-a im-

(25) *Bogdanu Kielmielniski*. Hetmanu séu Capu alu Casaciloru , care a facutu se tremure nu numai Polonii, dar' si Turcii si Tatarii. Turcii-lu numescu Chmil, si n'au uitatu anca devastatiunile comisede elu pe cóstele mării negre. Elu a caditu mortu intr'o bataia cu Polonii, disputandu-le victori'a péné in ultim'a sa respirare. Au ramasu de elu doui fii : Georgiu, despre care voiu vorbi in not'a prossima urmatoria, si Timusiu. care a luat de socia pe Roxana, fii'a lui Vasiliu, principelui Moldaviei. Acestu Vasiliu, dupa ce a fostu alungatu din domnia prin Stefanu supranumitu Burdufu, s'a retrasu la socrulu seu, Kielmielniski, care i-a datu patru-spre-diece mii de Casaci sub comand'a lui Timusiu, spre a reocupa Moldavi'a si Suceav'a, unde isi asiediasse femei'a, copilulu si pretiósesele, dimpreuna cu o buna garnisóna. Dar' trei díle inainte de a adjunge la Suceava , acésta cetate prin tradarea comandantelui ei s'a predatu lui Stefanu , care apoi a luat tóte pretiósesele lut Vasiliu ; ér' pe femei'a si copilulu acestui-a , i-a tramisu in prinsóre la Iasi. Basiliu cu Gosacii sei se incercá a oppumna cetatea, dar' n'a potutu face nimicu. Cáci Timusiu despretiúindu pe inimicu si-a pusu corturile chiar' sub murii cetatiei , si a inceputu a bé vinu si miedu fara mesurá, cá si candu ar' fi fostu domnu degiá alu cetatiei. Candu a ved iutu acest'a unu tunariu germanu, care anca era in garnisóna , a trasu cu unu tunu asupra nepasatoriului Timusiu , si i-a ruptu piciórele. Timusiu muri in câte-va óre dupa aceea ; ér' pe Cosaci, vediendu mórtea acestui-a , i-au cuprinsu teróre atátu de naturale, in câtu pe data au redicatu obsidiunea si au prinsu fug'a larga. Dar' puçini au scapatu se ajunga péné in tiér'a loru. Cáci Moldovenii cari erau pe partea lui Stefanu, observandu cá Cosacii fugu, i-au luat in góna, au omoritu multi din ei, si au aruncatu si mai multi in Dnistru. Despre acestu Bogdanu se dice, ca atátu era datu la beutura , in catu odata cându a venitu Vasiliu la elu, n'a potutu se-i vorbésca acestui-a siepte díle, fiindu pururea ametitu de beutura. In a opt'a di Vasiliu mergendu la Bogdanu si voíndu a-i spune nefericirile prin cari a trecutu, acest'a luá unu pacharu cu vinu in mâna, si-i dise Bé de aici; acést'a è medicin'a, care departa tóte grigile inimei, si face cá omulu se-si uite necasurile sale. Se dice ca atunci Va^msiliu s'a intorsu catra servitorii din casa si le-a disu . Eu credeamu ca Cosacii sunt ómeni , si nascuti din ómeni ; dar' acumu vediu ca este multu adeveru in proverbialu nostru care dice : ca Cosacii séu din ursi s'au schimbatu in ómeni, séu din ómeni ce au fostu, s'au schimbatu in ursi.

«pedecatu de a ne implini obligamentulu nostru. Pôte·cuventulu
 «*suppusu* va desplacea la multi dintre voi; dar' trebe se cugetati,
 «cà libertatea perduta odata, déca voimu se o recastigamu in tóta
 «splendôrea sa antica, nu trebe se intrebamu déca ea este séu nu
 «legata de conditiuni, ci trebe se cautamu, cari sunt conditiunile
 «cele mai favorabili, sub cari o potemu avé. Pentru bisericile nó-
 «strè nu avemu nimicu de a ne teme de unu principe, care profes-
 «séza aceeași religiune cu noi; ér' in câtu pentru averile si bunurile
 «nôstre, nù trebe se fimu ingrijiati nimicu fație cu unu domnitoriu,
 «care la possessiunile sale are unu dreptu cu multu mai legale,
 «decâtu ca se despoia pe suditii sei de averile loru in modu ille-
 «gale. Elu este degiã domnu alu celei mai mari parti din tiér'a nó-
 «stra; si fiind-cà intr'unu tîmpu atâtu de lungu de pace, isi adună
 «unu thesauru nenumerabile, asia i este fôrte usioru de a ne apera
 «in contra inamicului, ori care ar' fi acel'a. Dar' este anca si alt'a
 «ce ne oblêga a ne suppone protectiunei sale; si acést'a este drep-
 «tatea si fidelitatea, cu care s'au legatu lui protoparintii nostri;
 «apoi ne mai duce la acést'a anca si starea strimtorata in care sun-
 «temu, precumu si memori'a blandei sale domniri asupr'a nôstra.
 «Si nici cà mai incape vre-unu dubiu, cà elu nu numai cà ne-ar'u
 «primi cu brația deschise cá pe unii fi perduti ce se intorcu la si-
 «nulu parentelui loru, ci anca ne-ar' apera contra inamiciloru no-
 «stri, cá pe unii, cari suntemu antemurulu imperiului seu contra
 inamiciloru sei ».

CAZACH SE SUPUNU TIARULUI

XXV. Acestu discursu produse unu effectu atâtu de mare asupr'a
 tuturoru celoru adunati, in câtu cu totii manifestara urgi'a loru con-
 tra tractatelorü inchiète cu Turcii, si se decisera in unanimitate a se
 suppone cu tóta averea si bunurile loru tiarului Russiei. Dorosen-
 ski imediatu dupa aceea tramite una persóna incrediuta, cu numele
 Theodoru Alexias, la tiarulu in Moscua cu o scrisóre, in care ilu as-
 sicura, cá atâtu lui câtu si compatriotiloru sei le pare reu, cá ui-
 tandu cu totulu de oblegamintele loru detorite Maiestatiei sale, a
 suppusu tiérr'a loru intr'unu modu rusinosu Turciloru; si penrtu a-

teea ilu rîga, c  se-i primésca  rasi sub protectiunea sa, si se-i apere contra inamicilor lor, declarandu-se din partea lor gata de a-si sacrifica sangele si averea intru aপরera sa si a imperiului rusescu. Nuntiu mai placutu n'au potutu se vina țiarului dec tu acesta ; c ci elu a vediutu, c  cu modulu acesta nu numai i este assecurata Ucrani'a, espusa p n  acumu incursiunilor continue ale Cazaciloru, dar ca anca teritoriulu seu se va estinde p n  preste Dnpru,  ra armat'a sa se immultiesce cu mai bine de siese-diece-mii de  meni de o valóre probata. Dreptu aceea transmite indata lui Dorosienski respunsu in terminii cei mai alesi, laudandu-i intentiunea si fidelitatea, si iertandu-i defectiunea din trecuta, si indemmandulu tot-odata a repara pe viitoriu tradarea compatriotiloru sei prin alipire firma si constante catra domnitorii Rusiei; elu din partea sa i promitte, c  ori-candu ar' cere necesitatea, i va adjuta contra tuturoru inamicilor lor.

TURCII PUNU PE KIELMIELNISKI HETMANU CAZACILORU.

XXVI. Candu ajunse acea scire la Constantinopole, turcii nu numai accelerara inchieierea paceri cu Polonia, dara se si pr duse cea mai mare turburare in ințentiunile portiei ottomane. Sultanulu vedea bine, că déca nu voiesce c  at tu on rea sa c tu si a imperiului ottomanu se fia calcata in picióre, elu trebe se-si resbune pentru ac sta necredintia si se declare bellu at tu Casaciloru c tu si țiarului Rusiei, sub a carui protectiune s'au pusu ei. De alta parte inse elu vedea, că cu bellulu sunt legate multe difficultati, si acestea nu pentru poterea țiarului (căci pe acestu timpu Turcii tractau anca cu despretiu pe Rusi), dar' pentru că vedea, ca armat'a sa va av  de a sufferi mai multu de f me, de frigu si de locurile neaccessibile ale țierei Casaciloru, dec tu de arm'a inamicului. Asia dar' pentru a evit  de se p te bellulu, si pentru a aduce pe Cosaci la supunere prin politica, elu liber  pe George Kielmielniski (26), fiulu lui Bogdanu,

(26) *Georgiu Kielmielniski*. Fiulu celu mai mare alu lui Bogdanu, despre care amu vorbitu in not'a precedente. Dupa ce Bogdanu a caditu in batai'a cu Polonia, Cosacii au alesu pe Georgiu de Hetmanu s u capu alu lor. Elu a purtatu ac sta dignitate in trei ani de dile cu cea mai mare gloria, de si sub totu timpulu acesta era in bellu necurmatu cu Polonia. C tra finitulu acestoru trei ani, Georgiu a vediutu . ca

odinióra hetmanu alu Casaciloru, din arestulu de la siepte turnuri si-lu facú hetmanu in locul lui Dorosienski, sperandu ca Casacii atátu pentru affectiunea ce o aveau catra famili'a Kielmielniski, cátu

fortiете Cosaciloru scadu din di in di prin-incaieraturele continue cu Polonia, si purtá grige, cá ar' poté si elu, cá tatalu seu, se fía sacrificatu in vre-o lupta cu inimiculu: dreptu aceea se resolví a renuntia la dignitatea sa de Hetmanu si a imbraçiosia viçti'a monachale. Cu scopulu acesta, isi schimbá numele si vestméntulu, apoi fara a-si descoperi cui-va intentiunea, plecá prin desertele Ucrаниеi spre a adjuge la o monástire din asta tíera, care erá dedicata Santei Maria-Vergine. In caletoria sa cercandu a se ascunde de inaintea compatriotiloru sei, cadíu in manile unei bande de Poloni vagabundi, cari ilu despóiará de tóte, si-lu batura fara indurare. Intr'a-aceea vine o trupa de Tatari si-lu scapa din manile vagabundiloru. Dar' nici Tatarii n'au tractatu mai amicabilu cu elu; cáci legandu-lu l-au dusu cu ei in Crimě'a tatarica, si l-au datu in manile Chanului. Chanulu vedea din faci'a si portarea lui, ca nu póte se fia de o conditiune atátu de mica, precumu se aretá, si a incercatu tóte midí-lócele spre a-lu face se imbraçiosiedie superstitiunea mahomedana. Dar' nici promissiuni, nici amerintari nu l-au potutu face se renuntie la religiunea crestina. Intr'aceea se intempla de ilu cunósce unu cosacu, care mai inainte servise la parintele seu, si care fiindu prinsu de Tatari, cá se scape de mai reu,abjurandu religiunea crestina, a trecutu la cea mahomedana, si in curtea Chanului a adjunsu la cele mai inalte onori. Acestu Nicolau séu Ali (acesta era numele renegatului) se tenea cá favóre ce avea Chanulu catra captivulu seu, ar' poté se se întórca spre reulu lui, si spre a evitá acést'a, descoperi Chanului cine si de ce conditiune este Georgiu. Atunci Chanulu a tramisu indata pe Georgiu la Constantinopole la pórt'a ottomana; aici cumu au ajunsu, l-au aruncatu in prinsórea de la siepte turnuri, si l-au pusu sub cea mai mare paza. Cáti-va ani in urma, unele nave franceze au aruncatu ancora chiar' sub murii carceriloru lui. Pre candu acestea faceau preparativele de intorcere, si Georgiu informatu fiindu de timpulu plecarei loru, se resolví a prófitá de ocaziune si a scapá. Afá in curtea din laintru a aresturiloru unu rudu de feru, si cu acesta franse grathiele de la feréstr'a arestului seu. Dar' feréstr'a erá cu multu mai susu, decátu cá se póta sari in josu fara periclitarea vietiei; atunci apuca covorulu ce-i servia de patu, ilu taia in corde lungi, innóda córda in form'a unei funiá, ó léga la feréstr'a, si incepe a se lasa in josu. Din nefericire, elu n'a mesuratu bine cu ochii inaltimea locului, si cadíendu josu, a facutu unu sgomotu atátu de mare, in cátu unulu din Bostandgi se desteptá si alarmá totu arestulu. Georgiu, care scia acumu cá au se-lu persecute, prinde curagiu, só suie séu mai bine se agatia pe inaltimea muriloru esteriori, si de acolo se arunca pe nimerite in mare. Dar' nici acést'a a dóu'a incercare n'a fostu mai fericita; cáci in cadere si-a spartu capulu, si parte de frica, parte pentru intunerecu, a perdutu calea, si totu ce a potutu face a fostu, cá s'a ascunsu intre dóue stance, care se redicau din apa. In deminéti'a urmatória omenii pe cari inspectorele carceriloru tramisese in urm'a lui, l-au aflatu aici diumetate mortu; ilu mai batura in modulu celu mai crudelu; apoi ferecandu-lu de grumazi, de mani si de picióre, i-lu aruncara in prinsóre si mai aspra. In acésta

si pentru recunoscinti'a si memori'a catra meritele lui Bogdanu, se voru supune bucurosi fiului acestui-a.

CAZACH NU SE SUPUNU

XXVII. George esindu din arestu si conferindu cu marele veziru, la ordinulu acestui-a trimitte immediatu pe amiculu seu Stamatellus la compatriotii sei cu scrisóre, in care le face de scire, ca pór't'a ottomana audindu de defectiunea lui Dorosienski, l-a destituitu, si in locul lui l-a numitu pe elu hetmanu Casaciloru; in sperantia, ca dupa ce ei prin uneltirile acelu tradatoriu s'au subtrasu de la obedienti'a detorita imperiului ottomanu, acumu candu voru vedé pe legitimulu loru hetmanu si bellidúce, se voru supune cáindu-se de errorea ce au comissu prin procederea din trecutu; in acestu casu Sultanulu anca le va ierta trecutul, si se va indura a le conferi nuóe favoruri. Dar' Casacii au refusatu cu tóta resolutiunea ofertulu Sultanului. Ei simtiau cu multu mai greu jugulu turcescu, decátu ca se mai voiésca a se supune lui de buna-voia, si accusau pe Stamatellu de tradatoriu dicendu cá George, hetmanulu loru legitimu a muritu degiá de multu in Tataria, si afirmau cá acést'a este numai o stratagema in contra loru, ca se i prinda in cursa cu numele hetmanului loru care, precumu s'a disu, ar fi muritu de multu.

SULTANULU DECLARA BELLU CAZACILORU SI RUSSILORU

XXVIII. Sultanulu vediendu cá cu vorb'a nu póte indupleca pe Casaci, cugetá ca este necessariu arecurge la fortia; dar' elu trimise pe Sieitanu Ibrahimu Pasia, seraskierulu de Silistria (27), cu tóta ar-

stare deplorable a remasu de la anulu 1670. péné la a. 1677. si intr'atátu se dedase a supportá nefericirea sa, in cátu venindu la elu unele persóne anume pentru a-i offeri din nouu dignitatea de Hetmanu séu Capu alu Cosaciloru, abiá l-au potutu indupleca se schimbe ferrale cu titlulu de Hetmanu. Dupa-ce acceptase postululu de Hetmanu, s'au adoperatu in totu modulu imaginabile, cá se aduca pe Cosaci in partea sa. Dar' tóte in vanu. Cáci cei mai multi din ei diceau, cá elu este numai unu pretínsu fiu alu lui Bogdanu, si nici-de-cumu generalulu loru de odinióra. Trei ani in urma a fostu tramisu in Ucrani'a spre a aপরá pe lucratorii cari trebuiau se edifice unu fortu la gurele Dniprului. Aici se incinse o lupta intre omenii lui si intre unele truppe de Cosaci, in care a fostu ucisu de Circo, comandantele acestora.

(27) *Seraskierulu de Silistria*. Toti Pasiu caror'a le este incredintiata defens'a provinciiloru nordice ale imperiului ottomanu contra Poloniei, se numescu Pasia de

mat'a sa, spre a instala pe George in tîer'a Casaciloru, dandu-i totodata ordinu a face totu pentru a ocupa Cehrinulu, capital'a provinciei si resedinti'a hetmanului. Ibrahimu pléca imediatu, si in siese ale lunei Iuniu, anulu de la Christu 1678., trece Dunarea, si merge prin Moldavi'a si Podoli'a in pasi câtu se pôte de repedi.

RUSSII BATU PE TATARI, SI TURCII PRINDU FUG'A

XXIX. Ajungéndu Ibrahimu la Cehrinu, a datu aici preste siese-dieci-mii de Russi si Casaci, cari se intarisera fôrte bine. Elu a ramasu surprinsu la acésta vedere neasteptata (câci la ordinulu tîarului, toti negociatorii si altii, cari voiau a merge in Turci'a, s'au opritu la Nisna (28); si vediendu cã cu miculu numeru alu trupeloru

Silistri'a; resiedinti'a loru inse estè i Babadagi. Silistri'a este o cetate situata in partea meridionale a Danubiului, in faci'a oppusa cu Romani'a, si cunoscuta in tôte chartele nôstre moderne. Ea poarta anca si asta-di numcle grecu de *Δρῖσα*: si are unu metropolitu grecu. Locuitorii turci sunt foarte pucini in Silistri'a; mai multî sunt crestini, in specialu Slavi, Bulgari si Romani. Babadagi din contra e mai aprópe de marea-neagra, cale cam de dóue-deci de óre dela Dunare, dreptu in jos de Sacci'a, numitu la anticî Oblucisa. Murii acestoru dúe cetati, Silistria si Babadagi, atesta anticitatea loru; câci structur'a loru sémena mai multu romana decâtu turceasca; de unde se pôte deduce cu tóta probabilitatea, ca ele sunt fondate de Romani, spre a împedica irrupțiunile barbariloru si mai alesu ale Scitiloru. Dincolo de muntele Cenghe, pe calea care duce din Moldavia la Adrianopole, se vedu ruinele unei alte asemenea cetati vecli, care pôte avé unu cercu cam de patru mile italiene. Turcii o numescu Rosokiesre, care se vede a fi o coruptiune din cuventulu grecescu *Ρωσσοξαρρον*. Nici unu istoricu, pe cât sciu eu, nu face mentiune despre acésta cetate; ci Grecî din Constantinopole au o istoria despre originea ei, despre care inse eu nu vreu a decide, déca este adeverata ori ba, ~~ea~~ adeca dicu, ca dupa irrupțiunea Bulgariloru, o armata de Russi, séu pôte Pacinati, ori mai bine o banda de Pecónegi, trecundu Dunarea facuse dese incursiuni in tierile supuse imperatului grecu. Dupa ce inse Grecii i-au batutu si i-au strimtoratu intre munti, eiaj depusu armele, si apoi imbraciosiandu religiunea crestina, nu numai ca li s'a iertatu vícti'a, ci li s'a datu si unu locu spre a-si edifica o cetate. Dar in urma acesti Russi s'au revoltatu contra imperatului; dara si grecii dupa o lupta sangerósa li-au luatú cetatea si i-au dimicatu pe toti fara distinctiune de sexu ori etate.

(28) *Nisna*. Locu de comerciu in acea parte a Ucraniei, care è suppusa Hetmanului Cosaciloru. E situatu intr'unu siesu fôrte mare. nu departe de fluviulu Vustrovu, si aperatu de unu castellu considerabile. In castellu nu è permisú se locuiesca nici-unu soldatu russescu; dar cetatea e locuita de negociatori din diverse nationalitati, precum Russi, Cosaci si Moldoveni; cei mai numerosi sunt Grecii, caror'a imperatii de mai nainte ai Russei le-au datu foarte multe privilegiiuri pentru a incurgia si inainta

sale (câci abia avea cu sine vre-o patru-dieci mii de ômeni) i este imposibile de a atacá cu succesu pe inamiculu care era bine fortificatu : asiã se decise cá se astepte mai ântâiu pe Tãtari, cari aveau; a face cale anca de trei dile pên' la campulu de bataia. Dar' Russii vigilanti, i-au nimicitu speranti'a. Cãci ei audiendu de apropiarea Tatariloru pentru a se intruni cu Turcii, s'au postatu intr'unu locu fôrte oportunu intre amenduoi, si taiandu-le calea au atacatu pe Tãtari cu atãta vigóre, in câtu in puçine ôre campulu de bataia a fostu acoperitu de sangele si mortii inamicului. In acêsta lupta a caditu, afara de fiiulu Chanului si de optu Mirzi (29), preste diece mii de soldati; ceilalti, parte au fostu prinsi, parte respiti. Turcii vediendu acêsta perdere sangerósa a confederatiloru loru, isi perdura curagiulu, si temendu-se ca Russii incuragiati prin acêsta victoria, voru nevali acumu asupra loru, isi lapedara armele si se pusera pe fuga cu atãt'a precipitatiune, in câtu nu s'au opritu pênê n'au trecutu preste riulu Bog (30).

SULTANULU CERE PACE DE LA TIARULU

XXX. Acestu succésu nefericitu a facutu pe Sultanulu anca si mai doritoriu de pace. Dar' pentru cá se nu'si compromitta onórea sa, lue trimise unu delegatu la Russi'a, nu in numele seu, ci in numele Cha-

comerciulu. Ei si-au edificatu acolo numai dóue beserici, in cari servitiulu divinu se face in limb'a lor materna; ei si-au fundatu si una scóla grecésca, si si-au instituitu o compania séu societate, in care au intratu mai multi principii russesci, fara ca se-ti tiena ei acést'a mai in josu de demnitãtea loru. Dupa legile acestei societati toti membri sunt datori a protege pe asociãti, a le înãnta binele, a se adjuta unii pe altii in necasuri si in specialu a îngriji, ca déca vre-unulu din ei móre, averile lui se tréca la erediile sei legitimi.

(29) Mirza, boieriu si comandãnte mare, principe tatarescu. Vedi not'a 36 la Çapu 2 din cartea III Baiazidu II. *Tr. Rom.*

(30) Bog séu Bug*). In timpii vechi s'a numitu Hipanis. Unu fluviu fôrte cunoscutu între Dnistru si Dnipru, care nu departe de cetatea Uzi, numita in comunu Ociakóvu, la Greci Olbiopolis, se vérsa in marea-négra. Are cataracte séu cascade multe, si pentru aceea nu este navigabile, de si ap'a atãtu este de afunda, in câtu pe unele locuri nu se poate trece. Acestu riu nu trebuie confundatu cu unu' altulu, numitu totu Bogu, care este in Pocuti'a: acesta incepe pu departe de Leopole séu Lemberg, si se versa langa Varsovi'a in Vistul'a.

(*) Buga séu Bugasu : riulu taurului; câci Buga însémna tauru. *Tr. Germ.*

nului Tatariloru, care se induplece in modu amicale pe tiarufu la inchiaierea pazei cu Sultanulu, restituindu cetatea Cehrinu, cá un'a ce nu se póte nega cá appartiene Turciloru, si lasandu pe casaci capriciului loru nebunescu ; cáci elu scie de siguru , cá fia succesulu bellului ori-care va fi , Sultanulu este resolutu a-lu purta anca si duóe-dieci de ani , decátu se lase macaru o palma de pamentu din tier'a la care are dreptu.

TIARULU SCRIE SULTANULUI

XXXI. Dar' Tiarulu Russei, care bine scia cá de la cine è tramisu delegatulu si ale cui affaceri le representa, a tramissu pe unulu de la curtea sa sub titlulu de Ciausitu la Constantinopole cu o scrisóre ca- tra marele Veziru, in care se face cunoscutu, se nu cugote cá-lu voru amagi cá pe Poloni. Esemplulu Poloniloru l-a facutu precautu, si a invetiatu cumu se tracteze cu Turcii. Pentru aceea ar' fi mai bine se desiste dela unu bellu atátu de injustu si se lase Ucrani'a in pace , asupr'a carei-a elu, tiarulu , prin resignarea lui Bogdanu Kiemielniski , confirmata mai pe urma si de Dorosienski , a casti- gatu unu dreptu nedisputabile. Èr' déca insiste a continuá bellulu, se fia siguru, cá nu se va invoi la nici o pace, péné candu nu va re- ocupa totu restulu din Ucrani'a, péné la Dnistru si dincolo de Aso- vi'a, care pe nedreptu se rapise de la antecessorii sei.

TURCII DECLARA DIN NOU BELLU RUSSILORU

XXXII. Dupa-ce a'cítitu vezirulu acésta scrisóre , a chiamatu la sine pe Mufti, pe Caimacamulu, pe Cadileskieri si pe Aga Ieniceri- loru, si i-a consultatu, ca dupa lege si ratiune ce trebe se faca in a- ceste impregiurari. Cei mai multi au fostu pentru pace, din cauza cá nu este, séu pré-pucina sperantia póte fi, cá între impregiurarile dif- ficili de asta-di, in tieri asiá departate , se se póta întreprinde ceva in favórea ottomaniloru. Singuru marele veziru Cara Mustafa Pa- sia⁽³¹⁾ s'a opussu acestoru consiliuri pacifice dicendu, cá unu macellu

(31) *Cara Mustafa Pasia*. Acesta este care in urma s'a făcutu renumitu prin ob- sidiunea Viennei. Elu s'a nascutu dintr'o familia pucinu cunoscuta in Caramani'a , dar' crescutu la curtea celoru duoi mari-veziri Kioprili, tata si fiu, si servindu la amendou cu fidelitate, a fostu numitu mai întâiu Pasia de Silistri'a si Damascu,

atâtu de sangerosu ce au facutu Russii in armat'a Tatariloru, nu pôte remané neresbunatu. Multi din complacere catra vezirulu au consimtitu cu parerea acestui-a, si au decisu a innoi bellulu cu tóta vi-gôrea si din tôte puterile, si spre acestu scopu a pune pe picioru o armata din cele mai formidabili. Delegatul rusu se întorse cu acestu respunsu fulminante, care nu insemná alta, decâtu sabia si focu.

VEZIRULU MERGE CU ARMAT'A CONTRA RUSSILORU

XXXIII. Timpulu acordatu soldatiloru pentru restaurare espi-rase, si asià imperatulu catra finitulu lunei Rebiul-evvel, anulu Hegirei 1089., insocitu de marele veziru, merge cu armat'a sa la Tatar Pazargicu (32). Aici dà vezirului comand'a si deplin'a putere asupr'a arma-tei, si-i ordina a merge mai departe cu ea. Vezirulu fara amenare se pune pe cale, trece in mersu fortiatu prin Moldavi'a, si in lun'a urmatória ajunge la riulu Bogu. Aici pètrece câte-va dfile, trecèndu

A. 1089

I. C. 1678

apoi admiralu, dupa aceea Caimacamu, si in urma, dupa mórtea lui Kioprili Ahmed Pasia, fusese inaltiatu la dignitatea de mare-veziru. Elu a fostu celu mai avaru intre toti vezirii, câti au fostu vre-odata in imperiulu ottomanu; si acestu vitiu a fostu caus'a, că in multe intentiuni ale sale n'a reusitu, cari altminterea ar fi potutu avè succese foarte bune. De altminterea era unu barbatu de mare capacitate: nu mai pu-ginu prudente, cá curagiosu, bellicosu, ambitiosu si inventiosu de mii de preteste pen-tru a suscita bellu contra veciniloru sei. Nici caderea sa nu se pôte atribui altei cause, de catu că atâtu era orbitu de avutiile sale si de poterea sa, in câtu isi imagină că pote funda unu nouu imperiu in occidente. Dupa mórtea lui s'au allatu trei mii de pun-gi in fundamentulu bâilor ce le avea in casa. Elu, din precautiune pôte, ucisese pe toti lucratorii indata ce edificiuulu casei a fostu terminatu; intre acestia au fostu si unii crestini albanesi, cari aveau inspectiunea asupra apeductelor in cetate. Elu n'a lasatu dupa sine decâtu unu singuru liu cu numele Ibrahimu, care ducea o vietia miserabile. pèncè ce unu consangènu alu seu, Amidge Oglu Husein Pasia, adjunse la dignitatea de mare-veziru. Acesta aducèndu-si aminte de favorurile ce a primitu odinióra de la Cara Mustafa Pasia, nu numai că onorà pe Ibrahimu cu trei tugiuri séu còde de calu tramitiendu-lu la Aleppo, ci a facutu de i s'a restituitu totu ce per-duse si a lasatu pe spesele sale a i se edifica unu palatu mare, magnificu in Con-stantinopole.

(32) *Tatar Pazargicu*. O cetate marisióra in Traci'a, situata la piciorulu muntelui Cenghe in partea spre modia-nòpte de la acesta. A fostu edificatu de acele colonie turecesci din Asi'a, cari la ordinulu curtiei ottomane s'an asiediatu in giurulu mun-telui Enu, si cari asta-di se numescu Citaci.

prin revista armat'a, si asteptandu a se intruni cu Tatarii si cu acei Casaci, pe care George Kiemielniski i attrasese in partea sa.

IMPRESSORA CETATEA CEHRINU

XXXIV. Dupa-ce au sositu acesti-a, merge cu optu-dieci mii de soldati ai sei, cu trei-dieci mii de Tatarii, si cu patru mii de Casaci asupr'a Cehrinului, si in optu ale lunei Iemaziul-evvel adjunge in faci'a acestei cetati. Rusii si Casacii, cari pe acelu timpu tieneau garnison'a, erau ocupati cu construirea unei fortaretie afara de cetate; dara candu le-a venitu scirea neasteptata despre apropiarea armatei turcesci, s'au retrasu la cetate in cea mai mare disordine, si au impartesitu companioniloru sei pericolulu imminente ce-i astépta. Vezirulu observandu acésta disordine, si vrendu a profita din ea, tramitte immediatu o parte a omeniloru sei sub comand'a lui Kiahaia (33) seu, spre a atacá cetatea, sperandu cá prin acést'a garnison'a se va inspaimantá si va veni intr'atáta terróre, in cátu immediatu va trebui se capituledie. Dar' s'a incelatu; cáci de si s'au luptátu patru óre intregi cu cea mai mare bravura, in urma totusi au trebuitu se se retraga cu rusine si cu perderea comandantelui loru si-á duóe mii de Ieniceri. Din acésta infructuósa incercare, Cara Mustafa Pasia a vediutu, cá tóte incercarile contra unei cetati atátu de

(33) *Kiahaia*. Sçu in forma mai elegante Keciudabeg, vicariulu Vezirului. Acestu officiu este eclu mai importante in imperiulu ottomanu, pentru marea auctoritate ce este impreunata cu elu. Nimicu nu se póte face sçu ordina, fara a trece mai antáin prin mánile lui si fara confirmarea sa prin anume scrisóre. Unu fermanu, déca se tramitte la vre-unu Pasia, fara se fia contrasemnatu de Kiahaia, séu urmatu de scrisórea lui, indata la prim'a vedere se considera de contrafactura. Pentru aceea, de si elu nu are nici macaru unu tugu, si trebúe cu Ciausi-Basi impreuna se duca de braçu la Vezirulu in audientia pe acei Pasi cari au se primésca trei tuguri, totusi auctoritatea lui atátu este de mare, in cátu poporulu de comunu dice: Kiahaia este pentru mine Vezirulu; este Sultanul meu; si Sultanulu nu este alta decâtu unu simplu musulmannu. Vezirulu nu póte se numésca nici-unu Kiahaia fara conşensulu Sultanului; si déca è vorba de a dimissiona pe unu Kiahaia, trebuie se i se dea unu locu de Pasia cu trei tuguri; cáci déca s'ar' dimissiona numai cu dóue tuguri, atunci se considera cá si candu ar' fi esilatu. Abstragóndu de la acestu Kiahaia. Vezirulu si fia-care Pasia are câte unu Kiahaia alu seu, care inse nu are altu officiu, decâtu inspectiunea asupr'a curtiei domnului seu. Pe unii cá acestia nu trebuie confundati cu Keciudabeg; si pentru aceea ei se si numescu Evkietciudasi, adeca inspectori de casa.

tari sunt in vanu, pênê candu nu o impressôra si o pune sub obsidiune in tóta form'a. Dreptu aceea da ordinu soldatiloru sei, cá înainte de a se mai asiediá odata in corturi, se incungiure cetatea, se faca siantiuri, se redice baricade, si se puna bateriele. Dar' nici acést'a nu i-a successu, fiindu-ca pamentulu era fôrte nesiposu. In urma la consiliulu unui polonu, lasa a se construí poduri in partea ceealalta a cetatei, care era mai paludôsa, si insarcina cu acést'a lucrare pe Kiorhassan Pasia. Dar' nici acést'a nu avù successulu do-ritu.

RUSII BATU O PARTE DIN ARMAT'A TURCESCA

XXXV. Chiar' pe acestu timpu se apropiá o armata russésca sub comand'a lui Romadonovski, si trecuse degiá Dnîpru înainte de ce ar' fi auditu vezirulu ce-va despre acést'a. Pentru a impiedica pe Russi in scopurile lor, Vezirulu trimitte pe Cara Mehemedu Pasia, gubernatorele de Aleppo, cu o mare parte a armatei sale in contra lor, dandu-i libertate deplina a atacá pe inamicu si a se lasá cu elu in lupta candu va crede mai oportunu. Dar' ori ce facea, nu putea se traga pe Russi in lupta, de si acesti-a erau superiori la numeru. De aci vezirulu a vediutu, ca intentiunea inamicului este de a ruiná armat'a ottomana prin traganare, séu de a reinfortiá garnisón'a din Cehrinu; asiá da indata ordinu lui Caplanu Pasia⁽³⁴⁾, ca cu ceealalta armata se se puna intre cetate si intre inamicu. Russii din partea

(34) *Caplanu Pasia*. Generalu in armat'a turcesca, fôrte renumitu pentru bravur'a sa in þellulu portatu contra Poloniloru, si de auctoritate atátu de mare la Turci, in cátu Vezirulu, de si era inamicu de môrte alu lui, totusi nu l'a potutunici-decumu resturna. Numele Caplanu, pare a i se fi datu pentru marele seu curagiu; cáci Caplanu însamna proprie tigru. Turcii adeca au usulu si gustulu de a se numi dupa ôre-care nume de profetu; cu tôte acestea le place si numele celoru dué animale mai fierôse, precum sunt: *arslan*, leu; si *caplanu*, tigru. Chiar' si mam'a Sultanului, de si fiulu seu este imperatu, totusi nu-lu numesce altminterea decâtu *Arslanum* (*), adeca: leulu meu. Pentru Sultanulu ar' fi unu affrontu candu altulu, afara de tatalu seu, l-ar' numi cu numele seu propriu. De alta parte, numele de Padis-cîah, care trebue se-lu dea Sultanului fia-care omu, se pare ca ar derogá auctoritatiei unei mame asupr'a fiului seu. Pentru aceea s'a adoptatu o cale intermediaria i si s'a concesu numai mamei dreptulu de a numi pe fiulu seu leu.

(*) *Arslan*, unguresce se dice *arszlány*; si *arslanum*, *arszlányom*. Nu in vanu numimu pe Ungurii nostri Turci. Animale selbatice. *Tr. Rom.*

loru, observandu ca prin acésta stratagema le este intrerupta tóta comunicatiunea cu cetatea, in duóe-dieci-si-duóe ale lunei Iemaziulu-achir attaca trupele lui Caplanu Pasia cu atáta vigóre, in câtu primele colóne indata la primulu atacu au fostu rupte, ér' restulu a prinsu fug'a si s'a ascunsu prin balti pentru a-si scapá viéti'a. Caplanu Pasia, desperatu de acésta fuga rusinósa a soldatiloru sei, si vedindu ca nici rugari nici amerintiari nu facu nici unu effectu asupra loru, a datu focu poduriloru construite preste balti, pentru a impedecea inamiculu se nu póta persecutá si nimicí cu totulu armat'a ottomana.

TURCII OCCUPA CETATEA CEHRINU

XXXVI. In fine vezirulu vede ca iérn'a se apropia, si trebe séu se inyinga séu se se retraga. Lasa a se subminá murii cetatiei de trei parti, si in duóe-dieci-si-un'a ale aceleiasi luni i arunca in aeru, ordinandu totodata soldatiloru a incongiurá cetatea, si prin sparturi a da assaltu. Garnisón'a vedindu cà nu este sperantia de a mai poté aperlá cetatea, fiindu-cà mürii erau prefacuti in ruina, prinde fug'a pe pórt'a de catra Dnipru, si lasa Turciloru nu atátu o cetate intarita, câtu mai vertosu ruine de ruine. Dar' inainte de fuga ei au pusu focu sub magazinulu cu pulberea, si prin acést'a au facutu cá multe mii de soldati, cari se imbuldiau la préda, au fostu cu totii aruncati in aeru.

AMENDUOE ARMATELE SE INTORCU ACASA

XXXVII. In diu'a urmatoria vezirulu acompaniatu de cei mai de frunte officieri ai armatei sale, merge a visita cetatea, care atát'a labore si sange a costatu, si vedindu cà intr'atátu este de ruinata, in câtu cu greu s'ar' mai poté séu repara séu defende, dá ordinu a derima tóte casele, tóte fortificatiunile, si a o assemená cu pamentulu. Dupa ce dete soldatiloru câte-va dile de repaosu, cercá se traga pe Russi la lupta noua. Dar' acesti-a nu voiau a esi din siantiurile si fortificatiunile loru, cí se preparau de drumu catra casa. Vedindu acésta vezirulu, transmite pe Caplanu Pasia cu truppa de cavaleria usióra, spre a-i impedecea in retragerea loru si a-i atacá in passurile mai strimte. Dar' nici acést'a apucatura nu i-a adjutatu. Cáci

Russii se retrageau in colóne inchise, si in urm'a loru aveau o multime de cara , cari le serviau spre apărarea loru ; si respingeau cu vigóre atacurile Turciloru. Vezirulu anca era constrinsu a se inturna acasa pentru lips'a totale de provisiune ; si in astã întórcere , afara de tóte carale sale cu bagagiu si de tunurile cele grele, a perdutu unu numeru cu multu mai mare de soldati, decâtu a fostu numerulu acelora , cari au peritu la Cehrinu prin sabi'a si ferulu inimicului , in câtu cându ajunse la Adrianopole cu inceputulu lunei Remazanu , armat'a avea aspectulu, ca si candu ar' fi fostu mai multu invinsa decatu victoriósa.

SOLDATIÎ STRIGA CONTRA ACESTEI INFRUCTUOSE ESPEDITIUNI

XXXVIII. Si intr'adeveru, victori'a de la Cehrinu departe de a fi inspiratu soldatiloru curagiu, din contra, ei considerau nu numai de inimici, ci chiar' de tradatori pe toti acei-a cari vorbiau de a mai continua bellulu in Ucrani'a. Memori'a despre mórtea à trei-dieci-de-mii de companioni ai loru , fatigieie sufferite pe cale , erau'cu multu mai afundu typarite in ânimele lóru , decâtu cá se se considere satisfacuti prin aceea, cà au cuceritu ruinele cetatiei Cehrinu, si cà au vediutu câte-va sute de capete ale inamicului loru arborate in giuru de cortulu vezirului. Vezirulu anca se potù convînge din propri'a esperientia, câtu de greu este a porta bellu in locuri necunoscute, sterpe, pline de balti si de ape, si unde nu poti face predi, ci esti espusu la tóte periclele. Elu vediu acést'a ; si acumu i parù reu, dar' prè-tardiu, cà s'a oppusu la proiectele de pace si a causatu perderea atâloru mîi de ómeni, fara a puté aretá nici celu mai micu resultatu bunu.

INCERCAREA VEZIRULUI DE A CONSTRUI UNU NOUU CASTELLU

XXXIX. Elu ar' fi renuntiatu de a mai continua bellulu, déca Casacii prin incursiunile loru continue , devastandu nepedepsitu tóte tíerile de pre langa marea négra, n'ar' fi innecatu in elu cu totulu intentiunile sale pacifice. Dreptu aceea se decise a construi o cetate si castellu la gur'a Dniprului nu departe de Ociacovu , sperandu cá cu modulu acesta va poté usioru se impedece naiele Casaciloru de a intrá in marea négra, si pe Casacii de la Zaporovu , pentru lips'a

de sare, i va constringe a se supune imperiului ottomanu. Cu esecutarea acestui lucru a insarcinatu pe Mimar Aga (35), ér pe Caplanu

(35) *Mimar Aga*. Primu-architectu. Ocupatiunea sa principale este de a inspecta tóte edificiele nóue in Constantinopole si in suburbiuri, si a ingriçi cá se nu se edifice mai inalte de cumu este permissu. Elu are inspectiunea asupr'a tuturoror murariloru comuni, numiti preste totu Calfe séu Chalife; si are dreptulu de a-i pedepsi séu a le impune amende, déca edificandu vre-o casa, ar' ocupá din strada numai cu unu degetu mai multu decâtu trebe; precumu si atunci, candu ar' face vre unu unghiu strimbu, séu ar' edifica intr'unu modu miserabile; in casurile aceste i póte pedepsi chiar' si candu proprietariulu nu ar' cere. De multe-ori este casulu, cá Mimar Aga nu scie nici macar atáta cátu face unu degetu, si ca nu are nici-o cunoscintia despre architectura; cáci fiindu acesta unu postu fórté profitabile, nu se da aceluia care este mai bunu architectu, ci aceluia care are mai mare gratia la Vezirulu Nime nu póte edifica ce-i place, mai inainte de a fi coruptu pe Mimar Aga cu bune presenturi. Cáci de si mesur'a edificieloru este regulata prin dispositiuni speciali de la, Sultanulu asiá, in cátu cas'a unui crestinu nu póte fi mai inalta de trei-spre-diece vergi (*) si a unui turcu de cinci-spre-diece, totusi, fiindu ca in Constantinopole se edifica mai multa pe coline séu munticeii, Mimar Aga, déca i-ai facutu unu bunu presentu, póte se-ti permitta a edifica cas'a la o inaltime considerabile si preste mesur'a regulamentara. Cáci elu iti iea mesura diñ dosulu muntelui; si cu modulu acest'a, pre candu o casa in partea din dosu are mesur'a prescrisa, pre atunci ea in façe are o inaltime de trei-diece si mai bine de vergi. Totu asemenea se urmédia si in casuri candu crestinii voiescu se-si edifice din nou vechiele loru biserici. Cáci, de si acésta le este permissu, dar' sub nisce restrictiuni atátu de severe, in cátu ei la materialulu vechiu nu potu pune nici-o pétra nóua, nici-unu lemnu nou. Asia ei corumpu pe Mimar Aga cu o bunicica summa de bani, ca se scria mai multe pietre si mai multe lemne decâtu câte sunt in realitate; si cu modulu acesta intra pietrele si lemnele nóue in reconstruirea edificiulu vechiu. Dar' candu e vorb'a de a construi unu edificiu mai importante, precumu Giamie, séu vre-unu palatu, atunci Turcii nu se adressódia la Mimar Aga, ci chiama architecti greci ori armeni, cari sunt escelenti in acésta materia, pre candu Turcii arare ori séu nici-odata nu au pututu-o duce la vre-o perfectiune. Dar' acést'a nu provine de acolo, ca dóra ei ar' fi stupidi de la natura, séu ca dóra n'ar' avé inclinatiune spre sciintie, cáci ei dau probe pe tóta diu'a de cunoscintiele loru in mathematica si in alte sciintie, in cátu ce se tiene de inteligentia, potemu dice, ca déca nu intreco pe alte natiuni, dar' celu puçinu nu sunt inferióri acestora. Caus'a dar' este aceea, ca Turcii nobili, séu acei-a cari s'au nobilitatu prin invetiatur'a séu prin faptele loru eroice, de si se aplica la sciintia mathematicei, dar' urescu totu ce se numesce lucru de mana, si-lu considera ca ne-compatibile cu nobilitatea loru. Anu observatu intr'altu locu (**), ca la Turci nu trece nobilitatea dela parinti la fii, ci aceea se castiga prin fapte bune si virtute.

(*) Cam patru-diece de palme. *Tr. Rom.*

(**) Vedi not'a 29 la Capu IV. din Cartea I. *Tr. Rom.*

Pasia l-a tramisu acolo cu siese regimente de Ieniceri, spre a fi intru apărarea lucrătorilor pênê la terminarea lucrării.

COSACII IMPEDECA LUCRAREA SI UCCIDU PE LUCRATORI .

XL. Dar' acésta intentiune astuta (viciéna) a vezirului a fostu nimicita prin unu accidentu neasteptatu, repentinu. Cáci abia se pusera primele fundamente, candu Circo, generalulu Cosaciloru Zapoveni reintornandu-se de la una espeditiune din Tataria, vine ca trecutoriu cu cincispredece mii de oameni, si audiendu că pe aci pe aprópe in vecinetate se edifica o cetate si castellu nouu, dar' nesciindu că din partea cui se face : se apropia mai tare spre a se convinge in realitate despre starea lucrului. Candu a vediutu că Turci sunt acesti oameni, indata i-au incungiuratu, si i-au atagatu cu tota furi'a possibile, in catu, de si Turcii s'au aperatu cu celu mai resolutu curagiu, totusi in urma acesti-a au fostu batuti si omoriti, nu numai sentinellele, dar' toti lucratorii dinpreuna cu George Kiemielniski, pe care Turcii ilu pusera hetmanu Cosaciloru. Dupa aceea se pune in castre in acelaasi locu, de unde a batutu pe Turci, si transmite immediatu unu nuntiu la tiarulu, spre a-lu informá despre cele intemplate. Tiarulu anca din partea sa, transmite ordinu lui Dolhoruki, care succese lui Romadonovski in comand'a suprema a armatei, cá in timpulu celu mai scurtu possibile se-si unésca tote truppele sale cu ale lui Circo, si amenduoi cu puteri unite si cu de impreuna intielegere se se oppuna la tote incercarile Turciloru.

TURCII OSTENITI IN BELLU, CERU PACE

XLI. In urma vezirulu, vediendu ca pre langa acésta stare a lucrurilor, in vanu este a storce puterile imperiului in aceste parti de tiera ce nu aducu alta do catu ruina, pre candu in alte parti le-ar' poté intrebuintia cu mai multu successu : se invoi a inchiaie cu Rusia pacea dorita forte de ambe parti. Asia se termina unu bellu, pe care a-lu purta imperatoarele ottomanu avuse si inclinatiune si putero; dar ceea ce i-a lipsitu a fostu o armata, care se scia indura frigu, fome, si alte fatigie, ce intre cu fortiele omeniloru moritori. Afara de acésta se parea că insasi fortun'a incepe a perasi armele turcesci.

**TÖKÖLI DA OCASIUNE LA FRANGHEA PACEI ÎNTRE TURCI SI ÎNTRE IMPERATULU
GERMANIEI**

XLII. Dar' tôte aceste dificultati pôte ca anca nu faceau pe curtea ottomana se desisté dela intentiunea sa, déca nuóele miscari in Ungari'a nu l-ar' fi redus, ca se-si întórca armele in acésta parte, unde credea cà va poté porta bellulu cu mai puçine difficultati si cu mai mare folosu. Emericu Tököli (36) se revoltase pe acestu timpu contra imperiului Germaniei, si in câte-va luni attrase in partea sa mai totu poporulu din acea parte a Ungariei, care mai remasese suppusa acestui imperatu. Dar' vediendu cá singuru, fara adjutoriu din afara, nu este in stare a resiste armeloru imperiali (câci imperatulu facéndu pace cu Franci'a, isi adunase tôte poterile pentru a stinge acésta flacara); asiá a imploratu adjutoriulu Turciloru, promitiendu a le respunde cà tributulu patru-dieci de mii de taleri pe anu, si a le merge de câte-ori va trebui in adjutoriu cu trei-dieci de mii de ungureni.

(36) *Emericu Tököli*. Faptele acestui principe sunt cu multu mai bine cunoscute in Europ'a, de càtu cà se fia necessariu se le enuntru aci. Dupa-ce si-a perdutu tóta starea in Ungari'a, Turcii i-au datu o pensiune de optu-dieci lei pe di; si dupa ce Ainegi Solimanu Pasia l-a liberatu din prinsóre, sub totu cursulu bellului a statu in cea mai mare stüina la Turci. Sultanulu Mustafa de câte-ori mergea in campania, totdeauna ilu luá cu sine, si de regula se folosiá de consiliurile lui. Dupa inchiáierea tractatului de pace de la Carlovitü, s'a schimbatu si sörtea lui Tököli; câci dupá stipulatiunile acestui tractatu nici un'a parte nici ceealalta nu mai potea tiené la sine si se asculte de persóne, despre cari se sciá cá sunt inclinate a escitá nóue turburari; si asiá totu acestu Sultanu l-a trimissu la Nicomedi'a, unde i-a datu una villa frumósa si l-a prevediutu cu tôte cele necesarie pentru o viétia domnéscá. Dar' atacatu de gutta, a moritu pucinu dupa aceea totu aici. Inainte de a muri a lasatu elu insusi cá se-lu ingrópe in suburbiulu Pera, afara, dinaintea cemetiriului Greciloru, unde se inmormenta de comunu ambassadorii crestini si domesticii loru. Pre candu eram in Constantinopole, am conversatu adese-ori cu elu, si-mi aducu aminte cá dicea de multe-ori: « Cè potemu face, frate? A placutu lui dumnediu, cá «se ne suppunemu unui domnu, care prin faptele sale se aréta cá sémena fórte multu «cu emblem'a sa, adeca cu semilun'a. Falsulu loru profétu s'a incelatü in mai tôte «punctele doctrinei sale: dar' io credu ca unu spiritu adevératu profeticu a vorbitu «din elu atunci, candu a datu sectatoriloru sei lun'a de emblema a armeloru loru; «câci intr'adeveru, acést'a aréta prè bine inconstançi'a loru.»

PARTIDE CONTRA SI PENTRU BELLU

XLIII. Curtea ottomana cugetâ multu , ca : óre se dea lui Tököli acumu indata si in publicu adjutoriulu cerutu ; séu se astepte pênê va espira armistitiulu de duóe-dieci de ani, ce inchiaiese Kioprili Ahmedu Pasia cu imperatulu Germaniei la anulu 1075., ér' pênê atunci se adjute pe sub mana pe rebelli ? De acésta din urma opiniune au fostu toti Ulemalii (37), precumu si mam'a Sultanului, dicêndu că nu este justu a incede bellu cú unu principe care n'a datu nici-o cauza de plangere , ci din contra, a observatu pênê acuma cu rigóre conditionile armistitiului. Sultanulu inse si marele veziru erau de ceealalta opiniune ; ei díceau ca ferulu trebue batutu pênê è caldu, si că abiá se va mai presentá órecandu ocasiune atátu de binè-venita pentru a propagá religiunea mahomedana. Ungari'a, pênê acumu celu mai tare bulevardu alu crestiniloru , vine si se suppone de buna voia ; Germani'a , stórsa prin bellele continue cu Franci'a si Svedi'a, abiá este in stare se sustiena nici celu dântâtu atacu alu armeloru ottomane ; si suppusa odata acésta tiéra, nici-o pedeca nu va mai stá in cale cá si celelalte popóra, cari odinióra s'au tienutu de imperiulu romanu, se se suppona potestatiei ottomane. Si cá se nu se póta obiectá, ca bellulu ar' fi o prè maregreutate pentru suppusii sei, Sultanulu declara, ca spre acestu scopu are in thesaurulu seu sieptedieci mii de pungi, are o armata complecta, si tóte altele ce sunt necesarie pentru câte-va espeditiuni, si promitte ca è gata a intrebuintia cu placere tóte acestea pentru a aduce pe crestini la religiunea mahomedana, a estinde marginile imperiului , si a protege pe cei cari se voru suppone scutului seu. Ienicerii instigati de vezirulu (38), si officierii cari i tieneau partea, cerea bellu si declarau in publicu că

(37) *Ulemalii*. Terminu generalu cu care se numescu toti acei-a cari se distingu de altii prin vre-unu anume officiu ecclesiasticu. Cari sunt aceste officii, amu aratatu mai in susu intr'o nota din partea prima (*). Ei au fórte mare autoritate inaintea poporului ; fiindu-cá in generalu se crede, că ei nu facu nimicu, decátu aceea ce mai ántáiu s'a aprobatu prin unu Fetva. Si de aci, candu veti vedé că se intrunescu cu armat'a pentru a se oppune cu ea impreuna vre-unui lucru , se sciti de siguru că nu sé va alege nimica din elu.

(38) *Vezirulu*. Cei cari sunt mai bine instruiti in consiliurile curtiei ottomane pe

(*) A se vedé not'a 10. la Capu III. d'in Cartea I. *Tr. Rom.*

mai bine voiescu a muri, decâtu se suffere că imperatulu Germaniei se oprime nepedepsitu pe suditiu imperiului ottomanu. Vezirulu se-duse si pe mam'a Sultanului (39), care era de opiniune contraria, si

acestu timpu dicu, că nime altulu, ci numai Sultanulu si marele veziru, Căra Mustafa Pasia au doritu bellulu in contra imperatului Germaniei; si candu Sultanulu a observatu că mama-sa si toti Ulemalii sunt in contra, a ordnatu marelui veziru, că prin promissiuni si alte maiestrii se castige pe Aga Ienicieriloru si pe toti ceilalti Odgiaci Agalari in partea si pentru opiniunea sa. Căci singuru maxima : *Cul Sefer ister*, adeca; soldatii ceru bellu, este motivu sufficiente pentru a declară cui-va bellu. Pre candu éراسی, de si puterea Sultanului si a vezirului este foarte mare, totusi déca Ienicierii in intrunire cu Ulemalii se oppunu întentiuniloru Sultanului, elu trebe se céda acestora; si déca totusi persiste in inteptiunea sa, revolutiunea urmédia immediatu. Ér' déca séu Ienicierii fara Ulemali, séu Ulemalii fara Ienicierii se dau in partea Sultanului si apróba intentiunile acestui-a, atunci elu isi póte rea lisa foarte usioru dorinti'a. Ienicierii uniti cu Ulemalii au o putere immensa; ei sunt in stare a destitui chiar' si pe Sultanulu, a curati din cale si pe vezirulu si pe ori care altu superioru alu loru; precumu amu vediutu acést'a in casulu cu destituirea Sultanului Mahomedu IV.

(39) *Mam'a Sultanului*. Valid'a Sultana. Acésta numire se dá numai mamei Sultanului dominante. Ea nu póte portá acestu nume inainte de ce fiulu seu a adjunsu la dignitatea de imperatu, nici dupa mórtea séu destituirea acestui-a. De altminte-rea numai la Mahomedu Fatih si la Selimu Iavus a fostu casulu, dé fiulu a adjunsu pe tronu traindu anca parintele seu. Sultanii s'au portatu totu-deauna cu mare respectu catra mamele loru; legea divina si preceptele Coranului le demanda acést'a Ele potu dupa bunu placulu loru nu numai a introduce séu a schimba ori ce lucru in Seraiu; ci se pote prin lege oprí Sultanului, că fara invoirea mamei sale se nu se culce cu vre-o femeia din cele ce se intretienu acolo: In cătu timpu tiene serbatori'a Bairamu, mam'a Sultanului in tóta diu'a i aduce câte-o vergura frumósa, bine educata, elegantu imbracata, si cu diamante si pietre scumpe adornata; assemenea si Vezirulu si ceilalti Pasi tramittu imperatului intre alte presente si câte-o vergura tinera, dar' elu nu cutédia a se attinge de ea, péné nu i-o presenta insasimama-sa. Sultanulu póte dupa placu se-si aléga o concubina, pe care mama-sa nu o cunósce de locu, si nime nu cutédia a i se oppune; dar' tóta lumea tiene, ca acésta faptă este in contra reguleloru Seraiului, si că elu prin acést'a lucra in contra respectului datoritu mamei sale. Sultanulu se consulta de multe-ori cu mama-sa si in trébile publice ale Statului, precumu se scie că a facutu Sultanulu Mahomedu. Câte-odata tiene consultiari cu Vezirulu si cu Mufti si le recomanda a fi credintiosi fiului seu; in casulu acesta ea ese acoperita cu unu velu, pentru că se nu i se póta vedé faci'a. Candu e morbósa, Hakim Effendi séu primul medicu se introduce in cabinetulu ei de dormitu; dar' nu póte vorbi cu ea, decâtu prin o perdea ce este trasa impregiurulu patului ei. Si déca trebe se-i pipáie pulsulu, n'o póte face decâtu prin o pendia foarte fina de inu; căci ar' fi o crima, că vre-o persóna barbatésca se védia faci'a Sultanei, fia sanetósa ori morbósa. Veniturile ei se urca preste una miie de pungi, ce

o castigă in partea sa, promitiendu-i, că in casu de noue cuceriri Pasmakliculu (40) ei se va immarî cu trei sute de pungi. Invoindu-se mam'a Sultanului, se invoi si Mufti, care lungu timpu se tienuse in reserva cu opiniunea sa despre acestu lucru, si aprobă intentiunile Sultanului prin unu Fetvah. Cu tôte aceste partid'a contraria nu se induplécă nici prin autoritatea lui Mufti, ci-si aperă parerea in publicu, si respandea diverse scrisori anonime contra Divanului, in care invetiă pe poporu a nu se invoi la unu bellu injustu, care vreau

se aduna din tôte ticrile imperiului prin unu anume officialu numitu Kictciudai Valida Sultanu, si care este unu postu fôrte oxorificu. Ea face ce-i place cu acesti bani. Câte-odata, candu se simte necessitate, imprumuta bani cassei statului; de altadata da bani pôntru a recruta soldati in servitiulu publicu. Asiă se dice că a facutu mam'a Sultanului Achmetu III asta-di regnante, in cursulu bellului cu muscalii. Intre concubinele Sultanului sunt unele. cari nu sunt decâtu puru si simplu concubine, ér' altele sunt Chaseki. Déca un'a din ele a avutu numai odata onórea de a se culcă cu Sultanulu, ea indata se introduce in apartamentu separatu de celelalte femei, unde-i stau la servitiu sclave si eunuchi; dar' nu pôte merge mai multu la Sultanulu, decâtu déca o chiama elu. Si déca Sultanulu iubesc pe un'a mai multu decâtu pe celelalte: atunci elu i pôte pune coron'a pe capu, si ea immediatu primescé titulu de Chaseki Sultana. Dupa ce i s'a datu coron'a, ea are libertatea de a merge la Sultanulu de câte-ori i place, chiaru si candu n'a tramsu dupa ea. La un'a că acest'a i se da unu Kiahai si unu regimentu de Baltagi cu capitanulu loru, cari au de a esecuta ordinele ce le da ea prin Kiahai. Chasekile aceste au si veniturile loru proprie accordate de Sultanulu dupa placerea lui; dar' nu potu fi nici-decumu mai puçine de cinci sute de pungi pe anu. Din acésta cauza, de si unu Sultanu pôte se incoróne cinci Chaseki Sultane, totusi au fostu multi, precumu Achmetu III asta-di dominante, si fratele seu Mustafa II, cari pentru a incungiura aceste spese, si mai alesu fiinducă erau in continuu incurcati in belluri, n'au creatu nici-o Chaseki Sultana, ci s'au indestulitu numai cu concubine. In câtu pentru concubinele Sultanulu cari n'au procreatu decâtu numai fete, succesorele seu pôte se le marite, fara inse cá prin acésta se aiba mai mare onóre decâtu acele cari au remasu sterpe. Ér' déca au nascutu unu fiuu, chiar' si candu ar fi muritu acesta indata dupa nascere, mam'a acestui a se inchide in Eski Seraiu, séu in palatiulu vechiu, de unde nu-i mai este permisu a esi in lume. Acelea apoi, cari au unu fiuu in viétia, sunt respectate de tóta lumea, de curteni cá si de straini, fiinducă pôte veni o di, in care ele se fia Sultane-mame séu Sultane-Valide.

(40) *Pasmakliculu*. Asiă se numescé venitul ordinariu assignatu Validei-Sultana si celorlalte Chaseki-Sultane. Se deriva dela cuventulu Pasmak, adeca papucu căci se dice că aceste venite sunt date loru, pentru a-si cumpera papuci. In tôte cetatile cucerite de Turci trebe sa fia o strada destinata pentru Pasmaklicu: asiă è Pera in Constantinopole. De ací vine că, Sultap'a Valida are unu pasmaklicu mare, intinsu mai preste totu imperiulu ottomanu.

se-lu întreprinda nu numai contra unui tractatu de pace confirmatu prin-juramentu, cî si contra anathemei Sultanului Solimanu (41).

IN FINE SE DECIDE BELLU IN CONTRA IMPERATULUI GERMANIEI

XLIV. Dar' vezirulu, redimatu pe bun'a dispositiune a soldatiloru sei si pe consimtimentulu Sultanului, si orbitu de prè marea incredere ce o avea in propri'a sa putere, a perseveratu in opiniunea sa, si a decisu a portá bellu contra Imperatului Germaniei. Dar' i mai trebuia unele pretexte, pentru ca se convinga pe soldati despre dreptatea armelor ottomane, si pentru a-i face cá se întreprinda espeditiunea cu atátu mai mare alacritate.

TURCII CAUTA UNA CAUSA JUSTA PENTRU BELLU

XLV. Unu pretextu pentru rumperea armistitiului cu Germani'a era, cá imperatulu facuse unele pedeci in bellulu cu Poloni'a si si-a pusu tóte puterile pentru a impedicá pacea cu acestu regatu ; dar' ori cátu de plausibile ar' fi fostu acestu pretextu, totusi nu era de adjunsu pentru rumperea armistitiului, din cauza ca acele pedece se facusera numai pe sub mana, si nu prin ostilitati aperte. Asiá vezirulu a trebuitu se inventedie unu altu pretextu mai palpabile in ochii publicului. Ca se aiba dar' aparenti'a cá nu Sultanulu, cî imperatulu a causatu bellulu, vezirulu tramisse imperatului una scrisóre in numele Sultanului prin unu curieru, in care-i declará, ca Tököli si ceilalti nobili unguri pentru opresiunea ce suferre din partea lui au fostu necessitati a-si suppune tiér'a loru potestatiei imperiului ottomanu, si cá au promissu a plati tributulu Sultanului ; din care cauza imperatulu este invitatu a-si retrage truppele tramisse contra loru, si a restitui totu ce au cuprinsu de la ei ; la din contra

(41) *Sultanului Solimanu*. Turcii in generalu sunt de firm'a convingere, cá Sultanulu Solimanu, dupa redicarea obsidiunei de la Vienn'a, legase pe toti successorii sei, cu Laneta, nu mai întreprinde nici-odata oppugnarea acestei cetati, nici a intra cu mana armata si intentiune ostile in teritoriulu ei (*). De aci, candu Cara Mustafa Pasia a fostu alungatu de sub murii Viennei, toti Turcii au inceputu se strige cá dintr'o gura, cá mani'a lui Dumnedieiu i bate pe Turci si le amerintia cu ruina totu imperiulu loru, pentru cá fara cauza au frantu armistitiulu, si au desconsideratu anathem'a lui Solimanu Sultanulu.

(*) A se vedé not'a 36 la Capu IV din Cartea III. *Tr. Rom.*

se va considerá ca frangetoriu de pace, si va ave de a-si adscrie sie si pedeps'a meritata prin imprudenti'a sa.

IMPERATULU GERMANIEI TRAMITE UNU DELEGATU LA CURTEA OTTOMANA

XLVI. Imperatulul intielesse totu lucrulu, cá adeca Turcii cërca numai preteste la bellu. Deci tramissé pe contele Albertu Caprará in calitate de ambassatoru extraordinariu la Constantinopole, însarcinandu-lu a nu crutia nici persvasiuni nici daruri pentru a esopera, cá armistitiulu se continue, si se se incungiuire unu bellu, pe care Leopoldu nu se simtiá in stare de a-lu porta.

TÖKÖLI PRIN ADJUTORIULU TURCILORU OCCUPA MAI MULTE CETATI

XLVII. Vezirulu inse, fara a astepta sosirea ambasadorului, anca in acelasiu anu 1093., tramitte pe Ibrahimu Pasia (42) Beglerbegulu de Buda cu siese mii de ómeni intr'adjutoriulu lui Tököli, ordinandu totu odata lui Apafi, principelui Transilvaniei, a-si intrunú truppele cu cele din Ungari'a. Tököli intaritu cu aceste fortie ajutatórie, anca in acceasi véra occupa cetatile Cassovi'a, Eperies, Leucea, Leventa,

(42) *Ibrahimu Pasia*. Unu barbatu fórte eminente intre Turci, precumu in pace asiá si in bellu, in cátu elu cu dreptu cuventu se póte numera intre cei mai mari ómeni ai seclului scu. Primele probe de escellentele sale virtuti le-a datu in officulu de Kiahaia ce l-a purtatu sub marele Veziru Kioprili Mehemedu Pasia. De aci a fostu numitu Pasia de Aleppo sub Kioprili Achmedu Pasia, cu care impreuna a luat parte la oppugnatiunea Candiei, si i-a facutu mare servitiu intru regularea articulelor de capitulatiune a castellului. Dupa terminarea acestei espeditiuni, revoltandu-se Egiptia ni, a fostu trãmisu acolo spre a restitui pacea intre rebeli; si i-a succeşu de nu numai a supusu in scurtu timpú totu regatulu éraşi potestatiei ottomane si a restauratu pacea fara cã mai mica versare de sange, ci a redicatu anca si tributulu annuale péné la una-suta-cinci-dieci de pungi. Elu a sciutu prin tactulu seu intr'atátu se imblandiésca spiritele turbulente ale mai-mariloru din Egiptu, in cátu acolo, unde inainte de acést'a nici-unu Pasia n'a potutu scapá cu onóre din manile loru, asta-di gubernatorii potu traí in cea mai mare securitate. Prin faptele sale atãta reputatiune si stiina si-a castíगतu, in catu fú numitu Beglerbegu de Buda, unulu dintre cele mai importante gubernamente in imperiulu ottomanu. Ce ar' fi potutu face elu aici, déca Cara Mustafa Pasia, orbitu de pré marea incredere in puterea sa, nu i-ar' fi reieptatu tóte consiliurile, se cunósce in véderatu din propunerile si intentiunile sale, déca le comparamu cu rezultatulu. Unu istoricu turcu a descrisu fórte frumosu viéti'a lui, din care se vede, ca elu a fostu celu mai perfectu si mai escellente modellu alu tuturoru virtutiloru.

Lipce si Filek ; fiindu-cà garnisónele germane se retrageau cu voi'a si cu intentiunea de a se reservá mai bine pentru ocaziune mai favorabile , decâtu cá prin o dificile si infructuosa resistentia se se espuna periclului de a cadé in captivitate.

SULTANULU DECLARA PE TOKÖLI REGE ALU UNGARIEI

XLVIII. Dupa acestu fericitu inceputu , Turcii nu se mai indoiau cà espeditiunea va esi bine , si Sultanulu nu mai cunoscea margini, ci prin pasi'a de la Buda declarâ pe Tököli de rege alu Ungariei , si ordinâ tuturoru nobililoru Ungariei , cari mai remasessera anca fidei imperatului Germaniei, cá se se suppuna noului loru suveranu. Turcii mai atacara insul'a Schutt , dar' fara successulu doritu. Intr'aceea vezirulu tienea pe ambasadorulu imperiale cu falsa sperantia de pace , voindu prin acést'a, cá inamiculu se stea in asteptare si se nu se prepare la resistentia.

TURCII PROPUNU CONDITIUNI IMPOSSIBILI DE PACE

XLIX. In fine, candu a fostu pe deplinu informatu de progresele armeloru tóköliane, a chiamatu la sine pe Caprara cá se-i faca cunoscutu, cà Sultanulu nu voiesce a incheia pace cu imperatulu sub alte condituni, decâtu sub cele urmatórie : Se restituie regatulu Ungariei in statulu in care a fostu la anululu 1067 ; se respundia portei otomane unu tributulu annuale de cincî-sute mîi de florini ; se derime cetatile Leopoldopole si Gutta ; se restituie lui Tököli cetatile Neuttrashinta si Ecolt, dimpreuna cu insul'a Schutt, si fortarétia Muranu ; se dea amnestia generale Unguriloru, restituindu-le bunurile si tóte privilegiile loru. Lui Caprara nu-i dá man'a a primí aceste condituni in numele suveranului seu, ér' Sultanulu indata ce a intielesu cà imperatulu nu este aplicatu a le primí, a declaratulu bellu in contra lui, si a ordinaru a planta còda-de-calulu in publicu inaintea palatului in lun'a Sievvalu anululu Hegirei 1093.

A 1093

I. C. 1682

VEZIRULU PLÉCA CU ARMAT'A DIN CONSTANTINOPOLE

L. Câte-va dile in urma, Vezirulu acompaniatu de Mufti, de Cádileskieri si de toti ceilalti mai-mari, pléca cu mare pompa din Constantinopole, si-si iea calea spre Adrianopole, unde se determi-

nase a petrece iern'a si a se prepará pentru espeditiunea contra Germaniloru. Pe cale cam la una milla de la Constatinopole, intr'unu locu ce se numesce Cirpigi Ciari (43), se pune in campu cu scopu de a da soldatiloru ceva tempu de repaosu, cá apoi se-si póta mai bine continua calea pên' la Adrianopole.

PRESEMNE RELE PENTRU TURCI

LI. Chiar' in acea nópte se redicá o furtuna violenta, si unu ventu terribile mestecatu cu ploia si ghiagia, in câtu nime nu cutediá in totu campulu a se misca din locu ; si corturile pasiloru , si pavilionulu Sultanului, alu marelui veziru si alu lui Mufti au fostu tran-tite si sfarimate in bucati. Cinci dile dupa aceea fiindu campati aprópe de Silebri'a sub o culme la litorele mării, érase se redicá unu uraganu, si de pe munti versá unu torrente atâtu de mare, in câtu uu numai corturile, dar' si carale cu bagagiu, cai, vite, ba si soldatii au fostu inundati, séu rapediti cu torrentile in mare. Aceste duóe accidente petrecute asiá dicêndu mai sub murii Constatinopolei, au adusu in mare terróre pe Turci , cari prin superstitiunea loru sunt invetiati a judeca despre successulu intreprinderiloru loru dupa modulu cumu aceste-si ieau inceputulu.

DE ACI NUOE NEMULTIUMIRI INTRE SOLDATI

LII. Cei cari se oppusesera in secretu si de la inceputu acestei espeditiuni si o declarasera de injusta, acumu dupa aceste calamitati strigau iu publicu, ca ele nu suntu alta de câtu semne visibili ale resbunarei divine si ale mániei lui Dumnedieu asupra armeloru musulmane.

SULTANULU INSOÇIESCE PE VEZIRULU CONTRA BELGRADULUI

LIII. Dar' Sultanulu nu luá in consideratiune aceste strigate, ci le despretiul cá pe unele superstitiuni vulgare , ce nu sunt demne de nimile mari ; si lasandu a se repará daunele cauate prin ventu si

(43) *Cirpidgi Ciari*. Unu siesu fôrte largu afara de murii Constantinopolei , nu de parte de Davudu-Pasia. I s'a datu acestu nume, fiindu-ca muierile betrane ale musulmaniloru spala pans'a loru in riulu ce curge prin medi-loculu acelu siesu, si apoi o intindu pe iérba si o usca la sóre.

ploia , își continuă calea intentionată mai departe, și ajunsese la Adrianopole către finitul anulului 1093. Aici preste ierna a lasatu a se face preparatiunile bellice câte mai erau anca necesari, și in douăzeci-si-siepte ale lunii Rebiul-achir, anul Hegirei 1094., a plecatu cu toată armat'a spre Belgradu. Dar' pe cale 'si schimba propusulu si se ôprește la Hisargicu (44), urbe departată optu ôre de la Adrianopole.

A. 1094.

I. C. 1679.

DA COMAND'A MARELUI SEU VEZIRU SI SE INTORCE LA CONSTANTINOPOLE

LIV. Aici mai ieă odată in revista trupele sale, apoi da comand'a preste toată armat'a marelui seu Veziru Cara Mustafa Pasia și cu ea stindardulu lui Mahomedu (45), și lu provôca se se bata cu bravura contra inamiciloru Coranului, că asiă prin faptele sale se merite gloria și onôre eterna in acêsta lume, și paradisulu in cealaltă. Fa-

(44) *Hisargicu*. O cetate pe cale câtră Belgradu de la Adrianopole, in distanția cam de optu ôre de la acêsta. Nu are alta însemnatate, decātu că Sultanulu Mahomedu s'a opritu aici, candu s'a întreprinsu espeditiunea contra Viennei.

(45) *Stindardulu lui Mahomedu*. Este unu stindardu din metasa verde, lungu și lătu, dupa form'a carui-a se facu toate stindardele numite Sandgiacu. Crestinii tienu că l-ar' fi luatu de la Turci in batai'a-de la Vienn'a ; dar' sunt in mare errôre. Căci nu s'a auditu nici-odată că acestu stindardu se fia cadiautu candu-va in manile inamiciloru , de si a fostu casu candu mai toti căti au fostu in giurulu lui au cadiautu morti. Candu Sultanulu ori marele veziru are comand'a in persôna, stindardulu lui Mahomedu totdean'a trebuie se fia in campania, dar' nici-odată nu-lu ducu in bataia ; ci se lasa in castre in grigea lui Nakibul Estret, care, candu vede că victori'a inclina in partea inamica, elu celu dântăiu trebuie se care cu elu. Dar' la Vienn'a insusi Cara Mustafa Pasia a luatu cu sine acestu stindardu, și nu l-a lasatu din mana, pêne n'a vediuțu că este afara de totu pericolulu. Este elu ôre intr'adeveru stindardulu propriu alu lui Mahomedu, séu este altulu facutu dupa form'a aceluia : eu-nu potuse o sciu. Dar' fia ori-cum : atăta sta, ca acela pe care 'lu au acumu Turcii, este unu stindardu fôrte vechiu, și in multe locuri fôrte ruptu. Pentru aceea nici nu-lu desfacu de totu, temendu-se nu cumva ventulu se-lu spulbere in bucati ; ci ilu tienu infasiurat'u pre langa o lance, pêne candu armat'a ese din cetate, și apoi ilu presenta Sultanulu cu toată ceremoni'a usitata. Candu armat'a a adjunsu in cele d'antăiu castre, stindardulu se pune intr'unu scrinu auritu, unde se tiene și Coranulu și caputul lui Mahomedu ; dupa aceea mergendu mai departe, ilu punu pe o camila și-lu presenta Sultanulu séu marelui veziru. In cătu pentru înscripiunile și marcele lui, nu se vede alta pe elu, de cătu cuvântulu Alem, care se vede pe ver-vulu lancei. Se dice, că odeniôra era inscrișu pe elu Salavat-ulu, adeca profesiunea de credinția a mahomedaniloru, cu littere negre, dar' că timpulu a stêrsu aceste littere.

cându in modulu acesta tôte dispositiunile, s'a intorsu la Constantinopole, dupa ce 'si petrecu pe tóta calea cu venatuļu.

VEZIRULU TIENE UNU CONSILIU BELLICU GENERALU

L.V. Dupa plecarea Sultandului vezirulu trece Sav'a la Belgradu, si tóta armat'a de sub comand'a sa o duce la Essecu. Aici Emericu Tököli, pe care Turcii ilu pusera acumu de curându rege alu Ungariei, vine cu vre-o trei-sute de nobili unguri in castrele turcesci, vezirulu nu numai cà-lu^m primesce cu celu mai mare respectu, ci anca-lu onorédia cu cele mai pretiöse daruri. La câte-va dîle dupa aceea se tienu mare consiliu bellicu, la care marele veziru a convocatu pe toti cei mai de frunte officiaru ai armatei. Elu nu era obligatu a face acésta, fiindu-cà avea de la Sultanulu unu Chatisierifu, in virtutea carui-a avea deplina putere de a lucra in tôte dupa placerea sa. Dar' elu isi avea intentiunea sa cu acést'a procedere, adeca cá: prin acésta condescendtia si modestia a sa, se-si attraga affectiunea pasiloru sei, si se-i faca catu se póte mai dispusi a esecutá ordinile sale, de o parte; ér'de alt'a cá deca s'ar' intemplá vre-unu casu neprevediatu si contrariu mintiei sale, se nu se póta imputa lui, cà acelora cari au fostu auctorii planului.

TÖKÖLI 'SI DESCOPERE OPINIUNEA SA IN CONSILIULU BELLICU

L.VI. Tököli anca a fostu inviatu la consiliu, si cá omu, despre care se credea cà nimeni nu póte cunósce mai bine decâtu elu starea Germaniei, fù inviatu cá elu mai dântâu se-si redice vocea si se-si spuna opiniunea (46), cà de care parte ar' trebuí mai antaiu

(46) *Se-si spuna opiniunea.* Sciu cá cei mai multi scriitori crestini atribue obsidiunea Viennei consilierulu lui Tököli, si aducu argumete atátu de tari pentru opiniunea loru, in catu lectorii prè usioru s'ar' poté seduce cá se le créda. Cáci pentru ce se nu fia probabiie, ca unu rebellu, care avea intentiunea de a-si liberá patri'a de sub jugulu strainu, tôte midi-lócele le-a incercatu spre a-si immulti partid'a. si spre a resturna pe unu principe care tiadea a fi legitimulu domnu alu tieei? Si érasu, pentru ce se nu fia probabile, cà elu a datu aliatiloru sei consiliuri cari conveniau cu intentiunile sale? Dar' auctoritatea mai multoru mari barbati, pe cari i cunosc personalu, si cu cari amu avutu intime cunoscintie pre langa curtea ottomana, nu me lasa se me alaturu la acésta opiniune. Asiu poté se me provocu numai la Ainegi Solimanu Pasia, care facéndu-se Veziru, a aretatu in publicu si pen'la evidendtia innocentia lui Toköli; este inse altulu pe a carui marturisire eu punu celu mai mare

atacatu inamiculu ; si déca obsidiunea Viennei este a se întreprinde anca in acestu anu, séu ar' fi mái consultu a se amená pênê la anulu viitoriu ? Atunci Tököli dişe : « Invincibile veziru ! Care se lasa in in-
« treprinderi mari, acela pentru cá se póta reusi , are absoluta neces-
« sitate de trei lucruri : bani , ómeni si, mai pre susu de tóte , pru-
« dentia, care este dominatori'a a tóte actiunile. Banulu este neces-
« sariu pentru a incuragiá pe soldati si a corrupe pe straini ; ómenii
« pentru a bate pe inamicu, si a invinge tóte obstaculele ; prudenti'a
« pêntru-a moderá prè-marea ardóre de care sunt capabili ánimile
« eroice. Fóra prudentia s'au perdutu de multe-ori cele mai mari
« thesaure si cele mai tari puteri fara vre-unu resultatu bunu ; cu

pondu , si acesta este Hasnedar Ibrahîmu Pasia, mai antáiu thesaurariu sub Cara Mustafa Pasia, apoi Begu la o galera, dupa aceea ambassadoru extraordinariu alu portiei ottomane pre langa imperatulu Germaniei, si in urma guvernatore in Belgradu cu trei tuguri. Acesta a fostu de facia la tóte consultatiunile de pe acelu timp, si déca se lua vre-o decisiune secreta, vezirulu i-o descoperiá cá unui-a, catra care se portá cu cea mai mare stima, pentru mintea lui petrundietória, si pentru abilitatea lui in a da la momentu consiliuri. Pre candu eram anca in Constantinopole , ilu chiamamu de multe-ori in cas'a mea, si fiindu-cá totdeauna ilu imbiám cu câte unu pòcharu de vinu, care de si in secretu, i placea fórté multu, prin acést'a intr'atátu i castigasemu affectiunea, in cátu isi descoperi inaintea mea tóta anim'a sa. Odata la una ocaziune de acestea vorbiám cu elu in modu familiaru despre caderea si mórtea lui Cara Mustafa Pasia, si áuceamu, ca eu nu me potu destulu mira, cumu unu omu atátu de mare, care a portatu siepte ani officiuulu de mare veziru cu atáta gloria, a potutu se asculte de unu rebellu cá Tököli, care in urma nu avea mai mare bunavointia către o parte decâtu cátra alt'a ; cáci, dupa tóta probabilitatea, intentiunea lui nu era alt'a, de cátu cá sub pretextulu de amicitia si de servitiu se insiele pe curtea ottomana si se o irrite in contra Germaniloru, si apoi candu amendué aceste parti se voru fi storsu din tóte puterile loru, elu se se faca domnu absolutu in Ungari'a. Ibrahimu Pasia incepù-çu unu proverbiiu turcescu, si dişe . « *Eger Dinumuz airi, ise Allahumuz bir dur* ; adeca : De si nu avem un'a si aceási lege ; dar' avem numai unulu si a-
« celasiu Dumnedieu ; si pentru áceea trebuie se vorbim' adevverulu. Cei cari dicu cá
« Tököli a fostu motorulu acestei întreprinderi , acei-a ilu accusa pe nedreptu. Elu
« din partea mea şciu, cá elu nu numai cá a fostu in-coatra obsidiunei Viennei, dar'
« a si avutu pareri cu totulu oppuse, pe cari déca le urmá comandantele meu de
« atunci, nu era se causedie imperiului ottomanu o rusine atátu de mare, si nici elu
« nu-si perdea dignitatea si viét'i'a ». Parerile contrari, despre cari imi vorbiá Ibra-
hîmu Pasia cá le avea Tököli , sunt acelea ce le-amu espusu in textu. Totu aceste
cuvinte ale lui Ibrahimu le-amu auditu dupa aceea si din gur'a tui Toköli, care mi
se plangea. cá numai Maurocordatu inventase ac'ista calumnia, si indemnase pe Cara
Ibrahimu Pasia ca se-lu punu in prinsóre.

« prudentia inse adese ori cele mai mici armate au resturnatu im-
« periuri vaste; esemplu viu este imperiulu oliosmanu. La obiectulu
« despre care avemu se deliberamu asta-di, avemu necessitate nu-
« mai de prudentia; câci imperiulu ottomanu au adunatu unu thesa-
« uru atâtu de mare si truppe atâtu de multe, in câtu acestu faptu
« pare a fi mai mare decâtu insasi fam'a despre elu, care in casulu
« de faça si-a uitatu de insusirea sa si merita crediementu. Armat'a
« ottomana are inaintea sa duõe espeditiuni, amenduõe asemenea
« de gloriöse, dar' nu asemenea de usioru a lé esecutá, nici asemenea
« de avantajiose pentru imperiu: obsidiunea Viennei si cucerirea a
« întregu regatului Ungariei. Eu refusu obsidiunea Viennei si ceru cu-
« cerirea a întregu regatului Ungariei. Eu refusu obsidiunea Viennei,
« seu mai bine eu dicu, cà obsidiunea Viennei este de celu mai mare
« detrimentu pentru interesele imperiului ottomanu. Pôte fi cà ce-
« loru mai multi se va parè absurda acèsta opiniune a'mea, dar' nu va
« parè absurda acelora, cari cunoscu din fundamentu starea lucru-
« riloru in Europ'a, si credu cà nu va parè absurda nici acestei ilus-
« tre si sapiente adunari, inaintea carei-a din obedientia catra invi-
« cibilele veziru si din ordinulu seu amu venit se-mi spunu opi-
« niunea mea. Vienn'a este fôrte departe de frontarielu imperiului
« vostru; ea de si nu este atâtu de tare, in câtu se nu o póta
« cuceri eroismulu ottomanu, dar' se nu ve faceti illusiune cà
« s'ar' poté cuceri indata la primul atacu. Inainte de a ajunge
« acolo, voi trebue se treceti prin tier'a inamicului, care in cele
« mai multe locuri è aperata de castelle bine intarite, si ale ca-
« roru garnisóne in continuu ne voru molestá; si déca póte nu voru
« avé curagiulu de a esí in lupta deschisa cu armat'a vóstra, dara
« voru face escursiuni continue, pênê ce nu le veti cuprinde pe tóte.
« Si déca prin bravur'a garnisónei din Vienn'a, care precumu eu
« presupunu, va fi din cele mai tari, obsidiunea se va prolongí pe
« lungu timpu, atunci imperiulu ottomanu se va vedé espusu la mai
« funeste pericle, decâtu tóte câte i s'au intemplatu dela cucerirea
« Constantinoplei si dela stabilirea dominatiunei sale in occidente.
« Provisiunea pentru o armata atâtu de mare pe mai multe luni ina-
« inte, este impossibile de a o procurá dintr'odata; de multe-ori ini-

« micii o voru interceptá ; mai adese-ori voru despoia si carale vós-
« tre de transportu si prin incursiunile loru neasteptate voru debi-
« litá armat'a si o voru aduce la atáta estremeitate , in cátu séu va
« perí de fóme, séu va trebui se redice obsidiunea cu cele mai sim-
« titórie perderi si spre cea mai mare rusine. Dar' se punemu cá a-
« césta espeditiune va avé successu bunu, si Vienn'a se va suppune
« armelorú vóstre : in acestu casu eu prevediu, cá imperiulu vostru
« s'ar' incurcá intr'unu belluanca si mai periculosu ; déca nu cumu-
« va voi ați gasí de bine, a o perasí de buna voia ; ceea ce eu ane-
« voia credu cá ati face. Cáci nu trebuie se uitati, cá acésta cetate se
« considera de bulevardulu crestinatatiei, si indata ce ea ar' remané
« in man'a voastra , toti crestinii ar' crede cá religiunea lorú este
« cadíuta cu totul. Pentru aceea veti vedé, cá la prim'a fama des-
« pre obsidiune, toti principii cari professé dia crestinismulu, se voru
« asociá de siguru unii cu altii spre a o scapá de perire ; ei voru
« uita de certele lorú intestine si voru lua mesurile cele mai coes-
« pundietórie spre a impedecá progressulu victorieilorú vóstre. Re-
« gele Franciei este confederatulu vostru ; dar' se nu credeti cá
« confederatiunea lui ar' merge péné acolo, in cátu se suffere ester-
« minarea totale a religiunei crestine. Elu va lasa , si-i va paré bine
« cá imperatulu Germaniei se fia apesatu ; dar' nu cu alta inten-
« tiune, decátu numai pentru cá elu insusi se-si póta estinde domi-
« natiunea sa, si' pentru cá se-lu impedece se nu aiba putere de a-i
« stricá ; departe inse cá elu se dorésca a ve avé pe voi vecini, candu
« voi sunteti si mai tari si mai avuti. Principii germani, scimu cá de
« multe-ori refusa a dá adjutoriu imperatului, séu nu-lu adjuta asiá
« precumu in realitate ar' poté, pentru cá se temu cá imperatulu,
« crescendu-i puterea, ar' poté cu timpú se le atace chiar' libertatile
« lorú. Candu inse voru vedé ca tiergile lorú suntú espuse la periclu
« estremu, atunci isi voru uní cu totii tóte puterilelorú, pentru a si-
« le aperá si a se oppune intentiunilorú vóstre. Si mai multu, candu
« voru vedé ca nu mai este nici-o sperantia de scapare, si cá tierile
« lorú amerintiate nu le potú altmintere aperá : ei se voru suppune
« de buna voia regelui Franciei, si-lu voru declara de imperatu alu
« lorú ; si atunci, unindu acesta restulu Germanilorú cu armat'a pro-

« pria, eu me temu ca elu va fi cu multu mai formidabile decâtu
« cumu ve imaginati voi. Pentru aceea trebuie se fiti prevedietori; căci
« altminterea, pe candu ve veti adoperá a suprima pe unu inamicu
« mai debile, pe atunci ve veti crea pe unu altulu mai potente con-
« tra vóstra, si-i veti da armele in mana, fara cá se sciti. Asiá, in-
« vincibile Vezire!, déca veti considera aceste lucruri, si le veti pon-
« derá cu prudenti'a vóstra cunoscuta in tóta lumea, veti recunósce
« fórté claru, cátu de difficile si periculósa este acésta espeditiune;
« si chiar' din' acésta impregiurare poteti se ve întórceți cugetulu
« catra altu campu de actiuni bellice, unde braçiele ottomane si-ar'
« poté aretá valórea cu mai pucina perdere si cu mai multu folosu.
« Acestu campu este Ungari'a; unu regatu mare si fertile, care si
« pêné acumu a batutu de multe-ori armatele vóstre, si, ceea ce n'a
« polutu face anca nici-o alta tíera, v'a opritu duóe sutø de ani in
« victoriile vóstre; ér' acumu se suppose de buna voia legiloru
« vóstre, ba ve implóra cu totu adinsulu adjutoriulu vostru. Statu-
« rile acestui regatu in cea mai mare parte, urmédia stindardulu
« meu; ér' ceilalti pucini cari mai stau anca sub tiranni'a imperatu-
« lui Germaniei, nu astépta altu decâtu ocasiunea bine-venita, ca
« se arete cumu s'au saturatu da jugulu germanu. Dati-le acésta
« ocasiune, căci eu nu vedu pe ce alta cale ati poté face mai mare
« folosu imperiului ottomanu. Cugetati numai, cá déca veti suppose
« odata tóta Ungari'a si ve veti intari in ea, atunci nu veti mai da
« de nici-unu obstaclu, nu numai cá se suppuneti Vienn'a, cì ca se
« cuceriti tóta Germani'a intr'o singura espeditiune. Ungari'a ve va
« suppedita provisiune in abundantia, si curatíte odata garnisónele
« inimice din cale, provisiunea se va poté transporta cu securitate;
« si asiá Ungari'a ar' fi unu magazinu perpetuu sí securu pentru es-
« peditiunile vóstre, si ati poté porta bellulu ori unde voi ati voi.
« Dupa tóte aceste, déca-mi permetteti a me exprime liberu, apoi
« opiniunea mea este: cá pentru binele ottomanilorú nimicu nu
« póte fi mai folositoriu, decâtu cá ei totu anulu acesta se-lu între-
« buintieze intru a suppose regatulu Ungariei si a se intari in elu;
« a cuprinde fortaretiele ce sunt anca in manile Germaniloru, a le
« fortifica si a le provedè cu garnisóne si cu tóte provisiunile pe

« doi trei ani înainte, pentru ca se fia assecurate atâtu contra ini-
 « micului câtu sí contra fόμεi ; si mai pre susu de tôte, a-si atrage
 « affectiunea Unguriloru, si a-i intari in obedienti'a loru. Déca veti
 « începe cu mesurile aceste, io speru cà in iérn'a viitória voiu avé
 « cu mine o armata de mai bine de optu-dieci mii de ómeni din
 « compatriotii mei. In câtu pentru armat'a vóstra ce o vedu aci adu-
 « nata, eu credu cà nu profitati nimicu a o fatiga cu căli lungi si cu
 « obsidiuni infructuóse ; pentru aceea consiliulu meu este, ca ma-
 « rele veziru, déca va aflá si elu de bine, se se asiedie cu cea mai
 « mare parte a armatei langa Buda séu langa Belgradu, si prin pre-
 « senti'a sa se tiena in frênu pe rebelli, séu pe acei cari ar' denega
 « suppunerea loru ; ér' candu s'ar' areta inimiculu, se merge in con-
 « tra lui si se-lu bata ; si déca s'ar' retrage in cetati si castelle , a-
 « tunci se tramitta pe Tatari si alte truppe usióre in tierile vecine ,
 « Germani'a, Austri'a, Moravi'a, Bohemi'a si Silesi'a, cu ordinu es-
 « pressu de a devasta aceste tieri, de a nimici pretutindene bucatele
 « de pe campu, de a lua cu sine bucatele din magazine, séu, déca
 « acést'a n'ar' poté-o face , se le dea focu. Cu modulu acesta ar-
 « mat'a inimicului o veti resipi fara multa greutate si fara vre-unu
 « periclu, in câtu nu va fi in stare nici in estu anu nici in anulu
 « viitoriu se subsiste, lipsindu-i cu totulu bucatele. Déca vomu
 « face aceste, eu o repetu si stau bunu, ca intr'o singura campania
 « veti poté cuceri nu numai Vienn'a, ci imperiulu germanu intregu».

OPINIUNEA PASIALILORU PRINCIPALI

LVII. Asiá Tókóli. Elu in vorbirea sa se esprimá cu mai multa li-
 bertate decâtu cá se placa Vezirului, care fiindu-cà era prè incre-
 diutu in puterea sa, si cugetá la alte píanuri mari, asia nu potea se
 audia consiliurile salutari ale altora. De alta parte se temeá ; cà déca-
 isi va descoperi opiniunea in publicu, prin acést'a isi va instrainá i-
 nimele unguriloru, cari anca nu si-le castigase cu totulu, si apoi
 éra si prin acést'a ar' poté se devina suspectu chiar' inaintea Turci-
 loru ; deci elu isi ascunse desplacerea, si provocá pe ceilalti Pasi,
 cá se-si spuna si ei opiniunile loru. Se aflau presentii între ceilalti
 Pasi doi barbati eminenti si renumiti pentru servitiile loru mili-
 tari si pentru prudenti'a loru, cari aveau mare auctoritate in castrele

ottomane. Acesti-a erau Ibrahimu Pasia din Buda si Ahmedu Pasia (47), care era totodata si defterdaru séu mare-thesaurariu. Acestia vedeau in inim'a Vezirului si ghicéau in parte opiniunea lui ; si asiá fiindu-cà scieau cà vezirulu va fi pururea inamicu acelor a, cari s'ar' oppune intentiunei sale de a obsediá Vienn'a, de o parte, ér de alt'a fiindu-cà din discursulu lui Tököli au fostu convinsi despre periclulu la care este espusu imperiulu ottomanu prin acésta espeditiune : ei au respunsu in termini ambigui. «Trebue—disera ei—se « lasamu intieptiunei prè bine cunoscute a Vezirului, se decida, « déca este se portamu bellulu in contra Ungariei séu in contra Ger- « maniei. Déca credeti, cà stabilirea nóstra in Ungari'a merita, cá ar- « mat'a se se ocupe cu acést'a unu anu intregu, atunci Vezirulu nu « trebue se mérga mai departe decâtu pênè la Buda si se se asiedie « in apropiarea acestei cetati. In acestu casu armat'a s'ar' poté divide « in trei parti : un'a care se stea si se pazésca castrele ; ér' celelalte « duóe se faca escursiuni si devastari in tierile vecine ale inamicului, « se ocupe fortaretiele in Ungari'a, si dupa ce le-au ocupatu, se le « provéda cu garnisóne si se le fortifice in totu modulu. Impartiendu « armat'a nóstra, n'avemu de a ne teme de nici-unu periclu. Câci « nu se póte crede cá inimizii, cari nu numai cà nu sunt preparati, « dar' sunt cu totulu storsi prin bellulu francesu de acumu câti-va « ani, se póta acumu aduna nici cea mai mica armata ; séu déca ar « si poté, ea totusi nu va fi in stare se resiste nici la a patr'a parte « din armat'a ottomana. Ér' déca cugetati, cà obsidiunea Viennei este « de mai mare importantia, atunci prudenti'a ne dictédia se nu per- « demu timpulu cu obsidiunea altoru cetati, ca o armata atâtu de « mare precumu é a nóstra, se nu patia ceea ce à patitu armat'a lui « Solimanu Sultanulu, adeca cá apropiandu-se iérn'a, se fia necessari- « tata a rēdica obsidiunea fara nici-unu succesu reale. Cu unu cu- « ventu, soldatii trēbue dusi fara amenare la lupta, pentru cà ei « sunt acumu inferbentati si ardu de poft'a de a se bate cu inimi- « culu».

(47) *Ahmedu Pasia*. Acesta a fostu crescutu sub Kioprili Oglu, care mai tóte pasia-licurile din imperiu le-au implutu cu Chadari si oficiali devotati lui.

VEZIRULU ISI ASCUNDE PLANURILE SALE

LVIII. Cara Mustafa Pasia vedea că nici acești doi Pasi nu sunt în totu de parerea lui; asiá, pentru că se-si ascunda cu atât mai bine intentiunile sale atât dinaintea amiciloru câtu si a inamiciloru; se prefacù că apróba consiliulu lui Tököli, si dete ordinu că ármát'a se plece îndata spre Iaurinu; ér' pe ambasadorulu imperiale, pe care pênêacumu l-a purtatu cu sine si l-a tienutu cu vane sperantie de pace, l-a tramissu la Bud'a, că se nu póta fi martoru si observatore procederiloru sale.

TATARII SE UNESCU CU TURCII.

LIX. Chiar' pe acestu timpu vine Selimu Ghirai, Chanulu Tatariloru, cu trupele sale în castrele ottomane, unde a fostu primitu de catre Vezirulu cu cea mai mare si ne-mai-usitata onóre; i darui vestmentu superbu de hermelinu, o catafracta (48), si o sabia ornata cu diamante si alte pietre scumpe.

VEZIRULU INDUPLECA PE IENICERI PENTRU OBSIDIUNEA VIENNEI.

LX. Avendu acumu adunate tóte trupele ce le asteptá, Vezirulu pléca spre Iaurinu, si catre finitulu lui Gemaziul-ochir trece preste fluviulu Iaurinu, dupa ce soldatii unguri, cari erau insarcinati cu pazirea trecerei preste elu, si-au perasitu cu rusine posturile lor (49), si se asiedia chiar' sub murii cetatiei Iaurinu. Abiá inse incepuse a face siantiurile si a bate murii, candu si vinu spionii sei cu scirea, ca imperatulu Leopoldu a fugitu din Vienn'a la Lintiu; cá acolo tóte sunt în cea mai mare disordine; ca murii cetatei sunt în stare ruinata; cá garnisón'a é pucina si spaimantata; cá armamentariile si magazinele sunt góle, nu este nici munitiune nici provisiune; si cá locitorii sunt diumetate morti de frie'a Turciloru. Acésta scire incuragiá pe Vezirulu spre a-si persecuta intentiunea sa; dar' acumu isi face altu planu, cá se stórca invoirea celorlalti generali. Mai ân-

(48) Cuirassa. Brustharnisch. Armatura de peptu. *Tr. Rom.*

(49) *Posturile lor.* Unii dicu că comitele Buddan a comisu tradarca de a lasatu liberu trecere Turciloru. Dar' acésta crima nu s'a constatatú nici-odata, si asiá ma' bine lasu si eu totu lucrulu în dubietate, decâtu se me pronuntiu fara a avé prob suficiente.

tâiu se încercă a castiga prin diferite apucaturi pe Ieniceri , si prin anumite persoane le face promissiunea, că deca se voru declară că voiescu a întreprinde acésta espeditiune si voru insiste la acést'a, átunci nu numai că le va dá onóre mai mare si soldu mai bunudar' le va dá voia de a spoliá toti thesaurii Germaniei, despre cari se supunea că sunt depusi si se conserva in Vienn'a. Dupa aceea trase in partea sa pe Aga Ieniceriloru prin promissiuni de munti de aur si prin diverse preteste magulitórie. Aceste apucaturi isi avura effectulu si asupr'a lui Kulkiahaha (50), si a celorulalti Ogiac Agalari (51); asiá in câtu Ienicerii au inceputu in urmá a strigá in publicu, că puterile imperiului ottomanu se consuma fara nici-unu scopu in obsidiunea unei localitati de nimica, si că aici se perde numai timpul, in care s'ar' poté cucerí capital'a Germaniei , acésta rivala a Constantinopolei, si locu de scapare alu tuturoru Ghiauriloru. Vezirulu , candu a vediutu că ajunsse lucrulu péné la atát'a, a chiamatu la sine pe Pasialii cei mai de capetenia, si informandu-i despre cele ce striga Ienicerii, li-a cerutu se-si spuna opiniunea : deca este óre consultu a satisfice dorinti'a Ieniceriloru , ori că este mai consultu a amená acésta importanta affacere péné la espeditiunea anului viitoriu?

PASIALII SI TÖKÖLI SE INCERCA SE ABATA PE VEZIRULU DELA IDE'A SA.

LXI. Vediendu Pasii că vezirulu stá in cumpene, nu mai ascunsera

(50) *Kulkiahaha*. Locotenentu militiei preste totu , si primulu dupa Ag'a Ieniceriloru, ba anca mai mare decâtu acesta in divanulu imperiale. Elu pórtá registrulu despre Ieniceri si despre tóta ceaalalta infanteria turcésca ; de la elu trebe se ésa ordinulu , candu vre-unu regimentu de Ieniceri are se mérga undeva in garnisóna , elu impartasiesce cu Ag'a alu seu tóte lucrurile ce atingu pe Ieniceri, si se ingrisesce despre ele : pentru aceea puterea lui este fórte mare asupr'a acestoru truppe.

(51) *Odgiacu Agalari*. Sub acestu nume comunu se intielegu toti acei-a, cari au comand'a asupr'a unui intregu corpu de Ieniceri , precumu é Kulkiahaha , Sagardgi Basi (*), Samsondgi Basi (**), si asiá mai departe toti Buluk Agalari(***) , cari au celu puçinu unu regimentu sub comand'a propria.

(*) Insémna proprie câneriu , intendante de canii de venatu ; dar' in casu de bataia insémna generalu-intendante. *Tr. Germ.*

(**) Intendante asupra zevodiloru séu caniloru anglezesci , aci inse insémna comandante. *Tr. Germ.*

(***) Capi de turme. *Tr. Germ.*

nimicu, cî se declarara resoluti si in unanimitate contra obsidiunei Viennei. Adevèratu — dîsera ei — cî nu trebuie lasata in manile inamicului o cetate, care nu numai cî este usioru de a o cuceri, dar' anca ne deschide port'a pentru cucerirea Germaniei intregi; nu trebuie inse de alta parte se intreprindemu unu lucru, de la care potemu astepta folosu pucinu si din contra dauna fôrte mare. Tököli anca, mai multu de cîtu toti, s'a oppusu si a vorbitu contra obsidiunei Viennei, din cauza cî elu vedea bine, cî dîca vezirulu va impresora Vienn'a, atunci voru disparé tôte sperantiele sale la tronulu Ungariei, pentru aceea dîse Vezirului, cî nimicu nu pôte fi mai prejudiciosu interesselu ottomane, decîtu dîca persiste in intentiunea sa de a obsedia Vienn'a si a lasa Ungari'a; cîci acestu poporu chiar' acumu cu trecerea din urma preste fluviulu Iaurinu, si-a aretatu pênê la evidentiã aversiunea sa façie cu jugulu germanu, si inclinatiunea sa de e se suppone victoriosulu turcu.

PASII SE SUPPUNU IN URMA AUTORITATEI VEZIRULUI SI PLÉCA ASUPR'A VIENNEI

LXII. In urma Vezirulu, vedindu ca cu vorbele sale nu pôte face nimicu, impatiantu de atîta traganare, scôte si le areta Chatierifulu Sultanului, prin care-i era data comand'a cu putere absoluta asupr'a a tóta armata, si instituitu arbitru suveranu de pace ori resbellu. Pasii, vedindu acestu decretu, plecara capulu, si promisera, mai multu din ôrba obedientia decîtu din libera vointia, a urma ordinele dictatorului loru. Consiliulu bellicu se dissólva, armat'a se ridica din castre, si se lasa indereptu numai unu corpu micu de trupe sub comand'a lui Kior Hussein Pasia (52) pentru a tiené blocatu Jaurinulu; celelalte truppe pléca tôte cu cea mai mare graba spre Vienn'a. Pe cale au prinsu bagagiurile mai multoru oficiari imperiali, cari se oprissera in cale pentru difficultatea comu-

(52) *Kior Hussein Pasia*. Barbatu fôrte renumitu intre Turci pentru curagiulu si experienti'a sa. I s'a datu acestu nume sîu pentru-cî avea numai unu ochiu, sîu pentru-cî avea ceva defectu la unu ochiu. Cîci Kior (*) in limb'a persiana si turcésca insemna unulu care è orbu, sîu care are numai unu ochiu.

(*) Chioru in limb'a romana insemna unulu care de unu ochiu sîu de atînduo se uita curmedisiu. De aci proverbiulu: Cu unu ochiu la pane, cu celalaltu la slana. *Tr. Rom.*

nicatiunei ; au uccisu pe soldatii cari insoǎiau transportulu cu bagagiulu ; si apoi au petrunsu in tiér'a inamicului , facéndu o multime de captivi , si luandu-i cu sine , in urma apparù inaintea Viennei in optu-spre-diece ale lunei Gemaziulu-ochir anulu Hegirei 1094.

OBSIDIUNEA VIENNEI

LXIII. După cè s'au pusu in corturi , au facutu siantiuri si tóte preparativele necesare pentru obsidiune , Vézirulu in scurtu timpu ocupa intariturile esteriore ; derima murii cu tunurile si minele sale , si da assaltu asupra cetatiei cu atâta vigóre , in câtu , pe langa tóte cà garnisón'a adjutata de cetatieni se luptá cu bravura pentru religiunea si patri'a loru , si totu pasiulu de terrenu ilu disputá inamicului , totusi , dupa cea mai mare probabilitate cetatea ar' fi fostu in curendu cucerita , déca Vezirulu continuà obsidiunea cu acea vigóre , cu care o a inceputu . Dará arbitruulu supremu alu fortunei avù pietate de sórtea crestinatatiei , si a venitu pe neasteptate a dá adjutori nefericitei Germanie ; si cá se arate cà póte din necasu se scóta la bine , a datu in mintea vezirului (omu altminterea cu multa prudentia si esperentia) acelu cugetu absurd , dè a crediutu cà va fi in interessulu seu a prelunghi obsidiunea . Elu credea tare si vertosu , cà déca , precumu amu disu , a ocupatu cu facilitate intariturile esteriore , va poté ocupa in scurtu timpu si cetatea ; in asta credintia a scrisu Sultanului , cà in cate-va dile i va tramitte chieile Viennei .

VEZIRULU ASPIRA LA IMPERIULU DIN OCCIDENTU

LXIV. Acésta sperantia i irritá ambitiunea , si orbitu de cugetarea , cà nime nu póte se aiba putere mai mare decâtu elu , veni la ide'a extravaganta , cà elu ar' fi in stare de a se scutura d' sub potestatea ottomana , si dupa cucerirea capitalei Germaniei , a funda unu imperiu musulmanu in Occidentu , care se fia in stare a disputá prioritatea celui din Orientu ; dupa aceea punendu-si Sorgudgiulu (53) , sesi dea titlulu de Sultanu alu Viennei si alu Germaniei . Elu credea cà

(53) *Sorgudgiulu*. Este o forma de crèsta preparata din pene pretiose si ornata cu pietre scumpe . Se pune in turbanu , seu cá semnu de potestate suprema , séu spre a areta ca celu ce o pórtá , face parte din divanulu Sultanului . De aci chiar'si Clausi

de Sultanulu, nu are de a se teme nemicu, fiindu ca tóte truppele cele bine disciplinate ale imperiului ottomanu erau sub comand'a sa, si pentru Sultanulu Mahomedu va fi cu greu déca nu chiar' imposibile de a aduná si a-i oppune o armata assemenea de numerósa, cá se nu dicemu assemenea de curagiósa. De imperatulu Germaniei i se pareá cá are anca si mai puçinu de a se teme, fiindu-ca sperá ca mai curendu va ocupa elu Vienn'a, decátu-ar' poté adunge truppele ce imperatulu le asteptá din Poloni'a ; si acést'a o credea cu atátu mai tare, cu cátu cunoscea. cá Polonii sunt fórté tarçivi in dispositiunile loru. Afara de acestea, elu adusese cu sine o multime mare de thesauru, adeca atátu alu seu propriu, cátu si alu Sultanului, si cugetá se-lu mai immultiésca cu thesaurii principiloru germani, despre cari elu presuppunea cá sunt depusi si se conserva in cetatea de sub obsidiune. Apoi sciá, cá Pasiu si alti gubernatori ai castelleloru din Ungari'a (cari cei mai multi erau creaturele sale, si pe cari elu cá veziru in cursu de siepte ani i-au pusu in functiuni) voru trece in partea lui ; si credea ca acesti-a nu voru face nici-o pedeca inaintarei sale la demnitatea de Sultanu. Nu era altulu acumu de castigatu, decátu Ibrahimu Pasia, beglerbegulu de Buda, barbatu de mare auctoritate nu numai in Ungari'a, dar' chiar' si inaintea armatei intregi, si tot o data supremu comandante alu Ienicieriloru si Spahiiloru. Spre a-lu castiga pe acesta, se assecurá mai ántáiu prin promissiuni si daruri pretióse despre toti acei-a, despre cari sciá cá au ceva influentia la

precumu si Ghieduki Agalarii(*) pórta Sorgudgiu, dar' de o specie inferióre. Cá semnu alu potestatiei regali ilu pórta Sultanulu si cei trei gubernatori, adeca Pasia din Égiptu, si celu din Bagdadu(**), éra inainte de acést'a si celu din Bud'a. Sultanii in semnulu potestatiei loru supreme asupra celoru trei regate, adeca Greci'a, Egiptulu si Ungari'a, portau trei Sorgudgiuri, unulu in drépt'a, altulu in stang'a, si alu treilea in fruntea turbanului, tóte aternate cu o mica si frumósa legatura. Dupa ce au perdutu Ungari'a, au conservatu si mai departe pe alu treilea Sorgudgiu, dar' acumu cá semnu alu potestatiei loru asupr'a regatului Bagdadu. Cei trei gubernatori memorati mai in susu portau numai unu Sorgudgiu in partea stanga a turbanului. Afara de acést'a, Pasi'a din Egiptu e onoratu de cátra locuitori (dar' nu si la curte) cu titulu de Sultanu, fiindu-cá in limb'a arabica, care se vorbesce de comuna in Egiptu, cuventulu Sultanu inséмна domnu séu principe.

(*) Insemna : Comandante-generalu. *Tr. Germ.*

(**) Adeca : Babiloni'a. *Tr. Rom.*

armata : ér' lui Ibrahimu Pasia i promitte regatulu Ungariei pe vié'tia ebedi (54), cu acelu beneficiu, cà tóte provincieles ce se tienu de acestu regatu se voru impartì între Spahii in forma de Timar (55), ér' in cetati si sate se va asiedia tóta armat'a ca colonia nóua, dupa ce vechii locuitori voru fi séu alungati séu facuti sclavi. Pentru sine

(54) *Ebedi*. Insémna proprie pentru totudean'a, séu : pentru tóta vié'ti'a unui omu. De aci cu acestu nume se numescu tóte privilegiurile date de Sultanulu pentru totu-de-a-un'a vre unui Veziru, Pasia séu Principe, cari in casuri de acestea se distingu cu numele Teebeden. Assemenea privilegiu a fostu Chatisierifulu despre care dicu scriitorii crestini cà l-a datu Mahomedu IV. lui Cara Mustafa Pasia si prin care acesta fusese scutitu pe tóta vié'ti'a de pedéps'a mortiei. Dar' acesti scriitori nu sciu ca Sultanulu da asemenea Chatisierifu tuturoru, anca si acelora, cari trei dîle dupa numirea loru de veziru au fostu puniti cu mórte ; cá-ci in Chatisierifu totdeauna se pune conditiunea : *Eger her Chidmetumuze sedachat ve Isticamelde o-lurse* : adeca : « Déca tu (*) in tóte si in ori-ce servitiu te vei purta cu credintia s'obedientia càtra noi ». De aci urmédia, cà cei caroru se da asemenea Chatisierifu, nu sunt nici de cumu mai securi in onórea, averea si vié'ti'a loru, decátu ori care altulu. De altminterea Vezirii nu se punescu cu mórte, decátu numai in casulu, candu in modu reale séu pretinsu au lipsitu de la credintia si obedientia datorita Sultanului. Unu asemenea Chatisierifu s'a datu si lui Constantinu Brancovanu, de memoria fericita, principe alu Romaniei. Acesta adeca, dupa ce adjunse la domnia prin midi-locirea Cantacuziniloru, nu numai cà a lucratu pentru debilitarea puterei acestora, dar' cu summe mari de bani si cu alte maiestrii a reusitu a obtiené si elu dela Sultanulu Achmetu unu asemenea documentu de privilegiu. Dar' câtu de puçinu i-a folositu acela, se póte vedé din aceea ce s'a intemplatu pe timpulu meu in Constantinopole. Adecu, nu numai cà a fostu despoiatu de principatulu seu, dar' a fostu strangulatu in piati'a publica dimpreuna cu patru fii ai sei. Si acésta, nu din alta cauza, decátu pentru cà a primitu dela imperatulu Germaniei titlulu de principe imperiale, si dela tiarulu Russeiei ordinulu Stlui Andreiu, si pentru cà ar'fi statu in correspondintia cu ei. Cáci, cà affectiunea ce p'etindea Brancovanu cà o are pentru crestini, n'a fostu reale, s'a potutu vedé fórte claru in duóe espeditiuni. Mai ántáiu a fostu in anulu 1690., candu elu aretase Turciloru calea preste muntii din Romani'a in Transilvani'a, cale péné atunci necunoscuta, si prin acést'a a facutu de Heusler cu armat'a sa a fostu taiatu in bucati ; cáci acesta basandu-se pe credintia lui Brancovanu, se pusese in castre cu patru mii de Germani la piclórele muntelui, unde se credea in tóta securitatea. A duo'a óra a fostu la anulu 1711., candu prin promissiuunile sale lingusitorie a trasu pe Petru, tiarulu Russeiei, in Moldov'a, si apoi i-a refusat in publicu ori-ce provisiune si ori-ce assistentia.

(55) *Timar*. Timar Spahi, sânt nobilii si vechii Spahi, caror'a in locu de solda se dau sate in tierile suppose imperiului ottomanu. Ei sunt obligati, cà in proportiune cu veniturile loru, se duca cu sine celu puçinu trei sclavi la bataia.

(*) Catra care suna Chatisierifulu. *Tr. Rom.*

isi reserva sub titlu de Sultanu , tóta Germani'a péné la marginile Fránciei, Transilvani'a si Poloni'a, pe cari este resolutu a le cuceri in anulu urmatoriu sêu celu puçinu a le face tributarie.

IMPERATULU GERMANIEI CERE ADJUTORIU DE LA POLONI

LXV. Dar' se lasamu pe Vezirulu cu ideile si proiectele sale in castrele de la Vien'a, si se vedemu ce mesuri ieau crestinii, pentru a alungá pe inamicu. Péné candu contele Caprara asteptá in vanu la Constantinopole dupa confirmarea tractatului de pace , péné atunci celalaltu ambasadoru alu imperatului germanu la Poloni a fostu mai fericitu in negociatiunile sale. Periclulu communu, ori esortatiunile si promissiunile Papei, au desteptatu pe staturile regatului Poloniei si se unira atátu de tare intre sine, in câtu complanandu ori sepunendu tóte discordiile loru intestine, au decisu in unánimitate a forma o armata buna si a se oppune cu ea inamicului crestinatatiei inainte de ce acesta ar' compleni ruin'a Germaniei si a Poloniei. Asiá s'a incheiatu fara multa greutate confederatiune între Leopoldu si Ioanu Sobieski, alu carei artichu principale era ca : déca inamiculu ar' impresora capital'a ori carui dintre aceste duõe popóra confederate, atunci amenduoi principii sunt detori se mérga in persóna cu tóta armat'a loru pentru a o liberá.

DUCELE DE LORENA IMPRESOARA CETATEA UIVAR

LXVI. Assecuratu imperatulu din acésta parte, numi in anulu urmatoriu pe ducele Carolu de Lotaringia generalu supremu preste tóta armat'a sa ; si indata ce audi cá Turcii au declaratú bellu contra lui in modu usitatu la Constantinopole, nu a intardiatu a dá ordinu ducelui ca se mérga in Ungari'a cu câte truppe avé adunate, si inainte de ce ar' poté se adjoinga pe Turci , se ocupe câte-va castelle cari se servésca de bulevarde pentru Germani'a. Ducele pentru a nu lipsi detorintiei sale de generalu prudente si valorosu , se adoperá mai ántáiu a ocupa Strigoniulu, despre a carui garnisóna audise ca è fórté debile. Dar' intielegéndu cá mai multe mii de Tatarsi din Uivar au intratu in cetate , a datu focu podului , care serviá de comunicatiune între aceste duõe cetati ; apoi in siepte ale lunei Gemaziul-

evvel (56) incungiurá Uivarulu de tóte partile. Lupt'a a tienutu optu dile cu egala bravura, dar' nu cu egalu successu. Cáci audindu 'ducele că vezirulu vine de catra Belgradu cu armata considerabile in contra lui, de si avea mare sperantia că in scurtu timpu ar' poté cuceri cetatea, totusi se retrase si in patru-spre-diece ale aceleiasi luni ridicându obsidiunea, intari garnisóna din Vien'a cu cate-va regimente, éra cu restulu armatei se puse in castre in apropierea acestei cetati la confiniile Ungariei si ale Austriei, pentru că in casu de necesitate se póta veni intr'adjutoriu la amendóue tierile, si se astepte in securitate armat'a Poloniloru si a celorlalti principii.

IMPERATULU GERMANIEI SE DEPARTA DIN VIEN'A LA LINTIU

LXVII. Leopoldu audiendu că truppele sale au esitu din Ungari'a si că Turcii se prepara pentru obsidiunea Viennei, nu se credea destulu de siguru între murii acestei cetati, si a insarcinatu cu aperarea cetatiei pe contele Stahremberg, barbatu de o integritate probata, de valóre si prudentia cunoscuta, ér' elu s'a retrasu la Lintiu, urbe situata din susu de Vienn'a langa Dunare, si de aici a transmis scrisori catra toti principii vecini, chiamandu-i intr'adjutoriu.

AVARIT'A VEZIRULUI, RUIN'A SOLDATIILORU

LXVIII. Intr'aceea vezirulu continuá obsidiunea Viennei, dara nu dupa regulele artei belice, nici dupe cumu cerea prudenti'a, ci dupe capritiulu si imaginatiunea sa vana. Elu era tare convinsu ca cetatea nu póte se scape din manile sale; asiá nu voiá se lase a o inchiide cu blocada din tóte partile, nici soldatiloru nu le permittea a face unu atacu generalu si a petrunde prin sparturi cu o valóre egale din tóta partea, cí le ordiná a face in tóte dilele assalturi in mici despartieminte, cá asiá garnisón'a stórsa prin veghiare continua si prin perderea omeniloru sei, in urma se fia necessitata a preda cetatea. Ienicierii, cari nu cunoseau intentiunile vezirului, incepura a se plange in publicu asupr'a acestei procederi, si strigara dicéndu ca din imprudenti'a generalului loru mai multe mii de soldati otomani au peritu prin aceste mici assalte, decâtu ar' fi cadiautu deodata

(56) Dupa traductorulu germanu. Traductorii anglesú si francesu inse punu lun'a Gemaziul-ochir. *Tr. Rom.*

la unu assaltu generale alu armatei întregi. Candu s'au denuntiatu vezirului cele ce se vorbiau între soldati, atunci ca omu lipsitu de prudentia, si-a vendutu o parte din secretulu intentiuniloru sale, câci éca ce dise denuntiatoriloru : «Nu potu de asta-data se me invoiescu cu cererea soldatiloru, fiindu-cà sciu de siguru, cà este thesauru fôrte multu în cetate, si nu e consultu, ba amu lucra contra ordiniloru Sultanului, déca amu lasa acelu thesauru prêda soldatiloru » Apoi pentru cá nu cumva soldatii se între în cetate si în prim'a loru ardóre se puna man'a pe acelu pretinsu thesauru, a emissu o proclamatiune, prin care a publicatu la tóta armat'a, cà dupa ce vre-o truppa ottomana va fi penetratu si trecutu preste murii cetatiei, aceea numai de câtu se stea pe locu, se faca siantiuri pentru aপরera sa, si nici-de-cumu se nu cutedie a inainta mai departe séu a intra în vre-o casa, pênê nu va veni elu însusi în persóna se le dea ordinu mai departe. În urma, pentru cá se se assecuru în contra a ori-ce inconvenientu, adeca fiindu-cà se temea, ca dupa cucerirea cetatiei va simti lipsa în bucate, si din acésta cauza va fi necesitatu séu a-si schimba intentiunea séu a amená esecutarea ei, asiá a începutu a impartii soldatiloru numai câte puçinu din victualii, de care avea în abundantia, dicându, cà o mare parte din provisiuni trebe rezervata pentru acele truppe, care dupa cucerirea cetatiei voru trebuí se remana aici cá garnisóna. Într'aceea, tôte provisiunile ce le asteptá din Ungari'a, au fostu interceptate de garnisónele din Posionu, Iaurinu si Comornu, chiar' precumu Tököli o prédise acést'a Vezirului. În aceste impregiurari, nu numai cà obsidiunea Vienei a întârriatu si s'a prolongitu preste asteptare, dar' s'a escatu o scumpete atâtu de mare, în câtu diece drachme de pâne, si acésta fara sare, se plateá cu unu Rub (57), si pretiulu celor-lalte mancari si beuture crescea în proportiunea pretiului panei, lucru ce înainte de acést'a nu s'a mai auditu în castrele turcesci (58).

(57) *Rub*. Este a patr'a parte d'intr'unu leu, precumu Tult este a trei'a parte.

(58) *Nu s'a mai auditu în castrele turcesci*. Turcii pórta o grige particulare, cá soldatii loru se aiba provisiune în abundantia. Cáci Ienicierii înainte de a intra pe teritoriulu inamicului, poftescu cá în tóta diu'a se aiba pâne prospeta, si nici nu se uita séu nici nu iau în mana pana cópta de dóue-ori, séu cópta numai cu o di mai înainte. Si déca n'au pane móle în tóta diu'a séu nu-si capeta regulatu în tôte dilele

TURCII TRAMISI DUPA PROVISIUNE REMANU BATUTI DE TRUPPELE IMPERIALI

LXIX. Vezirulu pentru a remediá acestu reu inainte de a erumpe seditiune in armata din caus'a fómetei, a tramisu pre unu Pasia cu duóe-dieci de mii de ómeni intr'ajutoriu lui Tököli, ordinandu-i a attacá cu tóta puterea Posionulu, fiindu-ca acésta cetate era mai pucinu capabile decâtu celelalte in Ungari'a de a resiste atacului; apoi a ingrigí cá provisiunile si munitiunile rezervate in Buda, se

portiuena loru de carne, untu si oreziu, capitanfi loru nu sput in stare se-i retiena dela revolta. Pentru aceca Turcii spre a preveni o scumpete, éca ce dispositiuni facu. Alegu unu omu de onestate probata, i punu unu Caftanu, si-lu facu Mubaiedgi, séu intendante asupra victualieloru. Acestui-a ii spunu, cáta provisiune este necesaria pentru atáti omeni si pe atáte luni. Dupa áceea, cu siese luni inainte de a aduce provisiunile in magazine, iau din thesaurulu publicu o anumita summa de bani, pentru a le procura cu pretiulu fixatu prin ordinu de la Sultanulu, dupa cumu adeca anulu é mai bunu séu mai reu. Apoi chiama pe Cassab Bashi, séu primulu macellariu, si-i ordina a procura atáte oi si atáti boi pentru espeditiunea ce are se urmedie, si-i platescu indata pretiulu de thesaurulu publicu. Acesti duoi intreprindietori dupa ce primescu banii, isi tramitu pe omenii loru in Moldavi'a, Romani'a, Dobrudgi'a, Budgiacu, Crimea tatarica, si in celelalte provincii ale Rumeliei, si lasa de cumpara vite si alte provisiuni, cari tóte apoi le trasportá in magazinele preparate pentru acestu scopu. Intreprindietorii si toti ómenii loru sunt respundietori cu viétii'a, déca n'aru implini obligamentulu loru la terminu. Candu este a se incepe espeditiunea bellica, Sultanulu tramite ordinu in tóte tierile imperiului, cá se adune cai, boi si camile, cu cari se póta transporta victualiiile. Pe territoriulu inimicului, unde nu se potu face magazine, este obligatu Mubaiedgi a transporta in castre provisiuni pe atáte luni, pe cáte se crede necessariu. Afara de aceste provisiuni ce le procura Mubaiedgi, Sultanulu din partea sa anca da unu contingentu annuale, numitu Uzur (*), care se stringe din decime din totu imperiulu. Provinciile mai departate platescu aceste decime in bani; cele mai apropiate inse tramittu in castre gráu si ordiu; cáci turcii nu voiescu nici a primi nici a manca alte bucate. Provisiunile ací mentionate sunt numai pentru Jeniceri. Pasii si Spahii sunt obligati a-si procura ei insii provisiunile loru, éra Sultanulu nu le da nimicu, de cátu numai cate-va cara pentru transportu. Asia sau tramitu ei insii pe ómenii loru cá se le cumpere bucate, séu déca stau bine si sunt amici cu Mubaiedgi, ilu róga prin epistole, cá se procure si loru cele necesarie. Banii, in pretiulu fixatu de Sultanulu, ii platescu lui Mubaiedgi prin Capu-Kiuhaia loru, de care si pasii si Spahii trebe se aiba câte unulu in Constantinopole. Cu modulu acesta, liindu-cá fiecare trebe se se provéda elu insusi cu victualii, este abiá si nici abiá possibile, cá in castrele turcesci se lin scumpete ori fómete.

(*) Pismetu, pesmetu. *Tr. Rom.*

se transpórte în castrele ottomane de la Vienna. Dar' nici acestu planu nu i-a succésu, séu, pentru-ca nu s'a púsu in lucrare cu des-tula prudentia, ori ca a fostu descoperitu inainte de timpu. Cáci, ducele Carolu de Lottaringia, indata ce a fostu informatu de planulu Vezirului, a tramissu vre-o câte-va regimente sub comand'a principelui Ludovicu de Badenu spre a se oppune Turciloru mergători asupr'a Posionului. Truppele germane au datu mai atâtaiu de Tóköli si lasandu-se cu acesta in lupta, in câte-va minute l-au batutu si i-au respítu tóte truppele unguresi. Dupa aceea au attacatu pe Turci, cari vediendu perderea Unguriloru, de atáta terróre au fostu cuprinsi, in cátu dupa pucina lupta au prinsu fug'a, lasandu pe campulu de bataia una miie de morti, altii mai multi captivati, si o miie de cára incarcate cu provisiune si munitiuni au cadiutu préda in manile invingătoriloru.

MURMURU IN CASTRELE TURCESCI

LXX. Acésta perdere era nu numai unu presagiu, dar' ancá si cas-us'a nu cea mai mica a unei calamitati mai mari, ce avea se cada asupr'a armatei ottomane. Ienicerii, cari pêne acumu s'au batutu cu atáta bravura si au alungatu pe inamicu din fortificatiunile sale cu atáta vigóre, vediendu ca li se detrage provisiunea, si ca truppele cari au fostu tramise dupa carale incarcate (dupa cari asteptau cu atáta impatientia) au remasu batute si distruse, acesti Ieniceri incepura a murmura si a striga susu si tare, cá ei au venitu aici a se luptá nu in contra fómei, ci in contra inamicului. Dar' ei nu s'au indestulitu numai a striga si a se plange de lips'a ce o simtiau, ci au inceputu a fi neglijenti intru implinirea detorintiei lorú, si garnisónei, care era acumu redusa la estremu, i-au lasatu timpu si oca-siune de a-si relua curagiulu si a repara spaturile muriloru ruinati. Obstinatiunea vezirului si dificultatile obsidiunei descuragiasera acumu de mai nainte nu numai pe soldati, ci si pe officieri si comandanti, in cátu acestia nu mai cautau ca ce este mai folositoriu pentru caus'a lorú, ci numai cá nisce mercenari impliniau aceea ce li se demandá. Si este aprópe minune cá armat'a imperiale nu i-a surprinsu si nimicitu cu totulú; ceea ce se si intemplá, déca din feri-

care nu prindeau pe unu curiru alu inamicului, care le deschise ochii si le aretâ periclulu la care sunt espusi. Dar' indolenti'a prinsese radecini cu multu mai afundu in inimele soldatiloru, decâtu că se-i fi mai potutu imbarbata la una lupta de la care depindea sôrtea a in-tregu imperiului ottomanu. Din contra, candu nu mai poteau de fatigie la laborei la facerea sianturiloru si la baterea fortificatiuniloru, i audiau adeseori esclamându: « O! infideli, déca nu voiti a veni voi in persóna contra nôstra, aretati-ve numai caciulele, si fiti si-guri că noi vediendu-le, in mai pucinu de una óra vomu fugi cu totii de aici ».

CONFUSIUNEA TURCILORU AUDIENDU DE APROPIAREA POLONILORU

LXXI. Omulu ar' crede că aceste espressiuni nu sunt alta decâtu nise espectoratiuni comune între soldati, cându acesti-a sunt inversiunati asupr'a generaliloru loru; si că necasulu ce l-au suferitu in castre si la facerea sianturiloru, ilu voru versá asupr'a capului inamicului loru; dar' puçinu dupa aceea eventulu ne aretâ, că acele plangeri au fostu bine simtite si că ele au esitu din adeverata convictiune. Polonii se apropiiau; Turciloru le era usioru a împedica impreunarea acestoru truppe auxiliare cu cele-lalte truppe inimice; dar' nici-unu sufletu nu se miscá din locu pentru a deturná periclulu imminente. Pucinu dupa aceea, candu acumu au sciutu de si-guru că trupele inimice sunt pe cale in contra loru, nôptea inainte de bataia cam a patr'a parte din armata s'a retrasu in secretu, ér' ceialalti, cari se credeau obligati prin religiune de a remané, au aretatu atâtu de pucina resolutiune si ardóre, in câtu ti se pareo că nu vreau nici macar' a cerca fortun'a unei lupte.

VEZIRULU SE CONSULTA CU PASHI

LXXII. Desertiunea soldatiloru au consternatu pe insii generalii; singuru vezirulu, care din impregiurarile in çari era, trebuiá se se convinga despre vicissitudinile lucruriloru omenesci, a remasu nemiscatu, imaginandu-si că nimicu nu este ce se pôta resiste poterei sale. Cu tóte aceste, elu chiama la sine pe toti cei-lalti comandanti si-i intreba, ce credu ei ca ar' trebui se faca in impregiurarile de fa-

gie? Ibrahimu Pasia, beglerbegulu de Buda si-a datu mai antaiu opiniunea, si dîse că: «lucrulu celu mai consultu este acuma de a redică obsidiunea, si a merge cu tóta armat'a in contra inamicului ; a taiá padurile vecinê , si din lemnele cadiute a face baricade si a le fortificá cu tunuri. Aici se asteptamu, si se primimu foculu celu d'ântâiu si celu mai intensivu ; éra dupa aceea cavaleri'a se ia in cõste pe inamicu candu acesta va incepe a se retrage.» Intr'adeveru, cà déca se esecutá acestu planu la timpu, Turcii poteau se invingâiute si usioru. Ibrahimu mai adaoose, ca «armat'a ottomana este stórsa prin labórea fatigiosa a unei obsidiuni ce tiene de atâta timpu ; ea nu se póte divide, nici a lasa o parte a ei in siantiuri, fara a fi espusa la mare periclu ; si cu atâta mai puçinu se póte lasa inamicului vre-unu passu deschisu, séu a-i lasa se se apropie tare de noi ; câci , terrenulu ce-lu ocupa castrele nóstre fiindu fórte intinsu , acésta singura impregiurare ar' facilitá ataculu inamiciloru asupr'a nóstra , ér' pentru truppele ottomane defens'a ar' devenì fórte dificile ».

DISCURSULU VEZIRULUI

LXXIII. Toti Pasiu, cu esceptiunea de câti-va, aprobara acestu consiliu, si rugara cu totu adinsulu pe Veziru, se nu abusedie de puterea sa, si se nu espuna imperiulu ottomanu la irreparabili daune. Vezirulu inse, spiritu obstinatu, se oppuse acestoru admonitiuni, si dîse : « Io nu sciu ce calamitate fatale amerintia statulu ottomanu , « in câtu atati barbati de prudentia eminente, sunt coprinsi mai toti « de cugete perverse si irrationali. Voi sunteti de opiniune că se la- « samu Vienn'a acumu candu amu statu aici trei luni de dîle si o « amu redusu la atâta extremitate , in câtu abia se mãi póte tiené « vre-o trei dîle, adeca, voi vreti din buna voi'a vóstra, că se ne scape « acésta cetate din mani. Dar' prin acést'a ce faceti voi alt'a, decâtu « fara se mai incercati o lupta macar', renuntiatu in adinsu la victoria si o lasati in man'a unui pumnu de inimici, care nu merita « nici numele de armata façie cu numerósele si invincibilile truppe « ale imperiului ottomanu ? Au nu vedeti că cei din garnisóna candu « voru vedé că soldatii nostri perasescu siantiurile si fortificatiunile « loru , voru venì se atlace pe acesti-a in retragere ; voru repará

« murii, pe carii cu atata sange si fatigiu i-amu ruinatu; voru reocupá
 « totu ce le-amu luatú ; voru distruge siantiurile ridicade in contra
 « loru, si candu ne vomu reintórce, obsidiunea ne va offerí dificultati
 « cu multu mai mari decátu cele de la inceputu? Si chiaru soldatii
 « nostri cându voru vedé ca dupa atáta labóre sustienuta in vanu
 « si dupa ce atati-a camaradi ai loru au peritu fara cá se-si póta res-
 « buná, i luamu si-i ducemu de aici chiar' in momentul candu as-
 « teptau fructulu osteneleloru si glori'a victoriei , au nu-si voru
 « perde ei atunci curagiulu, si au se voru mai lupta ei cu ácea ardóre
 « propria soldatiloru musulmani, séu precumu díce proverbiulu, isi
 « voru face lucrulu numai asiá din vervulu degeteloru? Si armat'a
 « inimicului , candu va scí cá noi amu redicatu obsidiunea, credeti
 « voi óre cá ea nu va refusá a intra in lupta, nevrendu nici macar' a
 « cerca fortun'a unei batalie, ceea ce in jurstarile presente nu o póte
 « incungiura , fara a periclita totu? Si atunci óre nu se va retrage
 « victoriósa, fara a fi peridutu unu omu macar' si batendu'si jocu cu
 « modulu acesta, ne va lasa espusi la lovirile unui inamicu cu multu
 « mai crudele ; cáci éca tómn'a se apropia , si voi sciti cá odinióra
 « ploile de tómn'a au fortiatu pe invincibilele Solimanu a redicá ob-
 « sidiunea ? Dar' se luamu lucrulu de alta parte , si se punemu cá
 « Germanii indemnati de reulu loru geniu, s'ar' lasa in lupta cu noi,
 « care din voi se obléga a sta bunu cá Ienicierii , chiar' si dupa ce
 « amu invinge pe Germani , ar' mai voi a se întórce spre a continuá
 « obsidiunea si a reintra érași in acele siantiuri, unde au supportatu
 « atáta labóre, au sufferitu atáte fatigiuri, si unde atáti camaradi ai
 « loru si-au aflu mormentulu? Ati vediutu si cunosceți cerbici'e
 « loru din strigatele loru seditióse, pentru cari in totu casulu aru
 « merita pedépsa. Starea presenta a lucruriloru in se ne constringe ca
 « pe acesti rebeli mai bine se'i ducemu in contra inimicului, decátu
 « se-i damu pe man'a carneficelui. Nu vreu se negu cá acesti ó-
 « meni turbulenti au perdutu fórté multu din ardórea loru antica ;
 « dar' credeti-mi, ei voru fi anca si mai indolenti, déca i scoteti din
 « siantiurile loru, si asiá pe tacute le luati si speranti'a de a poté
 « cucerí cetatea. Va fi usioru , diceti voi, a reocupa terrenulu , pe
 « care garnisóna inamica ilu va fi cuprinsu péné ce amu tienutu

« noi lupt'a in afara ; dar' óre nu este cu multu mai usioru a defénde
 « aceea ce avemu odata in possessiune, decâtu a o reocupa din nou ?
 « Póte cá poft'a de resbunare va indemna pe Ienicieri a se întórce la
 « obsidiune ; dar' aveti grije, nu cumva la casulu de o resistentia vi-
 « gorósa a garnisónei, furi'a loru se se întórca asupr'a capeteloru
 « vóstre. Noi asta-di suntemu intr'o situatiune, unde trebue séu se
 « invingemu séu se murimu. Dar' a invinge dupa ce amu perasitu
 « o cetate ce o tienemu sub obsidiune acumu de atâte luni, mi se
 « pare ca ar' semená mai multu á perdere decâtu á victoria. Sulta-
 « nulu astépla pe tóta diu'a scire despre succesulu labórei nóstre,
 « si a facutu degiã preparative de triumfu pentru noi. Déca acumu
 « eventulu ar' proba contrariulu, si noi n'amu poté areta nici unu
 « succesu, atunci potemu scí prè usioru ce periclu stá atátu asupr'a
 « capului vostru, câtu si asupr'a capului meu. Déca veti considera
 « tóte aceste lucruri, si le veti pondera cu mesur'a prudentiei, atunci
 « veti intielege bine, cá in vanu este a duce armat'a in campu si in vanu
 « este a lupta pèntru victoria, déca nu vomu lasa cea mai mare parte
 « a Ienicieriloru se apere siantiurile si se continue obsidiunea. Ini-
 « miculu se va inspaimenta, candu va vedé cá noi suntemu gat'a a
 « primí lupt'a in campu, si cá in acelasiu timpu continuamu obsidi-
 « unea cu aceeasi vigóre cá mai inainte. Acést'a procedere va mascá
 « debilitatea nóstra ; va oprí pe garnisóna de a ne attaca din dosu ;
 « va insuflá curagiul soldatiloru nostri ; cu unu cuventu, acést'a este
 « calea pe care potemu obtiené o victoria nu numai usióra, dar' com-
 « pleta chiaru ».

PASII INSISTU PRE LANGA OPINIUNEA LORU

LXXIV Pasii dupa ce au ascultatú pe vezirulu, au replicatu precumú urmédia : « Noi nu vedemu ce amu avé se ne tememu de o
 « garnisóna, care prin morburi si labóre chiar' asiã este de stórsa,
 « déca nu mai tare, cá si soldatii ottomani ; si pentru aceea, ea mai
 « multu se va margina a-si aপর fortificatiunile câte i-au mai remasu,
 « decâtu a se fortiá a recuceri ce a perdutu. Afura de acést'a, lini-
 « ele si celelalte intariturí ale nóstre suntu cu multu mai tari, de-
 « câtu insasi cetatea ; si déca vomu lasá numai unu regimentu ori

« duõe intru aperarea loru, anca si atunci va fi mai greu garnisónei
 « din Vienna a le cuprinde, decâtu Ieniceriloru a cuceri cetatea. Pe
 « ceilalti Ieniceri , cari facu acuma servitiu si sunt ocupati in sian-
 « tiuri, potemu cu mai multu succesu se-i oppunemu inamicului, a
 « carui armata nu este de despretiuitu : ea contine nu numai trup-
 « pele din mai tóta Germani'a, ci are anca si o considerabile parte
 « de truppe auxiliare din Poloni'a. Este prè adevèratu, cà Ienicerii
 « sunt cate-odata obstinati , si refusa de a se supune la comand'a
 « generaliloru, ba de multe-ori le àmerintia viéti'a ; dar' éراسي nu
 « mai pucinu este adevèru, cà prin unu micu presentu si prin pro-
 « misune de a le immarí soldulu, prè usioru i poti imblandi ; si nu
 « se pôte crede, cà dupa atate fatigiuri se lase ei remuneratiunea la
 « altii chiar' acumu candu sunt la finitulu laborei loru. A divide ar-
 « mat'a se se lupte in duõe parti, ar' fi numai in folosulu inamicului
 « si in detrimentulu armatei ottomane. Si apoi credeti 'cà prin a-
 « cèsta impartire in duõe lupte , veti intimidá pe Germani? Din
 « contra, ei se voru luptá ca desperati ; càci lupt'a nu este pentru o
 « singura cetate, cì pentru salvarea crestinismului intregu ; si asiá
 « prè usioru ar' poté urna de aci ruin'a intregului imperiu otto-
 « manu ».

VEZIRULU IMPUNE PRIN AUCTORITATEA SA

LXXV. Dar' nici aceste rationamente n'au potutu se abata pe Ve-
 zirulu dela propusulu seu. Elu nici nu mai dícea alta acumu, decâtu
 cà Sultanulu i-a commisu lui conducerea acestei espeditiuni, prin
 urmare este prè usioru de vediutu, ca déca s'ar' intemplá vre-unu
 desastru , acesta i s'ar' imputá numai lui, si nu altui-a ; si éراسي ,
 cà nu pôte sufferi se i se dica, ca a suportatu atâte difficultati si a
 perdutu aláti-a omeni, fara se póta areta nici celú mai micu resul-
 tatu.

UCCIDE PE TOTI CAPTIVII SI SCOATE ARMAT'A LA CAMPULU

LXXVI. La duõe-dieci dile ale lunei Remazanu se aréta armat'a
 crestina. Atunci Cara Mustafa mai inainte de tóte da ordinu a uccide
 pe toti captivii càti prinsesera Tatarii in escursiunile loru, si alu ca-
 roru numeru se suiá la aprópe trei-dieci de mii. Dupa aceea imparte

truppele care nu erau ocupate cu obsidiunea, in trei corpuri. Cu comand'a aripei stange insarcina pe Ibrahimu Pasia, beglerbegulu de Buda; in arip'a drépta pune comandante pe Cara Mehemedu Pasia (59) de Diarbekir; centrulu armatei si-lu rezervá sie-si, avendu prelanga sine pe Ag'a Ienicieriloru si Spahiiloru, si preste totu a datu ordinu a se tiené tare, si la primulú atacu a respingé pe inamicu. Restulu Ienicieriloru l-a lasatu sub comand'a lui Kiahaja seu in siantiuri, pentru a atacá cetatea in acelasiu timpu. La inceputu se parea cá officiarii armatei esecuta cu speciale vigóre ordinile ce au primitu; dar nu multu dupa aceea a vediatu vezirulu cá dreptu avuse Ibrahimu Pasia, si-i parú reu, dar' acumu era prè tardiu, cá nu i-a urmatu consiliulu.

IENICIERII PERASESCU LINIELE SI SIANTIURILE

LXXVII. Indata la primulú atacualu Germaniloru, Turcii atátu cei din arip'a stanga cátu si cei din arip'a drépta perasescu liniele, si refusa de a se suppone comandai generaliloru loru. Ienicierii, cari remassera in siantiuri, observandu ceea ce se petrece in armata, perasescu si ei obsidiunea, si esu din siantiurile loru sub pretestulu fictivu de a adjutá pe companionii loru cari ar' fi in péricu, in fapta inse pentru a scapá ei insii din péricu. Pucinu dupa aceea vinu, si truppele Poloniloru si ataca centrulu armatei, care acumu era si din drept'a si din stang'a fara ajutoriu; cáci si Ienicierii si spahii cari mai remassera cu officiarii loru cu totu, nu cugetau atátu la lupta catu la fuga, si se grabiau cu cea mai mare precipitare a scapá din péricu.

TURCII REMANU BATUTI SI FUGU

LXXVIII. Cara Mustafa Pasia vediatu cá soldatii sei fugu in tóte partile, si ca este imposibile de a innoi ataculu, se întórce singuru in castre; aici inse nu mai era nici-unu sufletu de omu in córuri; atunci erupse in lacrimi, si-si planse sórtea sa fatale. In urma

(59) *Cara Mehemedu Pasiá*. Omu de puçinu renume, dar care a statu in mare favóre la Cara Mustafa Pasia, nu din alta cauza, ci numai pentru cá nici-odata nu-i contradicea (cáci acesta nu potea sufferi cá cine-va se-i contradica), si ascultá orbesce de tóte ordinile vezirului. Pentru care deferentia servile, Cara Mustafa Pasia l'a facutu Beglerbegu de Buda dupa mórtea lui Ibrahim Pasia.

iea singuru stindardulu lui Mahomedu in mana, si merge, fuge din tóte puterile pentru a ajunge restulu armatei sale, care numai prin favórea intunerecului noptiei a scapatu de sabi'a inimicului, dar' n'a scapatu si de fric'a ce intr'atátu cuprinsese pe Turcii fugitivi, in cátu nu mai simtiau greutatile si fatigieile drumului, si nu au incetatu a fugí pênê au adjunsu la companionii loru, pe cari i lasassera la obsidiunea laurinelui, duóe-dieci-si-cinci mile germane de la Vienn'a. Atátu de mare a fostu fric'a mai multu decâtu panica, ce Domnulu, arbitru supremu alu tururoru lucrurilor umane, a versatu in inimele loru, in cátu acei-a cari cu unu momentu mai inainte refusau a face si lucrulu celu mai micu, si cari strigau, că au venitu aici nu pentru a sufferi fatigie si fóme, cì pentru a se bate, acesti ómeni acumu intr'o dí si o nópte, fara a mancá si a bé, traverséza pedestri o cale de cinci-dieci de óre.

POLONII PRÉDA CASTRELE TURCILORU

LXXIX. In acelasu timpu creştinii vediendu că Turcii dupa o scurta ciocnitura se retragu in castrele loru, si nesciindu ce se petrece acolo; se temeau nu cum-va se fia acésta o apucatura a Vezirului; căci nu-si poteau imagina, că o armata atátu de numerósa precumu era a Turciloru, se intórca dosulu la celu deantáu si anca réu atacu. Afara de acésta si intunericulu totu mai mare alu noptiei le-au immaritu fric'a de periclu; prin urmare se decisera a sta pe locu, a astepta diu'a, si apoi a da assaltu asupra castreloru turcesci. Dar' puçinu dupa aceea se informara de la spionii loru, că Turcii au fugitu (60), si au perasitu castrele loru. Atunci Polonii condusi de

(60) *Turcii au fugitu.* Fericitu generalulu crestinu, care póte sustiené primulu, secundulu si tertiulu atacu alu Turciloru. Căci déca i-au respinsu a trei'a óra, séu celu multu a patr'a óra, póte fi securu ca ei intorcu spatel. Si dupa aceea déca i urmáresce numai in pasi mici, precumu amu observatu că au facutu Germanii de câte-va ori, va vedé că nu numai isi lasa castrele, tunurile, bagagiurile si o iau la fug'a mare, ci anca cu strigatele loru ametitórie de: *Ghiaur ghieldi*, adeca: vinu necredintiosii, aducu tóta arma'ta loru in cea mai mare confusiune si disordine. Adevératu că la anulu 1711, Turcii intr'o bataia ce au avutu cu Russii au innoitu ataculu loru de síepte ori; dar acést'a se póte atribui numai lipsei de esperientia a generaliloru russi, cari nededati a se lupta cu Turcii in campu deschisu, nu au avutu curagiulu de a-i persecuta indata ce au inceputu a se retrage. Căci afara de acést'a trebuiau se scia, că Ienicerii nu sunt obligati a ataca mai maltu cá de trei ori,

setea de pradă, petrundu anca în acea nopțe în castre, și punu mân'a pe una-suta-optu-dieci de tunuri grele și alte munițiuni bellice, se încarca de predi și de provisiuni suficiente pe mai multe luni. Într' aceea, pênê cându castrele creștiniloru resunau de strigate de bucuria, și pênê cându nu numai Germani'a, ci Europ'a întrêga congratulă liberatoriloru Viennei: pênê atunci lucrurile la Turcii cari au scapatu din acêsta a loru perdere, au luat u cu totul alta față.

REȘUNAREA VEZIRULUI ASUPR'A PASILORU

LXXX. Abiá ce adjunse vezirulu în castrele de la Iaurinu, și mai întâiu s'a cugetatu, nu cumu se-si repare pêrderile, ci cumu se restôrne în capulu altora periclulu, ce dupa datin'a Turciloru ilu amestintia pe elu. Dar' elu vedea cá este imposibile de a-si executa propusulu seu, pênê cându nu va curati din cale pe Ibrahimu Pasia, Beglerbegulu din Buda, și pe ceilalti cari au cunoscintia despre planurile sale; cáci acesti-a prin auctoritatea loru ar' da mare pondu accusei ce s'ar' redica în contra lui, și ar' poté descoperi intentiunile lui nutrite contra imperiului ottomanu; dar' anca și din acea cauza, fiindu-ca credea, cá prin obstinatiunea sa sí i-a facutu inimici personali. Pentru aceea și cu acestu scopu a chiamatu la sine sub diferite preteste pe toti acei-a, cari i-a facutu mai mare oppositiune în consiliulu bellicu ținutu mai în urma pentru obsidiunea Viennei, și a datu ordinu, cá Pasii care cumu va veni, se fia pedepsiti cu môrte. Și a disu apoi cá a trebuitu se proceda în modulu acesta, fiindu-câ ei în unire cu Tököli i-au consiliatu mai întâiu obsidiunea Viennei, și ôre cumu l-au fortiatu contra vointiei sale a întreprinde acea espeditiune; și dupa aceea totu ei au fostu cari s'au aretatu îndolenti întru executarea ordinaru sale, și primii în lupta cari au întorsu dósulu și au fugitu.

și decâ a trei'a ôra sunt respinsi, ei isi lasa posturile, castrele și totu, și nu cugeta la alta decâtu la fuga; tragu pe Spahii josu de pe cai, și omóra pe toti cari li se opunu; în asemenea casu ei sunt mai crudi inimici ai cavaleriei turcesci, decâtu însusi inimiculu. Pentru aceea cavaleri'a turcesca cându vede cá infanteri'a se retrage, nu vine nici-odata în apropierea ei; din contra, o încungiura și fuge de ea mai tare cá de însusi inimiculu.

FORTIFICA STRIGONIULU SI UIVARULU, SI SE PUNE IN CASTRE LA BUDA

LXXXI. Dupa acestea pune garnisóne tari in Strigoniu si Uivaru ér cu restulu armatei se asiédia sub murii cetatiei Buda, si numesce de gubernatore acestei cetati pe Cara Mehemedu Pasia , care celu puçinu tacêdu, totdeuna se aretà devotatu intentiuniloru vezirului.

POLONII IN PERICLU

LXXXII. In acestu timpu crestinii se restaurasera , si determinati a seera pre langa liberarea Viennei anca si alte fructe ale victoriei loru , au trasu spre resaritu in Ungari'a. Polonii isi luara dreptulu de a merge ei inainte, si dupa ce allungara unele truppe de ale Turciloru fugitivi, se inganfara de acêsta si de cea din urma victoria, care in cea mai mare parte si-o atribuiiau numai sie-si, si incredíuti si imprudenti se respandira prin tóta tier'a fara nici-ó ordine , cá si cumu ar' fi batutu si suppusu degiá tóte truppele ottomane. Retacindu in modulu acesta, dau la siese-spre-diece ale lunei Siewal, langa Strigoniu, de circa siese mii cavaleria turcésca si duóe mii Ienicieri , pe cari Bostangi Mustafa Pasia (61) si Halil Pasia 'i adunase aici. Polonii avura temeritatea de a-i ataca , si-si punu tóte puterile se-i allunge indata ia primulu atacu. Dar' Turcii , cari cu puçinu mai inainte cugetau mai multu la fuga, decâtu la lupta, vedendu cà Polonii sunt singuri si Germanii nu sunt cu ei, au statu pe locu, au primitu lupt'a, si au facutu pe inimicu de s'au retrasu mai iute de câtu cumu a venitu ; si nu s'au indestulitu cu atâtu ca i-au respinsu inderetru , cf persecutandu-i , incungiura si stringu

(61) *Bostangi Mustafa Pasia*. Acesta avea dóue nume la curtea ottomana, Bostangi si Cusci Mustafa; fiindu-cã inainte de a fi Bostangi, séu inspectoru de gradine, a fostu Cusci, séu inspectoru paseriloru imperatului. In Batai'a de la Strigoniu l-au prinsu Polonii, si siese ani in urma, parintele meu, la ordinulu Sultanului, l'a rescumperatu dimpreuna cu Ali pasia cu o buna summa de bani. Dupa aceea a fostu inaintatu la officiulu de Caimacamu in Constantinopolc, ér' Ali Pasia ajunse gubernatore de Tripoli in Syri'a. Dar' nici unulu, nici altulu n'a gustatu lungu timpu favórea Sultanului ; cáci amenduoi au muritu puçinu dupa aceea. Bostangi, Mustafa pasia, péné ce a fostu Caimacamu, si-au aretatu gratitudinea sa catra parintele meu prin mai multe servitiuri bune. De elu a remasu unu fiu cu numele Capudgi Pasia, omu fórte invetiatu, affabile si la curte fórte bine vediatu. *

pe inamiculu inprudente de tôte partile. Se parea că Polonii sunt cu totulul perduți ; ceea ce se si imtemplá de siguru, déca armat'a germana nu le venià intr' adjutoriu chiar' la timpu candu incepu-
sera a se retrage ; căci Turcii vediendu că fație cu acestu adjutoriu nu potu tiené lupt'a , s'au retrasu', fara că inamiculu se aiba curagiulu de a-i persecuta , si ducându cu sine o multime de stindarde si trompete luate de la Poloni , si lașandu pe campulu luptei apróșe o miie de inimici morti, intre cari si fiulu generalului Iablonovski.

GERMANII IN UNIRE CU POLONII BATU PE TURCI A DOU'A ORA LA DUNARE

LXXXIII. In diu'a urmatória unindu-se amenduóe armatele , polon'a si gërman'a , ataca pe Turcii cari erau campati in distantia cam de una ora de la Barcanu , si dupa o lupta agera si obstinata i batu si-i punu la fuga. Pre candu acesti-a voiau in fug'a loru se tréca preste Dunare pe unu podu , ce nu era prè bine construitu, fric'a, grab'a, confusiunea era atâtu de mare, in câtu podulu se rupse suptu greutatea loru, inainte de a fi potutu trece nici o parte din ei, si cadiendu in Dunare, torentele repede i-a dusu cu sine. Ceilalti au fugitu la Barcanu, unde, dupa ce au ajunsu Germanii, la prim'a somatiune au capitulatu cu cetate , cu arme , cu generali cu totu. In lupta anca au remasu celu pucinu trei mii de Turci morti ; ceilalti parte s'au innecatu in Dunare , parte au fostu prinsu asiá , in câtu abia au scapatu vre-o câti-va cari se duca companioniloru scirea despre acésta perdere.

IMPERIALII OCCUPA STRIGONIULU

LXXXIV. Dupa acésta lupta generalii armateloru victorióse facu preparative pentru a impresora Strigoniulu ; dar' pucinu dupa aceea isi schimbara planulu, pentru-caluasera scirea, că vezirulu si-a readunatu una armata de optu-dieci mii de ómeni, cu intentiunea că prin o nooa lupta se stérge rusínea ce o a patítu inaintea Viennei. Dar' falsitatea acestei faime a fostu in curendu descoperita , si asiá in duóe ale lunei Silcade ataca cetatea cu atâtá furia, in câtu Turcii au remasu ametíti de frica si spaima , si comandantele Bekir Pasia, de si avé patru mii de omeni la sine, dupa patru dile de obsidiune

preda cetatea (62), care mai înainte a resistat la o armata cu multu mai mare patru luni de zile.

PETRICEICU, PRINCIPELE MOLDAVIEI, INTRA IN BESSARABI'A

LXXXV. Pênê candu armat'a imperiale facea progrese in Ungari'a, si a redus castellele de acolo érași sub potestatea crestina, pênê atunci in alta parte s'a facutu totu asemenea incercare, dar' nu cu asemenea succesu. Petriceicu, principele Moldaviei, care in batai'a dela Cehrinu a trecut de la Turci la Poloni, dupa ce vediușe că regele Poloniei s'a dusu pentru a libera Vien'a, adunandu trupele moldave, ce-i tieneau partea, se uni cu Coniçky (63), generalulu Cosaciloru, apoi trecendu Nistru, merșe prin Moldavi'a in Bessarabi'a.

SI FACE MULTE CRUDELITATI IN ACEA TIÉRA

LXXXVI. Tiér'a era fara de nici-o aপরare, căci Tatarii crimeani si budgiacani erau mai toti dusi la obsidiunea Viennei; asiá Petriceicu lasa pe Cosaci se pazéșca castrele, ér' elu merge cu trupele moldave si distruge si devasta tiér'a in tóte partile cu atâ'ta crudelitate, in cătu n'a crutiatu nici etate nici sexu. Trágea pe copii Tatariloru in frigare de vii, séu i tréntiá de pietre, in cătu le sariá toti creerii din capu; pe candu mai bine facea, déca-i luá cu sine si-i educá in religiunea crestina. Desonorá fetiórele, si apoi le ucidea; taiá pantecele femeiloru grele; torturá in modulu celu mai barbaru pe betrani, cá se-i spuna unde le suntu banii si averea. Intr'unu cuventu, elu n'a lasatu necomisu nici-unu modu de crudelitate si barbaria ce s'a potutu vreodata invénta in timpii de mai înainte.

IN URMA ILU BATU TATARII

LXXXVII. Intr'aceea, pre candu Moldovenii (64) se purtau aici nu

(62) *Preda cetatea.* Acésta capitulatiune face pe unu poetu turcu a dice intr'unu modu profeticu: *Ciklum Siamung Capusinden. Selamladum Usturguni, Beligradi Buduni*; adeca: «Esii pe port'a din Damascu, si-mi luai diu'a buna de la Strigo-niu, Belgradu si Bud'a». Gubernamentulu de Damascu a fostu primulu postu de onóre alu lui Cara Mustafa Pasia, autorulu á tóte desastrele urmate apoi asupr'a portiei ottomane.

(63) *Coniçky.* A fostu hetmanu alu Cosaciloru dintre Nistru si Dnipru, cari anca nu se liberaseru de sub jugulu Poloniloru. Polonii l-au facutu hetmanu, dupe ce Dorosiensko și Cirko au fostu trecutu la Turci si la Russi.

(64) *Moldovenii.* Acésta portare nu se póte atribui tuturoru Moldoveniloru; caci

că soldați, ci că nisce carnefici, vinu Tatarii cari scapasera din batăi'a, de la Vienn'a, și fiindu-ca nu se simțiau în stare de a poté dá pept cu inamiculu, se pusera la începutu pe la marginile țerei și se țineau ascunși. După aceea înse întărindu-se, au nevalitu pe neasteptate asupra moldovenilor răspândiți prin țiera și își resbuna înfricosiatu de ei pentru omorulu fratiloru lor. Apoi au încungiuratu de tôte partile pe Cosaci, cari remasera în castre. Acestia, fiindu ca erau pucini la numeru, n'au cutediatu a se lasa în lupta cu Turcii, ci așperandu-se pe după cara, se trageau încetu-încetu către Prutu, sperandu că cu modulu acest'a se voru poté scuti contra nevalei Tatariloru, și voru poté ajunge în țier'a lor. Dar' fiindu-ca numerulu lor scadea din di în di, și provisiunea li se gatase, asiă au prinsu fug'a și s'au imprastiatu mai multu de fôme și de frigu, decâtu de arm'a inamicului. În fuga, Tatarii au uccisu fôrte multi, în câtu din tôta armat'a abia vre-o câte-va truppe de Cosaci, cu Petriceicu și Coniski au potutu scapa cu greu în Poloni'a; și anca nici acesti-a nu scapau, deca caii osteniti ai Tatariloru n'ar' fi împedecatu pe acesti-a de a-i persecutâ mai departe.

DUCA, PRINCIPELE MOLDAVIEI, CADE PRINSU LA POLONI

LXXXVIII. Sôrtea principelui Duca fû și mai fatală. Elu, precumu amu dîsu, a fostu dusu la obsidiunea Viennei. Cându s'a întorsu din această espeditiune înderetru, a gasitu statulu Moldaviei în cea mai mare confusiune; mai toti boierii, parte au trecut la Petriceicu, parte, pentru securitatea proprie, au fugitu în țerile vecine; Iassi, resiedinti'a sa, devastată. În aceste împrejurari s'a retrasu cu vre-o câți-va ai sei la Domnesci, unu satu în ținutul Putnei, resolutu a aștepta aici timpuri mai bune. Pre cându se ocupă elu aici cu cugetulu, cumu se restituie ordinea și pacea în țiera, unu moldovanu, cu numele Bainski (65), consângenu alu lui Petriceicu, nealesce toti cei bețrani și mai de frunte boieri vedindu că nu se potu opune lui Petriceicu, s'au retrasu parte în munti, parte în Romani'a. Totu lucrulu a fostu oper'a unor tineri, cari nu aveau nici-o experiență, și s'au lasatu a fi sedusi de promisiunile minciunose ale lui Petriceicu și ale Poloniloru, și prin ajutoriulu acestora s'au încercatu, dar' în vanu, a seduce și pe ceilalti.

(65) *Bainsky*. De origine moldovenu și consângenu cu Petriceicu. După mórtea acestui-a s'a întorsu în Moldavi'a, și parintele meu l'a numțiu Serdaru, adică generalu preste armat'a de la Prutu.

asupr'a lui, ilu prinde si-lu duce in Poloni'a ; aici a fostu arestatu si tienutu sub mare paza in Varsovi'a, unde nu preste multu a si muritu.

DEMETRIU CANTACUZENU, PRINCIPE MOLDAVIEI, IN LOCULU LUI DUCA

LXXXIX. In loculu lui Duca , Turcii au pusu principe Moldaviei pe Demetriu Cantacuzenu (66), barbatu de inalta origine, dar' omu môle, bunu mai multu pentru timpu de pace decâtu pentru timpuri bellice. Din acea cauza, pucinu dupa aceea a fostu destituitu din dignitatea de principe, precumu vomu vedé la loculu seu.

CE SE PETRECE LA POARTA SUB DURAT'A OBSIDIUNEI VIENEI

XC. Dupa ce amu naratu cele ce s'au petrecutu anulu acesta in campii de bellu intre amenduõe armatele, cursulu istoriei cere cá se naramu si aceea ce s'a petrecutu sub timpulu acesta la curtea otomana. Sultanulu, dupa ce a tramisu pe vezirulu in espeditiune , se lasâ cu totulu in prudenti'a si fortun'a acestui-a; se preablâ pe siesurile Traciei si ale Greciei, si-si petrecea cu venatu in tienutulu Despot Tailasi. Asia elu nu sciâ nimicu ce se petrece la armata séu in statu , afara de noutatile ce i le tramittea Vezirulu prin câte-unu curiru. Vezirulu, precumu scimu, ilu assecurase cá Vienn'a este redua la extreme, si cá abia se va mai poté tiené vre-o câte-va zile; cá nu are de a se teme de inimici, câci atâta terróre i-au cuprinsu de armele ottomane , in câtu nu numai cá au redicatu obsidiunea de

(66). *Demetriu Cantacuzenu*. Fiiulu lui Mihaiu Cantacuzenu din famili'a de la Constantinopole a Cantacuzeniloru. Anca ca june adjunsesese la postulu de intendante alu garderobei la curtea principelui Romaniei; dara nu sciu din ce cauza, a fostu scosu din servitiu, și apoi s'a dusu la Constantinopole si s'a aplicatu câti-va ani la maiestria de juvelariu. In urma, cu ocasiunea circumcisiunei fiiloru lui Mahomedu a făcutu acestui-a un presentu de unu sadirvan séu fântâna de argintu, din care po- tea se curga apa doue-deci-si patru de ôre in continuu. Sultanulu ilu recompensâ pentru acést'a cu principatulul Moldaviei. Dar' puçinu dupa aceea i s'a luat domni'a; inse dupa prinsórea lui. Duca érâsi a fostu restituitu in dignitatea de mai inainte. In urma, Seraskierulu din Silistri'a , Ainedgi Solimanu. Pasi'a l-a destituitu pentru lipsa de esperientia in artea militara si l-a tramisu la Constantinopole. Aici Caimacamulu l-a primitu intr'unu modu atâtu de duru si cu vorbe atâtu de aspre, in câtu de spaima a capetatu polipulu in grumazi, din care apoi la trei zile a si muritu in prinsóre. Moldovenii ilu numera intre cei mai crudeli domni ai loru.

la Uivar anca înainte de ce s'ar' fi apropiatu armat'a musulmana, cî si-au retrasu trupele intr'o buna departare de la cetate si s'au asunsu acolo dupa siantiuri. Sultanulu, primindu aceste frumóse assecurari, s'a trasu mai aprópe de Constantinopole, voindu a vená in tienuturile de prin giurulu cetatiei, cá asiá se fia in apropiarea capitalei candu i va vení placut'a scire despre cucerirea metropolei Germaniei, si se póta serba acésta victoria cu cea mai mare pompa si splendóre possibile. Dar' fiindu-ca in locu de noutate placuta i-a venitu trist'a scire despre perderea armatei sale si despre masacrulu ce au suferitu omenii sei, asia se întórse cu indignatiune la Constantinopole, nu pentru a celebra triumfulu, cu care atátu-se magulia pênê acumu, ci pentru ca cu presenti'a sa se adjute statului in acésta stare strimtorata, si se tiena in fréu pe rebeli, despre cari bine scia, cà in impregiurarile de fație potu prè usioru se escite la insurectiune pe poporulu communu.

VEZIRULU SE ESCUSA INAINTEA SULTANULUI

XCI. Nu multu dupa aceea a primitu o scrisore de la Vezirulu fugitu la Bud'a, in care-i face unu reportu circumstantiale despre operatiunile campaniei intregi. Vezirulu inainte de tóte i aréta difficultatile ce au suferitu si labórea ce a pusu, pentru a aperá si a inlargi imperiulu ottomanu, si cu ce zelu s'a adoperatu a suppune o cetate atátu de tare si de obstinata. « Inceputulu fericitu — scrie Vezirulu — mi-a datu mare sperantia cà in scurtu timpu voiu poté cu cerí cetatea, si amu avutu increderea, cà preste puçinu voiu fi in stare a o poté offeri maiestatei vóstre dimpreuna cu totu imperiulu occidentale. Dar' dupa aceea mi s'au rapitu din mana aceste successe, nu prin armele inamicului, ci prin maiestriele si tradarea officiariloru mei subalterni, in specialu prin tradarea si perfidi'a lui Ibrahimu Pasia, beglerbegulu de Buda, care elu celu dântáiu a fostu pentru obsidiunea Viennei, ér' dupa aceea si-a schimbatu opiniunea, séu pentru cà a vediutu ca dupa cucerirea Viennei, Beglerbegulu de Bud'a nu va mai avé autoritate atátu de insemnata ca mai inainte, séu pentru ca aspirá la dignitatea de mare veziru; si asiá nu numai a refusatu a urma ordinile mele, si s'a oppusu la tóte consiliile

« mele, ci prin esemplulu seu a incuragiatu pe soldati si pe officari
 « a-si neglige detorintiele lor. Cu tôte acestea le-amu suferitu ,
 « pentru-câ simtiamu in mine o aversiune de a uccide pe unu bar-
 « batu, care are atâte titluri de a fi respectatu in imperiulu ottomanu.
 « Dar' chiar' acêsta indulgentia a causatu în urma perderea luptei.
 « Câci, insarcinandu-lu cu comand'a aripei stange, elu indata la pri-
 « mulu atacu alu Germaniloru, si inainte de a se poté dîce ca s'a
 « inceputu lupt'a bine, a intorsu dosulu cu tôte trupele sale , a fu-
 « gitu in cea mai mare disordine , si a datu prin acêst'a ocasiune
 « inamicului de a luâ ceealalta armata in cõste, a o bate si a o pune
 « la fuga. In urma, dupa ce amu vediutu cã inamiculu persecuta din
 « tôte puterile armat'a nôstra in retragere , si Ibrahimu Pasia este
 « nemiscatu; prin urmare, vediendu cã acesta in modu obstinatu
 « cauta ruin'a atâtu a sa cațu si a imperiului; si temendu-me ca nu
 « cumu-va elu prin purtarea sa se suppediteze inamicului o victoria
 « anca si mai mare, decãtu cumu a fostu cea din urma; cu unu cu-
 « ventu , vediendu cã pe Ibrahimu Pasia nu-lu mai potu oprî: amu
 « fostu constrinsu a-lu sacrifica cã victima necessaria pentru salutea
 « statului, si amu crediutu ca aducu celu mai mare servitiu atâtu
 « imperiului cãtu si maiestatiei tale , decã voiu curati din cale pe
 « unu omu, care a fostu caus'a atâtoru nefericiri pentru amendoii.
 « Si eu atâtu de firma incredere amu in justiti'a maiestatiei võstre,
 « in cãtu nu-mi potu imagina, cã se mi se impute de vina séu ne-
 « gligentia aceea ce s'a causatu numai prin lips'a de subordinati-
 « unea altora.»

VEZIRULU SE ROAGA DE IERTARE SI PROMITTE A LUA VIENN'A

XCII. Pre langa acestea , Vezirulu s'a rogatu de Sultanulu cã se'i
 concéda comand'a asupr'a armatei si in espeditiunea proxima, inse
 se-i concéda a-si intregi fortiele, recrutandu trupe nuõe; decã nici
 cu modulu acest'a nu va cuceri Vienn'a si tóta Germani'a, atunci è
 gata se-si puna capulu si se primésca mórtea prin sabia ori stréngu.
 Pre langa scrisõrea in care cerea acestea, a tramisu pretiõse da-
 ruri (67) nu numai pentru Valide-Sultana , ci pentru toti officarii

(67) *Pretiõse daruri.* Prin aceste, cã prin cele mai persuasive argumente ale inno-
 centiei sale, credea Cara Mustafa Pasia, ca va poté face se scape si se arunce culp'a

de curte, despre cari sciã ca stau în gratia la Sultanulu. Acesti-a l-au si servitu ; căci prin întrepunerile loru într'atâtu au convinsu pe Sultanulu despre innocentia Vezirului , în cătu nu numai ca au declaratulu ca Ibrahimu Pasia si ceilalti puniti cu mörte la Jaurinu , au fostu în modu justu puniti, dar' anca au intaritu de nou pe Cara Mustafa Pasia în dignitatea de mare-veziru si de comandante preste tötã armat'a.

**VEZIRULU CONFIRMATU DE NOU ÎN DIGNITATE, CUGETA A MAI PUNI
SI PE ALTI OFFICIARI CU MOARTE**

XCIH. Vezirulu, dupa ce au primitu aceste scrisori, a prinsu éراسi curagiu, si lasandu la o parte tötã fric'a, se puse din tötë puterile a-si imultí truppele si a face tötë preparativele necesare pentru proxim'a campania. Si póte că ar' fi scapatu din periclu, ar' fi stersu rusinea ce o patise mai înainte, si ar' fi adjunsu éراسi la auctoritatéa ce o avuse pênê acumu, déca din prè marea încredere în puterea sa nu era prè-pripitu intru a si-o restabili, si chiar' prin acésta, a-si acélera însusi perderea. Elu, precumu amu observatu mai în susu, a ordinaru, fara scirea Sultanului , mörtea lui Ibrahimu Pasia, Beglerbegului de Buda, si a celorlalti officari, cari erau în cunoscinti'a intentiuniloru sale ; si Sultanulu tötë acestea le-a aprobatu prin scrisórea sa. Mai erau inse unii, pe cari Vezirulu nu avuse curagiulu de a-i puní deodata cu pe ceilalti ; pentru-cã se temea, că numerulu prè mare alu ucisiloru ar' poté se destepte suspitiune în inim'a Sul-

în spatele altora. Dar' în vanu i-a fostu tötã încercarea. Se dice că cu acésta ocasiune, unu evreu cu numele Connorto Anacav Ogli, pe care Cara Mustafa ilu purtá cu sine, a dísu o vorba ingeniósa, care caracteriséza fórtë bine terrórea panica ce a cuprinsu atunci inimile Turciloru. Vezirulu adeca fiindu în Bud'a, întrebá pe evreu, déca n'are ceva lucru de valóre, că se-lu póta transmite cá presentu Sultanului ? Evreulu respunse, ca în Bud'a nu are, fiindu ca tötë lucrurile pretióse si le-a lasatu în Belgradu. Vezirulu atunci i offeri cinci-sute de ómeni cavaleria usiora, numita Besli, se aduca pretiósele din Belgradu, si se-lu apere pe cale ca se nu-lu despóia vre-o bandá vagabunda de Turci séu Tatari. Dar' Evreulu replicá: nu sunt necesari atâti-a soldati ; trei ómeni sunt de adjunsu pentru a me apéra ; căci eu am o siapca séu pelaria nemtiósca , si acést'a singura è pré de adjunsu, pentru ca cele mai mari bande de hoti numai se o védia si de frica se-mi dea toti banii loru. Vezirulu întielese, si suspinandu, se díce ca a respusulu : Bine dice proverbiulu nostru. «Pe cine i pune Dumnedieu la fuga, aceia se temu si de unu evreu».

tanului. Pe acesti-a a cercatu se si-i castige prin promissiuni, spre a-i impedeacă se nu-lu accuse. Dar' totusi tienea ca nu este prudentu a-i lasá in viétia; pentru-ca asiá elu pururea potea se aibá causa de a se teme, ca inimizii sei ar' poté se-i corrumpa, si se descopere aceea ce s'a petrecutu numai între ei. Era inse necessariu a inventa unu pretestu, pentru cá se le ia viétia; câci cei cari dupa subsumptiunea lui au causatu perderea la Vien'a, era degiá cu totii puniti cu mórte; si prin urmare nui se parea lucru justu, a reinnoi acusatiumea contra acelu persóne, cari au fostu odata acuitate. Elu nu avea dar' si nici nu potea se ghicésca séu se inventeze nici-unu pretestu plausibile. Asia se pune si scrie in secretu Sultanului, ca: «Aga Ieniceriloru si ceilalti Pasi, pe cari i-a insemnatu cu numele, de nou se oppunú ordiniloru sale, si din grati'a sa, ca i-a iertatu pentru portarea loru cea rea la obsidiunea Viennei, nu facu usu pentru a se indrepta, cí pentru a se intarí anca si mai multu in intentiunea loru obstinata de a ruina imperiulu. Maiestatea sa bine ca i-a datu deplina putere de a puni pe officiarii culpabili, ori cine ar' fi acei-a, dar' elu n'ar' voi bucurosu a usa de acésta putere, cá se nu dea ocasiune inimiziloru sei cá se-lu accuse, si atunci candu ar' fi nevinovatu; pentru aceea róga pe Maiestatea sa, se se indure a dispune in privinti'a acést'a».

TRADAREA SI FALSITATEA VEZIRULUI SE DESCOPERE

XCIV. Nu se póte nega, ca acésta espunere a Vezirului era plausibile; dar' lucrurile la curtea ottomana luasera cu totul alta faéie, si vezirulu departe de a-si vedé implinita cererea, din contra prin acestu pasiu imprudentu si-a causatu insusi ruin'a sa. Câci, unii alti officiarí, cari au fostu presenti la obsidiunea Viennei, au tramisu la Porta raporturi cu multu mai fidele despre cele intemplate acolo, descoperindu totodata si apucaturele si intentiunile Vezirului. Ba nici cuprinsulu acestei din urma scrijori a Vezirului n'a potutu se remana atátu de secretu, in cátu patronii persóneloru accusate se nu vina la cunoscenti'a pericolului ce amerintiá pe amicii sei, si se nu cerce ocasiune de a se intrepune din tóte puterile pentru salvarea loru. Pre langá acést'a, mai sosí si unu nuntiu nefericitu cu scirea despre ocuparea Strigoniului prin Germani, si despre per-

derea armatei ottomane la Barcanu : nuntiulu aretâ Sultanului si mai-mariloru, ce consecentie funeste pôte se aiba acestu desastru ; si spuse ca numerulu mortiloru este cu multu mai mare decâtu cumu se crede, séu de câtu cumu voiesce Vezirulu se scia.

CURTENII LUCRA SI GRABESCU RUIN'A VEZIRULUI

XCV. Sultanulu era dispusu a ruina pe Vezirulu , si inimicii acestui-a anca nu incetara a-lu alarma in continuu. Acumu i relatau despre cuventele seditiose ale soldatiloru si ale poporului, că Cara Mustafa Pasia anca nu este punitu precumu merita nici pênê astadi ; acumu i aretau necesitatea de a-lu destituî chiar' si candu ar' fi inocent, căci schimbarea Vezirului in timpî de disgratia totdeauna s'au aretatu folositoria ; acumu i depingeau tradarea si maiestriele Vezirului cu colori atâtu de vie , in câtu Sultanulu in urma s'a determinatu a tramite pe Capudgilaru Kiahaiasi cu unu Chatisierifu in Ungari'a, si a luâ capulu lui Mustafa.

MORTEA VEZIRULUI CARA MUSTAFA SI DENUMIREA ALTUI VEZIRU

XCVI. Kiahaiia ajunge la Belgradu si afla pe Vezirulu ocupandu-se cu recrutarea pentru armat'a sa. Elu avisâ mai ântâiu pe Aga Ieniceriloru, si apoi merse in cas'a Vezirului, unde-lu si arestâ. Kiahaiia i aretâ ordinulu Sultanului. Mustafa n'a facutu nici cea mai mica resistentia ; dise numai, că móre că martiru. Apoi in siese ale lunei Muharremu, anulu Hegirei 1095, a fostu strangulatu prin patru carnefici, si capulu lui transportatu la Constantinopole. Sultanulu in loculul lui a numitu mare-veziru pe Cara Ibrahimu Pasia (68)

A^o 1095
I. C. 1684

[6 8] *Cara Ibrahimu Pasia.* Acesta a fostu mai ântâiu Kietciudabegu pre langa Cara Mustafa Pasia dupa aceea , candu acest'a a mersu in espeditiunea cegriniana, Ibrahimu a remasu Caimacamu in Constantinopole. In amendoue aceste posturi s'a aretatu atâtu de arrogante si turbulentu, in câtu nu numai crestineloru, dar' si Turciloru le-a desplacutu promotiunea lui. Dar' dupa ce s'a facutu mare veziru, s'a silitu a se face mai popularu, mai affabile; si acumu era mai accesibile; pôte, trist'a catastrofa a predecessorelui seu i-a servitu de esemplu. Si la curte era fôrte attentivu, ca totdeauna se fia in apropiarea Sultanului, se taie tóta ocasiunea curteniloru de a-lu calumnia séu discredita inaintea acestui-a. Cu modulu acest'a s'ar' fi potutu sustiené lungu timpu in postulul seu, déca sôrtea atâtu de inimica pe acelu timpu Turciloru n'ar' fi venitu a eclipsî virtutile lui, si déca Solimanu Pasia nu venia a descoferi Sultanului tôte defectele lui.

pênê acumu Caïmacanu in Constantinopole ; si dându-i sigilulu imperiului , ilu eshortà se-i fia de invetiù sòrt'a predecesorelui seu , si se servésca imperiului ottomanu cu mai multa credintia ; se-si puna tôte puterile si tóta atentiunea, ca se-si resbune aspru de inimizii pentru rusînea ce a suferitu de la ei predecesorele seu. Dař' imprudenti'a lui Cara Mustafa Pasia adusese fòrte multi inimizii asupr'a imperiului ottomanu, cu çari trebuia se se lupte acumu noulu Veziru. Elu isi formase o idea atâtu de mare despre puterea Turciloru, in câtu pe timpulu candu s'a decisu a intrerinde espeditiunea contra Viennei, nici prin minte nu-i trecea se atraga pe cei-lalti principi crestini din partea inimicului si se-i castige in partea sa, din contra i vatemá in totu modulu, ca si candu ar' fi mai avutu lipsa de a-i provoca se declare si ei bellu imperiului ottomanu.

CAUS'A RUMPEREI PACEI CU VENETIANII

XCXII. Pre candu se petreceau acestea, Petru Cicerani, ambassadorulu séu Bailos alu republicei venetiane, sosese la Constantinopole cu duõe vase bellice si trei mercantile, éra dupa ce debarcà, dede ordinu ca lucrurile ce le-au adusu cu sine, se le transpòrte la ospellulu seu. Dar' Ghiumrukci (69), vediendu marea cantitate a acestoru lucruri, veni la suspitiunea ca acelea nu sunt tôte ale ambassadorelui, ci ca ar' fi marfa destinata pentru òre-cari comercianti; asia elu visità nàile , si intr'adeveru dupa o stricta cercetare a descoperitu, cà o mare parte din acele efecte erau destinate pentru unii negotiatori, si le-a cerutu se platésca vama; negutiatorii inse au refusatu. Atunci comissariulu, contra dreptului de ambasada, a confiscatu marfile si a ordinatu a-le duce in magazinele Sultanului. Ambassadorulu se adoperà la inceputu prin persvasiuni, a recapeta aceea ce i s'a luat, demonstrandu cu acte publice, cà nu numai pre-

(69) *Ghiumrukci*. Séu Ghiumruk Emini. adeca collectoru de vama, despre care amu vorbitu in partea prima (*). Acésta numire pare a deriva din modernulu cuventu grecescu Κομμερτσιαρως, care, precumu mi se pare, este o coruptiune d'in cuventulu italianu Commerciarco.

(*) A se vedé not'a 7 lá Capu III din Cartea III. *Tr. Rom.*

decesorii sei, dar' toti ambassadorii straini au avutu privilegiulu de a aduce fara vama in Constantinopole ori-ce obiecte le-ar' placé, si acést'a atátu in trebuintiele proprie câtu si pentru comercianti. In urma, vedindu cá cu vorb'a nu o pôte scóte la cale, ci cá voi'a Turciloru tiene loculu legeri, promise lui Ghiumrukci o buna suma de bani, si cu modulu acesta isi liberà nâile ce acesta le confis-case. Câte-va dñle dupa aceea, unu nobilu venetianu, pe care ilu prinsesera turcii pe mare si-lu facusera captivu, a fugitu de la domnulu seu si a scapatu pe o naie venetiana, care venise se transpórté acasa pe Morosini, ambasadorulu de mai inainte. Nai'a inse a trebuitu se stea câtu-va timpu, pentru cá Morosini era indispusu si nu putea se plece pênê preste vre-o câte-va dñle. In acestu timpu domnulu venetianulu aflandu cá sclavulu seu este pe bordulu nâiei si vrea se scape, indata se presenta cu unu Arzuhal (70) la Vezirulu, cerendu a lua dispositiune ca se i se restitue sclavulu. Vezirulu tramitte pe Bostangi Pasia ca se visite die tóte nâile, si aflandu pe captivulu, se-lu restituie indata domnulu seu. Venindu Bostangi Pasia la capitanulu nâiei, néga ca ar' avé vre-unu fugitivu pe bordu ; Bostangi insiste si pretinde a visita nai'a ; capitanulu i se oppune cu puterea. Dar' Turcii erau mai numerosi ; si acést'a imprejurare insuflandu-le curagiú, au visitatu nai'a, au prinsu pe sclavu si l-au luat cu sine ; omorindu o parte din matrosi cari prinsesera arm'a, ér'o parte punendu-i sub severa paza chiar' pe nai'a lorú. Audiendu Sultanulu ca o naia venetiana chiar' in portulu Constan-

(70) *Arzuhal*. Acestu cuventu insémna, espunerea séu summariulu unei cause Asia se numescu acele petitiuni ce se presenta Vezirulu in divanu in materii judiciarie. Ele trebuie se fia atátu de concise, in câtu se nu cuprinda mai multu de diumetate a unei pagine in octavu, ori câtude momentósa séu incurcata ar' ficus'a ; cáci de asupr'a pe cealalta diumetate a paginei trebuie se se scria voturile judecatoriloru si sententi'a vezirulu. Din acésta cauza, nu ori-care Turcu este capabile de a compune unu Arzuhal, ori câtu de invetiatu ar' fi in alte respecte ; ci sunt Arzuhalgii pusi anume pentru acést'a, cari isi tienu cancelari'a aprópe de curtea Vezirulu, si stau gat'a in ori ce timpu a servi pentru bani. Asia, caré vré se-si presente o cauza Vezirulu, se adressézá catra acesti-a pentru a-i face Arzuhalulu. Ce è mai multu, nici chiar Reis Effendi, adeca marele cancellariu alu imperiulu cu tóte ca è unu bunu scriitoriu, totusi nu cutédia se-si compuna insusi unu Arzuhalu, ci traníte unu species-facti despre caus'a sa la unulu din acesti Arzuhalgii, si lasa cá elu se-i face petitiunea.

tinopolei a cutediatu se intrebuintieze arme, indata a ordinaru detinerea ambiloru ambadori, Cicerani si Morosini, si nu i-au eliberatu, pêne nu au platitu mai multe pungi pentru rescumperarea matrosiloru, si pene nu au datu satisfactiune deplina pentru crim'a loru.

**VENETIANII DECLARA BELLU TURCILORU SI AMBASADORULU LORU FUGE
DIN CONSTANTINOPOLE**

XCVIII. Republic'a Venetiei primindu scirea despre cele ce se petrecusera la Constantinopole chiar' pe timpul obsidiunei Viennei, si pe candu succesulu acestei obsidiuni era anca dubiosu, mai bine tacu si inghiti acêsta rusine. Dar' dupa ce audise despre perderea Turciloru la Vienn'a, indata a cerutu satisfactiune esemplara; si fiindu-ca Turcii i-o refusara, Veneti'a se confederà cu imperatulul Germaniei si cu regele Poloniei, apoi declara bellu pórtei ottomane. Ambassadorulu venetianu a prezentatu in persóna Caimacamului declaratiunea formale de bellu, apoi schimbandu-si vestementele, fugi pe ascunsu din Constantinopole.

TURCII VINU IN MARE CONFUSIUNE

XCIX. Unu accidentu atátu de gravu si neasteptatu aduse pe Turcii intr'o terróre aprópe inéspirabile. Necesitatea cerea, cá ei tóte poterile loru se le întórca contra Germaniloru si Poloniloru; dara vedeau de alta parte, cá nu mai pucina putere le trebue pentru a poté resiste contra Venetianiloru. Adeveratu, cá armat'a Venetianiloru nu putea fi atátu de mare; dar' nu se putea ghici cá din care parte va urma ataculu; pentru aceea era necesariu a fortificá tóte porturile maritime cu garnisóna suficiente pentru a poté resiste inimiculu; la acést'a inse se cerea unu numeru mare de armata. Turcii nu aveau alta flota, decâtu siese Sultane, si aceste anca vechi si sparte; nici sperantia nu era se póta procura in curendu altele, fiindu-ca in espeditiunea ungara se consumasera toti banii din thesauru.

NOULU VEZIRU SE INCÉRCA A IMBLANDI PE VENETIANI

C. Pentru aceste ratiuni noulu veziru Cara Ibrahimu Pasia se adoperá in totu modulu a imblandi pe Venetiani; declará cá injuriile

de cari se plangu nu provinu din ordinulu Sultanului , cî numai din avariti'a predecesorelui seu ; si le promite a le restitui totu ce li s'a luat, numai se desiste de la bellu.

VENETIANII REFUSA, ÉR' TURCHII SE PREPARA CONTRA A TOTI INIMICII LORU

CI. Dar' Venetianii nu voiau se asculte aceste promisiuni lingu-sitórioie ale Turciloru , din contra ei declarara ca nu potu se franga confederatiunea loru cu principii crestini ; destule injurii au suferitu pênê acumu ; a venitu degiá timpulu se-si resbune. Vezirulu vedindu cá furtun'a ce amerintia imperiulu ottomanu din tóte partile, nu se mai pôte incungiurá , si-a pusu tóta grigea si tóta abilitatea, sa pentru a o oprì déca s'ar' poté. Asiá, numî Seraskier contra Germaniloru pe Sieitanu Ibrahimu Pasia, barbatu de valóre probata, ér in contra Poloniloru pe Ainedgi Solimanu Pasia (71) in aceeasi calitate ; pe marele admiralu ilu insarcinà a observa miscarile Venetianiloru. Elu, vezirulu remase in Constantinople sub cuventu cá este indispusu , si dandu comandantiloru ordinu secretu a-i dá in totu timpulu esacte informatiuni despre cursulu lucruriloru, ér' Sultanului se-i comunice numai succesele bune ; cele rèle se le ascunda in câtu voru pote, de inaintea lui.

IMPERIALII OCCUPA VISEGRADULU SI VATIULU

CII. Intr'aceea, pre candu se petreceau acestea in Constantinople, armat'a imperiale sub comand'a ducelui de Lotharingi'a strabatù in Ungari'a in lun'a Gemaziulu-ochir, anulu Hegirei 1095, si câtrâ finea acestei lune impresorâ cetatea Visegradulu , éra in câte-va dîle o

A. 1095

I. C. 2684

(71) *Ainedgi Solimanu Pasia*. Unu bosnianu, nascutu din parinti crestini ; dar' anca de copilu micu a fostu educatu in religiunea mahomedana , si a fostu crescutu in curtea lui Kioprili. Dupa ce a trecut successive prin posturile de Talhisciu (*), Ki-ahaia, Seraskieru in Babadaghi, in urma ajunse mare-veziru. Numele de Ainedgi , adeca inselatoriu, i s'a datu pentru multele sale apucaturi maieströse , cu cari s'a servituspre a insielá atâtu pe amici câtu si pe inimici ; sub acestu punctu de vedere sémena cu Ulisse lui Homeru, pe care poetulu ilu numesce ; *πολύτροπος* si *πολυμήτις*(**). Ainedgi avuse unu unchiu, archimandritu in Bosnia, mare iubitoriu alu besericei grecesci, si fórte stimatu inaintea țiariloru Russiei, Ioanu si Petru, fiindu-cá prin proselitismulu seu atrasu pe multi in partea loru atâtu in Serbi'a câtu și in Bulgari'a.

(*) Adeca : concipistu. *Tr. Rom.*

(**) Adeca : astutu si inventiosu. *Tr. Rom.*

si ocupâ ; căci garnisón'a desperandu de a o poté tiené s'a retrasu in fortaretia, de unde se mai aperâ câtu-va timpu ; dar' candu a inceputu canonad'a, si obsediatii au vediutu că nu mai vine nici-unu ajutoriu, au capitulatu si ei, si in patru ale lunei Regebu au inchinatu cetatea sub certe conditiuni ducelui de Lotharingi'a. Pe cale, mergendu catra Vatiu, nu departe de acésta cetate, li se alatura Beglerbegulu de Bud'a, pe care ilu tramisese Seraskierulu Saitanu Ibrahimu Pasia ca se se oppuna Germaniloru si in câtu va poté, se-i impedece in progressulu loru. Dar' abia se diârira Turcii, candu truppele imperiali cu atâta furia se aruncara asupr'a loru, in câtu au fostu necessitati a se retrage cu mari perderi si a lasa cuceritoriloru terenulu deschisu. Dupa acésta victoria, imperialii impresorandu Vatiulu batu cetatea cu tóta instrumentele bellice si o assalta in continuu. Budan Pasia merge intr'ajutoriu obsediatiloru, si dupa ce s'a reintaritu cu noue truppe, ataca de duóe-ori castrele imperiali, dar' de amenduóe-ori a fostu respinsu, si in urma, dupa ce a perdutu cinci-spre-diece mii de ómeni, se întórce indereptu de unde a venitu. Comandantele Vatiului vediendu că cei de la cari asteptá ajutoriu, suntu batuti, predà cetatea sub aceleasi conditiuni, sub cari a capitulatu garnison'a din Visegradu.

IMPERIALII OCCUPA PEST'A, SI IMPRESORA BUD'A

CIII. Dupa-ce a ocupatu aceste si anca alte cetati vecine, ducele de Lotharingi'a (Lorena) merge cu armat'a spre Bud'a, si in prim'a lunei Siaban pune castrele sub murii cetatei. Mai ántâiu au atacatu Pest'a, cetate situata in faéie cu Bud'a in ceealalta parte a Dunarei, si in câte-va óre o a si ocupatu ; dupa aceea impressóra capital'a Ungariei din tóte partile. Pe candu Germanii erau ocupati cu obsidiunea cetatiei, venindu Seraskierulu Saitanu Ibrahimu Pasia cu tóta armat'a ottomana, se incerca a rupe liniile cu cari imperialii se intarisera in castre, si totudata da ordinu unei trupe de Ieniceri si de Spahii, ca se atace pe inimici de alta parte, se incerce a petrunde prin castrele loru, se intre in cetate si se dea cu modulu acesta ajutoriu garnisónei. Dar' de câte-ori Turcii atacau, de atâte-ori erau respinsi ; asiá Seraskierulu in urma desiste de la atacuri ulterioari, si

se pune in castre in faie cu castrele inimice, dându ordinu soldatiloru sei a mortificá pe inimicu prin continue ciocniri si nevaliri asupra lui; in specialu se se adopere in totu modulu a dá totu adjutoriulu posibile garnisónei din cetate. Dar' cu tóte aceste adoperrari, cetatea totusi n'ar' fi fostu salvata, déca nu intrevénia unu accidentu întru liberarea ei; cáci Germanii faceau assalte vigoróse, si respingeau atacurile Turciloru totdeauna cu perderi din partea acestora. Accidentulu a fostu, ca garnison'a (nu se scie, déca prin casu, séu in urm'a vre-unei tradatorii) a descoperitu minele puse de Germani pentru a aruncá in aeru o parte a muriloru in momentul candu voru dá assaltu cetatiei, si au scosu pravulu din ele. Generalii armatei imperiali, care sperau a cuceri cetatea inainte de ce ar' primi Seraskirulu adjutoriu, au vediutu cá ei trebe se incépa acumu tóta labórea din nou, si au conchiamatu pe toti ceilalti condamnatii la unu consiliu belicu, cá se-si spuna fia-care opiniunea: déca este consultu a mai continuá obsidiunea, ori nu. Mai toti au fostu de parere a redicá obsidiunea; din cauza cá li se parea lucru fórte periculosu, de a tiné cetatea sub obsidiune, si in acelasiu timpu a se luptá si a se apara cu o armata superióra armatei loru; esemplu este obsidiunea Viennei, unde s'a vediutu ce perderi mari póte se suferé armat'a prin asemenea tactica. Prudenti'a a moderatu ardórea loru si Turcii anca incetara cu atacurile. Asi-á in duóe-dieci-si-trei ale lunei Silcade, dupa obsidiune de trei luni, Germanii storsi si fatigati s'au retrasu de la etate cu totu bagagiulu loru, dupa ce tramesesera inainte tóte tunurile cele grele. Turcii, cari sub totu decursulu acestei obsidiuni au statu totu între frica si sperantia, au revenitu éراس in curagiulu loru, si dupa supportarea acestei mari tempestati, au mai gustatu si ei trancilitatea atátu de multu dorita.

ALTE VICTORII ALE IMPERIULUI

CIV. Totu pe acestu timpu, cóntele Lesley, pe care ducele de Lotharingi'a ilu tramesese cu o parte a armatei in Slavoni'a, a impresoratu Virovitiulu, o fortaretia considerabile in acésta téra; a batutu de duóe ori pe Turcii, cari venissera in adjutorulu garnisónei; si a datu assaltu asupr'a muriloru fortaretiei cu atáta furóre,

in catu garnison'a a fostu constrinsa a se preda in duõe-dieci-si-trei ale lunei Siabanu. Si totu pe acestu timpu , imperialii au batutu pe Tököli langa Eperies in Ungari'a de susu, prindindu-i tôte scrisorile si totu bagagiulu.

SERASKIERULU REGULÉZA AFACERILE IN MOLDAVI'A SI ROMANI'A

CV. Pre candu Seraskierulu din Ungari'a se luptá contra Germaniloru cu rezultatu dubiosu, pe atunci Ainadgi Solimanu Pasia se luptá cu mai bunu succesu contra Poloniloru la Babadaga (72); unde adunandu-si armat'a, a trecut Dunarea aprópe de Sacci'a; dar vedendu ca truppele polóne nu se mai arétã, a cugetatu mai consultu a regulá intr'aceea trebile in Moldavi'a si Romani'a, decatu a merge mai departe; cá-ci dupa starea presenta a lucrurilor, era mai necesariu a defende decátu a largi marginile imperiului. Pe acelu timpu domniau in aceste duõe principate duoi Cantacuzenesci : Demetriu in Moldavi'a, si Sierbanu (73) in Románi'a. Celu d'antaiu era unu omu

(72) *Babadaga*. Resiedinti'a Pasiei din Silistri'a, care este însarcinatu cu defens'a provinciiloru septemtrionali ale imperiului; sub jurisdictiunea lui stau tôte tierile dintre muntele Emu, Marea négra, Danubiu si Nistru. Cuventulu *Babadaghi*, dupa origine însémna taialu muntiloru, si acésta localitate se numesce asia din cauza cá in partea opusa a cetatiei este unu munte, care este mai inaltu decátu toti ceilalti. In vecinatatea acestei cetati sunt o speçie de corbi, cari prin marimea loru intrecu pe tôte celelalte paseri volatile; Turcii si Tatarii i numescu Ghiudgighin; si sunt intr'o cantitate atâtu de mare, in cátu maiestrii de arcuiri potu cu peneleloru se orneze sagetile in tóta Turci'a si Tataria, de si spre acestu scopunu se potu intrebuintiá decátu numai duõe-spre-diece pene, si aceste anca numai din códa, si cari de comunu se vendu numai cu unu leu. Aceste sunt recunoscute de cele mai bune pentru intrebuintierea la arcuiri, si intrecu pe tôte altele, asiá in cátu unu maiestru indemnaticu nici nu face usu de altele in meseri'a sa. Déca cine-va are in tolb'a (*) sa mai multe sageti, cari sunt ornate cu alte pene, si numai un'a este ornata cu o singura péna de acesti corbi, si lasa pe acésta unica a se atinge de celelalte, ea le manca si le despóie pe tôte péné la lemnu. Pentru acésta putere singulare, pare cá s'a datu acestoru corbi numele tatarescu de Ghiudgighin. (**).

(73) *Sierbanu*. Unu principe generosu din famili'a imperiale a Cantacuzeniloru, si plinu de zelu pentru religiunea crestina. Dupa-ce Duca din Rumani'a a fostu transpusu in Moldavi'a, si elu a obtienutu principatulul României, si-a pusu tóta grigea si sollicitutudinea, de a libera cu totul Europ'a de tirani'a Turciloru, a caroru pu-

(*) Corfa; feretra lat. *Tr. Rom.*

(**) *Ghiudgi* in turcesce însémna, putere, potestate; *ghin* in limb'a persica însémna possessore; adeca aci: possessorele puterei, dupa *Tr. Germ.*

simplu, si cu totul nepătitu în trebile bellice; nu avé nici-o auctoritate de a tiené în frénu pe poporu, la casu candu s'ar nascé vre-o turburare; prin urmare erá cu totul incapabile de a governa tíer'a sa. Al doilea era de unu caracteru cu totul oppusu; dar' Seraskierulu nu se incredea în elu, fiindu-ca observase că sta în correspondentia cu imperatulul Germaniei, si mai alesu cu tíarulu Russiei.

SERASKIERULU PUNE DOMNU MOLDAVIEI PE CONSTANTINU CANTEMIRU

CVI. Asiá Seraskierulu se resolví a-i destitui pe amenduoi. Dar' Sierbanu a sciutu se-lu corrumpa cu o summa mare de bani, si asiá ascundindu-si intentiunea sa tradatória, l-a confirmatu în scaunu cu atátu mai vertosu, căci credea că imperiulu nu are de a porta nici-o frica de periclu din acésta parte. Pe Demetriu inse ilu destitui, fiindu-ça timpurile de atunci cereau unu principe cu mai multa experientia, si cu consimtiementulu boieriloru a pusu domnu în

tere scadiuse degiá prin victoriile continue ale Germaniloru. Spre acestu scopu, nu numai că a tramissu pe fratele seu Georgiu Cantacuzenu, în calitate de ambassadoru la imperatulul Leopoldu în Vienn'a, dar prin intrevenirea archimandritulu din Bosni'a, unchiu marelui Veziru Solimanu Pasia, a facutu strinsa confederațiune cu Ioanu si Petru, fiari ai Russiei; si a obtienutu de la acesti-a promissiunea, că dupa ce va fi cuceritu Constantinopolea, ilu voru declara de imperatu alu Greciloru, că pe unulu care descende din famili'a imperiale a Cantacuzeniloru. Sierbanu nici n'a intar diatu a face cele mai mari preparative, a versatu pentru artileria trei-dieci-si-optu de tunuri; a recrutatu o armata de dóue-dieci-si-patru de mii, parte serviani, parte slavoni si croati, pe cari i ascunsese prin paduri si prin munti. Turcii scieau bine tóte acestea; dar' debilitati fórte tare prin victoriile Germaniloru ei isi innabusiau resimtiementulu, si nu cutediau a attaca pe unu omu atátu de potente, înainte de a se fi deçlaratu elu la publicu în contra loru. Dar' acelu zelu crestinescu care animá pe Sierbanu, si pe care nu poté se-lu sugrume nici fric'a de puterea inimica, nu i-a adjutatu nimicu; din contra a adusu numai ruina asupr'a capului seu. Căci, Constantinu Stolniculu, fratele seu propriu, si Brancovanu, nepotulu seu de sóra, vedindu că pre langa tóte persvasiunile loru nu-lu potu deturna de la propusulu si intentiunea sa, se dice că au comisu crim'a orribile, de i-au datu veninu cu ocasiunea unui prandiu, pentru că scapandu de elu, se póta avé pace în familia, si se póta neturburati traí în immensele loru averi. A remasu de elu unu singuru fiu, Principele Georgiu, care se tiene asta-di în Transilvani'a sub protectiunea imperatulu Germaniei; si a mai avutu patru fiice anume: Smarand'a, care pucinu dupa ce s'a maritatu a si muritu; Mari'a, maritata dupa Matheiu Balaceanu; Cassandr'a, soci'a mea, si Balassia.

loculu lui pe Constantinu Cantemiru (73), instituindu-lu totodata Serdaru (74) alu tieriei. Pentru că inse, in lupt'a sa cu Polonii se nu o patiesca, precumu a patitu-o Sultanulu la Chotinu, si pentru că se

(73) *Constantinu Cantemiru*. Supranumitu Betranulu; a fostu optu ani principe alu Moldaviei. Dupa-ce Tatarii din Budgiacu omorira pe tatalu-seu, pe Theodoru Cantemiru, Constantinu se retrase, anca june fiindu, in Poloni'a. Aici a servitu siéptespre-diece ani in armatele regiloru Vladislav si Casimiru, care din urma, pentru probele considerabile ce'a datu despre curagiulu si virtutea sa, l-a inaintatu la rangulu de colonclu. Dupa pacea incheiata intre Svedi si Poloni, s'a dusu la Georgiu Ghica, principele Tieriei romanesci, care l a onoratu cu officiulu de Ciausiu Tatarescu. Elu avu fericirea de a se duce de la Georgiu Ghica inainte de a se declara acesta in partea Germaniloru, si a trecut u la Eustachiu Dabisia, principele Moldaviei, care i-a datu postulu parintelui seu, numindu-lu gubernatore Codriloru de Ghighicea, si puçinu dupa aceea l-a facutu Vornicu la Barladu. Totu aceste posturi le-a tienutu si sub Duca, care a urmatu lui Dabisia; si dupa ce a innabusitu rebelliunea Moldoveniloru contra lui Duca, acest'a in recompensa pentru bunele sale servitii l-a onoratu cu demnitatea de mare-cluceriu, séu commissariu de victualii pentru armata; ér' dupa aceea Sultanulu Mahomedu IV in espeditiunea contra cetatiei Caminitiu, l-a numitu Calauzu séu ductorulu armatei moldovene. Dupa destituirea lui Duca, sub Petriceicu a remasu totu in posturile avute. Candu a scapatu pe concubinele Sultanulu din manile Poloniloru, a primitu recomandatiuni si laude mari dela capulu eunuchiloru, éra Vezirulu i-a promis principatulul Moldaviei. Dupa ce Petriceicu in batai'a de la Chotinu a trecut u in partea Poloniloru, Cantemiru a facutu fórte mari servitii lui Demetriu Cantacuzenu, successore alu lui Petriceicu, căci a trasu pe toti moldovenii in partea lui, pentru acést'a a fostu recompensatu cu dignitatea de Serdaru, care o a tienutu si sub Duca, dupa ce acest'a a fostu asediatu a dou'a óra in scaunulu domniei in Moldavi'a. Dar' Duca era gelosu de Cantemiru, si-i facca multe neplăceri si necasuri; de aceea se retrase in Romani'a la Sierbanu Cantacuzenu. Inse candu audí că pe Duca l-au redicatu Polonii din domnia, éra si s'a intorsu in Moldavi'a. Aici, pre langa tóte că a reportatu o victoria celebra contra Poloniloru, totusi noulu principe, Demetriu Cantacuzenu, nu se temu de Dumnedieu a-i tiese cursa contra vietiei atátu in publicu cât si in secretu: ba chiar' si Seraskierulu Solimanu Pasia a fostu corruptu cu trei-diece de pungi, pentru a inventa óre-care cauza speciósa de a-i lua viéti'a. Dar' Seraskierulu isi fece consciintia, si descoperí el insusi lui Cantemiru, ceea ce se tiesea in contra lui; atunci Cantemiru se retrase acumu a dou'a óra in Romani'a. De aici a aretatu falsitatea accusatiuniloru lui Demetriu Cantacuzenu, si Seraskierulu l-a pusudomnu tieriei Moldovei. Cu timpu dupa aceea a datu o nuóa proba de virtutea sa in batai'a de la Boianu, frangéndu primele linii ale Poloniloru; prin acést'a ajunse in mare favóre la curtea ottomana. Dupa ce a domnit optu ani fóra trei luni, a muritu in dóue-diece-si-trei Martiu anulu domnuui 1693, si a lasatu doui fii, Antiochu si Demetriu, si dóue fiíce, Roxana si Elisabeta.

(74) *Serdaru*. Adeca generalu preste acele trupe in Moldov'a, cari sunt destinate a apera frontariile intre cele duóe fluvii, Prutu si Nistru, contra in vasiuniloru de

se assecure de fidelitatea lui Cantemiru, a trimisu cá ostaticu la Constantinopole pe Antiochu, fiulu seu celu mai mare, si alti patru boieri mai de frunte.

TURCII PUNU LA FUGA PE SOBIESKI, REGELE POLONIEI

CVII. Cu lucrurile aceste Seraskierulu a petrecutu mai multu timpu, decâtu ar fi crediutu. Intr'aceea, Ioanu III regele Poloniei, in duóe-spre-diece ale lunei Remazanu, si-a adunatu trupele in Budgiacu, si, inainte de ce ar fi sciutu cine-va intentiunea sa, ocupa castellulu Zuantce, situatu la Dnistru, in façi'a Chotinului, in distanția cá m de duóe ore de la Caminietiu. Dupa aceea face preparativele pentru construirea unui podu preste Nistru, pentru cá se tréca in Moldavi'a cu trupele sale, incuragiate prin successulu din urma. Dar' chiar' pre cându era terminatu podulu, vine Seraskierulu cu armat'a sa, si nu numai ca impiedica invasiunea Poloniloru in Moldavi'a, dar' trecendu peste Dnistru, nevalindu asupr'a regelui ilu inchide de tóte partile in castrele sale. Dupa aceea dá ordinu Tatariloru a pune focu si a arde granatiile si a cosi tóta érb'a de prin pregiurulu trupeloru sale, a molestá necontenitu pe Poloni, si a nu le lasa timpu de a se reculege séu de a-si pune armat'alu in ordine de bataia. Regele vedindu cá lucrurile mergu desperatu de réu, se furisiéza cu vre-o cati-va ai sei, din castre, peste puçinu i urméza si generalii sei, cari dupa ce au datu focu si au arsu totu bagagiulu loru, si-au aruncatu tóte munitiunile belice intr'unu lacu, cu restulu de trupe ce le mai remasese din armata, s'au intorsu acasa nu fara mare perdere.

PROGRESSULU ARMATELORU VENETIANE PE MARE SI USCATU

CVIII. Venetianii au fostu mai fericiti in lupt'a loru contra inimicului crestinatatiei pe marea adriatica. Ei au inceputu bellulu la Morlaci din Dalmati'a; au suppusu Uran'a, Obrovazzo si Scardon'a; au arsu Dernis'a, si au ocupatu prin stratagema Duar'a. Flot'a venetiana, sub comand'a lui Morosini, care a fostu predatu Candi'a la Turci, a plecatu pe mare in duóe deci si-siese ale lunei Gemaziulu ochiru, si ajungéndu la Leuc'a, a impressoratu cetatea. Bekir Aga comandan-

Casaci si Tatari. In rangu urméza immediatu dupa Hetmanu; si este mai asemenea cu Hetmanu Polni la Poloni.

tele castelului, vedindu că nu-i vine nici-unu ajutoriu, a predatu cetatea Venetianiloru in siese ale lunei Remazanu , si a trecutu cu ómenii sei pe uscatu. Dupa-ce a ocupatu acésta insula, Venetianii, au tramisu o parte din trupele loru sub comand'a lui Strasoldo , in Acarnani'a, provincia in Epiru, unde acesta suppune cetatile Venizze si Seromero. Inaintandu mai departe, dau de Sefferu Aga cu patru mii de Turci , care voiá se impedece progressulu armelorú venetiane ; dar' remane batutu, éra locuitorii tiei se supunu de buna-voia cuceritoriloru, si promittu a le da tributú. Intr'aceea , partea ceealalta a armatei venetiane petrunsesse in More'a, si impressorandu Pereves'a, o atacá cu atáta focu, in câtu Mehemedu Effendi, comandantele garnisónei, a fostu constrinsu in optu ale lunei Remazanu a predá fortareti'a Venetianiloru. Pre langa aceste successe fericite , mai vení scirea de la Tine , o insula in archipelagu , ca mai multe galere turcesci, tramise acolo pentru a ocupá acea insula , au fostu respinse cu perderi fórte mari.

NUOE PREPARATIVE ALE TURCILORU CONTRA INAMICILORU LORU

CIX. Aceste evenimente nefericite nu au intristatu pe pórta otomana intr'atátu, in câtu s'a bucuratu ea de scirea că Germanii au redicatu obsidiunea de la Bud'a, si că armele sale facu progrese fericite in Poloni'a. Cáci puterea Venetianiloru nu i se paré atátu de mare, in câtu Turciloru se nu le fia fórte usioru a revindica perde-rile presente, numai armatele Poloniloru si ale Germaniloru se le póta odata respinge, si se fia assecurate marginile imperiului din acésta parte. In acestu scopu, Cara Ibrahimu Pasia a facutu Seraskieri contra Germaniloru si Poloniloru pe toti acei generali , cari au potutu aretá péné acumu vre-unu bunu successu ; ér' in contra venetianiloru a tramisu numai o flota cu o mica armata.

IMPERIALII IMPRESSOARA UIVARULU, ÉR' TURCI STRIGONIULU SI VISEGRADULU

CX. Intr'aceea Germanii au tenuity blocatu Uivarulu tóta iérn'a ; si prin acést'a au causatu o lipsa in victualie atátu de simtíta, in catu din garnisóna mai multi au muritu de fóme, decátu de sabi'a inimiculú sub durat'a obsidiunei de o luna. Dupa-ce au debilitatu cu modulu acest'a cetatea, in prim'a lunei Siabanu, anulu Hegirei 1096,

au inceputu obsidiunea in forma , si' assalturile s'au continuatu cu atâta vigóre, in câtu garnisón'a in câte-va diie a fostu necessitata a perasi forturile esteriori. Audiendu despre acést'a Seraskierulu, Siaitanu Ibrahimu Pasia, n'a intardiatu unu minutu de a veni intr'adjutoriulu cetatiei. Dar' vediendu cà este periculosu de attaca o armata atâtu de tare siântiuita in lineele sale, isi luâ refugiulu la stratagemele sale usitate, si impressóra deodata Strigoniulu si Visegradulu, sperandu ca cu modulu acest'a va atrage trupele inimice de langa Uivaru. Si intr'adeveru ca fortun'a bellica pare a-i fi favoritória ; câci nu numai ca a cuceritu in câte-va diie Visegradulu, cí si Strigoniulu, ce de la ultim'a obsidiune anca nu erá destulu de reparatu , l-a adusu la atâta extremitate, in câtu pârea ca nu este in mai puçinu periclu decâtu Uivarulu.

IMPERIALII BATU ARMAT'A TURCÉSÇA PRIN STRATAGEMA

CXI. Dar' ducele de Lotharingi'a nu lasa timpu Seraskierului de a terminá aceea ce a inceputu ; câci lasandu siese-spre-diece mîi de ómeni inaintea Uivarului spre a continuá obsidiunea, elu cu restulu armatei merge in contra lui, si in duóe ale lunei Remazanu appare in faci'a castreloru turcesci. Seraskierulu, cându ² vediutu cá inimiculu se apropia, a cugetatu cà acumu si-a adjunsu scopulu. Redica inmediatu obsidiunea de la Strigoniu, si-si pune armat'a in ordine de bataia intr'unu locu atâtu de favorabile , in câtu inimiculu nu potea nici se-lu incungiure, nici se-lu attace in frontu séu in cósste fara a nu se espune la mare periclu. Arip'a drépta i erá acoperita prin rapedele fluviu alu Dunarei ; ér' arip'a stanga se redimá pe o catena de munti , ce se estindeau departe mai multe milte ; in dosulu armatei avea drumulu celu mare catra Buda , care-lu assecurá contra lipsei de provisiuni ; ér' frontulu armatei erá apperatu prin mocirle immense si palude inaccessiblei , prin cari trebuia se tréca ori-cine ar' fi voitu se atace armat'a ottomana. Seraskierulu a ramasu in starea acést'a patru diie, fara a face vre-o miscare, séu pentru a elude intreprinderile inimicului prin traganare, séu pentru a-lu nimici cu totul, candu ar' inaintá si ar cutediá se-lu attace. Dar' ducele de Lorena a priceputu bine intentiunea Seraskierului ; elu

a vedutu ca fara periclulu extremu pentru tótă creștinatatea, nu pôte se-si espuna armat'a in locuri, unde mai multu ar' avé de a se luptá cu natur'a decâtu cu ómenii. Asiá se preface, ca ar' voi se fuga ; lasa se sune de retragere, si in nóptea de patru-spre-diece ale lunei Remazanu redica castrele si se retrage cu tóta armat'a sa. Turcii crediendu cá Germanii iau seriosu fuga, se iau pe urm'a loru cu totu foculu ; apoi de si au fostu respinsi mai de multe-ori de catra imperialisti, ei totusi au mersu tóta nóptea spre a-i atacá neincestatu in retragerea loru. Imperialistii mergeau totu mai inainte, spre a lăsá locu pentru inamicu, atátu cá se tréca preste mocirle, câtu si cá se se deschida frontulu loru. In urma, candu au crediutu ca Turcii intr'atátu au esitu din positiunea loru, in câtu le este preste putintia de a se reinturna fara perdere, au statu pe locu ; facu frontu Turciloru, cari i urmariu in disordine, si-i ataca cu atáta furóre, in câtu cei cari mai inainte credeau, cá voru nimicì totalu armat'a creștina, acumu se retragu in castrele loru cu mai mare precipitațiune decâtu cumu au venit. Principele electorale de Bavari'a, care comandá o aripa a truppeloru creștine, pentru a observá câtu se pôte mai esactu intentiunile si miscarile Turciloru, merge si-i urmaresce chiar' pe acea cale pe care au trecutu ei prin moraste ; ér' ducele de Loren'a apuca totu acea cale pe alta parte, fara cá acesti duoi comandanti se scia unulu de intentiunea celui laltu. Turcii vedendu aceștea au fostu coprinsi de o terróre panica, si, neascultandu nici de persvasiunile nici de amerintiarile Seraskierului, au prinsu fug'a intr'o confusiune atátu de mare, in câtu Ienicerii omoriau pe calaretii loru proprii, i trageau josu, si incalecau ei caii cá se póta fugi mai iute, asiá in câtu mai multi Turci au fostu omoriti in fuga de companiile loru, decâtu de arm'a inimicului. Si asiá castrele Turciloru au cadiautu in man'a cuceritoriloru, dimpreuna cu totu bagagiulu, thesaurulu, victualiele si o mare cantitate de provisiuni bellice.

IMPERIALII OCCUPA UIVARULU

CXII. Dupa acésta victoria imperialii se întórna érași la obsidiunea de la Uivaru, si in noue-spre-diece ale lunei Remazanu facu unu assaltu generalu prin sparturele ce au facutu cu tunurile cele

grele, si cu o perdere de vre-o câti-va ómeni ocupa cetatea. Din garnisóna mai multe mii de ómeni dimpreuna cu comandantele au fostu ucisi; ceilalti, parte au fostu prinsi, parte aruncati in rîu, si cetatea spoliata totalu.

SERASKIERULU IMPLORA PACE

CXIII. Caderea repentina a acestei cetati intr'atâta terróre aduse pe Turci, in câtu nu numai garnisónele din Novigradu si Visegradu au esitu din aceste cetati indata la audiulu despre apropiarea Germaniloru, ci insusi Seraskierulu, care altminterea erá omu de unu curagiu invincibile, si vechiu soldatu, a crediutu necessariu a transmite pe unu oficiariu probatu alu seu, cu numele Ahmedu Celebi, de duóe-ori la generalii imperiali, ca nu s'ar poté óre incheiá o pace cu imperatulu. Dar situatiunea presenta a lucruriloru promittea Germaniloru anca mai multe si mai mari victorii; afara de aceea, ei credeau, si la aparentia asiá se vedea, ca Seraskierulu numai pentru aceea desiderá pacea, pentru cá se incungiure periclulu ce i-ar' poté urma pentru succesulu nefericitu de la Strigoniú, séu mai multu, pentru a tiené pe inimicu cu minciun'a, decátu din sincera intentiune; asiá oficiariulu dupa duóe respunsuri negative, s'a intorsu la Seraskierulu fara nici-unu resultatu alu missiunei sale.

ALTE SUCCESSE ALE IMPERIALILOR

CXIV. Intr'aceea, pre candu ducele de Lotharingi'a era ocupatu cu obsidiunea de la Uivaru, Conteles Lesley cu unu micu numeru de truppe depréda tóta Slavoni'a, bate pe Pasia din Posiega, apoi in duóe-spre-diece ale lunei Remazanu aprinde si arde o mare parte a podului care ducea preste intinsele balti ale Dravei, surprinde si cucerese Esseculu; si fiind-cá nu erá in stare de a ocupa si citadell'a de acolo, a datu ordinu a devasta cetatea, si apoi se retrase. Assemenea successe avú Schultz in Ungari'a-de-jos. Elu in diece ale lunei Remazanu, dupa obsidiune de mai lungu timpu, suppone cetatea Eperies, ai carei locuitori tieneau partea lui Tököli; apoi ocupa Tocaiulu si alte mai multe castelle si cetati, in cari rebelli aveau garnisónele loru. Merci si Heusler isi impreuna truppele loru, si supponu cetatile Solnocu, Ibraini, Calo, Varadinulu-micu, Bese-

ric'a St. Nicolae si Saraisa. Tököli si cu partid'a sa vedindu-se baturi si alungati din tóte partile, se retragu la Cassovi'a, fortifica acésta cetate si se determina a asteptá aici ajutoriulu promis de Turci, resoluti a suferí mai bine ori-ce extremitati, decât a se supune la imperatulu Germaniei. Puçinu dupa aceea si anume in trei ale lunei Silcade, vine Caprara, care acumu comandá truppele lui Schultz, si impressóra cetatea, trage cordonu in giurulu ei si incepe a o bombardá.

TÖKÖLI PRINSU, PUSU IN FERRA SI TRAMISU LA CONSTANTINOPOLE

CXV. Tököli vedindu-se strimtoratu si trupele sale amerintiate de periclu, tramitte nuntii preste nuntii la Pasi'a de la Varadinu, rugandu-lu se-i tramitta ajutoriu. Pasi'a i promitte ajutoriulu, si-lu invita se vina la elu, cá se-i arete unu planu, in ce modu ar poté mai bine se elibere cetatea. Tököli, care avea fórté mare incredere in Pasi'a, merge la Varadinu, insocitu de siepte mii de compatrioti ai sei. Inainte de a adjuge in cetate, Pasi'a i ese in cale, ilu intimpina cu cea mai mare onóre, si-lu róga se intre in cetate cu officiarii sei cei mai de frunte, ér' pe soldati se-i lase in quartire in satele vecine, unde s'au facutu dispositiuni pentru a se provedé cu tóte. Tököli, dupa ce a intratu in cetate, a fostu inviatu la Pasi'a la mésa. Dupa ce s'au redicatu de la mésa, unu officiaru turcu, insocitu de mai multi Ienicéri, intra in sala, si aréta ordinulu Sultanului, prin care i se impune a lega pe Tököli in fera si a-lu tramitte la Constantincpole. Tököli, care venise cá óspe, neavéndu decâtu numai pucini ómeni cu sine, n'a fostu in stare de a face nici cea mai mica resistentia; asiá indata a fostu luatu de aci, legatu in fera, si pusu sub paza aspra. Cei cari ilu insocira au remasu immarmuriti la vederea acestei catastrofe repentine si neasteptate, si au státu nemiscati; si nesciindu ce sórte mai póte se-i astepte si pe ei, n'au cutediatu nici macar' se-si casce gur'a, séu se întrebe ca ce ar potea fi caus'a acestei procederi.

COMAND'A ASUPR'A REBELILORU UNGURI SE DA LUI PETROZZI

CXVI. Dupa ce a fostu delaturatu Tököli, Pasi'a a chiamatu la sine pe Petrózzi, persón'a cea mai insemnata intre officiarii ce venisera

cu Tököli, si-i dîse, se puna la o parte tóta fric'a, si se ia comand'a asupr'a trupeloru ungare, pênê la alta dispositiune a Sultanului ; si se se pórte cu datorit'a fidelitate cátrâ imperiulu ottomanu, assecurandu-lu cà servesce pe unu domnu, care este in stare nu numai a puni pe inobedienti si pe tradatorí, ci si a recompensa cu abundantia pe cei fideli.

**PETROZZI DA UNGURILORU CONSILIU CA SE CÉRA PROTECTIUNEA
IMPERATULUI GERMANIEI**

CXVII. Petrozzi sciù se-si ascunda fôrte bine resimtiementulu seu, si respunse lui Pasi'a : « Ca de si nu cunósce ce crima ar fi comisú Tököli, si cà elu l-a tienutu totdeauna de servu credintiosu alu Sultanului, totusi nu se indoiesce intru nimicu, cà Sultanulu va fi avutu causa momentósa, de si nóe necunoscuta, ca a tractatu cu elu in modulu acest'a. De altmintrea, acestu accidentu nu va clătina intru nimicu nici fidelitatea mea nici a Unguriloru catra Sultanulu ; câci de si de la timpulu de candu ni-amu datu sub protectiunea ottomana, totu Tököli a fostu capulu nostru comandante, totusi noi n'amu recunoscutu altu suveranu alu nostru pe acésta lume, decátu numai si singuru pe imperatulu Osmaniloru ». Pasi'a a remasu fôrte satisfacutu de aceste assecurari de fidelitate. Dar' Petrozzi, intornandu-se in castre cu cei ce insoçissera pe Tököli, a datu unguriloru consiliu cu totulu oppusu. Elu arretâ mai ântâiu officiariloru ceea ce s'a petrecutu la Varadinu, si le spuse in ce modu perfidu au trasu pe Tököli in cursa ; apoi adaose : « In vanu asteptamu noi « restaurarea libertatiei Ungariei dela ómeni cari insii nu sciu ce « este libertatea, si cari in actiunile loru n'au alta norma, decátu « arbitriulu gubernantiloru loru. Pentru aceea si Dumnedieu se op- « pune intentiuniloru loru, si-i punesce nu numai pe ei, ci si pe « aliatii loru. Inainte cu vre-o câti-va ani amu vedíutu, cà impera- « tulu Germaniei si-a pusú tóta armat'a si tóte puterile sale pentru « a sugrumá Ungari'a, si n'a reusitu, de si armat'a sa nu era impar- « tita in mai multe lupte precumu este asta-di. Si acumu ce ve- « demu ? Unu pumnu de soldati germani—pre candu ceialalti au de « a face cu Turcii dincolo de Dunare — in duoi ani au ocupatu mai « tóta Ungari'a cu esceptiunea unicei cetati Cassovi'a. Remane dar'

«la voi, se judecati ce este mai bine pentru voi si pentru regatu ?
 « Se remaneti si mai departe esilati in patri'a vóstra, si nu numai se.
 « ve vedeti tiér'a devastata, ci se fiti pururea cu fric'a in spate de a
 « fi aruncati pe totu momentulu in fera si aresturi; séu se cereti
 « grati'a imperatului Germaniei, si se adoptati amnesti'a ce v'o of-
 « fere? »

PETROZZI MERGE LA CAPRARA SI-I OFFERE CASSOVI'A

CXVIII. Toti au aprobatu acestu avisu alu lui Petrozzi, care apoi indata s'a dusu cu tóta armat'a la Caprara in castrele unde era ocupatu acesta cu obsidiunea Cassoviei, si atátu in numele seu câtu si in numele compatriotiloru sei prómite credintia imperatului Germaniei; intrunesc trupele sale cu cele imperiali, si dà ordinu a face incursiuni in partile ocupate de inamicu. Dupa ce adjunse acésta noutate la locuitorii din Cassovi'a, spiritulu de rebeliune obstinata a garnisonéi intr'atátu s'a recitu, in câtu ea a tramisu immediatu deputati in castrele imperiali, cerendu iertare pentru cele trecute, si promitendu pe viitoriu suppunere imperatului. Offertulu lor a fostu acceptatu, si deputatii intornandu-se in cetate, au publicatu locuitoriloru grati'a imperatului. Garnison'a anca, audiendu acést'a, in duóe-dieci-si-siese ale lunei Silcade, a deschisu portile cetatiei, si jurandu fidelitate imperatului, a fostu impartita intre celalealte truppe imperiali, gustandu dupa atáta labóre acumu si ceva repaosu.

REGELE POLONIEI SOLICITA PE PRINCIPELE MOLDAVIEI A-I TIENÉ PARTEA

CXIX. Polonii au avutu cu totulu alta sórte in Moldavi'a. Regele Poloniei a potutu invetiá din reulu succesu alu ultimei espeditiuni, ca in acésta tíera nu póte se face nimicu in profitulu Poloniei, pe câtu timpu nu va fi atrasu pe locuitori in partea sa. Pentru aceea sub totu decúrsulu iernei n'a incelatu a se adopera se castige pe Constantinu Cantemiru, príncipele Moldaviei, sollicitandu-lu prin dese scrisori si prin nuntii, a desiste de la Turci si a se revoltá in contra lor. Cantemiru inse respunse regelui : «Nu numai religiu-
 « nea ce professezu me oblega; dar si marea mea inclinatiune me
 « indémna a cutediá totu ce-mi este prin potintia, pentru a distruge

« pe inamiculu numelui crestinu, déca asiu vedé numai, cà ruptur'a
 « mea cu Pórt'a ar' poté fi macar' in câtu-va utila crestinatatiei.
 « Dar' in starea presenta a lucrurilor, este cea mai mare probabi-
 « litate, cà rumperea mea cu Pórt'a ar fi mai prejuditiósa decâtu mai
 « profitabile acelui-a, in a carui parte m'asiu dá; prin urmare me
 « vedu constrinsu a lasá esecutiunea intentiuniloru mele pe altu
 « timpu mai favorabile. Câ-ci, nu numai fiulu meu celu mai mare,
 « ci si alti fii de boieri distinsi sunt detienuti cá ostatici in Con-
 « stantinopole; si asiá, chiar si cand m'asiu invoi eu, nu credu ca
 « staturile tierei s'ar poté invoi la aceea, cà se-si pérda nu numai
 « averile loru, ci, ceea ce este anca si mai durerosu, se-si pérda si
 « pe fii loru, se-si perasésca tiér'a si se traiésca cá esilati in tieri
 « streine ».

CANTEMIRU DA CONSILIURI ESCELENTE POLONILORU

CXX. Sobieski vediendu cà principele este inflexibile la tóte per-
 svasiunile sale, tramitte cu inceputulu verei trupele sale sub co-
 mand'a lui Potocki și Iablonovski in Moldavi'a. Cantemiru, infor-
 matu de acésta, a scrisu generaliloru poloni, si le-a mai datu anca
 odata consiliulu: « Se nu intre in Moldavi'a, ci mai ântâiu, si ina-
 « inte de a se încercá se tréca preste Nistru, se ocupe cetatea Ca-
 « minietiu; câci chiar candu ar intrá in Moldavi'a, si o ar devasta
 « diece ani in continuu, ei totusi n'ar avé de aci nici celu mai micu
 « profitu, péné candu nu-si voru scóte mai ântâiu acelu spinu din
 « pecioru. Déca s'ar intempla cá se-i bata Turcii, atunci fara acésta
 « cetate le-ar fi inchise tóte câlile de retragere, precumu bine isi
 « voru aduce aminte din esperienti'a anului trecut. Si déca s'ar in-
 « templá cá se obtiena o victoria seu alt'a, atunci anca n'ar castiga
 « nici-o palma de pamentu mai multu, péné candu Caminieti este
 « in man'a Turciloru. Prin invasiunea in Moldavi'a n'ar face alta,
 « decâtu ar' espune pe locuitori la captivitate si la torturele turci-
 « loru si tatariloru. Chiar elu din partea sa, candu ar trece Polonii
 « preste Nistru, nu li s'ar poté oppune; dar', sub âmerintiare de cea
 « mai severa punitiune, ar fi necessitatu a merge cu armat'a sa in
 « castrele turcesci si a-si aperá principatulu contra inamicului din
 « tóte puterile sale ».

DAR' POLONII ARROGANTI NU-LU ASCULTA

CXXI. Dar' generalii poloni au despretiuitu consiliurile salutari ale principelui, si i-au respunsu ca : « ei au ordinu de la regele lor, « se ocupe Moldavi'a, prin urmare nu potu schimba mersulu ce li « s'a prăscrisu. Obsidiunea cetatiei Caminietii este si difficile si inu- « tile; căci , dupa-ce voru fi ocupatu ei totu tienutulu de prin pre- « giuru, garnisón'a in lipsa de provisiune nu va mai poté apera mu- « rii, si va fi de sine constrinsa a perasi cetatea. De Turci nu avemu « frica cá ne voru bate; căci avemu sub stindardele nóstre o armata « atátu de numerosa si atátu de bine disciplinata, in cátu potemu merge « cu ea siguri contra puterei a intregu imperiului ottomanu. Ve « consiliamu dar' din nou de a veni cu tóte trupele moldave in ca- « strele regelui, a ve asociá cu noi, cá asiá cu puteri unite se alun- « gamu din tier'a vóstra pe inamiculu lui Christu si alu crestiniloru. « Ér' déca veti refusa, atunci se sciti cá avemu ordinu a întórce armele « nóstre nu numai in contra Turciloru, ci sí in contra vóstra, cá con- « federatu alu lor, si ve vomu devasta tóta tier'a prin focu si feru».

POLONII TRECU NISTRULU SI INTRA IN MOLDAVI'A

CXXII. Ei, fara a mai astepta vre-unu respunsu, punu podu pre- ste Nistru, si trecu cu tóta armat'a lor in Moldavi'a. Dar' nu inain- tasesera anca departe, si la unu satu, numitu Boianu, dau de Ainedgi Soliman Pasia cu cincispre-diece mii de Turci, si de Selimu Ghi- rai Chanu cu cincis-diece mii de Tatari, caroru le urmă principele Moldaviei cu cincis mii de ómeni. Candu amenduóe armatele au fostu aprópe un'a de alt'a, au statu pe locu, si s'au pusu a-si forti- fica fia-care castrele sale.

CANTEMIRU CONSILIA SERASKIERULUI A NU INCEPE LUPT'A

CXXIII. Seraskierulu si Chanulu cu ceilalti officari ai armatei, vediendu cá Polonii se apropia , au tienutu indata consiliu intre sine : déca se atace pe inimici, séu se astepte péné séu voru atacá ei castrele turcesci, séu se voru retrage. Opiniunile erau diferite. A- atunci principele Moldaviei dorindu a întórce, in cátu s'ar' poté, tóte lu- crurile in profitulu Poloniloru, consiliá Seraskierului a remané in pos- tulu seu, a se intari in castre , si a preveni cá inamiculu se nu póta

face nici-unu progressu mai departe. «Nu trebe — dîse Cantemiru —
« se intramu in lupta fara precautiuni, déca potemu se alungamu
« pe inamicu preste frontarii fara periclu. Pentru acumu nu este
« momentulu favorabile de a incepe cu Polonii. Ei au o armat'a nu-
« merósa si plina de speranti'a victoriei; precându in partea Turciloru
« suntu numai duóe-dieci-si-cinci de mîi, cari in realitate ar' poté
« lupta contra inamicului; căci Tatarii abiá voru fi in stare a sus-
« tiné foculu celui d'ântáiu atacu. Si déca spre nefericire, amu re-
« mané batuti, atunci tóta Moldavi'a, si póte anca si Budgiaculu cu
« provinciile de pre langa Dunare, ar' cadé préda Poloniloru; pen-
« tru-ca celelalte trupe ottomane, cari suntu ocupate in Ungari'a,
« nu s'ar' poté chiama de aci, fara ca se se espuna imperiulu la
« celu mai mare periclu. Dar' tóte aceste inconveniente potemu nu
« numai se le incunguramu, ci amu poté chiar' bate pe inamicu
« fara se perdemu unu singuru omu, déca ne vomu intari bine in
« castrele nóstre, si facéndu dese escursiuni, vomu molesta in con-
« tinuu si vomu debilita pe inamicu». Seraskierulu aprobá acestu
consiliu, se fortificá bine in castre, si dède ordinu Tatariloru si sol-
datiloru de la cavaleri'a usióra, cá se faca escursiuni prin jurulu ar-
matei polone, se-i taie tóte midilócele de a-si poté procura provisi-
une, se aprinda fenu, iérba si totu ce ar' poté servi de nutretiu ini-
micului.

POLONII INGRATI ATTACA MAI ANTAIU PE MOLDOVENI

CXXIV. Cantemiru crediendu ca face unu servitiu Poloniloru, tramitte la ei pe o persóna incrediuta si-i informéza despre tóte ce s'au petrecutu in consiliu, si despre resolutiunea ce s'au luat. Afara de acestea le mai face anca cunoscutu, că trupele sale sunt postate pe tiermulu Nistrului spre occidentu si ca prin urmare din acésta parte nu aude a purtá nici-o frica, numai de celelalte parti se-si pazé-sca bine armat'a. Generalii poloni primindu aceste informatiuni, se decídu a atacá mai ántáiu pe Moldoveni, crediendu că curatíti ace-
sti-a odata din cale, voru intimpiná resistentia cu atálu mai pucina din partea Turciloru. In acestu scopu attacka immediatu castrele moldave, cari erau in distantia cam de una óra de la Turci. Principele vedíendu că Polonii vinu asupr'a lui in mersu acceleratu, remase

surprinsu ; credea inse că au rătăcitu directiunea, si ca intentiunea loru este, de a atacă o alta parte a armatei inemice. Asiă, ordina a esi la arme cinci-spre-diece sute de ómeni ai sei , nu pentru a se bate contra Poloniloru, ci spre a arata prin semnulu crucei de stindarde, că frati sunt si nu inimici ai loru. Polonii au vediutu că Moldoveni se tienu in positiune pacifica, si nu se prepara pentru a se defende ; si totusi, in despretiulu admonitiuniloru lui Cantemiru, au nevalitu asupr'a loru, cá si candu ar' fi Turci séu alti inimici de mórte ai crestiniloru.

DAR! AU FOSTU BATUTI CU RUSINE

CXXV. Principele vediendu tradarea Poloniloru, ordină tuturoru trupeloru sale a prinde arm'a si cu forti'a a respinge forti'a, de si acés't'a vine de la crestini. Moldovenii la momentu au fostu toti in arme, si nu numai sustienu cu vigóre ataculu anteposturiloru polónei cari erau in numeru de siese mii de ómeni, ci vediendu că inimicii au mai scapatu din prim'a fervóre si incepu a se retrage, se arunca asupr'a loru cu atáta virtute eroica, in cátu la urma pe toti i-au pusu la fuga. Sunetulu armeloru si puscелoru au alarmatu pe Turci, si intelegéndu ca Moldovenii sunt in lupta cu Polonii , le-au tramisu indata cate-va regimente intr'adjutoriu ; ér' ceealalta parte a armatei ottomane merge si pe neasteptate attacka pe Poloni in spate : ataculu a fostu atátu de vehemente in cátu in mai pucinu, de una óra au cadiutu siese mii Poloni morti , si cinci mii de Cosaci au fostu incungiurati si constrinsi a se da captivi. Celelalte trupe polone vediendu ca victori'a inclina in partea inamicului, grabiau a se retrage in castrele loru si a cercá securitate in ale loru siantiuri ; dar' inainte de-a-si ajunge scopulu, Tararii le taia calea, si asiă nu le remase altu refugiu decâtu a prinde fug'a, si a lasa, castrele si bagagiulu cu tóte munitiunile loru bellice préda cuceritoriloru.

CUCERIRILE VENETIANILORU IN MORE'A

CXXVI. Acesta a fostu uniculu succesu bunu ce a dobenditu imperiulu ottomanu in tóta vér'a acés't'a. Din tóte partile celelalte, unde Turcii purtau bellu, nu venia alta decâtu sciri intristátórie despre bataile suferite de trupele turcesci si despre perderile de

cetati si de provincie intregi. Cu inceputulu primaverii Turcii a atacatu cetatea Seromero, care in anulu trecut se suppusese Venetianilor; dar' indata ce Turcii au auditu că se apropia flot'a Venetiana, s'au retrasu indereptu fără nici-unu rezultat. Dupa aceea, la două-dieci-si-trei ale lunii Regebu (séu cinci-spre-diece Iunie 1685), Venetianii impressóra cetatea Coron. Halil Pasia, Saraskierulu din Morë'a, adunandu-si trupele câte le avea pre langa sine, merge indata intr'adjutoriulu cetatiei, si la prim'a lovire ocupa una fortareția ridicata de Venetiani pe o colina pentru aperarea propria, si de aici molesta cu tunurile sale pe obsediatori in castrele lor. Dara Maltesii, cari erau pusi a apera acésta parte, se arunca cu mare bravura asupr'a castreloru Seraskierului anca inainte de a se fi intaritu bine in ceea ce a cuceritu; si se incinge o lupta inversiunata si sangerósa; in urma Maltesii, dupa ce le-au venitu intr'adjutoriu unele trupe de ale Venetianilor, au scosu pe Turci din positiunile lor, și au liberatu pe obsediatori de la unu mare periclu. Câte-va zile dupa aceea vine Seraskierulu din nou cu trupe mai multe; dar' vedindu ca Venetianii suntú fôrte bine intariti in siantiuri si preparati de a respinge atacurile inimice, după câte-va ciocniri usóre se întôrce indereptu. Venetianii anca, vedindu că acumu nu-i mai amerintia nici unu periclu din partea Turcilor, au inceputu a continua obsidiunea cu mai mare ardóre; derima murii in giurulu cetatiei si in diece ale lunii Remazanu o incungiura de tóte partile, si pre langa tóta resistenti'a obstinata a garnisónei petrundu cu sabi'a in mana pênê in intrulu cetatiei. Turcii vedindu că este imposibile de a mantui cetatea, punu stindardulu albu si promittu a se preda. Era prè-tardü; căci inamiculu occupase acumu tóte fortificatiunile castellului, si nu li s'a datu nici-o gratia, ci toti au fostu trecuti prin sabia.

ALTE SÚCESSE ALE VENETIANILORU CONTRA TURCILORU

CXXVII. Dupa caderea acestei cetati, Mainotii (75), anca prindu

(75) *Mainotii*. Descendenti ai anticiloru Lacedemoniani, si cari pênê ásta-di sunt poporulu celu mai valorosu intre toti Grecii. Ei nu au mai multu decâtú două-spre-diece mii de soldati, si totusi nici-odata n'au fostu suppusi de Turci, nici constrinsi a le platí tributulu. Venetianii insii, pre candu erau domni in Morë'a, n'au potutu re-

armele contra Turciloru, si impressóra Zarnata. Garnison'a de aici, auzindu ca Venetianii vreu se tramitta impressóriloru trupe in ajutoriu, capituléza si preda cetatea inainte de a sosi aceste trupe auxiliare. Puçinu dupa aceea Venetianii sub comand'a lui Degenfeld érași batu pe Turci aprópe de Calamita, și omóra o multime din ei. Plini de terróre, Turcii perasescu Calamita, Passava, si Chielafa ; ér Venetianii ocupa immediatu aceste cetati si le assémena cu pamentulu. Dupa atâte victórii si cuceriri fericite, Venetianii la întórcere catra casa mai ocupa dela Turci Gommenizza , cetate in Achai'a, situata in facia cu Corcira séu Corfulu.

SOARTEA SCHINEATOARIA A BELLULUI

CXXVIII. In acelasiu timpu Valier impressorase cetatea Zing in Dalmati'a. Dar' veniudu Pasi'a din Bosni'a si celu din Erzegovina intr'ajutoriu ei, vediu Valier că nu este in stare de a se tiené in contra loru, si se retrase de la cetate, dupa ce perduse unu numeru fórte mare din ómenii sei. Turcii superbi de acestu succesu, ataca immedjatu cetatea Dura ; dar' dupa câte-va dile Valier, care isi adunase intr'aceea noue trupe i bate, si-i alunga cu mai mare perdere de cumu suferise elu mai inainte.

VEZIRULU ESTE MAI SOLLICITATU PENTRU SINE DECATU PENTRU BINELE IMPERIULUI

CXXIX. Scirea despre aceste calamitati, ajunsa la Constantinópole a causatu in curtea ottomana o perplesitate si confusiune atátu de mare, in câtu abià se póte descrie ; in specialu, marele Viziru, Cara Ibrahimu Pasi'a, era fórte ingrijatu. Elu era ingrijatu nu numai pentru periclulu generale ce amerintià intregu imperiulu, fiindu-că principalele cetati in Ungari'a erau perdute, armat'a ottomana pretotindenea batuta, in câtu parea că Germaniloru puçina peðeca le mai stà in cale de a cuceri totu regatulu dimpreuna cu capital'a ; dar'

usi cá se-i supuna la legile loru (*). Numele loru de Mainoti deriva de la grecesculu Mania, mânia, furia ; fiindu că, candu mergu in lupta , nevalescu asupr'a inamiculu cu o speçe de furia nebunésca. Tiér'a ce o locuiescu este incungiurata de tóte partile cu munti ; ceea ce face intarirea principale a teritoriulu loru.

(*) Venetianii . . . la legile loru. Acésta constructiune traductorulu germanu nu o are. *Tr. Rom.*

era îngrijitu și se temea de fatulu ce-lu amerintiá, și care în calamitățile publice, precumu elu bine sciá, arare-ori a fostu favorabile Veziriloru. Adevratu că liberarea cetății Buda i-a conservatu, bá și confirmatu auctoritatea și Sultanulu n'a fostu nici-decumu în contra, că sub pretestulu unei indisposițiuni, reali ori fictive, se continue a remané acasa, pênê candu acést'a n'ar fi în prejudiciulu imperiului în alte parti. Dar' elu prevedea că tóte aceste subterfugiuri nu voru ajunge nimicu, și în urma va fi constrinsu a lua în persóna comand'a asupr'a armatei; séu póte că pentru nefericitele succese ale expedițiuniloru din acestu anu, chiar' ilu voru destituí din dignitatea de mare-veziru. Nu-i remanea decâtu o singura cale de scapare, care o au practicatu și alti veziri înainte de elu (76) : adeca a

(76) *Înainte de elu.* Apucatur'a acést'a de care s'au servitu unii dintre cei mai eminenti Veziri, spre a curată din viétia pe acele persóne, cari escellau prin curagiulu și virtutile loru, că asiá, departandu pe aceste-a din cale, se nu se mai alle, nici unulu, care în casu de destituire se-i póta suplini locul. Celu mai abile în acestu respectu a fostu Kioprili Mehemedu Pasia. Cáci dupa ce din omu obscuru a fostu înaintatu la dignitatea de mare-veziru, elu în șapte ani ai vezirátuluu seu, a știutu sub diverse preteste se uccida pe mai toti Pasiu vechi, cari sub Sultanulu Muradu IV adjunsera la ceva dignitate mai înalta. Cei mai celebri între acesti-a au fostu : Seidi Oglu; defensorele Ungariei contra Germaniloru, și Deli Husein Pasia gubernatorele Dalmatiei: doi dintre cei mai excellenti și invicibili eroi din câti avuse imperiulu ottomanu vre-odata. După ce Kioprili Mehemedu Pasia a obținutu de la Sultánu Hatisierifulu, prin care cestu din urma, adeca Deli Huseinu Pasia, era condamnatu la mórte, se dice că l-a chiamatu la sine, și cu ochii plini de lacrimi i-a disu. « Éca, scumpulu meu frate! ce-mi ordina Sultánulu se facu! « Eu, din parte-mi, n'amu crutiátu nimicu, nici ostenéla, nici rogari, că se facu pe « Sultánulu se te agratieze; dar' amu vediutu că atátu este de prevenitu în contra « vóstra, în câtu n'a voitu se asculte nici rogarile, nici suplicațiunile mele, « Eu tienu asia dar', că însasi provedinti'a divina a destinatu acésta mórte pentru « voi; și pentru aceea se cuvine, că unu bunu musulmanu, mai bine se o primésca « în umíntia decâtu a i se oppune». Dar, Husein Pasia, se dice că i-a respunsu : « *Bire hei Glasu! Timsah ghibi Odemi bogarsin; andan songra aglarsin.* Adecă : « O! « tu strigoiu betranu, tu faci că crocodilulu : omori pe omu mai întáiu, și apoi plan- « gi asupr'a cadavrilu seu.» Dicédu aceste, scóte din sinu o cutiúta de auru, în care isi tienea dué-dieci-si-patru bucatiele de óse, ce chirurgii i le-au fostu scosu din vulnerile sale primite în diverse batai, și aruncandu-i-le în furia, i dise : « Ben « bu Vezirate ve Saitanete Devleti senum ghibi Sihirbaslik ile Dgidilik ile nail ot- « madum; illa ben Devlete Sadacat ile ve Canimung dokilmish ile peida eiledum « Bundan songra senum gjibi bir Ghiaur Bashimi dachi catl : idup Aiaklarumi A- « nangun Amunge sok». Adecă : « Eu amu ajunsu la dignitatea de veziru, și la onórea

curatî din cale pe toti acei-a , cari pentru esperientiele si abilitatile loru militari au ceva auctoritate in imperiu, cá asiá, in casulu candu Sultanulu s'ar' resolví se-lu lipsésca de sigilulu imperiale, se nu afle pe nici unutu, carui se-lu póta da cu mai multa dreptate.

« de commandante , nu cá tu prin fraudá si maiestrii magicesci , cî prin servitiile « mele fideli si prin versarea sangelui meu. Taia-mi capulu dar', déca vrei, lasiu e- « reticu ce esti ; si apoi picioarele mele baga-le in muma-ta». Acestu Husein Pasia in anii de mai inainte a fostu Sihladaru sub Muradu IV ; si intr'atáta gratia stá la acesta, in cátu nici o resolutiune nu luá, péné nu-lu intrebá pe elu mai ántáiu. Intre alte virtuti eminente , Husein era renumitu mai alesu pentru constanti'a sa cura- giósa , fia in bine , fia in reu ; pentru intelligenti'a , elocenti'a si desteritateá sa in respunsuri. S'au notatu fórte multe fapte excellenté si sententie ingenioése de la elu, dintre cari eu voú cita numai vre-o duóe , pentru'a nu dá prè mare estensiune a- ceastei nóte. Odata Sultanulu Muradu i ordiná din gluma, cá se ia de soçia pe o mu- iere betrana de siepte-dieci de ani din Seraiu, cu espress'a injunctiune cá se nu tienea nici-o concubina. Elu se suppone ordinului ; se insóra cu betran'a, si traiesce cu ea cumu póte vre-o câte-va dile , fàra a luá vre o concubina. Dupa trecerea à vre-o optu péné in patru-spre-diece dile , se imbraca in alte vestimente, si merge cu Sul- tanulu in suburbea Eiub Ensari , unde se tienea magazinulu de ghiacia si de nea pentru véra. Intra amendou in cellariu, si incepu a bé bine la vinu. Cofundati intre póchara, il u intréba Sultanulu : « Este óre in tóta lumea unu locu mai rece in lun'a « lui Iuliu , decâtu acestu cellariu cu ghiacia ? » « O ! da , este » ; respunse Husein, « Unde dracii póte fi ? » replicá Sultanulu. « Sciti la betran'a aceea — díse Husein— « care mi-ati ordinaru se o iau de soçia ». Sultanulu incepu a ride din inima , si fiindu in voia buna , declará pe Huseinu liberu de la acelu maritisiu. De alta data se mania Sultanulu pe elu pentru ceva eróre, si-lu framise in prinsóre la Siepte-tur- nuri pe siepte dile ; Sultanulu isi uitá de elu si remase in arestu trei luni. Sub tóta durat'a acestui timpu , Husein nu-si rase barb'a ; ceea ce este in contra bunei cu- viintie a curteniloru : cáci acesti-a nu potu se se presente inaintea Sultanului , de cátu numai cu capulu si cu barb'a rasa. La a patr'a luna isi aduce aminte Muradu de elu, si ordina cá se ilu aduca la curte. Venindu acesta cu barb'a sa mare si cu perulu seu lungu, Sultanulu incepe si-i dice : « Cine diavolulu te-a schimbatu in popa, « de-mi vini inainte cu perulu velvoiu ? » Husein respunde : « Asiu merita se-mi díca « tóta lumea nebunu, déca asiu fi lasatu se-mi rada séu se-mi peptine capulu, despre « care nu scieamu sicuru, déca este alu meu séu alu altui-a. » « Adeca — replicá Sul- « tanulu—evaporatiunile infectate ale arestului ti-au smintitu creerii, de credi cá in- « tre umerii tei sta capulu altui-a. » « Nici decum—terminá Husein—, dar' vedindu « cá voi, amicul si binefacétoriulu meu de odinióra , v'ati superatu pe mine , eu « n'am mai cugetatu la alta decâtu la Paradisu, si amu uitatu cu totulú cá si eu amu « unu capu. Dar' , déca ve veti indurá se-mi iertati eróreá , si me veti primí éراس « in grati'a vóstra , atunci voiu fi sicuru cá alu meu este capulu care stá între ua « merii mei , si-lu voiu tunde si rade, dupa cumu cere usulu de buna-cuviintia. »

ELU VRE SE SE SUSTIENA IN POSTU PRIN OMORURI

CXXX. Candu necesitatea stringe mai tare, atunci crudelitatea è mai aprópe. Vezirulu incepù cu Sieitanu Ibrahimu Pasia, care a fostu Seraskieru in contra Germaniloru ; elu ilu accusá de negligntia in batali'a de la Strigoniu ; si cá a retienutu soldulu ce trebuia se-lu capete soldatii, si cá l-a intorsu in folosulu propriu : pentru aceste crime ilu puni cu mórte. Asemenea sórte adjunse si pe alii , acusatii pe dreptu ori pè nedreptu cu câte o crima séu alt'a. Unic'a persóna, care pareá a fi scutita de periculu unei accusatiuni, erá Ainedgi Solimanu Pasia, Seraskierulu contra Poloniei. Acest'a, prin victori'a din urma în Moldavi'a isi castigase o reputatiune atâtu de mare in imperiulu ottomanu, in câtu nu numai era periculosu de a cutedia cêva in contra lui, ci opiniunea publica ilu inaltiasé degiá demultu la demnitate de mare-veziru. Védiendu dar Cara Ibrahim Pasia, ca publice nu póte se-lu strice, se resolvì a-lu ruina prin midi-lóce clandestine ; si l-a espusu armeloru germane, in sperantia ca acesti-a batendu-lu, isi va perde glori'a obtienuta in bellulu polonu. Asiá, indata dupa mórtea lui Sieitanu Ibrahimu Pasia, a tîenutu unu consiliu asupr'a continuarei bellulu in Ungaria, si a propusu Sultanulu a numi comandante armatei in contra Germaniloru pe Ainedgi Solimanu Pasia, aducêndu de motive cá elu este fórte iubitulu la soldatii, si sta in reputatiune mare la ei pentru victoriele sale din urma reportate asupra Poloniloru ; si nu este nici unu altu barbatu in totu imperiulu ottomanu, care se fia lui asemenea si cu atâtu mai pucinu se-lu intréca in prudentia si in virtute.

VEZIRULU SAPA GROPA SERASKIERULUI SI CADE ELU IN EA

CXXXI. Sultanulu adópta propunerea vezirulu, apróba intentiunile lui si ordina a revoca indata pe Ainedgi Solimanu Pasia din Moldavi'a si a dá comand'a asupra armatei de acolo ad interim lui Buiukli Mustafa Pasia (77). Intr'aceea Iusuf Chislar Aga (78), vine la

(77) *Buiukli Mustafa Pasia*. Adeca, Mustafa Barbosulu ; se numia asiá, fiinducá avea barb'a si mustetie fórte lungi. Sub Mahomedu IV a fostu Silahtar ; dupa aceea a fostu inaintatu de Capudan Pasia ; apoi a fostu numitu de Seraskieru in Silistria ; si in urma, pentru victori'a ce a reportatu asupr'a Poloniloru, a fostu inaltiatu la dig-

cunoscinti'a propunerii ce a facutu vezirulu Sultanului, si cá omu de mare prudentia politica si espartu in intrigele curtiei, nu potea se nu vina la suspitiune, cá sub aceste preteste laudaróse ale vezirului trebe se fía ascunsa o cursa secreta contra Seraskierului, cu atátu mai vertosu, fiindu-cá sciá cá vezirulu este inimicu de mórte alu acestui-a. Asi-a elu prin unulu din amicii sei aviséza pe Solimanu Pasia, si-i spune se se pazésca de vezirulu. Solimanu Pasia, primindu ordinulu Sultanului, pléca indata la Constantinopole, si inainte de a merge la Sultanulu, face mai antaiu visita la vezirulu, cá si candu ar dorí se primésca de la elu ordinile sale, si affectéza unu respectu si veneratiune atátu de mare cátra elu, in cátu vezirulu credea cá securu cá a prinsu degiá vulpea in cursa, si luandu aérulu de amicu, i aréta cá Sultanulu din respectu pentru prudenti'a si curagiulu seu a binevoitu a ordina se-lu chiamo aici, pentru a-i audí opiniunea in privinti'a restabilirii prosperitatiei imperiului si a electiunei unui Seraskieru pentru Ungari'a. Dupa aceea s'a dusu la palatu; éra Sultanulu indata ce-lu vediù, incepù a-lu lauda fórte multu pentru victori'a sa contra Poloniloru si pentru eroismulu cu care a aperatu imperiulu din acésta parte; i offerí postulu de Seraskieru

nitatea de mare-veziru. Dar' in acestu postu n'a correspunsu sperantielor puse in elu. Sultanulu Achmetu II l-a redicatu din acestu postu, dar' fara a-i intenta onóra, si l-a tramisu de gubernatore in Damascu. Sultanulu Mustafa II l-a rechiamatu de aici si l-a facutu Caimacamu; acestu officiu l-a purtatu sub batal'a de la Zenta. Dupa bataia de aici, Mustafa i offeri din nou veziratulu; dar' elu refusá a mai primi unu officiu atátu de periculosu, si rugá pe Sultanulu se nu-lu espunasi a dóua óra la periclele impreunate cu acestu postu; cáci, dise elu, diu'a in care a scapatu de acésta sarcina, o considera de cea mai fericita dintre tóte dilele vietiei sale.

(78) *Iusuf Chislar Aga*. In timpul cuceririi cetatiei Caminietiu a fostu Hasnadar Bashi séu primu-thesaurariu alu Seraiului femeiloru; si anca in acelasu anu a fostu inaintatu la dignitatea de Chislar Aga. Sultanulu Mahomedu atát'a stima avea cátra elu, in cátu nu facea nimicu fara scirea si consiliulu seu, pentru aceea mai mai multa frica portau vezirii de elu, de cátu elu de veziri. Asiá elu a fostu principal'a si unic'a cauza, ca Cara Mustafa Pasia fusese destituitu. Nici unu Chislar Aga, nici inainte nici dupa elu n'a fostu, care se stringa atát'a avere si se exercite atát'a influintia asupra Sultanului, cá Iusuf Chislar Aga. Candu a fostu redicatu din officiuulu seu, s'au allatu in stálurile sale siette sute de cai arabesci. Elu avea in cetate unu palatu pentru sine; si candu mergea acolo, avea mai multi servitori decâtu insusi vezirulu. Pre langa tóte aceste, elu era unu omu cu multa prudentia, si domnului seu a facutu servitie in multe respecte.

in Ungari'a, si apoi i dîse : « Speru cã memori'a victoriei tale con-
 « tra Poloniloru va insufla curagiu soldatiloru ottomani, si-i va face
 « cã sub comand'a Ta, Seraskieru invincibile, se se lupte cu mai
 « mare vigóre si cu mai multu succesu, decãtu sub ori-care altu co-
 « mandante ». Êr' Solimanu Pasi'a respunse : « Viéti'a si averea mea
 « stau la dispositiunea Maiestatiei Vóstre ; sunt detoriu a le sacri-
 « fica pentru Sultanulu ; prin urmare nu voiu cutedia nici-odata a
 « me oppune ordiniloru Maiestatiei Vóstre, ori cari ar' fi acelea.
 « Intr'aceea inse nu pociu a nu observa, cã situatiunea incurcata a
 « lucrurilor publice, terrórea ce s'a incuibatu in ânim'a armatei
 « prin perderea dela Vienn'a ceru presentia in castre, déca nu a
 « Maiestatiei Vóstre, dar' celu pucinu a marelui-veziru ; cãci auctori-
 « tatea unui Seraskieru nu é suficiente a constringe pe soldati la
 « implinirea detorintieloru loru, candu acesti-a paru mai inclinati a
 « fugi séu a se revolta, decãtu a se lupta ». Sultanulu a remasu
 miscatu la aceste cuvente ; tacù si se cugetã catu-va timpu. Obser-
 vandu acést'a Chislar Aga, care de multu era inamiculu vezirului si
 amiculu lui Solimanu, luã cuventulu si dîse : « Pentru ce esitati, o
 « imperate ? Déca cugetati ca consiliulu Seraskierului este justu si
 « prudente, atunci ce ve impedece se aplicati immediatu remediulu
 « contra acestui reu ? Destituiti pe Cara Ibrahimu Pasia, care sub
 « pretestulu indispositiunei sale fictive ori reali ruinéza imperiulu,
 « si pe acestu erou, care stã inaintea Maiestatiei vostre, faceti-lu Se-
 « raskieru si veziru totodata ». Cuventele lui Chislar Aga, desteptara
 in Sultanulu si mai multu suspitiunea ce o nutriã de mai 'nainte
 contra vezirului ; elu incepù a se convinge, cã Cara Ibrahimu Pasia
 numai de frica si din poltroneria se preface morbosu. Dreptu aceea
 ilu departã indata din postu si numi mare veziru pe Solimanu Pasia.

TOKOLI RESTITUITU IN DEMNITATEA DE MAI INAINTE

CXXXII. Solimanu vediendu-se cã nu numai a scapatu de curs'a
 ce i-o intinsese inamiculu seu, ci cã a obtienutu si administratiunea
 a intregu imperiului ottomanu, a pusu man'a immediatu pe prede-
 cessorele seu, si aflandu-lu culpabile de mai multe crime, l-a tra-
 misu in esiliu la Rhodos. Dupa aceea a liberatu pe Tököli din car-

cere, unde precumu amu aretatu mai in susu, ilu aruncase Cara Ibrahimu Pasia, si pe bas'a marturirei lui Ibrahimu Aga, fostu camera-riu la Cara Mustafa Pasia, l-a declarat u innocentu de crim'a ce i se imputase. De alta parte, espuse la publicu tôte misieliele lui Cara Mustafa, si intentiunile lui pernitiöse ce a nutritu contra imperiului ottomanu ; si asiá Tököli nu numai ca a fostu restituitu in onorile sale de inainte, cì i s'au datu indereptu tôte lucrurile ce i s'au fostu luat, si ce i s'au fostu furatu de càtra soldati rapaci. Dupa tôte aceste, vezirulu s'a pus cu tóta diligenti'a, a formá o armata numeroasa, si prin persvasiunile sale si cu multifari'a sa influentia la soldati, a facutu de au primitu servitiu fôrte multi ; pe alii, cari preferiau mai multu comoditatea decâtu glori'a, i aducea sub arme prin ciansii sei ; totodata a datu ordinu cá se bata moneda din tóta argintari'a sa si din tôte vasele sale de aur, pe care și le consacrá pentru supportarea speseloru bellice.

IMPERIALII IMPRESSORA BUD'A

CXXXIII. Inainte inse de a poté esì cu trupele sale in campania, fiindu-cà pamentulu era acoperitu anca cu nea, o parte a trupeloru imperiali sub comand'a lui Caraffa, in optu-spre-diece ale lunei Rebiulu-evvel, anulu Hegirei 1097 ocupa cetatea S-tu-Nicolau ; ér' ceealta parte, sub comand'a lui Merci, bate unele regimente turcesci, cari erau se trasporté provisiuni la Aradu, cuceresce acésta cetate, si da focu la magazinele ce le aveau turcii acolo. Dupa mai multe alte incaieraturi, in urma la duóe-dieci-si-siese ale lunei Regeb (79) tóta armat'a imperiale merge si impresóra Bud'a, ceea ce in vanu incercase inainte de ast'a cu duoi ani ; si in duóe ale lunei Siabanu, ocupa suburbiele cu mai puçina resistentia din partea garnisónei de câtu cumu s'ar' fi asteptatu. Invinsu acestu obstaclu, a datu assaltu asupr'a muriloru cetatiei ; si derimandu prin canonade cele mai tari forturi, imperialii in duóe-dieci-si-una ale aceleiasi luni (80), facu nevala prin sparturile muriloru cu atâta vigóre si cu atatu succesu, in câtu garnison'a a fostu necesitata a se retrage cu totul din for-

(79) Siepte Iuniu.

(80) Duóe Iuliu.

turi. Dar fiindu-că pionerii, cari trebuiau se faca siantiuri si se re-dice baricade pentru acoperirea invingătorilor , au intardiatu si n'au venitu la timpu, asiá nu numai că au suferitu tare sub foculu continuu alu inamicului si au cadiutu fôrte multi din ei ; ci turcii au avutu intr'aceea timpu de a ȕa focu la o mina ce o pusera mai inainte, si prin acést'a au constrinsu pe imperiali de a se retrage cu mari perderi.

IMPERIALII FACU UNU ASSALTU VIGOROSU

CXXXIV. Dar' crestinii nu scadu din curagiu , din contra acestu infortuniu mai tare i escità la resbunare, si in patru ale lunei Remazanu (81), dupa ce derimasera o parte din muri, innoiescu assaltulu prin acelasiu locu de mai inainte. Lupt'a a fostu lungu timpu dubia si atâtu de infocata, in catu preste trei mii de imperiali au cadiutu parte morti parte vulnerati, inainte de ce ar' fi potutu ajunge la aperturile muriloru ; in urma dupa mari dificultati , si dupa o lupta de mai multe ôre le-a successu a constringe pe obsediati a se retrage de pe murii exteriori , si a intra ei in loculu loru. De aici apoi au indreptatu bateriele contra forturiloru principali.

VEZIRULU VINE INTR'ADJUTORIULU CETATEI

CXXXV. Pre candu cea mai mare parte a forturiloru principali anca era derimata , ajunge vezirulu Ainedgi Solimanu Fasia cu trupele sale. Dar' vediu că in vanu ar' attaca castrele imperiali, fiindu fôrte tari in positionile loru ; prin urmare se resolvì a face ôre-cumu se intre adjutoriu garnisônei in cetate, si a molesta pe inamicu in totu modulu, pênê cându i s'ar' da una ocaziune buna de a-lu attaca pe neasteptate, candu va fi mai fatigatu prin lung'a durata a obsidiunei. Cu scopulu acest'a, in d'oue-dieci-si-duôe ale lunei Remazanu (82), tramitte patru Pasia-generalu cu optu mii cavaleria si duôe mii Ieniceri in contra castreloru inimice , dandu-le ordinu a cerca se-si faca cale printre posturile imperialiloru si bavaresiloru , si a rapedi celu puçinu o parlea a Ieniceriloru in cetate, spre a dá succursu gar-

(81) Cinci-spre-diece Iuliu.

(82) Trei Augustu.

nisónei. Dar' ducele de Lorena mirosi intentiunile Turciloru, si trimise unu corpu de cavaleria in contra loru , inainte de a ajunge ei la castre. Cavaleri'a germana attaca cavaleri'a Turciloru cu atáta vigóre, in cátu acésta dupa púcina resistentia prinde fug'a, si lasa pe Ieniceri népástuiti in préd'a imperialiloru.

A DOU'A TENTATIVA

CXXXVI. In diu'a din urma a lunei Remazanu (83), Vezirulu mai face o incercare, si trimite érase duóe mii de Ieniceri cu vre-o cáte-va trupe de cavaleria , spre a esecutá planulu seu de mai inainte. Acesti-a se apropia mai cu multa precautiune, surprindu posturile dinainte ale imperialiloru , si nevalescú asupr'a castreloru brandeburgiloru cu atáta furia, in cátu nu cá omeni, cí cá bestii selbatice petrundu prin ferru si focu , si rumpu liniiele ce le redicassera in contra loru. Caprera inse si Heussler, vediendu periclulu in care erau trupele brandeburgice, accurgu din bunu timpú spre a le libera ; ei incungiura pe Turci chiar' in momentulu candu erau se intre in cetate ; si ací se incinge o macellaria din cele mai selbatice , in cátu abia trei sute din ei, si acesti-a anca mare parte vulnerati, au potutu se scape in cetate.

A TREI'A TENTATIVA

CXXXVII. La duóe díle dupa aceea (84), imperialii pentru a areta cátu de púcinu se temu de vezirulu, facu assaltu asupr'a cetatiei in partea cea mai tare a ei, si dupa o lupta fórte acuta o cuprindu si acést'a, omorindu séu alungandu pe Turcii cari o aperau. Din succésulu acesta se potea vedé, cá nu preste multu are se urmeze cucerirea totale a cetatiei. Asia vezirulu se incérca a veni a trei'a óra in succursulu ei ; si, in nóue-spre-diece ale lunei Sievval (85), trimite, pre langa tóta oppunerea loru, un'a miie de Ieniceri, totu atáti Spahi, si cinci sute Tatari, cá se cerce a strabate pintre inimicu, si a intra in cetate spre a da adjutoriú garnisónei. Acesti-a se luptara cu aceeasi bravura cá si cei de mai inainte, ba au pe-

(83) Nóue Augustu.

(84) Unu-spre-diece Augustu.

(85) Optu-spre-diece Augustu.

trunsi pene la liniile imperialilor; dar' in fine totusi au fostu respinsi prin numerulu si eroismulu crestinilor, si au fostu constrinsi a se retrage cu mari perdiri. Totu acést'a sôrte o avù si garnisón'a, care a facutu o excursiune generale din cetate, cu scopu de a divide pe inimicu si de a facilitá intrarea in cetate a amiciloru sei; ea vedù ca celoru veniti intr'adjutoriulu cetatiei le merge reu; asiá se retrase iute si cu reu successu indereptu. Atâte perdiri multiple au descuragiatu cu totul armat'a ottomana; si fiindu-ca se latise vorb'a, cà imperialii, dupa cucerirea cetatiei voru veni se atace pe Turci in castrele lor, asiá a inceputu cea mai mare parte a soldatiloru a se respandi, neascultandu nici rugarile nici persvasiunile vezirului, si se întórsera catra casa. Imperialistii scapati cu modulu acesta de periclulu ce-i amerintiá in spate, dau in trei-spredece ale lunei Sievval (86), ultimulu assaltu cetatiei.

IMPERIALII CUCERESCU BUDA

CXXXVIII. Abdi Pasia, gubernatorele cetatiei, barbatu fôrte renumitu pe timpulu seu pentru esperientiele sale militari, cu garnisón'a ce-i mai remasese face o ultima proba pentru a salvá cetatea, si sustienendu lupt'a cu bravura câte-va ôre, respinge cu focu si feru armat'a imperiale. Dar' a cadiutu in lupta omoritu de man'a imperialilor. Atunci garnison'a vediendu mortea comandantelui seu, a inceputu a scadé din curagiu, si nu mai facea risistentia atátu de vigorósa cá mai inainte. In urma vediendu cu puterea lor nu adjuge cu puterea Germaniloru, prin urmare nu le remane alta decâtu a capitulá, desfacu stégulu albu anca sub durat'a luptei; promittu a predá cetatea, si se róga a le lasa viéti'a. Dar' inainte de a se stempera foculu Germaniloru, ei au omoritu o multime de obsediati de prin forturi, in câtu abiá au remasu vre-o duóe mii pe cari i-a scapatu numai clementi'a generaliloru imperiali. Dupa caderea cetatiei Buda in mânile Germaniloru, vezirulu deplorá cu lacrimi sôrtea trista a sa si a imperiului; si cu restulu armatei plecá indereptu cátra casa; dar' plecarea sa semená mai multu à fuga decâtu a retragere. Dupa aceea, garnisónele din Hatvanu si din alte cetati vecine

anca isi perasira posturile, si se suppusera de buna voia imperia-
liloru.

**IMPERIALII SE IMPARTU IN DUOE CORPURI DE ARMATA SUB CARAFFA
SI SUB PRINCIPELE DE BADEN**

CXXXIX. Din acestea se vedea, că Turcii cërca a evita ori-ce
lupta. Asiá ducele de Lorena împarte armat'a imperiale in duoe; o
parte sub comand'a principelui de Baden o trimite in Ungari'a-de-
josu; si cealalta sub comanda lu Caraffa si Heusler in Ungari'a de
susu. Principele de Baden cu trupele sale impressóra cetatea Simon-
turnu in optu ale lunei Silcade(87), si in câte-va dîle constringe gar-
nisón'a turcésca a se predá'fara gratia dimpreuna cu cetate'a. Dupa
aceea ataca Caposuivarulu, si cuceresce cetatea; fortaréti'a inse,
dupa tóta aparenti'a se vedea că este in stare de a se sustiené mai
lungu timpu, de câtu cumu ilu iértá pe elu impregiarile acumu;
asiá devasta cetatea, si lasa fortareti'a. Dupa ce statuse vre-o câte-
va dîle aici, si primise nuoe trupe ausiliari, ce i le aduse Scherfen-
berg, pleca spre Cinci-Beserici, si, in duoe-dieci-si-optu ale lunei
Silcade(88), ajunge cu avanttrupele sale in faci'a acestei cetati. Gar-
nisón'a crediendu că tóta armat'a inimica é aci, dà focu cetatiei si se
retrage in castellu. Infanteri'a principelui de Baden era anca tare in-
dereptu, asiá da ordinu la trei sute de calareti alesi, se se dea josu de
pe cai, si se mérga a stinge foculu; acesti-a, setiosi si de préda, se
punu la lucru cu atáta iutîme, in câtu cea mai mare parte a cetatei
a fostu scapata din gur'a flacariloru. Garnisón'a vediendu că nu gro-
sulu armatei germane, ci numai o parte de cavaleria usióra ar fi
sositu aci, din rusine si regretu pentru perderea ce a induratu dela
calareti, face o excursiune in cetate, si se incerca a o reocupá; dar'
a fostu batuta si constrinsa a se retrage cu perdere. Cu tóte acestea,
Turcii pentru a sterge rusinea, că ántaiu au fugitu, si acumu s'au
retrasu, se decidu a se apera cu bravura, si mai bine a-si sacrifica
viéti'a decâtu a predá castellulu; si acésta resolutiune a loru o
facu cunoscuta inimicului, arborandu pe unu turnu alu castel-
lului siese stindarde rosie si unulu negru. Dar' candu au ve-

(87) Cinci-spre-diece Septembrie.

(88) Cinci Octobre.

diutu cã tunurile inamicului au derimatu si fortificatiunile celle mai tari, atunci fric'a de mórtea imminente le-a insuflatu cugete mai blande; si nu numai au datu josu stindardele de sange si de mórte, ci au tramisu deputati la principele de Baden, offerindu-i castellulu sub conditiune de a le lasá viéti'a si armele. Germanii inse le-au refusat cererea, si asia au fostu constrinsi a se predá in discretiune, si a-si rescumpera viéti'a cu perderea libertatiei loru. In trei ale lunei Silhige (89), se deschidu portile castellului; germanii intra si prindu pe insusi Rasia cu siepte Beghi si pe tóta garnisón'a, si-i tramitu in captivitate la Stiri'a. Principele de Baden dupa ce a cuceritu acésta cetate, a tramisu o parte a armátei sale sub comand'a lui Scherfenberg la Siclosiu, ér' elu cu celelalte trupe a trasu spre Darda. Scherfenberg in siepte ale lunei Silhige (90), ajunge la Siclosiu, cuceresce cetatea indata la primul saltu, si propune conditiuni onorabile Turciloru, déca voru predá fortareti'a unde se retrasera. Dar' Turcii refusa si constringu pe generalulu a aplica bateriele; elu bombardâ forturile cu atâta vigóre, in câtu in doue-spre-diece ale aceleiasi lune(91) au desfaculu stindardulu albu; si, fiindu-cã nu le remase alta cale dea scapa de mórte, s'au datu insii captivi in man'a Germaniloru.

FUG'A TURCILORU LA SCIREA DESPRE APROPIAREA GERMANILORU

CXL. Scherfenberg fù chiamatu de aici de catra principele de Baden la Darda. Acest'a adeca audi cã niscé trupe de ale Turciloru se mai tienu prin giurulu Dravei, si se determinâ ale atacá si a le nimici. Turcii indata ce audu cã Germanii se apropia, prindu fug'a si se retragu cu atâta precipitatiune, in câtu nu numai Esseculu ilu lasa deschisu Germaniloru, dar' anca ardu si o mare parte din podulu de acolo, pentru cã se impiedice pe inamicu de a-i persecuta. Principele de Baden vediendu cã i-au scapatu din mana Turcii, aprinde si cealalta parte din acelu podu (92), precumu si

(89) Diece Octobre.

(90) Patru-spre-diece Octobre.

(91) Nóue-spre-diece Octobre.

(92) Dr. Brown dice, cã acestu podu are in lungime cinci mille englesesci si in largime siepte-spre-diece pasi, si merge de la Drava péné la Darda. Pe o pórtá a

tôte celelalte poduri ce le construiseră Turcii peste Drava. La re-
intôrcere ataca cu mare putere Caposvarulu, care mai înainte in
vanu se încercase a-lu cuceri, si aduce pe comandantele cetatiei la
atâta strimtorâre, in câtu acela, intimidatu degiã prin sôrtea gar-
nisónelor vecine, preda fortãretia anca înainte de a fi fostu redusa
la estremeitate, si in duôe-dieci-si-duôe ale-lunei Silhige (93), capi-
tuléza sub onorabile conditiuni.

CARAFFA BATE PE TATARI

CXLI. Intr'aceea, partea cealalta a armatei imperiale, sub coman-
d'a lui Caraffa si Heusler, a trasu la Segedinu, si au impresoratu
cetatea. Candu era chiar' ocupatu cu obsidiunea, Caraffa primesce
scirea, cà duôe-mii de Turci cu o banda mare de Tatari sunt cam-
pati aprópe de Sânta, o cetate in distanþia de siése ôre de la Sege-
dinu, si cá au intentiunea de a veni intr'adjutoriu garnisónei de
aici. Caraffa tramisse indata in contra loru pe Veterani cu câte-va
regimente. Acesta ataca pe Tatari si-i scóte din positiunile loru ;
le ocupa castrele, le prindu si le ieau mai bine de cinci mii de cai.
Puçinu dupa aceea se întorcu Tatarii indereptu, si voiescu a incepe
lupt'a din nou; ei credeau adeca, că inamiculu este cuprinsu acumu
cu spoliarea castrelor, si cà prin urmare victori'a le va fi usiôra.
Dar' au fostu respinsi de ante-gardele germane, si s'au retrasu im-
mediatu indereptu.

VETERANI BATE PE VEZIRULU

CXLII. Dupa acésta perdere a Tatariloru vine vezirulu in persóna,
si adunandu trupele Tataru cari prinsesera fug'a, se presenta dintr'
odata in façi'a inamicului cu tóta armat'a sa. Veterani, de si nu avea
informatiune sigura despre puterea inamicului, totusi a tienutu
de consultu se remana in positiunile sale; câci altminterea, prin
retragerea sa ar' poté se descorageze pe soldati; deci isi pune ôme-
nii in ordine de bataia, si astépta cu totu coragiulu sosirea inimi-
loru. Turcii au datu primul atacu, si a tienutu lupt'a cu atâta fu-

acelui-a, sta si asta-di o inscriptiune latina ce pôrta numele imperatului Aelianu.
Atâtu de vechiu este acestu podu *Tr. Angl.*

(93) Duôe-dieci si nôue Octobre.

róre, in câtu duõe ôre victori'a remase dubia, in care parte va inclina ea. In urma valórea Germaniloru invinge, si Turcii se retragu pe o culme, undě erau acoperiti de tunurile lor. Veterani 'i urmaresce in calcăie, și trecěndu preste tóte dificultatile, i scóte din pozitiiunile lor. Turcii au perdutu in aceste duõe batalii, duõe mii de Ieniceri si totu atâti-a Tatari. Fructulu acestei victorii a fostu Sege-dinulu. Căci garnisón'a, candu a vediatu că armat'a inimica întórna in castre cu atâte capete de ale amiciloru sei, fiindu si alminterea obosita prin laborea continu-a si fatigiósa, in cincii ale lunei Silhige (94) a predatu fortareti'a in man'a Germaniloru.

**IMPERATULU GERMANIEI INVITA PE TIARULU RUSIEI A SE UNI CU ELU
IN CONTRA INIMICULUI COMUNU**

CXLIII. Acésta era starea lucrurilor in Ungari'a. In Poloni'a, s'a petrecutu cea mai mare parte a anului cu negotiatiuni. Intr'aceea imperatulu Germaniei a invitatu pe țiarii Rusiei, Ioanu si Petru, se intre cu elu in confederatiune contra inimicului communu alu crestinatatiei; si anume, pêně candu ceilalti confederati sunt ocupati in Ungari'a si in partile meridionali ale Europei, pêně atunci ei, țiarii, se intre in Crimě'a tatarica si se impiedice junctiunea Tatariloru cu Turcii. Țiarii respunsera, ca ei ar' fi gata a declara bellu inimiciloru crucei, numai déca s'ar' poté inventa unu midi-locu sicuru contra urmariloru unei rupturi cu Polonii. Căci avendu ei numai unu armistitiu si nici-de-cumu o pace in forma cu acestu regatu, tóta lumea i-ar' condamna, déca inainte de ce ar' fi securi contra unui inamicu, si-ar' aduce altulu pe capu.

INTRE RUSII'A SI POLONII'A SE INCHIAIE PACE

CXLIV. Imperatulu Leopoldu apreçiandu aceste ratiuni, si-a pusu tóta solitudinea a întemeiă o buna intielegere intre aceste duõe natiuni, si a le face, cá uitandu animositatile mutuali, se-si verse resimtiemintele loru contra inimicului communu. In urma, dupa multe incercari a reusitu si a obtienutu de la Poloni invoirea de a renuntia la tóte pretensiunile asupr'a cetatilaru Kiovia si Smolenska, cari de-lungu timpu au fostu merulu de cea mai inversiunata

H. 1097
I. C. 1686

cérta între aceste două natium, si in două-dieci ale lunei Gemazi-ulu evvel⁽⁹⁵⁾, anulu Hegirei 1097, au subscrisu conditiunile de pace.

SOBIESKI INVITA PE CANTEMIRU A LEGA PACE CU ELU

CXLV. Ioanu Sobieski, regele Poloniei, incuragiatu prin acésta assistentia noua, se resolvi a mai încercá o espeditiune in Moldavi'a, si a bate acésta tiera, care este celu mai tare muru alu imperiului ottomanu contra Poloniloru. Dar' inainte de a deschide acésta campania, se determiná se mai faca o incercare de a indupleca pe Moldoveni la confederatiune contra Turciloru. Cu scopulu acesta, transmite in secretu pe confessariulu seu ⁽⁹⁶⁾, imbracatu in vestminte necunoscute, cá ambasadoru la Constantinu Cantemiru principele Moldaviei, spre a-lu indupleca se se unésca cu Polonii in contra Turciloru, si a-i promittealliantia perpetua cu Poloni'a, confirmatiune pe viétia in scaunulu domnescu alu principatului, si libertate deplina asupr'a poporului seu. Ajungêndu acestu ambasadoru la principele, i-au aretatu scopulu missiunei sale, si s'a «adoperatu in totu modulu a-lu indupleca la allianti'a din cestiune.» Sunt trei ani — dîse parintele delegatu — de cându regele, domnulu meu, a intielesu spre cea mai mare satisfaciune a sa, ca «Turcii au pusu domnu «Moldaviei pe Cantemiru; anca de pe atunci, regele nutriá cea mai «mare sperantia, ca acela care anca inainte de asta in Poloni'a, sub «regele Casimiru a datu cele mai escelleante probe de talentulu si «curagiulu seu in contra Svedianiloru, nu va lipsi a aplicá aceste «brillante calitati intru marea opera de a liberá pe poporulu seu de «sub jugulu tiranu alu Turciloru. Chiar' pentru acést'a Majestatea-sa «atribue generaliloru sei nefericirea ce a induratu armata sa in anulu «trecutu la Nistru; si nu pôte laudá in destulu prudenti'a vóstra, «cá in acea lupta v'ati aretatu cu fidelitate catra Turci; căci, prin a- «césta nu numai i-ai facutu se aiba o mai mare incredere in voi, «cî ati scapatu si poporulu si pe voi insive de la sclavi'a turcésca, «mai alesu intr'unu timpu, candu dupa alungarea imperialiloru de «la Bud'a, omulu nu era siguru, care parte va remané pe de-asupr'a. «Acumu inse lucrurile au luatú alta faéie. Turcii atáti-a inimici au

(95) Trei Aprile.

(96) Preotu de casa, preotu de curte, (duchovnicu). *Tr. Rom.*

« asupr'a capului lor, in câtu abia le va mai veni in minte se cu-
 « gete la Moldavi'a. Tiarii Rusiei stau gata a intra in Crimè'a
 « tatarica cu cinci-sute mii de ómeni : cu acesti-a voru avé Ta-
 « tarii destul de lucru. Imperialii vreu se tréca Dunarea, a se
 « uni cu trupele polone la Adrianopole, si a cuceri Constantinopo-
 « lea. Regele, domnulu meu, anca voesce a lua parte in aceasta es-
 « peditiune ; dar' nu póte se lase Moldavi'a la spatele sale in mâ-
 « nile inamicului ; pentru aceea isi tiene de detorintia a face atten-
 « tu pe unu principe crestinu si vechiu amicu alu seu, cá se nu se
 « mai oppuna armeloru crestine, cì se-si unésca immediatu trupele
 « sale cu armat'a polóna, si se ordine sudutiloru sei a primí pe Po-
 « loni, nu cá pe inimici, cì cá peli beratori ai lor, si a le aduce tóte
 « victualiele necesarie in castrele lor. De alta parte Regele, dom-
 « nulu meu, promitte pe cuventulu seu, cá nu va face nici-o inju-
 « ria locuitoriloru Moldaviei ; din contra , totu ce-i voru aduce ace-
 « stia , va plati cu pretiulu cuvenitu, si nu va sufferi cá se li se ia nici
 « macar' unu gráunte cu puterea ; si pe care l-ar' gasi cá a facutu
 « cea mai mica injuria vre-unui moldovanu , pe unulu cá acela ilu
 « va puni cu mórte fara nici-o crutiare ».

RESPUNSULUI LUI CANTEMIRU

CXLVI. Principele respondiendu ambasadorului, dîse : « Inclina-
 « tiunea mea de a servi intereseloru crestinismului, o scie regele prè
 « bine nu numai din cele ce s'au petrecutu anulu trecut, intre mi-
 « ne si intre generalii sei, dar' si din conversatiunile mele ce le-am
 « avutu cu elu. N'amu intermissu nici-odata si nimica, ce amu cre-
 « diutu cá este in profitulu crestiniloru ; si acést'a o voi face si pe
 « viitoriu, ori-cari ar' fi consecentiele pentru mine ; dar' asta-di nu-
 « mi sta in putere, si nici pentru Poloni n'ar' aduce nici-unu folosu,
 « daca in anulu acést'a mi-asíu uní trupele cu ale Poloniloru, séu asíu
 « lega o aliantia pe façie cu ei. Fiiulu meu celu mai mare si alti fii
 « ai unoru boieri sunt delienuti in Constantinopole cá ostatici pen-
 « tru fidelitatea mea ; ei ar' fi espusi la cele mai crudeli tormente ,
 « indata ce Turcii ar avé cea mai mica suspitiune in contra fidelita-
 « tiei mele. In castrele mele abia am o armata de cinci mii de Mol-

« doveni; acesti-a nici n'ar' imulti, nici n'ar' scadá armat'a polona;
 « prin urmare, nici Polonii n'ar' fi mai tari, nici Turcii mai slabi.
 « Dara déca remanu eu in castrele Turciloru, atunci imi va sta in
 « putere, nu numai de a preveni ori ce resolutiuni periculose
 « contra Poloniloru, dar asiu puté pe tóta diu'a, ba chiar' pe tóta
 « ór'a, se dau regelui informatiuni despre planurile si intentiunile
 « Seraskierului si ale Sultanului Tatariloru. Si eu credu cá aceste
 « serviciuri sunt cu multu mai importante, decâtu miculu ajutoriu
 « ce-mi cereti. Afara de aceea, asiu da ordinu, de si nu in scrisu,
 « cáci trebuie se me pazescu de Turci, dar' cu verb'a asiu dá ordinu
 « suditiloru mei moldoveni, se duca ori ce victualie necéssarie in ca-
 « strele polóne, si se faca totu ce-ar' cere regele si ce ar placé ace-
 « stui-a. Si déca Dumnedieu ar' binecuventá acésta espeditiune cu
 « unu succesu bunu, si Tatarii si Turcii ar remané batuti : atunci
 « imi voi pune tóte puterile, pentru cá se scapu pe fiiulu meu din
 « Constantinopole, séu ilu voiu rescumpera cu buní bani cá pe unu
 « captivu; ér' déca nu mi-ar' succede aceasta, atunci fia!, ilu voiu
 « sacrifica pentru binele crestinatatiei si pentru libertatea tiei
 « mele, si voiu merge cu tóta puterea mea a me lupta in lupta des-
 « chisa contra inamiciloru lui Christu si ai crestinatatiei ».

REGELE POLONIEI TRAGE SPRE IASI. CANTEMIR MERGE LA CASTRELE TURCILORU

CXLVII. Dupa ce a primitu regele acestu respunsu, cam pe la inceputulu lunei Sievval, trece Nistru, si dupa o cale de mai multe dile, ajunge la Iasi fara a i se pune vre-o resistentia. Aici afla elu bucate si vinu in abundantia; cáci principele lasase pe vorniculu Ramandi indereptu, cá se procure tóte victualiele necesarie pentru armat'a regelui. Elu si-a petrecutu aici patru-spre-diece dile in mancari si beuturi, fara a mai cugeta la Turci. Intr'aceea Seraskierulu Buickli Mustafa Pasia trecuse dejá Dunarea cu duoe-dieci-si-cinci de mii cavaleria, si optu mii Ieniceri, si daduse ordinu lui Nurradinu Sultanu a veni cu trei-dieci mii de Tataru in castrele sale. Aici aude ca regele Poloniei a inaintatu spre Iasi; si cá Cantemiru totusi nu se aréta anca in castre. Seraskierulu consideru aceasta remanere a lui Cantemiru dreptu defectiune, si da ordinu lui Nurra-

dinu Șultanu (97) a intră cu Tatarii sei in Moldavi'a că intr'o tiéra inimica, a o devastá prin focu si feru, si a lua pe locuitori in captivitate. Si intr'adeveru că Moldavi'a era se fie espusa la cele mai triste calamitati, déca Beg Mirza, unulu dintre tatarii Mirzesci din famili'a lui Cantimiru (98), nu se intrepunea si nu abatea pe Seraskierulu si pe Nurredin Sultanulu de la propusulu loru, promitiendu

(97) *Nurradinu Sultanu*. Sunt dónc officieri la Tataru, cari nu se dau níci-odata altui-a, decâtu numai fiiloru Chanului, descendentu din famili'a Oliginghisiana, si nici-odata fara invoierea portiei otomane; acelea sânt, rangulu de Calga si de Nurradinu. Calga este proprie Generalu Locotenente alu Chanului, care nici-odata nu ese din Crimea Tatariloru, decâtu numai in fruntea a tóta armat'a tataru. Nurradin (*), care cuventu in limb'a tatarésca insémna voinția, urméza in rangu imediatu dupa Calga, si candu este a se da assistentia Turciloru, elu se tramfite in ad-jutoriulu acestora cu unu anumitu numeru de trupe, precum diece ori duóe-dieci mii de Tataru. dupa cum ceru Turcii.

(98) *Din famili'a lui Cantimiru*. Acésta familia era in mare védia la Mirzescii din Tartari'a pentru nobilitatea sa si immensele sale avutii. Dupa traditiune, famili'a Cantimiru deriva de la Temurlenti, marele cuceritoriu alu Asiei. Acést'a pare a o comproba chiar' si numele insasi: căci Can Temur séu Can Temir, insémna sangele lui Temur, séu persóna descendentu din sangele lui Temuru. Unulu din Cantemirescu avuse curagiulu a se subtrage atátu de sub potestatea Chanului cátu si de sub jugulu Turciloru, si s'a luptata in cursu de mai multi ani cu asemenea bunu succesu contra mai multoru Seraskieri, si probabilu, ca elu si-ar' fi elutatu deplinu independintia si libertatea, déca nu s'ar fi sedusu prin unu fraudulosu tractatu. Turcii adeca vedindu că cu armele nu potu face nimica in contra lui, s'au prefacutu că ar' voi se incheia pace cu elu. S'au invoitu la tóte căte a cerutu, si i-au datu principatulu Benderulu cu totu teritoriulu dependentu de acesta; l-au onoratu cu titlu de Begu, și cu privilegiulu de a purta trei tugiuri. Dar' dupa ce l-au capetatu cu modulu acest'a, Turcii puçinu dupa aceea au pusu man'a pe elu si l-au omoritu. Fratii lui s'au suppusu de nou Chanului, care le-a datu voia a locu in provinciele Ackiermanu si Kili. Fiiulu seu Sava Cantimiru anca a fostu primitu in gratia Chanului; dar' si-a schimbatu numele, si fiinduca tatulu seu a fostu Begu, si-a luat supranumcle de Begu-Mirzo, care apoi a trecut la fiii sei si la fii de fii acestor'a. Pe timpulu, candu parintele meu era domnu Moldaviei, acestu Begu-Mirza, despre care s'a vorbitu in testulu acestei istorie, venia de multe-ori cu cinci fiu ai sei in Moldov'a, unde mergendu la parintele meu, i narrá istoria antecessoriloru sei asiá precumu o sciá din traditiune, prin care singura s'a sustienutu memori'a genealogiei loru tatarice. Elu mai spunea anca, că audisse dela protoparintii sei, că pe timpulu, candu Chanulu i persecutá mai aspru, unu Cantimiru din famili'a loru s'a refugiatu la principele Moldaviei si a primitu religiunea crestina. De aci credea, că elu è ruda cu parintele meu.

(*) Acestu cuventu in limb'a arabica insémna : lumin'a credintiei. *Tr. Germ.*

a stá bunu pentru principele Cantemiru, cà elu nici-odata n'a lucratu si nu va lucra contra fidelitatiei datorite imperiului otomanu, nici in partea inamicului n'a trecut si nu va trece; si mai adaose apoi, cà elu scie de siguru, cà principele a plecatu dejá din Iasi; si cà multu in trei zile elu va fi aici in castre. Fapt'a a justificatu vorbele lui Mirza; càci principele, intr'adeveru esise din Iasi cu trei zile inainte de sosirea regelui, si ajungendu la Falcii, a datu libertate omeniloru sei a se întórce la regele, déca si la câtli le place; dupe aceea a trecut Prutul, si càtra finitulu lunei Sievval a ajunsu in castrele Seraskierului.

REGELE POLONIEI TRECE PRUTULU. TURCII ILU ATACA SI-LU INCUNGIURA

CXLVIII. Intr'aceea regele Poloniei, satulu de atáta mancare si beutura, se puse pe cale mai departe cu intentiunea de a alunga pe Turci cu totul din Moldavi'a. Dar' abia ce se puse a dóu'a-óra in castre, observá cà soldatii sei incepu a suferi de lips'a victualieloru; càci, péné au statu in Iasi, s'au desierlatu tóte depozitele prin neglidenti'a comissariloru, si pentru Poloni nu mai remase alta de mancare, decátu o mare cantitate de fructe. Pentru a scapá din acestu inconvenientu, nu vediu altu remediu, decátu a trece Prutul aprópe de Ciociora, in sperantia cà anca inainte de ce s'ar' apropia mai tare armat'a ottomana, elu ar' poté se puna man'a pe magazinele incarcate ale Tatariloru budgiacani, si cu modulu acest'a ar' mai stemperá fómeele flamendiloru sei soldati. Seraskierulu informatu despre trecerea regelui preste Prutu, merge immediatu cu tóta armat'a sa in contra lui; si in distantia abia de duóe zile de la Ciociora, dà de elu asediatu cu armat'a intr'unu campu deschisu, unde ilu incungiura de tóte partile. Tatarii dau focu ierburiloru de pe campu, arse degiá prin caldur'a sórelui; infestóza necontenitu castrele polóne prin mici scaramusie; prindu pe cei cari esiau din castre pentru a stringe nutretiu, séu i constringu a se întórce inderreptu cu carale góle. Regele in desperatiunea sa, ollere Seraskierulu o lupta; acesta inse, séu pentru cà cugetá cà este periculosu de a se prinde in lupta cu siese-dieci de mii de Poloni, séu pentru-ca voiá a trage pe Poloni mai departe dela confiniere tie-

rei loru : evită ori-ce lupta deschisa , si demandă soldatiloru a molestă si debilită pe inamicu numai prin încâieraturi continue. Polonii inse simtiau unu inamicu cu multu mai furibundu in stomachulu loru, adeca fόμεa; acestu inamicu intestinul i tormentă fara indurare , in câtu nu s'au potutu miscă din castrele loru, fara a nu lasă dupa sine trei pênê in patru mii de morti.

**POLONII SE RETRAGU DIN MOLDAVIA.
REGELE FACE CELE MAI IMPIE SACRILEGIE SI RAPINE**

CXLIX. Regele Poloniei vediendu-se in acésta strimtorare , se a-doperă a trece Prutul indereptu la unu satu , ce locuitorii ilu numescu Valea-Strimba (99). Dar' abia trecuse diumetate din armata , candu Tatarii vinu si se arunca asupra celoralti in spate , omóra o mare parte din ei, prindu si mai multi, ér' ceilalti se arunca in apa. Dupace au trecut cu multe greutati si perderi preste Prutu, regele in furia că nu si-a potulu resbună asupr'a Turciloru , isi vèrsa tóta mâni'a asupr'a Moldoveniloru, si dà libertate soldatiloru (100) a spoliá tiér'a si a predá pe locuitori. Elu insusi dà focu la duõe mônastiri in Iasi , rapesce vasele sacre ; fura reliquiele Santului Ioanu din Suceava , dimpreuna cu alte multe pretiöse , ce pietatea principiloru de mai inainte le asiediase acolo ; redica pe metropolitulu Moldaviei, si tractandu-lu in modulu celu mai brutale , ilu duce in

(99) *Valea-Strimba*. Localitate langa fluviulu Prutu ; locu nefericitu pentru crestini, si de multe-ori fericitu pentru infideli. Aici Tatarii au frantu liniile Casaciloru comandati de generalulu Koniski , si batendu-i au suferitu perderi fôrte mari. Aici Ion Sobieski, regele Polonici, de doue ori a fostu constrinsu a se retrage din acestu locu, si totdeauna nu fara perderi considerabile. Aici, pe timpul meu, Petru, țiarulu Rusiei a sustinutu cu bravura trei dile lupt'a in contra Turciloru ; dar' in urma a trebuitu se incheia o pace cu infidelulu sub conditiuni cari nici-de-cumu nu le-ar' fi voitu. Se pare că chiar' in cuventulu insusi Valea-Strimba , zace ce-va fatalu ; căci elu dupa etimologia in limb'a romana insêmna : vale perversa séu plina de nedreptate.

(100) *Da libertate soldatiloru*. Regele Poloniei prin o scrisóre catra Domnulu Moldaviei s'a incercatu a se spala de aceste fapte rusinöse , si a aruncă vin'a pe soldatii sei flamendi , că nu numai fara scirea , dar' chiar' in contra ordinaru sale esprese ar' si spoliatu pe Moldoveni. Dar' ulterior'a lui procedere violenta si trimiterea metropolitulu in captivitate, pentru că nu a voitu se-i libere reliquiele St-lui Ioanu din Suceava, sunt probe evidente , că sodatii de si n'au avutu ordinu séu permissiune dela regele de a predá si de a spoliá, ei totusi de siguru au fostu incuragiati prin esemplulu seu de rapacitate si de alte fapte violente.

captivitate, pentru că a refuzat să-și estradea lucrurile sacre. După aceea merge la mănăstirea de la Trei-Ierarchi, unde se conservau cu religiozitate reliquiile Santei Parascheva (101) din Epibati, și cere a-și estradea aceste reliquii și toți thesaurii ce erau depuși acolo. Archimandritul mănăstirii, care audise în ce mod a fost tratat metropolitul, închide portile bisericii, și răspunde trimisilor regelui, ca : mai bine vre se fi îngropat sub ruinele bisericii, decât să estradea la om din lume unu thesauru atât de sacru și pretios. Regele, pentru a intimidă pe acestu monachu fieros, ordina să se aduce tunurile, și amenința să spargă portile, și să luă totu thesaurulu cu forță, fiindcă și s'a refuzat o parte ce o ceruse cu bună. Dar' archimandritul era inflexibil; și regele anca, s'eu cuprinsu de rusine că comite unu sacrilegiu, s'eu prevenitu prin officiarilor săi, se departa de aci, fara să-și fi ajunsu scopulu.

TOTA ARMATA URMEZA ESEMPLULU REGELUI

CL. Exemplulu regelui și fânea, au indusu și pe soldatii, de au comis cele mai dure excese; au spoliatu cetatile și satele, și n'au crutiatu nici-o localitate, fi religioasă ori profana, pe unde au cugețatu că voru afla ceva, ce se stempera poftă și cupiditatea lor.

(101) *St. Parascheva*. Parascheva, precum ne învêtia menologiile ecclesiastice, a fostu dâmn'a unui satu cu numele Epibati, care mai în urma ajunsu în posesiunea marelui Apocancu, generalulu imperatului Andronicu. Pe timpul lui Muradu IV, Basiliu, domnulu Moldaviei, a obtinutu permissiunea de a lua ôssele acestei sante din biserica patriarhală din Constantinopole, și acêș'a din considerare că a facutu multe binefaceri și servitii pentru acea biserică; căci elu a platitu din propriile sale venituri preste două-sute-siéc-dieci de pungi, cu cari biseric'a era datoră parte la Turci parte la creștini. Și fiindcă la Turci este opritu a transportă unu cadavru în departare preste trei mile, asiă a mai datu curtea ottomane preste trei-sute pungi, numai pentru că se obtinea permissiunea de a transporta acele ôsse, și pentru a esoperă de la Sultanulu unu ordinu către Capudgi Bashi, care se însociésca transportulu pênê în Moldavi'a. Tôta istoria acestei transportatiuni este zugrăvita pe perețele de amândi-ai alu acestei biserice, unde se conserva santele reliquii; între altele se vede acolo depinsu chiar' și Capudgi Bashi cu toți officiarilor săi, cum mergu că în processiune înaintea sicriului cu reliquiile (Môscele). Atat'a putere are banulu la turci! Ei pentru bani nu numai permittu, dar' chiar' însii facu lucruri ce sunt cu totul contrarie superstitiunii lor.

VINDICT'A LUI DUMNEDIEU ASUPR'A POLONILORU SACRILEGI

CLI. Dar' acestu sacrilegiu n'a potutu se remana lungu timpu nepedepsitu. Locuitorii, pentru a scapà de crudelitatile Poloniloru si Cosaciloru, fugiau si se ascundeau in tôte partile; si candu venia acesti-a la casele loru, le aflau góle, si erau constrinsi a mancă carnea cruda fara sare, fara gustu. Acésta le occasionâ dissenteria, care in câte-va díle intr'atátu se latì in castrele regelui, in câtu nu era nópte in care se nu móra câte cincisute si mai bine de Poloni. Cantemiru anca, audiendu de hidósele atrocitati si sacrilegiuri ce comitteau Polonii, a tramisu trupele sale prin tóta tiér'a; i surprinde pre candu erau dispersi in tôte partile, si nu erau prevediuti la o atare nevala repentina; prinde din ei mai bine de patru mii, si parte i frige, parte i trage in tiépa séu i spendiura; si asiá, cu diverse moduri de mórte, esecutâ asupr'a loru pedéps'a ce o meritasera.

TATARII INFECTA APELE CU IERBURI VENINOSE

CLII. De alta parte Tatarii, vediendu că armal'a regelui isi iea calea cătra Cotnari, se punu si infecta cu ierburi veninóse (102) laculu, de unde-si avea cetatea ap'a; prin acést'a ómeni si vite cari au beutu din ap'a aceea, au peritu toti si tôte. Indata inse ce s'a descoperitu acestu lucrú, regele, pentru a nu se espune dimpreuna cu armal'a la unu periclu si mai mare, a evitatu de a se apropià de acelu locu, si-a pusu castrele langa fluviulu Siretu la unu locu incungiuratu din tôte partile de munti. Tatarii observandu acést'a, au fostu de convingere, ca intentiunea Poloniloru este a se retrage acasa in Poloni'a; si fiindu-ca prin acele paduri si munti era fórte greu de a merge cu caii, asiá i altaca numai in siesu, i batu, si se

(102) *Ierburi veninóse*. Lucru miraculosu si care s'ar' paré incredibile acelora cari nu-lu cunoscú din propri'a loru experientia. Eu amu vediutu cu ochii mei, si amu remasu surprinsu de ceea ce facu acei Tatari. Ei adeva au unu secretu intre sine, pe care nu-lu seiu mai multi de trei séu patru inși in tóta Tataria. Acestu secretu este, ca ei cunoscú o iérba de o natura atátu de tare si de veninósa, in câtu cu aceea poti invenina nu numai ape statutórie, dar' chiar si riurile cele mai rapedi, precumu e Prutulu. Ei arunca acésta iérba la o buna distantia din susu de castrele inamicului in apa; si candu ap'a riului cu iérb'a adjuge pené acolo, ómeni, si vite, cari au beutu din ea, moru pe data fara nici-o scapare.

intoreu acasa incarcati de predi si aducendu cu sine o multime de captivi.

REGELE POLONIEI IN INTORCEREA SA OCCUPA CETATILE NEMEZ (103) SI SUCEAVA

CLIII. Regele Poloniei, dupa ce a scapatu de Tatari (câci Turcii anca nu venisera preste Prutu), pentru că se nu se para ca elu a consumatu băni de la Papa, si n'a facutu nimicu, la întorcere cătra casa occupa cetatea Nemez (104), dar nu fara dificultate, de si erá desertata de locuitori; câci din intemplantare remasera acolo nouespre-diece venatori moldoveni; acesti-a inchidu portile, tragu podurile, si refusa regelui intrarea. Acesta, nesciundu că ce garnisóna pucina este in cetate, o bombardéza patru díe in continuu. Venatorii nostri se apera cu bravura, si uccidu la cinci-diece de Poloni dimpreuna cu pe comandantele artileriei. In fine, la a cinci-a dí, vedindu că diece camaradi ai loru au caditu morti, capituléza si predau cetatea sub conditiune, că garnisóna se se póta departa unde-i va placé. Regele le accórda conditiunea; dar' candu a vedutu, că nu mai multi de siese venatori esu din cetate, aducédu in spate pe alti trei camaradi ai loru vulnerati, cuprinsu de admiratiune, furia si rusine, dá ordinu a-i spendiurá indata; Iablonovski inse se intrepune si-i aduce aminte că le-a promis a-i lasa liberi; asiá i-a lasatu se mérga unde le place. Dupa aceea pune duóe sute de calareti alesi in cetate, si cu restulu armatei merge la Suceav'a, vechi'a residentia a principiloru Moldaviei; si fiindu-cá nu erau nici locuitori nici soldati in ea cá se-i faca resisténtia, i-a fostu usiora ocuparea si a pune garnisóna din trupele sale.

TATARII SE INTORNA SI INFESTÉZA DE NOU PE POLONI

CLIV. Tatarii, cari-si dusesera predile de mai inainte acasa, audiendu de aceste succese ale Poloniloru, se intorna in urm'a loru,

(103) Némtiu. *Tr. Rom.*

(104) *Nemez* Sêu Némtiu. Cetate fórte vechia in Moldavia inferióre, situata pe unu munte inaltu dincolo de Siretu, aprópe de unu riu ce pótra acólasiu nume. A se vedé despre acést'a mai multe in a mea *Descriptiunc a Moldaviei* (*).

(*) Vedi *Descriptio Moldaviae*, editiunea societatei academice Bucuresci 1872. pag. 18. *Tr. Rom.*

si că lupii rabiati se arunca in tóte partile, si prindu pe toti Polonii cati au remasu in ceva departare de la armata. In midi-loculu acestoru escursiuni, in siese-spre-dieceale lunei Silcade (105), dau de marele thesaurariu, pe care-lu tramisese regele inainte cu optu mii de Poloni; acest'a i bate, si le face mari perderi. Dar' acésta victoria n'au adusu nici unu folosu Poloniloru. Câci trupele lor, pentru că se-si stempere fόμεa de care suferiau, erau necesitate a se nutri cu póme, și pentru că se aiba póme, s'au imprastiatu prin paduri mai departe de cumu erá consultu; asiá, in acésta dispersiune i ataca Tatarii mai de multe-ori, omorindu pe unii si captivandu pe altii, si care se departá numai ceva-si de la trupp'a sa, acela poté fi si-guru că nu se mai întórce indereptu.

REGELE SE DEPARTA PE ASCUNSU DIN CASTRE SI FUGE.

CLV. Rogele vedindu acestu periclu, perasesce elu mai ântâiu armat'a, și luandu de calauzu pe unu colonelu moldovanu, cu numele Turculetiu, fuge nóptea pe ascunsu cu vre-o câti-va consoçi ai sei. Restulu armatei, care a avutu favorabil'a fortuna de n'a peritu séu de fόμε séu de arm'a inimicului, s'a in torsu acasa sub comand'a lui Iablonovski, si càtra finitulu lunei Silcade au ajunsu pe regele la Javarovi'a.

SUCSESSELE VENETIANILORU CONTRA TURCILORU

CLVI. Venetianii au avutu in acestu anu cu multu mai bune succese. Cu inceputulu primaverei Morlachii impressóra Ottochulu, cetate situata intre duõe braçia ale fluviului Cettinu; si dupa ce o cucerescu cu asaltu impetuosu, taia tóta garnisón'a in bucati. Capudan Pasia a facutu o asemenea încercare asupr'a cetatiei Chiefala; dar' la apropiarea flotei venetiane a fostu constrinsu a se retrage. O parte a acestei flote era tramisa in contra Constantinoplei, spre a o blocá din partea Archipelagului de catra Dardanelle; ceealalta parte attacâ Navarinulu-vechiu, si fiinducá comandantele acestei cetati a capitulatu indata la primul atacu, asia acésta parte a flotei a mersu de a impresoratu cetatea Navarinulu-nou. Seraski-

erulu din Morë'a alërğa intr'ajutoriulu cetatiei ; dar' înainte de a ajunge la fortificatiunile Venetianiloru, ilu attaca contele de Königs-mark si marchisulu de Curbon cu optu-mii-duóe-sute de omeni si-lu bate. Puçinu dupa aceea, Seraskierulu isi aduce din garnisó-nele vecine mai bine de trei mii de ómeni, aduna pe cei cari scapasera séu fugisera din batali'a din urma, si se încérca anca odata a liberá cetatea ; dar' éراسi fú batutu si respinsu cu mari perderi. Vedíendu acumu locuitorii din Navarinu cá nu mai este nici-o sperantia, au capitulatu si in duóe-dieci-si-siese ale lunei Regeb (106) au predatu cetatea in man'a Venetianiloru.

ALTE VICTORII ALE VENETIANILORU

CLVII. La trei díle dupa aceea, Venetianii impresóra cetatea Methone (107), si in cinci-spre-diece ale lunei Giaban (108), garnisón'a intimidata prin perderea din urma a Seraskierului, capituléza si predá cetatea. Venetianii si-au încoronatu espeditiunea in Morë'a prin cucerirea Neapolei in Romagna. Morosini a începutu obsidiunea acestei cetati in diece ale lunei Remazanu (109), si prelanga tóte ca era bine intarita atátu de la natura cátu si prin arte, totusi in cate-va díle murii ei au fostu derimati prin tunurile inamicului. In a siesea dí de obsidiune, Seraskierulu de Morë'a propera cu trupele sale a liberá cetatea ; dar' contele de Königs-mark i ese in contra si dupa o scurta lupta ilu bate inderéptu. Seraskierulu nu se descuragiéza prin acestu evenimentu nefericitu ; din contra, sciindu cá este respundietoriu cu capulu séu, dóca Venetianii ar' cuceri acésta cetate, isi aduna o armata si mai numerósa, si in nóue ale lunei Sieval (110), in reversatulu dílei, înainte de a se poté reculege Venetianii, attaca liniile acestor'a si ocupa positiune pe o culme, de unde pótea se bombardeze asupr'a celei mai mari parti a castreloru inimice. In acésta strimtorare vine Königs-mark cu trupele de sub comand'a sa in ajutoriu Venetianiloru, si tiene pe inamicu in locu

(106) Siepte Iuniu.

(107) Modon.

(108) Duóe-dieci-si-siese Iuniu.

(109) Duóe-dieci Iuliu.

(110) Optu-spre-diece Augustu.

pêné ce ajunge și Morosini cu celelalte trupe. Turcii, de și au vedutu ca Venetianii sunt superiori și in numeru și in putere, totusi au tienutu lupt'a siepte ôre in continuu cu atâta bravura, in câtu pareă cã acêsta di are se decida despre sôrtea intregului imperiu otomanu; dar' in urma, ne mai potendu sustiené repetitele assalturi ale Venetianiloru, au fostu constrinsi a luă fug'a. Mustafa, gubernatorele cetatiei vedindu cã crestinii se intoreu cu triumfu in lineele loru, a judecatu de acî, cã trupele delă cari asteptase ajutoriu, trebe se fia fostu batute; prin urmare anca in aceeași di desface signalulu capitulatiunei; și in diece ale lunei Sievval (111), sub conditiunea de libera esire, predă castelulu in manile Venetianiloru.

SUCSESSELE VENETIANILORU IN DALMATI'A

CLVIII. In Dalmati'a, Pasi'a din Bosni'a impresôra cetatea Duara anca in primele dile ale primaverei; dar' intielegêndu cã Venetianii se apropia, s'a retrasu cu mare perdere. Totu elu face mai multe incercari in diverse locuri contra inamiculu; dar' totdeauna remase batutu și alungatu indereptu. Prin aceste succese fericite se incuragéza Venetianii intr'atâtu, in câtu in siepte ale lunei Sievval (112), sub comand'a lui Cornaro impressôra cetatea Zingu, pe care Vallier in anulul trecut in vanu o atacase; și derimandu murii prin canonadele loru, a duô'a di o cuprindu cu assaltu și ucidu tóta garnisôn'a. Totu cu assemenea successu facu Morlachii o espeditiune mai departe spre Constantinopole; cãci, prin o stratagema, insiela o mie de ômeni infanteria și cinci sute cavaleria a esî dintr'o cetate, unde erau in garnisôna; apoi i incungiura, și indata la primul atacu omôra unu numeru mare din ei; ér' pe ceilalti i persecuta cu atâta focu, in câtu involindu-se printre ei, intra cu totii deodata in cetate, și dupa ce o predara, i dau și focu.

POPORULU DIN CONSTANTINOPOLE STRIGA IN CONTRA SULTANULUI, CA TREBE DETRONATU

CLIX. Atâte perderi și evenimente nefericite au alarmatu pe Ulemii și pe poporulu din Constantinopole. La inceputu tieneau discursuri

(111) Nôue-spre-diecc Augustu.

(112) Siese-spre-diecc Augustu.

seditiöse contra Sultanului Mahomedu, dar numai in locuri si adunari secrete ; dupa aceea inse au esitu si in publicu cu ele. In specialu Ulemii spuneau si aretau poporului communu, ca thesaurulu publicu este desecatü; dieci de mii de Musulmani sunt ucisi de man'a crestiniloru ; Ungari'a si Morë'a sunt perdute ; insasi capital'a imperatésca este amerintiata cu periclu pe totu momentulu ; pentru aceea, acumu este prè tardü a avisa pe Sultanulu, se se lasè de venatu, se védia mai bine cu tóta grigea de trebile statului si se se adopere a-lu adjutá in acésta strimtorare ; care de altminterea nu este de a se imputa vre unei debilitati de spiritu alu Sultanului, căci Mahomedu a aretatu cu multi ani inainte, că elu nu este incapabile pentru administratiunea trebiloru publice ; dar' acésta stare critica trebe se o adscriemu mâniei lui Dumnedieu contra poporului musulmanu, pentrucà a frantu pacea facuta de sapientele si prudentele viziru, Kioprili Ahmedu Pasi'a ; si acésta mânia dumnedieiesca intr' atátu a orbitu pe Sultanulu , in câtu elu crede ca imperiulu ottomanu, fundatu cu labórea si sangele atáloru mulsumani, se póte aperi prin câni de venatu si prin turme de falconi ! Acésta mânia a Prè-naltulu parinte cerescu nu se póte departa altminterea, decâtu delaturandu pe acela care a causatu-o ; și acela este Sultanulu , care este primul autoru alu acestui bellu injustu ; si apoi toti acei-a , cari prin consiliurile séu Fetva loru au approbatu violațiunea pabei.

SULTANULU IN VANU CÉRCA SE ARUNCE CULP'A PE ALTI

CLX. Sultanulu audiendu celea ce se vorbescu in publicu pe strade si in adunari, so duce immediatu la Constantinopole, destituie pe Mufti din dignitatea lui și tramitte in tóte partile persóne, ce-i tienea partea, cá se vorbésca si se arete la poporu, ca nu Sultanulu este caus'a inceperii bellului, ci adeverații autori ai acestui-a sunt marele-veziru Cara Mustafa Pasia, si destituitulu Mufti ; ei au consiliatu bellulu, si Sultanulu n'a tienutu de consultu a se oppune loru, parte pentru că consiliulu loru parea rationabile, si parte pentru respectu cătra auctoritatea loru. Ei ! bine ; pentru acésta cauza Cara Mustafa Pasia a fostu pedepsitu cu mórte, si Mufti éca-lu destituitu din postulu seu.

PUNE NOUA TAXA PE POPORU, PENTRU CA SE PLATESCA PE SOLDATI

CLXI. Si pentru că se dea poporului probe și mai mari de zelulu ce-lu pórta pentru interesele imperiului, lasa a se vinde tóte gemmele din thesaurulu corónei, si cu banii a platitu pe soldati; dar' fiinduca acesti bani nu erau de adjunsu, a pusu taxa pe Giamie, Moșee, si pe tóta cas'a (113). Prin modulu acest'a nu numai că a impedicatu pentru anulu acesta seditiunea ce era se erumpa, dar' si poporulu se indemnâ a contribui cu mai mare promptitudine la adjutorarea necesitatiloru statului.

IMPERIALII BATU PE TURCI SI LE OCUPA CASTRELE

CLXII. Intr'aceea ducele de Lorena merse cu armat'a imperiale spre Essecu, si trecendu Drava, avea intentiunea de a attaca pe vizirulu, care era campatu in giurulu Essecului. Dar' imperialii nu puteau inainta tare pentru difficultatile căliloru, si Solimanu Pasi'a avu timpu a-si posta armat'a intr'unu locu atátu de favorabile, in cătu ducele de Lorena in locu se cutedie a-lu attacă, fú constrinsu a-si fortifica castrele de fric'a unui atacu. Precumu erau acumu Turcii si imperialii postati aprópe unii de altii, ei isi cercau fortun'a la inceputu numai cu miei incaieraturi; apoi au lucratu cu tunurile unii asupr'a altor'a. Si fiinducă positiunea Turciloru erá mai favorabile, canonad'a loru facea mai bunu effectu, si Germánii au fostu constrinsi a recede. Turcii au luatú acésta recedere dreptu

(113) *Si pe tóta cas'a.* Negutiatorii crestini europeni cari se tienu in Constantino-pole, ori cătu ar' fi de priceputi in multe alte lucruri, totusi n'au potutu calcula nici-odata, la cătu suie acestu tributú in favórea thesaurului publicu. Căci, nici-o casa, fia a turcului fia a crestinului, nu è scutita de acestu impositu; ci fia-care proprietariu séu possessoru trebuie se plátésca in proporțiunea averei sale si a marimei casei de la diece pènè la cinci sute de lei. Acumu, numai in cetate sunt preste patrú-sute de mii de case, fara a computa aci suburbile Pera, Chrisopole, Eiubu, Bekitasiu si alte sate adjacente; si mai vinu apoi nenumeratele piatie, ospeluri, dughene si bái; de aci póte se-si face ori cine conclusiunea, căta summa de bani s'a incassatu atunci. Dar', ce vre Dumnedieu se respésca, ómenii nu potú se adune. Căci, pre langa tóta sollicitudinea cu care s'au adunatu acesti bani si s'au pusu in cass'a thesaurului publicu, pare că unu blastemu secretu planá asupr'a loru, de n'au potutu face nimic'a cu ei, si n'au adusu nici-unu folosu Turciloru, asiá in cătu omulu se mira, nu cumu au potutu aduna o summa atátu de immensa de bani, cì cumu au potutu se o risipésca in timpu atátu de scurtu, fara se aduca vre unu folosu.

fuga, si au mersu in urm'a inamicului pentru a-lu persecuta mai departe. Germanii trageau spre Dunare, si aveau intentiunea de a se prinde la lupta cu Turcii cari le venia in urma. Dar' Vezirulu avendu armata foarte numerosa, nu putea inainta decâtu numai incetu; era Germanii intr'aceea s'au pusu in castre la Mohaciu, au datu catu-va timpu soldatiloru de a se restaura de fatigieles unei caletorie atatu de lungi, precumu si de calamitatile suferite din lips'a victualiloru, si se determinara apoi a opumna fortificatiunile dela Zecli si Cinci-Beserici, era de aci a nevali asupra Albei-Rogale si a o cuceri. Cu aceasta intentiune redica castrele de langa Mohaciu, si in trei-dieci ale lunei Remazan (114) anulu Hegirei 1098, mergu asupra cetatiei Zecli. Abia inse ce se redicara din castre, unu numeru mare de cavaleria inamica se arata inaintea loru, care precum mergeau ei incetu, i ataca din tote partile, pentru ca se tiena in locu pe Germani, pene va sosi Vezirulu cu intrég'a sa armata. Aceste mici atacuri au duratu trei zile, pe candu Vezirulu a si sositu, si s'a postatu intr'o padure mica, pe unde aveau se treca imperialii. Totodata publica la tota armat'a, ca are ordinu de la Sultanulu de a intra in lupta cu Germanii; si pre langa acesta le promitte ca va da buna recompensa tuturoru acelora, cari in acesta lupta se voru distinge prin valoarea loru si prin fapte eroice. In diu'a urmatória, care era patru ale lunei Sievval (115), i se pune armat'a in ordine de bataia, si observandu ca frontulu Germaniloru este cu multu mai intinsu decâtu ca aripele se-si pota veni intradjutoriu unei altei-a, asa comanda trupeloru sale ca se fatige aripa drepta a inamicului prin atacuri continue, dar' usiore; er' de alta parte se nevalésca cu tota puterea asupr'a aripei stange. Turcii esecuta cu multa vigore comandele generaliloru loru, si ataca aripa stanga a imperialiloru cu atata furore, incatu fara dubiu ca i-ar' fi nimicitu, daca foculu tunuriloru locat intre soldati n'ar' fi impededatu pe Turcii, cari inaintasera pre tare, si au omoritu foarte multi din ei, si le-au luat victori'a din mana chiar' candu se parca ca sunt mai securi de ea. Intr'aceea Turcii nu s'au indestulitu ca si-au cercatu odata

(114) Optu-spre-diece Iuliu.

(115) Prima Augustu.

fortun'a in lupta; ei mai ataca odata cu mai multa furia si cu mai mare putere pe acei-a de cariau fostu respinsi indereptu. Inse chiar' aceeași resistanti'a li s'a facutu si acumu, si aceeași perdere au suferitu cá si mai inainte. Cu tóte acestea, ei s'au retrasu in padurea de unde au venitu, si anca intr'o ordine atatu de buna, in cátu mai multu se pareá o tactica suspecta decâtu o retragere séu fuga. Ducele de Bavari'a, care comandá acésta aripa, vedindu cá au batutu pe Turci de doóe-ori, si credindu cá ei si-au perdutu acumu totu curagiulu, se resolví a-i ataca in padure, si-si tramitte trupele in urm'a loru. Dar' inainte de a-si poté esecutá planulu, vede cá inamiculu vine in cea mai buna ordine in contra lui. Atunci ducele pentru a-i respinge, ordina tunurile inainte, le incarca cu glontiuri merunte si cu bucatiele de feru, si le descarca asupr'a Turciloru cu atáta effectu, in cátu ei n'au mai avutu curagiulu de a da peptu cu imperialii, din contra s'au retrasu inderaptu mai iute de cátu cumu au venitu. Ducele de Bavari'a merge in urm'a loru persecutandu-i mai reu; dar' abia ce-i persecuta cale de una óra, candu dintr'odata fú surprinsu vedindu inaintea sa intregi castrele turcesci. Elu ar' fi crediutu bucurosú cá tóta acésta scena nu este alta decâtu unu visu; cáci nime nu si-ar' fi potutu imaginá, cumu o armata batuta si mai nimicita, dispusa mai multu pentru a fugi, decâtu pentru a se bate, a potutu in timpu atátu de scurtu se se intaresca cu fortificatiuni atatu de tari. Spre fericire, bubuitulu tunuriloru locate pe acele intarituri, a facutu atenti pe imperiali a nu inaintá mai departe, decâtu numai cu mare precautiune. Dreptu aceea Germanii incepu a operá cu tunurile loru, si rumpeudu linielu Turciloru facu cale cavaleriei, dupa care urméza apoi infanteri'a si penetrandu in castre, taia in sabia pe mai toti Ienicerii, perasiti de cavaleri'a loru, cáci ea fugise indata la apropiarea Germaniloru. Vedeudu Vezirulu cá totu este perdutu, prinde si elu fug'a cu vre-o cáti-va confidenti ai sei, si lasa castrele cu provisiuni si cu tóte munitiunile belice, preda cuceritoriloru. Imperialii mergu imediatu in urm'a lui si persocuta pe fugitivi; dar' péné candu Ienicerii erau ocupati in lupta si se tieneau anca fórte tare, péné atunci cavaleri'a otomana se departase o cale buna inainte; si asiá n'au

potutu ajunge decâtu pe vre-o câte-va sute de parasiți dela carale cu bagagie, pe care in resbunare pentru sangele crestiniloru morti in bataia, i-au trecutu prin sabia mai pe toti.

VEZIRULU SCAPANDU PRIN FUGA, SE RETRAGE LA BELGRADU

CLXIII. Vezirulu, dupa ce a scapatu prin fuga, grigea lui cea mai mare a fostu de a apera Esseculu si Petrôvaradinulu, de care potea presupune, că armat'a imperiale dupe acea victoria, a sa le va ataca. In acestu scopu a cercatu a stinge disarmoni'a ce era între Ieniceri si spahii; a intaritu garnisôn'a din Essecu cu câte-va regimente; a lasatu siese-mii de ômeni pentru aপরera podului dela Petrovaradinu, si apoi s'a retrasu la Belgradu.

SUCSESELE IMPERIALILORU IN SLAVONI'A.

CLXIV. Ducele de Lorena sciá fôrte bine, că aceste cetati sunt cu multu mai bine fortificate, decâtu cá se le pôta ocupa in timpu de duõe luni, câte mai remasera pentru campani'a din acestu anu; asiá facù a se lati faim'a, că elu are de cugetu se impressóre Temisiór'a; ceea ce a facutu pe Vezirulu, din solitudinea ce o avea pentru acêsta cetate, a transmite cea mai mare parte a armatei sale intru aপরera ei. Ducele de Lorena, dupa ce a insielatu pe Vezirulu cu acea apucatura strategica, si a debilitatu armat'a turcésca in Slavoni'a, a datu ordinu lui Dünevald se tréca cu una parte a trupeloru preste Drav'a si se se nisuiésca a alunga pe inimicii numelui crestinu din tóta Slavoni'a; ér' elu a remasu acì cu grosulu armatei pentru a observa miscarile Turciloru in Ungari'a. Dünevald trece Drav'a, impressóra cetatea Barzinu in duõe ale lunéi Silcade(116), si oppummandu si derimandu murii, chiar' candu se prepará la assaltu, garnisôn'a, in a siese dí a obsidiunei, se predà dimpreuna cu castellulu in discretiunea invingatoriloru. Dupa cucerirea acestei cetati, Dünevald incungiura cetatea Valpo cá un'a ce trebuiá necessariamente cucerita inainte de a se poté intreprinde obsidiunea Esseculu.

IMPERIALII CUPRINDU ESSECULU.

CLXV. Gubernatorele cetatiei dà sëmnu garnisónei din Essecu,

(116) Duõe-licii-si-nóue Augustu.

că Germanii sunt aci, si cere se-i tramitta adjutoriu contra acestora. Scirea inse despre apropiarea neasteptata a Germaniloru atâta frica a bagatu in soldatii din Essecu, in câtu punendu pulbere sub fortificatiunile castelului, se preparau a fugi cu bagagiulu lor. Simtîndu Dunevald acêsta, tramitte pe Ludron cu duôe mii de calareti, pentru a se informa mai bine despre ceea ce se petrece in Essecu. Soldatii garnisónei, candu au vedîutu pe acesti calareti, au crediutu că lóta armat'a germana vine asupr'a lor, si parasira cetatea cu atâta precipitatiune, in câtu nu numai că-si lasarea indereptu cea mai mare parte a bagagiului lor, dar uitara si cá se mai dea focu mineloru ce facusera sub fortificatiunile castelului, si pe cari le-au fostu implutu dejá cu pulbere de pusca. Dupa acestu evenimentu, gubernatorele cetatiei Valpo a cugetatu a fi mai prudentu se cêda fortunei adversarie imperiului otomanu, imblandindu pe invingêtori prin suppunerea sa, decâtu a-i esacerbá si mai multu prin obstinatiune infructuósa; deci elu predêde cetatea in man'a imperialiloru, inainte de a fi facutu acesti-a vre-un assaltu asupr'a ei.

**SUPPUNU CU ASEMENEA SUCCESU TOATA SLAVONI'A. IMPRESSOARA AGRI'A
IN UNGARIA**

CLXVI. Cu asemenea succesu ocupa Dunevald dupa aceea si cetatea Posega, capital'a Slavoniei; apoi cetatile Bellastinu, Patrascu, Sirascu, Telicham, Valcovar, Erdedi, si alte mai multe castelle in acêsta tiêra, pe cari Turcii le parasisera un'a dupa alt'a; si restîlui cu modulu acesta tota Slavoni'a éra-si sub potestatea crestina. Gubernatorele din Leopoldopole anca attaca din partea sa cetatile Areizaga, Ciocacu si Polota, cari tote i s'au suppusu fára nici-o resitenlia. In acelasiu timpu unu micu corpu de imperiali adunati din garnisónele vecine, impressóra Agri'a in Ungari'a-de-susu, pentru a-i taia totu adjutorulu din afara.

**DUCELE DE LOREN'A INTRA IN TRANSILVANI'A, CUCERESCE MAI MULTE CETATI
SI REMANE PRESTE IEARNA ACOLO**

LXVII. Campani'a acestui anu, Ducele de Loren'a si-a incoronatu-o prin cucerirea Transilvaniei. Anca cu inceputulu verei ace-

stui anu, imperatulul Germaniei solicitase pe Michaela Apafi, principele acestei țeri, că se renunție la confederațiunea cu Turcii, și se primăscă stindardele victorioase ale Crestinilor în țera sa. Elu s'a și ărelatu propensu a le primì, dar' sub condițiunea, că pericolulu ce ămerintia din partea Turcilor se fia departatu de la cofiniile Transilvaniei. Candu inse, cătra finitul acestui anu, ducele de Lotharingi'a facea dispozițiuni, că conformu accordului încheiatu cu Apafi, se remana preste ierna în ăcēsta țera, atunci Apafi n'a voitu se-lu lase (sēu pentru că nu voiă bucuros a se supune ăcestei sarcine, sēu cu intențiunea de a ărelá Turcilor ca elu nu din buna voi'a sa, ci din necesitate a lasatu pe Germani în principatulul seu), și a tramisu ducelui respunsu : că promissiunea sa de a-lu lasá în quartire de ierna, nu se întinde la tōta armat'a, ci numai pentru unele regimente. Dar' ducele considerandu că acumu nu este timpu de a face vorbe multe, candu puterea armelor dau tonulu, intra în Transilvani'a fara consensulu principelui; occupá cetatile principali ale țerei, precumu Sabiulul și Clusiulul, și prin ăcēs'ta ilu constringe a se supune imperatului. Apoi se ăsediá cu tōta armat'a sa în quartire de ierna.

**RUSII FACU O ESPEDITIUNE CONTRA TATARILORU DIN CRIME'A DAR' FARA
SUCCESSU**

CLXVIII. Russii n'au fostu atātu de fericiti contra Turciloru. Amenduoii țării erau prē tineri, pentru a fi capabili se comande armat'a loru în persōna. Asia, au tramisu contra Tatariloru în Crimē'a pe Basiliu principe de Gallicin cu o armata destulu de numerōsa, dar' puçinu disciplinata. Mergēndu ăcestu generalu mai multe dīle prin desertele ce separa Russi'a de Crimē'a tatarica, fara a i se face vre-o resistentia : dintr'odata se vede încungiuratu de Nuredinu Sultanu, și taiatu de tōte comunicatiunile de a-si potē procurá vicualie și apa. Dupa ăcestu desastru a urmatu altulu și mai greu : caldurile escesive sēu lips'a totale de apa, au causatu o pestilentia în gradu atātu de mare, în cātu numai în cāte-va dīle au peritu mai bine de patru-dieci de mii de Russi. Cu tōte ăceste, Nuredinu Sultanu avea frica de armat'a russésca, de si ea slabise fōrte multu prin ăcesta calimitate. Pentru a o însielá se se întōrca immediatu acasa,

elu se prefacă că merge cu Tatarii-sei în contra Kioviei. Gallicin se temea acumu de unu periclu și mai mare, și se întorse cu trupele sale întru așterarea acestei provincii, parasindu desertele Crimeei tatarice. Dar' acésta apucatura strategică a Sultanului Nuredin anca totu nu ar' fi retienutu pe principele Basiliu de a irrumpe în Crimă'a Tatariloru, déca Sophi'a sor'a țiariloru nu-lu chiamá acasa prin epistole (117), în cari i aretá ca imperiulu russescu este espusu celui mai mare periclu, déca nu se întorce immediatu în capitala.

**POLONII IMPRESSORA CETATEA CAMINIETIU DAR' LA APROPIAREA TURCILORU
SE RETRAGU**

CLXIX. Pe la începutulu lunei Sievvalu, Polonii sub comand'a lui Iacobi Sobieski, fiulu celu mai mare alu regelui, deschidu campani'a contra Turciloru, și în dușe-dieci-si-patru ale acéleiasi luni (118) se presenta înaintea cetătiei Caminietiu, vrendu a o impresorá. Dar' abiá au descarcatu de vre-o dușe séu trei-ori tunurile loru, și în data s'au retrasu, fiindu-cá audiserera că Turcii cu Tatarii din Budgiacu au adjunsu la Ciociora, și vinu într'adjutoriulu cetătiei. Garnisón'a vedindu retragerea Poloniloru, ese din cetate, și urmarindu-i, omóra mai multi din ei, prinde și mai multi, și se întórna cu perdere căm de cincideci de omeni de ai sei. Esceptandu acésta batalia, între armat'a polona și turcésca nu s'a întemplat altu nimic cuva memorabile în acestu anu.

VENETIANII OCCUPA MAI MULTE CETATI IN MORE'A

CLXX. Cu multu mai cu mare vigóre au continuatu Venetianii bellulu în contra inamiciloru crucei în Morë'a. Căci, în dușe-dieci-si-trei ale lunei Remazanu debarcandu trupele la Patrasso pe uscatu, a trei'a dî dupa aceea, sub comand'a contelui de Königsmark, au mersu în contra Seraskierului. Acesta incuragiá trupele sale prin promissiuni și daruri, și esîndu la campu cu ele, atacá elu mai întâiu cu cavaleri'a sa arip'a stanga a Venetianiloru; dar' respinsu

(117) *Déca Sophi'a...* prin epistole. Multi sunt de parere contraria, și tóta culp'a o punu pe Gallicin, că acésta espeditiune avuse unu succesu atátu de reu. Dar' eu am relatatu lucrulu asiá, precumu știu ca è conformu adevărului și fundatu pe probe incontestabile.

(118) Dușe Augustu.

de aci cu perdere, schimbă ataculu, si se indreptă cu tóta puterea sa contra aripei drepte, aruncandu-se asupr'a ei cu atâta furia, in câtu Ienicerii ajunsera a dá cu sabiele la o parte baricadele ce acoperiau frontulu Venetianiloru. In urma inse totusi a fostu constrinsu se prinda fuga cu restulu armatei sale; căci Venetianii se tieneau cu multa bravura; elu insusi a fostu greu vulneratu, si multi din ome-nii sei, intre acesti-a si Pasia din Vallona, cadiusera morti pe cam-pulu luptei. Crestinii persecutandu-i in fuga, parte au omoritu, parte au prinsu preste duóe mii din ei; ér' pe ceialalti i-au fugaritu in munti. Prin acésta victoria nu numai si-au confirmatu Venetia-nii tóte acuisitiunile loru de péné acumu in Morë'a; dar' au casti-gatu anca si acea parte 'a Moreei, care péné acumu stá anca totu sub potestatea turcésca. Cea de ântâiu a fostu garnisón-a din Patrasso, care immediatu dupa acésta victoria a parasitu castellulu si tóte munitiunile bellice, si o a luat u la fuga. Mehemedu Pasia, care avea sub comand'a sa siese mii de ómeni cu ordinu de a defende cetatea Rumeli'a, a aruncatu in aëru fortificatiunile ei, si a urmatu esem-plulu garnisónei din Patrasso. Totu asiá a facutu si Mehemedu gu-bernatorele castellului Morë'a, candu a vediutu că galeréle venetiane se apropia de densulu. Si ce este anca si mai surprindietoriu: ceta-tea Lepanto (119), fortificata de la natura si prin arte, candu a ve-diutu că naviga intr'acolo flot'a venetiana, a tramisu delegati inain-tea ei, si s'a offeritu a se supune. Dupa ce apoi au regulatu trebile in cetatile cucerite, Morosini, generalulu armatei venetiane a im-presoratu Castel-Fornese si Misitr'a (120), ai caroru gubernatori con-tenti cu a se poté departă liberi, prededera castellele cu tóte provi-siunile si munitiunile bellice, fara a incerca nici macar' cea mai mica resistentia.

MOROSINI OCCUPA CORINTHULU

CLXXI. Singur'a cetate, care se mai sustienea anca, era Epidau-rus Limeria (121), a carei garnisóna incrediendu-se in jurstarea că

(119) Naupactus. *Tr. Rom.*

(120) Antic'a Lacedemonia. *Tr. Rom.*

(121) *Epidaurus Limeria*. Este aceeasi cetate care asta-di la Greci se numesce *Μορσινία*, la Turci Meneve, si la Italiani Napoli di Malvasia. Ea este cea mai tare fortarétia in tóta Morë'a.

acésta cetate era tare prin sine insasi, pre langa tóte cà suferia crudelu de bombele inamicului, totusi se aperia cu mare bravura. Morosini anca lasa acésta cetate si merse cu flot'a sa prin sinulu corinthicu dreptu la Corinthu ; cãci era convinsu, cà ocupandu odata acésta cetate, nu numai cà se va laia Turciloru tóta posibilitatea de a se mai intorce in Morë'a, dar 'i va fi fórte usioru de a supune totalu anca si celelalte castelle ce mai sunt in man'a Turciloru. Seraskierulu audiendu cà se apropia Morosini, si vediendu cà cu patru mii de ómeni ce-i avea la sine, nu va fi in stare a dá peptu cu venetianii, dupa ce dete focu magazineloru din Corinthu, derimã ceã mai mare parte a fortificatiuniloru, si se retrase cu soldatii sei in muntii Thebanului ; in retragere comitte acea fapta rusinósa, de omóra pe toti Grecii, carii-i veniau in cale , sub pretestu cà ei ar' fi caus'a desasturului seu. Morosini vediendu flacar'a focului in cetate, si presupunêndu cà ce insemnéza acestu accedentu, transmite indata unu despartimentu de soldati, si stinge foculu inainte de ce ar' fi arsu tóte magazinle.

KONIGSMARK CUCERESCE ATHEN'A

CLXXII. Dupa aceea Morosini transmite pe contele de Königsmark cu una parte a armatei la Athen'a, care dupa câte-va zile de obsidiune constringe cetatea a se predá. Cu ocasiunea acestei opunnatiuni Venetianii au aprinsu prin o bomba magazinulu de pulbere asediatu de turci in celebrulu templu dedicatu de antici dieului necunoscutu (122), si prin acésta totu edificiulu s'a facutu pulbere si cenusia. Asiá Venetianii, cari altminterea sunt poporulu celu mai cultu in Itali'a, au distrusu in Constantinopole (123) si in Athen'a cele mai pretióse monumente ale anticitatiei, pe care barbarii

(122) Anticii nu facu mentiune de templu, ci numai de altariu alu *dieului necunoscutu*. Templulu despre care se dice acì cà a fostu prèd'a flacariloru , era Templulu Victoriei, si cu acésta ocasiune au arsu si celebrulu Templu alu Minervei, numitu Parthenon. Vedi : *Ricaut*. Continuare despre Pòrt'a ottomana, pag. 420. *Tr. Germ.*

(123) Venetianii in anulu 1203 ocupandu Constantinopolea si persecutati fiindu prin cetate de soldatii imperatului Alexiu Comnènu, au datu focu cetatiei, si au arsu tóta partea de la culmea séu piati'a Blacherna péné la claustrulu Evergetes. Vedi : *Niceta Choniates*, in Istori'a s'a pag. 288, editiunea venetiana. *Tr. Germ.*

le-au lasatu intacte. Din acésta cauza ei ar' meritá a fi pusi intr'o categoria cu Erostratu (124), de si differinti'a intre ei si Erostratu este aceea, cá acesta a făcutu cu intentiune premeditata, ér Venetianii numai din accidentu.

TURCII IRUMPU IN DALMATI'A, DAR' FARA SUCCESU

CLXXIII. In Dalmati'a incepu Turcii campani'a, si in prim'a lunei Gemaziul-evelu, sub comand'a lui Atlaglicu Pasia, gubernatorului din Bosni'a, impressóra cetatea Zingu, pe care cu unu anu mai inainte o cuprinsese Cornaro, si o atláca patru-dieci de díle in continuu cu cea mai mare vigóre si resolutiune. Dar' in urma, dupa ce au perdutu o multíme de omeni de ai lorú, si audindu cá si armat'a venetiana se apropia, au fostu constrinsi a se retrage in diece ale lunei urmatórie.

CORNARO BATE PE TURCI SI OCCUPA NOULU CASTELLU

CLXXIV. Dar' Cornaro de alta parte, cu adjutoriulu flotei maltesice si papali, in duóe-dieci-si-cinci ale lunei Sievval, impressóra, noulu castellu in Dalmati'a. Pasi'a din Bosni'a grabì intr'adjutoriulu cetatiei, petrunse prin pasurile strimte aperate de Morlachi, si in optu ale lunei Silhidge atacá liniile venetianiloru cu atáta furóre, in câtu, de siguru cá invingea pe acesti-a, déca Cornaro cu restulu armatei si cu trupele ausiliarie maltese nu le veniá intr'ajutoriu, chiar' in momentulu candu incepusera acumu a se retrage. Apropierea lui Cornaro a schimbatu tóla scen'a luptei; cáci, Turcii invíngători cu unu momentu mai inainte, dupa o scurta dar' sangerósa lupta, au fostu constrinsi a prinde fug'a. Garnison'a, de si vediú cá companiilei sei sunt batuti, totusi se apará anca cu mare bravura. Dar' in urma Venetianii in duóe-dieci-si-un'a ale lunei Silhidge au cuprinsu cu assaltu cetatea; si garnisón'a, care se retrasese in fortaretia, vediendu cá nu mai este sperantia de scapare, a capitulatu si ea si a predatu fortaretia.

ARMATA OTTOMANA SE REVOLTA IN CONTRA VEZIRULUI

CLXXV. Intr'aceea, dintr'o cauza mica se escá o revoluțiune ter-

(124) Care a datu focu templului Dianei in Ephesu. *Tr. Rom.*

ribile in armat'a ottomana, din care a urmatu nu numai destituirea Sultanului din dignitatea sa de imperatu, dar' si daune aprópe irremediabile pentru intregu imperiulu ottomanu. Pre cand Vezirulu era la Retrovaradinu, i vine scirea cá Agri'a suferu sub lips'a estrema de victualii, si déca nu-i vor veni fara amenare intr'a ajutoriu, ea va fi necesitata a se preda. Asiá Vezirulu dá immediatu ordinu cá o mii de Ieniceri si vre-o câte-va sute de Spahi se insoçiesca unu transportu de provisiuni destinatu pentru Agri'a. Ienicerii incesi Spahii refusa a se supune la ordinulu Vezirului, si-i dîcu in façie, cá intentiunea sa se vede cá este a ruina cu totulu armat'a ottomana, care numai prin vin'a sa a fostu batuta de imperiali; ei isi aretara cicatricile si vulnerile loru, si-si aretara caii, cari intr'atátu erau de storsi, in câtu abiá mai aveau putere de a resufla. Si candu Vezirulu le ordiná din nou si intr'unu modu si mai aspru, atunci ei respunsera, ca nu vor face nici-un pasiu din Petrovaradinu, déca nu vine si elu cu ei. Acestu inceputu alu rebeliunei s'a aprinsu si mai tare prin unu altu accidentu nou. Vezirulu lucrase pe sub mana, cá se ruineze pe mai multi dintre Pasi accusandu-i la Sultanulu, cá in lupt'a din urma nu si-ar' fi implinitu detorinti'a cumu se cuvine. Dar' Pasiu au fostu din bunu timpu informati prin amicii loru de la curte despre periclulu ce-i amerintia, si au esacerbatu tóta armat'a in contra Vezirului. Siavus Pasia⁽¹²⁵⁾, care anca era in list'a acusatiloru, ce Vezirulu tramisese Sultanului, omu ambitiosu si de mare curagiu, se pune in fruntea rebelliloru; si inainte de tóte îndemna armat'a cá se pretinda de la Vezirulu soldulu restante de duóe Kiste⁽¹²⁶⁾ ce-i datoresce. Vezirulu neavendu bani gata, se a-

(125) *Siavus Pasia*. Unu omu obscuru de nascere, si care nici prin vre-unu meritu personale nu era distinsu; se póte dice ca inainte de acésta fapta a fostu unu adevratu jocu in man'a fortunei. Cu trei ani inainte de acea espeditiune a fostu Ciocadar (*) la Cara Kiahia. Dar' dupa ce adjúnse la dignitatea de Pasia, i-a crescutu ambițiunea precumu i crescea bun'a fortuna, asiá, in câtu mai pe urma s'a conjuratu in contra Vezirului, celu mai mare binefácătoru alu seu.

(126) *Kiste*. Insémna solda trilunaria, precumu *Uluŝe* solda lunaria, si *Nosaca* solda pe o dí. Sold'a pe anu a Ieniceriloru se împarte de comunu in patru Kiste (**) si li se platesce de patru ori in anu.

(*) Ciocadar insémna custode de vestminte. *Tr. Germ.*

(**) Rate, ratiuni. De aici barbarismulu Cástiu. *Tr. Rom.*

doperà a-i imblândi cu vorbe dulci, si le dîse, că Sultanulu a espeditu degiã soldulu loru, este pe cale, si in puçine dîle va sosi aici. Dar' ei aveau urechi surde la aceste 'cuvente lingusitòrie. Siavus Pasia i atliã si incuragiã tot mai tare, că se-si pretinda soldulu cu tóta pertinacitatea, se se impuna Vezirului, că séu se le platésca competentia de soldu, séu se resigneze la postulu de veziratu; căci — se dîcea mai departe — că ei au o persóna intre sine, care e cu multu mai demna de acésta dignitate, si care nu numai ca le-a promis a le plati soldulu regulatu, dar' este in stare a purta comand'a asupr'a armatei cu mai multa prudentia si succesu decãtu Solimanu Pasia.

VIZIRULU FUGE NOAPTEA SI MERGE LA CONSTANTINOPOLE

CLXXVI. Vediendu Vezirulu că nu este nici-unu midi-locu de a poté imblândi armat'a, si că insasi viéti'a lui este in periclu, ese nóptea pe furislu din castre si fuge la Constantinopole, că elu mai ántãiu se aduca Sultanului noutatea despre acésta rebeliune. Elu pune tóta vin'a pe Siavus Pasia, si-lu acusa pe elu si anca pre alti vre-o câtiva, că au conruptu armat'a si că prin tradare i-au rapitu victori'a de asupr'a Germaniloru, chiar' candu o tienea cá'secura in mana.

SULTANULU ILU PRIMESCE CU GRATIA SI-LU PROTEGE

CLXXVII. Sultanulu Mahomedu, care pentru faptele de mai inainte ale lui Solimanu Pasia, isi formase o idéa fórte inalta despre prudentia si curagiulu lui, i crediù fórte usioru tôte cele ce i-a spusu; si lamentandu-se cu lacrimi despre sórtea fatale ce l-au adjunsu pe elu dimpreuna cu pe Vezirulu, i-a ordinaru a se tiené ascunsu pêné ce va poté recepe scirí mai certe despre intentiunile rebelliloru. Acésta singura proba erá destula, pentru că Vezirulu se se convinga despre buna-vointi'a Sultanului, si imediatu s'a dusu in cas'a unui grecu, cu numele Manolaki (127); nu departe de palatu,

(127) *Manolaki*. Unu grecu fórte avutu, care de si de nascere inferióra si cu puçina sciintia, totusi a fostu mare patronu și incuragiatoriu alu sciintieloru. Elu a edificatu in Phanaru unu collegiu fórte mare, despre care amu vorbitu in partea prima a istoriei mele (*).

(*) A se vedé not'a 10 la Capu I. din Cartea III. *Tr. Rom.*

in strad'a Curucesme (128). Aici a statu ascunsu duóe-dieci-si-siepte de zile, fara se scie altulu de elu, decâtu Sultanulu, si celu mai fidele alu seu amicu, Kislar Aga.

ARMAT'A LA INSTIGATIUNILE LUI SIAVUS PASIA CONSPIRA IN CONTRA SULTANULUI

CLXXVIII. Siavus Pasia intielegendu că vizirulu a fugitu, a conchiamatu numai decatu o adunare de toti capii conspiratoriloru in Belgradu, si a potutu se-i induplece pe toti, de au luat. in unanimitate resolutiunea : a destitui pe Sultanulu, si a omori pe unii din mai-marii tierei. Ceilalti din armata, soldatii si officiarii subalterni, credeau că Vezirulu a fugitu cu intentiunea premeditata, de a-i lasa fara comanda, si prin urmare séu a-i espune la discretiunea inamicului, séu a-i face se se intrepuna cu tóta umilinti'a la Sultanulu cá se-i ierte. In asta impregiurare ei au rogatu pe Siavus Pasia, se primésca dignitatea de mare-viziru. Acesta inse, pentru ca se-si castige favórea Sultanului, refusá a primi acésta onóre si le díse ca dignitatea de mare-veziru nu o póte altu muritoriu conferi, decâtu numai Sultanulu singuru. Elu le-a fostu péné acumu protectorele loru, si i-a aperatu contra injurieloru Vezirului ; acést'a o va face si in viitoriu, péné ce voru adjunge in Constantinopole, si voru avé occasiune de a-si espune plangerile loru inaintea Sultanului. « Eu nu sunt — adaose Siavus — atátu de impiu, in cât se cutediu « a tenta ceva in contra unui Sultanu innocente, ale carui singu- « lari virtuti totdeuna le-amu stimatu. Pentru aceea, eu ve dau con- « siliulu că nici-unu pasiu se nu mai faceti altalu, péné nu veti « tramite mai inainte o rugare la Sultanulu, si se asteptati respun- « sulu lui.»

**SIAVUS PASIA, IN NUMELE ARMATEI, ACCUSA PE VEZIRULU DE CRIM'A
DESERTIUNEI**

CLXXIX. Acésta opiniune a fostu aprobata de toti, si Siavus Pa-

(128) *Curucesme*. Romanesce: funte secu. Acest'a è numele unui satu aprópe de Bosphorulu thracicu séu marea marmora, cam siese mille de la Constantinopole. De altminterea acestu cuventu se scrie si Curukiesme, care va se dica : o stanca séca : fiindu-cà acolo asupr'a tiermurei aterna o stanca góla. Aici se póte vedé unu palatu fórte elegantu, care inainte de acésta appartienuse lui Sierbanu Cantacuzenu, priaci-pelui Munteniei,

sia, in numele a tóta armat'a, tramite catre Sultanulu unu Arzmahzar (129), in care i face cunoscutu cá « trupele imperiului oliosmanu « s'au determinatu a merge la Constantinopole sub comand'a sa, « nu pentru a escita vre-o rebeliune contra Sultanului, séu de a « intreprinde nici cátu è negru sub unghia in contra persónei sale « sacre ; cà pentru cá, dupa tradarea si desertiunea rusinósa a Vezirului, ei tienu de summa necesitate, a cere de la Sultanulu justitia in contra lui, de o parte, si de alt'a, se scápe ei insii de periclu in care i-au incurcatu Vezirulu. Asiadara Sultanulu nu are de a purta nici-o frica ; cà déca doresce a innadusi fara amenare aceste miscari, binevoéscá a nu face alt'a, decátu a tramitte in castre capulu Vezirului, cá alu unui tradatoriu si desertoru, si a dispune cá Defterdarulu si Ghiumrukci Husein Aga (130), se le platésca soldulu datoritu armatei. »

SULTANULU PROTEGENDU PE VEZIRULU, ISI PREPARA RUINA PROPRIA

CLXXX. Candu a adjunso acésta scrisóre la Constantinopole, Sultanulu cetindu-o a remasu cu totul consternatu. Cei mai multi din

(129) *Arzmahzar*. Asia se numesce petitiunea ce se presenta Sultanului ori marelui veziru in numele a tóta armat'a séu in numele unei provincie intregi. Petitiunea, care o presenta unu particulariu, se numesce Arzuhal, despre care am vorbitu in un'a din notele precedente (*).

(130) *Ghiumrukci Husein Aga*. Am esplicatu mai in susu (**), cá ce insémna cuventulu Ghiumrukci. Acestu Husein Aga a fostu unulu dintre cei mai avuti ómeni intre Turci, si avea mare vódia si gratia inaintea Sultanului Mahomedu. Nu era mai nici o septemana in care Sultanulu se nu fi pranditu celu puçinu odata la més'a lui. Elu isi avea cas'a sa in suburbea Pera, numita Tunduklu (***), mai façie-in-façie cu palatulu imperiale ; aici a construitu elu mai multe camere cu spese fórte mari asupr'a Bosphorului. Din ferestrele acestoru camere isi petrecea Sultanulu de multe-ori cu pescuitulu ; si ce-prindea, tramittea in semnu de gratia presentu curteniloru prin servitorii sei. Déca acestu presentu ilu tramittea prin unu servitoriu de camera, onorariulu acestui-a era o punga ; ér' déca presentulu ilu ducea unu Silhacar séu unu Ciocadar, onorariulu loru era celu puçinu cinci pungi ; acestu onorariu ilu dá purtatoriului accla care primiá presentulu. Palatulu acesta a trecut la eredií lui Husein Aga, ei ilu posedu si acumu ; dar' fiindu-cá s'a datu unu ordinu, cá.nime se nu locuiesca intr'ensulu, asiá asta-di in cea mai mare parte este cu totul ruinatu.

(*) Vedi not'a 65 la acestu Capu *Tr. Rom.*

(**) Vedi not'a 7. la Capu III. din Cartea III. si not'a 64. la acestu Capu. *Tr. Rom.*

(***) De la *Tunduk*, ospitiu, locu de petrecere. *Tr. Germ.*

consiliarii sei intimi ilu indemnă se implinésca rogarea soldatiloru si se sacrifice pe Vezirulu, fia culpabile ori innocente, numai se-si assecură auctoritatea propria. Ei mai observara Sultanului, că mai sunt si alti generali in armata, mai meritati anca decâtu Solimanu Pasia, si nu este nici-o ratiune de a purta frica, că mórtea unui singuru omu ar' fi fatale pentru intregu imperiulu ottomanu. Cu tóte aceste, affectiunea Sultanului cătra Vezirulu si opiniunea ce si-o formase despre abilitatile lui, cumpaniá la elu mai multu decâtu ori care alte consideratiuni; dreptu aceea se determină a-lu protege la tóte eventualitatile; éra la Arzmahzarulu armatei n'a respunsu alta, decâtu că banii pentru plat'a soldatiloru s'au tramisu degiá, si in scurtu timpu li se voru imparti; despre reu'a purtare a Vezirului n'a mentionatu nimicu, crediendu că soldatii, déca voru vodé banii, se voru asedia, isi voru uita indignatiunea si voru reintrá in obligamintele loru; căci dupa tóte circumstantiele, neplatirea soldului se vedea a fi caus'a esacerbarei loru in contra Vezirului. Dar' soldatii n'au fostu contenti numai cu banii; ei strigau, ca Sultanulu chiar' asiá este de culpabile cá si Vezirulu; căci altminterea nu l-ar' protege, si cererile juste ale armatei nu le-ar' refusa; prin urmare nu este altu remediu contra releloru ce amerintia imperiului ottomanu, decâtu a detrona pe Sultanulu, si a puni pe sceleratii sei consiliari.

SULTANULU CONFERE POSTULU DE MARE VEZIRU LUI SIAVUS PASIA

CLXXXI. Cu acestu propusu rebellii properau spre Constantino-pole. Sultanulu Muhamedu audiendu de apropiarea loru, spre a deturná pe capulu loru de la rebeliune, i tramite prin Sihladar Aga sigilulu imperiului si stindardulu lui Mahomedu, lingusindu-se cu speranti'a, că ajungédu Siavus Pasia aceea ce a doritu, nu va mai fi atátu de vehemente si nu va insiste a cere mórtea lui Solimanu Pasia, cì din contra prin vorbe dulci si persvasiuni blande va face se incete tumultulu in armata. Dar' Siavus Pasia cugetá altminterea; lui i se vedea, ca dignitatea ce i se offere nu póte se aiba lunga durata, péné candu inamiculu seu atátu de favoritu Sultanului, este in viétia. Asiá elu acceptá de la Sihladar Aga insigniele potestatiei supreme cu cele mai vii espressiuni de respectu si suppunere; dar'

otodata a lasatu se spuna Sultanului, ca nu este in puterea sa de a pacificá armat'a, pênê candu nu se voru puni cu mórte acele persóne, carora, pentru negligerenti'a lor, soldatii in unanimitate le imputa calamitatile suferite pênê acumu si ruin'a florescentelui imperiu ottomanu; si aceste persóne sunt: Vezirulu, Defterdarulu si Ghiunrukci Bashi.

SULTANULU ORDINA DECAPITAREA VEZIRULUI SI ARESTAREA CELORLALTI

CLXXXII. Dupa întórcerea lui Sihladar Aga, vede in urma Sultanulu adeverat'a intentiune a acestei insurectiuni; si facêndu din necesitate o virtute, sacrifica pe Solimanu Pasia mâniei seditiosiloru soldati, si le tramite prin unu ciausiu capulu; 'facêndu-le de scire totodata, cá ceialalti, a caroru mórte o ceru, sunt detienuti in carcere, de câtrâ Caimacamulu Kioprili Mustafa Pasia (131), pentru a stórce de la ei descoperirea compliciloru lor si marturisirea cá unde si-au ascunsu thesaurii.

SIAVUS PASIA INSISTE LA SULTANULU A PUNI SI PE CEIALALTI CU MOARTE

CLXXXIII. Siavus Pasia respunse nuntului, cá armat'a isi esprime cea mai profunda multiamita Sultanului, pentru cá a binevoitu a puni in modulu celu mai justu pe marele Veziru; dar' cá pretinde si capulu tuturoru celorlalti, pe cari i-a declarat culpabili de mórte, si ca pênê atunci nu voiesce a depune armele. Pentru aceea elu voiesce a da Maiestatiei sale consiliulu, cá se nu aduca in turburare totu imperiulu ottomanu, si se nu-si faca gloria din o clementia immatura, care n'ar' poté avé de câtu consecentie fatali pentru elu. Din contra, déca Sultanulu va bine-voí a-i urmá consiliulu, atunci elu spera cá in celu mai scurtu timpu va stinge foculu rebelliei, si va conduce armat'a in pace si linistita la Constanti-

(131) *Kioprili Mustafa Pasia*. Fiiulu marelui Achmedu Pasia. Unu barbatu, care pentru viéti'a sa pura, pentru sinceritatea, prudenti'a, si curagiulu seu, merita a fi pusu mai pre susu de toti ceialalti Turci. Credu ca nu è necessariu a intra aci intr'o narratiune particulara despre faptele sale mari, cáci ele vinu inainte mai de multori in cursulu acestei istorie. Elu a lasatu dupa sine trei fii, si anume: Abdullah Pasia, care a fostu Caimacamu in Constantinopole sub Sultanulu Mustafa; Numan Pasia, mare-veziru sub imperatulu Achmetu III asta-di regnante; si Isaad Effendii, de conditiune clericale, si care isi dá sperantia a se face odáta Mevla.

nopole. Sultanulu se invoiesce și la acésta cerere a rebeliloru, si pre langa tóte că elu tienea in arestu pe aceste persóne inculpate , numai cu intentiunea de a le scapá de o mórte injusta , si ápoi la o buna occasiune a púni pe rebelli, totu-si , pentru cá se nu i se póta imputá, că n'ar' fi facutu tóte pentru a satisfice pretentiunile soldatiloru, elu, impinsu de necesitate, a ordínatu se taia capetele Defterdariului, și alu lui Ghiurukci Bashi, si ale altoru trei, si le-a trimisu lui Siavus Pasia , ordinandu totodata truppeloru a stá si a remané la Adrianopolé.

**ARMAT'A REBELLA SE DESCARCA ASUPR'A LUI SIAVUS PASIA SI-LU AMERINTIA CU
MOARTE**

CXXXIV. Siavus Pasia vediendu că tóte s'au implinitu cate a pretinsu armat'a de la Sultanulu, elu anca din partea sa se adoperá a implinì cu sinceritate promissiunea facuta Sultanului, si sub diverse preteste retienù armat'a in Adrianopole. Dar' sangele Vezirului si alu celorualte victime, esacerbá si mai multu spiritele revoltate ale soldatiloru, si nici promissiuni nici amerintiari nu-i poté abate de la intentiunile loru: ei voiau cu totu pretiulu a merge la Constantinopole si a destitui pe Sultanulu. Si fiindu-ca Siavus Pasia nu era dispusu a le implinì voi'a, ei au inceputu a agita in contra lui, si a strigá in publicu, ca Siavus Pasia este unu impiu, unu perfidu si tradatoriu, unulu care nu a primitu protectiunea armatei cu alta intentiune, de câtu cá in óre-care modu, justu ori injustu, se adjunga la postulu de mare Veziru; si acumu, dupa ce vede că i s'a implinitu aspiratiunea ambitiósá , a trecutu in partea Sultanului, si voiesce a espune pe soldati la ruína. Soldatii nu s'au opritu numai la acésté imputari si reprobatiiuni, ci-lu fortiau in diverse moduri a conduce trupele la Constantinopole; si-lu amerintiau, că déca in acésta mergere spre Constantinopole n'ar' voi se ia comand'a asupr'a armatei, ei suntu determinati a-i luá capulu , si a-si álege unu altu comandante, care nu numai va implinì intentiunile loru, dar' va destituf insusi pe Sultanulu, si in loculu lui va inaltia la tronu pe Solimanu, unu principe escellente si cu auctoritate pentru pietatea si sanctitatea sa.

VIZIRULU MERGE CU ARMAT'A REBELLA LA CONSTANTINOPOLE SULTANULU ILU
PRIMESCE CU MARE ONORE

CLXXXV. Vezirulu constrinsu a cede pretensiunei rebelliloru , pléca si adjunge cu armat'a la Constantinopolè. Sultanulu ilu primi cu tóta distinctiunea possibile ; si admittendu-lu in audientia , i se planse, ca ce sgduituri fatali au adusu acésta rebelliune a armatei asupr'a intregului imperiu ottomanu , si cà soldatii au attrasu nu numai pe cetatiani, ci si pe Ulemi, in crim'a loru. Apoi ilu eshórta, cá se-si tiená promissiunea, si se-si puna tóte puterile intru a stinge foculu tumultului si a redá imperiului pacea de mai inainte. Déca va face acésta, Sultanulu din partea sa i promitte, cà nu numai va uitá cu totul cee ce Vizirulu a facutu séu si-a propusu a face in contra lui, ci i' va face parte de favoruri mai mari, decâtu ar' poté sperá séu cere vre-odata. Siavus Pasia mai ántáiu se escusá inaintea Sultanului cà a primitu asupr'a sa comand'a armatei, fara se-lu fi consultatu mai inainte. Apoi díse: « Nu eu amu escitatu sediti-
« unea ; dar' armat'a atátu era de esacerbatá pentru purtarea cea
« rea si obstinatiuneá lui Solimanu , in cátu ti se parea cà s'a
« resolutu ia celu mai desperatu cugetu in contra imperiului. Candu
« amu vediutu acést'a, amu crediutu cà facu unu adeveratu servi-
« tiu Sultanului si imperiului ottomanu, déca primescu comand'a
« ce mi se offeriá ; pentrucá de o parte se nu lasu provinciele ot-
« tomane fara níci-o aperare espuse Germaniloru , ér de alta parte
« se si impedecu si se retienu pe acei ottomani, cari s'ar' incerca a
« prèda séu a face daune compatriotiloru loru. Eu anca de pe a-
« tunci mi-amu pusu tóte puterile, de a sugruma turburarile, si
« amu avutu motivu de a crede, cà asiu fi fostu in stare de a stinge
« flacar'a fara multa difficultate, déca Maiestatea vóstra impliniati
« indata prim'a cerere a soldatiloru. Dar' m'am insielatu in astepta-
« rea mea chiar' prin erórea Maiestatei vóstre, căci ati intermissu ai
« satisface cerèrea armatei, pênè ce dupa aceea rebelliunea a prin-
« su radecini fórte afunde in ánimele soldatiloru. Dupa ce amu
« primitu ordinulu Maiestatiei vóstre, amu cercetatu totu modulu
« possibile de a retiené pe soldati se nu inainteze spré Constantino-
« pole; dar' in urma mi-a fostu absolutu cu neputintia de a resiste

« rezoluțiunei lor unanimе, cari nu respiră alta decâtu focu si feru.
 « Cu toate aceste, eu voiu pune toate midi-lócele pentru a impedita
 « seditiunea, si nu voiu crutiá nici chiar' viéti'a mea , numai cá se
 « ve vedu securu si fericitu pe tronulu vostru.»

ELU JURA CREDINTIA SULTANULUI SI SE INCEARCA A COMPRIME REBELIUNEA

CLXXXVI. Siavus Pasia, dupa ce a confirmatu prin juramentu promisiunea facuta Sultanului , a esitu de la acesta si s'a dusu la palatulu seu. Ajunsu aici pentru cá se-si castige creditu vorbeloru sale si se-si tiena promisiunea, a chiamatu la sine pe capii rebelilor, si le-a vorbitu precumu urméza : « Nu trebe se ve spunu a-
 « micii mei, cá Sultanulu v'á respunsu degiá diumetate din soldulu
 « datoritu voue, si ca cealalta diumetate vi se va tramitte in puține
 « díle. Elu accordandu cererea soldatiloru, a punitu cu mórte pe fu-
 « rii si tradatorii imperiului , si nimicu n'a intermissu de a satisfice
 « pretensiunile lor. Si chiar' pentru aceea, acumu trebue se cuge-
 « tamu in ce modu se imblandimu pe soldati, cari totu cugetulu ilu
 « au la seditiuni, si cumu se-i facemu ca se multiamésca, precumu
 « se cade, celui mai bunu imperatu din lume. Sciu eu pré bine cá
 « sunt uni dintre conspiratori, cari ar' voi se destituie pe Sultanulu ;
 « dar' eu nu potu cuprinde, cumu unu omu cu mintea sanetósá póte
 « se vina la ide'a de a comitte o injuria atátu de flagranta contra u-
 « nui principe atáta de religiosu si induratoriu, cáre prin victoriele
 « sale si-á câstigatu atáta gloria, si care este unu bunu parinte álu
 « tieriloru si álu armatei sale, si care chiár' acumu in urmă a datu
 « probe de affectiuneá sa nu numai cátrá soldati, dar' cátrá întregu
 « imperiulu ottomanu. Este adeverátu, cá lucrurile de vre-o câti-va
 « áni incóce ni-áu succesu reu in contra Germániloru si Venetiáni-
 « loru. dar' acéstá nu din vin'á Sultanului, ci din purtáreá ceá rea á
 « Vezirului si celorláti oficiáli de lá armáta si de pre langá thesauru,
 « si pentru aceea, insasi provedinti'a divina aprinsa de justa mania
 « pentru exáctiunile insatiabili ale acestoru furi, n'á potutu se nu-i
 « batá sí pe ei si pe noi. Se punemu inse cá Sultanulu insusi este
 « caus'a acestei nefericiri, si ca prin urmăre ár' trebui destiulitu : dar'
 « unde este atunci aceá persóna in tóta famili'a oliosmana , care se
 « merite a-i succede pe tronul? Fiii sei sunt áncá minoreni, si prin

« urmare incapabili de a purtá sarcinile imperiului in impregiura-
 « rile grele de asta-di. Fratii sei amenduoi, dar' in specialu Solimanu,
 « sunt ómeni bigoti, buni pentru a-si face rogatiunile de d' si de
 « nópte, dar' nu pentru a ascultá plangerile cetatianiloru; ei potu
 « fi espti in lege, dar' nu in portarea armelor; cu unu cuventu :
 « ei potu fi santi, dar' nu soldati. Rogatiunile loru pióse, ce le in-
 « drépta din oratoriulu loru susu càtra ceriu, ar' poté se adjute mai
 « multu decâtu mii de soldați; dar' starea incurcata de asta-di a
 « trebiloru ottomane cere nu unu monachu, ci unu vigorosu si bel-
 « licosu imperatu. Asemenea este celu de presentu regnante, pre-
 « cumu trebue se o constate acést'a toti acei-a cari cunoscú faptele
 « sale eroice, si cari sciú luá in consideratiune cà sunt acumu pa-
 « tru-dieci de ani de candu administra imperiulu cu cea mai mare
 « lauda. Pentru aceea, puneti-ve tóta influinti'a de care ve bucurati
 « la armata, si abateti pe soldati de la intentiunea de a destituí pe
 « Sultanulu, si se nu suferiti cá sarcin'a unui imperiu atátu de mare
 « se cada pe umerii unei persóne incapabile de a o purtá ». Discu-
 « sulu Vezirulu póte cà-si facea effectulu asupr'a conspiratoriloru,
 « déca acesti-a nu incepeau a se indoí in fidelitatea lui anca de pe a-
 « tunci, de candu insistea in modu fórte seriosu a retiené armat'a in
 « Adrianopole.

CAPUL REBELLIUNEI DECLARA PE VEZIRULU DE PERFIDU

CLXXXVII. Acestu díscursu a intaritu pe conspiratori anca si mai
 multu in suspitiunile loru; dar' pênê au fostu la elu, se aretau cà
 sunt gata a face totu ce le cere. Indata inse ce au esitu dela elu din
 palatu, au mersu in Orta Giami (132), care este in locuintiele cele
 vechi ale Ieniceriloru, unde au spusu la camaradii loru tóte cele au-
 dute deia Vezirulu; declara apoi in publicu, cà Vezirulu si-a calcatu

(132) *Orta Giami*. Unu templu séu capella in midi-loculu casarmeloru Ieniceriloru,
 unde se aduna ei pentru a-si face rogatiunile; séu pentru a se consulta impreuna
 asupr'a vre unei materii; séu candu trebue se presente Sultanulu vre-o pctitiune.
 Totu aici se aduna si atunci candu vreau se faca si se se indemne unii pe altii la
 seditiune. Pentru aceea imperatii candu se temu de vre-o rebelliune, lucrulu prin-
 cipale alu loru este, de a observá ce se petrece in Orta Giami; si déca simtu ceva
 miscare, ei ieau din *bunu timpu* mesurile pentru a preveni reulu.

juramentulu si a trecut pe ascunsu in partea lui Mahomedu ; aviseza pe toti cei lalti camaradi ai loru, ca nu este timpul de perdutu, ci se vina in graba a esecuta intentiunea contra Sultanului, pene nu i-ar' preveni perfidulu Veziru cu apucaturile sale artificiose.

REBELLIUNEA ERUMPE

CLXXXVIII. Ca oleiulu versatu pe focu, asiá aceste cuvinte au aprinsu si latitu intr'unu momentu incendiulu seditiunei. Atatu Ienicerii catu si toti ceilalti soldati percurgeau in masse mari prin tote stradele si strigau, ca Sultanulu este unu omu indolente si infortunatu, si trebue destituitu ; er' in loculu seu trebue inaltiatu pe tronu Solimanu, care prin rogatiunile sale va imblandi mani'a lui Dumnedieu. Puginu dupa aceea s'au alaturatu si Ulemii la seditiune, parte din propriulu loru indemnu, parte din necesitate. VEDIENDU poporul acesta miscare si fierbere, fia-care tienea ca e crima astá acumu cu manile in sinu ; prinde armele, care cumu i venia la mana, si merge omu de omu la biseric'a S-ta Sofia. Aici Nakibu (133), si Sieicu (134), se offeru celoralalti de capi si conducetori consultatiunei ce voiescu a tiena intr'o afacere atatu de importanta. Inainte inse de a se propune ceva, ei ordina in numele a tota natiunea musulmana, ca se tramita dupa Kioprili Mustafa Pasia, Caimacamulu Constantinopolei si se-lu invite la adunare.

(133) *Nakib*. Proprie *Nakib-Eshref*, inspectorulu santu, pazitoriulu Sangiaki-sierifului, adeca alu santului stindardu, despre care amu vorbitu mai in susu (*). Pe Nakib ilu alege Sultanulu totdeauna din Emirii seu descendetii sororei lui Mahomedu, si dupa rangulu nu este nici-de-cumu inferioru lui Mufti. Elu are singuru puterea asup'ra tuturoru Emiriloru, si fara scirea seu invoirea sa nu pote nici chiaru Sultanulu a bate seu altminterea a offende pre vre-unu Emiru, ori care ar' fi acela. Dar' fiindu ca e periculosu a lasa lungu timpulu in man'a unui singuru omu o putere atatu de mare, asiá Sultanulu i schimba adese-ori. Prin acesta schimbare inse Nakibulu nu perde alta decatu officiulu ; aici care a fostu odata in acestu officiu, de la unulu ca acel'a nu mai pote Sultanulu se detraga beneficiulu. din contra e datoriu a ilu da pe tota vietia.

(134) *Sieicu*. Amu disu intr'altu locu (**), ca Sieicu insamna Prelatu seu Capu alu unei biserici. Aci mai insemnanu numai, ca Sieiculu de la S-ta Sofia din Constantinopole e mai mare in rangulu decatu toti ceilalti Sieici.

(*) Vedi not'a 42 la acestu Capu. *Tr. Rom.*

(**) A se vede not'a 17 la Capu IV d'in Cartea I. *Tr. Rom.*

SIEICU SIERIFULU RECOMENDA POPORULUI A DETRONA PE SULTANULU

CLXXXIX. Kioprili Mustafa Pasia se presentâ mai multu din fric'a conspiratoriloru , decâtu din voia libera. Intrandu in adunare si ocupandu locu începù Sierifulu de la S-ta Sophi'a a enumera intr'unu lungu discursu, câte calamitati a suferitu imperiulu ottomanu ; câte cetati si tieri in floritòrie, cucerite de antecessorii loru cu multa labóre si versare de sange s'au perdutu ; si câte mari desastre i mai astépta, déca frênele gubernarei imperiului ottomanu vor continua a remané si mai departe in manile unui îperatu , care nu pôrta nici cea mai mica grija pentru armata si pentru statu, cì se ocupa numai cu falconii si cu câinii de venatu, si care suferè cã thesaurulu, *Beitülmali-musulmanulu*, se-lu consume si se-lu respésca nisce rapitori si eunuchi (135), pre candu din acela ar' fi trebuitu se plátésca pe soldati, cari si-au versatu sangele pentru propagarea religiunei, pentru aপরera onorei si pentru latirea confinielor imperiului ottomanu. Dupa alte mai multe inculpatiuni de acésta natura isi indrepta cuventarea catra Caimacamulu ; i aduce aminte de servitiile cele mări, ce antecessorii sei, celebri veziri, Mahomèdu si Ahmedu au facutu imperiului, si-i recomanda cà urmându virtutile si esemplulu acestor'a, cu prudenti'a si disteritatea sa se adjute imperiului ottomanu in acésta necesitate, si se delátare de là elu periclulu ce-lu amenintia.

INCERCAREA SULTANULUI DE A UCIDE PE FRATII SEI

CXC. Sieicu Sierifulu isi continuá anca discursulu, si insistea pre lângà intentiuneà sa, cându dintr'odată se escâ unu tumultu in biserica, si se latí scireà cà Shèhzâdii sunt in periclu. Mahometu Sultanulu adecá, dupa cè s'a fostu informátu , cà conspiratorii s'au adunatu in beseric'a S-tá Sofia, cà ei au trâmisu dupa Caimacamulu, si cà au decretatu detronărea sã, si vediendu dar' cà in aceste impregiurari dèperate nu este altu modu de scăpăre de là a fi detronātu, decâtu mortèa fratiloru sei, âsiã á trâmisu pe câti-vã din çamérării sei cá se le ieã viéti'ã. Dar' lucrulu à fostu dèscoperitu lui

(135) *Eunuchi*. Elu face allusiune aci la Iusuf Aga, capulu Eunuchiloru, care pe acelu timpu atâta auctoritate avea, in câtu se paré cà elu singuru governa totu imperiulu.

Bostangi Bashi prin unii curteni, pe cari i corupsesera inimicii Sultanului, si indata a incungiuratu cu unu regimentu de bostangii cas'a unde erau Solimanu si Ahmedu, fratii Sultanului, si au alungatu de acolo pe camerazii lui Mahomedu. Dupa aceea a datu de scire adunarei conspiratoriloru, in ce periclu sunt fratii Sultanului. Acésta noutate a esacerbátu pe rebeli anca si mai multu, si s'au adresatu din nou catra Nakibu si catra Sierifulu de la S-ta Sofi'a, rugandu-i cu totu adinsulu, cá se declare imediatu detronarea lu; Mahomedu, si se proclame pe Solimanu de imperatu. Aci nu mai e timpu de consultare—díteau ei — ; caci déca n'ar fi nici-unu altu motivu, singuru fapt'a cá Sultanulu a incercatu se omóre pe fratii sei, anca este destulu argumentu pentru a-lu detrona. Apoi de alta parte, cine sta bunu, adageau ei, cá déca vomu tragana anca multu esecutarea intentiunei nóstre, nu voru corrumpe gardele, si nu voru ucide pe Solimanu si pe Ahmedu ? Si atunci natiunea musulmana, in lips'a de erede legitimu, va fi constrinsa chiar' in contra voiei sale, a recunósce érase pe Mahomedu de imperatu alu seu.

OPINIUNEA LUI KIOPRILI MUSTAFA PASIA

CXCI. Poporulu in agitatiunea sa póte cá ar fi determinatu cu forti'a pe Sultanulu, séu póte cá ar fi attentatu si la viéti'a lui, déca Caimacamulu Kioprili Mustafa Pasia nu se intrepunea cu prudenti'a si autoritatea sa. Elu vedea bine, ce resolutiuni desperate au luatú conspiratorii ; si vedea totodata cá nu este midilocu prin care se-i póta abate de la propusulu loru. Asiá, pentru cá prin o prè-pripita oppositiune se nu se faca suspectu inaintea loru, se prefacú cá apróba opiniunea loru. Assecurandu-si prin acésti'a favórea poporului, a datú adunarei urmatoriulu consiliu : « Trebuie « inainte de tóte se incepemu lucrulu cu tactu si nici-de-cumu « intr'unu modu tumultuosu ; nu trebuie se precipitamú nimicu, cá « nu cumu-va se comitemu vre-o fapta, care n'ar' lasa alta posteri- « tatiei nóstre, decâtu infamia nestérsa. Natiunea musulmana are « justa si ponderósa cauza de a se plange in contra Sultanului ; si « pentru aceea, trebuie se marturisimu, cá elu merita a fi depusu. « Dar', acésti'a trebuie se se faca intr'unu modu, in cátu nu numai « se nu vatemamu onórea casei osmane, dar' se ne ferimu cu tóta

« grigea că se nu resulte de aci anca si mai mari turburari, si se nu
 « urmeze ruin'a totale a imperiului ca re degiã se clatina. Nu este
 « necesariu a ne grabi asiã tare, in affaceri publice nimicu nu strica
 « mai multu cã precipitarea. In câtu pentru vieti'a Siehzadilor, n'a-
 « vemu de a portã nici-o temere ; ei sunt in securitate sub paz'a
 « lui Bostandgi Bashi. Eu credu dara, cã pentru onórea si maiesta-
 « tea ottomana este mai consultu si mai cuviintiosu, cã se trani-
 « temu pe Nakibulu si pe Sieicu Sierifulu la Sultanulu, si se-i declare
 « in numele Ulemiloru, soldatiloru și intregu poporulu musulmanu,
 « cã este detronatu ; prin urmare se-lu róge a pãrasi din buna voia
 « palatulu si a resignã la tronu si imperiu in favórea fratelui seu
 « Solimanu.»

DEPUTATIUNEA CONSPIRATORILORU LA SULTANULU

CXCII. Acésta propunere a fostu aprobatã de adunarea intréga ;
 si Nakibulu si Sieicu-Sierifulu au fostu tramisi in numele ei a pre-
 senta Sultanulu acestu nuntiu fatale. Ei se incercara la inceputu a
 declina acésta sarcina ; dar' in urma temendu-se de furi'a multi-
 mei rabiãte, a trebuitu se o primésca, si cu frica si cutremuru au
 mersu se esecute comãndele poporulu. Admisi in audientia la Sul-
 tanulu, i comunica mai ântãiu, in tóta umilinti'a, grav'a missiune
 cu care erau insarcinati ; si apoi, cu capetele plecate se róga de ier-
 tare pentru cutediãrea loru, spunendu-i, ca multimea esacerbata
 i-a fortiatu, contra voiei loru a se supune la acésta missiune
 penibile. In urma i dau consiliulu a se supune cererei poporulu
 unitu cu armat'a.

RESPUNSULU EROICU ALU SULTANULU

CXCIII. Sultanulu Mahomedu ascultã cu multu sange rece pe de-
 putati, si apoi le respunse : « Nuntiuulu vostru nu este pentru mine
 « nici nou nici neasteptatu. E lungu timpu, de candu amu obser-
 « vatu cã Ulemii, caroru le place schimbãrea, agitéza si corrumpu
 « poporulu, attragându-lu in scopurile loru seditiöse. Eu poteamu
 « indata la inceputu se stingu de nu cu totulu acésta flacara, dar'
 « celu puçinu a-i stirpi alimentatiunea, déca ve prosciamu pe voi
 « toti din cetate. Dar' fiindu-cã consciinti'a mea imi spunea, cã bine

« am lucratu ce am lucratu, asià mai bine am lasatu provedintiei se
« judece caus'a mea, decâtu se me facu eu singuru judecatoriulu
« meu. De la alu sieptelea anu alu vietiei mele, in cursu de cincii-
« dieci de ani, de candu guvernezu acestu vastu imperiu, eu nu-mi
« aducu aminte cá se fiu facutu ceva ce ar' fi injustu séu contrariu
« precepteloru legei musulmane, nici se fiu intermissu ceva ce amu
« cugetatu cà conduce la propagarea religiunei nòstre intre infideli,
« si la intinderea marginiloru imperiulu ottomanu. Câte turburari
« intestine n'am innabusitu eu de atunci încóce si pênê la bellulu
« celu de acumu din urma? Câti inimici, interni si esterni, n'am
« invinsu i-o? Câte victorii si triumfe glorióse asupr'a infideliloru ,
« n'am reportatu i-o? Câte tieri si regate n'am suppusu eu potesta-
« tiei ottomane , prin bratiulu si laborea mea infatigabile? Cumu
« n'am immultitu eu numerulu Pasialicuriloru prin cuceririle mele?
« Poloni'a, Transilvani'a si Ungari'a, ai caroru bellicosi locuitori au
« batutu de atâte-ori pe antecessorù nostri, si le-au causatu atâtea
« perderi, au nu prin mine si sub comand'a mea s'au suppusu parte
« de buna voia, parte au fostu constrinse a se suppone imperiulu
« nostru, si a ne plati tributulu? Venetianii, cari inainte de ast'a erau
« domni mai preste tóte mârile, au nu prin dispositiunile mele au
« fostu alungati din Archipelagu? Si Candi'a, cea mai mare, cea mai
« fôrte si cea mai fertile dintre tóte insulele mârei, au nu sub admi-
« nistratiunea mea a fostu cucerita? Cetâtile, ai caroru muri ti se
« pareau cà ajungu pênê in ceriu, *Caminietiu, Candi'a* si *Uivaru*, au
« nu le-amu luat, parte eu parte generalii mei , de la inimici? si
« prin aceste bulevarde amu cugetatu a apera de atacurile ostili
« chiar' si pe acele persóne , cari desmerdandu-se in averile casti-
« gate sub durat'a timpiloru de pace , vinu asta-di si decretéza de-
« tronarea mea ! Dupa lóte acestea, eu credu cà nu meritu maledic-
« tiunea poporulu; din contra, cà sunt demnu de aplausele lui , si
« meritu cá se se róge la atotpotintele pentru prosperitatea mea. Si
« chiar' pentru acestea, eu nu potu ghici, ce v'a potutu indemna pe
« voi si pe elu, la acésta impia resolutiune? Póte, pentru cà amu
« ruptu tractatulu de pace cu imperatulu Germaniei inainte de espi-
« rarea armistitiulu, si pentru reulu successu alu bellulu in cesti

« patru ani din urma ai administratiunei mele? Dar', inainte de a
« me face pe mine responsabile si a me pedepsi pentru acésta eróre,
« trebuie se ve aduceti aminte, cá voi cei d'ântáiu mi-ati consiliatu
« bellulu, si cá Muftí, capulu conjuratiunei vóstre, a pronuntiatu
« prin Fetv'a sa, cá justu si necessariu este a prinde armele. Cu ce
« dreptu dar' imi imputati voi mie reulu successu alu armeloru
« nóstre, causatu numai prin indolenti'a soldatiloru si prin negli-
« genti'a generariloru? Dar', déca nu voiti a recunósce, cá voi insi ve
« prin portarea vóstra perversa, sunteti caus'a nefericiloru nóstre:
« celu puçinu nu accusati pe imperatulu vostru, care in tóte aceste
« este innocente. Si ce se mai negu, eu sciu ca nu ale mele, ci ale
« poporulu crime sunt celea ce au escitatu mâni'a lui Dumnedieu in
« contra musulmaniloru; batai'a maniloru lui a fostu, care ni-a dis-
« trusu atâte truppe, si ni-a luatú atâte tieri si cetati, si le-a datú
« inimicului. Si acumu candu ar' trebui se imblanditi mani'a lui
« Dumnedieu prin lacrimi ferbinti, prin rogatiuni neincetate, prin
« fapte curate, si prin binefaceri pióse, voi, cari ar' trebui se fiti in-
« vetiatorii si pazitorii legeri, anca instigati poporulu, cá contemñandu
« preceptele divine si óraclele profetului nostru, si despretiundu
« onórea si numele oliosmanu, se vina a me tormenta pe mine la
« betranetiele mele, a-mi calcá in picióre numele si reputatiunea si
« a ruiná din fundamentu imperiulu ottomanu. Si câte tóte n'am
« facutu eu pentru a preveni aceste rele? Câte concessiuni n'am
« facutu eu soldatiloru? Ei au cerutu soldulu lorú; si eu amu ven-
« dutu argintari'a, aurulu si pretiósesele mele, amu golitu totu the-
« saurulu meu si le-amu platitu pênê la unu banu. Ei au pretinsu
« capetele ministriloru mei, cari au servitu cu credintia mie si im-
« periiului nostru, éra eu amu sacrificatu si pe acesti-a furiei lorú.
« Ei au voitu se aiba mare-veziru pe Siavus Pasia, care éra parteni-
« toriulu si capulu conspiratiunei lorú, si care a fostu primulu au-
« ctoru alu turburariloru, éra eu si la acést'a m'am invoitu, numai
« cá se nu aiba cauza de a se plange in contra mea. Ei au cerutu se
« inaltiu la dignitatea de Pasia pe unu omu de nimica si unu mise-
« rabile, care departe de a intruni calitatile necesarie, din contra
« éra o persóna infama pentru rapine si alte crime, éra eu m'amu

« suppusu și la acést'a, si le-amu facutu pe voia. Unde dar', si in ce
 « stă offens'a, prin care asiu fi escitatu atātu de tare in contra mea
 « resimtiementulu poporului, alu armatei, alu ulemiloru, si alu tu-
 « turoru ordiniloru imperiului, in câtu ei uitandu dintr'odata si cu
 « totul siervitiile ce le-am facutu loru pênê asta-di, se cutedie a-
 « cumu a me trenti, că pe unu omu de nimica. de pe tronulu pa-
 « rintelui meu? Dar' bine. Eu vedu, că prin influinti'a si auctorida-
 « tea vóstra, poporulu intr'atātu este de sedusu, si intentiunea vós-
 « tra perversa atātu este de inradecinata in elu, in câtu nici nu cu-
 « geta a se întórce, a se indreptá, si a-i paré reu de ceea ce vre se
 « comitta. Vedu inse si sciu si aceea, ca este unu Dumnedieu care
 « me va resbuna, si care, mai curendu ori mai tardiu, va puni cu
 « severitate pe perfidii, cari comittu acésta violentia cu mine ».

INSOLENTA PORTARE A LUI NAKIBU.

CXCIV. Pe Nakibu nu l-a miscatu acestu discursu alu Sultanului;
 din contra perdiendu-si totu simtiulu de modestia, respunse intr'unu
 tonu fórte insolente, că pe elu nu l-a tramissu poporulu aici pentru
 a asculta apologi'a Sultanului, ci pentru a-i ordiná in numele à tóta
 adunarea musulmaniloru, că indata se perasésca tronulu. Prin ur-
 mare, déca vre se-si salveze onórea si viéti'a, atunci se abdice de
 buna voia in favórea fratelui seu Solimanu. Er' déca s'ar' oppune
 vointiei poporului, atunci adunarea va fi necessitata a-si esecutá de-
 cretele sale. Mahomedu audiendu acestea, se suppusse necessitatiei
 si díse deputatiloru : « Ei, bine ; fiindu-cà vedu că mâni'a lui Dum-
 « nedieu trebue se cada asupr'a capului meu pentru peccatele musul-
 « maniloru, asiá, mergeti si spuneti fratelui meu , că Dumnedieu a
 « vorbitu prin gur'a poporului si ca a lui este chiamarea de a guberná
 « de aci inainte imperiulu oliosmanu ».

DETRONAREA SI MOARTEA LUI MAHOMEDU SULTANULU

CXCV. Sultanulu Mahomedu, dupa ce a pronuntiatu aceste cu-
 vinte, a resignatu la sceptrulu imperiale in trei ale lunei Muharemu,
 anulu Hegirei 1099., si dupa acésta abdicare fortíata, lucru ne mai
 auditu pênê acuma, a traitu anca cincí ani inchisu intre paretii a-
 partementului seu, unde in fine a si moritu in lun'a Gemaziulu-

evvelu, anulu Hegirei 1104. Elu a traitu cinci-dieci-si-duoi de ani, si a domnitu patru-dieci de ani, cinci luni, si siese-spre-diece dile. De la multele femei ce au avutu, i-au remasu siepte fii, dintre cari duoi, Mustafa si Ahmedu, au adjunsu pe tronul, ér' ceialalti au muritu anca de tineri.

CALITATILE LUI MAHOMEDU.

CXCVI. Mahomedu era unu domnitoriu excellentu prin amórea sa de dreptate si prin virtutile sale bellice; fórte induratoriu si fórte norocosu in intreprinderile sale, cu esceptiunea celoru patru ani din urma. Numai unu lucru era, ce-i poteau reprobata inimicii sei, adeca immoderat'a sa placere de venatu in ultimii ani ai domniei sale, prin ce a neglesu cu totul afacerile statului. Unii dîcu cá l-ar' fi inveninatu fratele seu Ahmedu Sultanu la instignatiunile vezirului Arabadgi Ali Pasia. Se dîce adeca, cá acesta a cerutu, cá unele persóne care-lu incommodau, se fia pedepsite cu mórte; dar' cá Sultanulu Ahmedu, la consiliulu lui Mahomedu, i-a refusatu cererea. Atunci Vezirulu s'a resolutu a-si resbuna, si a facutu pe Munedjim Bashi (136) astrologulu, cá se prognostice din stefe, cá Mahomedu va destitui pe fratele seu, si va ocupa érasei tronulu; prin acést'a a induplecatu pe Ahmedu ca se aceleredie mórtea lui Mahomedu prin inveninare. Dar', fara a mai memora, cá in Constantinopole este usulu, cá de câte-óri móre vre-unu imperatu, totdeun'a se latiesce faim'a intre vulgu, cá imperatulu a fostu inveninatu, noi scimu si este cunoscutu la toti, cá Mahomedu anca inainte de destituirea sa a suferitu in continuu de rheuma in mani si in picióre; mai adaoge aci hipochondri'a

(136) *Munedjim Bashi*. Primulu astrologu. La palatulu curtiei ottomane sunt patru persóne, cari se considera de preoti; ei, pentru cá se-si lase servitiulu lor din palatu, trebue se fia inaintati séu in officiu de Cadiulaskieru: séu de Mevla in Constantinopole. Acesti a sunt: 1., *Hodge*, séu instructorulu imperatului; 2., *Hehim Effendi*, séu primulu medicu de curte; 3., *Munedjim Bashi*, séu primulu astrologu; si 4. *Dgerrah* (*) *Bashi*, séu primulu chirurgu de curte.

(*) Acestu cuventu deriva de la arabiculu *Dgeraha*, vulneratu; de aci *Dgirahat* vulnere. *Tr. Germ.*

causata prin o profunda melancholia in care cadiuse sub durat'a arestului séu de cinci ani, si prin care i s'a storsu in urma totu spiritulu si puterea sa de viétia.

Sub durat'a domniei lui Mahomedu IV., Suveranii Europei au remasu totu aceiasi in Germani'a, Franci'a, Spani'a si Portugali'a. Numai in Angli'a s'a facutu schim-bare totu cam pe timpul candu s'a facutu acést'a si in Turci'a. Adeca :

In Angli'a : Iacubu II., 1685 — 1689. ; si in loculiu seu Vilhelmu III. 1689 — 1702
Tr. Franc.

ISTORI'A

DOMNIEI LUI SOLIMANU II

ALU DOUE-DIECILEA IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU II. DIN CARTEA IV.

SULTANU SOLIMANU ESTE CONSTRINSU A ASCENDE TRONULU IMPERIALE

I. Immediatu dupa depozitiunea lui Mahomedu, Bostandgi Bashi (1) se duse la Solimanu, care era anca inchisu in camer'a sa,

(1) *Bostandgi Bashi*. Capulu Bostandgiiloru si prefectulu palateloru imperatului. Sunt duoi cu acésta numire in imperiulu ottomanu : unulu in Constantinopole, si celalaltu in Adrianopole, fiindu-ca imperatii ottomani in ambe aceste cetati au palate. Si cu tóte cà de la Sultanulu Mahomedu Fatih încóce, imperatii si-au alesu Constantínopolea de resedinti'a imperiului ottomanu, totusi ei dau onórea adese-ori cu presenti'a loru vechiei metropole a crescéndeí dominatiuni ottomane. Acesti duoi Bostandgi Bashi suntu egali in dignitate si in rangu ; dar' nu si in jurisdicțiune si venituri. Celu din Adrianopole nu are alta sarcina, de câtu a griji de palatulu imperiale de acolo, si are inspectiunea asupr'a filorlu Sultanului, candu acest'a reside in acea cetate. Celu din Constantinopole din contra. are deplina jurisdicțiune asupr'a a totu littoralulu de la gur'a Dunarei péné la muntele Athos ; candu Sultanulu merge in barca sa, elu trebe séu se mérga inaintea Sultanului cu luntrea sa, spre a-i tiené calea deschisa, séu se diréga elu insusi barca Sultanului. Elu trebe se aiba cunoscintia esacta despre totu littoralulu marei, si despre tóte localitatile de pe acolo, in câtu se fia in stare a respunde la tóte întrebările ce Sultanulu i-ar' adressá in privinti'a acellora si in privinti'a proprietariloru loru. Si fiindu-ca numerulu acestoru localitati este aprópe immensu, asia numai acel'a è qualificatu pentru acestu officiu, care a servitu mai inainte ca simplu Bostandgi. Candu Sulta-

si prosternându-se pênê in pamentu, isi aretâ suppunerea datorita unui imperatu, si apoi ilu rugâ a esi si ascende tronulu oliosmanu, devenitu vacantu pria depositiunea fratelui seu, offerindu-i si assecurandu-lu de suppunerea a tîta natiunea musulmana. Solimanu, surprinsu de acestu annuntiu neasceptatu, in contra asceptarei tuturoru a datu urmatoriulu respunsu : « Pentru numele eternului « Dumnedieu ! de ce veniti a me conturbâ in linistea mea? Ve rogu « din totu adênculu inimei mele, lasati-me, cá cele puçine dîle ce « Je mai amu, se le potu petrece in pace in camer'a mea ; si lasati « cá fratele meu se continue a guvernâ imperiulu ottomanu : căci « elu è nascutu pentru a domni, éra eu sunt nascutu numai spre a « meditâ si a me preparâ la viéti'a eterna». Bostandgi Bashi remase frapatu la inceputu audindu acestu respunsu. Dar' dupa aceea s'a reculesu, si insistêndu asupr'a principelui, i dîse, ca : «Vezirii, « Ulemalii, nobilii si totu poporulu ve declara de imperatore ; si a- « césta resolutiune nu se mai pôte schimba ; nici Sultanulu Maho- « medu nu mai pôte fi restituitu pe tronul, fara a espune imperiulu « la estreme desastre». Solimanu statea anca nedecisu, apoi dîse, ca elu are cu multu mai mare stima catra fratele seu, decâtu se primésca tronulu, pe care fratele seu de siguru numai l-a parasitu fîra voia sa.

SOLIMANU DECLARATU IMPERATORE, POARTA TOTUSI FRICA DE FRATELE SEU

II. « M'asiu suppone bucurosu vointiei generali —continuâ elu — « dar' me temu de fratele meu». In urma Bostandgi Bashi, perdien-du-si patienti'a i dîse : « Voi trebe, o ! serenissime imperate a ve « suppone cererei si vointiei poporului musulmanu». Si dicêndu aceste, ilu prinse cu o speçie de fortia modesta si-lu duse pe tronul. Solimanu, candu au adjunsu in sal'a unde de ordinariu se inaltia tronulu, mai inainte de tîte tremurandu a cautatu in tîte partile, si a dîsu lui Bostandgi Bashi si usieriloru, cá se caute bine, nu cumu-va fratele seu este in sala : căci se teme ca-lu va vedé de

nulu intra in barc'a sa, elu ilu cînduce tienendu-lu de subsuori ; si pentru aceea se si numera intre Koltuk Veziri, despre cari voiu vorbi mai in josu (*). Elu in urma nu pôte fi dimissu din oficiulu seu, de cátu cu trei tuguri.

(*) La not'a 28. Trad. Pom.

unde-va. După ce în urma l-au asigurat că frațele său este transportat în alta cameră, a ascens tronul, și toți curtenii l-au salutat de imperator alu osmanilor.

ELU ISI SPALĂ MANILE, CAPUL ȘI PICIOARELE DE IMMUNDITĂȚA TRONULUI

III. Terminate aceste ceremonii, elu sări de pe tron și parasindulă că pe unu locu necurat, și ceru abdest, adică apă, că se-și spele manile, capul și picioarele de imunditățile tronului. După ce i s'au adus apă și s'a spălat, n'a mai voit a se urca pe tron; și la insistența curtenilor, își puse degetul pe gură, și le face prin acestă semnă să tacă (2). În urma, pe lângă toată rezistența sa, ilu puseră erasi pe tron, și elu admise pe ulemali și pe nobilii dig-nitari a-i sărută paliulă.

CONFIRMA PE MARELE VEZIRU SIAVUS PASIA ÎN POSTULU SEU

IV. Primul act alu său a fost, a confirmă pe Siavus Pasia în postulul său de mare-veziru; și onorându-l cu unu vestmentu de ermelinu, i demandă a-și împlini cu fidelitate officiul său, și a-și pune toate puterile pentru a face să încete săditiunea și să se restabilască liniștea între armata și poporu.

REBELLIUNEA ERASI ERUMPE CONTRA VEZIRULUI

V. În data ce Siavus Pasia s'a întors în palatul său, Buluc Agalarii (3), s'au grabit a-lu sărută în dignitatea sa de mare-veziru. Dar pușin după aceea au mers să-și pretindă soldul lor și no-

(2) *Semna se taca.* Turcii observa cu o atențiune superstițioasă, că Sultanii lor când se suie mai întâi pe tron, ce dicu, ce întreba, și ce comanda; și că cu ce acțiune își încep regimul lor, și de aci vreu a concludă despre înclinațiunile, faptele și guvernamentul lor în viitor; și se întempla că de multe ori se implinescu coniecturile lor. În cătu pentru Solimanu, din semnul că și-a pus degetul la gură și le-a impus tăcere, ei au prognosticat, că nu va face nici-unu lucru memorabil: și în fapta asiă s'a și întemplat.

(3) *Buluk Agalarii.* Acești-a sunt comandantii regimentelor de Ieniceri, și officierii superiori cari se ieau dintre acești-a; precum: Bash-buluk Bashi, Kiahaiernu, Muhzir Aga, Samsundgi Bashi, Sagardgi Bashi și Kulkiahaiasi: toți acești-a se numesc cu numele comunu de Buluk Agalari. Regimentele de Spahi anca se numesc toate Buluk, și comandantii lor Buluk Agalari.

ulu Baksisiu (4), ce este in usu a se dá cá unu Dgiulus séu presentu totdeauna la inceputulu unui nou regimu. Vezirulu inse, sciindu ca in cassele atátu domestice cátu si publice nu sunt altu decâtu catalóge de conturi, a amenatu pe officari vre-o cátu-va timpu numai cu vorbe góle; ér' pe principalii auctori ai seditiunei, sub pretestu de promotiune, in realitate inse pentru a-i departá de ceialalti

(4) *Baksisiu*. Acestu cuventu insémna unu donu puramente gratuitu, dar' unu donu consacratu prin usu, care prin urmare nu póte avé numirea de elemosina. Sultanii, candu dupe mórtea ori destituirea predecessoriloru lor, mai ántáiu se punu pe tronu, ei totdeauna dau unu baksisiu tuturoru trupeloru alese, cari pe acela timpu sunt stationate in Constantinopole, cu esceptiunea acelu soldati, cari appartienu Pasiloru; si acestu baksisiu se numesce Dgiulus Accesi, adeca banulu noului séu reinnoitului regimu. Fia-carui Ienicieru se dau câte dóue-dieci de lei, si fia-carui Spahi câte dóue-dieci-si-cinci; si daca li s'ar refúsá acesti bani, séu ar' in tardia cu respunderea lor: ei potu se-i pretinda cá pura datorie. Sunt casuri candu soldatii, vedindu ca Sultanii sunt in lipsa de bani, le daruiau un'a péné in dóue kiste, séu soldulu de pe trei luni: dar' nici candu nu s'a auditu cá ei se fia renuntyatu vre-odata la Dgiulus Baksisiu. Acestu daru l-a introdusu in imperiulu otomanu mai ántáiu Solimanu Canuni, auctorulu a mai tóte regulatiunile in statulu osmaniloru. La prim'a vedere s'ar' paré ca acestu usu ar' fi unu lucru periculosu pentru imperiu; cáci speranti'a de a capeté baksisiu este unu incitamentu perpetuu la soldatii avidi de a se revolta. Si intr'adeveru, esperienti'a a aretatu, ca cele mai multe rebellioni si destituiri de Sultani prin nimicu nu s'au suscitatu si sustienutu mai multu, cá prin aceea ca Ienicerii, cupidi si altminterea de a schimbá cátu mai adese-ori regimulu, in speranti'a baksisiului se uniau cu inimicii Sultaniloru si se revoltau contra acestora. Dar' déca consideramu mai deaprópe scopulu acestei legi si intentiunea legislatorelui, nu potemu sa admiramu destulu prudenti'a divina si profund'a sciintia politica a lui Solimanu dísu Canuni. Elu adeca isi propusese a pune imperiulu in stare de a nu se teme nici de atacurile dinafara, nici de turburările din laintru. Pre langa acésta, elu se temea ca successorii sei, orbiti de puterea absoluta ce o ar' avé asupr'a suditiloru lor, ar' poté prin superbia, tirania si alte vitiuri se risipésca totu ce au adunatu: asia i-au legatu prin o lege, care se-i faca a tiené susu si tare la dignitatea imperiale; si in acelasiu timpu prin frica de turburari se-i faca a se-retené de a le face reu, déca amórea de virtute nu i-ar' poté miscá la acést'a. Elu prevedea, ca cu modulu acesta, successorii sei voru fi necesariamente obligati a purta o gríge deosebita, cá in tierile lor se nu se comitta nici-o nedreptate séu tirania; si acést'a, parte pentru a desarmá pe malcontentii sedusi prin daruri la rebellione, si a le luá si cea mai mica ocasiune de a gasi ceva de condemnatu in faptele Sultaniloru; parte, pentru cá chiar' prin modulu acesta, soldatii astuti, cari petrecu cu ochi attentivi coruptiunile publice, in speranti'a baksisiului se póta allege si dá Statului domnitari prudenti, cari se scia ca cellu mai micu abusu de putere i pune in periclu de a-si perde tronulu.

rebelli, i-au trimisu garnisóne in cetati fórtede departate. Acesti-a inşe se adunara in Orta Giamí, prinsera armele, percursera trupe de trupe tóte stradele, si strigau ca : Vezirulu este inmicu alu Sultanului Solimanu, si cá atare, precum cá unulu care a frantu si violatu promissiunea sa, trebe omoritu.

REBELLII OMOARA PE VEZIRULU IN PALATULU SEU

VI. Vezirulu audiendu de adunarea soldatiloru si de cele ce se petrecu pe strade, se trase cu officiarii sei in palatulu seu, inchise portile, si se resolví a se aperi si a muri cu sabi'a in mana. Puşinu dupa aceea vinu rebellii, incungiura palatulu, si striga : se li se deschida portile; căci au de a impartesi ceva vezirului. Dar' Siavus Pasia, care sciá intentiunea loru, le denegá intrarea. Ei se încerca a rumpe portile cu puterea : Siavus i respinge cu armele, ce, din fericire, le avea in palatu, si omóra vre-o dóue-dieci de Ienicieri. Soldatii, vedindu mórtea camaradiloru loru, se infuria si mai tare, nevalesc cu tóta puterea asupr'a portiloru, le spargu, si intra in palatu. Vezirulu din feréstra camerei sale, care erá chiar' in faşie cu port'a, nu incetá a descarcá puscaturile asupr'a loru; officiarii sei anca, căm una-suta la numeru, se oppunu rebelliloru cu arm'a in mana, i impedita de a se urcá pe trepte, si-i respingu péné in Divanchanu (5); si finindu-li-se puscaturile, ei intrepidi cu

(5) *Divanchanu*. Tribunalu, sala de judecata, séu localitatea unde se asculta planjerile poporului. In catulu primu alu palatului Vezirului este o sala fórtede spatiósa, de trei laturi inchisa cu pareti, ér' a patr'a lature, unde sunt scarile, è construita numai din columne; si acésta è anume facuta asiá, pentru cá pledarile se se audia mai bine, si interesatii se póta fi admisi in laintru mai usioru; ér' cei cari stau afara pe scari se póta intielege despre ce se tractéza in sala. In midiuloculu parete-lui care este in faşie cu intrarea, este facutu unu arcu, si deasupr'a acestui-a este scrisu in littere de auru confessiunea fidei mahomedane, despre care amu facutu acum de atâte-ori mentiune. Suptu acestu arcu unu scaunu pusu pentru Vezirulu, in care siede elu dupe manier'a europena, adeca cu piciórele lasate in josu (*). Pe paretele spre média-dí este depinsa o lampa, care este semnulu unui Mihrab séu altariu, catre care Turcii trebe se se întórca cu faci'a loru candu isi facu rugatiunile. Căci, fiindu-ca partile litiganti trebuindu a acceptá reiesit'a causei loru, de multe-ori sunt impeditate de a merge la o Giamia spre a recitá acolo Nemazulu la timpulu curentu: asiá pentru comoditatea loru s'a inventatu acestu semnu de al-

(*) Turcii isi punu piciórele in crucisú, si asiá siedu pe ele *Tr. Rom.*

sabi'a in mana apera pe domnulu loru. Lupt'a a fostu infocata si sangerósa, unde mai bine de un'a-suta-cinci-dieci de rebelli au re-masu morti pe trepte, si cá m totu atáti-a vulnerati. Dar' in urma

tariu, cá la singnalulu clamatoriloru se nu-i impiedice nimica de a-si face rugatiu-nile chiar' si in midiloculu rumórei ce nu arare-ori domnesce in sala. Éca acumu form'a de procedura ce se observa la Turci in acestu foru de judecatoria. De patru ori in septemana, adeca Vineri, Sámбата, Luni si Mercuri, e detoriu Vezirulu a veni in Divanu si a face dreptate poporului ; afara de casulu candu ar' fi impiedicatu prin affaceri de mare importantia, ceea ce fórté arare-ori se intempla. Dar' candu totusi are ceva pedeca, atunci ilu suplinesce Ciausiu Basi. Dilele de Duminica si Marti suntu destinate pentru Divanulu Sultanulu séu Galebe Divanu. Ioia é di de pausa si pentru aceea se si numesce Datlu Ghiuni (*) Vezirulu are de assistenti, Vinerea, pe amenduoi Kasiulaskirii, pe celu de Anatoli'a la stang'a, si pe celu de Rumeli'a la drépt'a ; dintre cari celu d'ántáiu asiste numai cá auditoru, ér' cestu de alu do-ilea cá judecatoriu ; Sambat'a are pe Galata Molasi, séu judele de Pera : Luni'a pe Eiub Molasi si pe Iskiudar Molasi : Mercuri'a pe Istanbul Effendi. Inainte de a veni acesti-a in sala, Ciausi Basi asiedia amendoue partile litiganti in duoe renduri, dan-du-le câte-unu Ciausiu cá garda, si spunendu-le ca se astepte pênê va veni Vezirulu, ér' pênê atunci se-si tiena fia-care Arzupalulu seu in mana. Dupa ce a venitu Vezirulu, si la ordinulu seu s'a pusu pe mésa tapisulu tiesutu cu auru, numitu Ischkir, re care scrie elu : vine celu d'antáiu acusatore din rendulu de catra man'a stanga si-si da petitiunea la Ciausiu ; acesta o da la Ciausiu Basi, séu la altu superioru alu seu, precumu sunt Ciauslar Kiatibi si Ciauslar Emiai ; si acesta o da lui Buiuk Teskieredgi, care sta in partea stanga de la Vezirulu. Acestu Teskieredgi cetesce Arzupalulu cu voce inalta ; si dupa aceea se asculta amendóe partile in modu contradictoriu, adeca pro si contra. Dupa ce s'au esaminatu si ponderatu motivele side o parte si de alt'a assessorii, ori cari ar' fi ei, se redica, si recapitulandu in modu summariu tóta caus'a, spunu ce sententia trebe se se aduca dupa opiniunea loru si conformu legiloru divine. Si déca Vezirulu apróba, Teskieredgiulu insémna sententi'a in partea de-asupra a Arzupalului, care trebe se fia nescria, si Vezirulu o confirma, subscriendu cuventulu *Sah* (adeveratu). Ér' déca Vezirulu se indoesce despre justeti'a sententiei, elu mai ascultá odata tóta caus'a ; si déca afla éa assesorii cu intentiune au datu sententia nedrépta, pronuntia insusi altá sententia dupa opiniunea sa propria, si despre acésta da partiloru unu Hudget séu o copia a sententiei. In asemenea casu inse, assesorii mantienu cu tóta seriositatea opiniunea loru ; ceea ce nu numai ca potu, ar' sunt obligati a face : pentru ca déca s'ar descoperi ca unu judecatoriu a facutu odata nedreptate, elu nu numai ca-si perde postulu, dar' nici numai dóte avé sperantia de a intrá vre-odata in altu postu. Dupa ce s'a purcesu in modulu acest'a cu tóte partile postate in stang'a , totu asiá se purcede si cu cele din drept'a ; adeca celu mai antau isi da Arzupalulu prin midi-locirea personelor mentionate mai in sus lui Kiuciuk Teskieredgi , care mai ántáiu ilu percurge in fuga, pentru cá se nu se impiedice candu vine se-lu citésca. Indata apoi ée s'a ju-

(*) Diu'a dulce ; séu Joi'a alba. *Tr. Rom.*

multimea repórta victoria asupra bravurei, si multi d'in partid'a vezirului cadu morti, altii fugu pe coperisii deasupra si se arunca josu pe strada. Vezirulu, cându a vediutu ca ómenii sei sunt dispersi, s'a retrasu érași in camer'a sa, si in usia mai omóra cu sabi'a vre-o doui-spre-diece Ieniceri. In urma, fatigatu mai multu de invingerea sa, decâtu de a fi elu invinsu, cade in man'a soldatiloru, si a fostu in modú crudele ucisu. Corpulu seu taiatu în bucati, a fostu aruncatu prin ferestre pe strada.

ALTE CRUDELITATI ALE REBELLILORU

VII. Soldatii in furórea loru nu se oprira aci. Ei petrundu in apartementulu femeieloru, lucru ne mai auditu pênê acumu la Turci, si taia nasulu, manile si piciórele la femeia Vezirului (6) si la sor'a lui, si góle desbracate le arunca pe strade; apoi comitu si alte fapte esecrabili cu sclavii si cu sclavele. Dupa aceste brutalitati comisse asupra familiei si casei Vezirului, rebellii cá nisce lupi selbatici se arunca prin tóte stradele cetatiei, si omóra si préda totu ce le vine in cale, cá si candu tóta lumea ar' avé parte la crim'a Vezirului. Ce-spectaclu inspaimentatoriu! ce trista desolatiune in tóta cetatea! Nici-odata Constantinopolea n'a fostu mai aprópe de ruin'a sa totale cá chiar' acumu; déca, spre fericire, ulemii, primii autori ai seditiunei, nu se întrepuneau ér' ei a o stinge. Cáci vediendu pericolulu inaintea ochiloru, ei se, adunara numai decâtu in palatulu imperiale, arborara Sandgiaki-Sierifulu (7) lui Mahomedu tramisserá clamatori in tóte partile se publice, ca totu musulmanulu

decatu o cauza ce era mai inainte in desbatere: Kiuciuk Teskieredgi ceteste cu voce innalta Arzuhalulu ce i s'a inaintatu. Si totu asiá merge pênê se termina tóte cauzele; si divanululu nu se póte redica, decâtu séu facéndu-se nópte, séu déca nu mai sunt cause de infacijosatu. — Totu in sal'a acést'a isi primescu Spahii soldulu loru in presentia Vezirului. Ér' Ienicerii isi capeta soldulu loru in Galibe Divanu, séu in curtea Sultanului, si li se da in pungi, cari apoi ei le ducu la Kulkiahaha, si acést'a le imparte dupa trupe, si da flacarui competentia sa.

(6) *Femeia Vezirului.* Acést'a a fostu fii'a marelui si celebrului Veziru Kioprili Ahmedu Pasia, si sor'a lui Kioprili Mustafa Pasia, care puçinu dupa aceea a recupatu Belgradulu de la Germani. Crudelitatea cu care soldatii turbati au tractatu pe aceste femei, este cu multu mai deonoratória. decâtu rebelliunea insasi si decâtu uciderea nevinovatului Veziru.

(7) Stindardulu santu. *Tr. Rom.*

care nu voiesce se tréca de infidelu, se asculte si se se adune in giurulul acestui stindardu. Cetatianii si locuitorii Constantinoplei au fostu primii, cari au properatu sub stindardu; dupa aceea vinu Ienicerii, si pentru cá se nu para rebelli si dispretiuitori stindardului profetului loru, depunu armele si se suppunu santului stindardu, strigandu ca ei au prinsu armele nu in contra Sultanului, cî in contra vezirului, perfidului seu inamicu. L-amu punitu — dîsera ei — precumu a meritatu; si acumu suntemu gat'a a face totu ce ne va ordoná Sultanulu, cáci i-amu datu putere a dispune de viéti'a si mortea nóstra.

CODGIA ISMAIL PASIA ESTE NUMITU MARE-VEZIRU. REBELLIUNEA REINCEPE

VIII. Dupa-ce cu modulu acest'a a incetatu tumultulu, Solimanu numesce mare-veziru pe Codgia Ismail Pasia (8) si rebelli se întorna la casele loru. Dar' acésta liniste n'a tienutu lungu; cáci pucinu dupa aceea, Sultanulu a datu ordinu Vezirului, cá in ascunsu se puna man'a pe auctorii rebelliunei, si se-i curatie din viétia. Vezirulu a inceputu cu tóta seriozitatea a esecuta ordinulu Sultanului; dar' Ienicerii vediendu acést'a, apuca érași armele, se aduna in Orta Giamí, si amerintia a estermine atátu pe Sultanulu cátu si pe Vezirulu. Sultanulu vediendu ca furtun'a se ridica asupr'a capului seu, ascultandu consiliulu lui Kioprili Mustafa Pasia, arunca tóta vin'a pe Vezirulu (9), si lasa a se respandi vorb'a, cá tóte acestea le-a

(8) *Codgia Ismail Pasia*. Betranulu Ismailu Pasia. Era pe acelu timpu Aga Ieniceriloru, si fu numitu mare-Veziru anume cu intentiunea de a innabusi mai usioru turburarile, si de a imbandi cu mai pucina ostenéla pe Ienicerii rebeli. Dar' candu se revoltara a dóu'a óra, betranulu fu sacrificatu la consiliulu lui Kioprili Musafa Pasia, si s'a tramisu in esilu la Rhodos.

(9) *Arunca tóta vin'a pe Vezirulu*. Puterea suprema si câte-odată aprópe nemarginita, ce dau Sultanii Veziriloru sei asupr'a imperiului ottomanu, ar'poté in alte state se aiba consecintie periculóse; in Turci'a inse este celu mai efficace, déca nu uniculu midi-locu de a sustiné sta tulu. Cáci, afara de aceea ca Sultanulu are poterea de a destitui pe Vezirulu candu i place; ceea ce se intempla mai alesu candu vede ca puterea Veziru lui prin o lunga durata a prinsu radecini prè afunde; dar cauz'a ce-i retiene pe Veziri de la a face turburari, este mai cu sémã aceea, ca ei sciu bine, ca prin destituirea Sultanului, nu mai potu adunje nici-odată se-si mai faca noroculu. Ei nu potu adunje se-si puna pe capu o diadema atátu de sacra, din cauz'a singularei veneratiuni cu care se porta Turcii, cátrá cas'a domnitória osmanica dar;

facutu Vezirulu d'in propri'a sa auctoritate, fara scirea si fara ordinulu Sultanului.

**CODGIA DESTITUITU, SI IN LOCULU LUI SE NUMESCE VEZIRU TEKKIURDAGHI
MUSTAFA PASIA**

IX. Pentru cá se dea óresi-care colóre de crediementu vorbeloru sale, Solimanu destituie pe Codgia Ismailu Pasia din dignitatea de mare veziru, si-lu tramitte in esiliu la Rhodos; in loculu lui numesce veziru pe Tekkiurdaghi Mustafa Pasia. Efectele fatali ale acestoru flacare s'au latitu din capitala si in celelalte provincie ale imperiului.

EGEN PASIA IN RUMELI'A, SI GHIEDUKI PASIA IN ASI'A, SE REVOALTA

X. Egen Osmanu Pasia (10) in Rumeli'a audiendu ca Mohamedu ei nu potu contá nici la o affectiune séu favóre stabila a succesorelui Sultanului; cáci acest'a nici odata nu-si va pune increderea intr'unu omu care a fostu tradatoriu façe cu domnulu seu. Candu se nascu turburari, uniculu scutu cu care se apera Sultanii contra plangeriloru si murmurului poporului este, ca ei tóta vin'a relei administratiuni o arunca asupr'a Vezirului, si-lu sacrifica furiei poporului. Unu remediulu acest'a, care arare-ori a remasu fara a produce efectulu seu bunu; ba nici odata n'a smintitu de cate-ori s'a aplicatu; déca cumu-va Sultanii din pré marea loru iubire catra Veziri nu au intermissu de a-i puni, si de a imbandi prin alte midi-lóce mai dulci pe poporulu malcontentu. Cáci multi barbati fórté considerabili tienu, cá Turcii nici-odata n'ar' fi venitu la estremulu de a destitui pe Sultanulu Mahomedu alu IV., principe renumitu prin lunga domnirea sa si prin atáte multe victorii, déca elu nu tienea la obstinatiunea sa de a protege pe Vezirulu seu, Ainedgi Solimanu Pasia (care dupa maxim'a Turciloru a meritatu a-si perde capulu. fiindu-ca la anulu 1686, a lasatu pe imperiali inaintea ochiloru sei se cuprinda Belgradulu, si dupa aceea s'a lasatu se fia batutu la Siclopsiu), si déca elu nu asteptá cá lucrulu se adjunga la atáta desperatiune, in cátu se remana elu insusi ucisu. Assemenca nici Mustafa n'ar' fi fostu destituitu, déca elu ar' fi estradatu numai pe Raini Mehemedu Pasia si pe Mufti dimpreuna cu fiii loru in manile rebelliloru.

(10) *Egen Osmanu Pasia*. Unu omu fórté insemnatu pentru lotriele sale in Asi'a. Elu a fostu instituitu mai ántáiu Pasia cu duóe tuguri in vecinatate de la Kasdaghi, Dar candu a vediutu ca starea imperiului ottomanu este sdruncinata atátu afara cátu si in laintru, elu, cu trupele ce le avea sub comand'a sa si cári treceau de cele mai bune in tóta Asi'a, a inceputu a devasta tóte provinciile vecine; si mai multu, elu amerintiá cu destructiune cetatea Iskinderu, bá péné si resiedinti'a imperiale. In urma inse s'a impacatu cu Sultanulu Solimanu; si dupa ce a obtienutu iertatiune de la acesta, a adusu cu sine preste un'a miie de voluntari pentru a se bate contra Germaniloru. Dar' cu tóte acestea i s'a luatú viéti'a indata ce au adjunsu la Constantinopole.

este destituitu si in locul lui a adjunsu Solimanu pe tronul, au adunatu o truppa considerabile de Spahi, si i-a indemnatu cá cu invoire communa se tramitta unu Arzuhalu la Vezirulu si se céra hacsisiulu Giulus, ce li se cuvine dupe usu. Vezirulu fiind in absoluta impossibilitate de a le satisface cererea, le-a respunsu, ca anca voru trebui se ascepte lungu timpu pênê ce li s'ar poté plati acelu hacsisiu. Atunci Spahii isi fecera singuri dreptate, si stórsera de pe locuitorii din Rumeli'a aceea ce le datoría Vezirulu, si sub acestu pretextu au devastatu tóta Bulgari'a pênê la Sophi'a. In Asi'a, Ghieduk Pasia inspirá trupeloru síle ideii seditiose; si alaturându-i-se mai multe mii de voluntari, amerintiá a attaca insasi Constantinopolea. Si mai multu; elu devastá tóte provinciile de sub Beglerbegulu de Anatoli'a, si suppunendu-le potestatiei sale, innaintá cu armat'a sa pênê la Isnikimid Ghiescid (11), si se prepará a obsidiá cetatea Chrysopole; ceea ce credea a o poté occupa cu atátu mai usioru, cu cátu ca Ienicierii, rebelii si ei, pareau a se occupa mai multu cu certele loru interne, decátu a mai cugeta la inimicii esterni, si la acei-a cari assemenea loru erau culpabili de rebeliune.

IENICERII LASA LA O PARTE CUGETELE LORU REBELICE, SI BATU PE REBELLULU GHIEDUK PASIA

XI. Dar' Ienicierii lasa la o parte furórea revolutionaria ce o nutriau contra superioriloru loru, trecu marea, si ajungu inaintea Chrisopolei cu o nópte mai inainte de ce ar' fi inceputu Ghieduk a o attaca; tragu o linéa in giurulu cetatiei, constringu pe inamicu a se retrage; si puçinu dupa aceea luandu offensiv'a, batu pe Ghieduk si punu capetu rebeliunei.

IMPERIALII OCCUPA AGRI'A SI ALTE CETÁTI IN UNGARI'A

XII. Pre candu imperiulu ottomanu era cutrieratu de aceste revolutioni intestine, armat'a imperiale a ocupatu celle mai tari propugnacule ale Ungariei, Agri'a, cea mai formidabile fortaréti in

(11) *Isnikimid Ghiescid*. Asia se numesce sinulu marei de la Nicomedi'a, care se intinde de la marea-marmora pênê in marea-négra. Numele de Ghiescid, adeca Tre-cátoria, i s'a datu din cauza, ca aprópe de acestu sinu de mare este calea ce duce din Asi'a la Constantinopole.

Ungari'a-de-susu, dupa obsidiune de patru luni, a fostu constrinsa prin fόμε a se supune imperialiloru in dόμε-dieci ale lunei Muharremu anulu Hegiréi 1099. Totu asemenea sôrte a avutu si Muncaciulu, o fortarétia aprópe insuperabile in Ungari'a-de-susu, si care cu câti-va ani mai inainte a fostu intarita cu o buna garnisóna si cu nóue fortificatiuni de catra Tököli; nu numai, cì acest'a o fece de asilu pentru femei'a sa, thesaurulu si archivulu seu. Dupa ce inşe, precumu amu spusu mař in susu, Turcii au arestatu pe Tököli, si Casovi'a s'a perdutu din mana, muierea lui, acésta eroina a timpului nostru, si-a adunatu atâte truppe, câte i-a fostu in polintia, a prevediutu Muncaciulu cu o cantitate considerabile de victuale, sperandu ca in modulu acest'a se va poté sustînené pênê la finitul bellului, séu pênê ce Turcii voru poté veni se elibere cetatea.

EI OCCUPA MUNCACIULU, PUNU MAN'A SI ARESTÉZA PE SOCI'A LUI TÖKÖLI

XIII. Dupa ce fortiele turcesci au fostu respinse prin partile vecine, contele Merci, la anulu Hegirei 1098, se incercâ a supune si acésta fortarétia sub potestatea sa, si o batù câte-va luni bombardandu-o cu tunuri si cu bombe. Dar' a vediutu ca cu modulu acest'a nu póte esînici la unu resultatu, fiindu-ca principes'a se aperá cu unu curagiu eroicu si firmitate admirabile; pentru care ea ar' fi meritatu tôte elogiele, déca ar fi aplicatu aceste mari si singulari vertuti intru aperarea patriei sale. Asiá contele Merci se puse intr'o distantia óre-care de la cetate, si blocandu-o tienea in astu modu inchisa, în câtu taiându-i tóta comunicatiunea, a fortiatu pe principess'a, soçi'a lui Tököli, a se supune mai multu prin fόμε, decâtu prin armele inimice; si in patru-spre-diece alle lunei Rebiul-ewel, anulu Hegirei 1099, s'a predatu dimpreuna cu castellulu in discretiunea imperatului Germaniloru.

H. 1099
I. C. 1688

DISPOSITIUNEA REBELLA A TURCILORU AMERINTIA CU NOUA SEDITIUNE

XIV. Ajungêndu scirea despre aceste infortuniuri la Constantinopole, poporu si soldati au inceputu de nou a nutri idei seditiöse. Cáci ei cu totii se inspirasera de sperantia, ca dupa ce Mahomedu, auctorulu bellului injustu a fostu destituitu, si in locul lui a fostu inaltiatu pe tronu Solimanu, adeca unu principe de o speçiala pic-

tate, precumu isi imaginau ei : mâni'a lui dumnedieu va încetá de asupr'a loru, si respinsi voru fi inimicii cari amerintiau a petrunde pênê in inim'a imperiului. Dar' vediendu-se insielati in acceptarile loru : au începutu a respandì scrisori injurióse prin Giamie si prin Divanu, in cari faceau reprobatiuni Sultanului pentru negligerenti'a sa, si atacau in modu satiricu, in versuri si in prosa, atâtu pe vezirulu si pe ceialalti officari mai de frunte, câtu si pe Sultanulu in-susi. Vezirulu nu erá inatentivu la áeste miscari ; si ordiná patrole, cari percurgeau stradele cetatiei diu'a si nóptea ; oprì conventiculele nocturne, unde sciá bine ca de comunu se fabrica aceste arme malióse ; lasá a se arestá unele persóne, cari din neprecautiune tienusera discursuri satirice in publicu, dar' i liberá éراسi fara a-i punì, cá nu, punindu-i, se mai verse, precumu se díce, oleiu pe focu.

SOLIMANU MERGE LA ADRIANOPOLE. TIMOAREA LUI NATURALE CONTRIBUIE FOARTE MULTU LA INCETAREA SEDITIUNEI.

XV. In urma timórea naturale a Sultanului a effectuitu aceea, ce nici curagiulu celu mai animatu, cá celu mai bunu midi-locu de a preveni reulu, n'ar' fi potutu face. Solimanu intr'átátu a fostu cuprinsu de frica, in câtu s'a resolutu a perasi Constantinopolea si a se departa d'între auctorii rebelliunei. Intentiunea sa a fostu aprobata, si sub pretestulu de a schimbá aerulu, s'a dusu la Adrianopole cu nobilii sei si cu tóta curtea. Nu incupe dubiu, ca poporulu din Constantinopole a avutu tóta ratiunea de a se plange de réu'a administratiune a trebiloru publice ; dar' gresiél'a erá, ca elu atribuíá caus'a nu celloru ce o meritá, cì altoru persóne cu totulu innocente. Cátu de sleitu erá thesaurulu publicu, si in ce mare necessitate erá redusu acestu opulentu imperiu, se póte vedé din ceea ce s'a petrecutu cu ocasiunea acestei caletorii a Sultanului de la Constantinopole. Candu erá chiar' se plece Sultanulu, vine stabulariulu si-i annuncia, ca in stalurile altetiei sale nu sunt atâtai cai, catári si cãmile, câtisunt necesari pentru a transportá tóta curtea la Adrianopole. Sultanulu, cá omu de unu temperamentu fórtè blându, i díse se mérga si íea cu *tocméla ceea ce lipsece*, si defterdariulu se plátésca banii. Defterdariulu inse, întrebatu fiindu, respunse ca nu suntu atâtai-bani in cass'a thesaurului publicu. Atunci Solimanu,

pentru a veni într'ajutoriu al acestei necesități momentane, a datu ordinu că în piată publică se se vândă argintari'a, aurari'a și toate prețioșele sale. Cu modulu acest'a potându, nu fără mare greutate, a închiria cai și carra, a plecatu din Constantinopol; și prin acest'a a prevenitu și evitatu o revoluțiune ce eră chiar' se erumpa.

**AJUNGENDU SOLIMANU LA ADRIANOPOLE, INVITA PE IMPERATULU GERMANIEI A
INCHEIA PACE**

XVI. După ce a ajunsu la Adrianopol, se arătă la începutu că și cându n'ar' cugetă la alta decâtu la întreprinderi bellice. Dar' fiindu-ca legea Coranului și devotiunile superstițioșe, i erau lucruri cu multu mai placute, decâtu armele și soldatii, așa a trimissu pe Zulficaru Effendi⁽¹²⁾, sindiculu Ienicieriloru, și pe Alexandru Mavrocordatu⁽¹³⁾, interpretelu divanului, în calitate de delegati la

(12) *Zulficar Effendi*. Acest'a eră de nascere din Constantinopol, și pentru învătatur'a sa eră în mare vâdă la curtea otomană. Pre lângă virtuțile sale personale, pozițiunea lui de Ienghiceri Effendis, adică secretariu alu Ienicieriloru, îl făcea a se bucura de o specială considerațiune la curte. Oficiulu acestui funcționariu consistu în a ține registruri despre totu Ienicierii; a da fla-carui dintre ei unu atestatu subscrisu de mână sa; a chiamă pe fla-care cu numele, cându au se-si primescu soldulu; și cu unu cuventu, a întări cu subscrierea numelui seu toate actele ce privescu pe Ienicieri. Cu modulu acest'a, abia se pôte crede câți bani și câta avuția își pôte elu câștiga atâtu pe cale dreaptă câtu și pe cale nedreaptă. Căci, pre lângă salariulu seu, care este foarte considerabile, elu mai capeta prezente foarte însemnate dela oficiarii de Ienicieri, cându acesti-a vinu promovati la vre-unu rangulu mai înaltu; ceea ce la ei se întempla mai adese-ori decâtu ori unde la alții, parte pentru numărulu cellu mare alu oficiariiloru la aceste truppe, parte pentru că Aga Ienicieriloru se schimba foarte adese-ori. Căci este usu generale la Turci, ca se nu se prezente înaintea a nici-unui scriitoriu fără a-i aduce vre-unu prezentu. Afară de acest'a cându Ienicierii își primescu soldulu, fla-care trebuie se-si prezente Pusol'a sa (o notă se'u ținută pe care sta numele fla-carui Ienicieriu, și de care totu însulu trebuie se aibă un'a); elu inse le strînge și ale acelor'a cari se'u sunt morti se'u absenti, și redica pentru ei soldatulu, și-lu ține pentru sine. Ne mai mentionandu aici alte mijloace de învătare, în cari Turcii atâtu sunt de învătosi, în câtu nu-i întrece nici-unu altu poporu pe lume. A rămasu de elu unu singuru fiu cu numele Osmanu Aga, care după mórtea lui Daltaban, a fostu înaintatu prin auspiciile lui Mavrocordatu la dignitatea de Kiahaia.

(13) *Mavrocordatu*. Acestu barbatu atâtu este de cunoscutu în tota Europ'a, în câtu n'ar' mai trebui se facu aici o lungă istoria a-vietii sele. Totuși pentru placerea celoru curiosi vreu a da aici unele notițe despre geneologi'a sa, despre care pînă acumu nu circuléza decâtu numai date incerte. Sub domni'a lui Muradu IV., renu-

imperatului Germaniei, sub pretextu de a-i annuncia suirea sa pe tronul, in realitate inse cu intentiunea de a tracta cu elu despre pace si a o incheia sub conditiunile precumu o voru poté.

mitu pentru cucerirea Bagdadului, era in Constantinople unu grecu foarte avutu, care era cunoscutu din registrele sale sub nume de *Σκαρλάτος* (Scarlatos) si care a fostu sorgugiu, séu cumperatoriulu de boi si de oi la curte. Acésta intreprendero se dá de comunu unui grecu; fiindu-ca ei, grecii, poteau mai usioru se cumpere de la crestini boi si oi si alte provisiuni necesare pentru bucatari'a Sultanului si a Ieniciloru. Dupa ce Scarlatos si-a facutu o avere foarte considerabile cu meseri'a sa, elu a inceputu a fi cunoscutu, si la curte foarte respectatu; precumu se intempla acést'a foarte usioru tuturor ómeniloru avuti. Pe timpulu acel'a domniá o mare inimizitia intre Vasilie principele Moldaviei si intre Mateiu principele Romaniei. Fia-care din acesti duoi principi voiá a se alungá unulu pe altulu din scaunulu domnescu: Amenduoi erau foarte avuti, si fia-care avea partida puternica la curte: asiá n'au potutu se strice al tui-a decátu loru insi, prédandu-si thesaurulu si seracindu-se unulu pe altulu. Scarlatu erá pe partea lui Vasiliu si se intrepuse cu tóta védi'a sa pre langa Vezirulu si pre langa ceialalti curteni cá se strice lui Mateiu; si facea acestui-a din di in di mai mari pedece. Mateiu a incercatu unele midi-lóce de a trage pe Scarlatu in partea sa; dar' tóte au fostu in vanu. In urma Mateiu, dupa ce i-a muritu muicrea, a cerutu in casatoria pe Luxandra, unicá fiia a lui Scarlatu, crediendu ca priu legatur'a de sange mai usioru va poté adunje aceea ce prin bani n'a potutu face. Scarlatu isi da invoicea, si Mateiu prin Capukihaiá, séu secretariulu seu in Constantinople lasa a se celebrá incredintiarea in modulu cellu mai splendidu, si tramite-mai multi boieri si boierese la Constantinople cu o mare suita spre a-i aduce mirés'a acasa. Câte-va díle inasa dupa incredintiare, Luxandra cade bolnava si capeta versatulu, din care si-a perdutu nu numai frumseti'a, cì anca si unu ochiu. Scarlatu tiene in secretu acésta deformare a fiiei sale, si o tramite la mire pre langa o dote foarte considerabile; dar' totodata i dice ei, cá pe tóta calea se-si tiena faci'a ascunsa dupa usulu turcescu, si se nu se arete nici unui omu pene dupa cununia. Elu adeca credea ca consumata odata cununi'a, principele, vrendu, nevrendu va fi obligatu a o tiené de a sa socia, si nu o va mai poté refusá. Asiá, Luxandr'a se inveli bine, si se puse pe cale. Dar' dupa ce au adjunsu in Tergoviste, si i s'a datu o casa si camera eleganta, vediendu principele ca mirés'a sa nu permite nimerui a intrá la ea, decátu numai camerieriloru sale ce le luase de acasa: elu a venitu la suspitiunea, ca sub asta ascundere neindatinata la crestini, trebe se zaca ceva secretu; si cerú mai ántáiu pentru sine, apoi pentru unele boierese, permissiunea de a-i face visit'a. Dar' jun'a principessa i-a refusat si un'a si alt'a, dicéndu ca parintele seu i-a interdisu foarte strictu, si sub greu blastemu i-a lasatu, cá nimerui pe lume se nu-si arete faci'a pe cátu timpu ea este vergura: si acéstá interdicere suna nu numai façie de barbati, cì façie si de femei. Si principele, séu pentru ca natur'a sa cea blanda i dictá, séu pentru ca se temea de puterea parintelui miresei sale: n'a mai staruitu a o vedé, cì i-a lasatu numai se intieléga, ca vediendu-o atátu de rezervata, elu n'a potutu decátu a veni la suspitiunea, ca ea trebe ca sa suffere de unu defectu séu de-

VEZIRULU NUMESCE UNU SERASIERU IN CONTRA INIMICULUI

XVII. Vezirulu Tekkiurdaghi Mustafa Pasia (14), séu pentru ca avea frica de Germani , séu pentru ca era ingrijiatul ca curtenii, in

formitate in corpu. La acést'a Luxandr'a i respunse intr'unu modu fórte artificiosu, dicéndu ca ea aré totu ce trebe se aiba o vergine ; dar' déca principelui i pare reu de legatur'a ce a facutu . ea este gata la momentu a se întórce in tíer'a de unde a venit ; cá-ci fi'i'a lui Scarlatu nu se teme ca nu-si va gasi unu barbatu. Acestu respunsu subtilu din gur'a unei domnisiore tinere, au amagitu pe Mateiu, in cátu elu a facutu immediatu cele mai mari preparative pentru nuptii. Ea , pururea invejita la fație, a fostu dusa din allocamentu'lu seu de pêné aci in palatu, si de aici in beserica. Dar' candu principele, dupa terminarea ceremoniei de cununia, a intratu in cas'a de dormitu, și a vediutu ca nevésta sa este fórte urita in fație si órba de unu ochiu: elu immediatu si fara a se atinge de ea, séu, precumu dicu áltii, la dóue díle dupa cununia, o a tramisu din palatu in locuinti'a ei de mai inainte, si de aici o a expeditu cu unu conductu in tóta onórea la parintele seu, dându-i tóta dotea inderétu dimpreuna cu alte daruri nuptiali. cari, precumu se díce, faceau aprópe una-suta-cinci-dieci de pungi. Scarlatu a luatú acést'a in unu fórte reu, si a in-cercatu tóte mídi-lócele de a-si resbuná pentru acésta dehonestare a fiicei sale. Dar' mórtea l-a prevenitu de a-si esecutá intentiunea; cáci puçinu dupa întórcerea fiicei sale, a fostu assassinatu de man'a unui țeniceriu, pe care, se díce, ca l-ar' fi coruptu Vasilie, principele Moldaviei. Luxandra, vergine si veduva totodata, a ramasu multi ani dupa mórtea parintelui seu nemaritata , de si ea erá fórte avuta. Cáci nobilii greci, cari se tieneau pe acellu timpu in Constantinopole, nu cautau atátu la avutia cátu la frumseția, si nu erau dispusi a intrá pentru bani intr'o casatoria atátu de neplacuta; ér' pe cei de rangú mai inferioru i despretiúá ea insasi, cáci era fiíc'a unui-a din cei mai vediuti omeni pe acellu timpu, si prelanga aceea anca si mirés'a unui principe domnitoriu. Chiar' pe acelu timpu venise la Constantinopole unu anume Panteli Mavrocordatu, numitu de comunu numai Panteli, de nascere din Chio; nobilu de origine, dar' redusu la atáta seraciá, in cátu, pentru a poté trai, vindea prin Constantinopole metasa de Chio numita la Turci Hetai. Dar' afara de acést'a, elu era unu omu tineru , inaltu, frumosu si fórte educatu; si pre langa acést'a nascutu dintr'o familia nu neconsiderabile din Chio. Elu avea in acésta insula anca si unu bunu ereditatu de la parintele seu, dar' care in sine nu erá de mare pretiu; cáci acolo pentru a fi cine-va nobilu, este destulu se fia ereditatu de la parintii sei o mica viia si unu turnurelu, din cauza ca insusi teritoriulu angustu alu acellei insule nu permite cá cine-va se possóda bunuri intinse. Acestu Panteli veniá din candu in candu in cas'a Luxandrei pentru a vinde negociulu seu de metasaria. Ea se inamorá in elu, si fara a mai consultá pe cine-va, se resolví a 'lu lua de barbatu. Tramitte indatu dupa unu preotu in cetate, si fara se scia cine-va, se cununa cu elu in cas'a sa dupa tóte formele si ceremoniele bisericesci. Din acésta easatoria Panteli a avutu duoi fii, Alexandru și Ionu. Ionu abiá a fostu cunoscutu cui-va in Europ'a, nu numai pentru : ca de la natura era cu puçina intelligentia, in cátu nu putea se face nici unu progresu in sciintie; dar' si pentru-ca nu avea nici

absenti'a sa, voru persvade pe Sultanulu se-i ia viétiá, decliná comand'a asupr'a armatei, si institui pe Redgib Pasia (15), Seraskieru in Ungari'a.

unu servitiu la curte, nici a fostu intrebuintiatu in affaceri publice, cì a dusu viétiá retrasa ca o persóna privata. In acésta stare a si muritu, lasandu dupa sine duoi fii, Scarlatu si Constantinu, cari chiar' atátu de puçinu au fostu renumiti ca si elu. Alexandru inse, cellalaltu fiu alu lui Panteli, erá cu totulu de alta fire. In etate de duoi-spre-diece ani a fostu tramisu la studiu in Padu'a: unde patru-spre-diece ani a urmatu sciintiele cu atáta diligentia, in cátu nu numai ca a fostu declaratú doctoru in fisica si in filosofia, dar' indata la intórcerea sa in patria a fostu consideratu cá demnu de a ocupá catedr'a de professore publicu alu fizicei si filosofiei in scól'a patriarcala din Constantinopole. Dar' venitulú din acésta ocupatiune i pareá prè puçinu, si pentru aceea incepú a practicá sciinti'a medicinei între Turci; si prin acést'a in scurtu timpu isi cástigá atát-a renume, in cátu cei mai multi dintre boieri se serviau cu elu in infirmitatile lorú. Si pentru cá se-si faca unu renume si mai mare, si fiindu-ca Turcii nu sciau ca cine a fostu parintele seu: elu nu s'a datu de nepotulu, ci chiar' de fiulu renumitului Sarudge Scarlatos (*); si poporulu din Constantinopole, care nu cautá multu la lucruri de aceste, ilu credliú indata si-lu numí puru si simplu Iskierlet Oglu, adeca Fiiulu lui Scarlatu. Acést'a l-a facutu de a purtatu elu apoi acestu nume in Europ'a; precumu amu mentionatu degiá, ca in diplom'a imperatului Leopoldu, elu se numesce Alexandru din famili'a nobilia a Scarlatiloru. Intr'aceea, dupa ce s'a intemplatu ca Panaiotu Nicusius, primu-interprete alu curtiei ottomane a muritu: Kioprili Ahmedu Pasia a datu acestu postu lui Alexandru, pentru marile sale cunoscintie in limbele orientali: si elu a purtatu acestu officiu trei-dieci de ani cu varie schimbatiuni alle fortunei. Cáci, dupa ce patronulu seu, Cara Mustafa Pasia, a fostu strangulatu, succesorele acestui-a Cara Ibrahimu Pasia, ilu amerintiá cu mórte sub cuventu ca elu ar' fí abbatutu pe Cara Mustafa de a cuprinde Vienn'a cu puterea armelorú. Pentru acést'a elu a fostu destituitu din officiu; bunurile tóte i-au fostu rapite; si elu insusi aruncatu in prisóre. Urmatoriulu lui a fostu Sefer Aga, unu crestinu renegatu, care a trecutu la religiunea mahomedana. Dar' in câte-va luni de dile, Cara Ibrahimu Pasia a vediu ca Sefer Aga nu è capabile de postulu seu; si restabili pe Alexandru in officiuulu seu onorificu de mai inainte, dandu-i prin acést'a ocaziune de a-si castigá avere anca si mai mare, si de a se bucurá la curte de unu favoru cu multu mai inaltu de cátu mai inainte. Sub Kioprili Mustafa Pasia prin primirea ambasadei la Vien'a a caduutu Alexandru in periclu fórte mare, si póte ca acést'a i aducea ruin'a totale, déca elu prin varie promissiuni la curtea Viennei nu osoperá, cá acést'a sub diverse preteste se-lu retiena acolo péné dupa mórtea lui Kioprili. Dupa ce a muritu Kioprili, Alexandru s'a intorsu de la Vienn'a dimpreuna cu Sullicar Effendi la Constantinopole. Bunele sale successe cu ocaziunea tractatului de pace de la Carlovitiu, atáta reputatiune i-au facutu la curtea ottomana, in cátu acést'a l-a onóratu cu nóu'a numire si titulu de *Muharemi Esrar*, adeca conservatoriulu de se-

(*) Scarlatu Flaviulu (galbenulu, palidulu) *Tr. Rom.*

IMPERIALII OCCUPA ALBA-REGALE SI ALTE MAI MULTE CETATI *

XVIII. Dara înainte de a eși armat'a ottomana in cămpănia, imperialii blocasera Alba-regale, si tōta earn'a o au tienutu inchisa din tōte partile asiá, in cătu garnisōn'a constrinsa de fōme, in noue-spre-diece ale lunei Regeb, anul Hegirei 1099 (16), a trebuitu se ca-

II. 1099
I. C. 1688

crete sėu secretariu per excellentiam ; care elu in grecesce o esplicá prin cuventulu *ἐξαπορήτω* (*); si de aci elu pretindea titlulu de *Ἐξαμ.πρόταος* (**) dela principii domnitori ai Moldaviei si Romaniei, si dela ceialalti principii crestini suppusi imperiului ottomanu. Elu chiar' si la betranetiele sale au avutu o multime de neplaceri dela Daltabanu Mustafa Pasia. Acest'a voiá in totu modulu a strică pacea de la Carlovitiu , si a uccide pe auctorii ei; si acést'a sub pretestu, ca ei au lucratu in contra instructiuniloru sale, si ca au facutu prè multe concessiuni Germaniloru si mai alesu Poloniloru. Dar' Daltabanu fū uccisuu prin intriģele lui Mufti; si mórtea sa intr'atátu a iaversionatu pe favoritiu si aderentii sei, in cătu ei au eruptu in rebeliune, si pretindeau cu insistenta estradarea lui Maurocordatu. Sultanulu Mustafa pōte ca si facea acést'a, dēca Mavrocordatu nu se refugió la ai sei in Sozopole. In urma inse, dupa ce Sultanulu Achmedu prin prudent'a sa politica a dispersu pe conspiratori, si a stinsu rebelliunea; Maurocordatu, imbracatu in vestminte monacali, s'a intorsu cu fiulu seu indereptu la Constantinopole, unde Sultanulu l-a reabilitatu in tōte onorurile de mai înainte si l-a restituitu tōte averile sale. A mai traitu apoi pēnē catra finea anului 1709., candu a perasitu si elu acēsta viētia si a trecutu la alt'a. Elu a lasatu dupa sine cá eredi immenselorū sale averi pe duoi fii si duōe fiice: Nicolau, Ionu, Alexandr'a si Elen'a. Afara de acesti-a a mai avutu unu fiuu cu numele Scarlatu; acest'a a fostu mare paharnicu la curte in Romani'a, si ginere lui Constantinu Brancovanu, principe domnitoriu pe acelu timpu alu Romaniei; si erá unu tineru de mare sperantia, dar' a muritu inaintea parintelui seu, fara se lase dupa sine vre-unu erede. Nicolau, pe timpulū absentiei parintelui seu, care a fostu tramisu la Carlovitiu cu titlulu de Muharemi Esrar, a purtatu sarcin'a de Bashterdgiman sėu primu-interprete la curte; er' dupa mórtea parintelui seu s'a facutu domnu alu Moldaviei. Asta-di' elu è Despotu in Romani'a, si sta fōrte bine la curte. Ionu a urmatu primu-interprete la curte in loculū fratelūi seu, si acestu postu ilu tiene si asta-di'. Elu este cea mai placuta persōna a seclului seu.

(14) *Tekkiurdaghi Mustafa Pasia*. De nascere din Rodosto, care la Turci se numesce Tekkiurdaghi. Din unu simplu Ienicieru au adjunsu la dignitatea de mare-veziu; dar' nu s'a dinstinsu prin nici-o fapta memorabila.

(15) *Redgeb Pasia*. Acest'a a servitu mai inainte pre langa Ainedgi Solimanu, care, pre candu era mare viziru, l-a facutu Ciausi Bashi. In urma, dupa ce a fostu tramisu la armata in Ungari'a, onoratu cu trei tuguri si cu titlulu de Seraskieru. aici prin excessiv'a sa superstitiune si-a perdutu si armat'a si viati'a.

(16) Optu Maiu 1688.

(*) Unulu, carui sunt concediute secretele. *Tr. Rom.*

(**) Serenitate, Serenissime. *Tr. Rom.*

pituleze, si se offre invingătoriloru cheile cetatii. Caraffa prin o stratagema artificiōsa atacă Lipp'a, o cuprinse prin assaltu, si in puține dile constrinse si castellulu a se predá; nu multu dupa aceea cuprinde de la Turci si cetatile Solmusiu si Lugosiu. Dupa ce apoi totu Caraffa a ocupatu de la Turci si Illocul si Petrovaradinulu, precandu, in absentia Electorelui de Bavari'a, elu avea comand'a asupr'a armatei, tramise pe Wallis si pe Heusler cu mai multe regimente spre Tibiscu, pentru a ocupá Tiralulu, unu-castellu in apropierea acestui fluviu; câci pe câtu timpu acestu castelu nu va fi cuceritu, va fi fôrte dificile de a impresorá Belgradulu. Apropiandu-se acesti-a de castellu, garnisón'a se încercá a face ceva resistentia; dar' atacata cu vigóre, a trebuitu in urma, la dōue-dieci-si-optu alle lunei Remazanu se capituleze sub conditiunea de a poté esi libera d'in castellu.

ELÉCTORELE DE BAVARI'A CUPBINDE SEMENDRIA SI BELGRADULU

XIX. Assecurata cu modulu acest'a din tōte partile vecine, arma-t'a imperiale, sub comand'a electorelui de Bavari'a, merge cu tōta puterea sa contra Belgradului. Pe cale, Turcii la insul'a Sabaciu se oppunu Germaniloru, voindu a le disputá trecerea preste fluviulu Sava, dar' indata la primul atacu au fostu respinsi cu mari perderi. Invinsa acēsta pedeca, armat'a imperiale a trasu spre Belgradu, cu intentiunea de a attacka pe Turci, cari se compassera in giurulu cetatii, si se intarisera in castre prin siantiuri trase impregiuru. Dar' Seraskierulu n'au acceptatu apropierea Germaniloru, ci dandu focu castrelorū si suburbielorū cetatii, si intarindu garnisón'a, se retrase cu restulu armatei spre Semendri'a. Germanii ajungendu in trei-spre-diece alle lunei Sievval 2 (17) inaintea Belgradului, ocupa totu cé lasassera Turcii inderetru; incongiura cetatea diñ tōte partile; deschidu obsidiunea si o continua cu cea maí mare vigóre. Intr'aceea audu ca Turcii s'au departatu de la Semendri'a, capital'a Serbiei; si tramittu immediatu o truppa de un'a miie unguri pentru a ocupá; ceea ce acestor'a a succesu cu atātu mai usioru, cu câtu ca ea erá fara nici o aperare. In urma, dupa ce Germanii au spartu si distrusu

(17) Trei-dieci Iuliu.

murii Belgradului : in unu-spre-diece ale lunei Silcade (18) incungiura cetatea, si dupa o lupta de siese ore, allunga pe soldatii turci de pe ziduri, si petrundu in cetate. Garnison'a in desperare vre se se retraga in castellu ; dar' o face cu atata neprecautiune, in catu Germanii, persecutand-o cu vigore, se mesteca printre ea, si ocupa portile. Aci reincepe lupt'a cu mai multu focu si inversiunare de catu mai inainte ; in urma garnison'a, care se dice ca a constatu din noue mii de omeni, a fostu totalmente taiata in bucati, si Germanii au ramasu invingetori.

VINU DELEGATHI TURCI LA ELECTORELE DE BAVARI'A IN BELGRADU

XX. Dupa cucerirea cetatei, vinu delegatii turci la electorele de Bavari'a in Belgradu, si declara ca sunt tramisi atatu pentru a annunciá Germaniloru electiunea si suirea pe tronu a Sultaqului Solimanu, catu si pentru a tracta despre pace, si ceru ca imperialii se numesca din partea loru anume persone, caroru se le pota comunica ceea ce au in instructiune. Electorele de Bavari'a le respunse, ca : elu este generalulu armatei imperatului, er' nu consiliariulu seu ; pe elu l-a tramisu imperatulu spre a cuceri Serbi'a si Bulgari'a, er' nu pentru a face pace. Pentru aceea, deca au a representá ceva Maiestat'ei Sale imperatesci, trebe se merga la Vienn'a, si acolo se-si descopere dorinti'a.

SUCCESELE DUCelui DE BADEN IN BOSNI'A

XXI. Principele de Badenu nu fu mai puçinu fericitu cu cealalta parte a armatei imperiali in Bosni'a. Voindu a trece rîulu Unna, o trupa considerabile de turci incercâ a i se oppune ; dar' atacandu-o cu vigore, nu numai ca o scose din positiunile ei, ci nu incetâ a o persecutá cu atata celeritate, in catu Turcii au perasitu si Gradisc'a si Costaniti'a. Principele mergendu totu inainte, si ajungendu in diece ale lunei Silcade (19) langa mic'a cetate Brodu, i ese inainte Pasi'a de Bosni'a cu tota armat'a sa ; dar' acest'a a ramasu anca in aceeași di batuta, si a sufferitu perdi alatu de mari, in catu cincî

(18) Doue-dieci-si-siese Augustu.

(19) Doue-dieci-si-cinci Augustu.

mii de Turci cu generalii loru cu totu au remasu morti pe campulu luptei.

DUBIOASE SUCESE ALE VENETIANILORU IN MORE'A

XXII. In acelasu timpu, Venetianii anca continuau bellulu in alte parti, dar' cu succese dubioase. In Morë'a, Seraskierulu esisë in campania mai inainte decâtu Venetianii, si constrinse se garnisón'a Athenei a perasi cetatea cu mari perderi. Puçinu dupa aceea, armat'a venetiana trase spre Egribos, si trecundu strimtóra ce separa acësta insula de continentu, impresorã capital'a insulei; dar' discordi'a officiariloru, si brav'a resistentia a obsediatiloru, constrinse pe Venetiani a se retrage éراسi cu perderi mari. Pre langa acësta disgratia, contele Königsmark, eminentu generalu pentru curagiulu si eroismulu seu celu mare, si care a fostu instrumentulu a mai tuturoru aceloru victorii, ce au reportatu Venetianii in Morea, cade bolnavu si móre.

MAI BUNE SUCESE AU VENETIANII IN DALMATI'A

XXIII. Mai fericite succese au avutu Venetianii in Dalmati'a. Aici au cuceritu cetatea Cain, alu carei comandante erã Steaglik, destituitu din dignitatea de Sopha in Bosni'a, si au captivatu mai multe mii de Turci. Assemenea au ocupatu de là Turci castellele Verlicc'a, Quonigrad, si Grassaci.

DELEGATHI TURCILORU MERGU LA VIEN'A, SI FACU PROPUNERILE DE PACE

XXIV. Intr'aceea delegatii Turciloru, Zulficar Effendi si Maurocordatu ajungu la Vienn'a; si admisi fiindu in audientia la imperatulu, i presentara in numele Sultanului litterele Giulus Name⁽²⁰⁾, si-i annunciara electiunea si suirea lui Solimanu pe tronulu Ottomaniloru; dar' nu fecera nici-o mentiune de pace, in sperantia ca curtea imperiale va face initiativ'a in cestiunea pazei, si prin acést'a li se va usiorá missiunea. Dar' vèdiendu ca imperatulu nu dice nimicu asupr'a

. (20) *Giulus-Name*. Asiã se numescu de comunu acelle scrisori ale Sultanului, ce acesta le tramitte catra Pasii si catra Beghii inaltiati la rangulu de Pasia, si catra Principii vecini cu cari sta in relatiuni de pace, spre a le annunciã suirea sa pe tronulu. Propriamente ele se numescu Namei-Iulusi Humaium, adeca: litterele preinnaltulu nou regimu.

acéstui punctu, delegatii au prezentatu lui Leopoldu dóue proiecte de pace, prin cari propunu : 1° Séu numai unu armistitiu scurtu , in care casu tóta Ungari'a se remana in mánile Germaniloru; Transilvani'a se fia tributaria atátu Germaniei cátu si imperiului ottomanu ; Caminieti, dupa derimarea muriloru, se fia restituita Poloniloru ; si Belgradulu se se dea Turciloru , 2° Séu o páce durabile ; care déca i-ar' mai conveni , atunci Belgradulu si o parte a Ungariei se se restituie imperiului ottomanu.

LEOPOLDU PROPUNE ASPRE CONDITIUNI

XXV. Imperatul Leopoldu , dupa ce s'a consultatu cu delegatii celorlalte puteri confederate, a datu delegatiloru turci urmatoriulu respunsu. « De si situatiunea presenta a lucruriloru imi dau mare sperantia, nu numai de a recuceri tóta Ungari'a, dar' de a suppune chiar' si imperiulu ottomanu intregu, totusi sunt gat'a a incheia o pace, sub urmátoriele conditiuni. Regatul Ungariei dimpreuna cu tierile Slavoni'a , Croati'a, Bosni'a , Serbi'a, Bulgari'a si Transilvani'a, se mi se dea mie ; *Moldavi'a si Romania se fia declarate libere* ; e-sercitiulu religiunei romano-catholice se fia permisu in tóte partile imperiului ottomanu ; monachii franciscani se fia repusi in possessiunea santului mormentu in Ierusalemu ; in urma , se-mi estradati pe rebellulu Tököli ». Polonii din partea loru cereau, cá regatul loru se fia restituitu intre marginile sale cele vechi ; se li se dea tóta Crim'e'a tatarica, apoi Moldavi'a, Romani'a si intréga aceea parte de tíera ce se estinde pe amendóue partile Dnistrului péné la Dunare ; si pentru cá se se arete mai mari amici ai religiunei decâtu ceialalti confederáti ai loru, ei pretindeau, cá toti crestini de sub dominatiunea Turciloru se fia scutiti de tribut. Ér' Venetianii cereau nu numai Mor'e'a si tóte acele cetati si insule ce le aveau de giá in possessiune, dar' pretindeau anca tóte cóstele Negropontului de la Corcira si péné la Corinthu, prècumusi o parte din Dalmati'a ; in urma cereau demolitiunea porturilor Dulcigno si Antivari.

REGELE FRANCIIEI PERSVADE SULTANULUI A NU INCHIEIE PACE

XXVI. Delegatii turci tramittu immediatu unu nunciu la Solimanu, pentru a-lu informá despre respunsurile puteriloru creştine, si ceru

totodata instructiuni, ca ce au ei de a raspunde mai departe. Nu incape dubiu ca pacea se incheia, deca sorele cristianissimu nu venia cu lumin'a sa se vivifice radiile pallide ale lunei, si se impiedice ca ea se nu se intunece cu totul prin armele Germaniloru. Regele Franciei, gelosu de superioritatea Germaniloru si de invingerile cristianiloru in Ungari'a; si vedindu ca armat'a imperiale a ocupatu si distrusu tote cetatile ce serviau ca totu atate intaritari pentru aperarea Constantinopolei, si in curendu ar' poté se stinga totu imperiulu ottomanu pentru tote aceste, cuprinsu de invidia, si de si nu avea nici-o cauza justa, declará bellu imperatului Leopoldu, si prin acést'a a atrasu armat'a germana de la Dunare la Rhinu. Dár' pentru ca se nu traga asupra-si si totá greutatea bellului, trámitte la Constantinopole pe delegátulu seu Chateaneuf, ca se aviseze pe Sultánulu a nu incheia pace cu Germanii; cáci in primavér'a viitória are de cugetu a intra cu o armata considerabile péné in inim'a Germaniei, si a face prin acést'a, ca amenduoi Pádishahii se lupte cu puteri unite contra Germaniloru : elu are degiá gat'a patru-sute de mii de ómeni pentru acésta espeditiune.

PROMITTE A IMPARTI IMPERIULU GERMANU CU SULTANULU

XXVII. Elu mai adaose, ca deca i va succede acésta intreprindere precumu doresce : atunci va tiené pentru sine Vienn'a cu totá Germani'a; ér' Ungari'a a va lasa Sultánulu. Aceste promissiuni mai insufletira spiritele abbatute ale Turciloru; ei incepura a spera érasi unu viitoriu ferice; si Sultánulu, fara a mai cugetá la delegatii, pe cari i trimisese a obtiné pacea, nu se mai ocupá acumu cu alt'a, de cátu cu preparative pentru bellu.

**TOATE CUGETELE DE PACE SE PUNU LA U PARTE. BELLULU REINCEPE.
REBELLI SUNT BATUTI**

XXVIII. Prim'a sa solitudine a fostu, a aduce in ordine trebile interne ale imperiului. Si fiindu-ca audise, ca Germanii s'au retrasu in quartire de iérna, á tramisu cea mai mare parte a armatei sale in contra celoru doui rebeli, Egen Osman Pasia si Ghieduki Pasia, cari in mai totu cursulu anului nu au incetatu de a infesta imperiulu ottomanu. Truppele attacka cu vigóre pe acesti devastatori, i

batu prindu pecapii loro si-i tramitu la Constantinopole; si cu modulu acest'a a liberatu statulu ottoman de aceste turburari intestine.

TURCII PUNU PE LIBERIU DOMNU IN MOREA

XXIX Pentru a departa pericolulu ce amerintiã Greci'a din partea armelor venetiane, si pentru a assicura in certa mesura provinciile meridionale, Sultanulu liberã pe Liberiu Geralchari (21), care

(21) *Liberiu Geralchari*. Acest'a ẽ cunoscutu mai bine la Europeni sub numele de Liberaki, care este o coruptiune din cuventulu Liberius, dupa usulu comunu la Greci. Elu a fostu de nascere din Mania, s'eu Laconi'a la antici; dar' anca cã tineru a esitu de aici si a intratu in servitiu la flot'a venetiana. La cãtu-va timpu dupa aceea, si-a preparatu o nave de pirati, si sub diferite colori (*) a commisu in cursu de vre-o cãti-va ani cele mai multe brigantagie. In urma l-au prinsu Turcii si l-au tramisu la galere, unde in sепte ani a dusu o viẽtia fõrte miserabile. Catra finitulu aceloru sепte ani, a datu Turciloru se intielõga, ca d'eca voru pune in Mor'ã unu principe crestinu, in scurtu timpu toti locuitorii de acolo se voru intõrce de catre Venetiani si voru trece ẽrasi la supunere catra domnulu loro celu vechiu. Pentru impartesirea acestui consiliu, Turcii (cari strimtorati pe acelu timpu din tõte partile si fatigati preste mesura, erau gata a cercã totu pentru conservarea loro propria), nu numai ca i-au redatu libertatea, dara anca onorandu-lu cu titlulu de Mania Begu, si dandu-i unu Sandgiacu (inse fara Tugu) l-au tramisu in Mor'ã. Liberiu inainte de a plecã din Constantinopole, se casatori cu o dama din famili'a nobila moldov'ena a Bohusestiloru, si veduva a principelui Duca din Moldavia (care murise cã captivu in Polonia), cu numele Anastasi'a. Ac'esta casatoria, spre cea mai mare desonõre a posteritatiei lui Duca, o a realisatu elu prin urmatori'a stratagama. Liberiu, dupa ce se incredintiã in secretu cu Anastasi'a, i ceru ca se celebreze cununi'a in publicu. Ea inse i-a refusatu, dicẽdu ca nu se cuvine cã o principessa veduva se se cunune cu unu *paisanu* (acest'a este numele care se da persõneloru condamnate la galere). Liberiu presentã Vezirului unu Arzuhalu, in care se rõga cã se se demande Patriarchulu prin unu fermanu, se celebreze cununi'a. Anastasi'a din contra anca totu se prefacea, ca acest'a nu i-ar' veni bine, si se-ruga cu lacrimi in ochi de patriarchulu, cã se binevoiẽsca dimpreuna cu cei mai de frunte greci nobili a se intrepune la Vezirulu, cã se impedece ac'esta casatoria. Patriarchulu se invoiesce si-i implinesce cererea; dar' venindu in societate cu mai tõta nobilimea greciloru la ea in casa, i descopere chiar' ea intentiunea sa, dicẽdu: ca a cugetatu mai seriosu asupr'a lucrului. si ca modesti'a sa nu-i permite a se presentã inaintea Vezirului, mai bine este decisa a lua de barbatu pe ori si cine, decãtu a se espune la o rusine atãtu de mare. Dupa acestea tõta societatea a esitu din casa, si Anastasi'a lasã imediatu a se cununa prin unu preotu, pe care ilu adusese degiã spre acestu scopu in cas'a sa. Dar' puçinu dupa aceea a trebuitu se suffere p'ntu rusinea ce a adusu asupr'a starei si asupr'a familiei sale. Cãci, dupa ce noulu seu barbatu a trecut la Venetiani, ea a imbracatu doliulu, si cãti-va ani in urma a s' muritu

(*) Pavilõne, stindarde navali. *Tr. Rom.*

era condamnatu la galere, si-lu facu domnu Maniei séu Maniotiloru, cam in form'a despoti loru Romaniei si Moldaviei, dar' de dignitate mai inferióre. Sultanulu fu indemnátu la acést'a, parte pentru succesele cele bune, ce le au avutu armele sale in Moldavi'a, din cari s'a convinsu ca unu principe crestinu mai usioru póte se tiena in suppunere pe suditii de religiunea sa propria; parte pentru assecurarile lui Liberiu, ca intregu poporulu din Morë'a este alianu Venetianiloru, din càusa ce acesti-a vreau se impuná Greciloru religiunea romano-catholica. Pentru aceea daca s'ar institui in Morë'a unu principe de religiune orientale, elu ar' poté se faca ca poporulu se perasésca pe Venetiani, si se se suppona éراسi dominatiunei ottomane.

SULTANULU DECLARA CA VA COMANDA ARMAT'A IN PERSONA

XXX. Dupa ce s'au facutu si s'au regulatu tóte acestea, Solimanu, atátu pentru a intimidá pe inamicu, câtu si pentru a insulfeti pe ómenii sei, declará ca voiesce a comanda armat'a sa in persóna contra Germaniloru. Elu aduna atáte trupe câte i-a fostu possibile, si plecá cu ele spre Serbi'a, cá si candu ar avé intentiunea de a impressorá Belgradulu.

AUDIENDU CA SE APROPIA GERMANII, SOLIMANU SE OPRESCE LA SOPHI'A

XXXI. Dar' nu adjunse anca bine la Sophia, si a auditu ca Sigetvarulu, cetate renumita pentru mórtea de martiru a lui Solimanu I, a fostu constrinsa prin fóme a se suppone imperialiloru; asemenea ca, armat'a Germaniloru, despre care supponea ca este cu totulu ocupata contra Francesiloru, vine de la Belgradu in cea mai mare celeritate contra lui. Intimidatu de acésta scire, s'a opritu la Sophia, si lasandu armat'a sub comand'a Seraskierului Redgeb Pasia, i-a ordinaru a nu încercá nici o lupta seriósa, ci a inpedica numai cá inímiculu se nu inainteze mai départe.

**SERASKIERUL AMAGITU DE ASTROLOGULU SEU, REMASE DE DOUE-ORI
BATUTU DE GERMANI**

XXXII. Seraskierulu avendu cu sine unu astrologu(22), care pretin-

(22) *Astrologu*. De si la Turci' este oprita ori ce magía si alte speçii de indivinatiuni chiar' prin legea Coranului, care dice espresso : *Kuillii munedgimun Kiezabun*,

dea ca cunósce stelele , si din aretarea acestor'a i profeti victoria secura , se lasá a se amagi de acésta profetia, si indată ce ajunse

adeca : toti astrologii sunt minciunosi ; totusi ei sunt fórte aplicati a dá crediementa prediceriloru astrologiloru. Si pentru a avé óre-care pretentiune speciósa pentru a-césta a loru superstitiune, ei isi intipuescu, ca corpurile celeste sunt instrumentele pravedintei divine, prin cari acést'a nu numai ca dírige tóte in lume, dar' ca sí prin figuratiunea loru a aretatu, ca ce si cumu trebe se se intemple in viitoriu. Si mai multu : ei tienu ca pe fruntea flá-carei flintie umane , din primul momentu alu conceptiunei sale in pantecele maternu, remane scrisu, dupa aspectulu si armoni'a corpuriloru celeste, aceea cæ are se i se intemple in viétia ; dar' aceste semne de scrisóre nu sunt cunoscute ómeniloru. Pentru a poté ceti sí esplicá aceste semne, ei se lauda cu o arte miraculósa séu mai bine ridicula. In specialu este calculatiunea Remel, inventata precumu dícu ei, de Pythagora, pe care in limb'a loru ilu numescu Feisagures. Totulu consiste, pretindu ei, a sci Ebgedulu séu valórea numelulu egalu ori inegalu alu littereloru din cari è compusu numele mamei sí alu infantelului, pentru a poté profeti ori ce lucru in viitoriu. In curtile veziriloru sunt o multime de profeti de acesti-a, cari inse nici-odata nu prognostica vre-unu evenimentu reu, ci pentru a se tiené in reputatiunea in care au ajunsu prin minciunile loru, ei nu profetiescu alta decâtu victórii, onoruri mari, viétia indelungata, si lunga durata a vezirulului. Uniculu Ciorluli Ali Pasia avú curagiulu de a despretiú pe acésta canalia de ómeni, si candu unulu din ei provocatu la acést'a, a predisu ca Ciorluli in trei luni de díle va fi destituitu din dignitatea sa de mare viziru , acest'a l-a arestatu si l-a tienutu in prinsóre trei luni si unu-spre-diece díle , si apoi l-a tramisulá galere. Dar' sub timpulu lui Hussein Pasia, promotorulu pazei de la Carlovitiu, a fostu in Constantinopole la curtea lui Mehemedu Reis Effendi unu profetu fórte faimosu, care in comunu se numiá Nefi Ogli séu fiulu esilatului, fiindu ca pe tatalu seu ilu esilase Kioprili Ahmedu Pasia (cáci *Nefi* in turcesce insémna espulsu séu esilatu). Io amu fostu in deaprópe cunoscentia cu elu atátu inainte cátu si dupa mórtea lui Rami Pasia, si trebe se marturisescu, ca elu a fostu pe timpulu seu celu mai invetiatu omu intre Turci ; elu sciá nu numai arabic'a si celelalte ramúri ale sciintieloru usitate pe atunci la Mahomedani, ci cnoscea si limb'a latina, care o a invetiatu fara ajutoriulu vre unui instructoru, ci numai din lexiconulu si grammatíc'a turcésca a lui Meninski. Nici Rami Mehemedu Pasia n'a ajunsu la atáta reputatiune pre langa curtea ottomana prin alt'a, decâtu prin aceea ca, a urmatu consiliiele lui Nefi Ogli. Cáci de câte-ori veniá inainte vre-o materia dificile, Rami aveadafn'a de a consultá totdeauna pe Nefi, si a presenta opiniunea acestui-a Vezirului chiar' cá si candu ar fi fostu a sa propria. Sciu, ca cei mai multi adscriu acést'a lui Alexandru Maurocordatu, pentru strins'a amicitia, ce erá între elu si între Reis Effendi. Dar' cei cari au avutu ocaziune de a cunósce mai deaprópe curtea lui Rami, toti au recunoscutu ca Nefi Ogli a fostu uniculu si singurululu lui consultatore. Elu a fostu care a consiliatu lui Rami Reis Effendi se primésca o ambasada, pe care voiá se o refuse ; cáci fi díse, ca prin acést'a va adjunge la mare onóre si folóse, si va pune capetu fericea unui bellu atátu de periculosu ; si mai adaose, ca Hussein Pasia dupa incheierea

la fluviulu Morava in façı'a inamicului, nu esită unu momentu a-lu atacá cu tóta vigórea; dar' remase batutu, si fù constrinsu, dupa o perdere fórté simitória, a se retrage cu restulu armatei la Niss'a. Dar' nici acestu succesu nefericitu nu potù se deschida ochii Seraskierului; si nu putea se-lu convinga ce absurdu lucru este a crede in conuncturile mincinóse ale steleloru, si in pretensivii loru interpreti. Abiá isi readună trupele fugitive, si amagitu acum á dou'a óră de chiar' acelasiu ástrologu, ese de nou in campánia, si se lasa in lupta cu Germanii. Dar' érași a remasu batutu, perdiendu-se mai tóta armat'a, si abia scapandu insusi cu vre-o câtiva ómeni ai sei. Abia dupa acést'a i s'au deschisu ochii, si a recunoscutu, dar' pré tardiu, vanitatea superstitiunei sale.

IMPERIALII SUPPUNU MAI TOATA SERBI'A

XXXIII. Dupa acésta victoria, Germanii nevalescú in tóta Serbi'a; ocupa Vidinul, Niss'a, Siehirkioiulu, si devastéza cu focu si feru Siopi'a, cetate in Bulgari'a.

SULTANULU TRIMITTE RESPUNSU DELEGATILORU SEI IN VIENNA

XXXIV. Solimanu, la scirea de atáte triste evenimente, a perasitu immediatu Sophi'a, si s'a returnatu in grab'a cea mai mare la Adrianopole; aici se resolvi a transmite delegatiloru sei la curtea germana respunsulu, ce pônê acumu s'a totu amenatu. Dar' elu in respunsulu seu le-a ordonatu a nu face alte promissuni, decâtu acele la cari au fostu imputeriti mai de inainte si le-a impusu totodata, ca pacea sa o incheia conformu precepteloru coranului, care sunt mai favorabili celoru ce o primescu, decâtu celoru ce o dau. Le-a impusu apoi mai alesu, ca se insiste la imperatulu a restitui imperiulu ottomanu cetatea Belgradului, fara a face mentiune de celelalte provincie alle Ungariei, ce le pretindea Leopoldu. Pe basele

pacei nu va mai gusta lungu timpu veziratulu, si celu care-i va urmá, va trebui se faca locu lui Rami Reis Effendi. Dar' totodata i dede svatulu, cá se nu primésca veziratulu, déca voiesce binele Sultanului; cá-ci elu prevede ca sub veziratulu seu Sultanulu va fi espusu la fórté mari pericle. Tóte aceste s'au implinitu dupa aceea cu atáta esactitate, cá si candu le-ar' fi cetitu cine-va din Leuh (o carte in car^c dupa fictiunile mahomedanice, au insemnatu angerii tóte faptele ómeniloru).

aceste, le dăse în urma, potu se începa negociatiunile de pace. Maurocordatu primindu respunsulu Sultanului, a vediatu ca este imposibile de a propune séu de a cere aceste conditiuni de la imperatulu; asia elu nu descopere instructiunile ce a primitu acumu, ci dăce numai, ca Sultanulu nu voiesce a face alte concessiuni, decâtu cele ce a aretatu mai înainte. Dar colegulu seu, Zulficaru Efficendi, facându-lu attentu ca viét'a loru a amenduror'a este în periclu, deca Sultanulu va afla, ca ei n'au lucratu conformu ordiniloru sale, asia elu a comunicatu imperatului adeverat'a stare a lucrului, si a primitu unu respunsu, precumu insusi l'a așteptatu. Căci, de si imperatulu vedea bine, ca pe câtu timpu are de a face cu doui inimi, elu nu se pôte luptă cu succesu în contra nici unui-a, si pentru aceea ar' fi incheiatu pré bucurosulu unu armistitiu sub ori ce conditiuni ar' fi potutu, totusi a fostu necessitatu a amena negociatiunile pe altu timpu, pentru-ca de o parte delegatii turci nu aveau deplina putere de a incheia pace, ér de alt'a elu tienea de lucru desonoratoriu pentru sine, cá dupa atâte victorii gloriose, se tramitta delegatii la Constantinopole, si se céra acolo óre-cumu elu pacea; afara de aceea mai era incovenientulu de a se vedé espusu la artificiele subtili ale Turciloru, despre cari sciá fôrte bine, ca sunt astuti maestri de a prolungi negociatiunile si a le suci în favorulu loru.

POLONII STAU ÎN NEMISCARE. RUSSII ATACA CRIME'A TATARICA

XXXV. Intr'aceea armatele în Poloni'a se tieneau din amendóue partile în nemiscare: ele cautau numai un'a la alt'a, fiindu-ca le despartia rîulu Dnistru. Dar' Tiarii Rusiei, adunandu unu numeru mare de trupe, le-au tramisu contra Tatariloru sub comand'a lui Basiliu Gallicinu. Se dice ca pentru espeditiunea acést'a au fostu destinati pênê la patru-sute de mii de ómeni si patru-spre-diece-sute de tunuri.

DAR' SE NASCE O SEDITIUNE ÎNTRE EI, SI SE RETRAGU NÚ FARA MARE PERDERE

XXXVI. Dar' au fostu unii tradatori chiar' între Russi, cari au căusatu de tóte aceste immense preparative n'au folositu nimicu. Căci, chiar' pre cându armal'a erá ocupata cu obsidiunea cetatiei Or, numita de comunu Precopu, regimentulu propriu alu Tiarului

se revoltă; trase pe cei mai considerabili officari in partea sa; si căsiună prin acést'a, de tóta armat'a a trebuitu se se întórca acasa fara nici unu succesu. In retragere Russii au fostu atacati de Tatarsi, si prin perfidi'a chiar' a inamiciloru loru intestini, au suferitu in trupele din urma cele mai mari perderi.

PETRU ALEXIEVICIU PUNESCE PE REBELLI SI SE FORMÉZA ARMATA REGULATA

XXXVII. Dupa ce sau reinturnatu trupele russesci acasa, Petru Alexieviciu, carui singuru s'a concrediutu guvernarea acestui vastu imperiu prin consensulu unanimu alu poporului, a ordinaru inquisitione severă contra rebelliloru; a inchisu in mónăstirea Novodieviciu pe soru-sa, despre care se constatase ca ea a fostu caus'a principale a seditiunei; a destituitu pe Basiliu Gallicinu din dignitatea sa, cá pe unulu care a avutu cunoscintia despre aceste intentiuni si fapte perniciose imperiului, si confiscandu-i tóte averile l-a trimisu in esiliu in archipelagu; a punitu cu mórte pe optu demnitari nobili, cari au fostu auctorii rebelliunei; a lasatu cá in publicu, pe stradé si in piatie, se fiè ucisi cá bestie sèlbaticice dóue-spre-diece mii de Streliti; si cassandu acésta specie de militia, si-a formatu armata regulata dupa modelulu armateloru cellorualti principi cres-tini.

VENETIANII IMPRESORA MONEMBASI'A

XXXVIII. In Moré'a Venetianii impresóra Monembasi'a, si taia tóta comunicatiunea de aprovizionare a garnisónei. Liberaki (23), principele numitu de curendu alu Măniotiloru, se adopera a liberá cetatea, dar' a fostu respinsu cu perdere.

SULTANULU SE INTORNA LA CONSTANTINOPOLE

XXXIX. Catra finitulu acestei campanie, Sultanulu Solimanu, care suferia de nydropica (24), la consiliulu mediciloru sei, s'a reintorsu de la Adrianopole la Constantinopole, si a punitu cu mórte pe Redgeb Pasia, Seraskierulu din Ungari'a, pentru ca a intratu in lupta cu Germanii contra espresselor sale ordini.

(23) Liberiu. Vèdi mai in susu §. XXIX.

(24) Bóla de apa.

**DESTITUIE PE MARELE VEZIRU SI IN LOCULU LUI PUNE PE KIOPRILI OGLI
MUSTAFA PASIA**

XL. Apoi departa pe marele veziru Tekkiurdaghi Mustafa Pasia din postulul sau, că pe unulu carele eră incapabile atātu pentru a purta bellulu, cātu si pentru a administrá trebile publice ale statului, si-lu depórta in Malgara, o cetate mica nu departe de Rodosu, cá acolo se-si petréca viéti'a in singuretate. In loculul lui a numitu mare veziru pe Kioprili Mustafa Pasia, care, precumu amu memoratu mai in susu, a fostu Caimacamu in Constantinopole pe timpulu candu s'a destituitu Sultanulu Mahomedu.

NOULU VEZIRU CONVOCA UNU CONSILIU GENERALU: PORTAREA SI DISCURSULU SEU

XLI. Kioprili Mustafa Pasia, indata dupa inaltierea sa la demnitatea de mare veziru, a chiamatu la sine pe Mufti, pe Cadiuleskieri dimpreuna cu ceialalti Ulemali, si pe generálii armatei, si ordiná interpretiloru legei cá se-si spuna ópiniunea loru: déca, in starea presénta a lucrurilor, este óre justu a cere Germaniloru pace; séu ca este mai consultu a recupera cu puterea armelorü ceea ce confederatii pe nedreptu au ocupatu? Mufti se pronuncia celu d'ântáiu, si díse: ca nu este in contra legei divine a cere pace chiar' si de la infideli in timpu de necesitate. De acésta ópiniune eră si Cadiuleskierulu din Rumeli'a. Dar' Cadiuleskierulu din Asi'a, séu pentru ca era instigatu de marele veziru, séu pentru ca sciá ca provinci'a sa nu este espusa la periclu, se opuse parerei preopinantiloru, si díse ca è cu multu mai consultu cá toti musulmanii se péra de sabi'a inimicului, de cātu a face Eiuvallah (25), cu Ghiaurii; cáci nursé póte imaginá unu pecatu mai hidosu, prin care s'ar' macula onórea profetului si a Coranului mai multu, cá chiar' prin acést'a. Vezirulu a-
« plaudá cuvintele lui Anadol Cadiuleskieru, si apoi díse: « Intr'a-
« deveru, de câte-ori cugetu la modulu cum ne-amu purtatu noi de
« siepte ani incóce contra imperatului Germaniei, totdeáuna me
« prinde mirare de imprudenti'a generáloru nostri, de orbiti'a con-
« siliariloru nostri, si de spiritele timide, se'nu dícu perverse ale in-

(25) Compromisu.

« terpretiloru legii. Vezirii si Seraskierii, pe cari atâtu i laudau pen-
« tru sciinti'a loru, de si sciau bine, că lupt'a curge numai in contra u-
« noru Ghiauri, ei totusi n'au cugetatu la alta, de câtu numai cum
« se adune armata câtu se pôte mai numerôsa. Consiliarii nu aveau
« grije de alta, decâtu cumu se imple cu ori-ce midi-loce thesaurulu
« publicu, si a provedé pe soldati cu bani si cu munitiuni debataia,
« cá si candu musulmanii n'ar avé alte midi-lóce de a invinge pe i-
« nimicu decâtu numai argintulu si armele. Ulemalii, a caroru chia-
« mare si datorintia era a destepta pe soldati, si a-i indrepta de pe ca-
« lea ratecita pe calea cea adeverata, ei se aflau bine déca isi trageau
« salariile loru, si preferiau comoditatea inaintea labórei; fara a-si
« mai bate capulu ca óre statulu ottomanu bine se administréza ori
« reu. Si ce a potutu se urmeze din tóte aceste, de câtu ca vedemu
« acumu imperiulu espusu la cele mai terribili calámitati; si totusi
« loru nici-odata nu le-a venit in minte a stirpî radecin'a reului, re-
« formandu moravurile si coregêndu vitiele poporului, ci ei cei d'an-
« tâiu aprobau prin consensulu loru propunerile de pace, si fortiau
« asiá dîcêndu, pe adeveratii musulmani a se invoî si ei. Er' candu
« lui Dumnedieu irratu prin aceste infidelitati, i-a placutu a nu le
« concede ca se incheiá o pace in cele mai onorabili conditiuni, atun-
« ci ei au recursu indata la vechi'a loru methoda, si in locu se caute
« vin'a acolo unde era, ei o arunca asupr'a Sultanului. Si dupa ce isi
« ajungeau scopurile loru, se despartiau de soldati si le diceau
« susu si tare ca legea nóstra tiene, ca Ghiaurii voru fi alungati de
« la frontariile nóstre; dar' nu le spuneau ca promisiunile pro-
« fetului nostru despre indubitatulu succesu alu Musulmaniloru,
« depindu de la certe conditiuni. Si aceste conditiuni sunt :
« firm'a credintia in Dumnedieu; esercitiulu fapteloru bune, inima
« curata a soldatiloru, cari mergu a se lupta contra Ghiauriloru;
« si iubirea de dreptate a guvernantiloru facie cu suditii. Dupa
« ce tóte aceste virtuti au lipsitu pênê acumu, ce ve mai mirati, ca
« Dumnedieu insusi a refusat a mai dá ádjutoriulu seu trupeloru
« musulmane, si ca barbatî'á acestora a trebuitu se succumbe a-
« pucatureloru maiestre ale Ghiauriloru? Si pentru cá se ve aretu
« adeverulu celoru ce amu dîsu, eu din pârtea mea nu ve ceru mai

« multu, de câtu d'oue-spre-diece-mii de adeverati urmatori ai Corâ-
 « nului , adeca ōmeni cu inima pura si cu sufletu curatu. Cu unii
 « cá acesti-a amu increderea nu numai de a luptá eroicesce contra
 « a nenumerate trupe de Ghiauri , dár', cu ajutoriulu lui Dumne-
 « dieu, a le umilí intr'atátu, in câtu se fia necesitate a ne restituí
 « totu ce ne-au luatú pêné acumu». Dupa acestu discursu, Mufti re-
 « plicandu, dîse ca, intr'adeveru Vezirulu a depinsu cu colori fórte
 viie causele corruptiuniloru si ale reului ce a urmatu de aci pentru
 imperiulu ottomanu ; dar' cu greu crede ca acele s'ar' poté vindeca
 pe calea propusa de elu ; câci, ceea ce nu avemu, adaose Mufti, este
 curagiulu in soldati, si banii in thesauru ; si cine mai póte negá ca
 in acestea sta nervulu si puterea bellului ? Afara de acést'a , totu
 poporulu este preocupatu de speranti'a unei páci apropiate : spe-
 rantia escitata prin litterele din urma ale ambasaduriloru nostri din
 Vienn'a. « Delegatii nostri? » — intrerupse vezirulu. — « Cine sunt
 « acesti delegati ? si ce pace sunt insarcinati ei de a incheiá ? »
 Dupa-ce Mufti l-a informatu despre tóta starea lucrului, Vezirulu
 vení in focu, si plinu de indignatiune aretá intr'unu discursu mai
 lungu, cumu auctorii acestei delegatiuni, între cari acelu principalu
 tienea elu ca era predecesorele seu, au lucratu contra binelui im-
 periului ottomanu. « Ah ! — strigá in urma cu voce inalta — eu
 « tienu ca delegatii, si acei-a cari i-au tramissu pe ei, sunt Ghiauri ;
 « si sunt convinsu ca ei nu voru scápá de judecat'a lui Dumnedieu.
 « Câci, nici-unu adeveratu Musulmanu, care è studiatu in preceptele
 « Coranului , nu ár' fi abusatu de marea blandetia si ingenu'a sim-
 « plicitate a Sultanului, si a-lu induce in o crima atátu de híd'osa
 « si esecrabile».

**SE CONCLUDE CONTINUAREA BELLULUI ; SI VEZIRULU NÉGA CA SULTANULU A
 TRAMISU DELEGATI LA VIENN'A**

XLII. Vezirulu , care si altminterea era fórte propensu la bellu,
 a fostu si mai multu atftiatu de ambasadorele Franciei, domnulu
 Chateáuneuf, de a persiste in intentiunea sá, si a o pune in lucrare.
 Acestu domnu Chateáuneuf a facutu, de vezirulu si tóta cúrtea otto-
 mana atát'a incredere aveau acumu in armele francese, in câtu in-

tr'o adunare de Galibe Divanu (26), au conclusu toti in unanimitate a continua bellulu cu estrema vigóre. Dar', cá se nu para ca

(26) *Galibe Divanu*. Asiá se numesce senatulú séu Diyanulu Sultanulú, care se tiene in tóta Duminec'a si Marti'a suptu o Cubbe (*) in sal'a cea mare din curtea csterióra, numita Babi Humaiun séu sublim'a pórtá. Marele veziru are presidenti'a; de-a-drept'a lui sta Cadiulaskerulu de Romelia, si de-a-stanga celu de Anatolia, apoi Mufti, candu este chiamatu prin ordinu espresu; asemenea Cubbe-Vezirii, si cevasi mai in josu Defterdariulu. Reis Effendi si ceialalti capi de Calemgii (**) stau cevasi la o parte; ér' officierii militari, precumu Aga Ieniceriloru, Spahilar Agasi, Silahdar Agasi, si ceialalti stau afara înaintea salei Diyanulú la pórt'a Babi Humaiun. Sultanulu d'intr'o foréstra ce este asupra capulu Vezirulu asculta totu ce se petrece in Divanu. Dupa deschiderea siedintiei mai ántáiu se da lectura suplice-loru prezentate de persónele in processu: lectur'a se face prin Teskieredgi cu voce inalta: si apoi decídu asupra causeroru. Dupa aceea Vezirulu aréta Maimariloru, Ulemiloru si Officieriloru subiectulu. asupr'a carui-a voiesce Sultanulu cá ei se se consulte, si cere opiniunea loru in cestiune. Dupa ce fia-care si-a spusu opiniunea cu voce inalta, Vezirulu trece in Arzodasi (***) care este prim'a si ultim'a camera la curte, in care se potu admite si straini; aici ascépta pe Sultanulu si se consulta cu elu singuru (tóte cealalte persóne au ordinu se ésa afara) despre tóte acelle affaceri ce din natur'a loru au se remana secrete. Apoi Vezirulu, dimpreuna cu toti assessorii, Mufti, Cadulaskerii, si ceialalti veziri sunt admisi înaintea Sultanulú; bá potu intrá anca si Aga Ieniceriloru si ceialalti Odgiak Agalari. Este apoi usulu, cá cei cari facu parte din Galibe Divanu, se pórté in acelasiu timpú unu costumu particularu. Asiá marele Veziru si ceialalti Cubbe Veziri, pórtá unu turbanu triangularu, numitu Galebi, inaltu preste o diumetate de cotu, facutu din materia fórté iná numita Diulbend, si cusutu giuru-impregiuru in cretie, adornatu de înainte asupr'a fruntiei cu o bordura de auru lata de trei degete si cusuta in materia in form'a unu cercu. Tog'a vezirulu este din metasa alba fara flori, cu blana de ermelinu si mánice lungi spendiurandu indereptu: se numesce Ust Kaftanu. Totu asiá este si tog'a celorlalti Veziri, cu distinctiune numái, ca trebe se fia din metasa colorata. Cadulaskierii pórtá turbane late si anca odata atatu de mari cá cele comune; aceste se numescu Galebet: ei au imbracaminte negria, facuta din materi'a ce se numesce Sof. Defterdariulu, Reis Effendi si ceialalti capi de Calemgii au asemenea turbane late rotunde, si se numescu Mushvess; pórtá si ei vestiminte negrie cu blana de ermelinu si facutu din aceea si materia cá si cealalte caftane. Officierii militari si Capudgi Basi pórtá Mushvess-Turbanu, si Ust Kaftanu facutu din materia de auru si cu blana de ermelinu. Capudgilar Kiaharasi anca pórtá Caftanu, si are in mana unu bastonu de argintu deasupr'a la capetu cu unu manunchiu rotundu din acelasiu metalu; acesta aduce ordinile Sultanulú la Vezirulu. Ciausiu Basi are totu aceea si imbracamente; si chiamarea lui este de a aduce plansorile particulariloru in Divanu. O-

(*) Bolta. *Tr. Rom.*

(**) Directori de cancelaria. *Tr. Rom.*

(***) Sala de audientia, *Tr. Rom.*

ar' vré se rumpa fara óre-care causă negociatiunile de pace incepute la Vienn'a : Vezirulu a scrisu consiliariloru intimi ai imperatului Leopoldu, ca a intielesu, ca ar' fi mersu la Vienn'a niscări persóne sub titlu de delegati ai curtiei ottomâne, si ca in numele Sultanului ar' fi facutu unele proiecte de pace ; acesti-a inse sunt nisce in-sielatori, cari séu insii au fabricatu litterele ce pretindu a le avé de la Sultanulu , séu le au de la Vizirulu de mai dinainte, fara cá Sultanulu se sciá ceva despre ele ; pentru aceea , se se pázésca á le dá crediementu ; căci nu este adevératu, si este absolutu imposibile, cá imperatulu ottomaniloru se fia tramisú pe acei ómeni la Vienn'a.

VEZIRULU CU MARE DEXTERITATE PREPARA O VASTA ARMATA

XLIII. In asta stăre á lucruriloru, Vezirulu a facutu dispositiunile pentru a se poté pune din bunu timpú in campania , si sa adoperá cu tóta solitudinea de a prepara o armata considerabile si a o provedé cu tóte munitiunile bellice. VEDIÙ inse ca ádeveru spusé Mufti, candu díse , ca Musulmanii intr'atátu sunt cuprinsi de frica si de terróre , in cátu puçina sperantia este de a avé o armata, care se o póta pune in façi'a Germaniloru ; vedea assemenea ca thesaurulu publicu este desecatú, si ca poporulu preste totu este indispusu de a-si implinè datorinti'a. Dreptu aceea, elu inventá unu altu methodu de a-si recrutá trupe, si-lu esecutá cu unu succesu si dexteritate admirabile. Căci, pre candu ceialalti Veziri, predecessori ai sei , aveáu datin'a a sommá in fermele lorú cá se ésa la batăia toti acéia, cari

menii de servitiu ai Vezirului au Mushvess pe capu , si póta unu Erkian Kiurkiu séu Caftanu de ermelinu cu mánice largi. Kulkiahia se presenta in Ust Caftanu cu blana de pele de capra, si are pe capu o cuca , ornata in partea stanga cu unu sorgudgiu din pene negre : totu assemenea cuca póta si ceialalti Odgiak Agalari , cu distinctiune numai, ca sorgudgiulu la acesti-a sta in partea drépta. Candu inse Sultanulu ordina a se tiené consiliu generalu, unde au intrare toti Maimarii , Ulemii , Officienii de ori ce gradu, si soldatii mai betrani , atunci unu assemenea consiliu se numesce *Ajak Divani* séu Divanu-in-picióre ; fiindu ca cu assemenea occasiune tóta adunarea sta in picióre ; sóú pentru ca atunci fia-care póte se sídia pe piciórele sale , séu pentru ca ori-care póte remané firmu pre langa opiniunea sea. Opiniunile diferite se aduna, si Vezirulu cu ceialalti consilieri intimi le presenta Sultanului, care apoi dimpreuna cu ei le discuta si delibera ceea ce este de urmatu.

erau obligati a servi in armata; pe atunci Kioprili Mustafa Pasia a publicatu unu fermanu , care suná cu totul altminterea. Elu dícea în acestu fermanu, ca dupa ce Sultanulu l-a numitu mare Veziru, a luatú in seriósá consideratiune starea lucrului, si a aflatu ca é necessariu, cá se nu concrédá comand'a armatei ottománe contra superbiloru Germani nimerú altui-á de cátu ste insusi ; elu are de cugetu a nu intrebuintiá in acésta espeditiune nici-unu soldatu , care s'ar' aduce cu forti'a la servitiu ; cáci scie ca voi'a libera mái multu valoréza inaintea lui Dumnedieu, decátu fapt'a ; dar voiesce a puné in inim'a sectatoriloru religiunei mahomedane numai preceptele lui Dumnedieu si ale profetului seu, cari tienu ca nici unui musulmanu nu este permisú nici a purtá frica de mórtea-de-mártiru, nici a desperá de unu bunu succesu candu se luptá pentru aপরার legeri si pentru estirparea infideliloru. Prin urmare, totu musulmanulu care se tiene obligatu prin acésta lege , este resolutu a suferi tóte pentru credintia, nu are decátu a vení si a se inrolá elu de buná voia in armat'a sá. Ér' cei cari nu sunt resoluti, séu le é frica a murí mórtea de martiru.ori sunt retienuti prin unele affaceri, prin cari credu ca potú fi excusati inaintea lui Dumnedieu dela servitiu, unii cá acesti-a sunt liberi a remané acasa ; si curatíndu-se de tóte faptele rele, se se róge pe tóta diu'a la Dumnedieu cá se adjute armatei. Ba ánca déca unii cá acesti-a s'ar afla inrolati la armata, ei nu numai cá vor fi esempti de ori ce punitiune , cí pe totu timpulu absentiei loru de la armata , voru continuá a primí soldulu loru. Acestu Sermanu avú effectulu seu ; cáci prin elu se desteptara cá d'intr'unu somnu profundu atátu soldatii catu si poporulu in Asi'a. Péné acumu de câte-ori era chiamati la arme, de fric'a pedepsei ce-i asceptá pe renitenti, se ascundeau, si se incercau a scapa de cercarea Pasiloru parte prin daruri, si parte prin astutia si false preteste. Dar' acumu vediendu ca sunt chiamati la lupta contra infideliloru , pe motivulu religiunei, si ca celoru cari nu ar' avé voia a face acést'a, li se lasa libertatea de a remané acasa , asiá nu numai áceia cari primiau in realitate soldulu, cà anca si áceia cari erau dimissionati din servitiu , grabira a se prepará pentru campania, parte pentru ca se nu li se impute lasitate, parte pentru ca se nu fiá con-

siderati de Ghiauri. Cu modulu acesta Kioprili Mustafa Pasia, fara cea mai mica dificultate, prin unu singuru cuventu din Coranu a facutu aceea, ce vezirii de mai inainte n'au potutu face nici prin cele mai aspre amerintiari, nici prin Pasi, Capudgi Basi si Ciausi; si a pusu pe picióre o armata de câtu care mai numerósa nici-unu veziru nu au avutu dela Cara Mustafa Pasia încóce.

CURATIA THESAURULU DE MONET'A ADUNATA IN MODU INJUSTU

XLIV. Dupa ce cu modulu acest'a a adunatu o armata, Kioprili a cugetatu acumu a curatí thesaurulu de monet'a strinsa in modu injustu, si a-lu implé prin midi-lóce oneste. Candu a cercetatu cu deameruntulu acconturile, elu a gasitu ca starea thesaurulu nu este mai puçinu incurcata decâtu celelalte lucruri. Cáci vezirii si ceialalti mai-mari in timpii de pace consumassera sub diverse preteste o mare parte din thesauru; unoru-a le ertau tributulu pentru mita, altoru-a din contra le impuneau mai mare sarcina decâtu cá se o póta purta. Ér' dupa aceea candu erumpea bellulu, Defterdarii inventau o miie de moduri spre a implé éراسi cassele desecate; si prin acést'a la atáta miseria adusesera pe cetatiani, in câtu nu audiai alta decâtu çipetulu poporulu chiamandu vindict'a lui Dumnedieu contra nedreptiloru sei opressoru. Vezirulu cu multa diligentia sterse tóte aceste abusuri; facú a se restitui thesaurulu tóte acele sume de bani, ce predecessorii sei, Pasiu si secretarii mancasera; institui nuóa lege pentru adunarea tributulu, si ordiná cá nici-o persóna de alta religiune se nu fia scutita de contributiune; si pe monachii greci anca-i obligá a respunde Haragiulu (27), de si ei díceau ca anca de pe tim-

(27) *Haragiu*. Este unu tributulu fixu, pe care tóte acele persóne, cari nu se tienu de religiunea mahomedane, sunt obligate a-lu plati imperatulu turcescu. Acestu impo-situ isi are baza sa in Coranu, care tiene ca fia-care persóna care este de alta religiune decâtu cea mahomedana, dupe ce a adjunsu etatea virile, are se platésca pe totu anulu trei-spre-dece drachme de argintu puru (*), déca remanendu subditu alu imperiulu, voiesce se fia aperatu de forti'a de a primi religiunea mahomedana. Dar' cu timpu acestoru vampiri, le-a parutu ca e prea mica sumu'a de trei-spre-diece drachme, si pusera pe fia-care capu tributulu de câte trei taleri; si asiá a remasu acést'a subprimii imperatoru ai Constantinopolei, Mahomedu II., Baiazetu II, Selimu I,

(*) A se vedé si not'a 17. la Capu I. din Cartea III. *Tr. Rom.*

pulu cuceririi Constantinoplei sunt scutiti de la tributul prin o scrisore, ce falsulu profetu Mahomedu a datu monachiloru din

si Solimanu I; dar' Sultanii cari au urmatu dupa acesti-a, au scadiutu seu crescut-acea summa dupa placu, péné ce in urma a venitu Kioprili Mustafa Pasia, si a regulatu acellu impositu, impartindu-lu in trei clase: Ala, Evsat si Eda (*); si dandu ordinu cá cei bogati se platésca diece leonini, cei mai puçinu bogati siese, si cei seraci trei; si acésta dispositiune se observa anca si asta-di. Dar' pentru cá imperatii se nu para in ochii poporului superstitiosu, ca ei prin aceste crudele esactiuni ar' lucra in contra legeri mai susu mentionate din Coranu: astutii de musulmani au inventatu duóe preteste pentru a concilia impunu erile curtiei cu preceptele profetului lorù. Mai ántáiu au facutu pe poporu se créda, ca pretiulu bucatelor si altoru lucruri necesarie pentru víctia, a fostu pe timpul profetului cu multu mai micu, decâtu in presentu, si ca valórea aurului si argintului a fostu pe atunci cu multu mai mare, de cátu cumu este asta-di: pentru aceea, legea profetului lorù, fiindu ca ea este data pentru binele imperiului ottomanu, asià trebe interpretata, ca fã-care persóna, care nu professéza religiunea mahomedana, are se platésca asta-di pe totu anulu atáti bani, cáti suntu sufficientii pentru a po-tea cumpera aceea ce pe timpul profetului s'ar' fi potutu capetá cu trei-spre-diece drachme de argintu puru. Alu doilea subterfugiu a fostu, ca pentru a taià ómeniloru ori ce ocasiune de a refusa tributulu, au inventatu a face distinctiune in-tre Shernar si Urfen (**); adeca între acellea lucruri, cari Coranulu, conform vointiei divine, impune a se implini, si ordina judecatoriloru a le observá; si între acellea lucruri, cari sunt lasate la dispositiunea puterei suverane, cá ea se decida si se comande aceea ce este pentru inaintarea binelui statului. Ia acestea au mai ad-osu, ca poporulu este detoriu a se supune la amenduóe, si amenduóe preceptele trebe se le implinésca cu aceas: obedientia. De aci déca unu Crestinu séu unu Evreu întreba de Mufti prin unu Fetva: cátu tributulu are se platésca pe anu, i se respunde, ca dupa legea Coranului nu are se platésca mai multu de cátu trei-spre-diece drachme in argintu sunatoriu. Dar' déca Crestinulu seu Evreulu se tiene de acestu respunsu, si refusa de a plati ce i se cere mai multu, ilu arestéza numai decâtu, si totu acelasu Mufti prin unu altu Fetva ilu judeca la mórte sub cuventu ca nu s'a suppusu la ordinulu Sultanului. Ce se tiene de haragiulu propriu, asta-di nu se mai platesce cá mai nainte directu in thesaurulu Sultanului, ci se da in regia prin provincii la anumite persóne, cari pre langa unu discontu órecare cumpera unu anume numeru de bilete, numite haragiu Kiebadi (**); si apoi circuleze-le ori ba, in-treprindietorii sunt detori a respunde cassei thesaurului summ'a accordata in argintu. In Constantinople si in localitatile vecine, precumu, in Adrianopole etc. haragiulu se aduna prin Dgizedaru séu haragiu Basi, (****) care in locu de salariu capeta

(*) Adeca: superiora, mediocra si inferióra, *Tr. Rom.*

(**) Shoran propriamente insémna *reu.* si Urfen, *justu. Tr. Rom.*

(***) Acestu cuventu insémna propriamente. Perceptore de tributulu, si nu biletu de *Tr. Germ.*

(****) Perceptore de dare, inspectore de dare, *d. Tr. Germ.*

muntele Sinaia (28); dar' Kioprili le dăse ca această scrisoare este apocrifa; ori deca este genuina, ea scutesce de la tributul numai pe monachii d'în Sinaia, si nici-de-cumu pe toti monachii in generalu. Si pentru că suditi se nu suferă o esactiune inegale de tributul, Kioprili a impartitu haragiulu in trei clase: cei mai avuti aveau se respunda pe anu diece leonini, cei de starea de midi-locu siese; si cei mai seraci numai trei dolari. Tote sumele de bani, ce antecesorii din devotiune superstitioasa au lasatu posteritatii si au testatu thesaurulu diferiteloru Giamie, le-au luatu de la aceste si le-au datu thesaurulu publicu, si lui Mutevelli, care strigă ca acest'a este unu sacrilegiu, i respunse: Bani cari sunt destinati pentru folosulu religiunei, trebe intrebuintiati in belluri religioase; se convine mai multu cu interesulu musulmanu, a sustiené cu acei bani pe acei-a cari apera edificiele sacre, decâtu a-i crutiă pentru inimizii si pentru furi. Elu restitu si procedur'a judiciale in integritatea sa de mai inainte, dupa ce péné aci devenise cu totul venale; puni cu severitate pe judecatorii despre cari au avutu probe ca s'au lasatu a se corrumpe; liberă fara distinctiune de persóna pe toti acei-a cari erau apesati prin false accusatiuni, si nu permitea a se face cui-va nedreptate. In fine à datu ordinu, că bucatele si alte provisiuni se nu se stórca cu puterea dela suditi (29), cî se se cumpere

o certa summa de aspri pentru fia care biletu ce-lu circuléza. Aceste bilete trebe se cuprinda nu numai numele individulu la care se da, ci si descripțiunea lui personale, religiunea, statur'a, perulu, faci'a, ochii, semne ce ar' avé pe trupu, etatea etc, pentru că se nu póta intrebuintia acelle bilete mai multe persóne decâtu un'a, si prin urmare se nu incele pe acel'a care aduna haragiulu, si prin acest'a se scurte thesaurulu statulu. Nu va fi inutile a face mentiune aci despre modulu de care se servescu Turcii pentru a afla, deca o persóna a adjunsu etatea virile ori nu. Candu cine-va afirmă ca elu este anca minoru, si din această cauza vrea se fia exemptu de la respunderea tributulu: i mesura cu unu firu de ație grosimea grumaziloru, si aplicandu-i această mesura in fație, deca ea din barba nu trece preste capu péné la cefa, persón'a se considera anca de minora; ér' deca trece péné in cefa séu póte anea si mai in josu. atunci persón'a é obligata a plati tributulu fara nici-o exceptiune.

(28) A se vedé not'a 50 la Capu III, Cartea III. *Tr. Rom.*

(29) *Dela suditi.* Atátu de mare era amórea de dreptate a lui Kioprili Mustafa Pasia, prin care elu s'a facutu iubitu nu numai la Turci ci si la toti crestini suppusi imperiulu ottomauu. Intr'adeveru, mai tóte faptele sale, precum si sententialesale ca judecatoriu, sunt totu atátea probe despre inalt'a sa politica, si despre ecitatea sa

de la ei cu bani pre langa unu pretiu, precumu ei voru aflá de cuviintia.

☛ fație cu ori si cine, fara distinctiune de persóna séu religiune. Pentru aceea nu va fi inutile de a aduce aci unu esemplu séu duóe din faptele si judecatile sale. In prim'a sa espeditiune, candu a ocupatu Belgrađulu, armat'a sa era campata nu departe de Iagodin, unu satu mare in Bulgari'a, si observandu ca acel'a e aprópe cu totulu devastatu si fara locuitori, a chiamatu la sine pe doui din cei mai betrani de tierani acolo, si i-a-intrebatu, ca ce este caus'a de satulu loru este in stare atátu de desolata? Acesti-a i-risunsera, ca dóue sunt cauzele: mai ántáiu ca le-aarsu biseric'a, si nu li-s'a permisu de a-si edifica alta; asia mai toti locuitorii s'au mutatu la alte sate; a dóu'a, ca satulu loru a sufferitu fórte multu, in cursu de mai multi ani, prin frequentele treceri ale armatei ottomane pe aici; asia in cátu tieranii nu si-au pótutu face recolt'a; de aci apoi s'a escatu fomete, care a facutu si pe ceialati locuitori se-si lase vetrele si se duca care in cátráu. Atunci vezirulu se întórse catra Reis Etfendi si-i díse: « Precumu unu Musulmanu nu póte vietui unde nu are Giamia, «asia nici crestinulu nu póte fi obligatu a sta intr'unu satu unde nu este beserica ». Si immediatu a datu locuitoriloru permissiune de a-si edifica biseric'a pre cum le va place de mare. A datu apoi unu altu fermanu, prin care a opritu tuturoru si fia-carui sub pedépsa de mórte, de a esi nici cátu e o palma de locu preste drumulu tierei si de a intra pe agrulu tieraniloru, séu de a luá nici macar' unu puiu séu unu ou de la ei. Pentru a areta apoi ca acésta regulare póte se aduca si unu folosu statului, a ordinatu ca pentru favorulu de a-si edifica biseric'a, fia-care locuitoriu se-i aduca câte-o gaina: si locuitorii i-au adusu la momentu cinci-dieci-si-trei. In rentórcerea sa din espeditiune, au ordinatu locuitoriloru ca se-i mai aduca anca odata acestu presentu, si ei i-au adusu una-suta-dóue-dieci-si-cinci de gaine. De aci si-a luatu motivu de a areta celorlalti veziri, ce incrementu (*) se pote accepta pentru thesaurulu musulmanu de la regularile cele bune. La reintórcerea sa in Constantinopole, s'a adressatu o suplica pentru concessiunea de a repara biseric'a cea vechia de acolo, séu de a edifica un'a nuóa, aceea ce elu a si concessu fara nici o dificultate. Acést'a a indemnatu pe unii tierani de a se ruga in tóta umilinti'a de vezirulu se le permitta a-si repara biseric'a din satu, care era intr'o stare fórte desolata. Vezirulu pune semnatur'a usuale pe suplic'a tieraniloru, si demanda lui Buiurildi Teskieredgi (***) a le da acésta concessiune prin unu mandatu specialu. Secretariulu se pune si da fermanulu dupa vechi'a formula usitata în asemenea casuri; adeca: ca tieranii se-si repare biseric'a cu acelasi lemn, piétra si varu, din care sta acumu. Kioprili vediendu acésta, infrunta aspru pe secretariu, numindu-lu stupidu si fara minte. Secretariulu spariatu si tremurandu de frica, abiá potú balbutí ca n'a facutu alta, decátu ca a datu mandatulu dupa formul'a cea vechia, ce este in usu in asemenea casuri. Atunci Vezirulu s'a iritatu si mai tare, si i-a dísu: « Stupidi au fostu cei cari « mai ántáiu au facutu acésta formula, si nu mai puçinu stupidi sunt acei-a carí o

(*) Sporiu. *Tr. Rom.*

(**) Secretariu, care redactéza ordinatiunile Pasiloru si Veziriloru. *Tr. Rom.*

VEZIRULU TRAGE CU ARMAT'A SA SPRE BELGRADU.

XLV. Aceste dispositiuni i-au datu lui Kioprili o reputatiune mare de omu prudentu, justu si religiosu. Dupa aceea 'se prepară cu tóta seriositatea pentrú campania ; si pentru cá in absent'i'a sa, din caus'a atâtoru schimbari de lucruri ce a facutu, se nu se nasca vre-o revolta contra Sultanului, l-a svatuitu pe acesta, cá in primavéra se mérga la Adrianopole. De aici, catra inceputulu lunei Sievval, anulu Hegirei 1101. Vezirulu plecâ spre Belgradu cu tóta armat'a sa, cáre era plina de speranti'a de a invinge. Pre candu trecea prin muntele Emu, pe care Turcii ilu numescu Kiz Derbent (30), i aducu spionii sei scirea, ca vre-o cate-va mii de Germani

« urméza. Cáci cumu se póte cá unu lemnu care a putreditu sub sarcin'a edificíului, « se se readuca in tari'a primitiva, cá se póta supportá aceea ce s'a ruinatu? séu cumu « se póte cá varulu, care s'a consumatu de lungimea timpului, se se póta refacé é- « rasi nu pentru construirea de nóue edificíuri, dar' nici macar' pentru a astupá si « a assecurá creptaturile contra injurieloru tempestatiei? Asia dar', candu damu sub- « ditiioru nostri libertate de a-si repará bisericéle loru, trebe se le concedemu si aceea, « cá se-si faca lucrulu intr'unu modu catu se póte mai bunu. Trebe dar' se li se « spuna, ca ei potu se-si repare biseric'a cumu potu si cumu le place; si déca este « atátu de ruinata, in cátu nu o mai potu bine repará, se li se dica ca isi potu face « un'a cu totul noua. Noi avemu numai se vedemu, cá ei se nu-si faca biseric'a cu « bani musulmani, cí cu ai loru proprii, si cá se platésca regulátu tributulu impusu « loru ». Pentru aceste fapte este proverbiulu péné asta-di intre Greci, ca Kioprili « a facutu mai multe biserice, decâtu insusi Iustinianu ».

(30) *Kiz Derbent*. Adeca pasulu Verginei. Sunt dóue pasuri de-a-lungulu munte- lui Emu spre Belgradu. Unulu Kiz Derbent, séu pasulu Verginei, care, precumu dícu Turcii, l-ar' fi descoperitu o juna vergine, fiica de imperatu, rategindu din in- templare prin acesti munti. Altulu Capuli Derbent, séu pasulu portiei. La intrarea din partea de cátrá resaritu a acestui pasu se vedu péné in diu'a de asta-di ruinele unei pórte fórté vechi si frumóse, despre care multi tienu cá ar' fi oper'a lui Traianu. Acestu pasu este in departare cale de optu óre de la satulu Tatar-Pasargicu, si de dóue-spre-diece de la Philipopole. In partea de catra apusu, amenduóe aceste pasuri se intrunescu la satulu Dragoman-Kioi. Aici pasulu portiei a fostu luat de armele victorióse ale imperatului Leopóđu; dar' fiindu-ca armat'a sa erá ocupata in alta parte, candu trupele sale au incercatu a trece pasulu in cealalta parte, locuitorii, cari la apropiarea germaniloru isi lasara casele si se retrassera la munti, au ince- putu de pe stancelé inalte, cari dominau calea de amenduóe partile, a aruncá pie- tre mari in vale asupr'a Germaniloru, omoríndu fórté multi, si pe ceialalti constrin- géndu-i a se retrage. Pentru acestu servitiu, Turcii in recunoscintia au liberatu pe locuitori de la tóte impositele, si ei se bucura péné in di de asta-di pe acestu privilegiu.

sunt pe cale dela Belgradu încóce , si vinu a intari garnison'a din Niss'a.

TATARII BATU VRE-O CATE-VA MII DE GERMANI.

XLVI. Spre a preveni pe Germani de a intrá in cetate, Kioprili le tramite in cale pe Chanulu Tatariloru, pe Selimu Ghirai, cu o parte a armatei turcesci, care pe neaseptate navalesce asupr'a Germaniloru 'chiar' pre candu erau acestia in fație dela Nissa , si dupa o lupta scurta i pune la fuga. Ajungéndu noutatea despre acésta victoria in castrele turcesci, ea a desteptatu acolo o bucuria aprôpe inesplicabile, si a inspiratu osmaniloru nouu coragiu si nuóa sperantia. Ei au invetiatu de aci, ca o órda de animale sub conducerea unui leu se batu cu mai multa bravura, decâtu o trupa de lei sub conmand'a unei vaci timide.

**VEZIRULU ORDINA A SE TIENÉ RUGATIUNI IN CETATI SI A SE DEPARTA
COPII DIN CASTRE**

XLVII. Vezirulu insusi, péntru cá se mptiamésca lui Dumnedieu pentru acestu fericitu inceputu alu campániei, si cá Dumnedieu , arbitru supremu alu tuturoru eventeloru, se-si întinda grati'a si pe viitoriu asupr'a armeloru ottomane: ordoná cá se se tiena rugatiuni neintreruptu diu'a si nóptea in Constantinopole, Adrianopole si in castre. Si fiindu ca a observatu, ca in castre sunt o multime de copii incapabili de a purtá arm'a , si pe cari unele persóne desfrenate i luasera spre a le servi placeriloru loru detestabile , asiá a lasatu a se publicá in tóta armat'a, ca toti aceia; cari sub ori si ce pretestu au adusu copii cu sine, numai decâtu se-i tramita inderetu a-casa ; si déca de aci inainte s'ar' gasi vre-unu copilu la cine-va , unulu cá acest'a fara nici-o cercetare ulterióra cu mórte se va pedepsi. Cáci acestu pecátu, mai multu decâtu ori care altulu, face, cá acei cari se maculéza cu elu, se nu ajunga binecuventarea lui Dumnedieu; si Dumnediu precuratulu nu pôte se se indure a favorá cu presentia sa o campania, unde se comittu imundității de aceste.

CETATEA SHEHIRKIOI SE SUPPUNE TURCILORU

XLVIII. Facute aceste dispositiuni, Vezirulu trece cu armat'a sa

in Servi'a, si ataca mai ántâiu Shehirkioulu, o cetate mica, intarita mai multu prin natura decâtu prin arte. Garnisón'a, care constá din cinci-sute ómeni, si anca haiduci, vedindu ca nu le vine din nici-o parte ajutoriu, in a patr'a dí a obsidiunei redica stindardulu pazei pe murii cetatiei, si promitte a se predá sub conditiune de a o iertá se se retraga liberu din cetate. Vezirulu, de si indignatu ca unu numeru atátu de micu de ómeni, i-a retienutu armat'a patru dile intregi, totusi pentru a nu retardá, prin ulterióra amenare progressulu ce si-lu cugetá despre victoriele sale, le accórdá cererea, si haiducii anca ilu lasa se intre in cetate. Candu esiau haiducii din cetate, Ienicerii voiau se-i despóia, dar' vezirulu i-a opritu ordinandu-le sub aspra pedépsa de a lasá garnisóna se ésa fara vate-mare din cetate; câci nu este—dtse elu—nici de onóre, nici de folosu, a luá armele dela Ghiauri, candu ei nu mai potu stricá cu ele musulmaniloru. Ér' haiduciloru le aduce aminte si-i face attenti se nu mérga la Niss'a, cí se se retraga in alta cetate óre-care; câciare de cugetu se impressóre acea cetate, si déca s'ar' gasi vre unulu din ei acolo candu o va cuceri, se scia ca nu va scapá cu viétia. Cu tóte acestea haiducii, abia scapati din mânile Turciloru, se duc dreptu la Nissa.

NISSA CUCERITA; GARNISONELE PERASESCU VIDINULU SI SEMENDRI'A

XLI Vezirulu i urmaresce immediatu, si impresóra Nissa, care era aperata de contele Starenbergu cu trei mii ómeni infanteria germana, si una-miie-patru-sute cavaleria. Starenbergu se aperá cu bravura, nu ca dóra ar fi avutu cea mai mica sperantia de a sustiené cetatea in contra Turciloru, câtu mai vertosu cu intentiune de a câstigá timpu si a dá imperialistiloru ragasu de a vení intr'ad-jutoriu Belgradului. Dar' vezirulu continuá obsidiunea cu atáta vigóre, in câtu dupa dóue-dieci-si-cinci de dtle, garnisón'a s'a offeritu a capitulá sub conditiune de a i se lasá armele si viéti'a. Vezirulu le acórdá acestea; si candu erau esindu din cetate, Ienicerii observa intre ei vre-o câti-va haiduci din cei de la Shehirkoiu; ei erau travestiti; cu tóte aceste Ienicerii i cunoscú, i prindu, i torturéza, si-i fortiéza de spunu ca toti ceialalti cameradi ai lorú sunt

mestecați prin celelalte truppe germane. Atunci Vezirulu ordină comandantului Germaniloru, că se-i estradea pe toti haiducii de la Shehirkoiu; si inaintea ochiloru garnisónei lasă parte-a-i spendiurá, ér' pe ceialalti i condamnă la galere. Totodata impune lui Starenbergu, se nu mérga la Belgradu, căci are de cugetu se impresóre si acea cetate, pentru aceea nu póte permite cá garnison'a ei se se intarésca; si-lu assecura ca déca nu va ascultá de ordinulu seu, la casu de cucerirea Belgradului, elu si toti ómenii lui voru patí aceea ce au patitu haiducii. Áceste succese ale Turciloru intr'átatu au intimidatu garnisónele germane din Semendri'a si Vidinu, in câtu, fara a asceptá apropiarea Vezirului, perasira cetatile, cu a caroru aperature erau insarcinate, si fugira la Belgradu. Vezirulu a trimisu immediatu o parte a armatei, care a luatú in possessiune amenduóe cetatile, si le-a suppusu érasí dominatiunei ottomane.

**VEZIRULU IMPRESORA BELGRADULU SI-LU CUCERESCE PRIN UNU
ACCIDENTU NEASCEPTATU**

L. Dupa ce prin aceste victorii s'a assecuratu din spate de tóta tiér'a, Vezirulu merge cu truppele sale victorióse spre Belgradu, si in lun'a Silcade ilu impresóra de tóte partile. Dupa ce s'au pusu corturile, a convocatu la unu consiliu belicu pe toti Pasii, si le-a cerutu se-si spuna opiniunea: ce este mai consultu, a face fara amenare cu tóta puterea armatei assaltu asupr'a cetatiei, seu a o tiené blocata si á o fortiá prin lips'a de provisiuni a capitulá? La Pasii au fostu de opiniunea din urma; ei adeva díceau, ca cetatea este atátu de la natura câtu si prin arte fórte bine intarita; si pre langa intariturile cele vechi, ea este provediuta cu admirabile fortificatiuni (31) nuóe; afara de aceea, are intru aperaturea sa o garnisóna

(31) *Admirabili fortificatiuni.* Acésta nóua fortificatiune este oper'a lui Andreiu Cornaro, nativu din Creta, grecu si de origine si de religiune. Unii scriitori, intre cari si Pietro Garzoni membru senatului de Veneti'a, ilu acusa ca elu a tradatu Belgradulu, póte din cauza ca dupa cucerirea Belgradului a trecutú in servitiulu Turciloru. Dar' nu cu voi'a sa s'a intemplatú, ca a intratu in servitiulu infideliloru. Căci dupa perderea Belgradului, tramitiendu-lu generalulu armatei germane, déca nu me incelu, pentru a fortificá Petrovaradinulu, elu pe cale a cadiutu dimpreuna cu femeí'a sa in manile Tatariloru si a fostu transportatu inaintea lui Kioprili Mustafa Fasia. Acest'a intrebandu-lu ca cine este? elu mai ántáiu a respunsu, ca este ca-

de optu mii Germani, si regimente de totu atâti Bulgari si Serviani : pentru aceea este imposibile de a o cuceri in timpul ce a mai ramas in estu anu pentru operatiuni bellice ; nici a o tiené sub obsidiune nu s'ar' poté fara mare perdere a armatei ottómane. Punemu casulu ca Germanii ar' face o vigorósa resistentia, si, precumu se intempla de multe-ori in assemeni obsidiuni , ar' bate pe obsediatori : atunci tóta armat'a si-ar' perde érasei fórte iute curagiúlu , de care abia a inceputu a se insufetá prin fericitele succese de ieri de alalta-ieri. Ér déca Vezirulu ar' lasá Belgradulu in dosu si ar' trece preste Sava, séu celu puçinu ar' intarf tiermulu acestui fluviu, cá inimizii se nu póta trece dincóce , atunci garnisón'a va fi prin fóme constrinsa a se predá ancá in vér'a acést'a , séu celu multu in iérn'a viitória. De armat'a imperiale nu avemu a purtá frica ; cáci cea mai mare parte a ei este ocupata in belulu contra Franciei, ér' ceealalta parte este perasita de unguroni, si, precumu è mica la numeru, mai multu se va ingrigi a-si aperá castrele sale, de cátu se mai cugete a atacá pe ottomani. Vezirulu, de si erá de alta opiniune, totusi a lasatu dupa votulu maioritatiei, si a decisu a se urmá consiliulu Pasiloru ; acést'a o a facutu parte pentru cá se nu para ca s'ar' oppune opiniunei intregi armate, parte pentru cá in casu de unu resultatu nefericitu, vin'a se nu se impute lui. Tienendu anca vre-o câte-va dile cetatea inchisa de tóte partile, i vine scirea, ca imperialistii inaintéza cu mare graba, si vinu se elibere cetatea. Acésta scire l-a adusu in óresi-care confusiune, si acumu

pitanu diatr'unu regimentu de infanteria. Dar' in urma se tradede prin instrumentele sale de matematica, si mai multu prin unele desemme, sub cari erá semnatu numele seu. Asia Vezirulu i-a impusu a merge se fortifice Belgradulu din nuou, si se fortifice si Temisiór'a. Si intr'adeveru ca elu a si effectuitu acést'a cu atáta arte si desteritate , in cátu, déca Dumnedieu insusi nu ar' fi nimicitu intentiunile si intreprinderile infideliloru, cucerirea prin arme a acestoru dóue cetati ar' fi fostu aprópe imposibila. Si cátu de escelentu a fostu elu in sciintiele matematicoe , aréta péné la evidentia canalisarea riului Bega prin midi-loculu Temisiórei ; cáci cu cátu ar' fi fostu necesaria acésta opera intr'unu locu, unde in tóte verile se simtiá atátu de tare lips'a de apa, cu atátu din partea sa era o interprindere grava de a effectuí aceea ce era abia imposibile. Pentru acésta importanta lucrare, Sultanulu l-a onoratu cu o pensiune annuale de optu pungi , care s'a datu si dupa incheierea pazei si péné la diu'a mortiei sale.

si-a recunoscutu erórea ca a facutu placere Pasiloru sei de a ascul-tatu de opiniunea loru. Dreptu aceea a inceputu numai decátu ob-sidiunea cu diumetate din armat'a sa, ér ceealalta diumetate o á tramisu in contra imperialiloru cá se-i impedece se nu tréca preste Sav'a. Dar' é probabilu ca nu-si adjungea scopulu, déca nu-i veniá intr'adjutoriu unu incidentu cu totulu neasceptatu. In a opt'a di de obsidiune, turnulu cu pulbere, fia prin o bomba, fia prin tradare, a fostu aruncatu in aëru, si prin esplosiunea sa a derimatu o mare parte a forturiloru. Turcii vediendu acést'a, au strigatu ca acestu accidentu este proba invederata de adjutoriulu miraculosu alu lui Dumnedieu; si se aruncara prin aperture in cetate, inainte de a-i poté preveni Germanii. Garnisón'a in acésta suprema necessitate a facutu un'a din cele mai vigoróse resistentie, si a sustienutu mai o óra intréga vehementelee assalte ale Turciloru; in urma inse cutropita de multimea Turciloru, a fostu necessitata a se retrage. O mare parte a garnisónei a caditu de sabi'a turcésca, dar' nu fara a-si resbuná si ea. Pucinii cari au scapatu, intre cari si generalulu de la Croix, áu trecutu cu luntrea in partea dincolo de Dunare.

**DA ADJUTORIU TEMISIOAREI, CARE SUFFERIA O LIPSA ESTREMA
IN PROVISIUNI**

LI. Kioprili Mustafa Pasia, dupa ce a ocupatu mai curendu de cumu se aseptá o cetate, care erá antemurulu a tóta Ungari'a, a tramisu in adjutoriulu Temisioarei cinci-sute de Spahi, fia-care cu câte duoi cai si totu atáti-a saci de farina, ca se o duca garnisónei. Germanii au tienutu trei ani acésta cetate inchisa; la inceputu s'au incercatu a o cuceri prin assaltu, dar' vediendu ca acést'a le este imposibile pentru difficultatea situatiunei, i-au taiatu in urma tóta comunicatiunea. Comandantelee cetatiei erá Cogia Giaferu Pasia (32), care prin valórea sa a resistatu péné a-

(32) *Godgia Giaferu Pasia*, S'a numitu cu supranumelee Codgia séu betranulu pentru a se distinge de unu altu Giaferu Pasia numitu de comunu Kiucik (*), despre care voiu vorbi mai la vale (**), Codgia despre care é vorb'a aci, a fostu unu barbatu fórté renumitu intre turci atátu pentru esperienti'a sa in artea bellica, cátu si pentru

(*) Adeca : micu; unguresce Kici, Kicike. *Tr. Rom.*

(**) Vedi not'a 20 la Capu IV. din Cartea IV. *Tr. Rom.*

cumu Germaniloru, si care atâta respectu avea inaintea soldatiloru, in câtu sub command'a lui supportau ori-ce greutati; multi muriau de fôme; altii mai bine asceptau mórtea decâtu se se nutrésca cu mîtie si cãni, cari la Turci se considera de animale necurate. Necesitatea de nutrimente erá degiá atâtu de simtita, in câtu Ienicerii, candu au adjunsu Spahii cu provisiunea, cá lupii rapaci se aruncara asupr'a saciloru cu farina, si nici rugarile nici amerintiarile Spahiloru nu i-au potutu retiené de a rapí aceea ce ei adusesera. De aci s'a escatu o cërta intre ei; si dupa aceea, a urmatu o lupta vehementa si sangerósa. Unu numeru mare de Ieniceri si totu atâti Spahi au remasu morti asupr'a saciloru; ér' ceialalti cu Pasia loru cu totu au trebuitu se prinda in graba fug'a deinaintea furiei Ieniceriloru.

VEZIRULU TRECE DUNAREA SI OCCUPA LIPP'A

LII. Intr'aceea Vezirulu a datu soldatilorusei câte-va díle de repaosu, a reparatu fortificatiunile ruinate ale Belgradului, si dupa aceea trecù Dunarea, ocupâ Lipp'a, si allungâ garnisón'a germana din Orsiov'a. Merse apoi cu assaltu asupr'a Essecului, o cetate situata la gur'a unde Drava curge in Dunare. Elu credea ca ocupandu acésia cetate, nu numai va assicurá cuceririle sale contra invasiuniloru inimicului, ci anca va poté aduce erasi sub dominatiunea turcésca tóta Slavoni'a. Dar' a trebuitu se se lasé de acestu planu, parte pentru ca se apropiá iérn'a, parte pentru ca garnisón'a facea resistentie vigoróse, dar' mai alesu pentru ca lucrurilé in Transilvani'a luasera alta faéie.

prudenti'a si integritatea sa, si mai alesu pentru multele lupte ce a sustienutu contra Germaniloru. Dupa ce a aperatu cu multa bravura Temisiór'a, elu in recompensa a fostu numitu comandante in Belgradu. unde s'a sustienutu cu cea mai mare-resolutiune candu Germanii impresorara cetatea a dóu'a óra. Prin acést'a atát'a reputatiune si-a castigatu, in câtu Sultanulu Mustafa in ultim'a sa espeditiune n'a intreprinsu nimicu fara a-i cere mai ántáiu opiniunea; si mai multu, elu adese-ori respectá mai multu opiniunea lui Codgia decâtu pe a Vezirului Elmas Mehemedu Pasia, pe care de áltminterea ilu fórte iubia. Si nu incãpe dubiu ca elu si succedea acestui-a in veziratu, déca o trupa de Ieniceri rebelli nu omoria si pe unulu si pe altulu in batai'a de la Zenta.

TURCII BATU PE IMPERIALI IN TRANSILVANIA

LIII. Pe la începutulu acestui anu móre Michael Apafi (33), principele Transilvaniei, fara a lasá eredi dupa sine, si lásá tóte tierile sale lui Leopoldu, imperatoarelui Germaniei. Turcii din contra pusera principe Transilvaniei pe Teokeoli, si i-au tramisu in ajutoriu pe Seraskierulu cu diece mii de Turci, pe Chanulu Tatariloru, si pe Constantinu Brancovénu (34) principele Romaniei. Aceste pu-

(33) *Michael Apafi*. Nascutu in Transilvani'a din o familia nu prè illustra. Tatalu seu a fostu presedintele magistratului in Sabiu. Dupa revolutiunea racotiana de la anulu 1661, si propriamente dupa mórtea lui Racoti, imperatulu Germaniei a pusu principe in Transilvani'a pe Kemeni Ianos; ér' Turcii in contra acestuia au pusu pe Michael Apafi totu in aceea dignitate. Dupa aceea, candu s'a incheiatu pacea intre Turci si Germani, Apafi a fostu confirmatu de amenduoi in dignitatea sa, stipulandu-se cá Transilvani'a se fia suppusa si tributaria la amenduoi imperatii. Asiá Apafi anca s'a purtatu dupa cumu vedea ca sórtea inclina intr'o parte séu intr'alta, tramitendu acumu Turciloru acumu Germaniloru ajutoriu. Apoi de si la începutulu acestui mare si memorabile bellu s'a unitu cu Toköli si i-a tramisu trupe, fiindu-ca asiá i ordinase curtea ottomana, totusi candu a vediutu ca tóta Ungari'a s'a suppusu imperatului Germaniei, elu anca a trecut in partea acestui-a, si a refusatu de a mai ascultá de Pórta.

(34) *Constantinu Brancovanu*. Acestu principe erá cunoscutu in Europ'a sub trei numiri: Cantacuzeno, Brancovanu si Bassaraba, despre cari pretindea ca toti acesti-a se tienu de famili'a sa. Dar' pentru a intiellegé acést'a mai bine, è necessariu a cercetá mai afundu originea si ordinea de successiune a acestei familie. Sciu eu prè bine ca este o carte intréga si fórte voluminósa, in care se cuprinde viét'i'a si geneologi'a sa. scrisa la ordinulu seu de unii invetiati, pe cari i tienea in soldu cu mari spese. Dar' nu sciu déca acésta carte se mai conserva unde-va, séu ca o au prédatu barbarii dimpreuna cu celelalte lucruri ale sale. Pentru aceea, eu asiu comitte o injuria catra lectorii mei, déca asiu ascunde si nu le-asiu descoperi aceea ce eu cá vecinu amu avutu ocaziune de a cunósce despre originea lui Brancovanu. Cunostintiele ce le avemu despre protoparintii sei, nu ne ajungu mai departe decâtu péné la stramosiulu seu Davidu. Acestu Davidu nu a ereditatu de la parintele seu mosii mari (principalulu si aprópe uniculu semnu de nobilitate la Románi:); nici nu a stralucitu prin virtuti eminente; nici la curte nu au avutu vre-unu postu considerabile. Cu tóte acestea principele Mateiu aflá de bine a intrá cu elu in legatura de sange, si-si maritá pe nepóta sa de sóra dupa Preda, fiiulu lui Davidu, dandu miresei o dote considerabile, si facéndu pe Preda mare-vornicu, unulu dintre cele cincí posturi principáli in Romani'a. Dupa mórtea lui Mateiu, Preda a fostu uccisu pe nedreptu; unii dícu ca principele Michnea l-ar' fi spendiuratu din cauza ca nu a voitu a tiené cu elu in revolt'a sa contra Turciloru. Dupa Preda a remasu unu fíiu, Mateiu, supranumitu Papa. Acést'a nu avea nici unu postu la curte; dar' totusi erá

teri confederate, sub conducerea lui Teokeoli petrundu prin muntii Romaniei in Transilvani'a, si la pôlele acestoru munti incungiura

förte respectatu pentru memori'a parintelui seu,* pentru marea sa avutiä , si mai alesu pentru ca luase de soçia pe Elena , fi'i'a marelui postelnicu Constantinu Cantacuzenu. Cu acést'a a avutu, anca péacé se tienea in curtea boierului Sierbanu Cantacuzenu , unu fiuu cu numele Constantinu supranumitu Brancovanu de la satulu Brancoveni, care-lu cäpatase anca mosiulu seu Preda de la principele Mateiu ca o parte de dote cu nevésta sa. Si acestu supranume ilu adaogea totdeauna in subscrip-tiunile sale dupa pronumele seu. Sciü eu ca sunt unii adulatori, care deriva acésta numire din altu sorginte, si dicu ca Brancovenescii isi tragu originea din vechi'a familia bulgara Brancoviçiu. Dar chiar' candu acésta derivatiune ar' fi veritabile, ca totuși nu se póte proba cu nici-unu documentu verosímile. Cäci péucé pe timpü lui Sierbanu Cantacuzenu, Romani'a n'a avutu nici istorici, nici insemnari séu monuamente geneologice, si precumu amu disu, nici altu semnu de nobilitate, decätü mosi'a parintésca, care prin ereditate trece de la tata la fiuu. Prin urmare pentru resturnarea acestei fictiuni a adulatoriloru este destulu ceea ce amu disu cu despre adeverat'a origine a numelui de Brancovanu. Constantinu supranumitu Brancovanu a adjunsu la domnia prin maestriele mentionate mai in susu (*) ale lui Constantinu Cantacuzenu Stolniculu. Pentru aceea, elu cá se-si dea mai multu lustru nobilitatiei sale, a inceputu a se servi de numele Cantacuzenu in subscrierile littereloru sale catra regii si principii straini. Pe acelu timpu se tienea la Vienn'a Georgie fratele antecessorelui principe Sierbanu Cantacuzenu, care a fostu tramisu acolo in affacéri publice la imperatulu Leopoldu. Acestui-a i aretau ómenii de curte si chiar' imperatulu insusi scrisorile ce le veneau sub numele lui Constantinu Cantacuzenu, si-lu intrebau, ca cine ar' fi acestu nuou domnitoriu in Romani'a, care isi atribuie numele de Cantacuzenu? Atunci Georgie séu indignatu ca unu altulu se servese de numele nobile alu familiei sale, si pentru a-si acoperi ambiçiunea, séu pentru ca nu voia ä ascunde adeverulu , marturisi in tóta sinceritatea, cá falsamente acelu principe isi apropria numele de Cantacuzenu, cáci elu numai dupa mama-sa se deriva din acésta familia. Georgie nu se îndestulu cu atâtü ca facü de rusine la Vienn'a pe usurpatorele numelui familiei säle , çì scrise fratiloru sei Constantinu Stolniculu si Michailu, cari eran in Romani'a, ca ce rusine i-a causatu pretutindenea la curtea Viennei nóulu nume alu principelui domnitoriu ; si ca multi din ómenii curtiei l-au intrebatu, déca in Romani'a è usulu acela, cá unu omu, se-si póta atribui numele unei familii nobile, precumu i place ? séu déca asemenea numiri se potü transmite si de la mama la fiü ? Cantacuzenii, cari departe de a fi naltiatu pe Constantinu Brancovanu la dignitatea de domnu cu alta intentiune , decätü cá elu se domnésca in tíera sub numele seu propriu, si sub elu se-si póta apropiä tóte bogatiile tíerci, indata ce au primitu scrisórea de la fratele lorü, au facutu cele mai aspre reprobatiuni principelui, ca le-a facutu lorü si lq tóta cas'a Cantacuzeniloru o rusine atâtü de mare, si ca elu inaintea unoru persóne, cari din istoria au sciintia despre mai tóte familiile din lume, isi dá unu nu me despre

(*) La not'a 68. Capu I. din Cartea IV. *Tr. Rom.*

prin surprindere pe Heusler, generalulu trupelor germane destinate pentru apărarea Transilvaniei. Heusler, pe care Brancovénu ilu adu-

care toti sciu ca nu è alu seu. Principele se escusá, si se încercá a si validitá dreptulu la acestu nuou nume prin inalt'a origine a mumei sale. Dar' Cantacuzenii iritatati si mai multu prin acestu respunsu, i dîsera între amerintiari, ca déca nu va desiste de la acést'a pretentiune, ei voru midi-loci la port'a ottomana destituirea lui si voru face attenti prin scrisori pe toti principii straini, cá se se pazésca de elu cá de unu inelatoriu, care isi atribuie in modu falsu numele unei familii imperatesci. Elu póte se-si derive originea sa paterna din famili'a in care 'i va placé, dar' se se pazésca a mestecá aci numele Cantacuzenescu. Constantinu Stolniculu i mai adaose anca si urmatori'a fabula turcésca. Odata a fostu întrebatu unu catáru ca cine a fostu tatalu seu. Elu a respunsu ca muma-sa a fostu o iépa. Principele rusinatu de atáte reprobatiuni, a renuntyiatu numelui de Cantacuzenu; dar' i-a fostu rusine a reprimi numele de Brancovanu, care ilu lasase acumu de multu, si a inceputu a sé numi Bassaraba: nume alu unei familii fôrte vechi si nobile in Romani'a, dar' a carei linea barbatésca se stinsese de multu. Adeca unu Barbulu, care celu dântáiu a fostu cunoscutu sub numele de Bassaraba, pe timpulu candu Turcii a irruptu in Bassarabi'a, a fugitu din acésta tíera in Serbi'a si de aici in Romani'a la principele *Heghulu* (?), care l-a priimitu fôrte bine, si la inaintatu din gradu in gradu péne la dignitatea de Banu, celu mai inaltu postu in tíera. Dupa mórtea lui Heghulu, au adjunsu la scaunulu domnescu fíiulu lui Barbu cu numele Laiota, si acest'a a fostu celu dântáiu care a adornatu numele familiei sale cu titlulu dignitatiei de principe. Dupa acestu Laiota a remasu unu fíiu cu numele Neagoe, care si elu a adjunsu domnu in Romani'a, nu sciu inse déca imediatu dupa tatalu seu, séu a mai fostu între ei unu altu domnu anca. Lui Neagoe a urmatu in domnia fíiulu seu Sierbanu Bassaraba supranumitu celu-mpare. Acest'a a muritu fara eredi masculini, si au remasu dupa elu numai dóue fiice: Ancutia si Elenca. Pe Ancutia a datu-o anca Sierbanu in casatoria 'dupa Petrascu, fíiulu lui Michaiu. Acestu Michaiu s'a facutu in urma domnu, si se încercá a scuturá jugulu Turciloru, dar' a fostu batutu, si prin urmare constrinsu a trece în Transilvani'a, unde generalulu transilvanu, Georgie Basta, ilu ucise in modu perfídu chiar' in cortulu seu. Petrascu, fíiulu lui Michaiu, cu nevésa sa si cu sor'a acesteia, Ilinca, a mersu la Vienn'a, pentru a cercá acolo vindicta de mórtea injusta a parintelui seu. Dar' prepadindu-si mai tóta averea, a muritu acolo inainte de a-i succede se faca ceva. Dupa mórtea sea, Ancuti'a, remasa veduva, si soru-sa Elen'a au adjunsu la atáta seracia, in cátu au trebuitu se-si cástige cu cusutulú pânea de tóte dílele. Pre candu ele se aflau in asta stare miserabile, Mateiu s'a facutu domnu in Romani'a. Mai inainte elu a fostu cameřariu la curtea principelui Sierbanu Bassarabu, si acest'a l-a inaltiatu la dignitatea de boieru. Acestu principe isi aduse aminte de binefacerile ce a primitu de la domnulu seu de odínióra, si a acceptatu numele aceluí-a, numíndu-se pe sine Mateiu Bassarabu. Si îndata ce s'a informatu despre starea miserabile a celoru dúoe surori, a tramisu dupa ele in Germani'a si le-a adusu îndereptu in Romani'a. Ancuti'a nu mai avea gustu de a se maritá si asiá i-a assignatu o pensiune onorifica si destula

sese în acésta cursa, se încercă cu sabi'ă în mana a-si face cale, si sustiene cu multa bravura primul atacu alu inamicului. Dar' candu lupta erá mai ferbinte, Ungurii, cari promissera fidelitate Germaniloru, se rumpu de catra acesti-a si attaca pe imperialisti in aripa. Germanii uimiti de o perfidia cá acést'a, se încerca a scapá prin fuga,

pentru a poté trai. Èr' pe Elenc'a, care erá anca fecióra, o a maritatu dupa cameriulu seu, Constantinu Cantacuzenu, dandu-i cá dote tóte mosiele si satele câte au fostu odinióra ale parintelui ei. Din acésta casatoria se deriva tóta familia aceloru Cantacuzeni cari se tienu asta-di in Romani'a. Afara de aceste duóe fiice, Sierbanu a mai avutu unu fiu naturalu cu feme'i'a unui preotu, numitu Constantinu. Dupa mórtea preotului, care trecea de tata alu lui Constantinu, Sierbanu a luat pe fiulu seu naturalu langa sine si l-a crescutu in curtea sa. Èr' Mateiu, dupa mórtea lui Sierbanu a tînutu pe acestu Constantinu cá pe fiulu seu propriu in cursu de dóuedeci de ani, cátu tîmpu adeca a statu in scaunulu domniei, si in urma a ordínatu prin testamentu se-i fia urmatoriu in scaunu. Constantinu, dupa ce a ajunsu in acésta dignitate, a începutu a se numi Bassarabu dupa esemplulu predecesorelui seu si propriamente dupa numele parintelui seu naturalu. Dar' pucinu dupa aceea l-au allungatu Turcii din scaunu, si a fugitu in Poloni'a, unde a si muritu fara se lase sucesori dupa sine. Asia se stinse cu Sierbanu adeverat'a familia a Bassarabiloru, cu Mateiu ultimulu, care a usurpatu numele acestei familii, si cu Constantinu spurios'a sementia a Bassarabiloru. Si memori'a acestei familie s'a conservatu numai in line'a feminina a Cantacuzeniloru, descendenti din Elenc'a, fiu a lui Sierbanu. Si acést'a este famili'a care si-a alesu-o Brancovanu spre a se adorna prin usurpatione cu numele ei ; cáci nime nu mai erá care se-i céra ratiune si se-i dispute acésta spoliatiune ; cu atátu mai vertosu, ca pentru elu erá plausibilulu argumentu, ca mosiulu seu au avutu de socia pe nepót'a de sora a principelui Mateiu , care si elu a luat numele de Bassarabu, din bunulu, de si nu prudentele zelu, de a conservá memori'a domnului si binefactoriului seu. Ce a facutu, si ce a sufferitu Brancovanu sub numele de Bassarabu, este cu multu mai lungu, decátu cá se se póta espune tóte la acestu locu ; dar' de alta parte faptele si sufferintiele lui sunt cu multu mai bine cunoscute Europeaniloru, decátu cá se mai fia necessariu a le mentioná aci. Elu a avutu patru fii : Constantinu, Stefanu, Raducanulu si Mateiu , cari toti dimpreuna cu parintele loru au peritu de sabi'a tiranului. A avutu apoi siepte fete : Stanca, maritata dupa Radulu, fiulu lui Elie, principe Moldaviei ; Mari'a, soci'a lui Constantinu, fiu alu principelui Duca in Moldavi'a ; Elenca, maritata dupa Scarlatu, fiulu lui Alexandru Mavrocordat ; Safta, casatorita dupa Cretulescu, mare boieriu in Romani'a ; Ancuti'a, maritata dupa Nicolau, fiulu lui Georgiu Rossettu, primu-camerariu la tatalu meu ; Balass'a, maritata dupa Manoil, fiulu lui Andronicu, unu boieriu grecu ; si Smarand'a, maritata dupa fiulu lui Balénu, boieriu in Romani'a. Amu auditu ca ar' mai fi in víctia si din line'a barbatésca unu nepotu alu seu cu numele Mateiu, fiu alu fiului seu Constantinu, carui-a Brancovanu, mosiulu seu, i-ar' fi lasatu in ereditate tóte immensele sale avutii deposite in bancele de Vienn'a, Veneti'a, Hollandi'a si Angli'a.

dar' au fostu incungiurati de inamicu din tôte părțile , si au fostu omoriti mai toti , séu prinși o parte din ei , între acesti din urma erá si Heusler. Teokeoli dupa acésta victoria merge mai in laintru in tíera , si pretutindenea locuitorii ilu primescu cu acclamatiumi de bucuria,

TEOKEOLI ALLUNGATU DIN TRANSILVANI'A

LIV. Dar' înainte de a se poté stabili Teokeoli in principatulul seu, Principele de Badenu , care avea missiunea de a liberá Belgradulu , audiendu ca acésta cetate è perduta , vine in Transilvani'a , ocupa mai multe cetati , si se incerca se atrága pe principele rebellu séu la o lupta séu la o intielegere. Acest'a inse neincredindu-se in puterile sale , indata la audiulu despre apropiarea Germaniloru , perasesce Sabiiulu si fuge érase in Turci'a de unde apoi nici n'a mai cutediatu a se întórce , séu a-si recuperá tierile perdute.

REGELE POLONIEI INTRA IN MOLDAVI'A SI OCCUPA SOROC'A

H. 1101
I. C. 1689

LV. In lun'a unu-spre-diece d'in acestu anu , Regele Poloniei ese si elu cu trupele sale in campania , trece Dnistrulu si intra in Moldavi'a. Dar principele Cantemiru , domnulu de atunci alu tieriei , sciindu din campaniele trecute ce ospeti incomodi sunt Polonii , a publicatu unu edictu , prin care sub grea pedépsa a opritu locuitoriloru de a dá séu a vinde Poloniloru bucate. De ací fómeea , acésta crudela inimica a ómeniloru negligenti , a adusu arma'a polona in atáta strimtorare , in cátu regele , care trecuse degiá Prutululu la Stefanesci , fú necessitatu a-si tramitte o parte din trupe indereptu , spre a-si procurá provisiuni in alte regiuni. Partea acésta de trupe nevalesce pe neasteptate asupr'a cetatiei Soroca , care nu este de parte de Dnistru , si vediendu ca nu are intru aperarea sa nici-o garnisóna , d'in contra ca è incarcata cu munitiumi : asiá le iáu aceste tôte , lasa apoi o buna garnisóna in cetate , si se întorcu cu provisiunile in castrele rëgelui.

DAR SE INTOARCE FARA EFECTU

LVI. Dupa ce a priimitu áceste provisiuni , regele merge cu arma'a sa la Iacobení , unu satu (35) in departare cam de cincí mile

(35) Unu satu in Bucovin'a. unde sunt si mine de ferru. *Tr. Rom.*

de la Iasi. Abiá adjunsu aici, i vine scirea ca Seraskierulu Buiukli Mustafa Pasia vine dimpreuna cu Nuradinu Sultanul în contra lui, si asiá iute se resolvì a se întórcè éراسي in Poloni'a. Dar' fiindu ca provisiunile aduse dela Sóróca se consummasera degiá, si soldatii sufferiau éراسي de fóme, s'a vediutu necessitatu a-si luá calea prin partile muntóse ale tieiei. In acésta retragere Polonii sunt persecutati de Tataari, si multi omóra din ei, ér' pe altii i prindu, mai alesu ca erau dispersi prin paduri cautandu dupa póme spre a-si alina fómeea. In urma, dupa multe fatalitati, adunje regele in Poloni'a, dupa ce a perdutu o multime din ómenii sei parte prin fóme parte prin morburi, si ducéndu cu sine numai unu restu alu armatei sale. Dar' in retragerea sa i-ar' fi mersu anca si mai reu, déca principele Moldaviei nu-i facea unu servitiu fórte essential; acest'a adeca, bine ca voiá a vedé pe Poloni scosi din tiéra, dar' totusi nu voiá perirea loru totale; si asiá se întrepuse la Seraskierulu cá se nu-i mai persecute, aretandu-i ca Polonii sunt acumu de multu in retragere, si ca nu mai sunt departe de marginile tieiei loru. Si apoi, fiindu-ca este maxima de prudentia militara, cá inimicului care fuge se-i faci podu de auru, asiá iti dau svatulu, dise Cantemiru catra Seraskierulu — cá se nu ostenesci in vanu trupele ottomane, mai alešu cându Polonii nu mai potu face nici-o stricatiune locuitoriloru, de óra-ce acesti-a toti s'au retrasu la munte. Atáta inse sta, ca déca Seraskierulu i urmariá cu armat'a sa, nu scapá nici unu picioru de Polacu cu viétia; caci castrele loru intru asiá mesura sufferiá de fóme, in cátu cei de la cavaleria se supponeau de buna voia Tataariloru (36), si diceau ca mai bine voiescu a fi luati de captivi, decâtu

(36) *De buna voia Tatariloru.* Abiá se póte gasi in tóta istori'a unu asemenea esemplu, cá vre-odata o armata fara a intrá in lupta, se se resipesca si se fia redusa la cea din urma miseria, precumu s'a intemplatu acésta cu armat'a polona. Cu tóte acestea, istoricii acestei natiuni ascundu cu multa grige acea disgratia, si lauda triumfele regelui loru. Io inse amu vediutu cu ochii mei, cumu unii Tataari, cari mersesera la préda, candu s'au intorsu indereptu, fiacare din ei aducea câte siepte poloni ferecati in cátene. Si candu i-amu intrebatu eu, ca cumu au potutu se prinda si se lege pe unii inimici atátu de fierosi, ei mi-au respunsu zimbindu, ca acést'a nu este asiá mare minune; chiar' cá si candu vedi in Budgiacu ca unu Ainu (*)

(*) *Pastoriu Tr. Rom.*

a murî de fôme. După ce s'au retrasu Tatarii, principele au aflatu mai multi nobili poloni ratecîndu prin paduri si cautandu-si nutre-mentu pentru a-si omori fomea; elu le-a venitu într'adjutoriu si tramitiendu-le provisiuni i-a lasatu se tréca in tiér'a loru.

VENETIANII OCCUPA MONEMBASI'A

LVII. In midi-loculu atátoru desastre pentru crestini, Venetianii era singuri, pe cari fortun'a nu-i perasise anca. Ei erau domni a tóta Moré'a; numai Monembasi'a se mai tiené; dar' după o resis-tentia de mai multi ani, si după ce in timpu de duóe veri o tienura inchisa si-i taiarâ tóta comunicatiunea de importu, in urma în prima-vér'a acestui anu Venetianii au începutu obsidiunea in tóta form'a, si puçinu după aceea garnison'a a fostu silita prin fôme a se predá.

mana din dreptu si in drépta siepte camile: cáci polonii storsi de fôme, sunt blandi cá camilele, si mai bucurosu voiescu a traî la Tataru cu radecini, decâtu a se lasá, se péra séu de fôme séu de sabia. Si fiindu ca Tatarii nu aveau cu ce tiené atát'a multime de Poloni, i vindeau cu redicat'a pentru câte trei Ioachimi de unulu. Intre acesti Poloni era si unu moldovanu, omu de sieptedeci de ani, cu numele Tama-siescu, care inainte cu cinci-dieci de ani a trecut in Poloni'a cu tatalu meu la re-gele Casimiru, si care mai tóta viéti'a si-a petrecutu-o in beluri. Tatalu meu adu-cédu-i aminte de bravur'a sa de odinóra, ce au aretatu elu pre candu erau impreuna in Poloni'a, l-a intrebatu: cumu de s'a lasatu se-lu despóie Tatarii de arme, si se-lu lege într'unu modu atátu de infamu? «O! gratiosuu meu principe—respunse betra-
« nulu soldatu—voi sciti cu cáta bravura m'amu purtatu eu sub Thoruniu, si nu
« m'amu temutu atunci de a dá peptu cu cinci Svediani deodata. De atunci incóce
« amu fostu totu in câmpánii, si m'amu luptatu adese-ori cu inimicii, dar' nici-
« odata nu m'amu luptatu cu fômea. Acumu in acésta espeditiune amu incercatu
« pentru prim'a óra acea rabia, si fiindu-ca nu eramu dedatu cu ea, m'a invinsu;
« amu lasatu castrele, amu spusu la cáti-va cameradi intentiunea mea, si ne-amu
« dusu prin paduri, unde credeamu ca vomu afla atátea póme, cátu se ne potemu
« astempera fômea, si pre langa acést'a se fimu in securitate de Tataru. Dar' ne-amu
« incelat in speranti'a nóstra. Cáci pre candu fia-care din noi ne-amu suitu pe
« câte unu arbore, si ne stémperamu fômea cu mere, prune séu alte pómeturi, din-
« tr'odata vedemu ca vre-o cáti-va Tataru isi tragu arcurile si le indrépta asupr'a
« nóstra. Ce eramû se facemu? Nu vedeamu nici-unu adjutoriu in giurulu nostru,
« incapabili de a ne aperá singuri, si pusi in imposibilitate de a scapá prin fuga;
« ne-amu datu josu de pe arbori, si amu lasatu se ne lege». Pe acestu omu l-a res-
cumperatu după aceea tatalu meu de la Tataru si l-a tramisu in Poloni'a, unde erá
naturalisatu si avea unu satu castigatu in donatiune, in care i remasese femeii'a cu
mai multi copii.

ALTE SUCCESSE ALE VENETIANILORU

LVIII. Pe mare admiralulu venetianu Danielo Delphini ataca pe Capudanu Pasia aprópe de Mitilena, ilu bate, si spargându-i câte-va nâi si altele ocupandu-le, ilu face se-si caute scaparea in fuga. Dupa acésta victoria Cornaro cuprinde de la Turci Canina si Vallona, sile supune érași dominatiunei Venetianiloru. In Dalmati'a se încérca Dgin Ali Pasia (37), gubernatorele Hertiegovinei, a atacá cetatile Nisichos si Cuzzos; dar' a remasu batutu de catra armat'a venetiana, elu insusi prinsu, si fortiele sale respite.

VEZIRULU SE INTOARCE LA CONSTANTINOPOLE IN TRIUMFU

LIX. Intr'aceea Vezirulu se întórce cu armat'a sa victoriósa la Adrianopole, unde a fostu primitu cu mari aplause nu numai de câtrá Sultanulu insusi, ci si de câtrâ intregu poporul, care ilu salutá cá pe alu seu liberatore. Dar' Sultanulu sufferié de hydropsia (38); si fiindu ca medicii i díceau ca aerulu din Adrianopole i strica si mai multu, asiá plecá vezirulu cu elu la Constantinopole, unde intrá cu mare solemnitate si in tóta pomp'a de triumfu. Trei díle un'a dupa alt'a au tienulu serbatorile si festivitatile. Cu acésta ocasiune ambasadorulu francesu au facutu nu mai puține espense decâtu ceialalti prin ce a datu Turciloru, se intieléga, cáta placere simte regele cristianissimu de caderea crestiniloru. Dupa aceea Vezirulu s'a pusu cu totu adinsulu a formá si organisá o nóua si mai formidabila armata, care promise a o comandá elu ensusi si a continuá cu ea bellulu in Ungari'a.

NUMESCE SERASKIERI IN CONTRA INIMICILORU

LX. Elu numesce apoi Seraskieru contra Poloniloru pe Mustafa pasia, ér' in contra Venetianiloru pe Caplanu Ali Pasia. Acestu din

(37) *Dginu Ali Pasia*. Dginu la Turci este numele unei certe specii de diavoli, despre cari credu ca sunt facuti din o substantia mai dura decâtu Staitan (Satanu), si ca ei sunt de amenduóe genurile, adeva masculinu si femininu si procreaza fii ca ómenii. De aci, prin metafora ei numescu Dginu pe ómenii subtili si ingeniosi: si candu vreau se caracterize pe unu omu, care face usu de talentele sale in prejudetiulu altor'a, atunci despre unulu cá acest'a dícu: *Dginu a killi dur*, are pe draculu in trupu, séu: este unu diavolu.

(38) Bóla de apa. *Ty. Rom.*

urma s'a pusu in castre langa riulu Celidnus, spre a tiené in frêu pe Albanesi, cari erau chiar' in ajunulu de a se revoltá si a trece la inimicu; dupa aceea reocupá Canin'a si Vallona, cari le cucerisera Venetianii in anulul proxime trecut, dar' pe cari acesti-a érași le perasisera.

MOARTEA LUI SOLIMANU SULTANULU

LXI. Intr'aceea indispositiunea Sultanului l-a detienutu de la espeditiunea bellica in Ungari'a. Elu nu voiá bucurosu cá Sultanulu se móra in absentia sa; câci se temea ca-i va urmá pe tronu unulu din fiii lui Mahomedu IV., care ilu va scóte din veziratu séu i va luá comand'a de asupr'a armatei. In urma Solimanu, storsu de o inveterata bóla de apa, móre in Constantinopole la dóue-dieci-sisiese ale lunei Remazanu (39), anulul Hegirei 1102. Elu a vietuitu cincii-dieci-si-duoi de ani, si a domnitu trei ani si nóue luni.

H. 1102
I. C. 1691

CALITATILE LUI SOLIMANU

LXII. Solimanu din copilari'a sa a fostu totu bolnavitosu. Erá grosu in trupu, si micu de statura; avea o fație palida si imflata; ochi mari cá de bou; si o barba négra lungarétia cu o mixtura de peri suri. Pre langa acestea erá greu de minte; si nu erá in stare se faca nimicu de capulu seu, cì numai ce-i inspirau camerarii si Koltuk Vezirlerii (40) sei. Dar' nici unulu dintre sultanii turci nu

(39) Unu-spre-diece Iuniu 1691. *Tr. Rom.*

(40) *Koltuk Vezirleri*. Asiá se numescu capii-officiarii de curte ai sultanului, cari au prospectu ca la proxim'a vacantia voru fi inaintati in postulu de Veziru séu de Pasia; pentru cá numai acesti-a au privilegiulu de a atinge braçiulu Sultanului, séu de a-lu tiené de subsuori, candu séu merge in preambulare séu vrea se incalece calu. Câci koltuk la Turci insémna subsuori. De acésta categoria sunt siese capu-officiari ai curtiei. Mai ántáiu este Silahdar Aga, séu armiferulu, care la' solemnitati publice pórtá sabi'a Sultanului, si la mésa i taia bucatele. Elu are inspectiunea asupr'a a tóta curtea Sultanului, si sta intr'o védia atátu de mare nu numai la curte, cì la intregu imperiulu ottomanu, in cátu chiar' si cele mai inalte persóne nu vorbescu cu elu, decátu cu celu mai mare respectu, si in scrisorile loru i dau titlulu de *Musahib séu consiliariu intimu*, dar' in actele publice nu i se dá acestu titlu nici-odata. Déca Silahdar Aga este omu de spiritu, elu póte se esercite atât'a putere asupr'a Sultanului, in cátu acest'a nu face si nu întreprinde nimicu fara scirea séu consiliulu seu; si in asemenea casuri, atátu Vezirii cátu si ceilalti inalti officari iau scrisorile lui Silahdar (chiar' si candu ar' fi numai in forma de suplice) dreptu de

si-a castigatu asiá renume cá elu pentru sanctitatea si devotiunea sa si pentru strict'a observatiune a legii (41).

ordini ai sultanului, si cu greu potu se-i refuze ceva din ceea ce-i place a le cere. Alu doilea dupa elu este Ciocadar-ulu, séu camerariulu care păstreza mántau'a Sultanului, si-i trage in seraiu papucii. De si acest'a este de rangu mai inferioru decatu Silahdar Aga, elu totusi de multe-ori intrece pe acest'a in putere, si domnesce dupa placere asupr'a Sultanului. Alu treilea mare-officiariu este Rekiabdar Aga; acest'a tiene scar'a candu Sultanulu se urca pe calu. Alu patrulea este marele Diulbendu Aga, care pune Sultanului turbanulu pe capu; acest'a are suptu elu anca alti trei adiuncti. Alu cincilea este Ibrikdar Aga; datori'a acestui-a este a aduce Sultanului apa, candu acesta, dupa usulu mahomedanu, vre se-si spele manile si capulu inainte de rugatiunea Nemasu. Alu sieselea si celu din urma este Berber Bashi séu primu-barbieru alu Sultanului, despre care amu vorbitu ceva mai insusu (*). Afara de acesti capu-officiari de curte, se mai numera intre Koltuk Vezirleri anca si Aga Ienicerioru, fiindu ca acest'a in tóta vinerea candu merge Sultannlu la Giamia, i adjuta a se urcá si a se da josu de pe calu. Asemenea se numera intre Koltuk Vezirleri si Bostangi Bashi, fiindu-ca elu are onórea de a duce pe Sultanulu de subsuori, candu acest'a voiesce se se preamble cu barca sa. Mai departe, aici se numera si Buiuk Emiri Ochor si Kiutciuk Emiri Ochor, séu primulu si secundulu stabulariu, cari au grati'a de adjutá Sultanului a incaleca pe calu, candu acest'a vre se ésa in preambulare. Apoi Kapudgilar Kiahaia, séu comandante Kapudgi Bashiloru, anca este uuulu dintre Koltuk Vezirleri. Candu se dimittu acesti-a din curte, déca cumu-va nu au nefericirea de a fi tramisi in esilu séu a fi puniti cu mórte, Sultanulu trebe se-l numésca Pasia cu trei tuguri si se-i tramitta in provincia, si acest'a este motivulu, pentru care ei prin anticipatiune se numescu Vezirleri. Kisslar Aga anca se bucurá mai de multu de acestu privilegiu; dar' mai in urma i s'a denegatu acésta onóre, fiindu ca se parea lucrú inconvenientu, cá se comande asupr'a barbatiloru unu omu, care nu are aceea ce face pe unu barbatu. Acesti capu-officiari, dupa ce se dimittu din curte, de si in pasialiculu lorú au chiar' asiá de mare putere ca si ori care altulu, si de multe-ori adjungu péné la dignitatea de mare-veziru, ei totusi in generalu se despretiuescu de catre Agavati (adeca de catra acei-a, cari prin alte midilóce, precumu prin bravur'a si virtutile lorú personali au inaintatu in asemenea dignitate), si-i numescu Celebi. Acestu cuventu in limb'a turcésca însémna: pecurariu, pastoriu séu manatoriu de vite. Dar' candu se aplica la acesti curteni, se pare ca însemna, ca acesti omeni lipsiti de ori ce esperientia, atâtú in lucrurile civili, câtú si in cele militari, nu sciú alta de câtú a maná pe soldati ca pe vite inaintea lorú, precumu le demanda si-i diregu si pe ei altii. Si acésta întielegere metaforica atâtú devenitu de comuna, in câtú cuventulu Celebi pare ca si-a perdu tu astadi totu sensulu seu propriu. asiá, in câtú chiat' primulu Veziruesitu numai din curte si adjunsu la acésta inalta dignitate, nu se simte vatematu, nici nu cérca a puni pe cineva care ar' întreba asiá cá se audia elu: este acestu Veziru unu Celebi, séu este elu

(*) A se vedé not'a 14 la Capu II. din Cartea III. *Tr. Rom.*

unu Agavatu ? Căci precumu la acestu poporu este aprópe imposibile de a sterpi o datina vechia , asiá chiar' si celu mai mare omu in Turci'a , suffere cu cea maí mare patientia infruntarile si reprobatiunile concetatianiloru sei. Si este usu de tóte dílele in Constantinopole, ca audí pe poporu din barce , a batjocori si a ride in modulu celu mai opprobriosu pe vezirulu , ba adese-ori chiar' si pe Sultanulu candu esu din Divanu , fara cá cine-va se céra séma si se traga la respundere pe defaimatori.

(41) *Strict'a observatiune a lezei.* Aceste au fostu calitatile, prin care Saleimanu s'a inaltiatu pe tronulu fratelui seu; căci alte merite nu au avutu prin cari se se póta recomandá Turciloru. Elu au adjunsu la acestu inaltu gradu de zelu superstitiosu pentru legea sa , si la acestu renume de santu prin aceea, ca se pusesse cu totul la studiu, care l-a continuatu cu mare diligentia sub tóta durat'a regimului fratelui seu ; si lui Mahomedu i placea fórte multu de acést'a , căci credea ca chiar' acésta ocupatiune i va taiá tóta poft'a de a cugeta la dignitatea de imperatu ; căci unu spiritu datu cu totul sciintieloru , credea Mahomedu , ca nu va cugeta nici-odata la intentiunea de a adjuge pe tronu. Adeverulu este, ca Turcii nu au avutu nici unu Sultanu, cu a carui santitate se se laude intr'atátu cá cu a lui Suliemanu. Ei i atribuiescu si unele fapte miraculóse. Intre altele, éca un'a. Abiá pusu pe tronu, elu immediatu s'a datu josu cá de pe unu locu necuratu, si a cerutu se i se dea Abdest, adeca apa de spalatu. Merse la o cisterna preparata anume pentru a lua apă , dar' chiar' atunci nu erá apa intr'ensa (căci prin réu'a aplicare de la inceputu a a-ducteloru in Constatinopole, de si tóte palatele din cetate sunt provediute cu apa, ce curge din munti, totusi in Seraiu, séu pentru ca locul è prè susu, séu pentru ca architectii nu s'au priceputu, nu este dusa ap'a nici péné in diu'a de asta-di). Silahdar intielegédu ce vrea Sultanulu, ordiná cá se vina apa immediatu, dar' tot-odata díse lui Suleimanu , ca nu este apa in cisterna. Sultanulu inse nu a luat in séma cuvintele lui Silahdar, si esclama : Bismillah ! In numele Dumnedieului prè-induratu ! Si indata a esitu apa din marmora uscata ; si dupá ce a facutu Abdest, adeca s'a spalatu pe mani si pe capu, a ordinatu apei se dispara si ea a intratu érași in marmora. Dar' in tóte alte lucruri Suleimanu erá atátu de ignorantu si stupidu in cátu nu cunóscea nici lucrurile cele mai de tóte dílele ale vietiei. Odata intre alte bucate i-au adusu pe mésa o speție de pesce rotundu, care la Turci se numesce Psisi, si elu l-a mancatu crediendu-lu pragitura. In alta dí vediendu ca nu i-au adusu la mésa pesce de acel'a , au intrebatu : cumu de asta-di nu i-au facutu pragitur'a care o a avutu eri ? Acésta intrebare o a repetítu in tóte dílele, péné in urma bucatarii din intemplantu au adusu pe mésa aceeași mancare de pesce. Suleimanu a crediutu si acumu ca è pragitura , si bucatarii au vediutu cumu potu se satisfac poft'a domnului loru lipsitu de esperientia.

ISTORI'A

DOMNIEI LUI ACHMEDU II FIIULU LUI IBRAHIMU

ALU DOUE-DIECI-SI-UNULEA IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU III. DIN CARTEA IV.

CÉRTA INTRE POPORU PENTRU ALLEGAREA DE SULTANU

I. De sì mórteã lui Solimanu se asceptã si se doriã de multu, totusi trecerea lui din viétia au adusu pe curtea ottomana in mari si nóue miscari secrete. Nobilii si mai totu poporulu , voiau a pune pe tronu pe unulu din fiii lui Mahomedu , alu destituitulu Sultanu , adeca séu pe Mustafa séu pe Achmedu ; áltii mai puçini , voiau pe insusi Mahomedu , pe care ilu destituisera mai inainte. Allegerea a ori cari-a dintre acestea persóne , erá periculósa pentru Veziru. Cãci déca se restituie Mahomedu pe tronu , atunci viéti'a Vezirului este amerintiata , fiindu-ca elu nu se potea escusa ca nu ar' fi luat mare parte cu aceia cari au tiesutu revolutiunea , prin care Mahomedu a fostu destituitu. Ér' déca se alege unulu ori carele din fiii lui Mahomedu , atunci se poté teme ca acesti tineri principi , avendu o crescere liberale in palátu , contra usulu practicatu la ceialti Shehzadei , si fiindu degiã instruiti in administratiunea regimului , ei ilu voru destitui din veziratu , si voru comanda cu putere absoluta asupr'a armatei.

ACHMEDU FIULU LUI IBRAHIMU SI FRATELE LUI SOLIMANU SE ALEGE SULTANU

II. Pentru a esclude pe tóte aceste pesóne de la tronu, Vezirulu se resolvi a inaltia la dignitatea de Sultanu pe Achmedu, fratele celu mai tineru alu lui Solimanu, in calitati nu mai superioru decâtu acest'a. Aceea ce i-a si reusitu; cáci prin védi'a ce avea inaintea poporului pentru fericitele rezultate hellice cáte a reportatu in anulu trecutú, i-a succesu, de Achmedu indata a dóu'a dt dupa mórtea fratelui seu Solimanu a fostu proclamatu in unanimitate imperatu alu imperiului ottomanu.

NOULU SULTANU MERGE LA ADRIANOPOLE

III. Dar' pentru cá malcontentii se nu-si ia dreptu motivu stupiditatea Sultanului pentru a escita o nóua rebeliune, Vezirulu indata la inceputulu lunei Sievval s'a dusu dimpreuna cu Sultanulu la Adrianopole, instituindu Caimacamu in Constantinopole pe Aimidge Ogli Husein Pasia (1), pe care apoi mai in urma l-a inaintatu

(1) *Aimidge Ogli Husein Pasia*. Acestu barbatu este fórte renumitu atátu la Turci cátu si la crestini pentru pacea de la Carlovitú, care s'a incheiatu pe timpulu seu. Kioprili Ahmedu Pasia i-a datu numele de Aimidge Ogli, fiindu-ca tatalu acestui-a i-a fostu unchiu (*). Kioprili a inceputu mai antáiu a-lu redica la posturi, si apoi a functionatu in multe officiri, precumu Caimacamu de Constantinopole, apoi Capudan Pasia séu Mare-admiralu, dupa aceea gubernatore de Belgradu si in urma Mare-Veziru. La dignitatea de Mare-Veziru au adjunsu, dupa ce acestu postu a ramasu vacantu priu mórtea lui Elmas Mehmedu Pasia, pe care in bataia de la Zenta l-au uccisu rebeltii dimpreuna cu pe toti ceialalti officiri ai armatei turcesci (**). Elu a fostu unu omu dreptu si onestu, dar de o inteligentia nu pré acuta. Elu nu erá nici atátu de stupidu, nici atátu de obstinatu, in cátu se nu asculte consiliurile si opiniunile altor-a. mai alesu ale lui Rami Reis Effendi si ale lui Alexandru Maurocordatu; si acést'a a fostu ratiunea, ca limitat'a lui intieptiune n'au adusu niciunu detrimentu considerabile statului. Elu sub totu timpulu veziratului seu mai inainte de tóte a cugetatu se puna capetu, intr'unu modu séu altulu, unui bellu atátu de lungu si nefericitu, sub care gema imperiulu ottomanu; si apoi a observá cu tóta religiositatea pacea, ce elu incheiase. cá asiá atátu elu insusi, cátu si provinciele de sub scepstrulu turcescu, se castige timpu de a se mai reculege. Dar' chiar' aceste cugetari ale sale au fostu caus'a de a cadiutu in disgratia, precumu amu arretatu pe largu in textulu istoriei; si pentru aceea nu este necessitate a o mai re-

(*) Aimidge insémna unchiu; Aimidge Ogli, veru primariu. *Tr. Rom.*

(**) A se vedé §. 54 și 55 la capu IV din cartea IV. *Tr. Rom.*

lă dignitatea de Capudanu Pasia, si in loculu lui a pusu pe Arabadgi Ali Pasia (2). In Adrianopole si-a pusu tóta diligentia pentru a face preparatiuni bellice; lucru in care mai inainte a fostu impedeatu priu indispositiunea Sultanului.

ADMIRABIL'A DESTERITATE A VEZIRULUI IN MODULU DE A FORMA O ARMATA

IV. Dar' modulu si midi-lócele de cari s'au folositu Vezirii de mai nainte pentru a immultí armat'a, Kioprili spre raru esemplu la Turci, a fostu necessitatu a le intrebuintia pentru impucinarea numerului armatei. Că-ci, Musulmanii incuragiati prin fericitul succesu alu espeditiunei contra Belgradului, veniau in massa din tóte partile si de buna-voia a se inrola sub stindardulu lui Mahomedu,

peti aci. (Elu era unu iubitoriu atatu de mare de vinarsu, in catu nu putea traí fara elu. Cumu s'a dedatu la acest'a, nu-mi este cunoscutu. Acestu vinarsu era unu extractu de vinu, si ilu prepara unu crestinu din Aleppo, pe care-lu tinea la casa in calitate de medicu: era atatu de tare, in catu o singura picatura ar' fi arsu gutulu altui-a afara de alu lui. Pentru ca sa aiba mai multu timpu liberu de a poté bé, elu a facutu pe Sultanulu se créda ca suffere de picióre, si trebe in tóta sér'a se ia medicina. Pentru acestu motivu a obtienutu licenti'a de a nu se presentá la curte dupa órele nóue din dí (*), fia ori ce affaceri importante ar fi; cu modulu acest'a, elu poteá se-si petréca si péné la mediulu noptei, déca-i placé. Dupa ce a fostu destituitu din veziratu, l-a cuprinsu róderea consciintei sale musulmane, si s'a decisu a imbraca saculu penitentiei, ce la Turci se numesce Teube, si a se abtiené cu totulu de la acésta beutura alcoolica. Dar' câte-va díle in urma, dupe ce incepú acésta continentia, a simtitu o durere fórté acuta in plumuni, si corpulu seu imflamatu ca si cându ar' fi atacatu de hydrogia sau de tympania. Medicii i pròmitieau ca érasí se va insanetosia pe deplinu, déca se va întórce la usulu de a bé vinarsu ca mai nainte. Dar' elu mai bucurosu a voitu se móra, decátu dupa penitenti'a ce a imbracatu, se se mai întórca érasí la modulu vietiei sale de mai inainte. Asia retragúndu-se in vill'a sa nu departe de Ciorlu, murí la trei-dieci de díle dupa destituirea ia din veziratu, si a fostu immormentatu intr'o Turbea la Constantinopole, ce lasase anca in viéti'a sa a o face anume pentru a fi immormentatu acolo.

(2) *Arabadgi Ali Pasia*. Acest'a, dupa mórtea lui Kioprili Mustafa Pasia, a fostu onoratu cu dignitatea de Mare-Veziru; dar' puçine lucruri memorabili a facutu atatu inainte catu si dupa ce a fostu inaltiatu la acésta dignitate, si in câte-va luni a fostu si destituitu din postulu seu. Turcii i-au datu supranumele de Arabadgi, séu pentru ca tatalu seu a fostu unu carausiu ori transportatoru de negotiuri, pe cari in Constantinopole i numescu Arabadgi, séu pentru ca prin stupiditatea si nepriceperea sa mai multu semená cu unu arabadgiu, carausiu, decátu la unu primu-ministru

(*) Adeca: dupa trei óre dupa amédia-di. *Tr. Rom.*

in câtu nici-odata înainte de aceea armata mai numeroasa in castrele turcesci nu s'a vediutu. Observandu acést'a Kioprili, ordinã Pasiloru a nu aduce in castre mai multi soldati decâtu câti le este impusu fia-cãrui-a; câci — dîcea elu — musulmanii au de a se lupta acumu in contra Ghiauriloru, si spre acestu scopu ei nu au necesitate de armata numeroasa; si de alta parte, avendu a percurge o cale lunga prin tier'a inimicului pênê a adjunge la Bud'a, este fôrte de temutu, ca o armata prè numeroasa ar' poté cadé in inconvenientulu de a sufferi de lipsã in provisiuni.

**SOLDATII SE OFFERU INSH LA SERVITIU BELLICU, VEZIRULU CADE IN
INVIDIA LA CURTE**

V. Dar' soldatii nu voiau a sci nimicu de acestu ordinu alu Vezirului, si veniau in numeru din ce in ce mai mare a se inrolã, declarandu in publicu, ca loru nu le trebe panea Sultanului, nici nu vreau a se inrola in speranti'a soldului, ci o facu acést'a din zelulu cê-lu au de se bate pentru legea mahomedana; ei sunt indestulati cu saculu loru, si se voru tiené fôrte fericiti, dèca sub auspiciile unui generalu musulmanu voru ajunge se fia séu Gazi (3) séu incoronati cu Shehadet (4). Si fiindu-ca cu modulu acest'a renumele Vezirului crescea si mãi tare, nu potea se lipsésca cá invidi'a, acésta meretrice perpetua a meritelor, se nu-si arunce in contra lui sagetile veninóse din curte, residenti'a ei favorita. Kislâr Agasi si ceialalti officiaru de curte nu poteau sufferi decâtu cu mare mãnia, ca favorulu si védi'a ce se dedasera a o avé numai ei la Sultanulu si la poporu, acumu deodata a trecutu de la ei la Kioprili Oglu, si i despretiuesce cã pe nisce persóne cu totul nulle si neinsemnate. Deci se conspirãra cu totii a resturnã pe Vezirulu, si abusandu de stupiditatea domnului loru, i implura capulu cu feliu de feliu de suspitiuni in contra lui Kioprili.

(3) *Gazi*. Turcii traiescu in imaginatiunea, ca la fia-care musulmanu, care a ramasu ucisu de inimicu in batalia, i se iërta tóte peccatele ce au avutu. Dar' despre acést'a amu vorbitu mai in susu. (*)

(4) Mórtea de martiru. *Tr. Rom.*

(*) Nota 46 la capu IV. din cartea III. *Tr. Rom.*

FALS'A ACCUSATIUNE LA SULTANULU CONTRA VEZIRULU

VI. In spezialu Kislar Agasi, care pretindea a fi celu mai fidele servitoriu alu Sultanului, denunciã acestui-a, cá Vezirulu are de cugetu a-lu destui, si ca a trasu degiã in partea sa pe Ieniceri intr'a-tãtu, in cãtu acesti-a i-au sî promisu, ca indata ce va plecã din Adrianopole, ei voru proclama de Sultanu pe Mustafa, fiulu lui Muhamedu. Secretariulu meu⁽⁵⁾ dîse Kislar Agasi — care sta in intima amicitia cu unii din officiarii Ieniceriloru, mi-a descoperitu acestea, si io mi-am tienutu de detorintia a le aretã Sultanului meu, fiinduca periculu, de si anca secretu, dar' elu pare fôrte aprõpe si fôrte mare. Sultanulu a crediutu acestoru vorbe, si l-a intrebãtu ca : ce este dar' de facutu? Denunti atorele se folosi de ocaziune, si dîse : « Déca Maiestatea võstra voiti a ve sustiené pe tronu, si a stinge « sorgintea seditiunei, nu aveti alta de a face decãtu a tramitte pe « Baltagilar Kiahaiasi⁽⁶⁾ la Vezirulu, si a demandã acestui-a se se « presente inaintea Maiestatiei Võstre, dicẽdu ca aveti se-lu intre-

(5) *Secretariulu meu*. Acesta era Sari Iazidgi (*), secretariu la Kislar Aga, numitu Karaculuk Aga (**); unu barbatu fôrte ingeniosu, care avea tóta increderea domnului seu, si era inamicu de mórte alu lui Kioprili; si de si officiuu seu nu era de inalta autoritate, totusi elu se bucurã de cele mai distincte onoruri din partea a toti mai-mariloru in imperiulu ottomanu; si acést'a numai pentru vèdi'a lui Kislar Agasi la curte, prin care elu putea face fôrte multu. Officiulu lui era : a purtã comptabilitatea despre veniturile a tôte Geamiele construite de Sultani; a plati soldulu la Baltagi, si la femeiele din Seraliu si la toti ceialalti servitori cari stau sub ordinile lui Kislar Agasi; si a presenta prin Kislar Aga Sultanului o lista scrisa de man'a sa despre tôte aceste persõne. Din tôte aceste affaceri, elu pôte se-si facu unu venitu atãtu de mare, ca si Effendi Ieniceriloru. Cãndu se presenta inaintea Sultanului seu inaintea Vezirului, trebe se aiba totdeuna unu calimariu acatiatu de bracinariu, si fara acesta nu pôte se appara inaintea loru. Assemenea calimariu trebe se pörte, cu sine si Effendi Ieniceriloru.

(6) *Baltadgilar Kiahaiasi*. Acest'a este Capu-commandante alu regimentului Baltadgiloru. In celelalte è supusu lui Kislar Agasi, si in absentia lui Kapudgilar Kiahaiasi, elu duce ordinulu la Vezirulu, candu acest'a e chiamatu si are a se presenta la curte. Dar' candu si elu absentéza in alte affaceri, atunci Chasaki Aga, seu al doilea comandante alu Baltadgiloru, ori Rusbekci, seu alu treilea comandante alu acestui regimentu chiama pe Vezirulu la curte.

(*) Insémna : secretariu-galbenu. *Tr. Rom.*

(**) Insémna : intendante alu cutéieloru, *Tr. Rom.*

« bati ce-va. Si apoi, candu va fi in palatiulu vostru, poteti se faceți cu elu ce ve place. »

UNU MUTU INFORMEZA DESPRE ACESTA PE VEZIRULU

VII. Pre candu Kislar Agasi spunea acestea cu multa simulatiune Sultanului, Dilsis Muhamedu Aga, unu mutu (7), tienea cortin'a la usia, si vedea din miscarea buzeloru si din gesticularile maniloru lor, ca ei s'au intielesu a destitui pe Vezirulu; ese numai de catu din camer'a Sultanului, merge dreptu la Vezirulu si prin semne ilu informeza esactu despre totu lucrulu. Anca nu terminase mutulu bine istori'a s'a, si Baltagilar Kiahiasi vine in cea mai mare graba la Vezirulu si-i arata ca Sultanulu ilu poftesce ca se se presente numai decatu la palatu.

VEZIRULU IN LOCUL DE A MERGE LA SULTANULU. ADUNA PE OFFICIARII IENICERILORU SI LE TIENE UNU DISCURSU.

VIII. Vezirulu vediu bine ca informatiunea mutului era esacta, si dede ordinu numai decatu a tiene gat'a unu calu pentru elu, er' lui Baltagilar Kiahiasi i duse, se mergea inainte, ca indata i va urma si elu. Dupa-ce s'a departatu acesta, Vezirulu a tramisu in secretu

(7) *Unu mut.* In Palatulu Sultanului se tienu o multime de muti si surdi, a caroru singura sarcina este a tiene cortin'a inchisa la usi'a cabinetului, candu Sultanulu vorbesce in secretu cu Vezirulu, cu Kislar Aga, seu cu altu officieru inaltu, pentru a nu lasa se intre nime. Eu vedu, ca cei mai multi Europeni, cari dau o descriere despre curtea otomana, afirma ca acesti surdo-muti au fostu intrebuintati de multe-ori pentru a lua victi'a acelor-a, pe cari Sultanulu voia se si-i curatie din cale. Dar' eu nu-mi potu imagina, ce pote se fia ratiunea acestei retaciri. Caci nu s'a mai auditu nici-odata in Constantinople, ca mutii, piticii si buffonii, cari au aceeasi chiamare in palatu de a face jocuri si risuri, se fia fostu vre-odata intrebuintati la missiuni seu lucrari seriose. Adeverulu este, ca aceste persoane, carora natura le-a denegatu facultatea de a audi si de a vorbi, totu aceeasi natura pentru a suplini acestu defectu le-a dotatu cu o pricepere atatu de viia, in catu din miscarile buzeloru si din gesturile celoru ce vorbescu, sciu si cunosc ceea ce acesti-a dicu. Afara de acest'a, ei au invetiatu o specie de limba prin semne; si fiindu-ca acesta limba convine forte multu cu taciturnitatea mai multu decatu pythagorica la curtea Sultanului, asia nu este nici unu curtenu care se nu o pricepa. Sultanulu insusi anca trebe se o cunosca; caci elu nici-odata nu pote se useze de alta limba, candu vre se ordine ceva mutiloru sei, seu candu are voia se vorbeasca cu ei din distractiune.

dupa Aga Ieniceriloru si dupa vre-o câti-va alti Odgiacu Agalari despre cari scia ca-i suntu amici, si se adressă catra ei, precumu urméza : « Nu ve mirareti, fratii mei, ca amu tramisu dupa voi la o
« óra atátu de inusitata si intr'o graba atatu de mare. Importantia
« lucrului erá acésta grabire, cá-ci nu numai eu si voi, cì intregu
« imperiulu este in periclu. Voi insi-ve, fratii mei, sciti câta sudóre
« si labóre amu pusu nu numai pentru conservarea, dar' si pentru
« restabilirea imperiului ottomanu, si câta credintia amu aretatu in
« tóta purtarea mea catra Sultanu si imperiu. Nu mie inse, cì altor'a
« se cuvine se aduca aci laude. Voi sciti, si sunteti martori vii, in ce
« periclu eramu cu totii atunci, candu eu, contra voiei mele, amu
« priimitu sarcin'a demare-Veziru. Provinciile nóstre europene, cari
« dóue sute de ani nu vediura picioru de inamicu, erau cucerite de
« Germani ; si Ghiaurii îngônfati de succesele loru in a dóu'a espe-
« ditiune, erau resoluti a atacá nu numai Adrianopolea, cì chiar' si
« Constantinopolea. Passurile muntelui Emu, antemurii acestor
« cetati, erau in man'a loru péné la Dragomanu Kioi; Sofi'a, capi-
« tal'a Bulgariei, erá prefacuta in cenusia ; si tóte partile nóstre péné
« la Tatár-Basargicu erau espuse raptului si devastatiunei Germani-
« loru numai prin neglenti'a predecessoriloru mei. Dar' in intrulu
« muriloru nostri, noi amu sufferitu anca si mai mari calamitati.
« Thesaurulu publicu erá plinu cu charthii, dar' nu cu bani; seditii
« nostri prin estorsionile Defterdariloru, redusu la estrema pauper-
« tate ; poporulu plinu de tremuru si de frica de inamicu ; magazi-
« nele si armamentariile tóte góle ; cu unu cuventu, totu era in cea
« mai mare confusiune si ametire. Dar', sub a mea conducere, si cu
« adjutoriulu a-totu-potintelui Dumnedieu, trupele osmanice intr'o
« singura espeditiune au alungatu preste Dunare pe acei superbi
« Germani, cari au fostu atátu de imprudenti de a refusá conditiunile
« de pace, offerita anca si cu mai mare imprudentia de catra prede-
« cessorii mei ; armele ottomané au recuperatu Belgradulu, Niss'a,
« Semendri'a, Vidinulu si alte mai multe cetati si sate, sanctificate
« prin rugatiunile Mahomedaniloru, si tóte au fostu readuse in splen-
« dórea loru de mai inainte ; Ardélulu insusi a fostu redatu princi-
« pelui seu pusu de noi ; Heusler, generalu de valóre renumita, a

« fostu batutu cu tótã armat'a sa, si, pentru cá victori'ã se fia si mai
 « completa, a cadiutu elu insusi prinsu in manile nóstre. Cu unu
 « cuventu, noi intr'atãtu amu slabitu pe inamicu, in câtu ne potemu
 « promitte, fára se ne incelamu, ca inca in acestu anu vomu cuceri
 « Bud'a, capital'a Ungariei. Cã-ci Dumnedieu, autorulu a tóte victo-
 « riele, care nu adjutase armeloru predecessoriloru nostri, si-a in-
 « torsu acumu faci'a catra noi, si este in adjutoriulu nostru, pre-
 « cumu ne-amu potutu convinge din modulu miraculosu, cumu ne-au
 « adjutatu in anulu proxime trecutu. Asta-di avemu o armata ñu-
 « merósa, care nu numai ca è gat'a a esecutã cu promptitudine or-
 « dinile nóstre, dar', ceea ce è mai multu, è plina de insufletire si
 « de sperantia de a invinge si de a cuceri. Inimiculu esternu nu este
 « in stare a se oppune acestei armate. Dar' suntu intre murii nostri
 « inimici de casa, cari condusi séu de sabi'a invidiei, atãtu de co-
 « muna ómeniloru de curte, séu sedusi de spiritulu necuratu de à
 « impedecã totu progressulu victorieiloru ottomane: ei nu cugeta la
 « alta, de câtu a ne tradã pe noi si tóta puterea imperiului ottomanu
 « in manile inimicului. Cu acestu scopu, ei se adopera inainte de
 « tóte a face cá noi se fimu departati de la armata; si au mintitu
 « Sultanulu, ca Vezirulu si Ienicerii au facutu complotu pentrn a-lu
 « destituì. Sultanulu, unu principe de sufletu fórtè bunu, dar' ne-
 « pãtitu in administratiunea imperiului, si care la ori-ce i se propune'
 « nu scie se respunda alta decãtu Chosh! Chosh (8), s'a lasatu a fi
 « sedusu de intrigile loru, in câtu este resolutu nu numai a me des-
 « tituì pe mine de Veziratu, dar' a ve puni pe voi toti in modulu
 « celu mai severu. Acestea amu voitu a vi le descoperi aci, si a ve
 « eshortã, cá in midi-loculu acestui periclu amerintiatoriu, se luati
 « mesurile cuviintióse pentru binele Statului. Acest'a a fostu scopulu
 « pentru care v'ãmu conchiamatu asta-di in consiliu. In câtu pentru
 « mine, io nu sunt atãtu de vanu, in câtu se credu ca afara de mine al-
 « tulu nu este capabile de a adjuta imperiului ottomanu in crisele
 « séle; nu regretu nici macar diminuirea onórei mele, fiindu-ça io sunt
 « totdeauna gat'a a'mi espune si insasi viéti'a mea pentru binele pu-
 « blicu alu statului. Dar eu prevedu, ca dupe redicarea mea din postu;

(8) Bine, bine! *Tr. Rom.*

«imi va urmă unulu din acesti arroganti curteni ai nostri, si sunt
 «fôrte ingrigiatu, ca acela va aduce in cea mai mare confusiune tre-
 «bile imperiului ottomanu, va strică succesele fericite de pênê a-
 «cumu, si ne va aruncá intr'o stare deplorabile, precumu n'a
 «mai fostu nici-odatã. Aduceți-ve aminte,ca dupe destituirea seú mór-
 «tea mea (care eu o dorescu, pentru cá se nu vedu cu ochii mei rui-
 «n'a proxîma a statului), aducetî-ve aminte dfeu, ca vóe va trebui se
 «luati asupra-va grigeã statului, cáci Sultanulu este incapabile la
 «acésta; si se aperiati statulu in contra a tóto perturbatiunile. Io nu
 «vreu nici câtusi de puçinu a me oppune ordiniloru Sultanului, si
 «m'am determinatu a-i remitte, déca si voi consimtitu, chiaru mane
 «sigilulu imperiului, si a-i cere permissiunea se me ducu la Mecca.
 «Dumnedieu se ve conduca prin spiritulu seu pe calea cea drépta,
 «si se ve protéga cu drépt'a sa a-tot-potinte in luptele vóstre
 contra Ghiauriloru.»

**OFFICIARIU IENICERILORU PROMITTU PRIN JURAMENTU A REMANÉ FIDELI
 VEZIRULU**

IX. Ag'a Ieniceriloru si toti ceialalti officari se turburara fôrte la
 celea ce audira din gur'a Vezirului; si plini de resimtiementu, nu-
 miau pe Sultanulu stupidu, imprudentu, imbecille, si strigau ca se
 lasa a se purtã de curtenii sei, precum pórtã ventulu frundiele. Si
 mai multu, ei díceau, cá déca Sultanulu ar' persiste in intentiunea
 sa, atunci mai gat'a sunt a'lu destituí pre elu decãtu pe Kioprili Oglu,
 pe acestu aperiatoriu al legei, sustienetoriu alu imperiului ottomanu
 si invincibilu generalu alu loru. Dupa aceea promisserã Vezirului a-
 si pune si viéti'a pentru elu, si a nu sufferi cá cine-va se-i attinga
 nici macar un firu de peru de pe capu; se legara apoi intre sine
 prin juramentu, ca pênê va trai elu, nu voru sufferi nici-de-cumu
 unu altu generalu asupr'a loru, si ca comandele lui le voru implinì
 cu cea mai mare promptitudine.

VEZIRULU SE ESCUSA CA NU SE PÓTE PRESENTA LA CURTE

X. Vezirulu, care nu chiamase pe officari la sine cu altu scopu,
 decãtu cá se védiã cu ce simtieminte se pórtã cátrã elu, si vedendu
 acuma ca póte comptã pe fidelitatea loru, a tramissu anca in acea

dî prin unu Telchisiu (9) respunsu la curte, de urmatoriulu coprinsu ca: « Avea intentiunea, indata dupa primirea ordinului Maiestatiei sale, a se p̄sentá la palatu; dar' chiar' candu a vrutu se incalece, i s'a denuntiatu ca soldatii pentru unele injurii ce le-au întimpinatu de la curtēni, sunt in momentu de a escita o rebelliune. Acestu periclu i s'a parutu de atât'a importantia, in câtu a crediutu ca nu va gresi contra obedientiei sale, déca va amena împlinirea ordinului Maiestatiei sale, pentru a impedicá mai ântâiu acea seditiune. Spre acestu scopu a chiamatu la sine pe officiarii armatei, si despre ce midi-lóce sunt de a se lua pentru a suffocá rebelliunea, isi va luá libertate de a reportá Maiestatei sale cu diu'a de mane.»

INANICHII SEI REMANU PEDEPSITI

XI. In diu'a urmatória transmite unu altu Telchisiu Sultanului, in care-i aréta: « Ca pre langa tóte adoperatiunile sale nu ia potutu succede a stinge flacar'a latentá intre soldati; ca i-a gasitu pe acesti-a atátu de inflexibili si pretentiosi, in câtu refusa de a se întórcela dorintiele loru, pênē candu nu voru sci, ca Kislar Aga este departatu

(9) *Telchisu*. Acestu cuventu insémna propriamente unu reportu séu naratiune. La curtea ottomana se da numele de Telchisiu aceluor littere, ce transmite Vezirulu catra Sultanulu despre affacerile publice de statu. Sultanulu nu le refusa, decátu in casuri fórtē rari; si candu se intempla ca elu se nu implinésca cererea Vezirului coprinsa in Telchisiu, totdeauna se crede ca onórea si dignitatea Vezirului este in mare periclu. Telchisiulu trebe se fla scrisu de man'a propria a lui Reis Etfendi séu Mare-cancelariu; apoi invelitu in pánza fórtē fina, numita Tulbend, se léga cu unu firu fórtē finu de metasa, si se prevede cu sigillulu Sultanului, pe care vezirulu ilu pórtá pururea la sine cá semnu alu inaltei sale dignitati. Dupa ce s'a legatu si sigilatu in modulu acest'a, Telchisiulu se da in man'a lui Telchisci. Acest'a è unu officiaru de fórtē mare védia la curtea ottomana, cam ca Ῥεφερενδάριος de pre langa imperatii greci de odinióra. Telchisci primindu scrisórea, nu-i este permisu a o pune in sinu séu altu unde-va, afara de casulu candu aru plouá, ci trebe se o pórtē totu in mana, si se o duca câtu se póte mai curéndu la palatu. Ajunsu aici, o da lui Kislar Aga, care o p̄sentá apoi Sultanului. Telchisci ascépta in anticamera, pênē candu se face Chatisierifulu séu respunsulu Sultanului la scrisórea Vezirului, si ilu aduce acelasu Kislar Aga; apoi ilu duce Vezirului in modulu cum au adusu Telchisiulu. Se intempla înse de multe-ori, ca Sultanulu transmite Vezirului Chatisierifulu prin Baltadgilar Kiahaisi, séu Chasaki Aga, séu Rusbekci, despre cari amu vorbitu aci mai in susu (*).

(*) La not'a 6. *Tr. Rom.*

de la curte, si pêné cându secretariulu acestui-a nu va fi datu justitiei; pentru aceea rîga pré-umilitu pe Maiestatea sa, cà acum, candu armat'a sta preparata pentru espeditiune, si candu este cea mai mare sperantia de bunu succesu, se se indure a nu impedita progressulu victoriei prin o immatura in dulgentia catra curtenii sei, si a nu se espune pe sine insusi la celu mai mare periclu.» Candu a cetitu Sultanulu acêsta scrisore, Kislar Agasi, vediendu-ca planulu seu este tradatu Vezirului, a rugatu pe Sultanulu, ca de si elu (Kislar) i este unu fidelu servitoriu, totusi se binevoiesca a-lu sacrifica pentru binele imperiului. Sultanulu i refusà cererea, atâtu erà de prevenitu in favórea acestui servitoriu mincinosu. Dar' Vezirulu tramise unu al treilea Telchisiu, in care-i arêta funestele urmari, dêca nu va implini cererea soldatiloru. Sultanulu infricatu, a tramisu pe Kislar Agasi in esiliu la Egiptu; ér' secretariulu acestui-a a fostu adusu inaintea Vezirului, care immediatu a lasatu se-lu spëndiure in vestimentulu seu ordinariu si cu calimariulu seu de argintu la cingetória.

VEZIRULU PLÉCA IN CAMPANIA

XII. Asia Vezirulu a remasu confirmatu in postulu seu. Elu anca, pentru a taiá celorlalti officiaru ori ce ocaziune de a mai faurí assemeni attentate contra lui, indata a trei'a dí a plecatu din Adrianopole cu tótã armat'a, si s'a pusu in castre aprópe de cetate, facendu tóte preparativele necesarie pentru a incepe campani'a.

DELEGATULU REGELUI ANGLIEI LA VEZIRULU CU INTERMEDIATIUNI DE PACE

XIII. Pre cându era aci, vine unu delegatu alu regelui Wilhemu III. din Angli'a la elu, si-i offere intermediatiunea domnului seu pentru inchierea unui tractatu de pace. Vezirulu l'a primitu cu cea mai mare onóre, si i-a declarat, ca si elu doreste a tractá despre pace sub conditiuni onorabile; in realitate inse Vezirulu nu avea alta intentiune, decâtu a amági pe Germani, si intr'aceea a seapropiá de Bud'a si a cucerì acêsta cetate capitala a Ungariei.

VEZIRULU TIENE CONSILIU GENERALU, SI CONCLUDE A TRECE SAV'A SI A MERGE CONTRA INIMICULUI

XIV. Candu in acêsta intentiune a adjunsu cu armat'a sa la Bel-

gradu, i vine scirea, ca armat'a imperiale sub comand'a principelui Ludovicu de Baden a esitu degiá in campania si a inaintatu pênê la Petrovaradinu. Dupa acêsta scire a convocatu numai decâtu la consiliu pe officiarii sei, si le-a cerutu opiniunea tuturoru in ceea ce este de facutu ; si cu consensulu loru a concludu a merge in contra Germaniloru, si a-i atacá ori unde ar' da de ei ; ér' in casu candu acesti-a n'ar' poté tiené lupt'a séu ar' refusá de a o primì, atunci se-i persecuteze pênê la Bud'a. Dupa ce s'a luat acestu concludu, a datu immediatu ordinu soldatiloru a se radica din castre, si trecêndu Sav'a a inaintatu pênê aprópe de Petrovaradinu. Generalulu armatei imperiali indata ce audise ca Vezirulu se apropia, s'a campatu cu armat'a sa aprópe de Islancamenu la tiermurea Dunarei, fortificandu-se aci din tóte partile.

**VINE LA ISLAKAMENU IN FACIA INIMICULUI, SI TAIÁ O TRUPA DIN
ARMAT'A GERMANA**

XV. Puçinu dupa aceea vine Vezirulu si se pune cu trupele sale in partea drépta de la castrele germane, pentru a le taiá calea de retragere. Chiar' in acelasiu timpu s'a întemplatu, ca cinci-mii de imperialisti, pe care principele de Badenú i ceruse intru ajutoriulu seu, veniau in cea mai mare graba câtrá castrele lui ; dar' vezirulu le-a taiatu calea, i-a luat in midi-locu, si cu numerósele sale trupe i-a batutu intr'unu modu, in câtu de si se aperara cu multa bravura, totusi din acei cinci-mii de ómeni nici-unulu macar' n'a potutu scapa ; ei au fostu parte ucisi parte prinși de inimicu chiar' in faci'a si sub ochii armatei imperiali.

SE INCINGE O LUPTA SANGEROASA INTRE TURCI SI IMPERIALISTI

XVI. Acêsta pèrdere a fostu pentru restulu armatei germane unu funestu presagiu despre imminentele loru periclu, si i-a taiatu totu curagiulu de mai inainte de a ataca pe inimicu. Generalulu insusi si-a observatu pré tardiu erórea, ca s'a lasatu a fi strimtoratu intr'unu spatiu atáta de îngustu, unde nu potea nici a se estinde cu trupele sale, nici a se aperá de tunurile inimicului. Si fiindu ca nu erá nici-unu miði-locu de a scapá din acêsta situațiune periculósa : se resolvì a-si face cale pindre inimicu cu sabi'a in mana. Dar' pre-

candu se ocupá elu cu acestu cugetu , Turcii incuragiatu prin victori'a loru din urma, au nevalitu mai multu cu furia decâtu cu barbatia moderata asupr'a Germaniloru , si nu altminterea , decâtu cá si candu ar' fi voitu cá dintr'o singura lovitura se nimicésca tóta armat'a germana. Şiese óre a remasu lupt'a dubia , baténdu-se ambe partile cu curagiu egal, dar' cu puteri inegali.

SUCCESULU LUPTEI REMANE LUNGU TIMPU INCERTU

XVII. Dupa ce succesulu luptei lungu timpu a remasu incertu , Germanii din desperatiune prindu curagiu, si trecu preste liniile turcesci. Turcii rusinati de a vedé ca li se rapescu victori'a din mana, dau asupr'a Germaniloru si-i arunca éراسi între siantiturile lor, petrundu prin aceste pêné in castrele germane, si se luptau din ambe partile acumu cá invingétori acumu cá invinsi.

VEZIRULU CADE MORTU SI GERMANII INVINGU

XVIII. In urma, precandu pareu ca victori'a inclina in partea Turciloru, Vezirulu pentru cá cu presenti'a s'a se aduca in confusiune pe acei-a cari anca totu mai cule diau a-i resiste, vine cu trupele sale de reserva si ataca arip'a drépta a Germaniloru, pentru ca vedea ca de aici se face cea mai mare resistentia. Dar' candu lupt'a erá mai infocata, unu glontiu de pusca ilu lovesce prin templele ochiloru , cade mortu de pe calu, si prin mórtea sa, da victori'a degiá a Turciloru in man'a Germaniloru. Cáci domesticii sei venindu in confusiune prin mórtea neasteptata a domnului lor si vediendu-se latitu pe pamentu , au chiámatu pe companionii lor si pre alti officari de prin pregiuru, cá se-i redice corpulu; sub acestu timpu Tubulchan'a⁽¹⁰⁾ incétase de a mai suná; ceea ce a causatu mare confusiune între trupele turcesci, de si aveau degiá victori'a in mana. Calarimea

(10) *Tulbuchana*. Music'a militaria , despre care amu vorbitu intr'altu locu (*). Acésta musica , trebe ca în cursulu bataliei se fia totdeauna aprópe de Vezirulu si se jóce necurmatu , pentru a inspira si sustiené curagiulu in soldatii combaţenti. Candu se intempla de incéta a suna, Ienicerii o considera dreptu semnu de perderea luptei, si cu greu i mai potí apoi retiné de la fuga.

(*) La not'a 8 din Capu II, Cartea I *Tr. Rom.*

cuprinsa de o terróre panica, ea cea d'ântâiu a luat fug'a si a lasatu pedestrima singura; apoi puçinu dupa aceea i-a urmatu si Ienicerii.

GERMANII LASA PE TURCI SE FUGA SI LE OCCUPA CASTRELE

XIX. Germanii, cari nu se luptau in sperantia de a invinge, ci numai pentru a nu muri neresbunati, vediendu fug'a neasceptata a inamiciloru, au inaintatu numai incetu in urm'a loru, pentru a lasa timpu si ocaziune Ieniceriloru de a se retrage, si pentru a nu-i forti'a, cá atacandu-i se încépa lupt'a din nou, care, storsi fiindu din tóte puterile (11), nu o ar' fi potutu sustiené. Ceealalta infanteria a Turciloru, candu a vediutu ca Ienicerii fugu, a lasatu armele loru, castrele si totu, si a prinsu si ea dupa ei fug'a in ruptulu capului. Germanii vediendu-se pe ne-asceptate domni asupr'a castreloru turcesci, nici n'au mai cercatu alta, ci au lasatu trupele loru se se restaureze câteva dile. In batai'a acést'a au cadiutu dóue-dieci-si-optumii de Turci, ér dintre Germani cam trei mii, necomputandu aci cele cinci regimente interceptate de Turci inainte de batalia.

CUVINTELE IMPERATULUI LEOPOLDU

XX. Cu tóte aceste, imperatulu Leopoldu, candu i s'a annunciatu acésta victoria, a disu ca nu'si dorese multe victorii cu pretiulu acest'a; câci perderea à optu regimente germane abiá se póte repará in trei ani, pre cându golulu de optu dieci mii ómeni, Turcii ilu potu suplini in optu-dieci de dile.

PRINCIPELE DE BADENU OCCUPA LIPP'A SI IMPRESSOARA VARADINULU

XXI. Dupa acésta victoria principele de Badenú a reocupatu Lip'a

(11) *Storsí din tóte puterue.* Immediatu dupa acésta batalia amu vediutu eu insumi unu Ieniceriu in Constantinopole, care in fuga si-a perduto de pe capu turbanulu ce erá juru-imprejuru çusutu cu metasa de damascu, si pe care ilu aflase unu soldatu germanu. Ieniceriulu voiá se ilu ia indereptu; atunci soldatulu germanu ilu dede de buna voiá, si-i dişe in limb'a turcésca aceste cuvinte: «Éca scumpulu meu, aci-ti «este turbanulu; tu esci soldatu, si eu anca sunt soldatu; prin urmare suntemu «frati». Ieniceriulu atátu de multu placá acésta gentiletia a Germanului, incatu luandu turbanulu cu o mana, cu cealalta i presentá arm'a sa, si-i dişe: «intre frati nu mai este trebuintia de acestea».

care o cuprinsesera Turcii in anulu trecut, si a impressora Varadinulu. Er Turcii de cealalta parte dupe fug'a loru din urma s'au readunatu la Belgradu si au numitu Seraskier pe Halil Pasia.

POLONII VREAU A FACE O ESPEDITIUNE IN BASSARABIA. DAR NU LESUCCEDE

XXII. Pre candu se petreceau acestea la riulu Sav'a, Polonii anca se miscá, si in ultim'a luna a anului trecu Dnistrulu cu cugëtü de a intreprende o espeditiune in Bassarabi'a. Dar' lips'a de provisiunile necesarie era atâtü de simtita, in câtu îndata la audiulu despre apropiarea Seraskierului Buiuci Mustafa Pasia, s'au retrasu, si fara a fi facutu ceva lucru de insemnatate, s'au intorsu acasa precumu au venitu.

PRIN TRADAREA UNUI OFFICIARU SPANIOLU, TURCII OCCUPA GARBUS'A

XXIII. Intre Venetiani si Turci curgea bellulu pe acestu timpu mâi multu cu artificiu decâtü cu arme. Asiá Turcii occupa Garbus'a, unu castelu in Candi'a, aprópe impenetrabilu, prin tradarëa unui officiaru spaniolu (12), care erá in garnisona. Turcii se incercara a

(12) *Officiariu spaniolu.* Cu numele Aloisiu. Elu dicea ca gubernatorele de Ragus'a ia desonoratu pe fêmei'a lui, si fiindu-ca nu avea altu midi-locu de a-si resbuna pentru acésta rusine, elu si stegariulu seu Ioseph concepura planulu perniciosu de a dejuca cetatea pe man'a Turciloru; ceea ce puçinu dupa aceea le-a si succesu. Turcii in recompensa i-au datu libertate de a se negutiatori in Constantinopole cu orice va voi fara taxa; afara de acést'a i-au assecuratu atâtü lui câtü si stegariului seu unu salariu quotidianu; ér' celoru dóue-dieci-si-cinci de soldati, cari au luatü parte la tradarea cetatiei, le-au promisü câte duoi lei pe tóta diu'a. La inceputu Turcii si-au tienutu cuventulu, si le-au datu nu numai remuneratiunile promise, dar' i-au onoratu anca si cu alte privilegiuri si distinctiuni; póte cu intentiunea de a atrage si pe alte garnisóne a le imita esemplu. Dar' vediendu ca unghiti'a coruptiunei nu vre se prinda, le-au redusü salariiele mai ántáiu la diece coróne, apoi la dóue, și in urma le-au subtrasu cu totulu, asiá in câtu au fostu neçesitati a deschide o popina pentru a-si castiga subsistenti'a de tóte dilele. Aloisiu s'a offeritu de mai multe-ori la curtea ottomana, ca décá i se va dá la dispoziitiune unu vasu de resbellu, elu va nimici tóta flot'a venetiana prin unu focu artificiale, ce este inventiunea sa propria. Dar' invitatu la Constantinopole se faca o proba cu artea sa, elu a rafusatu a descoperi inainte de timpu secretulu inventiunei sale si aretá numai unele vase de feru si alte instrumente, cu cari afirmá ca póte se arunce foculu la o anumita distantia. Dar' Turcii n'au fostu satisfacuti cu acést'a, si temendu-se nu cumu-va se fia o tradare la midi-locu, n'au vrutu se-i créda, si nici nu i-au concrediütü comand'a asupr'a vre-unui vasu de resbellu. In urma la anulu inainte de in-

face asemenea la Suda si Spinalonga , dar Venetianii deveniti mai prudenti prin pierderea lor din urma, au pazit aceste fortaretie eu mai multa grige si au punit cu mórte pe conspiratori.

ALI PASA SUCEDE IN POSTULU DE MARE VEZIRU

XXIV. Intr'aceea Sultanulu Achmedu audiendu de mórtea lui Kio-prii Mustafa Pasia , a inaintatu la postulu de mare Veziru pe Arabagi Alia Pasia, caimacamulu Constantinoplei, omu in desteritate inferioru multora, dar' in reutate superioru tuturor.

SE VORBESCE ÉRASI DE PACE DAR' AMBASSADORULU FRANCIEI I PUNE PEDICI

XXV. Indata ce s'a numitu Ali Pasia de mare veziru, elu a resuscitatu vorb'a despre pace in Constantinople si ascultà cu multa inclinatiune pe delegatii puteriloru straine, mai alesu pe Paget⁽¹³⁾ delegatulu anglésu si pe Colliere⁽¹⁴⁾ delegatulu ollandésu, care au fostu

cheierea pazei de la Carlovitiu , ambassadorulu francesu l-a chiamatu la Adrianopole, unde Sultanulu isi tienea atunci curtea, si l-a invitat se faca acolo o proba cu foculu seu artificiale, dar vezirulu Aimidge Ogli Hussein. l-a allungatu cá pe unu omu nebunu , si elu anca s'a intorsu fara succesu la Constantinople. In urma , unu Evreu din Ortakioi l-a accusatu la Vezirulu, ca pe tóta diu'a se commitu mai multe assassinate in cas'a lui. Convinsu despre acésta Vizirulu , l-a deportatu in Trebisond'a , unde apoi a si muritu. Ioseph stegariulu seu a caditu dupa ai ceea in bóla , fórte grea in catu toti medicii ilu lasasera ; caci corpulu lui erá plinu de nisce ulcere urite, cari i causau dureri terribili. Pe candu zacea in asta stare deplorabile. veni la elu abbatele monástirei Mauromola , si-i promise ca prin ajutoriulu facátoriei de minuni Maria Vergina ellu se va insanetosiá éراس, déca va renuciá la schism'a papista si va trece la credinti'a bisericei orthodoxe. Bolnavulu, in speranti'a reinsanetosiarei, a acceptatu acésta propunere a monachului ; lasá a se transporta cu patulu seu in claustrulu Mauromola ; aici s'au cetitu diu'a nóptea rugatiuni asupr'a lui, si in dóue-dieci-si-patru de óre, se insanetosiá cumu se cade. Dreptu aceea , elu abjurá in publicu , in biserica cea mare din Constantinople, erorii papismului, si se facu membru bisericei dreptu-credintióse orientali.

(13) *Paget*. Acest'a deriva dintr'o familia nobile din Angli'a si a fostu ambassade alu acestui regatu pre langa curtea ottomana. Elu a lasatu dupa sine unu nume fórte bunu intre Turci, nu numai pentru ca era fórte invetiatu, si bine cunoscutoriu de limb'a gréca si turcésca, si versatu si in alte sciintie , ci pentru ca era unu barbatu de rara prudentia, si se pricepea de minune la artea si modulu, cumu de la Turci poti se obtieni aceea ce vrei.

(14) *Colliere*. Acest'a erá nascutu in Smirn'a, unde tatalu seu a fostu consulu, aici a invetiatu de tineru nu numai functiunile unui ambassade, dar' s'a perfectionatu pe deplinu in limbele grecésca si turcésca , pentru acést'a Turcii ilu tieneau de

tramisi anume spre acestu scopu la pört'a ottomana. Dar' speranti'a loru de pace o a disturbatu delegatulu francesu prin apucăturile sale artificiose ; adică elu prin presente de aurü si argintu a convinsu pe marele Veziru si pe ceilalti mai-mari, ca mai folositoriu este bellulu pentru binele Osmaniloru decâtu pacea. Aceste apucaturi ale delegatului francesu au crescutu si mai multu in valóre prin o scrisóre a lui Mavrocordatu câtrâ Vezirulu, in care i anuntia acestui-a, ca Germani'a atâtu e de störsa și it̃ omeni si in bani , in câtu imperatulu Leopoldu după tota probabilitatea nu va poté supportá greutatile bellului mai multu de unu anu séu multu duoi.

ALI PASIA SE DESTITUE DIN POSTU PENTRU AVARITIA SI CRUDELITATILE SALE .

XXVI. Töte aceste consideratiuni atât'a influintia au avutu asupr'a Vezirului, in câtu elu renunciandu la tötã speranti'a de pace, isi puse tötë adoperatiunile sale pentru a continuá bellulu ; luandu totodata mesurile atâtu pentru a redica bani si a implé thesaurulu publicu, câtu si pentru a delatura din cale pe toti aceia, cari i se pareau superiori in calitati, si pentru aceea suspecti lui. Asiá a lasatu cá sub diverse pretestë se fia ucise de man'a carneficelui cele mai eminente persóne, confiscandu apoi tötë averile loru. Si nu se indetuli cu atâtu, cì lasá pe toti acei ieniceri si soldati, cari se disdinsera prin bravur'a loru in bätalia, a-i prinde nóptea si a-i arunca in mare; cá se nu mai remânã nici unu omu in viatã, care se fia mai demnu pentru postulu de Veziratu decâtu elu insusi. Pentru aceste crudelitati s'au redicatü mai multe plangerila curte, si acei ce din intemplantare séu din nesciinti'a Vezirului mai remasesera in viétia, au aretatu Sultanului, cá déca Ali Pasia va continuá modulu persecutiunei ce au apucatu, imperiulu ottomanu va remané fara aparatori.

celu mai invetiatu si mai politu intre toti ambassadorii. Si fiindu ca elu aveau datin'a de a tractá cu mare liberalitate in cas'a sa pe ómenii de curte, cari iubiau preste mesura vinulu, asiá nu erá secretu la curtea Vezirului, care elu se nú-lu fi sciutu cu modulu acest'a. Dupa ce a arsu Staurodromulu, unde locuia mai întãinu, a cumperatu palatulu renumitulü Veziru , Ainedgi Suleiman Pasia, situatu la marea marmora in satulu Kurukiesme. Dar' Ciorluli Ali Pasia i-a interdisu de a locui acolo , alegandu ca nu se cuvine ca unu ghiauru se locuiesca in palatulu unui musulmanu si anca mare-veziru, si cá unu locu sanctificatu prin atäte Nemase si rugatiuni, se se spurce prin vinu si carne de porc.

Atunci Achmedu în urma, după siese luni de dile, l-a destituit din oficiu și luându-i toate averile ce pe nedreptu și-le castigase, a numit în locul lui Veziru pe Serposci Ali Pasia (15), guvernatoarele Damascului.

**INTENTIUNILE NOULUI VEZIRU DE A INCHIEIA PACE SE NIMICESCU PRIN DELEGATII
INTORSI DE LA VIEN'A**

XXVII. Noul Veziru luase deja măsurile pentru a negocia despre pace cu puterile creștine, când delegații turci, cari de patru ani erau trimisi la Vienn'a, se întorsera acasă. Acesta precum se afirma, au fost corupți de către delegatul regelui creștinismului, și nimicira toate intențiile de pace ale Vezirului, îndemnându pe Turci a continua bellulu contra imperațului Leopoldu. Ei adevădă dăceau, ca Germani'a este în starea cea mai miserabilă, storsă de toate puterile, și doresce pacea; imperațulu e necesitațu a-si trimite cea mai mare parte a armatei sale în contra Franciei. și nu e în stare a face noue recrutari, nu numai pentru ca nu are bani, nervulu principal alu bellului, dar' și pentru ca are datori preste una-suta de milliōne. Afara de acestu desastru Dumnedieu a trimisu o scumpete și fōmete în Ungari'a și Germani'a atât de mare, în câtu principalile cetati ale Ungariei, precumu Bud'a și Essecu', și altele mai mici suffere lips'a de omeni și de provisiuni. Ori câtu de false erau aceste assertiuni, ele totusi erau foarte bine gustate la curtea ottoman'a.

NOUE PREPARATIUNI BELICE

XXVIII. Asia Vezirulu dă la o parte toate cugetarile de pace, și-si pune toate adoperatiunile pentru a continua bellulu din nou. Complețza regimentele Ieniciloru, alu caroru numeru se diminuise foarte tare prin sabi'a Germaniloru și prin crudelitatea lui Arabadgi Ali Pasia; și da ordinu sub grea pedepsa tuturor Pasiloru a stăgat'a cu trupele loru de a plecá în totu momentulu.

(15) *Serposci Ali Pasia*. Tarpus ori Serpus è o specie de bonetta ce pōrta pe capu femeile turcesci. Se pare ca acestu veziru în tinereti'a sa a esercitațu meseri'a de a face bonette, și pentru aceea i-a ramas acēsta nomenclatura.

INTR'ACEEA HEUSLER OCCUPA VARADINULU

XXIX. Dar' soldatii, descuragiati prin perderile din urma, se prezentau numai cu greu sub arme. Vezirulu vediendu acést'a, a transmisu inainte pe Seraskierulu cu truppele ce le avea indemana, la frontariile Ungariei, cu ordinu de a nu intrá in lupta cu Germanii, ci a pazi numai marginile imperiului contra invasiuniloru inimice, si a dá ajutoriu cetatiloru din Ungari'a cari sunt anca in manile turciloru, candu aceste ar' fi atacate de Germani. Seraskierulu intr'adeveru ca a impedeatu trecerea Germaniloru preste Sav'a si apropiarea loru de Belgradu, fiindu ca acesti-a simtindu-se pré slabi, nu avea gustulu de a intrá in lupta cu Turcii; dar' nu a potutu impedeá pe Heusler, care in urma isi recastigase libertatea, de a ocupá Varadinulu, care blocatu acumu anca din anulu trecut, a trebuitu din lips'a de provisiuni se capituleze in dóue-dieci-si-una al lunei Remazanu, anulu Hegirei 1103.

H. 1103

I. C. 1692

25 Maiu

TURCII IMPRESOARA SOROC'A IN MOLDAVI'A DAR FARA SUCCESU

XXX. Totu pe acelasiu timp, Daltabanu Mustafa Pasia, Seraskierulu de Babadaga, in unire cu Arap Pasia, gubernatorele de Trebisond'a, intrá in Moldavi'a, si trecandu Dunarea catra finitulu lunei Silcade isi luá calea dreptu spre Orheiu. Si dupa ce a datu truppele principelui Moldaviei si cam vre-o dóue-dieci mii de Tatarsi sub comand'a lui Skehbas Ghirai Sultanu, a trasu dreptu la Soroc'a. Dar pe cale aprópe de Orheiu, o urbe in Moldavi'a, fu atacatu de o disenteria, care-lu tienu la patu mai multe díle; prin acést'a a datu timpu Poloniloru a fortificá cetatea, care erá se fia impresorata, si a-si intari garnisón'a de acolo. Inimiculu adeca, acumu mai puçinu negligente decâtu in trecut, s'a folositu de ocaziune si a intaritu Soroc'a cu siantiuri si alte nuóe fortificatiuni, si i-a transmisu intr'ajutoriu patru-sute de Cosaci. Seraskierulu vedea bine ca prin acésta intardiare impresorarea cetatiei are se fia mai dificile; elu totusi, pentru cá se nu se întórca dintr'o coletoria atâtu de lunga fara a fi facutu ceva, indata ce s'a insanetosiatu, si-a continuatu propusulu si in a patr'a di apparú cu armat'a sa inaintea cetatiei. Garnisón'a la inceputu se infricá audíndu de apropiarea Seraskierului; dar' dupa aceea vediendu ca inimiculu nu are decâtu numai siepte

tunuri mici si două mortarie, cu cari nu pôte strică murii cetătiei, si-a reluat curagiulu, si nu numai ca se aperi cu vigóre din cetate, dar' facea adese-ori eruptiuni, atacá mai alesu nóptea lineele Turciloru, omorîndu unu mare numeru din ei. Seraskierulu vedindu ca nu pôte face nici-unu progresu, se încercá a subminá murii, dar' nici acést'a nu i-a succésu, fiindu ca fundamentulu loru erá numai stanca. In fine apropiandu-se iérn'a si perdiendu vre-o treimii de ómeni, s'a vedutu necesitatu, dupa trei-dieci de dile, a redica obsidiunea si a se întórce cátra casa.

CHANULU TATARILORU SE ÎNCERCA A ATTRAGE PE REGELE POLONIEI DE LA CONFEDERATII SEI DAR' NU-I SUCCEDE

XXXI. Dupa terminarea infructuósa a acestei espeditiuni, Chanulu Crimeei tatarice, Kior Sefa Ghirai (16), la indemnul Seraskierului, a tramisu pe unulu din officiarii sei, cu numele Dervisiu Sieban Aga, la regele Poloniei, cá se-i propuna a incheiá pace cu pórtá ottomana, promitiendu-i, ca déca va abstá de la aliati'a sa cu imperatul Germaniei, i se va restitui cetatea Caminieti dimpreuna cu tóta Podoli'a si Ucrani'a. Dar' Polonii imbetati de nóua sperantia prin reulu succésu alu Turciloru in contra cetătiei Soróc'a, si crediendu ca voru poté supune tóta Moldavi'a, nu au luat in considerare propunerile Chanului, si au tramisu pe delegatul acestui-a indereptu precumu a venitu.

VENETIANII IMPRESSOARA CANE'A IN CANDI'A DAR' FARA SUCCESU

XXXII. Totu in acestu anu Venetianii, dupa ce au suppusu tóta More'a, se determinara a-si întórce armele in contra Candiei, si transportandu-si aici in acésta insula tóta armat'a, au impresoratu cu mare vigóre cetatea Cane'a. Dar' Turcii, carii au fostu bine informati de intentiunea Venetianiloru prin ómenii unei nave franceze, au pusu o garnisóna atátu de considerabile in cetate, in cátu Venetianii, cari au creditu ca o potu ocupá prin surprindere, nu

(16) *Kior Sefa Ghirai*. Acest'a a fostu uniculu, care din famili'a lui Cioban Ghirai (despre care amu vorbitu in Partea I, Cartea III, Capu I, Nota 44), a adjunsu la dignitatea de Chanu alu Tatariloru; dar' nu a domnit decátu numai unu anu. Dupa destituirea lui, imperiulu tatarescu érasu a venitu inman'a Ghirailoru legitimi, cari ilu tienu pênê in diu'a de asta-di.

numai ca au fostu respinsi cu mare perdere, dar' anca dupa unu ob-sediu de cinci-dieci de zile, au fostu necesitati a se retrage si a re-cunósce pe Turci de af' loro invingétori; ceea ce se atribuie favorei regelui cristianissimu.

VICISSITUDINILE INTRE TURCI SI VENETIANI PE USCATU

XXXIII. Cu asemenea succesu Solimanu Pasia, guvernatoarele de Arnauti'a, a atacatu si batutu pe Muntenegrini, cari erau in mo-mentulu de a se resculá, si cucerindu Zuffa si Panduriti'a, i readuse éراسi la suppunere catra pórt'a ottomana. Seraskierulu de Morë'a. inimatu prin acestu succesu, a facutu mai multe incursiuni asupr'a Venetianiloru; dar' vrendu a ocupa cetatea Lepanto, a fostu respinsu cu mare perdere. In Dalmati'a, Pasi'a din Hertiogovin'a voiá prin generalulu Alibegu a recuceri Gracovi'a; dar' in vanu; câci Turcii ocupati cu obsediulu, au fostu atacati de Venetiani, cari i-au ba-tutu si pusu la fuga, prindiendu chiar' si pe generalulu loro.

SE NASCU DUOI FII GEMENI SULTANULUI

XXXIX. Chiar' candu s'a terminatu acésta espeditiune, s'au nas-cutu Sultanului in Constantinopole duoi fii gemeni, Selimu si Ibra-himu. Si fiindu ca acést'a nu s'a intemplatu anca pênê acuma nici unui Sultanu, Turcii tieneau acestu evenimentu dreptu presagiu de unu fericitu succesu pentru imperiu in bellulu viitoriu, si au or-dinatu a se celebra Donanma (17), optu zile, diu'a si nóptea, si alte petreceri si jocuri usitate in asemeni occasiuii.

II. 1104
I. C. 1693

(17) *Donanma*. Asia numescu Turcii festivitatile loro ca le serbéza séu pentru o victoria câstigata asupr'a inamicului, séu pentru ca au cuceritu unu locu fortificatu. Candu se ordina serbarea festivitatoru de natur'a acést'a, atunci mercantii sunt o-bligati a-si tiené dughenele diu'a si nóptea deschise si încarcate cu cele mai pretioase negociuri. La aceste ocasiuni nu este interdisu nici-unu jocu séu petrecere; si mai multu, poporulu are permissiunea de a poté bé vinu in publicu, si acei-a cari ilu beau, si cari in altu timpu ar' remané puniti de Aga Ieniceriloru, cu ocasiunea a-cestoru serbatori n'au de a purta frica ca voru fi puniti, séu dupa aceea trasi la dare de séma. Sub timpulu acestoru festivitati patrol'a ambla in continuu prin cetate, dar' nu pentru alla decátu numai pentru a preveni ca se nu se intemple vre-o cërta, rescóla, omoru séu furtu; ér' in cele ce se tiene de petrecerile séu placerile popo-rului, patrol'a nu are de a se mesteca intru nimicu.

VEZIRULU ALI PASIA DESTITUITU

XXXV. In midi-loculu acestoru petreceri ale poporului Târpostci Ali Pasia se încercă a innoî negociatiunele de pace, intrerupte pênê acumu. Dar' Mufti l'a infruntatu pentru acêst'a si Sultañulu a declarat ca Vezirulu lucra fara scirea si ordiñulu seu; asia Vezirulu a fostu destituitu din postulu seu, ca unu proditoriu alu religiunei si alu imperiului ottomanu.

NOULU VEZIRU MUSTAFA PASIA SUFFOCA REBELLIUNEA CE ERA SE ERUMPA

XXXVI. In loculu lui Ali Pasia a fostu numitu mare-Veziru Bu-uciu Mustafa Pasia, care se adoperă a pune capetu la rapacitatea primatiloru remasi nepedepsiti din neglignenti'a Veziriloru de mai inainte; dar' chiar' prin acêst'a a facutu de multi din acesti criminali au conspiratu in contra lui, si altii au inceputu a murmura in publicu. Dupe ce in sa Agasi Ieniciloru, amicu intimu alu Vezirului, a spartu adunarile seditiosiloru si a punitu pe autori parte cu mórte parte cu esiliu, pacea de mai inainte in cetate érase s'a restauratu, și Vezirulu se puse apoi cu totu adinsulu a face preparatiunile necesarie pentru cămpani'a viitória.

ADMIRABILA PURTARE A LUI MISRI EFFENDI

XXXVII. Intr'acéea, pre candu Vezirulu se ocupă cu aceste preparative bellice si se puse degiă in castre afara de cetate, Sieiculu de Prus'a Misri Effendi (18) isi redică stindardulu seu in Prus'a si-si a-

(18) *Misri Effendi*. Unu barbatu, care pentru sanctitatea sa era in renume fórte mare la Turci; de si multi eran cari credeau, ca elu a fostu unu mare favoritoriu alu religiunei creștine. Acésta presuppositiune o confirma mai multe divine poeme, ce a publicatu elu, si a ordinaru a se canta in Giamie. Unele din aceste, care dupa parereea multora se referu la misteriuu incarnatiunei, le-amu tradusu cuventu de cu ventu din limb'a turcésca, si credu ca merita a le reproduce aci.

« Io sunt acela, care cunosc secretele intieleptiunei omenesci :

« Io mesuru thesaurii dreptatiei; si io sunt vióti'a lumii.

« In mine sunt inchise tóte lucrurile ascunse, si misteriuu alu tuturoru lucruriloru ascunse :

« Misteriuu mi s'a datu mie, si io-lu posedu bogatu in mine,

« Io amu vediutu frumseti'a divina mai luminósa de cátu toti ceialalti :

« Pentru aceea candu vedu acésta vedere, io me esaltu de bucuria.

« Totu ce este in ceriu si pe pamentu, totu este suppusu mie.

« In mine ca in oglinda se reflecta tóte lucrurile visibili si invisibili.

« Io amu datu fiinti'a mea propria si unica pentru tóte creaturile :

« Io sunt pururea la Isus, si pururea impreuna cu elu.

dună preste trei mii de musulmanică voluntari sub numele de Der-visi, cari incrediuti în adjutoriulu seu divin, nu cereau nici soldu

- « Io sunt acelu Misri (*), care din trupulu meu în Misrus (Egiptu) rege a fostu.
 « Oraclulu meu è profundu, si în interpretatiunea sa secreta contine unu misteriu ternu ».

Asemenea pare a fi allusiunea ce face în epigramm'a următoria:

- « În numele divin, cunoscinti'a mea este infinita.
 « La tóta resuflarea mea, eu lucru pentru şciintiele divine. (**)
 « Pe ceriulu inimii mele, stelele nu au numeru (***) :
 « În fia-care zodiacu (†) eu numeru sóre si luna câte un'a mie.
 « În comparatiune cu aceste, cunoscinti'a ceriului empyrealu si a altoru orbite este de despretuitu.
 « Cáci eu amu si pe pamentu flintie durabile.
 « Mie-mi è rusine a fi magistrulu alfabetului lumiloru :
 « Dar' io sciú pretiui acestu alfabetu, care è prè pucinu stimatu în lume.
 « Cáci în elu se unesce legatur'a între Misri si Iesu-Christu
 « Pentru aceea vointi'a mea nu are nimicu, si nici nu-i lipsesce ceva ». (††)

Marturisirile evidente ce se cuprind în aceste versuri, ar' fi suficiente pentru a ne forma o buna idă despre intimele simtieminte, de cari Misri Effendi era însufletitu pentru Iesu-Christu. Totusi credu ca merita se mentionezu si aceea ce despre acestu Misri Effendi amu auditu din gur'a de memoria fericitului Callinicu, patriarclu de Constantinopole. Pre candu acestu prelatu erá metropolitu în Prusa, Misri Effendi care era pe acelu timpu Mollah în cetate, a facutu cunoscintia intima cu elu si mergea de multe-ori la casa' lui. Odata, venind la metropolitulu, a vediatu o carte grecésca pe mēsa; si-lu întrebá, ce carte è aceea? Metropolitulu i respunse ca este Evangeliulu. Atunci Misri i dişe: « O! prè-santite Metropolite! ceea ce ti-a datu Dumnediu prin grati'a sa, tiene-o pōné vei trai; cáci evangeliulu si Christu, sunt cuventulu lui Dumnedieu ». Pentru aceste simtieminte ale lui Misri de si Turcii ilu credeau ca în inim'a sa è crestinu; dar' reputatiunea sa la ei totusi a ramasu intacta. Chiar' candu versurile sale ce amu recitatu mai în susu, au fostu aretate lui Mufti, pentru a decide déca acele sunt conforme credintiei orthodoxe, séu contrarie doctriinei Coranului, Mufti hesitá de a se pronuntia, si a datu unu respunsu equivocu prin urmátoria Fetva séu sententia: « Nu è datu altora a cunósce sensulu acestoru versuri, decátu singuru lui Dumnedieu si lui Misri ». Acésta sententia, de si vine de la unu infidelu, eu o credu de adverata, si tienu ca è preste mesura greu de a dá o interpretatiune perfecta despre sciinti'a profunda a acestui omu. Într'aceea, versurile lui Misri Effendi, dupa acésta declaratiune a luⁱ

(*) Acestu cuventu însémna atātu Cairo, capital'a Egiptului, cātu si însasi tóta tíer'a Egiptului, si de aci si-a luat actorulu supranumele de Misri. *Tr. Angl.*

(**) Adeca: eu sunt cu totul ocupatu cu şciintiele divine. *Tr. Angl.*

(***) Adeca: ele nu se potu numera. *Tr. Angl.*

(†) Adeca: în fie-care *semmu* alu Zodiacului; cáci cuventulu turcescu Buri însémna si un'a si alt'a. *Tr. Angl.*

(††) Adeca: nu dorescu nimica, si totusi nimica nu-mi lipsesce din ce asiú poté dori. *Tr. Angl.*

nici alte provisiuni de viétia, ci voiau a-í urma ori unde i va duce. Cu ácesti-a trecù elu marea la Rhodostu si de aici merse pe uscatu pênê la Adriànopole. Dupa ce au adjunsu in cetate, a trasu cu urma-sii sei dreptu la templulu lui Selimu. Aici aflà poporulu adunatu, fiindu ca e-ra chiar' amédia-di candu ácest'a isi facea rugatiunile de Nemazu. Elu anca se pune si mai antaiu isi face rugatiunea sa cu cea mai mare aparentia de pietate si de zelu, apoi tiene la poporu o cuventare cam de urmatoriulu cuprinsu. « Amu intielesu ca s'a for-
« matu din nuçu o armata in contra Germaniloru. M'am cugetatu
« multu, ca ðupa preceptele Coranului ce ásiu poté face eu in impre-
« jurarile de façe pêntru binele si interesulu musulmaniloru ; si
« am u cautatu in singuratatea mea, ca ce póte fi caus'a atátoru per-
« deri mari ce a sufferitu pênê acumu armat'a ottomana de la christi-
« ani. In midi-loculu acestorù meditatiuni , insusi Dumnedieu din
« ceriu mi-a revelatu, ca nu valórea Germaniloru, nici pecatele intre-
« gului poporu sunt caus'a acestoru multe si mari desastre, ci caus'a
« este purtarea perversa a siepte-spre-diece mai-mari si gubernatori
« ai imperiului, cari influentiati de spiritulu , credinti'á si datinele
« Ghiauriloru, n'au sciutu ca nu armata numerosá se cere in contra
« infideliloru , ci credintia in Dumnedieu , puritate in inima si in
« fapte si dreptate cátrâ supusi. Vreti se sciti si se cunósceti pe a-
« cei-a, caroru este de a se'imputá ruin'a imperiului nostru ? Ei bine,
« próvedinti'a divina mi-a descoperitu numele aceloru ghiauri , cari

Mufti , au fostu dilatate in publicu si toti Turcii le-au primitu cá adevratu ortho-
doxe. Cu tóte aceste lectur'a loru nu è permissa fara o certa precautiune , si in frun-
ta copieloru ce se vedu in publicu sta urmatoria luare-a-minte :

« Auctorulu acestoru versuri si maxime è Misri Effendi de fericita memoria. Sunt
« in ele unele sententie si espressiuni , cari nu convinu cu legea musulmana , si cari
« vatema urechile ortodoxe , dar' acést'a este de a se atribui numai entusiasmului
« auctorului. Prin acestu escesu alu entusiasmului seu , elu a sedusu pe unii musul-
« mani de la adevrat'a credintia. Sublim'a Pórta candu i-au venitu aceste la cuno-
« scintia a ordonatu lui Mufti a aduna cánturile si poemele lui intr'unu volumu si
« a le esamina pe tóte. Mufti ðupa ce le-a cefitu , le-au aruncatu in focu . si a pró-
« nuntiatu urmatóri'a Fetva séu sententia : Care vorbesce si crede cá Misri Effendi,
« acela in focu se ardia ; numai Misri Effendi , nu ; cáci asupr'a acelor'a cari sunt
« domniti de entusiasmu, Fetva nu se póte pronuntia » .

Se crede ca ácesta injuria a fostu caus'a , pêntru care Misri Effendi vrendu a-si
resbuná , a facutu turburarile despre care am vorbitu in cursulu istoriei.

« in aroganți'a lor nu se rusineza a ambiá printre voi in turbanu
 « si imbracamentu musulmanu. Acesti'a sunt : Vezirulu , Aga le-
 « niceriloru , Caimacamulu (19) , Defterdiariulu (20) Reis Effendi , si
 « cei-alalti mari deregatori de statu, pe cari vi-i potu numi aci pe
 « toti cu numele. Pêne cându toti acesti-a nu voru fi puniti cu mórte,
 « pêne atunci nu potemu avé nici o sperantia ca vomu invinge pe
 « Ghiauri ; ba ne potemu astéptá la calamitati si mai mari si la ru-
 « in'a totale a imperiului. Pentru aceea din porunc'a lui Dumnedieu
 « amu adunatu o ceta de soldati musulmani , cari la numeru sunt
 « puçini si arme anca nu au, dar' cari sunt insufletiti de puterea divi-
 « na, si sunt tari prin legea Coranului, curati de pecate, puri si nepe-
 « tati. Cu acesti-ã crèdu a potea nu numairesiste contra innumerabilei
 « oste a infideliloru, dar' a o si respinge cu totul de la marginile im-
 « periului nostru. » Scirea s'a latitu in tóte partile, in câtu nu nu-
 mai poporulu , si altminterea curiosu de noutati, dar' chiar' si din
 ienicerii , Spahii si alti officari militari alergau in mare numeru la
 Giamia. Si fiindu ca Giami'a de si era fórte spatiósa , nu potea cu-
 prinde pe atata lume de ascultatori, asia s'au implutu si tóte salele
 esteriori. Oratorele candu a vedíufu atât'a multime, a venitu intr'a-
 tât'a focu si spiritu, in câtu patru ore întregi a continuatu discursulu
 seu. Vezirulu caruia s'a denuntiatu totu lucrulu temendu-se de o re-
 beliune, spre a o preveni din tîmpu, a tramisu de Caimacamulu la
 Sieicul Misri Effendi si l-a rugatu se vina pêne la densulu, cãci are
 se-i comunice ce-va. Dupa ce Caimacamulu pre langa cele mai res-
 pectuóse complimente si-a implinitu misiunea, Misri Effendi i-a datu
 urmatoriulu respunsu. « Eu sunt servulu lui Dumnedieu , care m'a

(19) *Caimacamulu*. Adeca Osmanu Pasia, unu grecu de origiae, nascutu in Cre-
 t'a. Cu ocasiunea obsidiunei de la Candi'a a cadiutu captivu in mánile lui Kioprili
 Achmedu Pasia, si la indemnulu acestui-a a imbraciosiatu religiunea mahomedana :
 asiá apoi a adjunsu gradu de gradu pêne la dignitatea de mare-veziru. Era unu omu
 fórte astutu, si se sciá bine accomoda dupa impregiurari.

(20, *Defterdariulu*. Acestu officiu l-amu descrisu intr'altu locu (*). Pe acestu tîmpu
 officiulu de defterdariu ilu purtá Kirli (**). Ismail Effendi, pe care Turcii ilu glo-
 rificá pêne in di de asta-di pentru desteritatea si esperienti'a sa cea mare in afface-
 rile publice.

(*) A se vedé nota 7 la Capu III. din Cartea III. *Tr. Rom.*

(**) Uritulu, sordidulu, nespalatulu. *Tr. Rom.*

« tramisu la servii sei , pentru a le spune ceea ce elu insusi mi-a « descoperitu din ceriu. Eu nu cunosc ce Ghiauru pôte fi Vezirulu « seu , si nu vedu ratiunea pentru ce se'mi lasu misiunea si se as- « cultu de elu.» Caimacamulu vediendu ca Sieculu e inconjuratu de atâta multime de poporu, care-lu asculta cu atata atentiune , pricepù bine, ca aci nu este de a se aplica putere pentru a sparge adunarea, si intorcându-se la Vezirulu i spuse celea ce a vediutu si auditu, si dede totu odata consiliulu de a lua imediatu mesurile necesarie pentru a impedita reulu si a sparge acelu confluxu de poporu ; căci totu discursulu Sieicului nu tientesce la alta, de câtu numai si singuru de a revoltá poporulu contra celoru mai-mari ai statului , si pôte chiar' si in contra Sultanului insusi. Dupa acestea Vezirulu tramise si chiamá la sine pe Aga Ienicierilor si pe toti cei-lalti, pe cari Sieiculu i stigmatise cu numele de infideli si aretandu-le periclulu comunu ce-i acceptá pe toti, i intrebá ca ce mesuri sunt de a se lua pentru a evita incidentulu ce-i amerintia. Dupa ce s'au luat in consideratiune tôte opiniunile emise, s'a primitu conclusulu in unanimitate, ca nimicu nu trebe facutu fara consensulu prealabile alu Sultanului ; der' intr'aceea trebe luate tôte mesurile pentru a departá pe Sieiculu din cetate. Dreptu aceea ei au tramisu imediatu unu Talehsiu catra Sultanulu , prin care l-a informatu , ca a venitu in cetate un anume Sieicu cu o ceta considerabila de soldati imbracati in vestminte de Dervisi , si ca acést'a trágendu in templulu lui Selimu, vorbesce la poporu si escita multitudinea inconstanta la rebeliune ; ca elu vérsa tôte defamarile contra mai-mariloru statului, ba nu crutia a dá numiri odióse chiar' si Sultanului insusi ; ca se descarca asupr'a Vezirului si asupr'a celorlalti oficiari, numindu-i infideli, si dîcõndu in publicu, ca germanii ottomani pórta bellu contra germaniloru imperialisti , si pentru acést'a nu se pôte acceptá nici binecuventare divina asupr'a curtiei ottomane. Prin acést'a si alte asemeni false aretari, Sultanulu veni intru atât'a furia, in câtu ordiná a prinde numai decátu pe rebellulu, si fiindu-ca din respectulu turbanului verde séu Thiara ce purtá, nu potea se-lu judece la mórte, comandá a-lu transportá cu tóta cét'a sa la Prus'a. Vezirulu se imbucurá , ca prin acést'a a capetatu puterea de a-si esecutá sub nu-

mele Sultanului aceea ce doria, si mai tramise anca odata pe Carmacamulu la Misri Effendi in Giãmia, de asta data inse a lasatu se-lu insoçiéscá Ag'a Ieniceriloru si o buna truppa de soldati. Caimacanutu si Ag'a Ieniceriloru, lasandu pe Ieniceri afara in strada, au intratu in Giãmia la Sieiculu, care anca totu perorá, si salutandu-lu in numele Sultanului anuntiarã : Sultanulu au auditu atâte bune si frumóse de sanctitatea si reputatiunea sa, in câtu doresce fôrte multu a-i face cunoscontia, si pentru aceea lasa a-lu ruga, se vina fara amênare la Palatu. Sieiculu, séu pentru ca era degiã informatu despre intentiunea loru, séu pentru ca se temea ca sierpelé sta ascunsu sub iérba, le respunse : « Din propusulu cu care diceti ca ati « venitu aici, mi se paréca nu Sultanulu, ci Sieitanulu, (21) v'au tramisu la mine. Dar' fiindu-ca eu me luptu pentru Dumnedieu, si « cá atare nu me turbura nici laudele nici despretiulu ómeniloru ; « asia éca mergu unde me veti duce, pentru cá se nu dau nici o ofensa acestei adunãri de Musulmani, si se nu se créda despre mine « ca eu nu asiu vré a me suppune ordiniloru Sultanului. Pentru cá « inse se fiti convinsi, ca eu nu de la mine, nici din rea intentiune, « ci din inspiratiune divina amu vorbitu : éca ve declaru de pe acumu, ca in pucine óre dupa departarea mea de aici, voiu veti vedea semnele descoperirei divine ». Dupa ce a dîsu acestea, a esitu din Giãmia, s'a pusu in trasur'a Sultanului, care-lu asteptá la pórta, si insoçitu de garda merge intre cele mai mari manifestatiuni de onóre ale poporului, care accursese in numeru mare din tóte partile. Dar' dupa ce au adjunsu intr'o departare, unde poporulu nu-lu mai urmá, a fostu pusu intr'o carutia inchisa, si dusu dreptu la Rhodostu mai ântáiu, si apoi la Prus'a.

MINUNEA CE A URMATU DUPA DEPARTAREA LUI MISRI EFFENDI

XXXVIII. Superstitiós'a profelia a Sieicului se implini intr'adeveru ;

(21) *Nu Sultanulu, ci Sieitanulu.* Sultanden, Sieitanden. Acésta dicere a lui Misri Effendi s'a interpretatu dupa aceea in dué forme. Mai ântáiu in sensu literalu : ca adeca, Sultanulu a fostu escistatu de unu spiritu diabolicu, de a luá vícti'a unui omu care l-a reprobatu pentru vitiurile sale. Apoi in sensu metaforicu, cá si cându Misri Effendi ar' fi voitu se dica : cei cari au venitu la ellu cá se-lu sommeze, nu suntu tramisi de Sultanulu, ci de Satana, care i-au sedusu se comitta acésta crima.

câci îndată a două di după departarea sa camu pe la amédia-di, se escă unu ventu si orcanu atâtu de terribile, in câtu resturnă mai tôte corturile soldatiloru si ale officiariloru. Spre mai mare nefericire chiar' pe acellu timpu era focu in celle mai multe corturi pentru prepararea prandiului ; foculu apucă in corturile resturnate de ventu, se intinse iute la cellalalte, si in mai pucinu de o óra consumă preste un'a miie de corturi, dinpreuna cu pavilíonele celloru mai de frunte officari. Poporulu stá nemiscatu la vederea acestui spectaclu, si strigă numai : éca resbuniarea lui Dumnedieu pentru injust'a deportare a servului seu, marturi'a adevéruului ! Si refusá à dá ori ce ajutoriu la stingerea focului. In urma, soldatii cu mare dificultate scapara din flacarile focului o parte a castreloru. Sultanulu in-susi a fostu cuprinsu de atâtá frica si cutremuru, in câtu a tramisu o scrisóre respectuósa cátrá Sieiculu , in care ilu rogá se-lu ierte, marturisindu-i ca a fostu insielatu prin tradatorii sei de ministri, si doresce si-lu róga se vina éراسi la Adrianopole si se binecuvente armat'a cu darulu seu. Misri Effendi a respunsu, ca elu a sciutu de la inceputu, ca nu Sultanulu, ci intrigantii de la curte şunt culpabili pentru deportarea lui; dar' a uitatu de multu acésta injuria, si le iérta la toti gresiél'a, La Adrianopole nu sepóte întórce, pentru ca acelasiu spiritu care l-a indemnatu se mérga mai ántáiu acolo, nu'i permite acumu se mérga si a dóu'a óra.

**VEZIRULU VREA SE TRÉCA PRIN ROMANI'A IN TRANSILVANI'A. IMPERIALISTI
IMPRESOARA BELGRADULU**

XXXIX. Intr'acega vezirulu Buiucli Mustafa Pasia adunandu-si tóta armat'a, pléca din Adrianopole spre Dunare : intentiunea lui erá a luá calea pe care mersese odinióra Tököli, si a strabate prin Romani'a in Transilvani'a. Dar' înainte de a trece preste Dunare, Germanii sub comand'a lui De La Croix impresóra Belgradulu, după ce mai înainte ocupasera cetatile Iena si Vilagosvá'r (22), Acésta scire a faculu pe Vezirulu se-si schimbe planulu si calea. Se întórce de la Silistri'a, unde se campase, si trage spre Cenga-Daglari, isi trece cu mare periclu si dificultate tóta armat'a prin strimtórea acestui munte

(22) Ineu si Siri'a. *Tr. Rom.*

care abia este atalu de larga, in catu se pota trece unu omu nearmatu. Comandantele Germaniloru, informatu prin spionii sei ca Vezirulu are de cugetu a se face domnu asupr'a Transilvaniei, nu s'a ocupatu seriosu cu obsidiunea, ci se preambila vre-o duoe-dieci de dile in giurulu Belgradului, in catu ti se parea mai multu unu caletoriu, decatu unu soldatu obsediatoru ; elu adeca seu ca voia a constringe prin fome garnison'a a se preda, seu cugeta ca Vezirulu nu va pote trece prin passurile cele strimte alle muntiloru spre a adjunge din bunu timpu intru adjutoriulu cetatiei. Dar' dupa ce a auditu ca Vezirulu se apropia si a trecutu degia muntii, De La Croix a inceputu a continua obsidiunea cu mai mare vigore, si in optu dile a derimatu cu tunurile si subminele sale nu numai vallurile esteriori, dar' bombele sale adjungea acumu si stricau si murii interiori ai cetatiei, in catu ti se parea ca acumu, acumu va cuceri cetatea, de si ea era aperiata de siese-spre-diece mii de Osmani. Si acest'a se si intempla, deca chiar' in acestu momentu nu sosia Vezirulu, care lasandu iudereptu bagagiulu si tunurile cele grele, chiar' in a opt'a di a apparutu inaintea cetatiei spre a-i da adjutoriu.

VEZIRULU FACE DE IMPERIALISTII REDICA OBSIDIUNEA DE LA BELGRADU

XL. Germanii vediendu ca sunt cu multu mai pucini la numeru, de catu ca se fia in stare a continua obsidiunea cu succesu, si totodata a resiste si vezirului, care pe totu momentulu era se'i attace chiar' in castrele loru : asiá redicara obsediunea, ca nu in locu de victoria se mance bataia ; si au trecutu cu tota oatea loru preste fluviulu Sava. Vezirulu nu le potu face mare stricatiune in retragerea loru ; abia le-au luatv vre-o cate-va cara cu bagagie, si vre-o patru tunuri mici ; cu tote aceste, elu tienu retragerea loru dreptu fuga, si reporta Sultanului ca a batutu totalu pe inamicu.

TATARI DEVASTEZA UNGARIA ; DAR GERMANII I INCUNGIURA SI-I BATU

XLI. Dar' nu se incrediu a-i persecuta, nici a trece Sav'a ca se-i attace in castrele loru ; ci tramise pe Selimu Ghirai, chanulu Tatariloru, cu omenii sei in Ungaria, ordinandu-i a devasta provinciile vecine, si a taia Germaniloru tota calea de a-si mai pote procura provisiuni. Chanulu inescursiunile sale n'a fostu destulu de prudente

si la Chonad (23) se vediu dintr'odata incungiuuratu de imperialistii, cari sub comand'a generalului de Hofkirchen paziau aceste parti, si cari la atát'a strimtorare ilu adusera, in câtu cu cavaleri'a nu potea opera nimicu, si nu vedea nici-únu modru de a poté scapa. In acésta situatiune fatale, Tatarii trebuiau séu se se predea inimicului; séu se móra de fóme, déca o resolutiune eroica a lui Selimu nu invingea tóte obstaculele; elu adeca incuragiá pe tataru la o fapta care nu este cu totul neusitata la ordele scitice, dar' care, de candu numele de Sciti è cunoscutu in lume, anca nu se audise pêné acumu. Vediendu adeca, ca nu este locu destulu pentru a opera cu cavaleri'a, a datu ordinu ca fia-care Tataru se-si uccida calulu si cu sabi'a in mana se-si faca cále printre inamicu. Tatarii urméza comand'a Chanului si se arunca cu cea mai mare furia asupr'a Germaniloru, pe unde lineele acestora erau mai dese. Unu atacu atátu de neasteptatu au adusu pe Germani la inceputu in confusiune; dar' pucinu dupa aceea se reculegu, si chiar' pre candu erau se scape Tatarii, i incungiura din nou, si facu unu macelu atátu de terribile, in câtu afara de Chanulu si vre-o câti-va omeni ai sei, abia a potutu se scape unu sufletu de omu.

**POLONII STAU ACASA SI NU SE MISCA. VENETIANII ANCA NU FACU NIMICU IN GRECI'A,
SI FORTE PUCINU IN DALMATI'A**

XLII. Asia Germanii isi resbunara sangerosu asupr'a Tatariloru pentru armat'a poloná, care a fostu atátu de multe-ori batuta de acesti-a. Cu tóte acestea Polonii nu se miscau, séu pentru ca i retienea speranti'a de o pace, ce Selimu Ghirai le-a offeritu prin delegatulu seu, séu pentru ca perderile loru din urma au bagatu mare frica in ei: si asia nu cutediau a se aretá cu o armata in campania. Armele Venetianiloru anca trecu in Greci'a. Dar' in Dalmati'a, sub comand'a lui Erizzo, guvernatore de Catáro, au incercatu se impressóre cetatea Clobuchi; au fostu inse respinsi cu mari perdi de catra Pasi'a din Herzogovin'a, pe care ápoi puçinu dupa aceea l-a batutu generalulu Canegotti.

(23) Cianadu. *Tr. Rom.*

**VEZIRULU MUSTAFA PASIA ESTE DESTITUITU SI IN LOCULU LUI SUCCEDA
ALI PASIA**

XLIII. Vezirul¹ Buiucii Mustafa Pasia se întorçe la Adrianopole, unde elu se acceptă la recompense si lauda, pentru ca a liberatu Belgradulu de sub obsidiune, si au alungatu pe inamicu de la marginile imperiului; Sultanulu inse l-a destituitu din dignitatea sa, si acést'a pentru o cauza de nimica. Odată adica esise din cetate pentru a-si recrea sufletulu dupa atâte grigi si fatigiuri, si-si petrecea cu venatulu de passeri. Cultuk vezirlerii, carii de multu i erau inimici, ilu denuntia pentru acésta fapta la Sullanulu, dîcîndu ca Vezirulu neglige affacerile si cele mai importante lucruri ale statului, si nu cugeta la alta, de cātu la placerile sale. Acésta calumnia atăt'a impresiune a facutu asupr'a slabului si credulosului Sultanu, in cātu immediatu l-a destituitu din veziratu, si luandu-i sigiliulu imperiale, l-a datu lui Sham Tarabolos Ali Pasia⁽²⁴⁾, facîndu-lu pe acést'a mare-veziru. Dar' pentru că se nu para ca este ingratu façe de acela care a facutu atâte servitie imperiului, si pentru că se nu se nasca vre-o seditiune intre poporu, nu l-a arestatu, nici nu i-a confiscatu bunurile, ci l-a facutu gubernatore Damascului, ceea ce la Turci este un esemplu fôrte raru.

ALI PASIA SE INCÉRCA A LEGA PACE CŪ PUTERILE CRESTINE

XLIV. Ali Pasia, vediendu deplorabil'a stare a imperiului, si desperandu de a mai reporta victorii, se adoperă indata dupa inaintarea sa la veziratu, a lega pace cu Germanii si cu Poloni. Dar' fiindu ca voiă a esclude pe Venetiani din combinatiune, pentru că apoi se se întorça cu tôte puterile sale in contra loru, asia tentativele de pace nu i-au potutu succede. Câci de o parte imperatulu Germaniei nu voia a lasa pe confederatii sei si a-i espune la periclu; prin urmare a refusat cu totu adinsulu ori-ce conditiuni de pace, ori cātu de plausibili ar' fi fostu ele, déca nu se estindu si asupra aliatiloru sei; ér' de alta parte delegatulu regelui cristianissimu,

(24) *Scham Tirabolos Ali Pasia*. Tripoli de langa Damascu, o cetate in Palestina; i s'a datu acésta numire pentru a o distinge de Tripoli in Africa, care este cunoscutulu cuibu alu piratiloru din Morë'a.

prin daruri și promisiuni grase într'atâtu au atrasu în partea sa pe Ulemâlii și Mai-marii țierei, în câtu acești-a în unanimitate s'au opusut la tôte mesurile pacifice ale Vezirului, și i-au nimicitu tôte intentiunile sale de pace.

VEZIRULU TRAMITTE UNU SERASKIERU ÎN UNGARI'A

XLV. Vediendu Vezirulu, ca în modulu acesta este împêdecatu întru adjungerea scopului sêu, tramise chiar' câtra finitulul anulul Negirei 1105 unu Seraskieru în Ungari'a. Acesta merse cu assaltu asupr'a cetătiei Titelu, dar' a fostu respinsu cu mare perdere de câtra Caprara, generalulu imperialistiloru. Dar' ácêsta victoria a Germaniloru n'a adusu nici-o dauna mare imperiului ottomanu; câci imperatulu Germaniei isi îndreptase tóta attentionea la bellulu contra Franciei, și asia n'a pututu se lasê decâtu o prê pucina armata în Ungari'a, care era necessitata a se tienê mai multu în defensiva, decatu a mai face ceva progresu prin offensiva. Russii și Polonii anca nu faceau alta, decâtu isi paziau frontariile țieriloru loru. Asia nici de o pârte nici de alt'a nu s'a întreprinsu nici facutu ceva memorabile.

VENETIANII OCCUPA CETATEA CHIO

XLVI. Numai Venetianii au luptatu în acestu anu cu vigôre în contra Turciloru; ei au facutu o încercare, ce le-ar' fi assecuratulu dominiatiunea asupr'a mârei, dêca o ar' fi sciutu esecutá cu prudentia și cu moderatiune. În de cu primavêra, fiindu timpulu favorabile, tramitu o flota, și la invitarea locuitoriloru din Chio, cari era de religiune romano-catholica (25), ataca insul'a de asemene nume

(25) *Cari era de religiunea romano-catholica.* Mai înainte o mare parte a insulei Chio era locuita de unu poporu care professá religiunea romano-catholica. Anca antecesorii sei, cu multe generatiuni înainte, și pênê insul'a anca nu venise sub dominiatiunea turcêscă, au venit din Veneti'a și din alte parti ale Italiei și s'au asediatu aici, aducêndu cu sine religiunea romano-catholica, și transplantand-o din sucesori în sucesori pênê la cea din urma posteritate a loru. Ei nu numai se bucurau de liberulu exercitiu alu religiunei loru și de aceleasi privilegiuri cu ceilalti locuitori ai insulei, ci anca aveau mai multe biserice edificate de câtu acești-a, și prin influenti'a și autoritatea ambasadorului francesu și a celoralti principi devotati curtei Române, au obținutu de la port'a ottomana mai multe immunitati și prerogative, de

cu o vigóre incredibila. Silahdar Hasan Pasia, guvernatore pe acelu timpu alu însulei, audindu de apropiarea Germaniloru , se decise la

cátu ce aveau ceialalti suditi ai aceluasiu imperiu. Dar' dupa caderea Turciloru la Vienn'a, escandu-se belu între Turci si Venetiani, acesti locuitori despre cari vorbescu aci, s'au facutu spionii Republicei de Veneti'a, si ce se intimplá cu flot'a turcésca la Constantinopole séu prin insule, tóte le denuntiau admiralului flótei venetiane. In urma, dupa ce Venetianii au cuceritu tóta Morö'a, curagiulu aceloru locuitori intr'atáta crescuse, in cátu incepura a se cugetá se aduca si insul'a loru sub scutul Santului Marcu. Pentru a-si pune cu atátu mai bine in practica intentiunea loru, au cugetatu ca, de si cea mai mare parte a insulei este in possessiunea loru, totusi va fi consultu se sondeze mai ántáiu inclinatiunile Greciloru, cá nu cumu-va acesti-a se le puna vre-o pedeca neasceptata intru esecutarea planului loru. Dar' fiindu-ca nu se incredeau a-si descoperi intentiunile in publicu, asiá au inceputu in conversatiuni private a miciorá valórea Turciloru si a lauda pe cea a Venetianiloru ; si diceau, ca este de temutu, ca dupa allungarea totale de pe mare a flotei turcesci, negresitu ca Republic'a venetiana are se cuprinde tóte insulele Archipelagului. Pentru aceea ar' fi consultu, cá anca inainte de var'a ce se apropia, se-si cástige favorulu Venetianiloru, si spre acestu scopu se tramita o scrisóre catra admiralulu loru, in care se-i céra a protege contra strainiloru pe unu poporu, care are aceasi religiune cu elu; si asia se adjute (déca se póte) unu crestinu pe alti crestini. Dar' Grecii n'au vrutu se se invoiasca la acést'a, parte pentru-ca credintiositatea Venetianiloru le era suspecta, parte pentru-ca credeau ca Venetianii fiindu fórté departáti de ei, puçinu scutu le voru poté dá contra poterei Turciloru, cari suntu mai aprópe. Nu erá greu inse se prevéda, ca Latinii vor intreprinde ceva si fara ajutoriulu loru in favorulu Venetianiloru; asiá au annuntiatu lui Hussein Pasia, care pe acelu timpu erá admiralulu flotei turcesci, ca ei sunt resoluti a remané péné la mórté credintiosi curtiei ottomane, dar' ca sunt între ei multí Latini, cari stau cu Venetianii in legatura nu numai de sange, ci si de religiune, despre a caroru fidelitate ei nu potu sta buni. Grecii au avutu cu acést'a duóe intentiuni : una, ca în casulu candu Venetianii ar' ocupá cetatea si dupa aceea Turcii o ar' recuperá, se aiba la indemana escusarea, ca ei au informatu din bunu timpu pe admiralulu turcescu despre acósta eventualitate; si alt'a, cá se póta scuti pe concetatianii loru de torturile crudeli la cari ar' fi fostu espusi in casulu candu Turcii ar' fi fostu informati prin altii despre complotulu Latiniloru. Dar' inainte de a adunje acésta scrisóre a Greciloru la admiralulu Hussein Pasia, Latinii, cari au fostu informati despre totu lucrulu si vedeau ca nu este timpu de perdutu, au tramisu o fregata repede la admiralulu venetianu, rogandu-lu pe totu ce are mai santu, cá se le vina cátu se póte mai curéandu intr'adjutori, cáci Grecii au descoperitu planulu loru, si ori ce intardiare din partea sa, nu póte decátu se le aduca ruina totale; si nu are de a purtá frica de inamicu, cáci cetatea este fara aперare, desiertata de soldati, fara muniçiuni séu provisiuni, si divisa in factiuni; prin urmare, ca se capituleze nu trebe alta, decatu cá flot'a inimica se se arete innintea ei. Dupa ce a priimitu acestu nuntiu, admiralulu venetianu a plecatu in cca mai mare graba spre Chio, si intr'adeveru ca a gasitu

începutu' a se apera cu tîta puterea. Dar' dupa aceea a veditu ca locuitorii crestini ai insulei l-au perasitu, si ca au de cugetu a preda

cetatea chiar in starea precumu i-o descriisera Latinii, adeca fara soldati si fara lucrurile ce sunt necesarie la sustinerea unei obsidiuni : asiá o attaca numai de câtu si in câte-va zile o silesce a se supune puterei sale. Pe timpul acest'a se tienea in Chio, unu Damad (*) sóu Silahdar Hasan Pasiá, nu cá guvernatore, ci numai cá persóna privata ; elu adeca a fostu tramišu aici de Sultanulu pentru a se sustiené din veniturile Insulei, pêné i-ar poté da unde-va pasialicu. Vcdiendu acestuomu, ca din lips'a totale a celoru necesarie este imposibile de a se sustiené cetatea, a intrcbatu pe Mufti, care anca era acolo in esiliu ; déca póte unu músulmanu cu consciintia curata se predcá crestiqiloru o cetate, care nu are nici unu soldatu intru aperarea sa, pentru cá cu modulu acest'a se mantuiésca pe locuitorii ei musulmani ? Mufti i respunse cu urmatori'a Fetva : Bincle ce se face prin acést'a la atáti musulmani, s'terge pecatulu ce prin predarea cetatiei se comitte contra lezei Coranului. In urm'a acestei sententie, Damad dupa asseidiu de patru zile a predatu cetatea sub certe conditiuni in man'a Venetianiloru. Acesti-a, dupa cucerirca cetatiei au devenitu si mai insolenti, si au tractatu cu assemenca crudelitate pe Greci cá si pe Turci. Ba anca, audindu de nuntiuulu ce au tramisu Grecii catra admiralulu Hussein Pasiá, le-au inchisu tóte bisericcele, le-au confiscatu tóte bunurilu ; au opritu pe pretotii greci de la exercitiulu functiuniloru loru si de la administrarea sacramentelor si n'au permisu la altii, decátu numai Latiniloru de a comunica in patulu mortiei-pe Greci, si de a le boteza copiii. Grecii s'au incercatu cu suplice, cu lacrimi, ba si cu presente, de a imbandi pe Venetiani ; au cerutu ca déca nu alt'a, se-i lase celu puçinu a frequenta neconturbáti bisericcele loru, si liberulu exercitiu alu servitiulu loru divin. Dar' tóte au fostu in vanu ; ei n'au potutu obtiené nimicu ; din contra i s'au ordinaru a cerceta bisericcele latiniloru, déca nu voiescu a fi tractati ca rebeli si inimici ai cultulu divin. Dar' acésta insolentia a Venetianiloru n'a remasu lungu timpu nepunita. Cáci indata la anulu, candu Mezzomorto a alungatu pe Venetiani din insula, Latinii s'au rugatu din totu sufletulu ca se fia reprimiti in acea fraternitate, de la care Venetianii esclusera mai inainte pe Greci. Dar' departe de a li se accordá cererea, ei ar' fi meritatu cele mai severe punitiuni, de cari numai cu mare necasu au potutu se scápe. Este o lege in imperiulu ottomanu, care dice, ca déca o tíera a fostu numai trei zile in posesiunea inimiculu, se iea de la proprietarii de mai inainte si se confisca in favorulu thesaurulu Sultanulu ca pamentu de nouu cuceritu, déca cumu-va locuitorii n'ar' voi se rescumpere cu pretiuulu ce li se impune. In conformitate cu acésta lege s'a cerutu de la toti locuitorii insulei Chio o summa de cincispre-diece sute de pungi cá taxa de rescumperare. Grecii, vedindu ca o sarcina atátu de grava i apesa fórte tare, au adresatu Sultanulu o petitiune, in care i aretara, ca anca inainte de cucerirea Damascului prin armcele musulmané, ei au platitu tributulu guvernatoriloru imperiulu, si de la acelu timpu încóce ei niciodata n'au refusat de a-lu plati, nici ca au lucratu vre-odata, nici cátsu de puçinu ; in prejuditiulu statulu ; nu ei suntu autorii calamitatiloru din urma ; ei Latinii ; a-

(*) Ginere séu cumnatu alu Sultanulu *Tr. Rom.*

cetatea fara consensulu seu in man'a inimicului. A vediutu si aceea, ca garnison'a sa è preã pucina pentru a potea resiste fortiei Venetianilor : asiã a capitulatu si a predatu cetatea acestora, pentru a nu cadé elu insusi captiv in mânele loru. Venetianii, cari voiau a-si deobligã pe Pap'a de la Roma, au inchisu tôte besericele de ritulu grecescu, si au opritu a se face servitiulu divin in limb'a greca, precumu și alte rituri usitate in biseric'a orientale ; au constrinsu pe locuitori parte cu puterea, parte cu intrige a se conforma dupa principiile bisericeii romano-catholice ; si au comisu anca si alte fapte contrarie justitiei si conditiuniloru. de capitulatiune.

EI AR' FI POTUTU OCCUPA SI SMIRNA DECA NU-I DESVATUIA CONSULII PUTERILORU STRAINE

XLVII. Dupa ce cu modulu acesta au regulatu trebile in cetate dupa cumu le-a placutu, se resolvira a impresora Smirn'a. Dar' in

cesti-a stau in legatura de sange si de religiune cu Venetianii, si au vendutu cetatea loru inimicului : se rãga deci. cã in consideratiunea perpetuei loru fidelitati catra imperiulu ottomanu , se le scada tax'a ce le-a impusu ; si pentru cã in viitoriu se pãta avé o viãtia mai secura in insula, se denege Latiniloru dreptulu de cetatiani ; sãu dãca acãst'a nu s'ar' poté, atunci se binevoiãsca Sultanulu a le assignã o singura insula ori cãtu de deserta, unde, parasindu'si patri'a, se se asediã cu muierile si cu copiii loru ; cãci mai bine voiescu a trai in seracia si in pace, decãtu se fia cu fric'a totu in spate de a-si perde la totu momentulu si viãti'a si averea ; este imposibile, adaosera ei in urma, cã se pãta fi securi de viãtia in acãsta insula, pe cãtu timpu sunt mestecati cu locuitori de biseric'a latina, cari au tradatu Venetianiloru cetatea, si cari pururea nu voru intãmitte de a le stã intr'adjutoriu pentru a o cucerì anca odata. Intr'aceea Husscin Pasia (care era admiralu pe timpulu candu Venetianii au occupatu insul'a Chio) se inaltiasa la dignitatea de mare-veziru. Sultanulu i comunicã petitiunea Greciloru, si-i ceru parerea. Vezirulu declara , ca totu ce espunu Grecii in petitiunea loru, este purulu adeveru ; si spune totodata, ca ei anca atunci l-au informatu despre intentiunile si planurile Latiniloru. Sultanulu , dupa ce s'a convinsu despre adeverulu lucrului, a redusu tax'a impusa insulei la summa de cinci-sute de pungi, a condamnatu pe Latini la galere. ordinandu ca tôte bunurile loru se se distribuie intre locuitorii greci. Acãsta sententia rigorãsa in sine, dar' care ar' fi meritatu-o pentru ne mai auditele loru crudelitati , s'ar' fi escutatatu in tãta intinderea sa, dãca nu se intrepunea ambassadele francesu , care parte prin autoritatea sa, parte prin bani a potutu face atãtu, in cãtu s'a iertatu Latiniloru punitiunea cu condempnarea la galere ; dar' si acãst'a n'a potutu-o csoperã sub alta conditiune, decãtu numai dãca ei se voru marturisi de membri ai bisericeii greco-orientali. Cu modulu acest'a s'a facutu, de asta-di nu mai este nici urma de papismu in insul'a Chio.

cale i-au intimpinatu consuli francesu, anglesu si holandesu si i-au rugatu se crutie cetatea, aretandu-le intre alte motive contra obsidiunei anca si acea grava impregiurare, ca mai toate magazinele din Smirn'a sunt incarcate cu negotiuri de ale respectivilor loru conationali; si deca aceste negotiuri sub durat'a obsidiunei voru fi nimicite prin focu ori rapite de soldati, domnii loru voru cere desdaunare cu procente cu totu numai de la Venetiani. Dupa aceste reprezentatiuni, Venetianii temendu-se ca se nu attie contra loru resimtiementulu celorlalte puteri crestine, au renuntiatu de la intentiunea loru, si s'au intorsu acasa cu flott'a.

SUCCESELE VENETIANILORU IN DALMATI'A

XLVIII. In Dalmati'a Venetianii sub comand'a lui Delfini impresora si ocupa cetatea Ciclut, supunu si cetatea Clobuchi, care in anul trecut in vanu se incercara a o cuceri Seraschierulu Solimanu Pasia, guvernatoarele Albaniei de doue ori a facutu asaltu asupr'a cetatei Ciclut, cu scopu de a o reocupa, dar' de atate-ori a fostu respinsu. Pentru acest'a a fostu acusat de neglijentia la Sultanulu, care l-a si destituitu apoi din postu, si in locul lui a numitu pe Elmas Mehemedu Pasia, guvernatoarele Bosniei, esitu acumu de curendu din seraliu si inaintatu la acelu postu.

ARABII SE REVOLTA CONTRA SULTANULUI, SI VOIESCU A OCCUPA MECCA

XLIX. Pe candu armele otomane aveau succese atatu de nefericite in toate partile Europei, pe atunci in Asi'a erumpe o noua seditiune. Emiru Mahomedu, unulu din principii arabi, in fruntea a mai multoru mii de compatrioti ai sei, ataca, preda si despoya caravan'a ce mergea in peregrinagiu la Mecca (36). Dupa aceea imultinduse nu-

(26) *Mecca*. Fiindca Arabii vagabundi, cari se tienu in desertele dintre Damascu, Bagdadu si Mecca, prin rapinele loru faceau, de mai alesu calea catra Mecca arareori era segura, in catu pentru peregrinarii cari au superstitiunea de a cerceta momentulu lui Mahomedu (*). era forte periculosu de a face acest'a caletoria: asiá imporatii ottomani, dupa Selimu I. cuceritoriulu Egiptului, se resolvera a le da din

(*) Mahomedu este immormentatu in Medin'a. Cercetarea momentulu seu, ca o fapta buna, este lasata in liber'a voia a ila-carui musulmanu; dar' peregrinarea la Kiabe seu la templulu santu in Mecca, se cuprinde intre preceptele Coranului, (Capu II. versu 91 *Tr. Rom.*). Vedi nota 51 la Capu IV din Cartea II. *Tr. Germ.*

merulu sectatoriloru sei, merge si impresórá Mecc'a. Dar' petrunsu de sanctitatea acestui locu, si cuprinsu de fric'a de a comite sacrilegiu, s'a retrasu fara a atacá acésta cétate. Sham Beglerbegu dimpreuna cu alți Pasi din aceste parti au fostu tramisi in contra lui; dar' Sieiculu prin o stratagema i bate pe totí si-i pune la fuga.

SULTANULU AHMEDU MORE

L. In midi-loculu atátoru desastre si candu imperiulu incungiu-ratu de inimici de tóte partile era aprópe de ruina totale, Sultanulu Achmedu móre in anulu Hegirei 1106, si-si da sufletulu seu in mâ-nile lui Mahomedu, dupa ce a traitu cinci-dieci de ani, si a domnitu abia pátru ani.

H. 1106
I. C. 1505
1695

CALITATILE LUI ACHMEDU

LI. In temperamentulu si dispositiunile inimei sale, Achmedu a semanatu cu totulu fratelui seu Solimanu, numai era de o intelegin-tia mai viia, fara insa a avé unu geniu mai subtilu. Unulu din de-fectete sale erá, ca ascultá de calumniile curteniloru sei si prin insti-gatiunea acestora schimbá adese-ori cele mai importante trebí nu-mai din cause de nimica. Afectá aparentia unu iubitoriu dedrep-tate, de si pentru stupiditatea sa nu era in stare de a implini per-fectu functiunea unui judecátoriu; cáci elu credea totu ce amicii sei, corupti de partide, i spuneau la urechia.

buna vointia pe totu anulu patru-dieci de mii coróne de auru din thesaurulu fe-meieloru de Seraiu, sub titlu de Surre (*); acésta gratificatiune li se dá in appa-rentia sub pretestu de a le assecurá cáile si fóntanile. in realitate inse pentru ca nu scieau altu midi-locu de a scapá pe Hagii (**) de acei terribili inimici. Sub decur-sulu resbelului din Ungari'a, in vre-o cáti-va ani nu li s'a tramisu summ'a promisa; asiá Sieiculu Emiru Mehemedu cu tribulu seu au incungiu-ratu pe peregrinari intr'o strimtória, si, fiindu-ca nu aveau apa, i-au constrinsu a se predá. Intre acesti-a era si renumitul Chan alu Tatariloru, Selimu Ghirai; pe acesta ilu obligara, prin ara-bianulu Rai (***) a presenta Sultanului gravaminile loru, si a midi-loci dela elu, cá se le tramita si mai departe summ'a promisa. Chanulu, dandu-si cuventulu a face acést'a, a fostu immediatu lasatu liberu. Elu si-a si tienutu cuventulu, si nu a in-cetatu a solicita la curtea ottomana, péné ce acésta a tramisu totu restulu de Surre Harabiloru; cari apoi s'au asiediátu si au remasu in pace.

(*) Surre insémna propriamcete punga *Tr. Germ.*

(**) Peregrinari *Tr. Rom.*

(***) Despre acestu cuventù vedi not'a 52 la Capu III din Cartea III. *Tr. Rom.*

ESTERIORULU LUI ACHMEDU

LII. Elu avea ochi mari negri, facia palida, barba rotunda, care trecea in rosia mestecata cu peri negri ; nasu lungu si subtire , statura de midi-locu , si unu fole mare imflatu nu atât de grosime, câtu de hydropia. In câtu pentru devotiunea si zelulu seu catra legea mahomedana, elu in respectulu acesta a fostu mai pucinu bigotu de câtu fratele seu Solimanu.

ISTORI'A

DOMNIEI LUI MUSTAFA II.

ALU DOUE-DIECI-SI-DUOILE IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU IV. DIN CARTEA IV.

SULTANUL MUSTAFA, ALU SULTANULUI MAHOMEDU FIU, SE PROCLAMA IMPERATU

I. Precumu Kioprili Mustafa Pasia, dupa mórtea Sultanului Solimanu s'a incercatu a esclude de la tronu pe Mustafa, fiulu lui Mahomedu IV., chiar' asiá acumu dupa incetarea din viétia a lui Achmedu, Vezirulu Scham Tarabolu Ali Pasia s'a incercatu a face totu aceeaasi ; dar' acesta n'a fostu atâtu de fericitu ca celalaltu. Tarabolu Ali Pasia, spre a-si adjunge scopulu, a convocatu unu consiliu din cei mai de frunte dignitari ai statului, si se încercă a-i trage că se puna imperatu pe Ibrahimu, fiu alu defunctului Achmedu, unu principe abia de trei ani. Argumentulu seu era, ca nu se cade si este injustu a rapi coron'a de la fiulu unui Sultanu, care a muritu in dignitatea de imperatu. si a o da la fiulu fratelui seu, care de si a fostu Sultanu, dar' in urma a fostu destituitu si a muritu cá simplu cetatianu. Acesta era rationamentulu seu professatu in publicu ; in réalitate inse, motivulu pentru care voia cá Mustafa se nu adjungă pe tronu, erá ca se temea, ca déca unu principe vigorosu si espertu in affacerile publice, precumu era Mustafa, vá adjunge la coróna, atunci elu isi va poté perde puterea absoluta de care se bu-

cură asupr'a armatei si asupr'a statului sub Sultanulu Achmedu ; pentru aceea mai bucuros ar' fi vrutu se aiba de Sultanu pe unu infante, si a-lu tiené sub tutela cá pe unu pupilu alu seu, si a face in numele lui ceea ce-i va placé, de câtu a fi in periclu perpetuu sub unu imperatu de etate matura. Dar' inainte de a castiga pentru opiniunea sa pe dignitarii tieriei, Hasnadar Bashi, Nazir Aga (1) a informatu pe Mustafa despre mórtea uncbiului seu (2) : ilu libera din loculu unde era inchisu , si-lu chiama cu insisténcia se priimésca sceptrulu ottomanu. Mustafa priimesce cu placere acésta invitare, si pe candu Vezirulu se consultá cu dignitarii tieriei despre alegerea noului Sultanu, elu fara scirea vezirului se pune pe tron, si cei dântâiu cari l-au salutatu de imperatore au fostu Cialik Ahmedu Aga (3) si Cerkes Mahometu Aga (4).

(1) *Naziru Aga*, Era pe acestu timpu Hasnadar Basi séu inşpectore asupra tesaurului ce se pestrá in seraiulu femeiloru. Nu multu dupa aceea a fostu inaltiatu la dignitatea de Kislár Aga ; si avea la Sultanulu unu crediementu atatu de mare, in câtu mai multu se temean Vezirii de elu , decâtu elu de Veziri ; si Sultanulu însusi nu voiá a întreprinde nimicu in affacerile publice , fara a-i cere mai inainte parerea lui. In acésta vódia s'a sustienutu elu prin o mare a sa desteritate sub totu decursulu imperatiei lui Mustafa. Dar' , dupa ce acest'a a fostu destituitu, era se o patiéscá reu, cáci conspiratorii au atribuitu lui tóte acele gresiele ce le comisese. Sultanulu Mustafa. Dar' Sultanulu Ahmedu l-a agratiatu , si dându-i dimissiunea de la curte, l-a tramaisu in Egiptu.

(2) Traductorulu anglesu si celu germanu dicu *fratelui seu* ; ceea ce este o eróre, cáci Achmedu II a fostu frate cu Mahomedu IV tatalu lui Mustafa, si Achmedu III care a urmatu lui Mustafa, a fostu frate cu acest'a, cá fiiu alu lui Mahomedu IV , *Tr. Rom.*

(3) *Cialik Ahmedu Aga*, nascutu in Russi'a rosia. A fostu prinsu in espeditiunea de la Camenieti, si trecéndu la mahomedanismu, a fostu susceptu in palatulu Sultanului. Aici, sub domni'a lui Mahomedu IV., pre candu Mustafa era anca numai copilu, a purtatu servitiulu de Giochadaru. Dupa ce Mustafa s'a inaltiatu la tron, acestu Cialik a fostu mai ántâiu numitu Kiutciuk, si apoi Buiuki Mirahoru. Din acestu postu a fostu in urma dimissionatu, fiindu-ca nu voiá a priimi nici-unu Pasialicu. Dar' elu sta si astá-di in mare vódia la Turci ; si de si numai cá persóna particulara , dar' traiesce intr'unu modu fórte splendidu in Constantinopole. Numele de Cialik i s'a datu pöntru ca are o cicatrice in faéie, ce i-a remasu dintr'o vulneratiune primita in resbelu. De altminterca asia se numescu la Turci toti acei-a cari sunt trunchiati si vulnerati in óre-care parte a trupului. Asia pöntru esemple, se dice Cialik Giolak la unulu care si-a perdutu o mana séu unu degetu. Dar' aci trebe se observamu , ca acestu individu nu trebe confundatu cu unu altulu de assemenc nume, pe care la

VEZIRULU DESISTE DE LA PROPUSULU SEU DE A PUNE IMPERATU PE IBRAHIMU

II. Insciintiandu acesti-a pe ceialalti omeni de curte despre alegerea noului Sultanu, mersera cu totii a-si manifesta omagiele si suppunerea loru catra imperatulu, care le era foarte placutu. Vezirulu anca vedindu ca officiarii de curte l-au prevenitu in intentiunile sale, a grabitu si elu cu Aga Ieniceriloru si cu alti dignitari a merge la Sultanulu si a-i saruta paliulu, prefacendu-se ca è forte satisfacutu cu acèsta allegere.

SULTANULU NU OBSERVA INTRIGELE VEZIRULUI SI-LU CONFIRMA IN POSTU

III. Mustafa se face cá si candu nu ar' scì de intrigele Vezirului, si rezervandu-si resbunarea pe altu timpu, ilu confirma in postululu seu de mare-veziru, i daruiesce una dulmana cu blana de zebelinu, si-i recomenda a se ingrigi cu o particulara diligentia despre trebile belice si cele publice de statu.

MUSTAFA DECLARA CA VOIESCE ELU SINGURU A COMANDA ARMAT'A SI A ADMINISTRA TREBILE PUBLICE

IV. A patr'a dí dupa suirea sa pe tronul, Sultanulu Mustafa da unu manifestu, prin care declara, ca intentiunea sa este a lua insusi comand'a armatei in contra Germaniloru. Elu adeca nu se indetuliá numai cu titlulu de imperatu, cì voiá a luá sarcin'a de a implini tóte detorintiele unui bunu generalu. Elu esaminá, ordiná si dispuse tóte singuru; dede ordinu a se confectioná tunuri nôue si de cele grele; procurá munitiuni si provisiuni, si distribuì soldulu cuvenitu soldatiloru; chiamá la sine pe ministrii si officiarii parin-

inceputulu domniei lui Ahmedu III, rebellii l-au facutu Aga Ieniceriloru. Despre acest'a vomu vorbi mai in josu (*.)

(4) *Cerkesu Mahomedu Aga*, Anca tineru lindu, a fostu adusu intre alti captivi din Cercassi'a la Constantinople, si s'a crescutu in palatulu imperiale. Dupa dimissiunea lui Cialik Ahmedu Aga, elu a fostu numitu in locul acestui-a de Buiuk Mirahoru, din acestu postu s'a naintatu la dignitatea de Pasia cu trei tuguri, si a fostu mai antáiu guvernatore in Aleppo, apoi in Ierusalimu, si in alte locuri. Dupa reocuparea Moreci prin Turci, a fostu tramisu aici in calitate de Seraskiru, unde este si de prezentu. Pentru amorulu seu de dreptate, si pentru marele seu curagiu, elu sta in mare reputatiune la curtea ottomana.

(*) La not'a 1 din Capu V. Cartea IV. *Tr. Rom.*

telui seu, cari erau în retragere prin tîeri departate, si-i înalță la n_ou_e posturi, în cari se se p_ota distinge cu mai mare si mai multu avantaju pentru Statu; tramise în Bosni'a dupa Elmas Mehemedu Pasia (5), celu mai iubit u fostu camerariu alu parintelui seu, si-lu facu mai întaiu Nisangi Pasia (6), apoi Rekiab Caimacamu (7), si-lu

(5) *Elmas Mehemedu Pasia*, unii dicu ca é unu asiaticu, altii ca é bosniacu de nas-cere. Anca cá tîneru. pentru rar'a sa frumusetia, Mahomedu IV l-a primitu în pa-látu, si i-a datu numele de Elmas, adeca Diamantu. Se vorbiá ca Sultanulu l-a în-trebuintiatu pentru placerile sale detestabili; dar' sunt între Turci cá si între cres-tini multi, cari credu ca despre acésta inclinatiune viti_osa a Sultanului nu este alta proba, decátu impregiurarea ca elu dadea nume singulari celoru mai frumosi domes-tici ai sei. Dupa mórtea Sultanului Mahomedu, Elmas a ocúpatu mai multe posturi la curte. Sultanulu Achmedu II 'lu face Pasia cu trei tuguri în Bosni'a; ér' Sulta-nulu Mustafa II 'lu înalță la dignitatea de mare veziru. Elu aparú superioru Ger-maniloru în du_oe batai: odata candu a constrinsu pe Veterani a se retrage; altadata candu a dójucatu planulu lui Fridericu-Augustu, electore de Saxoni'a, contra castreloru sale. Dar' lupt'a de la Zenta, unde principele Eugenu a batutu pe Turci, a fostu pentru elu fatalé; cáci în curagiulu seu prè infocatu voindu a atacá pe Germani contra opiniunei celorlalti Pasi mai esperti, chiar în momentul, candu era se începá ataculu, a fostu ucisu de unii Ieniceri rebeli. Unu ingeniosu poetu turcu a însemnatu timpulu mortiei sale prin urmatoriulu chronosticu: *Nemce cursiunile sildi Elmasi*, séu: plumbulu Germanului a poleitu diamantulu. Prin acésta frasa se face allusiune la du_oe: un'a ca dupa opiniunea comuna, plumbulu strica diamantulu; al-t'a, ca dupa cumu se spune, diamantulu numai asiá 'si capeta lustrulu, déca 'lu pole-esci cu plumbu. Prè langa t_ote aceste, elu a fostu unu barbatu modestu, sobriu si prudente; departe de a fi avaru (esemplu raru între nobilimea turcésca); si mare a-matoriu de dreptate, afara déca nu cumva vre-o cauza publica cerea a oprime pe vre-unu rivalu, séu a-lu curati d'in cale, de si innocentu. Crescutu în palatu, nu avea esperienti'a altoru Pasi în artea de resbellu; dar' ce nu i-a datu educatiunea, a suplinitu prin calitatile sale cu cari era dotatu de la natura. o facilitate si deste-ritate rara în a da consiliu; o activitate si celeritate fara parechia, în a esecutá unu proiectu; în cátu dupa consensulu tuturoru, elu n'a fostu reu generalu alu armatei.

(6) *Nisangi Pasia*. Acest-a é, care pune marc'a séu semnulu numelui Sultanului pe t_ote ordinatiunile, ce esu de la curte. Este unu postu f_orte însemnatu, mai alesu candu-lu ocupa unu Pasia cu trei tuguri: prin acést'a elu se'numera între Cube-Veziri, si în Calibe-divanu siede immediatu langa merel' veziru, chiar sub feréstr'a unde sta Sultanulu pentru a audi totu ce se delibera în consiliu. Dar postulu nu é atátu de însemnatu, candu 'lu ocupa vre-unu Ekitugli, séu unu Pasia numai cu du_oe tuguri, séu vre-unu Effendi. T_ote fermenele Sultanului, care se emittu pentru provincia d'in cancelari'a Vezirului, precumu si acelle ce essu de la Defterdarulu si concernu Malie si Beglik, (*) trebue mai întaiu se i le cetésca Nisangi Kissadaru

(*) Lucruri erariali si de thesaurulu publicu. *Tr. Rom.*

insarcinã a conduce pe Valide Sultan'a de la Constantinople la Adrianople; facu pe Hasen Pasia, consangênulu seu, guvernatore in Diarbekiru; si conferi diferite onoruri la toti acei-a cari au servitu cu credintia imperiulu sub domni'a parintelui seu. Prin aceste fapte isi castigã atât'a reputatiune, in câtu nu numai totu poporul communu musulmanu cautã la elu si-lu stimã ca pe unu sôre care se redica din nuorii intunecosi, si-si promittea sub elu unu viitoriu mai fericitu, dar' chiar' si soldatii veniau de buna voia si din tôte partile, si se oferiau de sine insii a merge in campania si a servi sub unu principe atâtu de prudente.

MERGE INCOGNITO PRIN CASTRE; SI CONDANNA LA MÔARTE PE VEZIRULU

V. Dupa ce tôte erau gat'a, si soldatii prompti cu inima si cu braçia de a incepe resbellulu din nouu, Sultanulu in de cu prima véra din bunu timpu a datu ordinu Vezirului a se pune in castre la Adrianople. Trei dîle in urma, imbracatu in incognitu, merge in castre, si se mesteca printre soldatii, fiindu curiosu se audia ca ce dîcu acesti-a despre elu, despre marele veziru si despre ceialalti mai mari ai tiei. Intielegêndu din gur'a soldatiloru ca ce opiniune circula despre elu, ca adeca elu in multe este superioru unchi-

Effendi, apoi le confirma aplicandu Tugra sêu marc'a numelui Sultanului; elu 'si scôte si copia de pe aceste si le conserva intr'o anume casseta. Ordinile inse, cari nu se estindu preste murii Constantinoplei, nu se confirma prin Nisiangi Pasia, ci è de ajunsu a fi semnate de Vezirulu. Nisiangi Pasia trebuie se fia totdeauna langa persôn'a Sultanului, si nu se pôte departa de langa elu, nici a fi tramisu unde-va, afara de casulu candu se numesce altulu in locul seu. Si candu Vezirulu merge in vre-o espeditiune fara Sultanulu, atunci acestui-a i da in locul lui Nisiangi Pasia pe unu Nisiangi Effendi, care substituindu-lu acompaniêza pe Vezirulu.

(7) *Rekiab Caimacamu*, Candu marele Veziru este ocupatu in vre-o espeditiune militara, Sultanulu totdeauna numesce Rekiab Caimacanu, sêu vicariu Sultanulu, pe unulu d'între Cube-veziri sêu d'între Pasi cu trei tuguri. Oficulu lui consiste in a face tôte lucrurile ce apartienu Sultanului, si cari le-ar' decide Vezirulu, déca ar' fi presentu: si le face chiar' cu aceasi putere si autoritate, cu care lè-ar' face Vezirulu; nu pôte inse se numesca Pasi nuoi, nici a destitui pe cei cari sunt, nici a judecã pe vre-unulu la môrte, si puterea lui încêta, indata ce Vezirulu s'a întorsu d'in espeditiune. Mai este unu Caimacamu, cellu din Constantinople. Acestu-a se numesce de regula, candu atâtu Sultanulu câtu si marele Veziru sunt absentii. Despre acestu-a amu vorbitu in partea prima (*).

(*) A se vedé not'a 54. la capu III din cartea III. *Tr. Rom.*

loru si predecesoriloru sãei, dar' elu anca totu sta sub influenti'a Vezirului, si-lu lasa pe acesta se faca tôte dupa placerea sa , si chiar fara scirea si fara consimtiementulu lui. Atunci Mustafa se aprinse si mai tare in contra Vezirului, si se detersinã a-lu puni, precumu merita. Cu propusulu acest'a merge si esaminãza in persóna tôte armaturele bellicæ , si vediendu ca tievile de la tunurile cele grele nu sunt destulu de bine legate cu feru, ilu infrunta aspru pe Veziru; acest'a inse voindu a se escusa , pune vin'a tóta pe Toptci Bashi (8). Mustafa chiama pe acest'a inainte, si-i ordina se spuna, ca ce è caus'a la acést'a. Toptci raspunde, ca elu a cerutu de la Vezirulu atât'a ferru câtu era necessariu, dar' ca acest'a i-a refusat, si asia a lasatu se se faca tievile asiã precumu Vezirulu a gasitu de bine. Vezirulu nu potù se nege acést'a, si Sultanulu dede numai decãtu ordinu de a-lu puni cu mórte, si a-i espune corpulu trei dile in Sirik Meidan la vederea tutuloru, sub cuventu ca a fostu negligente intru esecutarea ordiniloru Sultanului, in realitate inse, pentru ca se incercase a esclude pe Mustafa de la tronu si a face pe tinerulu Ibrahimu imperatu.

ELMAS MEHEMEDU PASIA SE FACE MARE-VEZIRU

VI. Urmatoriulu seu in postulu de mare-veziru a fostu Elmas Mehemedu Pasia, pe care Sultanulu cu puçinu mai inainte ilu in-naltiasa la dignitatea de Caimacamu. Era'o persóna de o ingeniositate fôrte rara, si pentru aceea a meritatu a fi mare-veziru; dar' era anca tineru, si Pasii cei mai betrani murmurau vediendu-se sub command'a unui Veziru june si pucinu espertu in trebile publice.

SULTANULU COMMANDA ARMAT'A IN PERSONA, OCCUPA LIPPA, SI BATE PE IMPERIALISTI

VII. Dar' Sultanulu Mustafa nu luã in seriosu aceste murmure;

(8) *Toptci Basu*, se numesce oficiarulu care are inspectiunea asupr'a tunurilor, asupr'a Kombaragiloru (*) séu tunariloru, si asupr'a soldatiloru ce-i sunt dati spre acést'a. Atãtu si nimicu mai multu este deregatori'a lui; cãci este unu altu comisariu de artileria numitu Gebegi Basi, care are sub inspectiunea sa pravulu (iérb'a) de tunuri, glóntiele, si celelalte munitiuni necessarie.

(*) Cuventulu Kombaragi in sine inscímna Grenadiru. *Tr. Rom.*

din contra, se pune in fruntea armatei, trece Dunarea aprópe de Belgradu, impressóra Lipp'a si Titelulu, le attacka si le ocupa; apoi da ordinu a derima fortificatiunile acestoru cetati. Pre candu era ocupatu cu aceste lucruri, priimesce scirea prin tatarii ce tramisese inainte, ca Veterani cu siepte mii de Germani a esitu din Transilvani'a, si vine a se intruni cu armat'a imperiale de sub comand'a lui Fridericu Augustu (9), electorele de Saxonia, si ca nu este mai departe de acesta decâtu distantia de vre-o optu óre. Pentru a interceptá acea truppa a lui Veterani, Mustafa transmite inainte pe Mahmud Beg Oglu, beglerbegulu de Rumeli'a, cu truppele cele usióre, si immediatu dupa aceea i urméza si elu cu celelalte truppe alle armatei. Dupa unu mersu rapede de duóe díle adjunge Mahmudu in faci'a Germaniloru; despre cari eu nu stau in dubiu a díce, ca au fostu cele mai brave si cele mai curagióse truppe, ce a produsu vre-odata Germani'a: fara a aretá celu mai micu semnu de frica, si ca si candu trupurile loru ar' fi fostu invulnerabili, ei stau locului, si provóca óresi-cumu la lupta pe Turci, cari veniau asupr'a loru in numeru prodigiosu. Mahmudu Beg Oglu, de si era superioru imperialiloru in fortia, totusi n'a tienutu de consultu a se lasa in lupta cu ei, péné ce nu va sosi si Sultanulu cu restulu armatei; si asiá a datu ordinu truppeloru sale a molesta pe inamicu numai în mici loviri, si a impededá cá se nu le scape din mana. Intr'aceea adjunge si Sultanulu cu Ienicerii si cu ceealalta armata, si immediatu da ordinu a atacá cu celu mai mare focu pe Germani din tóte partile. Generalulu germanu din contra a lasatu duóe regimente indereptu pentru a pazi castrele, si a intratu in lupta numai cu cinci mii de ómeni; acesti-a sustienu foculu cu atáta eroismu, in câtu. Turcii dupa scurta resistentia au fostu constrinsi a se retrage. Sultanulu care priviá la lupta din óre-care distantia, vedjendu acésta perdere neaseptata a ómeniloru sei, vine

(9) *Fridericu Augustu*. Turcii si asta-di 'lu numescu Naal-Kiran séu Fránge-potcóve, fiindu-ca in tinereti'a sa atátu era de tare, in câtu potea fránge ferulu cu man'a. Scimu ca Turcii au usulu a da nomenclature particulari nu numai generaliloru, dar si poporeloru intregi, precum amu aretatu acést'a in'partea prima (*).

(*) A se vedé not'a 1. la capu VI. din cartea III. *Tr. Rom.*

intr'atât'a furia, in câtu elu insusi alérga in calea fugitiviloru, omóra cu man'a sa pe mai multi, si pe ceialalti i face se incépa lupt'a din nouu. Turcii rusínati de fug'a loru, prindu nouu curagiu, tragu spre aríp'a stanga a Germaniloru, attaca carale cari acoperiau castrele acestora, si petrundu in elle nu cu puçina perdere. Veterani într'acésta se retrage cu truppele sale catra castre, se arunca asupr'a inimicului cufundatu in préda, si face unu masacru mai terribile de câtu celu de mai inainte. Turcii érași prindu fug'a, si nu se oprescu péné nu-i intimpina érași Sultanulu, care vediendu mai atâtâu pe Shahin Mahomedu Pasia, l-a infruntatu cu urmatóriele cuvinte: » Acela a comíșu o mare eróre, care « te-a numitu mai atâtâu Shahin (adeca falconu); câci tu nu spargi cá unu falconu cu « unghiele rapace capetele inimiciloru; ci cá unu grauru tragi dupa « tine o turma de fugitivi ». Shahin Mahomedu Pasia intr'atátu s'a simțitu de atinsu prin acésta reprobatíune, in câtu immédiatu s'a dusu la Mahmud Beg Ogli, si cu acesta dimpreuna aduna din nou trupele fugitive, si resoluti ambii, séu a invinge séu a muri pentru legea loru, attaca a trei'a óra pe Germani. Aga Ieniceriloru, din partea sa anca face asemenea; adeca, infruntandu-lu bine Vezirulu merge si ellu, si readunandu-si Ienicerii, i duce érași la lupta. Asia Turcii si Germanii intra acumu a treia-óre in lupta cu asemenea resolutiune si de o parte si de alt'a; si se batura câte-va óre cu cellu mai mare focu: câci de o parte se luptá speranti'a victoriei, si de cealalta desperatiunea. Si anca este probabilu ca Germanii ar' fi potutu sustiené tóte atacurile Turciloru, déca generalulu Veterani in celu mai mare focu alu luptei n'ar fi fostu vulneratu si prin acést'a constrinsu a se dá josu de pe calu si a se pune pe unu caru. Câci imperialistii vediendu acést'a si ne mai avendu acumu comandante, au inceputu a se retrage, dar' intr'atâta ordine, in câtu te indoiái de este acésta fuga, séu numai o simpla retragere. Sultanulu anca vedíu ca e lucru dificile si periculosu a-i persecutá; câci desperatiunea i-ar' poté face si mai terribili, asiá ordinâ in secretu lui Mufti cá se indivineze unu espedientu pentru a retiené armat'a ottomana in castre. Mufti, suppusu poruncei domnului seu, emitte o Fetva, prin care declara, cá este in contra precepteloru Coranului a per-

secuța pré vehementu pe inamiculu fugitivu ; si care pere in assemenea casu, unulu ca acel'a isi perde corón'a de martiru.

REFLEXIUNI DUPA VICTORIA CASTIGATA ASUPR'A IMPERIA LISTILORU

VIII. Intr'adeveru Sultanului anca avea ratiuni multe si fôrte momentóse de a retiené pe soldatii sei, se nu mai între in alte lupte. Una miie de calareti si cinci-spre-diece sute de pedestrime, ce au cadiautu din partea Germaniloru, au fostu resbunati indestulu prin perderea celloru mai de frunte capi-comandanti ai armatei turcesci : cáci Mahmudu Beg Ogli beglerbegulu de Rumelia, Shahin Mahomedu Pasia, Ibrahimu Pasia, fratele lui Codgia Dgiafer Pasia, si alti mai multi officiaru de primulu rangu, cu aprópe diece mii de ómeni soldati turci, au remasu morti pe campulu bataliei. Si anca si acésta victoria atátu de scumpa totu ar' fi fostu dubiósá, déca de o parte Sultanulu prin presentia si resolutiunea sa nu intorcea la lupta pe Turcii fugitivi, si de alta parte déca desastrulu ce lovisé pe Veterani nu descuragiá pe Germani. Asiá era de a se teme de o perdere anca si mai mare, déca persecutandu cu o pré mare vehementia pe trupele crestine, acestea in desperatiunea loru si in acestu periclu estremu si-ar' fi intorsu tóte puterile asupra Turciloru. Pentru aceea si Sultanulu s'a indestulitu cu atátu, ca a potutu respingé pe aceea glóta de Germani, si prin acést'a a castigatu glori'a de o victoria ; si ne mai cugetandu la ceealalta armata germana, s'a intorsu cu trupele sale spre Dunare.

SULTANULU IN REINTOARCERE SPRE CONSTANTINOPOLE OCCUPA UNELE CETATI

IX. In reintórcerea sa spre Constantinopole occupa Lugosiulu si Caransebesiulu, care erau fara aperaro, derima fortificațiunile ; trece prin Romani'a, adjuge si intra cu mare triumfu cá invingétoriu in Constantinopole.

IMPERIALII DE ALTA PARTE SE RETRAGU IN CASTRE DE IARNA

X. Fridericu-Augustu face cam asemenea, de si fară gloria de trofee. Elu mai multu s'au aretatu numai, cu trupele sale inaintea

inimicului, decātu se le duca in lupta : si apoi le-a trámisu si elu in quartire de iarna.

POLONII PRIN LASITATEA LORU LASA PE TATARI SE LE DEVASTE TOTA TIEAR'A

XI. Polonii, sèu pentru indispozițiunea regelui lor, sèu pentru ca mai purtau ancă fric'a perderiloru din urma, au remasu in neactiune si n'au cutediatu a trece preste Dnistru, sèu a reintra in Moldavia. Ei credeau ca au facutu destulu, dèca isi pazescu ceèa ce au cuceritu, si-si apera frontariile contra invasiuniloru perpetue ale Tatariloru. Căci de si imperiulu ottomanu era destulu de strimtoratu din alte parti, acesti flageli ai crestinismului totusi n'au intermisu unu anu macar' de a devasta Podoli'a si Pocuti'a pênê pe la Leopole, si a lua captivi pe locuitorii cari atātu de tare se incredeau in armele polone. Abiá ce trecuse érna, si Caplanu Ghirai, Chanulu Tatariloru din Crime'a, vine si attaca pâna si suburbieles Leopolei, pune mân'a pe patru tunuri mici de la portile acestei cetati, si era pe aci se prinda si pe generalulu Dablonoski ; apoi se întorce gloriosu la Crime'a tatarica cu mai bine de patru-spre-dece mii de captivi.

CZARULU RUSIEI IMPRESORA AZACULU, DAR SE RETRAGE FARA SUCCESU

XII. Petru I. Czarulu Rusiei voiá se estermine cu totul acestu reu si se puna capetu acelu devastatiuni ; cu açesta intentiune merge pe la inceputulu primaverei se attace Azaculu (Azovulu), celu mai intaritu propugnaculu alu Crimeei tatarice. Dar soldatii sei pe atunci nu erau anca invetiati cu assediulu, si garnison'a ancă se aperá cu multa bravura ; asiá a trebuitu se se retraga fora a poté face ce-va.

MEZZOMORTO BATE FLOT'A VENETIANA

XIII. Cu mai bunu succesu s'a purtatu resbellulu in acestu anu contra Venetianiloru. Acestia, incuragiati prin cucerirea insulei Chio tindeau lá dominatiunea a tóta marea, si flot'a turcesca nu mai avé curagiulu de a se areta inaintea lor. In aceste impregiurari s'au tienutu la Constantinopole mai multe consultatiuni, cumu s'ar res-tabili puterea navale éراسi in stare buna. Intr'aceea vine in védia

numele lui Mezzomorto (10), care pe acelu timpu era comandantè, numai asupr'a unui singuru vasu. L-au chiamatu și pe elu in consiliu. Aici vediendu Mezzomorto ca cei mai multi tienu de mai consultu a purta resbellulu numai defensivu, elu nu numai ca le-a consiliatu contrariulu, dar le propuse anca si recucerirea insulei Chio, ca unu lucru ce pre usioru se pôte face, si se offeri insusi a o recuceri, déca i se voru da la dispositiune nu mai multu de patru sultane si o parte din galere. Admirafulu Aimidge Ogli Husein Pasia, ilu tractâ cu despretiu si-lu considerâ de unu fantastu si nebunu, ba pre langa infruntari anca-lu si amerintă. Dar' Seraskierulu Misirli Ogli (11) care era capu-comandantele resbelului contra Venetia-

(10) *Mezzomorto*. Africanu din parinti mauritani. Anca d'in tineretiile sale a esercitatu meseria de piratu din portulu Tunis in marea mediteranea; prin acést'a si-a facutu nume. In urma, intr'o lupta cu Spaniolii a cadiutu in manile acestor-a, si l-au facutu prisionieru. In acésta lupta a fostu vulneratu de mórte, si de aci i s'a datu numele de Mezzomorto, séu Semi-mortu, care i-a remasu pe tóta viéti'a. Elu adeca se vindecâ d'in vulnerea sa, si dupa arestu de siette-spre-diece ani compatriotii lui l-au rescumperatu, si elu éراسi a inceputu meseri'a sa cea vechia, si facea crestiniloru mare stricatiune. Cu timpu, facéndu servitie importante Turciloru la Chios, a fostu numitu capitanu de galere, si in urma comandantu a tóta flot'a turcésca. Candu a trebuitu se se presentc la Sultanulu in Adrianopole, pentru a accepta dignitatea de admiralu cu trei tuguri, a cerutu cá favoru particulariu, cá se nu fia obligâtu pentru dignitatea de Veziru, ce i se ofere, a-si schimbâ uniform'a marinara de o parte, si de alt'a se-i fia permisu a instrui marinarii si trupele de marina in artea de a se bate pe mare, si a le dá anume regule de cari se se tiena. Si un'a si alt'a i s'a accordatu. Ceialalti veziri nu incetau a'lu indemna se-si schimbe uniform'a de marinariu, dîcundu ca nu se cuvine cu rangulu ce-lu pôrta; elu inse a remasu nemiscatu. In urma la insistenti'a necurmata a Veziriloru le respunse, « ca este cu multu mai indecentu, ca flot'a unui imperiu atâtu de mare se ajunga préda unui micu numeru de pescari (*). Si ce è caus'a acestei rusini? aceea ca acesti pescari nu cugeta decâtu la arme, pre candu ministrii imperiului cugeta numai la uniformele loru frumóse. Io d'in parte-mi cugetu ca demnitatea de Veziru, cu care m'a onoratu Alteji'a Sâ Sultanulu, nu consiste in uniforma, ci in bravura; si voui areta ca unu barbatu ori câtu de reu imbracatu, este de preferitu si mai stimabile decâtu femeile cele mai elegantu imbracate.»

(11) *Misirli Ogli*. Generalu turcu care in privinti'a bravurei nu este mai puçinu faimosu decâtu Chogia Hiafer Pasia, despre care amu vorbitu mai in susu (**). In lupt'a de la Zent'a si acest-a d'impréuna cu cei-alalti generali si oficiari turci a fostu vic-

(*) Sub pescari întielege pe venetiani. Vedi not'a 1 la Cap VI. din cartea III. *Tr. Rom.*

(**) Vedi not'a 23 la capu II din cartea IV. *Tr. Rom.*

niloru, luâ lucrulu in mai seriôsa consideratiune, aprobâ propunerea lui Mezzomorto, si-i dede la dispositiune patru sultane câte a cerutu dimpreuna cu optu galere. Cu aceste plăca Mezzomorto înainte spre Chio, si câtu-va timpu dupa aceea vine in urm'a lui tóta flot'a turcésca. La apropiarea sa catre insul'a Chio, nu numai ca s'a luptatu cu bravura contra atacurilor ce veniau din partea flotei venetiane, care era pusa pentru apararea porturilor, dar' anca o respinsu indereptu, i luâ duôe bastimente si o puse la fuga Garnison'a, incrediuta prea multu in puterea sa, la inceputu nici ca-i pasá ca se apropiau Turcii; dar dupa aceea, candu a vediutu ca navele venetiane suntu alungate cu perdere din porturi, curagiulu garnisonéi anca a scadiutu cu totul. Căci ei, Venetianii, nu-si poteau nici-de-cumu imagina, cumu flot'a turcésca de atâte-ori batuta s'a potutu restaura in timpu atātu de scurtu, séu cumu ar' poté fi cineva între Turci, care se fia capabile de a-i instrui atātu de bine in artea bellica pe mare; pentru aceea au lasatu totu cugetulu si tóta sollicitudinea de a fortifica cetatea Chio, ci au inchisu bisericile Greciloru, si au facutu alte lucruri cu totul contrarie promisiuniloru loru. Dar' candu a vediutu garnison'a, ca dupa ce flot'a venetiana a fostu fortiata a perlasá posturile ce ocupá pe mare, murii cetatiei au fostu espusi atacului din tôte partile, si ca nu se mai potu apera cu succesu contra unei armate inimice atātu de numerôse, atunci au mai lasatu din mani'a loru contra Turciloru, intorcându-o dreptu asupr'a Greciloru, numindu-i tradatori si perfidi, si se resolvira nu numai a-i spolia si a-i uccide, ci lassara a se simti chiar' in fapta acésta a loru intentiune. Grecii, vediendu-se in acésta periculôsa situatiune, se incercara mai ânlâiu a imblândi furia tiraniloru loru si a-i indulci prin cele mai mari promissiuni si asigurări de fidelitate si supunere. Dar' au vediutu apoi ca calumniile concetașjaniloru loru catholici despretiuescu adeverulu. Si fiindu ca acuma pu mai sciau ce cale se apuce, au informatu in secretu pe Seraskierulu, si i-au relatatu ca sunt in celu mai mare periclu, si ca Venetianii i amerin-

tim'a furiei Ieniceriloru spre celu mai mare regretu alu Sultanolu'. Numele seu de Misirli Oglu aréta ca séu este nascutu egiptianu, séu ca parinti' sei au locuitu in Egiptu.

tia cu ruina totale , căci acești-a cădiți într'o frica extrema , nu mai știu cui se atribuie culp'a celui mai apropiat infortuniu ce-i astépta. Dar' chiar' acésta denunțiere a Greciloru a fostu scaparea Venetianiloru. Căci Seraskierulu în imaginațiune ca aci ar' zace o stratagema din partea Greciloru, pentru a preveni o pierdere neașteptată, se resolvî a examina mai înainte totu lucrulu pênê a nu întreprinde obsidiunea ; și cu modulu acesta a lasatu Venetianiloru timpu de a se imbarca cu tôte lucrurile lor, și cu spoliatiunile de la locuitori și din biserici se pîta fugi și scapa pe navele ce le mai avea în porturi.

TURCHII OCUPA INSUL'A CHIO, ȘI CONSTRINGU PE ROMANO-CATHOLICI A TRECE LA RELIGIUNEA GRECA

XIV. În demănéti'a următoră întielegîndu Seraskierulu ca Venetianii au luat fug'a, vine și ocupa cetatea, și pe acei Venetiani, cari nu ajunsera se scape sêu se încapa pe navele lor , i prinde de prin locurile unde se ascunseseră și-i ucide pe tot. După aceea, pe acei Chioani cari professau religiunea romano-catholica i-au constrinsu sêu a îmbrășia religiunea greca, sêu a se da captivi. Restituie Greciloru bisericele ce li s'au fostu luate ; ér cele romano-catholice le include pe tôte. Și cu modulu acesta , nu fara intervenirea divină, întôrna Venetianiloru tôte acele acte de tirania câte au exercitatu ei contra greciloru.

O VICTORIA A VENETIANILORU

VX. Acestu infortuniu s'a îndulcitu ceva prin victori'a ce au re-purtatu Venetianii aprópe de Argos, unde se dice ca patru sute de turci au ramas morti. Dar' acésti'a, precumu pentru turci n'a fostu prêa mare pierdere, asiã nici pentru Venetiani n'a fostu mare câștigu.

REBELLI ARABI ATACA CARAVAN'A CE MERGEA LA MECCA, DAR' REMANU BATUTI

XVI. În Arabi'a, peregrinarii pe cari i însoția Arslan Pasia, guvernatoarele de Tripoli, cu vre-o câte-va trupe ale sale, batù pe rebellulu Sיעicu Emirul Muhamedu și-lu pune la fuga cu totu sectatoriilei. Cu modulu acesta fù vindecata , de și numai pe puțin timp, acésta plaga întestina și periculósa a imperiului ottomanu.

SULTANULU CELEBREZA UNU TRIUMFU IN MEMORI'A ACESTORU VICTORII ; SI DA LU' MEZZOMORTO COMAND'A ASUPR'A FLOTEI

XVII. Sultanulu Mustafa, considerandu aceste victorii dreptu de unu auguriu fericitu pentru domnirea sa, la reintórcere-i in Adriano-pole le celebrá cu cea mai mare pompa. Pe Mezzomorto, prin a carui conducerea s'a recuceritu insul'a Chio, l-a facutu admiralu, si pe toti ceialalti cari s'au distinsu in acésta espeditiune i-au remuneratu cu distincte onoruri si posturi de officiu.

IMPERIALISTI IMPRESORA TEMISIOR'A, SULTANULU MERGE SPRE A O LIBERA

XVIII. Dupa aceea a datu ordinu in totu imperiulu ca se se formeze 'o armata anca si mai numerósa ; si Turcii animati prin cele din urma succese ale loru belice, veniau in mare numeru si se inrolau de buna-voia. Dar' inainte de a poté face tóte preparativele necesarie pentru espeditiune, Fridericu Augustu, electorele de Saxoni'a, vine catra linea anului Hegirei 1107 cu armat'a imperiale, si impresóra Temisiór'a. Sultanulu audiendu despre acésta, trece immediatu cu armat'a sa preste Dunare si merge spre Temisióra, resolutu séu de a libera cetatea, séu de a fortia pe Germani se intre in lupta.

H. 1107.

I. C. 1696.

IMPERIALISTI REDICA OESEDIULE DE LA TEMISIORA

XIX. La apropiarea Sultanului, Germanii redica obsediulu, la care mai multu se resolvera decâtu ilu incepusera, si in distantia cam de optu óre de la cetate se punu in castre intr'unu locu férte favorabile, cu scopulu de a astepta aici pe Turci.

ATACA PE TURCI, DAR' SUNTU RESPINSI CU MARI PERDERI

XX. Puçinu dupa aceea adunje armat'a turcésca si se pune in castre chiar' in faci'a inimicului, dar' in departare cam de o puscatura de tunu si la consiliulu lui Teokeoli, care insocia pe Sultanulu, se fortifica cu valuri tari si siantliuri late si afunde, ceea ce altminterea nu era in usu la Turci. Diu'a dântâiu s'a petrecutu in castre cu consultatiuni, si afara de castre in mici lovituri intre cavaleri'a usióra ungara si intre avantposturile turcesci. Facéandu-se nópte, ea a innabusitu foculu si de o parte si de alt'a, si fia-caré s'a intorsu in cas-

trele sale ; intr' aceea generalulu germanu se resolve la o intreprindere coragioasa, care ar fi fostu forte glorioasa, deca 'i-ar fi succesu. Intre ambe castrele inimice era unu campu circumdatu de mocirla, in latime cam de o mila italiana, plinu de tresthia atatu de desa, in catu unu omu chiar' si nearmatu abia ar' fi potutu strabate prin trens'a. Pe aici a lasatu elu preste nopte in secretu a se face doue-dieci-si-patru de carari, si a datu ordinu ca in reversatulu dilei se treca armat'a pe acele carari cu totu atate tunuri si se atace siantiurele turcesci. Soldatii implinescu ordinulu cu cea mai mare bravura, descarca tunurile loru tote doue-deci-si-patru, si facu unu vigorosu assaltu asupra castreloru Sultanului. Dar' spre nefericirea crestiniloru, au nimeritu chiar' in partea cea mai tare a castreloru, unde erau locati Ienicerii si seraskierulu Misirli. Cu tote aceste ei petrundu prin lineele loru, taia si omora unu mare numeru de Ieniceri si de Egiptieni, si la primulu loru atacu aducu tota armat'a turcesca in asiaterore, in catu insusi Sultanulu a parasitu cortulu seu si s'a retrasu in partea cea mai departata a castreloru. Dar' pucinu dupa aceea nevalescu Turcii in numeru mare asupra crestiniloru, i batu si-i respingtu facendu-le mari perderi.

BRAVUR'A VEZIRULUI IN ACESTA BATALIA

XXI. Acesta victoria s'a castigatu mai cu sema prin bravur'a vezirului Elmas Mahomedu Pasia. Caci candu a vediutu ca armat'a a venit in estrema confusiune prin subita irruptiune a Germaniloru, elu a fostu celu deantaiu care cu omeniile sei a facutu resistentia vigorosa anteposturiloru germane, cari petrunsera acumu mai penela cortulu Sultanului, si prin esemplulu seu se incuragiara Ienicerii si intrara si ei in lupta : in urm'a acest'a, Germanii nesimtindu-se in putere de a resiste furiei Turciloru, s'au vediutu necessitati de a se intorce erasi in castrele loru, lasandu dupa sine morti o multime din omeniile loru, precum si cele doue-dieci-si-patru de tunuri ce le dusesera cu ei. Germanii dupa ce au inceputu odata a se retrage, au fostu totalu distrusi prin trei mii de Bostangi (12),

(12) *Bostangi*. Primii imperatori turci voindu a-si forma soldatii cari se indure dificultatile resbelului si se fia capabili de a supporta fatigiele, au instituitu corpulu Bostangiiloru. Ei credeau, ca laborea penibile de gradinaritu, prin care acesti omeni

cari venisera într'adjutoriu Ienicivilor. Căci de si Bostangii suntu destinati numai pentru a țiené garda Sultanului, si pêné acuma nici-odata n'au fostu întrebuintiati in altu modu la servitiuri militari, totusi Mustafa vediendu gravitatea periclului i-a tramisu cu ordinu de a da adjutoriu celeilalte armate. Intr'aceea Germanii nu au cadiutu fara a-si resbuna si ei asupr'a inimicului lor. Căci in acésta lupta au remasu mortu Mustafa Pasia, gubernatorele Timisiórei, fratele Vizirului si alti mai multi officari turci de primulu rang, precumu si mai multe mii de Ienicivi si de Egipteni. Dintre Germani n'au cadiutu mai multi, decâtu numai aceia cari au pētrunsu între lineele Ienicivilor si i-au cuprinsu acesti-a acolo.

AMBE ARMATELE SE RETRAGU IN QUARTIRELE LORU DE IÉRNA

XXII. Ceialalti cari au remasu din armat'a imperiale, nevrendu a areta in publicu ca au fostu batuti, au statu tóta diu'a in ordine de bataia si asteptau nemiscati apropiarea Turcilor. Dar' Sultanulu gelosu, mai pre susu de tóte de a sustiené in soldatii sei convingerea ca au invinsu, nu a ținutu de consultu a intra anca odata in lupta; si ordinâ lui Mufti, că prin Fetv'a sa se interdica o nuóá intrare in lupta. Câte-va zile dupa aceea Sulianulu cu armat'a sa a plecatu spre orientu, si cu modulu acesta a pusu capetu campaniei. Ger-

erau espusi la frigu, la caldura si la tóte injuriile tempestatilor, i voru deda la cele mai grele întreprinderi de resbelu. Si intradeveru ca Bostangii la inceputu si lungu timpu, au fostu cei mai buni soldați. D'ntre ei se alegeau Azali (*) séu furiosii, cari într'adeveru erau cei mai dejosu soldatii între Turci; dar érasii dintre acesti-a se alegeau cei mai valorosi Ienicivi; fiindu-ca acesta era gradulu de a poté intra in acestu corpu. Asta-di corpulu Ienicivilor se recrutéza d'in fiii lor proprii séu d'in acei-a cari se inoléza de buna voia; prin urmare nu se mai observa vechi'a metoda, de a-i alege d'ntre Bostangii; si acesti-a acumu nu se întrebuintiéza spre alta de cătu a face garda la palatul Sultanului, a cultiva gradinele acestui-a, si a conduce barc'a. Comandántele séu capulu lor este Bostangi Ba si. despre oficiulu si dignitatea acestui-a amu vorbitu mai in susu (**). De altminterea nu este casu unde ei se fia fostu întrebuintiati in resbelu, singuru Sultanulu Mustafa II i-a întrebuintiatu acumu odata pentru a respinge pe Germani, candu acesti-a au atacatu castrele turcesci.

(*) Cuventulu in sine însémna, necasatoritu, june, căci probabilu dintr'acestia s'au alesu la inceputu, pentru ca se se lupte cu mai multu curagiu. *Tr. Rom.*

(**) A se vedea not'a I la capu II din cartea IV. *Tr. Rom.*

manii, de si erau aprópe de Turci candu acesti-a se retrageau, totusi nu au cutediatu a impedece retragerea lorú, cugetandu ca au facutu destulu prin aceea ca si-au aperatu propriiele lorú frontarii, cu atátu mai vertosu, cá resbellulu cu Franci'a in care erau incurcati, nu le permittea a-si estinde cuceririle lorú.

MOARTEA LUI IOANU SOBIESKI, REGELUI POLONIEI

XXIII. Polonii, pre langa usitat'a lorú tardivitate, in anulu acesta au mai avutu unu pretestu de a prelungi intrarea lorú in campania, si adeca mórtea regelui lorú Ioanu Sobieski, care storsu de tóte puterile sale prin unu morbu indelungatu a muritu in siepte-spre-diece díle ale lunei Silcade, anulu Hegirei 1107. Cá totdeauna dupa mórtea unui rege, asiá si acumu Polonii erau ocupati cu cabalele lorú pentru alegerea noului rege; prin urmare ei departe de a cugetá se intre in campania, dar' nu-si bateau capulu nici macar de a-si forma o armata.

H. 1107.

I. C. 1669.

CZARULU RUSIEI OCUPA AZOVULU

XXIV. Intr'aceea, pre cându Polonii stateau anca totu in neactivitate, Petru Czarulu Rusiei, aducéndu-si din Germani'a ómeni esparti in artea militara si in modulu de a versa tunuri, merse anca odata cu o armata mai numerósa si mai bine disciplinata in contra cetatiei Azovulu, si o atacá cu atáta vigóre, in cátu garnisón'a, din care sabi'a; rusésca nu mai lasase decâtu vréo-o patru-sute de ómeni, la optu-spre-diece ale lunei Silcade a trebuitu se capituleze si se predea cetatea. Acestu esemplu l-a urmatu si garnisón'a din Lutich, cetate situata in faci'a Azovului, capitulandu si ea si predandu-se Czarului sub certe conditiuni.

VENETIANII SUNT CONSTRINSI A RIDICA OBSIDIUNEA DE LA DULCIGNO

XXV. In acelasiu timpú Venetianii au impresoratu Dulcineulu, portu renumitu pentru intretinerea acolo a piratiloru turci. Ei respinsera cu multa vigóre pe Omerbegu, Pasia de Arnaudia, din li-niele lorú, dar' in urma prin eroic'a resistentia a garnisónei au fostu contrinsi a ridica obsediulu; ba é probabile ca ar' fi suferitu o perdere si mai insemnata de catra Seraskierulu care veniá cu

t^ota puterea sa asupra lor, déca Liberaki, pe care Turcii ilu instituisera principe in Mani'a, prin o stratagema speciale nu facea pe compatriotii sei a se revolta in contra Turciloru. C^oci Seraskierulu vediendu ca prin ac^osta apucatura puterea sa scade si cea a inamicului cresce, a tienutu ca este mai consultu a se retrage, de c^otu a se espune eventualitatiei unei lupte incerte si a perde t^ota Greci'a. Venetianii anca, contenti cu at^ota, ca si-au aপরatu si conservatu cuceririle lor de mai inainte, n'au purcesu mai departe, ci s'au ingrigitu numai de a repara intariturele de la Hexamilon spre a se asigura mai bine de Mor^e'a.

MEZZOMORTO REGULÉZA FLOT'A TURCÉSCA

XXVI. Pe mare Mezzomorto Capudanu Pasia a regulatu o flota dupa maximele sciintiei navali, intr'unu modu necunoscutu p^en^e acumu Turciloru. Mai prevedietoriu de c^otu predecesorii sei, elu nu intra at^otu de usioru ca acesti-a in lupta fara a esamina cursulu ventului si fara a cun^osce situatiunea locului; si urmaria in continuu cu ochi atentivi t^ote miscarile flotei venetiane. Venetianii faceau asemenea; dar' plini de admiratiune pentru ac^osta neasteptata atitudine a lui Capudanu Pasia, ei se tieneau in reserva si nu cutediau a se prinde cu elu in lupta. Asia flotele se observau numai un'a pe alt'a; si nici un'a nu a facutu ceva memorabile in totu decursulu acelu anu.

SULTANULU SE INTORCE IN TRIUMFU LA CONSTANTINOPOLE

XXVII. Dupa ce au trecut lunele cele favorabile pentru espediuni bellice, Mustafa s'a intorsu cu armat'a s'a éراسi la Adrianopole; unde lasandu trupele sale se mérga acasa, elu a plecatu la Constantinopole. Aici si-a tienutu intrarea cu at^ota pompa, in c^otu care a vediutu splend^orea aceea, i-a venitu a crede, c^o victoriile sale intrecu faptele cuceritoriloru Constantinopolei, Ungariei si Egiptului. Totu ce a decoratu mai multu acestu triumfu, au fostu cele d^oue-dieci-sipatru de tunuri ce au cuprinsu de la Germani in ac^osta campania. Aceste mergea in frunte, si dupa ele au' urmatu mai multi nobili luati captivi in lupt'a de mai inainte cu V^eterani.

**SULTANULU SE ÎNCINGE CU O SABIA ȘI ORDINA SE FACA CELE MAI MARI
PREPARATIVE DE RESELLU**

XXVIII. A trei-à dî dupa acêsta intrare triumfale Sultanulu a vi-
sitate cu cea mai mare aparentia de devotiune mormentulu lui
~~Ebu Eiub Ensari~~, si dupa usulu Sultaniloru turci lâsa prin Sieiculu
Giamiei de acolo a i se încinge o sabia (13). După terminarea acestoru
ceremonii, isi puse tîta grigea singuru si numai la a face cele mai
grandiose pregatiri bellice pe mare si pe uscatu , si acêsta cu cea
mai mare diligentia. Ordinâ a se construi trei-dieci-si-siese nâvi mari
de resbellu, dintre cari o parte o a destinatu contra Venetianiloru ,
ér' cealalta contra Russiloru (cari de la eucerirea Azovului încôce
incepusera a-si forma o flota pe marea negra), afara de aceea unu
numeru mare de galere si galiote. Pe admiralulu Mezzomorto, imbra-
catu in uniform'a sa de marinariu, ilu onorâ cu trei tuguri, si-i dede
comand'a asupra a tîta marea si a tîte insulele; asemenea re-
munerâ cu considerabile daruri pe ceialalti officieri de marina, cari
se distinsera mai multu in espeditiunea din urma. Pentru com-
pletarea armatei inrolâ duõe-spre-diece mii de Iamadgi-Ieniceri (14)
si optu-mii de Levendi (15); esercitâ in tîte dilele atâtu pe soldatii

(13) A se vedé not'a 8. la capu IV. Cartea II. apoi §. X. si not'a 18 la capu I. Cartea
III. *Tr. Rom.*

(14) *Iamadgi-Ieniceri*. Se numescu noii recruti inrolati in corpulu Ieniciloru
pentru completarea numerului acestoru-a; totu asiâ se numescu si acei-a, cari d'in
altu corpu de armata se suscepu intre Ieniceri; de ordinariu se face acêst'a atunci,
candu è necesariu a se transmite garnisîna in vre-o localitate de nou-cucerita. Pentru
esemplu, dêca in asemenea casu suntu necesari siese mii de ômeni, d'in Ogiaki nu
se voru lua mai multu de câtu duõe sêu trei Oda; si fiindu-ca acesti-a nu facu
mai multu de trei mii ômeni, asiâ restulu de trei mii se va luâ d'intre Gebegi sêu
alti soldati noi sub numele de Ieniceri iamadgi.

(15) *Levendi*. Nume coruptu d'in cuventu italianu (*), si insemna trupe marine;
ele la inceputu au fostu compuse d'in omeni fôrte nedisciplinati, si puçinu obedi-
enti comandantiloru lor; nedepinsi chiar si in servitiulu de marina, numai Mezzo-
morto prin regularea sa i-a potutu aduce la ordine, si a'i face se mai pârda d'in barbaria
si d'in selbatecia. Numerulu lor in timpu de pacé este de patru-spre-diece mii,
dar' in casu de resbelu cu venetianii, sêu dêca cere vre-o impregiurare pressante,
Sultanulu redica numerulu lor la câtu vre; noi Levendi inse se inroléza numai

(*) Levante. *Tr. Rom.*

câtu si pe curtenii sei în Kiagis-Chana (16) în deprinderea cu manuirea pusceloru, tunurilor, dardeloru, girideloru (17) si altoru arme usitate la Turci; în urma a publicatu unu fermanu, prin care ordină că pêne la Chisrelles (18) tóta armat'a imperiului seu se fia adunata la Adrianopole. În tóta Constantinopolea, care mai înainte sub Sultanii precedenti nu tienea la alta decâtu la placeri, si parea ca în medi-loculu resbelului se topesce în desfatari, acumu sub regimulu lui Mustafa nu se audiá alta decâtu sunetulu armeloru, si de aci locuitorii ei nu numai ca-si prediceau victorii pe viitoriu, ci aveau deplina sperantia că voru face nuțe cuceriri.

SULTANULU REFUSA PACEA CE I SE OFFERE DE CATRE IMPERATULU

XXIX. Sultanulu isi puse atât'a încredere în preparativele sale, în câtu de si sciea, informatu fiindu, ca béniulu între Imperatulu germanu si regele Franciei era terminatu, totusi elu a refusatu pacea ce i s'a offeritu de catra ambasadorii Angliei si Holandiei, si se laudá ca elu singuru, fara adjutoriulu Francesiloru, este în stare nu numai de a resiste imperatului, ci de a-lu si supune potestatiei sale.

MERGE CU ARMAT'A SA LA BELGRADU SI TIENE REVISTA ASUPRA EI

XXX. Apropiandu-se ano-timpulu celu placutu, care atrage pe soldati de a esi cu bucuria în campania, Mustafa pléca din Constan-

pe siese luni, si soldulu loru este 25 thaleri la fia-care. În acestu casu se primescu între ei si greci, si alti crestini, ceea ce la recrutarea altoru trupe turcesci nu este permisu.

(16) *Kiagis-Chana*. Casa séu fabrica de chartia. Unu locu fôrte placutu, nu de parte de suburbiulu Eiub în apropierea unui rîu de același nume: pórtá acestu nume de la morile de charthia, ce au fostu odinióra acolo. Aceste mori mai tardiu au fostu dirimate, si în loculu loru s'a edificatu o fonderia pentru mortarie, glóntie si alte speție de munitiuni de resbelu. Rîulu, care spala acestu locu, are în fundulu seu o speție de lutu escelentu pentru çigle si caramide, si în cantitate atátu de mare, în câtu a datu materialu la tóte edificiele, ce de atâte secle s'au facutu în Constantinopole. Acestu riu è încungiuratu de tóte partile de cele mai frumoșe si spatióse livedi, unde primaver'a pôn' la St. Giorgiu pascu la iérba caii Sultanului. St. Giorgiulu è di de serbatória si la Turci, si se numesce Chidrelles (*).

(17) A se vedé not'a 41 la capu IV. din Cartea II. *Tr. Rom.*

(18) Sf. Georgiu. *Tr. Rom.*

(*) A se vedé not'a 9 la capu X din cartea III. *Tr. Rom.*

tinopole cu aceeași magnifică pompă cu care mai înainte intrase acolo, și trecându pe la Adrianopole merge dreptu la Belgradu. Aice țiene revista asupra armatei sale, și vede ca afara de domesticii și servitorii Pasiloru (de cari totdeauna se afla unu mare număr în castrele turcesci), și afara de o multime de alte persoane netrebuțioase, avea buni de la lupta una-suta-trei-dieci-si-cinci de mii de soldati regulați.

IMPERATULU ORDINA PRINCEPELUI EUGENIU A SE TIENÉ NUMAI IN DEFENSIVA

XXXI. Fație cu această forția de armata, imperatulu nu avea de a se oppune de câtu cu patru-dieci-si-siese de mii de germani sub comand'a principelui Eugeniu de Savoia, care avea ordinu de a nu se lasa în lupta cu Turcii, decâtu numai la casulu déca ar' fi necesitatu la această'a, și a se margini numai la aperiarea Petrovaradinului și a celorlalte fortăretie din Ungari'a, situate la tiermurile Danubiului.

IN URN'A UNUI CONSILIU GENERALU SULTANULU DECIDE A INTRA IN TRANSILVANI'A, SI TRECE PRESTE DANUBIUCU ARMAT'A SA

XXXII. Turcii informându-se despre acestea prin captivii supusi torturei, au țientu în Belgradu mai multe consultatiuni. Mai întâiu s'a consultatu în modu privatu numai Vezirulu cu Pasii cei mai de frunte. Dupa aceea s'a țientu Galibe Divanu în presenti'a Sultanului. Aici s'a decisu a lasa fluviulu Sava în drépt'a, și a trece preste Dunare din josu de Belgradu; apoi a penetra în Transilvani'a cu tóta armat'a, evitandu pe Germani, cari erau campati aprópe de Segedinu. Acestu planu l-a datu Tököli, care si elu era prezentu în campani'a turcesca; elu mai adaose Sultanului și mariloru officieri, ca va fi fórte usioru a cuceri Transilvani'a, nu numai pentru ca ungurii rebeli, cari din diferite parti se intruniseru acolo în numeru cam de cinci-dieci de mii, se voru alatura la armat'a Sultanului offerindu-si servitiiele lor, dar' și pentru-ca generalulu imperatorelui germanu ar fi tramisu ordinu celoru mai multe garnisóne în Transilvani'a spre a-i veni întru reîntarirea armatei sale, asiá în câtu cetatile de acolo stau mai tóte deserte și nu au nici-o forția de aperiare.

**MUSTAFA ASCULTANDU OPINIUNEA CONSILIULUI SEU MERGE CU TOTE PUTERILE SALE
SPRE TITELU**

XXXIII. Sultanulu aproba acestu planu, si trecundu Dunarea, trage cu armat'a sa spre Temisiór'a. Dar' pe cale indata a dóu'a di aude ca Germanii inaintéza spre Titelu, asiá conchiamâ éراسي Galibe Divanulu, si-i propuse a delibera, déca este consultu a urma resolutiunea ce s'a luatú in consiliulu de mai inainte si a intra in Transilvani'a lasandu pe inimicu in spatele loru? séu ca è mai bine a merge in contra inimicului si a-lu atacá in lupta deschisa ori unde ar' da faéie cu elu? Prim'a opiniune parea celoru mai multi fórte periculósá in starea presenta a lucruriloru, fiindu-ca era de temutu, ca pe candu puterile otomane voru fi ocupate in Transilvani'a, pe atunci Germanii voru impresora Belgradulu, si pre langa tóte. ca acésta cetate é bine nitarita si are garnisona buna, totusi ei o voru ocupá-o, déca nu i se va tramite ajutoriu din bunu timpu. Marele Veziru insistea intr'unu modu particuláru asupr'a acestui punctu, si aduse cá motivu ca trupele otomane nici-odata nu voru potea intreprende ceva, fara a fi espuse unui estremu periclu, pe cátu timpu armat'a inamica nu va fi nimicita cu totulú; pe candu de alta parte, batuti odata Germanii si scosi din campani'a loru, tóta Ungari'a va remané deschisa armelorú turcesci. Sultanulu aprobá acestu consiliu pentru auctoritatea aceluia de la care veniá, si s'a luatú in unanimitate resolutiunea de a ataca pe inimicu. Spre acestu scopu Sultanulu nu numai ca se întórse cu tóte trupele sale spre Titelu, ci ordiná anca cá flot'a sa de pe Dunare cu bastimentele incarcate se traga spre Tis'a. Intr'aceea Germanii susu de pe muntii inalti, unde sta Titelu, vedu apropiarea Turciloru, si de si armat'a loru constá numai din siese mií de calareti, totusi se decisera a face o resistentá vigorósá, si a nu lasa pe inimicu se tréca Tis'a fara versare de sange.

SULTANULU SE INTORCE SPRE TIS'A SI SUFERE MARI PERDERI

XXXIV. In acestu propusu imperialii fortifica cu siantiuri si turnuri tiermurii Tibiscului (Tisei), cari se întindu in lungulu siesului de sub cetate, si plini de curagiu cauta la apropiarea inimicului din

inaltîmea muntelui. Sultanulu puşinu dupa aceea se apropia aci, si vediendu ca un trupa atâtu de mica de ómeni ilu provóca la lupta, ordinâ la vre-o cati-va Pasi a trece preste rîu in barce deschise (assemenea barce au datin'a Turcii a purta cu sine pe cara si se servescu cu ele la construirea de poduri); si pîntu cá se insu-fietiésca pe ómenii sei, Sultanulu promite cinci-dieci de taleri de auru pentru fia-care germanu prinsu si adusu viiu, si dóue-deci-cinci assemenea taleri pentru fia-care capu alu unui crestinu. Turcii, nesci-indu ca Germanii au fortificatu tiermurii Tibiscului, esecuta ordinulu Sultanului cu cea mai mare alacritate, si trecu rîulu fara a tiené óre-care ordine. Germanii la inceputu se tineau in reserva; dar candu au vediutu ca au trecutu dejá vre-o câte-va mii de Turci si ca numerulu inamiciloru totu cresce, atunci au descarcatu tunurile asupr'a loru unde erau mai desi, nevalescú asupra loru si-i ataca cu sabi'a in mana. Trasnetulu nesteptatu alu tunuriloru au adusu pe Ieniceri in atâta confusiune si teróre, in câtu nu scieau dèca mai sunt ei soldati ori ba, ci tocma cá femeile, nu cugetau la alta decátu la fuga; prin acèst'a inse n'au potutu evita cá trei mii din companioni loru se remana morti pe campulu de lupta; si anca nu ar' fi scapatu nici unulu din ei, dèca spre fericirea loru nu adjungea chiar' la bunu timpu flot'a turcésca si nu ocupá o insula in midi-loculu Tibiscului. Cu adjutoriulu acestei flote Ienicerii vinu din josu in partea dincóce a rîului, inaintéza in massa asupra Germaniloru si-i ataca in siantiurile loru. Aci se-incinge a dóu'a lupta, dar' ea a fostu si mai usióra decatu cea dântâiu. Cáci Germanii vediendu ca Ienicerii se totu imultiescu la numeru, si temendu-se ca continuandu a aপরঁ campulu luptei, ei in urma voru poté fi cutropiti de multitudinea inamicului, s'au retrasu din siantiurile loru si au luatú calea mai ántâiu spre cetate, apoi urcandu-se pe cai, au mersu mai departe la Cobila (19). Vre-o câteva sute de haiduci se tienura anca câtu-va timpu in castelu, dar inde cu séra dandu-i focu au urmatu si ei pe companionii loru. Dupa ce s'au retrasu Germanii, Sultanulu a trecutu Tibisculu cu totu restulu armatei sale, unde Vézirulu pentru a

(19) *Cobila*. Asiá numescu Turcii siesurile vaste ce se intindu intre Dunare si Tis'a de la Titelu pen' la Segedinu si Petrovaradinu.

ascunde memori'a pierderii Turciloru, a spusu in calea Sultanului spre vedere vre-o trei-sute Germani ucisi, dupa-ce mai inainte lasase a se ingropa cadavrele Turciloru cadiuti in lupta.

**SE TIENE ALU TREILEA CONSILIU UNDE SULTANULU DECIDE A IMPRESORA
VARADINULU**

XXXV. Sultanulu nu sta aci multu, ci merge inainte chiaru pe aceea cale pe care apucaseru si se intrunisera Germanii; dar' adjungându in siesulu de la Cobila, si vedindu ca Germanii au lasatu podulu standu intregu (deca au tacutu ei acést'a séu cu întentiune séu pentru ca se grabiau, nu se scie de siguru), asiá se întórse cu armat'a sa spre Dunare si se opri la partea din josu a insulei, ce o forméza acestu fluviu in façe cu Petrovaradinulu. Aci se tienù a trei'a óra consiliu bellicu, unde se decise a construi immediatu unu podu preste Dunare, si a impresora Petrovaradinulu; ceea ce era se se faca a dou'a dí; si inainte de ce imperialii de la Segedinu ar' poté se adjunga aci.

LUPTE USIORE LA FACEREA PODULUI PRESTE DUNARE

XXXVI. Locuitorii acestei cetati aveau unu altu podu cu totulu intregu in partea din josu a acestei insule, dar' care era atâtu de bine si tare pazitu, in câtu Turcii nu se poteau apropiá de elu, si cu atâtu mai puçinu a-lu trece fara mari pierderi. Pentru aceea ei concepuseru vigorós'a decisiune de a construi unu podu nuou, si pôte ca-lu si faceau indata de a dóu'a dí, deca o parte din garnisón'a dela Petrovaradinu, care cu câte-va tunuri era ascunsa in acésta insula, nu le puneu o nêasteptata pedeca in cale. Câci acésta parte de garnisóna vedindu ca Turcii se apropia de tiermuriu fluviului, descarcu tunurile asupr'a loru si spargu mai multe barce pe cari erá construitu podulu. De si acumu acésta parte de garnisóna erá constrinsa la apropierea flotei turcesci a desierta insul'a, totusi prin descarcarea tunuriloru sale a impededatu pe Turci, cari abiá a trei-a dí si-au potutu terminá construirea podului loru, si prin acést'a a causatu de Turcii au perduto victori'a care o credeau degiá a o avé in mana.

PRINCIPELE EUGENIU CU MARE PERICLU VINE A SALVA PETROVARADINULU

XXXVII. Câci principele Eugeniu informandu-se despre inten-

tiunea Turciloru, a facutu immediatu dispositiunile pentru salvarea Petrovaradinului, si plecandu de la Segedinu au adjunsu la Dunare chiar' in acea dî pe la apusulu sôrelui, in care Turcii puneau podulu preste Dunare, si tragendu pe deînaintea castreloru inimice, le nimici totu planulu de a trece Dunarea. In vanu Siahbas Ghirai Sultanu (20), fiulu lui Selimu Ghirai Chanu alu Tatariloru (21) se încercâ a-lu retiené in mersulu seu cu ardóre si a-lu împedecâ cu dône-spre-diece mii de Tatars ardiendu si prepadindu tôte bucatele si fenurile din apropiare si din departare, cà totusi aceste obstacule n'au fostu in stare a rumpe foculu Germaniloru, de si acestia pe o cale de aprôpe nôe ôre nu aveau nici lacuri, nici fântâne, nici fluviuri, nici campuri verdi si produse de pamentu.

TURCII TIENU A PATR'A ORA CONSILIU

XXXVIII. Adjungerea atâtu de neasteptata a armatei germane a datu motivu Turciloru a se consultâ din nuou, dêca este consulu

(20) *Siahbas Ghirai*. Acesta dupa mórtea parintelui seu Selim Ghirai, succedendu acestui-a, sub Ahmetu III. a fostu înaintatu la dignitatea de Chanu. Puçinu dupa aceea voindu a debela pe Cercassiani, acesti-a l-au prinsu intr'o cursa si l'au omoritu. Io amu vorbitu despre acést'a in partea prima.

(21) *Alu Tatariloru*. Nu va fi inutilu a narra la acestu locu o fapta a Tatariloru cá proba remarcabile despre desteritatea si celeritatea loru. Amenduôe armatele erau façe in façe aprôpe de Petrovaradinu; nici un'a nu se miscâ, prin urmare nici nu putea face vre-un prisioneriu; ba nici numerulu unei-a nu-lu sciâ ceealalta. Acésta stare de nelucrare nu placea lui Mustafa. si scrie o epistola fôrte gentila lui Siahbas Ghirai, rogandu-lu a face ori-cumu si se i aduca, fia macar numai unu captivu germanu, spre a sci d'in gur'a acestui-a numerulu si starea inimicului. Lucrulu pârea fôrte dificile, ba mai imposibile; pentru ca armat'a Germaniloru era in ordine de bataia; si a încercâ ceva contra loru in acésta stare, ar' însemná a merge cu capulu contra unui muru de bronzu, si a-si lasa in caractere de sange unu momentu de temeritate. Cu tôte aceste principele tataru voindu a implini dorinti'a Sultanului, convocâ consiliulu seu de resbelu, in urm'a carui-a alese patru sute de omeni d'in ai sei, cari se oferira de buna voia, si-i tramise a merge prin jurulu castreloru germane, si a lua ceva de la inamicu, fia bagagiu, fia caru, fia ori ce. Acesti-a se impatu in mai multe grupe, si ataca armat'a germana; dar' cadu multi d'între ei, si in urma ar' fi fostu constrinsi a se retrage fara a-si ajunge scopulu, dêca trei frati, cari contra vointiei parintelui loru au venitu a lua parte, nu ar' fi atacatu in spate o aripa a Germaniloru, si acést'a cu atâta vigóre si desteritate, in câtu le-a succesu a luâ pe unulu d'in midi-loculu companioniloru, a-lu lega si a-lu duce cu sine.

a ataca pe Germani in campu deschisu inainte de a se intari ei in castrele lor? séu ca este mai consultu a astepta pênê candu ei voru ataca pe Turci in liniile lor?

**OPINIUNEA JUNELUI VEZIRU CA SI CANDU AR' FI VENITU DE LA UNU BARBATU
DE INAINTATA ETATE**

XXXIX. Marele Veziru se adoperâ din tôte puterile a indupleca pe Sultanulu pentru cea dântâiu opiniune, adaogându ca ar' fi spre desonorea Osmaniloru , dâca ar' lasa se scape inamiculu , care este atâtu de aprópe, fara a incerca fortun'a într'o lupta cu elu; câci trupele musulmane nu pentru aceea sunt aduse in tiér'a inamicului, cá numai se se arate inamiciloru sei, si apoi éراسi se se retraga. ci pentru a câstiga corón'a de triumfu, ce profetulu le-a promis-u-o, si a recuperâ tierile ce infidelii in modu injustu le-au ocupatu. Dumnedieu insusi, care inspira soldatiloru o asteptare impatientsa de a intra in lupta care nu se mai pôte retiené, aréta pênê la evidentsia, ca acumu este timpulu de a bate totalu pe inamicu. Dar' dâca vomu nadusi acêsta ardóre, si vomu resiste armatei atâtu de fervide pentru lupta, se ne tememu ca prin acêsta excessiva precautiune vomu aduce tóta armat'a într'o langedime perniciosá; séu, fiindu ca nu-i vomu da alta de lucrú, va erumpe in revolutiune contra capiloru sei.

OPINIUNEA VEZIRULUI SE RESPINGE

XL. In contra acestei opiniuni a Vezirului se oppuse din tôte puterile Chodgea Dgiafer Pasia, unu veteranu soldatu, care mai in tôte luptele Turciloru cu Germanii a fostu presentu, si de aci avea mare experientia in artea bellica. Elu affirma cu multa vehementia, ca nu este consultu a intra cu armat'a in lupta deschisa contra Germaniloru; si cá motivu aduse, ca a observatu, ca de câte-ori Germanii s'au luptatu in campu deschisu, ei séu deschidendu liniile dupa placere si inaintandu, séu retragându-se, totdeauna au invinsu. Trebuie se mai scimu, adaose Chodgea, ca nici-odata Germanii n'au adusu in campania o armata mai mare cá chiar' acumu; si cu tôte aceste, chiar' si inainte de acést'a, ei ar' fi batutu trupele osmane, de si acestea erau superiori la numeru, dâca armat'a nôstra ar' fi urmatu a se oppune loru dupa planulu propusu de marele Veziru.

Asta-di Germanii au unu comandante-generalu fôrte prudentu si de unu curagiu si esperientia bellica fôrte probata ; si acesta, precumu credu eu — dîcea totu Codgia — nu ar' provôca pe Turci la o lupta, déca elu nu s'ar' fi postatu cu trupele sale la unu locu avantajos, de unde intr'unu modu ôrecarele este siguru de victoria. Ceilalti Pasi mai cu totii erau inclinati pentru acésta parere. Atunci Vezirulu, pentru ca auctoritatea lui Giaferu Pasia se nu prevaledie asupr'a sa, si-a pusu tôte poterile pentru a trage pe Sultanulu in partea opiniunei sale. Elu inferà pe Codgia Dgiaferu Pasia de unu infidelu si tradatoriu, care da consiliuri in trebile ottomane cá unulu care este corruptu de inimici, si se oppune la tôte salutarele consiliuri ce s'ar' poté da Sultanului. Vediendu Dgiaferu Pasia ca nu este altu modru de a invinge obstinacitatea marelui Veziru, rugâ pe Sultanulu se lase a se redica cortin'a (22), si a-i asculta in persôna discursulu ce are se tiena despre interesulu ce-lu pórta pentru binele imperiului ottomanu. Accordandu-i-se acésta gratia, si adre-sandu-se catra Vezirulu, incepù a vorbi precumu urméza: « Déca « si voi, fratele meu, stati intr'o gratia atâtu de inalta la Dumne- « dieu, in câtu elu insusi ve inspira consiliurile sale; si ve assecura « de reusita, atunci nu me poteti condamna. Déca este vointi'a Ma- « iestatiei Sale, atunci bine-voiésca a ordina se me lege in fera si se « me tiena legatu, si vóue se ve demande a ataca pe inamicu dupa « modulu cumu ati aretatu ca ar' fi mai consultu. Si déca voi in multu « un'a séu dôue ôre nu veti lua fug'a intr'unu modu fôrte rusinosu, « atunci eu cá unu câne puturos, me voiu suppone la ori ce pe- « dépsa ce Maiestatea Sa ar' voi se dicteze asupr'a mea. Er' déca « (ceea ce Dumnedieu se inlature de la noi) predicerea mea s'ar' im- « plini, atunci voi se dati ratiune inaintea lui Dumnedieu si a Sul- « tanului pentru imprudenti'a vóstra. Si ori care ar' fi sôrtea mea « aci, eu totusi stau firmu pre langa opiniunea mea de mai inainte, « si din credinti'a cu câre me portu catra imperiulu ottomanu, ve « dau consiliulu a nu ve lasa se intrati in lupta deschisa cu inimi-

(22) *Cortina*. Consiliulu de statu, unde se delibera asupr'a affaceriloru importante, la Turci se numesce Galibe divanu, si Sultanulu assiste aici intr'unu modu particulariu; elu sta dupa o perdça séu cortina, unde este invisibile, dar' aude totu ce se vorbesce in divanu.

«culu; ci marginiti-ve numai a intari liniile nstre si a sustien a-
 «tacurile loru cu tunurile si cu soldatii nostri. Cu modulu acesta ,
 «dca si Dumnedieu va binevoi a da favorulu seu victoriei nstre,
 «e potu bine assecura ca noi nu vomu fi batuti. Dca inse inimizii
 «voru voi se trca pe de inaintea castreloru nstre si a inainta spre
 «siantiturile de la podu : atunci sunt de opiniune, ca noi se nu mer-
 «gemu in lupta deschisa contra loru , ci se-i incungiuramu si se-i
 «inbidemu intre liniile nstre. Cci, cu acsta tactica ei voru fi
 «constrinsi, din lips'a de provisiuni, a perlasa castrele loru, si a ne
 «ataca pe noi in siantiturile nstre, su a trece dincolo de Dunare;
 «candu apoi ne voru da ocaziune in retragerea loru a nevali fara
 «periclu asupr'a loru si a-i bate din spate.»

LA CONSILIULU LUI DGIAFERU PASIA CONSILIULU SI LUPT'A SE AMENA PE ALTA DI

XLI. Sultanulu aprba consiliulu lui Dgiaferu Pasia, dar' totusi amna consiliulu bellicu pe diu'a urmatoria, pentru a delibera in mai mare cunoscintia de cauza. Intr'aceea ordin omeniloru sei a se tien in lineele loru de lupta, si pe acei-a cari intrasera degi in campania, i rechima prin ciaus (23) spre a se retrage in lineele de aperare. Dar' nici acestu midi-locu nu era sufficientu pentru a stmpera foculu soldatiloru, ardenti si impatienti de a se lupta : asia Mufti, la ordinulu Sultanului, lasa a se declara prin unu Fetva in publicu, ca toti acei-a cari voru cad in acsta lupta, nu numai ca voru perde corón'a de Skehadet (24), ci anca pentru nerationabilele loru zelu voru av de a suferi pedéps'a eterna a infernului.

VEZIRULU INSISTE LA SULTANULU SPRE A SE DECIDE SE INTRE IN LUPTA

XLII. Intr'aceea principele Eugeniu inaintase pn aprpe de

(23) *Ciaus*. Sunt due specii de Ciausi la Turci. Unii, cari in timpu de pace sunt aplicati la Constantinopole in divanulu Vezirului, pentru a recepe petitziunile suplicantiloru, a duce la judicatoriu ordinile Vezirului, si a execut sententi'a acestui-a. Altii, numiti Olai Ciausi, se aplica in timpu de resbelu; oficiulu loru este mai asemenea cu alu adjutantiloru in trupele regularie, ei prta, candu aimat'a  in lupta, ordinile Vezirului la Pasi; vedu ca trupele de Cavaleria se se tien in lina, dau signalulu de bataia, suna de retragere, si altele. Dar' in acsta a loru functiune; nu suntu nici attu de desteri, nici attu de abili c adjutanti regulari.

(24) Martyru. *Tr. Rom.*

podu, si dupa ce a lasatu pe soldatii sei mai morti de sete si de caldura a se restaura cu ap'a din Dunare, i-a pusu apoi in ordine de bataia. In acésta positura a statu preste tóta nóptea, ceea ce au adusu pe armat'a turcésca in extrema terróre; câ-ci soldatii, pe cari i retienusera de la lupta, credeau ca numai fric'a generaliloru loru a causatu acést'a, si vedeau in acésta tactica numai celu mai funestu presagiu pentru caus'a ottomana. VEDIENDU acestea VEZIRULU, si crediendu ca acést'a este cea mai buna ocaziune de a face odiosu pe Dgiaferu Pasia, elu denuntiâ Sultanului vorbele si sgototulu Soldatiloru, si aduse acést'a de motivu, ca câtu de prejudiciosu este pentru interesele ottomane o precautiune atâtu de excessiva a lui Dgiaferu Pasia, si cø urmari anca si mai funeste potu se aiba locu, déca nu s'ar' lua immediatu mesuri contra pareriloru propuse de acestu Pasia. Cãci vana è acea sperantia, ca amu poté se taiamu inamiciloru tóte provisiunile si materialele de viatia, pênê candu Dunarea le este deschisa, si suntu domni preste tóte cetatile situate in susul acestui fluviu, de unde se potu provede in abundantia cu tóte cele necesarie. Pre langa acestea, timpul celu propitiu anca a trecutu, o armata atâtu de numerosa sta de multu timpu a lenea si in nelucrare; thesaurulu publicu este desecatù si inamiculu din dí in dí se intaresce totu mai multu.

SÈU A OBSEDIA SEGEDINULU; LA CE SI SULTANULU SE INVOESCE

XLIII. Fiindu-ca Mustafa nu voiã in nici unu casu a intra in lupta deschisa cu inamiculu, asiã VEZIRULU i dede consiliulu a lasa pe Germani la o parte, si inaintandu spre Tis'a, a impresora Segedinulu, câci, affirmã elu, ca sciø de securu, ca acésta cetate nu este nici atâtu de tare fortificata, nici atâtu de bine garnisonata, in câtu ea se fia in stare a resiste armatei ottomane mai multu de diece dñle. Cucerita odata acéstã cetate, séu devastata prin focu si feru, totu tienutulu dintre Tibiscu si Danubiu este pré usioru de a fi redusu sub dominatiunea turcésca; ér' țierile vecine cu Ungari'a le voru poté pré usioru devasta Tatarii si ceealalta cavaleria usióra. Armat'a germana este greóia, si asia nu este in stare a urmari pe trupele turcesci, si cu atâtu mai puçinu a le persecutã, asiã, in câtu elu,

vezirulu, nu-si p^ote imagina, ca impresorandu odata Segedinulu, generalulu Germaniloru ar' p^ote se-si lase ^omenii sei inchisi intr'unu locu, unde ei si intr'unu casu si in altulu, ar'trebuì se p^era din lips'a midi-lóceloru de subsistentia. Ei potu intr'adeveru se impresóre Belgradulu, dar' aici este o garnisóna a n^ostra de aprópe optu-spre-diece mii de ^omeni, si o provisiune ce adjunge aprópe pe trei ani de díle. Afara de acést'a, armat'a ottomana si flot'a n^ostra este in apropiere, si candu ar' cere o necesitate urgenta, ea in casulu candu inamiculu ar' inchide t^ote comunicatiunile, ar' p^ote cu flot'a se-i suppediteze ajutoriulu necesariu. Pentru assecurarea si mai mare a acestei cetati nu se cere mai departe alta, decátu a revoca de acolo pe gubernatorele Amidge Ogli Huseinu Pasia, care este unu betránu sí nepotintiosu, si a-lu inlocui cu Codjia Dgiaferu Pasia, care cu oca-siunea obsediului de la Temisióra a datu sufficiente probe despre desteritatea si abilitatea sa de a defende o cetate. Intentiunea Vezirului de a persvade Sultanului acésta schimbare, erá de a-si recastiga auctoritatea sa inaiutea armatei, si de a departa pe Dgiaferu Pasia de pre langa Sultanulu; bine sciindu ca dupa aceea va poté elu se afle ocásiune de a-i lua viéti'a, si prin acést'a a dá e-semplu celorlalti Pasi de a nu i se oppune in viitoriu cu atáta vehementia. Dar' Sultanulu observá intentiunea Vezirului faéie cu Dgiaferu Pasia; si pentru aceea elu aprobá parerea Vezirului in ceea ce attingea obsidiunea Segedinului; dar' ordiná totodata, ca Dgiaferu Pasia se continue a remané in campania, fiindu-ca elu in consiliulu seu potea se folosésca mai multu la armata de cátu in cetati.

SULTANULU PLÉCA SPRE SEGEDINU

XLIV. In demáneti'a urmatoria, care erá in cincì ale lunei Gemaziul-evvel, pre candu se reversá de diua, ordiná a sunà din tobe si din trompete cá semnu de plecare, si Ienicerij dimpreuna cu celelalte trupe indata au si plecatu spre Tis'a chiar' pe acea cale pe care venisera Germanii. Si anca chiar' in acea di, dupa o cale de aprópe n^oue óre, s'au pusu in castre in apropiarea unui lacu, chiar in locul unde mai inainte erau campati Germanii; ér' celorlalte trupe cari ar' fi voitu a-si continua calea mai departe, le dede libera voia de a

face acést'a. In alta di, dupa ce' pentru aperiarea podului preste lăcu a lasatu indereptu pe Riusciuk Dgiaferu Pasia (25) cu cinci sute carereti alesi, a plecatu péné in diua spre Zenta, unu castelu la tiermuri Tisei, prè puçinu cunoscutu mai inainte ; si acésta plecare a fostu atātu de repentina, in câtu ea semenà mai multu a fuga, decatu à unui mersu regulatu.

PRINCIPELE EUGENIU MERGE IN URM'A TURCILRU CU MARE RESOLUTIUNE

XLV. Principele Eugeniu, generalulu imperialiloru, audiendu sunetulu tubulchanei, a crediutu ca acést'a e signalulu pentru a se pune armat'a turcésca in ordine de bataia; si asia se puse si elu cu trupele sale in assemenea ordine de bataia, si asteptá fara vre-o mişcare pe inimicu péné catra amédia-di; dar' dupa ce a fostu informatu prin spionii unguri ca Turcii si-au redicalu castrele si sunt pe cale spre Zenta, elu a consideratu acést'a cá dreptu fuga, si a ordinaru cavaleriei ungare de a merge inainte, si lasandu indereptu parteá cea mai grea si mai debile a armatei sale, a mersu pe urm'a Unguriloru numai cu siese-spre-diece mii de ómeni; unu pasu acésta mai multu curagiosu de câtu prudente.

UNGURII ATACA PE TURCI

XLVI. Ungurii anca in acea nópte dau mai ántaiu preste Rusciuk Dgiaferu Pasia, care remasese indereptu pentru a aperi podulu de preste lăcu, si gasescu pe Turci anca dormindu, cari la nimicu nu se asteptau mai puçinu decātu la o astfelu de surprindere a inimicului. Ungurii incungiura pe Turci de tóte partile, si-i taia pe toti in bucati; abià a potutu scapa altulu din tóta mass'a, de câtu unu singuru camerariu alu comandantelui-Pasia, adjutoratu mai alesu prin intunereculu noptiei. Acesta alérge immediatu la armat'a tur-

(25) *Kiutciuk Dgiaferu Pasia*. Acestu-a nu è totu aceeaşi persóna cu Codgia Dgiaferu Pasia, despre care amu vorbitu mai in susu (*), si care a fostu ucisu in batai'a de la Zenta. Cadiendu in manile Germaniloru, a descoperitu acestoru-a cu tóta sinceritatea starea armatei ottomane; pentru acésta fapta de tradare, elu, dupa bataia a fostu liberatu fara altu pretiu de rescumperare. Intorsu la Constantinopole, Sultanulu departe de a'lu puni pentru tradarea sa, d'in contra l-a restabilitu in dignitatea sa de mai inainte. Dar' indata la anulu a muritu.

(*) A vedé not'a 23 la Capu II din catea III. *Tr. Rom.*

césca, care adjunsesse degiá la Zenta, si informéza pe Veziru ca armat'a germana este fôrte aprópe, si ca a nimicitu pe domnulu seu dimpreuna cu tóta armat'a ce comandá.

VEZIRULU FACE SULTANULUI UNU RAPORTU FALSU

XLVII, Pentru a prevení cá acestu desastru se nu provóce o miscare de alarma in castre, Vezirulu puse immediatu se se taie capulu persónei care adusesse acestu nuntiu, si notificá Sultanului scirea falsa, cá cavaleri'a unгурésca care este in servitiulu imperatului germanu, s'a aretatu in dreptulu lui Dgiaferu-Pasia, pre candu acesta se retragea, dar' ca in urma a fostu batutu de catra Tatari si de catra celelalte trupe ottomane. Abiá inse ce notificá acestea Sultanului, candu o multime de tatari, cari din intemplantare vediusera cavaleri'a unгурésca, vinu in castrele turcesci si raportéza, ca intrég'a armata germana persecuta in cea mai mare precipitatiune trupele ottomane, si ca ea este degiá fôrte aprópe de aci.

SULTANULU INFORMATU PRIN TATARI DE APROPIAREA GERMANILORU, TRECE TIS'A IN CEA MAI MARE FRICA

XLVIII. Imediatu dupa acésta Sultanulu comanda omeniloru sei a stá pe locu, ér' celoru cari inaintasera spre Segedinu le ordina a se întórce indreptu; si totodata da ordinau a se face câtu se pôte mai curendu unu podu preste Tisa, care in patru óre a fostu si gata, servindu de basa barcele ce turcii le pórta pe cara, si pe cari ei le numescu tumbé. Câtrâ amédia-di trece insusi Sultanulu câlare preste podu; si candu se apropiâ Vezirulu cá dupa usu se-i sarute scar'a dela siea, Sultanulu i refusa acésta cu unu aëru fôrte seriosu, si-i ordina a avé grige ca tunurile si tóta armat'a se tréca cu atâta mai securu preste podu, câci déca inimiculu ar' ocupa unu singuru caru, se scia cá pentru un'a cá acésta are se fia preparatu la cea mai infama mórte.

VEZIRULU IN CONTRA INTENTIUNEI SULTANULUI SE DECIDE A SE LUPTA CU INIMICULU

XLIX. Vezirulu vedea bine cá tóte aceste lucruri nu se potu face in dóue dñle, si scieá si mai bine, cá perirea lui este inevitabile, déca s'ar' mai presentâ inaintea Sultanului; asià tramite mai ântâiu preste

podu optu tunuri cu tóte munitiunile , pentru a nu paré ca elu ar' neglige implinirea comandai Sultanului ; dar' restulu armatei l-a retienutu, si a lasatu cã numai Spahii si trupele Pasiloru se tréca podulu, afirmandu ca tunurile si partea cea mai buna a armatei trebuie se remana indereptu pentru a apera castrele, candu inamiculu ar veni se le atace din spate. Cei-a pe cari i tramisese inainte, au continuatu a trece podulu tóta nóptea si in diu'a urmatória pênê pe la amédia-di srpe timpulu prandiului.

**ELU PRIN UNU DISCURSU ARTIFICIOSU SE SACRIFICA PE SINE SI PE CEIALTI
PASI GERMANILORU**

L. Spre amiédi vine Vezirului scirea, ca Germanii se apropia si cã nu sunt in departare mai mare cá de vre-o trei óre. Deci cá se nu péra elu singuru fara a peri si rivalii sei , tramite dupa toti Pasii , cari trecusera dincolo de podu cu trupele loru , cá se se întórca indereptu, aducédu de motivu, cá vré se se consulte cu ei. Acesti-a, fiindu-ca suntu obligati a se suppune ordiniloru Vezirului , se in torcu pedestri indereptu acompaniati numai de trei ciocadari, cãci carale bellice de pre podu nu le permitea a veni calare. Cându Vezirulu i-ã vediutu pe toti adunati in giurulu seu, cu esceptiunea Caimacamului Buiukli Mustafa Pasia, s'au adresatu catra ei cu urmatóriele cuvente. «Fratiloru, inimicii se apropia, si sunt degiá in faci'a «nóstra. Si fiindu-cã nu ne luptaramu cu ei atunci candu aveamu «positiunea si comoditatea in favorulu nostru, acumu suntemu con- «strinsi a ne lupta cu ei fara aceste avantagiuri. Nu ne-a remasu . «alta decãtu o singura consolatiune, adeca profesiunea religiunei «mahomedane, care ne declara de Gazi, déca invingemu, si de Se- «hadet, déca murimu cu gloria. Favoru de pretiu nestimabile acost'al «Acumu, fiindu-ca un'a din aceste me astépta pe mine asta-di, asia «iubitii mei frati si companioni de arme, amu cugetatu ca este lu- «cru necuviintiosu a ve rapi pe voi de la a gusta acésta fericire. Eca «dar', ca paradisulu este deschisu voue. Si eu din inspiratiunea divina «ve ordinu a intrá acolo, si a gusta deliciile ce profetulu nostru né-a «promisu. Er' déca voi ati refusa a ve suppune legei si ordiniloru «mele, atunci acésta arma a mea (aretându-le sabi'a) ve va lua si «viéti'a care doriti a conserva, si paradisulu pe care-lu despretiuiti.»

COMANDANTII SI SOLDATII MURMURA, DAR' IN URMA SUNTU NECESSITATI A SE SUPUNE

LI. Pasii [neavendu nici curagiulu de a se oppune Vezirului in midi-loculu campaniei, nici vediendu vre-unu midi-locu de a poté scapa, se areta cu totii ca consimtu si ca se supunu, si se retragu in linea la posturile lor. Dar' vediendu ei ca cerculu lineelor este cu multu mai intinsu, decâtu cá se-lu póta bine apera cu trupele ce le remasera, asia au inceputu a forma unu cercu mai micu in la-intrulu celui mai intinsu. Soldatii incepu a murmura, a-si areta des-placerea si a reprobata Vezirului in fație ca-i duce in acestu periclu evidente; cu tóte aceste ei se supunu ordiniloru sale, fiindu-ca acésta o cerea chiar' securitatea loru propria. Preș candu se petreceau acestea, armat'a Germaniloru se aréta inaintea ochiloru loru. Candu i-a vediutu Sultanulu apropiându-se si ca au acoperitu totu terenulu, se infuriá si tramitea mai la totu momentulu câte unu chatisierifu Vezirului, prin care i ordiná a espedia imediatu pe Ieniceri si artileri'a cu tóte munitiunile preste rîu, si se nu intardie cu acésta chiar' si candu ar' fi periculu de a cadé tóte celelalte cara in manile inimicului. Dar' Vezirulu n'a descoperitu celorlalti Pasi aceste ordini ale Sultanului, ci respúndea mesageriului numai atáta, ca elu mai bine voiesce a muri cu sabi'a in mana cá unu valorosu soldatu, decâtu se se lase a-lu omóri Sultanulu intr'unu modu infam; si nici nu lasa pe Ieniceri se tréca rîulu. Intr'aceea veni intr'ajutoriu Vezirului si neglenti'a pastoriloru de vite; căci vediendu acesti-a ca Germanii se apropia, vitele destinate pentru transportarea atátoru mii de cara le-au ménatu chiar' atunci in riu din susu de podu; prin acésta ap'a s'a imflatu si devenindu mai vehementa a trantitu vitele spre podu. Vitele se sparia si se încérca a sari pe podu; in acésta agitatiune trei vase se cufunda totalu, si podulu se rumpe asiá, in câtu numai unu singuru omu, si acesta cu mare dificultate a potutu trece pe nisce scanduri puse in crucisiu.

IMPERIALII INDATA CE ADJUNGU ATACA DIRECTU PE TURCI

LII. Pre candu cu modulu acesta era rupta comunicatiunea intre infanteri'a Vezirului, si armat'a ce trecuse Sultanulu, adjungu Germanii căm trei óre inainte de a intuneca, si fiindu cá fara a se in-

formá mai ántáiu despre fortificatiunile Turciloru , credeau ca acesti-a sunt operati numai de carale lorú , ei nevalescu de adreptulu asupr'a Turciloru ; dar' au fostu respinsi cu immensa perdere. Dupa ce au vediutu Germanii ca preste asteptarea lorú Turcii sunt íntariti prin dupla linea si cu dóue serii de cara legate impreuna cu tari lantiuri, si observandu totodata cá Turcii cei din partea dincóce a fluviului sunt superiori lorú in numeru, asiá se decidu a desiste de la assaltulu lorú si a atacá pe inimicu cu-alta tactica.

DAR' VEDIENDU CA IN MODULU ACESTA ATACULU'É PERICULOSU, SE INCERCA A ATACA PE INIMICU IN ALTU MODU

LIII. Tiermurii din partea de catra apúsu ai Tisei sunt inalti si-riposi. Spatiulu dintre aceste locuri ripóse se imple cu apa candu fluviulu se imfla prin ploile de tórna séu de ierna ; ér' vér'a candu fluviulu scade , se trage si ap'a dintre ripe si lasa un locu nisiposu cam de trei-dieci de pasi in estensiune. Principele Eugeniu dispune a se face unu siantiu cevasi mai in josu de castrele Turciloru, si tramite pe calea acést'a câte-va regimente, cari se nevalésca asupr'a Turciloru pre din laintru, pre candu elu i va ataca pre dinafara. Si pentru cá Sultanulu se nu póta reconstrui podulu, si se tramita ajutoriu trupeloru sale, principele Eugeniu asediá dóue tunuri aprópe de capulu podului si in câte-va minute ilu derimá cu totul. Dar' Sultanulu anca din partea sea scóte o bateria de patru tunuri din cele optu ce ile tramisese mai inainte Vezirulu, o asiédia la tiermurea fluviului si ordina lui Kiahaiá Arnautu Abdi (26) a deschide

(26) *Arnautu Abdi*. De nascere albanesu, si de aci a fostu numitu Arnautu. In curagiu si in politica nu l-a intrecutu nici-unu turcu. Mai ántáiu a fostu Ciausiu Basi ; apoi vezirulu Elmaş Mehemedu Pasia l-a facutu Kiahaiá ; ér' dupa batai'a de la Zenta, unde toti passii au fostu omoriti parte de seditiosii Ieniceri, parte de man'a Germaniloru, pentru cá armat'a in lips'a de comandante se nu se sparga si se nu cada in manile inimicului, Sultanulu langa Temisiór'a l-a onoratu cu trei tuguri, si i-a impusu a conduce restulu armatei la Belgradu. Nu s'a mai auditu péné acumu, cá Sultanulu in persóna se inainteze pe cine-va la dignitatea de Pasia, tie-nendu-se acést'a de marele veziru, care elu da si insigniele acestei dignitati ; d'in acestu incidentu estraordinariu Arnautu Abdi a obtienutu numele de Padisiali Ciraghi (*). Precumu audu, elu este anca in viétia, si póta dignitatea de Pasia in Misiru séu Egiptu.

(*) Creatur'a Sultanului *Tr. Rom.*

foculu asupra inamicului ; dar' tóte acestea se facura cu atáta confusiune, in cátu elu nu se assecurá nici macar' cu unu siantiu, ci-si imaginá ca spatiulu ce era inaintea lui acoperitu cu vase, va fi de adjunsu pentru a-lu scuti in contra inamicului. Germanii observandu din care parte vine foculu Turciloru, indata dupa destructiunea podului isí indrépta tunurile in acea parte, omora mai multi dintre ingineri, vulnerézá pe altii ; si dupa o noua descarcatura , constringu pe Turci a se retrage cu tunurile lor.

IENICERII UCIDU PE VEZIRU SI PE TOTI CEILALTI PASI

LIV. Si intr'adeveru, se parea ca tóte s'au conjuratu pentru nimicirea Turciloru. Ienicerii, dupa ce au respinsu pe inamicu din siantiurile cele din afara, se retragu in siantiurile cele din intru, cari de si nu erau anca deplinu terminate, dar' se estindeau in órecare distantia de la o tiermure a ríului péné la cealalta. Aici ei se declara resoluti á se sustiené péné la estremu. Vezirulu dimpreuna cu ceilalti Pasi se incérca a-i abstrage de la acestu propusu, mai ántáiu rugandu-i, dupa aceea intrebuintiandu putere. Dar' Ienicerii din desperatiune trecu in furia ; se arunca asupra chiar amiciloru lor, si omóra pe toti oficierii lor, pe Veziri, pe Pasi, pe toti, si nu crutia nici pe unulu, decátu numai pe Ag'a lor cu numele Deli Balta Ogli.

IMPERIALII SE ARUNCA ASUPRA CASTRELORU TURCESCI SI UCIDU PE TURCI PENE LA UNULU

LV. In midi-loculu acestui desastru, o parte din armat'a germana ocupa siantiurile extreme parasite de Turci, si se aréta cá si candu ar' voi se atáce siantiurile cele din intru, numai cu intentiunea de a atrage pe inamicu din acea parte a armatei care era indreptata contra fluviului, si prin acést'a a usiurá ataculu omeniloru sei asiediatu pe tiermurii riului. Candu acestia s'au aretatu dintr'odata la capulu podului, pe Turci i-a cuprinsu o spaima terribile ; ei intorcu tóte puterile in partea acést'a pentru a împedecá trecerea Germaniloru pe aici. Intr'aceea, pre candu se luptau aci ambe partile cu egale resolutiune, partea Germaniloru, care venise din intrulu tieiei, ocupa siantiurile interioari, remase fara aperiare, si apuca in spate

pe Turci cari se luptau la tîermurii fluviului. Turcii, incongiurati si strinsi din tóte partile, se lupta cu bravura, de si in disordine; dar' in urma, dupa ce in vanu au cercetatu o cale de scapare, au trebuitu se succumbe, si au fostu taiati in bucati pene la celu din urma omu.

LUP'T'A A FOSTU SANGEROASA DIN AMBE PARTILE

LVI. Dar' nici Turcii n'au muritu fara a-si resbuna asupra inimicului lor, cáci siese mii de Germani au remasu morti in acésta espeditiune. De alta partè inse Turcii, precum se vede din listelè lor, au perdutu : patru-spre-diece-mii-si-siepte-dieci de Ieniceri si pe Aga acestora Deli Balta Ogli (27); apoi siepte-dieci-si trei de Odgiak¹ si Buluk-Agalari ; trei-mii-si-siepte-sute de Topci si Gebedgi; siepte mii de Arnauti (28); insusi marele Veziru Elmas Mahomedu Pasia ; cinci-spre-diece Pasi de rangulu cu trei tuguri, intre cari cei mai insemnati au fostu Codgia Dgiaferu Pasia, Misirli Ogli faimosulu cuçeritoriu alu insulei Chio, Kiose Natil Pasia din Diarbekiru', Fazil Pasia din Sheresuli, (29); apoi doue-dieci si siepte pasi cu dóue séu

(27) *Deli Balta Ogli*. Cuventulu *Deli* insémna furiosu séu rabiatu ; i s'a datu acestu nume pentru curagiulu seu immensu, si pentru cá cá unu nebulu se aruncá orbesce in ori ce periclu. Parintèle seu a fostu Aga la Ienicieri, si elu anca a ajunsu la acésta dignitate, dupa ce trecuse prin mai multe ranguri mai mici la armata. In fine pentru virtutile sale, Sultanulu l-a onoratu cu trei tuguri, in contra murmureloru Vezirulu, care era inimicu declaratu la toti cei buni si mari in imperiu. Dar' ce è dreptu, numai Vezirulu avea ratiune de a se necagi, cáci Aga Ienicieriloru de comunu se gratificá numai cu dóue tuguri, si dandu-se unui-a trei tuguri, publiculu considerá acést'a cá o rusíne pentru Veziru.

(28) *Arnauti*. Dupa supresiunea rebeliunei lui Iskenderbeg in Albani'a , mai toti locuitorii acestei tîeri au fostu fortiati prin Muradu II a trece la religiunea mahomedana ; de atunci incóce Sultanii totdeauna au tienutu vre-o câte-va mii de Arnauti in armata. Ei trecu de cei mai buni soldati in imperiu, si nu fara ratiune ; cáci ei mergu asupr'a inimicului cu aceeași resolutiune cá si Ienicierii, dar cu ma multa precautiune decâtu acestia. Ei nu sunt organizati in batalióne regulate , dar' au o certa ordine stabilita intre sine, prin care se tienu impreuna, cá se nu se sparga séu se nu se mestece între alte trupe , afara de casulu candu tóta armat'a ar' veni in totale confusiune si s'ar disparse prin inimicu. In particulariu ei sunt fórtè renumiti pentru desteritatea cu care dau la çinta : pentru unu albanesu è numai jocu de a luá cu un glontiu in departare de duóe sute de pasi unu ou séu unu mèru de pe capulu mamei séu femeiei sale.

(29) *Fazil Pasia*. Barbatu renumitu la Turci pentru rar'a sa sciintia si escelente le sale calitati ; pñtru aceea l-au si numitu fasil , adeca doctu. Avea unu stilu fórtè

numai cu unu tugu ; și afara de toti acesti-a , unu numeru mare de acea multime curiôsa, care de comunu merge in urm'a armatei turcesci asiã , in câtu numerulu totale alu caduitoru se pôte pune, fara a gresi, preste trei-dieci-de mii de ômeni (30).

elegantu, si pentru acést'a Elmas Mehemedu Pasia indata ce au ajunsu mare veziru l-a facutu Kiahaia, si dupa aceea l-a tramisú Pasia cu trei tuguri in Sieresuli'a. Elu a lasatu dupa sine unu nume fôrte bunu.

(30) *Trei-dieci de mii de ômeni.* Nici-odata Turcii, de candu-si aducu aminte ômenii, nu s'au luptatu cu mai multa constantia si desperatiune cá in acésta bataia nici unulu n'a caduutu viiu in manile inimicului. De aci-si pôte face cine-va idéa despre bravur'a armatei victoriôse. Si victori'a inimicului anca ar' fi fostu dubia, déca Ienicerii puçinu inainte de bataia nu si-ar fi omoritu pe mai toti comandantii. Acestia, barbati renumiti de valôrea lorú, déca ar' fi fostu in capulu bataliôneloru, nu este cine se nu créda, ca prin esemplulu si ajutoriulu lorú Germanii, cari erau mai puçini la numeru, ar' fi fostu séu pâtuți, séu celu puçinu constrinsi a se retrage. Se scié d'in esperientia, ca Turcii nici-odata nu se luptá mai furiosi cá atunci, cându se vedu înçungurati si nu mai au sperantia de a scapa ; ei se lupta atunci mai multu pentru viétia decâtu pentru victoria ; ei in desperatiune facu lucruri ce întrecu puterile omenesci, mai alesu déca sunt condusi de comandanti abili si curagiosi. De si sciú ca celebrulu Busbecque si alti scriitori au scrisu carti întregi despre art'a si modulu de a tiené lupt'a contra Turciloru, totusi credu ca nu va fi inutile, déca voui adaoge si io reflexiunile mele, scôse d'in esperientia ce amú facutu in espeditiunea la care si io amú luatú parte. Inainte de tôte unu generalu crestinu trebuie se examineze, déca fortiele sale suntu egali cu ale Turciloru; dicu egali in curagiú, nu in numeru, cáci rarú armat'a crestina pôte se ajunga numerulu armatei Turciloru ; apoi trebuie se fia prevediutu bine cu munitiunile si provisiunile necesarie. Déca nu le are aceste duóe, atunci trebe se se pazésca a da façie cu Turcii, cáci ei nici-odata nu se batú cu mai multu curagiú, cá atunci candu vedu ca inimiculu are frica séu incepe a se retrage ; si chiar candu incepu ei a fugi , déca vedu ca nime n'are curagiulu de a-i persecutá, ei se reintorcu si incepu lupt'a d'in nou, si anca cu focu mai mare de câtu mai inainte. Êr déca unu generalu scié ca pôte comptá pe soldatii sei, si este prevediutu cu tôte cele necesarie , atunci pôte merge fara temerc, si pôte dá façie cu ei ; dar' in prim'a dí nici-de-cumu se nu incépa lupt'a, ci duóe trei dile se stea in acelasu locu fara a se misca. Cáci mai toti soldatii turci, indata ce vedu pe inimicu, ardu de foculu de a intra in lupta cu elu, in câtu nici ciausii lorú nu i potú retiené, ci fara a observá vre-o ordine, se arunca ca leii asupr'a inimicului. Dupa duóe séu trei dile inse scade in ei ardórea de a se bate ; si cu câtu se vorú tiené mai multu in acésta stare, cu atátu curagiulu lorú amortiesce, in câtu in urma trebe a se întrebuintiá fortia pentru a-i mâna la bataia. Afara de acestea, è mãi bine a asteptá cá ei se incépa ataculu, de câtu a-i ataca întâiu. Cáci déca i ataci, ei se lupta in mai buna ordine, si se apera cu mai multa precautiune ; apoi cu tunurile lorú ; pe cari le au totdeauna in lineele priine, facu stricatiune impena in cei cari au inceputu ataculu. Candu d'in contra, déca astepti se atace ei mai întâiu, ori câtu ar' fi ata-

DINTR'UNU NUMERU ATATU DE CONSIDERABILE UNU SINGURU PASIA A SCAPATU

LVII. Uniculu omu care a scapatu, a fostu Mahmudu Ben Ogli (31) Pasi'a Arnautiloru, fiulu Beglerbegului Rumeliei, care cadiuse in lupt'a cu Veterani. Acestu Mahmudu, dupa ce a fostu vulneratu de două-ori, se aruncă cu calulu seu in rîu, si grația fortitudinei acestuia, elu fu salvatu, trecundu-lu la tiermurea dincolo a rîului.

culu loru de viiu, si ori cătu de oribile strigatele loru, ardórea loru scade indata, si indata vinu in disordine: ei nu se mai potu tiené, si prin urmare singuru cu foculu d'in pusce i poti respinge inderetu. Acest'a este, dupa mine, singurulu modu de a frangé furi'a Turciloru, si de a reportá victoria asupr'a loru. Căci nu potemu negá, ca ei sunt terribili, si decula multi crestini, candu se lupta brațiu la brațiu, căci palosiulu acestor-a nu ajungecu sabi'a turcului. Ér' candu curagiulu Turciloru scade, a tunci crestinii nu trebe se sé oprésca, căci ei o ar' considera acést'a cá semnu de frica; d'in contra trebe se inaintéze cu pasi inceti asupr'a loru. Ienicerii, candu vedu acést'a, pe data scapa in strigate confuse, si implu totu campulu cu resunetulu *Ghiaur Ghiieldy*, infidelii s'apropia. Prin acést'a tóta armat'a 'si perde curagiulu, si pasiulu primu pentru victoria este facutu. Dar' pentru Ieniceri anca nu è totulu perdutu: ei animati de oficiarii loru, suntu in stare a reinnoi lupta. Candu vinu acuma d'in nou, crestinii trebe se-i primésca cu focu continuatu, a-i respinge si a nu-i lasa se se apropia. Déca succede acést'a, apoi cu greu i mai poti face se incépa lupt'a si a trei-a óra. Si déca o ar' incepe, si ar' fi si a trei-a óra respinsi, atunci nu trebue se stati pe locu, ci mergeti totdeauna, de si cu grija, dreptu spre castrele loru. Unu strigatu oribile veti audi atunci resunandu pe totu campulu: *Ghiaur basti*, infidelii sunt aci: este imposibilu apoi de a-i mai face se intre in lupta. Căci in momentulu candu Ienicerii vor fi auditu acestu strigatu, ei sunt cei d'antaiu cari perasescu linea, tunurⁱ si totu, și nu cugeta la alta decátu a lua calulu sau mululu de la celu d'ántaiu pe care-lu vede, spre a poté scapa prin fuga. Cavaleri'a care scie acésta methoda a Ieniceriloru, ca si candu ar' fi intre duoi inimici, prinde si ea fug'a, si se departéza cătu se póte mai tare de infanteria, de frica ca se nu fia incungiuurata de Ieniceri, precumu se intempla acést'a adese-ori, si se le ica toti caii. Candu lucrulu a venitu acumu la atât-a, atunci generalulu crestinu nu trebue se lasa a i scapa ocaziuneá; căci, déca pentru unu picu de rezervá, séu pentru piè mare precautiune, ori pentru fric'a de a nu cadé in vre-o cursa, va neglige a-i urmari dupa ce au prinsu odata fug'a, Ienicerii revinu in curagiulu loru, nu mai cugeta la perderea trecuta, se credu degiá invingétori, si striga de resuna totu campulu: *Ghiaur corcar*, infidelii sunt fricosi. Turcii ataca apoi d'in nou; ei in acestu casu se lupta cu mai multa furia decátu la inceputu; si de multe-ori castiga victori'a, pe care crestinii o tieneau cá in mana.

(31) *Mahmudu Ben Ogli*. Beglerbegu de Romeli'a, a lu carui tata de acelasiu nume a fostu ucisu cu trei ani mai inainte in batai'a cu Veterani. Famili'a acést'a are bunuri intinse in Rumeli'a; multi d'in ea ajungu a fi Pasi in acésta provincia, si nu arare-ori obtineu chiar si dignitatea de Beglerbegu.

Am auditu din gur'a lui acést'a aventurósa scapare, care o descriea cu multa vivacitate.

SULTANULU ISI LASA CASTRELE SI FUGE IN CEA MAI MARE FRICA LA TEMISIOARA

LVIII. Dupa acésta trista intemplantare, Sultanulu Mustafa, care la tóta acésta lupta a fostu unu spectatoru pe câtu de tristu pe atátu de passivu, fù cuprinsu de o terróre atátu de panica, in câtu pe la mediulu noptiei fara vre-unu conducatoriu séu vre-o lampa, parasi castrele sale si-si luâ calea spre Temisiór'a; cu tóte ca nu avea a se teme atátu de tare de Germani, cari fatigati prin atâtea greutati cu cari s'au luptatu, nu erau in stare a repara podulu in faci'a unei armate atátu de numeróse ce o avea Mustafa pre lînga sine.

UCIDE PRE CAPUDGI BASHI CARE VOIA AI DA CONSILIU MAI BUNU

LIX. Capudgi Bashì, de nascere venetianu, care isi renegase credinti'a crestinésca si-si luase numele de Siahin Mahomedu, se incercâ se abata pe Sultanulu de la erórea sa si-i consiliâ a nu parasi castrele sale intr'unu modu atátu de rusinosu, si prin fug'a sa a nu da o complecta victoria in man'a inamicului, care n'a nimicitu anca decâtu o mica parte din armat'a ottomana; apoi mai adaose, ca nu este nici o ratiune de a se retrage de la lupta cu atâta precipitatiune, căci inimicii nu numai ca sunt fatigati si storsi prin o cale atátu de lunga si prin labori atátu de dificili, dar' ei n'au anca nici podu nici alte midi-lóce pentru a poté trece rîulu. Sultanulu inse intr'atátu era cuprinsu de frica la assemeni consiliuri, in câtu reieptâ aceste reflexiuni salutarie, si immediatu puni cu mórte pe auctorulu loru, cá pe unu crestinu mascatu, care ar' fi coruptu de Germani, cá se-idea consiliuri perniciose pentru Turci; si apoi isi continuâ fug'a cu o iutiela si mai mare de câtu mai inainte.

TURCHI DE FRICA ISI LAPEDA BAGAGIULU CE-LU LUASERA CU SINE

LX. Alta nefericire si mai grava adjunge pe Turci; si acésta pentru intunereculu noptiei, care era atátu de mare, in câtu nici-unu omu nu sciea se distinga calea pe care se apuce. Din acésta cauza, cei cari acompaniau pe Sultanulu au trasu pré multu in drépt'a spre Tisa, si cadiendu s'au cufundatu intr'unu locu mocirlosu si glo-

durosu, in câtu au fostu necessitati, pentru a se scapa pe sine, a-si lasà cai si totu bagagiulu loru in tina.

SULTANULU PERASINDU ARMATA AJUNGE TRAVESTITU IN TEMISIOR'A

LXI. In urma, demânétia pre cându resaria sórele , adjunge Sultanulu la unu locu, unde in anulu precedente se facuse o lupta intre Germani si Turci. Aici facéndu-si rugatiunile sale de demânétia, isi schimbà calulu si vestmentele, si fara a-lu cunósce cine-va, fugi cu estrema celeritate la Temisiór a.

ACEA FUGA CAUZEZA INTRE TURCI O SITUATIUNE DEPLORABILE

LXII. Catrà amédi adjunge si armat'a chiár' la acelu locu. Aici fie-care fu coprinsu de cea mai mare desperatiune, din cauza ca nu audia nimicu nici despre Sultanulu nici despre marii officeri cari trebuiau se fia cu elu. Acea teróre a crescutu anca prin o scire ce se respandi (alu carei auctoru inse nu se scie), ca Sultanulu ar' fi cadiutu in captivitate la Unguri, séu ca chiar' soldatii sei l-ar' fi tradatu inimicului. Omenii, ale caroru spirite prin frica sunt dispuse a crede tóte, au luatú acésta scire de adeverata, éra efectulu ei a fostu, cà soldatii au apucatu in tóte partile , si ingrijatu fie-care pentru propri'a securitate, nu cugetá la alta, decâtu cumu se scape de Germani, pe cari in totu momentulu i credeau la spatele loru.

SULTANULU SE TIENE ASCUNSU IN TEMISIORA

LXIII. In midi-loculu agitatiunei ce tormentà pe soldati din acea frica imaginata , ei adjungu in urma catra séra la Temisiór'a ; dar' gubernatorele inchide pórtile de inaintea loru, si nu-i lasa se intre. Fiindu-ca nu aveau anca nici-o scire positiva despre Sultanulu, asià se parea confirmata totu mai tare faim'a ca elu este prinsu. Cáci gubernatorele cetatiei avea ordinú de la Sultanulu, a tiené cu totu modulu possibile in secretu sosirea sa aici, cá nu germanii aflandu despre acést'a, se vina si se-lu inchida in cetate.

ALTE DESASTRE SI MAI MARI PENTRU TURCI

LXIV. Pre langa aceste fatalitati, cei cari au scapatu, au fostu urmáriti si de acea consecentia firésca a ori cărei perderi, care este lips'a de provisiune. Ei isi lasasera tóte bucatele in castre, fiindu-ca

fia-care era mai îngrijitu de scaparea sa ca de grij'a mancaroi. Unii puçini au avutu bun'a fortuna de si-au potutu cumpera pane cu unu pretiu excesiviu. Vitele loru de transportu si ei insii moriau de sete, si nu aveau o picatura de apa cu cese si-o astempere. Lacurile de apa de prin pregiurulu Temisiórei erau cu totulul secate de caldurile verei, si déca mai era pre unde-va vre-o balta imputtã, mergeau cei cari erau mai tari (32) si ocupandu-o nu lasau pe ceilalti la ea.

IN FINE SULTANULU SE ARÉTA LA RESTULU ARMATEI SALE

LXV. In fine, dupa ce armat'a ottomana a statu trei díle cá o nava agitata de valurile mârei, si care nu are nici indreptariu nici guber-

(32) *Cei mai tari.* De câte-ori mi aducu aminte de confusiunea deplorabile de atunci, totdeauna me coprinde o secreta oróre. Nu er a omulu in securitate nicairi: amiculu cá si inimiculu, era asemenea suspectu; disordinea era universale si neimaginabile. Sultanulu a statu trei díle ascunsu in cetate; nime, afara de Pasi'a, nu scia ca unde è. Intr'aceea mii de sciri se respandisera printre trupe; unii diceau ca è prinsu, altii ca l-au tradatu chiar sodatii sei. Trupele cari scapasera, rateciau incóce si 'ncolo fara comandanti, fara conducatori, fara disciplina; calauzulu loru era fómea; si ce vedeau, totu predau. Secet'a estraordinaria d'in acelu anu secase tóte apele, cail muritori de sete erau redusi a suge mocirla puturóse. Si déca, cine-va pe intemperate. dá de vre-unu picu de apa statatória, trebuia cá mai antaiu se omóre séu se vulnereze pre multi altii inainte de a-si poté macar uda buzele, departe de a-si poté stempera setea. Dupa-ce amu scapatu si io cumu amu potutu. m'amu dusu cu celelalte trupe la Temisió'a, si m'amu pusu cortulu cu totu bagagiulu intr'o vinia. D'in intemplantare amu datu aici de unu putiu acoperitu cu pamentu. Mi-amu mutatu cortulu asupr'a putiului; l-amu curatitu, si astfeliu aveamu apa próspeta si curata pentru mine, pentru ómenii mei, si pentru cail mei. Intr'o demánétia, pre candu se reversá de diua, amu tramisu prin servitoriu unu olu de apa la bucatariulu meu. Pe cale-lu vede unu soldatú, i íea olulu si bea ap'a; apoi 'lu amerintia cu móрте, déca nu i va spune de unde are ap'a aceea, si i puse sabi'a in peltu. Bietulu baiatu, tremurandu de frica, spune soldatului. ca io amu unu putiu sub cortulu meu. Soldatulu indata curge la cameradii sei si le spune ceea ce audise. La momentu pléca cu totii. tienendu intr'o mana sabi'a góla, si 'ntr'alt'a unu vasu, si intrebandu in tóte partile, ca unde este cortulu meu? Io amu vediutu numai de cátu, ca nu este nici-unu midi-locu de a mai ascunde lucrulu; mi-amu mutatu cortulu, si amu lasatu putiulu liberu. Pentru a me escusa, le-amu dísu, ca a fostu unu omu mortu in putiu, si l-amu ascúnsu, pentru ca m'amu temutu, ca cine-va arsu de sete ar poté se bea d'in elu inainte de a-lu curati. si prin acést'a ar poté se-si spurce sufletulu. Minciun'a acésta innocenta, dar' necessaria in acele impregiurari, m'a scapatu de sabi'a aceluor barbari, ba aica mi-au si multiamitu pentru servitiulu bunu, ce le-amu facutu.

noru, Sultanulu vediendu ca din partea Germanilor nu are de a se teme de nici unu periclu, se decise a se areta armatei, si insoçitu de o guarda, ce la ordinulu seu i dede gubernatorele Pasia din Temisiór'a, se presentâ inaintea soldatiloru sei. Prin acést'a soldatii isi revenira din fric'a ce o portâ si trupele tóte la vederea Sultanului sei aretara atâtu de esaltate de bucuria, in câtu, cá si candu elu s'ar fi inòrsu in trimfu, strigara cu totii, ca nu le mai pasa de suferintiele supportate pênê acumu, cì voiescu a-si resbuna aspru contra inimi-cului, câci Sultanulu loru é cu ei, si vieti'a lui é in securitate.

NUMESCE PE HUSEIN PASIA, GUBERNATORELE BELGRADULUI, DE MARE-VEZIRU

LXVI. In diu'a urmatória, cu armat'a sa scósa din desperatiunea de mai inainte, pléca spre Belgradu. Dupa ce in mersulu seu adjunse la unu locu ce se numesce Alibingar (33), a venitu inaintea lui gubernatorele Belgradului Amidde Ogli Husein Pasia, dupa care tramisese pe Mirachor Cerkes Mehemedu Pasia pentru a-lu chiamá la sine. Si fiind-ca nu mai era acumu nici-unu altu Pasia cu rangulu de trei tuguri, asiá ilu numì pe acestu Husein Pasia de Mare-veziru.

SULTANULU MERGE DE LA BELGRADU LA ADRIANOPOLE SI DE AICI LA CONSTANTINOPOLE

LXVII. Dupa ce a mai statu puçinu timpu in Belgradu, catra finitulu lunei Gemaziul-evvel anulu Hegirei 1109., s'a intorsu cu restulu armatei sale la Adrianopole, si puçinu dupa aceea s'a dùsu la Constantinopole. — Imperialii din contra, dupa victori'a ce repurtasera, au remasu tóta nóptea in campulu loru de batalia, fiind-ca se temeau de o apucatura strategica a Turciloru, ce este fórté in usu la acesti-a; dar' in diu'a urmatória au trecutu Tis'a si au depredatu totu ce Tököli (34) mai lasase in castre.

H. 1109.

I. C. 1698.

(33) *Alibingar*. Fònten'a lui Ali. Unu locu la diumetate cale intre Temisiór'a si Belgradu; aici vinu de comunu spionii d'in ambe partile, fiindu loculu fórté elevatu, in câtu se pôte vedé departe giuru-impregiuru.

(34) *Tököli*. Elu accompaniasse pe Sultanulu in acésta espeditiune. Dupa desastrulu Turciloru, vediendu podulu ruptu, si bine sciindu ca Germanii nu-lu voru poté repará in timpu atâtu de scurtu, Tököli profitá de spaim'a generale, si remase tóta nóptea in castrele turcesci, si depreda totu ce i s'a parutu mai pretiosu. Prin acésta s'a inavutitu pe sine si pe ai sei mai multu decâtu prin pensiunea ce o primia de la Sultanulu, câci acést'a abiá 'i ajungea a se sustiené pe sine singuru.

**IMPERIALII ISI INTORCU ARMELE CONTRA BOSNIEI SI O PRÉDA INTR'UNU MODU
TERRIBILE**

LXVIII. Timpulu fiind cu multu mai inaintatu decâtu cá se póta cu succesu obsediá cetati atâtu de tari precumu erá Temisióra si Belgradulu, Germanii isi intorcu armele contra Bosniei; cucerescu Dobe si Mogle; dau focu la Seraio, capital'a tieriei, si reducu in protestatea loru mai tóta Bosni'a.

O FERICITA ESPEDITIUNE A LUI DALTABAN MUSTAFA PASIA

LXIX. Trupelé turcesci, cari erau destinate pentru aperarea acestei provincie³⁵, in acésta a loru strimtorare nu scieau se afle altu midi-locu, de cátu ca mersera la Daltaban Mustafa Pasia (35), care pe

(35) *Daltabanu Mustafa Pasia*. Faimosu intre turci prin virtutile sale resbelice. In tineretiile sale a fostu Ienicieru, si crescutu in curtea marelui Veziru Kioprili Ahmed Pasia. Succesorele acestui-a, Cara Mustafa Pasia, l-a inaintatu la oficiulu de Talkisci. Dupa mórtea lui Cara Mustafa inse Daltabanu a devenitu unu jocu alu fortunei. Elu si-a perđutu postulu, si a fostu uitatu de toti, péné ce Arabagi Ali Pasia deveni mare Veziru. Acesta 'lu face Aga Ienicieriloru. In acestu postu i se dède prim'a ocaziune, de a da lumei probe despre virtutile sale. Elu purtá multa grige pentru tranquilitatea publica; pedepsia aspru ori ce disordine; si pre candu predecesorii sei nu amblau de cátu cu paradasii calari, elu isi schimba vestmintele si diu'a nóptea mergea pedestru in partile cele mai frequentate ale cetatiei. De aci i s'a datu numele de Daltabanu, adeca: descultiulu séu picioru-nudu. Acésta purtare a sa i-a castigatu stim'a tuturoru, in cátu Buiukli Pasi'a devenindu mare Veziru, n'a dubitatu unu momentu a crede pe Daltabanu de celu mai aptu pentru a-i succede in dignitate de Seraskir in Babadaghi. In totu timpulu, pe cátu a ocupatú acestu postu, elu si-a pusu totu cugetulu a curati Moldov'a de Poloni. Scopulu seu era a ocupa Soroc'a, unde Poloni: 'si aveau magazinele loru. Dar'nu si-a potutu esecuta intentiunea, neavendu trupe suficiente, fiindu-ca cea mai mare si cca mai buna parte a armatei otomane era coupata contra Germaniloru. Totu ce a facutu in sa, este ca a defensu fruntariile Moldaviei cu atât'a valóre, in cátu Polonii n'au potutu nici inainta in Moldavia, nici a mai infesta provinciile otomane. Patru ani de dile a fostu Seraskiru in Babadaghi; in acestu timpu a facutu cunoscintia cu tatalu meu, si a intratu in amicitia intima cu elu, pe care o a conservatu nu numai catra tatalu meu pên' ce a tráitu, ci dupa mórtea acestui-a chiar si catra fiii sei, lucru care nu este de tóte dilele între barbari. Erumpendu turburările in Asi'a, si brigantagiile infestandu acésta tiera, Vezirulu 'si puse ochii pe Daltabanu, ca unulu care singuru este capabile de a le innea, si cu titlu de Beglerbeg de Anatoli'a 'lu, tramite la Kiutahi'a. Ajunsu Daltabanu aici nu numai debelá in scurtu timpu pe rebeli, si restabilí bun'a ordine in tíera, dar' anca disciplin'a militara, care cadíuse cu totul

atunci din întemplantare se ținea în Bickia, unu opidu în Bosnia, și oferindu-i comand'a asupra a to'ta armat'a, ilu silescu chiar' ca se o

o reintroduse d'în nuou, și augmentă fôrte trupele asiatice. Numai invidi'a inimiciloru sei l-a scapatu de n'a peritu în batai'a de la Zenta. Ajunsesse chiar la Sophia, capital'a Bulgariei, candu Vezirulu 'lu acusase la Sultanulu ca a predatu pe nedreptu o multime de persône în Asi'a, și ca de la locuitorii acestei țeri a storsu în profitulu seu summe mari de bani fara scirea și contra ordinaului Sultanului, Daltabanu respunse ca este pre adevcratu, ca a redicatu în Asi'a tributulu mai mare de câtu predecessorii sei, dar departe de a pune banii în casett'a sa propria, și de a se înayutu cu ei, d'în contra i-a întrebuintiatu pentru a immulti și a pune trupele asiatice pe unu picioru mai bunu.» Intrebati aceste trupe, d'eca voiti a ve informau. Dar Vezirulu se temea, ca d'eca calitatile escelente ale acestui escelentu erou, se voru manifesta în cursulu acestei espeditiuni, ele ar poté se-i eclipsuze glori'a, și omulu acestorlu calitati se-lu trantésca d'în veziratu; asia fara vre-o forma de processu destitui pe Daltabanu d'în postululu seu, i luă to'te bunurile, și lu tramise în esiliu la Bickia, o mica urbe în Bosni'a. Se întemplă de chiar pe acestu timpu m'am dusu pentru unele lucruri ale mele în cancelaria la Kiahai'a; intraiu chiar în momentulu candu copistulu scria ordinulu de esiliu pentru Daltabanu. Aruncaiu ochii. și-lu cetii fara se observé copistulu; și îndata ce esiiu, me dusei în secretu la Daltabanu, cá la unu vechiu amicu alu meu și alu talalui meu, se-i spunu ce amu vediu. Elu imi respunse fara emotiune și cu to'ta tranqui litatea: « Ve multiamescu « pentru amicitia ce o aretati catra mine, și-mi pare bine ca conservati memori'a « servitiiloru ce amu facutu parintelui vostru. Dar' nu trebue se ve ingrigiti pentru « mine; póte, provedenti'a divina voiesce chiar' prin acést'a a me scapa de la mórte « și de la ruin'a, de care, precumu eu prevedu, chiar' Vezirulu și ceialalti inimici ai « mei sunt amerintiati. » Pentru placerea celoru curiosi, voiu insera aci formul'a « usitata la curtea ottomana pentru degradatiunea unui Pasia: « Tu care esti Mustafa « (nu i se mentionéza nici oficiulu nici dignitatea), dupa ce crimele și delictele tale « sunt notorie, tu esti cu totul culpabile, și condamnatu la mórte; dar' d'în speci- « al'a nóstra gratia ti se iérta pedéps'a capitala. Inse, înaltulu nostru ordinu este, ca « tu se fii și se remani destituitu d'în dignitatea de veziru, și se mergi în esiliu ir « cetatea Bickia, ce este în țír'a Bosniei etc. » Si Daltabanu chiar' prin acestu esiliu a înaintatu la posturi mai înalte. Cáci dupa batai'a de la Zenta, imperialii si-au întorsu armele spre Bosnia, și subjugassera cea mai mare parte a țerei; Turcii cari mai remasessera aici, n'aveau nici-unu comandante, și nu scieau ce se face și de unde se încépa; în urma se adreséza catra Daltabanu și contra vointiei sale și fara scirea prealabile a Sultanului, ilu declara de alu țoru Seraskiru. Daltabanu prinde arm'a, pléca contra Germaniloru, și duóe-dieci-si-patru de castele le reocupa pe o tiermure și pe alt'a a fluviului Sava. Dupa aceste victorii, Sultanulu fara contradicere confirma pe Daltabanu în dignitatea, în care vocea poporului l-a înaltiatu. Puçinu dupa aceea se revoltara Arabii, ocupara cetatea Bostra și pér-, curgeau to'ta Mesopotami'a; Vezirulu Amidge Oglu Husein Pasia însarcină pe Daltabanu a suprima și acestu periclu, onorandu-lu cu dignitatea de Seraskiru, și dandui guvernamentulu de Bagdadu. Daltabanu merge numai cu duóe regimente contra

primésca. Sub comand'a acestui generalu Turcii prindu nouu curagiu, si nu numai ca se oppunu victoriosiloru Germani, dar' anca i batu

a una-suta-duóe-dieci de mii de Arabi, si-i bate; se dice ca in acésta bataia, elu singuru cu man'a sa a taiatu la patru sute de inimici. Dupa acésta victoria a reocupatu Bostra; pe trupele arabice, cari i-au imploratu clementi'a, l-ea luat sub protectiunea sa; a impusu Arabiloru tributú mai mare, de câtu celu cu care erau insarcina i péné acumu; si in urma, nu numai restaurá vechile fruntarii ale Bagdadului, ci anca le mai largi, si sub guvernamentulu seu tiér'a deveni mai productiva, precumu n'a fostu nici-odata mai inainte. Pre candu era ocupatu cu aceste nobile intreprinderi, Rami Reis Effendi ilu accusa la Vezirulu, si acest'a la Sultanulu, ca este unu rebelu, favoriséza si tiene partea Arabiloru. Sultanulu se lasá sedusu, si pe Battal Othman' Aga, fostu magistrú de staule ilu tramite cu unu Chatisierifu la Bagdadu, spre a-i lua viéti'a. Daltabanu era la Bostra, si se bucurá d'impreuna cu soldatii sei de victoriile repurtate, candu Battal ajunse la elu. Acesta vediú ca in midi-loculu acestui entusiasmú alu soldatiloru, nu este consultu a esecuta ordinulu Sultanului; si fu destulu de prudente a dissimula caus'a venirei sale si a dice, ca Sultanulu l-a tramisu pentru a vedé, déca faptele lui Daltabanu correspundu óre-cumu cu renumele ce'lu are in publicu. Daltabanu i aréta 32 mii capete de arabi, si dice: « Mergi, si spune fidelu Sultanului, domnului meu, ceea ce ai vediutu ». Othmanu Aga, dupa ce a esaminatu tóte cu deameruntulu, se întórce la Constantinopole si rapórta Sultanului, ca pe omulu pe care l-a condamnatu la mórte, l'au aflatu in midiloculu unei armate victorióse, iubitú, adoratú de soldatji sei. si pentru aceea n'a crediutu posibilu de á esecutá ordinulu; dupe aceea incepe a enara serviciile ce a facutu Daltabanu pentru imperiulu ottomanu, cumu a subjugatu pe Arabi, cumu a liberatu Mesopotania de incursiunile loru, si cumu au assicurátu tranqulitatea provinciiloru vecine. Daltabanu, cunoscendu inim'a cea avara a lui Mufti-Feizullah Efendi, si sciindu influinjt'a ce o'are acest'a asupr'a Sultanului, indata dupa plecarea lui Othmanu Aga, i-a tramisu prin cati-va ómeni ai sei unu presentu de siese-dieci de mii galbeni de aurul Mufti vediendu unu presentu atátu de considerabile, la care nici ca se asteptá, nu se putea indoí ca acest'a trebe se fia presemnulu séu prenúntiulu unui serviciu importantu ce Daltabanu astépta de la elu; si tramite o persóna de incredere la densulu pentru a-i sci intentiunile, dicéndu-i ca déca vre a ajunge la dignitatea de mare Veziru, elu i o va midi-loci de la Sultanulu, si póte comptá pe favorulu acestui-a, cu atátu mai vertosu, ca Vezirulu de acumu, Husein Pasia, este fórte infirmu, si si-a perdatu mai tóta reputatiunea prin betiile sale frequente. Daltabanu respunde, ca nu dubitéza a meritá ceva recompensa pentru serviciile, ce a facutu imperiului Othomanu; dar scie pré bine, ca fara protectiunea si assistenti'a lui Mufti, nu póte ajunge la dignitatea ce i se ofere; asiá ilu róga de a-lu deobligá, prin favoru atátu de importantu, si-i promite a'i fi unu nou si pururea fidelu vasalu; din partea sa are midi-lóce de a-si aretá recunoscinti'a prin daruri anca si mai considerabile, de câtu celu precedente. Mufti, care dejá nu-lu avea la inima pe Vezirul Husein Pasia, indata ce primi acestu respunsu, merse la Sultanulu si-lu indemná, a aduce pe Daltabanu mai aprópe de curte si a-lu face Pasia de Kiutahi'a. Candu Mufti audi, ca Daltabanu este in Kiutahia, a midi-locitu la Sultanulu de

si-i facu se tréca presté Sava, si reocupa de la ei dóue-dieci-si-patru de castre situate pe ambele tiermuri ale acestui fluviu.

stituirea lui Husein Pasia d'in veziratu, si tramiterea lui Battal Othmanu Aga cu insigniele de Veziru la Daltabanu, care primindu-le immediatu a plecatu la Constantinopole. Ajungédu aici sér'a, a remasu tóta nóptea afara de murii cetatiei, in magazinulu cu pravu de pusca, aici primi scirea ca Husein Pasia a muritu in vil-l'a sa, care è in distantia de optu ore de la Constantinopole. Daltabanu pléca indatu se assiste la immormontare; si in deminéti'a urmatoria ajunge la Adrianopole, unde Sultanulu insusi i da ornatulu de mare Veziru. Indatu in alta di chiama la sine pe Rami Reis Effendi si pe Maurocordatu, pentru a-i dá ratiuni despre conditiunile sub cari au inchiaietu pacea de la Carlovitiu. Acesti-a ilu informa esactu si circumstantiosu despre totu lucrulu, i spunu ce instructiuni au avutu, si pâna unde s'au intinsu plenipotentiile lor, si sub ce conditiuni le-a ordinaru Sultanulu se puna capetu resbelului. Daltabanu, dupa ce au ascultat raportulu lor, le dise plinu de mânia: «Ve-
« diu bine câ ati avutu instructiuni; dar acele au fostu obtinute prin espositiuni false.
« Sultanulu nici-odata n'ar' fi subscrisu aceste instructiuni, dôca nu i se dicea, ca impe-
« riulu othomanu este intr'o positiune atâtu de desperata, in câtu elu nu se mai pôte
« sustienè, decâtu sub singur'a conditiune a pabei. Io credu cu elu n'a sciutu, pentru
« ca nu i-s'a spusu, cò soldati, ce generali, ce poteri pôte statulu ottomanu se op-
« puna inimicului! De sicuru, nu i-a spusu nimene, cumu unu pumnu de ómeni
« si cu pretiulu sangelui meu, amu luat in Bosnia duóe-dieci-si-patru de castelle
« d'in manile Germaniloru, si unde, si cumu ar sta acumu imperiulu ottomanu, dô-
« ca toti cari sunt in fruntea statului. ar fi lucratu cu același zelu si cu acea fideli-
« tate, cu care amu lucratu io! Si ce a lipsitu acestui imperiu, nu dicu numai
« pentru a resiste unui inimicu atâtu de debile, ci pentru a-si intinde chiar si nar-
« ginile sale? soldatii comandati, au banii? Nimicu d'in tóte aceste. Ceea ce i-a lip-
« situ, a fostu crerii capului vostru, care mai bine era impluti cu paie. Dar' trada-
« rea a fostu, ce v'a facutu câ se inchieiatu o pace scandalósa cu unu inimicu debile si
« storsu d'in tóte puterile, si apoi se profitatu de neesperienti'a Sultanului, si se-lu
« faceti se apróbe tractatulu vostru si se-lu confirmè prin juramentulu seu. Io con-
« cedu ca intru punitiunea peccatorulu nóstre, si prin neglidenti'a si incapacitatcage-
« neraliloru ottomani, Germanii au reportatu asupr'a nóstra vre-o câteva victorii, si
« ne-au luat vre-o câte-va cetati, cari au fostu imposibile de a le mai reocupa;
« dar' ce v'a indemnatu pe voi a restitui Poloniloru cetatea Caminieti, acésta fortaré-
« ti'a, ce natur'a si artea o a facutu impenetrabile? Prin acésta voi ati sacrificatn
« cea mai frumósa parte d'in gloriele si euceririle lui Mahomedu Sultanulu. Acést'a
« insemnéza óre a lucra dupa legea nóstra? Aceste sunt óre preceptele profetului no-
« stru? Cu modulu acést'a se conserva óre onórea numelui Oliosmanu? Vindict'a di-
« vina i va ajunge de sicuru cu timpu pre toti acei-a, cari au facutu acésta injuria
« imperiului ottomanu, si cari fara vre-o necesitate au datu in manile infideliloru a-
« tâtea localitati sanctificate prin rugatiunile atátoru musulmani.» Dicéndu aceste, 'i
« dimitte dela sine, ceróndu-le o lista despre starea armatei, starea thesaurului, si
« despre numerulu cetátiloru, atâtu alu celorlu date inimicului, câtu si celorlu remase
« imperiului. Védiendu list'a, elu a remasu fórte neindestulitu; si'a inceputu a defaima

**RUSII INTARESCU AZOVULU. POLONII ALEGU REGE PE FRIDERICU-AUGUSTU,
ELECTORELE SAXONIEI**

LXX. Rusii în tóta vér'a acésta au fortificatu Azovulu si Lutichulu

in publicu pe toti ministri, numindu-i tradatori ai imperiului; ér in secretu facea preparative pentru resbellu, si-si propuse a'si întórce armele contra Poloniloru, ca contra unui inimicu pe care-lu credea mai slabu. Totodata se resólve a lua víeti'a lui Rami Reis Effendi si a lui Alexandru Maurocordatu, ca autori ai pazei de la Carlovitiu. Ca inse se aiba macar' umbr'a unui justu pretestu pentru intentúunile sale, elu dícea ca acesti tradatori au lucratu contra ordiniloru Sultanului, cându au accordatu inimiciloru atátea lucruri. Si pentru ca se-si intarésca si mai bine partid'a sa, scrie la Chanulu si la Maimarii d'in Tataria, întrebandu-i: déca si-au datu ei consimtiementulu la pacea infama ce a incheiatu Iskierlet Ogli si companionulu acestui-a Rami Reis Effendi? «Sciu-dice elu in acésta scrisóre — si sunt pe deplinu «convinsu, ca atátu unulu cátu si celalaltu au fostu corupti prin bani de catra in-fideli; au vendutu imperiulu ottomanu; au inelatu pe Sultanulu; si astfelu nu «au inaiatatu ci au ruinatu binele ottomaniloru.» Acésta procederc la lui Daltabanu» pe mine m'au adusu in mai mare perplesitate, ca pe Rami Reis Effendi si pe Maurocordatu. Ei vedeau bine, ca trebuie se fia sacrificati a resimtiementulu lui Daltabanu, déca mai remâne acest'a Veziru; ei simtiau pré bine, ca nu este sperantia de a se schimba lucrurile, pe cátu tiupu Mufti este in amicitia cu Daltabanu. Dupa multa cugetare asupr'a midi-lóceloru, cumu ar' poté se se asicure, espedientulu celu mai bunu li s'a parutu de a merge la Mufti, si déca s'ar' poté a-lu abate de la amicitia cu Daltabanu. Mavurocordatu face planulu cum se purcéda, si-lu instruieste pe Rami ce are se dica lui Mufti. si ce argumente se întrebuintieze. Rami urmandu instructiuniloru politicului Iskierlet Ogli, isi alege o buna ocasiune de a vorbi cu Mufti, si-i spune: cumu Sultanulu l'a insarcinatu a inchéieí pace cu Germanii si cu Polonii; cum d'in partea sa n'a intermissu nimicu óe a fostu cu putintia, de a pune conditiunile cele mai favorabili pentru imperiulu ottomanu; si déca au accordatu ceva infideliloru, acésta o a facutu prin ordinu de la Sultanulu si cu invoierea lui Mufti si a marelui Veziru, Husein Pasia. Si acumu dupa ce a ostenitu si a facutu atáte servitii. bune pentru statulu ottomanu, in locu de recompensa, se vede si elu si colegulu seu Iskierlet Ogli, espusi estremei indignatiuni a noului Veziru, Daltabanu Mustafa Pasia. Cáci acesta nu numai l-a intinpinatu in modulu celu mai offensatoriu, pe cându este cu totul nevinovatu; dar anca s'a pronuntiatu in terminii cei mai amari contra toti acelor-a, cari séu prin ordinulu loru, séu prin invoierea loru au contribuitu la acésta pace; si mai multu, elu s'a demisu péné a dice in publicu, ca va spalá infamia ce s'a facutu numelui ottomanu, curatíndu pe toti ghiaurii interni si esterni. Si mai multu anca de cátu tóte aceste, elu prin scrisori secrete a escitatu la rebelliunc pe Tataru si pe Chanulu loru, si pe tóte órdele scythice, si pentru a-i inima si mai tare, a latítu între ei minciuni de minciuni despre reu'a administratiune a statului. Dupa ce aceste si alte assemeni attentate ale lui Daltabanu, precum è pré evidentu, n'au alta de scopu de cátu a ruina pe toti acei-a, cari n'au crutiatu fatigiu pentru a reda imperiului tranquillitatea, ba au de scopu a destitui chiar pe Sultanulu

cu n oue lucrari, si se preparau la o nóua campania ; dar' inamiculu nu le-a datu ocaziune de a intra in lupta cu ei. Polonii alege rege

asi a amu crediutu—dice Rami, de a n otra detorintia, a v e informa despre t ote aceste, ca pe unulu care ati avutu parte mare in realisarea pazei ; si a ve ruga, că se fiti cu grige nu numai pentru salvarea v ostra, ci si pentru a celor-a , cari ve considera de alu loru patronu si protectoru ; binevoiti, pr e sante Mufti, a ne defende contra violentiei omului acestui-a. Mufti, Feizulah Effendi, miscatu prin acestu discursu alu lui Rami, si imaginandu-si ca viati'a sa anca este in periclu, se determina a nu astepta lovitura fatale, ci a preveni pe inamicu, si a-lu prinde chiar' in curs'a lui. Pentru a'lu contramina cu mai bunu successu, tramise dupa marele macelariu alu curtiei Cara Mehemedu Aga, omu f orte avutu , care prin lung'a esperientia scia se-si ascunda barbari'a sufletului seu, si care prin acestu midi-locu sci u se iea flic'a lui Mufti de nevésta pentru fiulu seu. Venindu la Mufti , acest-a i vorbi in urmatorii termini :
 « Asiu vr e se comunicu Vezirului unele lucruri ; si voiam se te rogu a merge pentru
 « mine la elu, se i le comunicu, fiind-ca sci u ca sunteti buni amici amendoi. Rami
 « Reis Effendi si Iskierlet Oglu, au fostu la mine, si mi-au spusu multe lucruri rele
 « despre Vezirulu. Se crede ca ar' vr e se destituie pe Sultanulu, si mie se-mi iea vi-
 « cti'a, dic endu in publicu c a io asiu fi unu infidelu. Voi sciti că numai la recoman-
 « datiunea mea s'a facutu elu Mare-veziru. Sciti si aceea , ca elu  e ciraculu s eu
 « clientulu meu. Asi a, n'asiu vr e ca lumin'a care abi a-abi a o amu aprinsu, se se
 « stinga at atu du curendu , si se se iea viéti'a unui omu , pe care abi a câte-va zile
 « l-amu inaltiatu la cca mai mare dignitate a imperiului ottomanu. Nu me indo-
 « iescu de alta parte, ba sunt convinsu, ca Rami si Iskierlet Oglu s'au lasatu a se cor-
 « rumpe cu bani de câtă Giauri in cursulu negociatiuniloru de pace si de capulu
 « loru au acordatu Germaniloru si Poloniloru multe lucruri, ce ar' fi potutu se re-
 « mana imperiului ottomanu : ei au amagitu pe Sultanulu si pe mine cu minciuni
 « studiate, dic endu ca este impossibila de a inchi a e pace, sub alte conditiuni. Pen-
 « tru aceea asiu vr e se dati Vezirului in numele meu a intielege , ca io departe de
 « a me lasa influintiatu de minciunile acestoru ómeni, d'in contra, voiu remané pu-
 « rur e patronulu lui, si me voiu intrepune la Sultanulu cu tóta ocaziunea, nu numai
 « spre a-lu sustin e in dignitatea de Mare-veziru, dar' nu voiu fi contra, se uccida
 « pe toti inimicii sei ». Daltabanu audindu aceste chiar' d'in gur'a lui Mehemedu
 Aga, merge inca in acea séra a face visita lui Mufti, si se preface ca vre a-i vorbi
 cu inima deschisa ca patronului si binefacatorului seu. Mufti anca se preface si
 lauda intentiunile Vezirului promitendu-i a-i da mana de ajutoriu intru t ote, si in
 particulariu pentru a trage in judecata pe Rami si pe Maurocordatu d'impreuna cu
 toti compliciti loru. Daltabanu incuragiatu prin aceste promisiuni se int orna acasa
 plinu de voia buna, si chiama la sine pe Kiahaiu Topal Ibrahimu Aga, care mai in ur-
 ma s'a facutu guvernatore de Thesalonic'a, si-i spune cu deamenuntulu totu ce s'a
 petrecutu intre elu si intre Mufti ; in fine ii dise : « Nu potu nega, c a Mufti este pa-
 « tronulu meu , si lui amu de a multiami, ca am ajunsu la dignitatea de Mare-ve-
 « ziru ; dar' nu-mi vine la socotéla, ca acestu omu are at ata influintia la Sultanulu,
 « in c atu pun e si depune veziri dupe capriciulu seu ; c aci precumu a destituitu pe

pe Friedericu-Augustu, care mai înainte era electore alu Saxoniei ; acestu nou rege se puse cu t^ota seriozitatea a face preparativele

« Hussein Pasia, si mi-a dat mie insigniele imperiului, chiar asiá me p^ote destitui
 « pe mine si a pune altulu in locul meu. Vediu inse cá nu este nici anu midi-locu
 « prin care l-asiu pot^e discredita inaintea Sultanului, fiind-ca acesta se p^orta cu o
 « veneratiune pr^e mare catra elu ; este dar' necessariu a-lu curati d'in cale, fara cá
 « Sultanulu se scia ceva ; cáci, este mai usioru a se bate cu unu omu mortu, decátu
 « cu unulu viu. Asiá, spre a-lu curati d'in viétia, mi-amu propusu urmatoriulu es-
 « pediente. Juoi, pe cându t^ote tribunalele si alte oficiuri sunt inchise, ilu voiu in-
 « vita la m^esa, si sub prandiu vre-o cati-va ómeni incrediuti ai mei ilu voru sugru-
 « má cu o c^orda de arcu. Dupa aceea voiu aduna Ienicerii , i voiu face se se revól-
 « te, indata voiu anuntiá Sultanului, cá Ienicerii pretindu irrevocabilu m^ortea lui
 « Mufti, precumu si capulu lui Rami si alu lui Maurocordatu, si alu cátoru-va alti. »
 Kiahaiá , tradatoriu consummatu, aproba la vedere proiectulu Vezirului , si lau-
 da intentiunea lui. In n^optea urmat^oria inse isi schimba vestmentele , merge la
 Mufti si-i descoper^e pericolulu ce-lu amerintia. Mufti i multiamesce si-lu dimitte
 de la sine, fac^ondu-i promisiunile cele mai mágulit^orie. Êr'catra trei óre din
 n^opte se pune in trasura, merge dreptu la Sultanulu, si-i spune cele ce audise de la
 Kiahaiá. Totodata i da consiliulu a condamna la m^orte pe Daltabanu *, pentru ca se
 nu p^ota escita nu^oe turburari in imperiu, si-i pr^omite ca d'in partea sa va da Fetva
 necessaria la esecutarea mortiei lui Daltabanu. Si — adaoase Mufti — fiindu-ca este
 de temutu, ca déca s'ar' precipita lucrulu, ar' potea se se revólte poporulu, asia se
 insarcina elu a inventa unu pretestu pentru a-lu tramite pe ceea lume fara s^oimotu,
 Mufti intorc^ondu-s^e acasa , pentru ca se nu mérga la Vezirulu la m^esa , se face ca
 sufer^e de podagra in picio^{re} , si tramite la elu pe unu Talkisiu cu rogarea ca se-lu
 onor^eze cu presentia sa, fiindu-ca are de a-i comunica lucruri de mare importantia.
 Vezirulu, indata ce primi acestu mesagiu, pl^eca la Mufti ; cáci nici prin minte nu 'i
 trecea, ca inimizii sei au luat mesurile de a scapa de elu. Ved^endu-lu Mufti intrandu
 i díse ; «Charu domnului ! Sultanulu mi-a accordatu t^ote cererile. Elu mi-a promis
 « ca se invoiesce la m^ortea lui Rami Reis Effendi, numai trebue se se invente cauza
 « plausibile pentru a-lu pot^e condamna. Io amu unu consiliu, care déca l'ati urma,
 « io credu ca nu v'ar' lipsi nici pretestulu, nici legitim'a cauza de a-i lua viétia. Dar'
 « pentru a fi sicuru de succesu, trebue mai inainte de t^ote a-lu departa de pre langa
 « curte. Si, ac^ost'a nu se p^ote face altminter^ea , decátu a-i oferi in recompens'a ser-
 « vitiiloru sale unu titlu de Veziru cu trei tuguri, si apoi dupa cáte-va dile a-lu tra-
 « mite ca gubernatore in vre-o provincia departata. Dupa aceea este usioru de a-i
 « atribui vre-o crima, spre a-lu face odiosu inaintea Sultanului ; si m^ortea lui e si-
 « cura. Stersu odata acesta d'in cale, cu Iskierlet Oglu este mai usioru ; pe acesta
 « ilu poteti ucide, precum se da la unu cane in capu pe strade.» Mufti pentru a da
 mai multu pondu vorbeloru sale, fere pe Daltabanu se jure, ca nu va spune nimenu
 nimicu, nici macar la Kiahai'a seu. Vezirulu amagitu prin aceste minciuni speciose,
 se credea sicuru de t^ote, nedubitandu nimicu in amiciti'a lui Mufti. Asiá ilu intrebá
 pe Rami Reis Effendi, mai ántáiu cam in risu : déca n'ar' voi se fia promovatu la

bellice, dar' voindu a-si asigura affectiunea nobililor, elu amânâ campani'a pe anulu urmatoriu .

dignitatea de Pasia ? Acesta, instruitu de Mufti , cade la picioarele Vezirului , si-lu rôga se-lu crutie de o sarcina atâtu de grea ; pentru elu este destulu a fi unu copistu, n'are nici o ambitiune , si nu è nascutu pentru dignitatea de Vez'ru ; nici talentele lui nu sunt formate pentru a guberna o provincia ; si nicairi nu pôte proba diligen-ti'a si fidelitatea sa mai bine ca in cancellaria. Daltabanu luandu aeru seriosu , ilu infrunta pentru aceste vorbe si-i da se pricêpa , ca dêca nu se va supune vointiei Sultanului, isi va perde tôte meritele servitiiloru sale d'in trecutu, si afara de ace-
stea va fi espusu indignatiunei Sultanului. Rami simulandu resistentia , in fine se supune , ér Daltaban anuntia Sultanului prin unu Talchisiu, ca Rami Reis Effendi cere a fi dimissionatu d'in Calem (*), si a fi onoratu cu trei tuguri, si d'in partea sea se rôga a-i accorda acêsta cerere. Sultanulu care se intielescê despre tôte cu Mufti, se invoiesce fara dificultate si adaoge, ca in consideratiunea servitiiloru sale, nu nu-mai i accorda trei tuguri, dar' ilu declara de caimacanu si de consiliariu alu seu intimu, si ca atare elu va avé de a fi totdeauna prê langa curte. Acêsta dispositiune nu potê se piaca lui Daltaban ; ea i nimicia totu planulu, dar nu potea se se oppuna la ordinulu Sultaanului. Chiamâ pe Rami la sine, ilu imbracâ cu tog'a de Veziru, si-lu investi cu titlulu de Cubbe Nishin, séu consiliariu. Tóta lumea a fostu surprinsa de acêsta promotiune estraordinaria si neusitata a lui Rami ; câci toti sciau ca Dalta-banu desaprôba pacea d'in urma , si mai bucuros ar' voi a pedepsi cu môrte pe promotorii ei, decâtu a-i inainta la onoruri inalte. Pentru acei-a cari nu scieau ce s'a petrecutu intre Mufti si intre Daltaban, parea unu misteriu, ca acei-a , pentru a caroru pedêpsa se facusera preparativele , acumu se promôva la cele mai inalte pos-turi. De aci se escara varie si nu prê favorabile sciri despre Daltabanu ; se dicea adeca, ca este perdutu, séu dupa proverbiulu turcescu : a cadutu d'in sié (**). Ér despre Sultanulu se dicea, ca este instrumentulu ambitiunei unoru carteni, ca Mufti si creaturele acestui-a Rami si Iskierlet Ogli, l-au orbitu prin lingusirile si apucaturile loru maiestre ; cà Rami inaintatu intrunu modu atâtu de estraordinariu de la copistu la digni-tate de Veziru n'are altu merit, decâtu ca a vëndut la infideli onôrea numelui ottomanu ; in fine, cà tôte aceste sunt semne cà Daltabanu, acestu erou alu seclului, acestu bravu defensore alu gloriei Turciloru si a Sultanului loru, are se fie condâmnatu la môrte ; séu celu puçinu tramisu in exiliu , cá acei tradatori se nu mai aiba nici-unu obsta-clu intru realisarea intentiuniloru loru perniciose. Daltabanu vediendu d'in vorbele aceste , ca poporulu e'te in partea sa , si ca desaproba procedur'a lui Mufti, si apoi se intaresce in propusulu seu da ucide mai antaiu pe Mufti, pe Rami , si in urma , de va fi necesariu , a destitui chiar si pe sultanulu. Nevrendu inse a precipita lucrulu, si pentru cá succesulu se fia mai sicuru , chiama la sine pe mai susu mentionatulu Cara Mehemedu Aga, despre care, fiindu-i vechiu amicu, nu se indoia cà-i va fi intru tôte fidelu, ilu consulta si-lu intrêba despre cele ce se vorbescu intre poporu asupr'a lui insusi, asupr'a lui Mufti, si asupr'a lui Rami ; si

(*) Cancellaria, *Tr. Rom.*

(**) A se vedé not'a 48 la capu IV din cartea III. *Tr. Rom.*

SUCESU DUBIU ALU VENETIANILORU CONTRA TURCILORU PEMARE

LXXI. Nu multu dupa acést'a Venetianii si-au tramisu flot'a in

mai alesu ca cumu a primitu poporulu favorurile ce Sultanulu a facutu lui Rami Cara Mehemedu Aga, spre a seduce pe Vezirulu de o parte, si de alta spre a-si ascunde intentiunile sale, 'i vorbesce dupa gustulu seu, si-i dice ca poporulu este fórté indignatu de onorurile ce s'au datu lui Rami; ca preste totu poporulu crede ca Sultanulu este numai o papusia in manile lui Mufti, si pórtá numele de Sultanu, pre cându adeveratulu Sultanu este Mufti, care dispune despre tóte dupa placu; ca nu numai poporulu vorbesce asia, ci si Er-Babi devlet, adeca capii magnatiloru. Daltabanu care nu presuppunea tradare d'in partea lui Casab Basí, nu se potú retie. né, si erupse in urmatóriele cuvente: «Anca cate-va díle, scumpulu meu Mehemedu, «si tu vei vedé scene frumóse». Mehemedu abíá esi de la Vezirulu, si indata se duse a raporta lui Mufti. Acest'a nu mai dubita acum de cele ce 'i raportase Kiahai'a; elu se intarí in suspitiunile sale, si se resolví a accelera perirea lui Daltabanu. Într'aceea Daltabanu anca face preparative pentru a omori pe Mufti Elu avea in curtea sa unu dervisiu, séu monachu, cu numele Mahomedu, de nascere moldovanu, vechiu servitoriu alu seu, pe care pentru probele ce a datu despre fidelitatea sa ilu facuse Basi-Ciocadar, si n'avea de a ascunde nici-unu secretu de inaintea lui. Pe acesta ilu insarcinà Daltabanu cu esecutiunea planului seu, si-i dice se procure o córda unsa bine cu sapunu, si candu Mufti va voi se-si spele manile, se i-o aruncepe dupa grumazi, si cu ajutoriulu celorlalti servitori immediatu se-lu sugrume. Monachulu consimte la tóte si promite a implini ordinulu Vezirului; nu-i pasa-đise elu, de 'ar' costá si viétí'a. numáí se póta trage in infernu pe inimicii domnului seu. Preparate asia tóte lucrurile, Daltabanu tramite la Mufti pe Sieich Ogli, succesorele lui Rami in oficiulu de Reis Efendi, spre a-lu invita la mésa pe diu'a urmatória, care era Juoi, diua libera de lucru, Mufti i respunde, ca anca totu suferé de podagra, dar' déca i va fi mai bine, va merge de siguru. Venindu Sieich Ogli cu acestu respunsu inderetru, Daltabanu ordina o mésa splendida, si dice Agalariloru sei, ca pe data ce Mufti va intra, ei se se retraga, fiindu-cà are ceva secretu cu elu. In demánétia urmatória péné in diua, Daltabanu tramite anca odata la Mufti pe Kiahai'a seu, Topalu Ibrahimu Aga, spre a sci positivu, déca vine la mésa ori nu. Topal merge la Mufti, si spunéndu-i cu ce l'a insarcinatu domnulu seu, ilu face toto-data atentu, se aiba grije cà sunt pusi omeni pentru a-lu strangula. «Prèbine—res—punse Mufti lui Kiahai'a—mergeti si spuneti domnului vostru, cá asta-di sunt cu «multu mai bine decâtu ieri, si la amédia-di de siguru voiu fi la elu; Dar — ada—ose Mufti, speru dupa Dumnedieu, ca voiu avé midi-locu si cale de a scapa d'in cursele lui. Tradatoriulu Kiahai'a vine si aduce domnului seu respunsulu lui Mufti. Vezirulu plinu de bucuria, astépta cu indestulire fericitnlu momentu, candu se-i cada in ghiara obstaclulu principale alu intentiuniloru sale. Tóte se facu si se punu la cale, pentru scen'a tragica ce era se urmeze. Într'aceea vine amédia-di, dar' Mufti nu se aréta. Daltabanu impatientu, era chiar' se tramita anca odata pe Reis Efendi la elu, candu éca intra unu talchisiu de la Mufti, si-i anuntia lui Daltabanu, ca chiar pe cându voíá domnulu seu se se puna in lectica pentru a vení la Vezirulu,

marea mediterana. Kiel Mehemedu Begu (36) se încercă cu galerele sale a ataca insul'a Tinos, dar' Bartolomeo Moro l-au respinsu, si

unu ordinu alu Sultanului, ilu chiamă la curte; neputendu-se oppune a trebuitu se măr-ga; asiă se escusa pentru asta data; dar' va tramite in loculu seu pe Nakibu Effendi. fiulu seu celumai mare; se rōga totodata că se amēnemēs'a pentru elu; pēnē atunci spera a i se da ocaziune de a convinge pe Sultānulu despre necesitatea de a-lu intari in dignitatea de Veziru, si de a inventa unu midi-locu pentru a nimici pe inimizii sei. Abiă terminase talchisiulu acesta, si Nakib Effendi se presenta in persōna, care, assemenea face mii de escuse pentru tatalu seu. Negresitu, Daltaban nu potea decātu se se necajēsca, ca i-a scapatu acel-a, pe care ilu credea degiă in curs'a sa. Dar' temendu-se se nu se tradea, primi pe Nakib Effendi cu cele mai distincte onoruri si cu pomp'a cea mai mare, mergēndu contra usului, pēnē la Arzoda (*) inaintea lui, si dicēndu-i: « presenti'a fiului imi este chiar' atātu de gratiōsa, ca si a parintelui; « ordinele Sultanului sunt mai prē sus de tōte; onōrea ce mi s'a promis, este nu- « mai amenata, si speru ca la septeman'a voi vedē pe Mufti in persōna. » Pe candu fiulu era la pompōs'a mēsa a Vezirului', tatalu merge la Sultanulu imbracatu in vestminte de doliu. Dupa ceremoniele usitate de respectu si suppunere, Sultanulu i dice se iea locu pe Ihamu sēu covoru, ēra dupa aceea ilu intrēba, ca ce pōte fi. ca- s'a, de vine atātu de tristu si inspaimentatu, că si candu i s'er' fi intemplatu ceva? « Asiă ē prē indurate dōmne, incepū Mufti, amu ratiune de a fi tristu si cuprinsu de « durere. Noi toti suntemu amerintiati de unu periclu, care cu atātu ē mai gravu, « cu cātu ē secretu. Io nu vedu cumu l-amu poté deturna, dēca cumu-va sullarea « Maiestatiei Vōstre nu va imprastiă nuorii oragiosi, inainte de a se aprinde fulgerulu « detunatoriu. Ceea ce-mi apēsă sufletulu este, ca contra intentiunei mele io amu « contribuitu la agravarea acestei tempestati. Rapitu de audiulu fapteloroeroice ale ve- « zirului nostru, necunosēndu-lu pe cātu timpu era departatu, decātu d'in partea « cea buna a sa, ornatu de virtuti, scutitu de vitiuri. io amu crediutu ca nu potu « da probe mai bune de zelulu meu pentru a ve servi, decātu a ve recomanda se pu- « neti pe acestu omu in fruntea administratiunei imperiului; si candu amu vediutu « că Husein Pasia, dedatu cu totululenei si beuterei, era incapabile se fiă in frun- « tea statului, io m'am intrepusū pentru acestu omu si n'am incetatu de a ve mo- « lesta cu rugarile mele, pēnē ce in urma l-ati facutu mare veziru. Dar' indatu ce « s'a vediutu in acēsta inalta dignitate, a lasatu a se vedē, cumu pēnē aci a sciutu « se-si ascunda reutatea si perfidi'a inimei sale, si s'a aretatu inimizii pe faēie totuloru « despre cari credea ca-lu voru impiedica in proiectele safe turbulente. Io l-asiu, ierta « usioru dēca ar fi conspiratu numai contra mea; si cu tōte ca a conceputu idē'a con- « traria tuturoru legiloru divine si umane de a me strangula, io totusi n'asiu dice ni- « micu si nu m'asiu plange, dēca asiu sci ca mōrtea mea ar' salva imperiulu de ru- « in'a de care prin elu ē amerintiatu. Dar trebuie se vorbescu, candu vedu ca acestu « ingrātu escita pe Ieniceri la revolta; chiama pe Chanulu Tatariloru in acēsta ce- « tate, Dumnedieu scie cu ce intentiune!; reproba in publicu pacea inchiata cu ini- « micii, si tractēza de infideli pe acei-a cari o au facutu; frange tractatele intarite cu

(*) Sala de audientia. *Tr. Rom.*

« juramentu; si indata ce l-ati pusu in functiunile onorifice, a inceputu a misca tôte « petrele pentru a ve detrona pe voi, celu mai bunu d'intre toti imperatii, si a semena « turburari si imparechiaru in tôte provinciile imperiului vostru. O! Maiestate, pre- « veniti aceste calimitati terribili; căci altminteru me temu că va fi prè tardiu a de- « plange prè marea vóstra clementia!

Cuvenetele astutului Mufti iritara fórte multu pe Sultanulu, si-lu adusera in mare trema. « Ce este dara de facutu pentru a preveni reulu? » intrebà elu. Êr Mufti respunse : « Nu este altu midu-locu Maiestate, decātu a estermina pe acestu infamu « veziru si a pune altulu in locul lui, mai fidelu si mai suppusu Maiestatei vóstre, « si carui-a se-i fia la inima a mantiené pacea. Taiatu odata capulu, celelalte mem- « bre, ori càtu ar fi de agitate, reintra in liniste, pe data ce capulu nu se mai misca. « Pe Rami se-lu admitteti in consiliu; elu a datu probe suficiente despre fidelitatea « si prudenti'a sa. » Sultanulu nu esità unu momentu a primi propunerile instructorelui seu de odinioára, si-lu insarcinà cu esecutarea. Veditendu Mufti acósta, anca in acea nópte a tramisu dupa Rami Pasia, dicèndu-i se-si schimbe vestmentele. se vina a-lu cerceta si a se consulta despre mesurile ce sunt a se lua pentru a ucide pe Daltabanu. Dupa câte-va momente de consultare, ei se invoira a-lu surprinde in modulu urmatoriu. Se recomende lui Daltaban a face pe Rami Pasia Seraskiru de Babadagu; Mufti d'in partea sa va consilia Sultanului, ca pe talchisiulu re Vezirulu i va tramite spre acestu scopu, se scria ca chiar acest'a a fostu si cugetulu seu, fiindu-ca a obserbatu nemulțumirea poporului si a Ieniciriloru pentru numirea unui cancelistu de Veziru; pentru aceea vede ca è necessariu a-lu departa de la curte, spre a face se incete murmurulu soldatiloru si alu poporului. Luata asta resolutiune, Mufti in demânéti'a urmatória tramite pe fiinlu seu Nakib Effendi la Vezirulu spre a-lu escusa d'in nou, ca nu si-a potutu țiené promissiunea de a merge la mésa, fiindu-ca Sultanulu ilu chiamase la sine; si spre a-i spune totodata, ca provedinti'a divina pare a fi tramisu acósta pedeca, căci i s'a datu ocaziune de a consilia Sultanului, se de parte pe Rami de la curte, si se-lu faca seraskiru in Babadagu, nu remane alta decatu a adresa unu talchisiu la Sultanulu, si a'i cere invoirea inainte de a-si schimba cugetulu; ér in talchisiu se faca dupa usu, elogiulu lui Rami, pentru ca Sultanului se nu para lucrulu suspectu; se dica, pentru esemplu, ca Rami prin servitiile sale ce a facutu imperiului cu atâta fidelitate. merita acósta distinctiune, si nu scie altu omu mai aptu decātu elu pentru a mantiené pacea si a țiené in freu pe Ghiauri. Pre cându Mufti jucà acósta rola fație cu Vezirulu, elu tramite totodata la Sultanulu una teskierea séu Biletu, prin care i anuntia ca Vezirulu i va face propunerea sciuta si-lu róga nu numai a-si da invoirea, dar' a-lu chiama la sine sub pretestu de a conferi cu elu asupr'a instructiuniloru ce vre à da lui Rami pasia. Scen'a se petrecu chiar precumu o a dispusu Mufti. Daltaban tramite talchisiulu seu la Sultanulu; Sultanulu ilu confirma, scriindu formul'a usitata : Asià se fia; apoi prin Baltagilar Kiahiasu i ordina a veni la curte. Déca scia Daltaban de curs'a ce-i era intinsa, elu putea se scape fórte usioru; căci in locu de a merge la curte, elu poté suscità un'a d'in acele revolutiuni, cari totdeauna se termina cu detronarea Sultanului. Dar elu nu scia nimicu de intrig'a lui Mufti, si se pune pe cale catra curte urmatu de cortegiulu seu ordinarin. Ajunsu aici, intra mai àntăiu, dupa usu, Kislar Agasi in sala; immediatu dupa aceea vine Baltagilar Kiahiasu de la Sultanulu, si somméza

pe Daltabanu in numele acestui-a, a depune insigniele imperiului ce i-au fostu concredite. Daltaban, omu curajos si de o resolutiune estraordinaria, dedatu cu variele schimbari ale fortunei, refusa a da insigniele inainte de a vorbi trei cuvente cu Sultanulu.» Si déc anu-lu voiu poté face se revina — striga Daltabanu — atunci consimtia a-mi perde nu numai dignitatea, ci si viéti'a.» Tóta lumea era curiósá a sci, pentru ce Daltabanu a voitu cu atáta insistentia a vorbi cu Sultanulu? Unii credeau ca a voitu a-lu assassina cu unu pumnariu ce-lu portá totdeauna sub vestmentu. Altii nu-i atribuiiau intentiune asia desperata, ci diceau numai. ca a voitu se arete Sultanului periclulu in care ilu duce increderea excesiva ce o are Mufti si Rami, si a-i propune ceea ce i-a propusu si cu alte oca siuni, ca intr'una séu duóe espeditiuni va recastiga totu pentru imperiulu ottomanu, ce acesta perduse prin negociatiunea de pace a acestoru tradatori. Dar' Sultanulu intr'atátu era de fermecatu prin astutiile lui Mufti, in cátu nu numai ca a refusatu a da audientia lui Daltaban, ci anuntiandu-i-se cererea acestui-a, indata a ordinatu a-lu prinde, a-lu lega, si a-lu desbraca ca pe unu lotru, si a-lu uccide immediatu pe campulu Babi Humaiun, ér trupulu a-lu arunca la cani in Sirik Meidan. Abia datu acestu ordinu, oficiarii Sultanului ilu si esecuta, prindiendu si legandu pe Daltaban si ducéndu-lu in piati'a de perdiare. Pe cale i vine in urma Baltagilar Kiahaiasi, si-lu intréba in numele Sultanului, ca ce a voitu se spuna acestui-a: si totu odata ilu esórta a lua Abdest si a-se cai de pecate, pentru ca se nu-si pérda si sufletulu si trupulu. Daltabanu i respunde, ca de candu isi aduce aminte, nu a incalecatu niciodata calulu fara ca mai inainte se nu fi luat Abdest, si n'a intermissu nici-odata o singura óra, fara a nu se intorce catra Dumnedieu prin o rugatiune de penitentia; si spera si acumu in grati'a lui Dumnedieu si a profetului seu, ca de si infidelii ilu omóra trupesce, sufletulu seu totusi nu va peri. In cátu pentru aceea ce a voitu se spuna Sultanului, n'o póte comunica cu nime altulu decâtu singuru cu Sultanulu; dar' dupa aceste n'ar' poté decâtu cu óróre se caute in faci'a acelu-a, ca re cu modulú acest'a tramite la mórte pe celu care cu credintia l-a servitu, si asia ilu da pe man'a Kisilbasiloru si strigoiloru. Nu este decâtu unu singuru remediú contra acestoru rele: provedinti'a divina, de care nu se indoiesce ca dupa mórtea lui va lumina pe Sultanulu, cátu a retacitu de la inim'a sa cea buna si de lá legea musulmana. Candu s'au raportatu aceste Sultanului, elu a fostu cuprinsu de o impressiune incredibilé; perplezitatea lui á crescutu, candu a vediutu cu cáta taria de inima merge Daltabanu a primi mórtea, si presupunea cá ceea ce a voitu acesta se-i spuna, trebue se fla fostu de o suprema importantia; dar' de alta parte, afectiunea si increderea ce o avé cátrá Mufti, vecliulu seu preceptore, l-a facutu de a nu fi destulu de prudente in judecat'a sa. Nesciundu ce se faca, si pentru a avé timpu de a medita mai cu maturitate asupra lucrului, ordiná a suspende esecutiunea si a inchide pe Daltabanu in Kapu Arasi, séu carcerile curtiei. Audiendu despre acést'a Mufti si Rami, care intr'aceea fusese numitu mare-Veziru, tremurau de frica, cá Sultanulu revenindu-si prin mustrarea de cugetu a lui Daltabanu, ilu va libera si scapa de mórtea sicura. Dreptu aceea, in demánéti'a urmatória péné in diua mergu la Sultanulu, si-i dícu ca schintéi'a aruncata de Daltabanu a prinsu dejá focu; disordinea si seditiunea se laciesce degiá in tóte partile; nu este altu mîdi-locu pentru a o impedeca, decâtu a ucide pe Daltabanu autorulu ei. Sultanulu coprinsu de frica, dá ordinu a esecuta

elu a fostu cōstrinsu a perasi acumu a dōu'a óra acésta insula. Au mai fostu anca si alte mai multe lupte pe mare, dar' succesulu loru a remasu dubiu. Flot'a turcésca a prinsu trei nave de pirati si le-àu dusu la Constantinopole. De alta parte se pare cà Turcii dupa o scurta lovire de dōue-ori au voitu a se feri si a nu intrá in lupta seriósá ; de aceea Venetianii au consideratu acéstea cá dōue victorii pentru sine.

**MUSTAFA PARE A FACE PREPARATIVE BELLICE. DAR' IN SPIRITULU SEU ERA
TURBURATU**

LXXII. Aceste au fostu evenimentele presentei espeditiuni. Despre inceputulu celei urmátorie se pōte dice cu dreptu cuventu , ca ea justifica proverbiulu turcescu , care dīce , ca «inimiculu nu cunosce nici-odata pe deplinu starea inimiculu seu». Sultanulu Mustafa, dupa reintórcerea sa la Constantinopole a facutu tōte preparatiunile possibili pentru resbelu ; dar' in inim'a sa era turburatu , si pareo ca-i dīce cine-va ca nu va avé succesu bunu.

OMINOSE PREDICERI ALE POPORULUI

LXXIII. Turcii, cari mai inaintē intrau cá voluntari in servitiulu militáriu , acumu se aréto renitenti, nu voiescu a se suppone nici

immediatu sententi'a de mórte contra lui Daltaban. Acesta audindu-si sententi'a, cere apa pentru a-si face Abdestu, si dupa ce si-a facutu rugatiunile usitate, dīce catra carnélice : ucideti acumu voi musulmani infideli pe acela, pe care infidelii Ghiauri nu l'au potutu ucide. Si nelasandu se-i lege ochii, elu canta cu indatinata-i intrepiditate la lovitura fatale, ce cu capulu i luá' viati'a. Asia a muritu Daltaban, celu mai bravu d'intre civili si militari, ce avú vre-o-data imperiulu ottomanu. Turburarile ce au urmatu dupa mórtea lui, sunt probe invederate despre amorea ce o avutu elu la poporu. Versuri satirice se dilatau pretutindenea in Eski si Giamie. Ar' fi prē lungu a le cópia tōte aci. Fia de ajunsu urmátoria : « Vina, pón'a mea , se fugimu d'in acésta tíera, de unde pacea, onórea, legea divina, si respectulu « catra Maiestatea oltomana, au fugitu dejá. »

(36) *Kiel Mehemedu Begù.* In insule sunt mai multi beghi, cari possu celu pucinu o galera, spre a purta negotiu in timpu de pace si a comite fapte de corsaria in timpu de resbellu. Begulu, despre care è vorb'a aci, era unulu d'intre eei mai renumiti, nu numai pentru ca era avutu, precumu sunt eí de comunu , avendu trei galere ce le tienea cu spelese sale, ci pentru ca era unu corsariu phocianu si se pricepea fōrte bine la corsaria. S'a numitu Kiel, fiindu ca era plesiugu si avé capu crustatu. Marinarii greci ilu numiau Kasida.

chiar' porunciloru Sultanului , si nu se indupleca nici prin rugari nici prin amerintari. Sultanulu , imbracatu in vestmente se nu fia cunoscutu , candu mergea prin adunarile poporului , de multe-ori trebuia se audia de la cetatiani si soldati unelē cuvente ca cele urmatōrie : « Cā Osmanii se bata pe Germani , este unu lucru ce trece « preste puterile nōstre. Dumnedieu a aretatu pe faēie , ca elu tiene « parte Ghiauriloru ; despre acēsta a sa resolutiune ni-a datu probe « mai mult cā suficiente. Prin urmare este in vanu a versā atāte tor- « rente de sange musulmanu , pe cātu timpu noi avemu de a ne « lupta atātu in contra lui Dumnedieu , cātu si in contra ōmeniloru.»

AMBII IMPERATORI SUNT INGRIJITI DE RESULTATELE BELLULUI

LXXIV. Sultanulu sciea bine , catu este de necessaria pacea cā remediulu la redicarea stari desolate a imperiului , si acēst'a era dorint' a sa cea seriōsa. Dar' ceea ce l-a retienutu de a lua elu initiativ'a pentru pace , a fostu superstitiunea sa si temerea , cā prin acēst'a inimicii s'ar face anca si mai aroganti , si ar' scadē onōrea imperiului ottomanu. Imperatulu germanu din partea sa nu era mai puēinu impatiente de a vedē terminatu acestu bellu , nu pentru ca ar' fi desperatu de o' victoria in contra Turciloru , ci pentru-ca se temea , cā sub timpulu pe candu era incurcatu in acestu bellu , regele Spaniei ar' poté se mōra , si certele ce se voru nasce in acelu casu pentru succesiune la tronulu Spaniei , ar' poté se-lu impedece in progresulu fericitu alu armelorū sale. Elu inse tienea cā este desonoratoriu pentru sine , a cere pacea de la unu inamicu pe care l-ā invinsu , si a-i da prin acēst'a de buna voia cunun'a glōriei. Ambasadorii Angliei si Hollandiei erau presentii si poteau pasi cā mediatori pentru pace , dar' fiindu-cā propunerile loru de atāte ori au fostu refutate , asia au cugelatu ca ē mai bine se astepte ca beligerantii se cēra pacea , decātu ca se li-o propuna ei.

SAGACITATEA LUI ALEXANDRU MAUROCORDATU

LXXV. Alexandru Maurocordatu , primu interprete pre langa curtea ottomana , a observatu cā ambe partile sunt inclinate spre pacē ; si precumu era elu unu omu de spiritu petrundietoriu , amatoriu de glōriā , si pre langa aceea devotatu cu totulu intereselorū imperiu-

lui, se resolvi a se folosi de acésta ocaziune, si a salva imperiulu de la ruina totala, si in acelasiu timpu se-si face unu nume nemuritoriu in totu imperiulu.

ELU ESTE PRIMULU MIDILOCITORIU ALU PACEI

LXXVI. La reusirea acestei affaceri elu isi pusese tóta sperant'a mai alesu in spiritulu celu blandu si impaciutoriu alu vezirului Hussein Pasia. Asia facéndu-i odata visita, elu întórse discursulu asupr'a cestiunei de pace, si-i díse, ca de si elu nu audise anca nimica despre acést'a de la ambasadori, totusi pre câtu cunósce situatiunea presenta a crestiniloru, póte se affirme cu siguritate, ca imperatulu Germaniloru doresce a inchié pace cu Turcii. Vezirulu reflectâ, cà nu se póte crede, ca imperatulu, ambitionatu prin victori'a din urma si plinu de sperantia pentru alte nóue triumfe, se voiésca a accepta pacea déca i s'ar' offeri, si cu atátu mai puçinu se o offere elu din partea sa. Er' Maurocordatu replicâ, ca asia s'ar' pârê la vedere, dar déca i s'ar' concede unu timpu nu mai multu decâtu de o septemana pentru a poté sonda pe ambasadori, elu cutedia a assecura pe Vezirulu, cá-i va aduce nu numai invoirea imperatului, dara chiar' si cererea din partea acestui-a pentru a intra in negociatiuni de pace.

PRUDENT'A LUI PURCEDERE LA NEGOCIATIUNILE DE PACE

LXXVII. Dupa ce i se daduse fara nici-o greutate permissiunea ceruta, Maurocordatu merge si-si face visitele sale la ambasadorii principiloru crestini. Cu acésta ocaziune le díse, ca elu in atâte favoruri s'a impartesitu de la imperatulu Germaniei, in câtu ar' merita cu dreptu a se considera de celu mai ingratu, déca n'ar' face si elu ceva prin ce se-si arete recunoscinti'ã sa; a cercatu de multe-ori ocaziunea de-asi offeri imperatului sèrvitiile sale, si de a-si areta, precumu se cuvine unui crestinu, fidelitatea sa in fapta, dar' niciodata nu i s'a prezentatu ocaziunea atátu de ampla cá chiar' cea de acumu; elu scie bine, ca imperatulu ingrigitu de unu bellu cu Franci'a, doresce din tóta ànim'a pacea cu Turcii, dar' nu vre se descopere acést'a Turciloru, pentru ca se nu le dea ocaziune de a presu-pune caus'a cea adeverata, si prin acésta a-i face si mai arroganti si mai insolenti in pretensiunile lor; déca inse au incredere in elu, si

voiescù a-lu auctorisa că se conduca lucrulu asia precumu lui i se va paré de bine, atunci elu va stabili o pace sub conditiunile ce in-susi imperatulu pôte rationalmente se le pretinda ; dar' mai inainte de tôte este necessariu, că ei se jure pe sant'a evangelia ca voru tie-né in secretu aceea ce elu le va descoperi , pentru-ca altminterea elu si intreg'a lui familia ar' fi espusi la celu mai mare periclu, căci tóta lumea crestina cunósce prè bine crudelitatea Turciloru in contra acelora, despre a caroru infidelitate ar' avé si cea mai mica suspiçione. Ambassadorii respunsera, ca pôte ca imperatulu nu va respinge o pace sub conditiuni oncrabili , dar' elu nu o va cere acésta nicidecumu la Turci ; déca inse interpretele voiesce a propune acestu lucru in numele seu propriu, atunci elu de siguru isi va deoblega fôrte multu pe imperatulu. Maurocordatu intorcându-se la Vezirulu, i representâ lucrulu cu totulu in alta façie, si-i dîse, ca pre câtu a potutu intielege de la ambassadori , imperatulu nu numai că nu este in contra unei paci, dar' ca elu o doresce din tóta ânim'a, si ca i-ar' fi rugatu a pune odata capetu, séu intr'unu modu séu intr'altulu, a-cestui bellu ruinatoriu. Aceste cuvente parea ca au desteptatu din morti pe Vezirulu ; si imbraçiosiandu pe maiestrulu fabrica-minciuni (37), i dîse : « Déca vei esecuta acésta opera divina , si vei face « că imperiulu nostru se-si revina in starea sa normale atâtu de do-« rita, o ! atunci poti fi siguru că Sultanulu iti va fi fôrte deobligâtu, « si ca memori'a servitieloru tale va fi pururia scumpa si pretiósă « domnitoriloru statului ottoman ».

SE VORBESCE IN PUBLICU DESPRE PACE

LXXVIII. Aceste apucaturi ale lui Maurocordatu au avutu acelu efectu , ca atâtu Turcii câtu si crestinii au inceputu a vorbi cèvasi mai pe façie despre negociatiunile de pace. Ei si de o parte si de al-

(37) *Maiestrulu fabrica-minciuni* Alexandru Maurocordatu cunoscea limbele si artea poetica a Orientaliloru chiar atâtu de bine că si geniulu curtiei ottomane. Elu pare a fi imitatu aci pe celebrulu poetu persicu, Sieicu Sadi, in specialu unde acest'a in Giulanulu seu dice : « o minciuna care adjuta, este mai buna, decâtu unu « adeveru care incurca ». Si intr'adeveru, elu nu potea face mai mare servitiu ambeloru imperatii, si a-si face mai mari merite pentru ele, decâtu chiar' prin acésta minciuna. Se pôte dice cu proverbiulu, ca ca o lovitura a omoritu doue musce.

t'a credeau, că acésta se pôte face fara cea mai mica scadere a onórei domnitorilor lor, căci, amagiti de Maurocordatu, si unulu si altulu credea că initiav'a vine de la inimicu.

AMBASADORULU FRANCI EI VRE SE TURBURE NEGOTIATIUNILE, DAR' NU-I SUCCEDE

LXXIX. Feriole (38), ambassadele francesu, audiendu ca se vorbesce in publicu despre affacerile de pace, se adoperâ in totu modulu

(38) *Feriole*. Pe cându d-lu Chateaneuf era ambasadofulu Franciei in Constantinopole, d-lu Feriole urmâ campani'a turciloru, si intretienea corespondentie secrete intre curtea francesa si intre Veziru. Dupa revocarea lui Chateaneuf, a urmatu in locu-i ambasadofulu d-lu Feriole, fiindu-ca se credea despre elu, ca prin lunga experientia si-a apropiatu perfecta cunoscintia despre datinele si moralurile curtie ottomane. Dar' in acestu oficiu alu seu s'a purtat cu totulu in contra asteptarei amiciloru sei. Superbu si arrogantu de la natura, séu sedusu prin consiliile tradátorie ale unoru ómeni pe cari i credea amici, elu nu numai s'a opusu portiei ottomane in multe respecte, dar' pretindea multe lucruri, care mai inainte nu s'au acordatu nici unui ambasadofulu, si care erau contra usului curtiei ottomane. Indata la prim'a audientia elu a intratu in sal'a Sultanului cu sabia la brîu. Maurocordatu, care in calitate de primu-interprete alu curtiei assista la acésta ceremonie, ilu reflecta in modu amicabile se-si descinga sabi'a, fiindu-ca è datina vechia la curte, ca nime se nu se presente armatu inaintea Sultanului. Feriole respunse cu asprime: « Domnulu, regele meu mi-a datu sabi'a, si n'o depunu pentru voi'a nimerui. » Sultanulu audîndu de acésta, dà lui Feriole se intieléga, că se-si depuna sabi'a, la d'in contra va fi scosu pe usia afara. Capugi Basii prompti a executá ordinulu Sultanului candu era se intre Feriole la Sultanulu, ilu prindu intr'unu modu cam bruscu, si'lu rapedu inderetru. Furiosu Feriole, demanda interpretiloru sei a lapeda castanele, pe cari dupa usu le imbracasera in sal'a d'in afara, le calca in picióre, si ese d'in palatu. Sultanulu, carui-a s'a denuntiatu acésta, lasa a se restitui ambasadofulu tóte darurile ce le acusesse (ceea ce si elu a pretinsu, afirmandu ca nu regele, domnulu seu le-a tramis, ci elu insusi l-ea cumperatu), si dupa aceea n'a voit u a-lu mai primi in audientia, mai alesu ca totudeauna a refusat u a-si depune sabi'a. Curtea s'a indignatu fórté de acésta purtare a lui Feriole; cu tóte ca aci nu atátu elu, câtu mai alesu predecessorele seu, Chateaneuf, era de vina. Acesta cându a fostu in prim'a audientia la Sultanulu, avuse, cu sine unu stiletu ascunsu in sinu, si a lasatu urme in documentele ambasadei, ca elu au avutu audientia la Sultanulu cu sabi'a la brîu. Candu a fostu revocatu, a primitu ordinu de la curtea sa, că se transpuna successorului seu tóte charth'eale si scrisorile. Acesta foliandu le anca inainte de plecarea lui Chateaneuf, ilu intrebâ, déca è adevératu acésta? Chateaneuf afirmâ pôte d'in vre-o ura secreta contra lui. Venindu in publicitate acésta astuta apucatura a lui Chateaneuf, pôte că Feriole isi recastigá nu numai reputatiunea de barbatu prudente, ci se reconciliá si cu pórt'a, déca puçinu dupa aceea nu violá éراسi autoritatea Sultanului, si nu-si dá pe façe capriciurile temperamentului seu. Barc'a cu care se preambila Sultanulu pe mare, are unu invelisiu de metasa, de colóre pur-

prin corrumperi, promisiuni si alte maiestrii, a impedecea pacea imminente, si a prepara unu nouu spectaclu de versare de sange, dicendu ca domnulu seu nu a inchieiatu decatu unu scurtu armistitiu sub nume de pace, dar' ca in scurtu timpu va nevali in Ger-

purea, cusutu cu firu de auru, pe patru colonne inaurite, in form'a unui tron-ornatu deasupr'a cu trei lampe aurite, puse curmedisiu. Nimerui nu este permisso a ave barca cu asemenea ornamente. Singuru Kapudan Pasia, sau admiralulu are acestu privilegiu, dar' si elu numai candu este pe mare, caci in acestu casu elu se considera de Derigia Padiisahi, seu de imperatulu marei. Vezirulu anca 'si are barc'a sa, dar' cu invelisiu verde, columnele eburnee si fara falinarie. Feriole, nu sciu pe ce privilegie si libertati ale ambasadoriloru, lasa a-si face o barca intru totu asemenea cu a Sultanului. In vanu amicii sei 'i diceau ca Sultanulu nu va sueri acest'a; elu ridea si se jur'a tare, ca nici-odata la Constantinopole nu va veni in alta barca. Candu se areta mai antaiu cu barc'a sa in portulu de la Constantinopole, Bostangi Basi i merse in urma credie ndu ca Sultanulu a plecatu unde-va, fara ca se 'lu fi anuntiatu. Ajungendu-lu si vedindu ca nu e barc'a Sultanului, ci a ambasadorulu francesu, scose lopetile si ordina bostangiiloru a le dimica pe apa in bucati Feriole inse totu-si tienu juramentulu, si fiindu-ca locuia in Galata, de cate-ori trebuia se marga pentru afaceri importante la Constantinopole, totdeauna mai bucurosu incungiura pe uscatu, de catu se faca calea cu multu mai scurta pe apa. Ultim'a neplacere ce a facutu Feriole in Constantinopole, a fostu sub veziratulu lui Calaili Ahmedu Pasia. Elu obtienuse de la predecesorele acestui-a Silahdar Hasan Pasia, favorulu de a serba nascerea unui nepotu alu regelui cu puscaturi si alte focuri festive, cu care ocaziune facu tote pregatirile pentru ca se dea unu ospetiu splendidu. Intra'ceea tocma in diu'a candu era se se tiena festivitaea, Silahdar Hasan Pasia fu destituitu, si in locu-i numitu Calaili Ahmedu Pasia. Audindu Feriole de acea schimbare, tramite imediatu pe primuliu intreprete alu seu la noulu Veziru, ca se confirme fermanulu predecesorelui seu. Dar' fiindu forte multi si totu omeni illustri la usi'a Vezirului, Feriole n'a potutu obtiene ce a cerutu. Necajitu ca tote preparativele i voru fi in vanu, se resolve a serba festivitaea in puterea vechiului fermanu. Calaili Ahmedu Pasia, vedindu preste nopte luminele candeloloru, surprinsu de acestu lucru neusitatu, mai alesu ca se face fara scirea sa se infuria si fara a cerceta lucrulu, tramite pe Bostangi Basi la Feriole, si i ordina a stinge luminele. Feriole refusa. Vezirulu tramite a dou'a ora pe aceeaasi persona, si in modu amicabile 'lu aviséza, ca prin obstinatiune inoportuna se nu-si espuna onorea si vieti'a la periclu; caci a primitu degia unu fermanu se nu faca turburari; ér deca ambasadorele totu s'ar oppune, atunci se stinga luminele cu forti'a, si se distruga tote preparativele ce a facutu. Feriole replicá: «Déca voi vreti a calca drepturile regelui, domnului meu, si libertatile ambasadoriloru, atun-
« ei cu, detoriu a-mi sacrifica vieti'a pentru onorea domnului meu, voi arunca in
« aëru acésta casa cu mine d'impreuna si cu toti cari ar' face violentia, si apoi
« voi lasa regelui, domnului meu, ca se cerce satisfactiune pentru injuri'a ce mi
« s'ar' face». Pe candu se petrecea acestea, primuliu interprete alu lui Feriole, cu

mani'a cu putere mai mare decât ori candu alta-data. Dar', fiinducă pört'a ottomana à sciutu din fatala espèriëntia, ca promisiunile franceze au remasu fôrte de multe-ori fara efectu, asia adóperatiunile ambassadorului anca au remasu fara rezultat, si i s'a ordinaru se se tiena in liniste si se nu turbure negotiatiiunile de pace.

numele La Fontaine, omu fôrte espertu in trebile curtiei ottomane, merge pe ascunsu si stinge luminele care ardeau de inaintea casei, dar nu tôte, ci ici un'a colo alt'a, cã se para ca ventulu le-a stinsu. Ospetii vediendu in ce periclu sunt, se furisiéza unulu câte unulu; in câtu in urma Feriole vediendu-se fara óspeti, a trebuitu se faca aceea ce d'in ordinulu Sultanului n'a voitu se faca: a pune capetu festivitatiei sale. De altminterea remane adeveru, ca Feriole, abstragendu de la temperamentulu seu obstinatu, a fostu unu omu dotatu cu multe virtuti, curagiosu, liberalu, placutu in societate, amicabile in vorbè; firmu intru a defende onórea regelui, domnului seu; si mai pre sus de tôte amicu sinceru si constante, atâtu in sôrte buna câtu si in sôrte rea. Proba despre acest'a sunt eu insu-mi. Pe candu eram in Constantinople, perpetuuu meu inamicu, Constantinu Brancovanu, ex-principele Romaniei, corupsese cu mari presente pe Vezirulu Damad Hasan Pasia, ca se me tramita in esiliu la insul'a Chio. Unu bunu amicu alu meu Defterdariulu Firari Hasan Pasia, me avisase d'in bunu timpu, spre a preveni pe Bostangi Basi, care trei dñe in urma primise ordinu de a-mi incungiura a trei'a nópte cas'a cu bostangii sei. Io m'amü refugiatu in ospelulu ambadorului Feriole, care m'a primitu cu tóta politeþi'a posibilu. Vezirulu intielegëndu ca suntu aici, a tramsu pe unu Aga alu seu la Feriole, pentru a me estrada. Acesta inse respunse: « Io n'amu nici-unu Bogdanbezade in cas'u mea; si candu l-asiu avé, anca nu l-asiu estrada; » cãci nu vreu a macula onórea regelui, domnului meu, prin o crima atâtu de lasia ». Respunsu si mai aspru primí Capu Kiahaiia principelui Brancovanu, care veni d'in partea acestui-a cu o scrisóre catra Feriole, in care 'lu rugá se nu tiena ascunsu pe inamiculu seu declarat, si se nu-lu scutesca contra justei sententie a Vezirului, « Me surprinde—dise Feriole—cu ce frunte póte Brancovanu se céra acestu lucru de la mine, candu scie prè bine, ca cas'a in care siedu, este cas'a regelui Franciei si nu a mea; candu scie cã regele, domnulu meu, are ánima atâtu de induratória cãtrã cei asupriti, mai alesu acesti-a crestini fiindu, in câtu nu si-ar' face nici-unu scrupuþu de a-i dá si lui asilu, candu 'ar' ajunge nefericirea de a fi scosu d'in principatulul seu, si de a'lu lua sub protectiunea sea si a-lu scuti contra maniei si indignatiunei Vezirului si a Sultanului. Este dar' in contra interesului seu, si tare gresiesce, candu vre a viola drepturile si privilegiile unei case, ce póte odata se-i servósca si lui de asilu. » Cãti-va ani in urma, Feriole a nebunitu, si fu transportatu legatu in ferra acasa in Franci'a. Cei cari pretindu a fi informati mai bine, afirma cã Feriole era la minti candu au ajunsu acasa; nebuni'a lui n'ar' fi fostu reale, cã numai fictiva, cã-ci asia iar fi comisu curtea franceza; fiindu-ca nu potea inventá altu midi-locu de a escusa neplacerile cauzate prin ambasadorele seu, de câtu a afirma cã si-a perdutu mintile. D'in parte-mi amu multe ratiuni a nu crede in tôte aceste.

INTR'ACEEA SULTANULU TRAMITE PE VEZIRULU CU O ARMATA IN CAMPANIA

LXXX. Intr'aceea, de si rumórea despre pace era fórté placuta Turciloru, totusi ei nu au interlasatu nimicu de a face ce era necesariu in aceste impregiurari pentru de a impedita progressulu armeloru inimice si a-si asecura frontariel. Sultanulu, catra finitulu lunei Silcade, anulu Hegirei 1109., plecându din Constantinopole la Adrianopole, de aici in prim'a di a lunei urmatórie a datu ordinu Vezirului cá se plece cu tóta armal'a spre Belgradu, ér' elu remase tóta vér'a în satulu ce se numesce Akbunaru, nu departe de Adrianopole, pentru cá aici se astepte resullatulu negotiatiuniloru de pace.

H. 1109.

I. C. 1698.

IN SPERANTI'A PACH ATATU TURCH CATU SI ARMATELE CONFEDERATE STAU IN NEACTIUNE

LXXXI. Dar' in speranti'a pazei amenduóe armatele stau in nemiscare, a imperialiloru la Petrovaradinu, ér' cea turcésca la Belgradu, si se observa un'a pe alta. Assemenea facu si Rusii si Polonii. Venetianii au o incaierare usióra la Mitilen'a cu flot'a turcésca, si o punu pe acést'a la fuga, dar' nu fara pucina perdere. In Dalmati'a se încérca totu Venetianii a ocupa Stolas prin strategia, dar' au trebuitu se se retraga fara succesu. De alta parte Séraskierulu se încérca a ocupa totu in acésta tíera cetatea Zing, dar' la apropierea Venetianiloru redica obsidiunea si se retrage.

AMBASSADORII PUTERILORU SE INTRUNESCU LA CARLOVITIU^x

LXXXII. Dupa ce amu vorbitu destulu despre bellu, lasati-ne se vedemu ce s'a facutu pentru pace. Fiindu-ca, precumu s'au aretatu mai in susu, amenduóe partile erau inclinate la mesuri pacifice, a-siá preliminariele se stabilisera degiá in Constantinopole; loculu congresului s'a defiptu, si anumé Carlovitiulu între Belgradu si Petrovaradin, si s'au numitu delegatii plenipotentiaru ai puteriloru beligeranti. Din partea Turciloru era numitu Rami Mehemedu Reis Effendi, si Alesandru Maurocordatu cu titlu de Begu si Muharemi Esrar (39); din partea imperatului, contele Oottingen si contele

(39) *Muharemi Esrar*, a leca unulu carui a se comunica tóte secretele. Maurocordatu a inventatu acésta espresiune pentru a da lustru oficiului seu, care nici dupa

Schlick, ambii consiliarii sei intimi ; Czarulu Rusiei a tramisu pe Procopiu Bogdanoviciu Voznicini ; Polonii, pe Stanislavu Michelovski, voivodulu Posnaniei ; Venetianii (40), pe Ruzini. Cá mediatori erau destinati ambasadorulu Aangliei Paget si alu Olandei Colliere Cătră finitulul anului Hegirei 1110 toti acesti delegati plenipotentiari si ambassadori s'au intrunitu la Carlovitiu, si si-au pusu corturile loru pe amenduóe parti ale fluviului Carlovitiu.

LA INCEPUTU SE NASCE DISPUTA PENTRU PRECEDENTIA

LXXXIII. La inceputu se escă o disputa pentru locul consultarilor, pentru scaunele ambasadorilor, pentru rang, precedentia,

mórtea sa, nu s'a mai datu altui-a. Elu a tradusu acestu terminu în grecesce, si tiené multu a se numi ó Εξεπορρήτων: (à secretis). Insistea apoi fórte multu la principii Moldaviei si Romaniei a-i dá titlulu de ó Έκλαμπρότατος séu illustrissimu, in locu de titlulu de Έξολότατος séu escelentia, care i se cuvinea cá primului interprete alu curtiei, si care la curtea patriarhului si a acestoru principi nu era atâtu de onorabile ca ó Έκλαμπρότατος.

(40) *Venetianii*. Nu va fi inutile a reproduce aci celebrulu discursu alu lui Rami Reis Effendi. Delegatulu venetianu facěndu gura mare, si formandu asupra fla-carui articlu de pace mai mari dificultati de cătu ceilalti delegati, Rami se adresă catra elu, si-i dise « Elcibeg, nu trebuie se fii asia ne-
« dreptu si nici asia laudarosu in presentia atatoru delegati sapienti, cari sciu prě
« bine a cumpeni fortiele republicei Venetiei si pe ale imperiului ottomanu. Voi nu
« v'ati fi intinsu degetele (cari de la natura sunt fórte scurte) atâtu de departe, déca
« lucrurile nu s'ar fi petrecutu degiă, pre cumu ne spune istori'a nóstra, intre duoi
« luptatori asemenea renumiti si vigurosi. Acesti-a intra in arena, si pentru a se
« lupta mai usioru, se desbraca de vestmente si le punu intr'unu locu anumitu. Pre
« cându sunt in lupta, vine unu Iankiesigí, adeca unu taia-punga, se těrčia ca unu
« sierpe, si fura vestmentele luptatoriloru. In urma acesti-a storsi de putere, si im-
« braçiosiandu-se cu sarutarea de amici, mergu se-si reia vestmentele, si aci vedu
« ca unu taia-punga le-a furatu. Ce se faca ? isi ieau alte vestmente, pentru a'si a-
« coperi golitiunea. Puçinu dupa aceea, unulu dintre ei dá de furu imbracatu in vest-
« mentulu unui-a d'intre gladiatori preamblandu-se in piati'a publica, si purtandu-se
« cá si candu elu ar fi fostu luptatoriulu, fiindu-ca se temea nu cum-va poporulu
« se-lu cunóca ca este unu furu. Adeveratulu luptatoriu inse cautandu la elu, i dise :
« vestmentele aceste nu sunt ale tale, ci ale mele ; candu eramu in lupta cu unu
« gladiatoriu, cá si mine, ai venjtu cá o vulpe astuta si le-ai furatu, dar' nu in lupta
« le-ai castigatu. Va veni odata timpulu, candu ne vomu mesura puterile ; atunci
« vei vedé diferenti'a ce este intre unu leu si o vulpe, intre unu luptatoriu si unu
« furu ; si io vreñ se facu proba cu tine, déca scii tu a lupta séu a fura mai bine,
« me temu inse, ca atunci vei perde nu numai vestmentele ce mi le-ai luat, dar'
« iti va remané si capulu in lupta.»

si ordinea in care se-si face unulu altui-a visit'a. Turcii pretindeau a avé ei loculu primu, totu assemenea pretindeau si delegatii-plenipotentiari ai imperiului; si immediatu langa acesti-a pretindea plenipotentiariulu polonu a avé locu, dar' la acésta nu s'a invoitu plenipotentiariulu rusescu si ceia-lalti, afara de celu venetianu, care voiã a avé locu immediatu langa ambassadorulu englesu.

PRUDENTELE MAUROCORDATU IMPACA TOTU LUCRULU

LXXXIV. Acésta disputa ori câtu de neînsemnata se parea la inceputu, dar' in urma deveni atãtu de grava, in câtu era pe aci pe aci se strice totu lucrulu, déca Maurocordatu cu prudenti'a sa nu inventã unu espediente de a reconcilia si a readuna pe ambassadori, cari degiã erau preste mesura aprinsi unii in contra altora. Elu adeca a propusu, cã pentru locu de intrunire se se face o sala rotundã cu atãtea usie, câti ambassadori séu plenipotentiari sunt, si usile se fia facute in directiunea tieriloru de unde vinu, si de cari se tienu respectivii ambassadori. Corturile se se puna chiar' in modulu acest'a in giuru de sala, si in diu'a prima a conferintiei fie-care ambassadoru plecandu deodata, se si mérga a ocupa scaunulu care va fi in directiune drépta de la usi'a pe care a intratu.

IN URMA PACEA MULTU DORITA SE INCHIAIE

LXXXV. Dupa ce acésta propunere s'a aprobatu de toti, au tienu mai multe conferentie asupra conditiuniloru de pace. In urma dupa multe dispute, pacea desiderata de tóta lumea, afara de Franci'a, a fostu inchiaieta la dóe-dieci-si-siese ale lunei Redgebu, anulu Hegirei 1110., si documentulu s'au subsemnatu de catra toti ambassadorii.

H. 1110.

I. C. 169 2/3
15 Ianuar.

ARTICLU DE PACE INTRE SULTANULU SI IMPERATULU

LXXXVI. Imperatulu inchiaie unu armistitiu pe duóe-dieci-si-cinci de ani sub urmatóriele conditiuni: Elu capeta tóta Transilvani'a între marginile precumu o avuse ultimulu principe, Michaelu Apafi, si predecesorii sei. Temisiór'a remane Sultanului; si pentru cá acésta cetate se nu póta fi blocata de fortaretiile vecine, si se i se rapésca tóte provisiunile, asia Lipp'a, Cianadulu, Caransiebesiulu, Lugosiulu, Herconisi'a, Becea, Beskerecu, si Sab'a, au se-si derime

murii si fortificatiunile, si nu vá fi permisú nici unei parti alle reconstrui. Navigatiunea pe Tisa si Muresiu va fi libera suditiloru din ambe imperiele; tiér'a între Dunare si Tis'a, ce se numesce Bacica, remane in manile imperatului. Pentru a fixa limitii in partea orientale a Ungariei, care appartiene imperatului, se va trage o linca drépta de la gur'a Muresiului pe ambii tiermuri ai Tisei péné la gur'a fluviului Bossutu, unde acest'a se vérsa in Sav'a: Spre amédia-di, limitele ce desparte teritoriulu între Turci si Germani ilu va forma Sav'a pène acolo, unde se vérsa in ea fluviulu Unna. Intre aceste margini nu va fi permisú nicáiri a pune nuóe castelle, séu a face ori a repara forturi; esceptiune facu numai Belgradulu si Petrovaradinulu.

ARTICLU DE PACE CU CZARULU

LXXXVII. Ambassadorulu rusescu a inchiaietu unu armistitiu numai pe duoi ani, sub conditiune ca fia-care parte se remana in possessiunea de ceea ce a ocupatu.

ARTICLIU DE PACE CU POLONU

LXXXVIII. Polonii au inchiaietu unu armistiu de o durata cá si imperatulu, sub conditiunile urmatóriei: Ce tatea Caminieti, Podoli'a si Ucrani'a se restituiescu Poloniloru in aceeași estensiune si margini, in care au fostu in possessiunea acestui regatu mai înainte de prim'a invasiune a Sultanulu Mahomedu in Poloni'a; si de alta parte Polonii redau Turciloru Suceav'a, Nemos (41) si Soroc'a in Moldavi'a.

ARTICLIU DE PACE CU VENETIANII

LXXXIX. Venetianii au obtienutu urmatóriele conditiuni. Tóta Moré'a péné la Hexamilon remane in man'a loru; ér Turciloru se lasa, terr'a firma turcésca dimpreuna cu Lepante, Preves'a si castellulu Romelia (42) cari suntu derimate. Sinulu de mare de la Corintu remane comunu la amenduóe partile, si Venetianii conserva Leucadi'a (43) dimpreuna cu insulele vecine. Tributulu anuale se sterge, atátu

(41) Némtiu? *Tr. Rom.*

(42) *Tr. Franc.* dice: Romanie; ér' *Trad. Angl.* Romania. *Tr. Rom.*

(43) Insula S'ta Maura *Tr. Rom.*

celu pre care-lu platea pênê acumu unele insule din Archipelagu venetianiloru, câtu si pe care'lu respundea pênê acumu insul'a Zacintu Turciloru. In Dalmati'a se lasa in posesiunea Venetianiloru Kuin, Sing, Ciclutu, Verticà Duare si Vergor'a, cari voru forma frontari'a teritoriului republicei loru. Ragusanii remanu statu liberu; si Venetianii capeta Castelnuovo si Risano cu totu ce mai possuadu ei prin pregiuru. Remane permisu la amenduôe partile a-si intari frontariiele cu nuôe fortaretie, sêu a repara pe cele ruinate, cu esceptiu-tiunea Lepantei, Prevesei si a castelului Romeli'a.

AMBASADORII DUPA INCHIAIEREA TRACTATULUI DE PACE SE INTORCU LA ADRIANOPOLE

XC. Dupa ce acesti articli de pace s'au inchiaietu cu unanima in-voire, ambassadorii turci s'au intorsu la Adrianopole, unde informandu pe Sultanulu despre procederile loru, acest'a i-au remuneratu cu daruri imperatesci pentru servitiile ce i-au prestatu. Inchiaindu pace cu toti inimicii sei, Sultanulu anca in acea vèrà, licentiaudu tóta armat'a sa, se întórse de la Adrianopole la Constantino-pole cu scopu de a regula starea desolata a imperiului seu, si de a repara prin o prudenta administratiune perderile ce a suferitu intr'unu bellu atâtu de greu.

AMBII IMPERATI TRAMITU UNULU LA ALTULU AMBASSADORI ESTRAORDINARI

XCI. De aici a tramisu pe Hasnadar Ibrahim Pasia (44) in calitate

(44) *Hasnadar Ibrahim Pasia*. La inceputu era thesaurariu seu confidentele mare-lui Veziru, Cara Mustafa Pasia, si de aci s'a supranumitu Hasnadar. Dupa mórtea lui Cara Mustafa Pasia, a descoperitu cu tóta sinceritatea intentiunile pernitiôse ale acestuia succesorului in veziratu Ainegi Solimanu Pasia, si prin acést'a ajungédu in favóre mare la noulu veziru, a inaintatu la cele mai inalte posturi. Dupa inchiaierea tractatului de pace cu Germanii a fostu tramisu in calitate de delegatu estraordinariu la Viena pentru a ratifica pacea; dupa întórcere a fostu numitu guvernatore in Belgradu. Era unu barbatu de spiritu viiu si fórte desteptu; de o prudentia si moderatiune rara, in câtu abià ar' fi fostu cine-va mai aptu ca elu pentru maestri'a de ambasadoru; si ajungea fara dubiu anca si la mai inalte posturi si dignitati, déca nu i-ar' fi esitu faim'a ca petéza onórea legei mahomedane si a imperiului oliosmanu prin immoderat'a iubire de vinu, la care s'a dedatu anca fiindu la Vien'a. Pentru acést'a Sultanulu Mustafa s'a disgustatu de elu si nu i-a permisu a veni nici la Adrianopole, nici a se presenta inaintea lui, ci i-a ordinatu a remané in guvernamentulu seu la Belgradu. Acést'a ilu intristá atâtu de tare, in câtu vre-o câte-va luni in urma a ca diutu in hectica si a muritu.

de plenipontentiaru estraordinariu cu o Aethname la imperatulu Germaniei. La întórcerea plenipontentiarului seu, Sultanulu a primitu tractatulu de pace ratificatu prin propri'a subscriere a imperatului, apoi i'l'a remisu prin contele de Oettingen. După ce a terminatu tóte aceste affaceri, Sultanulu a transpusu tóta admnistratiunea imperiului in manile vezirului Husein Pasia , si s'a retrasu cu curtea sa la Carishtiran (45), unde se încercâ a-si aliná durerea de perderea provinciiloru sale.

POPORULU MURMURA IN CONTRA SULTANULUI

XCII. Acésta retragere dupa atâta labóre, a produsu neplaceri in poporu si mai alesu in soldati ; ei se credeau indreptatiti a-si imagina, că pacea atâtu de dorita nu le este data spre altu scopu, decâtu spre a specula mai deaprópe si a censura vorbele si faptele Sultanului loru. De aci înu le era téma a striga prin adunarile loru , că Sultanulu este pe cale de a imita pe tatalu seu in tóte lucrurile sale. Căci precum tatalu seu in primii ani ai domniei sale se ocupase in totu cu administratiunea trebiloru publice, si nu intermittea nimicu ce aflá de bunu pentru largirea marginiloru imperiului seu, de asemenea si Mustafa in primii cinci ani ai regimului seu s'a datu cu totul in grigea trebiloru Statului, si si-a implinitu tóte datorintiele de adeveratu parinte alu patriei, imitandu prin acést'a virtutile parintelui seu. Acum inse i-lu vedemu resolutu a imita si acele vitiuri ale parintelui seu , de cari acest'a a patimitu la betranetiele sale , dar' numai dupa ce a întinsu marginile imperiului , adeca amorulu de venatu si de căni ; dar' Mustafa este anca tineru, si in privinti'a serviciiloru sale pentru imperiulu ottomanu departe de a 'si fi castigatu o gloria atâtu de mare cá parintele seu. Elu anca n'a recuceritu nemica de la inimici, nici sub totu decursulu belului nu a facutu unu singuru fâptu, pentru care se merite multiamita publica ; totu cè a facutu este, că a impededatu pe inamicu de a petrunde mai departe in inim'a imperiului. Si acumu, déca parintele seu, illustru

(45) *Carishtiran*. Cetate situata intre Ciorlo si Burgasu pe calea d'intre Constantino-pole si Adrianopole. Se vede si asta-di unu palatu fórte frumosu. edificatu de Mahomedu IV pentru placerile de venatu. Totu impregiurulu este fórte placutu , si propriu pentru venatu, fiindu multi iepuri renumiti pentru celeritatea cu care fugu.

prin atâte victorii, a fostu detronatu pentru excessivulu seu amoru catra câni si vênatu, apoi este de temutu că chiar' acêsta sôrte, déca nu alt'a si mai rea, va ajunge pe fiulu seu, care este cu multu mai inferioru lui.

**SULTANULU PENTRU A PREVENI REPROBARILE POPORULUI SE RETRAGE LA
ADRIANOPOLE**

XCIII. Pentru a preveni aceste reprobatiuni, Sultanulu intrebuintiâ unu midi-locu, de care se folosira de multe-ori cu succesu predessorii sei; elu adeca se retrase la Adrianopole. Aici chiamâ la sine pe Vezirulu si pe toti functionarii inalti ai imperiului, si prin acêst'a a luat spioniloru tóta ocasiunea de a-i mai calumnia portarea, catu si canticele satirice contra regimului seu au incetatu.

CHANULU TATARILOR SE INCERCA A TURBURA PACEA INTRE SULTANULU SI CZARULU

XCIV. Pre candu Sultanulu petrecea in Adrianopole in lun'a Reggebu, anulu Hegirei 1111, primesce unele epistole de la Chanulu Tatariei, prin cari acesta i denuntia ca Czarulu Russiei a schimbatu portulu si ceremoniele religiöse in tiér'a sa (un'a din acestê é adeverata, dar' ceealalta é falsa), si a introdusu cele germane; si cà si-a formatu din suditii sei proprii o armata fôrte considerabile, disciplinata dupa sistem'a européna; ca de si elu a inchiaietu la Carlovitiu unu armistitiu pe duoi ani, tolosi isi prepara o flota cu mare celeritate, si la Donu, Dnipro si pe tiermurii altoru fluviuri edifica nôue cetati si fortaretie; aceste dispositiuni nu suntu semne de pace, cí mai vertosu este de temutu, ca schintei'a latentă pôté se erumpa in scurtu cu mai mare furia si periclu; pentru aceea Sultanulu se fia atentu, cá nu, dupa ce abiá a pusu capetu bellului cu Germanii la apusu, unu nouu Nemtie-Ghiaru de la média-nópte se vina a strimtora imperiulu ottomanu si a-lu aduce in estremu periclu; căci nimicu n'ar' poté impedecca pe Rusi de a inunda tóta Crime'a tatarica in cea dântâiu campania, inainte de ce i-ar' pote veni Turcii intr'a-jutoriu. Pentru aceea este necessariu, séu de a inchiaié o pace stabila cu Czarulu', séu a-i declara indata bellu, inainte de ce ar' avé timpu si ocasiune de a se intari. Déca cumva Sultanulu se indoiesce

II. 1111

I. C. 1699.

în veritatea acestei descoperiri, n'are decâtu se tramita pe unu oficiaru de confidentia, care se védia cu ochii sei ceea ce se petrece, si apoi se reporteze Sultanului despre tóte particularitatile.

SULTANULU TRAMITE O PERSONA PENTRU A OBSERVA INTENTIUNILE CZARULUI

XCV. Sultanulu, fara a incunoscentia pe Vezirulu, tramite in Cirmăa tatarica pe maestrulu seu de staluri, Kibleli Oglî (46), fiulu sororei Vezirului, cu ordinulu de a observa cu deameruntulu dispositiunile Rusiloru, si apoi a se întórce fara intardiare si a-i raporta, dar' sufletu de omu se nu scia despre caletori'a si missiunea sa. Kibleli Oglî indata ce primi acestu ordinu, se prepară de cale. Dar' inainte de a pleca, se duse in secretu la unchiulu seu, si-i descoperi missiunea cu care l'a insarcinatu Sultanulu. Vezirulu, pentru că acésta schinteia se nu erumpa intr'o flacara si mai mare decumu a fostu ceea ce abia-abia se stinsese, i dice nepotului seu, că la re-întórcere se vina mai ántáiu la elu, inainte de a merge la Sultanulu, pentru că se-lu invetie ceea ce are de a-i spune. Kibleli Oglî se si tiene de acésta instructiune, si întorcându-se din missiunea sa, mai inainte de a se presenta la Sultanulu, merge imbracatu in vestimente necunoscute la Vezirulu, si-i spune ceea ce a vediutu, anume: ca Russii au construitu o flota mare in duóe locuri, la Voroneschi si la Azovu, si-si immultiescu puterile navali pe tóta diu'a; ei au fortificatu Taganoroculu intr'unu modu surprindietoriu, si preste duóe-dieci de mii de ómeni lucra necontentitu la construirea de nóue fortificatiuni; lucrările la Kamienzaton, din susu de Dnipru, suntu degiá terminate; cataractele pe acestu fluviu sunt deschise, si navigatiunea se póte face fara nici-o pedeca; Tatarii nu mai sunt nicăiurea in securitate, decâtu in peninsul'a Chersonesu, si Cosacii nu inceta de a-i infestá prin incursiunile loru perpetue; si alte mai multe particularitati de acésta natura, cari sunt adeverate fapte, si din cari se póte convinge ori-cine, ca Rusii nici-de-cumu nu suntu inclinati a sustiené pacea.

(46) *Kibleli Oglî*. Nepotu de sóra alu marelui Veziru Amudge Oglî Husein Pasia: Acesta ilu iubea atátu de multu, in cátu de si era tineru, n'a incetatu a insiste la Sultanulu, ca se-lu faca Buiuk imrahor. In testulu istoriei am vorbitu mai pe largu despre elu.

VEZIRULU PRIN FALSE REPRESENTATIUNI SE ÎNCERCĂ A EVITA BELLULU CU RUSSII

XCVI. Vezirulu vedea bine, ca déca se voru relata aceste lucruri Sultanului, unu bellu si mai funestu decâtu celu precedente este inevitabile. Pentru aceea roga pe nepotulu seu, cá se le retaca inaintea Sultanului, si se-i spuna numai, ca cele ce a scrisu Chanulu Crimeei tatarice sunt cu totul nefundate, si numai o pura fictiune inventata de fantasi'a Tatariloru cari au datin'a de a immari ori-ce lucru micu ; ei sciu ca Ottomanii nu prè i ieau in consideratiune, a-fara de timpii de resbellu, si fiindu-ca sunt dedati a preda, ei credu ca fara de acésta nu potu subsiste ; in câtu pentru Rusi, e adevveratu ca sub timpul bellului incepusera a construi mai multe fortaretie, dar' acumu l-eau lasatu intr'atâta si nu-si mai continua lucrârile, nici nu dorescu alta mai ferbinte, de câtu a preserva pacea violata, si a sustiené liberu comerciulu intre ei si intre Turci ; spre acestu scopu, si spre a consolidà relatiunile loru cu Turcii, ei sunt determinati a tramite unu ambassadoru extraordinariu la sublim'a Pórta.

SULTANULU INFRUNTA PE CHANU ; ÉR' ACESTA SE JUSTIFICA

XCVII. Kibleli Ogli, instruitu cu acésta istoria fictiva, in diu'a urmatória, cá si candu numai acumu s'ar' fi intorsu din caletoria. si cá cum n'ar fi vorbitu cu nici-unu sufletu de omu, merge dea-dreptulu la Sultanulu, si-i vorbesce chiar' asiá precumu l'a invetiatu unchiulu seu, vezirulu. Sultanulu care nu avea nici o suspitiune de a dubita in fidelitatea ministrului seu, se aprinde focu in contra Chanului, si-lu infrunta aspru intr'o scrisóre pentru insciintiarea sa falsa si injuriósa. Chanulu observa de acì cá Sultanulu este sedusu si inelatu prin usioritatea lui Kibleli Ogli, si-i raspunde prin o epistola, ca elu nici-odata nu si-ar' fi luat cutediarea de a relata Maiestatiei Sale lucruri false ; cá mai curendu crede, cá Kibleli Ogli a fostu corruptu de catre inamicu, si ca nu i-a raportatu aceea ce a vediutu si auditu in Crime'a tatarica ; pôte pentru aceea é acusat de falsitate, pentru ca n'a primitu asiá daruri pretiöse, precumu le asteptase : ci dar' raportulu ce a datu Maiestatiei Sale in scrisórea sa precedenta, este claru si evidentu cá lumin'a sorelui ; si chiar' Ki-

bleli Ogli nu va nega aceea ce a vediutu, déca ilu va lua mai aspru si mai strictu la întrebare.

**FRAUD'A LUI KIBLELI OGLI SE DESCOPERE ; ELU ESTE PUNITU CU MORTE ;
ÉR VEZIRULU DESTITUITU**

XCVIII. Chanulu tramite Sultanului acestu respunsu prin o pèrsona incognito, care ilu presenta chiar candu se intorcea din Giamia. Sultanulu cetindu scrisórea, tramite immediatu dupa Kibleli Ogli, si-lu amenintia cu mórte, déca nu va marturisi francu adevèrulu. In acésta situatiune periculósá Kibleli recunósce ca adevèrate sunt tóte acele ce Chanulu a raportatu in^{*} prim'a sa epistola ; ér' ca elu a spusu Maiestatiei sale lucrulu cu totul in alta forma, acést'a o a facutu numai la persvasiunea Vezirului, alu carui ordinu elu n'a potutu se-lu calce, atátu pentru inalt'a sa positiune, câtu si pentru legatur'a de sange dintre ei ; pentru aceea se róga cu tóta umilinti'a, cá se-i ierte acésta eróre. Dupa ce insielatiunea fu descoperita atátu dintr'o parte câtu si din alt'a, Sultanulu destitui pe Kibleli Ogli mai ântâiu din postulu seu si-lu esilá din Constantinopole, apoi puçinu dupa aceea tramise in urm'a lui pe Chaseki Aga cu unu Chatisierifu, ordinandu-i a-i lua viéti'a. Totodata destituie si pe Husein Pasia din veziratúlu seu, si-lu esiléza intr'unu satu aprópe de Silebri'a, unde a trebuitu se vietiuésea cà unu simplu particulariu, dar' avèrea i s'a lasatu neatinsa.

VEZIRATULU ESTE VACANTU

XCIX. Dupa acésta destituire, Veziratulu prin unu esemplu razu a remasu patru-dieci de díle vacantu, pènè la sosirea lui Daltabanu Mustafa Pasia, gubernatorele de Bagdadu, pe care Sultanulu se resolvi a-lu inainta la dignitatea de mare Veziru pentru servitiile sale facute intru débèllarea Arabiloru. Sub durat'a acestui intervalu, administratiunea publica a fostu data lui Silahdar Husein Pasia sub titlu de Vekil (47).

DALTABANU MUSTAFA PASIA ESTE NUMITU MARE VEZIRU

C. Noulu mare veziru, Daltabanu Mustafa Pasia, indata dupa ce a

(47) Vicariu. Administratore. *Tr. Rom.*

sositu , a fostu installatu in postulu designatu pentru elu. Immediatu dupa acést'a elu a lasatu a i se face o lista despre tóte acele fortaretie cari a fostu in possessiunea imperiului ottomanu, atátu inainte, cátu si dupa bellulu din urma cu Germanii.

FURIA LUI DALTABANU CONTRA AMBASADORILORU CARI AU FACUTU PACEA

CI. Vediendu din acésta lista, cá unu numeru mare de cetati s'iuate dincolo de Sava, pe cari elu odata cá Pasia alu Bosniei le-a ocupatu de la Germani, acumu prin tractatulu din urma de pace s'au datu acestora indereptu, s'a infuriatu preste mesura si a dîsu, ca acei-a cari au facutu pacea sunt totu asiá de ghiauri cá si Germanii, de óre-ce fara nici-o necesitate le-au datu atâtea cetati, ce elu cu versarea sangelui seu le-au fostu suppusu dominatiunei ottomane; si pre langa aceste, anca si cetatea Caminieti, pe care anca Sultanulu Mahomedu o designase de bulevardu alu intregului imperiu si de monumentu maretiu alu religiunei mahomedane, inaltiandu acolo o magnifica Giamia, o a datu in schimbu pentru trei cetati in Molda-yi'a, locuite numai de crestini.

SE DETERMINA A FACE BELLU POLONILORU

CII. Dar' nu se indestuli numai a inculpa pe auctorii pazei, ci se resolvi a o frange, séu celu pucinu a declara bellu Poloniloru. Elu avea sperantia de unu mai bunu succesu decatu celu din trecutu, nu numai pentru debilitatea acestui regatu pe care o cunoscea bine anca de cându cá Seraskieru s'a luptatu in contra Poloniloru, dar' anca si pentru situatiunea presenta fórté incurcata a Europei dupa mórtea regelui din Spani'a, candu acumu nici imperatorele germanu, nici ori-care altu principe crestinu nu le-ar' poté veni intru ajutoriu.

CÉRCA PRETESTU DE A FRANGE PACEA

CIII. Dar' pentru-ca poporulu superstitiosu se nu vina la cuge-tulu, ca port'a ottomana ar voi se rumpa armistitiulu, si din acésta cauza se pórté frica de urmári, elu cauta cu mare agerime, nu cumuva din partea Germaniloru s'a comisu ceva ce i-ar' poté servi de pretestu pentru a le declara bellu.

**AMENINTIA PE AMBASSADORI SUB PRETESTU CA PACEA AR' FI CONTRA PRECEPTELOR
CORANULUI**

CIV. Nepotendu inse inventa nici unu pretestu pentru a inculpa pe inimici de frangerea pazei, elu se descarca asupr'a plenipotentiariloru curtiei ottomane, si-i accusa că ei au lucratu in contra precepteloru Coranului si in contra mandatului Sultanului, si că ei au datu inimicului mai multu decâtu ar' poté justifica prin ordinile ce le-au avutu ; din aceste motive elu se resolvi a le lua viéti'a.

ISI PROPUNE A LUA VIÉT'A LUI MUFTI

CV. Dar' elu vedea că in totu lucrulu acesta pedec'a cea mai mare i este védi'a si auctoritatea lui Mufti, care nu numai că aprobase pacea prin Fetva sa, dar' era si unu patronu declarat alu ambasad-riloru. Dreptu aceea se resólve a-lu delatura din cale pe ascunsu, căci in publicu n'o potea face pentru reverenti'a si dignitatea ofi-ciului seu. In acésta intentiune se preface că si candu ar' voi se lege o intima amicitia cu elu ; i face visit'a mai de multe-ori intr' unu modu familiaru, si se intretiene cu elu discurgêndu despre lucrurile publice de statu. In urma ilu invita la o mésa splendida, éra intr'aceea da ordinu secretu la căti-va servitori ai sei, ca pre candu voru da apa lui Mufti ca se se spele pe mani, se sara asupr'a lui si cu o córda se-lu stranguleze.

INTENTIUNEA LUI SE DESCOPERE SI MUFTISCAPA DE PERICUL

CVI. Dar' ceea ce a preparatu elu pentru a stinge din viétia pe Mufti, a cadiutu, prin imprudenti'a sa, chiar' asupr'a capului seu. Elu adeca avú imprudenti'a de a comunica acestu secretu cu Ibrahimu Aga (48), Kiahai'a seu. Acesta pentru a adunje in gratia la Mufti, se duse imediatu la elu, dimpreuna cu Kasab Basi (49), nu-

(48) *Ibrahim Aga*. Dupa mórtea domnului seu pe care-lu tradase, Mufti se adoperá a-lu face Pasia in Tessalonic'a. S'a numitu topalu, séu schiopu, fiindu-ca schiopetá de unu picioru. N'a gustatu multu fructele perfidiei sale. Dupa căte-va luni a cadiutu in bóla in Tessalonic'a; si cuprinsu de tormente si de mustrea consciantiei, strigandu pururea numele domnului seu, si sbierandu că unu bou, si-a datu sufletulu, tramitiendu-lu la locurile ce Mahomedu a preparatu pentru asemeni tradatori.

(49) *Casab Basi*. Primu-macelariu. Sarcin'a lui este de a inspecta se fia carne buna si sanetósa in macelaria, si se nu se venda mai susu de pretiulu stabilitu. Mai este

mitu Cara Mehemedu Pasia (50), si-lu informa despre pericolul la care este espusu. Mufti indata dupa acésta informatiune se face ca e bolnavu, se pune in patu, si candu Vezirulu veni (51) se-lu invite la mésa, i respunse cu o voce fôrte debile, ca i pare din inima reu, cã prin o indispositiune repentina este impededatu de a poté merge la mésa, dar' va tramite pe fiiulu seu, Nakib Effendi, pentru a suplini locul parintelui seu morbosu.

MUFTI ACCUSA PE VEZIRU LA SULTANULU PENTRU REBELIUNE

CVII. Dupa ce a plecatu Vezirulu de la Mufti, acesta tramite immediatu se vina la sine Reis Effendi, Rami Mehemedu Pasia (52) si

unulu totu cu numele acest'a, care este insarcinatu a cumpera vite in timpu de resbellu. Despre acést'a amu vorbitu in un'a din notele precedente (*).

(50) *Cara Mehemedu Aga*. I s'a datu numele de Cara, pentru faci'a lui cea négra Acést'a, precumu amu observatu mai de multe-ori, este in usu la Turci. Elu a fostu celu mai avutu turcu pe timpulu seu. Constantinu Brancovanu potea conta de sicuru pe adjutoriulu lui si avisatu numai cu trei zile mai inainte, i potea da cinci sute péné intr'o mie de pungi imprumutu. In fine ajunse si elu ceea ce ajungu toti cari se inavutiescu in servitiu turcescu. Sub Vezirulu Damad Hasan Pasia, a fostu acusat falsu, destituitu d'in servitiu, aruncatu in arestu, si i s'au luatu tôte pretiôsele si averile câte 'și-le adunase.

(51) *Candu Vezirulu veni*. Fiindu-ca Mufti si Vezirulu sunt cele mai inalte dignitati in imperiu, asiã nu se ducu unulu de altulu fara cele mai mari ceremonii si formalitati. Mufti inainte de a merge la Vezirulu, tramite mai antaiu pe Talchisciulu seu se védia déca este acasa, si se-i spuna ca Mufti doresce se-lu védia. Vezirulu érași d'in partea sa tramite pe Talchisciulu seu, cá-ci fla-care are pe alu seu, dimpreuna cu pe Reis Effendi inaintea lui Mufti pên' la cas'a lui; aici Reis Effendi pléca inainte, si Mufti i urméza in lectie'a sa; cáci Mufti prin cetate nici-odata nu merge pe calu, si forte arare-ori numai candu caletoresce prin tíera. Ajunsu Mufti la palatul Vezirului, ilu primescu la pórtã Kisciudabegulu si Ciausiu Basi, si-lu ducu de braçiu péné la scari. Aici ilu primesce Vezirulu in persóna, si dupã complimentele usitate se suie pe scari amendoii, mergéndu Vezirulu inainte. Intr'aceea Mufti cu o tienuta grava si cu ambe manile pe peptu, binecuvanta lumea ce sta adunata in amendoie partile, pronuntiandu formul'a usitata la Mahomedani: *Selamun aleikhum!* adeca pace voue! Dupã ce au intratu in sala, ocupa fle-care locu, Vezirulu la stang'a cá, locu mai onorabile, si Mufti la drépt'a. Visit'a se termia cu aceeasi ceremonia.

(52) *Rami Mehemedu Pasia*. Nascutu in Constantinopole in suburbiulu Eub, d'in parinti de conditiune mediocra. Elu se aplicã la studiulu artei poetice, si academi'a poetiloru i-a datu numele de Rami; fiindu-ca este in usu cá magistrii acestei arte se dea unu nume nou eleviloru, indata ce acesti-a suntu capabili de a compune ver

(*) A se vedé not'a 52 la capu I din Cartea IV.

Maurocordatu, si le descopere intentiunea ce Vezirulu a conceputu in contra lui, si periclulu comunu ce-i amenintia pe toti. Dupa matura consultatiune, acesti trei barbati se decidu si se invoiescu a merge la Sultanulu, si prin o fictiva séu reala accusatiune in contra Vezirului, a face se-lu depuna din postulul seu, éra déca va fi posibilu a-i lua chiar' si viéti'a. Mufti insusi se insarcina cu esecutarea a-

suri, si care apoi ilu conserva péné la mórte. Dupa ce si-a facutu cursulu studieloru, neavéndu midi-lóce de a se redica mai susu, mergea d'intr'o taverna intr'alt'a; si fiindu-ca era o persóna fórté frumósa si se pricepea fórté bine la musica, nu-i fú greu a-si castiga pana de tóte dilele. Celebrulu poetu, Nabi Effendi, secretariu divanului Musahib; ilu luá la sine, prinse a-lu instruí, si Rami profitá de instructiunile magistrului seu intr'átátu, in cátu, de si nu era aplicatu la curte, fiindu-ca nu avea acolo nici-unu amiéu, totusi între literati se considerá ca unulu d'entre cei mai buni scriitori. In fine, Vezirulu Elmas Mehemedu Pasia ilu face Mukabelegi, ér Hussein' Pasia ilu inaintá la dignitatea de Reis Effendi. Aici a stralucitu prin talentele sale; mai alesu candu in unire cu Maurocordatu lucrá pentru pacea de la Carlovi-tiu. Sultanulu ilu stimá fórté multu pentru modulu cum a tractatu acésta importanta negociatiune, si dupa întórcere i-a laudatu desteritatea si prudenti'a cu care s'a ac-quitatu de comissiunea delicata ce i-a fostu incredintiata. Candu Daltabanu amblá se-lu omóre, elu a sciutu prin astutiile sale si prin ale lui Mufti, nu numai a-si scapa vi-éti'a, ci anca o sapa sub inimiculu seu, si prin spoliarea acestui-a a se inávuti si a-si imbunetati starea. Rebellii ilu condamnara si a dóu'a óra la mórte; dar' elu sciù se scape si astá-data prin fuga, si se tienù ascunsu in Constantinopole între fe-meii péné ce a trecutu seditiunea. Sub veziratulu lui Hasan Pasia, elu éراسi aparù in publicu, si fu numitu Pasia in Egiptu, unulu d'entre cele mai lucrative posturi in im-periulu ottomanu. De aci a fostu transpusu in Cipru. Aci se tramitu de comunu acei-a de cari curtea vre se scape fara a le lua viéti'a. Dara compactiunea si temperamen-tulu seu se pareca ca prè multu scie supporta aérulu stricatu alu acestei tieri. Asia Kapudgi Basi fú tramisu la elu cu unu Chatisierifu, pentru a-i lua viéti'a. Fatulu inse n'a voitu cá se péra de mórte violenta. Cáci luandu Abdest, a espiratu reci-tandu rugatiunile, ce este in usu la turci a le recita acei-a cari sunt judecati la mórte. Poporulu superstitiosu, care-i tienea partea, dícea ca unu angeru a fostu tramisu d'in ceriu pentru a-i lua sufletulu si a-lu scapa cu modulu acesta de nedrep-tatea inimiciloru sei. Dar' este mai probabilu ca l-a cuprinsu fric'a si a muritu in palpitatiune de inima. Cáci prè langa tótá vivacitatea spiritului si eleganti'a stilului seu, in care a intrecutu pe toti scriitorii turci, elu era de o ánima effemeiata, fórté debile si fórté fricosu. S'a observatu, ca elu n'a fostu altu de cátu unu instrumentu alu lui Maurocordatu; la indemnurile secrete si consiliurile acestui-a facea elu lu-cruri, pe cari Maurocordatu cá crestinu nu potea se le propuna in publicu; de aci multe lucruri se atribue cu nedreptu abilitatiei si genialitatiei lui Rami; cáci sin-guru Maurocordatu prin spiritulu si judecat'a sa cea agera era capabile de a le in-venta.

cestei conclusiuni; merge in diu'a urmatória la Sultanulu in audientia, si-i aréta, ca Vezirulu are unele intentiuni nóue si fôrte pernicióse pentru intregu imperiulu ottomanu; cá elu a recrutatu in secretu unu numeru fôrte mare de armata, a numitu pe creaturele sale de comandanti ai armatei, si le-a ordinatu a indemna pe soldati a cere in publicu rumperea tractatului de pace, si destituirea Sultanului, déca acesta n'ar' voi a se suppone pretensiuniloru armatei.

**CREULOSULU SULTANU PUNESCE CU MOARTE PE VEZIRULU FARA A ESAMINA CAUS'A
SI PUNE IN LOCULU LUI PE RAMI PASIA**

CVIII. Sultanulu, care purta fôrte mare respectu catre Mufti, dete crediementu deplinu falselor denuntiari insinuate de catra acesta contra Vezirului si se infuria in contra acestui-a intr'unu modu extraordinariu. Ilu chiama immediatu la sine prin Baltagilar Kiahahias, si-lu infrunta intr'unu modu fôrte aspru; candu acesta voi se se escuse, Sultanulu comanda a-i lua indata viéti'a, apoi in loculul lui pune mare-veziru pe Rami Mehemedu Pasia, care cu puçine dîle mai inainte din Reis Effendi se facuse Kubbe-veziru.

MORTEA VEZIRULUI PRODUCE REBELIUNE TERRIBILE

CIX. Dar' din sangele Vezirului, cá dintr'unu sorginte nedesecatu au cursu torrenti immensi de sange omenescu. Candu Ulemii, cetatiani si soldati din Constantinopole audira ceea ce s'a petrecutu la Adrianopole, cu totii s'au revollatu atâtu in secretu câtu si in publicu contra regimului presentu, si strigau, ca acumu tôte lucrurile suntu in confusiune si in disordine; noulu Veziru, Mufti, si toti ceilalti officiaru mai inalti sunt tradatori, si tóta purtarea lor nu tinde la alta, decâtu la ruina totala a imperiului. Acésta a fostu a lor intentiune, candu au indemnatu pe Sultanulu se ucida pe Daltabanu Mustafa Pasia, pe acestu mare erou alu timpului seu, care chiar' si candu ar' fi fostu culpabile de vreo rea portare, totusi ar' fi trebuitu celu multu a-lu deporta intr'unu altu locu, de unde i s'ar' fi potutu da ocaziune, cá asemenea unui leu care scapa din inchisóre, se se pôta arunca asupr'a inamicului seu. Dar' fiindu-ca ei suntu pismataretu asupr'a lui, asia n'au potutu suf-

feri ca se re remana in viétia acelu omu , care de dóue-ori a datu probe de abilitatea si virtutea sa militara in contra Germaniloru si in contra Arabiloru; si prin intrigele loru áu inaltiatu pe Rami Mebemedu Pasia la dignitatea de mare Veziru, care de si este unu bunu scriitoru si unu barbatu de multa sciintia, dar' totusi nu este capabile pentru officiu de mare veziratu. Acésta este adeverat'a cauza, pentru care au consultatu Sultanului a lasa capital'a sa , acestu bulevardu alu imperiului, si a-si muta locuinti'a in Adrianopole, apoi a-lu face se-si petróca cu venaturi prin pâduri. Cu modulu acest'a Constantinopolea se ruinéza ; ér' Adrianopolea castiga in renume ; si pre candu locuitorii Constantinopolei cadu in cea mai mare miseria prin absentia curtiei si prin tirania gubernatoriloru, pe atunci cei din Adrianopole se facu atátu de avuti si de aroganti, in câtu ei numai cu despretiu voru cauta la atâti eroi cari au fundatu imperiulu ottomanu ; si pentru cá despretiurea façe de Constantinopole se fia si mai completa, ei au numitu de Caimacamu pe Kioprili Abdulah Pasia (53), unu omu tineru abia de opt-spre-diece ani, care, esceptandu glori'a parintelui seu, nu are nimicu ce se-lu recomande, decâtu aceea cá tiene pe fic'a lui Mufti ; cá si candu nu s'ar' mai poté pune margini aviditatiei lui Mufti, care a trecutu degiá preste limitele officiuului seu, si nu lipsesce multu ca elu si famili'a sa se traga la sine intregulu imperiu ottomanu ; lóte posturile cele mai bune si mai frumóse de Molahi sunt date la fiii sei tineri, séu la deacei-a carii i platescu bine ; cáci cas'a sa este o oficina de avaritia, unde dreptatea si dignitatile eclesiastice se vendu pe bani , si nu se dau ómeniloru de integritate si de sciintia. Aceste si alte asemeni

(53) *Kioprili Abdulah Pasia*. Fiiulu lui Kioprili, Mustafa Pasia, care a fostu acisu in bataia de la Salancamen in anulu 1691. Luandu de soçia pe fic'a lui Mufti, a fostu numitu inainte de timpu in functiunea de Cubbe-Veziru, si apoi Caimacanu in Constantinopole, care se considera de prim'a dignitate in imperiu dupa dignitatea de mare-veziru. June anca , a facutu fórte multe lucruri pe dosu ; éra aroganti'a sa a fostu in parte caus'a revoltei, din care a urmatu detronarea lui Mustafa. Cu timpu mai îmbetranindu , s'a facutu mai tractabile, si prin acést'a nu numai i s'au iertatu pecatele d'in trecutu, dar' anca Sultanulu acúmu regnante (*), dupa sugrumarea rebelliunei, l-a facutu Pasia in Sebasti'a.

(*) Achmetu III. *Tr. Rom.*

lucruri se audiau vorbindu-se cu t^ota licen^tia in Constantinopole, si ele erau proba destulu ca o revolutiune este imminente. Dar' fiinduca nu era unu conduc^otoriu, si ocasiunea buna anca nu era venita, asia pu^ocinu in urma li s'a prezentatu ocasiunea chiar' prin numirea tinerului Kioprili Abdulah Pasia de Caimacamulu in Constantinopole.

SEDITIONEA DE MULTU ASCUNSA ERUMPE IN REBELLIUNE PUBLICE

CX. Asia, pre candu acestu Kioprili Abdulah Pasia, catra finitulu lunei Muharremu, anulu Hegirei 1114, mergea dimpreuna cu Defterdarulu din Stambululu spre a imparti soldatiloru soldulu, vinu Gebedgii, cari in ordine urm^eza immediatu dupa Ieniceri, si batu de trei-de patru-ori la p^ort'a Caimacamului si a Defterdariului c^o se le plat^esca si loru soldulu. Caimacamulu inse i am^ena de pe o dⁱ pe alt'a. Atunci ei tramitu cam vre-o patru-dieci de cameradi ai loru la Caimacamulu, chiar' c^ondu acesta era in Divanulu ascultandu plange-rile poporului, si ceru in t^ota umilinti'a prin unu Arzuhal, ca se li respunda soldulu precumu se cuvine. Dupa perlegerea acestui Arzuhal, sangele tineru alu Caimacamului se aprinde focu, in c^otu infruntandu pe Gebedgii cu cuvinte f^orte dure, insultat^orie, i avis^eza se astepte, c^oci acumu nu sunt bani in thesaurulu publicu. Gebedgii, irit^oti pentru ac^esta tractare, esu din Divanulu, si indata mergendu pe scari scapa in cele mai amare injurii contra Caimacamului. Ei pronuntiau insultele cu voce asia de tare, in c^otu toti cei de prin pregiuru le poteau audi. Caimacamulu informatu despre aceste tramitte immediatu pe Muhziri (54) dupa ei, cu ordinu de a-i prinde

H. 1114.
I. C. 1702.

(54) *Muhziri*. Nume formatu d'in verbulu *ihzar*, a aduce; c^oci oficiulu loru este, nu numai a tien^e garda la palatulu vezirului, ci de a aduce pe criminali inaintea judecatiei, si d^eca unii d'in acesti-a sunt in arestu, a-i pazi p^en'la prossimulu divanulu. Langa acestu oliciu nu se ordina nici-o Oda particulara de Ieniceri, ci d^eca unu Ciorbagi (*) devine Muhzir Agalik, atunci regimentulu comandatu de acesta face servitiulu Muhziriloru. *Er'* d^eca ajunge in absentia Sultanului Caimacannu de Constantinopole, atunci alta Oda de Ieniceri se alege pentru acestu servitiu. Este unu corpu anume alesu d'entre Muhziri pentru esecutiunea cu m^orte, a criminalilor; acesti Muhziri se numescu Falangagii (**) de la Falanga, s^eu instrumentulu, cu care se servescu la decapitare.

(*) Capitanu la Ieniceri. *Tr. Rom.*

(**) Probabilu de la italienescu Falange (se dice si romanescu Falanga), si in s^emna a lua pe cine-va cu c^et'a.

pe toti si a-i duce la comandantele loru spre a le lua viéti'a. Scimu ca la turci este crima capitala candu cine-va se oppune judecatoriu-lui, séu intrebuintiéza cuvente injurióse contra lui, si mai alesu contra Caimacamului, care se considera de vicariu séu reprezentantele Sultanului. Muhzirii intrebuintiéza fortia; dar' Gebedgii anca se oppunu cu arm'a, si facu unu mare tumultu pe strade; dar vedindu ca numerulu adversariloru é mai mare si nu se potu tiené în contra loru, asia incepu a striga dupa ajutoriu, servindu-se de formul'a usitata la soldati, care díce: Ioldasiu ioc midur? Nu mai sunt cameradi aci?

GEBEDGII CEI DE'ANTAIU INCEPU REBELLIUNEA

CXI. La acestu strigátu alérge Gebedgii din tóte partile, elibera pe cameradii loru din manile Muhziriloru, alunga pe servitorii justitiei indereptu, si se intorcu cu triumfu la locuintiele loru. Aici spunu celorulalti cameradi ai loru totu ce au facutu si auditu, ce au vorbitu si ce au sufferitu; éra apoi mai adaosera, ca pêné atunci in vanu astépta a li se da soldulu loru, pêné candu impartirea acestui-a éste in man'a unui omu june, smintitu la creri, pentru inalt'a si nemeritat'a sa dignitate.

CARACASIU SE PUNE IN FRUNTEA REBELILORU SI ATACA PE CAIMACAMULU

CXII. Tóte acestea le confirmâ inaintea corpului Gebedgiiloru si Caracasiu (55) Mehemedu; unu omu fórte cutediatoriu, care cercandu tóta ocasiunea pentru a schimba regimulu, a inceputu a atítia tóta adunarea ca se-si resbune asupr'a Caimacamului pentru injuri'a ce le-a facutu. Toti ca unulu se invoiescu la acést'a, prindu indata armele si alérge in massa la palatulu Caimacamului. Acést'a informatu despre totu lucrulu, scapa prin o usia laterale, si se mântuie in câtu pentru persón'a sa; dar' n'a potutu scapa de periclu nici pe Sultanu nici imperiulu.

INICERII SI ULEMI SE UNESCU CU GEBEDGII

CXIII. Cáci dupa ce le-a scapatu Caimacamulu din mana, Gebedgii au inceputu a percurge in masse tóte stradele, si au resculatu pe ieniceri si pe Ulemi, espunendu si acestora din nou plangerile loru

(55) Proprie *Caracaslu*, adeca Mehemedu cu sprincene negre. *Tr. Rom.*

contra administratiunii celei rele ce urmăze gubernantii. Dupace s'a implutu tóta cetatea de acestu tumultu, in diu'a urmatória se intrunescu capii revolutiunii in Atmeidanu (56) si decidu, ca séu se móra séu se curatie din viétia pe Vezirulu, pe Mufti si pe toti opresorii poporului, apoi resolutiunea acésta o confirma cu juramentulu loru.

CONSPIRATORII ISI NUMESCU CAIMACAMU PE HASAN PASIA ; ISI ALEGU VEZIRU PROPRIU. MUFTI ETC.

CXIV: In acésta adunare, Ferrari Hasan Pasia se offere de capu alu loru; conspiratorii primescu si-lu facu Caimacamu in locul lui Kioprüli Abdulah Pasia. Nakibulu, Kiasibi Mehemedu Effendi (57), primesce asupra-si officiulu de Mufti, si in acésta calitate emitte unu Fetva. Unu altu individu puçinu cunoscutu, cu numele Dorodgianu Ahmedu Pasia, care dupa rechiamarea sa din postulu de gubernatore, traia retrasu in Constantinopole, fù numitu de catra rebellu mare Veziru. Kulkiehaia Tcialik Ahmedu Aga se pune Ieniceru Agasi. In fine Div (58), Ali Aga (59) fù restauratu in postulu de Kulkiehaia, din care fusese destituitu.

(56) *Atmeidan*. Hipodromulu edificatu anca sub Justinianu imperatu; nu è departe de beseric'a S-ta Sophia, si se intinde de-a-lungulu curtiei Giamiei Sultanului Achmetu. Asta-di servece érași scopului primitivu, adeca de scóla pentru caii Sultanelului; elu servece cá locu de intrunire a rebelliloru.

(57) *Kiasibi Mehemedu Effendi*. Originariu d'in famili'a Emiriloru; sub Sultanulu Mahomedu IV a fostu inaltiatu la dignitatea de Mufti. Supranumele de Kiasibi, adeca minciunosu, i s'a datu pentru ca-i placé se mintia. Este usu la Turci a distinge pe unii prin particulari cu epitete (*), pentru ca ori n'au nume de familia, ori pórtu mai multi unulu si acelasiu nume. Asia pe acelasiu timpu mai era unulu cu numele Sadik Mehemedu Effendi, adeca Mehemedu Effendi Iustulu, pe care Sultanulu acumu regnante l-a onoratu cu dignitatea de Mufti, dar' puçinu dupa aceea a fostu destituitu, pentru-ca la immormentarea unui fiu alu Sultanului in locu de Genare Nemazi, séu rugatiune funebreale, a cantatu Beiram Nemazi, séu cantare de bucuria.

(58) Insemnéza: Gigantc. *Tr. Rom.*

(59) *Div Ali Agã*. Din simplu Ieniceriu a inaintatu prin diverse graduri pên'la postulu de Kulkiahaisi; mai tardiu fiindu destituitu, traia retrasu in Constantinopole. Dupa sugrumarea rebelliunii a fostu singuru care a scapatu de persecutiunea lui Achmetu, si precumu se spune, a fugitu la Gezair, séu Algiru cum dicu europenii, in câtu nime nu i-a mai auditu de nume.

(*) A se vedé not'a 2 la Capu VIII. din cartea III. *Tr. Rom.*

REBELII INCHIDU PORTILE CETATIEI

CXV. La consiliulu acestora, conspiratorii inchidu tóte portile Constantinopolei, pentru a preveni ca nime se nu póta informa pe Sultanulu despre intentiunea loru; si nu lasa pe nimene se ésa din cetate, afara de cei pe cari i tramiteav ei cu ordonantie. Dupa aceea punu man'a pe arsenale, si cu armele cè erau destinate pentru rebellu in contra inamiciloru esterni, ei se prepara in contra imperiului insusi.

SULTANULU TRAMITE UNU DELEGATU LA REBELI

CXVI. Audíndu Sultanulu despre acést'a, tramite pe capu-secretariulu Mustafa Effendi (60), cá delegatu la poporulu Constantinopolei, pentru cá se-lu intrebe cá ce este caus'a acestei ne mai audíte rebelliuni in capital'a imperiului, si totodata se promita poporului, cá Sultanulu voiesce a implini totu ce-i va cere.

REBELII TRACTÉZA REU PE DELEGATU

CXVII. Candu acestu delegatu, in a opt'a dí dupa inceperea rebeliunei, adjunse la cetate, sentinel'a de la pórta ilu face se descalice, silegandu-lu ilu duce in Atmeidanu, unde capii rebeliloru isi pusesera corturile loru. Poporulu vediendu-lu pe strade, indata incepe á striga, ca éca unu spionu a venitu! si aruncandu-se asupr'a lui, inainte de a poté ajunge la capii revolutiunei spre a-lu esamina, séu inainte de a se poté impedece violenti'a ce cadea asupr'a lui, poporulu ilu maltratéza de mórte, si-lu constringe prin torture a spune cá ce face Sultanulu in Adrianopole. In midi-loculu ácestoru crudelitati inse, si in spaim'a sa, intr'atátu isi perduse si simtírile si vorb'a, in cátu nu a potutu se spuna nimicu din ceea ce-i cereau a marturisi. In fine vediendu ei ca in urm'a acestoru maltratari incepe a trage de mórte, au trebuitu se-lu transpórte intr'o casa invecinata.

REBELII PLÉCA DIN CONSTANTINOPOLE LA ADRIANOPOLE

CXVIII. Acestu pasiu alu Sultanului atítiá si mai multu pe rebeli

(60) *Mustafa Effendi*. La inceputu, sub marele Veziru Amudge Oglu Hussein Pasia, a fostu Kiuciuk Teskieredgi, apoi Buiuk Teskieredgi. Dupa calcarea rebelliunei a fostu tramissu la Mecca cu Daia Cadina séu nutricea Sultanului de acumu; dar' a peritu prin unu naufragiu inainte de a ajunge la Alexandria.

in contra lui, si cu o estrema celeritate facu cele mai mari dispositiuni pentru a-si forma o armata, apoi in a noue-spre-diecia di de la inceputulu rebelliei aveau adunati preste cinci-spre-diece mii de soldati; si plecandu cu acesti-a din Constantinopole, se oprescu mai ântâiu la satulu Davud-Pasia cu intentiunea, ca dâca musulmanii din Adrianopole aru cutêza a li se opune, se stêrga de pe faci'a pâmmentului acêsta rivala a capitalei imperiului. Dupa acêsta a loru resolutiune in a sies'a di de la plecarea loru din Constntinopole au ajunsu in Hapsa, o mica urbe nu departe de Adrianopole; de aici au tramisu o deputatiune la Sultanulu care se-i spuna, cã ei nu s'au conjuratu contra Maiestatiei sale, ci in contra reiloru administratori ai statului; si ca nu au prinsu arm'a pentru a bate pe musulmani, ci numai pentru a constringe pe acei-a, cari cu inima infidela au vendutu inimiciloru securitatea statului, seșia supusi unei stricte cercetari, si judecati dupa sacr'a si divin'a lege a coranului. Er' dâca Maiestatea sa Sultanulu intr'o cauza puru juridica precumu este acêst'a, ar' vré se intrebuintieze armele, atunci se scia ca noi suntemu fôrte resoluti a reprime forti'a prin fortia, si in acestu casu numai elu va fi respundietoriu inaintea lui Dumnedieu pentru versarea cea inutile a sangelui ottomanu. Intr'aceea ei pe suptu mana au datu locuitoriloru din Adrianopole se intieléga, cã nu cumu-va se li se oppuna cu arme, dâca voiescu se nu fia espusi unei spoliatiuni complete, cãci ei nu vinu pentru a se bate in contra fratiloru loru, ci numai pentru a tiené judecata dupa lègea coranului asupr'a tradatoriloru si asupritoriloru imperiului ottomanu, si a-i puni pe acesti-a asiã precumu merita.

SULTANULU MERGE CU TRUPELE SALE IN CONTRA REBELLILORU

CXIX. Indata ce Sultanulu a fostu informatu despre acêst'a prin ciausii sei, da ordinu a se aduna cu cea mai mare graba tôte trupele sale europene, si le demanda cã subcomand'a Vezirului Rami Mehemedu Pasia se mërگا in contra rebelliloru. Pentru mai mare incuragiare a armatei, Mufti Feizullah Effendi (61) prin unu Fetva alu

(61) *Mufti Feizullaff Effendi* Nascutu in Van la confinicle Persiei, si descendente d'in famili'a Emiriloru. Pe timpulu lui Mahomedu IV a fostu Muderis seu magistru in scól'a Suleimanie; de aici Mahomedu I-a facutu Siehzade Hoge, seu preceptorele

seu declara, că rebelii sunt cu totii infideli și Ghiauri, și celoror voru lupta în contra lor cu vigóre, le promitte corón'a de martiriu.

fiiloru Sultanului, cari erau Mustafa și Achmetu. După ce în contra usului, a fostu în diverse funcțiuni eclesiastice, în urma fu înaintatu în dignitatea de Mufti pe care o a ținutu șapte ani de zile, lucru neaudit pên'acumu la Turci. Avea pușina învetiatura, era înse mai astutu decâtu mai prudente. Esercità o putere prodigiósa asupra Sultanului; multi credeau ca l-a farmecatu; căci nu facea nici nu întreprindea nimic mai înainte de a-lu consultá; nici nu-i refusá ceva. În vorbire se folosia de dialectulu persianu, de aci poporulu ilu numi Kısılı basi, adeca capu roșiu, supranume ce poporulu da persianiloru. Avaru în supremulu gradu, în câtu primia daruri cu amenduóe manile, și candu cine-va nu-i da. nu'i era rusine se cêra; și totu pentru bani impartia Fetva, precumu cine-va ilu platiá, fia pe dreptu, fia pe nedreptu. Au avutu patru fii, cari încrediați în puterea parintelui lor, faceau ce le placea, și ori-ce disordine și turburare. Pe celu mai mare pe care l-au avutu de la lic'a renumitulu Vanli Effendi, l-a facutu Nakib. Pe ceilalti trei de și tineri, anca i-a facutu Molahi, posturi pre câtu de onorabili, pre atátu și de profitabili. Fiindu cu prè mare indulgentia catra fiii sei, au atrasu asupra'si indignatiunea nu numai a Ulemiloru, séu Clerulu, ci a totu poporulu. Mai alesu unulu d'în fiii sei á escelatu prin escesiv'a sa arrogantia. Facutu de tatalu seu Molahu de Kudgisierif séu Ierusalimu, s'a púrțatu aici cu atát-a insolentia catrá Cerkes Mehemedu, gubernatorele cetatiei, în câtu acesta a trebuitu se parasésca Ierusalimulu și se se retraga la Gaza. Dupe departarea gubernatorelui, Molahulu simtindu-se turburatu nóptea prin urlaturile câniloru, ér diu'a prin șsurul tiențiariloru, a ordinatu locuitoriloru ca se ucida pe toti canii, și se-i aduca în tóta diu'a o cantitati de tiențiariloru omoriti. Acesta nu numai ca era unu lucru fórte dificile pentru poporu, dar' era chiar' și în contra preceptelor coranulu, care interdice uciderea câniloru séu altoru animale domestice, afara de cele care servescu pentru nutrimentulu omului; asiá locuitorii tramitu o deputatiune în secretu cu unu Arzmahzar la gubernatorele lor în Gaza, și-i arata cu ce imposite injuste sunt asupriti. Cerkéz Mehemedu, despre care se póte dice ca întrecea în pietate și justitia pre toti Mahomedanii, și n'avea nimic barbaru în sine, nu putea crede. că unu Molah se fia capabile de a comite asemenea crima. și șpre a se convinge despre adeveru, tramita o persóna de confidentia la Ierusalimu. Ajunsa acea persóna acolo, vede ca tóta cetatea este în ag'tatiune și disordine; toti locuitorii lasandu'si lucrulu se ocupá cu prinderea de musce, și le insirá pe așie un'a dup'a alta, șpre a le poté numera mai usioru. Intorcându-se acelu omu, repórta domnulu seu deameruntulu cele ce a vediuți și auditu. Constatandu-se fapt'a, Cerkes ca omu de simțiu și de pace decise a cerca mai antaiu cu binele și asia scrisse lui Molla invitandu'lu, ca se nu încarce pe suditiu Sultanulu cu lucruri asia grele și nefolositorie, nici se profaneze legea profetulu, pentru a carei mantienere este tramisu în Ierusalimu; se nu atraga urgia publica preste numele parintelui seu și alu seu propriu prin crime ne mai audite; căci déca tóte aceste voru ajunge la urechile Sultanulu. se póte astepta la cea mai mare disgratia. Molahulu respunde: « Tie-ti este usioru a invoca legile Coranulu, și preceptele moralulu, pe câtu timpu esti

ARMAT'A SULTANULUI VEDIENDU CORANULU TRECE LA REBELLI

CXX. Candu ambele armate erau fație in fație, vine Nakibu Effenđi, care facea pe Mufti conspiratoriloru, și aréta trupeloru Sulta-

« in Gaza. unde nu te turbura muscele preste di, nici câni preste nópte; « dar' altra este in Ierusalimu, unde canii te turbura nóptea, ér' muscile nu-ti dau pace diu'a nici macar se tii judecata ómeniloru. » Mehemedu vediendu d'in acestu respunsu, că omulu este incorrigibile; ér' pentru a totu-potinti'a perintelui seu necutediendu a i resiste, tramite unu raportu la Mufti despre totu lucrulu, accludendu atátu suplic'a locuitoriloru din Ierusalimu, cătu si respunsulu Mollahului, si-lu rōga a pune capetu procedurii ultragiōse a fiului seu. Dar' pre candu voiá se indrepto pe altulu, era pe aci se cada elu in necasu. Mufti, care pentru indulgenti'a catre fiii sei se potea numi cu dreptu cuventu, marele Eli alu Turcilorn, primindu scrisórea lui Cerkes, se infuriá si se revoltá nu contra fiului seu, ci contra lui Cerkes Mehemedu, si mergendu;mediatu la Sultanulu, incarca pe innocentele gubernatoru de Ierusalimu cu cele mai grave calumnii, in cătu Sultanulu da ordinu lui Kapugi Basi se merge indata la Ierusalimu, si iá puterea Chatisierifului ce a primitu, se ucida pe Cerkes Mehemedu, si se-i aduca capulu. Capugi Basi, omu prudente si amicu intimu alu gubernatorelui, se face că si candu ar' pleca d'in Constantinopole spre Ierusalimu, se întórce inse pe alta cale, merge in secretu la marele Veziru, Amudge Oglu Husein Pasia, comunica ce ordinu a primitu de la Sultanulu, si-lu intréba ce se face. Husein Pasia, care apucase se audia ceva despre pnrtaea ridicula a Molahului d'in Ierusalimu, indata intielege că de unde vine acestu atentatu asupra vietici lui Cerkes Mehemedu. Asiá, fara a perde tîmpu, se presenta la Sultanulu, si i dice: « amu intielesu Maiestate, ca a-ti datu ordinu a se ucide gubernatorele « de Ierusalimu; permiteti-mi se intercedu pentru viéti'a unui omu, despre care sciu ca ve servece cu onóre si fidelitate ». Sultanulu i repete totu ce Mufti au adusu contra gubernatorelui, si-i adaoge, ca pentru aceste a tramisu unu Kapugi Basi cu unu Chatisierifu, se-i iea viéti'a. Vezirulu aróta ca calumnii sunt tóte denunțiarile lui Mufti, si demonstra péné la evidentia purtarea scandalósa a fiuluiu acelui-a in Ierusalimu. Mustafa i replica: « Me dóre si-imi pare reu, ca « sedusu prin relele informatiuni ale altor-a, amu datu ordinu a se ucide « unu omu innocente si bunu servitoriu; dar' nu. vedu remediú, cumu s'ar « poté revoca acestu ordinu; căci Capugi Basi va fi acumu departe pe cale, si in « vanu vomu tramite cursoru in urin'a lui, căci nu-lu va mai'poté ajunge. » « Trebue « se cercamu o cale séu alta — observa Vezirulu —; căci ar' fi tristu cá se cadá asu- « pr'a capului nostru sangele innocente numai d'in negligerenti'a ca n'amu facutu totu « ce depinde de la noi pentru a-lu salvá. Io credu, ca prevedinti'a divina care cu- « nósce bunele nóstre intentiuni, va fi inpedecatu unde-va in cale pe Capugi Basi, si « ne va da tîmpu de a-lu ajunge si a-lu chiama inderetru. » Dupa aceste rationamente Vezirulu obtíne permisiunea de a revoca Chatisierifulu; si mergéndu acasa, ordina lui Capugi Basi, se tréca nóptea in Asi'a si se plece, că celu puçinu la aparintia se se védia, ca n'a intardiatu a escutá ordinulu Sultanului. In demánéti'a

nului unu volumu mare de carte a coranului, si le rîga se considere bine, ca «ei cu totii sunt frati de aceeasi credintia, de acelasiu sange, « si suditiî unui si aceluasi imperiu ; ca poporul din Constantinopol nu a prinsu armele cu intentiunea de a resturna imperiulu , « séu de a întreprinde ceva ce ar' fi contra lezei sacre a Coranului, « ci numai pentru a puni pe infideli si pe tradători de lege, conformu « precepteloru acestei-a ; pentru aceea déca ar' cutedia a se oppune « unei intentiuni atâtu de divine , atunci se scia ca-si tragu asupr'a « loru nu numai mâni'a lui Dumnediou , dar' anca si alte pedepse « fôrte severe. Acestecuvinte au abatutu'cu totul ardôrea trupeloru « Sultanului de a se lupta pentru elu , ci din contra au fostu atâtu « de miscate in spiritulu loru, in câtu lasandu pe Vezirulu loru, au « trecutu tôte in partea rebeliloru si i-au salutatu ca pe frati.

VEZIRULU LASATU DE TRUPELE SALE FUGE IMBRACATU IN VESTMÎNTE NECUNOSCUTE

CXXI. In acêsta stare desperata, Vezirulu se imbraca in vestmînte necunoscute si insoçitu de duoi servitori ai sei fugu la Varna. De aici merge la Constantinopole, cu modulu, precumu dîcu unii, ca s'ar fi ascunsu între femeile unui omu, anume Araidgisade. La Constantinopole a statu câtu-va timpu ascunsu in suburbiulu Eibubu, unde isi edificase elu insusi o casa.

**REBELLU CERU DE LA SULTANULU PE DUOI MUSULMANI SI PE UNU CRESTINU
PENTRU A-I UCIDE**

CXXH. Rebellii mergu înainte, si trecêndu preste greutatile mai mari înaintéza spre Adrianopole, si se punu in campu într'unu locu numitu Solakcesmegiu (62), aprôpe de cetatea Adrianopole. De aici

urmatória, Vezirulu tramite unu altu Capugi Basi cu Fermanu cá se ajunga pe celu d'ântâiu si se-lu aduca inderetru. Cu modulu acesta Vezirulu prin o istetime laudabile, a scapatu viéti'a unui omu, pe care Mufti prin o reutate barbara si esecrabile voia se-lu stinga. Au mai comisu fiii lui Mufti anca si alte multe crime nu mai puçinu barbare si atroci, me crutiî inse si pe mine, si pe lectori de neplacerea de a le numera aci.

(62) *Solakcesmegiu*. Fontan'a lui Solak, situata in midi-locululu unui campu d'între Constantinopole si Adrianopole. in departare de unu milu italianu dela acêsta d'in urma. I s'a datu numirea de Solacu de la architectulu care o a construitu, si care séu a fostu d'in cét'a Solaciloru, séu cá n'au avntu o mana (*).

(*) Solacii suntu o specie de dorobanti. Er cuventulu Solac dupa origine însémua stangaciu. *Tr. Rom.*

tramitu o deputatiune la Sultanulu cu rugare, că se le dea pe Vezi-rulu, pe Mufti dimpreuna cu toti fii lui si pe Maurocordatu.

SULTANULU I DA

CXXIII. Sultanulu, care prevediuse tóte acestea, din marea reverentia ce o avea catra Mufti, i dedese cu câte-va dñle mai inainte bun'a ocaziune de a scapa; dar' tramisese totodata in urm'a lui vre-o cati-va Bostangii, ca se aiba grige, si se-lu oprésca in fug'a sa, déca ar' vedé ca se apropia vre-unu periclu. Vediendu inse că rebellii persistu in pretensiunile lor, a tramisu immediatu pe alti Bostangii, spre a'lu aduce indata indereptu la Adrianopole; aici l-a datu dimpreuna cu fiii lui in mánile rebellilor.

REBELLII PUNESCU PE MUFTI CU MORTE FORTE CRUDELE

CXXIV. Pe data ce rebellii au avut in mana pe Mufti, l-au torturatu in modulu celu mai crudele. Siese cuie i-au batutu in genunchi, si prin alte mǐdi-lóce si mai crudele au incercatu a scóte din elu se spuna, ca unde au ascunsu tesaurii immensi, adunati precumu se díce, in sume innumerabile. Er' elu, ca barbatu de mare spiritu, sufferia tóte cu o admirabile patientia, si fara ca se pronuntie unu cuventu de durere, ci invocandu numai resbunarea lui Dumnedieu asupr'a unui poporu atátu de ingratu si impiu. Dupa-ce puterile sale au fostu cu totul stórse prin atâte torturi, in urma ilu omorira, si cadavrulu lui (63) ilu aruncara in mare, ca si candu ar'

(63) *Cadavrulu lui.* Dupa legea Coranului si dupa constitutiunile imperiului otomanu nu è permis a pedépsi cu mórte pe unu Molah si cu atátu mai puçinu pe unu Mufti. Pedéps'a cea mai grea pentru clasa Ulemiloru si Cadiiloru este esiliulu. Asiá rebellii n'ar fi potutu escusa nici-odata mórtea lui Mufti, déca nu l-ar fi declarat de Ghiauru séu infidelu. Si pentru cá se faca, cá poporul se créda in probabilitatea acestei pretentiuni, ei n'au voitu se suferé cá Mufti se fia ingropatu intre ceialti, cí au chiamatu unu preotu grecu, care se-lu immorménte. Acesta a chiamatu vre-o câtiva omeni, care l'au tóreitu de-a-lungulu stradelor; ér elu mergéndu inainte, in locu de imnulu funebrele, cantá aceste cuvinte: *Εκατά εἰς τήν ψυχάν σου.* Spurcatu è sufletulu teu! Si in urma l-a aruncatu in mare. Se mai díce, ca inainte de a-lu arunca in apa, l-a afumatu, pronuntiandu asupr'a cadavrulu aceste duóe mici versuri turcesci:

Ne sizungder, ne bizumder;
Dos dogru Gehennem inder,

fi fostu unu infidelu , si n'ar' merita de a fi immormentatu ca unu adeveratu musulmanu.

SULTANULU CONFIRMA IN FUNCTIUNE PE VEZIRULU NUMITU DE REBELLI

CXXV. Din tôte acestea Sultanulu vedea pré bine , ca poporulu este cu multu mai irratu in contra lui, decátu precumu isi imaginasé la inceputu ; prin urmare tramite sigilulu veziratului la Dorogianu Ahmedu Pasia (64), pe care rebellii ilu alesesera mare veziru , si confirma in posturile loru pe toti ceilalti demnitari numiti de rebellii, promitiendu-le totodata a implini tôte câte voru cere. Pre langa acestea le mai annuntia, ca marele Veziru si Maurocordatu au fugitu, dar' i assecura, cà indata ce voru fi prinsii, i va estrada si pe acesti-a.

REBELLIU TRAMITU SI CHIAMA LA SINE PE AHMEDU FRATELE SULTANULUI

CXXVI. Dar' indulgenti'a Sultanului a facutu pe rebellii anca si mai insolenti asiá, in câtu ei mergea acumu cu ide'a de a-lu detrona. Cu scopulu acest'a tramite o scrisóre la Sultanulu Ahmedu , fratele lui Mustafa, in care ilu róga, ca déca este posibilu, se vina la armata, câci conspiratorii se sfiescu a intra cu mana inarmata in palatiulu imperiale. Er déca elu fara séu cu permissiunea fratelui seu, ar' poté, se vina la armata, atunci acést'a immediatu ilu va proclama de imperatu. Sultanulu Mustafa, interceptandu acésta scrisóre , a remasu

Adica : Nici alu seu, nici alu meu ;

In iadu è sufletulu seu.

Aceste cuvinte intr'atátu au placutu Turciloru, in câtu nu numai au laudau genialitatea preotului, ci l-au si remuneratu pentru acésta.

(64) *Dorodgianu Ahmedu Pasia*. Inainte se numia Damad Ahmedu Pasia. Damadu insémna ginere, si elu tiené pe sòr'a marelui Veziru Amidge Oglu Husein Pasia , nepót'a lui Kioprili Mustafa Pasia, cea mai frumósa femeia pe timpulu seu, dar si ceea mai desfrenata, in câtu isi tineá o multime de amanti, mai alesu francesi. Dupa aceea rebellii l'au numitu Dorodgianu, fiindu-ca semea fórtu multu cu Dorosienski-hetmanulu Cosaciloru, despre care amu vorbitu mai in susu, si pe care Turcii de comunu ilu numia au Dorogianu. Sub veziratulu lui Husein Pasia , s'a facutu gubernatore de Ainebacht seu Naupactu ori Lepante. Dar' Daltabanu l-a destituitu d'in acestu postu , si dupa aceea a dusu viétia privata in Constantinople. In urma a fostu esilatu in Lepante, unde in câte-va luni a muritu de superare. A remasu unu singuru fíiu de elu ; care jucandu-se odata in gradina , a caditu in tr'o fòntana si s'a innecatu.

multu timpu in dubiu, óre se ucida pe fratele seu, séu se resigneze la tronu de buna voia in favórea acestui-á. Multi dintre officierii sei de casa i consiliau a comitte fraticidiulu , dicéndu că prin acést'a conspiratorii voru fi constrinsi a-lu sustiené pe tronu, ne mai fiindu altu principe ereditariu alu imperiului. Sultanulu inse se infiorá de o fapta atátu de contranaturale, si se resolvi mai bine a se lasa in manile provedientiei divine.

MUSTAFA INSUSI INALTIA LA TRONU PE FRATELE SEU AHMEDU.

CXXVII. Mergo dreptu aceea la fratele seu Ahmedu, si imbrăcio-sindu-lu cu multa affetiune si face cunoscutu, că vointi'a generale a poporului ilu chiama că se ocupe tronulu ; si elu mai ántáiu a venitu se-lu salute că pe Sultanu. Departandu-se de la elu, i-a dîsu urmatóriele cuventé : « Se-ti aduci aminte, iubitulu meu frate, că « sub timpulu cătu amu statu eu pe tronu, tu te-ai bucuratu de « cea mai mare libertate; te rogu dar', se-mi lasi si tu asemenea « libertate. Se-ti mai aduci apoi aminte, ca adevveratu ca te inalti « cu dreptu la tronu, ca pe care a fostu si parintele si fratele teu , « dar' instrumentele prin cari te redici la tronu sunt rebellii trada- « tori ; si déca vei sufferi că se scape acesti-a nepedepsiti, ei in scurtu « timpu voru tracta cu tine precumu se pórta de presentu faće cu « mine».

SULTANULU MUSTAFA MORE

CXXVIII. Dupa ce a dîsu aceste, s'a retrasu chiar' in acea came-ra, unde a tienutu pe fratele seu Ahmedu inchisu. Aici a caditu intr'o profunda melancolia, care i-a causatu si mortea, si in a sie-sea luna dupa detronarea sa a trecutu in palatiulu eternu, ce profetulu Mahomedu a preparatu pentru elu. Timpulu cătu a domnitu a fostu optu ani si vre-o câte-va luni.

CALITATILE LUI MUSTAFA

CXXIX. Mustafa era unu Sultanu, de la care la inceputulu domnirii sale se astepta fórte multu ; dar' in urma fortun'a i-a fostu contraria. In primii ani ai imperatiei sale a fostu mai fericé decátu in cei din urma. Elu de la natura avea mai mari daruri decátu pre-

decesorii sei ; era un omu cu judecata matura, de o diligentia mare si sobrietate rara. In colectarea si impartirea baniloru publici nu era nici avaru nici prodigu. Omu justu ; si fôrte devotatu religiunei sale. Unu calaretiu bunu si tragătoriu escelentu. Elu si-a câstigatu mare renume prin pacea de la Carlovitiu, care parintele seu si ambii sei unchi in vanu o au pornitu si in vanu s'au ostenitu pentru ea, dar' elu o realisâ prin o admirabila conciliatiune a tuturoru partideloru. Era de o statura midi-locia ; faci'a lui era rotunda si frumósă de colóre alba si rosia ; barb'a lui rosia, subtîre si nu prêlunga, nasu scurtu si cevasi redicatu in susu ; ochi albastri cu sprîncene subtiri si galbene. Primavér'a avea nisce pete pe faci'e, cari inse dispareau iérn'a. Dupa elu n'a remasu nici-unu fiu in vietia, de si a fostu tata la fôrte multi. Avea o particulara affectiune catra Ibrahîmu (65), fiulu unchiului seu Ahmedu, si-lu tînea pururea langa sine ; se dice ca l-ar' fi designatu de succesoru alu seu, in casulu candu ar' fi muritu fora eredi.

(65) *Ibrahîmu*. Unu principe plinu de buna-sperantia si de o natuva escelenta. Aудиu ca a muritu in Constantinopole, dupa ce m'amu departatu eu de acolo.

Sub durat'a imperatiei lui Mustaf'a II. s'a facutu ce-va schimbare intre principii d'in Europ'a, si anume :

In Spanî'a : dupa Carolu II. a urmatu Filipu V. a. 1700.

In Angli'a : dupa Vilhelmu III. a urmatu regin'a Anna, fi'a lui Iacobu II. a 1702.
Tr. Fr.

ISTORI'A

DOMNIEI LUI ACHMEDU III. FIULU LUI
MAHOMEDU IV.

ALU DOȚE-DIECI-SI-TREILEA IMPERATU ALU TURCILORU

CAPU V. DIN CARTEA IV.

SULTANULU ACHMEDU OCUPA TRONULU SI CONFIRMA PE CAPII REBELLILORU IN
POSTURILE LORU

I. Dupa ce Sultanulu Mustafa a fostu detronatu, 'i successe fratele seu Achmedu, care a intaritu in posturile loru pe Vezirulu Dorodgianu Achmedu Pasia, pe caimacamulu Firari Hasan Pasia, pe Aga Ieniceriloru Cialik Achmedu (1), si pe toti ceilalti la câti rebellii le

(1) *Cialik Achmedu*. Sub domni'a Sultanului Mustafa a fostu unu simplu Ieniceriu, a facutu apoi tôte gradurile in acestu corpu militariu, pêné ce ajunse Kulkiehaiasi; dara dupa aceea si-a luat dimissiunea si a traitu victia retrasa in Constantinopole. Erumpendu revolutiunea, si rebelii alegându-lu de Ieniceriu-Agasi, elu in acésta calitate si-a pusu tóta grigea pentru a pazi securitatea locuitoriloru, dandu in acésta privintia probe laudabili, séu mai bine admirabili de prudenti'a sa. Câci in cursu de noué-spre-diece dîle, in câtu tîmpu portile Constantinopolei erau inchise, nu s'a intemplatu nici unui locuitoriu nici cea mâi mica superare din partea unei bande atâtu de mare de ómeni desperati si furibundi. A trei'a di dupa ce s'au inceputu turburarile, vediendu elu ca negutiatorii si comerciantii (fiindu ca-si aduceau aminte de perde-rile mari ce au suferitu cu ocasiunea ultimei revolutiuni) se tienu retrasi in casele loru, si nu cutédia a esi in piatia, au datu strictu ordinu, prin care sub cea mai se-vera penalitate demandà, cà nime se nu pôrte nici o frica, ci se stea totu omulu in

conferisera officiuri; si chiar' pe NAKIBUURU KASSIBI Mehemedu Effen-di, pe care rebellii ilu purtasera cu sine, ilu facu Mufti. Prin acést'a a sa purtare a facutu, de conspiratorii nu mai nutriau acumu nici o suspitiune in contra lui, ba isi imaginau anca, cà prin rebelliunea loru si-au castigatu mare favóre la noulu Sultanu.

ISI PROPUNE A PEDEPSI PE REBELLI

II. Pentru cá se amagésca si mai multu pe rebellii, si se-si dea aérulu ca si cându ar' voi se face totu ce acesti-a pretindu, Achmedu a statu nu mai pucinu de dóue-dieci de díle in Adrianopole, apoi in Septembre se întórse la Constantinopole, unde impartii cu mâna larga baksisiulu ce este in usu a se da soldatiloru cu ocaziunea oricarei schimbari nóue de regimu. Dupa-ce cu modulu acesta a liniscitu furí'a rebelliloru. a chiamatu la sine pe Silahdar Hasan Pasia (2), care

dughian'a sa, si se-si facea negutiatori'a cá si mai inainte; elu sta bunu ca nime nu va avea dauna nici cátu e pretiulu de unu ou. Elu a si implinitu cu punctualitate a- ceea ce a promissu, si a sciutu sustiené pe locuitori in atáta securitate, in cátu in midi-loculu atátoru soldatii furiosi, cari nu respirau alta decátu sange si omoru, ei poteau ambla nevatemati, ca si candu ar fi fostu in altu locu si nu la ei acasa in cetate. In mergerea sa la Adrianopole a facutu ceva anca si mai admirabile, adeca a sciutu se tiena pe acea canalía de rebellii, pe cari i conducea la Adrianopole, in o disciplina atátu de stricta, in cátu nime nu se potea plange, ca vre-unu soldatu i-ar' fi furatu séu luatú cu poterea nici macar' o gaina. Déca acést'a se póte sustiené chiar' si l'a armat'a cea mai regulata si mai bine disciplinata, lasu se judece ómenii cei esperti. Acést'a au fostu caus'a, ca atunci candu la ordinulu Sultanului a fostu aruncatu in marea marmora, tóta Constantinopolea i-a deplansu trista-i sórte.

(2) *Silahdar Hasan-Pasia*. Acesta s'a nascutu in Moré'a, si anca de tineru, sub domni'a lui Mahomedu Sultanulu, fu susceptu in palatulu Sultanului, unde in urma a fostu numitu Silahdar, titlu ce l'a conservatu si dupa aceea. Dupa dimissiunea sa din acestu officiu, onoratu cu trei tuguri, a luatú in casatoria pe veduv'a lui Musahibu Pasia, faimós'a Chatige, sora cu Sultanulu Mustafa si Sultanulu Achmedu. Acést'a prin gentileti'a sa obtienuse de la fratii sei aci numiti promissiunea, cà barbatulu seu va conserva pe viétia nu numai postulu de Rekiab Caimacamu (*), séu unu altu postu de Pasia nu departe de Constantinopole, ci cà in continuu va fi prevediutu si cu alte nóue favoruri. Si mai multu: candu barbatulu seu a fostu tramissu la Nicomedi'a, ea a obtienutu de la fratii sei permissiunea de a-lu poté insoci acolo; lucru ne mai auditu péné acumu, cà o fia ori sora de Sultanu se póta merge cu barbatulu seu afara din cetate nici macar' departare de un'a diumetate de mila. In urma ajunse mare veziru; dar' i s'a luatú acést'a dignitate, nu pentru-ca ar' fi comissu vre-o

(*) A se vedé not'a 6 la Capu IV din Cartéa IV. *Tr. Rom.*

tienea pe soru-sa, si pe care ilu facuse Caimacamu in locul lui Firari Hasanu Pasia, inaintatu la postulu de Defterdariu, si s'a consultatu cu elu despre mesurile ce ar' fi de a se lua pentru a pedepsi pe rebelli. Dar' precumu acesti-a erau cu totii adunati in Constantino-pole, asia i se parea lucru periculosu de a pune man'a deodata pe toti si de a-i supune pedepsei; prin urmare decise ca sub diverse preteste se-i tramita prin diferite provincii ale imperiului, căci asiá ne fiindu impreuna, va fi mai usioru a termina cu ei.

SI SUB DIVERSE PRETECSTE I PEDEPSESCA PE TOTI CU MORTE

III. Asia mai înainte începù cu Caracasiu Mehemedu, capulu principale alu rebelliunei, si investindu-lu cu unu caftanu si cu o sabia, daruri usitate ale fia-carui nouu Sultanu, ilu tramite la Kiabe Sierif, dar' totodata da ordinu, ca indata ce va adjunge la Aleppo, se fia ucisu de man'a unui altu Capudgi Basi. Lui Cialik Achmedu, Aga Ieniceriloru i face onórea inaltiandu-lu la rangulu de Pasia cu trei tuguri; dar' indata a trei'a di ilu chiama cu mare pompa la palatu sub pretestu de a-i da insigniele veziratului; de aici, pre candu tóta lumea se astepta se-lu védia intorcându-se investitu cu dignitatea de mare-veziru, ilu ducu pe o alta pórtá spre mare, iñu punu într'o galera, si-lu arunca in marea marmora. Câte-va zile dupa aceea Dorodgianu Achmedu Pasia a fostu destituitu din postulu seu de mare-veziru; dar' fiindu-ca era prea bine cunoscutu, ca elu n'a cautatu acésta dignitate, ci că a fostu constrinsu numai de rebelli a o primi, asia i s'a crutiatu viéti'a. si a fostu tramisu in esiliu la Enibacht (3).

HASAN PASIA SUCCEDA IN POSTULU DE MARE-VEZIRU

IV. Catra finitului lui Octobre i-a urmatu in officiu caimacamulu Silahdar Hasan Pasia. La ordinulu acestuia, in timpu de cinci luni au fostu aruncati nóptea si innecati in canalulu constantinopolitanu mai bine de patru-spre-diece mii soldati, cari séu participasera, séu numai sciusera de rebelliunei, si afara de acesti-a anca o multime de crima, ci pentru ca murmurulu poporului reclama de mare-veziru pe Calaili Achmedu Pasia. Asia Hasan a fostu tramisu apoi ca Pasia in Egiptu, unulu dintre cele mai rentabile gubernamente in totu imperiulu ottomanu. De aici a fostu transpusu dupa căti-va ani in gubernamentulu Tripoli in Siri'a, unde apoi a si muritu,

(3) Naupactum. Lepante. *Tr. Rom.*

Basi, officieri si alti comandanti de armata. Numai două persoane au avut fericirea de a scapa, adeca Kulkiehaia Divu Ali Aga, si Firar-Hasanu Pasia. Celu dântăiu prevediendu periclulu, imbracatu în vestimente necunoscute a fugitu din Constantinopole, si asia s'au ascunsu, în câtu pre langa tôte scrupulosele cercetari nime nu i-ă mai potutu da de urma. În câtu pentru Firari, fiindu-ca avea o popularitate fôrte mare, si prin urmare era de temutu ca se voru nasce turburari déca ar' procede în contra lui cu tóta severitatea, Sultanulu l-a tramisu din cetate suo titlu de Seraskieru alu Babadagului; dar' immediatu a tramisu ordinu dupa elu, ca se mérga la Sofi'a, si acolo se ocupe postulu de Beglerbegu alu Romeliei. Câti-va ani în urma, dupa ce semênti'a rebeliunei se stinsese cu totul, Firari, sub veziratulul lui Ciurluli Ali Pasia, a fostu rechiamatu în Constantinopole cu promissiunea de a i se conferi lui acêsta dignitate; dar' la ordinulu Sultanului a fostu pusu pe o galera si aruncatu în marea marmora.

OSMANU CAPUDANU PASIA ESTE TRAMISU CU O FLOTA ÎN MAREA DE AZOVU

V. Intr'aceea Hasanu pune pe creaturele sale în posturile celoru puniti cu môrte. Face pe Abassa Osmanu Pasia (4) mare admiralu, si-i da ordinu a merge cu tóta flot'a în marea de azovu (5) si a fortifica sinulu de la Kiev cu două citadele numite Ghierci si Taman.

(4) *Abassa Osman Pasia*. Unu barbatu la Turci de o mare invetiatura si multa prudentia. Sub Sultanulu Mahomedu IV a fostu primitu în palatu, si aici trecêndu prin tôte grădurile, în urma adjunse la dignitatea de Silahdâr. Sultanulu Achmedu III l-a dimissionatu din acestu postu, onorandu-lu cu trei tuguri, si dandu-i mai ântăiu postulu de Rekiab Caimacamu, apoi inaintandu-lu la alte pasialicuri si officieri. Unii spre a-lu micșiora. dicu ca ar' fi originariu din Georgi'a. Dar' acesti-a sunt în errore, căci elu este din Abassi'a, aprôpe de Caucasu, ai carci locuitori sunt vecini cu cei din Cercassi'a, si pre langa acesti-a sunt cei mai distincti între Turci. De aci a remasu acea anecdota, ca de atâte-ori mentionatulu Cerchesu Achmedu Pasia. mergêndu odata la elu pre candu sufferia de nisce friguri, si plângêndu-se ca pre langa friguri i s'a stricatu stomachulu si nu are nici unu apetitu de mancare, Cerkesu Achmedu i dise în gluma, ca se lase medicin'a la aceia cari sunt nascuti si crescuti în tieri, unde este în usu, ér' elu se nu ia alta decâtu pasta, care este o mancare fôrte sanetosa, ce o prepara Abassianii din meiu pisatu, dupa ce l-au curatitu mai ântăiu de cógia.

(5) Palus Moeotis. *Tr. Rom.*

Acesta esecută ordinul cu cea mai mare deligență; dar' la întăr-
cere au perdutu nouă galere; celelalte au suferitu mari stricatiuni
și numai după mari dificultăți au pututu ajunge la Constantinopole.

HASAN PASIA ESTE DESTITUITU ȘI-I SUCCEDU CALAILI AHMEDU PASIA

VI. În fine, fiindu-ca poporul începuse a se plange și a murmura
în contra lui Silahdar Hasan Pasia, acesta în a diecea luna a vezi-
ratului său a fostu destituitu din officiu, și în patru-spre-diece Sep-
tembre i-a succedu Calaili Achmedu Pasia (6), unu omu care nu s'a

(6) *Calaili Achmedu Pasia*. Nascutu în Cesare'a din Capadoci'a, din părinți armeni
de legea creștina. După ce încă de tineru a fostu adusu în Constantinopole, aici a
abjuratu legea creștina, și a fostu admissu în corpulu Baltadgiiloru. Prin purta-
rea sa la vedere virtușoasă, elu a știutu se-si ascunda naturalile sale înclina-
țiuni vicioșe, și prin această a pututu se se face mai întâiu Baltadgilar Kiehai-
asi; din acestu officiu a fostu apoi trimisu pasia cu două turguri în gubernamen-
tulu Dgita, care este celu din urma ce Turcii posedu la marea-roșia. După această
adjunse la dignitatea de Capudanu Pasia, său admiralu, apoi Caimacamu în Cons-
tantinopole, și în urma a figuratu ca pasia în alte diverse gubernamente ale impe-
riului otomanu. În toate aceste officii elu s'a purtat asiă, în cătu totu omeni in-
tielepti l-au ținutu de o persoană ridiculă și nobunatică; dar' totuși, pentru zelulu
său violentu în contra creștiniloru, făcându pre langa această parada că elu este
unu strictu observatoru alu dreptății și alu echității, și-a câștigatu la plebea igno-
ranta și superstițioșă reputatiune de unu bunu și onestu musulmanu. Pentru a face
pre creștini de obiectu alu unui desprețiu generalu, elu, pre candu era Caimacamu în
Constantinopole, a datu ordinu că ei totu și preste totu se porțe vestimente numai
de materie cu totulu grăso și neagră; în băi se nu pōta purta calțiaminte de lemnu,
precumu era usulu pentru scutirea picioareloru în contr'a ferbentiei padimentu-
lui de marmora, mai departe, că se porțe unu clopotielu micu la o mână, spre a
se potē distinge prin această ghiaurii de adeverații musulmani, și o multime de alte
lucruri de acestea a ordinaru. Dar' fiindu-ca Giamiele își aveau cele mai multe veni-
turi din băi, asiă dispozițiunea lui Calaili în privința acestora le-au venitu forțe
dăunōșă; căci creștinii pentru pēt'a rusinōșă ce li se dictă, n'au mai voitu se le
cerceteze în publicu; de aci au urmatu îndată plânsori la Sultanulu: Urma-
rea fu, ca Ali Achmedu Pasia a fostu destituitu din postul de Caimacamu, și ca
toate ordinațiunile sale sau revocatu; dar' prin această totuși nu s'a pututu nădusi vocea
poporului, care 'ile cerea de mare veziru. Căci puțin după destituirea lui, Sulta-
nulu în vestimente incognite merge în preambulare prin piața, și ce aude alta decâtu
suspinelile repetite ale poporului, care se plangea de corupțiunea moralității și di-
cea, ca nu este nici o speranță de îndreptare, pēnc candu Calaili Achmedu Pasia
nu se va face mare veziru. Sultanulu, care nu cunoscea personalu pe acestu omu,
așindu laudele poporului, a venitu la idea ca acela trebuie se fie o persoană merita-
bilă; și fiindu-ca se temea că din această schinteia ērasi va erumpe flacar'a revoluți-
unii.

facutu prin alta însemnatu , decâtu prin desfrenari si crudelitatile sale in contra suditiloru crestini ai imperiului ottomanu.

nei , cumu erupsese in anulu trecut. si care abia era anca innabusita, asiã se resolvã a asculta vocea poporului ; destitui pe Hasanu Pasia fara vre-unu altu motivu, decâtu numai sub pretestulu ca Kiehai'a seu Ismail Aga ar' fi comissu o erróre ; tranite apoi dupa acestu Calaili la Creta, unde era cá pasia ; ilu chiama la Constantinopole, si-lu face mare veziru. Vediendu-se acesta inaintatu la acestu postu atâtu de inaltu, nu potù se se retiena de la vitiele sale pe care pênê acumu le ascunsese cu atâtu maiestria. ci le dède cale cá unui torrente, ca se rumpa prin tôte valurile sale. La întâi'a di a intrarei sale in officulu de mare veziru , dupa ce cu insigniele acestei dignitati s'a intorsu in palatulu seu, si tóta lumea era curiõsa ca ce va fi primul seu ordinu in acêsta calitate (câci din acêst'a, chiar' ca si din primul cuventu alu Sultanului, au datina Turcii a face conclusiune asup'ra fiitõrei administratiuni a Vezirului), elu tramite dupa unu croitoriu. Venindu acesta, i comanda a face unu vestmentu numitu Antari , din stofa de auru ; ceea ce la Turci nu numai ca nu este in usu, ci precumu amu observatu intr'altu locu, este si in contra precepteloru Coranului. Aducêndu-i-se anca in acea sêra acestu vestmêntu, elu ilu si imbraca. si merge la nevestele si concubinele sale pentru a li se areta in nõu'a sa moda si cautã in tôte pârtile, se vedia, dèca-i siede bine. Femeile intielegêndu-lu, si pentru cá se se arete placute barbatului si domnului loru, incepu a-i lauda bunulu gustu si frumuseti'a vestmêntului. Elu ambitionatu de acestu complimentu , se decide a merge asiã imbracatu in Galibe-Divanu si a se presenta inaintea Sultanului. De altadata i veni ide'a câ pre langa ornamentele usitate ale Veziriloru se inventeze anca altele nõue cari batu mai multu la ochi , si intr'adeveru ca inventã unele in giurulu thiarei, ce, pre cumu amu memoratu mai in susu (*), au datin'a de a purta vezirii, adeca lasã câ metas'a care merge in giurulu thiarei, si plac'a de auru de inainte se fia duplicata si facuta in form'a unei cruci. Dupa ce s'a imbracatu in form'a acêst'a ca unu buffonu, a chiamatu pe Ciausiu Basi si l'a intrebatu , dèca tôte sunt in ordine pentru placere. Da; — response acest'a — tôte sunt in ordine pe dinafara, dar' lipsescu anca multe lucruri pe dinaintru. » Vezirulu surprinsu de unu respunsu atâtu de neasteptatu, ilu intrebã ca ce va se dica acêsta ? Ciausiu Basi continua ; » Inaltimea võstra v'ati imbracatu intr'unu moduatãtu de ridiculu, in câtu dèca ve veti presenta asia inaintea Sultanului, nu numai ca ve va destitui din dignitatea de mare veziru , dar' ne aduceti chiar' si onõrea nõstra a tuturoru in estremu periclu. Vo' sciti singuru, fara ca se am eu a v'o spune, ce lucru greu este a introduce la curte costume nõue, si ce periclu amenintia in generalu pe autoriu loru. Asiã permiteti-mi a ve spune. ca dèca nu ve schimbati õresi-cumu imbracamintea , nici eu, nici ceilalti officiaru nu ve vomu insoci la Sultanulu.» Vezirulu sta câtuva timpu pre langa capriciulu seu, si se încërca a apera innovatiunea acêst'a prin auctoritatea officului seu. In urma inse vediendu firmitatea lui Ciausiu Basi, isi vine in minti, cede consiliului acestui-a, si merge la Sultanulu in costumulu cuviintiosu. Dupa acêsta la o septemana invita pe Sultanulu la mèsã, dupa cum è usulu la vezirii de nou numiti.

(*) A se vedè not'a 18 la Capu II din cartea IV *Tr. Rom.*

**SE DESTITUIE SI CALAILI AHMEDU PASIA, SI IN LOCULUI LUI SE NUMESCE BALTADGI
MEHEMEDU PASIA**

VII. Dupa-ce Sultanulu a toleratu trei luni de dfile purtarea rea a acestui veziru si a lasatu timpului de a cunoşce caracterulu

Sultanulu vine, si candu trece pintre oficiari iasediati dupe usu in duce linec spre a-i face onóra, observa langa Defterdariulu o persóna órba de unu ochiu, la care dupa ce se uita lungu, intréba pe vezirulu : Cine è acest'a ? « Cumu — respunse vezirulu' cu unu aëru de surprindere — Maiestatea Vóstra nu cunoşceti pe acestu omu ? » « Dar — replicá Sultanulu — de unde pociu eu se cunoscu pe toti ómenii ? » « Apoi Maiestate — continuá marele veziru — acestu omu nu este unu plebeu, ci elu este Chioru Ali Aga, care are unu admirabile ciftlicu (villa) nu departe de Constantinopole, care pe anu i aduce atâte gánsce, gaine, curcani si pui, in cátu nu numai ca are in abundantia pentru més'a sa, dar' anca i intrece atátu de multu, in cátu póte se-si faca de aci o summa considerabila de bani. In cátu pentru officiulu ce-lu pórtá, elu e Basbakikilu (*), postu de nu prè mare insemnate pre langa curtea Defterdariului. » Sultanulu se face ca nu observa acestè estravagantie ale Vezirului ; dar' vediendu ca ese din casa spre a lua unele dispositiuni pentru mésa, se întórce catra Kislar Agasi, si-i dice : « Ai auditu, Ismaile, ce-mi spune acestu iepure despre Chioru Ali Aga ? » « Eu din parteu mea amu observatu ca este unu nebulu, indata a trei'a di dupa ce l-amu facutu Veziru. Dar' pentru cá se se^ deschida si ochii acelora, cari au cerutu cu atát'a insistentia promotiunea lui la acésta dignitate, eu vréu se-si lasu anca vre-o câte-va luni insigniele si onóra Veziratului, mai alesu cá acumu tóta lumea este in pace, si elu prin imprudenti'a sa nu póte anca se periclitize in modu considerabile afacerile publice. » Precumu Calaili 'era unu inamicu neimpacatu alu crestiniloru, elu indata ce s'a facutu mare Veziru, nu numai cá a innoitu edictulu seu datu pe timpul candu era caimacamu in Constantinopole, cá crestinii se nu pórté decátu vestminte de materia dura si négra, ci pe tóta diu'a inventá nóue mesuri de'a-i tormenta, si aplica tóte speciile de torturi asupra celoru inculpati de vre-o críma. Cu tóte acestea, elu se aretá câte-odata cu bunavointia catra crestinii : dar' acést'a o facea numai din ura catra altii, séu din natur'a sa venturatica. Asiá Abassa Osmanu Pasia (cátrá care elu avea o ura nespusa, cá in contra tuturoru acelora, cari erau mai cu minte de cátu elu, si carora nu le potea strica, fiinduca erau protegiati de Sultanulu), in calitatea sa de Capudanu Pasi'a séu admiralu fiindu cu flot'a sa pe marea négra á prinsu pe unu negutiatoriu ragusanu, si l-a condamnatu la galere, care dupa ce, facutu falimentu, se daduse in servitiulu imperatului Russiei, si inrolandu mai multi marinari greci voiá se tréca cu acesti-a la Azovu; ér' Calaili, in primele dile ale veziratului seu, mergédu dupa usulu tuturoru veziriloru noii, se visiteze Tersana, séu admiralitatea, unde se tienu paisanii, séu sclavii Sultanului, si vediendu aici pe acelu ragusanu, ilu intreba, din ce cauza este elu condamnatu la acésta pedópsa? Tersana Kiehaia respunse, cá Osmanu Pasia á prinsu pe acestu ragusanu dimpreuna cu pe mai multi marinari, pe cari elu i re-

(*) Confidentu, incrediutulu in affaceri. *Tr. Rom.*

reale alu omului pe care atât de seriosu l-a doritu de veziru, in urma l-a destituitu si pe acest'a si l-a esilatu in insul'a Coos; ér' in loculul lui a inaintatu catra finitulul anului pe Baltadgi Mehemedu Pasia (7) la dignitatea de mare Veziru. Dar' dupa siese-spre-dieçe

crutase pentru a intra in servitiulu Russiei, si din acésta cauza, cá pe unu spionu l-a condemnatu la galere. Audindu acestea Calaili si luandu-si unu aëru de indignatiune, dise: « Ah! ce rusine a vedé onórea imperiului ottomanu compromissa prin « acesti miserabili, carii ei mai ántáiu ar' merita se fia arestati si pedepsiti. Ei au « arestatu pe unu nefericitu grecu sub cuventu ca è spionu, si l-au tramisu la galere « cá si candu salvarea intregului imperiu ar' depinde de la scirile ce acestu omu ar' « poté da inimiciloru nostri. Se luati immediatu ferale de pe corpulu lui, ca dimpre- « una cu acésta se se stinga si memori'a acestei rusine pentru imperiulu ottomanu.» Apoi se întórse cátrá ragusanulu sclavu de galere, si-i dise: « Mergi in tóta Con- « stantinopolea, vedi tóte lucrurile, si spune despre acestea, ori cui tu ai voi.» Si cu modulu acesta, miserulu negutiatoriu de Ragusa si-a scapatu libertatea si viéti'a, pe care pôte ca le perdea in Tersan'a, déca nuda de unu domnu atât de stravagantu si nebunu. In urma, dupa ce poporulu a inceputu a cunósce estravagantiile acestui Veziru, si ilu strigá tóta lumea de nebunu; Sultanulu l-a destituitu. Dar' fiindu-ca nebuniile sale nu provineau din reutate, ci din lips'a de pricepere, asiá i s'a crutatu viéti'a, si s'a tramisu in esilu la Istantkoi (despre care amu vorbitu mai in susu (*)), si amu disu ca acest'a este Coos la antici si locul de nascere alu lui Ipcrate), si i s'a datu o pensiuine numai de trei-sute aspri pe dí, cá se móra de necasu.

(7) *Baltagi Mehemedu Pasia*. Anca ca june a fostu inrolatu intre Baltagii, si pentru vocea sa cea placuta i s'a datu supranumele de Pakce müezin, séu cántatoriulu melodiosu. Sub Sultanulu Mustafa II. adjunse péné la gradulu de Biciakci Baltagi séu de celu mai betranu Baltadgi; ér' fratele Sultanului Mustafa, Sultanulu Achmedu, acumu regnante l-a primitu in corpulu de garda imperiale, si de aci apoi, prin unu accidentu remarcabile au ajunsu la cele mai inalte posturi de onóre in imperiulu ottomanu. Sultan'a Valida, mam'a lui Mustafa si a lui Achmedu, avea de Cutudgi séu casiera, pe o vergina cercassiana de o singulara frumusetia si de unu spiritu escelente. Achmedu, avendu libertatea de a intra si a ambla prin Soraliu, a veditu din intemplantu pe acea cercasiana, si indata s'a inamoratu in ea; dér nepotendu-se apropiá de ea, corumpe pe Basiu Aga mamei sale. si prin acesta tiene correspondintia cu frumós'a cercassiana, si-i cástiga affectiunea. Acestu secretu venindu la cunoscenti'a Sultanei Valida, ea chiama la sine pe Cutudgi, o infrunta fórté aspru, si o amerintia cu cele mai severe pedepse. Acést'a din partea sa se escusa cu cea mai mare resolutiune, si néga, fara a inrosi, cá ar' ff inamorata in Siehzade Effendi, séu ca ar' ff vorbitu vreodata cu elu despre lucruri neertate; ér' déca principele s'ar' fi inamoratu in ea, atunci vin'a nu este a ei, ci a principelui; si déca Sultan'a Valida nefiindu indestulata cu atat'a tramite dupa fiulu seu Achmedu, si avisandu-lu cá se-si a-

(*) A se vedé not'a 7 la Capu IV dín cartea III. *Tr. Rom.*

luni și acest'a a fostu redicatu din postu prin usioratarea femeii sale, în care, precumu se afirma, Sultanulu era pên' la nebunia în-

duca aminte în modu recunoscatoriu de bunetatea fratelui seu, care în contra usului antecesoriloru sei, i-a concesu atâtă libertate, l-a reflectatu că se nu-si periclitaze și se pârda acea favóre prin aceea, ca elu în contra regulămenteloru Seraiului se înamorzăza înainte de ce ar' fi ajunsu la tronul. Êr' odata cându va veni timpul ca elu se succeda fratelui seu în domnia, atunci va poté se aiba pentru plăcerile sale nu numai pe acêsta vergine, dar' și pe altele mai multe. Achmedu marturisesce mamei sale în tóta sinceritatea pasiunea ce-lu domina; dar' adaoge, ca ori-ce ar' resulta de aici, elu nu este capabile de a-i reziste. Mam'a ingrigita pentru binele fiuluiu seu și vedindu ca acesta nu lasa a se capacita, se resólve a distruge elementulu acestei flacare maritandu pe cercassian'a și cu modulu acesta departandu-o din Seraiu. Cu propusul acesta tramite se vina primululu seu medicu, Nuh Effendi. După ce vorbi cu elu despre alte mai multe lucruri, i dice în fine, ca după-ce a facutu experientia atâtă de lungă despre fidelitatea lui, ea este decisa a-i remunerá servitiile ce i-a facutu, și acêst'a nu o poté face într'unu modu mai demnu decâtu dandu pe Cutudgi de soția fiuluiu seu. Nuh Effendi multiamesce prè frumosu pentru acêsta mare favóre (câci Cutudgile Sultaneloru Valide se maritau în generalu numai după Veziri cu trei tuiuri, séu după alte persóne de rangulu acesta), și întorcându-se acasa, face preparativele pentru nunta. În sér'a urmátória, Cutudgi a fostu tramisa din Seraiu cu tóta dotea sa în cas'a mirelui. Dar' Basiu Aga Sultanei Valida, care precumu amu mentionatu mai în susu, era spionulu lui Achmedu, îndata-ce observá preparativele pentru scóterea cercassianei din Seraiu, alergá la Achmedu, și-i aréta, ca pe cercassian'a vreau se o tramita din Seraiu, dar' elu nu scie ca unde. Achmedu desconcertatu prin acêst'a péné la estremu, demanda lui Baltadgi Mehemedu Aga alu seu a priveghia cá unde o ducu. Acesta esecuta ordinulu domnuluiu seu cu tóta punctualitatea, și vedindu ca pe cercassian'a o ducu în cas'a primu-medicululu Sultanei Valida, alérga la domnulu seu, și-i spune ceea ce a vediutu. În data după acêst'a, Ahmedu scrie lui Nuh Effendi o epistola de urmatoriulu cuprinsu: «Sciti ca verginea pe care o ati dusu în cas'a vóstra, mi-a rapitu inim'a. Tieneti-o neviolata și nu permittéti nici unui-a din voi a avé comerciu cu ea: Déca nu veti urma acêst'a, se sciti ca nu veti scapa de destinulu futale ce la tim-
«pulu seu va cadé asupr'a vóstra și asupr'a familiei vóstre.» Cétirea acestei epistole însuffa lui Nuh Effendi cea mai mare frica; elu se vedea strimtoratu între usia și usciori. A nu urmá ordinulu Sultanei Valida, era chiar' atâtă. cá și cându si-ar' fi trasu asupr'a capului ruina cea mai segura; și din contra, dēca-i urmá, atunci este amerintiutu, de și numai în viitoriu, de estremu periclu din partea principelui Achmedu. Pentru-cá se scape din periclu de ambe partile, mediculu cá grecu de origine și cu spiritulu grecescu (câci elu era nascutu din Cret'a), inventá o cale, prin care se placa atâtă Sultanei câtă și principelui. După-ce adeca s'au adunatu óspetii cari au fostu invitati la nunta: și după ce a lasatu a se celebra Nikiabulu séu cununii prin Imam după tóte ceremoniele, pre cându era cá mirele și mirés'a se se retraga în camer'a lor, se adresá, câtra fiulu seu cu urmátóriele cuvente: «Fiulu meu, noi suntemu în mare periclu

amoratu ; cu tóte aceste inse elu a iostu tramisu cu onóre de Pasia la Aleppo.

« de si acela anca nu-lu scie nimene. Siehzade Effendâ este inamoratu in acésta vergine, pe care Sultan'a Valida vi o dà de soçia ; si câtu este de mare si ferbinte pasiunea sa , poteti se vedeti din epistol'a acést'a ce amu primitu de la elu. Asiá, « déca vrei binecuventarea parintelui teu si ðoresci binele casei tale, te rogu retiene-te de la acestu pomu opritu , si nu gusta din fructulu care è destinat u pentru « mós'a unui principe. Imagina-ti cà ai capetatu o sora , ér nu o soçia. Saruta-o in « secretu cá pe soru-ta ; numesce o chiar' si in publicu de soçi'a-ta ; dar' nu usa nicide « data cu ea cá cu muierea ta. Er' déca, din nefericire, pasiunea ta este fatátu de « tare, in câtu se nu te lase a lua in consideratiune admonitiunea mea , atunci se « scii ca ruina totala ai adusu asupr'a casei nóstre, si blastemulu meu plana asupr'a « capulu vostru. » Fiiulu promitte a urma consiliulu parintelui seu, si mirés'a, care anca s'a invoitu la acést'a , remane singura in camera. Tóte aceste s'au petrecutu in secretu atátu de mare, in câtu nici femeile, nici domesticii , si cu atátu mai puçinu Achmedu au potutu se scia ceva din totu lucrulu acesta. La câte-va ðile dupa ospetiu, mirele fu numitu de Mevla (*) in Smirna ; dupa aceea femeia Vezirului si femeile altoru dignitari vinu se gratuleze nevestei sale. Achmedu aude despre acésta si crediendu ca amant'a sa este acumu in braçiale altui-a, din desperatiune cade in o grea melancolia, si amenintia a-si resbuna in viitoriu fórte aspru contra auctoritoru acestei intrige. Nu multu dupa acésta erumpe in Constantinopole revolutiunea, despre care amu vorbitu in cursulu istoriei, in urm'a carei-a Mustafa a fostu destituitu, si Achmedu ia succesu la tronu. Abia au ajunsu acesta pe tronu, si indata a lasatu a aresta pe Nuh Effendi, ordinandu a-i lua numai decátu viéti'a , fara a-i lasa timpulu de a se apera. Primu-mediculu observa immediátu cà de unde vine acésta violenta mânia a Sultanului , si ðise ca este gat'a a muri , numai se-i fia permisu mai întâiu a spune Sultanului in secretu unu cuventu pentru aperia sa. Dandu-i-se acésta concessiune , si introducându-lu in camer'a interna a Sultanului ; descopere acestui-a totu decursulu si tóta starea lucrulu, si apoi adauge, ca nu se va subtrage nici elu nici fiiulu seu de la pedéps'a cu mórte, déca circassian'a nu va fi totu in acea stare de virginitate in care a fostu candu ea a esitu din Seraiu. Sultanulu Achmedu rapitu de o bucuria estraordinaria la audiulu acestei sciri neasteptate, ordina cá prin anumiti eunuci se se cerceteze indata lucrulu. In urm'a acést'a primindu assecurarea ca cercasian'a mai este totu vergine , conféri mediculu cele mai distincte onoruri , si 'lu invita cá péné la alta dispositiune a sa , se o tiena si ma departe pre langa sine cu aceea si grige cá péné acumu, căci elu este resolutu a o readuce in Seraiu si a o lua de soçia. Dar' mam'a Sultanului se oppunea fórte tare , si-i consiliá cá se nu lucre chiar' acumu la inceputulu regimulu seu in contra regulamentelor Seraiului , in cari se ðice espresu, ca o vergine esita odata din Seraiu nu mai póte fi readusa acolo ; si acést'a se nu o faca cu atátn mai vertosu, cu câtu in multe párti ale imperiulu sunt anca fórte multi aderenti ai fratelui seu destituitu. Achmedu ascultandu aceste argumente ale mamei sale , desiste de la propusulu seu, si da iubitei sale de barbatu pe acestu Baltadgi Mehemedu Aga, pe care

(*) Mollah.

**MEHEMEDU ANCA REMANE DESTITUITU SI IN LOCULUI LUI VINE MARE VEZIRU
CIORLULI ALI PASIA**

VIII. In loculu lui Baltadgi Mehemedu Pasia a urmatu la trei A-

ilu numise degiã mai inainte magistru de staule. Dar' cu tôte acestea elu o cercetã in secretu fôrte adese-ori si , ceea ce era preste usu , si pên' acumu nu se mai audise nici-odata , o ducea de multe-ori cu cea mai mare pompa in Seraiu. Si acêsta femeia a fostu tóta caus'a de inaintare a lui Baltadgi Mehemedu Aga. Cãci puçinu dupa acêst'a ea rugã pe Sultanulu ca se onoreze pe barbatulu seu cu trei tuguri si se-i dea unu postu, in câtu elu se nu fia necessitatu a se departa pré tare de la Constantinopole : câci ei i se pare ca dêca este concubin'a unui imperatu atãtu de mare, apoi pentru ea este prè puçinu a avè de barbatu pe unu simplu Emirahoru. Sultanulu accordandu-i acêsta rugare, i dise : « A ! voi ve ingrigiti nu » mai de comoditatea vóstra , ér' nu si de comoditatea mea. Dar' totusi cá se traccu » tezu cu voi cá unu judecatoriu dreptu, vreu se impartu anulu cu barbatulu vóstru » in duõe parti egali, si se-i dau unu officiu, prin care elu va trebui se fia siese » luni in Constantinopole si alte siese luni afara de Constantinopole; adeca ilu voi » face admiralu.» (La Turci atãtu Ienicerii câtu si marinarii nu suntu obligati a servi pe anu decãtu numai siese luni). Asiã cãte-va dile in urma l-a facutu Capudanu Pasia ; si puçinu dupa aceea, totu la rugarea acestei femei, l-a inaintatu la dignitatea de mare-veziru. Dupa dimissiunea din acestu postu, totu din iubirea lui Achmedu cãtra acea femeia, a fostu tramisu mai ântãiu pasia in Erzerum , si apoi mai tardiu in Aleppo. De aici a fostu rechiamatu si numitu pentru a dõu'a óra marceveziru. In espeditiunea contra Russiloru elu a purtatu comand'a asupra armatei turcesci ; si fiindu cã a vediutu ca nu-i pôte frange, a inchiaietu pace cu ei in conditiunile cele mai favorabili pentru imperiulu ottomanu. Dara chiaru acêsta faptu, prin care credea ca va meritã favõrea Sultanului, a fostu caus'a ruinei sale. Sultanulu adeca, audindu cã armat'a russesca sufferiã de cea mai mare lipsa in victualii, a crediutu cã Vezirulu o ar' fi potutu aduce la atãta strimtorare, in câtu insusi imperatulu russescu cu tóta armat'a sa se fia constrinsu sã preda trupeloru ottomane. Din acêsta imprejurare isi imaginã elu ca Vezirulu a fostu corruptu de inimicu, facõndu o pace de si avantagiõsa, dar' precipitata, Vezirulu de alta parte informandu-se prin amicii sei, cã Sultanului i displace procedur'a ce a urmatu la Prutu, remane cu tóta armat'a sa la Adrianopole, si, contra solicitariloru Sultanului, amãna sub diferite preteste reinterocrea sa la Constantinopole. Elu adica sperã ca timpulu va indulci mên'i'a Sultanului , si asteptã multu da la bunele servituri ale lui Ali Pasia, silahdarulu lui Mufti (acest'a este care in urma s'a facutu mare Veziru, si a cadiutu in batai'a de la Petrovaradinu in anulu 1716). Dar' acêst'a irritã si mai multu mâni'a Sultanului , si suspitiunile lui in contra Vezirului cresceau din di in di. Cãci elu se temea, ca dêca va observa Vezirulu, ca nu se pôte întõrce in Constantinopole fara cá aici se'lu astepte pedèpsa segura, elu in locu se se întõrne, va escitã rescõla, mai alesu cã Sangiak-sierifulu, adeca stindardulu lui Mahomedu, era la elu, si tóta armat'a care-i portã o singulara affectiune, este sub comand'a lui. Din acêsta cauza, si crediendu bine ca pentru a preveni inainte de tôte o revolutiune, nu mai este timpu de perdutu, a tramisu in secretu pe Hasseki Aga cu unu Chatisierfu la

H. 1117. prile anulu 1705. Ciorluli Ali Pasia (s), unu omu de origine nu prè
 C. 1705. distincta, dar' de unu ingeniu preste mesura ageru, care se adope-

Iusuf Aga, comandantele Ieniceriloru, in care-i ordina a luá langa sine Ogiaka Ieniceriloru, si a incungiura cas'a Vezirului; apoi a intrá in casa, a-i cere sigilulu imperiale si a-lu conserva la sine péné la altu ordinu. Iusuf Aga, dupa-ce a primitu si cetitu ordinulu, aduce Ienicerii si incungiura cu ei cas'a Vezirului, dar' in o asiá departare, in cátu se nu destepte nici unu prepusu. Dupa aceea intra singuru in casa, si afla pe Vezirulu jucandu la siachu cu Omeru Effendi. Vediendu-lu Vezirulu, se întórce cátra elu, ilu saluta, si-lu róga se-lu escuse péné va termina joculu, care inse atátu era de dificile si confusu, in cátu elu trebuí se marturisésca. cá unu casu cá acesta in viati'a sa anca nu i s'a intemplatu. Dupa ce s'a terminatu joculu, merge Aga Ieniceriloru la elu, si dupa ce si-a facutu mai ántáiu escusele sale, i-a spusu ce ordinu are de la Sultanulu. Vezirulu se supune immediatu, si conjura numai pe Hasseki Aga, se aduca la cunoscenti'a Sultanului unele lucruri cari voru contribuí la justificarea sa. Asiá, Baltadgi Mehemedu Pasia fú acumu a dou'a óra destituitu din postululu de mare-veziru, si mai ántáiu a fostu tramisu la Lemnos, apoi la Rhodos in esilu, unde precumu de comunu se spune, a muritu mórte naturala. Multi inse vreau se affirme, ca elu a fostu ucisu din ordinulu Sultanului; ér' fam'a cá el ar' fi muritu de mórte naturala s'a escatu de acolo, cá elu pentru bunatatea sa cea mare a fostu fórté iubitu atátu la poporu cátu si la soldati.

(8) *Ciorluli Ali Pasia*. Nascutu in Ciorlo, o cetate in Traci'a, care la antici se numiá Tyrilos, si de aici au avutu supranumele de Ciorluli. Parintii sei cari erau de conditiune restrinsa si misera, l-au datu anca de tineru a invetiá artea de barbieria. Chiar' pe acestu timpu s'a intemplatu de Cara Bairamu Ogli, unulu dintre Capudgi Basi, s'a dusu-de la Constantinopole la Adrianopole, unde Sultanulu Mahomedu IV. isi tienea residentia, si cá totdeauna, asiá si acumu a trasu la cas'a parintiloru tinerului Ali. Vediendu Cara Bairamu Ogli frumós'a si bine-crescut'a figura a acestui tineru, ilu intrebá, déca n'ar' voi a merge cu elu si a se face Osmanliu, adeca a intra in servitiu la curte. Tinerulu acceptá cu bucuria acestu offertu; dar' parintii sei se oppunu, si numai din motivulu ca precumu affirmau, sunt fórté seraci. Cu tóte acestea, tinerulu Ali chiar' si in contra vointiei parintiloru sei merge cu Capudgi Basi la Adrianopole. Aici a intratu in scóla, si in scurtu timpu a facutu progresu atátu de mare in studiu, in catu Cara Bairamu Ogli s'a vedintu indemnatu a-lu tramite in curte la Sultanulu, unde era campu destulu de largu pentru a poté face se straluce eminentele sale calitati; si in urma apoi se-si aduca aminte de a inainta fericirea patronului seu; cáci acést'a totusi va fi mai bine decátu a-lu lasa acasa si a-lu tiené in intunereculu unei ocupatiuni servile. Dupa ce, in urm'a acést'a, a fostu susceptu in Sesser Odasi, si a trecut in cáti-va ani prin tóte officiriile de curte, pe timpulu candu adjunse la domnia Mustafa II., Ali se afla in unulu din posturile de camerariu intimu alu clasei ce se numesce Hasne Odasi. Pe timpulu acesta au inceputu a se vedé si a se pretiuf la curte eminentele sale calitati, cari sub tristii Sultanu de mai inainta erau cu totul ascunse; séu, vorbindu in sensu propriu, numai acumu au ajunsu la valórea loru. Sultanulu Mustaffa II observandu marea lui desteritatea si facilitate in a dá respunsuri asiá, in cátu in asta privintia pe toti i in-

ra se mantiena pacea. Sub veziratulul seu imperiulu ottomanu avù nice ospeti precumu n'a mai vediutu inainte de aceea nici-odata, si pôte

trecea , nu numai că 'lu avea de antaiulu seu favoritu , dar' i incredea tôte ale sale secrete, si incepuse a-i cere consiliulu in ori-ce lucru mai momentosu. Dupa ce cu modulu acesta a trecut prin mai multe functiuni, in urma in mai puçinu de duoi ani (lucru ne mai auditu péné acumu) au ajunsu la postulu de Ciocadar Agalik, care este a dôu'a dignitate la curtea ottomana. Dupa-ce ajunsu la acestu postu, elu prin purfarea sa prudenta intr'atatu si-a sciutu câstiga affectiunea Sultanului , in câtu acesta nu-i refusá nimicu ori ce-i cerea, căci de si dupa rangu si dignitate era inferioru lui Silahdaru Aga, elu totusi era superioru acestuia in autoritate. Èr dupa ce s'a facutu elu Silahdaru Aga, care este propriulu officiu de primu-armiferu , nu numai gubernâ tóta curtea dupa placulu seu , dar' atâta putere avea asupr'a Sultanului , in câtu acesta, afara de lucrurile unde interveniá Mufti, nu facea nimicu mai inainte de a-i cere opiniunea. In urma Sultanulu l-a dimissu din curte si l-a facutu Cubbe Veziru cu trei tuguri, promitiendu-i totodata ca-i va da in matrimoniu pe fiia sa, care atunci anca abia era de trei ani. Elu s'a sustienutu in acêta gratia sub totu decursulu domniei lui Mustafa II. Dupa destituirea acestui-a, Ali a venitu cá persóna necunoscuta cu Sultanulu Achmedu la Constantinopole; si puçinu dupa aceea a fostu tramisu in calitate de Pasia la Tripoli in Damascu. Dupa duoi ani l'a rechematu la Constantinopole spre a celebra nuptiele cu principessa'a Sultanului Mustafa. Aci prin vorbele sale blande intr'atatu si-a sciutu câstiga indulgentia Sultanului, in câtu sub diverse preteste isi amâná caletoria de pe o di pe alt'a, de si era mai de multe-ori provocatu se se departe din Constantinopole. Sub timpulu Veziratului seu s'a purtatu intr'unu modu, in câtu la cei mari a meritatu laud'a de modelu alu prudentiei, èr' la poporu reputatiunea de judecatoriu dreptu, care nu se lasa a se corrumpe. Nu se pôte nega, ca pentru a satisface nesatiós'a avaritia a Sultanului, de multe-ori era silitu, chiar' in contra inclinatiunei sale, a apesa poporulu si a-i impune sarcini fôrte grele; dar' o sciea face acêst'a cu atâta arte, in câtu nime nu se plangea nici in contra lui, nici in contra Sultanului. Elu doriá a largi marginile imperiului, dar' asiá ca se nu espuna statulu la periclu pentru unu câstigu neconsiderabile. Din acêta cauza elu era adversariu resbellului; căci din bataliele trecute elu a potutu se invetie indestulu, câtu de puçiau pôte face foculu si numerulu mare alu musulmanilor in contra unei armate bine disciplinate a crestiniloru. Elu nu iubiá pe Russi; ba in timpii trecuti se adoperase in totu modulu a le strica; cu tôte acestea elu se arêta cu amicitia catra ei , pentru-ca nu voiá a se incurca in resbellu, pentru care regele Svediei atâta-lu solicitá. In urma acestu rege, pentru cá se-si resbune, l-a acusat de tradare si Ali a fostu destituitu din veziratu pentru motivele ce le-amu arêtat in testulu istoriei. Mai întâiu a obtienutu de la Sultanulu permisiunea de a se tiené retrasu in palatulu seu, ce 'lu avea in suburbea Eiub. Aici ilu cercetau multe persóne fôrte distincte, si se dice că le vorbia fôrte aspru in contra Sultanului; intre altele ar' fi disu, ca nu-i pare reu că i s'a luat veziratulul, pe care intr'adeveru ilu considerá de o sarcina fôrte grea; dar' ceea ce-lu intrista este, că elu pentru placerea Sultanului si-a perdutu fericirea sufletului seu; si pe multi dintre cei mai avuti cetatiani i-a redusu la estrema seracia; si totusi nici prin acêst'a n'a potutu se saturu

ca nici nu va mai vedé, adeca pe Carolu XII. regele Svediei, si pe Stanislau, care de si intr'unu modu injustu, a fostu inaltiatu la tronulu Poloniei.

nesatiabil'a avaritia a Sultanului. Aceste cuvinte Sultanulu le-a esplicatu asiá, cá si candu ex-vezirulu le-ar' fi vorbitu cu intentiune de a escitá revolutiune; si ceea ce l-a indemnatu mai multu se créda acést'a era, ca Ali in cinci ani pe cátu timpu a fostu mare veziru, a sciutu se-si cástige iubirea si affectiunea nu numai a soldatiloru, dar' si a poporului intregu. Asiá trei díle dupa aceea tramitte pe unu Capudgi Basí la elu cu unu Chatisierifu, prin care i da postulu de Pasia in Benderu. Dar' pe candu era plecatu pe cale, Sultanulu tramite in urm'a lui pe unu altu Capudgi Basí, cu numele Nemtce Iusuf Aga, cá se-lu aduca indereptu; si infruntandu-lu fórte aspru, l'a tramisu in esiliu la Mitilene. Aici l'a tienutu mai unu anu intregu cu intentiunea, cá déca resbelulu inceputu cu Russii ar' avé unu succesu nefavorabile pentru Turci, se-lu chiamo indereta si se-lu puna érase in capulu administratiunei cá pe unulu care prin prudenti'a sa singuru este capabile de a répara daunele ce ar' resulta din resbellu. Dar' candu a vediutu Sultanulu ca succesulu resbellului este favorabile pentru Turci, a cerutu de la Mufti unu Fetva, ca se-i spuna, deca merita óre pedépsa cu mórte unulu ca acela, care din frica falsa a incelatu pe suveranulu seu, si l'a impedeatu de a atacá pe inimicu intr'unu timpu, candu avea buna oca-siune de a-lu bate si de a'i cucerí tóte tierile. Mufti se pronuntiá, cá unulu cá acela merita mórte; si Sultanulu immediatu a tramisu unu Chatisierifu, prin care a ordinatu a-i taiá capulu, si a-i espune trupulu la vederea publica in piatia la Babi Humaiun, adeca la pórt'a cea mare a palatului. Dar' amu auditu dupa aceea de la multi, ca Sultanulu de multe-ori se plangea, ca a rapitu imperiului viéti'a unui omu atátu de mare pentru o cauza atátu de mica; cáci inir'adeveru elu avea de la natura unele calitati atátu de escellente, in cátu, déca amu disu, cá elu pe timpulu seu nu avuse parechia, necumu in imperiulu ottomanu, dar' nici chiar' in tóta lumea, atunci eu nu am trecutú nici-de cum preste marginile adevéruului. De sí nu a invetiatu elu artile liberali, totusi cáti ilu audiau vorbindu, toti admirau elocenti'a lui si puterea de o rara judecata. Totu ce afirmá, scia se probeze cu argumente atátu de juste si cu atata consecintia, in cátu propunerile si argumentatiunile lui ar' fi facutu de rusine si pe celu mai perfectu professore de logica. Abiá i s'ar fi potutu propune ceva, fia chiar' si lucrulu celu mai comunu si de tóte dílele, fara cá elu se nu-lu scia desbate si se-ti vorbéscu cu o precisiune admirabila. Acést'a a pusu in mirare pe tóta Constantinopolea, cu atátu mai vertosu, cá elu tóta viati'a sa o a petrecutu in palatu, unde curtenii sunt pururea inchisi, si nu vedu nici nu invétiá alta, decatu ceremonii de curte, si alte lucruri de aceste, in cari i instruiescu magistrii loru. Déca veniá vre-unu casu séu punctu de lege, de si elu nu pricepea limb'a arabica, in care sunt scrisé subtilitatile procedurii mahomedane la tribunale, elu totusi, scia se respundia atátu de a proposito si cu atata agerime de minte, in cátu si celu mai invetiatu Mufti ar' fi trebuitu se taca in presenti'a lui. In a dá consiliuri, in a petrunde si vedé intentiunile altoru persóne, in a prevedé cursulu eveneminteloru, era unu alu doilea Uliise. Si de câte-ori nu i s'au ascultatú consiliu-

RESELLU INTRE REGII SVEDIEI SI POLONIEI

IX. Intr'aceea erumpe unu resbellu intre regele Svediei si alu Poloniei, in care alu Svediei remane superioru, si face pe Poloni, cari

rile, totu-de-una au urmatu erori fatali pentru imperiu. Candu ambasadorele francesu, domnulu Feriole, fi-a facutu mai antaiu visit'a, amu auditu ca dupa ce conversatiunea s'a terminatu si domnulu Feriole s'a departatu, Vezirulu s'a intorsu ca tra cei ce erau in giurulu seu, si le-a disu : « *Bu Ghiaur ia deli dur ; ia ass zemanden songra deli olur* » ; adica : Acestu infidelu seu este nebunu, seu se sciti ca in scurtu « timpu isi va perde mintile ». « Si acésta — adaoase elu — o concludu din frequent'a « miscare a ochiloru sei, din agitatiunea corpului seu, din usioritatea gesticulatiuniloru sale, si din suspinarea sa continua. « Si acestu prognosticonu s'au adeveritu in mai puçinu de un'a seu doue luni de dile ; cãci intr'adeveru Feriole a innebunitu si a fostu de o furia atãtu de violenta, in cãtu a trebuitu se-lu tiena legatu in ferra. Dupa ce medicii in vanu s'au incercatu cãtu-ya timpu se-lu vindece comerciantii francesi au mersu la vezirulu, si spunendu-i cã ambasadorelui loru ii este reu, l-au rugatu se confirme din midi-loculu loru pe o persóna, pe care voru alege ei, se ingrigésca de trebile loru. Dar' Vezirulu le disu, cã caus'a bólei ambasadorelui loru nu póte fi alt'a, de cãtu cã elu a innebunitu. Si ca acést'a in fapta a fostu asiá, s'a sciutu in scurtu timpu dupa aceea in tóta Constantinopolea. Ali avea o memoria incomparabila, in cãtu elu in midi-loculu atãtoru mari si diverse ocupatiuni isi aducea aminte si preste trei seu patru ani de lucruri ce-i venisera inainte ; si mai multu, elu era in stare a-ti recitá articlu de articlu din sententie ce a pronuntyatu, seu din cause ce s'au pertractatu vreodata in presentia sa. Candu presiedea in Divanu, nime nu potea cauta la elu fara a-lu admira ; cãci elu era unu barbatu de o desteritate si promptitudine atãtu de mare, in cãtu potea se ia aminte cãte trei lucruri dintr'odata ca si candu ar' fi fostu insusi impartitu in trei parti. Cã se mérgea lucrurile mai rapede, ordiná cã cãte doue petitiuni se se cetésca dintr'odata prin cei doi Teskieri, si le cuprindea amenduóe causele atãtu de bine, cã si candu le-ar' fi auditu de trei seu de patru ori, si pronuntyá apoi sentinti'a cuvenita atãtu intr'o causa cãtu si in cealalta. In acelasiu timpu ascultá si pre altii, cari isi presentau petitiunile la Cadilaskier ; dedea acestui-a Arzahal-ulu indereptu, si spunea ce judecata se pronuntie. Era unu iubitoriu atãtu de mare alu dreptatiei, in cãtu s'a disu despre elu, cã niciodata n'a pronuntyatu sententia strimba. Imperiulu ottomanu avuse si in timpii trecuti veziri cari in acésta virtute nu au fostu lui inferiori ; dar' pënë acumu anca nici pe unulu n'a produsu, care se se póta compara cu Ali in desteritatea de a descoperi adeverulu. Eu credu ca nu voi molesta pe lectorii mei, déca voiu narrá aci unu esemplu. Unu comerciantu turcu din Constantinopole, mergendu cã de comunu, la scalda inainte de a-si face rugatiunile de deminétia, si intorcënduse de acolo pentru a merge in Giamía, si-a perdutu pe cale pung'a cu banii ce o purtá in sinu si in care avea duóa sute de galbeni numiti Turali. La reintórcere din Giamía, dupa ce si-a terminatu rugatiunea, simte ca pung'a nu-i apésa sinulu, si vedindu cã intr'adeveru si-a perdutu banii, merge indata la strigatoriu si-i díce se

si altminterea de mai inainte erau inclinati la schimbari, cá se detronedie pe regele lor Augustu, si in loculu acestuia se alega pe

strige in publicu ca s'a perdutu o pungă cu cutari si cutari semne si cu atăta si atăta suma de bani; si ca proprietariulu róga in numele lui Dumnedieu pe celu ce o ar' fi aflatu, cá se i-o restituie, 'ca elu i va dá bucurosu diumetate din bani cá remuneratiune. Unu levendu séu marinariu, care a trecutu chiar' pe acea cale, avu fortuna de a gasi pung'a. Audindu elu pe clamatoriu strigandu cá proprietariulu pungei oflere una-suta de turali cá remuneratiune celui ce i o va restitui, ilu stringea consciinti'a si se decise mai bine a castigá pe cale onesta diumetate din ceea ce aflase, decâtu a tiené tóta summ'a si a fi calificatu de furu. Cáci in Turci'a, déca cine-va aude strigandu-se unu lucru ce a gasitu, si nu-lu restituie proprietariulu, unulu cá ace'a se considera dupa legea Coranului culpabile de crim'a furtului. Marinariulu merge dreptu aceea la clamatoriu si-i spune, ca elu a gasitu pung'a perduta; pretinde a retiené una-suta de turali precumu s'a facutu promissiunea, ér' ceeaalta suta o restituie adeveratului proprietariu. Proprietariulu vine preste puçinu aci, si vedindu cá banii anca sunt toti si nu lipsesce nimica din ei, veni la ideea se nu se tienă de promissiune. Dar' vede totodata ca nu póte se face un'a cá acésta asià nsioru si fara de nici-o cauza; prin urmare elu inventá o minciuna si díse, ca in pungă au mai fostu afara de cele duóe sute de turali anca nisce cerceli de smaragdu, in pretiu de siepte sute de coróne, si aceste anca le pretindea de la marinariu. Marinariulu néga, si se jura pe Dumnedieu, pe profetu, si pe totu ce este santu in ceriu si pe pamentu, ca elu afara de cele duóe sute de turali n'a gasitu alta nimicu in pungă. Lucrulu vine inaintea lui Cadi, adeca judecatoriu, si marinariulu vine accusatu de crim'a furtului. Judecatoriulu, séu din prè puçina attentione, séu pentru-ca a fostu corruptu, de si absólve pe marinariu de sub acusatiunea de furtu, dar' nu-i adjudeca remuneratiunea promissa, sub cuventu ca prin neglidenti'a lui s'ar' fi perdutu cercelii de unu pretiu atátu de considerabile. Marinariulu vedindu ca cu modulu acesta nu numai ca a perdutu remuneratiunea ce i s'a promis, dar' ca anca este espusu infamiei de a fi comisu unu furtu, recurge la vezirulu si-i espune totu lucrulu intr'unu Arzuhalu. Vezirulu ordina indata, cá atátu comerciantele cu banii disputati, cátu si clamatoarele se se presente inaintea sa la tribunalu. Dupa-ce se ascultá petitiunea, Vezirulu intréba mai ántáiu pe clamatoriu, ce i-a dísu comerciantele se publice? Clamatoriulu raspunde sinceru, ca nimicu alta decâtu o pungă cu dóue sute de turali. Comerciantele vrendu a se apera dice, cá pentru aceea n'a facutu mentiune despre cerceii cu smaragdu, fiindu-cás'a temutu ca déca va fi cadiutu pung'a in man'a unui tomu care nu cunósce valórea pietreloru scumpe, acesta déca ar' fi aflatu cá ce thesauru mare a gasitu, ar' fi potutu veni in tentatiue de a tiené sí banii si cerceii totu pentru sine. Marinariulu dupa acestea affirma sub juramentu, cá in pungă nu a fostu alta decâtu banii, dóue sute de turali. Atunci Ali Pasi pronuntiá in meritulu causei urmatóri'a « sententia: Fiind-ca comerciantele affirma, ca in pung'a ce a perdutu, avuse afara de « dóuesute de turali, anca sí unii cerceii cu smaragdu, ér' marinariulu spune sub juramentu, cá in pungă n'au fostu alta de cátu banii, duóe sute de turali, asià este evidentu ca pung'a si banii ce i-a gasitu marinariulu, nu comerciantele, cí altu

Stanislau, voivodulu Posnaniei. Dar' nu se indestuli cu atâtu, ci pentru a estermina tóta sorgintea resbellului, nevali in Saxoni'a, care era patrimoniulu regelui Poloniei, stórse de acolo prin ne-mai-audíte esactiuni summe nenumerabile de bani, si constrinse prin acésta pe Augustu ca se renuntie la tronu si se recunósca pe Stanislau de rege alu Poloniei.

SVEDIANII IRRUMPU IN RUSSI'A

X. Regele Svediei, dupa ce a departatu pe acestu inamicu dela marginile regatului seu, s'a intorsu cu tóta armat'a sa in contra lui Petru I tiaru alu Russei, cá fostu confederatu alu lui Augustu, si-lu amenintiã, nu cu mai puçinu decãtu cu detronare. La inceputu se aretã ca si candu ar' voi se intre in Russi'a pe la Plescov; dar' dupa aceea sedusu prin promissiunile lui Mazepa, hetmanulu Cazaciloru, care s'a offeritu a i se supune dimpreuna cu tóta provinci'a si cu tóte trupele sale, se lasã de planulu dântãiu si-si luã calea spre Ucrani'a.

ALI PASIA TRAMITTE REGELUI SVEDIEI SI COZACILORU REBELLI AJUTORIU CONTRA RUSSILORU

XI. Pré candu regele Svediei faceã acésta cale, Ali Pasia, care se bucura ca i-a venitu ocasiunea de a nimici pe tiarulu Russei, inamicu vechiu si juratu alu Turciloru, intr'unu modu din care nu póte urma nici celu mai micu periclu séu dauna pentru imperiulu ottomanu, tramite unu ordinu in scrisu la Caplanu Ghirai, chanu alu Tatariloru in Crime'a, ca prin tóte midi-lócele possibili se indemne pe Mazepa a-si urma intentiunile sale, si a-i promite cá pe data ce va audi cá Svedianii au intratu in tiér'a Cazaciloru, elu le va veni intr'ajutoriu cu numerósa armata de Turci si Tatari, si cu puteri unite va stirpi pe inamiculu comunu, ér' pe Cozaci i va restitui in vechile loru libertati.

« cine-va i-a perdutu. Dreptu aceea comerciantele póte se lase a-si publica lucrurile péné candu cine-va temetoriu de Dumnediu le va gasi si i le va aduce, ér' marinariulu se tiena la sine banii gasiti patru-dieci de dile, si déca in acestu timpu « nime nu va veni se-i raclame, atunci ai lui se fia pentru totdeauna. » Asiã comerciantele isi perdú sí bunulu seu creditu si ceealata diumetate din bani; ér' mari-nariulu se întórse cu amenduóe la vasulu seu.

**MAZEPPA HETMANULU OZACILORU SE IMPREUNA CU SVEDIANII REGELE SVEDIEI
REMANE BATUTU**

XII. Mazeppa, hetmanulu Cozaciloru, crediendu in aceste promisiuni ale Chanului venite de la Vezirulu, tramite la regele Svediei, si-lu invita la sine. Dar' acestu rege atâtu de lungu timpu a fostu retienutu prin vanele promisiuni ale Vezirului si Chanului, pênê candu in urma la cinci ale lunei Jemaziul-evvel, anulü Hegirei 1121 a ramasu batutu la Pultava de armat'a tiarului, si a sufferitu perderi ne-reparabili.

H. 1121.
I. C. 1709.

DUPA PERDERILE DE LA PULTAVA REGELE SVEDIEI SE REFUGIA LA TURCI

XIII. Dupa acêsta perdere, regele Svediei se retrage la Benderu si-si cauta refugiulu la Turci, pe cari i tienea de confederati. In anulul proxime urmatoriu, Stanislau anca se refugia aici dimpreuna cu voivodulu de Kiovi'a, si cu alti nobili de partid'a sa, cari dupa întórcerea lui Augustu in tiéra, si audiendu de caderea regelui Svediei, au fostu necessitati a perasi regatulul

**TURCII INTIMPINA CU TÓTE ONORURILE PE REGELE SVEDIEI DAR' ISI RETRAGU
PROMISSIUNILE**

XIV. Turcii i-au primitu din tóte partile cu cea mai mare onóre; dar' candu ei au cerutu de la acesti-a, cá dupa promisiunea data se le stea intr'adjutoriu contra inamicului comunu, atunci Vezirulu if tienea cu respunsuri ambigue. Câci indata ce acesta a intielesu, ca Russii nu numai ca au alungatu cu mari perderi pe Svediani dela marginile loru, si ca au luatulu in captivitate cea mai mare parte a armatei loru, dar' ca au ocupatu si Livlandi'a, un'a din cele mai tari positiuni ale Svediei, atunci se resolvi a mantiené neviolata pacea cu Russii, si a scuti imperiulu ottomanu de tóte periclele.

TURCII CONFIRMA PACEA CU TIARULU

XV. In acêsta intentiune Vezirulu, la interventiunea ambassadorului russescu, Tolstoi, confirma articlii de mai inainte de pace cu tiarulu, de si Svedianii, Stanislau si Francesii erau cu totul in contra.

REGELE SVEDIEI ACCUSA PE VEZIRU DE TRADARE

XVI. In fine, vediendu regele Svediei ca Vezirulu nu-i iea in con-

sideratiune multele sale insistari si rugari, presenta prin ambassadele seu Poniatovski Sultanului in secretu unu memorialu, prin care acusa pe Veziru cá este coruptu de inamicu si unu tradatoriu alu imperiului; cáci acesta prin Chanulu Tatariei, cu multe si mari promissiuni, l-a îndemnatu a continua resbellulu cu Rusii, chiar' pe acelu timpu, candu acesti-a erau mai inclinati la pace; ér' acumu acelasi veziru isi inchide nrechile denaintea promissiuniloru sale, si incheie o pace cu inamiculu comunu, precumu nici insii Rusii nu si-ar' fi doritu mai buna.

DAR' IN SITUATIUNEA PRESENTA A LUCRURILORU NU OBTIENE NIMICU

XVII. Sultanulu Achmedu, dupa usulu curtiei, tramite acésta scrisóre la Vezirulu, si-i ordina a-si face raportulu seu despre totu cè s'a tractatu péné acumu cu Svedianii. Vezirulu se aprinde focu atátu asupr'a Chanului cátu si asupra regelui Svediei; dar' fiindu-ca nu era in stare a-si versa totu veninulu de resbunare asupr'a acestui din urma, elu si-a descarcatu tóta furi'a asupr'a celui dântáiu. Elu supune Sultanului unu raportu asia precumu credea elu ca va fi mai utilu, adeca plinu de minciuni, si pune tóta culp'a pe tradarea Chanului; de aci à urmatu, ca acesta a fostu destituitu si tramisu in esiliu la Ianopole.

TURCII DECIDU A SE APROBA PACEA CU RUSSI'A 2 PE REGI A'I DEPARTA

XVIII. Dupa acestea inaltii dignitari ai tierei mai tienu anca o consultatiune secreta, in care concludu a se mantiené pacea cu Russi'a, ér' pe regele Svediei alu dimitte ca se merge a casa, si a ingriji ca se aiba salvu-conductu in trecerea sa prin Germani'a. Regele din contra, primindu acestu respunsu, refusa a pleca in tiér'a sa, declarandu ca vrè a remané aci si a astepta péné va vedé cumu se mai desvólta lucrurile; cáci elu scie de siguru, cá Turcii in vér'a viitória se voru incurca in resbellu cu Rusii, ori cátu ei ar' voi se incunjiure acést'a; si atunci va vedé Sultanulu, de si cam tardiu, cà elu n'a accusatu in modu falsu pe Vezirulu cá este unu tradatoriu. Dar' Vezirulu nu pune nici-unu pretiu pe aceste remonstratiuni, persiste in opiniunea sa, si tramite cuóste mare pe Chanulu Devletu Ghirai in Crimè'a tatarica, ordinandu-i a intrebuintia tóte midi-lócele pentru

a mantiené pacea cu Rusii, si in casu cându acesti-a ar' întreprinde ceva contrariu, se raporteze indata curtiei ottomane.

FRAUD'A VEZIRULUI SE DESCOPERE

XIX Indata-ce noulu Chanu alu Chersonesului ajunse in acésta peninsula, elu pentru a discreditata pe predecessorele seu, Caplan Ghirai, tramite o scrisóre la Sultanulu, prin care 'i denuntia, cá acela prin comand'a s'a gresita in contra Cercassianiloru nu numai cá a perdutu preste trei-dieci de mii de Tataru, dar' ca elu a causatu revolt'a Cozaciloru sub Mazeppa, promitiendu-le in numele curtiei ottomane totu ajutoriulu si tóte libertatile avute. Sultanulu, dupa-ce á primitu acésta scrisóre, chiama la sine pe Veziru, ilu întreba, ca ce scrisori s'au tramisu Chanului Tatariloru, prin cari s'ar' promitte a se da ajutoriu regelui Svediei? Vezirulu néga ca s'ar' fi facutu ceva in acésta privintia, ci, dice elu, cá totu lucrulu este o pura inventiune a Chanului. Sultanulu pricepe ca ce este la midi-locu, si tramite in secretu pe o persóna privata si confidenta la Caplanu Ghirai in Ianopole, ca se-lu întrebe, déca intr'adeveru elu a adresatu o asemenea scrisóre catra Mazeppa? Caplanu Ghirai, care credea ca nu are aci de a se teme de mani'a Vezirului, spune adeverulu cumu se cade, si dise ca intr'adeveru a facutu acelea promissiuni hetmanului Cozaciloru, dar' le-a facutu la ordinulu Vezirului. Dupa-ce Sultanulu a fostu in modulu acesta informatu despre totu lucrulu, tramite din nouu dupa Vezirulu, ca se vina la elu, si infruntandu-lu pentru fals'a sa purtare i dice in mânia: « in timpu de armistitiu « nu se tramitu scrisori de aceste; ér' déca s'au tramisu odata, atunci « nu mai este permisu a le retracta, si cu atâtu mai puçinu a incela « pe regele Svediei, si in modulu acesta a prostitui onórea imperiu- « lui ottomanu si credinti'a musulmaniloru in façe cu infidelii ».

ALI SE DESTITUIE DIN POSTU SI IN LOCULU LUI VINE MARE-VEZIRU KIOPRILI OGLI NUMANU PASIA

XX. Sultanulu dreptu aceea destituie pe Ciorluli Ali Pasia din dignitatea de Veziru, si pune in loculul lui pe Kioprili Ogli Numanu Pasia (9), unu barbatu care stă in védi'a tuturoru mai multu prin

(9) *Kioprili Ogli Numanu Pasia*. Acesta era unu barbatu fórté renumitu la Turci pentru probitatea, sciinti'a si pietatea sa; dar' era puçinu expertu atâtu in trebile

sciința și amorea sa de dreptate decât prin calitățile sale militare. Dar' a fost numai schințea și semnul acelei flacără, ce puțin după aceea și din alte multe cauze a trebuit să erumpă.

**REGELE SVEDIEI PRIN UNU MÓDU SURPRINDETÓRIU FACE PE SULTANULU A FRANGE
PACEA CU RUSSII**

XXI. Si adevărat, regele Svediei după departarea și esilierea inamicului său Ali Pășia, puse pe ambasadorulu Poniatovski, ca să descopere porției ottomane cu mai multă libertate intențiunile sale, și să se îndemne la rebellu contră Russiei. Elu în arerările sale dăse, ca staturile Poloniei țienă cu elu și cu Stanislav, și ca în generalu ceru de comandante alu armatei pe voivodulu de Kiovu; că în Pomerani'a oficiarii săi au adunātu o armată de patru-dieci de mii de ómeni, totu soldati alesi, cari fără cea mai mică dificultate potu

politice, câtu și în cele bellice. Căci parintele său, marele și de atâte-ori laudatulu Kioprili Mustafa Pășia, și-a educatu totu fiii săi mai multu în știința decât în politică. Elu avea în vedere, că fiii săi să se desprețuiescă rangurile mari și să nu aibă gustulu de a străluci în oficiuri pe la curte, bine știindu că acestea totdeauna sunt legate cu mari pericle; ci mai bucuros voia ca ei să îmbrățoseze carieră preoțieșcă, viața mai puțin brillantă, dar' mai sigură de palosulu carnificelului său de altă mórte violentă. Póte că și rămăneau în această condițiune, dacă nu era Husein Pășia, ruditu cu ei, care și-a scos din această și și-a redicatu, de și încă tineri, la cele mai înalte posturi de onóre pre la curtea ottomana. Dar' Numanu Pășia, despre care vorbim aci, era mare acum înainte de a adunge Husein Pășia la veziratu, și era de già în misi-loculu ocupațiunilor sale publice încă și-a conservatu gustulu și placerea de a ceti, studia și scruta legile. Studiulu de zi și noapte, ce și-a continuatu și pe câtu timpu a fost u în Constantinopole, și-a facutu fantastu pên' la nebunia. Elu adevărat își imagină, ca o muscă și sta pururea asupra nasului, care lovindu-o cu mână fuge, dar' imediatu se întorce ér' la același locu. Totu medicii cari erau pe acelu timpu în Constantinopole, au fostu consultați în această privință; dar' nu au potutu ajuta nimicu; pêné în urma unu medicu francesu cu numele Le Duc a aflatu unu misi-locu eficace de a vindeca această bôla și-a-lu convinge că în totu lucrulu nu este nimicu, ci ca este numai o pură imaginațiune. Din contra, cându a fostu introdusu la pacientulu, și l'a întrebatu această ca nu vede muscă, care și sta pe nasulu său, a răspunsu ca o vede. Și prin această simulațiune și-a castigatu toată încrederea pacientului. După aceea și-a ordinațu nise beuturi reci foarte innocente, sub nume de purgative său medicina laxativa. În urma scóse unu cutitășiu și-lu aplică linu asupra nasului pacientului, ca și cându ar' voi să taie muscă josu, și imediatu și arăta o muscă mórta, pe care o ținea a-nume pentru această în mână. Numanu Pășia vedindu muscă mórta, exclamă: Intr'adeveru! această este muscă care de atâte timpu m'a tormentatu. Și cu modulu această și-a vindicatu perfectu de această curioasă imaginațiune,

se între în Poloni'a, pe îndată ce trupele usi'ore turcesci s'eu tataresci se voru areta la frontariile Podoliei ; că Danesii, cari sunt confederati cu Russii, au remasu batuti de generalulu seu, si au suferitu perdi a'at' de mari, în c'atu se crede ca numai preste mai multi ani voru fi în stare de a 'se areta érase în campania cu o armata óre-care. Pre langa acésta, regele Svediei tramite Sultanului unu portretu alu t'arului, gravatu în Amsterdamu, si purtandu urmatórea inscriptiune :

Petrus primus Russo-Græcorum Monarcha, adeca : Petru primu, monarchu alu Russo-Greciloru. — La tóte aceste se mai adaogeau scirile ce veniau de la frontariile imperiului, ca adeca Russii au prinsu si au luat cu sine unu numeru mare de Svediani din satele Moldaviei ; ca t'arulu forméza o mare flota pe fluviulu Donu ; si ca a terminatu degiá constructiunea portului de la Taganoru, cu unu cuventu, c'á din acésta parte amerintia imperiului unu resbellu cumplitu. Aceste sciri turburau f'orte multu spiri'ulu Sultanului, si mai alesu scirea ca Russii nedepri si p'éné acumu în artea marinara se vedu at'atu de progressati în acésta sciintia, în c'atu au cutediatu a-si tramite pe ambassadorii loru în nave de resbellu la Constantinopole.

JUDECAT'A SULTANULUI ASUPRA TIARULUI

XXII. Deci Sultanulu chiamá la sine pe Vezirulu Kioprili Numanu Pasia, si dupa cumu se spune, i-a dísu urmatóriele : « Acestu ini-
« micu (elu cugetá pe t'arulu) nu se p'óte modera în planurile sale
« estravagante ; c'áci din faptele sale anteriori eu vediu c'á elu ca
« unu altu Mare Alexandru tinde la dominatiuneá a t'óta lumea.
« Dar' acestu infidelu trebe punitu, înainte de a veni în stare se ne
« p'óta strica ; c'áci déca vomu lua pré usioru întreprinderile lui, a-
« tunci p'óte se ne faca mari dificultati la casulu candu vomu fi in-
« curcati în resbellu cu alte natiuni.»

RESPUNSULU VEZIRULUI CATRA SULTANULU

XXIII. Kioprili Numanu Pasia respunse, ca într'adeveru puterea t'arului a crescutu într'at'atu, în c'atu p'óte se ne fia periculósa ; dar' fiindu-ca avemu inchieiatu unu tractatu de pace cu elu, noi nu potemu se-lu frangemu fára o justa causa. Dar' va chiama la sine pe

ambasadorulu țiarului si-lu va întreba despre intențiunile domnului seu. In casu inse candu Russii ar' ataca pe Turci înainte de expirarea armistițiului, atunci de siguru Dumnedieu va ajuta caus'a cea dreapta a musulmaniloru.

CONFERINȚA VEZIRULUI CU AMBASSADORII

XXIV. Indata ce Vezirulu s'a întorsu acasa dela Sultanulu, a trimisu si a chiamatu la sine pe ambasadorulu țiarului, si l-a întrebatu, cu ce scopu țiarulu a ordinaru construirea atâtoru nave si galere pe fluviulu Donu? Déca vrea țiarulu a se tiené de pace, atunci nu are nici o necesitate de o flota precumu o prepara; căci ea ar' fi inutile in contra ori carui inimicu, din cauza ca pentru aceea nu este cale deschisa nici in marea caspica nici in oceanu (10). La acésta întrebare ambasadorulu țiarului raspunde, ca domnulu seu n'a lasatu a se construi nici o naie noua, ci a reparatu si terminatu n u mai pe acele, pe cari le avuse incepute înainte de inchiaierea pazei, spre a nu lasa se se strice séu se putrediesca; si-lu assigura totodata si stă bunu, că țiarulu, domnulu seu, înainte de expirarea armistițiului nu va incepe nici-unu actu de ostilitate, afara de casulu candu ar' fi fortiatu la acést'a.

SULTANULU DESTITUE PE MARELE VEZIRU FIINDU-CA SE OPPUNE INTENȚIUNILORU SALE

XXV. De si Vezirulu reportéza tóte aceste Sultanului, acesta totusi decide a face resbellu țiarului, si cu scopulu acesta ordina Vezirului a aduna bani si a impune poporului mai mari impositie decâtu cele ordinari. Vezirulu i observa ca acésta este cu nepotintia; căci suditiu nu se potu supune la o taxa mai mare de câtu aceea ce prescrie legea si profetulu. Elu se va conforma vointiei Sultanului si va aduna o armata, de si nu atâtu de numerósa ca alta, dar' care fiindu sustienuta cu bani adunati pe cale legale, va face mai bunu servitiu de câtu o mai mare adunatura de truppe. Er' déca Sultanului nu place acestu consiliu, atunci ilu róga se-si aléga altu Veziru, care se se pricépa mai bine la aceea de a oprime poporulu.

(10) S'ar' poté dice in marea mediteranea. *Tr. Franc.*

BALTADGI MEHEMEDU PASIA AJUNGE ÉRASI VEZIRU

XXVI. Sultanulu aprobandu-i cererea si luandu-i insigniele de Veziru, numesce a dóu'a óra in acestu postu pe Baltadgi Mehemedu Pasia, barbatulu concubinei sale; ér' pe Numanu Pasia ílu tramite de gubernatore in Negroponte (11), Sub noulu Veziru se facu preparatiunile bellice in vederea lúmei, se aduna soldati in numeru mare si se punu tóte in ordine pentru a poté intra in campania din bunu timpu.

SULTANULU ARÉTA PE FACIE CA VRÉ RESBELLU IN CONTRA RUSSIEI SI PUNE IN PRINSORE PE AMBASADORULU TIARULUI

XXVII. Venetianii audiendu despre aceste, se inspaimenta intr'unu modu estraordinariu, si nesciindu ca cu ce intentiune se facu acele preparative, ba imaginandu-si cá Turcii ar' vré se irrumpa in Moré'a, tramisera lui Mufti si celorlalti dignitari cele mai grase presente. Ambasadorulu tíarului din contra tienendu la pacea inchiaietá si confirmata mai in urma, a remasu mai negligente in portarea sa, si a consideratu ca este inutile de a cerca prin corruptiuni aceea ce era degiá stabilitu prin articieli formali de pace. Vezirulu a luatú acésta dreptu avaritia din partea ambasadorului, si in lun'a Si-evval, anulu Hegirei 1122. tiene unu consiliu secretu cu Chanulu Crimeei tatarice, dupa care tramisese, si cu ceialalti Cubbe Veziri, unde mai in unanimitate decidu a face resbellu tíarului chiar' asiá, precumu doriá Sultanulu. Immediatu dupa acést'a s'a tramisu ordinu in totu imperiulu, cá se se adune soldati pentru espeditiunea proxima viitéria. Ambasadorulu tíarului fú prinsu si inchisu in carcerile de la siepte turnuri, efectele lui câte au aflatu pre langa elu au fostu confiscate, éra elu judecatu la mórte ca unu insielatoriu si tradatoriu. Sultanulu póte ca ar' fi lasatu a se esecutá acésta sententia, déca nu se intrepunea Vezirulu, si nu-lu reflectá cá o asemenea violare a dreptului gintiloru ar' cauza infami'a nestérta regimului seu.

SE FACU MARI ONORURI REGELUI SVEDIEI

XXVIII. De alta parte, Achmedu tramite totu atunci régelui Sve-

(11) *Eubea* la antici. *Tr. Rom.*

II. 1122.

I. C. 1710.

lun'a

Novembre

diei cinci-sute de pungi, sub pretestu ca-i da imprumutu ; afara de acést'a i face unu presentu de trei-dieci-si-siese de cai parte cu sielaminté, parte fara sielaminte, si-i mai tramite anca si alte mai multe daruri imperatesci ; apoi pre langa tóte aceste ilu assigura si de protectiunea curtiei ottomane.

MAZEPPA ACCUSA PE BRANCOVANU DE TRADARE

XXIX. Totu pe acestu timpu Mazeppa si altii informara pe Sultanulu, ca Constantinu Brancovanu, principele Romaniei, ar' sta in correspondintia secreta cu țiarulu ; ca ar' nutri cugetulu de a se rumpe de catra imperiulu ottomanu ; ca a promis țiarului pentru casulu candu ar' intra in Moldavi'a, trei-dieci-de mii de ómeni, si provisiuni pe mai multi ani inainte ; si ca intru intarirea acestei aliantiel-a si facutu cavaleru ordinului S-tu Andreiu. Fiindu-cà acésta denuntiatiune era sustienuta si confirmata din partea mai multoru Pasi, Sultanulu se resolvì cá inainte de a declara resbellu țiarului, se termine mai întâiu cu acestu inamicu internu, si se vindece plag'a ce vine imperiului ottomanu din acésta parte.

SE TIENE UNU CONSILIU PENTRU DESTITUIREA LUI BRANCOVANU

XXX. Sultanulu inse vedea bine, ca este unu lucru fórte dificile de a-si esecuta intentiunea façe cu unu principe atátu de potinte si auctoritativu ; asiá tramite ordinu Chanului Crimeei tatarice, cá se se consulte despre acésta cu marele Veziru, se-si dea opiniunea ca ce cugeta de a fi necessariu a se face aci in interesulu imperiului ottomanu. Țiarulu consultandu-se cu vezirulu, i dîce acestui-a, ca se nu intreprinda nimica directu in contra lui Brancovanu, ci se-lu traga in cursa prin adjutoriulu principelui vecinu din Moldavi'a. Si in casulu, candu ar' vedé ca principele de acumu alu Moldaviei ar' fi neaptu pentru acésta intreprindere, atunci aci este Demetriu Cantemiru, care a datu probe suficiente de credinti'a sa catra Sultanulu, atátu in timpu de pace câtu si in timpu de resbellu ; faceti-lu pe elu domnu Moldaviei si elu, fiti siguri ca va face lucrulu.

DEMETRIU CANTEMIRU SE FACE DOMNU ROMANIEI SUB TITLU DE DOMNU ALU MOLDAVIEI

XXXI. Sultanulu apróba opiniunea Chanului ; destituie pe Nico-

H. 1122.
I. C. 1740.
lun'ă
Novembre.

lau Maurocordatu, si in locul lui pune de principe alu Romaniei pe Demetriu Cantemiru sub titlu de Domnu alu Moldaviei; si daruindu'i o toga de zibelinu, in lun'a Siewval anulu Hegirei 1122, ilu tramite in Moldavi'a cu ordinu de a pune man'a pe Brancovanu, fia acest'a sub pretentiune de amicitia, de confederatiune séu ori-ce altu pretestu, ce va gasi elu mai propriu, si a-lu tramite viu ori mortu la Constanti-nopole; si apoi ocupandu tronulu Romaniei, acelasiu se-lu conserve pentru sine, gubernandu totodata si principatulu Moldaviei; dupa aceea inse se propuna elu unu altu principe pentru Moldavi'a si a-legerea lui se o supuna la aprobarea curtiei ottomane. Sultanulu cá se-si védia esecutata intentiunea cátu se póte mai curendu si mai bine, dá immediatu ordinu Chanului, ca se tramitta lui Cante-miru atáte mii dá Tataru cáte va cere. Ér' de alta parte, totu Sulta-nulu promitte lui Cantemiru, ca elu va avé principatulu in Ebedi (12), si pe cátu timpu' va tiené scaunulu Moldaviei, nu va fi tienutu a respunde nici tributulu nici peskisiu (13).

**ACEA CURTE OTOMANA TRADATORIA NU'SI TIENE PROMISSIUNEA FACUTA LUI
CANTEMIRU**

XXXII. Dupa ce Sultanulu a intaritu aceste ale sale promissiuni prin unu Chatisierifu, Cantemiru a mersu catra finitululu lui Novem-bre cu Chanulu Tatariloru in Moldavi'a. Dar' cáte-va díle dupa so-sirea sa aici, a primitu o scrisóre de la Kiehaia marelui Veziru, de la Osmanu Aga (14), in care a trámisu indata Sultanului si Veziru-

(12) Pe Viétia. Vedi not'a 50 la Capu I din cartea IV. *Tr. Rom.*

(13) A se vedé not'a 32 la Capu IV din cartea III. *Tr. Rom.*

(14) *Osmanu Aga*. Inainte de a ajunge Baltadgi Mehemedu Pasia la dignitatea de mare veziru, acestu Osmanu Aga a fostu Ghiumrukci séu intendante de vama. Elu era stimatu de tóta lumea, fiindu-ca se credea ca vezirulu ilu are intr'o particulara gratia si pune multu pondu pe elu. Dupa ce s'a inchiaietu pacea cu Rusii, Vezirulu l-a trámisu inainte la Sultanulu pentru a-lu imbandí. Achmedu l-a primitu cu tóta gratiositatea (pentru ca nu prin o immatura descoperire a intentiunei sale se impinga pe Vezirulu a escita vre o rebellione), si l-a facutu primu-maresialu de curte, pe care postu l-a tienutu pe cátu timpu Vezirulu a remasu in postulu seu. Dupa ce Vezirulu a fostu destituitu si trámisu in esiliu, si nu era periclu nici din partea armatei, Osmanu Aga prin tradare din partea lui Bostandgi Basi a fostu amagitu a merge in Cavacu séu castelulu din Bosforu, si acolo, din ordinulu Sultanului, l-a decapitatu, fiindu-ca se credea ca a fostu coruptu de Russi, si ca elu ar' fi fostu áuctorulu prin-cipale alu pazei inchiaiete de catra marele veziru cu tíarulu Rusiei.

lui peskisiulu , ce de comunu se respunde de catra ori-care principe la suirea sa pe tronu ; se adune o mare cantitate de victualii pentru armat'a turcésca ; se termine podulu cu cea mai mare celebritate ; se faca quartire de érna pentru Svediani si pentru Cozacii ce sunt pre langa regele Svediei ; se se prepare si elu insusi cu armat'a sa si pe St. Georgiu se se afle in Benderu , si alte mai multe nesupportabili sarcine.

**CANTEMIRU ISI OFFERE SERVITIELE SALE UNUI MONARCHU DE MAI BUNA
CREDINTIA**

XXXIII. Din aceste prime fructe a vediutu Cantemiru, câtu de puçina fidelitate se pôte astepta de la infideli, asiá a ruptu legatur'a sa cu Turcii, si a tienutu ca este mai bine a sufferi cu Iesù-Christu, de câtu a-si pune speranti'a in seducatóriele thesaure ale Egiptului. Dreptu aceea a tramisu pe o persóna incrediuta la țiarulu , offerindu-i servitiile sale dimpreuna cu principatulu seu.

TIARULU TRAGE CU ARMAT'A SA LA IASI CAPITAL'A MOLDAVIEI

XXXIV. Dupa schimbarea assecurariloru de fidelitate reciproca , țiarulu tramitte inainte din Poloni'a pe generalulu seu Borius Petrovitju Scheremetev , cu o parte a trupeloru sale , pentru a ocupa podulu de preste Dunare, ér' elu cu restulu armatei i-a urmatu nu multu dupa aceea , si in lun'a Iemaziul-evvel, anulu Hegirei 1123 s'a pusu in castre langa Prutu nu departe de Ciuciora. Aici s'a intrunitu cu trupele moldovene, si s'a dusu cu vre-o câtiva comandanti ai sei la Iasi, unde a statu trei dñe, visitandu cu religiositate bisericile si mônastirile, si asteptandu dupa provisiunile ce i le promissese principele României.

II. 1123.
I. C. 1711.

BRANCOVANU DOMNULU ROMANIEI NU-SI TIENE CUVENTULU

XXXV. Vediendu inse că delegatulu lui Brancovanu, in locu se implinésca promissiuunile date, ilu tiene numai cu vane ceremonii , s'î încependu a se convinge de tradarea lui , veni in mare perplessitate, nesciindu ce se faca, se inainteze cu armat'a , séu se stea pe locu, ori se se retraga. Căci fómeea, acésta înimica a crestiniloru, de câteori acesti-a pôrta resbellu in Moldavi'a, incepù a se simti in castrele russesci ; fiindu-ca generalii russi, cari se incrediura in promissiu-

nilelui Brancovanu, nu-si adusesera provisiuni decâtu numai pentru două-dieci de dîle ; ér' locustele au distrusu tóte ierburile in Moldavi'a.

TIARULU TRAMITTE O PARTE A ARMATEI SALE IN ROMANIA

XXXVI. Din acésta cauza țiarulu tramitte in Romani'a cu o parte a armatei sale pe generalulu de Roenne si pe boieriulu Thoma Cantacuzenu, cà se iea cu forti'a aceea ce Brancovanu nu voia se dea de buna voia, si a mai insufleti cu modulu acest'a pe soldati. Aceste truppe trecu preste muntii Moldaviei , ataca cu assaltu mai ántáiu Brail'a, si dupa obsidiune de patru dîle constringu garnisón'a turcésca a se preda. Pre candu voiau se petrundea mai in intru in Romani'a, o scrisóre a țiarului i chiama indereptu, ordinandu-le a libera Braila érase Turciloru si a se întórce acasa.

TIARULU MERGE PENTRU A-SI ASSECURA TRECEREA PRESTE DUNARE

XXXVII. Dupa-ce adeca se departara aceste truppe din castre țiarulu cu tóta ceéalalta armata asa trase la Ciuciora cu scopu cá, anca inainte de sosirea Turciloru , se ocupe podulu de preste Dunare. Dar' pe candu au ajunsu la inaltimile de la Rabi'a , primesce, scirea cá Vezirulu cu o armata , precumu se spunea, de două-sute-doué-dieci-de-mii de ómeni, a trecutu degiá Dunarea, si-si continua calea cu cea mai mare celeritate catra Falcii.

TRAMITTE O PARTE A ARMATEI SALE PENTRU A IMPEDECA PE VEZIRU IN TRECEREA PRESTE PRUTU

XXXVIII. Dreptu aceea tramitte pe generalulu seu Ianus cu sietpémii de soldati russi, cînci-sute moldoveni, si vre-o câte-va sute de Cozaci, spre a ocupa Falcii si a impedeca prin acésta trecerea Turciloru preste Prutu.

TRUPPELE RUSSESCI IN PERICLU

XXXIX. Dar' inainte de a ajunge acestu generalu la Falcii, si aprópe de satulu Bârseni, pe malulu orientale alu Prutului, vede tóta armat'a Turciloru si Tatariloru ; de aici tramitte imediatu unu curieru pentru a informá pe țiarulu. Pre candu asteptá responsulu acéstaia, truppele turcesci preste nópte trecu cevasi mai in josu fara

nici-o resistentia preste rîu, si-i incungiura mic'a armata cu cavaleri'a loru. In acestu momentu estremu vine la elu unu moldovanu cu ordinu de la tiarulu, ca indata se se întôrca la castrele acestui-a. Dupa acést'a Ianus comanda ómeniloru sei a forma unu patru-unghiu, a se retrage cu incetulu inderetru, si a se apera cu cea mai mare bravura in contra numerósoloru fortie ale inimicului, ori de câte-ori acesta i-ar' attaca.

CANTEMIRU LE VINE CU TRUPPELE SALE INTR'AJUTORIU

XL. Precandu nu mai era in departare de castre, dar' inimiculu ilu stringea din ce in ce mai tare, i vine Cantemiru principele Moldaviei, cu trupele sale intr'ajutoriu, si sustiene lupt'a in cursu de trei óre contra a siesè-dieci de mii cavaleria turcésca si tatara, si respingêndu-o, nu fara óre-care perdere, se întôrce éراسi in castre la Stanilesci.

TIARULU ISI SCHIMBA PLANULU PENTRU SITUATIUNEA DIFFICILE A LOCULUI

XLl. Situatiunea tiarului era fôrte difficile, câci nu putea nici se se estinda cu armat'a, nici a inainta pentru multimea trupeloru inimice si pentru lips'a totale de provisiuni; asiá isi schimbâ planulu, si la dóue óre din nópte lasa a da focu tuturoru careloru inutili si superflue, câci soldatii nu puteau lua cu sine totu materialulu 'din castre, si se retrage cu tóta armat'a sa catra inaltimile de la Rabi'a.

INIMICULU CREDIENDU CA RUSSII FUGU, SE ARUNCA ASUPRA ACESTORA CU MARE VIGORE

XLII. Spre reversatulu dîlei Turcii vediendu ca Russii si-au perasitu castrele, si crediendu ca fugu, s'au aruncatu in urm'a loru cu cea mai mare celeritatea, voindu cu tóta poterea a-i opri in mersulu loru si a le taia calea. Dar' nu le-a successu, câci Russii acumu pe la amédia-di ajunsessera la loculul destinatu; Turcii vediendu acést'a, s'au pusu in castre pe ambele tiermuri ale fluviului, si anca in acea dî infestau pe inamicu cu continue, dar' usióre ciocniri.

VEZIRULU INCUNGIURA PE RUSSI IN CASTRELE LORU SI'I ATACA CU MARE FURORE

XLIII. In diu'a urmatória vine Vezirulu cu Ienicerii si cu partea cea mai buna a armatei sale, si incungiura castrele inimicului cu

patru-sute-siepte-dieci de tunuri. Ienicerii facu unu assaltu vigorosu asupr'a Russiloru ; ei repetiescu assaltulu de siepte-ori cu cea mai mare furia. Dar' Russii, de si nu aveau decâtu numai trei-dieci de tunuri, si erau in cea mai mare lipsa de provisiuni si mai alesu de nutretiu, ei totusi la totu ataculu au respinsu pe Ieniceri cu bravura si i-au constrinsu a se retrage cu mari perderi in lineele lor.

PROSPECTE MARI DE PACE

XLIV. Dupa ce lupt'a acést'a a tienutu trei dñle totu cu successu dubiosu, in urma a patr'a dñ, pre cându nimeni nu sperá nici nu asteptá, luci o radia de pace in midiloculu tunetului armelor. Acést'a a fostu pentru Turci cu atátu mai bine venita, cu câtu castrele lor resunau de plangerile soldatiloru , si Ienicerii cari scapassera din focu, se refusau de a mai intra in lupta, unde au sufferitu perderi atátu de mari, si au vediutu cu ochii loru periclulu de care abiá au scapatu.

REGELE SVEDIEI SE INCÉRCA A SE OPPUNE LA INCHIEIEREA PACEI.

XLV. Regele Svediei se incercá a se oppune acestoru mesuri pacifice. Elu venise cu o dñ mai inainte din Benderu in castrele turcesci, si-si puse tóte puterile spre a impedecea pacea ; dar' Vezirulu i-a refusatu tóte incercarile, voindu a luá in consideratiune mai multu interesele ottomaniloru de catu pe ale regelui.

SE TRAMITU DELEGATI PENTRU A CONFIRMA ARTICLI DE PACE

XLVI. Dupa-ce s'au unitu asupr'a conditiuniloru de pace, tñarulu a tramisu pe baronulu Petru Schafirov, vice-cancelariulu imperiulu russescu, si pe Michael Borisovitiu Scheremetev, capitanu de garda, in calitate de ambassadori estra-ordinari la Constantinopole pentru a confirma pacea.

TIARULU SE INTORCE CU ARMAT'A SA A CASA

XLVII. Dupa-ce au fostu tramisi acesti-ã in castrele turcesci, tñarulu in diu'a urmatória a plecatu cu armat'a sa la Mohilov ; aici trecéndu preste Dnistru, s'a intorsu prin Poloni'a in capital'a sa Petersburgu.

DISCURSU EROICU ALU LUI PETRU CELU MARE

XLVIII. Inainte de a termina acésta narratiune, nu va fi inutile a adaoge aci cuventele eroice ale lui Petru celu mare, imperatu alu Russiei, cuvente demne de a fi imitate de toti principii crestini. Dupa-ce adeca a tramissu pe ambassadorii sei pentru cá se inchiaie pace cu Turcii, prim'a conditiune a Vezirului a fostu, cá se i se estradea Cantemiru, rebellulu principe alu Moldaviei. Ambassadorii l-au insciintiatu despre acésta pretensiune a Vezirului, si multi dintre curteni i-au disu si l'au indemnatu cá se nu pericliteze o armata atátu de numerósa pentru caus'a unui singuru omu; atunci elu, cu unu spiritu adevveratu regescu a respunsu: «Asiú
«poté se dau Turciloru tóta tíer'a pênê la Cursca, pentru-cá imi re-
«mane speranti'a de a o reocupa; dar' nu potu in nici unu modu
«se frangu credinti'a si se estradau pe unu principe, care pentru
«mine si-a lasatu principatulu; cáci este cu neputintia a repará o-
«nórea, ce odata s'a perdutu». Turcii audiendu acestea, au renun-
tiatu la pretensiunea loru, si au inchiaietu pacea sub alte condituni,
cari atátu sunt de cunoscute, in catu credu cá nu mai este necessa-
riú a le enumera in presentulu opu.

VIET'Ă LUI DEMETRIU CANTEMIRU (1)

FOSTU DOMNU ALU MOLDAVIEI

Principele *Demetriu Cantemiru* s'a nascutu ia două-dieci-si-siese Octobre anulu 1673, Tatalu seu, anume *Constantinu Cantemiru*, era pe acelu timpu numai serdaru, adeca guvernatore si comandante aloru trei provincii in Moldavi'a (2).

In anulu 1684. *Constantinu Cantemiru* tatalu lui Demetriu, se facu domnu alu Moldaviei; si fiindu-ca Port'a Ottomana i-a cerutu de ostaticu (3) pre unulu dintre fiii sei, elu a tramisu pre *Antiochu*, fiulu seu celu mai mare insoçitu de siese nobili boieri tineri la Constantinopole. Dupa trei ani Demetriu Cantemiru capeta ordinu de la parintele seu, ca se mërگا la Constantinopole in loculul fratelui seu Antiochu.

Pe acelu timpu era domnulu tierei romanesci *Constantinu Brancovanu*, inimicu de mörte alu familiei Cantemiresciloru. Acestu Bran-

(1) Auctorulu acestei biografii pare a fi eruditulu *N. Tindal*, traductorulu « Istoriei imperiului ottomanu » din manuscriptulu originalu latinu in englezesce; si se vede ca informatiunile in acésta materia le-a luat de la principele Antiochu, fiulu celu mai micu alu lui Cantemiru, si precumu presupune Müller, chiar' si de la Bayer fostu professore in Petersburgu.

(2) Constantinu Cantemiru a fostu de patru ori insuratu; soci'a sa cea de a trei'a a fostu mam'a lui Demetriu.

(3) Lat. Obses, idis, turc. Amanetu ung. zalogu. Era usu ca domnii Moldaviei si a Tierei romanesci se tramita séu câte unu fiu, séu de nu aveau fi, pre vre unulu din consangeniil loru la Constantinopole ca ostatecu pentru securitatea curtiei imperatesci.

covanu, dupa-ce ajunse tinerulu Demetriu la Constantinopole, pentru că se strice creditulu parintelui acestuia la Pôrta, a insinuat marelui Veziru, ca acestu Demetriu nu este fiulu secundo-genitu alu principelui Constantinu Cantemiru, ci unu altu tineru nobilu din Moldavi'a, pe care l'a tramisu cu scopu de a scapa din manile Turcilor pe adeveratulu fiu alu seu Antiochu. Vezirulu voindu a cerceta totu lucrulu si a se convinge de adeveru, a chiamatu la sine pe Demetriu, si indata ce l-a vediutu a dîsu: Brancovanu a inventatu un'a din cele mai negre calumnii din lume; căci in faci'a acestui tineru vedi indata tóta persón'a betranului Cantemiru. Cu unu cuventu, Demetriu indata la acésta prima a sa presentare inaintea primului ministru alu imperiului ottomanu, a facutu o impressiune atâtu de mare, si dupa aceea a datu atâtea probe de matur'a sa inteligentia si de prudent'a sa purtare, in câtu intr'adeveru prin acestea s'a facutu demnu de a se numi fiulu unui parinte, precumu era Constantinu Cantemiru.

Demetriu a remasu in Constantinopole pênê la anulul 1691, candu a venitu fratele seu Antiochu se-lu substituie, si s'a intorsu acasa la parintele seu. In timpul câtu a statu in Constantinopole, elu s'a aplicatu la studiulu limbei si musicei turcesci, in care cu timpu la atâta perfectiune ajunsese, in câtu elu celu de ântâiu a introdusu notele de musica la Turci, si a compusu mai multe cantari musicali, cari si pênê in diu'a de asta-di se canta cu multă placere la dînsii.

In anulul 1692 candu Seraskierulu Daltabanu a impresoratu urbea Soroca, Demetriu a insoçitu si elu pe tatalu seu la ôste, si aici si-a atrasu mare respectu din partea acestui generalu turcu.

In anulul urmatoriu 1693 la trei-spre-diece ale lunei Martiu, a muritu tatalu seu. Acesta fiindu anca pe patulu mortiei a chiamatu la sine pe fiulu seu si pe boierii tieriei, si-i rugă că inainte de ce ar' trece din acésta lume, se aléga pe succesorul seu la tronul. Atunci boierii in unanimitate au alesu si au proclamatu domnu pe Demetriu. Moribundulu parinte se bucură de acésta scîre, si se maguliă in sine cu cugetulu, ca Sultanulu nu va face dificultate de a intari acésta alegere a fiului seu. Dar' banii aveau mai mare pondu la curtea otomana, decâtu servitiile parintelui si meritele fiului. Asiă se puse altulu in scaunulu domnescu, si Demetriu a fostu necessitatu a-si

lasá patri'a si a se duce la fratele seu Antiochu in Constantinople (4).

Dupa aceea la anul 1697, in urm'a ordinului marelui veziru s'a dusu a luá parte in batali'a de la Zenta (5). Dar' fiindu ca a fostu numai cá voluntariu, asiá nu a luat parte la lupta; ci luandu si elu fug'a cu Turcii, s'a intorsu cu restulu armatei acestora la Constantinople.

Brancovanu totu mai tienendu anca la ur'a ce o purtá in contra acestei familie, a continuatu persecutiunea in contra acestoru doi frati pênê la extreme. Demetriu isi atitiase ur'a lui Brancovanu asupra sa prin aceea, ca elu stá in fórte mare védia la toti ministrii de la curte. Elu isi apropiase nu numai limb'a turcésca, ci anca si cea arabica si persian'a; prin affabilitatea sa si prin temperamentulu seu vioiu, se facuse placutu la cele mai bune societati in capital'a imperiale. Pentru aceea Brancovanu credea cá Demetriu este unic'a persóna, de care trebe se se téma cá de unu mare rivalu; si n'a crutiatu nici bani nici ostenéla cá se-lu departeze de pre langa curtea Sultanului; pênê in urma, prin mari summe de bani si-a si ajunsu scopulu. D ar' triumfulu seu nu a fostu de lunga durata; cáci Demetriu audîndu cá este esiliatu, se ascunse in cas'a unui Pasia, care nu numai cá l-a tienutu pe elu si pe tóta famili'a sa cu cea mai mare generositate in patru-dieci de dile, dar' anca a si esoperatu revocarea sententiei, prin care era condamnatu la esiliu, si l-a pusu in stare de a se presenta la curte cu mai mare splendóre de cátu o facuse pênê acumu. Acést'a a mortificatu fórte multu pe Brancovanu, care pôte cá avea ratiune de a lucra asiá precumu a lucratu; caci Demetriu doriá din tóta inim'a se ajunga domnu alu Tierei romanesci, dupa-ce de duóe ori refusase numirea de domnu alu Moldaviei, si dupa recomandatiunea sa de duóe-ori se numi aici domnu, fratele seu Antiochu.

In anul 1700 candu s'a dusu fratele seu mai ántáiu la Iasi cá se se puna in scaunulu domnescu, a mersu si Demetriu cu elu, si a-

(4) Aci este de observatu, cá atátu fiii principiloru din Moldavi'a si din Tiér'a romanésca, cátu si principii destituiti (numiti la Turci *Mazilu*) erau obligati a locui in Constantinople.

(5) Unu orasiu in tiér'a unгурésca in comitatulu (districtulu), Baciú langa fluvíulu Tisa.

colo s'a casatoritu cu Casandra, o fia a lui Sierbanu Cantacuzenu, fostu Domnu alu Tieri romanesci. Din acésta casatoria i s'a nascutu o ficia anca in Moldavi'a. In scurtu timpu dupa aceea fratele seu fu scosu din scaunu, si elu necessitatu a-si lasa patri'a si a se întórce cu fratele seu la Constantinopole, unde i s'au mai nascutu anca patru fete si patru feciori.

In totu timpulu câtu a mai statu Demetriu in Constantinopole, fiindu-cà nu avea altu lucru mai momentosu cu care se se ocupe, si-a vediutu de afacerile sale; s'a pusu se-si edifice o casa si se studieze datinele si usurile tieri. Cu aceste s'a ocupatu mai multi ani, câci elu nu s'a departatu din Constantinopole pênè in anulu 1710, candu *Petru celu mare*, tíarulu Russiei, a declarat resbellu infideliloru. Pre candu acestu monarchu se apropiá cu armat'a sa de marginile Moldaviei, Port'a ottomana aflà cu cale a pune pe Demetriu domnu acestui principatu; câci domnitoriulu de atunci, *Nicolau Maurocordatu*, de si era omu invetiatu si statea in reputatiune mare la curtea ottomana, elu totusi nu era o persóna pe care se se póta radimá in timpu de bataia, fiindu-ca nu avea nici curagiu nici esperientia in trebile militari.

Demetriu a fostu silitu se o primésca atátu in urm'a solícitariloru Vezirului, catu si la indemnulu Chanului Tatariloru, care informase pe Pórta cà elu, Demetriu, ar' fi singurulu omu intre Crestini, care se fia capabile de a face servitiu insemnatu imperiului in impregiurările de fație. Pentru aceea Demetriu nu numai ca nu a datu nici Sultanului nici ministriloru turci darurile usitate in casuri de punerea domniloru, cí din contra, chiar' Pórt'a i-a datu dóue-dieci de pungi (6) pentru supportarea speselorù necesarie.

Demetriu abia ajunsu in Iasi, capital'a Moldaviei, candu si primi ordinu de la curte, cá se faca unu podu preste Dunare pentru trecerea armatei turcesci. Totu-odata Vezirulu i cerù cá se-i tramita banii ce-i competu lui si celorulalti ministri pentru ajungerea sa pe tron. Pentru acésta din urma pretentiune intr'atátu s'a maniatu Demetriu, in câtu din acelu momentu si-a propusu a-si resbuna

(6) Pung'a avea 500 de lei.

asupr'a Vezirului, si a se folosi de acésta ocaziune spre a-si libera tíer'a de sub jugulu turcésca.

Din fericire, Petru celu mare i tramite chiar' pe acestu timpu pe unu medicu grecu, cu numele *Policala*, si-i propune confederatiune cu Russi'a sub conditiuni fôrte favorabili. Fiindu-ca acumu totu lucrulu era de a face servitiu unui principe crestinu, si prin acést'a de a procura fericirea poporului seu, asiá Demetru se invoì prè-bucurósu cu monarchulu Petru, sub urmatoriele conditiuni: 1° Moldavi'a se restituie intre marginile sale cele vechi, si se pune sub protectiunea Russiei. 2° Principele dimpreuna cu poporulu seu va jurá credintia maiestatei sale tíarului, indata ce armat'a russésca va intra in Moldavia. 3° In acelasiu timpu principele isi va unì ostirile sale cu ale tíarului, si voru lupta cu puteri unite contra Turciloru. 4° Principele, precumu si successorii sei voru avé in perpetuu domni'a Moldaviei sub protectiunea monarchiloru Russiei. 5° Nime nu va poté fi domnu in Moldavi'a, pênê candu famili'a Cantemiriloru nu va apune cu totul. — Acestea si anca alte conditiuni au fostu intarite de Petru tíarulu la *Luscu* in Poloni'a in 13 (24) Aprile anulu 1711, si sub sigilulu imperiale au fostu tramise principelui prin unu anumitu delegatu. In consecenti'a acestui tractatu, Demetriu insciintiá din timpu in timpu pe tíarulu atátu despre ostirile ce are se i le dea, câtu si despre mesurile ce trebuia se ia spre a reesi in intreprinderea sa.

Intr'aceea Demetriu nu a lipsitu a continua lucrurile cu facerea podului preste Dunare, care i s'a fostu ordonatu de catra Pórta, pe spelele Turciloru, avendu Moldavi'a si Tíer'a romanésca a dá numai lemnari'a necesaria. Dar' stá in puterea lui de a intardiá lucrulu; ceea ce sí facea in câtu potea, fara cá se traga asupr'a sa nici cea mai mica suspiciune cà ar' sta in corespondentia cu Russii. Pre langa acést'a elu neincetatu solicitá la tíarulu, cá se grabésca cu venirea sa inainte de a se terminá in intregu construirea podului. Din nefericire, consiliulu seu nu a fostu urmatu strictu, cá alu unu omu, a carui fidelitate anca nu era pusa la proba, si tíarulu insielatu prin sperantiele ce i le facea Brancovanu Domnulu Tíerei romanesci, ajunsu cu armat'a sa cu multu mai tardíu decâtu se mai póta impedita trecerea Turciloru preste Dunare. Tíarulu veni la

Iasi numai in 11 Iuniu anulu 1711, unde boierii si poporul Moldaviei l-au recunoscutu de suzeranu, si dimpreuna cu Domnulu loru i-au juratu credintia. Acésta espeditiune este descrisa mai pe largu in textulu Istoriei; aci va fi destulu a mentioná, cà tiarulu din lips'a midilóceloru de viétia a fostu constrinsu a inchiaié o pace fôrte defavorabile cu Turcii; dar' ceea ce-i servece snre eterna onóre este, cà elu a refusatú cererea Turciloru de a estradá pe principele Cantemiru, de sí, atátu insusi Petru, câtu sí famili'a si armat'a sa se afía in strimtóre estrema. Elu a datu ordinu ministrului seu, se spuna Turciloru', cà prncipele Cantemiru nu este in castrele sale. Demetriu, pênê au duratu negotiatiumile de pace a statu ascunsu in calésc'a tiarinei; ceea ce nime nu sciá, decátu unu singuru servitoriu care-i ducea de mancare.

Vediendu principele ca nu mai póte remané in Moldavi'a, a obtienutu de la tiarulu una diploma, prin care acesta promitte atátu principelui câtu si celorlalti nobili moldoveni indemnizare pentru perderile loru, si le accórda unu asilu securu in tierile sale. Totu prin acestu documentu, care s'a subserisu in Mohilov la prim'a Augustu 1711, tiarulu declara pe Demetriu si pe toti eredií sei de principi ai imperiului rússescu cu titlulu de *Atetia Serenissima*, si-i da privilegiulu de a nu fi respundietoriu decátu numai tiarului; ér' moldovenii, cari s'au refugiatu in Russi'a, se stea numai sub jurisdiciunea lui Demetriu.

In urm'a acestei diplome Demetriu a esitu cu ai sei si cu tóta averea sa din Iasi, urmandu dupa armat'a russésca, si insoçitu de mai multi cá una miie de nobili si officieri, cari isi lasara patri'a numai din iubirea ce o aveau catra elu.

In anulu 1711 principele si cu ai sei s'a retrasu la *Charcov* in Ucrani'a, cáre locu a fostu destinatú de locuintia pentru elu si pentru cei ce i-au urmatu lui (7). Aici a statu cu tóta famili'a sa pênê la anulu 1713, candu apoi s'a mutatú la *Moscvá*.

La cererea sa, tiarulu nu numai ca a impartitu între nobilii moldoveni locurile ce i le donase in Ucrani'a, dar' anca i mai doná si

(7) Aici pênê in diu'à de asta-dí mai sunt anca descendentí de ai moldoveniloru refugiatí de pe acelu timpu, cari nu si-au perdutu limb'a de totu, ci mai vorbescu câte ceva, de si stricatu, in limb'a loru cea stramosiésca.

una miie case de suditi de ai Corónei. Aceste dominie totdeauna, si de timpuri immemoriali au fostu totu in posesiunea tiariloru; si atátu pentru situatiunea loru, câtu si pentru numerulu celu mare alu locuitoriloru, treceau de cele mai bune in totu imperiulu rusescu. Afara de acestea, Maiestatea sa i-a mai accordatu o pensiune anuale fôrte considerabile, care pe câtu a traitu, i se numerá regulatu.

In scurtu timpu dupa venirea lui Demetriu la Moseva, soçi'a s'a Cassandra a muritu. Ea adeca era fôrte suparata, ca si-a perdutu patri'a si pe consangeniilei sei din Moldavi'a si Tiér'a romanésca, unde tóte bunurile, atátu ale sale câtu si ale barbatului seu au fostu confiscate de catra Pórt'a ottomana; in câtu in urma o au cuprinsu nisce friguri, cari prin ignoranti'a apotecariului au devenitu mortali, fiind-cá i-a datu o purgativa pré tare, si asiá, dupa morbu de vre-o câte-va díle, la 11 Maiu 1713 a trecutu in viéti'a ceealalta chiar' candu era in flórea etatiei sale, câci abiá numerá trei-dieci de ani ai vietiei sale. Ea a fostu o dómna fôrte prudenta si intielépta; iubiá fôrte multu lectur'a cartiloru, fara cá pre langa acést'a se uite de lucrurile din casa, de famili'a sa si de educatiunea filoru sei. Frumuseti'a sa cu care era dotata in abundanti'a de la natura, era celu din urma alu ei ornamentu. Ea a fostu immormentata in Moscva intr'o mónastire gréca, unde principele, soçiulu seu, a contribuitu fôrte multu pentru edificarea unei frumóse biserici.

In anulu urmatoriu 1714, Demetriu a mersu la Petersburgu cu alu treilea fiu alu seu, numitu Sierbanu, care era numai de siepte ani. Acestu tineru principe avù onórea de a tiené in diu'a Pasciloru o cuventare in limb'a grecésca inaintea tiarului, care pentru acést'a i-a datu unu frumosu presentu, si l-a primitu chiar' in regimentulu seu.

In anulu 1715 tiarulu a intreprinsu o caletoria prin tierile straine, éra Demetriu s'a folositu de acésta ocasiune spre á visita dominiile sale, unde a ramasu pêné in anulu 1716. Atunci terminá densulu istori'a sá despre imperiulu ottomanu, pe care o incepuse candu era anca in Constantinopole.

In anulu 1716 a fostu unu casu, unde Demetriu a usatu de pote-rea cè tiarulu i-a datu asupr'a moldoveniloru nobili, intre çari se

impartisera locurile si satele in Ucrani'a. Fiindu-ca acesti boieri se intruniau adese-ori la petreceri in mancari si beuturi , se intemplă odata, ca certandu-se in beti'a lor au scosu si sabiele, si din nenorocire , duoi dintre ei au ramasu morti , ér' altii mai multi raniti. Asupr'a acestui casu s'a redicatu plangere inaintea principelui Demetriu. Acesta a chiamatu pe cei vinovati inaintea sa si dupa ce a cercetatu lucrulu cu deameruntulu, pe trei dintre ei i-a judecatu la mórte, ér' pe ceialalti la galere ; dupa aceea inse a schimbatu pèdèps'a de mórte in pedèpsa corporale, ceea ce s'a si executatu ; si tóta procedur'a a fostu aprobatu de catra insusi tiarulu. Acesta este póte uniculu esemplu in istori'a Russiloru , cá unu suditu se esercite potestatea de viétia si mórtea in numele seu propriu.

In anulu 1717 tiarulu pentru turburarile ce se escasera in statulu seu, a trebuitu se se întórca acasa. Atunci Demetriu anca s'a reintorsu la Moscva, unde adese-ori mergea la Maiestatea sa, care din partea sa anca de multe-ori ilu onoră cu visitele sale. La anulu 1718 candu tiarulu a plecatu la Petersburgu, Demetriu a primitu ordinu cá se-lu insoçiésca pènè acolo ; dar' famili'a i-a ramasu in Moscva, fiindu-ca fia sa a dóu'a, cu numele *Smaranda*, suferia de hectica (phtisis).

Dupa-ce a venitu la Petersburgu , se intemplă de intr'o societate publica de nobili, de cari se tienu regulatu in tóte iernile, a vediatu pe a trei'a fia a principelui *Trubetzkoi* , care s'a facutu dupa aceea feldmarsialulu trupeloru russesci. Acésta principessa era cea mai frumoasa pe timpulu seu. Demetriu se inamorà in ea, si câte-va díle in urma o si petiesce de la parintele seu. Implinindu-i-se rugarea , elu s'a si cununatu cu dens'a pe la inceputulu iernei. Inainte de a se cununá, si-a rasu barb'a si si-a schimbatu portulu moldovenescu in celu franțozescu. Tiarulu insusi l-a onoratu cu presenti'a sa la ceremoniele cununiei, si l-a petrecutu la biserica, unde s'a implinitu serbatori'a cununiei. La întércere din biserica s'a dusu cu elu pènè acasa, si cu acésta ocaziune i-a facutu presentu frumosu o sabia de mare pretiu.

Dupa ospetiu, care a tîenutu trei díle, si la care a fostu fație maiestatea sa imperatulu dimpreuna cu imperatós'a si cu principe-sele de familia; si tóta nobilimea din Petersburgu, Demetriu a fostu numitu consiliariu intimu alu maiestatiei sale.

Copiii sei au venit si ei la Petersburgu in anulu 1719, afara de fic'a sa Smaranda, carei din dî in dî i era mai reu, asiã cãtu in urma la patru Iuliu aceluiasi anu a si muritu in etate abiã de siepte-spre-diece ani. Dar' acésta perdere a lui Demetriu se usiorã prin una alta flica, care se nascù din a dóu'a muiere in optu Novembre alu ace-luiasi anu ; éra la botezu findu'i patrini țiarulu si imperatés'a, i-au datu totu numele Smaranda.

In anulu urmatoriu 1720 țiarulu a plecatu la Persi'a, si Demetriu a primitu ordinu de a-lu insoçi dimpreuna cu contele *Tolstoi* si admiralulu *Apraxin*. In acésta espeditiune Apraxin avea comand'a a-supr'a armatei, ér' Tolstoi si cu Demetriu aveau directiunea trebi-loru civili. Acesti trei barbati formau consiliulu intimu alu maies-tatiei sale.

Demetriu a insoçitu pe țiarulu pênê la Colomma, care cetate este in departare de noue-diece verste (s) de la Moscua, si é situata la gur'a fluviului Moscua, unde acesta se vérsa in Occa. Aci se intãlni cu ai sei cari i-au fostu urmatu pe apa ; se puse cu famili'a sa pe naie, si-si continuã calea câtrã Astrachanu, unde ajunse in patru Iu-liu anulu 1721.

Abiã plecase din Colomma, pre candu si incepù a simti dureri de renunchi si nisce friguri usióre ; pre langa acést'a din candu in candu se simtiã atãtu de slabu, in cãtu trebuia se stea câte duõe trei dîle in patu. Dar' acést'a n'a fostu o pedeca pentru elu de a nu se ocupa cu lucrulu seu, si anume de a intocmi o mica typografia cu litere turcesci, spre a se typari declaratiunea de resbelu a țiarului, ce a-cesta voia a se publica in limb'a turcésca in Persi'a. Vasulu latetiu pe care caletoria Demetriu, atãtu era de accomodatu pentru acestu lucru, in cãtu pênê in timpulu ajungerei țiarului in Astrachanu tôte au fostu gata pentru typarirea declaratiunei de resbelu. In Augustu Demetriu s'a dusu la Astrachanu intr'o fregata cu dóue-diece de tu-nuri, pentru cá se insoçiésca pe țiarulu la Persi'a. Tóta armat'a trecù preste mare cu maiestatea sa țiarulu, si in cateva dîle au ajunsu pênê la acelu locu, unde dupa aceea s'a construitu unu fortu ce pór-ta numele de *Sânt'a Cruce*.

(8) Séu 18 mile nemtiesci, 1 versta face $\frac{1}{6}$ parte din 1 milu nemtiescu ; adeca 5 verste facu 1 milu nemtiescu.

Fiindu-ca Demetriu trebuia se petreca pe tiarulu pene la Derbendu pe uscatu, asi a tramisu fregat'a sa cu tote lucrurile si servitorii sei inainte, ca se-lu astepte acolo. Dar' din nefericire, acestu vasu prin o furtuna de mare a fostu aruncatu pe una banca de nisipu, de unde numai personalulu (marinari) au scapatu, er' celelalte lucruri tote s'au perdutu. Intre alte lucruri perdute a fostu si scriniulu principelui, in care erau scrisorile si alte manuscripte ale sale; in specialu manuscriptulu care continea Istoria incepandu de la falsulu profetu Mahomedu pene la Osmanu, primul sultanu alu Turciloru; unu opu acesta, care pe auctoru l-a costatu multa ostene-la, si care ar' fi fostu demnu de o mai buna sorte.

Indispositiunea de mai inainte a principelui crescea din di in di, si nici elu ensusi nici medicii nu scieau se cunosca si se spuna, care si unde este caus'a. Cu tote acestea elu si-a continuatu calea catra Derbend, si intru un'a din dile, candu s'a simtitu cevasi mai bine, a cercetatu famosulu muru din muntii Caucasului, despre care professorele Bayer ne da o descriptiune pe largu in tomulu antaiu, pagin'a 425, alu lucrariloru Academiei din Petersburgu.

La reintorcerea sa din Derbendu s'a descoperitu, ca morbulu lui Demetriu era unu Diabetes (adeca scurgerea udului), care intr'atata ilu debilitase, in catu nu se mai putea pune pe calu. Fiindu-ca elu insusi credea acumu ca i se apropiu mortea, si-a facutu testamentulu, a pusu esecutoru alu testamentului si de tutoru alu fiiloru sei pe tiarulu, si l-a datu in manile acestui-a. Cei mai mari trei fii ai sei erau pre langa densulu, er' soci'a sa, fic'a, si celu mai micu fiu alu seu, au fostu remasu in Astrachanu. Candu tiarulu a trecut prin aceta celate, a lasatu pe Policala, mediculu de casa alu imperatesei, ca se ia in cur'a sa pe Cantemiru.

In lun'a lui Augustu, Demetriu au ajunsu in Astrachanu, dar' intr'o stare atatu de debile, in catu insif amicii sei abia ilu mai cunosceau. La inceputulu lui Decembre era intr'o stare atatu de amerintiatoria, in catu elu insusi a judecatu de necesariu a se confessa si cumineca, asteptandu morlea pe totu momentulu. Admiralulu Apraxin, contele Tolstoi, si principele Georgiu Trubetzkoi alergara la densulu pentru a-si lua celu din urma remasu hunu si iertatiune de la elu. Soci'a sa, copii si toti domesticii sei, stateau cu ochii plini de lacrimi

in giurulu patului seu ; ér' elu îi consolá cu o resolutiune mai multu de câtu omenésca, recomandandu-i acestoru trei ministri , si inve-tiandu'i cá se traiésca in iubire mutuale si strinsu uniti dupa mór-tea sa.

In aceste ultime momente isi adusera aminte cei din giurulu seu, cá unu medicu cu numele Englert, care era in armata , n'a fostu chiamatu la consiliulu de medici. Asiá au tramisu immediatu dúpa elu ; si acesta prin poterea artei sale intr'átátu sciù se aline greú-tatea morbului , in câtu Demetriu a potutu se mérga in diu'a de Pasci in Astrachanu la biserica. Simtindu-se acumu mai in putere, Demetriu se resolvi a plecá din Astrachanu si a se întórce in domi-niele sale, obtienendu spre acésta si permissiunea tiarului.

Elu a manecatu in 14 Ianuariu anulu 1723. Calea a fostu fôrte grea' nu numai pentru cá era fôrte lunga, dar' mai alesu pentru-ca mor-bulu seu devenise, din ce in ce mai greu. Cu tóte acestea, in lun'a lu' Martiu aceluiasiu anu ajunsé ceva mai sanetosu in dominiéle sale. Aici, pe câtu ilu iertá starea sanetatiei, isi petrecea timpulu cu placerile innocente de la tíera, cu regularea afaceriloru sale familia-rie si cu edificarea unei biserice, care a fostu inchinata dupa numele seu, patronului S-tu Demetriu. In urma, la cincispre-diece Augustu 1723 ilu apucara friguri mortaretie, éra scurgerea udului crescuse in asiá mesura, in câtu la dóue-dieci-si-un'a Augustu aceluiasí anu a muritu in etate de patru-dieci-si-nóue de ani, siepte luni si cincídile.

Demetriu avuse cu prim'a sa soçia siese fii si dóue fice. Un'a din fice si duoi din fiii sei au muritu pênê candu era elu anca in viéti'a.

Prin urmare au remasu dupa elu duóe fice, Maria si Smarand'a, si patru fii, Mateiu, Constantinu, Sierbanu si Antiochu, cari toti sunt anca in viétia (9). Celu din urma numitu Antiochu, a fostu ministru plenipotentiaru alu imperatesei Catarin'a pre langa regele Angliei Georgiu , si a dusu cu sine manuscriptulu latinu alu parintelui seu despre Istori'a imperiului ottomanu in Londra , din care s'a facutu traductiunea in limb'a englesá (10).

(9) Aci este de a se intielege anulu 1734.

(10) De *N. Tindal* ; ér' din englesesce s'a tradusu in limb'a francesá de *D. Ionc-quieres* ; si apoi in limb'a germana de *Schmid* ; si in urma abiá acumu in limb'a nó-stra romana. *Tr. Rom.*

Demetriu a fostu unu omu de statura midi-lócia , mai multu usativu de câtu grasu. Avea o fație fôrte placuta, si vorbia totdeauna cu o particulara dulcétia , afabilitate si prudentia. Era dedatu a se sculá deminétî'a la cincîore, dupa usulu turcescu luá o cafea si fumá unu ciubucu de tutunu. Dupa aceea se retragea in cabinetulu seu si se ocupá cu,studiele sale pênê la prandiu, pe care-lu luá totdeauna la dóue-spre-diece ôre. De regula elu prândia numai o mancare; si bucat'a lui cea mai placuta era puiu tineru cu macrisiu. La mésa totdeauna bea apa amestecata cu vinu. Era inimicu de mórte alu betiei ; câci déca se scapá numai odata se bea prê multu, era câte duóe septemani reu dispusu. Dupa dejunu se punea se dórma puçintelu ; ér' ceea'alta parte a dílei o petrecea cu studiulu seu pênê la siepte ôre sér'a. Atunci mergea la ai sei in familia, mancá'la diece ôre dimpreuna cu ei, si la dóue-spre-diece ôre se culcá. Dar' dupa ce s'a facutu consiliariu intimu alu tiarului, si dupa ce s'a insuratu cu o femeia tinera, a trebuitu se-si schimbe acestu modu de viétia ; câci lucrurile publice de statu si gratiile unei soçie tinere si frumóse, ilu abstrageau de multe-ori de la studiulu seu.

Prematur'a mórte a parintelui seu , prê candu era incá tinerellu, lung'a siedere a sa in Constantinopole fara nici-o ocupatiune publica, scurt'a durata a domnirii sale in principatulu seu, au fostu totu atátea pedece, de nu si-a potutu areta desteritatea sa in aface-rile civili si curagiulu seu in cele militari, de si nu i-a lipsitu nici un'a nici alt'a din aceste dóue virtuti. Tóta viéti'a sa sedentaria o a petrecutu in cultivarea spiritului seu ; fruptele ce a produsu, se vedu in opurile sale, dintre cari cele principale sunt urmatóriele :

1. Istori'a crescerei si scaderi imperiului ottomanu, manuscriptu in limb'a latina.

2. Sistem'a religiunei mahomedane, scrisa si typarita la Petersburgu in limb'a russésca din ordinulu lui Petru celu mare, si dedicata lui de catra auctoru, in Folio.

3. Lumea si Sufletulu (séu Divanulu lumei) typarita in Moldavi'a in limb'a romana si grecésca ; este o carte despre lucruri morali, compusa in dialoguri.

4. Istori'a antica si moderna a Daciei, o carte mare, manuscriptu

in folio, scrisa in limb'a romana. Totu cartea acést'a scrisa in limb'a latina, s'a perdutu in marea caspica candu s'a innecatu freat'a.

5. Starea presenta a Moldaviei (descrierea Moldaviei) in limb'a latina cu o charta mare a tierei. (Acést'a é tradusa pênê acumu in limb'a germana si cea romana).

6. Istori'a creatiunei cu note din sciintiele naturali, scrisa in limb'a latina, manuscriptu in folio, intitulatu : *Theologo-Physica*.

7. Istori'a celoru dóue case Brancovanu si Cantacuzenu, in limb'a romana, manuscriptu in quartu. (tradusa si typarita pênê acumu in limb'a gréca si cea russa).

8. Istori'a Mahomedániloru, incependu de la falsulu profetu Mahomedu pênê la Osmanu primulu sultanu alu Turciloru; acésta carte anca s'a perdutu in marea caspica.

9. O carte de musica turcésca, in quartu.

10. Introductiune la studiulu musicei turcesci, scrisa in limb'a romana, in quartu,

Afara de aceste opuri complete Demetriu a mai scrisu multe alte tractate necomplete, mai alesu despre moralitate si despre istoria, ale caroru manuscripte originali se mai conserva.

Demetriu vorbiá limbele : turcésca, persiana, arabic'a, grec'a moderna, latina, italiana, russioná si romaná ; si intielegea fórte bine grec'a anticá, slavon'a si frãnces'a.

Studiulu seu celu mai placutu, si pe care si-a pusu cea mai multa diligentia, a fostu istori'a ; totusi elu a facutu mari progresse atátu in filosofia câtu si in matematica, din acésta din urma i-a placutu mai multu architectur'a. Bisericele din trei sate ale sale suntu construite dupa planulu si desemnulu facutu de elu insusi.

Elu era membru alu academiei de sciintie in Berlinu ; si chiar' in momentulu candu au ajunsu scirea despre mortea sa la Petersburgu, a priimitu residentele de acolo alu imperatului Germaniei o diploma pentru principele Demetriu Cantemiru, prin care acesta fù numitu Principe alu imperiului romanu ; dar' residentele, din caus'a mortiei lui Demetriu, a tramisu diplom'a indereptu la Domnitoriulu seu.

SUMMARIULU

MATERIELORU CUPRINSE IN ACESTU OPU

PARTEA I.

CRESCEREA IMPERIULUI OTTOMANU

	<u>Pag.</u>
<i>Prefatiunea auctorului . . . . .</i>	5
<i>Estrasu din prefatiunea traductorului germanu . . . . .</i>	35
<i>Tabela comparativa intre anii Hegirei si anii de la Christu (*) . . . . .</i>	40

CARTEA I.

CĂPU I.	<i>Despre esirea Tatariloru sub Siahulu Suleimanu . . . . .</i>	1
CAPU II.	<i>Istori'a domniei Sultanului Othmanu séu Osmanu I. . . . .</i>	9
	I. Fiii lui Solimanu isi impartu averea lui 9. —	
	II. Erdogrulu merge la Aladinu 10. — III. Erdogrulu bate pe Tatari cari erau in lupta cu Turcii 11. — IV. Aladinu ilu face generalu armatei sale 12. — V. Faptele si mórtea lui Edogrulu 12. — VI. Othmanu succede parintelui seu 12. —	

(*) Insemnamu pentru lectori ca in partea prima a acestui opu s'a strecuratu o eróre de typariu in insemnarea pe marginea a aniloru, punendu-se *A.* in locu de *H.* adica Hegirea. *Tr. Rom:*

VII. Othmanu supprime o rebeliune si ocupa mai multe cetati de la Greci 14. — VIII. Aladinu ilu innaltia anca si la alte dignitati 15. — IX. Othmanu oppune frauda la frauda si respinge forti'a cu forti'a 16. — X. Aladinu lasatu de poporul si fuge la imperatorulu grecescu Michailu 18. — XI. Othmanu este in unanimitate alesu Sultanu 18. — XII. Othmanu pune pe fiii sei gubernatori provinciiloru 19. — XIII. Stramuta resiedinti'a imperiului in Ienghishi 19. — XIV. Ataca in vanu Nicomedi'a 19. — XV. Bate pe Greci si cuprinde cetatea Kutahi 20. — XVI. Impresora Prus'a si o lasa éra 21. — XVII. Othmanu offere Crestiniloru Coranulu ori sabi'a 21. — XVIII. Multe cetati se adaoga imperiului 23. — XIX. Othmanu impune religiunea sa Tatariloru numiti Ci-audari 23. — XX. Cuceririle lui Orchanu, fiulu lui Othmanu 24. — XXI si XXII. Orchanu ocupa Prus'a 24. — XXIII. Othmanu móre si lasa sucesoru pe fiulu seu Orchanu 25.

CAPU III. *Istori'a domniei lui Orchanu fiulu lui Othmanu . . . . .*

29

I. Orchanu se proclama imperatu ; Nicomedi'a capituléza 29. — II. Orchanu se asiédia cu resedinti'a in Prus'a , si organiséza armat'a 30. — III. Stabileste plata pentru soldati etc. 31. — IV. Ocupa Nice'a ; si marita veduvele Greciloru dupa soldatii sei 31. — V. Cuprinde castelulu Kemlucu si fundéza scóle 32. — VI. Debelléza pe Greci in Asi'a ; pe principii musulmani i câstiga prin politica 33. — VII. Mai multe cetati se unescu imperiului otomanu 34. — VIII. Orchanu tramite pe fiulu seu Solimanu in Europ'a 34. — IX. Solimanu ocupa Galipolea 36. — X. Orchanu tramite pe fiulu seu Muradu in Europ'a 37. — XI. Solimanu cade depre calu si móre 37. — XII. Acebegu ocupa cetatea Dydomothycon, dar' Orchanu o restituie locuitoriloru ei 38. — XIII. Mórtea lui Orchanu si caracterulu seu 38.

CAPU IV. *Istori'a domniei lui Muradu séu Amuratu I fiulu lui Orchanu. . . . .*

43

I. Muradu ocupa Ancyra 43.—II. Apoi Adrianopolea si Philippopolea 44. — III. Muradu edifica o Giamia 46. — IV. Institutiunea Ieniceriloru 49. — V. Cucerirea Serviei 54. — VI. Muradu casatoresce pe fiulu seu Baiazetu, si câstiga mai multe cetati 54. — VII. Cuceresce Boline'a prin rugatiunile sale 55. — VIII. Ocupa mai tóta Macedoni'a si Albani'a 55. — IX. Batai'a de la Cossov'a. Mórtea lui Muradu 56. — X. Iacob Celebi strangulatu, si Lazaru, principele Serviei, decapitatu 58. — XI. Funeralele lui Muradu. Caracterulu seu 58.

CAPU V. *Istori'a domniei lui Ildirimu Baiazetu*
1. fiulu lui Muradu I. 61

I. Prim'a espeditiune a lui Baiazetu 61. — II. Batai'a cu Moldovenii 61. — III. Victoria asupra lui Caramanu Ögli 63. — IV. Alte progresse ale lui Baiazetu in Asi'a si Europ'a 64. — V. Victori'a de la Nicopole 65. — VI. Baiazetu fortifica strimtórea de la Nicomedi'a 66. — VII. La persvasiunea Vezirului desiste de la cucerirea Constantinopolei 67. — VIII. Elu tramite soli la imperatulu Greciloru 68. — IX. Grecii se supunu la tributulu annuale 69. — X. Se edifica o Giamia in Constantinopole 69. — XI. Tamerlanu intra in Asi'a 70. — XII. I se offre Constantinopolea, dar' o refusa 70. — XIII. Face bellu lui Baiazet 71. — XIV. Ilu invinge si-lu duce in captivitate 72. — XV. Calitatile lui Baiazetu 74. — XVI. Fii sei 75.

CARTEA II.

CAPU I. *Interregnululu sub Solimanu Celebi fiulu*
lui Ildirimu Baiazetu. 77

I. Solimanu se proclama imperatu 77. — II. Intimpina cu despretiu pe delegatii lui Temurlenki seu Tamerlanu 78 — III. Temurlenki face pe Musi'a imperatu in Asi'a 78. IV.—Solimanu ilu profuga 79. — V. Isfendarbegu ilu refusa 81. — VI. Suleimanu se pórta cu puçinu respectu catra solii fratelui seu Mahomedu 81. — VII. Musia oc-

cupa Adrianopolea 82. — VIII. Suleimanu ilu a-lunga 82. — IX. Suleimanu se da placheriloru 82. — X. Soldatii lui Musia ilu prindu si-lu ucidu 83. — XI. Calitatile lui Suleimanu 84.

CAPU II. *Interregnulul sub Musi'a Celebi fiulu Sullanului Ildirimu Baiazetu. . . . .* 85

I. Musi'a proclamatu imperatore in Europ'a 85. — II. Er Mahomedu in Asi'a 85. — III. Impartu imperiulu intre sine 86. — IV. Musi'a attaca More'a 86. — V. Bate pe Unguri 86. — VI. Mahomedu se inarma contra lui Musi'a 87. — VII. Musi'a se retrage in Serbi'a 88. — VIII. Intra de nouu in Adrianopole 89. — IX. Mahomedu merge contra lui 89. — X. Trece prin Constantinopole 90. — XI. Armat'a européna ilu saluta imperatore 90. — XII. Invinge si prinde pe frate-seu 90. — XIII. Pentru ce acestu intervalu se numesce interregnu. 92.

CAPU III. *Istori'a domniei lui Mahomedu I. fiulu lui Ildirimu Baiazetu. . . . .* 93

I. Mahomedu se proclama imperatu in Asi'a 93. Curatia staturile sale de briganti 94. — III. Ucide pe Musi'a 95. — Miscari in Asi'a 95. — V. Caramanu cere pace 96. — VI. Caramanu se revolta din nou 96. — VII. Isfiendarbegu invinsu si ucisu 97. — VIII. Mahomedu face pe Români tributari 98. — IX. Unu Mustafa falsu in Asi'a 99. — X. Elu e prinsu si spendiuratu 100. — XI. Mórtea lui Mahomedu 100. — XII. Calitatile lui 102.

CAPU IV. *Istori'a domniei lui Muradu séu Amuradu II. fiulu lui Mahomedu I. . . . .* 105

I. Altu Mustafa falsu 105. — II. Bate pe Vezi-rulu lui Muradu 106. — III. Refugiulu lui Muradu la rugatiuni 106. — IV. Prin unu miraclu invinge pe impostoru 109. — V. Mórtea lui Caramanu Ogli 110. — VI. Si a aliatului seu Othmanu begu 111. — VII. Mustafa se revolta 111. VIII. Devine prînsu si ucisu 112. — IX. Muradu se casatoresce cu fii'a lui Las Ogli 112. — X. Is-

fiendarbegu se revólta 112. — XI. Dar' cere iertare, si este agratiatu 113. — XII. Espeditiunea lui Muradu in Europ'a si Asi'a 113. — XIII. Caramanu ogli suppune tierile sale lui Muradu 114. XIV. Muradu intra in Greci'a 114. — XV. Se casatoresce cu fii'a lui Isfiendarbegu 115. — XVI. Caramanu Ogli se revólta 115. — XVII. Muradu bate pe principele Moreei 115. — XVIII. Resboiu in Ungari'a 116. — XIX. Impresorarea Belgradului 117. — XX. Valak Ogli deposedatu 117. — XXI. Fuge la regele Ungariei 118. — XXII. Alta revoltá a lui Caramanu Ogli 118. — XXIII. Muradu renuntia la imperiu 119. — XXIV. Caramanu Ogli escita pe regele Ungariei contra lui Muradu 120. — XXV. Invasiunea Unguriloru 120. — XXVI. Muradu reprimesce imperiulu 121. — XXVII. Batai'a de la Varn'a 121. — XXVIII. Muradu érase abdicat 124. — XXIX. Ienicerii se revólta. Muradu este rechiamatu 124. — XXX. Cuprinde Greci'a si Epirulu; si alunga pe Scanderbegu 125. — XXXI. Bate pe Unguri la Cassovi'a 126. — XXXII. Insóra pe fiulu seu Mahomedu, si móre 128. — XXXIII. Calitatile, si successorii lui Muradu 128.

CARTEA III.

CAPU I.

Istori'a domniei lui Mahomedu II fiulu lui Amuratu séu Muradu II 131

I. Mahomedu se invoiesce cu Caramanu Ogli 131. — II. Impresóra Constantinopolea, dar' pune pace si se retrage 132. — III. Inchide marea négra prin unu castelu 133. — IV. Impresóra Constantinopolea a dou'a óra 134. — V. Ocuparea cetatiei prin assaltu din partea de câtrá mare 137. — VI. Imperatulul grecescu cade mortu 138. — VII. Ceea-lalta parte a cetatiei capituléza 239. — VIII. Mahomedu publica conditiunile capitulatiunei 139. — IX. Merge in processiune la St. Sophia 140. — X. Descoperirea mormentului lui Eiub Ensari 142. — XI. Alte progresse ale lui Mahomedu 146. — XII. Impresóra Belgra-

dulu indesiertu 147. — XIII. Suppune tóta More'a 147. — XIV. Suppune in duoi ani preste patru dieci de cetati 147. — XV. Despóia pe Kisil Achmedu de tierile sale 148. — XVI. Cuceresce Mitylen'a ; bate pe Români 148. — XVII. Mahomedu infrange pe Grecii rebelli 149 — XVIII Edifica o Giamía in Constantinopole 150. — XIX. Suppune Bosni'a 151. — XX. Face pe fiulu lui Caramanu Ogli rege 151. — XXI. Ocupa câteva cetati in Albani'a 152 — XXII. Pune pe fiulu seu Mustafa rege in Caramani'a 152. — XXIII. Cuceresce insul'a Egriboss (Negroponte) 153. — XXIV. Kisil Aslanu begu offre tierile sale lui Mahomedu 153. — XXV. Generalulu lui Ussunhasanu batutu si captivatu 153. — XXVI. Mahomedu pune la fuga pe Ussunhasanu 155. — XXVII. Cuprinde de la elu multe cetati 155. — XXVIII. Ocupa Kief'a si Crime'a 155. — XXIX. Moldovenii batu pe Turci 158. — XXX. Turcii devastéza Moldavi'a 158. — XXXI. Espedițiunile lui Mahomedu in Asi'a 158. — XXXII. Mahomedu bate pe Venetiani, si devastéza Apuli'a 159. — XXXIII. La Rhodes remane respinsu 159. — XXXIV. Móre la Maltepp'a 160. — XXXV. Calitatile lui Mahomedu 160.

CAPU II. *Istori'a domniei lui Baiazetu II. fiulu lui Mahomedu II . . . . .*

163

I. Baiazetu isi propune a face o peregrinare la Mecc'a 163. — II. Da regimulu in manile fiului seu Korkudu 164. — III. Dupa întórcerea sa de la Mecc'a este chiamatu la tronu 166. — IV. Korkudu se invoiesce 166. — V. Restituie tronulu parintelui seu 167. — VI. Gemu se revólta 168. — VII. Dar' este batutu si fuge la Caietbai in Egiptu 168. — VIII. De la Caietbai la Varsak 169. — IX. Érași e batutu si fuge la crestini 170. — X. Berber Bashi i taia gütulu 172. — XI. Acest'a numitu mare Veziru 175. — XII. Calitatile lui Gemu 176. — XIII. Baiazetu fortifica Greci'a cu castelle 177. — XIV. Ocupa dóue cetati in Moldavi'a 177. — XV. Cuceresce câteva cetati in

Asi'a. Inimicitiele sale cu Caietbai 178. — XVI. Expeditiunile lui Baiazetu in Cercassi'a 184. — XVII. Alte espeditiuni ale lui Baiazetu 184. — XVIII. Baiazetu da ajutoriu Mauriloru din Spani'a 184. — XIX. Supune Bosni'a si Croati'a 185. — XX. Expeditiunile sale in Asi'a 186. — XXI. Se bate cu Venetianii in Greci'a, si pune pace cu toti vecinii sei 188. — XXII. Sheitanu Kuli infestéza pe Persiani cu eresiele sale 189. — XXIII. Baiazetu se resolve a dá imperiulu fiului seu Achmedu 193. — XXIV. Selimu se oppune, dar' remane batutu 194. — XXV. Baiazetu éراسي offere corón'a fiului seu Achmedu 195. — XXVI. Ienicerii nu suffere cá Baiazetu se mai tiena regimulu 196. — XXVII. Ei reclama pe Selimu, si-lu aducu la Constantinopole 197. — XXVIII. Responsulu lui Selimu catra tramisulu parintelui seu 198. — XXIX. Baiazetu abdica in favórea lui Selimu si se retrage la Dymotica 199. — XXX. Selimu se incoronéza 200. — XXXI. Mórtea de martiru a lui Baiazetu 201. — XXXII. Succesorii si calitatile lui Baiazetu 201. — XXXIII. Unu esemplu singulariu de pietatea sa 203. —

CAPU III.

Istori'a domniei lui Selimu I. fiulu lui Baiazetu . . . . .

205

I. Achmedu rebellu 205. — II. Achmedu invinsu si strangulatu 206. — III. Korcudu pedepsitu cu mórte fara causa 207. — IV. Selimu intra in Persi'a, si inainte de a intrá in lupta se consulta cu marele Veziru 208. — V. Apróba opiniunea lui Piri Pasia 209. — VI. Bate pe Persiani si le face mari stricatiuni 212. — VII. Elibera pe captivii musulmani 214. — VIII. Dupa cucerirea cetatiei Tibris petrece iérn'a in Amasi'a 216. — IX. Ocupa câte-ve cetati in tierile lui Olaidevletu 218. — X. Diarbekirenii alunga pe Persiani, si se offeru ci insii lui Selimu 219. — XI. Lui Selimu pare lucrulu suspitiosu 220. — XII. In urma se invoiesce si le pune rege pe Mehemedu begu 220. — XIII. Karachanu remane batutu si ucisu 221. — XIV. Mehemedu begu oc-

cupa mai multe cetati 223. — XV. Selimu ilu lauda 224. — XVI. Selimu merge contra Persianiloru, dar' isi schimba planulu si ataca pe Egiptiani 224. — XVII. Invinge prin tradarea generaliloru loru 227. — XVIII. Aleppo si Damasculu se supunu lui Selimu 229. — XIX. Selimu descopere mormentulu lui Sheicu Muhidin 230. — XX. Ordina decapitarea lui Husanu Pasia 233. — XXI. Caletoresce la Ierusalimu si ocupa unele cetati 235. — XXII. Invinge pe Cercasiani 236. — XXIII. Mai antaiu tractéza onorificu cu Tumbai, si apoi lasa de-lu spendiura 238. — XXIV. Ocupa Alexandri'a, si supune pe Arabi 241. — XXV. Priimesce pe unu delegatu alu regelui Persiei 244. — XXVI. Ambitiunea si mórtea lui Selimu 245. — XXVII. Vezirii tienu in secretu mórtea lui Selimu 248. — XXVIII. Solimanu se proclama imperatu 249. — XXIX. Calitatile lui Selimu 249.

CAPU IV. *Istori'a domniei lui Solimanu supranumitu Canuni, (Canonistu) fiulu lui Selimu . . . . .*

253

I. Gaselibegu se revolta, dar' remane batutu si ucisu 253. — II. Solimanu cuceresce Belgradulu 255. — III. Ordina uciderea lui Sheh Suvar 256. — IV. Ocupa insul'a Rhodes 257. — V. Tramite pe Mustafa in Egiptu; si pune pe Ibrahimu mare Veziru 258. — VI. Mustafa se rescóla in Egiptu, dar' remane invinsu 259. — VII. Ibrahimu se casatoresce cu sor'a lui Solimanu 260. — VIII. Ibrahimu tramisu in Egiptu; elu bate moneta falsa 261. — IX. Solimanu bate pe regele Ungariei 262. — X. Solimanu ocupa Bud'a 263. — XI. Supprime rebelliunea in Asi'a 264. — XII. Unu Turcu punitu cu mórte pentru Evangeliu 265. — XIII. Toti Albanesii din Constantinopole sunt puniti cu mórte 265. — XIV. Locuitorii din Aleppo sunt puniti pentru omorulu judecatoriloru de acolo 268. — XV. O plóia mare impedece pe Solimanu in espeditiunea sa la Ungari'a 268. — XVI. Solimanu reocupa Bud'a de la Germani

270.— XVII. Moldavi'a tributaria 171.— XVIII Solimanu impresóra Vienn'a 276. — XIX. Elu redica obsidiunea 280. — XX. Circumcisiunea a trei fii ai lui Solimanu 282. — XXI. Firindos (Ferdinandu) impresóra Bud'a 283. — XXII. Dar' remane batutu de Solimanu 284. — XXIII. Italianii sunt scosi din More'a 284. — XXIV. Olame irrita pe Solimanu contra Persianiloru 285. — XXV. Solimanu numesce admiralu pe Chairedinu 286. — XXVI. Unii principii persiani se dau in partea lui Solimanu 286. — XXVII. Solimanu ocupa Bagdadulu 286. — XXVIII. Persianii spaiméntati ceru pace de la Solimanu 288. — XXIX. Solimanu se întórce acasa si ordina a luá viéti'a lui Ibrahimu Pasia 288. — XXX. Comitte lui Mehemedu Chanu se coprinda Giurgistanulu 289 — XXXI Hasrudu begu bate pe crestini in Bosni'a 290. — XXXII. Chairedinu devasta Apuli'a 291. — XXXIII. Impresorarea de la Chiurfus (Corfù) nu succede 191.—XXXIV. Mehemedu begu bate pe crestini 293. — XXXV. Solimanu prin generalii sei ocupa regatulu Iemenu 294 — XXXVI. Solimanu devasta Moldavi'a 295. — XXXVII. Chairedinu bate duóe flote crestine. 297.—XXXVIII. Germanii suntu alun-gati de la Bud'a 298. — XXXIX Solimanu léga confederatiune cu Francesii 300. — XL. Ocupa vre-o câte-va cetati in Ungari'a 301. — XLI. Merge contra Persianiloru 303.—XLII. Reocupa cetatea Vanu si bate pe Persiani 303. — XLIII. Pune man'a pe thesaurii Shahului si suppone Germani'a 304. — XLIV. Ocupa Temisiór'a 305. — XLV. Persianii batu pe Turci 306.—XLVI. Solimanu ocupa cetatea Revanu si devasta Persi'a 307.—XLVII. Inchiaie pace cu Persianii 308. — XLVIII. Se prinde unu falsu Mustafa 309. — XLIX. Solimanu vine cu o flota intru adjutoriu Francesiloru 311. — L. Tramite o alta flota in Hurmius (Portugali'a) 312. — LI. Mai tramite o alta flota intr' adjutoriu Francesiloru 313.—LII. Face noue legi in statu 314. — LIII. Móre in ob-

sediulu de la Segetvar (Sigeth) 315. — LIV. Mórtea lui Solimanu se tiene in secretu. Cetatea Segetvar este cucerita 316. — LV. Selimu se proclama imperatore 317. — LVI. Calitatile lui Solimanu 318.

CAPU V. *Istori'a domniei lui Selimu II. supranumitu Mest (betivu)* 321

I. Selimu este proclamatu imperatore 321. — II. Armat'a anca i se inchina 322. — III. Selimu face parintelui seu immormentare splendida 322. — IV. Bate pe rebellii Arabi 323. — V. Incercarea de a legá Donulu cu Volga nu succede 324. — VI. Selimu supprime rebeliunea in Iemen 326. — VII. Promitte ajutoriu Saraceniloru din Spani'a 327. — VIII. Face o invasiune in Cipru 328. — IX. Si o supune potestatiei sale 328. — X. Tatarii facu invasiune in Russi'a 329. — XI. Perderea Turciloru la Lepanto 330. — XII. Selimu in afflictiunile sale se consóla citindu Coranulu 331. — XIII. Repara flot'a sa din nou si attaca cu ea pe crestini 333. — XIV. Nov'a liberata 334. — XV. Selimu ordina repararea S-tei Sophia 334. — XVI. Tramite o flota contra Spanioliloru 335. — XVII. Tunis ocupata de Spanioli si reocupata de Turci 335. — XVIII. Ungurii sunt batuti si ucisi la Segetvaru 336. — XIX. Mórtea lui Selimu 336. — XX. Calitatile lui Selimu 337.

CAPU VI. *Istori'a domniei lui Muradu III. fiuru lui Selimu* 339

I. Muradu succede parintelui seu la tronu 339. — II. Incepe bellulu cu Persianii 339. — III. Si-i invinge 340. — IV. Munevgehir apostatu trece la Turci 341. — V. Persianii batu pe Turci 342. — VI. Dar' Turcii dupa aceea nimicescu totalu pe Persiani 342. — VII. Mustaf'a sugruma o rebeliune in Crime'a tatarica 343. — VIII. Persianii ceru pace 343. — IX. Dar' li se refusa 343. — X. Espeditiunea lui Ferhadu in Persi'a remane fara succesu 344. — XI. Osmanu Pasi'a reocupa cetatea Tibris 344. — XII. Trece prin sabia pe

toti locuitorii 345. — XIII. In întorcere bate pe Persiani si móre 345. — XIV. Persianii se re-tragu d'inaintea lui Sinanu Pasia 346. — XV. Fer-hadu Pasia lupta cu succesu contra Persianiloru 347. — XVI. Se léga pace cu Persianii 347. XVII. Se nasce rebellione in Constantinopole 348. — XVIII. Rebellii sunt alungati si agratiati 348. — XIX. Espeditiunea lui Sinanu Pasia in Ungari'a 349. — XX. Mórtea lui Muradu 349.

CAPU VII. *Istori'a domniei lui Mahomedu III. fi-
iulu lui Muradu III. . . . .* 351

I. Mahomedu succede lui Muradu 351. — II. Ocupa Agri'a 351. — III. Invinge pe Crestini 352. — IV. Móre 352.

CAPU VIII. *Istori'a domniei lui Achmedu I. fiulu
lui Mahomedu III. . . . .* 355

I. Achmedu succede parintelui seu Mahomedu 355. — II. Turburari in Asi'a 355. — III. Turbura-torii sunt batuti si alungati 356. — IV. Ei facu pe Persiani se franga pacea cu Turcii 357. — V. Mu-radu Pasi'a merge contra Persianiloru 357. — VI. Dar' móre si in locu-i se numesce Nasih Pa-sia 357. — VII. Mehemedu Pasia impresóra ce-tatea Revanu 358. — VIII. Mehemedu Pasia este strangulatu si in locu-i se numesce mare veziru Halil Pasi'a 358. — IX Mórtea lui Achmedu 359. — X. Calitatile lui Achmedu 359.

CAPU IX. *Istori'a domniei lui Mustaf'a I. si a lui
Osmanu séu Othmanu II. . . . .* 361

I. Mustafa adjuge pe tronu 361. — II. Osmanu se proclama imperatore 361. — III. Unu fen-omeno se aréta pe ceriu 362. — IV. Espeditiunea lui Osmanu in Poloni'a 362. — V. Osmanu este ucisu si Mustafa restituitu pe tronu 363. — VI. Musta-fa este detronatu din nou si strangulatu 363.

CAPU X. *Istori'a domniei lui Muradu IV. supra-
numitu Gazi (Bravu) . . . . .* 365

I. Muradu succede la tronu 365. — II. Bate pe rebellulu Abassa 365. — III. Ali Pasia attaca in vanu Bagdadulu 366. — IV. Halil Pasi'a impre-

sóra cetatea Erzirum 367. — V. Dar' remane batutu 367. — VI. Chosrevu Pasia cuceresce cetatea Erzirum si prinde pe Abass'a Pasi'a 368. — VII. Muradu agratiaza pe Abass'a 368. — VIII. Chosrevu impresóra in vanu Bagdadulu 369. — IX. Ilias Pasia rebellu ; elu este prinsu si punitu 369. — X. Persianii impresóra cetatea Vanu. Turcii o elibera 370. — XI. Muradu tramite armat'a contra Poloniloru ; dar' in urma inchiaie pace cu ei 370. — XII. Edictu pentru licenti'a de a bê vinu 371. — XIII. Muradu merge in contra Persianiloru si ocupa Cetatea Revanu 371. — XIV. Persianii accupa cetatea Vanu 373. — XV. Muradu merge din nou contra Persianiloru 373. — XVI. Ocupa Bagdadulu 374. — XVII. Mórtea lui Muradu 375. — XVIII. Calitatile lui Muradu 375. — XIX. Beti'a lui Muradu 376. — XX. Crudelitatile lui Muradu 378. — XXI. Facultatile sale fizice si spirituali 379.

CAPU XI. *Istori'a domniei lui Ibrahimu. . . . .* 381

I. Ibrahimu se proclama imperatu 381. — II. Ocupa Azaculu de la Cosaci 381. — III. Maltesii cuprindu o naie turcésca si fugu cu ea la Cret'a 382. — IV. De aci Ibrahimu declara resbellu Venetianiloru 384. — V. Cuceresce Cane'a 385. — VI Mórtea lui Ibrahimu 385. — VII, Calitatile lui Ibrahimu 385.

CAPU XII. *Istori'a domniei lui Mahomedu IV . . . . .* 387

I. Mahomedu se proclama imperatore 387. — II. Evenimentele din timpul minoritatiei sale 387. — III. Mahomedu inchiaie pace cu Germanii 390. — IV. Innoiesce bellulu cretanu 390. — V. Discursulu lui Mahomedu catra Vezirii sei si catra altii 391. — VI. Marele Veziru trece cu trupele in Cret'a 393. — VII. Impresóra Candi'a 394. — VIII. O attaca si o constringe a capitula 394. — IX. Mahomedu primesce pe Cosaci sub protectiunea sa 400. — X. Regele Poloniei se mânâia 404. — XI. Mahomedu i face mai ântâiu mustrari amicabile 405. — XII. Dar' regele Poloniei nu asculta 405. — XIII. Mahomedu mer-

ge in contra Poloniloru 406. — XIV. Principele Moldaviei este detronatu 406. — XV. Mahomedu impresora cetatea Caminietiu 407. — XVI. Caminietiuu capituleza 407. — XVII. Mahomedu transmite armata contra Leopolei 408. — XVIII. Polonii ceru pace 408. — XIX. Si pacea li se accorda 409.

PARTEA II.

SCADEREA IMPERIULUI OTTOMANU

CARTEA IV.

CAPU I.

Istori'a continuata a domniei lui Mahomedu IV 413

I. Sultanulu Mahomedu se intorce victoriosu la Adrianopole 413. — II. Staturile Poloniei reiepta pacea inchiaieta de regele loru cu Sultanulu 414. — III. Vezirula insiste la delegatii poloni ca se-si implinesca promisiunile 414. — IV. Sultanulu merge cu armat'a in Poloni'a. Regele Poloniei tramite armat'a sa sub comand'a lui Sobieski la margini 416. — V. Se incinge o lupta teribile si obstinata la Chotinu 417. — VI. Principii Moldaviei si Romaniei se unescu cu Polonii si Turcii remanu invinsi 417. — VII. Mortea regelui Poloniei impedece progressele ulterioare ale comandantelui generalu 420. — VIII. Ioanu Sobieski se alege rege Poloniei 420 — IX. Sultanulu face mari preparatiuni bellice contra Poloniloru 420. — X. Nobilii poloni esiteza a se conforma vointiei firme a regelui 422. — XI. Polonii impresora cetatea Caminietiu. Turcii alerga spre a o elibera 423. — XII. Polonii inspimentati redica obsidiunea 423. — XIII. Sultanulu recucereste Chotinulu, si ocupa cetatea Humanu 424. — XIV. Casacii rebelli se offeru a da Turciloru ajutoriu, dar' li se refusa 424. — XV. Dorosienski indignatu de acestu refusu, trece si se supune la tiarulu Rusiei 424. — XVI. Sul-

tanulu transporta colonii polóne in Turci'a, si se întorce cu trupele sale la Adrianopole 425.—XVII. La Adrianopole serbéza cu mare pompa circumcisiunea filorui sei si maritarea ficeii sale 426. — XVIII. Regele Poloniei merge contra Turciloru 426.—XIX. Elu se offere a inchiaie pace cu Turcii 428. — XX. Regele scapa din periclu si ataca pe Tatari 430.—XXI. Se inchiaie pace 431. — XXII. Pretentiune absurda a ambasadorelui polonu 431. — XXIII. Ostentatiunea lui, si cuvintele marelui Veziru 436. — XXIV. Bellulu cu Russi'a; discursulu lui Dorosienski 437. — XXV. Cazacii se supunu tiarului 441. — XXVI. Turcii punu pe Kielmielniski Hetmanu Cazaciloru 442. — XXVII. Cazacii nu se supunu 444. — XXVIII. Sultanulu declara bellu Cazaciloru si Russiloru 444. — XXIX. Russii batu pe Tatari, si Turcii prindu fug'a 445. — XXX. Sultanulu cere pace de la tiarulu 446.—XXXI. Tiarulu scrie Sultanului 447. — XXXII. Turcii declara din nouu bellu Russiloru 447. — XXXIII. Vezirulu merge cu armat'a contra Russiloru 448. — XXXIV. Impresóra cetatea Cehrinu 449. — XXXV. Russii batu o parte din armat'a turcésca 450. — XXXVI. Turcii ocupa cetatea Cehrinu 451. — XXXVII. Amendoue armatele se intorc acasa 451. — XXXVIII. Soldatii striga contra acestei infructuóse espeditiuni 452. — XXXIX. Incercarea Vezirului de a construi unu nouu castellu 452. — XL. Cazacii impedeza lucrarea si ucidu pe lucratori 454. — XLI. Turcii osteniti in bellu, ceru pace 454. — XLII. Tököli da oca siune la frangerea pazei intre Turci si între imperatulu Germaniei 455. — XLIII. Partide contra si pentru bellu 456. — XLIV. In fine se decide bellu in contra imperatului Germaniei 459. — XLV. Turcii cauta o cauza justa pentru bellu 459. — XLVI. Imperatulu Germaniei tramiéte unu delegatu la curtea ottomana 460. — XLVII. Tököli prin adjutoriulu Turciloru ocupa mai multe cetati 460. — XLVIII. Sultanulu declara pe Tö-

köli rege alu Ungariei 461. — XLIX. Turcii propun condițiuni imposibile de pace 461. — L. Vezirulu plăca cu armat'a din Constantinopole 461. — LI. Presemne rele pentru Turci 462. — LII. De aci nuõe nemultumiri între soldati 462. — LIII. Sultanulu insoșiesce pe Vezirulu în contra Belgradului 462. — LIV. Da comand'a marelui seu Veziru și se întorce la Constantinopole 463. — LV. Vezirulu țiene unu consiliu bellicu generalu 464. — LVI. Tököli descopere opiniunea sa în consiliulu bellicu 464. — LVII. Opiniunea Pasiiloru principali 469. — LVIII. Vezirulu își descopere planurile sale 471. — LIX. Tatarii se unescu cu Turcii 471. — LX. Vezirulu îndupleca pe Ieniceri pentru a obsedia Vien'a 471. — LXI. Pasiilli și Tököli se încerca se abata pe Vezirulu de la ide'a sa 472. — LXII. Pasiu se supponu în urma auctoritatiei Vezirului și plăca asupr'a Viennei 473. — LXIII. Obsidiunea Viennei 474. — LXIV. Vezirulu aspira la imperiulu din Occidentu 474. — LXV. Imperatulu Germaniei cere ajutoriu de la Poloni 477. — LXVI. Ducele de Loren'a impressóra cetatea Uivaru 477. — LXVII. Imperatulu Germaniei se departa din Vienn'a la Lintiu 478. — LXVIII. Avariti'a Vezirului; ruin'a soldatiloru 478. — LXIX. Turcii tramisi dupa provisiune sunt batuti de truppele imperiali 480. — LXX. Murmuru în castrele turcesci 481. — LXXI. Confusiunea Turciloru audiendu de apropiarea Poloniloru 482. — LXXII. Vezirulu se consulta cu Pasiu 482. — LXXIII. Discursulu Vezirului 483. — LXXIV. Pasiu insistu prelanga opiniunea loru 485. — LXXV. Vezirulu impune prin auctoritatea sa 486. — LXXVI. Uccide pe toti captivii și scôte armat'a la campu 486. — LXXVII. Ienicerii perasescu liniile și sianțturile 487. — LXXVIII. Turcii sunt batuti și fugu 487. — LXXIX. Polonii préda castrele Turciloru 488. — LXXX. Resbunarea Vezirului asupr'a Pasiloru 489. — LXXXI. Fortifica Strigoniulu și Uivarulu, și se pune în castre la Bud'a

490. — LXXXII. Polonii in periclu 490. — LXXXIII. Germanii in unire cu Polonii batu pe Turci a dou'a óra la Dunare 491. — LXXXIV. Imperialii occupa Strigoniulu 491. — LXXXV. Petriceicu, principele Moldaviei intra in Bassarabi'a 492. — LXXXVI. Si face multe crudelitati in acea tíera 492. — LXXXVII. In urma ilu batu Tatarii 492. — LXXXVIII. Duca, principele Moldaviei cade prinsu la Poloni 493. — LXXXIX. Demetriu Cantacuzenu este numitu principe Moldaviei in locul lui Duca 494. XC. Ce se petrece la Pórta sub durat'a obsidiunei Vienei 494. — XCI. Vezirulu se escusa inaintea Sultanului 485. — XCII. Vezirulu se róga de iertare si promitte a luá Vienn'a 496. — XCIII. Vezirulu confirmatu de nou in dignitate, isi propune a mai puni si pe alti officari cu mórte 497. — XCIV. Tradarea si falsitatea Vezirului se descopere 498. — XCV. Curtenii lucra si grabescu ruin'a Vezirului 499. — XCVI. Mórtea Vezirului Cara Mustafa si numirea altui Veziru 499. — XCVII. Caus'a rumperii pazei cu Venetianii 500. — XCVIII. Venetianii declara bellu Turciloru, si ambassadorulu loru fuge din Constantinopole 502. — XCIX. Turcii vinu in mare confusiune 502. — C. Noulu Veziru se încerca a imbandi pe Venetiani 502. — CI. Venetianii refusa, ér' Turcii se prepara contra a toti inimicii loru 503. — CII. Imperialii occupa Visegradulu si Vatiulu 503. — CIII. Imperialii occupa Pest'a, si impressóra Bud'a 504. — CIV. Alte victorii ale imperialiloru 505. — CV. Seraskierulu reguléza affacerile in Moldavi'a si Romani'a 506. — CVI. Seraskierulu pune domnu Moldaviei pe Constantinu Cante-miru 507. — CVII. Turcii punu la fuga pe Sobieski regele Poloniei 509. — CVIII. Progresulu armatelor venetiane pe mare si uscatu 509. — CIX. Nuóe preparative ale Turciloru contra inimiciloru loru 510. — CX. Imperialii impressóra Uivarulu, ér' Turcii Strigoniulu si Visegradulu 510. — CXI. Imperialii batu armat'a turcésca prin

stratagema 511. — CXII. Imperialii ocupa Uivarulu 512. — CXIII. Seraskierulu implórá pace 513. — CXIV. Alte successe ale imperialiloru 513. — CXV. Tököli prinsu, pusu in ferra si transmisu la Constantinopole 514. — CXVI. Comand'a asupr'a rebelliloru Unguri se dalui Petrozzi 514. — CXVII. Petrozzi da Ungurilor consiliu se céra protectiunea imperatului Germaniei 515. — CXVIII. Petrozzi merge la Caprara si-i offera Cassovi'a 516. — CXIX. Regele Poloniei sollicita pe principele Moldaviei se-i tiena parte 516. — CXX. Cantemiru da consiliuri escellente Poloniloru 517. — CXXI. Dar' Polonii arroganti nu-lu asculta 518. — CXXII. Polonii trecu Nistrulu si intra in Moldavi'a 514. — CXXIII. Cantemiru consilia Seraskierului a nu incepe lupt'a 518. — CXXIV. Polonii ingrati attaca mai ántáiu pe Moldoveni 519. — CXXV. Dar' au remasu batuti cu rusíne 520. — CXXVI. Cuceririle Venetianiloru in More'a 520. — CXXVII. Alte successe ale Venetianiloru contra Turciloru 521. — CXXVIII. Sórte schimbatória a bellului 522. — CXXIX. Vezirulu este mai sollicitu pentru sine decâtu pentru binele imperiului 522. — CXXX. Elu vrea se se sustiena in postu prin omoruri 525. — CXXXI. Vezirulu sapa grópa Seraskierului si cade elu in ea 525. — CXXXII. Tököli este restituitu in dignitatea sa de mai inainte 527. CXXXIII. Imperialii impressóra Bud'a 528. — CXXXIV. Imperialii facu unu assaltu vigurosu 529. — CXXXV. Vezirulu vine intr' adjutoriulu cetatiei 529. — CXXXVI. A dóu'a tentativa 530. CXXXVII. A trei'a tentativa 530. — CXXXVIII. In fine imperialii cucerescu Bud'a 531. — CXXXIX. Imperialii se impartu in dóue corpuri de armata sub Caraffa si sub principele de Badenu 532. — CXL. Fug'a Turciloru la scirea despre apropiarea Germaniloru 533. — CXLI. Caraffa bate pe Tataru 534. — CXLII. Veterani bate pe Vezirulu 534. — CXLIII. Imperatulu Germaniei invita pe Tiarulu Russiei a se uni cu elu in contra inamicului communu 535. — CXLIV. In-

tre Russi'a si Poloni'a se inchiaie pace 535. — CXLV. Sobieski invita pe Cantemiru a lega pace cu elu 536. — CXLVI. Respunsulu lui Cantemiru 537. — CXLVII. Regele Poloniei trage spre Iasi. Cantemiru merge la castrele Turciloru 538. CXLVIII. Regele Poloniei trece Prutulul. Turcii ilu attaca si-lu incungiura 540. — CXLIX. Polonii se retragu din Moldavi'a. Regele face cele mai impie sacrilegiuri si rapine 541. — CL. Tóta armat'a urméza esemplulu regelui 542. — CLI. Vindict'a lui Dumnedieu asupr'a Poloniloru sacrilegi 543. — CLII. Tatarii infecta apele cu ierburi veninóse 543. — CLIII. Regele Poloniei in întórcerea sa ocupa cetatile Némtiu si Sucéva 544. — CLIV. Tatarii se intorcu si infestéza de nou pe Poloni 544. — CLV. Regele se departa pe ascunsu din castre si fuge 545. — CLVI. Succesele Venetianiloru contra Turciloru 545. — CLVII. Alte victorii ale Venetianiloru 546. — CLVIII. Succesele Venetianiloru in Dalmati'a 547. — CLIX. Poporulu din Constantino-pole striga in contra Sultanului ca trebe detronatu 547. — CLX. Sultanulu in vanu cérca se arunce culp'a pe altii 548. — CLXI. Pune nóua taxa pe poporu, pentru ca se póta plati pe soldati 549. — CLXII. Imperialii batu pe Turci si le ocupa castrele 549. — CLXIII. Vezirulu scapandu prin fuga se retrage la Belgradu 552. CLXIV. Succesele imperialiloru in Slavoni'a 552. — CLXV. Imperiali cuprindu Esseculu 552. — CLXVI. Suppunu cu asemenea succesu tóta Slavoni'a. Impressóra Agri'a in Ungari'a 553. — CLXVII. Ducele de Loren'a intra in Transilvani'a, cuceresce mai multe cetati si remane preste iérna acolo 553. — CLXVIII. Rusii facu o expeditiune contra Tatariloru din Crime'a, dar' fara succesu 554. — CLXIX. Polonii impressóra cetatea Caminietiu, dar' la apropiarea Turciloru se retragu 555. — CLXX. Venetianii ocupa mai multe cetati in More'a 555. — CLXXI. Morosini ocupa Corinthulu 556. — CLXXII. Königsmark cuceresce

then'a 557. — CLXXIII. Turcii irrumpu in Dalmati'a, dar' fara successu 558. — CLXXIV. Cornaro bate pe Turci si ocupa noulu castellu 558. — CLXXV. Armat'a ottomana se revolta in contra Vezirului 558. — CLXXVI. Vezirulu fuge nóptea si merge la Constantinopole 560. — CLXXVII. Sultanulu ilu priimesce cu gratia si-lu protege 560. — CLXXVIII. Armat'a la instigatiunile lui Siavus Pasia conspira in contra Sultanului 561. — CLXXIX. Siavus Pasia, in numele armatei, accusa pe Vezirulu de crim'a desertiunei 561. — CLXXX. Sultanulu protegêndu pe Vezirulu isi prepara ruin'a propria 562. — CLXXXI. Sultanulu confere postulu de mare Veziru lui Siavus Pasia 563. — CLXXXII. Sultanulu ordina decapitarea Vezirului si arestarea celorlalti 564. — CLXXXIII. Siavus Pasia insiste la Sultanulu a puni si pe ceialalti cu mórte 564. — CLXXXIV. Armat'a rebella se descarca asupr'a lui Siavus Pasia si 'lu amenintia cu mórte 565. — CLXXXV. Vezirulu merge cu armat'a rebella la Constantinopole, si Sultanulu ilu priimesce cu mare onóre — 566. CLXXXVI. Elu jura credintia Sultanului si se încerca a comprime rebelliunea 567. — CLXXXVII. Capii rebelliunei declara pe Vezirulu de perfidu 568. — CLXXXVIII. Rebelliunea erumpe 569. — CLXXXIX. Sieicu Sierifulu recomenda poporului a detroná pe Sultanulu 570. — CXC. Incercarea Sultanului de a ucide pe fratii sei 570. — CXCI. Opiniunea lui Kioprili Mustaf'a Pasia 571. — CXCII. Deputatiunea Conspiratoriloru la Sultanulu 572. — CXCIII. Responsulu eroicu ala Sultanului 572. — CXCV. Insolent'a purtare a lui Nakibu 575. — CXCIV. Detronarea si mórtea lui Mahomedu Sultanulu 575. — CXCVI. Calitatile lui Mahomedu 576.

CAPU II. *Istori'a domniei lui Solimanu II.* . . . 579

I. Sultanu Solimanu este constrinsu a ascende tronulu imperiale 579. — II. Solimanu declaratú imperatore, pórtá totusi frica de fratele seu 580. — III. Elu isi spala mânilé, capulu si piciórele

de immunditi'a tronului 581. — IV. Confirma pe marele Veziru Siavus Pasia in postulu seu 518. — V. Rebelliunea éراس erumpe contra Vezirului 581. — VI. Rebelii omóra pe Vizirulu in palatulu seu 583. — VII. Alte crudelitati ale rebelliloru 585. — VIII. Chodgia Ismailu Pasia este numitu mare Veziru. Rebelliunea reincepe 586. — IX. Codgia este destituitu si in locu-i se numesce Veziru Tekkiurdaghi Mustafa Pasia 587. — X. Egen Pasia in Rumeli'a si Ghieduki Pasia in Assi'a se revólta 587. — XI. Ienicerii lasa la o parte cugetele loru rebellice si batu pe rebellulu Ghieduki Pasia 588. — XII. Imperialii occupa Agri'a si alte cetati in Ungari'a 588. — XIII. Ei occupa Muncaciulu, punu man'a si arestéza pe soci'a lui Tököli 589. — XIV. Dispositiunea rebella a Turciloru amenintia cu nóua seditiune 589. — XV. Solimanu merge la Adrianopole. Timórea lui naturale contribue fórté multu la incetarea seditiunei 590. — XVI. Ajungéndu Solimanu la Adrianopole invita pe Imperatulu Germaniei a inchiaié pace 591. — XVII. Vezirulu numesce unu Seraskieru in contra inimicului 593. — XVIII. Imperialii ocupa Alba-Regale si alte mai multe cetati 595. — XIX. Electorele de Bavari'a cuprinde Semendri'a si Belgradulu 596. — XX. Vinu delegatii turci la electorele de Bavari'a in Belgradu 597. — XXI. Succesele ducelui de Badenu in Bosni'a 597. — XII. Dubióse successe ale Venetianiloru in More'a 598. — XXIII. Mai bune successe au Venetianii in Dalmati'a 598. — XXIV. Delegatii Turciloru mergu la Vien'a si facu propunerile de pace 598. — XXV. Leopoldu pune aspre conditiumi 599. — XXVI. Regele Franciei persvade Sultanului a nu inchiaié pace 599. — XXVII. Promitte a imparti imperiulu germanu cu Sultanulu 600. — XXVIII. Tóte cugetele de pace se punu la o parte. Bellulu reincepe. Rebelii sunt batuti 600. — XXIX. Turcii punu pe Libériu domnu in More'a 601. — XXX. Sultanulu declara ca va comanda armat'a in persóna 602.

—XXXI. Audiendu ca Germanii se apropia, Solimanu se opresce la Sophi'a 602. — XXXII. Seraskierulu amagitu de astrologulu seu a remasu de d'oue-ori batutu de Germani 602. — XXXIII. Imperialii' supunu mai t'ota Serbi'a 604. — XXXIV. Sultanulu tramitte respunsu delegatiloru sei la Vien'a 604. — XXXV. Polonii stau in nemiscare, Russii ataca Crime'a tatarica 605. — XXXVI. Dar' se nasce o seditiune intre ei, si se retragu nu fara mare perdere 605. — XXXVII. Petru Alexieviciu punesce pe rebelli si-si forméza armata regulata 606. — XXXVIII. Venetianii impresóra Monembasi'a 606. — XXXIX. Sultanulu se întórna la Constantinopole 606. — XL. Destituie pe marele Veziru si in locul lui pune pe Kioprili Oglu Mustafa Pasia 607. — XLI. N'ulu Veziru conv'oca unu consiliu generale; purtarea si discursulu seu 607. — XLII. Se concludere continuarea bellului; si veziratululu néga ca Sultanulu a tramisu delegati la Vien'a 609. — XLIII. Vezirulu cu mare desteritate prepara o vasta armata 611. — XLIV. Curatia thesaurulu de monet'a adunata in m' du nedreptu 613. — XLV. Vezirulu trage cu armat'a sa spre Belgradu 617. — XLVI. Tatarii batu vre-o câte-va mii de Germani 618. — XLVII. Vezirulu ordina a se tiené rugatiuni in cetati, si a se departá copii din castre 618. — XLVIII. Cetatea Sherhirkioi se supune Turciloru 618. — XLIX. Niss'a cucerita. Garnisónele perasescu Vidinulu si Semendri'a 619. — L. Vezirulu impresóra Belgradulu si-lu cucerese prin unu accidentu neasteptatu 620. — LI. Da ajutoriu Temisiórei, care sufferie de o lipsa estrema in provisiuni 622. — LII. Vezirulu trece Dunarea si ocupa Lipp'a 623. — LIII. Turcii batu pe imperiali in Transilvani'a 624. — LIV. Tököli allungatu diu Transilvani'a 628. — LV. Regele Poloniei intra in Moldavi'a si ocupa Soroc'a 628. — LVI. Dar' se întórce fara effectu 628. — LVII. Venetianii ocupa Monembasi'a 630. — LVIII. Alte successe ale Venetianiloru

631. — LIX. Vezirulu se întórce la Constantino-
pole in triumfu 631. — LX. Numésce Seraskieri
in contra inamiciloru 631. — LXI. Mórtea lui So-
limanu Sultanulu 632. — LXII. Calitatile lui 632.
- CAPU III. *Istori'a domniei lui Achmedu II. fiulu
lui Ibrahimu . . . . .* 635
- I. Cérta intre poporu pentru allegere de Sul-
tanu 635. — II. Achmedu fiulu lui Ibrahimu si
fratele lui Solimanu se allege Sultanu 636. — III.
Noulu Sultanu merge la Adrianopole 636. — IV.
Admirabil'a desteritate a Vezirului in modulu de
a formá armata 637. — V. Soldatii se offeru insii
la servitiu bellicu. Vezirulu cade in invidia la curte
638. — VI. Falsa accusatiune la Sultanulu contra
Vezirului 639. — VII. Unu mutu informéza despro
acésta pe Vezirulu 640. — VIII. Vezirulu in locu
de a merge la Sultanulu aduna pe officiarii Ieni-
ceriloru si le tiene unu discursu 640. — IX.
Officiarii Ieniceriloru promittu prin jura-
mentu a remané fideli Vezirului 643. — X. Ve-
zirulu se escusa ca nu se pôte presenta la curte
643. — XI. Inamicii sei remanu pedepsiti 644.
— XII. Vezirulu pléca in campania 645. — XIII.
Delegatulu regelui Angliei la Vezirulu cu inter-
mediatiuni de pace 645. — XIV. Vezirulu tiene
consiliu generale si concludé a trece Sav'a si a
merge contra inamicului 645. — XV. Vine la Is-
lancamenu in façi'a inamicului si taia o trupa
din armat'a germana 646. — XVI. Se incinge o
lupta sangerósa intre Turci si imperialisti 646.
— XVII. Successulu luptei remane lungu timpu
incertu 647. — XVIII. Vezirulu cade mortu si
Germanii invingu 647. — XIX. Germanii lasa pe
Turci se fuga si le ocupa castrele 648. — XX.
Cuvintele imperatului Leopoldu 648. — XXI.
Principele de Badenu ocupa Lipp'a si impressóra
Varadinulu 648. — XXII. Polonii vreau a face o
espeditiune in Bassarabi'a, dar' nu le succede 649.
— XXIII. Prin tradarea unui officiaru spaniolu
Turcii ocupa Garbus'a 649. — XXIV. Alf Pasia
succede in postulu de mare Veziru 650. — XXV.

Se vorbesce éراس de pace , dar' ambasadorulu Franciei i pune pedeci 650. — XXVI. Ali Pasi'a se destitue din postu pentru avariti'a si crudelitatile sale 651. — XXVII. Intentiunile noului Veziru de a inchiaíe pace se nimicescu prin delegatii intorsi de la Vien'a 652. — XXVIII. Noue preparatiuni bellice 652. — XXIX. Intr' aceea Heusler ocupa Varadinulu 653. — XXX. Turcii impresóra Soroc'a in Moldavi'a, dar' fara succésu 653. — XXXI. Chanulu Tatariloru se încerca a atrage pe regele Poloniei de la confederatii sei, dar' nu-i succede 654. — XXXII. Venetianii impresóra Cane'a in Candi'a, dar' fara succésu 654. — XXXIII. Vicissitudinile intre Turci si Venetiani pe uscatu 655. — XXXIV. Se nascu doi fii gemeni Sultanului 655. — XXXV. Vezirulu Ali Pasia este destituitu 656. — XXXVI. Noulu Veziru Mustafa Pasia suffoca rebelliunea ce era se erumpa 656. — XXXVII. Admirabila purtare a lui Misri Effendi 656. — XXXVIII. Minunea ce a urmatu dupa departarea lui Misri Effendi 661. — XXXIX. Vezirulu vrea se tréca prin Romani'a in Transilvani'a. Imperialii impresóra Belgradulu 662. — XL. Vezirulu face de imperialii redica obsidiunea de la Belgradu 663. — XLI. Tatarii devasta Ungari'a, dar' Germanii i incungiura si-i batu 663. — XLII. Polonii stau acasa si nu se misca. Venetianii anca nu facu nimica in Greci'a si fôrte puçinu in Dalmati'a 664. — XLIII. Vezirulu Mustafa Pasia este destituitu si in locului succede Ali Pasia 665. — XLIV. Ali Pasia se încerca a legá pace cu puterile straine 665. — XLV. Vezirulu transmite unu Seraskieru in Ungari'a 666. — XLVI. Venetianii ocupá cetatea Chio 666. — XLVII. Ei ar' fi potutu ocupa si Smirn'a, déca nu-i desvadeau consuli puteriloru streine 669. — XLVIII. Succesele Venetianiloru in Dalmati'a 670 — XLIX. Arabii se revolta contra Sultanului, si voiescu a ocupa Mecc'a 670. — L. Sultanulu Achmedu móre 671. — LI. Calitatile lui Achmedu 671.

CAPU IV. *Istori'a domniei lui Mustafa II . . .*, 673

I. Sultanulu Mustafa , fiulu Sultanului Mahomedu IV se proclama imperatu 673. — II. Vezirulu desiste de la propusulu seu de a pune imperatu pe Ibrahimu 675 — III. Sultanulu nu observa intrigele Vezirului si-lu confirma in postu 675. — IV. Mustafa dec'ara ca voiesce elu singuru a comanda armat'a si a administra trebile publice 675. — V. Merge incognito prin castre, condamna la mórte pe marele Veziru 677. — VI. Elmas Mehemedu Pasia este numitu mare Veziru 678. — VII. Sultanulu comanda armat'a in persóna, ocupa Lipp'a si bate pe imperiali 678. — VIII. Reflexiuni dupa victori'a câstigata asupr'a imperialiloru 681. — IX. Sultanulu in reintórcere spre Constantinopole ocupa unele cetati 681. — X. Imperialii de alta parte se retragu in castre de iérna 681. — XI. Polonii prin lasitatea loru lasa pe Tataru se le devaste tóta tiér'a 682. — XII. Tiarulu Russei impresóra Azaculu, dar' se retrage fara successu 682. — XIII. Mezzomorto bate flot'a venetiana 682 — XIV. Turcii ocupa insul'a Chio, si constringu pe romano-catholici a trece la religiunea greca 685.—XV. O victoria a Venetianiloru 685.—XVI. Rebellii Arabi attaca caravan'a ce mergea la Mecc'a, dar' remanu batuti 685. — XVII. Sultanulu celebréza unu triumfu in memori'a acestoru victorii, si dá lui Mezzomorto comand'a asupr'a flotei 686. — XVIII. Imperialii impresóra Temisiór'a; Sultanulu merge spre a o libera 686. — XIX. Imperialii redica obsediulu de la Temisiór'a 686. —XX. Attaca pe Turci, dar' sunt respinsi cu mari perderi 686.— XXI. Bravur'a Vezirului in acésta batalia 687. — XXII. Ambe armatele se retragu in quartirele loru de iérna 688. — XXIII Mórtea lui Ion Sobieski, rege alu Poloniei 689. — XXIV. Tiarulu Russei ocupa Azovulu 689. — XXV. Venetianii sunt constrinsi a redica obsidiunea de la Dulcigno 689. — XXVI. Mezzomorto reguléza flot'a turcésca 690. — XXVII. Sultanulu se întórcé in tri-

umfu la Constantinopole 690. — XXVIII. Sultanulu se incinge cu o sabia, si ordina a se face cele mai mari preparative de resbellu 991. — XXIX. Sultanulu refusa pacea ce i se offere de catra imperatulu Germaniei 692. — XXX. Merge cu armat'a sa la Belgradu si tiene revista asupr'a ei 692. — XXXI. Imperatulu ordina principelui Eugeniu a se tiené numai in defensiva 693. — XXXII. In urm'a unui consiliu generale Sultanulu decide a intra în Transilvani'a, si trece preste Danubiu cu armat'a sa 693. — XXXIII. Mustafa ascultandu opiniunea consiliului seu merge cu tóte puterile spre Titelu 694. — XXXIV. Sultanulu se intórce spre Tisa si suffere mari perderi 694. — XXXV. Se tiene alu treilea consiliu, unde Sultanulu decide a impresora Varadinulu 696. — XXXVI. Lupte usióre la facerea podului preste Dunare 696 — XXXVII. Principele Eugeniu cu mare periclu vine a salva Petrovaradinulu 696. — XXXVIII. Turcii tienu a patr'a óra consiliu 697. XXXIX. Opiniunea junelui Veziru ca si candu ar' fi venitu de la unu barbatu de inaintata etate 698. — XL. Opiniunea Vezirului se respinge 698. — XLI. La propunerea lui Dgiaferu Pasia consiliulu si lupt'a se amana pe alta dí 700. — XLII. Vezirulu insiste pre langa Sultanulu se intre in lupta 700. — XLIII. Séu a obsedia Segedinulu ; la ce si Sultanulu se invoiesce 701. — XLIV. Sultanulu pléca spre Segedinu 702. — XLV. Principelu Eugeniu merge in urm'a Turciloru cu mare resolutiune 703. — XLVI. Ungurii attacka pe Turci 703. — XLVII. Vezirulu face Sultanului unu raportu falsu 704 — XLVIII. Sultanulu informatu prin Tataru de apropiarea Germaniloru, trece Tis'a in cea mai mare frica 704. — XLIX. Vezirulu in contra intentiunei Sultanului se decide a se lupta cu inamiculu 704. — L. Elu prin unu discursu artificiosu se sacrifica Germaniloru atátu pe sine câtu si pe ceialalti Pasi 705. — LI. Comandantii si soldatii murmura, dar' in urma sunt necessitati a se suppune 706. — LII.

Imperialii indata ce ajungu attaca pe Turci 706. — LIII. Dar' vediendu ca in modulu acest'a ataculu e peiculosu, se încerca a attaca pe inamicu in altu modu 707. — LIV. Ienicerii ucidu pe Veziru si pe toti ceialalti Pasi 708. — LV. Imperialii se arunca asupr'a castreleru turcesci si ucidu pe Turci pênê la unulu 708. — LVI. Lupt'a a fostu sangerôsa din ambe partile 709. — LVII. Dintr'unu numeru atâtu de considerabile unu singuru Pasia a scapatu 711. — LVIII. Sultanulu isi lasa castrele si fuge in cea mai mare frica la Temisiôr'a 712. — LIX. Ucide pe Capudgi Bashi care voia a-i da consiliu mai bunu 712. — LX. Turcii de frica isi lapeda bagagiulu ce-lu luasera cu sine 712. — LXI. Sultanulu perasindu armat'a adjunge travestitu la Temisiôr'a 713. — LXII. Acea fuga causéza intre Turci o situatiune deplorabile 713. — LXIII. Sultanulu se tiene ascunsu in Temisiôr'a 713. — LXIV. Alte desastre si mai mari pentru Turci 713. — LXV. In fine Sultanulu se aréta la restulu armatei sale 714. — LXVI. Numesce mare Veziru pe Husein Pasia, gubernatorele Belgradului 715. — LXVII. Sultanulu merge de la Belgradu la Adrianopole si de aici la Constantinopole 715. — LXVIII. Imperialii isi intorcu armele contra Bosniei si o prêda intr'unu modu terribile 716. — LXIX. O fericita espeditiune a lui Daltabanu Mustafa Pasia 716. — LXX. Rusii intarescu Azovulu. Polonii alegu rege pe Fridericu-Augustu, electorele Saxoniei 720. — LXXI. Successu dubiu alu Venetianiloru contra Turciloru pe mare 724. — LXXII. Mustafa pare a face preparative bellice, dar' in spiritulu seu era turburatu 728. — LXXIII. Ominóse predîceri ale poporului 728. — LXXIV. Ambii imperatori sunt ingrighiti de resultatulu bellului 729. — LXXV. Sagacitatea lui Alexandru Maurocordatu 729. — LXXVI. Elu este primulu intermediatoru alu pazei 730. — LXXVII. Prudent'a sapurcedere la negociatiunile de pace 730. — LXXVIII. Se vorbesce in publicu

despre pace 731. — LXXIX. Ambasadorulu Franciei vre se turbure negociatiunile de pace, dar' nu-i succede 732. — LXXX. Intr'aceea Sultanulu tramite pe Vezirulu cu o armata in cămpania 735. — LXXXI. In speranti'a pazei atātu Turcii cătu si armatele confederate stau in neactiune 735 —LXXXII. Ambasadorii puteriloru se intrunescu la Carlovitiu 735. —LXXXIII. La inceputu se nasce disputa pentru precadentia 736. — LXXXIV. Prudentele Maurocordatu impaca totu lucrulu 737. —LXXXV. In urma pazea multu dorita se inchiaie 737. — LXXXVI. Articii de pace intre Sultanulu si imperatulu 737. — LXXXVII. Articii de pace cu Tiarulu 738. — LXXXVIII. Articii de pace cu Polonii 738. — LXXXIX. Articii de pace cu Venetianii 738. — XC. Ambasadorii dupa inchaierea tractatulu de pace se intorcu la Adrianopole 739. — XCI. Ambii imperati tramitu unulu la altulu ambassadori extraordinari 739. — XCII. Poporulu murmura in contra Sultanulu 740. — XCIII. Sultanulu pentru a preveni reprobarile poporulu se retrage la Adrianopole 741. —XCIV. Chanulu Tatariloru se încerca a turbura pazea intre Sultanulu si intre Tiarulu 741. — XCV. Sultanulu transmite o persóna pentru a observá intentiunile Tiarulu 742. — XCVI. Vezirulu prin false representatiuni se încerca a evitá bellulu cu Russii 743. — XCVII. Sultanulu infrunta pe Chanu, ér' acesta se justifica 743. — XCVIII. Fraud'a lui Kibleli Ogli se descopere; elu este punitu cu mórte; ér' Vezirulu este destituitu 744. — XCIX. Veziratulu este vacantu 744. — C. Daltabanu Mustafa Pasia este numitu mare Veziru 744. — CI. Furi'a lui Daltabanu contra ambassadoriloru cari au facutu pazea 745. — CII. Se determina a face bellu Poloniloru 745. — CIII. Cérca pretextu pentru a frange pazea 745. — CIV. Amenintia pe ambassadori sub pretextu ca pazea ar' fi contra preceptelor Coranulu 746. — CV. Isi propune a luá viéti'a lui Mufti 746. — CVI. Inten-

tiunea lui se descopere si Mufti scapa de periclu 746. — CVII. Mufti accusa pe Veziru la Sultanolu pentru rebelliune 747. — CVIII. Credulosulu Sultanu punesce cu mórte pe Vezirulu , fara a esaminá caus'a, si pune in loculu lui pe Rami Pasia 749. — CIX. Mórtea Vezirului produce rebelliune terribile 749. — CX. Seditiunea de multu ascunsa erupe in rebelliune publica 751. — CXI. Gebedgii, ei cei de ántáiu incepu rebelliunea 752. — CXII. Caracasiu se pune in fruntea rebelliloru si attaca pe Caimacamu lu 752 — CXIII. Ienicerii si Ulemii se unescu cu Gebedgii 752. — CXIV. Conspiratorii isi numescu Caimacamu pe Hasan Pasia; isi alegu Veziru propriu, Mufti etc, 753.—CXV. Rebellii inchidu portile cetatiei 754. —CXVI. Sultanulu tramite unu delegatu la rebelli 754. — CXVII. Rebellii tractéza reu pe delegatu 754.—CXVIII. Rebellii pléca din Constantinopole la Adrianopole 754.—CXIX. Sultanulu merge cu trupele sale in contra rebelliloru 755.—CXX. Armat'a Sultanului vediendu Coranulu trece la rebelli 757.— CXXI. Vezirulu lasatu de trupele sale se imbraca in vestminte necunoscute si fuge 758. — CXXII. Rebellii ceru de la Sultanulu pe doi musulmani si pe unu crestinu pentru a-i ucide 758. — CXXIII. Sultanulu i estrada 759.— CXXIV. Rebellii punescu pe Mufti cu mórte fórte crudele 759. — CXXV. Sultanulu confirma in functiune pe vezirulu numitu de rebelli 760. — CXXVI. Rebellii tramitu si chiama la sine pe Ahmedu fratele Sultanului 760.—CXXVII. Mustafa insusi inaltia la tronul pe fratele seu Ahmedu 761. — CXXVIII. Sultanulu Mustafa móre 761. — CXXIX. Calitatile lui Mustafa 761.

CAPU V.

Istori'a domniei lui Achmedu III fiulu lui Mahomedu IV. . . . .

763

I. Sultanulu Achmedu ocupa tronulu si confirma pe capii rebelliloru in posturile loru 763.— II. Isi propune a pedepsi pe rebelli 764. — III. Si sub diverse preteste i pedepseste pe toti cu mórte 765. — IV. Hasan Pasia succede in postulu

de mare Veziru 765. — V. Osmanu Capudanu Pasia este tramisu cu o flota in marea de Azovu 766. — VI. Hasan Pasia este destituitu si-i succede Calaili Ahmedu Pasia 767. — VII. Se destituie Calaili Ahmedu Pasia si in locul lui se numesce Baltadgi Mehemedu Pasia 769. — VIII. Mehemedu anca remane destituitu, si in locul lui vine mare veziru Ciorluli Ali Pasa 773. — IX. Resbellu intre regii Svediei si Poloniei 777. — X. Svedianii irumpu in Russi'a 779. — XI. Ali Pasia transmite regelui Svediei si Cazaciloru rebelli ajutoriu contra Russiloru 779. — XII. Mazeppa Hetmanulu Cazaciloru se impreuna cu Svedianii. Regele Svediei remane batutu 780. — XIII. Dupa perderile de la Pultava regele Svediei se refugia la Turci 780. — XIV. Turcii intimpina cu toate oncurile pe regele Svediei, dar' isi retragu promisiunile 780. — XV. Turcii confirma pacea cu Tiarulu 780. — XVI. Regele Svediei accusa pe Veziru de tradare 780. — XVII. Dar' in situatiunea presenta a lucrurilor nu obtiene nimicu 781. — XVIII. Turcii decidu a se aprobá pacea cu Russi'a si pe regi a-i departá 781. — XIX. Fraud'a vezirului se descopere 782. — XX. Ali se destituie din postu si in locul lui vine mare veziru Kioprili Oglu Numanu Pasia 782. — XXI. Regele Svediei prin un modu surprindietoriu face pe Sultanulu a frange pacea cu Russii 783. — XXII. Judecat'a Sultanulu asupr'a Tiarului 784. — XXIII. Respunsulu Vezirului catra Sultanulu 784. — XXIV. — Conferinti'a Vezirului cu ambasadorii 785. — XXV. Sultanulu destituie pe marele Veziru, findu-ca se oppune intentiuniloru sale 785. — XXVI. Baltadgi Mehemedu Pasia adjunge éراسi mare veziru 786. — XXVII. Sultanulu arréta pe faéie ca vrea resbellu in contra Russiei si pune in prinsóre pe ambasadorul Tiarului 786. — XXVIII. Se facu mari onoruri regelui Svediei 786. — XXIX. Mazeppa accusa pe Brancovanu de tradare 787. — XXX. Se tiene consiliu pentru destituirea lui

Brancovanu 787. —XXXI. Demetriu Cantemiruse face domnu Romaniei sub titlu de domnu alu Moldaviei 787. —XXXII. Acea curte otomana tradat6ria nu-si tiene promissiunea data lui Cantemiru 788. —XXXIII. Cantemiru isi oftere servitiile sale unui monarchu de mai buna credintia 789. —XXXIV. Tiarulu trage cu armat'a sa la Iasi, capital'a Moldaviei 789. — XXXV. Brancovanu, domnulu Romaniei, nu-si tiene cuventulu 789. —XXXIV. Tiarulu tramitte o parte a armatei sale in Romani'a 790. — XXXVII. Tiarulu merge pentru a-si assecurá trecerea preste Dunare 790. — XXXVIII. Tramitte o parte a armatei sale pentru a impededá pe Veziru in trecerea preste Prutu 790. — XXXIX. Trupele russesci sunt in periclu 790. — XL. Cantemiru le vine cu trupele sale intr'adjutoriu 791. — XLI. Tiarulu isi schimba planulu pentru situatiunea dificile a loculu 791. — XLII. Inimiculu crediendu ca Russii fugu, se arunca asupr'a acestora cu mare vig6re 791. — XLIII. Vezirulu incungiura pe Russi in castrele loru si-i atacá cu mare fur6re 791. — XLIV. Prospectu mare de pace 792. — XLV. Regele Svediei se incérca a se oppune la inchiaierea pazei 792. — XLVI. Se tramitu delegati pentru a confirmá articlii de pace 792. — XLVII. Tiarulu se int6rce cu armat'a sa acasa 792. — XLVIII. Discursu eroicu alu lui Petru celu mare 793.

Viéti'a principelui Demetriu Cantemiru fostu domnu alu Moldaviei. .

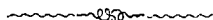

INDICE ALFABETICU

DESPRE

PERSONELE, LOCALITATILE SI EVENIMENTELE

CELE MAI INSEMNAȚE IN ACÉȘTA ISTORIA

- Abassa Osman Pasia*, mare admiralu, notițiã despre elu 766 (1).
- Abassa Pasia*, rebelu in Asi'a sub domni'a lui Muradu IV. 366. 368.
- Abassi'a*, provincia aprópe de Cercassi'a 766.
- Abassianii*, ce pretiu au in Constantinopole 183.
- Abdi Pasia*, guvernatore de Buda, dupa caderea cetãtiei plange cu lacrimi sórtea imperiului 531.
- Abdulah*, fiulu lui Baiazetu II., principe de Iconi'a móre 184.
- Abdulah*, fiulu lui Tahiru , guvernatore de Egiptu , face pe Saraceni veniti din Spani'a se se curatia din Egiptu 382.
- Abdulah*, fiulu lui Kioprili Mustafa Pasia, caimacamu in Constantino-pole 564.
- Abulfarage*, auctoru de istoria universale in limb'a arabica 8.
- Acarnamei'a*, provincia in Epiru , Venetianii o eucerescu 509.
- Accebegu*, ocupa cetatea Dydomothychon 38.
- Acce ovasi*, campulu lui Accebegu 36.
- Achai'a*, provincia, care se numesce asta-di Livadi'a 522.
- Achisca*, unu guvernamentu (Sandgiacatu) in Asi'a mica 342.
- Achmedu*, fiulu lui Amuratu II., mortu si ingropatu in Amasi'a , alu carei domnu erã 130.

(1) Numerii arõta paginele.

- Achmedu*, fiulu lui Baiazetu II este chiamatu la tronu 193. Responsulu lui catra parintele seu 195. Prinde armele in contra fratelui seu Selimu, dar' remane batutu si strangulatu 206. 207.
- Achmedu I*, ajunge pe tronu in etate abia de cinci-spre-diece ani 355. Tramite pe marele Veziru se ba'ta pe rebelii, cari devastau Anatoli'a 356. Cere de la Persiani a estrada pe rebeli, dar' i se refusa 357. Atacatu de unu accesu de friguri, more 359. Liberalitatea si marinimitatea lui 359. A lasatu a se edificá o Giamia pomposa in vecinetate * cu S-ta Sophi'a 359.
- Achmedu II*, fiulu lui Ibrahimu, este alesu imperatu si pleca la Adrianopole 636. Kislar Aga ilu face attentu ca marele Veziru Kiopili vre se-lu destitue 639. Kiopili descopere complotulu si Kislar Aga è tramisu in esiliu 645. Primesce pe ambasadorulu regelui Aglici Wilhelmu III., care offere mediatiunea intre porta si imperatulu Germaniei 645. Numesce pe Ali Pasia de mare veziru 650. Ilu distitue pentru avariti'a sa si pune in locul lui pe Serposci seu Tarposci Ali Pasia 652. Destitue si pe acest'a si-lu inlocuiesce prin Buiuchi Mustafa Pasia 656. I se nascu duoi fii gemeni 655. Informatu de discursurile seditiose ale lui Misri Effendi, il trimite pe acest'a la Prusa 661. In urma ilu chiama la Adrianopole, dar' nu vine 662. Destituie si pe Buiuchi Mustafa Pasia si pune mare veziru pe Sham Tirabolos Ali Pasia 665. Mortea si calitatile lui Achmedu II. 671.
- Achmedu III* fiulu lui Mahomedu IV. ajunge pe tronu dupa detronarea fratelui seu Mustafa II 763. Depune si schimba pe viziri unulu dupa altulu 765—773. Face mare viziru pe Kiopirli Ogli Numanu 782. Se decide a declará resbelu Russiei, si impune mari contributiuni asupr'a poporului 784 785. Numesce pe Baltadgi Mehemedu Pasia a dou'a ora mare veziru 786. declara resbelu Tiarului, si pe ambasadorulu acestui-a ilu inchide in siepte turnuri 786. Se tiene mare consiliu pentru a destitui pe Constantinu Brancovanu, principele Romaniei, acusatu ca rebelu 787. Pune pe Demetriu Cantemiru sub certe conditiuni domnu Moldaviei si Romaniei 788. Confirma tractatulu de pace incheiatu de marele seu veziru cu Russi'a 792. Diverse notitii despre acestu sultanu 770—788.
- Adamu*, seu Odem, fabula despre nascerea, pecatulu si mortea acestui omu 108.
- Adana*, unii credu ca è totu un'a cu Tharsus la antici 264.
- Adrianopole*, cucerita de Muradu I. 44. Baiazetu II. Iasa a se construi mai multe edificii publice 177.
- Aeraf*, seu Airaf seu Araf purgatoriulu la Turci 165.
- Aga*, Ieniceriloru, 45. 632.

- Agavatu* sêu Agalar, termenul de respectu la Turci, dar' nu se întrebuinteazã nici-odata vorbindu despre Dumnedieu 49.
- Aglash*, cetate ocupata de Ismail regele Persiei 306.
- Agri'a*, cetate in Ungari'a superioara, Mahomedu III o cucereste 352. O impresora Germanii 553. Ienicerii refusa de a merge se o elibere 559, Germanii o ocupa 888.
- Ahd name*. cuventu arabicu, ce insemnéza 119.
- Ahlad*, urbe in Armeni'a superioara 7.
- Ahmedu Aga*, rebelii din Constantinopole ilu punu Aga Ienicerilorũ 753
- Ahmedu Begu*, unulu din fii lui Caramanu Oglu se face principe in Caramani'a 151. Dar' è allugatu de acolo cu toti fratii sei 152.
- Ahmedu Burhan Eledin*, sultanu in Asia, ilu bate Baiazetu I; notitia despre elu 64.
- Ahmedu Celebi*, tramisu la Germani se cêra pace 513.
- Ahmedu Halamir*, unul dintre satrapii persiani, se revolta in contra Sultanului din Egiptu 71.
- Ahmed Mirza*, principe tataru, iea de sozia pe fii'a lui Baiazetu II 185. Notitia despre elu 186. Se face rege in Tibris 188
- Ahmedu Pasia*, Beglerbegu de Rumelia, dimpreuna cu marele Veziru Mustafa Pasia ocupa Belgradulu 255. 256.
- Ahmedu Pasia*, Defterdaru sub Mahomedu IV, creatur'a lui Kioprili Oglu 470.
- Aiak Divani*, ce insemnéza 611.
- Aias Pasia*, albanesu, indémna pe compatriotii sei a se supune lui Solimanu I. 293. Ferhadu Pasia ilu face Beglerbegu in Damascu 255.
- Aidingik*, cetate ce se supune sceptrului ottomanu 33.
- Aidinu*, cetate in Anatali'a sêu Asi'a mica, 61. 113.
- Aigub Alebu*, fiulu lui Osmanu se face guvernatore in Ain Onghi 19
- Aimidge Oglu* Husein Pasia, notitia despre elu 636. Se face mare veziru 715. Spiritu blandu si impaciuitoriu 730. Incercarile sale de a evita resbellulu cu Russi'a 743. Este destituitu si tramisu in esiliu 744.
- Ainebacht*, cetate cucerita de Turci prin assaltu 189. Veqi Lepante.
- Ainedgi Soliman Pasia*, se face Seraskieru in contra Poloniloru; notitia despre elu 503. Destituitu pe Demetriu Cantacuzenu si pune domn Moldaviei pe Constantinu Cantemiru 507. Se face seraskieru contra Germaniloru prin intrig'a marelui Veziru 525. Iusuf Kislar Aga ilu face atentu despre intrig'a Vezirului 526. In urma se face elu mare veziru 527. Tramite in esiliu pre predecesorele seu, si elibera pe Tököli d'n prinsore 528. Merge intr'adjutoriu la Buda 529. Se revolta armat'a in contra lui 559. Fuge la Constantinopole, si Sultanulu ilu primesce in gratia 560. In urma este decapitatu 564.

- Akbunar*, unu satu aprôpe de Adrianopole 237.
- Akce* sêu *Aktce*, moneta turcésca 202.
- Akcehisar*, cetate in More'a 126.
- Akcilimanu*, portu maritimu in Europ'a 35.
- Akhisar*, cetate se supune Ottomanilor 23.
- Akkerna*, cetate in More'a, Mahomedu II pune garnisóna buna acolo 147.
- Akkiermanu*, cetate ocupata de Stefanu celu mare 62. O reocupa Baiazetu II. 177. Loculu de esiliu alu lui Ovidiu 178. 273.
- Aksehri*, cetate in Asi'a mica ocupata de Muradu II. 115.
- Akserai*, numele unei strade in Constantinopole 139. Urbe in Caramani'a ocupata de Mahomedu II. 152.
- Aladinu Sultanulu Iconiei*, notitia despre elu, cuceritile sale in Asi'a 10, caderea si mórtea lui 18.
- Aladinu Begu*, face pe parintele seu a se refugii in Egiptu 159.
- Aladinu*, fiulu celu mai tineru alu lui Osmanu I se face guvernatore in Bilegik 19, fratele seu Orchanu ilu face *mare-veziru*, si a fostu celu dântâiu care a purtatu acestu titlu 31.
- Aladinu*, fiulu lui Muradu II. dupa mórtea fratelui seu Achmedu, se face guvernatore Amasiei, unde a si muritu, si corpulu lui a fostu transportatu la Prusa 130.
- Alae*, provincia cucerita prin Mahomedu II. 153
- Alaidevletu*, vedi *Olaidevletu*.
- Alain*, explicatiune 302.
- Alaman Kyrali*, pe cine numescu Turcii asiá 268.
- Albani'a* sêu *Arnaudi'a*, ocupata in parte de Muradu I. 56. Cucerita cu totulu de Mahomedu II. 152. Se supune lui Solimanu I. 293.
- Albanesii* toti din Constantinopole sunt puniti cu morte 265—267.
- Alba-Regale*, sêu *Ustuni Beligradu*, ocupata de Turci 301. Germanii vreau a o impressorá 550. In urma o inchidu de tóte partile, si o silescu se capituleze 595—596.
- Alcoranu*, vedi *Coranu*.
- Alemshah*, unulu din fiii lui Baiazetu II. 201.
- Aleppo*, notitia despre ea 224, se supune lui Selimu I. 229. Locuitorii de acolo puniti pentru ca au omoritu pe judecatorii loru 268. Solimanu I se pune in quartire de iérna 304.
- Alexandria*, se supune lui Selim I; è edificata de Alexandru celu mare 241.
- Alexandru* celu mare, alusiune la elu 126—200—241.
- Alexandru* VI. papa, acusatu ca a inveninatu pe Gemu fratele lui Baiazetu II, 171. Turcii ilu escusa 175.

- Alexias* Theodoru, tramisulu lui Dorosienski la Tiarulu pentru a primi suppunerea Cosaciloru 441.
- Alexie Commenu*, imperatu Trebisondei 143.
- Alexiu*, se scôla asupr'a fratelui seu Isacu, imperatu alu Constantino-
polei, si-i ocupa tronulu 383. Fuge din Constantinopole si lasa tro-
nulu la nepotulu seu de frate Alexiu 384.
- Alexiu II.* tiarulu Rusiei primesce pe Cosaci sub protectiunea sa 441.
Bate pe Tataři și pune la fûga pe Turci 445. Scrisorea lui catre Sul-
tanulu Mahomedu IV. 447. Incheia pace cu Turcii 454.
- Algarva*, Garbia, El Garbia, regatu suppusu regelui Portugaliei 327.
- Algîru*, Dgessair, cum se guverna 313.
- Alibegkio*, unu satu in Dobrudgia, unde tragea de multe-ori Demetriu
Cantemiru, 310.
- Alibegu*, fiulu lui Shah suvaru, esemplu de rara fidelitate 219. Esecuta
ordinulu lui Selimu I. contra lui Tumanbai, regele Egiptului 240.
- Alibegu*, generalu turcu, impresôra Cracoviá dar' elu remane prinsu
in man'a Venetianiloru 655.
- Alibingar* sêu Alibunar, notitia despre acestu locu intre Temisiôr'a si
Belgradu 715.
- Alidgiambegu*, sêu Adgilanbegu, principe mahomedanu, ale carui tîeri
Ie ocupa Orchanu 33.
- Ali Effendi*, istoricu turcu, citatu cu predilectiune de Cantemiru 141.
Naratiunea lui despre cucerirea Constantinopolei 142—144.
- Ali Pasia*, *Capudanu*, sêu admiralu turcescu, comanda o flota pentru
a cuceri insul'a Cipru 328. Cade mortu in lupt'a de la Lepanto 331.
- Ali Pasia*, generalulu lui Achmedu ocupa tóta More'a 308.
- Ali Pasia*, sub Mahomedu IV. ocupa prin assaltu Varadinulu 389.
- Ali Pasia*, mare veziru, obtiene pentru Cantemiru permissiunea de a
continúa edificarea palatului seu 145. Decide unu procesu in favorulu
crestiniloru 151. Discursulu seu catra Corcudu fiulu lui Baiazetu II.
166. Se face gubernatore de Tripoli in Siri'a, dupa ce Constantinu
Catemiru l-a rescumperatu de la Poloni cu bani 490.
- Ali Pasia*, supranumitu *Sham Tirabolos*, se face mare viziru 665. Tra-
mite unu Seraskier in Ungar'a 666. Se încerca a pune imperatu pe
Ibrahimu in loculul lui Mustafa 673. Mustafa nu observa, si-lu con-
firma in veziratu 675. In urma è punitu cu môrte 678.
- Ali*, singurulu pe care Persianii ilu recunosc de successore alu profe-
tului Mahomedu 192. 222. 288.
- Aliothmanu*, vedi Oliothmanu.
- Aloisiu*, unu officiaru spaniolu, trada Garbus'a la Turci, notitia despre
elu 649. 650.

- Altymil*, urbe demoliată prin Mahomedu II. 147.
- Amadi'a*, se supune lui Selimu I. 224. E suppusă Persiei 308.
- Amasi'a*, cucerită de Baiazetu I. 64. Residenti'a lui Mahomedu I fiulu lui Baiazetu I. 85. Unde-si edifica unu palatu superbu 98. Mahomedu II. pune guvernatore Amasiei pe fiulu seu Baiazetu 164. Baiazetu II. iasa a se construi acolo o Giamia pompôsa 202. Selimu I. petrece aici o iérna 217.
- Ambasadorii* cumu se primescu la curtea ottomana 390.
- Amendube Moldaviele* 273.
- Amuratu*, vedi Muradu.
- Amuriu*, este elu un'a si aceeași persóna cu Muradu I ? 43. Amiciti'a lui fație cu imperatulu Cantacuzenu 44.
- Amze*, cetate aprôpe de Aleppo 289. 304.
- Anachoru*, cetate maritima se supune lui Orchanu 34.
- Anadol Hisari*, castelu asiaticu 133.
- Anadoli Muhasebedgi*, direttore de cabinetu 210.
- Anatoli'a*, devastată prin Turci 356.
- Anastasi'a*, din nobil'a familia a Bohusestiloru , veduv'a principelui Duca, se marita dupa Liberaki, dar' i pare reu si môre 601.
- Ancutia*, fi'a lui Sierbanu Basaaraba , maritata dupa Petrasctu , fiulu lui Michaiu 626.
- Ancutia*, fi'a lui Constantinu Brancovanu, maritata dupa Nicolau Rossettu 627.
- Ancyra*, cetate in Phrigia, cucerită prin Muradu I. 23. 44.
- Andalusi'a* , regatu in Spani'a , de unde au fostu alungati musulmanii 185.
- Andali'a*, cetate in Asia 110. 111.
- Andrevirius*, vedi Doria Andreas 297.
- Andronicu IV.* Pateologu, cere ajutoriu de la Muradu I. contra principelui Bulgariei 54.
- Andronicu*, din famili'a Rhangaviloru, barbatu fôrte eruditu in limb'a gréca etc. 136.
- Angeli*, instructoru in musica alu lui Dem. Cantemiru 217.
- Antab*, *Antakie*, cetati reduse sub potestatea lui Selimu I. 241.
- Antiochi'a*, unde nu se mai aude numele de crestinu 225.
- Antiochu*, vedi Cantemiru.
- Antoniu*, filosofu peripateticu 135
- Apafi*, Michael, principe Transilvaniei pusu de Turci 390. Primesce ordinu de .se intruni cu Tököli 460. Se supune imperatului Leopoldu 554. Si-i lasa in ereditate tôte tierile 624. Notitia despre elu 624.
- Apeductele*, cumu le punu Albanesii 292.

- Apocaucu*, generalu faimosu, mare inimizu alu imperatului Ion Cantacuzenu 90.
- Aprixinu*, admiralu rusu, amicu intimu alu lui Demetriu Cantemiru 803. 804.
- Apuli'a*, devastata prin Mahomedu II. 159.
- Arabadgi Ali Pasia*, se numesce Caimacamu in Constantinopole 637.
Se face mare veziru 650 Este destituitu pentru avariti'a sa 651.
- Arabi'a*, ce estindere are 295.
- Arabii*, cumu tienu ei la Rai alu loru 238. Se supunu lui Selimu I. 242. 243. Multi dintre ei credu ca-si tragu originea de la Abrahamu 242. Cumu impartu ei lumea antica 294. 295 Rebeliunea si caderea loru sub Selimu II. 323. Ce nume de batjocura le dau Turcii 340. Se revolta sub Achmedu II. 670 Dar' remanu batuti 685.
- Aradu*, cetate in Ungari'a, ocupata de Germani 528.
- Arak*, provincia in Persia, devastata sub Muradu IV. 369.
- Araf Pasia*, intra in Moldavi'a si impresora Soroca 653.
- Aras* seu *Araxes*, fluviu in Persi'a 6.
- Archerib*, cetate data lui Muradu I. in feudu 55.
- Archimandritu* curagiosu si inflexibilu 542.
- Ardebat* seu *Ardevil*, cetate principala in Persi'a 6.
- Argos*, in apropierea acestei cetati batu Venetianii pe Turci 685.
- Arnaudu* seu *Arnaudia*, ce tiera este 56. Muradu II. o supune, si locuitorii trecu la legea mahomadana 126. Se revolta, si Mahomedu II. o supune cu totul 152.
- Arnautii* seu *Arnaudii*, se considera de cei mai buni soldati 709.
- Arnautu Abdi*, notitia despre elu 707.
- Arpa Emini*, ce functiune are 211.
- Arslanu Begu*, remuneratu cu unu Sangiacu 294.
- Arslanu Pasia*, bate pe rebellii Arabi 685.
- Artimuru*, pusu guvernatore prin unchiulu seu Osmanu I. 21.
- Arzmahzar*, petitiune 562.
- Arzuhal*, petitiune, espunerea unei cause, etc. 501.
- Asdercan* seu *Astracanu*, regatu forte cunoscutu in Tatari'a 326.
- Askierai*, principe tataru, tatalu lui Menghili Ghierai 156.
- Astrologii*, ce crediementu au la Turci 602—604.
- Athen'a*, ocupata prin Muradu II. 114. Cucerita de Venetiani 557. Reocupata prin Turci 598.
- Atlaglicu Pasia*, guvernatore de Bosni'a 558.
- Atlu Mucabeledgi*, ce functiune are 210.
- Atmeidan*, hypodromu 753.
- August I*, regele Poloniei, cumu ilu numiau Turcii 340.

- Avloni'a*, ținutu și cetate în Albani'a 291
Azaculu sêu *Azovulu* în man'a Rusilor 325. Ilu ocupa Turcii 381. Ilu impresora Rusii 682. Si-lu ocupa 689. Ilu fortifica 720.
Azak Dengehizi, marea azovica 325.
Azerbegianu. vedi Ozerbegianu.
Azisallah, mare Veziru, face pe Elkasib Mirsa guvernatore Babiloniei 304.

B.

- Babadagi*, sêu Babadaga, residenti'a Pasiei de Silistria 445. 506.
Babiloni'a, vedi Bagdadu
Baciu, etc. cetati situate între Dunare și Sava 306.
Bacsisiu, daru ce dau Sultanii soldatiloru la încoronarea loru 323. Alte notitie despre acestu feliu de daru 582,
Badak Begu, allungatu de fiulu seu în Egiptu 159.
Badenu (Ludovicu principe de), faptele sale în Ungari'a 532. 597. Recuceresce Transilvani'a 628. Apoi Lipp'a 648.
Bagdadu, situatiunea de asta-di a acestei cetati 71. Solimanu*I. o ocupa 287. Arabii devastêza ținutulul Bagdadului 324. Muradu IV. o impresora 366. 369. Si în urma o ocupa 374.
Baia eleganta, construita de Selimu II. 336.
Baiazetu I, casatori'a lui 54. Ajungerea sa pe tronul 61. Invinge pe Caramu Ogli 63. Alte victorii ale sale în Asi'a și în Europ'a 64—66. Remane invinsu în batali'a cu Temurlenki, si móre 73 Pentru cei s'a datu supranumele de Ildirimu 74. Fiii sei 75.
Baiazetu II Pentru a peregrinâ la Mecca, da regimulu în manile fiului seu Corcudu 163—165. Dupa rentórcere prîmesce éراسi corón'a 167. Gemu fratele seu se revólta, dar remane batutu 168—172. Espeditiunile sêle bellice 184—187. Edifica o frumósa Giamie în Constantinopole 188. Se resolve a dá imperiulu fiului seu Achmedu 193 Dar' în urma ilu da fiului seu Selimu 199. Mórtea lui 201. Calitatile si succesaorii sei 202. Unu esemplu particularu de pietatea sa 203.
Baiazetu, mare veziru sub Muradu II. 106. 110.
Baiazetu, guvernatore de Iconi'a, saluta pe parintele seu Solimanu I. 303. Prinde pe falsulu Mustafa si-lu pune în ferra 310.
Baiburud, cetate în Persi'a ocupata prin Selimu I. 218.
Bainski ruda cu Petriceicu, prinde pe Duca, principele Moldaviei, si-lu tramite în Poloni'a 417. 493.

- Bairam Pasia*, mare vezir a sub Muradu IV. 373 Muradu ilu ucide cu man'a sa propria 374.
- Bakir-Kuresi*, urbe ocupata prin Mahomedu I. 87,
- Baku*. cetate in Armeni'a mare, asupr'a marei caspice 6.
- Balaceanu Matheiu*, se casatoresce cu Mari'a fii'a lui Sierbanu Canteuzenu 507.
- Balangicu*, faimosu capitaniu sub Osmanu I. 21.
- Balanu*, boieriu din Romani'a, fiulu seu iea de soția pe Smaragd'a, fi-i'a lui Constantinu Brancovanu 627.
- Balassa*, fii'a lui Const. Braucovanu se marita 'dupa Manoil fiulu lui Andronicu 627.
- Baldwin*, comite de Flandri'a, imperatu in Constantinopole 148.
- Baliadu*, tutoru lui Aladinu fiului lui Osmanu I. 19.
- Balibegu*, guvernatore de Semendri'a 255. Ocupa cetatile Suluk si Ossek 265,
- Balidabri*, cetate in More'a, ocupata prin asaltu 126.
- Balikesre*, cetate ce se supune sceptrului ottomanu 33.
- Baltagii*, pórta numele de Chasculeri 348.
- Baltagilar Kiahaiasi*, capu regimentului de baltagi 639.
- Baltagi Mehemedu Pasia*, mare veziru, notitia despre elu 770—774.
Se face a dóu'a óra mare veziru 786. Refusa incercarile regelui Svediei de a impededà pacea cu Russii 792.
- Barbarossa* vedi Chairedinu Pasia.
- Barbù Bassarabu*, la invasiunea Turciloru in Bessarabi'a se retrage in Serbi'a si de aici in Munteni'a 626.
- Barcanu*, cetate, capituléza la imperiali 491.
- Bardakci Mehemedu Celebi*, invétia music'a de la principele Demetriu Cantemiru 217.
- Barseni*, unu satu in Moldavi'a 790.
- Barzinu*, cetate ocupata prin Germani 552.
- Basbakikilu*, servitoriu Defterdariului 769.
- Bash Muhasebedgi*, ce functiune are 210.
- Basilii* séu Vasilie, principe Moldaviei, marita pe fia sa Roxana dupa Timusiu, fiulu lui Bogdanu capu alu Cosaciloru, si alte notitie despre elu 440. 542. Inimiciti'a sa cu Matheiu principe Romaniei 592. 593.
- Basilii* principe de Galicinu, generalu russy contra Tatariloru din Crime'a 554—555.
- Basre*, séu Balsora, cetate aprópe de Eufratu 324.
- Bassaraba*, familia vechia in Romani'a 626. Constantinu Brancovanu isi apropria acestu nume 627.

- Basta*, Georgiu, generalu transilvanu, ucide pe Michaiu in modulu celu mai perfidu 626.
- Bustergimanu*, primu intrepere 595.
- Bath'a*, cetate in Europ'a cucerita de Turci 54.
- Batista la gátu*, frasa turcésca 96.
- Batsca*, districtu intre Tisa si Dunare 738.
- Battal Othmanu Aga*, è tramisu in Asi'a pentru a ucide pe Daltabanu Mustafa Pasia 718.
- Bavari'a* (principe electoralu de) observa miscariile Turciloru 512. 652. I bate 551. Ocupa Semendria 596 si Belgradulu 597. Respunsulu la delegatii lui Solimanu II, care cere pace 597.
- Becri Mustafa*, seduce la betia pe Muradu IV; istoria interessanta despre elu 376. 377.
- Beg-Basar*, cetate pe unde Sheitan Kubi isi propagă eresiele sale 190.
- Beglerbegu*, ce insemnéza acestu cuventu 45 Ce functiunc este 116. Alte notitie despre acestu nume 227.
- Begleri*, unu poporu m abomedanu 127.
- Beglikei*, ce functiuni are 210
- Begu-Mirza*, principe din famili'a Cantemiru, impedecca desolatiunea Moldaviei 539.
- Behlisi si Beredgik*, cetati ocupate de Selimu I. 241.
- Beitul-Mali-Muslimi*, bani publici la Turci 246
- Bekir Aga*, guvernatore de Leuca (S-ta Maura), se preda dupa asediu de 17 zile 509. 510.
- Bekir Pasia*, dis'a unui poetu despre elu 492.
- Bektash Hagi*, monachu turcu 50.
- Beldesse*, cetate in Morea, Mahomedu II. o prevede cu o buna garnisóna 147.
- Belgradu*, notitia despre acésta cetate. Muradu II, in vanu o impresóra 117. Assemenea Mahomedu II. 147. Solimanu I. o cuceresce 255. Germanii o cuprindu de la Turci 596. Turcii o cuprindu érași 620 Germanii in vanu o impressóra 662. 663. Prin pacea de la Carlovițiu se concede a se fortificá 738.
- Ballastinu*, urbe in Slavoni'a, cucerita de Germani 553.
- Bellizariu*, faimosu capitanu 134.
- Bendaru* la romani *Tighna* aprópe de Nistru, data Turciloru 273.
- Beni Achmeru*, principe saracenu alungatu din Spani'a 327.
- Beni Omeru*, din triburile arabice se revólta in contra lui Selimu II 323. 324.
- Beni Umnie*, cine a fostu acesta 230.
- Beraah*, cetate la fluviulu Cyrus in provincia Ozerbegianu 6.

- Berber Bashi*, ce însemna 172. Astuti'a lui sub nume de Mustafa 172—175. Ce funcțiune are 633.
- Bergame*, cetate ce se supune sceptrului otomanu 33.
- Besiktasi*, unu satu aprópe de Constantinopole 134.
- Besli*, cavaleria usióra la Turci 497.
- Beslik*. moneta turcésca 221.
- Bessarabi'a*, Petriceicu o devastéza 492. Polonii vreau se o cuprinda , dar' nu le succede 649.
- Betîa*, exemple rari de betivitate 376. 440.
- Bialocerkiev*, cetate, se lasa Poloniloru 433.
- Bickia*, urbe in Bosnia, unde a fostu esilatu Daltabunu Mustafa Pasia 717.
- Bidgiane*, cetate ocupata de la Spanioli 313.
- Biladulgebelu*, provincia in Persia 6.
- Biseric'a*, la Santii Apostoli in Constantinopole se derima din ordinulu lui Mahomedu II. 150.
- Biserici nóue* se potu edificá in Constantinopole 617.
- Bithin'a*, provincia cucerita prin Osmanu I. 21.
- Bithlis*, urbe in Persi'a 288. Chanulu de acolo se offere cu tóte cetatile sale lui Solimanu I. 289.
- Blacherna*, nu departe de Constatinopole 134. Aici a fostu óre-candu o monastire dedicata Santei Maria Vergine 145.
- Blasiu Scaevophilax*, filosofu peripateticu 135.
- Bog séu Bug*, odinióra Hipanis, fluviu fórté cunoscutu intre Dnistru s; Dnipru 446.
- Bogazhecid*, canalu, vedi Giuzelhisar 67.
- Bogdania*, numescu Turcii Moldavi'a de la numele lui Bogdanu, care cellu dântáiu s'a facut tributariu Turciloru 55.
- Bogdanoviciu* Procopiu, delegatulu Russei la pacea de la Carlovisiu 736.
- Bogdanu*, principe Moldaviei, fiulu lui Stefanu celu mare, tramite unu delegatu la Solimanu, si-i offere sub certe conditiuni amenduóe Moldavieile; notitia despre elu 271—273. Merge insusi in persóna la Solimanu 274—276.
- Bohusiu*, familia nobila in Moldavi'a 601.
- Boianu*, satu in Moldavi'a 518.
- Bolina*, fortaretia in Europ'a cucerita de Muradu I. 55.
- Bolov'a* urbe in Asi'a, unde Isfenderbegu se supune lui Muradu II. 113.
- Borak*, numele asinului cu care Mahomedu profetulu s'a suitu in ceriu 130.
- Boruxeni*. trompetari 13.

- Bosni'a*, cucerita prin Mahomedu II. 151. Apoi prin Baiazetu II. 185. Muradu IV. pune Beglerbegu in Bosni'a pe rebellulu Abassa 369. Germanii batu pe Turci in Bosni'a 597. Si o reducu mai tta in potestatea loru 716. Dar' Daltabanu Mustafa Pasia o reocupa 719.
- Bossutu*, unu fluviu ce se vrsa in Sava 738.
- Bostangi Bash*, ce titlu i se mai da 45. Ce autoritate are 246—247. Dupa destituirea lui Mahomedu IV. saluta imperatu pe Solimanu II. 579—580. Se numera intre Koltuk vezirleri 633.
- Bostangii*, corpu de soldati 687.
- Bostangi Mustafa Pasia*, bate pe Poloni ; notitia despre elu 490.
- Bostra*, cetate in Syri'a ocupata prin rebeli Arabi si reocupata prin Daltabanu 717. 718.
- Boza*, o specie de beutura usitata la Tatarsi 187.
- Braila*, ocupata de Rusi, apoi lasata Turciloru 790.
- Brancovanu Constantinu*, obtiene cu mari summe de bani unu Chatierifu de la Sultanulu etc, alte notitie despre elu 476. Petrunde in Transilvani'a, si prin curs'a sa cade prinsu generalulu Heusler 624—628. Descrierea familiei sale 624—627. Obtiene de la marele vizeru Damadu Hasanu Pasa exilarea principelui Demetriu Cantemiru, alu carui mare inamicu er 734. De la cine capet bani 747. Este acusat de tradar ca a primitu de la Tiarulu ordulu S-t. Andreiu 887. Nu-si tiene cuventulu faie cu Petru I. Tiarulu 789. Acestu Brancovanu a fostu ucisu cu patru fii ai sei in piati'a publica a Constatinopolei 476. 627.
- Brancoveni*, unu sat in Romani'a datu lui Preda de prinnipele Mateiu 625.
- Brancoviciu*, vechia familia bulgara 625.
- Brodu*, urbe mica in Bosnia 597.
- Brown*, Dr. descrie podulu de la Essecu 533.
- Bucata de pamentu ctu o pele de buou* 132.
- Buciaci*, localitate in Poloni'a, unde Mahomedu IV. s'a pusu in castre 408.
- Buda*, cucerita prin Solimanu I. 263. Ocupata prin Germani 268. Reocupata prin Solimanu 270. Germanii o impresra 283. Solimanu o elibera 284. A du'a ora 298. A trei'a ra 504. A patr'a ora 528. In fine cade in man'a imperialiloru 531.
- Buddanu*, comite, despre care se dce ca a lasatu libera trecere Turciloru la Iaurinu 471.
- Budgiacu*, vedi Bessarabi'a.
- Buhurdgi Ogli*, artistu in musica vocale 217.
- Buiuk Emir Ochor*, stabulariu, vedi Koltuk-vezirleri 633.

- Buiukli Mustafa Pasia*, se face Seraskieru in contra Poloniloru 525. Notitia despre elu 525. 526. Merge in contra Poloniloru, si da ordinu Tatariloru a devastà Moldavi'a 538. 539. Urmareste pe Poloni si omòra multi dintre ei 629. E numitu mare veziru 656. Istori'a sa cu Misri Effendi 656—661. Pléca din Adrianopole si merge spre a liberà Belgradulu 662—663. Rentorsu acasa este destituitu din veziratu 665,
- Buikli* seu *Biikli Ogli*, tatalu lui Mehemedu Begu 220.
- Buiuk-Teskeredgi*, ce functiune are in Divanu 584.
- Buluk Agalari*, comandantii regimentelor de Jeniceri si de Spahi 581.
- Burgazu*, dupa caderea Constantinopolei se preda si acésta cetate lui Mahometu II. 146.
- Burgi Vaik*, fortaretia apròpe de Aleppo 228.
- Burhan Sultanu*, se offere dimpreuna cu tóte tierile sale lui Solimanu I. 303.
- Buri*, urbe ocupata prin Mahomedu I. 97.
- Burzinu*, cetate in Slavoni'a ocupata prin Germani 552.
- Busbecque*, se face provocare la elu 710.

C.

- Caabe*, vedi Mecca 129.
- Cabarta*, principe de Cercassi'a, faptele lui in contra lui Caplanu Ghirai 181—183.
- Cabartani*, poporu din Crimea, imbraçioséza Mahomedanismulu 179—180.
- Cabisi Agem*, apera religiunea christiana 265.
- Cacavela Ieremia*, predicatoru renumitu, si instructoru in filosofia alu lui Dem. Cantemiru 136.
- Căciule rosie*, Muradu I. lasa a se face pentru tóta armat'a sa 55.
- Cadavrulu* unui Mufti aruncatu in mare 759.
- Cadi* sèu *Kazi*, judecatori in sate; sunt la Turci ceea ce sunt episcopii la crestini 40.
- Cadiulasker*, judecatoriu in armata, are rangulu unui patriarchu la crestini 40. In divanu unulu sta de-a-drépt'a si altulu de-a-stang'a vezirului 610.
- Cadrii*, monachi turci 51.
- Cafenelele* publice sunt oprite prin unu edictu alu lui Muradu IV. 371.
- Caftanu* sèu *Chilatu*, câte clase sunt 229.

- Caiahisar*, cetate, se supune Ottomaniloru 23.
- Caibai*, principe de Egiptu, promite ajutoriu lui Gemu contra fratelui seu Baiazetu II. 169. Inimiciti'a sa cu Baiazetu II. 178. Atitia pe Kiorsiah in contra lui Olaidevletu sustienutu de Baiazetu II. 184. Morte sa 184.
- Caïmacamu Pasia*, locu-tiitoriulu marelui Veziru 246.
- Cairo*, turcesce Misr, aici prin concessiune Sultanului se bate moneta 13.
- Calaili Ahmedu Pasia*, istori'a sa cu Feriole, ambasadorulu Franciei 733. Se face mare veziru si è mare inamicu alu crestiniloru 767—769. In urma este destituitu, si exilatu in insula Còos 770.
- Calamita*, cetate ocupata prin Venetiani de la Turci 522.
- Cale*, ce cetate este acèst'a 98.
- Calemgiï*, directori de cancellarie 610.
- Calenderbegu*, fiulu lui Bektasi Hagi, rebellu periculosu in Asi'a 264.
- Calenderu Oglï*, brigantu renumitu 356.
- Calepinu*, se pretinde a fi fostu fiulu lui Baiazetu I., Dar' è nume coruptu din Celebi 76. Sub Calepinu se intielege Solimanu Celebi, a-deveratulu fiu alu lui Baiazetu I. 77.
- Calga*, mare generalu alu Tatariloru 539.
- Calloconias*, guvernatore de Callipole, se oppune lui Solimanu, dar' in urma capitulèza 36.
- Calinicu*, patriarchu de Constatinopole 39. Móre cã patriarchu 136. Elu a fostu mai àntãiu archiepiscopu si metropolitu in Prus'a 657.
- Calipole*, se preda lui Solimanu, fiulu lui Orchanu 36.
- Camboso Mehemedu Aga*, instructoru de musica la Turci 217.
- Camenzanton*, cetate fortificata prin Petru I. 742.
- Camere* sèu cancellarii (Calem) duèe-spre-diece 210.
- Caminieti*, cetate la fronti'a Poloniei, Mahomedu IV. o impresóra, si capitulèza 407. O impresóra Polonii dar' in vanu 423—425. Polonii renuncia la ori-ce dreptu asupr'a cetatei Caminieti 432—433. Ei o impresóra din nou, dar' se retragu la apropiarea Turciloru 555. Se restituie Poloniloru prin pacea de la Carlovitiu 738.
- Candi'a*, Turcii o impresóra si dupa lungi si grave lupte o ocupa 324—400.
- Cane'a*, urbe in insul'a Cret'a, o ocupa Turcii de la Venetiani 385. Venetianii o impresóra dar' fara efectu 654.
- Canegotti*, generalu Venetianu bate pe Turci 664.
- Canin'a*, ocupata prin Venetiani 631. Si reocupata prin Turci 632.
- Cantacuzenii*, se dice ca au coruptu pe unu medicu cu numele Timonu pentru a inveninã pe Grigorie, domnu alu Romaniei 149. Ei ame-

- rintia pe Constantin Brancovanu ca vor midi-loci destituirea lui dēca va continuā a mai usurpā numele loru 626.
- Cantacuzenu Constantinu*, stolniculu, se dīce ca a inveninatu pe fraatele seu Sierbanu 507. Marita pe fia sa Elena dupa Mateiu, fiulu lui Preda 624. 625. Insulta pe Brancovanu ca a cutediatu a usurpā numele de Catacuzenu 626.
- Cantacuzenu Demetriu*, principe Moldaviei in locul lui Duca; notitia despre elu 494. 506. 507. Se incērcā a luā viēti'a lui Constantinu Cantemiru 508.
- Cantacuzenu Iōn*, imperatulu Constantinopolei, isi marita pe fia sa Theodora dupa Orhanu imperatulu Turciloru; notitia despre elu 29. La rugarea sa, Orhanu restituie lui Accebegu cetatea Dydomothycon 38. Recurge la Turci pentru a bate pe crestini 43. Ruinele superbiloru sale palatiuri in Sylebri'a 90.
- Cantacuzenu Sierban*, principe Rumaniei, notitia despre elu 506. 507.
- Cantemiru Antiochu*, fratele lui Demetriu; la elu in curte s'a tienutu fōrte multu timpu unu anume Maxudu 401. Parintele seu Constantinu ilu tramite cā ostatecu la Constantinopole 509.
- Cantemiru Constantinu*, principe Moldaviei, esecuta o rugare a unui generalu turcu 214. 215. Rescumpera cu bani de la Poloni pe Bostangi Mustafa Pasia si pe Ali Pasia 490. Notitia despre elu 508. Regele Poloniei ilu solicita a-i tienē partea 516. Respunsulu seu si consiliulu ce da Poloniloru 517. Consiliulu ce da Turciloru 519. Atacatu de Poloni, i bate cu rusine 520. Sobieski ilu invita se lege aliantia cu elu in contra Turciloru 536. Respunsulu seu 537. Merge la castrele Turciloru 538—540. Tramite armat'a sa in contra Poloniloru, si-i bate cumplitu 543. Prin unu edictu opresce locuitoriloru de a da sēu a vinde bucate Poloniloru 628. Se intrepune la Seraskierulu a nu persecuta pe Poloni 629. Le tramite insusi provisiuni, fiindu ca muriau de fōme 630.
- Cantemiru Demetriu*, autorulu acestei istorii, se escusa ca n'a tractatu mai pe largu faptele lui Solimanu 7—8. Conversatiunea sa cu Saadi Effendi, de la care a invetiatu turcesce 39. Observa ca inexacta este scrierea lui Phranza despre fii lui Baiazetu I. 75. Spune pentru ce a urmatu mai bine pe istoricii turci de cātu pe istoricii crestini 79. 89. Intre ruinele de la Sylebri'a a gasitu o bucata de porfiru gravatu, care l-a conservatu in palatiulu seu din Constantinopole 90. Cunoscinti'a sa cu Ibrahimu Begu 102. A invetiatu elementele filosofiei de la doctul grecu Jacomiu 135 A luat lectiuni in principiile lui Thales de la arhiepiscopulu Meletiu, si in studiulu filosofiei de la ieromonachulu Ieremi'a Cacavela 136. Unele scrieri si colectiuni ale

sale cadu in manile lui Maurocordatu 144. Isi edifica unu palatu in Constantinopole, care-lu incepuse anca socrulu seu Sierbanu Cantacuzenu 145. Apera processulu unoru crestini contra Turciloru 151. A invetiatu music'a in cinci-spre diece ani de la Kiemani Ahmedu si de la Angeli 217. A instruitu chiar elu pe altii dupa unu metodu alu seu propriu si a compusu o carte despre musica 217—218. Pórt'a ottomana ilu onoréza cu unu chilatu 229. Isi procura cu mari summe de bani copie de pe portretele Sultaniloru 233, Conversarea sa cu unu turcu despre cultulu imaginiloru la crestini 233, 234. A cumperatu cu 25,000, de thaleri unu palatu in satulu Ortakioi 366. Conversarea sa cu Hasnadar Ibrahimu Pasia despre Tököli 464—465. A luatu de soçia pe Cassandra, fi'a lui Sierban Cantacuzenu 507. Cine au fostu fratii si surorile lui 508. Originea familiei Cantemiru 539. Ideele sale despre modulu de a atacá pe Turci séu de a se aperia in contra loru 710. 711. Istori'a sa cu soldatii turci dupa ce a scapatu din batali'a de la Zenta 714. Amiciti'a sa cu Daltabanu Mustafa Pasia 716. 717. Amenintiatu de un mare periclu, s'a refugiatu in palatulu ambasadorelui francesu 734. Se face domnu Romaniei sub titlu de domnu alu Moldaviei 787. Vediendu ca port'a ottomana nu-si tiene cuventulu, se da in partea Tiarului si incheia tractatu cu elu 788. 789. Merge intr'adjutoriu Tiarului 791. Tiarulu ilu apera contra pretensiunei Turciloru 793. Viéti'a lui Demetriu Cantemiru 795—807.

Cantemiru Theodoru, tatalu lui Constantinu, mosiulu lui Demetriu, a fostu ucisu prin Tatarii din Budgiacu 508.

Canuni, supranumele lui Solimanu I, explicatiunea acestui cuventu 253. Pentru ce i s'a datu acestu nume 319.

Capciatcani, poporu sciticu 156.

Capitula, ce cetate intielegu Turcii aci 330.

Caplanu Ali Pasia, este numitu seraskieru contra Venetianiloru 631. Tiene in frênu pe Albanesi si reocupa Canin'a si Vallon'a de la Venetiani 632,

Caplanu Ghirai, chanulu Crimeei tatarice, obtiene permissiunea de la Pórt'a de a face incursiune in Circassi'a 181. Abia scapa cu vre-o câti-va omeni ai sei 183. Devastéza Poloni'a, petrunde pên' la Lembergu si face 14,000 de prizonieri 682. Promitte adjutoriu lui Mazepa hetmanulu Cozaciloru contra tiarului Petru I. 779. Este destituitu si tramisu in esiliu 781. Descopere fraud'a vezirului Ciorluli Ali Pasia 782

Caplanu Mehemedu Pasia, guvernatore de Aleppo, este insarcinatu cu impresurarea Leopolei 408.

- Caplanu Pasia*, generalu turcu, notitia despre elu, si semnificatiunea numelui Caplanu 450. Faptele sale contra Russiloru 450—454.
- Caposuivaru* s'eu *Caposvar*, cetate in Ungari'a, o ocupa de la Turci principele de Badenu 532. 534,
- Caprara* (Albertu conte de) este tramisu din partea lui Leopoldu ca ambassadoru extraordinaru la Porta 460. 461. Marele veziru ilu tramite la Buda 471. Impresora cetatea Cassovi'a 514. Merge intr'adjutoriulu trupeloru brandeburgice la Buda 530. Respinge pe Turci cari impresorasera Titelulu 666,
- Capudanu Pasia*, ce privilegiu are 733.
- Capudgilar Kiahaia*, se numera intre Koltuk vezirleri, si se numesce de regula Pasia cu trei tuguri 633.
- Capudgi Pasia*, fiulu lui Bostangi Mustafa Pasia, era stimatu la curte pentru frumosele sale calitati 490.
- Capu-Kiahaia*, insamna residente pre langa curtea ottomana, precumu a fostu Ghica innainte de a se face domnu Romaniei 419.
- Capuli Derbent*, vedi Kiss-Derbent.
- Caputulu lui Mahomedu*, cumu ilu conserva si-lu venera Turcii 130.
- Cara-Agad*, cetate in Asi'a unde Mustafa falsulu a fostu decapitatu 110
- Caracasiu Mehemedu*, se pune in fruntea rebeliloru contra lui Mustafa II. 752. E condamnatu la morte prin ordinulu lui Achmedu III. 765,
- Carachanu*, guvernatore de Diarbekir. istori'a sa 219—223.
- Caracin*, cetate, se supune Ottomaniloru 23.
- Carakuluk Aga*, Kislar Agasi, denuncia pe marele veziru Kioprili Mustafa Pasia 638. 639. Este tramisulu in exiliu 645.
- Cara Devletu*, *Shah*, devastaza Amasi'a sub Mahomedu I., care ilu bate, ilu prinde si-i taia capulu 95.
- Caraffa*, generalu la Germani, ocupa cetate S-tu Nicolau 528. Intra in Ungari'a-de-susu 532. Bate pe Tatari aproape de Segedinu 534. Ocupa Lipp'a si alte cetati de la Turci 596.
- Caragais*, cetate data lui Muradu I. in feudu 55.
- Cara Halil Pasia*, faimosu generalu turcu, pe care istoricii crestini ilu numesce Chairadinu s'eu Caratinu 49.
- Carahisarulu*, cetate cucerita prin Osmanu I., unde apoi se asedia cu locuinti'a 15.
- Carahisarulu Sharki*, cetate ocupata prin Mahomedu II, pote ca e Ar-senga 155.
- Cara Ibrahimu Pasia*, caimacamu de Constantinopole se face mare veziru; notitia despre elu 499. Se adopera a imblandi pe Venetiani 502. Numesce pe Sieitanu Ibrahimu Pasia seraskieru contra Germaniloru si pe Ainedgi Solimanu Pasia contra Poloniloru 503. Perde-

- rile in Ungari'a si in More'a i facu multe grigi 522. 523. Pentru a se sustiené in veziratu condamna la mórte pe Sieitanu si pe altii 525. In urma Sultanulu ilu destituie 517. Acestu Cara Ibrahimu Pasia a destituitu pe Alexandru Maurocordatu din functiunea de interprete, dar' dupa aceea érase l-a reabilitatu 594.
- Caramani'a*, regatu in Asi'a minore, situatiunea si estinderea sa 79. 80. Este cucerita prin Baiazetu I. 64. Si apoi prin Mahomedu II. 152.
- Caramanu Ogli*, satrapu séu principe de Caramani'a, a luat in casatoria pe sor'a lui Baiazetu I. 61. Devastéza tierile ottomane in Asi'a, dar' remane batutu, si cade in manile lui Baiazetu I., care lasa se-i taia capulu 64.
- Caramanu Ogli*, fiulu celui precedentu, primesce la sine pe Musa Celebi, care era persecutatu de fratele seu Solimanu 79. Nevaluesce in Bithini'a si petrunde péné la Prus'a; dar' Mahomedu I. ilu iérta si-lu primesce in gratia 95. 96. Se revólta a dóu'a óra, si a dóu'a anca este agratiatu 97. Se revólta contra lui Muradu II., impresóra Andali'a, dar' lovitu de unu glontiu cade mortu 110.
- Caramanu Ogli Ibrahimu Begu*, probabilu fiulu celui precedentu, ofere tierile sale lui Muradu II. 114. Se revolta; dar, Muradu II, pe a carui sora o luase in casatoria, ilu iérta 115. Elu se revólta din nuou, dar' érase este agratiatu 118. 119. Dupa abdicarea lui Muradu, invita pe regele Ungariei la resbellu contra Turciloru 120. Cere pace de la Mahomedu II. Si i se accórda 132. Móre, si unulu din fiii se remane principe Caramaniei 151. 152.
- Caramanu Pasia*, comandante cetatiei Caminieti 215.
- Cara-Mehemedu Aga*, conversatiunea sa cu Mufti asupra lui Daltabanu Mustafa Pasia, si apoi cu acest'a 721. 723 724 Notitia despre elu 747.
- Cara Mehemedu Pasia*, guvernatore de Aleppo, è tramisu cu o parte a armatei in contra Russiloru 450. Notitia despre elu 487.
- Caramida*, din pulberea de pe vestmintele unui Sultanu 203.
- Cara-Mustafa Pasia*, caimacamu, comanda a treilea atacu asupra cetatiei Caminieti 407. Se face mare veziru; cuvintele sale la ostentatiunea ambasadorelui polonu 436. 437. Notitia despre elu 447. 448. Este pentru resbellu contra Russiloru, si merge contra loru 448. Impresóra cetatea Cehrinu 449. Si o ocupa 451. Face pace cu Russii 454. Este, si se decide pentru resbellu contra Germaniloru 456—459. Tramite ajutoriu lui Tököli 460. Ca comandante alu armatei contra Belgradului, tiene unu consiliu generalu bellicu 463. 464. Pléca spre Iaurinu 471. Castiga pe Ieniceri pentru a impressora Vienn'a

472. Apare înaintea Viennei și o împresă 474. Își pune în capu a se face imperatu în Occidentu 474. 475. Continuă obsidiunea Viennei 478. Tramite 20 de mii de oameni într'ajutoriu lui Tököli 480. Tiene consiliu cu generalii sei 482. Discursulu seu 483. Impune prin auctoritatea sa ; da ordinu a ucide pe toti captivii 486. Turcii fugu dinnaintea Viennei , și fuge și elu 487. 488. Resbunarea sa asupra Pasiailorū 489. Fortifica Strigoniulu și Uivarulu , și se pune în castre la Bud'a 490. Se escus-a înaintea Sultanulu și promitte a luă Vienn'a 495—497. Sultanulu ilu confirmă din nouu în dignitatea sa 497. Face false raporturi ; falsitatea se descopere ; în urma este strangulatu ; și în loculu lui s'a numitu mare veziru Cara Ibrahimu Pasia 498. 499.
- Caransebesiu*, Mustafa II. ilu ocupa de la Germani 681. Nu è permisu a-lu fortifica 737. 738.
- Carapherie*, cetate ocupata prin Shahin Lala 54.
- Caratovz*, cetate în Europ'a cucerita prin Baiazetu I. 61.
- Carebaghi Mehemedu Chanu*, generalu persianu , remane batutu cu tōta armata sa prin renumitul Ferhadu Pasi'a 347.
- Çarebegu*, provincia în Persi'a, pare a fi patri'a natale a lui Carebaghi Mehemedu Chanu 347.
- Care-Emid*, emidii negri, unu poporu ce locuiesce în Diarbekir 219.
- Cariophilu Ion*, grecu, predicatoru renumitu 135.
- Caristiranu*, cetate unde s'a retrasu Mustafa II. dupa ratificarea tractatulu de pace de la Carlovitiu 740.
- Carlî Elibegu*, admiralu turcu, Solimanu I. ilu tramite cu o flota mare contra Spaniei 311.
- Carlina*, cetate în Greci'a, ocupata prin Muradu II. 114.
- Carlovitiu*, cetate între Belgradu și Petrovaradinu, unde s'a încheiatu tractatulu de pace între imperatulu Leopoldu și Sultanulu Mustafa II. 735. 736.
- Carol VI.* duce de Lorena, vedi Lotaringi'a.
- Carolul XII.* regele Svediei merge la Turci 776. Face resboiu Poloniei 777. 778. Își pune în capu a detrona pe tiarulu Petru I. 779. După perderea de la Pultova se refugia la Turci 780. Acusa pe Vezirulu la Sultanulu 781. Sta de Turci a rumpe cu Russi'a, și tramite Sultanulu portretulu Tiarulu 783. 784. I se facu mari onoruri și promisiuni din partea vezirulu 787. Se încerca, dar' în vanu, se impedece pacea cu Russi'a 792.
- Carpatii*, marginea Moldaviei spre Transilvani'a 273.
- Casab Bashî*, primu macelariu alu curtiei 746.

- Casanu* séu *Casganu*, etymologi'a acestui cuventu ; si cui se da acestu nume 422.
- Casichù Voda*, Çepesiu Voda, denéga turciloru tributulu; pentru ce is'a datu acestu nume 149.
- Casimbeg*, ilu tramite tatalu seu in ostaticu la Muradu II; suditii parintelui seu ceru de la Muradu, se-lu faca domnu 113.
- Casim-Giuni*, ce intielegu Turcii sub acestu cuventu 372.
- Casimiru*, regele Poloniei 536.
- Casimu Pasia*, Beglerbegu de Romeli'a pune la fuga pe Moracrali, si face mare préda intre crestini 115. 116.
- Casimu Pasia*, guvernatore Temisiórei, si in urma mare veziru 306.
- Casimu Sigili*, certificatu 373.
- Cassov'a*, cetate in Ungaria, ocupata prin Tököli, 460. Caprara o impresóra si cade in man'a Germaniloru 516.
- Castamoni*, séu Costamoni, cetate in Asi'a, unde Baiazetu I. pune o garnisóna 65. Osmanu Pasia sub Muradu III. se pune aici in quartiru de iérna 344.
- Castel-Fornese*, impresoratu si ocupatu de Venetiani 556.
- Castriotu Georgiu*, cine a fostu acest'a 125. 126.
- Cusu* in care Turcii tienu ca le e permisu a ucide pe captivi 96.
- Cathirga Ilimani*, portu spre marea marmara 149.
- Cavalla*, cetate ocupata prin Lala Shahin 55.
- Cazi*, vedi Cadi.
- Cedrenu*, citatu, 264.
- Cehrin*, capital'a Cozaciloru , Turcii o impresóra 449. Si o cucereseu 451.
- Celebi*, significatiunea acestui cuventu, si cui se da asta-di acestu cuventu 58. Din acest'a au derivatu numirile corrupte de Calepin, Cabelin, Ciricelebis 76. Istoricii crestini dau aceste numiri lui Solimanu Celebi 77.
- Cemsad begu*, cetatianii din Diarbekir ilu tramitu la Selimu I. pentru a-i primi sub protectiunea sa 220.
- Cephaloni'a*, Turcii o cedu Venetianiloru 189.
- Cercassiani*, notitia despre acestu poporu 179—183. si 225. 226. Pentru unu escesu i bate Selimu de-i stinge 226—229. Isi alegu rege pe Tumanbai 236. Selimu érase i bate 237. Iasa de spendiura pe Tumanbai, decapiteză peste 30 de mii de cercassiani 240.
- Cercassu*, regele Egiptului primesce in tier'a sa pe Badak begu 159.
- Cerchesu Mahomedu Aga*, saluta imperatu pe Mustafa II. 674. Nasce-rea, educatiunea si functiunile sale 675. Alte notitie despre elu cá gubernatore in Ierusalimu 756—758.

- Cerchesu Mehemedu Pasia*, mare veziru, bate pe rebellulu Abassa Pasia, si móre; de la fratele seu a cumperatu Cantemiru unu palatu aprópe de Constantinopole 366.
- Chairbegu*, guvernatorele Damascului, se plange lui Selimu I. contra lui Gavri, sultanulu Cercassianiloru 227. Se face guvernatore Egiptului 241. Móre lasandu dupa sine thesaure immense 258.
- Chaireboli* séu Charipolis, pare a fi Cristopole 36.
- Chairedinu* séu Chairudinu Pasia, piratariu faimosu, se face admiralu la Turci 286. 291. Devasta Apuli'a 291. Cuceresce regatulu Iemen 294. Bate duóe flote crescine 297. Impresóra si ocupa Nova 298.
- Chalculvadi*, ce castelu este acest'a 336.
- Chalife* séu Calfe, ce servititiu au 210. 453.
- Chamutia*, numele ieniceriului care a strapunsu calulu lui Vladislau, regelui Ungariei 122.
- Chan*, in limb'a arabica insémna domnu séu principe; curtea ottomana da acestu titlu numai regelui Crimeei 3. Si fiiloru sei titlu de sultanu 14.
- Chanulu Crimeei tatarice*; cumu se crescú fiii lui 180. 181. Cumu se alege si se confirma in dignitatea sa 186. 187. De si suppusu Turciloru, nu doresce totusi ca ei se subjuge Poloni'a 429. Denuncia lui Mustafa II. preparativele bellice ale russiloru 741.
- Charcov*, cetate la fluviulu Donetiu 179.
- Chaseki séu Haseki Aga*, alu doile comandante alu Baltadgiloru 639. Primesce ordinu de a lua viéti'a lui Kibleli Oglu 744. E tramisu la Aga Ieniceriloru cu ordinu de a aresta pe marele veziru 773. 774.
- Chasekine*, séu concubine, favorite ale Sultanului 458.
- Chateaneuf*, ambassadorulu Franciei pre langa port'a ottomana se oppune pazei 600. Indémna pe Kioprili a continua bellulu cu Germani'a 609. Se oppune a dóu'a óra pazei 651. Totu mai incurca mesurile de pace 665. 666. E revocatu in patria, si inlocuitu prin Feriole 732.
- Chatibu*, ce este acest'a 288.
- Chatige*, sor'a sultaniloru Mustafa II. si Achmedu III. veduv'a lui Musahibu Pasia, consórt'a lui Silahdar Hasan Pasia, insoçiesce pe barbatulu seu la Nicomedi'a 764.
- Chatisierifu*, explicatiunea si insemnatatea acestui cuventu 231. 232.
- Chersonesu*, peninsula in Crime'a tatarica 742.
- Chiefala*, cetate ocupata prin Venetiani 522.
- Chilatu*, Caftanu, ce se da Veziriloru si altoru persóne insemnate; sunt trei clase de caftane 229.
- Chio*, capital'a insulei de acelasu nume; Venetiani o cucerescu 666. Istori'a religionara in acea insula 666--669. Turcii o reocupa 685.
- Chirvati*, ce poporu sunt acesti-a 284.

- Chisrelles*, S-tu George, vedi Casim-Giuni 372.
- Choniates*, Niceta, se face provocare la elu 557.
- Chosrevu Pasia*; mare veziru sub Muradu IV. cuceresce Erzerimulu 368. Impresora in vanu Bagdadulu 369.
- Chotinu*, cetate in Moldavi'a, o reocupa Turcii de la Poloni 362. Lupta terribile intre Poloni si Turci innaintea acestei cetati 417—419. In urma Mahomedu IV. o reocupa 424.
- Chrisanthu*, patriarchu Ierusalimului succesoru lui Dositheiu 136.
- Christiana* religiune, cumu o apera unu turcu 265. Si apoi unu crestinu grecu 401. Cnum o lauda unu turcu forte celebru 657.
- Christianii* seu crestinii, ce nomenclatura le dau Turcii 66. Ce tributu dau Turciloru pe anu 143. 613. Cumu le e permisu a-si edifica bisericele 453. Cumu sunt tractati in Constantinopole 767—769.
- Christianii*, scriitori-istorici despre Turci sunt in generalu reprobati 79. 84. 86. 91. 117. 120. 141.
- Christodolu*, faimosu architectu grecu, edifica o Giamia in Constantinopole din ordinulu lui Mahomedu II; recompensa ce a primitu 150. Actulu de donatiune a unei strade in Constantinopole 232.
- Christopole*, vedi Chaireboli 36.
- Chudavendighiar* seu Chodavendicar, ce insemna si pentru ce Muradu I. si-a luat acestu nume 44.
- Churzem Siah*, este alungatu din tierile sale si ucisu prin Ginghischanu 4.
- Chutbé*, formula usitata la Turci in rugatiunile publice 14.
- Cialduranu*, unu siesu spatiosu langa Tibris 209. Cetate forte bine intarita in Persi'a 340.
- Cialik Achmedu Aga*, saluta imperatu pe Mustafa II; nascerea, si alte eveneminte ale sale 674. Rebelii ilu punu Aga Ieniceriloru 753. Achmedu III. ilu intaresce in acesta dignitate 763. Alte notitii despre elu 763. 764. Achmedu ilu face Pasia cu trei tuguri, si-lu arunca in marea marmora 765.
- Cianudu* seu Cenadu, cetate in Ungari'a nu mai pote fi fortificata dupa pacea de la Carlovitiu 739.
- Ciarkagi*, se numescu soldatii, cari facu avant-gard'a 302.
- Ciandari*. poporu tataru, se supunu lui Osmanu I. 23.
- Ciasbegu*, capitanu renumitu sub Osmanu I. 23.
- Ciausii*, cursori, notitia despre ei 22. Sunt doue specii de ciausii 700.
- Ciclut*, cetate in Dalmati'a ocupata prin Venetiani 670. Prin pacea de la Carlovitiu se lasa loru 739.
- Ciganii*, unde locuiescu in Constantinopole 145. Ce nume le dau Turcii 340.

- Cinci Biserici*, cetate in Ungari'a, Germanii o ocupa de la Turci 532. 533. Si distruge fortificatiunile 550.
- Cinghiane*, nume ce dau Turcii Romanilor din Munteni'a 340.
- Ciobanu Ghirai*, principe tataricu, originea sa 157.
- Ciocadaru*, camerariu, vedi Koltuk-Vezirleri 632 633.
- Ciorlu* seu Tyrilos, cucerita prin Turci 37. Se presupune ca aici in acestu *satu* a fostu ucisu Solimanu fiulu lui Baiazetu I. 83. Apropo de aici a batutu Baiazetu II. pe fiulu seu Selimu 194.
- Ciorluli Ali Pasia*, mare veziru, contemna astrologii 602—604. Noti-tia despre elu 774—779. Este destituitu 782.
- Cipru*, turcesce Kibris, cucerita prin Selimu II. 328.
- Circo*, hetmanulu cozaciloru de Zaporovu bate si-i trece prin' sabia pe Turci 454.
- Cirpidgi Ciari*, siesu largu nu departe de Constantinopole 462.
- Cirus*, regele Persiei, taiatu in bucati de regina Tomiris 184.
- Citaki*, numescu Turcii pe locuitorii din *Dobrudgia*, cari sunt reaminti pentru a loru ospitalitate 309. 310. Ce insamna cuventulu citak 340
- Ciuhuiov*, cetate vechia la tiermuriu fluviulu Donetiu 179.
- Ciurani* sau Cicerani Petru, ambassadoru venetianu la port'a ottomana 500. Fuge din Constautinopole 502.
- Clobuchi*, in vanu o impresora Venetienii 664. Dar' in urma o cuce-rescu 670.
- Clusiu*, urbe in Transilvani'a o supune ducele de Lorena, si face pe Apafi se recunosca de imperatu pe Leopoldu 554.
- Cobila*, asia numescu Turcii unu siesu vastu intre Dunare si Tisa 695.
- Codgia Giasferu Pasia*, comandante cetatiei Temisior'a 622—623. Este in contra opiniunei vezirului de a atacá pe Germani 698—700. Cade in batali'a de la Zenta 709.
- Codgia Herseki*. Iliria vechia 150.
- Codgia Ismail Pasia*, se face mare veziru, dar' este destituitu si tramisu in esiliu la Rhodos 586. 587.
- Codgia Muradu Pasia*, mare veziru sub Achmedu I, bate pe rebeli in Anatolia, si apoi merge contra Persianiloru, dar' móre 356—357.
- Codgia Mustafa Pasia*, mare veziru, ca tramisu alu lui Baiazetu II. la fiulu seu Selimu, aduce respunsulu acestui-a 198. 299. Unu altu
- Codgia Mustafa Pasia* sub Solimanu I, guvernatore de Aleppo, apera acésta cetate in contra rebelluluu Gazelibegu 254.
- Colliere*. delegatu olandesu la porta ottomana 650. 651.
- Cologianu*, plenipotentiaru la pacea de Nicomedia, omu lasiu 30.
- Koltuk* (Koltuk)-vezirleri, ce sunt acesti-a si ce functiune au 632. 633.
- Combaragi*, tunari 678.

- Comnenu Davidu*, regele Trebizondei se supune lui Mahomedu II. 148.
- Comornu*, cetate in Ungaria, garnison'a ei intercepta provisiunile destinate pentru Turci 479.
- Concubinele*, Sultanului se prezinta acestui-a prin mama sa Sultana Valida 457. Ele au veniturile lor, si sunt foarte respectate deca au nascutu unu fiu; se numescu chasekine 458.
- Condordi Anastasiu*, instructoru pre langa fiii principelui. Dem. Cantemiru 136.
- Congresulu de Carlovitiu* 735—739.
- Conia*, urbe in Caramani'a, ocupata prin Muradu II. 115.
- Coniski*, hetmanu Cozaciloru 492. 493.
- Connorto Anacav Ogli*, unu ingeniosu evreu 497.
- Constantinu*, fiulu lui Constantinu Brancovanu, pere dimpreuna cu parintele seu de sabi'a tiranului; a remasu unu fiu de elu cu numele Mateiu 627.
- Constantinu*, fiulu lui Duca principe Moldaviei a studiatu filosofi'a sub Spandoniu 136. A luat de sozia pe Maria, fi'a lui Constantinu Brancovanu 627.
- Constantinu*, fiu naturalu alu lui Sierban Bassarabu, dupa ce s'a facutu domnu, Turcii scotindu-lu din scaunu, a fugitu in Poloni'a si a muritu acolo fara successori 627.
- Constantinu imperatu*, unii atribuiescu lui constructiunea a mai multor edificii superbe in Constantinopole 132.
- Constantinu Paleologu*, tramite delegatu la Mahomedu II. si obtiene redicarea obsidiunei Constantinopolei 132. 133. Impresoratu a dou'a ora in Constantinopole, cere si obtiene o capitulatiune onorabila 137. Unu incidente impedece capitulatiunea; si se batu din amendué partile cu furóre; ér' imperatulu cade mortu 138.
- Constantinopole*, are privilegiulu de a bate moneta 13. 14. Baiazetu I. o impresóra, dar in urma incheia unu armistitiu pe diece ani 67—69. Cum o numescu Turcii in actele publice 68. Mahomedu II. o impresóra. dar' pune pace si se retrage 132. O impresóra a dou'a ora 134. Ocupa partea de catra mare 137. Partea de catra uscatu capituleza; conditiunile capitulatiunei 139. Cucerirea Constantinopolei s'a intemplat in anulu Hegirci 857 séu 1453 de la Christu 141. Cumu s'au luatú tóte bisericile de la crestini si au fostu convertite in Giamie 141—144. Mahomedu II. lasa a se construi unu palatu superbu in centrulu Constantinopolci 146. Baiazetu II. lasa a se edifica acolo mai multe Stabilimente 18 8. 189. lasa a se repara mureii cetatiei ruinati prin unu cutremuru de pamentu 202. Selimu I. intra in triumfu dupa ce a suppusu Egiptulu 245. Prin unu incendiu

- repentinu arde mai tóta cetatea 327. Pênê la ce innaltime se potu edifica casele in Constantinopole 453. E blocata de flot'a venetiana 545. Numera preste patru-sute-mii de case 549. In biseric'a cathedrala de acolo se conservu tóte actele si decisiunile patriarhilor de la cucerirea Constantinopolei si pênê asta-di 135.
- Coos*, asta-di Istantkioi, insula, patri'a lui Hipocrate 258. 770.
- Coranulu*, din ce dialecte este compusu 242. Turcii credu ca indivinatunile scóse din Coranu suntu infalibili 332. In ce casu permite unu armistitiu séu pace 415.
- Corbon*, generalu francesu bate pe spanioli 311. 312.
- Corcira*, Insula Corfu 522.
- Corcudu*, fiulu lui Baiazetu II., è chiamatu la imperiu 164. 165. Elu restitue tronulu parintelui seu si se retrage la Magnesi'a 167. 168. Atacatu de fratele seu Selimu, se pune in fruntea trupeloru sale si se apera, dar' remane invinsu si strangulatu 207. 208.
- Corinthu*, Baiazetu II. fortifica Istmulu 177. Turcii la apropiarea Venetianiloru fugu, si Morosini ocupa Corinthulu 557.
- Cornaro*, generalu venetianu, impresóra si ocupa cetatea Zingu 547. Bate pe Turci si ocupa Noulu-castelu in Dalmati'a 558. Cuprinde de la Turci Canina si Vallona 631.
- Cornaro Andreiu*, nativu de Candi'a, face *admirabili fortificatiuni* la Belgradu 620. 621.
- Coron*, Baiazetu II. o impresóra, si ea capituléza 189. Italianii o ocupa, dar' capituléza indata 285. Venetianii o impresóra din nuou si o cucerescu 521.
- Cosacii*, sub Mahomedu IV. se supunu imperiului ottomanu 400—404. Mahomedu i adnectéza principatului Moldaviei 403. Refusandu-le Mahomedu servitiulu, ei trecu la Tiarulu Russiei 424 425. Ucrani'a se restituie Cosaciloru 433. Ei nu asculta de invitarea Sultanului 444. Impedeca lucrarea castelului la gur'a Dniproului 452-454.
- Cossova*, cetate in Serbia, bataia memorabile intré Sérbi si Muradu I. 56. Intre Unguri si Muradu II. 126—128.
- Costanitia*, urbe in Bosnia, perasita de Turci o ocupa Ludovicu principele de Badenu 597.
- Cornari*, locu in Moldavi'a, renumitu pentru vinulu seu celu bunu 62.
- Cracium'a*, cetate vechia pe riulu Milcovu 274.
- Credini'a* Turciloru asupra sufleteloru mortiloru 232.
- Creta*, istori'a acestei insule 382—384. Ibrahimu prin Husein Pasia o ocupa 385. Vedi Candi'a si Cane'a.

- Cretulescu*, mare boieru a luat de soția pe Safta, fi'a lui Constantinu Brancovanu 627.
- Crime'a*, se supune Turciloru 155. Câte *casane* numera 422.
- Crimli*, familia distincta intre tataru 186.
- Croati'a*, cucerita prin Baiazetu II 185.
- Croix*, (de la), se citéza memoriile sale asupra bisericeii orientali 402.
Si istori'a sa despre belulu intre Poloni si Turci 432.
- Croix Generalu*, scapa din Belgradu trecédu Dunarea cu luntrea 622.
Impresóra Belgradului, dar la apropiarea Vezirului se retrage 663.
- Cuca*, ornamentu de capu 275. 474. 610.
- Cudgisierifu*, vedi Ierusalimu.
- Culmu* (palatinulu de) delegatu polonu la port'a ottomana; ostentatiunile lui 231—436.
- Culse*, cetate cucerita prin Osmanu I. de la Greci 15.
- Curbon* marchisu, ataca si bate de duée ori pe Seraskierulu de More'a 546.
- Curma*, urbe mercantile la imbucatur'a Eufratelui 324.
- Curma*, cetate in Russi'a, unde Tatarii au fostu cumplitu batuti de armat'a russésca 330.
- Cursbungli Ogli*, elevu lui Dervish Osman in musica 217.
- Curshunli*, cetate in Asi'a, cucerita de Baiazetu II. 178.
- Curtea* séu pórt'a ottomana, diversile ei titulaturi 1.
- Curucesme* séu Curukiesme, numele unei strade si unui satu aprópe de Constantinopole; etimologi'a cuventului; aici a avutu Sierbanu Cantacuzenu unu palatu 561.
- Cusci Mustafa*, vedi Bostangi Mustafa Pasia.
- Custube*, cetate in Apuli'a, Barbarossa o ocupa 291.
- Cutudgi*, cassiera, istoria interessanta despre ea 770—773.
- Cuzzos*, cetate in Dalmati'a, Dgin Ali Pasia nu o póte ocup'a 631.

D.

- Daghestanu*, provincia in Persia 6.
- Dalmati'a*, intreprinderi bellice in acésta provincia 522. 547. 558. 598. 631. 655. 664. 670. 735.
- Daltabanu Mustafa Pasia*, seraskieru de Babadaga intra in Moldavi'a, dar' se întórce fara efectu acasa 653. 654. Istori'a lui 716—728. Se face mare veziru 744. Intentiunile sale bellice 745. Isi propune a lu'a viéti'a lui Mufti 746. In urma este acusatu la Sultanulu si condam-

- natu la mórte 747—749. Mortea lui provóca o revolutiune terribila 749—760.
- Damad*, ginere séu cumnatu alu Sultanului 668.
- Damascu*, in limba arabica Demeshk, ce tienu Turcii despre acésta cetate 227. Se supune lui Selimu I. 229, 230. Selimu numesce gubernatore Damascului pe Gazelibegu 241.
- Danishmendi*, assemenea diaconiloru nostri 40.
- Danubiu* séu Dunare, Solimanu I. improviséza unu podu preste acestu fluviu aprópe de Buda 263. Assemenea Mahomedu IV. aprópe de Galati 406. Turcii cadu in Dunare de pe podudu, de la Barcanu si se 'nécá fórte multi 591. Se decide a se pune unu podu in faéie cu Petrovaradinulu 696. Russii vreau se ocupe podulu de preste Dunare aprópe de Ciuciora 790.
- Dar*, ce insemnéza in limb'a persiana 9.
- Darme*, cetate ocupata prin Shahin Lala 55.
- Darush-Shifa*, significatiunea acestui cuventu 66.
- Davidu*, regele Iudeiloru, se pretinde a fi fundatorele familiei Chaniloru din Georgi'a 290.
- Davidu*, stramosiului lui Constantinu Brancovanu, 624.
- Davud-Pasia*, localitate aprópe de Constantinopole, unde s'a incheiatu pacea cu Poloni'a 432.
- Davud-Pasia-Mekeimesi*, edificiu redicatu in midi-loculu Constantino-polei 432.
- Davul Ismail Effendi*, mare thesaurariu, invétia music'a de la principi-pele Dem. Cantemiru 218.
- Defterdaru*, etimologi'a acestui cuventu; ce officiu este; ce oficiali sunt sub directiunea sa; ce venituri are 209—211.
- Defter Eminu*, ce dignitate si ce functiune are 210.
- Degenfeld*, comandate Venetianiloru bate pe Turci in More'a 522.
- Delegatulu*, venetianu infruntatu de vezirulu lui Selimu II. imediatu dupa perderea a *mai tóta flot'a* turcésca la Lepante 331.
- Delfino Danielo*, admiralu Venetianu, bate pe Capudanu Pasia aprópe de Mitilena 631. Ocupa cetatea Ciclut in Dalmati'a 670.
- Delí Balta Oglí*, Aga Ieniciloru singur, pe care nu l-au omoritu Iencerii, la Zenta 708. Dar' l-au taiatu in bucati Germanii dimpreuna cu pe toti ceialalti Turci 709.
- Delí Husein Pasia*, guvernatore in Dalmatia, istori'a acestui celebru erou 523—524.
- Delíberi*, corpu de cavaleria turcésca 171.
- Demetriu Mora Crali*, despotu in Morea 115.

- Demetriu S-tu*, numitu la Turci Casim-Giuni; ei tienu acésta serbatóre 372.
- Demir-Capu*, munte, insémna pórtá séu passu de feru 184.
- Derbend*, ca si Demir-Capu.
- Derende*, cetatea ocupata prin Selimu I. 241.
- Dernisa*, cetate in Dalmati'a, Venetianii i dau focu 509.
- Dervisi*, monachi turci, sunt de patru speçii 51. 52.
- Dervisiu Sieban Aga*, tramisulu Ghanului de Crime'a pentru a incheia pace cu Polonii 654.
- Descălecare* lui Solimanu principe de Nera, fuadatorele imperiului otomanu 27 in prefatiune.
- Despîhçi Emir*, musicantu turcu 217.
- Devlet Ghirai*, fiulu lui Selimu Ghirai, Chan alu Tatariloru, destituitu si tramisu in esiliu la Chio 181. Repusu pe tronu, comanda oatea Tatariloru in espeditiunea contra Russei 183. 329. I se ordina a mantiené pacea cu Russi'a 781. 782.
- Dgin Ali Pasia*, guvernatorele Hertogovinei, remane batutu de Venetiani; esplicatiunea cuvintului Dgin 631.
- Diamantu*, gasitu intre ruinele unui palatu 134. 135.
- Diarbekir*, provincia la marginile Kurdistanului 219.
- Dib Alaiu*, grosulu armatei 302.
- Didone* séu Eliz'a, regin'a Chathaginei, imitata prin Mahomedu II cu pamentulu câtu o *pele de bou* 132.
- Dierbeghi*, cetate ocupata prin Selimu I 241.
- Dilsis Muhamedu Aga*, unu mutu, descopere lui Kioprili conjuratiunea ce Kislar Aga tiesea in contra lui 640.
- Dintele* lui Mahomedu, cumu se adóra de catra Turci 129.
- Dionisiu*, monachu grecu, filosofu, theologu si medicu 135.
- Diptamu*, dictamnu cretica, érba de *Creta*, cumu i dîcu Turcii 382.
- Directorii* cabinetelorú séu cancelarielorú 210.
- Diulbend Aga*, koltuk vezirleru, ce functiune are 633.
- Dirge*, provincia cucerita prin Baiazetu I de la Sultanulu Egiptului 71.
- Div Ali Aga*, este restabilitu in postulu de Kulkiahaiá 753. Cumu scapa de persecutiunea lui Hasan Pasia 766.
- Divancanu*, sala de audientia la vezirulu, situatiunea, si preste totu descrierea ei 583—585.
- Divan-Kiatibi*, si *Divan-Effendi*, scriitori, secretari in Divanu, si la marele veziru 259. 260.
- Dnîpru*, Boristene, Russii ilu facu navigabile 742.
- Dobe*, cetate in Bosnia, cucerita prin Germani 716.
- Dobrudgia*, descrierea acestei provincii 309. 310.

- Dogris*, nepotu lui Osmanu I, prin rumperea unui podu se ineca in apa 21.
- Dalhoruki*, generalu rustru, se intruneste cu Circo, generalulu Cozaciloru pentru a se oppune Turciloru 454.
- Doliu*, cum se observa la Turci 322.
- Domnesti*, satu in Moldova, unde s'a retrasu principele Duca 493.
- Donamna Humaiun*, triumfu, festivitatie 302. 655.
- Donesiu*, fluviu in Ucrani'a 179.
- Dorgud Aleb*, fiulu lui Osmanu I, se face guvernatore de Ainegiolu 19.
- Doria Andreas* (Andrevirus), batutu de Turci isi resbuna si elu asu-pr'a loru 297. 298.
- Dorodgianu Ahmedu Pasia*, rebelii ilu facu mare veziru 753. Mustafa II. ilu confirma in postulu seu. Notitia despre elu 760.
- Doroshensco*, hetmanulu Cozaciloru, se supune protectiunei lui Mahomedu IV. 403. 404. Se revolta in contra Turciloru 414. Dupa aceea vine insusi a-si offeri servitiile sale Sultanului, dar' i se refusa 424. Acestu refusu l-a facutu de a trecutu in partea Tiarului 424, 437. Discursulu seu cu asta ocaziune 438—441. Scrisorea sa catra Tiarulu si respunsulu acestui-a 441—442.
- Dositheiu*, patriarchulu Ierusalimului 136.
- Dragoman-Kioi*, unu satu unde se intrunescu pasurile Kiz-Derbend si Capuli-Derbend 617.
- Drava*, fluviu, Ungurii vreau se tréca peste elu 262—263. Germanii a-prindu si ardu podurile 533. 534.
- Duora*, cetate in Dalmati'a, ocupata prin stratagema de catra Venetiani 509. Turcii o impresóra, dar Valier o elibera 522. In vanu o impresóra Pasia din Bosnia 547: Prin pacea de la Carlovitiu se lasa Venetianiloru 739.
- Duca*, principele Moldaviei, scurta istoria a sa 406. Mahomedu IV 'lu destituie si-lu despoie de tóte averile 407. Se face Hetmanu alu Ucrаниеi, si apoi cade in man'a Poloniloru 403. Captivitatea si mórtea lui 493. 494. Anastasia veduva lui se marita dupa Liberiu Geralchari 601.
- Duc* (Le) medicu francezu vindeca pe Kioprili Ogli Numan Pasia de o bóla imaginaria 783.
- Duelu* intre unu rege si unu Sultanu 122.
- Dulcigno*, portu renumitu la marea adriatica, impresoratu dar' fara efectu de Venetiani 689.
- Dumdar* séu *Dimdar*, fiulu lui Solimanu Shah, etimologi'á acestui cu-ventu 9.

- Dumnedieu*; câte nume i dau Turcii 50. Elu, ér' nu omenii impartu corónele 195.
- Dundar*, post-garda, cari retienu pe cei care retiréza séu fugu de la lupta 302.
- Dunevald*, generalu germanu. Victoriele sale in Slavoni'a 552--553.
- Duns* Ion, reprobatu de principele Dem. Cantemiru 36.
- Durai*, (Durazzo), cetate la confiniile Dalmatiei, ocupata prin Venetiani, si reocupata prin Turci 149. 150.
- Dydomathicon*, cetate data lui Orchanu, si apoi restituita prin acest'a vechiului ei possessore 38.
- Dymotica*, Baiazetu II. abdicandu de la tronu, a cerutu se se retraga aici in viétia privata 200.

E.

- Ebedi*, significatiunea acestui cuventu 476.
- Ebged*, ce insemnéza 325. 603.
- Ebubekir*, unul dintre patru interpretatori ai Coranulu, si succesoru immediatu alu lui Mahomedu; unde è immormentatu 7. Persianii ilu blastema, Turcii ilu adóra 192.
- Ebu Eiub Ensari*, generalu mahomedanu, se descopere mormentulu seu la Constantinopole intr'un suburbiu care apoi s'a numitu Eiub, si unde i s'a pusu o Turbe 143—146.
- Ebulfarage*, vedi Abulfarage 8.
- Ecolt*, cetate, Turcii staruiescu a se restitui lui Tököli 461.
- Edictu*, pentru a poté bé vinu 371.
- Edictu publicu*, pentru inrolarea captivilor in armata 50.
- Edrene Capù*, port'a spre Adrianopole 134.
- Edrene-Mevlasi*, judecatoriu eclesiasticu, in Adrianopole 69.
- Efectulu*, ce produce asupra soldatiloru turci impregiurarea cand casele cu banii armatei sunt in periclu 269. 270. 352.
- Efendi*, numele de *Gelebi* se schimba in Effendi, titlu care se da numai persónelor distincte 58. Cuvântulu in sine insémna omu invetiatu 260.
- Egen Osmanu pasia*, se revolta in contra lui Solimanu II. 587. Dar' remane batutu 600.
- Egiptenii*, dupa mórtea regelui loru se suppunu lui Selimu I. care-i primesce in grati'a sa 240. Ei credu ca sclavii trebuie se domnésca a-supr'a loru 225—226. Se revólta in contra Turciloru, dar sunt batuti 258. 259.
- Egire*, vedi Agri'a.

- Egribos*, Negroponte. insula, o ocupa Mahomedu II. 153. In vanu o ataca Venetianii 598.
- Egri-Capù*, port'a strimba 134.
- Egrigos*, cetate ce Germanu Ogli o da ca dote ficei sale maritata dupa Baiazetu I. 54.
- Eiub*, suburbium in Constantinopole, unde Dorodgianu Achmedu Pasia si-a edificatu o casa 758.
- Elbistanu*, provincia in Asi'a mica 128.
- Elenca*. fiu'a lui Constantinu Brancovanu, maritata dupa Scarlatu, fiulu lui Alexandru Maurocordatu 627.
- Elie*, principele Moldaviei, alu carui tata Radulu, a luat pe Stanca, fiu'a lui Constantinu Brancovanu 627.
- Eliza*, vedi Didone.
- Elizabetha*, fiu'a lui Constantin Cantemiru 508.
- Elkahire*, capital'a Egiptului 235.
- Elkasim Mirsa*, persianu. scurta istoria a faptelor sale 303—305.
- Elmasu Mehemedu Pasia*, se face Seraskieru in Albani'a si apoi guvernatoru in Bosni'a 670. Istori'a sa 676. Se face mare veziru 678. Bravur'a sa 687. Consiliulu seu 698—700. Face raportu falsu Sultanului, si se decide a se lupta cu inamiculu 704. Discursulu seu 705. Ataca pe inamicu 707. Ienicerii ilu taia in bucati 708.
- Elwadz*, cetate data lui Muradu I. in feudu 55.
- Emanet*, ce functiune este 211.
- Emanuel Paleologu*, privesce ambassadorii lui Baiazetu I, si incheia unu armistitiu, in urm'a caruia se face tributariu Turciloru, si Turcii edifica prim'a Giamia in Constantinopole 68—70. Cere ajutoriu de la Tamerlanu in contra lui Baiazetu, 70. 71. Concede lui Mahomedu fiulu lui Baiazetu I se tréca pe sub murii Constantinopolei in Europ'a 89. 90.
- Emirghiuu Ogli*, chanu persianu, mare maestru in artea musicala 371. 372.
- Emiri*, acesti-a sunt descendentiu lui Mahomedu prin fia sa Fatima; privilegiile si darulu loru spiritualu 128. 129. Ei se numescu si Sherifi si Seidi 241.
- Emiru Mahomedu*, principe arabianu se revolta contra lui Achmedu II 670. Dar' remane batutu 685.
- Emrudu*, cetate maritima, se supune lui Orchanu 34.
- Endelos*, vedi Andalusia 185.
- Ensari*, explicatiunea acestui cuventu 145.
- Eperies*, cetate in Ungari'a, ocupata prin Tököli 460. Germanii prin generalul Schulz o reocupa 513.

- Epibati*, satu in Moldavi'a. ajunge in posesiunea faimosului Apocaucu 542. *Duóe dile* departare de la Constantinopole 90.
- Epidaurus Limeria*, fortarétia considerabila in More'a 556.
- Erchile*, séu *Erkile*. cetate 307.
- Erdedi*, cetate in Slavonia, ocupata de Dunevald 553.
- Erdel*, Ardélu, Transilvanin'a, redata principelui seu 641.
- Erdisiu*, cetate la confiniile Shirvanului 306.
- Erdogrulu* séu *Dogrulu*, fiulu lui Solimanu Siahu, etimologi'a cuventului 9. Faptele si mórtea lui Erdogrulu 10—12.
- Erdogulu*, pretinsu fiu alu lui Baiazetu I. 75.
- Ergena*, locu mârécinosu, intre Constantinopole si Adrianopole 114.
- Erizzo*, guvernatore de Cattaro 664.
- Ermenaka*, cetate ocupata prin Turci de la Usanhasanu 155.
- Ermidu*, cetate ce se supune sceptrului ottomanu 33.
- Erostratu*, care a datu focu templului Dianei in Ephesu, comparatiune intre elu si Venetiani 557. 558.
- Ertucalu*, pretinsu fiu alu lui Baiazetu I. 79.
- Erzenurumi*, ce cetate séu provincia este 341.
- Erzerum*, cetate asupra Eufratelui, etimologi'a cuventului 101. 309. Muradu IV. bate pe rebellulu Abassa, si-lu face se fuga la Erzerum 366. Halil Pasia impresóra cetatea, dar remane batutu 368.
- Esemplu*, particulariu de betia 376. 440.
- Esemplu*, raru de grassime la Shismanu Ibrahim Pasia 425.
- Esemplu*, raru de ospitalitate 309.
- Eski Geliboli*, Nicopolea vechia, ocupata prin Mahomedu I. 100.
- Eski Giami*, cea mai vechia si mai mare biserică in Adrianopole 116, 118.
- Eski Serai*, palatulu vechiu 146.
- Eski Serai Agasi*, directorele Seraiului 146.
- Eski Sheri*, cetate vechia. 15. 19.
- Eskizagena*, cetate, se incorpora imperiului ottomanu 46.
- Esrafi*, omeni santi, derivatiunea cuventului 317
- Essecu*, cetate, contele Lesley, o surprinde si o cuceresce 513. O perasescu Turcii si ardu o mare parte a podului 533. Vezirulu intaresce garnisóna din Essecu, care inse se preda Germaniloru 552. 553, Kioprili o impresóra, dar' fara resultatu 623.
- Essel*, fluviulu Volga 325.
- Etabeki Schahin Lala*, mare veziru, generalu valorosu, ocupa Adriano-pole, apoi Filipopole si Eskizagena in Traci'a 44—46.
- Eugenu*, principe de Savoia, Leopoldu imperatu ilu numesce generalu-comandante contra Turciloru 693. Merge intr'adjutoriulu Petrovara-

- dinului 696. 697 Il lauda Codgia Giafer Pasia 699. Pune armat'a in ordu de bataia si remane in asta positiune tóta nóptea 701. Urmaresce pè Turci cu multu curagiu 703. I attaca fara a le cunósce positiunea 706—708 Taia in bucati pe toti Turcii 709. Trupele sale subjuga tóta Bosni'a 716.
- Eunuchi*, negri si albi; sarcin'a acestoru din urma in Eski-Serai 146.
- Euphimia*, reliquiele ei se conserva in Silivri 146.
- Euphratulu*, cumu ilu numescu Turcii 224.
- Euris* séu *Euris Chanu*, generalu persianu face multe stricatiuni Turciloru 342.
- Europa*, dupa Arabi se marginesce cu Siri'a, ér dupa Turci cu Bosphorulu etc. 6.
- Eustachiu*, principe de Dabigia, marita pe fia sa dupa Duca 406. Inaltia pe Petriceicu la cele mai distincte onoruri 417.
- Evarinu*, ce urbe este 333.
- Evladi Resul Allah*, fii profetului, 128.
- Evreica*, la obsidiunea Viennei 284.
- Evreii*, cumu le dicu Turcii 340.
- Evreii*, din Kirk-Ecclesi'a 425.
- Evrenus*, vedi Ornusbegu 87.
- Evreu*, astutu si reutatiosu 135.
- Ezanu*, profesiunea de credintia, si cantare de lauda la Mahomedani 140.
- Ezornik*, séu *Essorniki* cetate ocupata prin Venetiani de la Turci, și apoi érase recuperata prin Mehemedu Pasia sub Mahomedu II. 149. 150.

F.

- Fabula*, despre unu catîru 626.
- Façia alba*, séu négra, terminu de lauda séu dispretiu 53.
- Falangagi* vedi Muhziri 751.
- Fâlcii*, urbe si districtu in Moldavi'a asupra Prutului, unde moldovenii au batutu cumplitu pe Turci 158.
- Falconu* siomu albu, passere fôrte rara, tributu portii ottomane 99. 275.
- Famagusta*, vedi Magusa.
- Fars*, esplicatiunea acestui cuventu, Vedi *Sunnet* 146.
- Fatih*, supranume datu lui Mahomedu II; ce insémna acestu cuvêntu 131.
- Fatima*, fi'a profetului Mahomedu, descendentii ei sunt Evladii etc. 128, 129.
- Fazil Pasia*, barbatu fôrte renumitu la Turci 709.

- Feizullah Effendi Mufti*, midi-locesce dignitatea de mare Veziru, pentru Daltabanu Mustafa Pasia 718. Se determina a-lu resturná 721. I face promissiune favorabile 721. Ilu acusa la Sultanulr 725. 747. I grabesce mórtea. Istori'a acestui Mufti 755—758. Mórtea si immortalarea lui 759. 760.
- Felibe*, vedi Philipopole.
- Femeile*, nici ale Ieniceriloru, nu potu trece prin strad'a Akserai unde è casarm'a acestor'a 139. 140.
- Femeile*, tatariloru cercassiani, cumu se considera ele 180. 181.
- Fener*, vedi Phanaru 135.
- Fenomenu*, appare pe ceriu deasupr'a Constantinopolei 362.
- Ferdinandu I*, Firindos, rege alu Ungariei si Bohemiei pe acelu timpu, merge in persóna a impresorá Buda 283. Dar' remane batutu 284. Alta notitia despre elu sub titlu de *regele germaniei* 298.
- Ferhadu Pasia*, a fostu mai ántáiu defterdaru sub Selimu I in Constantinopole 141. Care apoi i-a datu comand'a in contra lui Olaidevlet 219. A luatu de soçia pe sor'a lui Selimu, si s'a facutu Caimacamu Pasia 246. Tiene in secretu mórtea lui Selimu 248. E tramisu in Amasi'a, si ucide pe o multime de innocenti 251. E tramisu in Asi'a pentru a suffocá o revolta 254. Ucide pe Sheh Suvar Oglu 256. 257. Se face mare veziru, dar a fostu indata destituitu 344. Se lupta cu succesu contra Persianiloru 347.
- Feriole*, ambassadoru francezu, vrea cu totu pretiulu se aiba unu *Chilat* 229. Faptele si istori'a sa 732—834. Profeti'a lui Ciorluli Ali-Pasia despre Feriole 777.
- Fetihie*, o giamia in Constantinopole 144.
- Fetva*, compusu cu Sahibi, este unulu din numile ce se dau lui *Mufti* 47. In sine insemnéza sententia, vedi Coranu 415.
- Filuri* séu *Fiuluri Altun*, numele unei specii de moneda 69.
- Firance Padishahi*, acestu titlu se da numai regelui Franciei; originea acestei numiri 300. 301.
- Firari* séu *Ferari Hasan Pasia*, rebelii ilu facu Caimacamu 753. Aviséza pe principele Dem. Cantemiru, ca vezirul a decretatu exilarea sa 734 Achmedu III. ilu confirma in dignitate de Caimacamu 763. Ilu face Defterdaru 765. Ilu tramite seraskier in Babadagu, apoi ilu face Beglerbegu in Romeli'a, si in urma este aruncatu in marea marmora 766.
- Firatatu*, numescu Turcii fluviurile Euphratu si Tigru 224.
- Fluturi*, albi si rosii, spaim'a Persianiloru 223.
- Focu artificiosu* de a aprinde navele inventiunea unui officieriu spaniolu 649.

- Fontaine La*, primu interprete pre langa Feriole 734.
- Formula de juramentu*, la imperatii turci 172.
- Formula*, usitata in scrisori la Turci si Persiani. 219.
- Francesii*, Ifrenghi, se aréta cu o flota innaintea Mitilenei. dar curendu se retragu 189. Se lauda ca regele loru sta in legatura de sange cu Sultanulu 301. Se servescu de o apucatura in Constantinopole 311. Cumu i numescu Turcii 340.
- Franchiî*, pe cine numescu Turcii cu acestu nume 173.
- Franci'a*, aliata cu Solimanu I. 300. Cere adjutoriulu acestui-a 311. 313. Pedecela ce pune la incheierea tractatului de pace 599. 600. 609. 650. 665. 732.
- Fratidiu*, ce tienu Turcii de omorurile comisse de Sultanii loru 94.
- Fratu*, fluviulu Euphratu 224.
- Fridericu-Augustu*, duce de Saxoni'a numitu de Turci Frange-potcôve, comanda armat'a imperatului Leopoldu contra Turciloru 679, Turcii se retragu, si se retrage si elu 681. Impresór'a Temisiór'a, dar la apropiarea armatei Sultanului se retrage 686. Ataca pe Turci, dar remane batutu cu mari perderi 687. Este alesu rege Poloniei, si se prepara contra Turciloru 720—723. Tramite plenipotentiaru la Carlovitiu pe Stanislavu Michelovski 736. Sub ce cõnditiune primesce pacea 738. Carolu XII, regele Svediei ilu detronéza, si elu anca abdică la tronu in favorulu lui Stanislau 778. 779.
- Fudulu Ghianu*, nume ce dau Turcii Poloniloru 340.
- Fuduluk*, ostentatiune propria Poloniloru 331.
- Funduklu*, locu de petrecere in Pera 562.

G.

- Gabriel séu Gavrilu*, arhangelulu, Turcii credu ca elu le duce sufetele loru in paradisu 176.
- Galata*, suburbiu in Constantinopole 134.
- Galati*, cetate renumita in Moldavi'a 177.
- Galibe Divan*, consiliulu séu divanulu Sultanului, descriere 610. 699.
- Gallicin Basiliu* principe, generalu russescu, espeditiunea contra Tatariloru nu-i succede 554. 555. 605. 606.
- Gallipoli*, Musa Celebi se încerca in van a cuprinde strimtórea de aici 88.
- Gamzebegu*, guvernatore Andaliei 111.
- Garbi'a*, regatu in Spani'a, ocupatu de Saraceni, asta-di è suppusu regelui Portugaliei 327.
- Garbus'a*, castelu in Candia, ocupatu de Turcii prin tradarea unui oficeriu spaniolu, 649.

- Gardistii* sultanului facu servitiu de onóre pâincipelui Moldaviei 276.
- Garzoni Pietro*, acusa pe Cornaro Andreiu, care a facutu *admirabili fortificatiuni* la Belgradu, ca elu a tradatu acêsta cetate 620.
- Gavri*, sultanulu Egiptului, face pace cu Baiazetu II. 208. Originea sa 225. Tramite delegati la Selimu I. si-i offere amicitia sa 225. 226. Tradatu de Gazelibegu, intra in lupta cu Selimu, se bate intr'un modu miraculosu, si in urma storsu de ostenéla cade mortu 227—229.
- Gaza* séu *Gassa*, cetate; Selimu I, se campéza cu armat'a sa aici 235. Locuitorii de acolo ucidu pe toti invalidii si ranitii lui Selimu 236. Selimu isi resbuna asupra loru 241.
- Gazelibegu*, guvernatore de Aleppo, inimicu in secretu alu Sultanului Gavri, se offere lui Selimu I, sub certe conditiuni 227. Selimu ilu face guvernatore Damascului 241. Se revolta, dar' remane batutu si ucisu 253—255.
- Gazi*, invingétoriu, séu martiru 285. 638.
- Gazifazil*, capitanu experimentatu insoçiesce pe Solimanu fiulu lui Orchanu in Europa 34. 35.
- Gebegi Basi*, comissariu de artileria, Vedi *Topci Basi*, 678.
- Gebegii*, cei dântâiu incepu rebeliunea in Constantinopole 752.
- Gebeli Maktab*, culme séu munte 236.
- Geidgeon*, cetate ocupata prin Mehemedu Begu 224.
- Gelebi*, significatiunea acestei numiri, ce se da unoru *koltuk vezirleri* 633.
- Gemeni*, fii duoi se nascu Sultanului Achmedu II. 655.
- Gemisghierng*, cetate cucerita prin Turci 224.
- Gomu*, fiulu lui Mahomedu II. 163. Significatiunea acestui nume 168. Faptele, aventurele, mórtea si calitatile sale 168—176.
- Genealogi'a*, familiei ottomane 31. In prefatiune.
- General-Iami*, comandante armatei Croatiloru; acest'a è celebrulu comite Ion Torquatu 185.
- Generositatea* unui principe barbaru 97.
- Genovezii*, precandu erau domni in Kiefe, se dice ca au convertitu pe Tatarii de acolo la legea christiana 179.
- Georgi'a*, vedi Giurgistanu.
- Georgianii*, ce valóre au in Constantinopole 183. Istori'a acestui poporu ca locuitoriu in *Giurgistanu* 289. 290. Ce nume le dau Turcii 340.
- Georgiu Cantacuzenu*, fratele seu Sierbanu, ilu tramite in calitate de ambassadoru la imperatulu Leopoldu 507.
- Georgiu Cantacuzenu*, fiulu lui Sierbanu, se refugii in Transilvani'a 507.

- Georgiu principele Serbiei*, da ajutoriu lui Musa Celebi 89 Elu a maritatu pe fia sa dupa Muradu II, care in legatura *de sange si amicitia* a scosu ochii la duoi fii ai sei 89. 117.
- Georgiu sântu*, Turcii i dîcù Chisrelles, si-i tienu serbatórea 372.
- Gerah* sêu *Dgerrah*, primu-medicu de curte 576.
- Germanii*, ce valore si ce pretiu au in Constantinopole 183. Ce nomenclatura le dau Turcii 340.
- Germian Ogli*, principe de Phrigia, marita pe fia sa dupa Baiazetu I. 54. Care apoi i cuprinde tóte tierile si-lu tramite in exiliu 61.
- Geru* mare in Constantinopole 362.
- Gessair* sêu *Dgessair*, Algiru sêu Algeri'o 313.
- Gessire*, ce insula este 224.
- Gherghina*, cetatiuia vechia langa Siretu, fundata de Traianu 273.
- Ghiau Peresti*, care adóra tauri 222.
- Ghica Georgiu*, principe Moldaviei si in urma alu Munteniei, este tradatu prin fiulu seu Gregoriu 419.
- Ghieduk Ahmedu Pasia*, mare veziru sub Mahomedu II, ocupa provincia Varsak 155, Significatiunea numelui Ghieduk 155. Devastéza Apulia 159. Este accusatu de tradare si pedepsitu cu *mórte* 178.
- Ghieduk Pasia*, se revólta in Asi'a, dar' remane batutu, si in urma prinsu si tramsu la Constantinopole 588. 600. 601.
- Ghierai*, nepotulu lui Ginghischanu, primul care ocupa Crimea 5. De la acest'a, toti Chanii Tatariloru isi adaogu numele de Ghierai 6.
- Ghierai* sêu *Gherai*, istori'a acestei familii de Chani ai Tatariloru 156. 157.
- Ghierci Taman Bogasi*, bosforulu 325
- Ghilanu*, provincia in Masanderanu 5. Mai de multu se numia *Hircani'a* 286.
- Ghiossui*, rîu in provinci'a Sarichanu, unde Baiazetu II. face unu podu de pétra forte frumosu. Etimologi'a cuventului Ghiossui 203.
- Ghiudgighin*, numele unei specii de corbi ce se gasescu in vecinetatea cetatiei *Babadaga* 506.
- Ghiumah*, cetate in Persi'a, cucerita prin Selimu I. 218.
- Ghiumish Chane Emini*, ce functiune are 211.
- Ghiumrukci* sêu *Ghiumruk Emini*, dignitate, functiune 211. Ce insemnéza cuventulu *Ghiumrukci* 500.
- Ghiumrukci Husein Aga*, celu mai avutu turcu pe acelu tîmpu si mare amicu alu lui Mahomedu IV. 562.
- Ghiundogdi* sêu *Giundogdi*, fiulu lui Solimanu Siah; etimologi'a acestui cuventu 9.
- Ghiunduz* sêu *Giunduz Aleb*, fiulu lui Erdogrulu 12. Móre combaten-

- du eroicesce 15. Parintele seu i dadese guvernamentulu de Eskisheri 19.
- Ghiunge*, cetate in Giurgistanu fundata prin Ferhadu Pasia sub Muradu III. 347.
- Ghiuzelhisar* sêu *Giuzelhisar*, unu castelu fôrte frumosu, edificatu pentru a taia Europeaniloru tôta comunicatiunea cu Asi'a 67.
- Giaber* sêu *babar*, diniôra cetate, asta-di unu conventu de Dervisi ; celebru pentru monumentele redicate intru memori'a lui Solimanu Siah si Ebubekiru 7.
- Giambalatu Sade*, fiulu lui Giambalat, Muradu IV, ilu face generalu cavaleriei in Romeli'a 370.
- Giamboli*, vedi Ianopoli 157.
- Giamie*, templu unde se celebra rugatiunile de Vinerea 40. E prerogativa rezervata numai Sultaniloru de a-si da numele la Giamii, precumu *Muradie* etc. 48.
- Giami Atik*, templu vastu, templu vechiu 87.
- Giamik*, cetate si provincia in Asi'a, cucerita prin Baiazetu I. 64.
- Gianta*, insula in marea adriatica. Muradu II. o devastêza 114.
- Giarhisar*, castelu, Osmanu I. ilu ocupa prin o stratagema 16. Si apoi ilu da sub guvernamentulu fiului seu Hahan Aleb 19.
- Giga*, cetate ocupata prin Mahomedu I. 97.
- Ghihan Numa*, numele unui grandiosu palatu in Adrianopole 134.
- Ghihanghir*, fiulu lui Solimanu I. 307.
- Ginghis-chan*, principe Tatariloru Oguziani, irrumpe in Persi'a. Significatiunea acestui nume 3.
- Gin* sêu *Dgin Ali Pasia* 631.
- Giogerginlik*, castelu sêu cetate la confiniile Moreei 114. 115. 149.
- Gioksu*, însêmna apa azuria, unu micu riurelu 133.
- Giongulli*, numele unui corpu de cavalerie la Turci 170. 171.
- Girid*, sagêta scurta si usiôra, cu care se servescu Turcii 122. 123.
- Giuluk*, cetate, semnificatiunea acestui cuventu 153. Se dîce si *Giuleki* 183.
- Giulus-Name*, littere prin cari Sultanii anuncia suirea loru pe tronu 598.
- Giumani* sêu *Dgiumâni-Kiashuf*, rebelu in Egiptu ; semnificatiunea cuventului 258.
- Giume Nemazi*, rugatiunile de Vinerea in *Giamie*, 40.
- Giumulgina*, cetate si provincia in Romelia 153.
- Giurgistanu*, ce însêmna ; tiêra situata intre pontulu euxinu si marea caspica 289. 290. Solimanu I. cuceresce tôta tiêr'a 305.
- Giurgiu*, urbe vechia in Romani'a, intre Silistri'a si Nicopole 370.

- Giusselgehisar*, cetate ocupata prin Venetiani si reocupata prin Turci 150.
- Goinicu*, cetate se supune Ottomaniloru 23.
- Gommenizza*, cetate in provinci'a Achaia, Venetianii o ocupa 522.
- Gondol'a* seu *Barc'a* Sultanului, descripiune 732. 733.
- Gordiana*, vedi Kurdistanu.
- Gracovi'a*, cetate in Dalmati'a, Turcii se încerca in vanu a o recuceri 655.
- Gradisca*, cetate in Slavoni'a, unde Ferdinandu se retrage dinnaintea puterei Turciloru 284.
- Grassaci*, castelu in Dalmati'a, ocupatu prin Venetiani 598.
- Grecesculu imperiu*, era impartitu pe la anulul 1204, in trei suveranitati seu trei parti 148.
- Grecii*, locuiescu in Constantinopole mai cu sema in partea ce se chiama *Phanar* 135. Academi'a si eruditii loru in Constantinopole 135. 136. Cumu li se ieau bisericile in Constantinopole 141—144. Mahomedu II. i bate 149. Ce nomenclatura le dau Turcii 340. Unu grecu este laudatu pentru desteritatea sa in musica 372. Sufferintiele Greciloru din partea Venetianiloru in Chio 668. 669. 684.
- Grecu*, unu preotu, trebe se ingrôpe pe unu Mufti 759.
- Gregoras Nicephoru*, despre Gingis-chanu 5. Despre Aladinu sultanulu Iconiei 10. 18. Despre casatori'a lui Orchanu 29. Despre Chaireboli 36. Despre Solimanu fiulu lui Orchanu 37. Despre Amuriu si amicitia acestui-a cu Ion Cantacuzenu 43. 44. Despre divisiunea imperiului persianu 80. Despre Sylebri'a 9. Despre reliquiele si ruinele de acolo 146.
- Gregoriu Ghica*, principe Munteniei, istori'a lui 417—419.
- Gritti Andrea*, midi-locesce pacea intre Turci si intre Venetiani, candu Baiazetu II a pusu pace cu *toti vecinii sei* 189.
- Gulam*, mare musicianu arabu 217.
- Gumurgina*, cetate in Asi'a, cucerita prin Turci 54.
- Gutta*, Turcii ceru derimarea acestei cetati 461.

II.

- Hadis*, explicatiunea acestui cuventu 203.
- Hadise*, cetate ocupata prin Mehemedu Begu 224.
- Hafiss Ali pasia*, guvernatore de Diarbekir attaca in vanu Bagdadulu 366. Elu este destituitu. Ce insamna cuventulu Hafiss 367.
- Hagi* si *Hadgiu*, explicatiunea acestoru cuvinte 163.
- Hagi Bektash*, fundatorele unei secte de Dervisi seu monachi turci 50. Se fia ore acest'a tatalu lui Calenderbegu? 264.

- Hagi Gierai*, principe tataru 156.
- Hagilbegu*, se nasce cërta între elu si între fratele seu Tursonbegu 33.
Ilu strapunge candu voiá a-lu îmbrãciosiá ; dar' si elu móre in carcere 34.
- Haidar*, tatalu lui *Ismail*, celu dântâiu care a inventatu turbanulu rosiu 193
- Haidargianu*, fratele regelui Persiei incheia pace cu Turcii sub Muradu III. 347. 448.
- Haiducii*, de la Shehirkioiu lasati liberi, si apoi pentru frangerea cuventului puniti cu mörte 619. 620.
- Hakim*, domnu Cordubei in Spani'a, conjuratiune in contra lui ; alunga pe musulmani din *Creta* 382.
- Halamiru Ahmedu*, satrapu persianu 71.
- Halil Pasia*, guvernatore de Caminietiu 408. Bate pe Poloni in Ungaria 490. Se oppune, dar' in vanu impresorarei cetatiei Coron 521. Armata' a readunata in Belgradu ilu numesce Seraskieru 649. Primesce ordinu de a 'mpedecá progressulu Germaniloru in Ungari'a 653.
- Hglil Pasia*, mare veziru sub Achmedu I, se prepara cu armata contra Persianiloru 358. E tramisu a impresorá cetatea Erzerumu unde se retrasese rebellulu Abassa, dar' a remasu batutu si in urma destituitu 367. 368.
- Ham*, cetate ocupata prin Mehemedu Begu 224.
- Hamid Oglü*, principe persianu, se offere cu tóte tierile lui Muradu I. 54. 55 114.
- Hamni*, castelu in Europ'a la confiniele Asiei 53.
- Hamze Mirsa*, de origine tataru , faimosu generalu persianu 345. 346.
- Hapsa*, urbe mica nu departe de Adrionopole 755.
- Haragi Muhasebedgi*, ce functiune are 210.
- Haragiu*, tributulu fixu ce trebe se platesca Sultaniloru toti acei-a cari nu sunt mahomedani 613—615.
- Haragiu Bashi*, vulgo Dgizedar, perceptorul de dare 614.
- Hardeck*, conte de, se dice ca prin tradarea sa au ocupatu Turcii Iaurinulu 349.
- Hasan*, fiulu lui Muradu II, 129.
- Hasan Aleb*, fiulu lui Osmanu I, are guvernamentulu in Giarhisar 19.
- Hasan Pasia Firari*, pentru ce i s'a datu numele de Firari si ce insemnéza acestu nume 173.
- Hasan Pasia Silahdar*, guvernatore de Chio, capituléza innaintea Venetianiloru 667—669. Se face guvernatore de Diarbekiru 677.
- Hasan Sultanu*, a fundatu o mare Giamia in Tibris 288.
- Hasin Kesfi*, cetate ocupata prin Mehemedu Begu 224.

- Hasnadar Bashi*, custodele thesaurului Sultanului 246.
- Hasnadar Ibrahimu Pasia*, functiunile sale; iubitoriu de vinu; assecura pe principele Demetriu Cantemiru, ca Tököli totdeauna a fostu in contra obsidiunei Viennei 465. Mustafa II. ilu tramite in calitate de plenipotentiaru extraordinariu la imperatulu Leopoldu 739. 740.
- Hasrudu Begu*, guvernatoarele Bosniei, nu numai libera Suli'a de suptu impresorarea armeloru crestine, dar' cuceresce anca si cetatea Kilis 290.
- Hatil Pasia*, vezirulu lui Mahomedu II, se dice ca a fostu coruptu de crestini pentru a retardà ocuparea Constantinopolei. Notitia despre elu 137.
- Hatvanu*, cetate in Ungari'a, se suppone Germaniloru 531.
- Hegeti*, cetate ocupata prin Mehemedu Begu 224.
- Hegira* in comparatiune cu er'a christiana, 5 in prefatiune.
- Heglulu* (?) principe de Munteni'a primesce in refugiu pe Barbu Basaraba, alu carui fiu cu numele Laiosa a adjunsu pe scaunulu domnescu dupa mórtea lui Heglu 626.
- Hekegi*, se suppone potestatiei ottomaniloru 23.
- Hekim Effendi*, primu-medicu de curte 576.
- Herat*, cetate, posibilu ca è *Nera* 5.
- Herbelot*, citatu 6. 7. 50. 56. 241.
- Herconisi'a*, cetate, dupa pacea de la Carlovitiu are se i se derime in-tariturele, si nu mai póte fi fortificata 737—738.
- Herge*, cetate ocupata prin Mahomedu I. 100.
- Herkie*, asta-di se numesce Caramuseke, se suppone prin capitulatiune lui Alibegu sub Sultanulu Orchanu 30.
- Hernies*, cumu o vindeca Albanesii 292. 293.
- Hero*, principe Moldaviei, a datu Turciloru intr'unu modu fórte rusinosu cetatea ce se numesce asta-di Bender 273.
- Herodotu*, se face provocatiune la elu 158. 177. 274.
- Herostratu*, care a datu focu templulu Dianei in Ephesu, imitatu de Venetianu 558.
- Hertiogovina*, Dgin Ali Pasia guvernatore 631.
- Hesam*, tatalu lui Hakim, regelui Cordubei 382.
- Hetai*, se numesce la Turci meta 'a de Chio 593.
- Hezarfenn*, istoricu turcu, citatu cu multu elogiu 62. 297.
- Heusler*, cine i-a causatu nenorocirea in Transilvani'a 476. Faptele sale in Ungari'a 513. 530. 532. 534. 596. 653.
- Hesamilon*, fortaretia care domina Corinthulu, fortificata prin Venetiani 690.
- Hisargicu*, cetate catra Belgradu de la Adrianopole 463.

- Hiudai*, poetu, care a facutu versuri asupr'a *podului* inceputu de Solimanu I. si terminatu sub Selimu II. 324. 325.
- Hodge*, instructorulu Sultanului 576.
- Hodgia musicar.* orfeulu Persianiloru 217.
- Hollandesi*, cumu i numescu Turcii 340.
- Hollandesulu* ambassadoru pentru ce n'a intratu in Giami'a din Ierusalimu 130.
- Holophira*, fi'a lui Michaiu Kosè, maritata dupa Orchanu fiulu lui Osmanu I. 16. 17.
- Homeru*, citatu 503.
- Honorius*, vedi Ornusbegu 87. 88.
- Humanulu*, cetate in Podoli'a, cucerita de Mahomedu IV. 424.
- Huniade Ion*, irrumpe in tierile turcesci si prèda cu foc si feru totu ce-ista innainte 117. Abia scapa *nóptea* din batai'a de la Varna 123. 124. Vrendu a-si resbunà pentru perderea de la Varna irrumpe de nouu in tierile turcesci, dar' Muradu II ilu bate, si elu abia scapa prin fuga (aci se crede ca sub numele de *regele Ungarici* figurèza insusi Huniade) 126—128.
- Hurmius*, ce tièra numescu Turcii cu acestu nume 312.
- Hasanu Pasia*, decapitatu in modu fòrte inumanu din ordinulu lui Selimu I. 234. 235.
- Husanu seu Husein Pasia Silahdar*, guvernèza imperiulu sub titlu de Vekil, postulu de mare veziru vacantu findu 744.
- Husein Aga Ghiumrukci*, notitia despre elu 562.
- Husein mecenatele*, musicieniloru orientali, fiulu lui Bicarar 217.
- Husein*, alu doile fiu alu lui Ali, din care se lauda regii Persiei a-si trage originea 193.
- Husein-begu*, ginerele lui Davidu Comnenu, regelui de Trebizond'a, da lui Mahomedu II, cetatea Koiunlihisar 148.
- Husein-Sultanu*, persianu, devastèza tienutulu intre Tibris si Meragia 308.
- Husein Pasia*, cuceresce insul'a Candi'a cu esceptiunea cetatiei Candi'a 385.
- Husein Pasia mare-veziru*, promotorulu pabei de la Carlovitiu 603, Crestinii greci din Chio i descoperu complotulu latiniloru favorisati de Venetiani 667. Elu redica pe fiii lui Kioprili la cele mai innalte posturi de onóre pre langa curtea ottomana 783.

Iablonovski, generalu polonu, intra cu armata in Moldavi'a, de si prin-

- cipele Cantemiru i-a scrisu se nu intre 517. Respunsulu seu catra Cantemiru 518. Ataca pe moldoveni , dar' remane cu rusine batutu 519. 520. Face pe regele Ion Sobiesky se-si tiena cuventulu 544. Fuge in urm'a regelui la Iavarovi'a 545.
- Iacob*, generalu sub Baiazetu II, suppune Bosnia si Croati'a 185.
- Iacob Celobi*, fratele lui Baiazetu I, strangulatu prin o *córda de arcu* 58.
- Iacobgebegu*, capitanu, insoaciesce pe Solimanu in Europ'a 35.
- Iacob-Sultamu*, regele de Azerbedgianu móre, si dupa mórtea lui se nascu terribile sgudiviri in acelu imperiu 186—188.
- Iagodínu*, unu satu in Bulgaria 616.
- Iacintu*, Zacintu asta-di Zante, vedi Gianta 114.
- Iacobenii*, opidu in Bucovina, cincii mile de la Iasi 628.
- Iacobi Madian*, o carte despre monachii din monasteriulu de la Prus'a 38.
- Iacobu Sobiesky*, fiulu celu mai mare alu regelui deschide campan'ia contra Turciloru la Caminietii, dar' la apropiarea acestor'a se retrage 555.
- Iacomiu*, escelentu gramaticu, instruéza pe principele Dem. Cantemiru in elementele filosofiei 135.
- Iaia Mucabeledgi*, ce functiune are 210.
- Iahiabegu*, guvernatore de Simendria, incungiura si cuceresce Belgradulu 255. 256.
- Iali*, ce insemnéza 372.
- Iamadgi-Ieniceri*, se numescu recruti cari se inroléza in corpulu Ieniciloru 691.
- Iami*, vedi General-Iami.
- Ianboli*, cetate in Thraci'a. asupra fluviului Tunge 36.
- Ianik*, impresorata de Turci, 349. Vedi Iaurinu.
- Ianopoli*, cetate, residentia pentru principii Crimeei tatarice 157.
- Ianova*, cetate ocupata prin Kioprii Mehemedu Pasia 389.
- Ianus*, generalu rusescu, Cantemiru i merge intru adjutoriu 790. 791.
- Iasi*, residenti'a principiloru Moldaviei; descriptiune; antiquitatea ei 273. 274. Petru Tiarulu visitéza bisericile și mônastirile 789.
- Iaurinu*, cetate in Ungari'a, Turcii o impresóra 349. 471. Kior Husein Pasia o tiene blocata 473. Garnisón'a intercepta provisiunile armatei turcesti 479.
- Iavarovi'a*, cetate unde se retrage Sobieski regele Poloniloru, si in urm'a lui si generalulu seu lablonovski 545.
- Iavus*, supranumele lui Selimu I; significatiunea acestui nume 205.
- Ibrahim Aga*, fostu camerariu la Cara Mustafa Pasia, adeveresce innocent'ia lui Tököli 528.
- Ibrahim Aga*, vedi Topal Ibrahimu Aga 721 etc.

- Ibrahim Begu*, amicu alu principelui Dem. Cantemiru 102.
- Ibrahim Chan*, Ulisse alu Turciloru, mare veziru, tiene in secretu mórtea lui Mahomedu I. 101. Istori'a sa , și a descendentiloru sei numiti Ibrahim Chan Ogli 101. 102.
- Ibrahim Chan*, delegatulu Persianiloru la Muradu III, 343.
- Ibrahim* fiulu lui Achmetu II si frate gemenu cu Selim 655. Vezirulu Ali Pasia vrea se-lu puna pe tronu dar' nu-i succède 673. Móre la Constanipole 762.
- Ibrahim Pasia* din simplu ieniceriu din a *noú'a companie* a adjunsu mare veziru sub Solimanu I, 229. A luat de soția pe sor'a lui Solimanu 260. Restitue bun'a ordine in Egiptu, si bate o moneta numita *Ibrahimi* 262. Bate pe Calenderbegu aprópe de Cesari'a 264. Scapa pe locuitorii din Alepo de sub pedéps'a cu mórte 268. Se încerca a impresorá Bagdadulu; ocupa Vanulu; numesce pe Charedin admiralu 285. 286. Este acusatú ca vrea se attente asupr'a vietiei Sultanului, si in urm'a acestei-a a fostu punitu cu mórte 287—289.
- Ibrahim Pasia de Alepo* è tramisu dimpreuna cu *Panaiotu* a tractá cu Venetianii despre conditiunile de capitulare a Candiei 400. Cá beglerbegu de Buda è tramisu cu siese-mii de omeni intr'adjutoriu lui Tököli 460. Votulu seu in consiliulu asupr'a obsidiunei Vienei 470. Marele veziru vrea se-lu câstige in partea sa si promite regatulu Ungariei pe *ebedi*, 475. 476. Opiniunea sa in consiliulu de resbelu, candu veni scirea despre apropiarea Poloniloru catra Vienna 483. Este strangulatu din ordinulu marelui Veziru 489. Notitia despre virtutile, diversele posturi, si fapte ale sale 460.
- Ibrahim Sultanu*, dupa mórtea fratelui seu Muradu IV. fù in unanimitate proclamatú imperatu alu Osmaniloru; ocupa Azovulu prin asaltu, si dimica tóta garnisón'a 381. 382. Declara belu Venetianiloru si ocupa tóta Candi'a 384. 385. Mórtea, fiii, calitatile, si escisiv'a sa incontinentia 385 386. Unulu dintre cinci imperati ai Turciloru, despre cari acesti-a nu vorbescu cu lauda pentru ca au fostu dati *placertiloru lumesci* și altoru *vitiuri* 81. 84.
- Ibraini* (?), cetate in Ungari'a, cucerita de Heusler 513.
- Ibrikdar Aga*, ce functiune are; se numera intre Koltuk Vezirleri 633.
- Iconia*, pe ruinele acestui imperiu s'a fundatu potestatea otomana 80. Mahomedu II. pune guvernatroe Iconiei pe fiulu seu Gemu 163.
- Iemen*, regatu cuceritu prin Solimanu I. cu tóte provinciile vecine. Es-tinderea si situatiunea sa 294. 295. Vrendu a se eliberá de jugulu ottomanu, a fostu din nouu suppusu prin generalii lui Selimu II, 326. 327.
- Ienghigesi*, cetate se suppone ottomaniloru 23.

- Ienghisheri*, resiedinti'a lui Osmanu I. Significatiunea cuventului 19.
- Iengibagce*, unu campu ; etimologi'a cuventului 198.
- Iengi-Capù* sêu *Eng-Capu*, un'a din portile Constantinopolei 302.
- Iengishehir*, asiá numescu Turcii Lariss'a in Thesali'a 403.
- Iengishehir*, cetate data in feudu lui Muradu I. 55.
- Ieniceri* sêu *Ianiciari*, institutiune militara creata prin Muradu I. 49.
50. Form'a Stindardului loru ; etimologi'a cuventului ; numerulu, inrolarea loru etc. 51—53. Ei au urmatu in loculu Segbaniloru 91. Revolt'a loru in Adrianopole sub Muradu II. 124. Nu è permisu femeiloru a trece prin Strad'a loru 140. Facu pressiune asupr'a lui Baiazetu II. cá se abdice in favorulu lui Selimu I. 196. 197. Numerulu si ordinea cumu urméza un'a dnpa alt'a companiele loru 259. Unu spre-diece din ei au fostu puniti cu mórte pentru unu *singuru omoru* 267. 268. Se revolta in Constantinopole, si in lupta remanu mai multi ucisi ; autorii principali aruncati in mare , cejalalti agratiati 348. 349. Veteranii sêu invalidii Ieniceri au dreptulu la pensiune 421. Murmura in contra lui Mahomedu IV. ca-si petrece numai cu vênatulu de *animale selbatice* 428. 429. Instigati de *Vezirulu* se declara pentru resbellu contra Germaniloru 456. 457. Assemenea la obsidiunea Viennei 472. Striga asupr'a Vezirului ; si ceru cá in tóta diu'a se aiba pâne próspera 478. 479. 481. Ei perasescu liniile si fugu 487. Se revólta in contra Vezirului Siavus Pasia, pentru ca nu le-a datu baksisiulu ; ilu ataca si-lu omóra in palatulu seu ; si comittu alte crudelitati ; vediendu stindardulu lui Mahomedu, depunu armele 581—586. Se revolta éراسي ; dar' in urma batu ei pe rebeli 586—588. Fratietate intre unu Ieniceriu si unu soldatu germanu 648. La Zenta ucidu pe marele veziru , pe toti generalii si officierii loru, crutiandu numai pe Aga loru cu numele Deli Balta Ogli 708.
- Ieniceri-Effendi*, vedi Zulficar Effendi 591.
- Iepuri* de varie colori 261.
- Ierburi* veninóse pentru a infectá apele curgétorie 543.
- Ieremia Móvila*, principele Moldaviei onoratu cu *tugu* 404.
- Ierusalimu*, turcesce Cudgisierifu, una dintre cele trei cetati destinate pentru peregrinare la Turci 129. Ce tienu Turcii despre acésta cetate 130.
- Iesse*, este, dupa Georgiu Phranza, unulu din *fiii* lui Baiazetu I ; care ar' fi batutu pe Unguri si pe Serbi ; si apoi l'ar' fi ucisu fratele seu Musulmanu 75. 79.
- Iesú-Christu* , elogiuri ce-i face unu turcu cu numele Misri Effendi 656—658.

- Ifrengii* sêu *Efregi* si *Firenki*, asiá numescu Turcii mai pe tôte natiunile crestine. Vedi *Franchii* 173; *Italianii* 285.
- Iftimum*, dictamus cretica, iérba de Çreta 382.
- Ilbistanu*, provincia cucerita prin Baiazetu I de la Sultanulu Egiptului 71.
- Ilbistanbegu Mehemedu*, fiulu lui Sheich Savur, bate o trupa de briganti in Turcomani'a 251.
- Ilcibegu*, insemnéza principe ambassadoru 331.
- Ilias Pasia*, Beglerbergu de Erzerumu, se revolta in contra lui Muradu IV; dar remane batutu si punitu cu mórte 369. 370.
- Illocu*, urbe ocupata prin Caraffa 596.
- Imaginile* sunt oprite la Turci 233. 234.
- Imam*, este aceea la Turci ce è preotu la crestini 40.
- Imam Arzem* si *Imam Shafi*, sunt doi santi ai Turciloru, despre cari se dice ca ei au formatu riturile si ceremoniele sectei *musulmane* 48. 287.
- Iman*, espressionu generica pentru toti acei *musulmani*, *muslimani*, *mislimani*, cari professéza legea lui Mahomedu 48.
- Iman Evli*, generalu persianu attaca pe Turci, dar' dupa o lupta furioasa de patru díle a remasu invinsu 342. 343.
- Imaret*, ospiciu pentru primirea seraciloru si caletoriloru 40.
- Imbalsamarea* cadavreloru nu è permissa la Turci, de câtu numai pentru Sultani 57.
- Impereti'a* pe pamentu è data numai casei osmanice 195.
- Imperati'a nemurirei*, Turcii tienu ca toti imperatii loru sunt sânti, si dupa mórte trecu intru imperati'a ceriului 349.
- Imperatiiele Rumeiloru*, Regna Rumæorum, ce intielegu Turcii sub acésta numire 27.
- Imperatii Turciloru*, cumu sunt facute mormintele loru 26. Cumu trebe se se inchine care se presinta innaintea loru 90 In ce onóre sta la ei familia lui Ibrahimu Chanu 101. 102. Ceremonia de a incinge o *sabia* candu se punu pe tronu 109. Formul'a loru de juramentu 172. Poruncile loru se considera cá purcesse de la Dumnedieu 172. 196. Formula ce întrebuintiéza ei in scrisori 219. Cumu isi scriu numile pe Chatisierife 231. Cumu se intituléza de comunu 244. Cumu isi marita ficele si surorile 261. Nu admitu pe nime la mésar cu ei 282. Fii loru nu potu fi guvernatori de provincii 307. Pe barbati destituiti din officiu i rehabilitéza éراسي, precumu pe Sinan-Pasia 346. Ce thesauru aduna cu ocasiunea circumcisiunei filoru loru 426. Ce nume le dau mumele loru 450. Purtarea loru façe cu acestea 457. Câte Sorgudgiuri pórtá 474. 475. Cine vrea se se presinte innaintea

- loru. mai întâiu trebuie se-si rada barb'a 524. Candu se nascu turburari *arunca tota vin'a pe Vezirulu* 586. Cumu asistu ei in Galibe-Divanu 610. 699. Cumu este adornata barc'a loru 732. 733.
- Imperatulul Germaniei*, pentru ce nu tienea la curtea ottomana ambassadoru ei numai unu residentu 301.
- In calea Domnului*, frasa ce o intrebuintiêza Turcii totdeauna candu vorbescu despre Dumnedieu 202.
- Indi'a*, au trecutu candu-va vre-o armata turcêasca acolo ? 294.
- Indianii*, ce nomenclatura le dau Turcii 340.
- Inainte de elu*, descrierea unoru apucaturi de ale mariloru veziri 523. 524.
- Inocentiu VIII*, papa, transmite pe Gemu fratele lui Baiazetu II, in manele regelui Franciei, Carolu VIII. 171.
- Inscriptiune* in scaldele de la Pruss'a 21.
- Inscriptiune latina* pe podulu de la Essecu 533.
- Instalarea principiloru Moldaviei* in scaunulu domnescu 276—279.
- Interregnulu* sub Solimanu si Musa Celebi, pentru ce se numesce asiá 92.
- Ion Castriotu*, regele de Epiru sêu Albani'a inferioara, da cincii fii ai sei, intre care pe tinerulu *Georgiu*, in ostatecu lui Muradu II 126.
- Ion Paleologu*, fiulu lui Emanuilu, adjuta *in secretu* lui Mustafa se trêca in Asi'a 106.
- Ion Santulu*, regele Poloniei *da libertate soldatiloru* a spoliâ tier'a Moldoviei si reliquiele acestui santu din Sucêva 541.
- Ion Sobieski*, regele Poloniei, vedi Sobieski Ion.
- Ion Tiarulu Rusiei*, si fratele seu Petru sunt invitati de imperatulul Germaniei a declará resbellu Tatariloru. Respunsulu loru 535. Tramite armata contra Tatariloru 605.
- Ion Zapolia*, regele Ungariei, vedi Zapolia.
- Ioseph*, ca sclavu si patriarchu in Egiptu rôga pe Dumnedieu cá Egiptianii se fia pururea suppusi sclaviloru 185. 225. Elu se numiâ Παγκαλός adeca celu-mai-frumosu, si i se atribuescu multe fapte marretie 235.
- Ioseph*, stegariulu lui Aloisiu *officiaru spaniolu*, cu care a conceputu planulu de a dejucâ cetatea Garbus'a pe man'a Turciloru, trece de la papismu la biseric'a orthodoxa orientala 649. 650.
- Ipsala*, cetate unde Baiazetu I a exiliatu pe socrulu seu Germianu Ogli 61. Muradu II face pe Caramanu Ogli guvernatore perpetuu alu acestei cetati 114.
- Irina*, soci'a imperatului Ion Cantacuzenu, offere ospitalitate lui A-

- muriu care mersese la Dydomothicon intr'adjutoriuu barbatului seu 44.
- Isa*, pretinsu fiu alu lui Baiazetu I 76. 79.
- Isaad Effendi*, fiulu lui Kioprili Mustafa Pasia 564.
- Isfenderbegu*, principe de Castamoni'a, vediendu mórtea parintelui seu Cuturumu, se offeri gratiei lui Baiazetu I 65. Musa Celebi cerca refugiu la elu ; dar' ilu refusa 80. 81. Cine a fostu acestu Isfenderbegu 80. 81. Se revólta dar' Mahomedu I ilu invinge 97.
- Isfenderbegu*, principe de Sifab , (se fie óre totu celu mai dinnainte ?) face liga cu Muradu II; dupa aceea se revólta; Muradu ilu agratieza 112. 113.
- Ishak Begu*, fiulu lui Caramanu Ogli , bate pe toti fratii, si ocupa singuru tierile parintelui seu 151. In urma ilu bate Ahmedu Begu, fratele seu, si se retrage la Usunhasanu 152.
- Ishak Effendi*, è tramisu dimpreuna cu Panaiotu a tractá cu Venetianii despre capitulatiunea Candiei 400.
- Iskenderbegu*. acesta è celebrulu Georgiu Castriotu, pe care Muradu II, ilu luá langa sine, si-i dède numele de Iskender adeca Alexandru 125. 126.
- Iskenderie*, cetate ocupata prin Shahin Vala 55.
- Iskenderie* séu *Alexandri'a* , cetate renumita de comerciu in Egiptu , capituléza innaintea lui Selimu I 241.
- Iskender Pasia* , merge cu armata in contra 'regelui Persiei, dar' este batutu si pusu la fuga 306. 307.
- Iskender-podu* , séu podulu lui Alexandru , langa Ratisbona numita la antici Reginapolis 281.
- Iskerlet-Ogli*, cine a fostu acest'a 594.
- Islam*, supunere lui Dumnedieu ; credintia adevarata. Identica cu Iman 48.
- Islancamenu*, localitate aprópe de tiermurea Dunarei, unde se incinge o lupta sangerósa intre Turci si Germani 646. 647.
- Ismail-Aga*, este tramisu de generalulu seu la Constantinu Cantemiru pentru a se informá despre cetatea Caminieti. Istori'a acestei misiuni 215—217.
- Ismail-Begu*, tradéza pe fratele seu Kissil-Achmedu 148.
- Ismail Pasia Fírari*, pentru ce i s'a datu numele de Fírari si ce insémna acestu nume 173.
- Ismail*, cetate situata la Dunare, aici s'a intemplatu istori'a cu Ismail Aga 215. 216.
- Ismail Kislar Agasi*, conversatiunea sa cu Sultanulu Achmedu III 769.
- Ismail Shah*, regele Persiei, fiulu lui Sheik Haidar ; isi da numele de

Sofi; è fondatorele familiei regesti in Persia; alte notitii despre elu, 190—193. Intra in tierile ottomane si face mari cuceriri 198. 199. Elu care se numia si *Kisilbas Schahi* attaca pe Selimu I aprópe de Tibris, dar' perde lupta, si abia scapa adjutoratu de intunericulu noptiei 208—214. Tramite pretiose daruri lui Selimu I, dupa ce a-cest'a cucerise Egiptulu 244. Intra in tierile turcesci; bate pe Isken-der Pasia; i taia mai tota armat'a in bucati; si afoi primesce o scri-sóre de la Solimanu I, la care inse nu respunde 306—308.

Smir, renumita cetate de comertiu, ocupata prin Muradu II 113.

Isnik, Nicea, se supune lui Orchanu 31.

Isnikimid Ghietcid, sinul marei langa Nicomedi'a 588.

Isnikimid, Nicodemi'a in Bithini'a, o impresóra Osmanu I 20. Orchan o cucereste dimpreuna cu alte cetati 30.

Isocrate, opiniunea lui despre Greci, 97.

Ispahanu, capital'a Persiei 304.

Isseib, cetate in Europ'a cucerita prin Baiazetu I 61.

Issy, capital'a unei provincie in Cercassia 179.

Istadibol, insamna cetate abundanta in artisti; de aci deriva Turcii cuventulu Stambol 258.

Istambol, asiá numescu Turcii Constantinopolea 68.

Istankioi, insula cucerita de Solimanu I 258.

Istori'a a doi alteti cu unu taia-punga; esemplu datu cá se invetie su-metii *Venetianii*. 736.

Istoricii turci, arare-ori numescu pe principii crestini dupe numele státuriloru loru, precumu *principele Serbiei*, regele Ungariei etc. 88.

Italianii, adjutorati de mai multi principii, irumpu in More'a, ocupa cetatea Coron; dar' in urma capituleza si evacua More'a 285. Ce nume le dau Turcii 340.

Iudicátile, candu si cumu se tienu la Turci 584.

Iuki, este o certa summa de bani 221.

Iunius-Pasia, amicu lui Baiazetu II; explicatiunea cuventulu Iunus 200

Iuskiudar, urbe in apropierea Bosforului 160.

Iustinu, istoriculu, citatu 132.

Iusufce Begu, generalulu lui Usunhasan, irumpe in tierile turcesci si le devastéza; dar' in urma remane batutu, prinsu si pusu in feru 153. 154.

Iusuf Chislar Aga, face atentu pe Ainedgi Solimanu Pasia ca vezirulu vre se-lu pérda 525 Stim'a ce o avea Mahomedu IV catra elu; avutiele, calitatile sale 526. La consiliulu seu, Sultanulu face mare veziru pe Ainedgi Solimanu Pasia 527.

- Iusuf Aga*, comandante Ieniceriloru , primesce si esecuta ordinulu lui Achmedu III, de a arestá pe Baltadgi Mehemedu Pasia, mare veziru 774.
- Iusuph* séu *Ioseph*, dupa Phranza este unulu din fiii lui Baiazetu I, care a trecut in Europa si s'a crestinitu 75. 79.
- Iusuph Effendi*, de la acesta a cumperatu principele Dem. Cantemiru cu 25 de mii thaleri palatulu din satulu numitu Ortakioi, edificatu prin fratele lui *Cerkies Mehemedu Pasia* 366.
- Iusuph Pasia*, Capudanu séu admiralu sub Ibrahimu, cuceresce Candi'a 385.

K (*)

- Kaiahisar*, cetate, se supune lui Osmanu I 23.
- Kain*, cetate in Dalmati'a, ocupata de la Turci prin Venitiani 598.
- Kaisari'a*, aprópe de acésta cetate au remasu batutu rebelulu Abassa Pasia, si a fugitu la Erzerum 366.
- Kalo*, cetate in Ungari'a, ocupata prin Germani de la Tököli 513.
- Kamidu*, cetate in Persi'a 304.
- Karacinu*, cetate, se supune lui Osmanu I 23.
- Karagais*, cetate data in feudu lui Muradu I 55.
- Karamuseke*, vedi Herkie.
- Kars*, cetate in Asia, ocupata prin Baiazetu I 61. Mustafa Pasia, generalu sub Muradu III, o fortifica 339.
- Kasemu*, Phranza tiene ca ar' fi fostu unulu din fiii lui Baiazetu I 79.
- Kasunli*, cetate ocupata prin Turci ; dar nu se scie ca unde è situata 178.
- Kemluc*, castelu ocupatu prin Orchanu 32.
- Kermianu*, Phrighi'a, de aici au esitu tatarii numiti Ciaudari, si au nevalitu in tierile lui Osmanu I. 23.
- Kiabe* séu *Caabe*, vedi Mecca 129.
- Kiabei-Sierifu*, Mecea santa 317. Aici a fostu tramisu rebelulu Caracasiu Mehemedu pentru a fi ucisu 765.
- Kiagis-Chana*, unu locu fórté placutu in Constantinopole nu departe de suburbiulu Eiub. De unde pórtá acestu nume ? 692.
- Kiahaia* séu *Kiehaia*, locotenentele marelui veziru, se dice si *Kietciudabegu* 211. Ce officiu are 449.
- Kiahte*, cetate cucerita prin Selim I 241.

(*) Cuvintele ce nu s'ar gasi sub acésta litera se se caute la liter'a C si vice-versa.

- Kiasibi Mehemedu Effendi*, unulu din capii rebeliloeu iea asupra-si of-
ficiulu de Mufti 753. Cumu seduce trupele Sultanului se tréca in par-
tea rebeleloru 757. Originea sa, si pentru ca s'a numitu Kiasibi 753.
- Kible*, ce inseamnă 233.
- Kibleli Ogli*, se tramite in Crime'a pentru a observá preparativele Rus-
siloru 742. Informéza falsu pe Sultanulu 743. Este punitu cu mórte 744.
- Kibris*, Cipru, dupa caderea cetatiei Nicosi'a, tóta insul'a s'a suppusu
lui Selimu II. 328. 329.
- Kiefa*, séu Caffa, cea mai tare localitate in Crime'a, ocupata prin Turci
155. Mai nainte se numiá Theodosi'a 325.
- Kielb-Perest*, rafisi, adoratori de câni 222.
- Kiel Mehemedu Begu*, se incerca a ocupá insul'a Tinos, dar' a fostu
respinsu prin Venetiani 725. Pentru ce se numiá Kiel? 728.
- Kiemal Ali Pasia*, admiralu turcu, bate pe crestini si devastéza cóstele
maritime ale Spaniei si Italiei 185.
- Kiemani Ahmedu*, admirabilu jucatoriu in musica, si fostu instructoru
alu principelui Dem. Cantemiru 217.
- Kiemielniski Bogdanu*, hetmanu alu Cozaciloru, istoria sa 440.
- Kiemielniski Georgiu*, fiulu lui Bogdanu, hetmanu Cozaciloru, isto-
ri'a sa 442—444.
- Kiemielniski Timusiu*, altu fiu alu lui Bogdanu, a luat de socia pe
Roxana, fi'a lui Vasiliu, principelui Moldaviei; istori'a sa 440.
- Kierbieb*, cetate cucerita prin Selimu I. 241.
- Kieshan*, cetate in Persia 304.
- Kietciudabegu*, vedi Kiahai 211. 449.
- Kifari*, infideli, inortodoxi 48.
- Kili, Chilia*, cetate la gurele Danubiului, in vechime se numiá Licosto-
mos, o ocupa Baiazetu II 177. Descrierea acestei cetati 273. 297.
- Kilidgi Ali Pasia*, guvernatore de Algiru, ocupa Tremisi'a de la Arabi.
Istoria sa 329. Se face Capudanu Pasia, bate pe crestini, si se întorce
incarcatu de spoliatiuni la Constantinopole 333. 334.
- Kilis*, cetate in Bosni'a cucerita prin Hasrudu Begu 290.
- Kioprili Abdulah Pasia*, rebelii ilu numescu Caimacamu in Constan-
tinopole. Istoria sa 750.
- Kioprili Mehemedu Pasia*, fundatorele casei Kioprili Ogli; istori'a sa
388. Apucatur'a sa de a stirpi pe toti ceialalti Pasi 523.
- Kioprili Mustafa Pasia*, parerea sa despre continuarea belului 107. Cine
a fostu elu 564. Rebellii ilu chiama in adunare 569. 570. Consiliulu
ce da rebelliloru 541. 572. Se face mare viziru 607. Discursulu seu
in adunarea Ulemaliloru 607 — 609. Declara pe delegatii turcii la
Viena de incelatori 611. Desteritatea sa de a forma o armata regu-

- lata 612. 637. Reguléza thesaurulu publicu 613. Esemple de simtiulu seu de dreptate 615—617. Se întórce in triumfu la Constantinopole 631. Innaltia la tronu pe Achmedu II 636. Este acusatu la Sultanulu 639. Discursulu seu catra comandantii Ieniceriloru 641 — 643. Remane confirmatu in degnitatea sa de mare veziru si pléca in campania ; primesce pe delegatulu Angliei că intermediatoru de pace ; tiene mare consiliu bellicu 645. 646. Incepe lupt'a contra Germaniloru, si pre candu erá se invinga, lovitu de un glontiu, cade mortu 646. 647. Elu si-a educatu copiii mai multu in sciintia de cátu in politica 783.
- Kioprili Numanu Pasia*, fiulu lui Kioprili Mustafa Pasia, se face mare-veziru 782. Imaginatiunea lui ca o musca i sta pururea asupra nasului ; si cumu ilu vindeca mediculu francesu Le Duc 783. Este destituitu 785.
- Kioprili Ogli*, este o familia fórté stimata 58.
- Kioprili Ogli Fazil Achmedu*, da ordinu a se sterge sect'a calugariloru numiti kadri 51. Istori'a sa 398. Uciderea ficei sale 585
- Kior Ali Aga*, naratiune despre elu 763.
- Kior Ghierai*, unulu din famili'a Cioban-Ghierai, Turcii ilu punu domnu Crimeei 157.
- Kior Hussein Pasia*, generalu turcu 473.
- Kior Sefa Ghierai*, chan Crimeei tatarice, istori'a sa 654.
- Kiorshah*, lupta bellica intre elu si intre Olaidevletu 184.
- Kiorshahi Muliki*, dupla tradare a sa contra lui Musa Celebi 87—89.
- Kiose séu Kose*, Barba-de-çiapu, capulu familiei Michael Ogli, principe cetatiei Bilegiki, face atentu pe Osmanu I de tradarea ce intentionéza principii greci contra lui 16. Naratiune mai esacta despre acésta istorióra 17. Elu mai ántáiu diñ familia sa imbraçiosiéza Coranulu 22.
- Kioturum, Kiuturum Kuturum*, numitu Baiazetu, devastéza provinciile turcesei in Asi'a 65.
- Kiovia*, cetate asupra carei Polonii renuncia la tóte drepturile in favorulu Russiloru 535.
- Kipciak séu Capciak*, reocupatu prin Menzili Ghirai 156.
- Kirarastori'a*, mama principelui Mihalcea 33.
- Kirim-chanu*, nefericita intreprindere a sa sub Sultanulu Selimu II 326.
- Kirk-Ecclesia*, cetate si provincia 425.
- Kirli Ismail Effendi*, defterdaru sub Achmedu II 659.
- Kis-Derbend*, pasulu Verginei 617.
- Kisil-Ada*, insula rosia, descriptiune 261.
- Kisil-Achmedu*, Achmedu-rosiu, satrapu persianu 148.

- Kisil-Arslan begu*, se supune lui Mahomedu II 153.
- Kisil-bash*, capete rosie, nume ce dau Turcii Persianiloru 193. 340.
- Kisil-Irmak*, râulu rosiu, 202.
- Kislar Agasi*, manumis si pensionatu 384. Pentru ce nu i se da Tugu si pasialicu 633. Notitia despre *secretariulu* seu 639.
- Kiste*, solda trilonara 559.
- Kiube* sêu *Kube*, monumentu la locul de morminte la Turci 59. Vedi Turbe 146.
- Kiurd* sêu *Kiurdistanu*, regatu la marginile Persiei, adnectatu imperiului ottomanu 224
- Kiurfuss*, la antici Corcira, 147. 291.
- Kiutahi*, cetate ocupata prin Turci 20.
- Kiutciuk Dgiaferu Pasia*, notitia despre elu 703.
- Kiutciuk* sêu *Kuciuk-Cekmedge*, podu micu 201.
- Kiutciuk Emiri Ochor*, se numera intrã Koltuk Vezirleri; ce servitiu are 633.
- Kiutciuk Mehemedu Pasia*, bate pe rebelulu Ilias Pasia, ilu prinde si-lu tramite la pórta 370.
- Kiutciuk Muesin*, renumitu artistu in music'a vocale 217.
- Kiutciuk Teskieredgi*, ce functiune are in divanu 584.
- Knin*, cetate in Dalnati'a, prin tractatulu de la Carlovitiu se lasa in posesiunea Venetianiloru 739.
- Kohpanu*, cine a fostu acest'a? 293.
- Koltuk Vezirleri*, ce sunt acesti-a, si ce functiune au 632. 633.
- Kuli Shah*, sultanulu Persiei se supune lui Solimanu I. Elu a fostu mare artistu in music'a instrumentala 309.
- Kulkiahala*, ce rãngu si ce functiune are 472.
- Kulkiet-hudasi Sulficar Aga*, estẽ tramisu cu Panaiotu pentru a tractã cu Venetianii despre capitulatiunea Candiei 400.
- Kupruli* sêu *Kioprili Achmedu Pasia*, a stersu o secta de Dervisi pentru indecenti'a loru 51.
- Kurshunli*, cetate ocupata prin Turci. Etimologi'a acestui cuventu 178.
- Kutahia*, cetate cucerita prin Erdogrulu de la Greci 12. Germanu Ogli o da cá dote fiiei sale maritandu-o dupa Baiazetu I 54. Caramanu Ogli o impresóra, dar fara succesu 64.
- Kutbuir-Kais*, unu satu fatalu pentru Husan Pasia 234. 235.
- Königsmark Conte de*, faptele sale in More'a 546 547. 555. Impresóra si ocupa Athena 557. Móre 598.

Lacedemoniani, descententii loru de asta-di 621.

Lacremi ferbinti, vérsa Muradu II 107.

Ladislau, vedi Vladislau.

Ladosiu, acest'a nu è Uladislau ci Ludovicu II rege alu Ungariei 263.

Laiota, fiulu lui Barbu Bassarabu, obtiene principatulul Romaniei dupa mórtea principelui Heglulu 626.

Lala, significatiunea acestui cuventu 45.

Langius Ion Michail, citatu si reprobata 258.

Lariseu Marcu, mare gramaticu grecu 136.

Lariss'a in Thesali'a, cumu i dîcu Turcii 403.

Lascaris grecu, capulu unei trupe de comediani, refusa duóe-sute de thaleri pentru representatiunea unei comedii 388.

Las-Ogli, din famili'a lui Lazaru, principe Serbiei, marita pe fia sa dupa Muradu II 112.

Lasvilaeti, ce insemnéza 54, 112.

Latif Celebi, mare hasnadaru, invétia music'a de la principele Demetriu Cantemiru 218.

Lazaru, principele Serbiei, se pune in fruntea Romaniloru, Unguriloru etc. uniti in contra lui Muradu I; dar' remane prinsu, si in urma decapitatu 56 — 58. De la numele seu Turcii numescu Serbi'a Las-Ogli-Vilaieti 112.

Le Duc, medicu francesu vindeca pe Kioprili Numanu Pasia de o bóla imaginaria 783.

Lefca, cetate, se face tributaria lui Osmanu I 23.

Lemberg, vedi Leopole.

Lemnos, insula ocupata prin Turci de la Venetiani 389.

Leone sapientulu, fabule ce se atribuie de Greci acestui imperatu grecu 168.

Leoninu seu *Leu*, speçie de meneta 202.

Leopoldu, imperatulu Germaniei, ocupa de la Achmedu II tóta Ungari'a, Belgradulu si Niss'a 366. Sub elu s'au urmatu batalii infricosiate cu Turcii 409. Emericu Tököli se revólta in contra lui 455. Vezirulu ilu invita in numele Sultanului se-si retraga armat'a din Ungari'a 459. Tramite pe contele Caprara cá ambassadoru extraordinariu la Pórta 460. Chiama pe Poloni intr'adjutoriu. Numesce pe ducele de Lorena generalu-comandantu alu armatei sale 477. Insarcina pe contele Stahrembergu cu aperarea Viennei, si se retrage la Lintiu 478. Invita pe tiarulu Ion si Petru se se unésca cu elu in contra inamicului comunu 535. Delegatii turci i presinta duóe proiecte de pace; dar' elu pune aspre conditiuni 598. 599. Pune principe in Transilvani'a pe Kemeni Ianos 624. Judecat'a sa despre batali'a de la Islankamenu 648. Ordina principelui Eugenu de Savoia a se tiné numai in defen-

- siva 693. Dorește a încheia pace cu Turcii 729. Numesce plenipotentiarul la Carlovitium pentru a tracta despre pace 735. 735. Condițiunile de pace între el și între Sultanul 737. 738. Ratifică tratatul de pace prin propria sa subscriere 740.
- Leopole* sau *Leopoldopole*. Turcii pretind demolirea acestei cetăți 461. Guvernoarele ei ocupă mai multe cetăți de la Turci 553. Tătarii străbatu pînă în suburbiile ei 682.
- Lepante*, Naupactum, aproape de această insulă batu creștinii *flot'a* lui *Selimu II* 261. 330. 331. Șeaskierul de More'a se încerca a o surprinde, dar' au fost respinși de Venetieni 655. Prin tratatul de pace de la Carlovitium se lasă Turcilor 738. Turcii îi dăcu Enibacht 765.
- Lesley* contele, bate pe Turci și le ocupă Virovitiumul 505. Devasta toată Slavonia surprinde și cucerește Esseculul 513.
- Leuca* sau *Leucadi'a*, insulă Santa-Maura, cucerită prin Venetieni 509. 510. Prin pacea de la Carlovitium se lasă Venetianilor 738.
- Leucea*, cetate în Ungaria ocupată prin Tököli 460.
- Lewni Celebi*, capu-pictorele curției, prin care principele Dem. Cantemirul și-a scos copii după portrele Sultanilor 233.
- Levendî*, asiatic se numesce armată maritimă la Turci, și se recrutează și creștini 691. 692.
- Leventa*, cetate în Ungaria ocupată prin Tököli 460.
- Levh*, ce carte este această 604.
- Libera missiune*, se dă lui Kislar Agasi cîndu se dimitte din postulul său 384.
- Liberiu Gelarchari* cunoscutu sub numele de *Liberaki*, notiția despre elu 601. Turcii ilu facu domnu Maniotiloru 601. 602. Se revolta în contra Turcilor 690.
- Libledidgi*, cetate a carei principe se face tributariu lui Osmanu 23.
- Licinii*, medicu de curte la Cantemiresci; republic'a venetiană l-a onoratu cu titlu de contele; în urma Turcii-lu spendiura 136.
- Licostomos*, vedi Kili, Chilia.
- Limba arabica* este cea mai estinsă și mai bogată dintre toate limbile 242.
- Limeria-Epidarius*, fortăretia în More'a 556.
- Lingurariu*, care pe două-spre-diece lingure de lemnu cumpăra unu diamantulu foarte pretiosu 135.
- Lintiu*, cetate în Austria, imperatulul Leopoldu se retrage aici cîndu Turcii se preparau a impresora Viena 478.
- Lipce*, cetate în Ungaria ocupată prin Tököli 461.
- Lipka-tatari* sau *Litva-tatari*, pe cari moldovenii îi numescu *cirimusi*;

- originea loru 156. 157. Li se acórdá terminu de unu anu pentru a se poté mutá din Poloni'a in vre-o provincia turcica 432. 434. Religiunea si valorositatea loru 436.
- Liposa*, probabilu Lipova, urbe in Ungaria ocupata prin Solimanu I 301.
- Lipp'a* séu Lipova, generalulu Caraffa o ocúpa prin assaltu 596. Turcii o reocupa 623. Germanii éراسi o cucerescu 648. 649. Turcii o recucerescu si-i derima fortificatiunile 679. Dupa pacea de la Carlovitiu nu-si mai póte reconstrui fortificatiunile 737.
- Lithuanulu Michalo*, criticatu 156.
- Liubedu* séu *Lobutu*, vedi Giridu 122. 123.
- Logotheta*, ambasadorulu lui Bogdanu la curtea ottomana; notitia despre elu 271—274.
- Loniceru Philipu*, citatu si reprobatu 26. 86. 132. 201. 254. 283.
- Loren'a* séu *Lotaringi'a* (Carolu principe de) imperatulu Leopoldu ilu numesce generalu-comandante alu armatei sale 477. Impresóra Uivarulu, dar' se retrage pentru a intari garnisóna din Vien'a 478. Tramite pe Ludovicu principele de Baden pentru a coperi Posionulu 381. Cuprinde Visegradulu, Vatiulu, apoi Pesta; si impresóra Buda, dar' se retrage 503. 504. Impresóra Uivarulu 510. Merge in contra Seraskierului Siaitanu Ibrahimu Pasia, care impresorase Strigoniulu si Visegradulu 511. Bate pe Turci cumplitu; si apoi ocupa Uivarulu; si refusa pacea ce i se oferíá de catra Turci 512. 513. Impresóra si in fine ocupa Buda 528—531. Remporta o victoria completa asupr'a Turciloru la Mohaciu 549—552. Intra in Transilvania, ocupa mai multe cetati, precumu Clusiulu si Sibiiulu, si face pe Apafi Michail a se supune imperatului Leopoldu 553. 554.
- Lothonu*, Michalo Lituanulu pretinde ca acest'a ar' fi fostu unu principe tataru si primul cucceritoriu alu Crimeei 156.
- Luca*, caletori'a sa in Levante, descrieri itinerarie 25.
- Ludovicu II* (Ladosiu) regele Ungariei cade in batali'a, de la Mohaciu 263. Soru-sa s'a marítatu dupa Ferdinandu I regele Germaniei 298.
- Ludovicu principe de Baden*, è tramisu pentru a aperá Posionulu; bate pe Tököli si pune pe Turci la fuga 481. Ocupa Simonturnulu, Caposuivarulu, si merge spre Cinci-Biserici, care assemenea o ocupa 532. 533. La riulu Unna in Bosni'a bate pe Turci si-i pune la fuga 597. Intra in Transilvani'a; ocupa mai multe cetati; si face pe Tököli de se refuge éراسi la Turci 628. Innaintéza péné la Petrovaradinu; se incinge o lupta saugerósa; vezirulu cade mortu, si Germanii invingu 646—648. Reocupa Lipp'a si impresóra Varadinulu 648. 649.

- Ludovicu XIV* regele Franciei se încerca a împedica pacea între imperatul Leopoldu și între Sultanulu 600. Insciintieza pe Turci despre intentiunile Venetianiloru ce le au in contra loru 654. 655.
- Ludron* seu *Lodron*, capitanu germanu è tramisu cu duoue mii de calareti se véda ce se face la Essecu etc. 553.
- Lufsti Pasia*, mare veziru , face cu Barbarossa o excursiune in insula Corfù 291.
- Lugosiu*, urbe in Banatu, o impresóra si o cucerescu Germanii 596. O recucerescu Turcii, si-i derima fortificatiunile 681. Dupa pacea de la Carlovitiu nu-si mai póte reconstrui fortificatiunile 737. 738.
- Lumi*, câte sunt dupa opiniunea Turciloru 316.
- Lupta* între unu singuru porcu si mai multi lei 293.
- Luri*, cetate in Giurgistanu fundata prin Ferhadu Pasia sub Muradu III 347.
- Luscu*, urbe in Poloni'a, unde Petru Tiarulu a ratificatu conventiunea cu principele Demetriu Cantemiru 799.
- Luttich*, cetate vecina cu Azovulu, se supune Tiarului {prin capitulatiune 688. Acest'a o fortifica 720. 721.
- Luxandra*, fiica lui Scarlatos, grecu bogatu ; istori'a ei 592. 592.

M.

- Maabul*, unulu din cele 1001. de nume ce Turcii dau lui Dumnedieu 107.
- Maden Kalsa*, ôfficialu de cabinet 210.
- Mag'a*, și alte indivinatiuni sunt interdise la Turci prin Alcoranu 602.
- Magnesi'a*, aici s'a retrasu Muradu II dupa ce a abdicatu la tronu in favorea fiului seu Mahomedu II 119.120. Totu aici s'a retrasu Corcudu fiulu lui Baiazetu II. dupa ce a remis imperiul in manite acestui-a 168.
- Magausa*, cetate, se supune lui Selimu II 329.
- Mahmudu Ben Ogli*, singurul care a scapatu din batai'a de la Zenta 711.
- Mahmudu Pasia*, mare veziâu, a fundatu o mekkiema seu sala unde se pertractéza cauzele in Constantinopole 70. Sub Solimanu I. ocupa Temisiór'a 206.
- Mahomed profetul*; ce tienu Turcii despre *spiritulu lui Mahomedu* 108.109. Dintele si alte reliquii ale lui Mahomedu cum se conserva si se adora 129.130.234. Fabula cu asinulu si pétr'a 130. Disputa

intre Turci si Persiani desprs successorii lui Mahomedu 192. Dumnedieu n'a datu altui-a darulu de profetu decâtu numai lui Mahomedu 195. Elu a pronunsiatu duóe sorti de profetie 203. S'a redicatu pêne la alu nóuelea ceriu pentru a primi Alcoranulu din manile lui Dumnedieu 227. Turcii invóca numele lui, i depingu si-i conserva portretulu 232. 233. Triumfulu seu asupr'a poetilor arabiani prin limb'a si eloquenti'a sa 242. Scutesce pe monachii din muntele Sinaia de la tributu 243. Se aréta in visu lui Solimanu I 280. Pentru ce se numesce sórele a doui secolu 436. Despre *Stindardulu* și caputulu lui *Mohamedu* 463. Despre cercetarea mormentulu seu ; peregrinare la *Mecca* 670.

Mahomedu I., primul imperatu alu Turciloru cu acestu nume ce dîcu Turcii despre elu 82. Ce dîcu istoricii crestini 93. Se face imperatu a tóte tierile imperiulu ottomanu 95. Simtiemintele sale de innalta *generositate* 97. Mórtea si calitatile lui 100—103.

Mahomedu II., cuceritoriulu Constantinopolei, cine a fostu mama-sa 115. Tatalu seu Muradu II. abdica la tron in favórea lui 120. Rechiamatu Muradu la tron, tramite pe fiulu seu Mahomedu II. la Magnesi'a 125. Se casatoresce cu fic'a lui Solimanu Begu, principe de Elbistanu 128. Se incoronéza a *dóua-óra* 132. Impresóra Constantinopolea, si pune o conditiune captiósá la incheierea pazei, dupa care redica obsidiunea 132. 133 *Numele Mahomedu* represintatu prin turnuri 133. Impresóra Constantinopolea a dóu'a-óra și o ocupa 134 — 139. Dupa cucerirea Constantinopolei improviséza unu distichonu in *limba persiana* 140. 141. Descopere mormentulu lui Ebu Eiub Ensari 145. Edifica unu grandiosu palátu in Constantinopole 146. Si o Giamia ce pórtá numele seu 150. Alte fapte ale sale 146—159. Móre la Malteppa ; calitatile sale 160. .

Mahomedu III., succede parintelui seu Muradu III, si indata la inceputulu domniei sale ucide pe nóue-sprediece frati si sei 351. Ocupa Agria ; bate pe crestini ; incheia paze cu ei ; se da cu totulu place-riiloru lumesci ; si móre 352. 352.

Mahomedu IV., sub acest'a, impreiulu ottomanu a fostu la culmea cre-scerei, si la inceputulu scaderei sale. Erá de siepte ani candu s'a in-naltiatu pe tron. Cine a fostu mama-sa 387. Incheia paze cu Germanii 390. Discursulu seu catra Veziri 391 — 393. Primesce pe Casaci sub protectiunea sa 400—404. Scrisórea sa catra regile poloniei 405. Merge in Polonia ; destitue pe Duca principele Moldaviei ; impresóra si ocupa cetatea Caminitiu ; ataca Leopolea ; pune paze cu Polonii 406 — 409. Incepe scaderea sa, cauzele pentru ce au fostu destituitu 427. 548. Propune conditiuni de paze lui Leopoldu 461.

- Se încerca a împacă pe rebeli 548. Gresiél'a sa ca a luat sub scutul
seu pe vezirul Ainedgi Solimann Pasia 562. 563. 587. Amicitia sa cu
Ghiumrukci Hussein Aga 562. Se ocupa cu pescaritul pentru a tra-
mite pesci curtenilor prin servitorii sei 562. Se încerca a ucide pe
fratii sei 570. Respunsul seu eroic cotra tramisii rebelilor 572—
575. Resignéza la sceptrul, și la cinci ani in urma móre 575. Ca-
litatele lui 576. Palatul seu in Caristiranu 740. Alte fapte ale sale
sunt narate in cursul istoriei 426—577.
- Mahomedu*, unu dervisiu, de nascere moldovenu, in servitiul lui Dal-
tabanu Pasia, promitte a strangulá pe Mufti 724.
- Maiestrul fabrica-mintiuni*, Alexandru Maurocordatu 731.
- Maille*, asiá numescu Turcii marea meutica 325.
- Mainotii*, descendentii ai anticiloru Lacedemoniani, prindu armele in
contra Turciloru 521. 522. Turcii le punu domnu pe Liberiu 601.
- Malathia*, cetate in Asia, ocupata prin Baiazetu I de la sultanul E-
giptului 71. Reocupata prin acest'á 74. Cucerita prin Selimu I 241.
- Malgara*, cetate ocupata prin Solimanu fiul lui Orchanu 37. Aici a
fostu trãmisu in esiliu marele Veziru Tekkiurdaghi Mustafa Pasia
607.
- Maliét Teskeredgi*, directore de cancelaria 210.
- Mallekianu*, regatu, semnificatiunea acestui nume 221.
- Malta*, insula fundata pe ruinele capitalei si insulei Rhodos 157.
- Maltaanii* séu *Maltesii* coprind o naie de la Turci si fugu cu ea in *Creta*
382. De aici resbelulu cretanu 384. Se dau in Partea Venetianiloru
521.
- Malteppe*, cetate in Asi'a asupr'a unui munte bogatu. Esplicatiunea a-
cestui cuventu 160.
- Mameluki*, sclavi, cercassianii cari au domnit in Egiptu 225.
- Mangyri*, cea mai mica moneda turcésca, 521.
- Mania-Begu*, vedi Liberiu 601.
- Manoil* fiulu lui Andronicu, boeriu grecu, iea de soția pe Balassa fii'a
lui Constantinu Brancovanu 627.
- Manoil Paleologu*, vedi Emanuil Paleologu.
- Manolaki*, fundatorele unei academie pentru greci in Constantinopole
135. 560.
- Mansur*, din famili'a Beni Achmeru. Saraceni, dupa ce au ocupatu Gar-
bia ilu proclama rege 327.
- Marah*, cetate in Asi'a 256.
- Mardun* séu Marin, cetate in Mesopotania 223.
- Maria* fii'a lui Constantinu Brancovanu, maritata dupa Constantinu fiulu
lui Duca principe Moldaviei 627.

- Maria*, fi'a lui Demetriu Cantemiru, 805.
- Maria*, fi'a lui Serbanu Constantinu maritata dupa Mathieu Balaceanu 506.
- Maria Vergine*, facătória de minuni 650.
- Marioca* séu *Maiorca*, insula cucerita prin Turci 314.
- Masanderanu*, antic'a Ircania 5.
- Mateiu*, principele Romaniei; sub acestu principe se immaresce *tributul annualu*, dar' salinele si vamile se restituiescu in dreptulu tie-rei 98. Inimiciti'a sa contra lui Vasiliu, principe Moldaviei; istori'a sa cu Luxandra fi'a lui Scarlatos 592. 593. Intra in legătura de sange cu Davidu, stramosiulu lui Constantinu Brancovanu, maritandu pe nepóta sa de sora dupa Preda, fiulu lui Davidu 624. Adópta numele Bassarabu, si pórtá grige de successorii acestei familii 626. 627.
- Mateiu*, fiulu lui Preda, a luatu de soție pe Elena, fi'a lui Constantinu Cantacuzenu, si au avut fiu pe Constantinu supranumitu Brancovanu 625.
- Mateiu*, fiulu lui Constantinu Brancovanu, a peritu dimpreuna cu parintele seu sub sabi'a tiranului 627.
- Mateiu*, nepotulu lui Constantinu Brancovanu, carui-a acest'a a lasatu in ereditate tóte immensele sale averi 627.
- Mateiu*, fiulu principelui Demetriu Cantemiru 805.
- Mathi'a Corvinu*, regele Ungariei batutu de Stefanu celu mare, principele Moldaviei 62.
- Matpach Emini*, primu-bucataru alu Sultanului 211.
- Maurii*, Saraceni, chiama intr'adjutoriu pe Baiazetu I 184. 175. Ocupa Garbia; isi alegu rege pe Mansuru; ataca pe Spanioli, si-i batu; ceru adjutoriu de la Selimu I 327. 328.
- Maurocordatu Alexandru*, profesore de filosofia etc. in Constantino-pole 135. Se dice ca elu ar' fi cauza arestareii lui Tököli 465. Descrierea familiei sale si alte circumstantie din viéti'a sa 591—595. Sosirea sa la Vienna si negociatiunile sale de pace acolo 598. 599. 605. Intorcerea sa de la Vienn'a 652. Daltabanu Mustafa Pasia ilu trage la raspundere 719. Elu atitia pe Mufti in contra lui Daltabanu 720. 721. Sagacitatea si prudent'a lui procede la negociatiunile de pace 729—731. Este tramisu ca delegatu la negociatiunile de pace 729—731. Este tramisu ca delegatu la negociatiunile de pace in Carlovitiu 735. Impaca cért'a de precadentia 736. 737. Viéti'a lui in periclu 595. 759.
- Maurocordatu Ion*, fiulu lui Alexandru, cadu in manile sale mai multe scrieri si chartii ale principelui Demetriu Cantemiru 144. A urmatu

- primu-interprete pre langa curtea ottomana dupa fratele seu Nicolau 144. 595.
- Maurocordatu Nicolae*, fiulu lui Alexandru, barbatu fôrte erudit; a lasatu a se typari in Moldavi'a tôte operele parintelui seu 136. A fostu primu-interprete pre langa curtea ottomana; si in urma domnu Moldaviei 595.
- Maurocordatu Panteli* din Chio, cunoscinti'a si casatori'a sa cu Luxandra, veduv'a-vergine a principelui Mateiu; din care casatoria i s'a nascutu doi fii Alexandru si Ion 493. Acestu Alexandru este renumitul Maurocordatu Alexandru, depre care amu mentionatu mai in susu 594.
- Mauromola*, o manastire unde Maria-Vergine face minuni 650.
- Maxudu*, servulu lui Panaiotu, duce o scrisore din partea domnului seu lui Morosini; guvernatoarei Candiei 396. 397. Informeza pe Cantemiresci despre adeverat'a cauza a caderei Candiei; elu, fidelu servitoriu, a petrecutu in curtea Cante miriloru doue-dieci-si-patru de ani 400. 401.
- Mazepa*, hetmanu alu Cazaciloru, istori'a sa cu Carolu XII, regele Svediei, si cu Caplanu Ghirai, chanu alu Tatariloru 779, 780. Acusa pe Brancovanu de crim'a tradarei 787.
- Mecca*, cetate in Arabi'a, unde este o Giamia edificata prin Selim; traditiune turcésca despre acésta cetate; ea este un'a dintre cele trei destinate pentru peregrinarea Turciloru 129. Despre *Sieich Arab* din Mecca 237. Elu presinta cheile cetatiei lui Selimu I, si-lu recunósce de alu seu suveranu 241. 242. Coperisiulu mai innainte de lemnu a Giamiei, Selimu II, lasa se-lu face din pétra 333. Arabii vreau se ocupe Mecca 670.
- Medina*, vedi Mecca 129.
- Medrese*, academié seu scóle superiori la Turci 40.
- Mehemedu Aga*, desteritatea sa in a trage cu sagét'a 123.
- Mehemedu Begu*, beglerbegu de Diarbekiru 221—223.
- Mehemedu Begu*, fiulu lui Iahia Pasia 283—285.
- Mehemedu Begu*, guvernatoare de Simendri'a 294.
- Mehemedu Chanu*, reuumitu generalu persianu, cade in lupt'a sustienuta de Selimu I, contra lui Ismail Shah 214.
- Mehemedu Charu*, se da vasalu lui Solimanu I. 286. Cuceresce Georgia si o supune lui Solimanu 290.
- Mehemedu Effendi*, secretariu in Divanu, scurta istoria a sa 259. 260.
- Mehemedu Effendi*, Mollah, Mevla de Pruss'a, mergéndu spre Egiptu, ilu prindu Maltaanii; de aci resbelulu Turciloru contra insulei Can-

- dî'a 384. Elu è constrinsu a predă Venetianiloru fortereti'a Preves'a 510.
- Mehemedu Kierai* recte Ghierai, fiulu lui Mengili Ghierai, principe tataru 156.
- Mehemedu Pasia*, mare generalu sub Mahomedu II, bate pe Venetiani si supune imperiului ottomanu tóta tiér'a numita Kodgia Herseki 150.
- Mehemedu Pasia*, renumitu generalu sub Solimanu I, bate pe Germani la Buda 299. Se face guvernatore de Babilonia si descopere lui Solimanu tradarea colegului seu Mirsa; intra in Gjurgistanu si supune imperiului ottomanu preste dóue-dieci de cetati 305. 306. Merge spre Temisiór'a; cuprinde totu tienutul; se face mare veziru, si este tramisu contra Persianiloru 306. 307. Ocupa sub Selimu II, cetatea Segetvar 322. O istoria a sa cu Munevgehir 341. 342.
- Mehemedu Pasia*, mare veziru sub Achmedu I, dupa infructuós'a impresorare a cetatiei Revanu in Persi'a a fostu strangulatu 358. —
- Mehemedu Pasia*, mare veziru sub Muradu IV, destituitu 373.
- Mehemedu Pasia*, seraskierulu de More'a, sub Mahomedu IV, candu a vediutu ca se apropia Venetianii, a parasitu cetatea Rumelia si i-a aruncatu in aeru fortificatiunile 556. Assemenea a datu focu magazineloru din Corinthu, si omóra pe toti Grecii câtî i-au venitu in cale 557.
- Mehemedu Sieicu Emiru*, attaca caravan'a Turciloru peregrinari la Mecca 671.
- Mekkieme*, pretoriu, sala de audientia, unde se desbatu si se decida causele particulariloru 70.
- Meletiu*, arhiepiscopu in Arta apoi in Athena, mare filosofu, și in structoru lui Demetriu Cantemiru in dogmele helmontiniane 136.
- Memish Aga*, artistu renumitu in music'a vocala 217.
- Menare*, turnu la moscheele turcescu, de unde se invita poporulu la rugatiunile *Ezanului* 140. Differente forme ale menareloru 334.
- Menghili Gierai*, descendente din famili'a principiloru capciscani; primul chănu alu Tatariloru pusu de Turci; notitia despre elu 155-157.
- Meninski*, autorulu unui dictionariu turcescu-arabicu, citatu 1. 4. 55. 242. Nefi Oglî invétia limb'a latina din gramatic'a si dictionariulu turcescu a lui Meninski 603.
- Menla* seu *Mola Gamse*, unu sântocu turcu, stimatu pentru virtutile sale; face pe intermediatoarele de pace 115.
- Menla Fenari*, Mufti, refusa a primi pe Muradu I. că martore; cuvintele sale dise in acésta ocasiune 46-48.
- Meragie*, cetate nu departe de Tibris 308.

- Merash*, cetate in Persi'a, data Turciloru 309.
- Merci* (conte de), generalu, bate cu Heusler pe rebelii unguri si ocupa mai multe cetati 513. 514. Bate mai multe regimente turcesci; ocupa Aradulu, si da focu magazinelu ce le aveau Turcii acolo 528. Impresora si ocupa Muncaciulu, arestandu pe soçi'a lui Tököli 589.
- Merendu*, cetate in Persi'a 6.
- Merusiahgeanu*, provincia in Persia 5.
- Mesadu* séu *Mezatu*, licitatiune publica 221.
- Mesih Pasia*, Mahomedu II, ilu tramite cu o flota se ocupe cetatea Rhodes, dar' a remasu batutu si alungatu cu rusine. Unii dîcu ca ar' fi fostu grecu din famili'a Paleologiloru 159. 160.
- Messin'a* séu *Misina*, in Sicili'a, fostu-a ea vre-o-data ocupata prin Turci? 314. 335.
- Mest*, beîvü, supranume datu lui Selimu II. 321.
- Methodu*, de a vindeca vatematur'a, Hernies, 292.
- Metrophanu* séu *Mitrophanu Hierodiaconu*, mare amatoriu de artea poetica 136.
- Mevelana*, fundatorele unei secte de Dervisi 51.
- Mevelevii*, monachi turci, mari amatori de musica; regulêle loru 51.
- Mevkufatu*, dignitate; functiune sa 210.
- Mevlx*, séu *Molah*, judecatoriu in cetatile principali; are rangulu unui archiepiscopu séu metropolitu 40, 69
- Mezhebi*, musulmani ritualisti, eretici 48.
- Mezzomorto*, faimasolu Capudanu Pasia, modesti'a sa 291. Notitia despre elu 683. Attaca vasele Venetianiloru in portulu de la Chio; lè prinde duo'e. si celelalte le pune la fuga 684. Se face admiralu 686. Regulêza flot'a turcêscă 690. E onoratu cu trei tuguri si pusu comandante asupr'a a tôte mârile si insulele 691.
- Michail Apafi*, vedi Apafi.
- Michail Cantacuzenu*, da aspre reprobatiuni principelui Constantinu Brancovanu, ca a usurpatu numele de Cantacuzenu 625.
- Michail Paleologu* imperatu, abjura religiunea crestina, si se face consiliariu intimu lui Orchanu 25.
- Michail* (Coributu Viesnovieski) regele Poloniei petrunde in tiêr'a Cozaciloru cari se suppusera protectiunei turcesci, si face cele mai misêrabili devastațiuni; Mahomedu IV ilu infrunta, dar' elu nu asculta 404—406; Cere pace, si i se accôrda 408. 409. Refusa de a ratifica tractatulu de pace 414. 415. Tramite armata in contra Turciloru 416 Mörtea sa 420.
- Michail vitêzulu*, bate pe Turci; intra in Transilvani'a; Basta ilu as-

- sasinéza în modulu celu mai perfidu; Petrascu, fiulu seu merge la Vienn'a 626.
- Michalbegu* insoçieste pe Solimanu fiulu lui Orchanu în Europa. Notitia despre elu, si despre fiulu seu Michail 35.
- Michalo* Lithvanulu, istoricu, criticatu de principele Demetriu Cantemiru 156.
- Michal Ogli Alibegu*, irrumpe în Ungari'a sub Muradu II., si face unu numeru considerabile de captivi 116.
- Michelovski Stanislav*, voivodulu Posnaniei este tramisu din parte Poloniei, cà plenipotentiaru la tractatulu de pace în Carlovitiu 736.
- Michalcea*, principe grecu, fiulu Kiramastoriei, se da vasalu lui Orchanu cu tôte tieriele sale patrimoniali 33.
- Mihrab*, altariu; o istoriôra despre acestu subiectu 318
- Milcovu*, rîu ce despartiá odiniôra Moldavi'a de Romani'a 274.
- Milosiu Cobiloviciu*, omoritoriulu lui Muradu I 56. 57.
- Mimar Aga*, primu architectu, ce servitiu are 232. 453.
- Mimber* esplicatiune 167.
- Minas*, cetate, se suppose dominatiunei ottomane 33.
- Mingreliani*, sclavi, cu ce pretiu se vîndu în Constantinopole 183.
- Miniati Elia*, ieromonachu grecu, episcopu, philosophu profundu si mare theologu 136.
- Minune*, ce se aréta din ceriu pentru injust'a destituire a unui Mufti 269.
- Minuni* a face è data numai profetului Mahomedu 50.
- Minunile*, ce effectu, potu avé ele, a aretatu Sheitanu Kuli, primulu heresiarchu între Turci 189—192.
- Mirachor Cerkes Mehemedu Pasia*, Mustafa II. ilu tramite după guvernatoarele Belgradului Amidge Ogli Husien Pasia, pentru a-lu chiamá la sine 715.
- Mir Alem Aga*, ce functiune avea la instalarea de domnu în Moldavi'a 277.
- Mir séu Emire Ochor*, Buiuk si Kiutciuk Emiri Ochor, se numera între Koltuk Vezirleri, ce functiune au 632. 633.
- Mirsesci*, vedi Ahmedu Mirsa, descrierea loru 185. Datinele loru la incredintiari si la cununii 187. Despre natur'a fiiloru loru 188.
- Misirli Ogli*, generalu turcu 683. Cade în batali'a de la Zentá 709.
- Misitra*, cetate în More'a, se suppose Venetianiloru 556.
- Misr*, Egiptulu 159. Misr dîcu Turcii si la Elkahire séu Cairo, capital'a Egiptului 235.
- Misri Effendi*, Sieicu séu Mollah în Prusa, barbatu fôrte renumitu pen-

- tru sanctitatea sa ; faptele, discursurile, purtarea si profeti'a sa 656-662.
- Mitylena*, insula cucerita de Mahomedu II, 148. 149. Francesii se prezinta cu o flota inaintea ei, dar' se retragu 189. Lupta navala intre Turci si Venetiani aprópe de acésta insula 631.
- Miuteveli* séu *Meteveli*, procurorii Sultanei Valida 39, 615.
- Modon* séu *Methone*, cetate ocupata prin Baiazetu II. 189. Venetiani, o impresóra si ea capituleza 546.
- Moenevinu* Antoniu, istoricu, citatu 201.
- Mogle*, cetate in Bosni'a, cucerita prin Germani 716.
- Mohaciu*, locu memorabile pentru batai'a ce au sufferitu Ungurii de la Turci sub Solimanu I. 263. Alta bataia celebra intre Germani si Turci sub Mahomedu IV. 550. 551.
- Mohilovu*, urbe in Ucrani'a, situatiunea sa 430.
- Molah*, vedi Mevla.
- Moldavi'a*, Baiazetu I, o desastéza 62. Baiazetu remane batutu si fuge la Adrianopole 63. De unde o numescu Turcii Bogdania 62. 158. Ce titulatura dau Turcii principelui Moldaviei 66. Ce *tributu annualu* platesce Turciloru 98. 99. Moldovenii batu pe Turci sub Mahomedu II, si acesti-a devastéza Moldavi'a 158. Chartele geografice vechi si moderne sunt pline de erori asupr'a Moldaviei 177. Moldavi'a tributaria 271. Scurta descriere a *amendóue Moldaviele* 273. Se constringe la mai mare tribut 275. Solemnitatiile la punerea si instalarea domniloru Moldaviei 276—279 Solimanu I, o devastéza in modulu celu mai barbaru 295. Principii Moldaviei au potestate regale 296. Alte notiti despre acésta tíera in notele 83—79. pag. 295—297. Ce daruri de *thesauru* a tramisului Mahomedu IV, cu ocasiunea circumcisiunei filoru sei 426. Polonii irrumpu in Moldovi'a, si commitu cele mai impie sacrilegiuri si rapine ; dar' drépta resbunare a adjunsu asupr'a capului lor 538—543. Ei s'au incercatu éراسi a devastá Moldavi'a; dar' chiar' moldovenii i-au scapatu de la perire totala 628. 629.
- Moldovenii*, ce nume le dau Turcii 340. Déca pórtá ei vina la crudelitatiile lui Petriceicu 492. Noue-spre-diece venatori moldoveni apera cetatea Némtiu in contra armatei regelui Poloniei 544.
- Monachi greci*, minuni ce se vorbescu despre ei 38. 39. Sunt constrinsi a respunde tributulu séu *Haragiu* 613.
- Monachi turci*, caroru le è permisu a se casatori, vedi Hági Bektash si Dervisi 50. 51.
- Monachii* din muntele Sinai'a; istori'a lor 614. 615.

Monastir séu *Manastir*, mônâstirca din Prus'a unde a fostu immormentatu Orhanu 38. Cetate ocupata prin Shahin Lala sub Muradu I. 56.
Monembasi'a cetate in More'a impresorata si in urma ocupata de Venetiani 606.

Moneta, cine are dreptulu de a bate la Turci 13.

Moneta ce este in usu la Turci, precumu *Iuki* etc. 221.

Montenegru locuitorii muntenegrini se revolta sub Achmedu II, dar Solimanu pasia i bate si-i aduce éراسi la suppunere catra póit'a otomana 655.

Montesia, cetate, si provincia in Asi'a, cucerita prin Baiazetu I, 61, si prin Muradu II. 113.

Monumentu de porfiru gasitu in Sylebri'a 90.

Mora-Crali, despotu in More'a, remane batutu la Ghiorgherginlik prin Beglerbegulu Romeliei 115. 116.

Morava, fluviu in Serbia-Bulgari'a 604.

More'a, invasiunea lui Musa Celebi in acésta peninsula 86. Mahomedu II. o subjuga cu totul 147. Baiazetu II, intaresce isthmulu de acolo cu duóe castelle 177. Italianii o devastéza in modulu celu mai barbaru; in urma se retragu dinnaintea Turciloru 285. Cuceririle Venetianiloru in More'a 510. 520. 546. 555. 598. 606. 630. 631. Prin pacea de la Carlovitiu remane in possessiunea Venetianiloru 738.

Morlachii, intreprinderile loru contra Turciloru 545. 547.

Moro Bartolomeu, comandante venetianu, face pe Turci a se retrage dinnaintea insulei Tinos. 725.

Morosini, ambassadoru republicei venetiane la Constantinopole cade bolnavu in momentul plecarei sale de aici 501. Turcii ilu detienu; dar' este rescumperatu; presinta in persóna Caimacamului declaratiunea de resbelu, si fuge din Constantinopole 502.

Morosini Franciscu, comandantele cetatiei Candia, primesce o scrisóre de la Panaiotu prin care ilu chiama la o consultare secreta, si elu accepta 396. 397. Descopere secretulu ce i-a comunicatu Panaiotu, si preda cetatea Turciloru 399. Cuceresce tóta More'a si se face Doge Venetiei 403. Ocupa Leuca, apoi Prevesa 509. 510. Impressóra Neapolea in Romagna; o ocupa, si accorda garnisónei turcesci o capitulatiune onorabila 546. 547. I se supponu cetatile Romeli'a, l'atrasso, Lepante, Castel-Fornesc si Misitra 556. Bombardéză Epidaurulu; si ocupa Corinthulu 557.

Mortuni, cetate se suppone Ottomaniloru 23.

Moruni, pesci in marea caspica, vedi Bitlis 288.

Moscovitiu séu Russii sclavi, ce pretiu au si cumu se véndu in Constantinopole 183.

- Moscua*, capital'a Moscoviei, au petrunsu vre-odata Turcii pêně la acęsta capitala? 330.
- Mubaiadgi*, ce functiune are 211. 480.
- Mucabeledgi*, directore de cancellaria, care are duoi adjutori pe *Iaia Mucabeledgi* si pe *Allu Mucabeledgi*, functiunea acestor'a 210.
- Muezin*, cantaretii, care din turnulu Giamiei invita poporulu la rugatiuni 140.
- Mufti*, interpretele legii, cea mai innalta autoritate eclesiastica la Turci 40. Ce alte numiri pórta. Ce potestate are. Cumu pronuncia sententiele. Cu ce onoruri ilu primesce Sultanulu, Cumu se pedepsece candu merita mórte 48. 45. Unu esemplu, ce la Turci ę fórte rar, de a condamna pu unu Mufti la mórte 269. 323. Se pronuncia in plenu consiliu pentru pace cu Germanii 607. Respunsulu ce a datu marelui veziru care era pentru continuarea resbelului 609. Nu pronuncia Fetva asupr'a acelor'a cari sunt domniti de inspiratiune 658. Ce putere are Fetva sa in casu de resbelu 680. 688. Cu ce solemnitate vine in visita la marele veziru 747.
- Mufti-zemanu*, patriarchulu lumei, unulu dintre numile composite ale lui Mufti 47.
- Muhamedia*, biseric'a la *santii apostoli*, cine a edificatu acęsta biserică; si pentru ce Giami'a ce se vede acolo se numesce Muhamedia 150. 151.
- Muhamedu*, fiulu lui Solimun I., circumcisiunea sa 282.
- Muhamedu Ben Arebi*, vedi Muhidin 230.
- Muhamedu* succesorele lui Abdulah, Sultanu Saraceniloru, bate flot'a crestiniloru si devastęza Dalmati'a 230. 231.
- Muharemi Esrar*, nuća titulatura a lui Alexandru Mauvrocordatulu 594. 735.
- Muhasebedgi*, directore de cancelaria, functiunea sa 210.
- Muhiddinu*, califu saracenu, notitia despre elu 230. Selimu I. descopere mormeutululu seu si-i redica unu superbu monumentulu 332.
- Muhziri*, significatiunea acestui cuventulu, ce servitiu facu acesti-a 751.
- Mukabeledgi*, directore de cancelaria, functiunea sa 210.
- Mum Soiundurani*, persiani eretici 222.
- Muncaciu*, cetate in Ungari'a, fortificata prin Tököli; aperatu prin soćia sa; care in urma cade dimpreuna cu cetatea in man'a Germaniloru 589.
- Munedgimu Bashi*, ce functiune are 562.
- Munevgehir*, guvernatore Georgiei, principe crestinu, se suppune Turciloru si imbraćiosięza mahometanismulu 341. 342.
- Murachas*, plenipotentiarulu 301.

Muradu I., fiulu lui lui Orchanu si Holophira 16, 17. Trece cu o armata in Europa; ocupa castellulu Epibatos, si se întorce éراسي in Asi'a 37. Succede parintelui seu pe tronu, si primesce numele de Chudavendighiar. Este elu un'a si aceeasi persóna cu Amuriu 43. 44 Mufti nu-lu primesce ca martore 47 48. Edifica o Giamia pompósa in Adrianopole, care de la numele seu se numesce Muradie 48. Institue corpulu Ieniceriloru 49. Edifica o Giamia in Pruss'ia. Casatoresce pe fiulu seu Baiazetu cu fi'a lui Germian Ogli 54. Puterea rugatiuniloru sale 55. Unu soldatu tribalianu ilu strapunge si móre 56. Turcii lauda calitatile lui Muradu 59. Istoricii crestini tienu ca acest'a a fostu primulu imperatu la Turci, care a lasatu a se construi vase de resbelu 74. 75.

Muradu II. fiulu lui Mahomedu I., succede parintelui seu pe tronu in etate de 18 ani 105. Resignatiunea sa in timpu de nenorocire, si refugiulu seu la rugatiuni 106. 107. Cere lui Seid Bechar, ieremitu turcu ca se se róge pentru elu si pentru armat'a sa la Dumnedieu 107—109. Rugatiunea avu effectu; Muradu invige pe inimicii sei 110—112. Se casatoresce cu fi'a lui Las Ogli, principe Serbiei 112. Face mai multe cuceriri. Lasa a se construi in Ergena unu podu admirabile de pétra cioplita 113. 114. Se casatoresce cu fi'a lui Isfenderbegu, care a nascutu pe Mahomedu II, cuceritoriulu Constantino-polei 115. Termina edificarea unei Moschee numita Eski Giami, care o incepuse anca Musa Celebi in Adrianopole 118. Renuncia la tronu 119. Reprimesce imperiulu, si se insarcina cu comand'a armatei 121. Discursulu seu innainte de batai'a de la Varna 121. 122. *Duelu* cu regele Ungariei 122. Erasi renuncia la tronu 124. Dar' éراسي ilu primesce 125. Bate pe Isfenderbegu. Apoi pe Unguri 125—127. In-sóra pe fiulu seu Mahomedu, si móre 128. Calitatile si successorii lui Muradu 128—130.

Muradu III. succede parintelui seu Selimu II. 339. Transpune resbelulu in Persi'a; unde fortun'a armeloru acumu era in partea Turciloru, acumu in partea Persianiloru, pênê in urma s'a pusu pace cu acesti-a 340—347. Atacatu de Ieniceri in palatulu seu, se apera cu cameriarii si baltagii sei 348. More. Atâti fi a avutu, câti ani a domnitu 349. Nici unu istoricu n'a descrisu caracterulu si calitatile acestui imperatu 350.

Muradu IV, a stersu acelu *edictu publicu* séu lege prin care se ordinà ca totu alu diecelea fiu de crestinu se fia inrolatu la Ieniceri 50. A fostu mare amatoriu de tablouri 233. Sor'a sa a avutu intr'unu singuru anu patru barbati, fara ca se fi fostu maritata dupa nici unulu din ei 261. Condamna pe unu Mufti la mórté 269. Se face imperatu

- dupa detronarea lui Mustafa I. 365. Agratiéza pe rebelulu Abassa Pasia 368. Publica unu edictu pentru a poté bé vinu in publicu 371. Merge in contra Persianiloru si ocupa cetatea Revanu; apoi cetatea Bagdadu 371—374. Mórtea si calitatile lui 375. Inclinatiunea sa la betia; ur'a sa contra opiului si tutunului. Istori'a sa cu Becri Mustafa passionatu beutoriu; si cu Tiriaki passionatu fumatoriu 376—378. Crudelitatile lui Muradu 378. Facultatile sale fisice si spirituali 379. Istori'a sa cu Deli Husein Pasia 523. 524.
- Muradu*, fiulu lui Mahomedu II., se celebra cu mare festivitate circumcisiunea sa 147.
- Muradu*, fiulu lui Orchanu, impresóra si ocupa cetatea Ciorlu séu Tyrilos 37.
- Muradu*, fiulu lui Ibrahimu, mortu anca de tineru 385.
- Muradu Aga*, comandante trupelor tramise de Ibrahimu spre a cuceri Creta 385.
- Muradu Pasia*, beglerbegu in Iemenu sub Selimu II., atacátu si nimicitu totalu prin Mustahiru, sierifulu acelu regatu 326. 327.
- Muradu*, Mahomedu IV, cere dela imperatulu Leopoldu ca se restitué acésta fortaretia in manile lui Tököli 461.
- Murtassa Pasia*, Muradu IV, ilu tramite contra Poloniloru; acesti-a prin delegatii loru i ceru pacea; Muradu lio accórda 370. 371.
- Musa celebi*, succede cu fratii sei in staturele parintelui seu Baiazetu I. Parerea lui Phranza despre elu 75. 76. Tamerlanu ilu proclama imperatu in Asi'a 78 Atacatu prin fretele seu Solimanu, fuge la Caramanu Ogli, si de la acést'a la Isfenderbegu, care-lu refusa 79—81 Vine in Europ'a; trece cu adjutoriulu Romauloru Dnnarea; si ocupa Adrianopolea; dar' se întórce éراسي in Romani'a 82. Soldatii sei prindu si ucidu pe fratele seu Solimanu 83. 84. Se proclama imperatu in Europ'a, 85. Tramite delegati la fratele seu Mahomedu ca se imparatia imperiulu 86. Ilu tradéza Ornusbegu si marele seu veziru 87. Primesce in gratia pe tradatori 89. Perasitu de toti ai sei, fratele seu Mahomedu ilu prinde si ilu ucide 90. 91. Elu a pusu fundamentu la unu vastu templu in Adrianopole din spoliatiunile bellice 87, 118. Elu a fostu unu principe justu si plinu de bunetate 88. Pentru ce nu se numera intre legitimii imperati ai imperiulu? 92.
- Musafferu Sultanu*, rege de Ghilanu, tramite lui Solimanu I diece mii de ómeni, adjutoriu contra Persianiloru 286.
- Musaffirulu Sultanolui*, capu-pictorele curtiei, vedi Leuni Celebi 233.
- Musahib*, consiliariu intimu, titlu ce se da lui Silahdar Aga, care se numera intre Koltuk-Vezirleri 632.

- Musahib Mustafa Pasia*, alu doilea veziru a lui Mahomedu IV, comanda alu doilea atacu asupra cetatiei Caminiti 407.
- Musahib Pasia*, a tienutu in casatoria pe faimósa Chatidge sor'a lui Mustafa II, si Achmedu III. 764.
- Musa-Pasia*, comanda cu Muradu Aga trupele debarcate in Cande'a si ocupa Canea 385.
- Mushfess*, o speție de invelitóre pe capu 611.
- Music'a* cumu se cultiva la Turci. *Husein* mecenatela ei. Principele Demetriu Cantemiru compune o carte despre acésta arte 217. 218.
- Musicanu* persianu, cumu dintre *trei-dieci de mii de persiani* singuru si numai cu vre-o câti-va langa sine scapa de pedéps'a cu morte 374.
- Mustafa I*, dupa mórtea fratelui seu Achmedu I, adjunge imperatu; dar' dedatu placheriloru lumesci, abia ce a adjunstu pe tronul si indata a fostu destituitu; Turcii ilu descriu cá pe celu mai depravatu dintre toti imperatii loro 361. A fostu pnsu a dóu'a óra pe tronul; dar' é-rasi destituitu si ucisu prin stréngu 363.
- Mustafa II*, fiulu lui Mahomedu IV, se serbéza cu mare pompa circumcisiunea lui 429. Care a fostu in urma caus'a destituirei sale 429. 587. Nu si-a luat Chaseki Sultane, ci numai concubine, si pentru ce? 458. Se proclama imperatu 673. Se insarcina cu comand'a armatei, si cu administratiunea trebiloru publice 675. Merge incognito prin castre; condamna pe marele veziru la mórte 677. 678. Dupa ce a batutu pe Germani, rentórece la Constantinopole, ocupandu mai multe cetati 681. Si serbeza unu mare triumfu 686. Elibera Temisióra; bate pe imperialisti; si reintra in triumfu la Constantinopole 686—690. Merge a visitá mormentulu lui Ebu Eiub Ensari 691. Erasi iese in Campania 692. Suffere mari perderi la Tisa 694. Dupa multe lupte sangeróse, peripetii belice se retrage, séu mai bine, fuge la Temisióra, si se tiene aici in necunoscere de nimene 695—713. In fine se aréta la restulu armatei sale; si apoi merge prin Belgradu spre Adrianopole, si de aici la Constantinopole 714. 715. Perplexitatea si confusiunea sa, candu a datu ordinu se uccida pe Daltabanu Mustafa Pasia 727. Turburarea spiritului seu 728. Incheia pacea de la Carlovitiu, si ratificá cu propri'a subscriere tractatulu de pace 737—740. Pentru a scapá de murmurulu poporului se retrage la Adrianopole 741. Dupa informatiuni false, elu condamna pe vezirulu seu la mórte 747—749. De aci se nasce o rebelliune terribila; care s'a terminatu cu detronarea lui Mustafa si innaltierea fratelui seu Achmedu II, la tronul 749—761. In urma trece la cele ceresci dupa ce a domnit optu ani si vre-o câte-va luni. Calitatile sale 761. 762.

- Mustafa Effendi*, primu-secretariu alu lui Mustafa II. 754.
- Mustafa Falsulu*, se aréta in Europ'a sub titlu de fiu alu lui Baiazetu I. 105. Muradu II, ilu invínge prin unu miraclu si-lu uccide 110. Unu altu Mustafa falsu se aréta; dar' remane prinsu, si stersu din cale 309. 310.
- Mustafa, fiulu lui Baiazetu I*, cade in lupt'a cu Tatarii lui Tamerlanu séu Temurlenki 76. Unu rebelu in Asi'a pretinde a fi acestu Mustafa 99. Dar' Mahomedu I, ilu bate, ilu prinde si-lu spéndiura 100.
- Mustafa, filu lui Mahomedu I*, este un'a si aceeași persóna cu Mustaphopulus lui Phranza, se revólta in contra fratelui seu Muradu II; dar' remane batutu si uccisu 111. 112.
- Mustafa, fiulu lui Mahomedu II*, se face rege Caramaniei 152. Bate pe Iusufce Begu, generalulu lui Usunhasanu, si pe fiulu acestui-a numitu Seimuldinu 153. 154. Se dice ca a fostu strangulatu chiar' din ordinulu parintelui seu 160.
- Mustafa fiulu lui Solimanu I*; celebréza circumcisiunea sa, si a fratiloru sei 282. Merge cu parintele seu spre a lua de la Venetiani insul'a Corfu 291. Saluta pe parintele seu care mergea in Persi'a si apoi rentórna la guvernamentulu seu in Amasi'a 303. Conspira in contra parintelui seu, care lasa a-lu strangula 307.
- Mustafa Pasia guvernatore de Napoli* in Romagna, preda cetatea Venetianiloru 546. 547.
- Mustafa Pasia, guvernatorele Temisiórei*, fratele marelui Veziru Elmas Mahomedu Pasia, a remasu mortu in lupt'a cu Germanii 688.
- Mustafa Pasia, mare veziru sub Solimanu I*, impresóra si occupa Belgradulu 256. Cuceresce cetatea si insul'a Rhodos 257. Bate pe rebeli in Egiptu 258. Indignatu ca Ibrahimu Aga a fostu numitu in loculu seu de mare veziru, cere si i se da guvernamentulu Egiptului 259. Vendutu de secretariulu seu ca vrea se se faca domnu Egiptului, fuge in Arabi'a; rentorna cu armata destulu de numerósa; dar' remane batulu si uccisu 259. 260.
- Mustafa Pasia, mare veziru sub Selimu II*, è tramisu spre a cuceri iusul'a Cypriu; impressóra Nicosi'a; o cuceresce cu ajutoriulu lui Capudanu Ali Pasia; si prin acést'a suppone tóta insul'a potestatiei ottomane 328. 329. Fortifica Karsulu, si cuprinde prin assaltu Cialdiranulu 339. 340. Primesce in grati'a Sultanului pe apostatulu Munevgehir 341. 342. Trece in Crime'a; bate pe Chanulu rebelu, si-i taia capulu 343.
- Mustafa Pasia Bostangi*, vedi Bostangi, Mustafa Pasia.
- Mustafa renegatu crestinu*, primu-barbieru alu lui Baiazetu II se in-sarcina a ucide pe Gemu 172. Cumu isi esecuta intentiunea? 174.

- In recompensa că l-a ucis, a fostu numitu mare veziru sub nume de Berber Ibrahim 175. 176.
- Musul*, Ninive, Mehemedu Begu o ocupa prin assaltu si-i da focu 223, 234. Prin pacea cu Persianii a remasu in posesiunea Turciloru 309.
- Musulmani*, musulmani, mislimani, miusliumani, miusiurmani, biusurmani, etc., esplicatiune 48.
- Musulmanica resolutiune*, ce sensu are 285. 638.
- Musulmanu*, fiulu lui Baiazetu I. dupa Phranza, a batutu si a lasatu a uccide pe fratele seu Iesse. merge apoi in contra altui frate alu seu cu numele Musa, dar' perde batai'a si-si perde si vieti'a 75.
- Musti*, ce ocupatiune au ei in palatiulu Sultanului; cumu se intielegu si vorbescu ei; cumu *unu mutu* descopere vezirului periclulu ce-lu amerintiá 640.
- Mustahiru*, sierifulu regatului Iemenu, bate si nimicesce armat'a lui Muradu Pasia, care erá Beglerbegulu acelu regatu 326. 327.

N.

- Nabedib*, insémna Perdutulu, s'a datu acestu nume lui *Mustafa* fiulu celu mai mare alu lui Baiazetu I., pe care unii scriitori crestini ilu numescu Erdogulu 76.
- Nabi effendi*, poetu celebru, secretariu in Divanu, instruéza pe Rami Mehemedu Pasia (Reis Effendi) 748.
- Nahme*, *Rusnahme*, ce insémna si la ce se da acestu titlu pag. 7 in prefatiunea autorului.
- Nâi* (nave) purtate pe uscatu 134.
- Naib*, ce dignitate este, si ce functiune are 232.
- Nakib* séu *Nakibul Eshref*, prepositulu santáloru, descendente din Fatima fi'a profetului Mahomedu 129.
- Nakib* séu *Nakibul Eshref, Imam*, pe care Solimanu I pururea ilu purta cu sine 317,
- Nakib* séu *Nakib-Sierif*, è pazitoriulu stindardului lui Mahomedu; rangulu si dignitatea sa; elu se alege totdeauna numai dintre emiri, descendentii ficei profetului Mahomedu; se pune in capulu rebeliloru 569. Duce nunciulu lui Mahomedu IV ca este destituitu 572. Purtaarea sa insolenta faéa cu Mahomedu 575.
- Nakibu-Effendi*, fiulu lui Mufti de sub Mustafa II, este tramisu de parintele seu pentru a face visita marelui Veziru 725. 726. 747.
- Nasir Aga Hasnadar Pasia*, faptele sale si notitia despre elu 674.

- Nasradin Hodgea*, comicu, esopulu Turciloru, istori'a sa cu Temur-lenki séu Tamerlanu candu cu batali'a intre Tamerlanu si Baiazetu I. aprópe de Orusi'a 72. 73.
- Nasubegu*, generalu turcu, bate pe Rhodiani si le face mari stricatiuni 188.
- Nasum* séu *Nasih Pasia*, este alesu mare veziru de armat'a turcésca in Persi'a. Numele de Nasih è fórte usítatu la mahomedani; in Coranu se da acestu nume lui Beniaminu; fratele lui Ioseph 358.
- Natiunea* Turciloru 13, in prefatiune.
- Nausis Anastasius*, cãrturariu grecu, 136.
- Neagoe*, fiulu lui Laiota. se face domnu Romaniei, carui apoi a suc-cesu Sierbanu Bassarabu 626.
- Neapole* séu *Napoli* in Romagna, cucerita prin Venetiani 546.
- Nefi-Ogli*, fiulu exilatului, mare doctu in limb'a arabica; profetulu in Constantinopole; invétia limb'a latina din gramatic'a si dictionariulu turcescu de Meninski; amicu intimu alu lui Rami Mehemedu Reis Effendi 603.
- Negroponte*, ocupata prin Mahomedu II. 153.
- Neh-Givanu*, in chartele geografice *Nah-Shuan*, urbe in Persi'a 308.
- Nehbi*, urbe ocupata prin Baiazetu I. dela Sultanulu Egiptului 71.
- Nemazu* séu *Namazu*, semnificatiunea cuventului. rugatiunile la Turci, ce se tienu in dilele septemanei 46 *Nemirovu* séu *Nomirovu*, capit-al'a Ucraniei 403.
- Némtiu*, cetate vechia in Moldavi'a, bravur'a venatoriloru romani con-tra Poloniloru, candu acesti-a au avutu se ocupe cetatea 544. Prin pacea dela Carlovitiu se da in possessiunea Turciloru (dêca Nemos è Némtiu) 738.
- Nera*, unde è situata acésta cetate 5.
- Nesuppunere* la ordinulu imperatului è lucru detestabile 172.
- Neutra*, Turcii pretindu de la imperatulu Leopoldu a restitui acésta cetate lui Tököli 461.
- Nicëa*, cetate in Bithyni'a, ocupata, dupa unii scriitori crestini, prin Osmanu I. 23. Turcii i dicu *Iznik*, si tienu ca Orchanu o a cuceritu 31. Si s'a facutu tributaria Turciloru 32. Aici s'a retrasu Solimanu Celebi pentru a scapa de persecutiunile fratelui seu 77. O impresóra Mustafa falsulu 100. Unu altu Mustafa, frate cu Muradu II, o ocupa 111. 112. Muradu II o reocupa 112.
- Nicomedi'a*, cetate in Bithyni'a Turcii i dicu *Iznikmid*, Osmanu I, in vanu o impresóra 20. Orchanu o suppone potestatiei sale dimpre-una cu alte cetati 30. Baiazetu I. fortifica strimtóra ce duce la Ni-comedi'a 66. 67.

- Nicopole*, Turcii i dîcu, *Nigeboli*, cetate situata ianga Danubiu, o impresóra si ocupa Baiazetu I. 64—66.
- Nicosi'a*, pentru ce turcii o numescu *Kibris*? impresorata de Turci se apera cu o resistentia admirabila; dar in urma a trebuit se succumbe puterei inimicului 328. Caderea acestei cetati a trasu dupa sine capitularea a tóta insul'a Cipru 329.
- Nicusiu Panagiotes*, cunoscutu sub numele de Panaiotu, interprete la curtea Ottomana, carui-a a urmatu Alexandru Maurocordatu 594. Vedi Panaiotu 395.
- Nigaiiani tataru*, trei-dieci de mii desertéza din Russi'a si se stabilescu in Crime'a, suppunendu-se dominatiunei ottomane 326.
- Niksar*, cetate in Asi'a ocupata prin Baiazetu I. 64.
- Nimetullah*, este titlulu unui lexicon persianu-turcescu; significatiunea cuventului 13, in prefatiune.
- Nisam* séu *Nasm*, metru poeticu intrebuintiatu mai alesu in Coranu 318.
- Nishandgi Pasia*, ce functiune are 231. Alte notitii despre elu 676.
- Nisichos*, cetate in Dalmati'a Dgin Ali Pasia in vanu se încerca a o cuceru 631.
- Nisna*, cetate in Ucrani'a; notitia despre acésta cetate si despre locuitorii ei 445. 446.
- Nistrinu*, chronologu, citatu 6.
- Nissa*, cetate in Serbi'a, cucerita de Germani 604, recucerita prin Turci 619.
- Nocra* seu *Nicra*, moneta turcésca sub Orchanu cu care se plateau soldatii 51.
- Nomenclatura* séu nume de batjocura ce dau Turcii diferiteloru popóra in Europ'a si Asi'a 340.
- Nosaca* se numesce sold'a Ienicieriloru pe o dí 559.
- Nova* séu *Novi*, cetate in Bosni'a cucerita prin crestini, si recucerita prin Turci 298. Crestinii o impresóra, dar' sunt batuti 334
- Novigradu*, cetate in Croatia, Turcii o perasescu 513.
- Nuh-Effendi*. primu-medicu alu Sultanei Valida, istori'a sa si a fiului seu cu ocaziunea insuratiunei acestui-a 771—773.
- Nukteida*, Mahomedu I, pune garnisóna in acésta cetate 97.
- Numadu*, ca si la Nukteida 97.
- Numanu Pasia*, fiulu lui *Kioprili Mustafa Pasia*, se face mare veziru sub Achmedu III. 564. 782. Vedi Kioprili Oglu Numan Pasia.
- Nume*, câte se atribuescu prin Turci lui Dumnedieu 50.
- Numele* si natiunea Turciloru 13, in prefatiune.
- Numirile* sciintieloru si artiloru la Turci 176.
- Nurradinu Sultanu*, primesce ordinu de la Mahomedu IV-a intra in

Moldavi'a si a o devasta, dar' unu Mirza *din familia lui Cantemiru*, ilu detórna de la acést'a 539. 540. Cui se da numèle de *Nuradinu* 539. Incurca pe Rusi intrati in Crime'a, facèndu-se ca vrea se ocupe Kiovi'a 554. 555.

- Obdest* séu *Abdest*, lavarea capului maniloru si picióreloru 173.
- Obniukirki* séu *Abi Hirki*, *sierif*, apa santului caputu 130. 234.
- Obrovazzo*, cetate in Dalmati'a ocupata prin Venetiani 609.
- Ochar Kalsa*, officialu de cabinetu 210.
- Ochtirka* cetate capitala la *cercassiani* 179.
- Ociakovu*, numitu la antichi Olbiopolis 325. 446.
- Odem* séu *Adam*, cumu s'a insufletitu de *spiritulu lui Mahomedu* 108 109.
- Odgiacu Agalari*, cine se intielegu sub acésta numife 472.
- Oettingen*, conte, delegatulu Germaniei la Carlovitiu 735. la Constantinopole 740.
- Ogriss*, unu satu nu departe de Ciorlu, unde s'a dat o bataia intre Baiazetu II, si fiulu seu Selimu 194.
- Ogur*, bunu auguriu è, precumu tienu Turcii, déca ataci pe inimicu indata ce l-ai vediutu 211. 212.
- Ogurogli*, Baiazetu II, isi marita pe o fia a sa dupa elu 185. Explicatiunea cuventului Ogurogli 188.
- Oguziani*, unu tribu de tatari sub Ginghis-Chanu 5.
- Oie alba si négra*, nume ce dau turcomanii la dóue dinast i 193.
- Olaidevlet* séu *Alaidevletu*, micu principe de Asi'a. cere ajutoriu de la Baiazetu II. 180. Selimu II, ilu bate, i taia capulu si-i ocupa tóte tierile 218. 219.
- Olaidevlet* séu *Alaidevlet Memlekietu*, ce tíera este 264.
- Olame*, principe de Ozerbedgianu, se suppose protectiunei lui Solimanu I, si-i aréta midi-lócele cumu se ocupe Bagdadulu 285.
- Oliosmanu*, *Oliothmanu*, *Osmanu*, *Ottomanu*, explicatiune 1—3.
- Omeni* pusu la aratru in Moldávi'a 62.
- Omerbegu*, Pasia de Arnaudi'a, merge se elibere cetatea Dulcigno obediata de Venetiani, dar' a trebuitu se se retraga 689. 690.
- Omeru* séu *Omaru*, unulu din descendenti profetului lui Mahomedu, pe care Turcii ilu adóra ér' Persiani ilu condamna 192. Scriitorii crestini i atribuescu cucerirea Damascului 230.
- Omopher* séu *Homophoru*, explicatiunea 277.
- Opiulu*, Muradu IV, interdice intrebuintiarea lui 377.

- Oppordos*, nume de bățjocura, esplicatiune 388.
- Or*, cetate în Crime'a tatarica, vedi Precopu 605.
- Orakogli*, familia fôrte distinsa la Tatari 186.
- Orbinu*, de la Ragusa, istoricu plinu de vanitate 57.
- Orchanu* fiulu lui Osmanu I, cuceririle sale 24. Succede parintelui seu 25. Se proclama imperatu 29. Organiséza armat'a; reguléza plat'a soldatiloru 30. 31. Politic'a sa de a suppone pe principii musulmani 33. Tramite pe fiii sei in Europ'a 34. 37. Môrtea si calitatile lui 38—40.
- Orchanu* fiulu lui Muradu II, a muritu anca traindu parintele seu si a fostu immormentatu la Adrianopole 129.
- Orchanu* fiulu lui Ibrahimu imperatu Turciloru, a muritu de tineru 385.
- Ordu* de batalia la Turci. vedi Alaiu 302.
- Originea* familiei ottomane, 18 in prefatiune.
- Ornusbegu*, trece cu Solimanu fiulu lui Orchanu in Europ'a 35. Este numitu beglerbegu Rumeliei 45. Ocupa Ipsala si Magara si devas-téza tierile vecine 49.
- Ornusbegu*, faimosu generalu, dupla tradare a sa contra lui Musa Celebi 87—89.
- Orsiova*, Kioprili alunga garnisón'a germana de aici 623.
- Orta-Giami*, templu' séu capella in casarm'a Ieniceriloru; aici facu ei comploturile in contra Statului 568.
- Ortakioi*, unu satu unde Cerkies Mehemedu Pasia a edificatu unu palatu grandiosu, pe care apoi l-a cumperatu principele Demetriu Cantemiru 366.
- Orumbetogli*, familia fôrte illustra la Tatari 186
- Osdemir Ogli*, etimologi'a cuventului; a fostu unu luptaciu renumitu 327. A mai fostu unu Osdemiru. Ogli numitu Osmanu Pasia 341. 342.
- Osmanagicu* séu *Othmangicu*, urbe fundata de Osmanu séu Othmanu I. 49, 65.
- Osmanu*, unulu din descendentii profetului Mahomedu, pe care Turcii ilu veneréza, ér' Persienii ilu condamna 192.
- Osmanu I*, fiulu lui lui Erdogrulu, se face generalu sub Aladinu Sultanulu Iconiei 12. 13. Apoi guvernatore in Eski-sheri 15. Oppune frauda la frauda 'si fortia la fortia 16. Se proclama primu imperatu alu Osmaniloru 18. Déca elu ori fiulu seu Orchanu a ocupatu celebr'a cetate Prus'a 25. Móre si Iasa succesore pe fiulu seu Orchanu 25. Cuventulu seu din urma catra fiulu seu 26—28.
- Osmanu II*, adjuje pe tronu in etate fôrte tinera 361. Ienicerii se revólta in contra lui si-lu omóra 363.

- Osmanu Aga*, fiulu lui Zulficar Effendi, se face Kiahaiia 591. Notitia despre elu 788.
- Osmanu séu Othmanu Begu*, domnu de *Tekke*, se revólta in contra lui Muradu II, dar' cuprinsu de unu morbu acutu móre 111.
- Osmanu Dervisiu*, mare artistu in musica 217.
- Osmanu Effendi*, mare amatoru de musica, care a formatu mai multi elevi in Constantinopole 217.
- Osmanu Pasia*, generalu turcu sub Muradu III. Vedi Osdemiru Oglu 341. 342.
- Osmanu Pasia*, grecu de origine, caimacamu sub Achmedu II; notitia despre elu 659.
- Otesh Perest séu Oteshe Tapanu*, cari adóra foculu 222.
- Ottochu*, cetate, Morlachii o impresóra si o cuprindu prin assaltu 545.
- Ottomanu, Oliosmanu etc.* explicatiune 1. 2. 3.
- Ovidiu*, unde a fostu in exiliu 178. 273.
- Oxia*, Alba-greca séu Ackiermanu, ocupata prin Stefanu celu mare 62.
- Oxusu*, fluviu ce se vérsa in marea caspica 4.
- Ozerbegianu séu Azerbegianu*, Armeni'a mare, notitia despre acésta tiéra 6. Baiazetu I o cuceresce, dar' din gratia o restitui lui Tahrinbegu principelui tierei 71. 72.

I

- Pacea de la Carlovitiu* 736—738
- Padishah*, ce insémna 4. Etimologi'a acestui cuventu 244.
- Paget*, ambassadoru anglesu la curtea ottomana; notitia despre elu 650. Mediatoru la incheierea tractatului de pace la Carlovitiu 736.
- Paias*, cetate mare de comerci in Paflagoni'a; locu memorabilu pentru batai'a intre Mahomedu II, si Usunhasanu 154. 155.
- Paisanu*, nume ce se da condamnatiloru la galere 601.
- Palation*, numele unei parti de locu in Constantinopole 134.
- Paleologu Emmanuil*, vedi Emmanuel Paleologu.
- Palota*, cetate in Ungari'a reocupata prin Germani de la Turci 553.
- Pamentu*, câtu o pele de buou 132.
- Panaiotu*, dragomanu la curtea ottomana, faptele si istori'a sa 395—402 si 594.
- Panduritia*, cetate recucerita prin Turci de la Venetiani 655.
- Papa de la Roma*, Turcii ilu credu immortale; atitia pe regele Ungariei contra Turciloru 120. Permite unui principe ortodoxu a-si luá o a dóu'a muiere pre cându cea dântâia era anca in viétia 418.

- Papa Innocentiu VIII*, vedi Innocentiu VIII, pag. 171.
- Parascheva*, istoria despre reliquie ale acestei sante 542.
- Pasia*, explicatiunea acestui cuventu 45. Unu Pasia este mai puçinu decâtu unu Beglerbegu 163. Care Pasia este in dreptu a purtã Sorgudgiu 274. 475.
- Pasmaklicu*, se numesce venitul ordinariu alu Validei-Sultana si alu celorlalte Chaseski-Sultane 458.
- Passava*, cetate in More'a, lasata de Turci si ocupata de Venetiani 522.
- Patras* sêu *Patrasso*, cetate in More'a cucerita de la Turci prin Venetiani 556.
- Patrascu*, cetate in Slavoni'a, ocupata prin Germani 553.
- Pavoloci*, cetate in Ucrani'a, se lasa Poloniloru 433.
- Pelagiu*, regele Asturiei, bate cumplitu pe Moise, emirulu Saraceniloru 230.
- Pele de buou*, 132.
- Pène de Corbu* pentru adornarea sagetiloru 506.
- Peri Reis*, Solimanu I, ilu tramite cu o flota in contra Portugaliloru 312.
- Persiani*, originea religiunei loru de asta-di 189—192. Pentru ce numescu ei pe Turci capete rosie 193. I batu Turcii si le facu mari stricatiuni 212. 213. Dau lui Selimu I unele titlature fôrte lingusitorie 244. Erasi i batu Turcii 303. Dau ei bataia Turciloru 306. Muradu III, i bate si-i punela fuga 340. 341. Ce nume de batjocura le dau Turcii 340. Batu pe Turci, dar' pucinu dupa aceea remanu ei batuti 342 Ceru pace, dar' li se refusa 343. In urma pacea li se accôrda 347. Impresóra dar' fara efectu cetatea Vanu 370. In urma o ocupa 373. In presenti'a lui Muradu IV, au fostu decapitati trei-dieci-de-mii de Persiani 374. 275. Tramitu unu delegatu la Constantinopole pentru a gratula lui Mahomedu IV, la suirea sa pe tronul 388.
- Pertev Pasia*, Solimanu I, ilu tramite pentru a ocupa Giula in Ungari'a 315.
- Pesci*, mancati ca pragitura 634.
- Pesta*, cetate in Ungari'a preste Dunare de la Buda, Solimanu I, o ocupa 263. Germanii o reocupa 504.
- Petrascu*, fiulu lui Michaiu, se casatoresce cu Ancuti'a fii'a lui Sierbanu Bassarabu; dupa perfid'a assassinare a parintelui seu prin Georgiu Basta, merge la Vien'a, si móre 626.
- Petriceicu*, principe Moldaviei, istor'a sa 417. Intra in Bassarabia Moldaviei si comite multe crudelitati 492. In urma ilu batu Ta-

- tarii si elu se refugla la Poloni in a caroru parte trecuse 493.
- Petrovaradinu*, Turcii rentarescu garnisón'a de acolo 552. Germanii o cucerescu 596. Turcii o impressóra dar fara effectu 669. Prin stipulatiunile tratatului de pace dela Carlovitiu se póte fortificá 738.
- Petrozzi*, se pune capu-comandante rebelliloru unguri 514. Da consiliu Unguriloru se se suppuna imperatului Germaniei; discursulu seu in acésta oca siune 515. 516.
- Petru I*, numitu celu mare, Tiarulu Russiei, incheia pace cu 'Turcii la *Falcii*, cetate in Moldavi'a 158. Primesce in staturile sale pe Chanulu din Giurgistanu, si face pe fiulu acestui-a mare-generalu 289. 290. Constantin Brancovanu ilu chiama in Moldavi'a, dar' nu-si tiene promissiunea ce facuse façie cu Tiarulu 476. Leopold imperatulu Germaniei ilu invita a face dimpreuna cu elu bellu Tatariloru; elu se escusa 535. Tramite o armata numerósa contra Tatariloru 605. Forméza o armata regulata 606. Impresóra Azovulu, dar' fara effectu 682. In urma ilu ocupa 689. Regele Svediei tramite Sultanului portretulu Tiarului; judecat'a Sultanului asupr'a Tiarului 784. Incheia conventiune cu principele Demetriu Cantemiru 789. Turcii ilu attaca cu mare furóre in castre 791. Incheia pace cu ei, si se 'ntórce cu armat'a sa acasa 792. Respunsulu seu fermu catra vezirulu care pre-tindea estradarea lui Demetriu Cantemiru 793.
- Petru Rzresiu*, principele Moldaviei, refusa a plati Turciloru tributulu, si se retrage in Transilvani'a 99. 275. Fusesec alesu de tóta boierimea Moldaviei 407.
- Petru Santu*, este in mare veneratiune la Tataru 180.
- Petru Ulledinu*, pare a fi unu piticu suveranu, care s'a substrasu de sub potestatea regelui Persiei sub Mahomedu I. 99.
- Phanaru*, pórtá memorabila in Constantinopole; de aici renumitii Phanarioti, usurpatori tieriei romanesci 135.
- Philipopole*, cucerita de Muradu I. 44. 46.
- Phoc'a séu Foc'a Santulu*, cumu se celebra acésta dí de serbatóre la Turci 310.
- Phoca Nicephoru*, generalu, ocupa Cret'a de la Saraceni 383.
- Phranza Georgiu*, citatu si criticatu 75. 79. 80. 81. 89. 106. 111. 122. 137.
- Phrigi'a*, Turcii i dícu Kermanu 23.
- Piale Pasia*, mare admiralu turcu sub Solimanu I. 313. Altulu cu acela si nune sub Selimu II. 335.
- Pictoru*, care prin agerimea ingeniului seu isi scapa viéti'a de la mórté 70.

- Piri Pasia*, defterdariu, votulu seu in consiliulu bellicu 211. Se face mare veziru 214.
- Plantatiune de stegiaru* in Moldavi'a 62.
- Pliniu*, citatu 188.
- Plóia*, terribila care a manatu tóte *casanele* 269.
- Pocuti'u* si *Podoli'a*, provincii ocupate prin Stefanu celu mare, domnulu Moldaviel 62.
- Poetu*, turcu condamnatu la mórte pentru versurile sale despre *Mihradu* séu altariu 318.
- Polacii* séu Polonii, ce pretiu au ei in Constantinopole 183. Ce nume de batjocura le dau Turcii 340.
- Polonii*, intra in resbelu cu Turcii pentru Cozaci 405. 406. Ceru pace si li se accórdá 408. 409. Frangu pacea 414. Éراسi lega pace cu Turcii 431. Cuprinsulu acestui tractatu de pace 432 - 436. Pactulu loru cu imperatulu Leopoldu 477. Apropiarea loru de Vienn'a 482. Préda castrele Turciloru 488. I batu reu Turcii 490. 491. Vreau se irrumpa in Moldavi'a dar' reu o patiescu 509 Arronganti, séu fuduli, nu primescu consiliulu ce le da principele Demetriu Cantemiru 518. Attaca pe Moldoveni; dar remanu cu rusine batuti 519. 520. Léga pace cu Russi'a 535. Intra in Moldavi'a, manca bine, beau si préda totu 538. Tragu cea mai mare lipsa de provisiuni si le merge reu in acésta tíera 540. Vindict'a lui Dumnedieu asupr'a loru 543. Nouespre-diece venatori moldoveni apera cu eroismu cetatea Némtiu in contra loru, si le omóra pe comandantele 544. Impresóra cetatea Caminietiu dar' fara effectu 555. Ce pretindu ei de la Turci 599. Armat'a loru sta in nemiscare 605. Intra in Moldavi'a 628. Sufferu de fóme, i scapa principele Demetriu Cantemiru si se intorcu acasa fara effectu 629. Espeditiunea in Bassarabi'a nu le succede 649. Stau fuduli acasa si nu se misca 664. Sunt fuduli si neresoluti 689. Armistitiulu loru cu Turcii 738.
- Poniatovski*, ambassadorulu regelui Svediei Carolu XII, la pórtá otomana 781. 783.
- Poporulu turcu*, credulu in noutati 192.
- Pórt'a* séu curtea *ottomana*, pompósele ei titulare 1.
- Portugali'a*, Peri Pasia este tramisu de Solimanu I ca se o cucérésca 312. 313.
- Posega*, capital'a Slavoniei, ocupata prin Germani 553.
- Posioniu*, cetate in Ungari'a garnisón'a de acolo intercepta provisiunile de la Turci 479. Tököli cu ajutoriu turcescu merge asupr'a cetatiei, dar remane totalu batutu 480 481.
- Potcóve* de argintu 426.

Potočki, generalu polonu, intra cu o armata considerabila in Moldavi'a 517. Respunsulu seu la bunele consiliuri ce-i daduse principele Demetriu Cantemiru 518. Attaca pe Moldoveni, dar' remane batutu cu rusine 519. 520.

Precadentia la més'a Sultanului 283.

Precopu, cetate in Crime'a tatarica. Russii o impresóra, dar' fara efectu 605.

Preda, fiulu lui Davidu, se casatoresce cu nepot'a principelui Mateiu care l-a facutu apoi mare-vornicu, elu a fostu pe nedreptu pedepsitu cu perderea vietiei; a remasu dupa elu unu fiiu cu numele Mateiu, supranumitu Papa 624.

Prevesa, cetate si portu la marea mediterana, memorabila lupta maritimá 297. O cucerescu Venetianii 510. Prin pacea dela Carlovitiu se lasa in possessiune Turciloru 738.

Principii crestini nu trebuie se compeze nici-odata pe amicitia Sultanului 102. Ei ar' fi potutu pune capetu imperiului ottomanu in Europ'a 103. Cumu i numescu in generalu Turcii 171. 172.

Procedura, ce urméza Turcii in cauzele particulariloru, vedi Divan-chanu 583.

Profetia, ce opiniune au Turcii despre darulu profeticu 50.

Profetu, nu mai póte fi altulu decâtu Mahomedu 195.

Prus'a, nótitia despre acésta cetate 21. Osman I. o impresóra 21. Orchanu o cuceresce, si-si pune resiedinti'a acolo 30. Fundéza o moschea, academia si spitalu 32. Notitia despre monastirea de acolo 38. Lupta furiósa intre Temurlenki si Baiazetu I. 72. 73. Mahomedu I. lasa a se construi acolo o Giamia si alte localitati publice 96.

Prutu, fluviu numitu odinióra Hierasus, Moldovenii batu si nimicescu armat'a turcésca 61. Petriceicu remane aici batutu 493. Principele Demetriu Cantemiru trece Prutulul, si merge in castrele Seraskierului 540.

Pumnariu in pantece, mortea lui Muradu I. 56. 57.

Punga, cátu face un'a 221.

Purgatoriulu, cumu se numesce la Turci, si ce tienu ei despre purgatoriu 165.

Pythagora, in palatulu Sultanului se observa o tacere mai multu decâtu pythagorica 322. Ce calculu a inventatu elu si cumu ilu numescu Turcii 603.

Quonigradu, castelu in Dalmati'a ocupatu prin Venetiani 598.

R.

- Racotiu*, principe de Transilvani'a, Turcii ilu batu, si remane mortu 390.
- Radu*, fiulu lui Elie, principelui Moldaviei, se casatoresce cu Stanca, fi'a lui Constantinu Brancovanu, principe Munteniei 627.
- Raducanulu*, fiulu lui Constantinu Brancovanu, succumbe cu trei frati ai sei si cu parintele seu sub sabi'a tiranului de turcu 627.
- Rafissi*, explicatiune, cui se da acésta numire 48. 222.
- Ragus'a*, prin pacea de la Carlovitiu remane republica libera 739 .
- Ragusanii*, ce nume de batjocura le dau Turcii 340.
- Ragusanu Orbinu*, istoricu partialu 57.
- Rai Arebi*, descriere explicativa 238.
- Balaki Eupragiote*, invétia music'a de la principele Demetriu Cantemiru 217.
- Ramandi*, vornicu sub principele Dem. Cantemiru procura provisiunile necessari pentru armat'a polona 538
- Rami Reis Effendi Mehemedu Pasia*, cui are de a multiami renumele ce si-a castigatu 603. Daltabanu Mustafa Pasia ilu trage la respundere 719. Si atitia pe Mufti in contra lui 720. Rami se face Cube Nishin, consiliariu intimu 723. Este numitu delegatu din partea Turciloru la Carlovitiu 735. Celebrulu seu discursu catra delegatulu venetianu 736. Alte notitii despre elu 747. 748. Se face mare veziru 749. Merge in contra rebelliloru 755. Trupele ilu perasescu, si elu fuge la Varna 758.
- Ratiu*, cetate in Ungari'a, ocupata prin Turci sub Solimanu I. 305.
- Rebb*, terminu consacratu numai pentru Dumnedieu la Turci 49.
- Redgeb Pasia*, se face seraskier in Ungari'a 594. Notitia despre elu 595. Amagitu de *astrologulu* seu, de duoe ori remane batutu 602. 603. Sólimanu II. ilu pedepsesce cu mórte 606.
- Regele Neapolei*, eróre din partea Turciloru 171.
- Regele Ungariei*, in positiune fórte critica pre langa Solimanu I. 268 269
- Reggio*, *Redge*, cetate in Calabria, ocupata de Turci cu ajutoriulu florei francese 314.
- Regna Rumaeorum*, vedi imperatiile Rumeiloru 27.
- Reis Effendi*, mare cancellariu alu imperiului ottomunu 210
- Rekiab Caimacamu*, vicariulu Sultanului 677.
- Rekiabdar Aga*, ce functiune are 633.
- Remazan*, séu *Ramazan* séu *Ramadanu*, a nouelea luna din anu la Turci, pentru ce e memorabila 7, in prefatiune.
- Remel*, unu modu particularu de calculatu 603.

- Resboieni*, unu satu in Moldavi'a, memorabilu pentru batai'a ce a datu Stefanu celu mare Turciloru 62.
- Revanu*, odiniora resiedintia regiloru Persiei, Solimanu I. o devastéza 308. Turcii o impresóra sub Achmedu I. 358. Muradu IV. o cuceresce 371.
- Rhodes*, perdeea Turciloru acolo sub Mahomedu II. 159. Cumu a fostu primitu acolo Gemu 171. Nasubegu, generalu turcu o attaca, si face Rhodianiloru mari stricatiuni 188. Solimanu I. o cuceresce; cumu o numescu Turcii 257. Aici a fostu tramisu in exiliu Codgia Ismailu Pasia 587.
- Ribinska*, un'a din cetatile capitali ale colonieleru cercassiane 179.
- Ricaud*, citatu 14. 22. 47. 557.
- Risano*, castelu, prin pacea de la Carlovitiu remane Venetianiloru 739.
- Rodosto*, loculu nascerei lui Tekkiurdaghi Mustafa Pasia 595.
- Roenne*, generalu rusu, merge cu o parte a armatei asupr'a lui Brancovanu in Romani'a, dar' este rechiamatu prin o scrisóre a Tiarului 790.
- Români*, tributari sub Mahomedu I. 98. Ce nume le dau Turcii 340.
- Romanu*, urbe in Moldavi'a 274.
- Romodanovski*, generalu rusu, evita ori ce lupta cu Turcii 450.
- Rosokiesre*, notitia despre originea acestei cetati 445.
- Rossetu Georgiu*, primu-camerariu la tatalu principelui Demetriu Cantemiru 627.
- Rossetu Nicolae*, fiulu lui Georgiu, a luat de soçia pe Ancuti'a, fii'a lui Constantinu Brancovanu 627.
- Roxan'a*, fii'a lui Constantinu Cantemiru, principe Moldaviei 508.
- Roxan'a*, fii'a lui Vasilie, principe Moldaviei, se marita dupa Timusiu Kielmielniski 440.
- Rub*, moneta turcésca, ce valóre are 479.
- Ruhban*, semnificatiunea cuventului 243.
- Rum*, séu *Rumeli*, ori *Rumili*, ce intielegu Turcii si Arabii sub acestu cuventu, 6. 27. 45 100.
- Rumeli'a* séu *Romeli'a*, cetate in More'a, cade in man'a Venetianiloru 556. Spahii jafuiescu pe locuitorii de acolo 588.
- Rumili Hisari*, castelu europénu, edificatu prin Mahomedu II. 133.
- Russii*, cu ce pretiu se vindeau in Constantinopole 183. Ce nume le dau Turcii 340. Batu pe Turci 450. Facu pace cu ei 454 Léga pace cu Polouii 535. Espeditiunea loru in Crime'a nu succede 554. Nu le succede nici a dou'a espeditiune 605. 606. Incheia armistitiu si pace cu Turcii 738. Li se spionéza dispositiunile si preparativele belice 742.

- Russbékci*, alu treilea comandantu alu Baltadgiloru 639.
Russnamedgi, directore de carcelaria 210.
Rustem Chanu, generalu persianu 370.
Ruzzini, plenipotentiarulu republice venetiane la pacea da la Carlovitiu 736.

S.

- Saadi Effendi*, de la care principele Dem Cantemiru a invetiatu turcesce; cumu crede in Alcoranu 39.
Saadi Sheik, citatu 12. 27. 165. 731.
Sabi, ce poporu este acest'a 214.
Saba, nu pôte fi fortificata dupa tractatul de la Carlovitiu 737.
Sabaci, insula asupr'a fluviului Sava, Germanii alunga de aici pe Turci. 596.
Sabiulu, cuceritu de Germani 554. Tatalu principelui Michael Apafi, a fostu presedintele magistratului in Sibiu 624.
Sactce, mai de multu Obluciti'a, opidu in Moldavi'a 406.
Sada, cetate ocupata prin Venetiani si reocupata prin Turci 150.
Sadik Mehemedu Effendi, se face Mufti, dar' este destituitu 753.
Safia, fic'a lui Constantinu Brancovanu, maritata dupa Cretiucescu, mare boieriu in Romani'a 627.
Sageta, cumu se deprindu Turcii cu ea 123.
Saidul, cetate unde Mahomedu I, pune garnisóna 97.
Sahivi-Fetva, unulu din numile composite ale lui Mufti 47.
Saladinu, Sultanu de Egiptu, aduna sclavi cercassiani, isi fóméz mata si recuceresce locurile asia numite sante 225.
Salankemen, locu faimosu pentru perderea Turciloru si mórtca lui Kioprili Mustafa Pasia 107.
Salih Pasia, guvernatore de Dgessair cuprinde mai multe castele in Spani'a 313
Sampanu, vezirulu lui Orchanu, ilu tradéza pe acést'e 75.
Samsun, cetate in Asi'a ocupata prin Baiazetu I 64.
Sandgiak, ce dignitate este 163. 294.
Sandgiaki-Sierifu, ce insemnéza 585.
Sandgiaktar Iokuski explicatiune 138.
Santa Maura (Leucadi'a), se lasa Venetianilocu 738.
Santu-Nicolae (Biserica) ocupata de la rebellii unguri 513.
Santii, cumu se veneréza la Turci 232. 233.
Saraceni, (Serage), derivatiunea acestui cuventu 91.

- Saraceni* din Spania implórá ajutoriu de la Selimu I; 327. Ni se da 335.
- Sarai*sa, ocupata de la ungurii rebeli 514.
- Sarbchane-Emini*, ce functiune are 211.
- Sarechana*, socr'a lui Davidu Comnenu persvade pe acesta se se sup-puna cu totu regatulu seu lui Mahomedu II 148.
- Sarichanu*, cetate ocupata prin Muradu II. 114.
- Sarihindi*, ce poporu sunt acesti-a 295.
- Sari-Iazidgi*, secretariu la Kislar Aga 639, este judecatu la spendiura-tória 645.
- Sari-Kamish-Kosaki*, cine sunt acesti-a 403. 437.
- Sarudge-Scarlatos*, vedi Scarlatos.
- Saruta* pamentulu 60.
- Sava*, fluviu, Solimanu lasa a se construi unu podu preste elu 262
- Saxonia* Friderichu-Augustu electore de, ce nomenclatura i-au datu Turcii 340. 679. Comandantearmatei imperiali in Ungari'a 679. Impressóra Belgradulu dar' remane bătutu 686. Se alege rege Poloniei 721. 722.
- Scanderun*, cetate ocupata prin Mahomedu II. 158
- Scardon'a*, cetate ocupata prin Venetiani 509.
- Scarlatos*, grecu fórte avutu, notitia despre elu 592. Pe fia sa Loxandra o marita dupa Matheiu principele Romaniei, dar' acest'a i-o tramine inderetu; iar ea se marita dupa Panteli Maurocordatu 593.
- Schlick*, (conte de) plenipotentiarulu imperatului Leopoldu la pacea de la Carlovitiu 736.
- Secretulu*, cumu se observa la Turci 322
- Segbani*, vechia infanteria la Turci, in loculu lor au urmatu lencerii 91.
- Segedinu*, cuceritu prin Solimanu I. 263. Germanii ilu ocupa 535. Turcii se incerca a-lu impressóra 702.
- Segetvar* (Sigéth) aici móre Solimanu I. 315. Cetatea cade in man'a Turciloru 316. Germanii o reocupa 602.
- Sefab*, cetate si principatu in Asi'a 112.
- Seffer Aga*, bututu de Venetiani 510.
- Seid Ali capudan* readunandu-si flot'a bate pe inimicu si cufunda in mare mai multe vase 312.
- Seid Bechar*, ieremitu turcu, Muradu II. se recomanda dinpreuna cu armat'a rugatiuniloru sale 108. Elu se pune pe rugatiuni in noptea urmatoria, si Mahometu i se aréta, si-lu assigura ca Muradu va remane invingatoriu 109. Geremitulu impartesiesce lui Muradu acésta visiune, si incingându-lu cu o sabi'a, i promite completa victoria asupra inimicului 109.

- Seidi-Ogli*, aperiatoriulu Ungariei contra Germaniloru, judecatu la mórte prin marele Veziru Kioprili Mehemedu Pasia 523.
- Seidiceri*, cetate unde Mahomedu I, pune garnisóna 97.
- Seidishehri*, cetate data lui Muradu I. infeudu 55.
- Seiiahi*, monachi servitori-vagabondi 52.
- Seinuldinu*, strapunsu de Mahomedu II; etimologi'a cuventului 154.
- Selanicu* (Thessalonica) ocupatu prin Baiazetu I 65. Apoi de Muradu II. 114.
- Selgiucani*, dela acesti-a isi tragu originea Turcii de astá-di 28.
- Selimu I.* transforma in Giamie tóte bisericile crestiniloru din Constantinopole 142. Se oppune parintelui seu Baiazetu II, pentru ca acest'a voiá a dá imperiulu fiului seu Achmedu, dar' Selimu remane batutu 194. Cu ajutoriulu Ieniceriloru totusi adjunge pe tronu 197 --200. Esemple de crudelitatea lui Selimu 205 —207. 250 251. Pentru ce si radea barba 206. Resolutiunea sa de a intrá in lupta cu inimiculu 209. Pentru o gluma pedepsesce cu mórte pe unu Pasia 234. 235. Caletoresce la Kudgisherif (Ierusalimu) 235. Mortea sa 248. Epitafiu la mormentulu seu; calitatile sale 249. Incercarea sa de a uni marea rosia cu marea mediterana 312.
- Selimu II*, nascerea sa 261. Se proclama imperatu 317. Déca erá elu dedatu betiei 321. 337. Termina podulu inceputu de parintele seu 324. Se incérca a lega Donulu cu Volga 325. Se consóla cu cetirea Coranului 331. Ordina repararea templului S-ta Sophia 335. Móre; calitatile sale 337.
- Selimu Ghirai*. chanu alu Tatariloru in Crime'a 406. Notitia despre elu 421. 422.. Adjunge in Ungari'a cu trupele sale 471. Bate pe Germani 618. Ilu batu si acesti-a 663 664. Ilu prindu Arabii 671.
- Selmas*, ce urbe este acést'a 346.
- Semberekci-Baschi*, superintendente. etimologi'a cuventului 197.
- Semendri'a*, ocupata de Germani 596. Dar' se retragu si o reocupa Turcii 619. 620.
- Serage*, cea mai vechia cavaleria la Turcii si la Arabi; in locul ei au urmatu Spahii 91.
- Serage Pasia*, Mahomedu I i da recompensa, pentru ea a ucisu pe Musa Celebi 92..
- Seraio*, capital'a Bosniei, Germanii i dau focu 716.
- Seraskieru*, ce dignitate este 427.
- Serdaru*, dignitate de generalu in Moldavi'a 508.
- Serden Ghietsdi*, etimologi'a cuventului 91. Ce ordine urméza ci in bataia 302. Alte notitii despre ei 420, 421.

- Seremu*, ținut între Belgrad și Petrovaradinu 293.
- Serhadliu, slavi*, carorilor din Turcii acestu nume, după ce au adoptat mahomedanismul 284.
- Serin-Ogli*, ce numesc Turcii cu acestu nume 118. 293.
- Seromero*, cetate ocupată prin Venetiani 510. Turcii vreau să o atace dar' se retrag 521.
- Serposci Ali Pasia*, se face mare-vezirul; etimologia cuventului *serpos* 652. Este destituit 656.
- Servi'a* sau Serbi'a, cucerită de Muradu II, 118. Cum o numesc Turcii 54, 88. Germanii o supun 604.
- Servitorii* interni ai palatului în Constantinople 576.
- Severinu* (Turnu), cetate, castel în Romani'a 98.
- Shafi Imam*, foarte respectat de către Soliman I. 317.
- Shah* (Schach, Siah), ce însemnează 4.
- Shahbass Ghirai Sultanu*, ilu omora cercașianii 181. Alte notiții despre el 697.
- Shahin Lala*, generalu armatelor lui Muradu merge într'adjutoriu lui Andr. Paleologu 54. Ocupa mai tota Macedoni'a și Albani'a 55 56.
- Shahin Muhamedu Pasia*, reprobat aspru de Sultanulu Mustafa II. vedindu-lu ca fugă dinnaintea inamicului 680. Elu se întorce la luptă și învinge pe inamic 680.
- Shah Kuli*, renumit pentru desteritatea sa în muzică 309.
- Shahmat*, explicațiune 4.
- Sham Tirabolos*, Tripoli de lângă Damascu, cetate în Palestina 665.
- Sham Tirabolos Ali Pasia*, se face mare vezirul; se încerca a legă pace cu puterile creștine, dar' nu-i succede 665. Tramite unu Seraskieru în Ungari'a 666. Se încerca a înalta la tron pe Ibrahimu, fiulu lui Achmedu, și a delatură pe Mustafa 673. Mustafa ilu confirmă în dignitatea de mare vezir 675. Este condamnat la moarte și sub ce pretext 677.
- Shehinsah*, fiulu lui Baiazetu II. 201.
- Siafirovu Petru*, baron. vice-cancelariu imperiului rusescu, ambasadoru extraordinariu pe lângă Pôrta, obține confirmarea condițiilor pazei 792.
- Siavus Pasia*, notiția despre el 559. Se pune în fruntea rebelilor 560. Se întielege cu armat'a se destitue pe Mahomedu IV. și cere capulu vezirului 561. Se face mare-vezirul 563. Soldatii ceru că se-i conducă la Constantinople 565. Se escusa la Sultanulu 566. Se încerca a imblândi armat'a 567. Rebelii se revoltă în contra lui și-lu omora în palatulu seu 583. Crudelitati comise asupr'a femeiloru sale 585.
- Sultan*, fiulu lui Selim Ghirai Chanu alu Tatariloru, se încerca a im-

- pedecă mersul armatei principelui Eugenu, care venia intr'adjutoriu la Petrovaradinu 697. Dupa mórtea parintelui seu, sub Achmedu III. a innaintatu la dignitatea de Chanu; voind a debellá pe Cercassiani, a fostu omoritu de catra acesti-a 697.
- Siclosiu*, cuceritu de Germani 533.
- Siehid*, insemnéza martiru 318.
- Siehin Siahí Elem*, titulatura ce se da imperatiloru Sultani 244.
- Siehir Kmini*, ce functiune are 211.
- Siehirkiói*, cuceritu de Germani 604. Se suppose Turciloru 618.
- Siehrisulu*, pasialicu si cetate in Asia 324.
- Siehsade*, ce insemnéza 170.
- Sieh Suvaru Oglí*, ucisu din ordinulu lui Solimanu I. 256. 257.
- Sieik Arab*, unulu dintre sieichii arabiani 237.
- Sieik*, ce este, ce insemnéza 53. 569.
- Sieik Aksemsudin*, prin o revelatiune descopere mormentulu lui Ebu Eriub Ensari 145.
- Sieik-Oglí*, succesoarele lui Rami in officiulu de Reis Effendi, invita pe Mustafa la mésa din partea vezirului Daltabanu 724.
- Sieikul-Islam*, unulu din numile composite ce se dau lui Mufti 47. 53. 391.
- Sierban Basaraba*, upranumitu celu mare, a succesu parintelui seu Niagoe in principatulul Romaniei; dupa elu au remasu duóe fiice ale sale legitime, Ancutia si Elena 626. A mai remasu de elu unu fiu naturalu cu numele Constantinu, care in urma s'a facutu domnu tieriei romanesi 627.
- Sierbanu Cantacuzenu*, domnu tieriei romauesci; tramite pe fratele seu George in calitate de ambasadoru la imperatulu Leopoldu; alte notitii despre elu 506. 507. 625.
- Sieik-Sierifulu de S-ta Sophia*, capulu seditiunei contra lui Mahomedu IV. 569. 570. Presinta lui Mahomedu nuntiulu despre detronarea sa 572.
- Sieikulu de Mecca*, ce titulatura da Sultanului 237.
- Sieik-Saadi*, poetu persianu 14. pref.
- Sieitanu Ibrahimu Pasiu*, barbatu forte renumitu la Turci; seraskieru contra Poloniloru 427. Seraskieru in Ungari'a, libera Buda de sub obsidiunea Germaniloru 505. Ilu batu Germanii 512. Elu cere pace 513. E condamnatu la mórte 525.
- Sieitan Kuli*, primul heresiarchu iltre mahomedani, istori'a lui 189.
- Sieremetevu Borius Petrovitiu*, generalu russy trage cu armata la Prutu spre a intrá in Moldavi'a 789.
- Sieremetevu Mihail Borisovitiu*, capitanu de garda a lui Petru I. Tia-

- rulu Russiei, ambasadoru estraordinariu la Pórta pentru confirmarea
 pazei 729.
- Sierfenberg séu Schérfenberg*, da adjutoriu principelui de Baden 532.
 Acést'a ilu tramite se ocupe cetatea Siclosiu; si o ocupa 533. Princi-
 pele ilu rechiamo la sine, si pentru ce 533.
- Sierifu*, etimologia acestui cuventu 241. Cine si ce a fostu sieri ulu din
 Mecca 241.
- Sierranu*, ce insemnéza; distinctiune între Sierranu si Urfenu 614.
- Sifidulbahr*, cetate ocupata prin Selimu I.; descrierea ei 235.
- Sigismundu*, regele Ungariei, nfericitu in lupta cu Baiazetu I, fuge
 prin Constantinopole in tiér'a sa 66. Musa Celebi ilu bate aprópe de
 Semendri'a 87.
- Silahdar Aga*, koltuk vezirleru, ce functiune are 632.
- Silahdar Hasan Pasia*, capituléza si da cetatea Chio Venetianilor
 669. Administra veziratulu cá vekil 744. Notiti'a despre elu 762. Se
 face mare veziru 765.
- Salifka*, cetate ocupata prin Turcii dela Usunhasanu 155.
- Silistria*, Pasia de Silistria tot-dea-una è si Seraskieru 427. Notitia
 despre Silistri'a 445.
- Silivri*, Sylebria, cetate la marea marmora 146.
- Situlah*, unulu din numile ce se dau Sultanului 196.
- Simonturnu*, cetate cuceritá prin Germani 532.
- Sinan Pasia*, generalu renumitu la Turci 212. Ilu plange Selimu I. 238.
 Unu altu Sinan Pasia, guvernátore in Egiptu sub Selimu II. 327
 Si érase altulu cá veziru si generalu sub Muradu III. 344. 346.
- Sing*, se lasa Venetianilor 739.
- Sinope*, cucerita prin Turci 148.
- Siolmusiu*, cuceritu prin Germani 596.
- Siopia*, cetate in Bulgaria, ocupata prin Germani 604.
- Sirascu*, cetate in Slavoni'a ocupata prin Germani 553.
- Siretu*, fluviu in Moldavi'a 62.
- Sirvanu*, ce tiéra este, vedi Ozerbegianu 6.
- Sismanu Ibrahim Pasia*, generalu turcu; esplicatiunea cuventului Sis-
 manu 425.
- Sivrihisar*, cetate unde Mahomedu I. pune garnisóna 97.
- Siultiu séu Schultz*, cuprinde Eperiesiulu si Tokaiul de la Ungurii re-
 belli 513.
- Skanderum*, cetate in Asia, cucerita prin Mahomedu II. 153.
- Skirini*, familia nobila si cea mai distincta in Crime'a; ea singura are
 dreptul de a alege pe Chanu 186.

- Slavii*, domni in Egiptu 183. 226.
- Slavii de galere*, intr'o singura nópte edifica o Giamie pênê la primele feresti 329.
- Slavoni'a*, ocupata prin Germani 552.
- Smaragda*, fi'a lui Constantin Brancovanu, maritata dupa fiulu lui Baleanu, boieriu mare in Romani'a 627.
- Smirn'a*, pentru ce nu o au ocupatu Venetianii 669. 670.
- Smolenska*, Polonii renuncia la ea in favorul Russilor 535.
- Sniatinu*, cetate in Podoli'a 273.
- Sobieski Ion*, generalu polonu in contra Turciloru 416. Este alesu rege Poloniei 420. Nefericit'a sa invasiune in Moldavi'a 509. Se încerca a trage in partea sa pe principele Moldaviei (Cantemiru) 516. Ilu invita anca odata a intrá in aliantia cu elu 536. Irrumpe éراس in Moldavi'a 538. Trece Prutulul 540. Dar' a trebuitu se se retraga 541. In retragere comitte celle mai esecrabili fápte 541. 542. Ocupa cetatea Némtiu si Sucéava 544. Fuge acasa in Poloni'a 545. Móre 689.
- Sofianu*, provincia in Persi'a 345.
- Sofu* séu *Soph*, ce materia este?; de aci se numescu *Sophi* cei cari pórtá vestmentu de soph 59.
- Sofus* séu *Sophus*, invetiatu; s'a datu acestu nume lui Sieitanu Kuli 189. De asemenea s'a datu dinastiei domnitórie in Persia 193. Turcii cui dau numele de *Sophi* 298. Etimologi'a acestui cuventu 345.
- Solak-Cismegiu*, fontan'a lui Solacu 758.
- Solaki*, ce cuca pórtá 276,
- Soldatu* germanu, generositatea lui fácie cu un Ieniceriu 648.
- Solimanu I* (Suleimanu, Sulimanu) se proclama imperatu 349. Insti-tue legi pentru curte si pentru imperiu 254. Purtarea sa fácie cu regin'a Ungariei si fiulu ei 268. 269. 299. Blastemulu seu asupr'a acelui-a care ar' mai tentá a bate Vienn'a 281. 459. Solemnitate cu ocasiunea circumcisiunei fiiloru sei 282. Tramite la spendiuratori pe defterdariulu seu 287. Léga aliantia cu Francesii 300. Pune fundamentu la o Giamia in Constantinopole 302. 303. Dupa trei ani o termina 314. Descrierea Giammiei 314 Se díce ca fíii sei s'au revoltatu in contra lui 303. Ordina strangularea loru 307. Incheia pace cu Persianii 308. Tramite Francesiloru o flota într'adjutoriu 311. Dupa aceea le mai tramite un'a 313. Mortea lui la Segetvar 315. O minune ce s'a intemplatu dupa mortea lui Solimanu 316. Calitatile lui 318. Prudent'a sa intentiune prin introducerea Baksísiului 582.
- Solimanu II*, nu bucurosu primesce regimulu, si vediendu tronulu unu fiuru ilu cuprinde 580. Pentru a scapá de rebelliune merge la Adrianopole 590. Declara ca vrea se comande elu armat'a 602. Se întorce

- érasî la Adrianopole 604. De acolo la Constantinopole , 606. Si de aici érasî la Adrianopole 617. Móre in bóla de apă 632. Calitatile lui 632—634
- Solimanu Celebi*, trupele europene îlu proclama imperatu 78. Intimpina cu dispretiu pe delegatii lui Temurlenki 79. Alunga pe fratele seu. Musa Celebi din Asi'a 79. Apoi din Adrianopole 82. Soldatii lui Musa îlu prindu si-lu uccidu 83. Calitatile sale 84.
- Solimanu*, fiulu lui Orchanu vine in Europ'a si ocupa vre-o câte -va cetati 34—36 Cade de pe calu și móre 37.
- Solimanu Siah*, originea lui 4. Intreprinde o espeditiune in Europa 6. Mórtea sa 7.
- Solomon regele Iudeiloru*, se dîce ca elu a fostu primulu rege in Georgi'a, si ca l-a botezatu insusi parintele seu 290.
- Soncure Doganu*, unulu din fiii lui Solimanu Siah, etimologi'a cuventului Soncure 9.
- Sontium*, fluviu, unde Venetianii au remasu batuti 159,
- Sophi Mehemedu Pasia*, merge cu armat'a pentru a liberà Bud'a de sub asediulu Germaniloru; acesti-a audîndu de apropiarea lui Solimanu, se retragu, dar multi din ei au fostu parte omoriti parte prinsî 298. 299.
- Sophi'a* sor'a Tiarului Petru I. chiama inderetu pe principele Basilie Gallicin, care facea resboiu in Crime'a 555
- Sophi'a*, capital'a Bulgariei, cucerita prin Muradu II. 117.
- Sophia Sta*, templulu din Constantinopole, reparatu prin Selimu II. 334.
- Soravna*, cetate memorabila pentru batai'a intre Turci-Tatari si Poloni 430.
- Sorgudgiu*, ornamentu de capu, descrierea lui 474. O alta semnificatiune a acestui cuventu 592.
- Soroc'a*, ocupata de Poloni 628. Turcii o impressóra dar' fara effectu 653. La incheierea pazei se lasa in manile Turciloru 738.
- Sozopole*, locul unde s'a refugiatu Maurocordutu 595.
- Spahii*, sêu Sipahii din Constantinopole se revólta de doue-ori un'a dupa alta 388. 389. Unde-si primescu ei soldulu 585.
- Spandoniu*, filosofu 136.
- Spanioli*, ce nume de batjocura le dau Turcii 340.
- Spinalonga*, cetate in insul'a Candi'a 650.
- Spiritulu* lui Mahomedu, ce tienu Turcii despre elu 108.
- Stahrenberg* (conte de), se apera contra Turciloru la Nissa 619.
- Stamatellu*, confidentu alu lui George Kiemielnisky, duce scrisóra a' cestui-a la Casaci pentru a-i face se remana fideli Portiei; dar' fu reu priimitu de Casaci. 444.

- Stanca*, fi'a lui Constantinu Brancovanu, maritata dupa Radu, fiulu lui Ilie principe Moldaviei 627.
- Standardu* ca semnu de maiorenitate 355.
- Stanislau*, regele Poloniei, mergerea sa in Turci'a 776. Refugiulu seu la Turci 780.
- Stefanesci*, in Moldavia la Prutu 215.
- Stefanu*, domnu Moldaviei, faptele lui 62. bate pa Turci 158. Cuventulu seu din urma catra fiulu seu 272.
- Stefanu celu tineru*, fiu naturalu alu lui Bogdanu 296.
- Stindardu*, vedi Standardu 355.
- Strasoldo*, generalu venetianu, supune cetatile Venizze si Seromero; apoi bate pe Turcii de sub comand'a lui Seffer Aga 510.
- Streliti*, militia iacetata sub Petru celu mare 606.
- Strigoniu*, cetate in Ungaria 477.
- Subashi*, ce functiune are 232.
- Suda*, cetate in insul'a Candi'a 650.
- Sudek*, cetate ocupata prin Mehemedu begu 224.
- Sucéva*, notitia despre acésta cetate 274. Casacii se 'ncerca a o cuprinde 440. Regele Poloniei o ocupa nefindu aperata de nici-o garnisona 544.
- Sugiani* cetate cucerita prin Mehemedu Begu 224
- Suleimanie*, moschee edificata prin Solimanu; descriptiunea ei 314.
- Sul'a*, cetate in Bosni'a. atacata de crestini, dar liberata prin Turci 290.
- Sulsu seu Tult*, specie de moneta, face a trei'a parte dintr'unu leu 479.
- Saltanu*, derivatiunea si intrebuintiarea acestui titlu 14. Pentru ce pasia din Egiptu porța titlulu de Sultanu 475.
- Sultanu Sieitan* Sultanden Sieitanden ce insemnéza acésta dicere 661.
- Sulu Monastir*, monasteriu apatosu 140
- Sumbulu Aga*, cade in lupt'a cu galerele de Malta mergandu spre Egiptu; de aci turcii impressóra Creta appertinenta Venetianiloru 384.
- Sunnet*, explicatiunea acestui cuventu 164.
- Sunni*, nume distinctiviu intre Turci si Persiani; explicatiunea cuventului 214—217.
- Suosthi*, unu satu; din ce motivu i s'a datu acestu nume 247.
- Svanietiu*, ocupatu prin Turci 406.
- Suvar Shah*, satrapu persianu, tatalu lui Alibegu 219. Cercassianii ilu omóra intr'un modu forte crudelu 240.
- Suvar Sheh Ogli*, principe de Marash, se revolta in contra lui Solimanu; Ferhadu Pasia ilu prinde dimpreuna cu duoi fi ai sei, si-i ucide la momentu 256 257.

T.

- Tabaculu* (tutunulu) este interdisu sub pedépsa cu mórte 377.
- Tabella comparativa* între anii Hegirei si anii de la Christu 40 in prefatiune.
- Tabella* despre lunile Hegirei in comparatiune cu lunile solari 10 in pref.
- Tabilchana*, *Tabulchana* séu *Tubulchana*, musica campestra 13. Ce insemnéza déca ea tace 647.
- Tabli Alem*, ce insemnéza; se da acésta numire guvernatoriloru de provincie 13.
- Tacere profunda*, ce domnesce in curtea ottomana 322.
- Taganorocu*, cetate fortificata prin Petru I. Tiarul Rusiei 742.
- Tagiut-Tavarich*, cea mai esacta istoria despre Turci 13 in prefatiune.
- Tahir*, tatalu lui Abdulah, guvernatore in Egiptu 382.
- Tahrin Begu*, provóca resboiu terribile între Temurlenki si Baiazetu I. 72.
- Tailasi Despotulu*, insocià pe Mahomedu IV. in placerile sale si la venatu 494.
- Taiphati'a*, ruinele acestei cetati 158. 274.
- Tamasiescu*, soldatu moldoveanu, notitia despre elu 630.
- Tamerlan*, vedi Temurlenki.
- Tanagoru* séu *Taganoru*, portu construitu prin Petru I. Tiarul Rusiei 784.
- Tarachi*, cetate, se suppone ottomanilor 23.
- Taracliborli*, cetate in Asi'a, Baiazetu I, pune garnisóna 65.
- Targanu*, luptatoriu renumitu; Orchanu a edificatu unu castelu si l'a numitu Targanu in onórea bravului soldatu si comandante 20.
- Tarsus*, cetate in Asi'a, cucerita prin Baiazetu II, 173.
- Tastei Ogli Sinik Mehemedu*, invéti'a musica dela princip. Dem. Cantemiru 216.
- Tatalu maciuceloru*, pentru ce s'a numitu Selimu I asia, 206.
- Tatar-Bazargicu*, cetate in Traci'a 448.
- Tatar-hisari*, castelul Tatariloru 301.
- Tatarii*, cumu conserva ei memori'a nobilitatiei loru 186. Unu esemplu de infidelitatea si astuti'a loru 215. Admirabila cunoscintia a loru topografica 281. Invasiunea loru in Russi'a 329. Ce nume de batjocura le dau Turcii 340. I batu Polonii 430. Apoi Rusii 445. Nevala loru asupr'a Moldoveniloru 493. Secretulu loru de a intoxic'a locurile si riurile 543. Persecuta pe Poloni in Moldavi'a 629. Germanii-i

- batu de-i stingu 664. Devastéza Poloni'a 681. O proba despre dibaci'a si iutimea loru 697.
- Tatarii*, crimeani si oguzani 5.
- Tatarii*, lipcani 434. 436.
- Tatarii*, nigaiani 326.
- Tatarii*, patigoriani 179.
- Tatlu*, séu *Dattu Ghüni*., nume ce se da dilei Joi 584.
- Taushanlic*, cetate data de Ghermianu Ogli cá dote ficei sale maritata dupa Baiazetu I. 54.
- Tauris*, cetate principale in Azerbegianu (Persi'a) 6.
- Tavil*, capu de rebelli in Asi'a 356.
- Taxa*, pe Giamie, Moshee, si pe tôte casele in Constantinop'le 549.
- Teccurbungari*, cetate, se supune Ottomaniloru 23.
- Teebeden*, de la *ebedi*, o speție de feudatari 476.
- Tekkie*, provincia in Asi'a mica 111.
- Tekkieli Chanu*, renumitu generalu persianu cade in batai'a cu Turcii 214.
- Tekkielu Mehemedu Chanu*, renumitu generalu persianu, guvernatore de Bagdadu, se retrage din cetate la apropierea lui Solimanu I., si merge mai afundu in Persi'a. Elu a sciutu se corrumpa si pe vezirulu si pe deftedariulu lui Solimanu 286. 287.
- Tekkiur*, explicatiune 68. 282.
- Tekkiurdaghi*, ce localitate este 595.
- Tekkiurdaghi Mustafa Pasia*, mare veziru 587. Notitia despre elu 595. Este destituitu si deportatu la Malgara 607.
- Tekkiur Moldaviei*, ce insemnéza 158.
- Telaveti Coranu*, lectur'a Coranului la morti 176. 317.
- Telchisiu*, raportu, scrisóre 644. De aci Telchistei, officialu care pórtat elchisiulu de la o persóna la alta 644.
- Telicham*, cetate in Slavoni'a, ocupata prin Germani 553.
- Temisióra* ocupata prin Solimanu I. 305. Canalisarea riului Bega 621. Turcii vinu intr'adjutoriu Temisiórei 622. Germanii o impressóra 686. La incheierea armistiului se lasa Turciloru 737.
- Templulu* dieului necunoscutu 557.
- Temurlenki* séu *Tamerlan*, notitia despre elu și despre memorabilele sale fapte; invasiunea sa in Asi'a 70. Marinimositatea sa catra imperatulu grecescu 71. Scrisórea sa catra Soliman Celebi 78. Purtarea sa marinimósa față cu Musa Celebi 79.
- Tenedos*, insula reocupata de Turci 389.
- Teokeoli* (Tököli), scurta istoria despre elu 455. Cuceririle sale in Ungari'a 460. Turcii ilu proclama rege alu Ungariei 461. Opiniunea sa

- este a nu impressorá Vienn'a 465. Cine è caus'a arestareii sale 465. Pentru ce erá in contra impressorareii Viennei 473. Ilu batu Germanii la Eperies 506. Este trimisu legatu in ferra la Constantinopole. 514. Se restituie in dignitatea sa de mai nainte 527. Soci'a sa cade in man'a Germaniloru la Muncaciú 589. Turcii ilu facu principe Transilvaniei 624. Alungatu din Transilvani'a fugie in Turci'a 628. Insogiesce pe Sultanulu in campania 686. 693. Prada castrele turcesci 715.
- Tergimanu*, dragomanu, iutereprete 395. 403.
- Tergoviste*, urbe in tiér'a romanésca 592.
- Termes*, cetate in Thessali'a 394.
- Terschane Emini*, ce functiune are 211.
- Teshrifatci*, capu de cabinetu, séu directoru de cancellaria 210.
- Teskiera*, ce insemnéza 726.
- Teskieredgi*, ce sunt acesti-a 260.
- Thebanu* (Thebes) cetate in Morea ; in muntii de pre langa acésta cetate s'au retrasu Turcii dinaintea Venetianilor comandati de Morosini 557.
- Theodora*, fic'a lui Ion Cantacuzenu, imperatulu Constantinopolei, soci'a lui Orhanu imperatu alu Turciloru. Nicephoru Gregoras , falsu o numesce Maria 29.
- Theodoru Lascaris*, domnu Andrianopolei, ilu suppune Mahomedu II. 148.
- Thesaurulu*, principelui Moldaviei, predatu si jefuitu 297.
- Thesaurulu publicu*, la Turcii se imparte in esternu si internu 245.
- Thesaloni'a* séu Selanicu , cucerita de Baiazetu I. 65. Apoi de Muradu II. 114.
- Teutulu Logotheta*, vedi Logotheta.
- Tiarulu Russiei*, scrisórea sa catra Mahomedu IV. 447 Eroiculu seu respunsu catra Achmedu III. 793.
- Tibris* (Tigris) séu *Tauris*, odiniora capital'a imperiului persianu 188. Selimu I. o ocupa 216. Notitia despre acésta cetate 286. Muradu III o cuceresce 344. Si taie prin sabia pe toti locuitorii de acolo 345.
- Tiflis*, cetate in Armeni'a, ocupata prin Muradu III. 341.
- Tigru*, turcesce Shat, fluviu 224.
- Timari*, fondatori imperiului ottomanu 476.
- Timon*, medicu, despre care se dice ca ar fi inveninatu pre Grigorie Ghica, domnu tieriei romanesci 419.
- Timusiu* vedi Kiemielniski.
- Tine* séu *Tinos*, insula in Archipelagu, Turcii se încérca a o cuprinde, dar' sunt alungati 725

- Tiralu*, castellu aprópe de Tibiscu (Tisa), cuceritu de Germani 596.
- Tiriaki*, prin o inventiune improvisata isi scapa viéti'a 377.
- Tirudge*, cetate ocupata prin Solimanu I 256.
- Tisa* (Tibiscu) fluviu in Ungari'a, Germanii fortifica tiermurii la Titelu 694. Sultanulu Mustafa II. comanda a se face podu preste Tisa, si trece preste elu cu mare frica 704. Alte notite despre acestu fluviu 707. 738.
- Titelu*, cetate asupr'a Tisei, cucerita prin Solimanu I. 263. O impresóra Turcii, dar' fara succesu 666. In urma Mustafai II o ocupa, si-i dirima fortificatiunile 679.
- Titulaturele*, cele mai usitate la Pórta otomana 1.
- Tocadu*, cetate in Asi'a, ocupata prin Baiazetu 1. 64.
- Tocai*, urbe in Ungaria, ocupata prin Germani de la rebellii unguri 513
- Tocmak*, generalu persianu, etimologi'a cuventului 340.
- Toigunu Pasia*, beglerbegu de Buda, ocupa de la crestini trei cetati 312. 313.
- Tolstoi Petru*, ambasadorulu Tiarului nu capeta chilat 229. La intervenirea sa se confirma articii de pace 780. Vezirulu ilu inchide in carcerile de la sicpte-turnuri 786.
- Tomiris*, regin'a Schitiei, amagesce pe Cyrus regele Persiei 184.
- Topal Ibrahim Aga*, tradatoriulu lui Daltabanu Mustafa Pasia 721. 724 746.
- Topchane Nasiri*, ce functiune are 211.
- Top-capu*. o pórta, etimologi'a acestu cuventui 197.
- Toptci-Bashi*, ce functiune are 678.
- Topus*, maciuca scurta in capetu cu nodu 22.
- Torquatu*, cadiut-a elu in lupta, séu a cadiutu prinsu 185.
- Toscopakanu*, mare maiestru de a trage cu sagét'a séu cu arculu 379.
- Tosia*, cetate ocupata prin Muradu I. 97.
- Tractatu de armistitiu*, intre Mustafa II. de o parte, si intre Germani, Tiaru, Poloni si Venetiaui de alta parte 737. 738.
- Tractatulu de pace*, intre Turci si Poloni 432—436.
- Traianu imperatu*, ruinele unui podu construitu prin elu 98. O cetate fundata de elu 274. Ruinele unei pórta vechia, opera a lui Traianu 617.
- Transilvan'a*, cucerita prin Turci, si Michael Apafi instituitu principe 390. Germanii o cucerescu in mai multe parti 553. 554. Cérta pentru ca cu Tuccii 623. 628. Prin pacea de la Carlovitiu se lasa lui Leopoldu imperatu 737.
- Trapesonda* séu Trebisonda, ocupata prin Turci 148.
- Trevisano Benedictu*, delegatu venetianu la Turci 159.
- Tribali*, ce poporu sunt acesti-a 57.

- Tributu in persóne*, de la sclavii captivi si de la crestini 50. *In bani* de la toti cari nu se tienu de legea mahomedana 613.
- Tripolis*, cetate. resiedinți'a unui Pasia-Guvernatore 685.
- Trubeskoi*, feldmarsialu rusescu, da pe fia sa in casatoria dupa principele Dem. Cantemiru 802.
- Tugra*, se chiama subscriptiunea Sultanului 231.
- Tugu*, semnificatiunea cuventului 404.
- Tula*, o cetate in Russia 330.
- Tulcia*, urbe in. Moldavi'a 406.
- Tult*, a treia parte dintr'unu leu 479.
- Tumanbai*, rege cercasianu in Egiptu 236. Este estradatu lui Selimu I. 238. Care lasa apoi de-lu spendiura 239.
- Tunex*, Tremisi'a, cucerita prin Selimu I. 329.
- Tunge*, fluviu la Adrianopole 177.
- Tunis*, Spaniolii o surprindu, o ocupa si taia pe toti musulmanii de acolo 335. Turcii o reocupa prin asaltu, si nu crutia nici-unu sufletu crestinu, ci pe toti i ucidu 336.
- Turali*, galbeni de auru turcesci 777. 778.
- Turban* (Dulben), originea acestui cuventu 129.
- Turbc*, explicatiunea cuventului 146. Vedi Kuble la pag. 59.
- Turcescu ordinu*, la destituirea unui Pasia 717.
- Turcii*, la ce atribue ei succesele armelor lor 10. Cine are la ei dreptu de a bate moneda 13. O proba de cruditatea lor 39. Rugatiunile lor 46. Credinti'a lor ca la diu'a din urma Dumnedieu, va judeca si pe animale 47. Santii ale caroru precepte le urméza 48. Opiniunea lor despre profetie si miracule 50. Credinti'a lor in predestinatiune 55. Pentru ce-si ingrôpa mortii cu atâta graba 57. Ce tienu ei despre nobilitate 58. 453. Care pedépsa cu mórte o tienu mai onorabila 58. Monumentele lor la morminte 59. 146. Candu au construitu ei vase de resbellu mai ântâiu 75. Câti betívi numera ei intre Sultanii lor 81. Si câti dedati la vitiuri de desfrenari 84. Ce tienu ei despre omorurile comise de Sultanii lor 94. In ce casu potu se ucida pe captivi 96. Esemple despre acést'a 281. 486. Cum saluta ei pe crestini 102. Cari resbóie le tienu de legitíme 107. Doctrina lor despre invocarea santiloru 108. 177. 232. Ei credu ca Papa de la Rom'a è nemuritoriu 120. Desteritatea lor in a trage cu arculu séu cu sagét'a 123. Ordinile Sultaniloru le considera cá pussesse de la Dumnedieu 172. Pentru ce tienu ei sciinti'a legiloru de cea mai insemnata 176. Ur'a lor contra Persianiloru 189—192. Oblegamentulu de a cerceta pe parinti 194. Ce tienu ei despre rugatiuni 195. Ei tienu pe Sultanii lor de infallibili 196. Si de santi

349. Inclinatiunea lor la rescolari 197. Tienu foarte multu la visuri 200. Ei credu ca mergându la bataia, trebuie ca tot-dea-una ei se încépa ataculu 211. 212. Mai credu anca, ca nu è permisu a detiené sclavu pe unu Sunni 214. Sciinti'a lor in musica 217. Respectulu mare ce-lu au catra unu Chatisierifu alu Sultanului 231. 232. Cumu numera ei dilele lunelor 236. 237. Ce credu despre remuneratiunea fapteloru bune 247. Legea lor in casulu candu un faptuitoriu de crima nu è cunoscutu 267. Infidelitatea lor proverbiala 268. 269. 299. 300. Cum respecta ei pe preotii lor 269.758. Cumu nu observa conditiurile de capitulatiune 271. Propusulu lor resolutu in bataia 285. Credu in fassiunile muribundiloru 287. Sunt maiestri in artea de a se preface 288. Ordinea lor in bataia 302. Pentru ce nu incepu resbellu innainte de a insciintia pe inimicu 308. Disputa intre ei pentru espressionea: Dumnedieu à tôte lumile! 316. Cumu gelescu ei pe imperatii lor 322. La ce atribuescu ei perderile lor in bataia 330. Cumu indivinéza ei prin Coranu 332. Ce nume batjocoritoriu dau ei la tôte popórele 340. Cumu vorbesc despre mórtea Sultaniloru lor 349. Ce supranume dau la generalii lor 356. Candu incepu si candu termina ei campaniele bellice 372. Espressioni pompóse ce intrebuintiéza ei façade cu delegatii crestini 390. Ei nu esprimu niciodata numele crestineloru fara a adaoge si unu epitetu botjocoritoriu 396. 397. Astuti'a lor a pune tributulu 415. Resimtiulu lor contra Sultaniloru, cari nu se sciú modera in placerile de venatu 428. 429. Scrupulositatea lor de a observá onorurile curtiei 431. Ce nume le mai place 450. Pentru ce nu se aplica la meserii 453. Ce motivu le este de adjunsu pentru a declara resbellu 457. Credinti'a lor superstitiósá in presemne 462. Dispositiunile lor pentru a avé provisiune in resbellu 479. De câte-ori mergu ei la atacu in un'a si aceeasi lupta 488. Ce póte face la ei banulu 542. Cumu judeca ei pe Sultani din primulu faptu la suirea lor pe tronu 581. Si pe veziri dupa primirea veziratului 768. Tienu multu la astrologi 602 - 604. Modulu de a cunosce virilitatea unei persóne 615. Datin'a lor de a batjocori pe betrani 634. Cumu se tiene penitentia la ei 637. Cumu celebréza victoriele asupr'a inimicului 655. Tierile de nuou cucerite le confisca pentru statu 668. Ce regula este de a se observa cu ei in bataia 488. 710. Mare miseria dupa batai'a de la Zenta 714. Murrurulu lor in contra lui Mustafa II. 740 A sta de-a stanga este mai onorabilu decâtu a sta de-a drépt'a 747. Ei nu pré póta nume de familia 753. Mergu la Adrianopole 754. Destituiescu pe Sultanelu Mustafa II. 761.

Turcomanii, nu sunt de a se confunda cu Turcii 17, in prefatiune.

- Turculetiv*, colonelu moldovanu, care a servitu de calauzu regelui Sobieski, spre a poté fugi in tier'a sa 545.
- Turgadu*, provincia vecina cu Varsacu 170.
- Tursonbegu*, se suppone imperiului ottomanu 33. Se nasce cërta intre elu si intre fratele seu Hagilbegu, in care Tursonbeg remane mortu 34.
- Tyrilos*, vedi Ciorlu.

U.

- Uerani'a*, eputa incursuniloru Casaciloru 442. Turcii offeru Poloniloru acësta Provincia, dëca voru renuncia la aliantia cu imperatulu Leopoldu 654 Prin pacea de la Carlovitiu se lasa Poloniloru 738.
- Urfen* seu *Ursen*, justu; dinstinctiune intre Urfen si Shërranu dupa Coranu 614.
- Uvescuf* seu *Iscuf*, o speçie de coifu la Turci 55.
- Uvaru*, ilu ocupa Turcii 389. Germanii ilu impressóra 477 Si 'n urma ilu ocupa 512.
- Uladistau*, vedi Vladislau.
- Ulemalii* seu *Ulemii*, notitia despre ei 456. Se revolta in contra lui Mahomedu IV. 547 548. Se oppunu rebelliunei escitata chiar de ei in contra lui Solimanu II. 585.
- Ulledinu Petru*, se da in partea lui Mustafa falsulu 99.
- Ulubad*, cetate in Asi'a se suppone lui Orhanu 33. Mustafa falsulu isi concentrëza aici armat'a 110.
- Ulufe*, solda lunara, precumu *Kiste* solda trilunara, si *Nosaca* solda de di 559.
- Ummie*, familia princiararia 382.
- Umru*, principe saracenu, acest'a si successorii sei au domnitu in Creta 80 de ani 383.
- Unna*, fluviu, se vërsa in Sava 736.
- Ungurii*, i batu Turcii la Semendri'a 86. Apoi la Varna 121—124. Mai apoi la Cossova 127. Si apoi la Mohaciu etc. 263. Isi perasescu posturile cu rusine 471.
- Urana*, ocupata prin Venetiani 509.
- Urfa*, cetate in Asia, unde in apropiare locuiescu Kara Emidii 219.
- Ussunhasan* seu *Hasan Lungul*. rege Capodociei, primesce in statele sale pe Kiril-Achmedu, pentru aceea Mahomedu II ilu ataca si-i sfarma tóta armat'a 148. Primesce pe principele Isaacu Beg la sine 152. Tramite pe generalulu seu Iusufce Beg a devasta tierile tur-

cesi; dar armat'a sa remane batuta; elu insusi abia scapa cu fug'a 153—155. Elu face nuóe incercari, dar' fara succesu 159. 160.

Usturgunu-Beligradu, Strigoniu, si

Usturni-Beligradu, Alba-regale, amenduóe cetati in Ungari'a, cucerite prin Solimanu I. 301.

Uveis Pasia è tramisu de fratele seu Mehemedu Begu, principe de Diarbekir, ca ambassadoru la Selimu I., de unde s'a rentorsu incarcatu de onoruri si daruri pentrn fratele seu Mehemedu Begu 224.

V.

Vaissul, explicatiune, vedi Mمبر 167.

Valak Ogli, principe Serbiei 117. 118.

Valcovar, cetate in Slavoni'a, ocupata prin Germani 553.

Valea-Strimba, unu satu langa Prutu 541.

Valida Sultana, mam'a Sultanului, ce nume da fiiloru sei 450. Notitia despre ea si despre veniturile ei 457. 458.

Valier, bate pe Turci in Dalmati'a 522.

Vallis, è tramisu de Caraffa se ocupe Tiralul, castelu in apropiere de Tisa 596.

Vallona, ocupata de Venetiani 631. Si reocupata de Turcii 632.

Valpo, fortareti'a in Slavoni'a, cucerita de Germani 552.

Vanti Effendi, disputa innaintea Vezirului asupra religiunei cu Panaiotu; dar' remane invinsu si elu de necasu cere morte lui Panaiotu de la Sultanulu; acest'a inse refusa 401.

Vanu, cetate la confiniile Persiei, o cuceresce Solimanu I. 285. 303.

Persianii o impressóra, dar' Turcii o elibera 370. In urmă o recuce-rescu Persianii 373.

Varadinu, cetate ocupata de Turci 389. Germanii o impressóra 648. Si in urma o ocupa 653.

Varna, memorabila bataia intre Selimu si tatalu seu Baiazetu; apoi intre Muradu II. si regele Ungariei Vladislau 121—124 Aici scapa Selimu II. 195.

Varsak, Paflagoni'a, ocupata prin Mahomedu II. 155. Notitia despre ea 170. Baiazetu II. bate pe rebellii de acolo 184.

Vasacus, istoricu citatu 230. in not'a 40.

Vasluiu, urbe in Moldavi'a 63.

Vatinu, in Ungaria, ocupatu de Germani 504.

Vekil, administratorulu in timpu de vacantia a veziratului 744.

Venatori romani, in aperarea cetatei Némtiu 544.

Venetianii, sunt batuti langa fluviulu Sontiu 159. Ce numire de batjocura le dau Turcii 340. 683. Ei dau o flota lui Alexiu pentru a ocupa Constantinopolea 383. Motivul de frangerea pazei intre ei si intre Turci 500. Progressulu armeloru loru pe mare si uscatu 509. 521. 522. Alte succese ale loru contra Turciloru 545. 555. 556. Déca ei sunt caus'a nimicirei templului dedicatu dieului incognitu 557. Déca merita ei a se assemena cu Erostratu 558. Alte progresse de arme ale loru 598. 606. 630. 631. Succese dubiose ale armeloru loru 654. 655. 664. Incepu a se bate mai multu prin astutia decatu prin puterea armeloru 649. Ocupa cetatea Chios 666. Pe mare le merge reu 682—684. Invingu la Argos 685. Dar' sunt batuti la Dulcigno 689. Alte incercari ale loru 724—735. Léga armistitiu cu Turcii 738.

Vergora, in Dalmati'a prin pazea de la Carlovitiu se lasa Venetianiloru 739.

Versu persicu, improvisatu de Mahomedu II. 141.

Versu turcescu, pe mormentulu lui Solimanu Shah 8. Pe mormentulu lui Eiub 145. In memori'a lui Selimu I. 241. De Baiazetu la trecerea preste unu podu 247. Pe mormentulu lui Selimu I. 249. De unu poetu la amant'a sa 318. De poetulu Hudai pe podulu lui Selimu II. 325. De Misri Effendi in traductiune 636. De unu preotu grecu asupr'a mortiei unui Mufti 759. 760.

Vertica, in Dalmati'a prin pazea de la Carlovitiu se lasa Venetianiloru 739.

Vérfulu degeteloru, frasa turcesca 212.

Veterani, comandante germanu, bate pe Turci 534. In urma ilu batu Turcii 678—680.

Vétr'a trebue stérta, frasa turcesca 316.

Veziratulul vacantu patru-dieci de dile 744.

Veziru, explicatiunea cuventului 45. La ordinulu Sultanului trebue se se supuna mortiei 173. Cátu póte se fia venitulul lui pe unu anu 211. Auctoritatea lui 286. Cum trece dignitatea de Veziru de la tata la fiu, si la nepotu 389. 390. Apucaturele Veziriloru de a se sustiené in postu 523. Cum siede in divanu 583. Pentru ce se da putere atátu de mare Vezirului 586. Ce se face candu Veziratulul è vacantu 744. Solemnitatea ce se observa candu Mufti i face visit'a 747.

Vidinulu, ilu ocupa Germanii 604. Dar' se retragu la apropiarea lui Kioprii, si-lu lasa acestui-a 620.

Vienn'a, o impressóra Solimanu I. 276. Care in urma redica obsidiunea 280. O impressóra apoi Mahomedu IV. 474. Contele Starenberg este insarcinatu cu apearerea ei 478. Era o lipsa simitória de provisiun

- in castrele turcesci 479—481. Ion Sobieski vine intr'adjutoriulu' cetatiei, alunga pe Turci si elibera cetatea 487—489.
- Vilhelm III*, regele Angliei, tramite unu delegatu la curtea ottomana pentru a midiloci pacea 645
- Vinarsu*, unu mare iubitoriu de beutur'a acést'a 636.
- Vindecare* de ruptura (hernies) cum o practica Albanesii 292 293.
- Vinerea*, este la Turci aceea ce este Sambat'a la Evrei. si ceea ce este Duminec'a la Crestini 46.
- Virilitatea*, ce modu au Turcii de a cunósce candu o persóna a ajunsu in stadiulu virilitatiei 615.
- Virovitiulu*, cetate in Slavonia, cucerita prin Germani 505.
- Visegradu*, Germanii 'lu impresóra si in cate-va dile ilu si ocupa 503 Turcii din partea loru anca ilu impresóra, si-lu reocupa 511. Garnison'a turcésca se retrage 513.
- Visuri*, ce tienu Turcii despre visu 200.
- Vitiuri*, desfrenate ale unoru imperati ai Turciloru 84.
- Vladislau*, regele Ungariei, primesce la sine pe Valak Ogli, principe Serbiei, despoiatu de statele sale prin Muradu II, 118. Primesce o scrisóre de la Caramanu Ogli, prin care ilu invita a face resbellu lui Muradu II, 120. Vladislau facuse pace cu Muradu, si o intarise cu juramentu, ceea ce-lu impededá a urma consiliulu lui Caramanu; dar Papa ilu desléga de la juramentu, si merge contra Sultanului 120. 121. Se incinge lupt'a la Varna, si Vladislau ca le mortu 121—123.
- Vladislau Posthum*, regele Ungariei, fiulu imperatulu Albertu, vulnerátu si mortu in bataia cu Mahomedu II. 146 147. Fiia sa Anna a fostu maritata dupa Ferdinandu I, imperatu 298.
- Voia libera*, ce credu Turcii despre acést'a 174.
- Voivodu*, esplicatiunea acestui cuventu 282.
- Volga*. (Essel), fluviu; incercarea lui Selimu II, de-alu uni cu fluviulu Donu 325.
- Voroneschi*, portu unde Tiarul isi tienea o parte din flota 742.
- Vornicini*, plenipotentiarulu Tiarului Petru I. la incheiaraa tractatulu de pace in Carlovitiu 736.
- Vustrovu*, fluviu in Ucrani'a, nu departe de acestu fluviu este *Nisna*, locu insemnatu de comerciu 445.

Z.

- Zagara*, cetate in Asi'a mica, cucerita prin Turci 54. Notitia despre ea. Mustafa falsulu o devastéza 99.

Zante, vedi *Gianta*.

Zapolia Ion, rege Ungariei, Ferdinandu i declara resbellu, si ocupa cetatea Buda 268. 269. Móre, si lasa pe fiulu seu Stefanu subtutel'a lui Solimanu I. 298.

Zarnata, cetate, Mainotii batu pe Turci si o ocupa 522.

Zechi (Sicosiu?) cetate, Germanii-i derima fortificatiunile 550.

Zeinel séu *Seinel chanu*, in numele regelui Persiei guvernatore provinciei d'Arak 369

Zengi, cè poporu sunt acesti-a 294.

Zenta, castelu la tiermurii Tisei 703 Memorabilu pentru terribil'a bataia intre Turci si Germani 706—711.

Zerbak séu *Serbak*, cetate ocupata prin Mehemedu Begu 224.

Zerin Ogli, vedi *Serin Ogli*.

Zichne, cetate ocupata prin Shahin Lala 56.

Zil, specie de discuri de arama, de aci *Zildzani*, cari canta in zilu 13.

Zing, cetate in Dalmati'a, impresorata de Valier, dar liberata prin Turci 522. Cornaro o ocupa prin assaltu, si trece tóta garnisóna prin sabia 547.

Zoroastru, institue cultulu de focu la Persiani 6.

Zuffa, cetate ocupata prin Solimanu Pasia de la Venetiani 655.

Zulcadiru séu *Sulcadiru*, satrapu persianu, tatalu lui Olaidevletu 219.

Zulcadiru séu *Julxadir*, provincia in Asi'a 264.

Zulficar Effendi, notitia despre elu; è tramisu cá delegatu la imperatulu Leopoldu 591. Sosesce in Vien'a si incepe negotiatiunile de pace 604. Se întórce acasa la Constantinopole 652.

Zurna, fluiera, de aci *Zurnaieni* cantatori in fluiera 13

IMPERATII TURCILORU.

DELA OSMANU I. FUNDATORELE IMPERIULUI OTTOMANU PENE LA ACHMEDU III (1)

I. <i>Osmanu I.</i> la anulu de la Christu	1300
II. <i>Orchanu</i>	1326
III. <i>Muradu I.</i>	1360.
IV. <i>Baiazetu I.</i>	1390.

INTERREGNU SUB SOLIMANU SI MUSA CELEBI.

V. <i>Mahomedu I.</i> anulu de la Christu.	1413.
VI. <i>Muradu II</i>	1422.
VII. <i>Mahomedu II</i>	1451.
VIII. <i>Baiazetu II.</i>	1481.
IX. <i>Selimu I.</i>	1512.
X. <i>Solimanu I.</i>	1520.
XI. <i>Selimu II.</i>	1566.
XII. <i>Muradu III</i>	1575.
XIII. <i>Mahomedu III</i>	1594.
XIV. <i>Achmedu I</i>	1603.
XV. <i>Mustafa I</i> si }	1618.
XVI. <i>Osmanu II</i> }	
XVII. <i>Muradu IV</i>	1622.
XVIII. <i>Ibrahimu</i>	1639.
XIX. <i>Mahomedu IV</i>	1649.
XX. <i>Solimanu II</i>	1687.
XXI. <i>Achmedu II</i>	1690.
XXII. <i>Mustafa II</i>	1694.
XXIII. <i>Achmedu III</i>	1702.

(1) Despre cari se tractéza in acésta istoria.

B.

DUPA ACHMEDU III PÊNÊ ASTA-DI.

XXIV.	<i>Mahmudu I.</i>	anulu de la Christu.	1730.
XXV.	<i>Osmanu III.</i>	. . . . .	1754.
XXVI.	<i>Mustafa III.</i>	. . . . .	1757.
XXVII.	<i>Abdulu Hamidu I.</i>	. . . . .	1774.
XXVIII.	<i>Selimu III.</i>	. . . . .	1788.
XXIX.	<i>Mustafa IV.</i>	. . . . .	1807.
XXX.	<i>Mahmudu II.</i>	. . . . .	1808.
XXXI.	<i>Abdulu Medgidu.</i>	. . . . .	1839.
XXXII.	<i>Abdulu Azis.</i>	. . . . .	1861.
XXXIII.	<i>Muradu V.</i>	. . . . .	1876.
		<i>. Detronatu. è anca in viêta</i>	
XXXIV.	<i>Abdulu Hamidu II.</i>	. . . . .	1876.
		<i>asta-di regnânte.</i>	

Nota. De la a. 1300, candu Osmanu I. s'a facutu primulu imperatu alu Turciloru, pênê la a. 1730. sub Achmedu III, in cursu de 430. de ani au fostu 23. imperati; ér de la a. 1730. pênê asta-di 1878, in cursu de 148 de ani au fostu 11 imperati turci. Ceea ce anca este unu semnu de s'aderca si în urma incetarea imperiului ottomanu in Europ'a. *Tr. Rom.*

ERATA

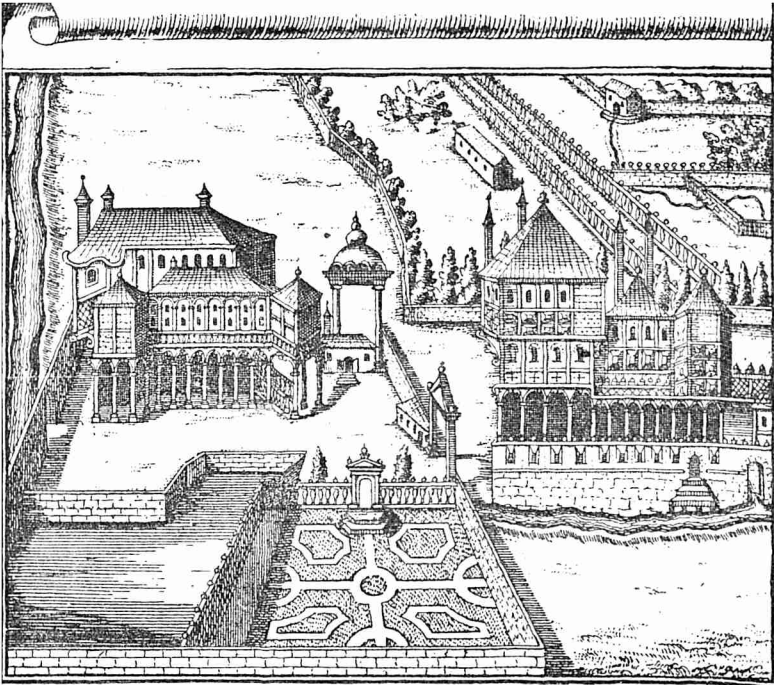
Traducțiunea istoriei prezente în limb'a română se făcea de către traducătorii în Baia-de Crisiu (Zarand); tipărirea se execută în Bucuresci; și' correctur'a se făcea în Brasioy; prin urmare eră aproape imposibilu, că se nu se stracure unele erori de tipariu, mai mult șiu mai puțin vatematōrie în mersulu cetirei. Ele inse, asiguramu pe onorabili lectori, nu sunt de natura de a încurcă șiu alteră adeveratulu sensu alu textului în diceri șiu constructiuni, și binevoitorii cetitori, voru potē chiar' insisi, cetindu cu atentiune și le îndreptă. Ceremu, cu tōte acestea, indulgenti'a lectoriloru, și i rugamu se ne scuse pentru acele erori de tipariu ce au trecutu fara voi'a nōstra în opulu ce prin această ilu punemu în veleru publiculu român.

BUCURESCI

TIPOGRAFIA CURTIEL, PROPRIETAR, F. GÖBL.

12. PASSAGIULU ROMANU 12.

Palatul Prințului Dimitrie Cantemir,
în Constantinopol.

